

BHAVAN'S LIBRARY

This book is valuable and
NOT to be ISSUED
out of the Library
without Special Permission

राजतरङ्गिणी।

॥ प्रथमस्तरङ्गः ॥

भृषाभोगिणारत्नरोचि सिचयचारवे । नमः प्रलीनमुक्ताय हरकल्पमहोरुहे ।
भालं वङ्गिशिखाङ्कितं दधदधिश्रेष्ठं वहन् समृतक्रीडत्पुण्ड्रिजृम्भितं जलधिजच्छायाच्छकपटच्छविः ।
वसोविभ्रदहोनकञ्चुकचितं बह्नाङ्गनाङ्गस्य वै भागः पुङ्गवस्तन्मणोऽस्तु यशसे वामोऽयं वा दक्षिणः ।
वन्द्यः कोऽपि सुधास्यन्दास्त्रन्दी स मुक्तवेर्गुणः । येन याति ययःकायः स्यैवै स्वस्य परस्य च ।
कोऽन्यः कालमतिक्रान्तं नेतुं प्रत्यचतां क्षमः । कविप्रजापतीत्यज्ञा रम्यनिर्माणशालिनः ।
न परयेत् स्वैर्धनैश्चान् भावान् प्रतिभया यदि । तदन्यद्विष्यदृष्टित्वे किमिव श्रापकं कवेः ।
कयादैधानुरोधेन वैचित्र्येऽप्यमपक्षिते । तदत्र किञ्चिदस्त्वैव वस्तु यत्प्रतीतये सतां ।
ज्ञातः स एव गुणवान् रागद्वेषवहिष्कृतः । भूतार्थकथने यस्य स्वयेष्टेव सरस्वती ।
पूर्वैर्बन्धुं कथावस्तु मयि भूयो निवर्तति । प्रयोजनमनाकर्ण्य वैमुख्यं नोचितं सतां ।
दृष्टं दृष्टं नृपोदन्तं बद्धा प्रमयमीयुषां । अर्वाङ्कालभवेर्वात्ता यत्प्रवन्धेयुः पूर्यते ।
दाक्ष्यं किपदिदं तस्मादस्मिन् भूतार्थवर्षणे । सर्वप्रकारस्तुलिते योजनाय मनोद्यमः ।
॥ युगलकं ॥ विश्वोर्वाः प्रथमे गत्याः स्मृत्यै संक्षिपतो वचः । सुप्रतस्य प्रवन्धेन च्छिन्ना राजकयाश्रयाः
या प्रथमगमनैति सापि वाक्यप्रकाशने । पाटवं दुष्टवैद्व्यतीम्ना सुप्रतभारती ।
केनाप्यनवधानेन कविकर्मणि सत्यपि । अंगोऽपि नास्ति निर्दोषः चेन्मेषस्य नृपावली ।
दृग्गोचरं पूर्वसुरिण्या राजकयाश्रयाः । मम त्वेकादश गता मम नीलमुनेरपि ।
दृष्टैष पूर्वभूभर्तप्रतिष्ठावस्तुश्रासैः । प्रशस्तिपटैः शास्त्रैश्च शान्तोऽग्रेष्वभ्रमकुलः ।
दापञ्चाशत्तमाश्रयधंशद्यान्नास्यारक्षुपान् । तेभ्यो नीलमतादृष्टं गोमर्दादिचतुष्टयं ।
बद्धा द्वादशभिर्गन्धसहस्रैः पार्थिवावलि । प्राञ्जशम्रतिना येन हेलाराजद्विजम्भना ।
तन्मत्तं पद्ममिहिरौ दृष्टुमेषाकादिपूर्वगान् । अष्टौ लवादोनृपतीन् स्वस्मिन् फले न्यदर्शयत् ।
॥ युगलकं ॥ येऽप्यशेषादयः पञ्च शीघ्रविज्ञाकरोऽभवीन् । तान् द्वापञ्चाशतो मथ्यात् शोक

आशोकादभिमन्योर्यं प्रोक्ताः पञ्च महोभुजः । ते दापञ्चाग्रतो मथादेव सन्धाः पुरातनैः ।

१०

इयं नृपाणामुल्लासे ह्रासे वा देशकालयोः । भैषज्यभूतसंवादि कथा युक्तोपयुज्यते ।

संक्रान्तप्राक्तनानन्तव्यवहारः सुचेतसः । कखेदृशो न सन्दर्भो यदि वा हृदयङ्गमः ।

चणभङ्गिनि जन्नूनां स्फुरिते परिचिन्तिते । मूर्द्धाभिषेकः शान्तस्य रसस्यात्र विचार्यतां ।

तदमन्दरसस्यन्दसन्दरेयं निपीयतां । श्यावशक्तिपटैः स्यादसङ्गराजतरङ्गिणी ।

पुरा सती सरःकल्पासम्भूत प्रभृति भूरभूत् । कुक्षौ हिमाद्रेशोभिः पूर्णा मन्वन्तराणि पट् ।

११

अथ वैवस्वतीयेऽस्मिन् प्राप्ति मन्वन्तरे सुरान् । द्रुहिणोपेन्द्ररुद्रादोगवतार्य प्रजापृजा ।

कश्यपेन तदन्तःस्थं घातयित्वा जलोद्भवं । निर्धमे तत्सरो भूमौ कम्बोरा इति मण्डलं ।

॥ युगलकं ॥ उद्यद्देतलनिष्यन्ददण्डकुण्डातपविणा । यत् सर्वनागादेशेन नीलेन परिपाव्यते ।

गुह्योन्मुखी नागमुखी पीतभूरिपया रुचिं । गौरी यत्र वितस्तालं यातापु ऋति नैचित्तां ।

शङ्खपद्ममुखैर्नगैर्नानारत्नावभासिभिः । नगरं धनदस्त्रेव निधिभिर्भस्त्रिष्येत् ।

१२

यत्तार्क्ष्यभोत्या प्राज्ञानां नागानां गुप्तये भुवं । प्रसारितभुजं पृष्ठे श्वेत्प्राकारे लोभया ।

भुक्तिमुक्तिफलप्राप्तिः काष्ठरूपमुमापतिं । पापसूदनतीर्थान्ध्रं च संस्पृशतां भवेत् ।

सन्धादेवो जलं यस्मिन् धत्ते निःशिले गिरौ । दर्शनं पुण्यपापानामन्वयत्यतिरेकयोः ।

स्वयम्भूयैव ऊतभुक् भुवोगर्भात् समुन्मिषन् । जुहुतां प्रतिगृह्णाति ज्वालाभुजवनेहविः ।

देवोभेदगिरेः श्मद्वे गङ्गाक्षेदश्रुचौ स्वयं । सरोऽन्तर्दृश्यते यत्र हंसरूपा सरस्वती ।

१३

नन्दिचेत्रे सुरावासप्रासादे शुचरार्पिताः । अद्यापि यत्र व्यज्यन्ते पूजाचन्दनचिन्दवः ।

आलोक्य सारदां देवीं यत्र संप्राप्यते चणात् । तरङ्गिणीं मधुमतीं बाणो च कविषेविता ।

चरुभक्षजयेष्वादि केशवे गान्भूषिते । तिलांशोऽपि न यत्रास्ति पृथ्व्यासीर्थैर्वैहङ्कृतः ।

विजोयते मुख्यबलैर्बलैश्च न शस्त्रिणां । परलोकात्ततो भोतिर्यस्मिन्निवसतां परं ।

शेषाश्वानमृदाः शोते स्वस्वतीरासदारये । यादौ विरहिता यत्र निवर्गा निरुपद्रवाः ।

असन्तापहतां जानन् यत्र पित्रा विनिर्क्षिते । गौरवादिवं तिग्मांश्च धत्ते योगेऽप्यतीव्रतां ।

विद्यावेष्मानि तुङ्गानि कुङ्कुमं सहिमं पयः । द्राचेति यत्र सामान्यमस्ति चिदिवदुर्ध्वं ।

चिलोकायां रत्नस्यः आध्या तस्यां धनपते हरित् । तत्र गौरीगुरुः श्वेलो यत्तस्मिन्नपि मण्डलं ।

तत्र कौरवैकान्ते यस्यमकालमवान् कलौ । आगानदान् स्मरन्ति स न दापञ्चाग्रतं नृपान् ।

तस्मिन् फाले भुवं तेषां कुष्ठेभ्यः काश्यपीभुजः । कर्तारः कीर्त्तिकायस्य नाभून् कविषेधवः ।

१४

अथ येषां निषेय महौजसा जलधिरसना मेदिन्यासीदसावकुतोभया । स्मृतिमपि न ते यान्ति क्षापा विना

प्रकृतिमहते कुर्मस्तस्मै नमः कविकर्मणे ।

उतपदा योऽपि श्रियं लेभिरि येषामप्यवसन् पुरा पुत्रतयो गेहेष्वहयश्रिकाः । तं लोकोऽयमिति लोकति

श्रेष्ठेऽप्यजातानि भ्रातः सत्कविद्वयं किं सुतिशतैरभं जगत् स्वा दिगः ।

अष्टपञ्चदशिकासन्दृशतदाविर्भावत नृपाः । अपीपलंसे काशीरान् गोनर्दाद्याः कलौ युगे ।
भारतं द्वापरान्तेभूद्वाच्येति विमोहिताः । केचिदेतां मृषा तेषां कालसङ्ख्यां प्रचक्रिरे ।
॥ युगलकं ॥ लब्धाधिपत्यसङ्ख्यानां वर्षान् सङ्ख्याय भूभुजां । मुक्तात् कालान् कनोः श्रेष्ठे नाख्येवं तद्विर्वर्जितात् । ५०
शतेषु षट्सु सार्द्धेषु व्यधिकेषु च भूतले । कलेर्गतेषु वर्षाणामभवन् कुक्ष्याण्डवाः ।
लौकिकेऽब्दे चतुर्विधे शककालस्य संप्रितं । सप्तत्यात्यधिकं यातं सहस्रं परिवत्सरा ।
प्रायस्सृतीयगोनर्दादारभ्य शरदां तदा । द्वे सहस्रे गते त्रिंशदधिकश्च शतचयं ।
वर्षाणां द्वादशशती पष्टिं षड्विंश संयुता । भूभुजां कालसङ्ख्यायां तद्वापञ्चाशती मताः ।
अत्रादृशं शतेनाब्देऽर्थासु चित्रशिखण्डिषु । उचारे संहिताकारैरेवं दत्तोऽत्र निर्णयः । ५१
आसन् मघासु मुनयः श्रवति पृथ्वी युधिष्ठिरे नृपतौ । षड्दिकपञ्चद्विद्युतः शककालस्यैव राज्यस्य ।
काशीरेन्द्रः स गोनर्दा वेत्रद्वज्जादुकूलया । दिशा कैलासहासिन्या प्रतापी पर्युपास्यत ।
विहाय देशं शेषार्धैर्विषाक्षेपभयादिव । भूर्गास्तमतरद्वाद्दे भजे तस्य भुजे स्थितिं ।
साहायकार्यमाह्वतो जरासन्धेन बन्धुना । समं हरोध कंशारेर्मथुरां पृथुभिर्ध्वजैः ।
तेनोपकूलं कालिन्ध्याः स्कन्धावारं निवध्रता । यादवीहसितैः सार्द्धं घोषाणां मीलितं यमः । ५२
एकदा सर्वतो भग्नाः स्वसेनाप्लातमुद्यतः । तं संहरोध घोड्धारं सङ्गरे लाङ्गलध्वजः ।
तयोस्तुल्यौजोक्षेत्रे चिराय करवर्त्तिनो । मघौ विजयसन्देशे वरणस्रग्जयश्रियः ।
अथ श्वचतैरङ्गैरावलिङ्ग्य रणाङ्गने । भुवं काशीरको राजा यादवस्तु जयश्रियं ।
गतिं प्रवीरसुलभां तस्मिन् सुचचिरे गते । श्रीमान्दामोदरो नाम तत्सुनुरभूत चितिं ।
भोगयोगोऽर्जितं राज्यं प्राप्तवानपि भूपतिः । ध्यायन् पित्रवधं मानी नोपलेभे स निर्द्वितिं । ५३
अथोपसिन्धु गान्धारैः सज्जे कन्यास्तयम्वरे । निमज्ज्य शूरावाजीतान् दृष्णीन्दपौष्णदोद्गमः ।
ततस्तस्यातिसम्भारान्त्तानदूरस्थितान् प्रति । याचाभृज्जिगीवाजिरेणुयस्तनभस्तला ।
तदाहवे विवाहोत्सा निघ्नतिष्ठ पतिम्बरा । आसीच्छुपुरश्रीणां गान्धारेषु स्वयम्वरः ।
तदाकान्तासु हचक्रः स चक्रायुधसङ्गरे । चक्रधाराध्वना धीरश्वकर्त्ता दिवं ययौ ।
अन्तर्ध्वजो तस्य पत्नी तदा यदुकुलोद्भवः । राज्ये यशोवती नाम द्विजैः लण्णोऽभ्यपेचयत् । ५४
तस्मिन् काले स्वसचिवान् सास्रयान् विन्यवीवरत् । इमं पौराणिकं लोकमुदीर्य मधुसूदनः ।
काशीराः पार्वती तत्र राजा श्रेष्ठा हराम्भजः । नावश्रेष्ठः स दुष्टोऽपि विदुषा भूतिमिच्छता ।
पुंसां निर्गौरवा भोज्ये हव थाः स्त्रीजनेदृशः । प्रजानां मानरं तास्त्रामपश्यन्देवतामिव ।
अथ वैजनेन मासि सा देवी दिव्यलक्षणं । निर्दग्धस्थान्यतरोरङ्कुरं सुयुवे सुतं ।
तस्य राज्याभियेकादिविधिभिः सह सम्भृताः । द्विजेऽर्निर्गवर्थन् जातकर्मादिकाः क्रियाः । ५५
स नगेन्द्रश्रिया सार्द्धं लभ्यवान् बालभूपतिः । नाम गोनर्द इत्येवं नप्ता पैतम्भं क्रमात् ।
आसां बालस्य सङ्ग्रे द्वे धात्रौ तस्य दृढये । एका पयःप्रसविणी सर्वसम्पन्नस्य परा ।

तस्यावन्धप्रसादत्वं रचनः पितृमन्त्रिणः । पार्थिवेभ्यो ददुर्बलमनिमित्तमित्येवपि ।
 श्रुत्वा ननु तिष्ठन्तस्तस्याव्यक्तं शिशोर्वचः । कृतागममिवात्मानममन्यन्ताधिकारिणः ।
 पितुः सिंहासनं तेन कामता बालभूभुजा । नौत्कण्डा पादपीठस्य सम्मानांविद्या कृता ।
 तच्चाभरमरुक्षोकाकपचं नृपासने । विधाय मन्त्रिणं ऽऽट्टवन् प्रजानां धर्मधंशयं ।
 इति काशीरको राजा वर्त्तमानः सशैशवे । साहायकाय समरे न निन्यै कुरुपाण्डवैः ।
 आद्यायभङ्गाज्जिर्णनामकृत्यास्ततः परं । पञ्चविंशत्सहोपाला मग्ना विस्मृतिसागरे ।
 अथाभवत्तत्रोनाम भूपालो भूमिभूषणं । वेल्लघशोदुकूलायाः प्रीतिपात्रं जयश्रियः ।
 यस्य सेनानिनादेन जगदैस्त्रिभुवरायिना । निन्यिरे वैरिण्यश्चिदं दीर्घनिद्राविधेयतां
 तेन षोडशभिलष्यैस्त्रिहोनामय्यवेयनां । कोटिं निप्याद्य नगरं लोभारं निरमोयत ।
 इत्याद्यहारं लेदय्या लेवारं द्विजपर्वदे । स द्यामनिन्द्यैर्वाय्यश्रोराहरोह महाभुजः ।
 कुशेययाख्यसात्पुत्रः प्रतापकुशलः कुग्रः । कुरुहारायहारस्य दाताभूतदनन्तरं ।
 ततस्तस्य सुतः प्राप रिपुनागकुलान्तकः । धुर्यः शौर्याश्रयः श्रीमान् खगेन्द्रः पार्थिवेन्द्रतां ।
 सखान्गिबुनमुपयोः कर्त्ता मुख्यायहारयोः । हरहाससितैः कृत्यैः कीर्ताक्षोकान् क्रमाद्ययोः ।
 अनर्घमहिमा दीर्घमधवत्तावद्विकृतः । अथ सायर्थ्यचर्याभूत् सुरेन्द्रस्तुतो नृपः ।
 प्रतमन्युः शान्तमन्योर्गोचमिद्वेचरचिणः । सेमे यस्य सुरेन्द्रस्य सुरेन्द्रो नेपमानतां ।
 दरुद्वेशान्तिके कृत्वा सैरकाख्यं स पत्तनं । श्रीमान् विहारं विदधे नरेन्द्रमवनाभिधं ।
 तेन स्वमण्डले ऽखण्डयशसा पुण्यकर्मणा । विहारः सुकृतोदारो निर्मितः सैरसाभिधः ।
 तस्मिन्निःसन्ततौ राशिं प्रशान्तेऽन्यकुलोद्भवः । सभार गोधरो नाम समूधरवरान्वरां ।
 गोधरो हस्तिमालाख्यमग्रहारमुदारधीः । स प्रदाय द्विजन्मन्यः पुण्यकर्त्ता दिवं ययौ ।
 तस्य सुनुः सुवर्णाख्यसतोऽभूत् स्वर्णदेऽर्थिनां । सुवर्षमणिकुल्यायाः काराले यः प्रवर्त्तकः ।
 तत्सुनुज्जनेको नाम प्रजानां जनकोपमः । विहारमग्रहारश्च जालोराख्यश्च निर्धमे ।
 शचीनरसाय सुनुः चितिं चितिश्चीपतिः । ततः श्रीमान् चमाशोरो ररचाचतशासनः ।
 राजायहारयोः कर्त्ता शमांगासासनारयोः । सोऽभूदपुत्रः सुत्रामविहरार्द्धसमाश्रयो ।
 प्रपौत्रः शकुनेसाय भूपतेः प्रपितव्यजः । अद्यावद्दशोकाख्यः सत्यसन्धो वसुन्धरां ।
 यः शान्तवृजिनो राजा प्रपञ्चोजिमशासनं । शुष्कलेखे वितस्तादौ तप्तार स्त्रपमण्डलैः ।
 धर्मारण्यविहारान्तर्बितस्ताच्च पुरेऽभवत् । यत्कृत्यं चैत्यमुक्तेधावधि प्रास्यचमेचणं ।
 स यत्तवत्या गेशाभां सद्यैर्लक्ष्मीसमुज्ज्वलैः । गरीयसीं पुरीं श्रीमोदके श्रीनगरी नृपः ।
 क्षीर्णं श्रीविश्वेयस्य विनिवार्यं सुधामयं । निष्कल्पयेणंममयः प्राकारो येन कारितः ।
 सभायां विश्वेयस्य समीपे च विनिर्धमे । शान्तावसादः प्रासादावशोकेयचञ्जितौ ।
 खेचैः सज्जदिते देशे स तदुच्छिस्तये नयः । तपः सन्तोषिताक्षेभे भूतेषात् सुकृतो सुतं ।

सोऽयं भूमज्जलाकाऽभूद्भूलोकसुरनायकः । यो यशःश्रद्धया शुद्धं व्याघ्रह्माण्डमण्डलं ।
यस्य दिव्यप्रभावस्य कथाः श्रुतिपथं गताः । आश्चर्याश्चर्यतां यान्ति नियतं द्युपदामपि ।
कोटिवेधिनि सिद्धे हि सरसे हाटकार्पणैः । आसीत् सुपिरतां कर्तुं हेमाण्डस्य ध्रुवं चमः । ११०
संस्तुतयाम्भःप्रविष्टेन तेन नागसरोऽन्तरं । तारुण्यं फणिकन्यानां निन्ये संभोगभयतां ।
तत्कालप्रबलप्रेषवैद्धवादिसमूहजित् । अवधूतोऽभवत् सिद्धस्तस्य ज्ञानोपदेशकम् ।
विजयेश्वरनन्दीशचेचञ्चेष्टेषूपजने । तस्य सत्यगिरो राज्ञः प्रतिज्ञा सर्वदाऽभवत् ।
यामे यामे स्थितैरथैर्धावनं प्रतिपिद्धवान् । खेनावहर्तुं सततं नागः कोऽपि सुहृत्तया ।
स रुद्धवसुधान् चेच्छान्निव्यास्याखर्वविक्रमः । जिगाय जैत्रयात्राभिर्धहोमणैर्वमेखलां । १११
स तत्रैवाञ्जुटितस्तेन चेच्छाङ्गादितमण्डलं । स्थानमुञ्जुटडिम्बन्तव्यनैरद्यापि गद्यते ।
जितोर्वी कन्यकुलाद्यां तत्तत् स न्यवेशयत् । चातुर्वर्ण्यं निजे देगे धर्म्यास्य व्यवहारिणः ।
यथावद्वृद्धिमप्राप्तं व्यवहारधनादिभिः । सामान्यदेशवद्वाज्यं तावदस्मिन् हि मण्डले ।
धर्माध्यक्षे धनाध्यक्षः कोषाध्यक्षश्चमूपतिः । दूतः पुरोधा दैवज्ञः सप्त प्रकृतयोऽभवन् ।
॥ युगलकं ॥ कर्मस्थानानि धर्म्याणि तेनाष्टादश कुर्वता । ततः प्रभृति भूमेन कृता यैधिष्ठिरो स्थितिः । ११२
स विक्रमप्रभावाभ्यां सुमुपाज्जितया श्रिया । विदधे वारवालादीनयहारानुदयधी ।
द्वारादिषु प्रदेशेषु प्रभावाद्याषुदयथा । ईशानदेव्या तत्पत्न्या माद्रचक्राणि चक्रे ।
श्रुतनन्दिपुराणः स व्यासान्तेवासिनो नृपः । सेवनं सोदरादीनां नन्दीश्वर्यया व्यधात् ।
प्रतिष्ठां ज्येष्ठरुद्रस्य श्रौनगर्थ्या वितन्वता । तेन नन्दीश्वर्यस्यैव न भेने सोदरं विना ।
विस्मारितो नित्यकृत्यं कार्यव्ययतयैकदा । विदूरसोदरजलाश्रयनालाभमुर्ननाः । ११३
अपश्यन्निर्जलात् स्थानादकस्मादुत्थितं पयः । स सोदराविषवादि वर्णस्वादार्दिभिर्गुणैः ।
॥ युग्मं ॥ प्रादुर्भूते ततस्तस्मिंस्तीर्थे क्षणनिमज्जनः । ग नन्दिरुद्रस्यैवैव मानो पथ्याप्तमासदत् ।
तेन जातु परीचार्यं निश्चितः सोदरान्तरे । सपिधानाननः स्वर्णमृङ्गारः सुपिरोदरः ।
दिनद्वयेन सार्द्धेन श्रौनगर्थ्युद्भवाम्भसः । उन्मग्नः स महीभर्तुस्तस्य चिच्छेद संग्रयं ।
नूनं नन्दीश्वरवासौ भोक्तुं भोगानवातरत् । दृष्टादृष्टक्रियाविद्धिर्न भवेत्तादृगन्यथा । ११४
राज्ञस्तस्य कदाचित्तु व्रजतो विजयेश्वरं । यथाचे काचिदवला भोजनं मार्गमथगा ।
यथेष्टमग्नं दातुं ततोऽनेन प्रतिश्रुते । व्यटणोद्विहता भूत्वा सा नृमांसाश्चया स्मृता ।
स सलहिंसाविरतस्तस्यै दातुं स्वविग्रहात् । अनुज्ञां प्रददौ भोक्तुं यदा सैवं तदाव्रवीत् ।
बोधिसत्वोऽसि भूपाल कोऽपि सत्त्वोर्जितव्रतः । कारुण्यं प्राणिषु दृढं यत्सेदके महात्मनः ।
वैद्धमापामज्जानानो माहेश्वरतया नृपः । को बोधिसत्त्वो यं भद्रे मां वेक्षति जगाद तां । ११५
पुनर्वभाषे सा भूपं श्रौतव्यं मत्प्रयोजनं । अहन्तूत्यापिता वैद्वैः क्रोधाद्विप्रकृतैस्तया ।
लोकालोकाद्भिर्पार्थस्यास्त्रामस्याः कृत्तिका वयं । बोधिसत्वैकशरणाः काङ्क्षन्त्यस्तमसः चयं ।

॥ राजतरङ्गिणी ॥

लोके भगवतो लोकनाथादारभ्य केषु न । ये जन्तवो गतक्रोशान् बोधिसत्वानवेहि तान् ।

सागर्षेऽपि न कुप्यन्ति क्षमया चोपकुर्वन्ते । बोधिं स्वस्वैव नेयन्ति ते विषयधरणेद्यताः ।

विहारतृष्यनिर्घोषैरुन्निद्रः प्रेरितः खलैः । पुरा भवान् व्यधात् क्रोधादिहारोद्भूतं यदा ।

१४०

महाशक्त्यः स नृपतिर्न शक्यो बाधितुं त्वया । तस्मिन्दृष्टे तु कल्याणि भविता ते तमःक्षयः ।

असङ्गिरा प्रेरणीघो विहारकरणाय सः । त्वां स्वर्गमेषाक्षरं त्वया मलिनितः खलैः ।

तस्मिन् कृते न जायेत विहारच्छेदवैशेषं । तस्य तन्प्रेरकाणाञ्च प्रायश्चित्तं कृतं भवेत् ।

कुड्मैर्बैद्वैरनुधाता तद्वधाय प्रधाविता । अनुदिष्टा समाह्वय बोधिसत्वैस्तदेवाहं ।

॥ कुलकं ॥ तस्मात् सत्वातिरेकस्ते मिषादेवं परीक्षितुः । चीर्णपापाद्य सत्त्वत्ता स्वस्ति ते साधयाम्यहं ।

१४१

कृतप्रमिथेयं राज्ञि विहारकृतये पुनः । प्रहर्षोत्फुल्लनयना कृत्यादेवो तिरोदधे ।

अथ कृत्याश्रमे कृत्वा विहारं वसुधाधिपः । तवैव चीर्णतमसं कृत्यादेवीमनन्दयत् ।

विधाय सोऽग्न्यप्रासादं नन्दिचेचे क्षमापतिः । भूतेष्वपि क्षमं कैवैः पूजां रत्नमयीं ददौ

चीरमोचनतीर्थान्तर्गणराजं तपस्वता । ब्रह्मासन्ननिविष्टेन ध्याननिष्पन्नमूर्त्तिना ।

राज्ञा कनकवाहिन्याः सुचिरात् पुण्यकर्मणा । नन्दीशस्यार्थेनात्कण्डा तेनानीयत कुण्डतां ।

१४२

द्वादोदयाकृत्यगीतवणे नर्तितुमुत्थितं । प्रदेदौ ज्येष्ठरुद्राय स्वावरोधवधूयतं ।

भुक्तैश्चैवैव स पर्वन्ते प्रतिष्ठंश्चीरमोचनं । पत्न्या समं ययौ राजा सायुज्यं गिरिजापतेः ।

अयाशोककुलोत्पन्ना यद्वान्याभिजिज्ञासुः । भूमिं दामोदरो नाम जुगोप जगतोपतिः ।

षट्पद्मा जाज्वलितस्योर्ध्वैर्षाहंश्चरशिखामणेः । अद्यापि श्रूयते यस्यां प्रभावे भुवनाद्भुतः ।

हरप्रसादमात्रेण सचरितवानुरागिणा । बबन्ध सुखिना सख्यं येन वैश्रवणेः स्वयं ।

१४३

कुबेरद्वयोराराधामय्यः स्वाज्ञाविधायिनः । आदिश्य गुह्यकान् दीपं गुह्ये तु सवन्धयत् ।

सुद्रे दामोदरोपे यत्तच्छासीत् सुकृतं पुरं । सेतुना तेन तवैच्छत् कर्तुं सोऽन्धः प्रतारणं ।

द्वितं लोकान्तरं किञ्चिद्विकीर्णैरुन्नतात्मनः । रोहन्ति हा धिक् प्रत्यूहा मितपुण्यतया नृणां ।

सहि कारयितुं यदैर्यतनेभ्यः स्वमण्डले । दीर्घान्गसमयान् सेतुंस्तोयविश्रवशान्तये ।

तपोविश्रुतयद्यिष्या दिजानामुपतेजशः । तादृशमपि ये कुर्युः प्रभावस्य विपर्ययं ।

१४४

दायादादिसैलैर्मृष्टा दृष्टा भूयः समुत्थिता । श्रोविर्प्रावक्ष्या राज्ञामपुनःसम्भवा पुनः ।

आहार्यमुत्थितः स्यात् द्विजैः कैयिदुमुचितैः । प्राक् स्वानाङ्गेजनं राजां स कदाचिदप्याच्यत ।

पिदामुना वितस्तान्तर्यदा तेनावधीरितं । तदा प्रभावात्ते तस्य तां धुनीमपतो व्यधुः ।

संधं वितस्ता दृष्ट्वा नां भोजयाप्मानं स तैरिति । उक्तोऽपि मायाविहितामश्वाधीत् सरिदादिति ।

भोज्यं ददानि नास्तीति विप्राः सर्पतं चाभ्यस्तं । तेनेत्युक्ताहमग्रपक्षतः सर्पा भवेति ते ।

१४५

अश्वपमेकैववाक्ता युत्वा रामायणं तव । शपस्य शान्तिर्भवित्यूचिरे ते प्रसादिताः ।

स दामोदरसदान्तर्धावन दूरमुदन्वया । शपोष्णशामधूमेन जनैरद्यापि स्रज्यते ।

अथाभवन् खनामाङ्गपुरत्रयविधायिनः । ऊष्कमुष्ककनिष्काख्यास्तयैव पार्थिवाः ।-

स विहारस्य निर्माता जुष्को जुष्कपुरस्य यः । जयखामिपुरस्यापि शुद्धधीः स विधायकः ।

ते तुष्कान्वयोद्धता अपि पुण्याश्रया नृपाः । शुष्कनेत्रादिदेशेषु मठचैत्यादि चक्रिरे ।

१९०

प्राज्ये राज्यरूपे तेषां प्रायः काश्मीरमण्डलं । भोव्यमाले च बौद्धानां प्रप्रज्योर्जिततेजसां ।

ततो भगवतः शक्यसिंहस्य पुरनिर्हतेः । अस्मिन् सह लोकघातौ सार्द्धं वर्षशतं क्षणात् ।

बोधिसत्त्वस्य देवेशस्मिन्नेकभूमीयरोऽभवत् । स तु नागार्जुनः श्रीमान् षडहर्षनसंश्रयी ।

अथ निष्कण्डको राजा कण्डकौत्सायहारदः । अभोर्वभूवामिमन्युः शतमन्युरिवापरः ।

खनामाङ्गग्रामाङ्गाङ्गशेखरं विरचय्य सः । परार्थविभवं श्रीमानमिमन्युपुरं व्यधात् ।

१९१

चन्द्राचार्यादिभिर्लब्धदेशं तस्मात्तदागमं । प्रवर्त्तितं महाभाष्यं स्वस्व व्याकरणं कृतं ।

तस्मिन्नवसरे बौद्धा देशे प्रवृत्ता ययुः । नागार्जुनेन सुधिया बोधिसत्त्वेन पालिताः ।

ते वादिनः पराजित्य वादेन निखिलान् बुधान् । कियं नीलपुराणोक्तमहिन्दनागमद्विपः ।

मण्डले विमुक्ताचारं विद्विज्जवलिकर्मभिः । नागैर्जनलयद्युके प्रभूतहिमवर्षभिः ।

हिमान्यां बौद्धवाधाय पतन्यां प्रतिवत्सरं । श्रुते दास्यामिभारदादौ षण्मासान् पार्थिवोऽवसत् ।

१९२

तदा प्रभावः कोऽप्यासीदलिहोमविधायिनः । नानश्यन् यदशदिप्रा बौद्धाश्च निधनङ्गताः ।

नीलमुद्दिश्य देशस्य रक्षितारं महेश्वरं । काश्यपद्युन्देवाख्यस्तपस्तेपे ततोऽदिजः ।

तस्य प्रत्यक्षनां यातो नीलसूहिनविश्वं । न्यवारयत् जगादापि स्वरुराणविधिं पुनः ।

आद्येन चन्द्रदेवेन शमितो यच्चविश्वः । द्वितोयेन तु देशेऽस्मिन् दुःसहोभिर्बुविश्वः ।

राजा बतौयोगानन्दः प्राप्तराज्यसुदन्तरं । यात्रायागादि नागानां प्रावर्त्तयत् पूर्ववत् ।

१९३

राज्ञा प्रवर्त्तितं तेन पुनर्नीलादिते विधौ । भित्तवो हि सदोपाद्य सर्वतः प्रभवं ययुः ।

काले काले प्रजापुण्यैः सभावन्ति महीभुजः । चैर्मण्डलस्य कियते दूरोत्सवस्य योजनं ।

ये प्रजापीडनपरास्ते विनश्यन्ति सान्ध्याः । नष्टन्तु ये योजयेयुस्तेषां वंशानुगाः श्रियः ।

इत्येतत् प्रतिवृत्तान्तं देवेशस्मिन् वीज्य लक्षणं । भाविनां भूमिपालानां प्राज्ञैर्ज्ञेयं शुभाशुभं ।

नवीकृतवतो देशं तस्य वगैरित्यं मही । सिद्धैः प्रवरचेनाद्यैश्चिरं भुक्ता सुकर्मभिः ।

१९४

गोनर्दान्धयिनामाद्यः स रघुषां रघुर्थया । नृपतिः काश्यपी वर्षान् पञ्चविंशतिमन्त्र्यात् ।

वर्षपर्य्यै षण्मासैः पञ्चविंशतिर्विजितां । विभीषणाभिघोऽरचत् चित्तिं गोनर्दनन्दनः ।

इन्द्रजिद्रावणावास्ता पितापुत्रौ नृपा क्रमात् । पञ्चविंशत्सहस्राश्च वर्षास्त्रिंशद्योर्धयुः ।

विन्दुरेखाञ्चविर्वर्षे दृष्टा भाव्यर्धशसिनो । स रावणस्य पूजार्थं लिङ्गं भाति वटेश्वरः ।

चतुःशलमठस्थान्तः कृतायादायि भूभुजा । वटेश्वराय निखिलं तने काश्मीरमण्डलं ।

१९५

पञ्चविंशतमन्दानां क्षां बुभोज महामुजः । रावणचौणिभूतलूः सार्धमन्यो विभीषणः ।

किन्नरापरनामाथ किन्नरैर्गीतविक्रमः । विभीषणस्य पुत्रोऽभून्नरनामा नराधिपः ।

मदाचारोऽपि स नृपः प्रजाभाग्यविपर्ययैः । व्यधादिपयदोषेण महानर्थपरम्परं ।

विहारे निवसनेकचित्ररथामवर्त्तिनि । तस्य योगवलात् कोऽपि श्रमणोऽपाहरत् प्रियां ।

विहारारणं सहस्राणि तत्कोपान्निर्ददाह सः । अजिघृह्य तद्गमान् द्विजैर्मध्यमठाग्र्यैः ।

चट्वापणं राजपथैर्नीयानोज्ज्वलनिम्नम् । स्कीतपुष्पफलोद्यानं खर्गखेवाभिधानरं ।

दिग्जयोपार्जितैर्बिन्तैर्जितवित्तैश्चपत्तनं । वितस्तापुलिने तेन नगरं निरभोयत ।

॥ युगलकं ॥ तत्रैकस्मिन् किलोद्याने स्वच्छस्वादुजलाञ्जितः । आसीत् सुश्रवणो नाभो नागस्य वसतिः सरः ।

कदाचित्तस्य दूराध्वक्तान्तो मध्यदिने युवा । ह्येतार्थी तत् सरःकच्छं विगाखाख्योऽविग्रहिजः ।

सच्छायपादपतले समीरैः शमितक्लमः । शैश्वलमुपसृग्ध भोक्तुं सकृन् प्रचक्रमे ।

तान् पाणौ गृह्णतैवाथ तेन तीरविहारिभिः । पूर्वमाकर्षितो हंभैः शश्रुव नूपुरध्वनिः ।

निर्गते मञ्जरीकुञ्जादपश्यत् पुरतस्ततः । कन्ये नीलनिचोलिन्या स केचिचारुलोचने ।

कर्षिकामध्वरागाजनाललीलायितेभ्यः । मनोज्ञधवलापाङ्गे तनीयेऽञ्जरेखया ।

हारिनेत्राक्षलेर्भन्दमास्तान्देहिनोकुले । सनाथांसयुगे रूपपताकापल्लवैरिव ।

॥ तिलकं ॥ ते शशाङ्कान्ते दृष्ट्वा शनैरभ्यर्णमागते । विररामाग्रनगरात् मुञ्जर्षीडजडीकृतः ।

मुञ्जानि कच्छगुच्छाणां शिन्धिरम्बुजलोचने । ते पुनर्दृष्टवानपे किञ्चिद्वापौरितेचणः ।

आहतेर्वा धिगीदृष्ट्या भोज्यमेतदिति द्विजः । ध्यायन् कृपाङ्गैः समान्यैः स ते सकृन्भोजयत् ।

उपनिम्ने च सङ्गच्छा मुटुकैद्यादुर्धोक्तेनैः । तयोः पानाय पानीयं सरसः स्वच्छशोतलं ।

आचान्ते शुचिंतां प्राप्ते कृतसिन्धुपरिग्रहे । ततश्च वीजयन् पर्णतालदृष्टेनैरभायत ।

भवत्यो पूर्वसुहृतेः कैश्चित् सम्प्राप्तदर्शनः । चापलाद्रिप्रसुप्तमात् प्रष्टुमिच्छत्यथ जनः ।

कन्याणिनोभ्यां कतमा पुण्या जातिः परिष्कृता । क्लृप्तं वा क्लान्तमेतादृग्विरसं येन भुज्यते ।

एका तमूचे विद्यावामसं सुखवधः सुते । स्वादुभोक्तृयमप्राप्य किमोदुङ्गापमुच्यते ।

पित्रा विद्याधरेन्द्राय प्रदातुं परिकल्पिता । ईरावत्यहमेया मे 'चन्द्रलेखा यदौघयो' ।

पुनर्दिजोऽभ्यधादेवं नैक्किञ्चनं किमस्ति वः । ताभ्यामवादि तातोऽत्र हेतुमेत्ति स वृच्छतां ।

ज्येष्ठेऽत्र कृष्णदादश्यां याचायै तच्चकस्य तं । आगतं चूडया तोयस्यन्दिन्या श्राव्यमि ध्रुवं ।

द्रष्टव्यवामपि तदा तदभ्यणैकतस्थितौ । द्रष्टुं कन्ये ते घण्टादास्ता तिरोरहिते ।

प्रमान् प्रवृष्टे भोऽयं गटचारणसद्वलः । प्रेचिलोकममाकीर्णस्य याचामभेलासः ।

द्विजोऽपि कौतुकाहृतः पर्यटन् रङ्गेमञ्जरा । कन्याकचिद्विज्ञातस्य नागस्थानिकमाययौ ।

पार्श्वस्थितायां कन्याभ्यां पूर्वमावेदितोऽय सः । द्विजश्रमे व्याजहार स्वागतं नागनायकः ।

ततः कथाम्भरेणैव शृष्टः कारणमापदां । जगाद् तं द्विजकानं नियम्य यमनाम्नः ।

श्रमिमागतां मध्वन्युकायुक्तविभक्तिं । युज्यते वश्यभाग्यानां दुःखानामप्रकाशनं ।

परदुःखसमापणं स्वाभावमुज्जो जनः । उपकारासमर्थत्वात् प्राप्नोति पदपथ्यां ।

२००

२०१

२०२

२०३

२०४

२०५

वृत्तिं स्त्रां वद्ध मन्यते इदि गुरुं धनेऽनुकम्पाकिमिथं निन्दति धोम्यतां मितमतिः कुर्वन् सुतीरात्मनः ।
 गच्छीपायनिषेधं कथयति स्वास्तु वदन् व्यापदं शुवा दुःखमरुनुदां वितनुते पोषां जनः प्राक्तनः ।
 अतएव विवक्तृणां यावदायुस्समानसि । दीर्घाणि सुखदुःखानि दृश्यन्ते चित्तानतः । ११०
 कः स्वभावगभीराणां लघयेद्देहरापदं । बालापत्येन मृत्येन यदि सा न प्रकाश्यते ।
 तदस्मिन्नेतयोर्ध्यात्मादस्तु नि व्यक्तिमागते । तवाये योपनं साधो न ममाप्युपपद्ये ।
 त्वयाप्यसङ्घितायां निमर्गसरलात्मना । ईयत्यथासः कस्याश्चिन् कियतां यदि शक्यते ।
 योऽयं तदतले मुण्डचूडाणो दृश्यते व्रती । अमुना मलयालेन कान्दिशीकाः कृता वयं ।
 अभुक्ते मान्त्रिकैरन्वे नवे नागैर्न मुच्यते । अयं नात्ति च तन्नेन समयेन हता वयं । १११
 चेन्नाणि रचलेतस्मिन् दृष्ट्वापि फलमप्यदं । भोक्तुं नैव समर्थाः स्मः प्रेतादव सरिज्वलं ।
 तथा कुरु यथा भ्रमेत् समयादेप नैदिकः । योग्यां प्रतिक्रियां विप्रोत्पयमप्युपकट्यु ।
 स तथेति ततो नागमुक्ता यद्रपरो द्विजः । अचिन्त्यद्विवारावौ मलयालस्य वद्धतां ।
 गूढं तस्य वद्धिः चेत्तुटोर्गर्भकृतस्थितेः । पथ्यमानान्नभाण्डान्तर्गवाञ्च न्यचिन्ततः ।
 भुञ्जान एव तत्तस्मिन् चणादेव जहार सः । अदीप्तः करकासारवर्षो स्फोतां फलमयं । ११२
 तन्न व्युत्क्रान्तदारिद्र्यः सरसोऽभ्यर्षमागतं । छतोपकारमन्येयुर्निर्गोर्विमनयद्विजं ।
 स्तत्र पितुरादेभ्यान् कन्याभ्यां विद्विताहंयः । अमर्थेऽनुलभैर्भैर्गैरतोष्यत दिने दिने ।
 कालेन सर्वानामस्य स्त्रां भुवं गन्तुमुद्यतः । प्रतिश्रुतं वरं नागं चन्द्रलेखामयाचत ।
 सन्नन्धायोग्यमपि तं कृतज्ञत्ववशब्दः । संविभेजे स भुजगः कन्याया च धनेन च ।
 एवं नागवरावाप्तप्रियस्तस्य द्विजकनः । महाभरपुरे कालसैलैर्निधित्सवैर्धैः । ११३
 भुजगेन्द्रतनूजापि तं पतिं पतिदेवता । अतोपयत् परार्थं शोभिला चारुदिभिर्गुणैः ।
 तस्यां कदाचित् सौधायस्थितायां प्राङ्गनादहिः । आतपायोजितं तं धान्यं वुभुजे विहरन् हयः ।
 तं वारयितुमाहता मृत्या नासन् गृहे यदा । शिञ्जानमञ्जुमञ्जोरा सा तदावातरन् स्वयं ।
 एकदक्षपृथ्वावेगसस्तर्षां प्रकान्तया । तथा पाणिखरोजेन घातित्वा सोऽयं ताडितः ।
 भोज्यमुत्सृज्य यातस्य फणिस्त्रीसर्पतस्ततः । सौवर्णं पाणिमुदाहे तुरगस्योदपद्यत । ११४
 तस्मिन् काले नरो राजा चारुसां चारुलोचनां । श्रुत्वा द्विजवधूं तस्यां प्रागेवाद्भुरितस्तरः ।
 तस्य धावन्तमुन्मत्तमन्तःकरणवारणं । बलान्नियमितं नासीदपवादभयाद्भुजः ।
 तस्मिन्नुद्वृष्टरागाग्निविप्रवे भूपतेः पुनः । उवाह हयवृत्तान्तो दृष्टवतानुकारितां ।
 चक्रे पथ्यस्तमर्यादः सरलांगुलिमोभिना । सकाक्षनकराङ्गेन मण्डकेनैव वारिधिः ।
 श्रीजानिगडनिर्धुको दूतैराकूतशंसिभिः । तामुपवन्दयन् सोऽयं सुन्दरीमुदवेजयत् । ११५
 सर्वोपायैरसाध्याच्च विप्रस्तपतिरप्यसौ । तेनायाच्यत तुभ्येन रागाभ्यानां कुतश्चपा ।
 अथ निर्भर्त्सनां तस्मादपि प्राप्तव्यामकृत् । हठेन हर्तुं तां राज्ञा समादिश्यन्त भैरिकाः ।

तेरुंहाये कृतास्त्रन्दो भिगेत्यन्येन वर्तमाना । पाणार्थी नागभवनं मञ्जानिः प्राविशद्विज ।
ताभ्यामभ्येत्य वृत्तान्ते ततस्तस्मिन् निवेदिते । क्रोधान्धः सरसमल्लादुज्जगाम फणीश्वरः ।

११०

उद्गर्जन्निज्जिजीमूतजनितध्वान्तसन्ततिः । सघोरशनिर्वेधेण ददाह सपुरं नृपं ।
दग्धप्राण्यङ्गविगलदसास्रक्खिहवाहिनी । मयूरचन्द्रकाक्षेव वितस्ता समपद्यत ।
शरणाय प्रविष्टानां भयाचक्रधरान्तिकं । मुहूर्त्ताग्निरदहन्त महखाणि शरीरिणां ।
मधुकैटभयोर्मैरुः प्रागूर्जोरिव चक्रिण । दग्धानां प्राणिनां तत्तत्तदा रश्माङ्गमस्पृशत् ।
खसा सुश्रवसो नागो रमण्याख्याद्रिगङ्गरात् । साहायकायाग्नराग्नेन ममादाय तदा ययौ ।
सयोजनाधिके श्रेषे मार्गस्थारात् सहोदरं । कृतकार्यं निग्रम्याग्नवर्षं यामेपु तज्जहौ ।

१११

योजनानि ततः पञ्च जाता यामधरा शिला । सा रमण्यटवोत्पद्यास्थि स्थूलमिमांशिका ।
घोरं जनचयं कृत्वा प्रातः सानुशयोऽप्यहिः । लोकापवादनिर्विण्णं स्थानमुत्सृज्य तद्ययौ ॥
दुग्धाब्जिधवलं तेन शरोदूरगिरौ जतं । श्रमरेश्वरयात्रायां जनैरद्यापि दृश्यते ।
श्याङ्गरानुपहावागीभूतस्यापि दिज्जन्मनः । जामादसरइत्यन्यत्तत्र च प्रथितं सरः ।

११२

प्रज्ञानं पालनव्याजान्निश्चक्र चयकारिणः । अकस्मादन्तकाः केचित् सध्वजानि तयाविधाः ।
अद्यापि तत्पुरं दग्धं शृङ्गीभूतञ्च तत्सरः । उपचक्रधरं दृष्ट्वा कथेयं स्मर्यते जनैः ।
राज्ञां रागः क्रियास्त्राम दोषः स्वल्पदृशं मते । तत्तस्य तेन संवृत्तं यथाभूत्कापि कलषिन् ।

११३

सतीदैवतविप्राणामथेकस्य प्रकोपतः । शुनो हि प्रतिवृत्तान् पैलोक्यस्यापि विप्लवः ।
चत्वारिंशत्तमब्दान् स मासैश्चैवां विभिः समा । भुवंभुक्ता चित्तिवृथा दुर्णयेन चयं ययौ ।
अयन्त्यकालसन्दृष्टप्राकाराट्टालमण्डलं । तत् किन्नरपुरं स्त्रेमे गर्भज्वनगरोपमां ।

११४

एकस्तु तनयस्यैव वैचित्रान् कर्मणां गते । स्वधापा विजयचेवं नीतः प्राणैर्न तत्यजे ।
राजा सिद्धाभिधः सोऽयं तथा निःशेषितं जनं । नवीचकार जलदो दावदग्धमिवाचलं ।
इति वृत्तं महाद्यर्थं तस्य पितृं महामतेः । संसारसारताम्रेण प्राप पुण्योपदेशतां ।

११५

भोगयोगेन मालिन्यं नेतुं मध्यगतोऽपि सः । न शक्यतेऽस्य पङ्केन प्रतिमन्दुरिवामल ।
दर्पज्वरोऽग्नभूपालमध्ये निर्धायतोऽनिशं । सुधासूतिकात्मालिं तथैवोक्ताधतोयथै ।
गणितं गुणना तेन मर्षोत्तुष्टमिवो जज्ञता । खण्डेन्दुमण्डनार्चायां मण्डनवमखण्डितं ।
राज्ञस्तथैव राजथी परलोकानुगमवत् । यस्तस्मैयोजयद्भूतो धर्मैण्यभिसारिणा ।

११६

पट्टिमब्दान् प्रशस्त्यार्वा मासवानुचरान्वितः । आहरोह सदेहोऽसौ लोकाञ्छगिशिखामणः ।
भयानरं समाश्रित्य प्रययुः शोचनीयतां । तत्सुतन्तु समासग्य प्रभुं भुवनवन्द्यतां ।
यात्याश्रितः किल समाश्रयणीयलभं निन्द्या गतिं जगति सञ्जगन्मार्गैर्वा वा ।

११७

मच्छत्यधस्तृणगुणः श्रितकृपयन्त्रः पुष्पाश्रयो सुरागिरोभुवि रुद्धिमेति ।
मिद्धः मिद्धः सदेहोऽयमिति शब्दं सुरादिवि । मोहोपयन्तो ह्यनयन् पटहं सप्तवासरान् ।

उत्पलाच इति ख्यातिं पेम्लाचतया गतः । तत्सूनुस्त्रिंशतं शङ्खान् वर्षाणामन्वगात्कहीं ।
तस्य स्रुतहिरण्याचः खनामाङ्गे पुरं धधात् । क्षीं सप्रविंशतं वर्षान् सप्त मासांश्च मुक्तवान् ।
हिरण्यकुल इत्यस्य हिरण्याचस्य चात्मजः । पार्ष्टं पार्ष्टं च मुकुलसत्सूनुरभवत् समाः ।
अयं चैच्छगणाकीर्णं मण्डले चण्डचेष्टितः । तस्यात्मजोऽभ्युक्षिहिरकुलः कालोपमो नृपः ।
दक्षिणं सान्तकामांशं स्रुद्धया जेतुमुद्यता । यन्निषादुत्तरहरिदभारान्यमिवान्तकं ।
सान्निध्यं यस्य सैन्यान्तर्हन्यमानाशनोत्सुकान् । अजानम् गृध्रकाकादीन् दृष्ट्वाये धावतो जनाः ।
दिवाराचं हतप्राणिसहस्रपरिवारितः । योऽभ्युक्षूपालवेतालो विलासमवनेष्वपि ।
वालेषु कुरुणा स्त्रीषु घृणा वृद्धेषु गौरवं । न बभूव नृगणस्य यस्य घोरारुतेर्गतः ।
स जातु देवीं समीतसिंहलांशुककक्षकां । हेमपादाङ्कितकुचां दृष्ट्वा जज्वाल मन्युना ।
सिंहलेषु नरेन्द्राद्भिमुद्राङ्कः क्रियते पटः । इति कञ्चुकिना शृष्टेनोक्तो याचामधाततः ।
तत्सेनाकुम्भिदानाम्भेनिखगाकृतधङ्गमः । यमुनालिङ्गनमीति प्रपेदे दक्षिणार्धवः ।
स सिंहलेन्द्रेण समं संरक्षादुदपाटयत् । चिरेण चरणसृष्टप्रियालोकनजं रूपं ।
दूरात्तद्वैयम्यमालोक्य सङ्गासौधैर्निशाचराः । भूयोऽपि राघवोद्योगमाशङ्क्य प्रचकम्पिरे ।
स तत्रान्यं नृपं दत्त्वा तीव्रशक्तिमपाहरत् । पटं यमुपदेवाख्यं मार्त्तण्डप्रतिमाङ्कितं ।
व्याहृत्य चोलकर्णाटनाटादीय नरैर्यवान् । सिन्धुराग्निरगन्धैर्मा गन्धैव व्यधारयत् ।
तस्मिन् प्रयाते प्राप्तेभ्यः शशंसुस्तत्पराभवं । नगर्थो नरभायेभ्यस्तुल्यदृष्टालमेषलाः ।
काश्मीरं दारमासाद्य शम्भुभट्टस्य दन्तिनः । श्रुत्वा सन्नासजङ्घां तेषरोमाक्षितोऽभवत् ।
तदाकर्त्तुमसंरम्भे सहर्षोऽयं विरुद्धधीः । शतमन्यद्गजेन्द्राणां हटेन निरलोठयत् ।
स्वर्गोऽङ्गानि यथा वाचं कीर्त्तनं पापिनं तथा । सन्दूषयेदतो नात्मा तस्यान्यापि नृगंशता ।
कोवेत्यद्भुतचेष्टानां छल्यं प्राकृतचेतसा । धर्मं सुकृतसम्प्राप्तिहेतोः सोऽपि यदाददे ।
श्रीनगर्यां हि दुर्बुद्धिर्विदधे मिहिरेयारं । ह्योलाङ्गायां समिहिरपुराख्यं प्रयुपसर्त्तं ।
अग्रहारान् जगद्विरे गान्धारब्राह्मणास्ततः । समानश्रीलास्तस्यैव भुवं तेषुपि दिजाधमाः ।
भगिनीवर्गसंभोगनिर्लज्जाश्चेच्छ्वङ्गजाः । सुषासद्गतिषकाश्च दारदाः सन्ति पापिनः ।
वस्तुभावैस्तथा भाट्टा भार्याविक्रयकारिणः । परोपमोगितालेषां निर्लज्जास्तर्हि घोषितः ।
मेघागमः फणिभुजं प्रथितान्वकारः प्रीणति हंसममलोजलदात्ययय ।
प्रीते समानवृत्तैव भवेन्नितानां दातुः प्रतिग्रहकृतय परस्परस्य ।
स वर्षसंप्रति भुक्त्वा भुवंभूलोकमैरव । मूरिरोगार्दितवपुः प्राविशव्यातवेदसं ।
सोऽयं विकोटिहा मुक्तो यः स्वात्मन्यपि निर्धूणः । देहत्यागेऽस्य गगणादुच्चचारेति भारती ।
इत्युर्ध्वं मते तेषां स एव परिहारदः । खण्डयन्तीतघृणतामग्रहारादिकर्मभिः ।
आक्रान्ते दारदैर्भोद्वैर्ध्वैर्गुचिकर्मभिः । विनष्टधर्मं देशेऽस्मिन् पुण्याचारप्रवर्त्तनं ।

१८०

१८१

१८२

१८३

१८४

१८५

आर्यदेशान् स वेष्टास्य यतनोद्धारणं तपः । संकल्प्य स्वतृपुदां प्राथयित्तक्रियां व्यधान् ।
 अतएवायहाराणां सदसं प्रत्यपादयत् । गान्धारदेशजातेभ्यो द्विजेभ्यो विजयेश्वरे ।
 खुरखड्गासिधेन्वादिपूर्वैः यः फलके तदा । वक्त्रिप्रदीप्ते रुदसां पर्यन्ते स्वं तनुं जघ्ने ।
 इत्येतस्मिन्नामनये केसिदयमिचारिणि । प्राक्तः पुरुषसिंहस्य क्रौर्यैतस्याविगर्हितं ।
 ॥ कुलकं ॥ ये नागेन रुपा मुष्टे नगरे प्राभवन् खगाः । तेषां नाशाय वृत्तान्तं पूर्वोक्तं जगदुः परे ।
 अवतारयतस्तस्य चन्द्रकुल्याभिधा नदी । अशशोन्मूलनामध्ये शिलाभूदिप्रकारिणी ।
 ततः कृततपाः खग्ने देवैरुक्तः स भूपतिः । यथाः शिलायां चलवान् ब्रह्मचार्यश्च तिष्ठति ।
 साध्वी सृष्टति चेदेनां निरोद्धुं न च शक्नुयात् । ततोऽपरेषुः खग्नेनां शिलायान्नेन कारितं ।
 तामु तामु कुलस्त्रीषु व्यर्थयन्नास्वयाचलत् । चन्द्रवत्याख्यया सृष्टा कुलाख्या सा महाशिला ।
 कोटिचयं नरपतिः क्रुद्धस्तेनागसा ततः । सपतिभ्रातृपुत्ताणामवधोत् कुलयोगितां ।
 इयं चान्यमते ख्यातिः प्रयते तथ्यतः पुनः । अभया सनिमित्तापि प्राणिर्हंसा गरीयसी ।
 एवं क्षुद्रोऽपि यद्राजा सभूय न हतो जनैः । तत्कार्यं कारयद्भिस्त्वैवैतरेव रचितः ।
 प्रजापुण्योदयैस्त्रैविश्वरात्तस्मिन् क्षयं गते । एकस्तत्प्रभवः पौरैः सदाचारोऽभ्यषिच्यत ।
 तत्रापि पूर्वसंस्कारामुक्ता सन्धे जनैः । अग्रानविहिते शोलावेयकीव नृपास्ये ।
 अतिमन्तापदाज्जातः सजनाह्लादकोऽभवत् । जलौघो जलदश्यामात्तापात्यर्थादिनादिव ।
 लोकान्तरादिवायातं मेने धर्मं तदा जनः । अभयश्च परावृत्तं प्रवासद्गहनादिव ।
 स वक्त्रे वक्त्रेऽश्वे वक्त्रे वक्त्रेणां तथा । कृत्वा पुरं परार्थश्रीर्धनैर्वाभिधं व्यधात् ।
 तत्र विपट्टिर्धनैर्वाणां स चयोदशवासरान् । अभयश्च क्षत भूपेन तेन पृथ्वी प्रयासता ।
 अथ योगेश्वरी काचिद्गङ्गाख्या रजनीमुखे । कृत्वा कान्ताल्लतं काम्यामुपतस्थे विशाम्पतिः ।
 तथा मनोहरैस्तेनैव चनैर्गर्भितसृतिः । स यागोत्सवमाहात्म्यं द्रष्टुं श्रेष्ठे न्यमच्यत ।
 पुत्तपौच्छगतोपतेः श्रातस्तत्र तमो गतः । चक्रवर्त्ती तया निन्ये देवीचक्रोपहारतां ।
 कर्मणा तेन सिद्धाया योमाक्रमणसूचकं । जानुमुद्रादयं तस्या द्रुपत्यर्थापि दृश्यते ।
 देवः शतरुपाशेभ्यो मादृचकं शिला च सा । खीरे मठेषु तद्भार्ता स्मृतिमयापि गच्छति ।
 देया कुलतरोः कन्दः चितिनन्दोऽवग्रेपितः । ततस्तस्य सुतस्त्रिंशदसरानम्यग्रान्मर्ही ।
 क्षापक्षायतमब्दान् क्ष्मा दौ च मासौ तदात्मजः । अपाशीदसुनन्दान्धः प्रख्यातस्तराशक्तः ।
 नरः पटिं तस्य सनुस्तापतोऽचय तमुतः । वर्षानसृद्धिमश्रामं योऽचक्रात्मकारयत् ।
 जुगोप गोपादित्योऽय क्ष्मा सदीर्घा तदात्मजः । वर्षाश्रमप्रत्यवेलादर्थितादियुगोदयः ।
 रुधोत्खागिकाहार्त्तं पामे स्कन्दपुराभिधान् । मनाद्वादिमुखांयायहाराण्यः प्रत्यपादयत् ।
 छेत्रेश्वरं प्रतिष्ठाय गोपाद्रावोर्ध्वदेगजाः । गोपायहाराण् कृतिना येन स्त्रीकारिता द्विजाः ।
 भूधरि रवाटिकायां यो निर्व्यास्य सगुनाग्निनः । खासटायां व्यधान् विप्राविश्राचारविवर्जितान् ।

११०

१११

११०

१११

११०

१११

अन्यान्तानीय देशेभ्यः पुष्पेभ्योवसिकादिषु । पावनानयनद्वारेषु ब्राह्मणान् स न्यरोपयत् ।
उत्तमो लोकपातोऽयमिति सत्त्व प्रशस्तिषु । ये प्राप्तावान् विना यज्ञं चत्वेन न पशुचर्यं ।
सपङ्क्तिना वर्षपष्टं पालयित्वा स मेदिनी । भक्तुं पुष्पपरीपाकं लोकान् सुकृतिनामगात् ।
गोकर्षस्तुतः सौणीं गोकर्षेयरुद्धदे । अष्टपञ्चाशतं वर्षास्त्रिंशत्येकां विवर्जितान् ।
सुनुनरेन्द्रादित्योऽस्य खिद्धिस्तान्याभिधोऽभवत् । भूतेश्वरप्रतिष्ठानामचयिष्याच्च कारकः ।
दिव्यानुयहभागुयोभिधो यस्य गुरुर्व्यधात् । उद्योगं माहचक्रञ्च प्रभावोदयविषहः ।
भूत्वा पट्चिन्तं वर्षान् शतं चाक्रां विभुर्भुवः । सदीर्घैरनघान् लोकानासदन् सुकृते, कृती ।
युधिष्ठिराभिधानोऽभूदय राजा तदात्मजः । यः सुस्मात्तया लोकैः कथितोऽभ्युधिष्ठिरः ।
तेन क्रमागतं राज्यं सावधानेन शमता । अनुजज्ञे मितं कालं पूर्वभूपालपट्वतिः ।
काले कियत्यपि ततो यात्यभारयवशादसौ । सिपेवे श्रीमदक्षीनो यत्किञ्चन विधापितां ।
नान्यग्रहीदनुपाद्यान्न सञ्जयाह धीमतः । न प्रवृत्तोपचाराणां प्रागिवक्षीत् प्रियङ्करः ।
हुब्बिंशत्पर्वदा साकं निर्विशेषं सभाजितैः । परिजह्रे स दुर्ज्जातो जाततेजोवधैर्बुधैः ।
सर्वत्र समदृष्टित्वं गुणोऽयं खलु योगिनः । अकीर्त्तिहेतुः स महान्देयस्य वृथिवीपतेः ।
नयद्भिर्गुणतां दोषान् दोषताञ्च गुणान् विटैः । स सुप्तप्रतिभस्यैकं शनकैस्त्रिजितोपमः ।
वाङ्मन्त्रच्छेदिनो दीर्घनभश्चक्यकया विटैः । अनोयरोचिता तस्य कीडापि भयदाभवत् ।
पुरो मियागुणयाही परोक्षं दोषदर्शकः । असुखिरादरोभूत् शोऽभूद्वैद्योऽनुजोविना ।
मनागनवधानेन सुव्रततस्तस्य भूपते । इत्ये राज्यस्थितिरगादचरणे विस्तृता ।
उपेक्षितास्यनिर्द्वैदैरयतन्ताजितात्मनः । अयं लब्धवलास्तस्य नाशाय द्रोहिमन्त्रिणः ।
प्रभोः सङ्कोचिताश्लेषैरज्ञिनिर्वग्रहं । राज्यं जिहोषवो भूपायकिरे भूत्यनन्तराः ।
तदनु प्राणिताः सर्वे तेने नानादिगायया । आसन् राज्यामिपं प्राप्तुं श्रेया इव सप्तम्भमाः ।
अथोत्पन्नभयो राजा न शशाक निजस्थितिं । व्यवस्थापर्यितुं यन्नच्युतां कारुः शिलामिव ।
चिरत्तुषे चमार्भक्तुस्तस्मिन् राज्ये विषंष्टुले । उपायोऽयं स्थिनेर्हेतुर्नैकः कस्य न पप्रये ।
दृष्टदोषान् स्थितिं प्राप्नो हन्यादस्मान्धंशयं । विचित्र्येति न सामास्य जयद्विजमन्त्रिणः ।
अयं निरुद्धुस्तैः सन्नद्धावलेनृपमन्दिरं । व्यवहितजनाक्रन्दं मेरीरैरतिमैरवै ।
मदकरिघटाकेतुच्छाधानिरुद्धरविप्रभा भजनवलभी सन्तन्वतो दिवापि तमोदृताः ।
तैर्गन्तुं सुभुवो निवारितरणैर्दत्तेऽवकाशे ततस्त्यक्त्योर्नगरान्तरात्सुनृपतिस्त्रात्यर्थतो निर्धेयौ ।
आजमेयरोजाङ्गरागलनमाम्प्रस्नानसन्दर्शनसुभ्यतौरजनायुलाजकणिकाकीर्त्तन राजाध्वना ।
राज्यास्तस्य वज्रशः परिवाररामाः कोशादि तस्य रिपवो व्रजतो विजृम्भः ।
उर्वारिहो विगलितस्य नगेशदृष्टादक्षीफलदादिरमसादिव गण्डमैलाः ।

११०

१११

११०

११५

११५

१०५

॥ राजतरङ्गिणी ॥

रम्यैः शैलपथैर्भ्रजन् श्रमवशाच्छायां श्रितः शाखिनामासीनः प्रचलायितेन सुमहदुःखं विसृष्टार सः ।
 दूरात्पामेरफुल्लतैः श्रुतिपथप्राप्तैः प्रबुद्धस्वः सृष्टृष्टेनिर्झरवारिभिः सहमगाः श्रमे निमग्नानिव ।
 नानावीर्यनृणपरिमलैरुपगन्धा वनोर्जैरिम्भ, चोभप्रतिहतशिलाः पिच्छिलाद्याद्रिकुल्याः ।
 क्रान्त्वा आनौर्ब्विषकिसलयच्छायमुग्धाङ्गलेखैरस्युत्सङ्गं निहिततनुभिर्मूर्च्छितं तस्य दारैः ।
 पर्यस्ताद्रितटादितोक्ता सुचिरं दूरीभवन्नाण्डलं द्रागामन्वयितुं जहत्सु नृपतेर्दारेषु पुष्पाञ्जलीन् ।
 क्षौण्णोष्ठविकीर्णपचतिनमचुण्डं खनीडस्थितैः सावेगं गिरिकन्दरासु पततां हृन्दैरपि क्रन्दितं ।
 स्तनयुगवलनद्वयस्रस्तमूर्द्धाशङ्कानां चिक्वलनविलोचनं वीक्ष्य दूरात् स्वदेशं ।
 अवहत रुदतीनां भौलिविन्यस्तदस्तं पथि नृपवनितानामश्रुभिर्निर्झराम्भः ।
 प्रीतिशैथिल्यैश्चितवचनाचित्रयागोक्तकान्त्या निर्व्याजाज्ञापदण्णगुरुभिलैश्च तैश्चोपचारैः ।
 तस्य स्नेहादुपगतपतो राज्यविध्वंसदुःखं मन्दीचक्र, स्वभुवि सजना स्वपतेर्भूमिपालाः ।
 इति श्रीकाशीरकमहामात्यचम्पकप्रभुसूक्तैः कल्लणस्य कृतैः राजतरङ्गिण्यां प्रथमस्तरङ्गः ।
 चतुर्दशधिकं वर्षं सहस्रं नवदासराः । मासाश्च विगताश्चामिन्नष्टाविंशति राजसु ॥

॥ अथ द्वितीयस्तरङ्गः ॥

विहितमजगोः शृङ्गायाभ्यां धनुर्घटितं तथा नरकरटिनोर्दंष्ट्राङ्गोभ्यां गणं प्रतिमृङ्गतः ।
 द्विविधघटनावाङ्मन्यानां निधेरुचिता विभोजयति ललनामुक्तागोभ्यां शरीरविनिर्मितिः ॥
 भूयोरारब्धाङ्गिनोद्गोमोक्षेनात्यज्यत भूभुजा । जरसा शमिवाण्या च कर्षमूलमवाप्तया ।
 अनयदिमयोदात्ताः समं स्वविषयेण तान् । विषयान् वगिनामय्य स तान् पञ्चापि विष्मृतिं ।
 धावन्नाज्यच्छ्रया दुर्गागलिकायां स्त्रमन्विभिः । कालेन स्थापितो घट्टेयभ्यधापि तु कैरपि ।
 अयं प्रतापादित्याख्यलैरानोय दिगन्तरात् । विक्रमादित्यभूभर्तुर्घातिरचार्यपच्यत ।
 शकारिर्बिम्बमादित्य इति सम्मममाश्रिते । अन्यैरवान्ययलेखि विधवादि कदर्यितं ।
 इदं स्वभेदविधुरं हर्षादीनां धराभुजां । कश्चित्कालमभूङ्गोभ्यं ततः प्रभृति मण्डलं ।
 असंपूर्णापि तेनोर्ब्धं संपूर्णं महोभुजा । लालिता च्छदयेन पत्या नववधूरिव ।
 भुक्ता द्वाचिंशतं वर्षान् भुवं तस्मिन्निदं गते । जलैकास्त्रकुतो भूमेर्भूषणं समपद्यत ।
 पितुरेव समं कालं वृद्धिर्हेतोः सदिद्युते । विपुवत्पूर्णश्रोतारं गुरिव श्रोतेतरार्चिषः ।
 अयं वाकपुटया सार्द्धं देया दिव्यप्रभावया । भुवन्तममनोऽभुञ्जत्तुञ्जीनो रञ्जयन् प्रजाः ।
 दम्पतीभ्यामियं ताभ्यामभूयत वसुन्धरा । गङ्गास्रगाङ्गखण्डाभ्यां जटामूरिव घूर्जटेः ।
 मण्डलं साध्वधत्तानौ नानार्थवमनोरमं । शतद्वयापयोवाहौ माहेन्द्रमिव कार्मुके ।
 चक्राते च महाभागौ विभ्रमामरणं भुवः । तुङ्गेश्वरं हरवासे कदिकार्यश्च यत्तनं ।
 कचिन्मारवराज्यान्तः स्थाने चण्डातपोञ्ज्वले । तदभावेश फलितं वृषैस्तत्पणरोपिते ।
 नाथं सर्वजनप्रेक्ष्यं यद्युक्ते स महाकवे । द्वैपायनमुनेरग्रक्षत्काले चन्द्रकोऽभवत् ।
 तयोः प्रभावमाहात्म्यजिज्ञासार्थमिवोद्यता । प्रजासु दुःसहा जातु व्यापदैवो व्यजृम्भत ।
 पाकोन्मुखशरच्छालिच्छत्रे केदारमण्डले । माषि माद्रपदैऽकस्मात् पपातं तुहिनं महत् ।
 तस्मिन् विश्वचयोद्युक्तकालाद्वहसितोपमे । न्यमज्जन् ग्राहयः साकं प्रजानां जीविताश्रया ।

अथासीत् क्षुत्परिचामजनप्रेतकुलाकुलः । प्राकारो निरयस्त्रयो घोरोदुर्भिल्वविवरः ।
 पद्मीप्रोति स्तुतस्त्रेहं पिबद्वाचिष्णमातुरः । कुचिभरिः क्षुद्रुत्तमो विषमाराखिलो जनः ।
 क्षुत्तापाद्वासरन् लज्जामभिमानं कुलोवति । अश्वत्थक्रियाप्रतो लोकालक्ष्यो कटाक्षितः ।
 चामं कण्ठगतप्राणं याचमानं स्तुतं पिता । सुतोवा पितरं त्यक्त्वा चकार स्वस्य पोषणं ।
 स्वाप्यस्त्रिशेषे वीभत्से स्वेदहेहं क्रियावतां । अभूद्भोव्यार्थिनां युद्धं प्रेतानामिव देहिनां ।
 रुचाभिभाषी क्षुत्तामो घोरो दिव्यचिणी चिपन् । एक एको जगज्जीवैरियेष स्वात्मपोषणं ।
 तस्मिन् महाभये घोरे प्राणिनामतिदुःसहे । ददृशे लोकनायस्य तस्यैव कर्णार्द्रतां ।
 निवारितप्रतीहारः सरक्षौषधिगोमिनः । दर्शनैव दीनानामलक्ष्मीकममच्छिमत् ।
 सपद्मीको निजैः कोपैः सञ्चयैर्भन्विणामपि । क्रीताक्षः स दिवारात्रं प्राणिनः समजोवयत् ।
 अटवीषु शशानेषु पय्यास्त्रयस्येषु च । क्षुत्तामः क्षामुजा तेन नहि कश्चिदुपैत्यत ।
 अतो निःश्रेष्ठतधनः क्षोणानां वीव्यमेदिनीं । वपायामेकदा देवीमेवमूचे सुदुःखितः ।
 देव्यस्मदपचारेण भुवं केनापि दुस्तुरा । जाता निरपराधानां जनानां व्यापदीदृशी ।
 धिक्क्षामधन्यं यस्याये लोकौघं शोकपीडितः । पश्यन्मरणामूर्खमनुयाज्ञो विपद्यते ।
 प्रजा निःशरणा एता अमोन्यं वान्वरोविभ्रताः । अरचिता भयेऽमुष्मिन् किं कार्यं जीवितेन मे ।
 यया कथञ्चिन्नैकोऽयं दिनाम्येतानि यन्नतः । मशानिन्नरिताः सर्वे सच कोऽपि व्यरचन ।
 अतिक्रान्तप्रभावेयं कालदौरात्यपीडिता । निष्किञ्चनाद्य सर्वज्ञाता श्रियिवी गतगौरवा ।
 तदिमाः सर्व्यतो मग्ना दाहणे व्यसनाश्रये । उपोयः कतमस्तावत् समुद्धर्तुं यमः प्रजाः ।
 निरालोको हि लोकोऽयं दुर्दिनपस्तभास्करः । कांसिराजिकुलैर्विथक्परीत इव वर्तते ।
 क्षिमसहान्तदुर्लभं चिन्तिभृद्बुद्धनिर्गमाः । बद्धद्वारकुलायस्त्रयस्यगवेद्विभ्रा जनाः ।
 शूरास्य मतिमन्तश्च विद्यावन्तश्च जन्तवः । कालदौरात्यतः पश्य जाता निहतयोग्यताः ।
 आयाः काश्चनपुष्पकुलकुलच्छन्ना न कैः क्षातले सौजन्यामृतवर्षभिस्तिलकितं सेव्यैर्न किं मण्डलं ।
 पन्थानं सुचिरोपचारवचिरैश्चात्र न कैः संस्तुतैस्तेषामत्र न सन्ति निष्ठुतगुणाः कालेन ये मोहिताः ।
 तदेव गतितोपायो जुहोमि बलने तनुं । नतु द्रष्टुं समर्थोऽस्मि प्रजानां नाशमोदकं ।
 धन्यासे श्रियवोपासाः सुखं ये निशि श्रेते । पैरान् पुत्रानिव पुरं सर्व्यतो वीव्य निरुतान् ।
 दयुक्ता कर्णविष्टो मुखमाच्छाद्य वाससा । निपत्य तस्य निःशङ्करोद पृथिवीपतिः ।
 निवातमिमितैर्दीपैश्चद्वीवैः कौतुकादिव । वीचमाणाय तं देवी जगद् जगतीभुजं ।
 राजन् प्रजानां कुलतैः कोऽयं मतिविपर्ययः । येनेतरद्वयं स्त्रैरमधीरोचितमीदृशे ।
 यद्यमाथानि दुःखानि हेतुं न प्रभविष्णुता । तन्महीपाल महतां महत्तत्त्वं किमहन् ।
 कः शकः कतमं खराकः कतमो यमः । पत्ययतानां भूपानां कर्तुं शसनलहन् ।
 पथो भक्तिप्रतं क्षोणामद्रेषो मन्त्रिणां प्रतं । प्रजानुपालनेऽनन्यकृपाता भूयतां प्रतं ।

उत्तिष्ठ व्रतिनामस्य क विपर्येति मदचः । प्रजापाल प्रजानान्ते नास्तेषु जुह्वते भयं ।
 इति संरभतः प्रोक्ते तयानुध्याय देवताः । प्रतिग्रेहं गतप्राणः कपोतनिवेशोऽपगतः ।
 प्रातस्तृप्तपतिर्ब्रवीत्य बरं वीक्ष्यारणोद्यमात् । प्रजास्य प्रत्यहं प्राज्ञैः कपोतैर्जीवितं दधुः ।
 वस्त्वन्तरं किमपि तत् साध्वी नूनं समर्जं सा । जनताजोवितावाप्त्यै न कपोतासु तेऽभवन् ।
 तादृशं नहि निश्चायप्राणिकारुष्यशालिनं । हिंसया धर्मचर्यायाः शक्यं चापि कलङ्कनं ।
 अभवत्किमलं व्योम देवीछत्यैः सह क्रमात् । साकं भूपालशोकेन दुर्भिक्षं च शमं ययौ ।
 सा भूतिविभवोदयमग्रहारं द्विजननां । सती कतीमुपश्रुक्ते रामुपं चापकलमया ।
 वर्षैः षट्त्रिंशता श्रान्ते पत्यौ विरहजो क्ष्वरः । तत्पत्रे क्ष्वेदनज्वालानलिनप्रच्छदे तया ।
 सा यत्र शुचिचारिचा विपक्षं पतिमन्वगात् । स्थानं जनैस्तदाकृष्टाटवोद्यथापि गद्यते ।
 चारुचारित्रया तत्र तया सचेऽवतारिते । नानापयागतानायमार्थैर्यथापि भुञ्जते ।
 आभ्यामभ्यधिकं कर्तुं शक्तिः कथेति निश्चितं । विचिन्त्यारोचकी धाता नापत्यं निर्गमे तयोः ।
 वेधाः परां धुरमुपैति परीचकाणामितोः फलप्रजननेन हतत्रमो यः ।
 विस्मरितोद्गुरमुदारमयोग्यता तु तस्मादुदेत्य किमिवाभ्यधिकं विदध्यात् ।
 दीर्घदुर्दिनष्टाकराप्रमोत्तापचारतः । शाला राज्यमिसाद्देवं सा चकारेति क्लेशन ।
 ततोऽन्यकुलजो राजा विजयोऽष्टावधत् समाः । पत्तनेन परीतं यचकार विजयेयरं ।
 सुतो महीमहेन्द्रस्य जयेन्द्रस्यस्य भूपतेः । क्षामाजानुभुजो राजा बुभोजाय प्रयुमयः ।
 श्लोचकीर्त्तिकक्षोष्ठदुकूलवलेज्ज्वला । वभार यहुजलभो जयश्रीशालभिक्षकां ।
 तस्माभूदहुतोदन्तभवभक्तिविभूषितः । राज्ञस्तन्निर्मतिनाम मन्त्री सतिमतां वरः ।
 आस्त्युपायः स संसारं कोऽपि योऽपिहितं चमः । भूपालमत्तकरिणामेषां चपलकर्णतां ।
 अज्ञातमज्ञिः शङ्खः सोऽप्यमुञ्जेति यद्विरैः । तस्मिन्मोक्षचिरे देवतेनायासात् भूभुक् ।
 निवारितप्रवेशोऽय सकापक्षमहेतुकं । निनाय हतचन्म्वंस्त्रं यावदायुर्दरिद्रतां ।
 तस्य भूपतिविदेषयोमोक्षपरिशोषिणः । आप्यायं राजपुत्र्यां वार्त्तयापि न चकिरे ।
 गिरं गभीरो गृह्णाति क्षाम्भवावत्तदपगाः । उक्तानुवादिनस्तावद्वक्त्रं प्रतिरवाद्व ।
 स तु राजविहङ्गदरिद्राभ्यां न विव्यथे । गतप्रत्युद्धया प्रीतः प्राप्तया हरमेवया ।
 अथ भाव्यर्यमाहात्म्यात् पप्रथे प्रतिमन्दिरं । राज्यं सन्निभतेभावीत्यश्रुतापि सरस्वरी ।
 नाचोदितावाक्चरतीत्याग्नेभ्यः श्रुतवाच्यः । ततः सगूतसन्दासः कारावेग्ननि तं व्यधात् ।
 तत्र तस्योपनिगडैः पीडिताहर्बिर्बिगूय्यतः । पूर्णैऽभूद्वस्यो वर्षो भूपतेऽयायुषोऽवधिः ।
 निष्पुलः स महीपतिः मुमुर्षुर्दाक्षमाददे । रोगोत्पया पीडया च चिन्तया च तदीयया ।
 उन्मायमारोविदेपर्वक्रानां क्ष्वेतानिधं । न विना तदधं मेने भवितव्यं प्रतिक्रियां ।
 भाव्यर्यस्य युधाः कुर्युर्मुपायं स्वगनाय यं । स एवापहतं दारं श्रेयं देवेन कल्पितं ।

दग्धाङ्गारकदम्बके विलुठतः सोऽकोन्मिपत्तेजशो वेधा वक्रिकणस्य शक्तिमत्तुलामाधातुकामो हठान् ।

तन्निष्पापणमिच्छतः प्रतनुते पुंसः समीपस्थिते सन्तापद्रुतभूरिर्धर्मि घटे यानोयकुम्भभ्रमं ।

अथ राजाज्ञया क्रूरैर्वधकर्मधाधिकारिभिः । निमि सन्निभमतिः शूलं समारोप्य विपादितः ।

प्रातःशूले श्रुते तस्मिन् शोकशङ्कुर्महीपतेः । निरगाद्रोगमग्रस्य पूर्वैः पश्यान्तु जीवितं ।

सप्तत्रिंशतिवर्षेषु यातेष्वस्मिन्निरन्वये । प्रशान्तभूमिपालाभूत् कतिचिद्विषयानि भूः ।

अथ सन्निभमतिं बुद्ध्या तथो व्यापादितं गुरोः । ईशानाख्यस्य हृदयं विवर्गं वशिनेऽप्यभूत् ।

शिरीष इव संसारे मुखोक्तेषु मनीषिणां । हन्ता नृशंखनद्रुन्तमिवैकमवशिष्यते ।

स प्रशान्तभुवं प्रायादनाथसेव ग्रह्यतः । कर्तुं विनयिनस्य सौचित्यसन्तसन्निध्यां ।

तद्यास्त्रिषेपमद्राजीत्यथमापं वलादुक्तैः । शूलमूलावमद्रास्त्रिषण्डावष्टभनियुतं ।

समीरणसमाकीर्षं मुण्डरन्ध्रायनिर्गतेः । ध्वनितैरनुशोचन्तमिवावस्थां तथाविधां ।

हा वत्स द्रष्टुमीदृक्ते जीवान्देति वादिना । तस्याहथ्यतः शूलान्तः प्रातं तेनाथ कोकसं ।

वेष्टिताङ्घ्रिः शिरःश्रींस्तत्कचैर्धूलिधूसरैः । अनैषोत्तं स्वकं कालं वारयन् भावतो हृकान् ।

उचितां सक्तिं कर्तुं ततस्तस्य समुद्यतः । भाले विधाद्यलिखितं शोकमेतमवाचयत् ।

यावज्जीवं दरिद्रत्वं दशवर्षाणि बन्धनं । शूलस्य शृष्ठे मरणं पुनराज्यं भविष्यति ।

पादचयस्य दृष्टार्थं शोकस्थायित्वं स योगवित् । द्रष्टव्यं दृष्टव्यादाय प्रत्यये कौतुकावित् ।

अचिन्तयच्च संभ्रान्तः कथमेतद्भवति । उवाच च विधेः शक्तिमचिन्त्या कलथंयिरं ।

तत्तत्कर्तव्यव्यतिकरकृतः पारतन्त्र्यानुरोधात् सज्जाः पूर्वैः व्यवसितहठेन्मूढनाथ प्रयत्नात् ।

चित्रं तच्चाप्युदयति विधेः शक्तिरत्यहृतेयं यन्माहात्म्यादिविधघटनासिद्धयेनिर्निरोधाः ।

मणिपूरपुरे पाथं निहतं समजीवयत् । फणिकान्तप्रभावेण सर्वथाव्यनिधिर्विधिः ।

द्रोणपुत्राजनिर्दग्धं मातुर्गर्भं परीक्षितं । जीवयन् कृष्णमाहात्म्याद्वाता धुर्येऽधिकारिणं ।

कथं भस्मीकृतं दैत्यैर्नागांस्तारुणं भञ्जितान् । पुनर्जीवयितुं को वा देवादित्यः प्रगल्भतः ।

इत्युक्त्वा भाविनोऽर्थस्य द्रष्टुं निह्निं समुद्यतः । तत्रैव बद्धवसतिः कङ्कालं स ररचतं ।

अथाह्मरात्रे निनिद्रस्तथैवामृतचिन्तया । धूपाधिवासमीशानो ज्ञातवान् दिव्यमेकदा ।

उष्णवाद्नादनादुद्गुह्यघण्टाहृतैः । चण्डैर्मरुनिर्घोषैर्धरं युतयान् ध्वनिं ।

उद्घाटिततमोरिः स ततः पितृवमावनौ । दर्शयन् योगिनीसेजःपरिवेषान्तरक्षितः ।

तामां संभ्रममाकर्ष्य कङ्कालं आपवाहितं । ईशानस्तं प्रशान्तिर्भीष्टतामिच्छकितो ययौ ।

अथापश्यच्चरुश्चक्षुः शायितं मण्डनान्तरे । सन्धीयमानसर्भाङ्गं कङ्कालं योगिनीगणैः ।

उत्सवदमयोगवाञ्छामधपदेवताः । वीरालाभात् समन्वित्य कङ्कालं तमपाहरन् ।

एवमेकं स्तम्भश्च विनिधाय क्षणादथ । सुतोऽप्यानीय मुंसन्मूर्ध्नाङ्गं तं प्रचक्रिरे ।

अथ पुन्यष्टभ्याम्यदमाशान्तान्यविधं । योगेनाष्टस्य योगेभ्यस्तत्र सन्निभमनैर्धुः ।

ततः सुशोभित इव प्रभुर्दिव्यविलेपनः । समभुज्यत ताभिः स यथेच्छं चक्रनायकः ।
 ईशानस्तस्य देवीनां वितोर्णाङ्ग हतिं पुनः । चपायां चोयमाणयां चकितः पर्यवहृतः ।
 नन्दस्तद्रचया धीरः स च तत् स्थानमाययौ । तच्च योगेश्वरीचक्रं चिप्रमन्त्राधीयत ।
 अथाश्रूय न वाक्तांसां माभूदशान भोस्तव । नाख्यङ्गहानिरस्माकं वृते चास्मिन्न वञ्चना ।
 अस्मदरादिव्यवपुः सन्धितः सन्धिमानसौ । आर्येलादार्यराजाख्यः ख्यातो भुवि भविष्यति ।
 ततो दिव्याम्बरः स्वामी दिव्यभूषणभूषितः । ववन्दे सन्धिमान् प्रह्लादं प्राप्नपूर्वकृतिर्गुहं ।
 ईशानोऽपि तमालिङ्गं स्वप्रेवपि सुदुर्भमं । भूमिकामाललम्बे कामिति को वक्तुमर्हति ।
 असारश्च विचित्रश्च संसारं ध्यायतोर्मियः । विवेकविशदा तत्र प्रावर्त्तत तयोः कथा ।
 अथ वार्त्तां विदित्वेमां कुतोऽपि नगरौकसः । सवालवृद्धाः सामात्यान्तमेवेद्देशमाययुः ।
 पूर्वाकृतिविशंवादाङ्गमेनायं स इत्यय । तेनाद्विद्य न संशयिनिखिलान् पृच्छता वचः ।
 अथांतां शासितुं राक्षं पौराणामपराजकं । सोऽन्वमन्यत हृष्टेण निसृष्टः शासनाङ्कुरोः ।
 प्रापथ्योपवनोपान्तं तं दिव्याकृतिशोभिन् । सठर्थं स्थापयामासुरभियेकामुभिर्दिजाः ।
 नवराजोचिताचारे न स शिष्यामपेक्षत । दृष्टकर्त्ता समस्तास्तु निस्तुषाः प्रक्रिया व्यधात् ।
 स राजाचितनेपथ्यः पौराणीर्धौषशोभिनीं । सौधोन्मिषलाजवधः सधेन्यां प्राविशत् पुरी ।
 तस्मिन् विरजसि प्राग्यमाक्रामति नृपासनं । आचक्राम प्रज्ञा व्यापन्न देवी न च मानवी ।
 प्राहरन् हृदयं तस्य शृङ्गारहितविभ्रमाः । नितम्बिन्या वनभुव श्मिने नतु योषा ।
 वनप्रसूनसम्पर्कपुष्पागन्धैस्तपस्विनां । कर्पूरधूपसुरभिः करैः शृष्टः स परिप्रिये ।
 भूतेश्वरैर्दमानैर्विजयेशानपश्यतः । निधमो राजकार्येषु तस्याभूत् प्रतिशररं ।
 दरायतनसोपानवालनाम्भ कणाक्षितैः । संस्पृष्टः पवनैः सोऽभूदानन्दाख्यस्तद्विषयः ।
 पूर्वपूजापनयने निराडम्बरसुन्दरः । तेनैव द्रष्टुमज्ञाचि स्तपितो विजयेश्वरः ।
 लिङ्गपीठलुठतृखानकुक्षाम्भोमभूर्धन्तिः । शयानस्याप्यभूत्तस्य वल्लभो वल्लकीद्विपः ।
 तापसैर्भस्मद्राजटाजट्टाङ्गितैर्बभौ । तस्य माहेश्वरो पर्यदिव भूमिपतेः सभा ।
 शिवलिङ्गसहस्रस्य प्रतिष्ठाकर्मणि प्रभोः । प्रतिज्ञा प्रत्यहं तस्य नाभूद्विघटिता क्वचित् ।
 प्रमादात्तदनिप्यत्तां शिलामुत्कीर्य कल्पिता । सहस्रलिङ्गो तद्भुज्यै रुर्वतोऽद्यापि दृश्यते ।
 तासु तासु सवपीषु लिङ्गव्याजदारोपयत् । स पुष्पपुण्डरीकानां जन्मनेऽपचरन्मराम् ।
 स्थाने स्थाने जलान्तस्य वज्रसंख्यैर्निवेशितः । अनयन्नर्कदाभक्तिं शिवलिङ्गैस्तरङ्गिणीं ।
 प्रतिलिङ्गं महायामाः प्रत्यपाद्यन्त तेन ये । पर्यदामद्य तद्भोगः काञ्चनान्तर्हिमागतः ।
 अकरोत् स महाहर्षैर्कहालिङ्गैर्कहाहपैः । महाविशूलैर्कहर्षो महामाहेश्वरो मर्हो ।
 कृत्वा सन्धीश्वरं देहसन्धानपिडकानने । ईशानस्य गुरोर्नाम्ना व्यधादीशेश्वरं हन् ।
 खेदाद्य भीमां देवींश्च देशाद्यान्यान् पदे पदे । समठप्रतिमालिङ्गैर्हर्षैर्निर्न्यो महाधर्ता ।

११०

११५

११०

१११

११०

१११

स्वयं भूमिश्च तीर्थैश्च पूतं भक्तिविभूषितः । स एव भोक्तुमश्नासीत् प्राज्यः काशीरमण्डलं ।
 स्वातस्य निर्झराभोगिः पुष्पलिङ्गाचनैस्त्वयैः । राजस्य वनोर्वीषु मासः पुष्पाकरो ययौ ।
 स चातिरम्यः काशीरो धीमस्त्रिदिवदुर्ध्वः । हिमलिङ्गाचनैः प्रायादनान्तेषु कृतार्थतां ।
 फुल्लखण्डरुद्धागः प्राथ पुष्करिणीतटीः । लक्ष्मीसखः स खण्डेन्दुसूडायानपरोऽभवत् ।
 नीलोत्पलवतीर्षापीरगख्योदयनिर्विषाः । अवगाह्य धराक्षाभिः शरदं निर्विवेश सः ।
 साङ्गं तपोधनैस्त्वैस्तेभजते जागरोत्सवान् । तस्याभूवन् भुवोभर्तुरमोघामाघाचयः ।
 अत्यहुतं राज्यलाममित्यं सफलयन् कृती । पञ्चाशत् चित्रैर्धानामत्यकामत् स वत्सरान् ।
 समयसन्निस्तस्य राज्यकार्याण्यपश्यतः । तस्मिन् काले मरुतयो विरागं प्रतिपेदिरे ।
 अवैष्यन् नृपस्ताभिः कश्चिद्राज्याय शुश्रुवे । राजपुत्रोऽजिगीषुश्च श्रीमान् यौधिष्ठिरे कुले ।
 जुगोप गोपादित्याख्यः कोष्ठीरेन्द्रजिगीषया । युधिष्ठिरप्रपौत्रं हि गान्धाराधिपतिस्तदा ।
 वसन्नपास्तसासाज्यं स तत्र तनयं कमात् । अवाप लघुषैर्द्वैतैरमोघं मेघवाहनं ।
 स तत्र पितुरादेशादेषवाच्यजन्मनः । राष्ट्रं प्राज्योतिषेन्द्रस्य ययौ कन्यास्वयम्बरे ।
 तत्र तं वारुणं ह्वयं ह्यायया राजसन्निधौ । भेजे वरसजा राजकन्यका चामृतप्रभा ।
 तेन तस्य निमित्तेन वृद्धिमागामिनीं जनाः । अजानन्मनुवाहस्य पाद्यात्येनैव वायुना ।
 राज्ञा हि नरकेणैतद्दृष्ट्वा दुष्णवारणं । आनीतमकरोच्छायां न विना चक्रवर्तिनं ।
 तन्मनिकं पितुः प्राप्तं पत्न्या लप्स्या च संश्रितं । भुवा निमन्त्रयामासुर्भन्विणोर्वंश्यधोम्यवान् ।
 अथार्थराजो विज्ञाय स्वराज्यं भेदज्ज्वरं । प्रतिचक्रे न प्रकोऽपि तस्यो तत्पुङ्गुमुत्तुङ्गः ।
 अचिन्तयच्च सत्यं मे सम्प्रीतोऽभूतभावनः । सिद्धिविघ्नानमून् दीर्घानपाकर्तुं समुद्यतः ।
 एते यदनि निष्पाद्येयमात् कौशिकमाश्रयन् । प्राटयोवाध्वगोदिष्ट्या मोहितोऽस्मि न निद्रया ।
 म्वकुले त्यजता लक्ष्मीं विरक्तां बन्धकीमिव । इठनिर्वासनप्रोडा दिष्ट्या नासादिता मया ।
 शून्यपक्षेव मे राज्यं रङ्गेऽस्मिन् वलातयिरं । निर्यूढावपि वैराज्यं दिष्ट्या न प्रेचकागता ।
 दिष्ट्या सदैव वैमुख्यमुचैरुहोपयन् श्रियः । त्यागक्षणेन भीतोऽस्मि विकल्पनदवाक्ष्वे ।
 इति सच्चिन्तयन्नः सर्वं त्यागोन्मुखो नृपः । मनोराज्यानि कुर्वाणो दरिद्रद्वय पिप्रिये ।
 अन्येद्युः प्रकृतीः सर्व्याः सन्निपत्य सभान्तरे । ताभ्यः प्रत्यर्पयन्त्यासमिव राज्यं सुरचितं ।
 उज्जितं खेच्छया तत्र प्रयत्नेनापि नाग्रकृत् । सं स्वीकारयितुं कपित् फलीश्रमिव कचुकं ।
 अर्चानिष्ठमुपादाय सोऽथ प्रायादुद्विग्नः । धीतवासा निरुष्णीयः पद्माभेव मज्जेश्वरः ।
 तस्य पादापैतदृगो व्रजतेभानिनः प्रभोः । पन्यामं जगद्भुः पौरा निःशब्दस्रवदस्रवः ।
 श्विस्तित्तगण्यतिरूपविषय तरोरधः । जनमेकैकमुद्रार्थं न्यवर्त्तयत सान्त्वयन् ।
 पयि शिखरिणा मधे मूले विनम्य जहञ्जनाम् । मितपरिकरोगचक्षुर्दृष्टं क्रमात् समदृश्यत ।
 गदमवमुधाः सम्पूयैधेव्रजन् स निजापदाघद इव विनिर्धातः शोकैः क्षतागुगमोजले ।

नि शेषं निकटात् सलोकमतवीमथे निरुध्यतदं शोकावेशसवाप्यगद्गदपदं संमान्य चोत्सार्य च ।

भूजलक्परिरोधमर्मरमरुद्भिद्राणसिद्धाध्वगश्रेणीमौलिमणिप्रभोज्ज्वलगुहागेहं जगाहे वनं ।

१००

अथ वनसरसोतटद्रुमाध.पुटकघटोदरसंभृतान्मुपूरां । वसतिमञ्जु वामरावसाने शुचितरुपल्लवकल्पितोच्चतल्पा ।

शृङ्गासक्तसितातपाः श्वलितच्छायाभुवः शादलेरुत्फुल्लामलमल्लिकातलमिलसुप्तव्रजस्त्रीजनाः ।

सध्वानावनपालरेणुरणितोन्मिश्रैः प्रपाताम्बुभिः आन्तं दृक्पथमागतात्तमनयस्त्रिहामदूराद्रथः ।

रिरसितैः पदे पदे स प्रतिभटतां पटहध्वनेर्दधानैः । अमनुत रटितैश्च कर्करेटाः परिगलितां गमनोन्मुखस्त्रियामाम् ।

दुर्विधिवदुपास्य पूर्वसन्ध्यामासवे नलिनसरस्वपासनिद्रः । छायालः परिचितसोदराम्बुतोयं नन्दोशाध्युपितमवाप

भूतभक्तुः ।

नन्दिचेवे त्रिभुवनगुरोः सोऽग्रतस्तत्र यावत्तस्यै तावत् स्वयमभिमतावाप्तये जायते सः ।

१०१

मक्षसैरः सुघटितजटाजूटवन्धोऽवसवी रुद्राचक्षोर्जरठमुनिभिः ससृहं वीक्ष्यमाणः ।

भ्राम्यच्छ्रीकण्ठदत्तमनजनितमहासत्क्रियो भैरवैर्तोर्भिर्बाधानोद्यतासु प्रतिमुनिनिरयं संभ्रमात्तापसीषु ।

वृक्षैर्भिर्वाकपाले शुचिफलकुसुमश्रेणिभिः पूर्यमाणे मान्या वैराग्ययोगेऽन्यनुपतनपरप्रार्थनालाघवोऽभूत् ॥

१०२

राजानः ॥ ६ ॥ आदितः राजानः ॥ ४४ ॥ यन्था आदितः ॥ ५४२ ॥

इति श्रीकाम्भीरिकमहामात्यचक्रप्रभुसुतोः कक्षस्थल ह्यतौ राजतरङ्गिण्यां द्वितीयस्तरङ्गः ॥

शतदधे वत्सराणामष्टभिः परिवर्जिते । अस्मिन् द्वितीये व्याख्याताः षट् प्रख्यातगुण नृपाः ॥

९०

९१

९०

९१

९०

९१

देव दिव्यप्रभावेण भुवने भवता धृते । अपरस्माद्भयं जातु कस्य स्यात् कष्टेति ।
तदानीं तोयदाभूत्वाच्छादयन्तो नभस्तलं । अकाण्डकारकापातमिदमिभिः कृष्यकैर्दृष्टया ।
पक्ष्मशिवनस्थीतिरचाचुभितमानसैः । नागास्तत्कोपसंरम्भभूमिं ते गमिताः प्रभो ।
तेऽस्माकं पतयद्यौर्यौर्यैरद्वयार्तभाषितं । शुक्ला देवेन वध्यन्तामित्यवादि यदा क्रुधा ।
तदा तदाश्माभावेण न्यपतन् पाशवेष्टिताः । प्रसादः कियतां तोयामस्तत्कष्टणयाधुना ।
॥ चतुर्भिःकुलकं ॥ तदाकर्थावदद्राजा प्रसादविग्रदाननः । सर्वे ते वन्धनान्नागास्त्यज्यन्तामिति सन्धितः ।
तया तस्याजया राज्ञो नागा विधुतबन्धनाः । प्रणम्य चरणौ त्वर्यं प्रथयुः सपरिग्रहाः ।
अथ यादयितुं भूपानाज्ञां हिंसानिष्ठत्तये । सदिग्जयाय नित्योजधर्माचर्य्या विनिर्धये ।
अभूतभीतजनतावेचणश्चायविक्रमः । स्पृहणीयो जनस्यापि त्वदीयविजयोद्यमः ।
प्रभावविजितान् कृत्वा सोऽहिंसादीचितान्नृपान् । अशंसां पत्युरभ्यर्चनवापावर्षवर्जितः ।
तत्र तालीवनच्छायासुखविश्रान्तवैनिकः । युक्तिं दीपान्तराक्रान्त्यै चणमन्तर्यचिन्तयत् ।
अथ विलावनोपान्ता तेनासीकन्दितध्वनिः । मेघवाहनराज्येऽपि हतोऽयमिति श्रुत्युवे ।
तस्यायःशकुनेवान्तर्णितस्य द्रुतं तपः । सञ्चारिणतपत्रेण स जातां वसुधामगात् ।
अपश्यद्यैव केनापि चण्डिकायतनाघतः । नरं श्वरसेनान्या हन्यमानमधोमुखं ।
अनात्मज्ञ धिगेतत्ते कुक्कर्षेति महीभुजा । तर्जितः स भयादेव श्वरस्तं व्यजिज्ञपत् ।
शिरोमुखं पृथुर्ध्वं राजजयं रोगार्दितः सुतः । कर्षेत्तद्देवतैरुक्तमस्य श्रेयोत्ववावहं ।
उपहारनिरोधेन सद्यस्य विपद्यते । वन्धुवर्गमेवैव विद्वानजीवजोवितं ।
अरण्यागहनास्तन्मनाथं देव रचयि । वज्रलोकात्रयं वाचं कदमेतमुपेक्षये ।
अथाभयान्नहात्मा स वचोभिः श्वरस्य तैः । वध्यस्य दृष्टिपातैव विद्वत्तैर्विषयोक्तः ।
किरात कातेरो मा भूः स्वयं संरक्ष्यते मया । यज्ञबन्धुस्य सुतो वाथोऽप्ययमवान्धवः ।
उपहारोक्रोशेय चण्डिकायै सुविग्रहं । मयि प्रवर निःशङ्कं जीवत्येवमनदयं ।
तदहृतमहासत्त्वचित्तादाप्तत्वविक्षितः । उन्मिषद्गोमहर्षतं ततः स श्वरोऽभ्यधात् ।
अतिकारुण्यमिपतस्तवायं पृथिवीपते । कस्यन्मतिविषय्यमप्रकारो यदि रोहति ।
चैत्रोक्त्यजीवितेनापि यो रक्षेहैव तं । पृथिवीभागमुभयं कथंकारमुपेक्षये ।
न मानं न यथोनायान्न दाराय च बान्धवान् । न धर्षं न मृतान् भूया रचन्ति प्राणदृष्टया ।
तत् प्रदीद प्रजानाथ मा सख्येऽग्निन् रूपं कृपाः । शिरोऽप्यैव प्रजायैता जीवन्तु तपि जीवति ।
उपाजिहीर्षुरात्मानं दन्तधातार्धदम्बरैः । अर्षयधिव चामुण्डामयोवाच स पार्थिवः ।
सदाचारमुधामार्दे के भवन्तो वनौकसः । जाह्नवीमञ्जनश्रीतिं न जानन्ति महत्स्यिताः ।
भुवापायेन कायेन शीतः कीर्त्तिमयया । समामोष्टं प्रमार्ष्टुं ते मूढः कृष्णोऽयमाग्रहः ।
मा बोधः किं हिदपरं प्रहर्षुं धेत् घणा तव । न किं निजहपणेमे शक्रः प्रकान्तसिद्धये ।

इत्युक्ता स स्वयं देहमुपहर्तुं समुद्यतः । खण्डनाय खमुण्डस्य विकीर्णं शस्त्रमादेदे ।
ततः प्रहर्तुकामस्य तस्य द्युकुसुमैः शिरः । करस्य दिव्यपुष्पा रुद्धः केनाप्यजायत ।
अथापश्यत्तथाभूतः कश्चित् दिव्याकृतिं पुरः । न चण्डिकां न तं बन्धं न किरातं न दारकं ।
स तं दिव्यस्तदावादीनां त्वां सत्ववीक्षतं । विद्धि मध्यमलोकेन्द्रे वरुणं कर्णानिधे ।
यदेतत् त्वामुपसिद्धं कृतं तस्मत्पुरात्पुरा । महाबलेऽहरद्वैतः पुराणः खसुरक्षव ।
रसातलैकतिलकं माहात्म्यवदिदं विना । उपद्रवाः प्राणहराः पाराशा नः पदे पदे ।
तदिदं प्राप्तुकामेन त्वदीदृशं परीक्षितं । कर्णामय मायेयं निरमायि मयेदृशी ।
त्वदीदृशं व्यधाज्जन्तून् व्यसन् वसुकुलात्मजः । प्रायश्चित्तं समारोणे चरसीत् तदेनयः ।
भयस्युद्वाजनकयोर्धरणीधरणोचिते । शेषदेहे विषोद्धारफणारब्धौघयोरिव ।
तमः प्रकाशावहयोस्तेजः क्षान्तदिगन्तरे । उपर्युधे धूमजालज्वालापल्लवयोरिव ।
क्षमाप्यायक्रियाभाजो रुद्धतेजस्विमण्डले । प्राट्टपथोदकवेऽङ्कि सन्तापासारयोरिव ।
इयोरालोकितं चित्रं जस्रैकस्मिन् महाकुले । तस्य चिकोटीहस्तस्य तवाहिंसस्य च प्रभोः ।
॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ नयः सदाज्यैवेवं स वन्दतो यादसां प्रभोः । चकार पूजां स्तोत्रेण कृष्णे च क्षताञ्जलिः ।
तस्य सम्प्रति गृह्यन्तं प्रणयार्दुणवारणं । जगाद गुणिनामग्रे वरुणं धरणीधरः ।
कल्पद्रुमाय सन्त्य नार्हन्ति श्रमशीर्षिकां । अर्थिनां आर्थिताः पूर्वं फलकल्पये स्वयं यतः ।
अवालम्बितम्बुचं कथं न पुण्यपुण्यतां । तत्प्राप्तयेय्यत न चेदात्तैपकृतये भवान् ।
वदान्यः सम्बिभोग्यः पूर्णं कुर्यादनुग्रहं । क्लृप्तयाप्याययन् दद्यात् फलान्यपि महीरुहः ।
तदेवं विहितोदात्तसम्बिभागाभिचेदितः । जनोऽयं भगवन् किञ्चिद्भरं प्रार्थयते परं ।
वशीकृतये श्रियिवा कृत्स्ना भवदनुग्रहात् । जेतुं क्षीपान् कथ्यतान् सुक्तिः पायोधिलङ्घने ।
इत्यर्थमानोऽकथयत् भूमिपालं जलेयुरः । तितीर्यै भवति स्वप्नं नीयतेऽश्लो मयाम्बुधेः ।
ततो महान् प्रसोदोऽयमित्युक्ते श्रियिवाभुजा । तिरौवभूव भगवान् वरुणः सोष्णवारणः ।
अन्यद्युर्विष्ययस्मरैर्वैरैः क्षीमन्तयन् जलं । प्रमावस्तुक्षितजलं प्रोत्तवारं स वारिधिं ।
गुणरक्षाकरः शैलं सरक्षाकरशेखरं । नानारक्षाकरं सैन्यैराहरोहाय रोहणं ।
तत्र ताडीतस्वनच्छायाध्यासितभैरविकं । प्रीत्या सङ्गाधिराजस्तमुपतस्थे विभीषणः ।
समागतः स शुभशुभे नरराक्षसराजयोः । वन्दिनादायुतान्यायप्रथमालापसम्भ्रमः ।
अथ रक्षःपतिर्लङ्कां नीलाक्षरुणं चितः । अमर्त्यमुलभासिलं गिभूतिभिर्हृषा चरत् ।
यदानोत्पिप्रिताशा इत्यन्वयं नामं रक्षधं । तदा तदाज्ञासहणे प्रापि तद्रूढिमन्द्रोः ।
रक्षः शिरःप्रतिहन्दैः स्त्रिरप्रणतिस्त्रयैः । सनायश्चिरान् प्रादात् तस्यै रक्षःपतिर्भजान् ।
पारादारिनिधेः प्राप्ताः कामोरेखपुनापिये । राशं यात्रासु निर्यान्ति ख्याताः पराध्वजाः पुरः ।
इत्यमाराक्षसकुलं प्रणिरिधं निपिथ सः । समण्डलं प्रति हृतो न्यवर्त्तत भराधिरः ।

ततः प्रसूतिं तस्याज्ञा सार्वभौमस्य भूपतेः । हिंसाविरतिरूपा सा न कैश्चिदुदलङ्घ्यते ।
 सुदृष्टभादिभिर्नाशु विहायैर्गह्वरे न च । न श्येत्प्रमुखैर्व्याधि तद्वाञ्छे जन्तवो हताः ।
 अतिक्रामति कालेऽथ कोऽपि शोकाकुलो दिजः । पुच्छं गतासुमादाय दारि चक्रन्द भूपतेः
 दुर्गया प्रार्थितं राजन्नुपहारं, विनैष मे । अनन्यसन्ततेः सुनुज्वरेणाथ विपद्यते ।
 यद्यहिंसाघरेणमं चितिपाल न रचसि । एतदिपत्तौ तत्कोऽन्यो निमित्तं प्रतिभाति मे
 निर्णेधो वर्णगुणस्य त्वयैवैष प्रदोयतां । ब्राह्मणस्य पशोर्वा स्यात् प्राणानां कियदन्तरं ।
 तपस्यानपि ये जन्तुर्ब्राह्मणप्राणलब्धये । सा मातस्ते ऽधुना भूमेः प्रजापालान्तिरोहिताः ।
 इति ब्रुवति साचेपं शोकवृत्ताचरं दिजे । आपवाप्तिहरो राजा चिरमेवं व्यचिन्तयत् ।
 न वध्याः प्राप्तिनइति प्राग्योऽस्मि समकल्पयं । विमार्थमपि किं कुर्या स प्रतिज्ञातविश्रवं
 निमित्तीकृत्य मामद्य विपद्येत दिजो यदि । तत्राप्यत्यन्ताप्योयानर्थः संकल्पविश्रवः ।
 नैति मे संशयभ्रान्तमेकपक्षावलम्बनं । सखेदावर्त्तपतितं प्रसूतमिव मानसं ।
 तत्स्वदेहोपहारेण दुर्गौ तोषयता मया । प्रविश्या समं न्याय्यं रचितं जीविनं दयोः ।
 इति वदन्त्य सुचिरं देहदानोद्यतो नृपः । यः प्रियं तत्र कर्त्तास्मीत्युक्ता विप्रं व्यसर्जयत्
 चपायां घ्नापतिमद्य समुपाहर्त्तुमुद्यतं । निषिध्य दुर्गो व्यधित प्रकृतिर्यं दिजजम् ।
 दद्याद्यतनस्यापि चरितं तस्य भूपतेः । इयगजनेषु सखायं वर्धयन्तस्त्रमाह ।
 अथवा रचनानिर्द्दिशेयमांशेण वर्त्मना । प्रस्थितान्नुदुहन्मन्ति श्रोत्रचिन्तानुवर्त्तनं ।
 तस्मिन्नक्षणे गते भुक्ता ध्मां चतुस्त्रिंशतं समाः । अनादित्यमिश्राशेपं निराजोक्तमभूजगत्
 अथ घ्नामृद्वरच ध्मां श्रेष्ठसेनसदात्मजः । प्राङ्गः प्रवरसेनं यं तुञ्जोर्वा चक्षसा जनाः ।
 दोस्तभसंभृतासकौ कृपाणमणिदर्पणे । सद्गान्तेवान्मुखो यस्य भुवनश्रीर्यभाष्यत ।
 समाह्वयं निर्भोय यः पूर्व्वं प्रवरेश्वरं । पुण्याः पुराणाधिष्ठाने प्रतिष्ठा विविधा व्यधात् ।
 यद्वाङ्मनमिव शौर्षीं गन्तव्यमवर्त्तिनीं । विगर्ताब्धीं यामसख्ये प्रवरेशाय यो ददौ ।
 ईशो नृपाणां निःशेषघ्नाकोदारकुटुम्बिनां । स समास्त्रिंशतं भूभृदनिस्त्रिंशदशयोऽभवत् ।
 हिरण्यतोरमाणस्यैव व्यधत्तामय तत्कुतो । साक्षाज्ययुवराजलभाजने रञ्जनं चितेः ।
 बालाहतानां प्राचुर्यं विनिवार्य समञ्जसम् । तोरमाणेन दीवाराः स्वाहताः सम्प्रवर्त्तिताः
 मामवज्ञाय राज्ञेव कृष्णादेतेन वलितं । इतितं पूर्व्वजो राजा क्रोधनो बन्धने व्यधात् ।
 चिरं स्थितियकपुचसत्र तस्याङ्गनाभिधा । सेवकस्यात्मजा राज्ञो वज्रेन्द्रस्यास्य गुर्विणी ।
 आसन्नप्रसवा भर्त्ता सवपं तेन बोधिता । सुतं प्रविष्टा प्राप्तेष्ट कुलालनिलये क्वचित् ।
 स कुम्भकारगेहिन्या काक्षेव पिकशावकः । पुच्छोद्यतो राजपुत्रः पर्याप्तं पथ्यवर्द्धत ।
 जनयित्वा कुलाद्याय रचिव्या विदितोऽभवत् । रत्नसतेभुञ्जन्त्याय प्रश्नचर्यैव सेवधिः ।
 पौत्रः प्रवरसेनस्य गिरामातृनृपात्मजः । पैतामहेन नाथेव कुलाद्या ख्यापितोऽभवत् ।

वर्द्धमानस्तस्यर्क न सेहे सहवासिनां । तेजस्विमैवो रश्मिः शिशु पद्म इवाम्भसा ।
तं कुलीनैश्च गुरैश्च विद्याविद्विष्य दारकै । अचीतमेव ददृशुः क्रीडन्तं विभ्रयाज्जनाः ।
स्वदृष्टस्यात्युदारो राजा राजा चक्रे स दारकै । मृगेन्द्राव कोडद्विर्वने बालमृगैरिव ।
संविभजेऽनुजपाह वशीचक्रे च सोऽर्भकान् । अराजोचितमाचारं नैव किञ्चिदसेवत ।
भाण्डादि कर्तुं हृत्पिण्डं कुम्भकारैः समर्पितं । स्त्रीकृत्य चक्रे तेन शिवलिङ्गपरम्परा ।

तथा साध्वर्यचर्यं स क्रीडन् जातु व्यलोक्यत । मातुलेन जयेन्द्रेण सादरं चाभ्यनम्यत ।
आवेद्यमानं शिशुमिस्तं जयेन्द्रेऽयमित्यथै । भूपालवत्सावहेलं पश्यन्त्यग्रहीदिव ।
सम्भाव्य सत्त्वावष्टमात्तमसा मान्यवैभवं । सादृश्याद्भगिनीभर्तुर्भागिनेयमगच्छत ।
सत्तरस्तर्कजिज्ञासार्सेनानुसन्धत्तं । प्राप्तस्तद्ब्रह्मैकस्मिन्नात् स्वधारश्च व्यञ्जकयत् ।

सा स चाभ्योन्मन्वान्यु पश्यन्तौ भ्रातरौ चिरात् । निश्वासात् दिगुणोष्माणि मुञ्जरभूष्यमुद्यता ।
कुलाख्यादारको भात कावेताविनि पृष्टवान् । अकथ्यतेत्यं वक्ष्ये सा माताऽयं मातुलश्च ते ।
पितुर्बन्धेन सकांश्च तं कालापेक्षया चमं । शिवसिला जयेन्द्रेऽयं कार्यशेषाय निधेय ।

उत्पिञ्चोत्पादनासञ्जे तस्मिन् भ्रात्रा यदृच्छया । बन्धामुक्तानृतारणिसोरामाणोऽसमायथै ।
निवाय्य मरणोद्योगं मातुर्निर्वैदहेदित । ययौ प्रवरसेनोऽयं तीर्थोत्सुकादिगन्तरं ।
रचिला दशमाशेना । क्षामेकचिंशतं सभा । तस्मिन् चणै हरिणोऽपि शान्तिं निःसन्नतिवैधै ।
तत्रानेहस्यञ्चयिन्त्या श्रीमान् ह्यौपराभिध । एकच्छब्दकवर्त्ता विक्रमादित्य इत्यग्नत् ।

भूपमहुतसौभाग्य और्बद्धरभसाऽभजत् । विहाय हरिबाह्वं चतुरस्रागंरथ यं ।
सज्जीं कनौपकरण गुणो येन प्रवर्द्धते । श्रीमत्सुगुणिनाऽद्यपि तिष्ठन्मुद्रितकन्धराः ।
खेच्छेच्छेदाय वसुधां हरेरवतरिष्यन् । शकान्विनाश्य येनादौ कार्यभारो लघु कृतः ।
नानादिगन्तराख्यातं गुणवत्सुभं नृपं । तं कविर्माहगुप्ताख्य सभास्थानस्वमासदत् ।

स गभीरस्य भूमर्तुर्नुभावं गुणाहुतं । विविधास्थानसंष्टद्वलस्याभूद्य व्यचिन्तयत् ।
सोऽयमासादित पुणै चौरिपालो गुणिप्रिय । परभागोपरभाय पूर्वोऽमुष्य महीभुजः ।
अस्मिन् राजनि तत्त्वज्ञै स्वरिभिः समृतश्रुते । नाञ्जलिर्दीयते जात मानाय च गुणाय च ।
भङ्गाभुमिन्विदधती स्वाभिप्रायप्रकाशनं । वैदग्ध्यं बन्ध्यतां नैति बुद्धिः कुलवधूरिव ।

खिलोक्तखलालापे युक्तायुक्तविवेकरि । जायति सेव्यमानेऽस्मिन् स्वगुणोऽनर्थकारिता ।
अनाश्रुवद्धि सावद्यदुर्विदसमशीर्षिका । जीवन्मरणमखापे गुणिर्मितानुभूयते ।
सम्भावनानुसारेण प्रवृत्तोऽस्मादिवेकिन । शेष्यते नास्तिनेच्छांश्च मोतिदायो महाप्रयै ।
मृच्छन् यथा गुणं शान्तमुचितप्रतिपत्तिभिः । अन्तरश्च समसामयमुत्साहवर्द्धनं ।

सेवया दृष्टकष्टस्य दाचिख्यात्पादनम । अथ यो न स भूत्यानां हिमाद्रौ सिमविक्रयः ।
मिथ्याख्यातगुणो नाप्तो नामात्य कलहमिय । असत्यसम्भवेद्यो वा नास्थानेऽस्य महीपतेः ।

अक्षीलालापिनोऽन्यान्यं नमैका समभेदिनः । अन्यप्रवेशासहताः संहतानास्य सेवकाः ।
 कन्दानुवर्तिनामेव निजविज्ञानवन्दिनाम् । सर्वज्ञमन्यतान्धानां मुखप्रेक्षो न पार्थिवः ।
 अनेन सह सञ्जातः संलापो विपुलोदयः । लभ्यते नान्तरा च्छेत्तुं दुर्जतिर्ज्ञातुं दुर्जनैः ।
 सर्वदोषोज्झितं सेयं नृपमेवमिमं मम । समासादयतः पुष्पैरदूरे स्वार्यसिद्धयः ।
 गभीरस्य गुणज्ञस्य स्त्रिगुह्यस्य पार्थिवः । सद्यः श्रेयमयं त्यक्त्वा निषेव्य प्रतिभाति मे ।
 न चाप्रह्वनमादाय रञ्जितादन्यराजवत् । भ्रास्यते भूतवेमुभिन् सेवोऽन्यः प्रतिभाति मे ।
 इति सन्निव्य सुदृढं स नवामिव तां सभां । नानुरञ्जयचास्ते स्म गुणिगोष्ठोपु मथगः ।
 मृदुपूर्वं गुणानेव दर्शयन्तं विशास्यति । विशिष्टयोग्यताज्ञस्य विवेदाराधनोन्मुखं ।
 अचिन्त्यस्य नायं स्नाद्गुणिमात्रं महाश्रयः । उदात्तं सत्क्रियार्हलं वदत्यस्य गभीरता ।
 इति सन्निव्य राज्ञापि ज्ञातुं तत्स्थानं मतेः । नाक्रियन्त परोक्षार्थं यथावत्तामसक्रियाः ।
 स तिनानुपचारेण तमुदात्ताश्रयं नृपं । स्वीकर्त्तारं विदन्त्योमान् सिधेव प्रीतिमाश्रितः ।
 क्रमोपचोयमानेन सेवाभ्यासेन धीमतः । तस्य नोद्वेगमगमत् स्त्रकायदय पार्थिवः ।
 नातीव खल्वप्या स्त्रित्या नातीवाप्यय दीर्घया । शरच्चिन्ताचयेनेव राजा निन्ये प्रसन्नतां ।
 मर्षाभिर्गमंचेदानीं दास्यानां विक्रियाक्रमैः । मित्यास्तवैर्विद्वानाश्च न स सोममनीयत ।
 प्रसन्नालापमम्प्राप्ता च्छायायहृदवाचनः । प्रतिस्पर्द्धीव च क्रुध्यन्नावज्ञायामभून् प्रभोः ।
 वीचणं राजदाधीनां राजदिष्टैश्चहासनम् । राजाये च कथो भोजैः कालविचाचचार सः ।
 स्वभावाद्वाजपुत्रैः सजनेराजनिन्दकैः । नास्मप्रभोत्पातको छेमे पैश्चान्यजीविभिः ।
 वदद्गिरादरात् स्त्रैर्यथैकचाद्यचहं प्रभोः । निन्ये सोमोद्द्वैयस्य सेवासोदासश्चिन्तुभिः ।
 अन्योत्कर्षानपि वदन् प्रसङ्गेन निराग्रहः । स्वविद्याद्योतकस्योऽभूत् सत्यानां च्छदयंगमः ।
 एवं स सेवमानस्तमुद्योगेन वलीयस्य । अनिर्विषेः साहसुतः पटुहृतव्यवाहयत् ।
 अथ तं ह्यसम्प्राप्तं धूम्रं जीर्णसम्पत् । वदितुं विनिर्यतो राजा वीर्य्य सन्निव्यत् ।
 वैदेशिको निःशरणो गुणवान् वान्यवोज्झितः । दास्यञ्चिन्तासुता कष्टं सोऽयमावाप्तितो मया ।
 कोऽस्याश्रयः किमशनं कानि प्रावरणानि वा । इत्यथर्व्वविमूढेन मया हन्त न चिन्तितम् ।
 वसन्तेनेव न मया शोभयाद्यावि योजितः । प्रीतिवातातपैः श्रुत्यन् सोऽयं पुरुषपादपः ।
 अथ ग्लानस्य भैषज्यं निर्बिषस्य विनोदमं । आन्तस्य वा ह्यमच्छेदं कोविदध्यादधपदः ।
 नास्मै चिन्तामणिं दद्यां नाभूतं वा निषेवितः । मया यदयमेतावद्गामूढेन परोक्ष्यते ।
 तदमुष्य गुणितस्य तीर्थं सेवाश्रमस्य च । प्रतिपत्त्या कृतमया तावदानुत्थमाप्नुयात् ।
 इति चिन्तयतस्तस्य राज्ञश्च सेवकं प्रति । स्वप्रसादोचिता काचित् मयभाषैव सत्क्रिया ।
 ततः प्रावर्त्तत शरारनीहारसववाहभिः । दहन्निवाहं प्रावेयपदमानैर्हिमागमः ।

सन्ततध्वान्मिषतस्त्रोतीतश्रीकृताः । आश्रयकारिरे नीलनिचोलाच्छादिता इव ।

श्रीतात्या द्युमण्यैर्वेदहोत्राभिलाषतः । द्रुतं यातीव अलधिं दिनानि सधुतां ययुः ।

अथ दीपोज्ज्वले धात्रि सधोत्रहसन्तिके । कदाचिन्वृत्तिर्देवादूर्ध्वरात्रे बधुष्यत ।

स हेमन्तानिलैर्भूरिर्भाकारपक्षैः पुरः । दीपान् प्रकल्पितानोपमविष्टैर्धात्रि दृष्टवान् ।

तानुज्ज्वलयितुं भूत्यान्विथ्यब्रमेधात्ततः । यामिकेषु बहिस्तुज्जः कोवत्ततइति स्फुटम् ।

सुखसुप्तेषु सर्वेषु बाह्यैकवान्तरात्ततः । राजेन्द्रयमहं मांलग्नइत्यष्टौदध ।

प्रविशति स्वयं राजा दत्तानुज्ञस्ततो गृहं । लक्ष्मीषाविधरम्यन्तदपूयोऽन्यैर्विषेः सः ।

दीपानुज्ज्वलयेत्युक्तो निष्पाद्य चतुरैः पदैः । बहिर्यैषा स ऊचेऽथ कृष्णं तिष्ठेत् भूमजा ।

समयदिगुणभूतश्रीतकम्पः प्रभोः पुरः । किंस्निदकीति विमृषन्नातिदूरेऽग्न्युपाविशत् ।

अथ पप्रच्छ भूपालः कियत्यस्ति निवेति तम् । सोऽभ्यधादेव यामिन्यायामः सुधोऽवगम्य

ततोभूभृदुवाचैनं कथं सन्ध्विज्ञाचणः । लयावधारितो निद्रा कथं नाभूच ते निशि ।

अथ कृत्वा चणाच्छोकमेतं तं संयजिज्ञपत् । अवस्थावेदनादाग्रां दैन्यं वा त्यक्तुमुद्यतः ।

श्रीतेनेद्द्रवितस्य मासमग्निर्वाञ्छन्तापेव सञ्जतः । शान्ताग्निं स्फुटिताधरस्य धमतः सुहृदामकण्डल मे ।

निद्रा क्वाप्यवमानितेव दयिता सत्यज्य दूरं गता । सत्पात्रप्रतिपादितेव वसुधा न चोयते रत्नैः ।

तदाकर्ण्य महीपालः साधुवादैः परिश्रमं । अभिनन्द्य कवीन्द्रं तं पूर्वस्थाने व्यसर्जयत् ।

अचिन्तयच्च धिक्कां यः खगुणात् खिन्नचेतसः । दुःखोत्तप्तं वचः शृण्वन्नेवमेषाधुना स्थितः ।

निरर्थकान् साधुवादानन्यत्वेव विदग्धम । अयमज्ञातश्चदयो दुःखमास्ते भुवं बहिः ।

चिरं चिन्तयतो यत्रात् सदृशोमस्य सत्क्रियां । देयं महाहंसदापि न किञ्चित् प्रतिमाति मे ।

अथवास्तव सक्तेन स्मारितोऽस्यधुना यथा । वर्तते राजरहितं काम्यं काश्मीरमण्डलं ।

पात्रायास्मैमही तस्मात् सा मया प्रतिपाद्यते । अवधीर्य महीपालास्महतेऽप्यर्थनापरान् ।

इति निश्चित्य सत्तरं चपायामैव पार्थिवः । गूढं व्यसर्जयद्भूतान् काश्मीरितः गताः भक्तिः ।

आदिदेश च तान् धो वा दर्शयेच्छासनं मम । मातृगुप्ताभिधो राज्ये निःशङ्कं सोऽभिप्रेत्यतां ।

अथ दूतेषु पातेषु खेद्यित्वा स्वशासनम् । स्थापितस्तं चपाग्रवं कृतकृत्याऽत्यशङ्कतम् ।

मातृगुप्तस्य तृपतेः संलापमपि निष्फलम् । ध्यायन् गृहीतनैराश्रयस्य कृभारद्वाभवत् ।

अन्तर्दधे च कर्त्तव्यं कृतं शनोऽद्य संशयः । आश्रयिष्यसि काव्यकृद्यरियास्यधुना सुखं ।

गतानुगतिकेलेन कोऽयमाकीर्णम भ्रमः । जनप्रवादात् मय्यनं येनास्य द्यातवामहम् ।

भुभ्राणाः पवनं घरीरुपगणाः प्रस्थापिता भोगिनी । गायद्भृन्निवारकाणि गदिता विस्तीर्णकर्मा गताः ।

यथाभ्यन्तरभंभूतोऽप्रविष्टतिः प्रोक्तः प्रमीमद्भुभो लोकमेति निरगन्धं प्रलपता सर्वं विपय्यासितं ।

अथ वा विद्यतेऽमुष्य न काव्यनभिगम्यता । सप्तीप्रणयिनो देग कृताः प्रणयिणा गृहः ।

त्यागिनो निष्कलङ्कस्य कोदोषोऽस्य सहीपते । समापुष्पान् तन्निर्व्यं यच्छ्रेयःप्रतिबन्धकम् ।

रत्नोज्ज्वलाः प्रविकिरैश्चर्योस्ममोरैरधिः क्रियेत यदि रङ्गतटाभिमुखः ।

२९०

दोषोऽर्थिनः स खलु भाग्यविपर्ययाणां दातुर्मनागपि न तस्य तु दाहतायाः ।

उत्तानफललुब्धानां वरं राजोपजीविनः । न तु तत्स्वामिनस्तोत्रपरिक्रेशेः फलन्ति ये ।

तिष्ठन्ति ये पशुपतेः किल पादमूले सम्प्राप्यते झटिति तैर्नहि भक्ष्योऽन्यत् ।

ये तद्दृष्यन्तु समुज्ज्वलजातरूपप्राप्त्या न कानि सुदिनानि सदैव तेषां ।

चिन्तयन्नपि पश्यामि न किञ्चिदोषमात्मनः । यातो विरक्तिं यं ज्ञात्वा सेव्यमानोऽप्ययं नृपः ।

अथवा नादृतोऽन्येन सम्प्राप्तोऽन्तिकमाप्नुयात् । कः फलेनाभिसम्बन्धं गतानुगतिकात् प्रभोः ।

अन्तर्धेयं सततं लुठन्ति गणितास्तानेव पाथोधरैरार्त्तानापतितांस्तारङ्गवलयेरालिङ्ग्य गृह्यन्तवै ।

व्यक्तं मौक्तिकरत्नतां जलकणान् सम्प्रापयत्यम्बुधिः प्रायेऽन्येन कृतादरो लघुरपि भोक्तोऽर्च्यते स्वाग्निभिः । २९१

इदं संचिन्तयन् सोऽहमेवेत्ये तस्मिन्निगदरः । खिन्नस्य हि विपर्ययं तत्तद्वन्त्यापि श्रेमुषी ।

प्रभातायां विभावय्यामयास्थानस्थितो नृपः । आकाशं तां मातृगुप्तं इति चत्वारमादिशत् ।

ततः प्रधावितानेकप्रतोहारप्रवेशितः । प्रविशेय महीभर्तुस्तत्काम इव सोऽन्तिकं ।

तस्मै हतप्रणामाय भूर्ध्वनादेव पायिवः । भूर्ध्वं जितेन व्यतरहेषं लेखाधिकारिणा ।

स्वयञ्च तमुवाचाङ्ग कम्पीरान् वेत्ति किं भवान् । गत्वा तत्राधिकारिभ्यस्तच्छासनमर्थतां । २९०

स शापितोऽहमेहेन यो लेखं वाचये त्ययि । सन्निदेया प्रयत्नेन विषाचर्याय न जातुचित् ।

अविज्ञाताशयो राज्ञश्चाभावां क्रेशप्रशक्तिः । सोऽबुद्ध दहनज्वालां नतु रत्नादुरद्युतिम् ।

यथादेशस्तथेत्युक्त्वा मातृगुप्ते विनिर्गते । निर्गन्तः पूर्ववद्राज्ञा तस्यावाप्तेः महालपन् ।

अथ क्रेशेचितं चाममपायेयमवान्ववं । दृष्ट्वा यान्तं मातृगुप्तं निनिन्देति नृपं जनः ।

अहो नरेश्वरस्येयं यत्किञ्चन विधायिता । पूयन्मनोचिते कर्मण्यहंतेनिदधाति यः । २९१

दुराशया धृतक्रीयं सेवमानमहर्निशं । भुवं क्रीणाहर्मेवैनं ज्ञातवानबुधो नृपः ।

उपायं तं पुरह्वत्स्य सेवते सेवकः प्रभुं । अनन्तरञ्जलावैव योग्यं तं किय मन्यते ।

सुखार्थं नागारिप्रतिभयशमात् प्रत्युत सुखं जहौ श्रेयस्तन्मीकृततनुनिषेव्यासुररिपुं ।

यतस्तोनामुभिन्नधिगतवता क्रेशमहतां अमादायिन्यस्तं निरवधि धराभारवहनम् ।

अथमेतद्भुतेषु गुणवत्सु गुणाधिकं । आत्मानं गुणवान्यश्चास्येयमशिश्रियत् ।

अनन्तरञ्चः कोऽन्यास्मादुणान्दर्थयतेऽधिकान् । अस्मै गुणवते पूजां ययकार किलेदृशीं । २९२

यो नानाद्युतिमत्पदार्थैरसिक्कोऽपारेऽपि शक्रायुधे सेवमा स विभोऽयं वर्धमिह मे किं किं न कुर्व्यात् ।

इत्याविष्कृतवर्धराजि नटते योवर्हिणोऽभोलवान् । नान्यन्मुञ्चति तं विहाय जलदं कोऽन्याऽस्ति गृह्याश

गच्छतो मातृगुप्तस्य निर्दयस्त्वैव वर्त्मसु । नाहङ्गाव्यर्थमाहात्म्यादिकल्पः कोऽपि चेतसि ।

अहंपूर्विकयोद्यत्किर्निर्मितैः शुभशंसिभिः । सवितीर्षकरालमद्वय न अममाददे ।

अपश्यत् स फणाकोटौ खञ्जरोटमहे. पयि । खेप्रे प्राषादमाहृद्य खञ्जोद्धतमगरम् ।

अचिन्तयच्च शास्त्रज्ञो निमित्तैः शुभमसिभिः । एतैर्भूमर्तुरादेशो भुवं मे स्याच्छुभावहः ।

१०५

फनं मम तनोयोऽपि काश्मीरेषु भवेद्यदि । अगर्षदेशमाहात्म्यान् किं किं नातिशयेत तत् ।

अरुच्छलद्भगाः पन्यानो वल्लभातिययो गृहाः । उपानमन् गच्छतोऽस्य सत्क्रियाश्च पदे पदे ।

इत्थं विवद्विताकाशं लोलानोकहशादलं । मङ्गल्यदधिपात्राभं ददर्शये हिमाचलम् ।

सरलसन्दसुभगा गङ्गाशीकरवाहिनः । प्रत्युद्ययुस्तं महतः पान्यायाः संस्तुता भुवः ।

कमवर्त्ताभिधाने स प्रदेशे प्राप्तवांस्ततः । ढक्कं कान्त्वनामानं योऽयं शूरपुरे स्थितः ।

११०

नानाजनपदाकीर्णं स्थाने तत्राय शुश्रुवान् । काश्मीरकान् महामात्यान् स्त्रितान् केनापि हेतुना ।

ततोऽपनीतप्राप्तेः प्रवृत्तो धवलांशुकैः । स जगामान्तिकं तेषां दातुं नृपतिशासनं ।

तम्प्रयानं समुद्यद्भिः शकुनैः सूचितोदयं । पान्याः केऽप्यन्वयुर्दधुं निमित्तानां फलोद्गमे ।

श्रुत्वाथ विक्रमादित्यदूतं प्राप्तदति द्रुतम् । दास्याः काश्मीरमन्त्रिभ्यस्तमासन्नं न्यवेदयन् ।

आगच्छत प्रविशेत्तु च्यमानोऽयं सर्वतः । स तान् समस्तसामन्तानामसादानिवारितः ।

११५

यथाप्रधानं सचिवैर्बहिर्हितोचितसत्क्रियः । ततः परार्द्धमध्यास्तं तन्निर्दिष्टं तमासनं ।

कृताङ्गैरयमासाद्यैराशां प्रष्टो महीभुजः । शनैस्तच्छासनन्तेभ्यो लज्जमानदवापिपत् ।

तेऽभिवन्त्य प्रभोर्लिखमुपांशमलितास्ततः । उन्मुच्य वाचयित्वैतमवोचन् विनयान्विताः ।

मातृगुप्त इति ध्यायं भवतामेव नाम किं । स्वमेवैतदित्यूचे सोऽपि तान् विदितस्मितः ।

कः कोऽत्र सन्निधाद्यथामित्ययूयत वाक् ततः । राज्याभिषेकसकारो दृश्यते स च संश्रुतः ।

१२०

ततः कलकत्तोत्तालभूरलोकसमाकुलः । प्रदेशः क्षणमात्रेण सोऽभूत् । क्षुभ्रजिवाश्वकः ।

अथ प्राप्नुवन्मौवर्णमद्रपोढप्रतिष्ठितः । सन्निपत्य प्रहृतभिर्मातृगुप्तोऽभ्यधियत् ।

तद्य विन्यस्तटयूढवक्षसः परिम्लिङ्गन् । सशब्दमभिषेकासुरेवासवदवावभो ।

अथ ध्यातागुलिप्राप्तमर्वाङ्गामुक्तभूषणं । व्यजिज्ञपक्षं राजानं क्रान्तराजासनं प्रजाः ।

अर्चयेत् स्वयं धातुं विक्रमादित्यभूभुजा । निर्दिष्टः स्वप्रमाणं प्राधि नः प्रयिवोमिमां ।

१२५

मण्डलानि विनभ्यन्ते धेनं तेन प्रणिघणं । भामंस्त्या मण्डलं राजन् विलघन्तदिदम्भरैः ।

कर्मभिः खैरवाप्रस्य जन्मनः पितरोपया । राज्ञा तथान्ये राज्यस्य प्रवृत्तावेव कारणं ।

इत्थं स्थिते परं कदिलदीयोऽमीति शंसता । न मेया भवता राजन्वयमात्मा च साधयं ।

इति तैलव्यमुक्तोऽपि भण्डारम् स्वामिसत्क्रियां । मातृगुप्तमहीपाम् च यमाधीन् क्षतप्रियः ।

दानेन मुदिनदुर्लभदशराज्योर्जितेन च । तथैव मङ्गलोदयं तदर्शोनिरयत्तयत् ।

१३०

पुरप्रवेशाद्यान्तेपुण्यमांभोऽयं मन्त्रिभिः । अद्भुतप्राप्तमन्दूतं राज्यदातुं यज्जयत् ।

देशोऽयमागुपारेण त्वं दुर्गमिष्ये च तौ विदम् । स्वामिनो मन्त्रिषु द्रोतयागमे स्वममन्यत ।

अद्याह्वापराण् भूत्याश्चक्षुः देशार्थं प्रभोः । अस्यार्थास्तपि शास्त्रानि प्रादिशेत् प्राभूतानि धः ।

असमान्यान् गुणांस्तस्य स्मरन् पर्यस्तुचोचनः । स्वयं लिखित्वा शेकञ्च स्वकेमेकं व्यसर्जयत् ।
 भाकारमुद्रहसि नैव विकल्पसे त्व दिक्षां न सूचयसि मुद्गसि सत्प्रदानि ।
 निशब्दवर्षणमिवाम्बुधरस्य राजन् संलक्ष्यते फलत एव तव प्रमादः ।
 ततः प्रविश्य नगरं सैन्ये पिहितदिक्कटेः । क्रमागतामिव मर्षी यथावत् पर्येषास्यत् ।
 त्यागे वा पौरुषे वापि तथैव चित्वाभ्रतात्मनः । आभुजस्तकुक्षयेव नामूत् परिमितिच्छता ।
 यद्युं यज्ञान् कृतोद्योगस्यागो विततदक्षिणान् । पद्मबन्धमनुधाय कक्षणाकुक्षितोऽभवत् ।
 अमारमादिदेशाय यावद्वाज्यं स्वमण्डपे । चूर्णकृत्य सुवर्णादि प्रददौ च करम्भकम् ।
 करम्भके कोर्यमाणे मातृगुप्तेन भूभुजा । वैतृण्यमुन्मिषत्तोयो न केनाम न्यसेवत ।
 गुणी च दृष्टकष्टय वदान्यश्च स पार्थिवः । विक्रमादित्यतोऽप्याषोदभिगम्य मुभार्थिनाम् ।
 विवेचकतया तस्य ज्ञातव्या सुगभीकृताः । सन्नोबिलासाः क्षामर्तुरशोभन्त मनीषिषु ।
 हयपीववधं मेष्टस्तदपे द्रव्ययज्ञवम् । आसमाप्ति ततोनापत् साध्वसाध्विति वा वचः ।
 अथ यन्ययितुं तस्मिन् पुस्तकं प्रसूते न्यधात् । लावण्यनिर्याणमिया राजाधः स्वर्णभाजनम् ।
 अन्तरङ्गतया तस्य तादृश्याकृतमकृतिः । भर्तृमेष्ट कविर्भने पुनरुक्तं त्रियोऽर्पणं ।
 स मातृगुप्तस्त्राम्बाख्यं निर्भमे मधुसूदनं । कालेनादत्त यद्वाप्तान् मन्त्रः श्रुत्पुत्रपत्ने ।
 इत्याचादितराज्यस्य शासनः शंसा चमापते । धिमासोनाययुस्तस्य सैकाहाः पञ्च वत्सराः ।
 कृतार्थतां तीर्थतोयैराञ्जनैर्योऽनयत् पितृन् । जातन्तादृशमश्रयोत् स्वस्मिन्देष्टे पराकर्म ।
 पितृमेकाद्रता तस्य क्रेधेनान्तरधीयत । तरोरिवाकंतायेन नैशान्मुनवश्चिकृता ।
 श्रीपर्वते पादुपतप्रतिवेशस्तमागतम् । आचक्ष्यावथपादाण्य भिक्षुः कन्दाग्रनन्ददत् ।
 जगन्नातरे उर्ध्वसिद्धिस्त्रामस्युपरि साधकम् । वाञ्छामष्टच्छं राजार्थमभिप्रायस्तु तेऽभवत् ।
 सयज्ञन्तव कर्तुस्तन्ननारथमनन्यया । अथ मामित्यमादिचत् चपारमणवेवरः ।
 गणोऽयं मामकः सिद्धौ यस्तत्रोपरि साधकः । जगन्नातरेऽस्य राज्येच्छां कुर्यामहमनन्यया ।
 भावे भवस्तद्भवतो भगवान्दत्तदर्शनः । साफल्यं नैवतीत्येवमभिधाय तिरोदधे ।
 साधाय्येच्छीराममेकां तव तस्य तपस्यतः । उच्चसूतिस्त्रिहिरा प्रददौ दर्शनं शिवः ।
 प्रतिवेशन्तामदिष्टवाञ्छितार्थमर्पणम् । स जगन्निर्गदोत्तिष्ठत्यरेष्टममयाचत ।
 उपेत्य मोक्षं किं चाभुद्गोणानिच्छसि भद्रुरान् । इति जिज्ञासुना भावं शकुना सोऽभ्यधीय
 स तं मभावे शङ्खं त्वां बुद्ध्या व्याजतपोधनं । अभ्यधामिदं ह्ना तं न स देवो जगद्गुरुः ।
 महान्तोद्धारिताः स्वर्यं फलकथयेतरन् स्वयं । उदन्यया वदान्योऽदादुग्धाक्षिं स पयोर्घ्निने
 अस्य वैकल्पकैष्यत्तामनिश्चयसेतस्य । नोवेक्ष्यमिन्नस्याभिभूतिं मञ्जययवः ।
 जगत्परिहृष्टः प्रौढमोतिनं स फटाद्यिमम् । ह्वा प्रादुक्तवपुस्ततो भूयैऽप्यभाषत ।
 स जेना राज्यभार्येषु धायुश्चावाप्तिदूतिकां । मदाश्रयाश्रयादक्षिं संशं काले करिष्यति ।

१११

११०

१११

११०

१११

१११

इत्युक्तान्तिं देवे सं कृतव्रतपारण । अगच्छदयपादन्तमाष्टच्छाभिमताश्रुवम् ।
ततोविदितवृत्तान्तो मातृगुणभिषेणनात् । निषिद्ध सर्वविधायातानमात्यानत्रोद्वेचः । १८४

विक्रमादित्यमुखिस्तुच्छेत्तुं यतते मन । मातृगुणप्रति न नो रोषेण रूपितं मनः ।
अमियैरपि निष्पिष्टैः किं स्यात् क्लेशासहिष्णुभिः । ये तदुन्मूलने शक्ता जिगीषा तेषु शोभते ।
यान्यजान्मुदयं द्विषन्ति शशिनः । कोऽन्यस्ततोऽसम्तस्तन्निर्वाधिकरोद्दन्तदलनं यन्नाम कोऽयं नयः । १८५

सामर्थ्यप्रथनाय चित्रमसमैः स्फुटंस्विधूयोन्नता ये तेषु प्रभवन्ति तत्र जहति व्यक्तं प्रहृष्टा रूपः ।
चिगत्तानाश्रुवं जित्वा स ब्रजस्य भूपतिः । विक्रमादित्यमग्रणोत् कालधर्ममुपागतं । १८६

तस्मिन्नहनि भूमर्षी शोकान्निःस्पृहतानिशम् । नास्त्राणि नाशि नास्त्रापि स्थितेनावनताननम् ।
अन्येषुभुवमुत्तुज्य कश्चोरेभ्यो विनिर्गतम् । शुश्राव मातृगुणं स नातिदूरे कृतस्थितिं ।
कैश्चिन्निर्वासितो मास्त्रिमदयैरिति शङ्कितः । ययौ प्रवरेसेनोऽस्य पार्थ मितपरिच्छदः ।
कृतार्हणं सुखाचीनं ततः प्रपच्छ तं शनैः । विनयावनतो राजा राज्यत्यागस्य कारणं ।
वभषि तं चणं स्थित्वा स निःस्पृहस्य विदस्य च । गतः स सुकृती राजन्धेन भूमिभुजो वयम् । १८७

यावन्मूर्ध्नि रवेः पादास्त्रावत् द्योतयते दिशः । द्योतयेन्नान्यथा किं न यावैव तपनोपलः ।
अय राजाभ्यधात् केन राजन्नपकृतन्तव । यत्कृत्ययचिकीर्षायै तमीशमनुशोचसि ।
मातृगुणस्ततोऽवादेत् कोपसितसिताधरः । अस्मानुत्कृते कश्चिन्नापकर्तुं यत्ताधिकः ।
नयतागम्यतामस्मानन्तरञ्चेन तेन हि । न भस्मनि ऊतं सर्पिर्नोपपन्ना शस्यमूषरे ।
उपकारं स्मरन्नास्त्र कृतज्ञत्ववशम्बदो । पदवीमुपकर्तुं यान्ति नियतेना अपि । १८८

निर्व्वाणमनुनिर्व्वाति तपनन्तपनोपलः । इत्युन्मिन्दुमणिः किञ्च शुभ्यन्तमनुशुष्यति ।
पुष्पां वाराणसीं जित्वा तस्माच्छमसुखेनानुयः । इच्छामि सर्व्वसंन्यासे कर्तुं हिजजनोचितम् ।
मण्णदोपमिन्नेशन्तमन्तरेणान्वकारितां । विभेमि द्रष्टुमष्टुर्वी भागयोगे कथैव का ।
इत्योचित्यनिधेस्तस्य वाणीमाकर्ण्य विस्मितः । धीरः प्रवरेसेनोऽपि व्याजहारोचितं वचः ।
मय्यं विद्यस्मरा देवो भूपतेरत्नस्यार्यं । उत्पत्त्या द्योतते धनैः कृतार्थो भवाद्दृष्टैः । १८९

अन्तरङ्गतया स्नाप्यः कोऽन्यस्तस्मान्महीभुजः । इत्यच्छडे जगत्येकस्मां ययावदिवेद यः ।
चिरं खनु विनीभूताः कृतज्ञत्वस्य वीचयः । धीर लयैव नलासु सञ्चारो यदि दर्श्यते ।
पाकयेन्न शूभस्य भेदस्य तदसौ प्रागेव नादात्किमु स्वार्ययेन्न मयास्य किं न भजते दोनान् स्ववन्तूनयम् ।
मत्ता रञ्जद्विज्ञोऽस्य भोयैदि न तन्नुयः किमेव त्यजेदित्यन्तः पुष्टपाथमः कलपति प्रायः कृतोपक्रियः ।
आत्युदात्तगुणेष्वेवा कृतपुष्टैः प्रगेपिता । शतशोखो भवत्येव यावत्सावापि रुक्मिका । १९०

तत्त्वं गुणवतामप्यस्तत्त्वज्ञेयापि गन्दिनः । परोक्षितो मणिरिव व्यक्तं बज्रमतः सतां ।
तस्मादनुष्टुपाणास्मान्मास्य त्याचीनरेकताम् । समापि ख्यातिमायात गुणवत्युत्तपातिता ।
पूर्व्वमेवाय चरमं मयापि प्रदिपादिताम् । भवान् पाणिप्रणयिनीं विदधात पुनर्भुवम् । १९१

अथाजौदार्यं चर्यस्य श्रुतेति नृपतेर्वचः । कृतस्मृतौ मादृगुप्तः शनैर्बन्धनमत्रवोत् ।
यान्यचराण्यन्तरेण वाच्यं वक्तुं न पार्यते । का गतिस्तदुपादाने मर्यादास्तद्वनं विना ।
अतः परुषमप्यथ किञ्चिदेव मयोच्यते । अथाजार्जवमप्येतदार्थ्यत्वमवधोर्ध्वते ।
सर्वः स्मरति सर्वस्य प्रागवस्थासु लाघवम् । आत्मैव वेत्ति माहात्म्यं वर्त्तमाने क्षणे पुनः ।
पूर्वावस्था मदीया ते त्वदीया या च मे हृदि । ताभ्यां विमोहितावावां न विदोऽन्योन्यमाश्रयम् ।
राजा भूत्वा कथं मादृक् प्रतिगृह्णातु सत्यदः । कथमेकपदे सर्वमौचित्यपरिमाजंतु ।
असाधारणमौदार्यमाहात्म्यं तस्य भूपतेः । भोगमाचरते मादृक् किं साधारणतां नयेत् ।
अपि च स्पृह्यालुः स्वां भोगेभ्यो यदि भूपते । प्रियमाणेऽभिमाने मे केन ते विनिवारिताः ।
यन्ममोपकृतन्तेन तद्दिना प्रत्युपक्रियां । जौर्णमेवाधुनाङ्गेषु प्रभवत्तेषु निश्चयः ।
या गतिर्भूभुजाऽमुष्य मया तामनुगच्छता । पात्रापाचविविकृतस्थानिर्नया प्रकाशयतां ।
इतावत्येव कर्त्तव्यं यातेऽस्मिन् कीर्त्तिशेषताम् । भोगमाचरित्यागाद्विदर्या सत्यसन्धतां ।
इत्युक्त्वा विरते तस्मिन् जगाद् जगतीपति । त्वदीया न मया स्पृश्या त्वयि जीवति सत्यदः ।
अथ दाराण्येषां गत्वा कृतकापायसंग्रहः । सर्वं सशस्य सुकृतौ मादृगुप्तोऽभवद्यतिः ।
राजा प्रवरधेनेऽपि कम्प्योरोत्पत्तिमञ्जसा । निखिलां मादृगुप्त्या प्रादिष्टेत् दृढनिश्चयः ।
स हृष्टापतितां लक्ष्मीं भिक्षाभुक् प्रतिपादयन् । सर्वार्थिभ्यः कृतौ वर्षान्दश प्राणानधारयन् ।
अन्योन्यं सामिमानानामन्योन्यौचित्यशालिनां । रथ्याणामपि वृत्तान्त एव चिपथगापयः ।
राजा प्रवरधेनेऽप्य नमयन्नवनीधरान् । अष्टच्छत्रद्वयाः ककुभो दृढस्य यमघो न्यधात् ।
पोताभिलक्षितोर्ध्वार्ध्वं कुम्भयोनिरिवानयत् । तस्य प्रतापः प्रभवन् भुवनानि प्रसन्नतां ।
शुश्रूक्षन्तमालपचाणि शोर्गताडीदलानि च । तस्मिन्नार्णवतोरणि चक्रे ऽरिस्त्रीमुखानि च ।
स गङ्गालिङ्गिताङ्गस्य पूर्ववार्तिनिधेयं धात् । धेन्येभमदनिश्चन्दैः कालिन्दीपद्ममन्त्रिभ्यं ।
रोधस्यपरपायोधैः कटकैः स्पृष्टदिकटैः । चकारोत्पात्य सौराष्ट्राननैरा राष्ट्रविपाटनम् ।
यशोर्धिनः पार्थिवेषु देयरागवह्निवृतः । वष्टधे धर्मविजयस्तस्य चितिशतकतोः ।
वैरिनिर्वासितं पिब्ये विक्रमादित्त्वजं न्यधात् । राज्ये प्रतापमीलं स शोलादित्यापराभिधं ।
सिंहासनं स्ववंश्यानां तेनाहितहतन्ततः । विक्रमादित्यवधतेरानीतं स्वपुरं पुनः ।
श्वेदनुदीर्यं विविधानमन्वानं पराजयम् । सप्त दारान् स तत्याज जिवा मुमुनिभूभुजं ।
धार्ष्ट्यादयाष्टम वारे हेतुमाख्यातमुद्यतम् । धिक्पट्टार्थ्यतां सोऽयमित्यूचे नृपतिः कुधा ।
अवधोऽहं पट्टत्वेन वीरेत्युक्त्वा भयोत्सुकः । मध्येषं भगवन्तां स्य सोऽनुकुर्वन् कलापिनं ।
मृत्युं केकाक्ष शिखिनो दृष्ट्वासौ द्रविणं नृपः । अभयेन समं प्रादात्तालाङ्गं चरणोचितं ।
वसतोऽस्य दिशो जिवः ननुः पैतामहे पुरे । कर्त्तुं पुरं स्वनामाङ्गं पश्ये स मनोरथ ।
रात्रौ चेषन्न लग्नस्य दिव्यं शातमथैकदा । स वीरो वीरचर्यायां निर्यथै पार्थिवार्यमा ।

११०

११५

११०

११५

१११

११५

गच्छतः क्षापतेस्तस्य मौलिरत्नाङ्गविम्बितः । यभार ताराप्रकरो रचाशर्पपविभ्रमम् ।
 अथानन्तचितालोकस्पृभीमतटद्रुमाम् । ग्रथानप्रान्ततटिनीं पर्यटन्नाससाद सः ।
 ततस्तस्य सरित्पारे मुक्तसंरावमगतः । ऊर्ध्ववाङ्महद्भूतं प्रादुरासीन्महोजमः ।
 नृपतिस्तस्य दृक्पातैर्जलङ्घिः कपिगीकृतः । उल्काज्योतिः कृताक्षेपः कुलाद्रिरिव दिद्युते
 तमय प्रतिशब्देन घोरैणापूरयन्दिशः । अवासं विहसन्नुच्चैरुवाच चण्डाचरः ।
 संत्यज्य विक्रमादित्यं सत्वादिकृत्तश्च शूद्रकं । त्वाञ्च भूपाल पर्याप्तं धैर्यमन्यत्र दुर्लभम् ।
 वसुधाधिपते वाञ्छासिद्धिस्तव विधीयते । सेतुमेतं समुत्तीर्य पाथ्यमागम्यतां मम ।
 इत्युदीर्य निजञ्चानुं रचपारान् प्रसारयन् । तन्महासरितो वारि सेतुभीमन्तिनं व्यधात् ।
 अत्रेन रचकायस्य ज्ञात्वा सेतुम्प्रकल्पितं । वीरः प्रवरसेनोऽयं विकोपां क्षुरिकान्दधे ।
 स तयोत्थात्य तन्मांसं कृतघोपानपट्वतिः । अतरश्च तत् स्थानं क्षुरिकावाल उच्यते ।
 पार्थस्यन्तं सप्तमुक्ता प्रातर्भस्त्रचपातनम् । दृष्ट्वा पुरं विधेहीति वदद्भूतन्निरोदधे ।
 देव्या शारिकपाट्टिन चक्षेणाधिष्ठितश्च सः । पामे शारीटकेऽपश्यत् सूत्रं वेतालपातितं ।
 भक्त्या प्रतिष्ठां प्राक् तस्मिन्निनीवो प्रवेश्यरम् । जयस्वामी स्वधं पीठे भित्वा चन्ममुपाविशत् ।
 वेतालवैदितं स्रग्ं जानतो जगतीभुजा । स्वपतेः स जयाख्यस्य नाद्या प्रख्यापितोऽभवत् ।
 नगराप्रतिजोन्त्याय भक्त्या तस्य विनायकः । प्रत्यङ्मुखः प्राङ्मुखतां भीमस्वामी स्वधं यथै ।
 सङ्गावस्थ्यादिका देवस्तेन शीघ्रन्दवाञ्जिताः । पञ्च पञ्चजनेन्द्रेण पुरे तस्मिन्निवेशिताः ।
 वितस्तायां स भूपालो दृढसेतुमकारयत् । ख्याता ततः प्रभृत्येव तादृङ्गैः सेतुकल्पना ।
 शीजयेन्द्रविहारस्य दृढदुद्भस्य च व्यधात् । मातुलस्य नरेन्द्रस्य जयेन्द्रे विनिवेशनम् ।
 सुभोजं सिंहलादीन् यो दीपान् स सचिवाऽकरोत् । मोराकनामा मोराकभवनं भुवनाहुतम् ।
 षट्त्रिंशद्गुहलपाणि पुरन्तपप्रये पुरा । यस्यास्ताम्बूर्जं स्वामी विश्वकर्मा च सोमयोः ।
 दक्षिणस्त्रिजैव पारे वितस्तायोः पुरा किल । निर्मितन्नेन नगरं विभक्तैर्युक्तामणैः ।
 ते तत्राभिरुह्यः सौधा यानध्यास्य दृश्यते । दृष्टिस्त्रिंशं निदाधानो चैत्रे चाल्कुसुमं जगत् ।
 तद्विना नगरं कुत्र पवित्राः सुलभा भुवि । सुभगाः सिन्धुसम्भेदाः क्रीडावसथवीथिषु ।
 दृष्टः क्रीडानगोऽन्यत्र न मध्येनगरं क्वचित् । यतः सर्वैककां लक्ष्मीः संलभ्या सुपथादिव ।
 वेतसं वारिवास्तथैर्दृष्टुं विमशकंरम् । श्रीमोऽप्येऽङ्घ्रि स्वयेस्माद्यात् क्रतुतोऽन्यत्र लभ्यते ।
 प्रतिदेवगृहं कोशाले तस्मिन्निर्पिता नृपेः । सहस्रशः ब्रह्मते येः कृतं भूः सागराम्बरा ।
 पुरे निवसतस्तस्मिन्स्य राजप्रजासृजः । शनैः साक्षाज्ज्वालमस्य दष्टिः समक्षरा ययुः ।
 मलाटे शूनमुद्राङ्गे जराशृङ्गाः शिरोरुहाः । तस्य शकुभ्रमसङ्गिगङ्गाभोगविभ्रमन्दधुः ।
 अयाश्रपादेनेमान निर्देशास्तत्परागतः । कामीरिक्तो जयन्ताख्यो दिजन्ताथोजि पार्थगः ।
 आनोऽस्यध्वन्य नान्यसाद्देवतोऽभिमतस्यते । राज्ञे प्रवरसेनाय सेध स्य प्रदर्शतां ।

१०१

१०२

१०३

१०४

१०५

१०६

इत्युक्त्वापित्तोखोऽभावमर्थं पयः प्रयून् । गन्तुं प्रेस्थानखित्रोऽस्मि सद्यस्तेनेत्यगद्यत ।
 स्नाद्यद्य तावत्सं सृष्टो दिजः कापालिना मया । उक्तेति तेन चित्तोऽभावमन्त्रे दीर्घिकाजने ।
 उन्नीलितेचणोऽद्राचीत् स्वं सुदेगादयोत्यितम् । तस्युपस्थाचने राज्ञो भृत्यान् व्यघान् जलाहृतौ ।
 स्वमावेदयितुं नद्या नीयमाने नृपान्तिकम् । अथ्याचित्तोऽविपक्षेवं स स्नानकलसे ततः ।
 प्रवरेशं स्नापयता सल्लान्तत् कलयात् पुनः । राज्ञा लेखं वाचयित्वा जयन्तः प्रापितोऽन्तिकं ।
 कृतं कृत्यं महद्दत्तं भोगा भुक्ता वयोगतं । किमन्यत् करणीयं ते रहि गच्छ शिवालम् ।
 ततस्तं वृत्तमङ्केतः सन्नोप्याभिमतापणात् । भित्त्वा तमय्यप्रासादं जगाहे विमलं नमः ।
 जनैः स दृष्टो गच्छन् कैलासतिलकां दिशम् । विपदे घटयन् योषि द्वितीयतपनोदयं ।
 जयन्तेनाहुतोदन्तेतुनावाय सन्दः । स्वनामाङ्कापहारादिकर्मभिर्निर्गताः कृताः ।
 एवं स भुवनैर्न्ययं भुक्ता भूमिभूताम्बरः । अनेनैव शरीरेण मेजे भूतपतेः सभाम् ।
 प्रासादे प्रवरेशस्य भिक्षुचैत्रे समापतेः । स्वर्गद्वारप्रतिभटं दारमद्यापि सत्यते ।
 तस्य रत्नप्रभादेव्याञ्जातो राजा युधिष्ठिरः । अपासीन्ववमासीनाः क्षाञ्च द्वाविंशतिं समाः ।
 सर्वैरत्नजयस्कन्धगुप्तगन्धाङ्कितभिधाः । आसन्विहारचैत्यादिकृत्यैस्तत् सचिवा वराः ।
 भवच्छेदाभिधं यामं स्रुत्यैत्यादिसिद्धिभिः । योष्यधात् सोऽस्य वज्रेऽप्यासीनन्तो जयेन्द्रजः ।
 दिक्कामिनीमुषोत्कीर्णकीर्त्तिचन्दनचन्द्रकाः । आसन् कुमारसेनाद्यास्तस्यान्येऽप्ययमन्त्रिणः ।
 पद्मावत्यां सुतस्तस्य नरेन्द्रादित्य इत्यभूत् । लचणापरनामा यो नरेन्द्रस्त्वामिनं यथात् ।
 वज्रेन्द्रतनया वज्रकनका यथा मन्त्रिणौ । अभूतां सुकृतोदन्तौ राज्ञी च विमलप्रभा ।
 स त्रिधायाधिकरणं लिखितस्थितये निजम् । सां त्रयोदशभिर्वर्षराशेराह महाभुजः ।
 तस्यानुजोधरणिभृद्गुणादित्यस्तोऽभवत् । तुञ्जीनापरनामानं यश्चक्राः प्राङ्गरञ्चस ।
 जगद्विलक्षणं यथा शङ्खमुद्राङ्कितं शिरः । अपूर्वशर्वरोशान्तर्जनिभानुश्रियं दधे ।
 रिपुकण्ठाटवोष्वासीद्यस्य धाराधरः पतन् । तदधूनेवकुण्डैस्तु जलाधिक्यमधार्यत ।
 अपूर्वा यमतापान्निः प्रविशेत्सर्वीं दिपां न्यधात् । नारीनेषुपु नोरोर्कान्दरेषु दृणादुरान् ।
 यम पाणिप्रणयितां रूपानि समुपागते । कवन्धेभ्यः परोनृत्यं न व्यधत् दिपदने ।
 तस्याव्यपोक्षमाहात्म्या देवो दिव्याकृतेः प्रिया । त्रिष्णुवक्रिः चित्तिमप्राप्ता रणारम्भाभिधामवत् ।
 स हि जन्मान्तरे पूर्वं द्यूतकारोऽभवत् किञ्च । कदापि प्राप निर्धेदं सर्वस्वं कितवैर्जितं ।
 देहत्यागोद्यतोऽप्यासीत् प्रायं किञ्च विचिन्तयन् । न पर्यन्तोऽप्युपेक्षते किन्वाः स्वार्यमाधनं ।
 अवन्ध्यदर्शनादिन्ये देवो भ्रमरवामिनीम् । द्रष्टुमैच्छदराकाङ्क्षी नित्यं पेषः स्वजीविते ।
 भ्रमरैः शङ्खपुच्छाद्यैः खण्डमानस्य देहिनः । नदासदं हि विप्रता दुर्लभा पञ्चयोजनी ।
 स वज्रशङ्खपुच्छानां धीमांसेषाम्प्रतिक्रियां । देहेऽवयवपरित्याज्ये मन्थनोऽभूदुष्कराम् ।
 प्रागदोवर्मणा देहं ततोमद्विवर्त्मणा । तेन च्छादयता दत्तो मृत्तेपोऽय सगोमयः ।

अथ भानुकरोऽच्छुष्कस्तेषामेडिताङ्गकः । स सोष्टव सस्यारी प्रतस्थे क्रूरनिदध ।
 सरलां सरणिं त्यक्त्वा जीवितस्युहया समम् । गुहा तेन ततः सान्द्रं तमोभीमा यगाक्षत ।
 अथोदतिष्ठन् गर्तोभ्यो घोरान् भ्रमरमण्डलाः । पक्ष्मन्दैः श्रुतिं प्रप्नो मृत्युद्वयैरवैरिव ।
 ते तमुच्छुष्कस्तेषूपरेणुषणितलोचनाः । सहसा नाक्रमन्ते स्य प्रहरन्तोऽपि याधितुं ।
 रणुभिर्वाधितदृशे ते न्यवर्तन्त पटपदाः । तेऽखण्डयन्तु मृहैषं न्ययतशैव वा नवा ।
 तैः खण्ड्यमानमुषण्डैर्मजतो योजनचयीम् । क्रमान्मृत्कवचनस्य पयि संचयमायथौ ।
 ततो मुञ्चः प्रहरता तेषां महिषचर्मणि । घोरस्यटचटाघोषां प्रादुरासीद्वयद्वरः ।
 चतुर्थयोजनस्याद्वैमतिकस्य विवेद स । रणत्कारैर्द्विरेफांस्तानयोवर्मणि पातिनः ।
 धावंस्ततोऽतिवेगेन खण्ड्यमानेन पटपदैः । स शस्त्रवर्णामोचि चिन्तं धैर्येण नो पुरः ।
 गव्यूतिमाचमासने देवीधामनि धैर्यवान् । धुन्वन् कुराभ्यां मधुपान्वावति स्य स धीरधी ।
 अथ स्वावस्थिशेषाङ्गो लूनमांसः षडङ्घ्रिभिः । कराभ्यामक्षिणी रचन्देव्यायतनमासदत् ।
 प्रशान्ते भृङ्गसम्पत्ते प्रकाशमवलोकयन् । स देव्याः पादयोरग्रे पपातोद्भ्रान्तजीवित ।
 स्तोकावशेषप्राणन्न्देव्याश्वासयितुन्ततः । अभिरामं वपुः कृत्वा पक्ष्मण्डपेऽपि पाणिना ।
 दिव्येन पाणिसर्पेण तेन पीयूषवर्षिणा । स सिप्रासादितस्त्रास्यो दिक्षु क्षिपेत् चक्षुषी ।
 प्रविष्टमात्रः प्रैचिष्ट सिंहविष्टरघोसि यो । योराकारां स तान्देवीनदोऽङ्गरीक्ष तान्मुनः ।
 ददत् पुनरुद्यानलतावासी विलासिनीम् । स्थितां पुष्करिणीतीरे श्यामान्पुष्करलोचनाम् ।
 गृहीतहारमुक्ताब्जा वज्रापोनस्तनाञ्जलिं । महार्चैः कान्तिकुसुमैर्यौवनैर्नार्त्तनाङ्गकाम् ।
 यावकाहारिणौ पादौ दधतीं कृष्णचारिणौ । स्तनं च्छन्नमुखं द्रष्टुं तपस्यान्तामिवान्वहम् ।
 भास्वद्विम्बाधरां कृष्णकेशीं सितकराननां । हरिस्रग्धां शिवाकारां सर्वदेवमयोमिव ।
 तां विभायानवद्याङ्गीं निर्जने यौवनाजितां । निन्ये वारितवामेन स कामेन विधेयतां ।
 दधतीं रूपमाधुर्यपूरच्छन्नामधुर्यतां । अक्षराः प्रत्यभान्तस्य साक्षिं चित्तेन देवता ।
 क्षपाम्बुदुरवादीन् व्यथितोऽसि चिरं पयि । मुञ्चः सोम्य समान्यस्य प्रार्थ्यतामुचितो वरः ।
 स ताम्भभापे शान्तो मे भवत्या दर्शनश्रमः । अदेवी किन्तु भवती वरं दातुं कथं चमा ।
 देवी जगद तं भद्रं कोऽयन्ते मनसि भ्रमः । देवी वा स्थामदेवी वा वरीतो त्वान्नु शक्रुधा ।
 इति सोऽभीष्टमप्राप्तौ कारयित्वा प्रतिश्रवम् । दूरमुत्क्रान्तमर्थ्यादः सङ्गमं तामाचक्षत ।
 नमभ्यधात् सा दुर्वृद्धे कोऽयन्तेऽनुचितो विधिः । प्रार्थयस्वैतरद्यस्मात् साहं भ्रमरवासिनी ।
 देवी ताञ्जानतोऽप्यस्य नाभद्वद्विशतं मनः । निरुद्धा वासनाः केन लब्धान्तरनिबन्धना ।
 स तामुवाच सत्यज्ञेदेवि स्वाङ्गिरमिच्छसि । प्रमाणीकुरु मदाणीमहमन्यत्र कामये ।
 पूर्वमेव हि जन्तूनां योऽधिवामो तिलीयते । तिलानामिव तेषां स पर्यन्तेऽपि न शीर्यते ।
 देवी वा न्यकान्ता वा भोमा वा शोभनापि वा । यादृशी पूर्वमद्राचं तादृशेवावभासि मे ।

तमित्यं कथयन्तं सा ज्ञात्वा निश्चलनिश्चयम् । एवं जन्मान्तरे भोवीत्यभ्यधादनुरोधतः ।
 उत्सहन्ते हि संसृष्टुं न दिव्या मर्त्यधर्मिणः । तद्गच्छ कूरुष्वद्वैत्येति ज्ञात्वा सान्निध्ये ततः ।
 अग्रन्यजन्मा भूयासन्तया देव्येति चिन्तयन् । प्रयागवटश्रावणपादहासीन् स्ववपुस्ततः ।
 सोऽजायत रणादित्यो रणारम्भा च सा भुवि । मर्त्यभावेऽपि यत्रैव जहौ जन्मान्तरस्मृतिम् ।
 रतिर्सेनाभिधायलराजः सज्जोऽभ्यिपूजने । तान्तरङ्गान्तराक्षेभे रत्नराजिमिवोञ्ज्वलाम् ।
 आवाल्याङ्गकदियोक्तिं तामलङ्कृतयौवनम् । दिव्याहो पृथिवीमेभ्यो नार्थिभ्योऽपि ददौ नृपः ।
 रणादित्यनृपामात्ये दूत्यायातेतयैव तं । प्रत्याख्यानैच्छुमाचेलौ सैव तद्वरणं वरम् ।
 तदर्थमेव कथितस्तोत्पत्तिनान्ततः पिता । द्रुतं कुतूतभर्तुः सुहृदः प्रादिशेद्वह् ।
 प्रहृष्टो विप्रहृष्टन्तं देशं गत्वा व्यधत्त तं । परिणीय रणादित्यं शुङ्गान्तस्थाधिदेवंतां ।
 मर्त्यसंस्पर्शभीरुः सा महादेवी भवन्त्यपि । तं मार्यया मोहयन्ती न पश्ये कदाचन ।
 व्यधान्माघामयी राज्ञस्तप्ये स्वसदृशी स्त्रियम् । स्वयम्भुररूपा सा निर्जगाम वहिर्निशि ।
 खनात्वा स्वस्य देव्याय कृत्वा परगृहद्वयं । माहेश्वरः सैललिङ्गे कारयामास कारुभिः ।
 श्वः प्रतिष्ठाप्रसङ्गेऽयं सज्जे तस्मिन्नेवोदयं । देशान्तरागतं कश्चित् दूषयामास दैववित् ।
 स दृष्टप्रत्ययः शक्त्ययोर्घटितलिङ्गयोः । श्रयखण्डे समण्डूकैर्बभौवे गर्भमाष्टतम् ।
 किङ्कर्तव्यतया मूढं प्रतिष्ठाविन्नविरुद्धं । दिव्यदृष्टिः स्वयन्देवी ततो राजानमत्रवीत् ।
 राजन् गिरिसुतोदाहै पौरोहित्यपुरा भजन् । स्वमर्त्यदेवमादत्त पूजाभाण्डात् प्रजापतिः ।
 तां विष्णोः प्रतिमां वीक्ष्य पूजितान्तेन धूर्जटिः । शून्यामिव तदा मेने शक्तिरूपां विना शिवम् ।
 निमन्त्रितैर्हीकितानि रत्नान्यय सुरासुरैः । पिण्डोऽस्त्य स्वयश्चक्रे लिङ्गभुवनवन्दितम् ।
 तां विष्णुप्रतिमान्तां च लिङ्गमीशानपूजितं । स्वयं प्रजापृष्ठः पूज्यं कालेनादत्त रावणः ।
 तेनाप्यभ्यर्च्यमानं तं लङ्कायामभवच्चिरम् । देवद्वयं रावणान्ते नीतमाघोष वानरैः ।
 निर्यक्तया ते कपयो मुग्धाहि मानसैःकसः । शनौतलुक्थाः शनैर्देव्यो न्यधुस्तत्तमानसैः ।
 प्रागेव सरसस्तस्मात् कुग्रैः शिल्पिभिर्नया । तावद्यतौ प्रातरच प्राप्तौ द्रक्ष्यस्वसंश्रयं ।
 तयोः प्रतिष्ठा क्रियतामित्युक्ता पृथिवीभुजं । देवो प्रयातो शुङ्गान्तं सिद्धान्तं सफार खेचरात् ।
 ते ध्यातमात्राः सम्प्राप्ता देव्यादेशेन पाथसः । उद्धृत्य नृपतेर्घात्रि देवौ हरिहरौ न्यधु ।
 दिव्ये प्रसूनैः संवीतौ हरनारायणौ जन । प्रातर्नृपगृहे दृष्ट्वा परं विस्मयमाययौ ।
 सज्जे प्रतिष्ठालिङ्गेऽयं माहेश्वरतया नृपः । रणेऽथरप्रतिष्ठायां पूर्वं यावत् समुद्यत ।
 रणारम्भानुभावेन तावदेवाङ्गतावह । स्वयं पीठे रणस्त्राभी भित्ता यन्त्रमुपाविशत् ।
 ॥ युगमकं ॥ कर्तुं प्रभावजिज्ञासां राज्ञा दत्तधनस्ततः । स स्वयम्भूः स्वयम्भकांस्तोस्तान् यामानदापयत् ।
 कुभद्रासतया च्छन्नः सिद्धो ब्रह्माभिधो वसन् । परिज्ञाय तयोर्देव्या प्रतिष्ठाकर्म कारितम् ।
 स हृत्तमत्यभिन्नः सन् प्रतिष्ठाप्य रणेऽथरम् । व्योम्ना ब्रजवर्णस्त्राभी प्रतिष्ठां गूढमादधे ।

जनास्त्वल्लव्यन् यत् स खधं पोठमवातरत् । इति केषामपि इदि प्रवादेऽद्यापि वर्जते ।

साध्वन्प्रतिमं सिद्धं देवो ब्रह्मविदां वरम् । अकारयत्तमुद्दिश्य पराङ्मुखं ब्रह्मवत्तमम् ।

रणारम्भास्वामिदेवो दस्यतोभ्यां व्यधीयत । मठः पाशुपतानाञ्च ताभ्यां प्रवृत्तमूर्ध्वनि ।

आरोग्यमाला निरघाद्युल्लाघवाय रोगिणं । तेन सेनामुखी देवी भयमान्वै च कारिता ।

स्थानं रणपुरस्वामिसेनया सर्वतोगतम् । स सिंहरोत्सिकायामे मार्त्तण्डं प्रत्यपादयत् ।

अमृतप्रभया तस्य राज्ञः पत्न्यान्यया हृतः । दक्षिणस्मिन् रणेशस्य पार्श्वे देवोऽमृतेश्वरः ।

मेघवाहनभृमर्दपत्न्या भिन्नाख्यया हृतः । विहारेऽपि तस्यां बुद्धविमं साधु निवेशितं ।

राज्ञे देव्यनुरक्तस्य सानुक्रोशाय मैकदा । पातालमिद्धिदं मन्त्रे प्रददौ हाटकेश्वरम् ।

माभून्मोघास्य मन्त्राप्तिरिति मत्वा तयार्पितम् । असाधयत् स तम्प्राप्य वसन्तं वत्सरान् बहून् ।

छलटिकापथे कष्टं ततो नन्दिशिलाव्रतः । भूरिभिर्वत्सरैर्मन्त्रसिद्धेः प्रणयिता यथै ।

स्वप्रेयं सिद्धसिद्धेयं जातो भङ्गुरनिश्चयः । चन्द्रभागाजलं भित्वा नमुचेः प्राविशदिलं ।

५९०

विज्येऽपावृततां पाते दिवसानेकविंशतिं । प्रविश्य पौरान् प्राङ्निव्ये दैत्यलोभोगभोगितां ।

एव स भूपतिभूला भुवं वर्धयत्तवयम् । निर्बोणझाद्यनिर्व्यूढपातालेश्वरमावदत् ।

सानुगे नृपते पाते दैतेयदयितान्तिकम् । देवो सा वैष्णवीशक्तिः खेनदोषमगाहृत ।

राजवंशेऽनेकेषु राजावंशदये परम् । दयैरेवात्र निर्ब्यूढिम्प्राजावात्सल्यमागतं ।

रणादित्यस्य गोमन्देवंशे रामस्य राघवे । लोकान्तरसुखस्यापि यथैरंशभुजः प्रजाः ।

५९१

विक्रमाकान्तविश्वस्य विक्रमेयश्चक्षुतः । तस्मात्सोदिकमादित्यस्त्रिविक्रमपराक्रमः ।

राजा ब्रह्मगन्नाभ्यां सचिवाभ्यां समं सखीं । सोऽपासोदासवमनो दासत्वारिर्भूतिं समाः ।

चक्रे ब्रह्ममर्ठं ब्रह्मा गलूनैलूनदुःकृतः । रत्नावल्याख्यया सध्या विहारं निरमापयत् ।

राज्ञोऽनन्तरजसस्य राजाभूत्तदमन्तरम् । तापितारातिभूपाजो बाह्यदित्यो यथैर्जितः ।

एवणावपानेन तथैर्त्वर्यमिषोद्बहन् । यत्प्रतापो रिपुहरीणां सनेवायोऽभजन्मुखं ।

५९२

आमन् चरिर्मनोगाधोपादण्डा इवाहताः । यस्याद्यापि जयस्यथाः सन्ति ते पूर्ववारिधौ ।

प्रभावाद्देव वङ्गाणां जित्वा येन व्यधीयत । काग्नोरिकनिवासाय कालस्याख्या जनाग्रयः ।

काम्भीरेषु धनोदयमपहारं दिज्जन्तानाम् । राजा मङ्गवराज्ये यो भेडराख्यमेकारयत् ।

विशं विपाटितारिष्टमरिष्टोत्सादने यथात् । बृहभा यस्य विमोहो विमं विमेश्वरं हरम् ।

भातगे रुन्दिणस्य यथो मृष्टमुरैकसः । सेतोय कारका आसन् रङ्गग्रमुग्रमासवाः ।

५९३

बभूव तस्य भूभर्तुर्भुवमाहुसवित्रता । तमयानेन्द्रसेखाख्या गृह्णारोदधिफौमुदी ।

मां दीप्य मरुतेपेतां गृहाक्षीमितुरन्तिके । असोपप्रत्ययोयन्तं व्याजहारति दैववित् ।

भविता सव जामाता जगदीभोर्भाजमम् । सदनमेव साधारणं गोमन्दापयश्रमम् ।

युतायमनसायायमनिष्कस्य यथैर्वि । देव्युरवधारणे अतुमाक्षीन् हतोद्यमः ।

अराजाम्बयिने दत्ता नेयं साम्राज्यहारिणी । मत्वेति प्रददौ कन्यां न कस्येचन भूभुजे ।
हेतुं स्वरूपतामात्रं कृत्वा जामातरं नृपः । अथाश्वघामकायस्त्वक्के दुर्लभवर्द्धनम् ।
मातुः कर्कोटनागेन सुखातायाः समीयुषा । राज्यायैव हि सञ्जाता राज्ञा नाज्ञायि तेन सा ।
निदिश्वति हि क्षमन्या यमेवायोग्यमापहात् । जिगीषयेव तत्रैव निदधाति विधिः शुभम् ।
मार्मर्येण जहद्वहान् विषदृशे धूमध्वजे योग्यतां ज्ञात्वा स्वाब्जिदधत्विषं दिनपतिहासप्रशान्त्युत्तुलः ।
देवं वेत्ति न य शिखी स परतोनामास्तु तत्सम्भवाः सुदीपा अपि यदग्नेन जगतस्त्रिमांशुविचारकाः ।
धिया भाग्यानुगामिन्या चेष्टमानो न याषितम् । अभूत् सर्वस्य चतुर्थः स तु दुर्लभवर्द्धनः ।
प्रज्ञया द्योतमानं तं प्रज्ञादित्य इति प्रथाम् । कौवीरभाग्यसाम्यश्च प्रनक्तैः शशुरोऽनयत् ।
पित्रोः प्रेयसायोद्धृता तारुणादिमदेन च । राजपुत्री यदावन्तु गणयामास नैव तम् ।
स्त्रैरिणीसङ्गमो भोगा युवनोऽप्ये पितुर्द्वहम् । पत्युर्दुलमित्यस्याः किन्नाभूच्छीलविप्रकृतम् ।
सा नित्यदर्शनभ्यासाच्छनकैर्विगता मनः । अनङ्गलेखा खड्गेन मम्रायुज्यत मन्त्रिणा ।
च्छन्नप्रेमसुखाभ्यासनष्टद्वीभेति सम्भवा । धार्ष्ट्यन्दिनादिनं यान्ती ततस्तन्मयतां धयी ।
स मन्त्री दानमानाभ्यां वशीकृतपरिच्छदः । अन्तःपुरे यथाकामं विजहार तथा सह ।
उपलेभे च मनकैस्तस्यास्तं शीलविश्वं । विरागलिङ्गैरुद्यद्भिर्धैमान् दुर्लभवर्द्धनः ।
सखीमध्ये रहं श्वेरा विवर्णा भर्तृदर्शने । अकाण्ड एव प्रोक्ताय पश्यन्ती संश्रितं पथः ।
पत्युः कोपे कृतावज्ञा भूनेव चित्तुकाश्वलेः । तदप्रियं भाषमाणे संश्रितं न्यस्तलोचना ।
तत्तुल्यगुणनिर्विघ्ना तद्विपचस्तुतो रता । रिरंभा तस्य संतप्य सखीभिर्भङ्गसङ्ख्या ।
तत्तुल्येन भुम्रकण्ठी तदाक्षेपसहाङ्गका । तत्सम्भोगे त्यक्तहर्षा तत्तत्त्वे व्याजनिद्रिता ।
भवेद्भिः प्रायशो धोषितमेविकीतचेतना । निवेदयन्ती दौर्भाग्यपिपासावेगैरुत ।
॥ कुलकं ॥ निगूढदारदौ रात्र्यचिन्ताकृशवपुस्ततः । शुद्धान्तमविशत् ज्ञातुं निशि दुर्लभवर्द्धनः ।
धोऽपगम्यत् सुरतकान्तिसुखमस्त्रापनि सहा । दुर्जातभर्तुरद्वेषे प्रत्युपान्वितं वल्लभा ।
स्त्रासैरगलितवेगे कम्पयद्भिः कुचादुरैः । निवेदयन्ती तत्कालमेव निर्वहणं रते ।
अन्यस्यापि क्रुधोहेतुं पुनरप्यलमावशः । तां तयावस्थितां वोह्य स प्रशङ्गान् मन्थुना ।
प्रजिहीर्षुः सा रोषेण विमर्शेन निवारितः । प्रहृत्यैव प्रहृत्यैव निवृत्तं स्वमन्यत ।
ततस्तथाविधः सुभ्यत्प्रकोपावेशशगरः । विचारवेत्तया तस्य वदन्ताच्छममनोयत ।
नमन्मसौ ततः कोऽन्या गच्छते वशितान्भुरि । जीर्यन्ते येन पर्याप्ता ईर्ष्याविषविस्त्रिकाः ।
धोऽप्यन्तिपदशो कष्टाखेटारागानुगाहमाः । विचारवन्ध्याः क्षिपन्ती क्षिप्रं यामिरधोऽनरा ।
म्योति नामेन्द्रियार्थोऽप्यमिन्द्रियार्था यथा परे । तथैव सर्वसामान्या वशितानमव का क्रुधः ।
निमग्नतरसा नारीः को नियन्मयितुं क्षमः । नियन्त्रणेन किं वास्याद्यस्तं अरुणोचितम् ।
अः शुनोरिव सङ्घर्षं शकार्याभिनिविष्टयोः । रागिणोर्यदि मानः स कोऽवमानस्ततः परः ।

ममकारो मृगाचीपु क इवार्यं सचेतसां । खदेहेऽनुपपद्योऽपि यः सोऽन्यत्र कथं मतः ।

उद्वेगात्पादनादेया वथा च्छ्रतिभाति मे । रागस्तद्विद्वृतः कस्मान्नूलमुद्वेगाश्रितः ।

१९०

सप्तपातालनिचित्रमूलोरागमहोरुहः । भूमिभूतमनुत्पाद्य द्वेषमुन्मूल्यते कथम् ।

द्वेषो नामैष दुर्धर्षो जितो येन विवेकिना । चण्डैर्नैव रागस्त तेन नामापि नाशितम् ।

बोद्ध्वैतद्विषया दृष्ट्या रागिणां शस्यमौषधम् । ईर्या जेषा ततो रागः स्वयमाशा पलायते ।

इति ध्यात्वालिखद्वर्णान् खड्गः स्वांशुकपक्षवे । बध्योऽपि न हतो यत्त्वं क्षर्त्तव्यं तत्तवेत्येषा ।

जैनरक्ष्यमाणेऽयं यतो दुर्लभवर्धने । त्यक्तनिद्रस्तु मन्तो तदृष्ट्वा वर्णानवाचयत् ।

१९१

दाक्षिणात् प्राणदस्यास्य खड्गस्तु मनसा तदा । विसम्भारानङ्गलेखान्दध्यै तु प्रत्युपक्रियां ।

तस्योपकर्तुमुचितं प्रतिकारमिच्छोऽस्मिन्नाविश्रुतु मनः स्मरवाणशक्तिः ।

दृग्माचरे परिचयप्रणयं प्रपदे निर्निद्रता नतु कदाचन राजपुत्रो ।

भूत्वा सप्तविंशतिमब्दान् सचतुर्भिर्माषैर्वन्ध्यां मूर्ध्नि रत्नं नृपतीनां ।

तस्मिन् काले लोकमवापोऽज्ज्वलकृत्यो बालादित्यो बालशशाङ्गाद्वितमौले ।

पूर्वं विपन्नतनयेऽभिजनस्य श्रेवे गोनन्दसन्ततिरजायत तत्र शान्ते ।

प्राग्दन्तिभुग्नचलिनाऽयं दृढप्रविष्टोऽधोघपाटितविषा नलिनीव दीना ।

अथ शिथिलितमुख्यामात्यै बल्यविघ्नः कनकपटविमुक्तैः पावनं तोष्यतोष्यैः ।

कथमपि स हतशो राजजामातुरुचर्यधित विधिवदिष्टं मूर्ध्नि राज्याभिषेकम् ।

१९०

ककौटप्रभवः प्रभुः स मुकुटप्रत्युप्तमुक्ताकणधोतश्रेणिफणाङ्कुराङ्कितवृद्धाङ्गमहोमुदहन् ।

शान्तिप्रोतिषतोषश्रेयफणस्तुम्बुलहृत्पञ्चन्यासावर्त्तकशट्कलिपटलखण्डामशोर्भोऽभवत् ।

अथ विगलिता गोनन्दोर्विभुजोऽभिजनाः शूचेरति शूचिनि भूः ककौटाचे कुलेऽधित स्थितिम् ।

चिरपरिचितात् स्वर्गभोगाध्वनः पतनं श्रिता त्रिभुवनगुरोः शम्भोर्मौलाविवामरनिष्ठा ॥

१९१

पृ. १०. आदित ५५ पन्था. । ५५५ इति श्रीकाम्पूरिकमहामात्यचरित्रप्रमुखनोः कद्वणख हतौ राजररज्जिणी
हतीयखरङ्गः समाप्तः ।

अथ चतुर्थस्तरङ्गः ॥

तदीतव्यतिरेकमद्रितनयादेहेन । सद्भावान्नम्रत्यूहामह व्यपाहत वपुः स्थापारमद ॥ ५ ॥
 वेष्टा भोगिवधूयरीरकुटिसस्यामलिषा वेष्टिता जूटाहेरपि यच्च भाति दयिता मूर्ध्निव प्रका त
 स महीं राजकन्याश्च प्राप्तवानेकतः कुलात् । रत्नानाञ्च सुतानाञ्च राजाभ्युद्भाजनं शनैः ।
 पतिर्गोपितदौःश्रीत्यात्तुल्यसौभाग्यगौरवा । अनङ्गभवनं चक्रे विहारं नृपतिप्रिया ।
 शिखरेवायुषोऽल्पत्वं देवशोक्तं विचिन्तयन् । राशः सुतो महणत्थ्या महणस्वामिनं व्यधात् ।
 पारे विशोककोटादौ प्रदत्तप्रतिपत्तिना । आदीयत द्विजैर्भयद्रयामः चमाभुजा ।
 श्रीनगर्या प्रतिष्ठाप्य दुर्लभस्वामिनं हरि । पटविश्रिता वत्सराणां छाटवास्तमुपायया ।
 अनङ्गदेव्यां सम्भूतस्तस्य दुर्लभकः सुतः । शशास वासवसमस्ततोवसुमतीं कृता ।
 मातामहस्य यो मात्रा दौहित्रस्तनयोक्तः । प्रतापादित्यद्रत्यास्यां तत्कुलानुगुणा दधे ।
 श्रोत्रेभेडविडात् प्राप्तश्रिया यन्मन्त्रिणा कृता । अग्रहारा हनुमता पुण्या नमनसस्पदा ।
 प्रतापतापितारातिः प्रतापपुरपत्तनं । मधवन्नगरस्याद्भि दीर्घवाङ्मयधत्त सः ।
 नानादिगन्तरायाततत्तत्कयिकसकुले । नाणभिधोऽवसत्तस्य देशे रौक्षीतको वणिक ।
 रौक्षीतदेशे जातानां निवेशाय द्विजन्मनां । महागुणो नाणमठं पुण्यज्येष्ठं चकार सः ।
 स जातु राजभवनं राजा प्रीत्या निमन्त्रितः । अर्चितोऽभवदेकाहमुपचारैर्नृपोचितैः ।
 प्रातः सुखसिकां प्रेषा प्रष्टोऽयं प्रथिवीभुजा । शीर्षेययामकययत् प्रज्ञानां दीपकज्जने ।
 ततः क्रमेण नृपतिस्तेन जातु कृतार्थनः । वसंस्तदास्यदेशाच्चोत्तरायां मणिदीपकान् ।
 विजयस्तिनेन सत्स्या च तादृश्या तस्य विस्मितः । अयं द्विवाङ्महान्यासीत्तत्रैव स कृताङ्गणः ।
 एकदा तेन तत्कान्ता विजोक्त्य सलिताकृतिः । श्रीनरैर्द्रुमभा नाम हर्म्ये हिमकरानना ।
 परोजपूर्यकुभाहसदुन्वाहितविभ्रमः । मूर्त्तिमन्मङ्गलं तस्य वरस्य च गृहस्य च ।
 हर्म्यस्य निर्जनतया स निर्गमविहारिणी । तां विजोक्त्यानवज्ञाश्रीमभिरापेण पश्यः

सापि दशितमालीभिः किञ्चित् साचोक्ततानना । अयस्यत् काश्यपीकानो शैवविश्रान्तया दृग्मा ।

प्राग्जन्मप्रेमबन्धादा निदेशादा मनोभुव । सपक्षपाते सा तस्यै दृष्टैव विदधे मनः ।

क्षणादलव्यस्वर्गोऽपि तां भौभाग्यसुधामयी । मञ्जानामपि संस्पृश्य स्थितामिव विवेद सः ।

वर्म्यस्तम्भच्छलग्नाञ्चो क्षणं भूत्वा जगाम सा । वावत्य वक्त्रं पश्यन्ती पार्थिवं न मुहुर्मुहुः ।

ग्रहीतृददयस्तन्वास्तावतैव महीपतिः । स चिन्ताजिह्वनयनो राजधानीं शनैर्धिया ।

तत्र तस्य तदाकारध्यानावहितचक्षुषः । सममन्त पुरग्रीव्या प्रपेदे तानवं तनुः ।

अचिन्तयत् स धिक् कष्टं रुडोऽयमशुभावहः । अस्मिन् मे मानसोद्याने रागनामा विषद्रुमः ।

अत्रै नु सुभगा रागद्वन्तिक्षितं विजित्य य । विवेकादोन् व्यधादूरे सुहृदः परिपन्थकान् ।

भावं कौलीनभीतेन येन भूमिधता यता । तस्य मे दुःसहः कोऽयं शदाचारविपर्ययः ।

यत्र दारापहरणं राजैव कुरुते विगो । परः को नाम तत्रास्त शमिना नीत्यतिक्रमे ।

विमृश्यन्निवि भूपालो विस्मर्तुमभवत् क्षमः । न पद्वतिं साधुष्वेषां न च तां दीर्घलोचनं ।

तमथ प्रथितास्त्रस्य नैदीयोमरणं वणिक् । स जनाज्ज्ञातहृत्तान्तः सृजनोविजनेऽप्रवीतुः ।

इमामवस्थां प्राप्नोऽसि किं धर्म्येण निरुध्यसे । न प्राणसंशये जन्तोराकृत्य नाम किञ्चन ।

यन्मतानि प्रतीव्यन्ते विबुधैर्धर्मसंशये । तेषामपीदृशे कृत्ये म्रियते संयमव्ययः ।

यश्चेनुरोधादुचितं नापि देहमुपेक्षितं । स्वकीर्त्तिर्न परासुतां कीर्त्तकण्ठरसायना ।

माभूत्तदुनुरोधस्ते तन्निपायार्थं हि पार्थिव । प्राणा अपि न मे गण्या इन्द्रियार्थेषु कांकया ।

श्वमुक्तोऽपि नाधस्ते ताञ्चेत्तत् सा सुरास्त्रदात् । गृह्यतां नर्त्तकी भूत्वा नृत्यज्ञत्वान्मयापिता ।

तेनेति प्रथ्यमाणः स बलिना च मनोभुवा । प्राग्लज्जामय जयाह कथञ्चित्तां सुलोचनां ।

कृत्यैरुदात्तैः शापास्ततादृक्चारित्यज्ञाधवा । नरेन्द्रमहिषो चक्रे श्रीनरेन्द्रेय्यर हरं ।

क्रमेण च प्रजापुण्यैश्चापीडाभिधं सुत । प्रासोष्ट पार्थिवबधूनिधानमिव मेदिनी ।

तस्याभिजनमालियं स्वच्छैरस्कैदि तदुणैः । शाणास्तकणैः काण्ड्यमाकरोत्यं मणेरिव ।

धूमाङ्गादमलीमसाक्षुचिपयः स्रुते घनशोङ्गमो दोहस्यातिप्रितस्य जातिरचलात् कुण्डाग्नमालामयात् ।

किञ्चात्यन्तजडाज्जलाद्युतिमते ज्वालाध्वजसोद्भवो जन्मावध्यनुकारिणो न महतां सत्यं स्वभावाः कश्चित् ।

तारापीडोऽपि तनयः क्रमात्तस्यामजायत । अविमुक्तापीडनामा मुक्तापीडोऽपि भूपते ।

वज्रादित्योदयादित्यललितादित्यसंज्ञकाः । प्रतापादित्यजाः स्वातायश्चापीडादयोऽपि ते ।

वर्षान् पञ्चाशत् न भुक्ता भुवं दुर्लभभूपतिः । पुण्यनिःश्रेणिभिः पुण्यामाहरोह दिवं शनैः ।

राजचूडामणिः श्रीमांशप्रपीडस्ततोऽभवत् । पीडितेन्दुलिया कीर्त्या कलेः पीडास्रकार यः ।

एकपादाकृतिर्धर्मः समस्यवोज्ज्वलितो नृपैः । शङ्खश्लोककृता येन पादैः संयोजितस्त्रिभिः ।

यं चमात्रिकममुखाः परस्परविरोधिनाः । विषेविरे गुणास्तुभ्यं दिव्येद्यानमिवतैव ।

आने स्थाने यदीया श्रीलुब्धमायाययन्यभूत् । अमानुषानकुर्वेव निखिलाननुजीविनः ।

दोषास्तत्त्वान्यभूयेषु यं शुद्धा श्रीरशिश्रियत् । मार्गाद्विषोपकानुयं चिन्ता सिम्भुरिवार्णवं ।
 कार्यंशो यो नतद्यके यत्फलीभूदिविप्रधीः । परं समाचगन् सुत्यं स्तूयमानक्षपां दधे ।
 व्यनोयत नयोऽमात्यैर्विनयं तान् स्वशिक्षयत् । वज्रं न भिद्यते कैदिकिञ्चनत्वन्यान मर्षोस्तु तत् ।
 यस्य धर्मभयादाधीतं संत्याज्यो धर्मसंशये । निजोऽपि पचः कुलियवासादिव गदगता ।
 न्यायं दर्शयता वर्त्म तेन राज्ञा प्रवर्त्तिताः । स्थितयो वीरसन्देहा भास्त्रेव दिनक्रियाः ।
 नियन्त्रिता यज्ञणितिस्रुष्टोदीरणादियं । अतिप्रसङ्गभङ्गान्तत्रेयत्तावाप्तिः पुनः ।
 तस्य विभुवनस्त्रामिप्रासादारम्भकर्मणि । चर्माहृतं कोऽपि न प्रादात्कुटी चेत्तपयोगिनीं ।
 शयत्प्रतिश्रुतार्थानां नव कर्माधिकारिणां । नैषर्गिक्यहयस्तः स्वचपात् न चचमे ।
 विज्ञापितोऽयत्नैरेत्य तमर्थं श्रियवोपतिः । तानेव सागमो मेने चर्माकारं न तं पुनः ।
 सोऽभ्यधात्तान् धिगेतेषामप्रेक्षापूर्वकारितां । प्रागेव यैरशृष्टा तं प्रविष्टं नवकर्मणि ।
 नियम्यतां विनिर्माणं यदान्वय विधीयतां । परभूम्यपहारेण सुकृतां कः कतङ्कयेत् ।
 ये द्रष्टारः सदसतां ते धर्मविगुणाः क्रियाः । वयमेव विदग्धश्चेद्यत् न्यायेन कोऽधुना ।
 दय्युक्तवति भूपाले प्रेषितो मन्त्रिपर्यदा । पार्थात् पादूकतस्तस्य दूतः प्राप्तो व्यजिज्ञपत् ।
 दृष्ट्वेति स्वामिनं द्रष्टुं स च द्रूते न चेन्मम । युक्तः प्रवेष्ट आस्थाने वाद्यालयावसरेऽस्तु तत् ।
 अन्येद्युरथ भूपेन स वधिर्दत्तदर्शनः । पुण्यकर्मणि भो विप्रः किं स्वमेवेत्यशृष्टत ।
 प्रतिभाति गृहं तथेद्रम्यं तव ततोऽधिकं । तदर्थतो धनं वापि भूयैवं चाभ्यधीयत ।
 दृष्ट्वा स्थितं ततो भूपं चर्माकारो व्यजिज्ञपत् । दन्तोऽश्वस्रैस्तत्त्वतमनं ज्ञातुमिवाद्यतः ।
 राजन् विज्ञाप्यते कश्चिददस्मान्मिथंयाग्रथं । न स्वयमवलिप्तेन तव द्रष्टा सता लया ।
 पादभूतः शुनो नास्ति काकुत्स्थान् पार्थिवः शृणुः । शुभ्यन्तीत्यथ तत्त्वभ्याः संलापेऽस्मिन् किमावयोः ।
 जातस्य जन्तोः संसारे भङ्गुरः कायकेशुजः । श्रद्धन्ताममताख्याभ्यां मनुष्यामेव वध्यते ।
 कङ्कणाद्गद्गदहारिदिशोभिनां भवतां यथा । निष्किञ्चनाजामघ्नाकं स्वदेहेऽहंक्रिया तथा ।
 देवस्य राजधान्येषा यादृशो सौम्यहासिनी । कुटीचटमुखान्दूतमोरिस्तादृशो मम ।
 आजन्मना साचिषीयं मातेव सुखदुःखयोः । मठिका लोच्यमानाद्य नेचितुं चस्यते मया ।
 नृणां यदेस्महरणे दुःखमाख्यातुमीश्वरः । तदिमानच्युतोऽमर्त्यो राज्यभ्रष्टोऽय पार्थिवः ।
 श्वमप्येत्य मदेस्म माश्चेदेव न यास्यते । सदाचारानुरोधेन दातुं तदुचित मम ।
 इति तेनोत्तरं दत्ते भूम्हृत्वा तदास्पदं । कुटी जपाच्च विन्तेन नामिमानः शुभार्थिनं ।
 श्रवोचधर्मकारस्तं तव शयञ्जिताञ्जलिः । राजन् धर्म्यानुरोधेन परवत्ता तत्रोचिता ।
 श्रविष्येण धर्मैण पाण्डुसुनोः पुरा यथा । धार्मिकत्वं तथा तेऽद्य मया स्पृग्येन वीक्षितं ।
 स्वस्ति तुभ्यं चिरं स्नेया धर्म्या वृत्तान्तपद्धती । दर्शयस्वीदृशोः शुद्धाः श्रद्धया धर्मचारिणां ।
 एव निष्कल्मषाचारः स चक्रे पावनीं भुवं । राजाविभुवनस्त्रामिकेप्रवत् प्रतिष्ठया ।

कृत्यैः प्रकाशदेव्याख्या प्रकाशकाशकान्तिभिः । प्रकाशिका विहारस्य तत्पत्नी कारयिष्यभूत् ।
 गुहर्गिहिरदत्ताख्यस्योदात्तगुणेषु भवत् । विषयभरस्य गभीरखामिनामो विधायकः ।
 सर्वाधिकारस्यैषोऽप्येता च्छलितकाभिधः । नगराधिकृतस्य हलितखामिनं यथात् ।
 कदाचन सभासीनं पृष्टा धर्माधिकारिभिः । प्रायोपविष्टा राजानं ब्राह्मणी काचिदब्रवीत् ।
 त्वयि प्रशंसति महोमहो गहर्निबर्हणे । सुखसुप्तस्य मे पत्युर्द्वतं केनापि जीवितं ।
 एषैव महती सज्जा सदाचारस्य भूपतेः । यदकालभयो मृत्युस्य संसृजति प्रजाः
 कलिकालवलात्तचेत्तादृशैरपि दृश्यते । पापात् पापतरे ऽमुभिन्देवि कथमुदास्यते ।
 चिन्तयन्त्यपि नास्मि भक्तं, कश्चिद्विरोधिनं । निर्दोषस्य हि तस्यासन् सर्वतः श्रोतुं दिशः ।
 अनस्यो निरुत्सवः प्रियवाग्गुणवत्सलः । पूर्वोभिभावो निर्लोभो न विदेयो हि कस्यचित् ।
 तस्य तुल्यवया वाल्यात् प्रमत्त्यथयने ऽधमः । मात्तिकलामिनासुयो विप्रः ब्रह्माभिचारवित् ।
 गुणदारित्रनिर्निद्रेः चुद्रेः कौमलशालिनः । प्रसिद्धिस्तर्द्धया बन्धैर्धार्थ्येनैः सुधयास्रवः ।
 नापुन्दलीयो दुःशीलो नद्वेहो नित्यमद्वितः । नावाचलो मयाभाषो नाकायस्यः कृतप्रधोः ।
 नादाद्व्यहो लुब्धो नानोद्यो नित्यदुःखितः । नास्तोजितः सर्वहासो नादृष्टः छिग्रभाषितः ।
 नानम्यजः पिबदोषो नारागो निरपत्रपः । नाचुद्विद्यः पायोयानिति भूतार्थसंपदः ।
 नित्यकं । इत्युक्तवत्या ब्राह्मण्या तच्छ्रद्धावसतिं दिजं । श्रावीय परिशुष्यस्तेत्यभधादमुधाधिपः
 भूयो ब्राह्मणवादीन् ध्यातः श्यातोद्विषया । निःसम्भ्रमः स्वययितुं देव दिव्यक्रियामयं ।
 ध्यायदक्षदवावादीत्तत्तत्सं भेदिनीपतिः । अदृष्टदोषे किं कुर्मो वयमचाधिकारिणः ।
 नान्यस्मिन्पि दण्डस्य प्रसङ्गो निश्चितागमि । किं पुनर्ब्राह्मणेदण्डोऽथो दोषेऽपि वर्धं विना ।
 उक्तेति विरते तस्मिन् दिजजायाम्ब्रवीत् पुनः । चतस्रः क्षणदाः क्षीणराजन्नपि न शस्यते ।
 मात्स्यगो परिवर्तेतारं हनुः प्रतिचिकीर्षया । तत्राविहितदण्डेऽस्मिन्त्यजास्यनग्नैरसूनु ।
 तथा स्थितायां ब्राह्मण्या कृतप्रायोपवेशनः । स्वयं विभुवनखामिपादानुद्दिश्य सोऽभवत् ।
 निराचोपापितं तत्र राजानं रजनीलये । स्वप्ने स्वप्नेत्तमोऽवोचत् सव्योक्तिं सत्यवाहनः ।
 ईदृशं युज्यते राजन् सत्यस्यान्वेषणं कलौ । निशीथे कस्य सामर्थ्यं कर्तुं दिवि विकर्तनं ।
 भवच्छतनुरोधेन सृष्टदेतत् प्रवर्तते । मत्प्रामादाङ्गुलेऽमुस्मिन् शालिचूर्णं विकीर्यतां ।
 प्रदक्षिणं कुर्वतां स्य विरच यदि दृश्यते । ब्रह्महत्यापादमुरा पादमुद्रानुयायिनो ।
 तदेव यथाकाभूत् सद्गुणं दण्डमर्हति । रात्रौविष विधिः कायैः दिने पापद्वयंमा ।
 अथ तत्कारयित्वा म मृष्टदोषे दिजगमि । दण्डं दण्डधरयुक्ते दिजचाहधवर्जितं ।
 महोमपोमा भर्तृप्रे तस्मिन् विहितमामने । ततो दिजगजाया सा कृताश्रीरभ्यधादिदे ।
 दयत्यवनिगमो गृहपापानुग्रहमर्तं । वार्त्तवैथ्यस्य मा दृष्ट तत्र वा शयिष्यते ।
 दण्डधारे स्वयि आप विनिर्मेतां प्रशंसति । को धैर्येहहयोः पारमनायासावपीदति ।

इत्थं कृतयुगधेयैर्धर्म्यहृत्तान्तवस्तुभिः । स्वत्यापि राज्यकलोऽस्य पर्याप्तैः पर्यपूर्णैः ।
द्रष्टुर्विहरपाद्योजसंवेगेण निरगलः । निविडं जडिमा जाने व्यधत्त धियि सन्निधिं ।
विभक्तवर्णश्रीमस्य तस्यासावन्यथा कथं । माहेन्द्रस्येव धनुषो विदधे दृष्टनृतां ।
कारयित्वाभिचारं तं निपटोपहसं दिजं । तं यश्चक्षतेतामोयं तारापोडोऽनुजोऽनयत् ।
दुष्कर्तुर्दुर्भागान् भोक्तुं भोगान् पापगुणोन्नतं । मृदून्ति कष्टकान् प्रातः करभादिव केतकं ।
ततः प्रभृति भूषणान् राज्येच्छूनां गुरुन् प्रति । दुष्टाः प्रहृता राज्येऽस्मिन्नभिचारादिकाः क्रियाः ।
श्रीचन्द्रापोडदेवस्य तत्त्वमित्वमपदिमं । संस्मर्यमाणं कुरुते न कस्यात्पुलकं वपुः ।
मुमुर्षुर्यत् स सन्नापितं कृत्याध्यायिनं दिजं । वराकेऽन्यप्रयुक्तेऽस्मिन् को दोषइति नावधीत् ।
विस्मृतः स कृतचारुत्पंक्तिमथ्येऽद्यवेधसा । दत्ता कार्यपदं न्यूनं न्यस्तः कस्मिन्नुपावलो ।
अष्टौ वयान् माष्टमासानुगृह्येति मेदिनी । प्रविवेश वशी स्वर्गमनिशच्च सतां मनः ।
भ्राह्मद्रोहाद्यसुद्धा प्रतापेन भयावहः । उवाह तारापीडः स चण्डः क्षामण्डलं ततः ।
पूर्णपात्रप्रतिभटं दिपां लुण्ठयता यशः । शिरोः प्रतापस्तोत्रतौ कवन्था येन नर्तिताः ।
तस्यातिदुष्टदिष्टस्य लक्षोर्दोषापि सर्वतः । अभूदुदेगजननो गगनानामेतिव द्युतिः ।
मत्तैः प्रभावसान्निध्यं देवानां क्रियते दिजे । मत्तेति देवदेयो स दिजान् दण्डमत्यगन् ।
माधं पङ्क्तिदिनेरुहं चतस्रश्च समा भुवि । स ग्रामवद्रुद्रोहप्ररोहसुष्ठुतात्ययः ।
अयाकूटाभिचारेण विहृतायुःचयोदिजे । स भ्राह्मसङ्घो गगनिं प्रवेदे न पुनर्गतिं ।
योऽयं परापकराय स्रजव्युपायं तेनैव तस्य नियमेन भवेदिनाशः ।
धूमं प्रैषति नयनान्धकरश्च योऽग्निर्मूलामुदः । स शमयेत् सविस्तमेव ।
राजा श्रीललितादित्यः सार्वभौमस्ततोऽभवत् । प्रादेशिकेश्वरस्युन्निधेर्बुद्धेरगोचरः ।
प्रतापांशुच्छटाकूटैः पटवासमधर्माभिः । जम्बुदोपदिजेन्द्रस्य येनानन्यत मण्डनं ।
नयाञ्चलिपु बह्वेषु राजभिर्बिजयोत्तमे । धार्मिकः श्रुतिज्ञानिर्दुर्ध्वि श्रोत्रं मुनेषु यः ।
विनिश्चरन्जननया भयाङ्गर्भानिवामुचन् । दिपां वसतयो यस्य नियम्यास्कन्ददुन्दुभिं ।
विलोचनितलकान्तेयः सनेत्राभोभिराननैः । निवापाञ्चलिदानानि दिपां नारीरकारयत् ।
चर्तिं प्रदक्षिणयतो रवेरिव महीपतेः । जिगीषोः प्रायस्सप्तस्य यात्रास्त्रेव वयो ययौ ।
करं पूर्वदिशोऽगच्छन् प्रतापानलसन्निधौ । अन्तर्बन्धां महाराजः स्वकोत्युष्णोपभृद्भौ ।
कन्यानां यत्र कुञ्जं यथाङ्गाधिपुरे मरुत् । तत्रैव शंसनोयः स पुमांश्चक्रे मयस्पृशं ।
यशोवर्माद्रिवाहिन्याः क्षणात् कुर्वन् विशेषणं । नृपतिर्ललितादित्यः प्रतापादित्यतां ययौ ।
मतिमान् कान्यकुब्जेऽः प्रत्यभान् कृत्यवेदिभां । दीप्तं यस्तुतिदित्यं पृष्ठं दत्ता न्यवेवत ।
तत्सहायास्ततोऽप्याश्विकामभिमिमानिनः । कुसुमाकरतोऽप्युषैः सुरभियन्दनानिच ।
श्रीयशोवर्माणः सन्धौ सान्निविपहिकोऽनयत् । न यं नियमनामेगे मित्रशस्त्राश्च चक्षमे ।
सोऽभूत् सन्निधौशोवर्मललितादित्ययोरिति । विधिनेनादिनिर्देशादनर्थं विदन् प्रमेः ।

११०

१११

११२

११३

११४

११५

॥ युगलकं ॥ सुदोर्धविग्रहाग्रानैः सेनानोभिरस्रयितां । औचित्यापेक्षितां तस्य चित्तिमृद्वङ्गम
 प्रीतः पञ्चमहाशब्दभाजनं तं व्यक्त सः । यशोवर्त्मनूपं तच्च समूलमुदपाटयत् ।
 अष्टादशानामुपरि प्राक्चिद्धानां तदुद्भवैः । कर्षस्थानैः स्थितिः प्राप्ता ततः प्रभृति पञ्चभिः ।
 महाप्रतीहारपोडा स महासन्धिविग्रहः । महाश्रमालापि महाभाण्डगारस्य पञ्चमः ।
 महासाधनभागशैत्यता यैरभिधाः श्रिताः । शाशिमुख्या येष्मवन्नधराः पृथिवीभुजः ।
 कविर्वाक्यप्रतिराजशोभवभृत्यादिशेषितः । जितो ययौ यशोवर्त्मा तद्गुणस्तुतिवन्दितां ।
 किमन्यत् कान्यकुब्जोर्वा यमुनापारतोऽस्य सा । अभूदाकालिकातीरं गृहप्राङ्गनवद्गो
 यशोवर्त्मानुसङ्गं हिमाद्रिमिव जाह्नवी । सुखेन प्राविशत्तस्य वाहिनी पूर्ववारागरं ।
 पश्यद्भिर्जन्मवसुधां सेव्यधोरणमक्षितैः । तस्मात्तद्वैः कलिद्वैभ्यः कथञ्चित् प्रस्रितं पथि ।
 आकृष्टलक्ष्मीपर्यङ्कादन्तिसंख्यादिवागताः । अग्रिअयंलं निःशेषादन्तिनो गौडमण्डलात् ।
 कटकेभघटाहस्तकृतवीचिकचग्रहः । अदृश्यतायगैस्तस्य गृहीतः पूर्ववारिधिः ।
 वनराजिस्थामलेन दिशं वैवस्वताद्धितां । स प्रतस्योऽन्धितोरेण तत्कपाणेन तु द्विषः ।
 तस्योद्भूजटाः कर्णाटाः कृतप्रणतयोऽनयन् । सुवर्षकेतकीस्यक्ता प्रतापमवतंसतां ।
 तस्मिन् प्रसङ्गे रट्टाख्या कर्णाटी चटुलेषणा । अपासीचूपतिर्भूत्वा इषुश्रीर्दक्षिणपथं ।
 विन्ध्याद्रिगर्गाः पर्याप्ता निष्यर्थन्तप्रभावया । दुर्गयेव तया देव्या कृता निहतकण्डकाः ।
 हलितादित्यपादाक्षनखदर्पणमण्डले । समूर्त्तिं वीक्ष्य संक्रान्ता प्रणता सापि पिप्रिये ।
 तावीतरुतलाचान्ननारिकेलरसोर्ध्वयः । कावेरीतीरपवनैस्तयोधाः क्लममत्यजन् ।
 चन्दनाद्रेस्तदास्कन्दचासभस्यदद्विच्छलात् । श्रीखण्डदुर्मदोऽपण्ड मण्डलाया इवापतन् ।
 उत्तराग्नस्त्रिपदं चित्ता क्षीपेखविन्नतः । स कुल्याया इवाभोधेः क्षिप्रं चक्रे गतागतं ।
 ततोऽन्धिवीचिनिघोषैरुद्गीतजयमङ्गलः । प्रतस्ये पश्चिमामागं जिगीष्णामपश्चिमः ।
 आक्रम्य क्रमुकान् सप्त कौङ्कणान् सप्त तापयन् । तरगानिव तिर्यग्गुः प्रतापस्तस्य पप्रये ।
 पश्चिमाब्धिमंहस्तवीचेराविर्भवन्त्यष्टत् । दारका तस्य सैन्यानां प्रवेशास्तुक्तदायिनी ।
 विन्ध्याद्रिस्तद्वल्लुण्ठतातुरेणुष्टताम्बरः । प्रत्यभात्यक्रमर्यादः कोपताक्ष इवोन्नमन् ।
 विश्रान्तं दशनश्रेयस्तस्यावन्तिपु दन्तिनां । महाकालकिरीटेन्दुज्योत्स्नया खण्डिताः परं ।
 सर्वतो दिग्मालोक्य जितप्रार्थानस्तो नृपान् । स प्राविशत् सुविस्तीर्णमपयेनोत्तरापथं ।
 राजभित्तस्य तत्रोपैः संघामोऽभूत् पदे पदे । कुलाद्रिभिरिविद्वेष्य पञ्चैवेदोद्यमस्रुगः ।
 काम्योगानां वाजिग्रावा जायन्ते स्म हयोऽजिताः । ज्ञानच्छलात्तद्विद्वैर्निर्द्वैर्ह्य मक्षिपैरिव ।
 भूःखाराः शिखरश्रेणीर्धानाः सङ्गुज्य वाजिनः । कुण्डभावन्तदुत्कण्ठां निन्दुर्दृष्टा हयाननां ।
 दीन्वारान् समरे जित्वा जितं भेजे स दुस्सनिं । सट्कजयमरेर्ध्वीरा मन्यन्ते हि घुणाचरं ।
 चित्ता म इष्टा भोटानां वक्षे प्रहतिपाण्डुरे । वनौफसामिव क्षोधाः स्वभावकपले मुखे ।

तस्य प्रतापोदरदां न शेषेऽनारतं मधु । दरोणमौषधिञ्चातिः प्रत्युषाऽर्कं ह्योदितः । १०१
 कच्छरीमृगसंख्यं धूतकुङ्कुमकेशरः । सैन्यभीमन्तिनीलस्य सङ्घस्कारोत्तरानिलः ।
 शूभ्रे प्राग्ज्यातिषपुरे निर्जिहानं ददर्श सः । धूपधूमं वनमुष्टात् कालागुह्वनान् परं ।
 मरीचिकावितोर्णोर्णोविभ्रमे बालकाम्बुधौ । तद्भजेन्ना महापादसमूहसमतां ययुः ।
 तद्योधान् विगलद्वैथ्यान् स्त्रीराज्ये स्त्रोजनेऽकरोत् । तत्रैव स्तनौ पुरस्कृत्य नत कुम्भौ कवाटिनां ।
 स्त्रीराज्यद्वयोस्तस्याये वीक्ष्य कम्पादिविक्रियां । संवासमभिलाषं वा निश्चिकाय न कथनं । १०२
 सत्तराकुरवोऽविचंचलझयाज्जन्मपादपान् । उरगान्तकधंवासादिलानीव महोरगाः ।
 जयार्जितधनः शोऽय प्रविवेश स्वमण्डलं । भिक्षेभमौक्तिकापूर्णपाणिः सिद्ध इवाचलं ।
 जालन्धरं सोत्तरश्च मण्डलानीतराणि च । प्रसादीकृत्य विदधे राजवं शोऽनुजीविनां ।
 पराजयव्यञ्जनाथं नानालिङ्गानि पायिवाः । उद्येण घाहितास्तेन वहन्यद्यापि निर्मदाः ।
 भन्धमुद्राभिधानाय पथादाह तदाज्ञया । तुरुष्का दधते यत्कं मूर्द्धनं चाद्वैमुण्डितं । १०३
 चित्तिमृदाचिषाव्यानां तिर्यक्त्रापनाय स । पुच्छं महीतलस्यै चक्रे कौपोनवाषधि ।
 न तत्पुरं न स यामो न वा सिन्धुनं शोऽखः । न स दीपोऽस्ति यत्रसौ प्रतिष्ठा न विनिर्गमे ।
 कचिच्छेष्टासमुचितं कचित् स समयानुगं । बाह्येन प्रतिष्ठानां स मानो नाम सन्दधे ।
 सुनिश्चितपुरं चक्रे दिग्जये क्षतनिश्चयः । शर्वो दर्पितपुरं क्षतवान् क्षतकेशवः ।
 फलं गृह्णन् फलपुरं पणोत्समूर्णमाददत् । क्रोडारामविहारश्च क्रोडन् राजा विनिर्गमे । १०४
 शकमूर्द्धनयद्रुममधः कर्पूतयापरं । बुद्धा व्यधास्त्रिरालम्बं स्त्रीराज्ये नृधरश्च सः ।
 दिगन्तरस्थे भूपाले तस्मिंस्तत्त्वमैकतु किल । पुरं विधाय तस्मात्ता तत्कोपफलमचभूत् ।
 सलित्तास्थे पुरे तस्मिन्नादित्याय स भूपतिः । सग्रामां कान्यकुलोर्ध्वमभिमानोर्जिता ददेत् ।
 तेन हृष्कपुरे श्रोमान् मुक्तस्वामी व्यधोयत । वृहद्दिहारो भूपेन सख्यपथ महात्मना ।
 शकां कोटिं गृह्येत्वा स दिग्जयाय विनिर्गतः । भूतेशाय ददेत् शूद्रैः कोटीरेकादशागतः । १०५
 स तच्च व्येष्टुदस्य शिलाप्रासादयोजनं । भूमिपामप्रदानश्च विदधे वसुधाधिपः ।
 चक्रे चक्रधरे तेन वितस्ताम्भः प्रतारुणं । विनिर्वायारघटातीलांस्तान् यामान् प्रयच्छता ।
 शोऽखण्डिताम्भप्राकारं प्रासादान्तर्यधत्त च । मार्तण्डस्याहृतं दाता द्राक्षास्त्रोतस्य पत्तनं ।
 लोकपुण्ये पुरं क्षत्वा नानोपकरणावलीं । प्रतिपादितवान् जिष्णुयैभैः साकं स विष्णवे ।
 ततः परं परीक्षासमीलो भूलोकवासवः । विहसदासवावाचं परिहासपुरं व्यधात् । १०६
 विरेजे राजतो देवः श्रीपरीहासकेशवः । सितोरत्नाकरस्त्रोप मुक्ताज्योतिर्भरैरिव ।
 नाभोनलिनकिञ्चल्पुञ्जेनवानुरञ्जितः । अचकात् काञ्चनमयः श्रीमुक्ताकेशवो हरिः ।
 महावराहः शूभ्रे काञ्चनं कवचं दधत् । पाताले तिमिरं हन्तुं वहस्त्रि रविप्रभाः ।
 गोबर्द्धनधरो देवो राजतसेन कारितः । यो गोकुलपथः परैरिव पाण्डुरतां दधे ।

चतुष्पञ्चाशतं हस्ताङ्गोपयित्वा महाशिलां । ध्वजये दितिजारातेस्तावत्स्तेन निवेशितः ।
चक्रे वृहच्चतुःशाला वृहच्चैत्यवृहज्जिनैः । राजा राजविहारं स विराजाः सततोर्जितं ।
तोलकानां सहस्राणि चतुर्भिरधिकानि सः । अशोतिं निदधे देवो मुक्ताकेशवविग्रहे
तावन्त्येव सहस्राणि पलानां रजतस्य च । सन्ध्याय दृष्टुधीयके श्रीपरोद्दासकेशवं ।
रोतिप्रसूतसहसैस्त तेन तावद्भिरेव सः । योमव्यापिवपुः श्रीमान् वृहदुद्गो व्यधीयत ।
चतुःशालां च चैत्यञ्च तावता तावता व्यधात् । धनेनैवेति तस्यासन् पञ्च निश्चितयः समाः ।
राजतान् कापि सौवर्षान् कापि देवान् विनिर्भमे । पार्थेषु मुख्यदेवानां पार्थिवो धनदोपमः
कियन्ति तत्र रत्नानि यामान् परिकरं तथा । स मादादिति कः शक्तः परिच्छेतुमियत्तया ।
अवरोधैरमात्यैश्च सेवकैश्च नरेन्दरैः । तत्र प्रतिष्ठाः श्रतशो विहिता भुवनान्नुताः ।
राज्ञी कमलवत्यस्य कमलाद्वट्टकारिणी । राजतं विपुलाकारं कमलाकेशवं व्यधात् ।
अमात्योभिचयर्थापि चक्रे मिचेश्वरं धरं । श्रीकण्ठस्वामिनं चक्रे लाटः कथ्याभिधो नृपः ।
श्रीमान् कण्ठविहारोऽपि तेनैव विदधेऽद्भुतः । भिक्षुः सर्वशमिचोऽद्भुतक्रमाद्यत्र जिनेपम
तुःखारस्यङ्गुणयुक्ते स चङ्गुणविहारकृत् । भूपचित्तोन्नतं स्वयं जिनान् हेममयांस्तथा ।
ईशानदेव्या तत्पत्न्या खानाम्नु प्रतिपादितं । सुधारसमिव स्वच्छमारोग्याधाय रोगिणां
ललितादित्यभूमर्त्तुर्बलभाचक्रमर्दिता । सहस्राष्ट्योक्तं सप्त तत्र चक्रपुरं व्यधात् ।
आचार्यो भण्णटो नाम विदधे भण्णट्यरं । अन्येऽपि कर्कटेग्राया बहवो बड्भभिः कृताः ।
अधिष्ठानान्तरेऽप्यत्र चङ्गुणेनाय्यमन्त्रिणा । स चैत्यः सुकृतोदारो विहारो निरमीयत ।
भिषगीशानचन्द्राण्यः श्रृङ्गालयङ्गुणमन्त्रिणः । विहारमकरोत्तस्या तत्तत्कानुग्रहाच्छ्रियं ।
एवं हेममयीमुर्ध्वां स कुर्वन्नुर्वरापतिः । गुणैरौदार्यैर्भार्थाधैर्मन्त्रैश्चानमलङ्कृतः ।
हेतयापि विनिर्यान्ती वज्राद्भुसुमतीपतेः । न कदाचन तस्याज्ञा दैवैरप्युदलङ्घ्यत ।
तथाहि पूर्वपायोधेस्तटे सकटको वसन् । आनीयन्तां कपित्थानोत्थादिदेश स जातुचित् ।
किङ्कनैय्यताम्येषु पुरोगेषु स्थितेष्वय । उपानयत् कपित्थानि दिव्यः कोऽपि पुमान् पुरः ।
अथादुपायनं गृह्यन् कृतचञ्जो भुवा प्रभोः । कस्य तमिति पत्रच्छ प्रतीहारः प्रहृत्य तं ।
सोऽप्यधात्तं कपित्थानि दत्त्वा राज्ञः प्रियाण्डहं । प्रहितोऽप्य महेन्द्रेण नन्दनोद्यानपालकः ।
रहोमहेन्द्रर्भदिष्टं वक्तव्यं किञ्चिदस्ति मे । इति श्रुत्वा प्रतीहारः सभां चक्रे स निर्व्वेनां ।
ततो दिव्यः पुमानूचे शकस्त्वा वक्ति भूपते । क्षन्तव्यं पय्यमयेतत् सौजन्याविष्टुरं वचः ।
तुर्थे युगेऽपि भूपाल दिक्पाला अपि ते वयं । विश्वेभ्यो यत् प्रणम्याशां श्रूयतां तत्र कारणं ।
पुरा यामे गृहस्थस्य कंसचित्तं पृथुसम्पदः । जन्मान्तरे कर्मकरो ह्यधिकोऽभूद्भवान् किञ्च ।
एकदा तस्य ते भीमे वाहयित्वा महाद्वयान् । शान्तस्य निर्व्वेष्टेऽरण्ये क्षीणप्रायमभूदहः ।
ततः स्वामिगृहात् घुत्तुष्टिस्त्रय भवतोऽस्मिन् । वारिकुक्षीमपूपञ्च गृहीत्वा कश्चिदाययौ ।

निर्धौतपाणिपादस्वं भोक्तुं संप्रस्तुतस्ततः । विप्रं कण्ठगतप्राणमपगम्यः पुरतोऽतिथिं ।

स तामवोचन्मा भुङ्क्व दुर्मिषोपहतस्य मे । कण्ठे विद्यासक्तः प्राणा वर्त्तन्ते भोजनं विना ।

२१०

वारितः पार्थगेनापि तस्मै त्वं प्रीतिपूर्वकं । पूषाङ्गं वारिकुक्षीञ्च प्रादाः प्रियमुदीरयन् ।

पात्रे प्रसन्नचित्तस्य काले दानेन तेन ते । अखण्डितानामाज्ञानां शतमासीत्त्रिविष्टपे ।

तेन वारिप्रदानेन वाञ्छामात्रेऽपि दधिते । प्रादुर्भवन्ति सुखादा नद्यो मरुपथेष्वपि ।

मह्येवप्रतिपादितः प्रियवचोवद्भालवालावलिर्निर्दोषेण मनःप्रसादपथेन निष्पल्लवकक्रियः ।

दातुस्तत्तदभीप्सितं किल फलन् कालेऽतिवालोऽप्यसौ राजन् दानमहोदहो विजयते कल्पद्रुमादीनपि ।

अन्यावशेषास्तास्वस्य सन्त्याज्ञास्तत्र भूपते । वचोद्वयं चपयतो यत्र तत्राविचारतः ।

२११

अपि चेतसि भूपाल सुलभं महतः सतः । कस्मादिवारय्यन्तं तत्रापि हृदि रोहति ।

दिनानि कतिचिदानि कश्मीरेषु घनागमे । जायन्ते तानि पूर्वान्धै फलानि शिशिरे कुतः ।

विगाहसे दिशं धां धां तत्र तत्रैव तत्पते । स्वदाज्ञापहणे यत्नः पूर्वदानप्रभावतः ।

आशां श्रितस्य माहेन्द्रीमाज्ञा स्वस्यापि तेऽधुना । यहीता कथमयेषा शक्येणामग्नशक्तिना ।

विना प्रयोजनं मुख्यं तस्मादाज्ञा स्वया कश्चित् । नैवमेव पुनर्देया विरलाः सन्ति ता यतः ।

२१२

इत्युक्तान्नाहिंते तस्मिन् भूपालो विपुलाग्रयः । चिन्तयन् दानमाहात्म्यं परं विस्मयमाययौ ।

ततः प्रमथति तादृचयोगार्थमाश्रितालसः । परिहासपुरे चक्रे स्त्रिरां गुर्वी सपत्निर्णी ।

सहस्रभक्तमित्येवंप्रख्यातायां सदचिर्णं । सवमेकोत्तरं भक्तपात्राणां यत्र दीयते ।

अभिप्रायेण तेनैव पत्तनान्दूपरेषु सः । चक्रे यथेषु दृष्टान्तः कश्चिज्जातु पिवेदपः ।

सञ्चयाह स देशेभ्यसांस्थानान्तरविष्णवान् । विकचान् सुमनसोमान् पादपेभ्यश्चानिलः ।

२१३

तेन कङ्कणवर्षस्य रससिद्धस्य सोदरः । चङ्कुणो नाम भुखारदेशनीतो गुणोत्तरः ।

सरसेन समतत्त्वं कोशे बद्धसुवर्षतां । पद्माकर इवाजस्य भूयतोऽभ्युच्छुभावहः ।

रुद्धः पद्मनदं जातु दुस्तरैः सिन्धुसङ्गमैः । तटे सन्धितयैत्योऽभूद्राज्ञा चिन्तापरः चणं ।

ततोऽनुतरणोपायं तस्मिन् पृच्छति मन्त्रिणः । अगाधेऽस्मिन् रोधस्थयङ्कुणेमणिमचिपत् ।

तत्रभावाद्द्विधामूतं सरिखीरं सवैनिकः । उत्तीर्णो नृपतिष्ठणै परं पारं समासदत् ।

२१४

मणिमन्थेन मणिना चङ्कुणोऽप्याचक्यं तं । मलिनं प्रागवस्थञ्च चणेन सरितामभूत् ।

परिभाष्याहुतं तस्य प्रशंसामुखराननः । प्रणयाचङ्कुणं राजा मणिपुष्पमयाचत ।

स तमाह सा विहसन् कर्षेभौ कुरुतो मणौ । योग्यै मत्पाशिंगावेव किं स्यात् स्वीकरणेन वः ।

सामान्येनैव लभते सोत्कर्षधस्तु सम्पदां । महत्सु तस्य काशेभा विविधोत्कृष्टवस्तुपु ।

प्रम्यन्दनं शशिमणेरणयन्ति तावद्यावत् स्थिता जलनिधेः पुलिनैकदेशे ।

स स्वीक्रियेत यदि तेन ततस्तदास्य स्यन्दैः स्फुरन्निप न तत्कलिते विभाशः ।

२१५

इत्युक्त्वा विरते तस्मिन् राजा सस्मितमग्रवीत् । संभावयसि किं रत्नमाभ्यामभ्यधिकं मम ।

ततोऽधिकतरं यदा कोषात्यं मम पश्यसि । तदादाय प्रयच्छेदं निष्कषेण मणिद्वयं ।
ततो महान् प्रसादोऽयमित्युक्ता चङ्कुणोऽब्रवीत् । स्वायत्ते स्वामिनो रत्ने मद्यमिष्टं प्रदीयतां ।
गजस्कन्धेऽधिरोष्यैतन्नागधन्धो यदाहृतं । दत्त्वा सुगनविभं तज्जनोऽयमनुगृह्यतां ।
सलिलोत्तरणोपायो मणी देवेन गृह्यतां । संसारोत्तरणोपायः स्वगतो मद्यमर्थतां । १११
इति तेनार्थेना युक्त्वा जिनविभं ददौ नृपः । वाग्मिनां कस्य सामर्थ्यं परिपन्थयितुं वचः ।
स्वविहारेऽथ भगवान्स तेन विनिवेशितः । कपिमाभिः सकाशाय इव यो भाति कान्तिभिः ।
दृश्यतेऽद्यापि कटकैरायासैः परिवेष्टितः । गजस्कन्धनिबद्धस्य स्रचको यस्य विष्टरः ।
अभिप्रायानुसारेण प्रकटोक्नुते प्रियं । अहो महाप्रभावाणां भूपतीनां वसुधरा ।
अशिक्षितं कदाचित्स स्वयं दमयितुं हयं । निनायारण्यमेकाकी हयविद्याविशारदः । ११२
दूरान्निर्झानुषे तत्र सलनां ललिताकृतिं । एकां ददर्श गायन्तीं नृत्यन्तीमपरामपि ।
चणच ते समापय्य गीतनृत्ये मृगीदृशौ । प्रणम्य किञ्चिद्वन्द्यावपश्यद्दमयन् हयं ।
हरगं तं समावृज्य तत्रागच्छद्दिने दिने । दृष्ट्वा तथैव ते कान्ते गलाशृङ्गत् सविस्मयः ।
तमूचतुल्यं नर्त्तक्यावागं देवगृहाश्रिते । यः शूरवर्त्तमानोऽयं यामलवावयोर्गृहं ।
इहत्यगोवनभुजं माहृणामुपदेशतः । अस्मत्कुलेन नियतं नृत्यमत्र विधीयते । ११३
हृदिः परम्परायाता सेयमस्मद्गृहे स्थिता । आश्रमन्योऽपि वा नात्र निमित्तं ज्ञातुमीश्वरः ।
एवं वचस्तयोः श्रुत्वा नृपोऽन्येधुः सविस्मयः । तदुक्तां मेदिनीं कृत्वा कारुभिर्निरदारयत् ।
दूरं निश्चतुर्द्विस्तैरयात्राचोन्निवेशितं । नृपतिः पिहितदारं जीर्णदेवगृहद्वयं ।
उद्घाटितारैर्वैष्णोः पीठोत्कीर्णं निवेशितौ । अपश्यत् केशवौ तत्र रामलक्ष्मणनिर्धितौ ।
परिहासहरेः पार्श्वे पृथक् कृत्वा शिनागृहं । स रामलक्ष्मिनः श्रीमान् प्रतिष्ठाकथं निर्धमे । ११४
देवोऽपि लक्ष्मणलक्ष्मी तथैवाभ्यर्थ्य पार्ययं । चक्रमार्दकया चक्रदरपार्श्वे निवेशितः ।
दिग्जये पुरुषः कश्चिद्वृत्तप्रत्यगनिघहः । अग्रे न्यक्षिपदात्मानं गजारूढस्य भृगुजः ।
तं हतपाणिघ्राणादिप्रणैः शोणितवर्षिणं । चाणार्थिनं कारुणिकः खोदन्तं पृष्टवानुपः ।
स तस्मै मिकतामिन्मुमविधस्वस्य भूपतेः । प्रख्यातमूचे सचिवमाख्यातं हितकारिणं ।
प्रणतिर्लनितादित्यनृपतेः कियतामिति । हितं कथयतः स्वस्य निघहश्च ततो नृपात् । ११५
॥ पुष्पं ॥ प्रतिजज्ञे च भूपेन ततस्तत्त्वामिनिघहः । रूढग्रहोऽगदद्वारैः स चाकार्येत सक्ततैः ।
ततो विहितयाचं तं स मन्त्रो हतमत्क्रियः । कदाचिदेवमवदद्विजेन जगतीभुजं ।
एवंविधस्य कायस्य राजन् यत्परिरक्षणं । तत्र वैरविगृह्याग्रा विदमयति मामियं ।
वाय्वैर्जलाश्रानि दत्त्वा दुःखाय च सुखाय च । हतशत्रो भुवं जघ्नादवमानहतानसुन् ।
अपहत्याधिकं श्चेत्तारपकारं जयोऽहितं । गम्भीरं प्रतिनद्येव निनादं मदतो गिरेः । ११६
इतो माभैस्त्रिभिर्गम्या भूः प्राप्या ललितं कथं । यदा वा प्राप्यते धैरी तदा तथैव किं वसेत् ।

मासाद्वैलङ्घ्रं पन्थानं तस्मादुपदिशामि ते । गृहीत्वा स जलं गम्यद्भूम्यां किन्तु निर्जलः ।
 तद्भूमिजा बन्धो मे न वक्ष्यन्ति त्वदागमं । सामात्यान्तःपुरो राजा ह्यघ्ना मेन गृह्यते ।
 इत्युक्त्वा सोऽक्रोत्तस्य प्रवेगं बालुकार्षवे । पचे चोषे तु कटको निक्षोयः समपद्यत ।
 तवाप्यहानिं दिवाणि वहन्नेवाभवत्सृपः । हृष्णत्तर्ज्ज्वीत्यै नैव मन्त्रिणं तमभाषत ।
 उरुकावाधिका यावदासरा गमिताः पथि । मुमूर्षु हृष्णया सैन्यं तदध्वा शिथिले कियान् ।
 ततो विहस्य सोऽवादीज्जिगीषोः शेषमध्वनः । किं पृच्छत्यरिराष्टस्य यमराष्ट्रस्य वा भवान् ।
 त्वं हि स्वाभिहितायैव समुपेत्य स्वजीवितं । मृत्युवृत्तं सकटको मया युक्त्वा प्रवेशितः ।
 नेदं मरुमहोमात्रं भोमाऽयं बालुकार्षवः । नाशोऽव लभते कापि कस्मात्ता तेषां भूपते ।
 श्रुतेति श्रुतना कृत्स्ना समभूदोतसौधवा । करकार्मशितकला सख्येष्वेव शालिभूः ।
 सन्त्यक्तजीविताशानां भोरुणां क्रन्दितध्वनिं । भुजमुद्यम्य शमयंस्ततो नृपतिरप्रवेत् ।
 अमात्य तव हृत्वेन प्रीतः स्वामिहितैरपिपः । मरावथ्यत्र श्रोतार्त्ता इव रोमाञ्जिता वयं ।
 अभेद्यसारे मयि तु व्यक्तमेवंविधेऽपि ते । प्रयोगः कुप्यतां पातो रोहं वज्रमणाविव ।
 मणिभ्रमादद्विरुपं गृह्णन् दग्धा इवाद्भुलीः । त्वं मिथ्यावयकान्मूनाद्य शोचिष्यसि भुवं ।
 निदेशेनैव मे पश्य पथः स्तेऽद्य मेदिनी । रमितेनामुवाहस्य रत्नं नेदूर्यभूरिव ।
 इत्युक्त्वा सोऽमु निष्कण्ठं कुन्तेनोर्वी व्यदारयत् । उज्जिह्वीर्षुर्विन्तस्ताभः प्रूढेनैव विलोचनः ।
 अयोऽज्जगाम पातलचक्षुर्लोलाक्षितच्छविः । सरातलान् सरित्साकं सैन्यानां जीविताग्रया ।
 तस्य सेनाचराणां सा क्षमं चिच्छेद बाहिनी । कथाव्ययोरुताङ्गस्य मन्त्रिणस्य चैषितं ।
 हूनाङ्गो मङ्गलाग्रं स मन्त्रो विक्रमः । स्वस्य भर्तुर्विदेशाद्वा नगरीनन्तकमतः ।
 राज्ञोऽपि सुटिलाचारे निगृह्य स महीपतिः । निजस्य मन्त्रिणस्य तुन्यावखो व्यधीयत् ।
 यथोपयोगं तेनैव स्थाने स्थाने प्रवर्त्तिताः । अद्यापि कुन्तवाहिन्यः प्रवहन्त्युत्तमपथे ।
 सद्यश्चमः सन्धवन्तोऽप्यपरं भुवनाहुताः । अतिप्रसङ्गभङ्गेन तदृत्तान्ता न दर्शिताः ।
 यन्नि शब्दजला घनाग्नपथे देशेऽतिघोरारवा यदाच्छाः समये पथोदमलिनं कानुत्थमन्दृषिताः ।
 दृश्यन्ते कुलनिध्वा अपि परं दिग्देशकालाविभौ तत्सत्वं महतामपि स्वसदृशाचारप्रवृत्तिप्रदौ ।
 कलेर्वयं प्रभावः स्वाश्ररनायासतस्य वा । यत् सोऽपि भीमकुनयाः प्रवृत्तौ समदर्शयत् ।
 ॥ सुमं ॥ अत्रोपमखो राजा परिहासपुरे स्थितः । स जातु मदिरावीरः सचिवानेवमन्वगात् ।
 छत्रं प्रवरसेनेन यदेतत् प्रवरं पुरं । तन्निर्दह्य मन्यन्ते मापुरस्यैव चेच्छ्रियं ।
 घोरामलङ्घिताग्रस्य श्रुतेत्याज्ञां महीपतेः । गलाऽऽघासकृताणि तेऽदहन्वातुलानके ।
 हन्यायादोद्यमाणस्तद्विज्जालोज्ज्वलानलः । उष्णामुषड्वाभूस् हर्षादहसितोत्कटः ।
 देवादिदैवतवतः प्रतिभासतेऽन्या मिथ्यैव चित्रमधिको विपदात्मनोऽपि ।
 चन्द्रादि पश्यन्ति पुरो दिगुपं प्रकृत्या तेजोमयं तिमिरदोषहतं हि चतुः ।

१८०

१८१

१८२

१८३

१८४

नैवक्षेदेकमपि तत् पुरं प्रवरभूपतेः । अमहापुरनिर्माता स विवेदाधिकं कुतः ।
 ॥ युग्मं ॥ क्षीणक्षैवोऽथ निर्धाय नगरप्रोषकित्विषं । उष्यन्निःश्वसमुद्धा पत्युर्गोनुग्रयाग्निना ।
 तत् कृत्स्नैः सन्तः सुपिरा गूढं येनातनुक्षयं । दधन्ते जीर्णतरवः कोटरस्थानला इव ।
 प्रातस्तमय शोचनं सदुःखं बोध्य मन्त्रिणः । चिन्तानिवर्तनायोक्तुः पुत्रोपं मृपैव तत् ।
 श्रुते प्रनष्टे नगरे निःशोकोऽभून्महीपतिः । स्वप्रान्तहारिते पुत्रे मृष्टद्वेष्टेऽप्येव स्थिते ।
 कार्यं न जातु तदाकथं यत्क्षेत्रेण मयोच्यते । तान्युक्तकारिणेऽमात्यान् प्रशंसन्नि सिः सोऽब्रवीत् ।
 प्रियमनुचितं क्षापण्यस्त्रीवणप्रभुरोद्यरो रमयति यतो धिकान् मृत्यान् खट्वत्तिमुखायिनः ।
 नृपमपथगं पान्ति प्राणानुपेक्ष्य निजानपि प्रसभमिह ये तैः यूथेयं महात्ममिहवरी ।
 अतीन्द्रमपि माहात्म्यं राज्ञस्तस्याधितिष्ठतः । अयमन्योऽपि देवोऽभूदितरचितिपेचिनः ।
 दत्तापि यत् स मध्यस्थं श्रीपरीहासकेशवं । जघान तोद्वेषुहसैस्त्रियाम्यां गौडपाथिवं ।
 गौडोपजोविनामासीत् स्वमत्यद्वृतं तदा । ऊर्ध्वं जीविनं धीराः परोक्ष प्रभोः कृते ।
 शारदादर्शनमिषात् कश्मीरान् सम्प्रवेश्य ते । मध्यखदेवावसयं संहताः समवेष्टयन् ।
 दिगन्तरस्थे भूपाले प्रविवेचून्वेक्ष्य तान् । परिहासहरं चक्रुः पूजकाः पिहिताररिं ।
 ते रामस्वामिनं प्राप्य राजतं विक्रमोर्जिताः । परिहासहरिं भ्रान्त्या चक्रुस्तपस्यरेणुशः ।
 तिलं तिलं तं हत्वा च चिचिपुर्दिक्षु सर्वतः । नगराभिर्गतैः शैवैर्हन्यमानाः पदे पदे ।
 श्शामलारक्तकंषिकास्तेऽपतत्रिहता भुवि । अञ्जनाद्रिदृपरखण्डा धातुस्येन्द्राञ्जवका इव ।
 तदीयवधिराशरैः समभूदुज्ज्वलीकृता । स्वामिभक्तिरसामान्या धन्या चैवं वसुन्धरा ।
 वज्राद्व्यकृतं भयं विरमति श्रीः पद्मरागाद्भवेज्जानाकारमपि प्रशस्यति विषं गारुत्मतादग्मनः ।
 एकैकं क्रियते प्रभावनिधमात् कर्षातिरत्नैः परं पुरं नैः परमप्रमेयमहिमोन्नतैर्न किं साध्यते ।
 क्व दीर्घकालवद्भोऽध्वा शान्ते भक्तिः क्व च प्रभो । विधातुरप्यसाध्यन्तयद्गौडैर्विहितं तदा ।
 लोकौत्तरस्वामिभक्तिप्रभावाणि पदे पदे । तादृशानि तदाभूवन् मृत्युरन्वानि भूभृता ।
 राज्ञः प्रियोरचितोऽभूद्गौडराक्षविवेचः । रामस्वाम्युपहारेण श्रीपरीहासकेशवः ।
 अद्यापि दृश्यते मृत्युं रामस्वामिपुराखदं । ब्रह्माण्डं गौडवोराणां सनाथे यशसा पुनः ।
 एवं नानाविधोदलैर्वासरः क्षापतेयंयुः । विरलाः स्वपुरे तस्य भूयसां सप्त दिगन्तरे
 अनन्याकान्तपृथिवीसमालोकनकौतुकी । अपारं प्रविशेनाय पुनरेवोत्तरापथं ।
 कर्तुं प्रभावजिज्ञासां प्रहितैर्धनदादिभिः । नैर्धनैस्सह दत्तान्तास्तस्य ते ते तदाम् ।
 नाद्यापि या भुवो दृष्टा जाने भानुकरैरपि । राज्ञस्तस्य वभूवाः ।
 विरमज्ञातदत्तानैर्मन्त्रिभिः प्रहितस्ततः । प्रत्यादत्तस्तस्य पा ।
 इत्यादिशतैः स्वामी कोऽयं मोहो भवादृशः । क्षामिमां मे
 नवैव प्रतिदिनं सनयत्य विजयाज्जनं । सुराङ्गं सम्प्रविष्टस्य वि

विनिर्गतानां स्वभावः मरितां मन्त्राकरः । न निर्याजं जिगोषुणं दृश्यते द्वावधिः कविः ।

तस्मादाचारसारं वो वक्ष्ये स्वविषयोचितं । राज्यं तदनुकारेण निर्विघ्नं कुरुतानघाः ।

अवस्थैः सर्वदा रक्ष्यः सुभेदः प्रभविष्णुभिः । चाब्जाकाणामिवैषां हि भयं न परलोकतः ।

अपराधं विनायक दण्डा गङ्गरवाग्निः । ते हि संमतवित्ताः स्युर्दुर्भेदा दुर्गमत्रयाः ।

वर्योपभोग्यान्वजानि चैवभूषिता वृषाः । याम्याणं नातिरिच्यन्ते ययाकार्यं तयामकृत ।

अधिकोभूतवित्तादि वत्सरेणैव तेभृशं । भवेद्युडामराः क्रूरा नृपाज्ञातिक्रमचमाः ।

वस्त्रं स्त्रियः कथाभोज्यमलङ्कारा इत्या गृह्यः । आमाद्यन्ते यदा जातु ग्रामीणैर्नगरेचिना ।

मदाहुर्गाण्युपेक्षन्ते संरक्ष्याणि यदा नृपैः । यदा चानन्तरज्ञत्वं तेषां भृत्येषु दृश्यते ।

प्रदेशादेको रूढा यदा वृत्तिश्च शक्तिरां । अन्योन्योदाहसन्त्यैः कायम्याः संहता यदि ।

कर्मस्थानानि वीचन्ते क्षापाः कायस्त्वयदा । तदा निःसंशयं भूयः प्रजाभाग्यविपर्ययः ।

॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ चेट्यानुसारिणोन्नोय दृढमादाय संविदं । मयोक्तं हृदये कार्यमन्तरं राजवीजिनां ।

प्रत्यार्थितं मदकरटिनो दानगन्धेन वायुर्गन्धोद्भूतिं प्रकटितरुचिश्चक्षुषेवास्मदस्य ।

चेष्टा स्पष्टं वदति सतिमन्त्रैपुणेनैयतत्वा जन्तोर्ध्वन्मान्तरपरिचितां निश्चलां चित्तवृत्तिं ।

पुत्रः कुत्रलयादित्यो वज्रादित्यश्च मे सभो । भिन्नशोला तयोर्भात्रेर्धादैर्भातुरधोः पुनः ।

ज्यायान् राज्येऽभिषेक्य स च स्वाह्वलान् यदा । तस्याश्रानिकमः कार्यो भवद्विर्निर्णयमात्तदा ।

उत्सृज्यञ्जीवितं वापि राज्यं वापि स पायिष्वः। शोचनीयो न केनापि स्मरतेदं वशो नमः।

कार्यः कनीयान्न नृप प्रमादात् क्रियते यदि । मोक्षदानीया तस्याज्ञा रक्ष्यय विपमोऽपि नः ।

पौत्रेषु मे कनीयान् वा जयापीडोऽस्ति दारकः । पितामहस्येभ्य भूया इति वाच्यं न सर्व्वदा ।

भक्तुर्गृहीतनैराश्याः क्षमिप्रायाः प्रशम्य तान् । आनन्तु, पश्चिमाभाजं ते वाप्यार्धकण्ठ्यजः ।

एवाच चक्रुः आतु सन्निपत्याहिनाः प्रजा । वाय्वैः पतिवियोगाग्निप्रां मिञ्चन् वसुधरां ।

राज्ये कुवलयापीडो राजपुत्रोऽभिपिच्यतां । मुग्धहोताभिधो राजा गतः स मृकतो दिवं ।

सृजते यस्य कृतिना देवतैः कोपट्टद्वये । रसमिद्विरकम्पान्ने यस्मात् शान्तनुपागता ।

दूरस्योऽपि हि भूभृत भाग्यवत्सः कयाचन । कार्याणि घटयन्नामीदुर्घटान्यपि हेतवाः ।

अभोजानि घनघनव्यवहितोऽप्युपाधयत्नं भुम्भान् दूरस्योऽपि पयोधरोऽतिमिश्रस्पर्शं करोत्यानपः ।

शक्तिः काष्पपरीक्षितास्ति महतां क्षेत्रं ददित्वा न्यहो यन्माहात्म्यवशेन सान्ति घटनं कार्याणि निश्चन्तुषः।

भैकादशदिनान् सप्त भोमान् षट्चिंशत्तसमाः। स्वमाह्वय म नहो प्रजाचन्द्रान्ताययौ।

तुपारवर्षेष्टेक्षमकाण्डनिपातिभिः । आयायकाभिधे दधं विपर्वे केचिदूचिरे ।

राजप्रभः प्रातिष्ठा स राचतु चिरमक्षिता । सङ्कटं क्षापि दहनं प्राविच्छदिति केचन ।

अपाचित्तु मत भूभृद्वायस्तुत्तरापथ । साऽमत्य उनेमा मूलम प्राविष्टः कटकान्वितः ।

अत्यहुतानि त्रितानि शुतान्यस्य यथा किल । विपक्षिराप भूमन्तु यथात्यहुता शुता ।

यातोऽसं धुमणिः पयोधिसलिलं कैश्चित् प्रविष्टोऽपरैः सम्प्राप्नो दहनं गतः किञ्च परैर्लोकान्तरं कोत्यते ।
जायन्ते महतामहो निरुपमप्रख्यानहेवाकिनां निःसामान्यमहलयोगपिशुना वार्त्ता विपत्तावपि ।
ततः कुवलयपोडो भेगे कुवलयेशतां । जातः कमलदेशं यः श्रीमाञ्जुकटादितः ।
त्यागेन चक्रे विशदं योऽनुरक्तां नृपश्रियं । महोरगस्त्वचमिव खभावमलिनामपि ।
भ्रात्रा तुल्यप्रभावेण कञ्चित्कालं हतप्रभः । स कृतार्थोष्णकान्तः प्रदीप इव भारुचत् ।
भृङ्गैरिवानुगैर्दानलोभात् पर्यायवृत्तिभिः । श्रीदुःखाभूतयोरन्तर्बन्धेभक्तयोरिव ।
अथोभयधनादायि भृत्यचक्रिकया समं । राजा कुवलयपोडो वभञ्जानुजमञ्जसा ।
राज्यं निष्कण्डकं कृत्वा ततः प्राप्तवलो नृपः । दिग्भयायोजितकान्तिः सोऽभूत् समुत्तमाधनः ।
एकसल्लिप्तं चणै मन्त्रो तस्याज्ञामुदलङ्घयत् । स्मरन् वा तत्पितृव्यां भजनं वा दर्पविक्रियां ।
प्राप्तायामपि यामिन्यां तल्पे कोपाकुलो नृपः । तमाज्ञातिक्रमध्मायन्न निद्रां चणमथगात् ।
एवं कृतार्थं हनुं सत्पुद्गलं तदाश्रयात् । बहवः प्रत्यभासन्त बध्नाल्लोचनकुधः ।
विरागशैलमथितान्तस्य चित्तमहोदधेः । प्रकोपकालकूटस्य पद्यात् श्रममुधोदगात् ।
दधौ सोऽय गतकोधः प्रहृष्टः प्राणिसङ्घयः । एतावान् कस्य नु कृते कर्त्तव्यः प्रत्यभासम् ।
अन्तर्थाष्टपि पर्याय कृत्वापि वृजिनार्जनं । विधीयते हितं यत्तु स देहः कस्य सुखिनः ।
हतप्रस्थस्य कायस्य हेतोरगलितस्मृतेः । हन्तव्याः कस्य पन्थानः प्रतिभान्धनपायिनः ।
यदन्ति जन्तवो हन्तं पश्यमानस्य नात्मनः । अवस्थां कालमुदेन कृतां तां तां चणै चणै ।
ह्यः पश्यन्निर्कारणकृतमितं पाथोजकोशातिगम्यूदोधकवेरमद्य रभसादुत्तमनाद्यप्रभं ।
प्रातर्जिह्वलचक्रैर्विह्वलितं वृद्धाजमोषोपमं वन्दे नः परिहस्यते भुवमिदं भूतैरिखायिभिः ।
इत्याद्यनित्यताचिन्नादक्षान्तिमुखादरः । राज्यं कस्यच्य स वने जलप्रखरणे यथै ।
मच्छ भद्रं यनाथैव तपस्याधीयतां मनः । सायायाः सशमन्त्रित्य एवंप्राया विभूतयः ।
तेन मनपजता राज्ये लिखितेन निजाममे । पैरायशमनोमैरुः सोकेमानेन रुचितः ।
अभद्राश्रमममेगन्तव्यसिद्धिभर्राधिपः । श्रीपर्यन्तादाववापि भयानमेति दृक्पथं ।
तथा पते प्रभोः पुत्रे मिषमर्षां शृणुष्वन्तितः । विनस्तामिन्नुमभेदे सभार्यां जीवितं जहौ ।
राज्यं धर्मां धर्मागार्हं इत्या स वमुधाधिपः । निःश्रेयसाग्निनिःश्रेणो सुधोः मिदं धर्मागदत् ।
वद्यादित्यो वपिय्यो मलितारित्य इत्यपि । ख्यातोऽय भूभूदभयमाता चरमदिक्ता ।
स कूरुचरितो भातुः प्रजाह्लादविधायिनः । सुधांशोरिव दुर्भासा नूनं विषदृशोऽभवत् ।
परिहासपुरात्पिप्यां नागोपकरणावली । स जलार दुराशागे भृशुभोभवममदः ।
रागिणो भूमिपालस्य भूदृष्टोऽज्ञापुरस्त्रियः । सोमादश्वेव वदसाक्षात्ताः धममवन् प्रियाः ।
विहयेय प्रपञ्चन् स खेच्छेयः पुष्टवान् वदन् । धेरादिनां यशस्विं प्रावर्त्तयन् मण्डले ।
वभञ्जानु वदतां भुजा धोऽतिवशोगजकनां । जगाम सङ्घं क्कामृत् सघरोगेण विजिगी ।

१५१

१५२

१५३

१५४

१५५

तस्मान्मञ्जरिकादेया जातो राजा प्रजान्तकः । ततः श्रियापीडोऽमूत् समासाद्यतुरः समाः ।

जातो मस्त्राभिधानायां वयिघातु सप्त वासरान् । बद्धामापीडनामाय तमुत्पाद्याभवचूपः ।

४००

भातरौ तौ समासाद्य राज्यं नैव धराजत । हेमन्तमिशिरावाय चण्डशिरिव मण्डलं ।

शान्तेऽय संयामापीडे कनीयान्पियात्तजः । राजा श्रीमाञ्जयापीडः प्राप राज्यं ततः क्रमात् ।

पितामहस्य भूयादित्यमात्यवचः स्मरन् । जिगीषुः सश्रुतवतो दिग्जयाय स निर्वधे ।

खदेशादेव नयविदग्धं नीतैः समं नृपैः । दृष्ट्वा नृपस्य निगच्छन् कम्बोरद्वारगोचरान् ।

पितामहस्य नः सैन्यं कियन्निगच्छतोऽभवत् । इति प्रताप यात्रासु यूयं सङ्घातसैनिकाः ।

४०१

कृतस्मितासामूचस्ते किं प्रश्नेनामुना प्रभो । वस्तु कथिदतिकान्तं नानुक्तुं चमोऽधुना ।

वर्णैरिधानां तस्यासीत् सपादं सवमीशितः । अश्वोनिस्तु सहस्राणि देवस्याद्य जयोद्यमे ।

तदाकर्ण्य जयापीडो बद्ध मेने न निर्झर्य । चिप्रं चित्तेः सद्गुचन्याः कालस्य बलवत्तया ।

जिगीषोः क्षामुजस्तस्य भावमात्रोक्त तादृशं । दधुर्भावज्ञतां दृष्ट्वा सतितादित्यभूपतेः ।

तस्य दूरप्रयातस्य श्यालो जज्जामिधोबलात् । द्रेहिणाक्रम्य कम्बोरान् स्वयं भजे नृपासनं ।

४०२

दिने दिने राजसैन्यान् खदेशस्मारिणस्ततः । सैनिकाः स्वान्यवत्तन्त स्वामिभक्तिरराक्नुषाः ।

प्रत्यापयिष्यन् स्वामिव शक्तिं परिकरं विना । निर्यिकाय जयापीडो युक्तां काश्चिन्नु समिदं ।

अभङ्गुरास्तेऽभिमानास्तस्यैवासम्पन्नस्त्रिणः । अभ्यवर्तन्त धैरेय ब्रथावीरपि वामताः ।

स विष्टज्य भुवं स्वां स्वां भूपतीननुयात्रिकान् । प्रयागमगमत् सैन्यैः परिभेयोर्निभैः समं ।

तवावमिष्टासिधित्य वाजिनः स मनोजवान् । दिजेभ्यो सचमेकोनं प्रददौ भूरिदक्षिणं ।

४०३

सम्पूर्णमन्यो सचं यः प्रदद्यादत्र वाजिनां । तन्मुद्रयेयं मनुदा विनिवायेत्युदीर्ये च ।

श्रीजयापीडदेवसेत्यचरैः पञ्चविंशतिं । दिग्देशगामिनो मुद्रां गात्रस्य पयंसो ददौ ।

तन्मुद्राङ्गं पयः पीत्वा गात्रमयापि निर्मलं । चित्तं प्रवर्द्धते माया भूपानामभिमानिनां ।

खदेशागमनानुज्ञां सैन्यस्यात्रमुखेन भः । दत्त्वा निगद्यामिकाकीं निर्वधेः फटकान्तरात् ।

मण्डलेषु नरेन्द्राणां पयोदानामिवाव्यमा । गौडराजाश्रयं गुप्तं जयन्ताख्येन भूभुजा ।

४०४

प्रतिवेश क्रमेणाद्य नगरं पाण्डुरङ्गुनं । तस्मिन् शैराज्यरम्याग्निः प्रीतः पौरत्रिभूतिभिः ।

सायं स द्रष्टुमयिष्ठं कर्त्तुं केयनिकेतनं । भरतानुगमाद्यस्य नृत्यगीतादिशास्त्रविन् ।

ततो देवगृहद्वारमितामप्यास्त स सखं । तत्रैव विष्टेयचकितेजसैः परिहृतात्मिकं ।

नर्त्तकी कमला नाम कान्तिमननं ददर्श तं । अक्षामान्याकृतेः पुंषः सा ददर्श सविभ्रयां ।

असंष्टेऽय धावन्तं करं तस्यान्तरान्तरा । अचिन्तयत्ततो गूढं चरक्षेप भेदेभ्यः ।

४०५

राजा वा राजपुत्रो वा लोकोत्तरकुलोद्भवः । एवं पश्यीतुमभ्यासः शृङ्खाः पर्णवीटिकाः ।

असंष्टेन येनायं सप्तपाणिः प्रतिदर्शय ।

सोऽस्योत्तरपुटो भदोत्कमधुपापातः तथेयपि दिपः विहः स्यादपि पटतः करिकुले व्याहृत्य विमेषिष्या ।

मेघोऽभ्युद्यमोऽप्यशान्तवदनोऽक्षरे वक्षिण्येष्टानां विरमेऽव हेतुविगमेऽप्यभ्यसिदीर्घाऽप्यिति ।
 इत्यन्तश्चिन्तयन्तो सा कृत्वा संक्रान्तमस्मिदं । सखीममिव हृदयां विषमर्ज्यं तदन्तिकं,
 प्राम्त्वपृष्ठं गते पाणौ पूगखण्डांस्तयापितान् । वक्त्राच्चिपस्त्र्ययाधौडः परितृप्त्य ददर्श तां ।
 भ्रूसंज्ञयासि कस्तु त्वं पृथग्या इति सुभुवः । ददन्त्या वोटिकास्तस्या वृत्तान्तेमुपलब्धवान् ।
 तथा जनितदाचिष्यसौसैर्मधुरभाषितैः । सख्याः समाप्तनृत्यायो नित्ये स वसतिं शनैः ।
 अग्रान्यपेशलालापा तथा तं सा विलासिनी । उपाचरत् परार्थश्रीं सोऽप्यभूद्विस्मिता यया ।
 ततः शशङ्कधवले सञ्जाति रजनीमुखे । पाणिनालम्य भूपालं शय्यावेश्म विवेश सा ।
 ततः काञ्चनपर्यङ्कशायी मेरेयमत्तया । तयाधितोऽपि शिथिलं विदधे नाधराग्नकं ।
 प्रवेशयन्निव दृष्टदृष्टतां सचपान्ततः । दीर्घवाहः समाश्रित्य स शनैरिदमववोत् ।
 न त्वं पद्मपलाशाचि न मे हृदयहारिणे । किन्तु कालानुरोधोऽयं सापरोधं करोति मां ।
 दासस्त्रयायं कस्यापि गुणैः क्षीतोऽस्यैकचित्तैः । अचिराज्जातवृत्तान्ता भुवं दाचिष्यमेधसि ।
 कार्यशेषमनिप्याद्य सच्चं मानिनि कञ्चन । अभोगे कृतसङ्कल्पं सुखानां त्वमवेहि मे ।
 तामेवमुक्ता पर्यङ्कं साङ्गुलीयेन पाणिना । वादयन्निव निःश्वस्य श्लोकमेतं पपाठ सः ।
 अस्मात्प्रजिगीषस्य स्त्रीचिन्ता का मनस्विनः । अनाक्रम्य जगत् सर्वं मे सन्ध्यां भजते रविः ।
 स्त्रोकोनात्मगतं तेन पठितेन मद्योभुजा । सा कलाकुशलाश्वासोन्महान्तं कश्चिदेव तं ।
 गन्तुकामश्च तं भातनृपं प्रणयिनो वलात् । अर्थयित्वा चिरं कालमप्रस्थानमयाचत ।
 एकदा बन्दितुं सन्ध्यां प्रयातः गन्तस्तटं । चिरायातो गृहं तस्या ददर्श भ्रश्विङ्गलं ।
 किमेतदिति पृथग्य तमूचे सा श्लुचिस्मिता । विंदोऽव सुमहान् रात्रौ निपत्याहनि देहिनः ।
 नरनागाद्यसंहारः कृतलेन दिने दिने । तयादूरं चिरायाते तद्भयेन समाकुलाः ।
 राजानो राजपुत्रा वा तद्भयेन विस्त्रिप्ताः । गृहेभ्यो नात्र निर्यान्ति प्रष्टुं क्षणदाक्षणे ।
 तामिति श्रुतौ मुग्धो निविध्य च विहस्य च । सत्रोड इव तां रात्रौ जयापोडोऽप्यवाहयत् ।
 अपरेरुर्दिनापाये निर्गता नगरान्तरात् । विहागमप्रतीचोऽभूस्त्राष्टवतरोरधः ।
 अदृश्यत ततो दूरादुत्प्लवङ्गवकुलच्छविः । अट्टहासः कृतान्तस्य सञ्चारोव गृगाधियः ।
 अध्वनान्येन यानां तमय मन्यरगामिनं । राजासिंहा नदन् सिंहं समाङ्गयत सेनया ।
 मन्त्रगोत्रो यात्तवक्त्रः कम्प्रकुर्णः प्रदीप्तदृक् । तद्वत्पूर्वकायस्तं सगर्जं समुपाद्रवत् ।
 तत्पान्यप्याननविभे कफोऽपि पततः क्रुधा । चिप्रकारी अयापोडो वचः कुरिकयाभिनत् ।
 शोणितं जगधन्येभमिन्दूरामं विमुञ्चता । एकप्रहारमधिगेन तेनात्यगत जीवितं ।
 आमुत्प्रणपटः सफोणिमय गोपवन् । प्रविश्या नर्तकीविभे निमि मुप्याप पूर्ववत् ।
 प्रभाताया विभावस्थां युना सिंहं हतं नृपः । प्रपटः कौतुकाद्गृध्रं अयमो निर्यथो खयं ।
 य इष्टा तं महाकादमेकप्रतिभं हतं । सायर्थो गिद्ययाक्तेने प्रहर्तारममानुषं ।

११०

१११

११२

११३

११४

११५

तस्य दन्तान्तराक्षयं केयूरं पार्थगार्पितं । श्रीजयापीडनामाङ्गं ददर्शय सविस्मयः ।
 स्यात् कुतोऽत्र स भूपाल इति भ्रुवति पार्थिवे । जयापीडागमाशङ्कि पुरमासीद्वयाकुर्व ।
 ततः पौरान् विमृश्यैव जयन्तः चिन्तयोऽब्रवीत् । प्रहर्षावसरे मूढाः कम्पादो भयसम्भवः ।
 श्रूयन् हि जयापीडो राजा भुजबलोर्जितः । केनापि हेतुना भ्याम्ब्रेकाक्षेव दिगन्तरे ।
 राजपुत्रः कवट इत्युक्ता कन्याखदेव्यै । तस्मै नियमिता दातुं निष्पुच्छे सता मया ।
 सोऽन्वेषयेत् स्वयं प्राप्ततादृखाहरणेच्छया । रत्नदोषं प्रतिष्ठामो निधानामादनं गृहात् ।
 अस्मिन्नेव पुरे तेन भावं भुवनशामिना । ब्रूयादेनं समाच्येय योऽस्मै दद्यामभोषितं ।
 वाचि समप्रयाः पौरा भूपतेः सत्यवादिनः । अन्विष्य कमलावामवर्त्तिनं तं न्यवेदयन् ।
 सामात्यान्तःपुरोऽभ्येत्य प्रयत्नेन प्रसाद्य तं । ततः स्वदेशं नृपतिर्निनाय विहितोत्सवः ।
 कन्याणदेव्यास्तेनाय कन्याणाभिनिवेशिना । राजकुल्या व्यपामाया इव सोऽजियहत्करं ।
 व्यधादिनापि वामयो तत्र शक्तिं प्रकाशयन् । पञ्च गोडाधिपान् जिता श्वशुरं तदधीश्वरं ।
 गतोऽर्षं प्रभुयुक्तं सैन्यं सम्बाहयन् स्थितः । मित्रशर्मात्मजो देववर्मा मातृसमाययौ ।
 निजदेशं प्रति ततः स प्रतस्थे तदर्पितः । श्रये जयश्रियं कुर्वन् पद्माक्षोऽय मुनेषुचने ।
 शंभामनं जितादौ कान्यकुलमहीभुजः । स राव्यकुन्दं राजा जहरोदारपौरुषः ।
 तस्मिन् प्रविष्टे सुखं स्फूर्जद्भुजिन् विक्रमे । सैन्यैस्तुभं समिन्ध्रैर्ज्योत्सोर्धुं विनिर्ययौ ।
 पुष्कलेवाभिधे यामे तेन सार्द्धं सुदारुणः । जयापीडस्य सङ्ग्रामः सुबह्वर्जि दिनान्यभूत् ।
 अनुरक्तप्रजो राजा जञ्जराज्यासहिष्णुभिः । युधि सोऽन्विष्यमाणोऽभूद्राम्यादविक्रमण्डलैः ।
 श्रीदेवो ग्रामचण्डालः प्राप्नो याम्यै सभं युधि । कोऽत्र जञ्ज इति धाम्बन् योधान् पमच्छ सर्वतः ।
 दृष्ट्वा तं स्वर्षभङ्गारात् पित्रन्तं वारि तस्य ते । रणमध्ये हयावृद्धं तं दूरात् समदर्शयन् ।
 भ्रमयन् चेषणोऽयं स चित्राङ्गानं तदानने । सोऽयं हतो मया जञ्ज इत्यमोघक्रियोऽनदत् ।
 साहायकाय रामोऽहं यामीत्युक्ता हितायनः । मातुर्हसन्त्या जञ्जस्य प्रतिज्ञाय ययौ यथं ।
 अग्निसंस्पर्शभीमासं मुमुर्षु पतितं हयात् । विवेष्टमानं मेदिन्यां जञ्जं त्यक्ता ययुर्निजाः ।
 स समर्थाहितापातचिन्तासतनदुन्विनः । द्रोहाज्जितेन राज्येन विभिर्यैर्व्ययुज्यन् ।
 न्यासापहारादग्निं वेग्यानां कामिवस्र्जनात् । द्रोहाचोपनता राजासखिरा सर्वं क्षयदः ।
 हते जञ्जे जयापीडः प्रत्यावृष्ट्य निजां श्रियं । जयाह दोष्णा भूमारं हृत्येन च सतां मनः ।
 प्रपदे यत्र कन्याणं स विरोधिवधास्रुपः । देशे कन्याणपुरहत्तत्र कन्याणदेव्यभूत् ।
 राजा महाणपुरहृत्के विपुलकेशवं । कमला सा स्वनाथायि कमलास्यं पुरं व्यधात् ।
 महाप्रतोहारपीठाधिकारं मतिपयः सः । कन्याणदेवी दाचिद्यादकरोदधिकोन्नतिं ।
 उत्पत्तिभूमे देशेऽस्मिन् दूरदूरतिरोहिता । कश्यपेन वितमेव तेन विद्यावतारिता ।
 वचोमूर्धाऽयं नित्येव कक्षेऽपि ददते स्फुटं । सर्वज्ञानं ददच्छके सर्वान् विद्यामियोगिनः ।

देशान्तरादागमस्य व्याचक्षाणः समापत्तिः । प्रावर्त्तयत विच्छिन्नं महाभार्यं स्वमण्डले ।
 वीराभिधाच्छब्दविद्योपाध्यायात् संभृतश्रुतः । बुधैः सह ययौ हृद्धिं स जयापोडपण्डितः ।
 भूपतिरात्मनः सख्दं चचमे न स कस्यचित् । आत्मनस्य बुधैः सख्दं शुद्धधीर्ब्रह्ममन्यत ।
 तावत्पण्डितगण्डेऽभूद्राजगण्डादपि प्रयुः । तैस्तेर्देवैर्नतु स्वानि कालान्तरवदाययौ ।
 नृपतौ विददायते राज्यमाशुखकाङ्क्षिभिः । गृहा बभूवुर्विदुषां व्याघ्राः सेवागैर्नृपैः ।
 समग्रहीतत्या राजा सोऽन्विष्यन्निखिलान् बुधान् । विदुर्भुविचमभवद्यथान्यनृपमण्डले ।
 अथचो भक्तशालायां शुक्रदन्तस्य मन्त्रिणः । विदन्त्या यक्रियाख्यसो न खोद्यत्य वर्द्धितः ।
 विद्वान् दोनारत्नचण प्रत्यहं हतवेतनः । भट्टेऽभूदुद्धटस्तस्य भूमिभक्तः सभापतिः ।
 स दामोदरगुप्ताख्यं कुट्टिनीमतकारिणं । कविं कविं वलिरिव धुर्यन्ती सचिवं व्यधात् ।
 मनोरथः शङ्खदन्तचटकः सन्धिमांस्तथा । बभूवुः कवयस्तस्य वामनाद्यास्य मन्त्रिणः ।
 सुसुप्ते पश्चिमाश्रयां सवयनदयं रवेः । देशे धर्मोत्तराचार्यप्रविष्टं साध्वमन्यत ।
 सचेताः संस्रवयत्कविकुलो बभूव सः । भावानां भुज्यमानानामास्त्रादान्तरविनृपः ।
 अपरयद्विभ्रंहास्त्रादान् भावान् स्वादुविवेकिभिः । किं ज्ञेयमशनादन्यत् क्षापैरन्वैरिवोत्तमिभिः ।
 आकृष्टस्य चित्तो हननमरणेशोगप्रियालिङ्गनं । पुण्ड्रेक्षुर्वपानमुल्लेखमहानोहप्रसुप्तस्मृतैः ।
 वीतामेरवर्तममाख्यवलयामोदस्य यादृग्यवेङ्गाबाणां समग्रः स्वभागमहिमा निधेतसस्तादृशः ।
 मन्त्रविक्रमयोस्तस्य हयोर्देवैर्षयोरिव । एकैव विदिता मूर्तिः सहस्रगुणतां ययौ ।
 अङ्गुर्वन् विगुणामाशां सङ्घेन्द्रात्पद्य राक्षसान् । तेनानयेति जगदे दूतोऽजातु पुरःस्थितः ।
 माश्विविषदिकः सोऽस्य गच्छन् पोतयुतोऽसुधौ । प्राप पारन्तिमिषासं तिमिमुत्पाप्य निर्गतः ।
 प्रियमयौ रामभक्ता नृपाशालेष्टदायिनं । खदेषममयदूतैर्योभिर्न विमोषणः ।
 दूतं वित्तैः पूरयित्वा मगेऽगाधस्य राक्षसैः । चक्रे जयपुरं कोट्यै चिविष्टपममनुपः ।
 पुरचर्य मदाकारं विशारदस्य विधाय सः । नगरान्तर्जयादेर्वो पुण्यकर्मां च निर्धमे ।
 तत्पुरं चतुरात्मा च जेपयायी च केशवः । त्रिष्णुलोकस्मिन् त्यक्त्वा भुवं यत्राति सखिर्धि ।
 अन्तत् कर्मान्तरं किञ्चित् कारयित्वा स राक्षसान् । व्यधात् काहभिरैवाथ दति गंसन्ति केचन ।
 स हि स्वप्ने जनार्त्तेन कुरु दारवतीमिति । उक्तः कंसारिणा चक्रे विनिर्याणं नयारिधे ।
 श्रीदारवत्यधिष्ठानं राज्यं कोट्यै तयाश्चभौ । अभ्यन्तरं जयपुरं ब्रूवेऽप्यायच्छे जगः ।
 गन्तो पद्ममहाशब्दभाजनं जगतीभुजः । तस्मिन् जयपुरं कोट्यै जयदत्तोऽप्यधागच्छत् ।
 राजसत्तुः प्रमोदस्य जामाता मयुरापतेः । आचामिधाय्यरचयच्छुचिरापथरं हरं ।
 पुनः मधूतसामय्यो दिग्गजाय विनिर्ययौ । यदैर्गण्डविजेन्द्राद्रीन् द्रापययत्तपुदिपैः ।
 यम्पविष्टपि पूर्वाद्रिमविष्ण्या हिमाचले । भगोरदस्य गङ्गेव जेजे मग्यानुगा चमू ।
 बाहं प्रप्रेष्टदण्डानैरटन्तः कटकादपि । तस्यामनूयामिन्नाराभौ शुष्किप्रमुखा नृपाः ।

४८०

४८१

१००

१०१

१०२

१०३

नामान्यदिनयादित्य इति प्रख्यापयन्नृपः । पूर्वज्ञां विनयादित्यपुरेणलद्वृतं व्यधात् ।
 अभ्युत्थेकेन सहसा सहसाध्यवसायिनां । श्रीरागेहति मन्देहं महतामपि भूमतां ।
 भीमसेनाभिधानस्य स दुर्गं पूर्वभूपतेः । निःशब्दे व्रतिभिः सार्द्धं व्रतिलिङ्गी विविश यत् ।
 तं रत्नान्वेषिणं तत्र परिज्ञाय चिरस्थितः । भ्राता जन्मस्य सिद्धास्थो गत्वा राज्ञे न्यवेदयत् ।
 भूपतिर्भीमनेनेऽथ राजा कञ्जादवन्ध तं । नङ्गयाजगरो भीममिव भीमपराक्रमं ।
 तस्मिन् वीरे तथा बद्धे धुर्य्य पुरुषकारिणां । पौरुषदेषिणा जाने दैवेनोन्नमितं शिरः ।
 जयापीडस्त्वभंमूढो व्यसनेऽप्यतिदारुणे । तांस्तान् सञ्चिन्तयन्नासीदुपायानुदयोन्मुखः ।
 अत्रान्तरे नरपतेः पौराण्यमतिदुस्तरा । लूतामयकृता व्यापदुदपद्यत मण्डले ।
 ग्रामयः स्वर्गमञ्जारी तत्र व्यापादकस्य सः । देशदोषादतो जन्तुर्लूताव्याप्तो विवर्ज्यते ।
 तदाकर्ण्य जयापीडो जातोपायप्रयुक्तधीः । स्वभृत्येनोपयुक्तानि द्रव्यास्थानीतवान् ररुहः ।
 तेः पित्तोद्रेचकैर्भुक्तैर्ज्वलन्ति तोऽवद्वज्रवरं । वज्रदक्षपयस्याङ्गे चिक्षा स पिटकोऽभवत् ।
 तं लूताव्याप्तमाकर्ण्य विपक्षारचिणं मुखात् । विपक्ष्यते भुवमिति ध्यात्वा देशददित्यं धात् ।
 एवं स्वमतिमाहात्म्यान् सन्तीर्णं विपदर्शवात् । व्याप्तबोभायहीदुर्गं यद्यप्य परिपन्थिनः ।
 यः सर्वकालमयुधैः परिहस्यमानो मूढाङ्गुराद्यपि न जातु पुरस्करोति ।
 व्यापसु शास्त्रविटपी स फलं प्रसूय पुंसः किलैकपद एव सुनात्यलक्ष्मीं ।
 तमेच्छदभिसम्भातुं विद्याविक्रमसंयुतः । मायाव्यरमुडिर्नाम राजा नेपालपालकः ।
 अहृतप्रणतिस्तस्य प्रविष्टस्य स्वमण्डलं । अयात् सुदूरमन्धानं सभैर्योऽपवसार सः ।
 जिगीषोस्तस्य तु तथा तत्तत्पार्थिवनिर्जयः । पृथक् प्रयत्ननिर्वर्त्त्या नाभूत्तदनुसारिणः ।
 मग्नकापि कचिदृश्यं प्रतिदेशं स वैरिणं । श्येनः कपोतं कचान्तरिवाविश नृजगाम सः ।
 ततो निःशेषितापाये तस्मिन् कुर्वन् स दिग्गजयं । आसन्नाश्वेसते सिन्धोस्तमुपावेशयदत्तं ।
 प्रतस्यै दिवसैर्दिवैरथ पूर्वार्धवान्मुखः । कर्पन् वेनानिलस्पर्शोत्सृष्टध्वजपटाद्यभूः ।
 ततस्तस्मिन् सरित्पारे दक्षिणस्मिन् चमापतेः । तस्यावरपुण्ड्रसैन्यं स्वच्छाकं प्रकाशयन् ।
 भूरिमेरीरवोद्धारि प्रवलं वीर्य्य तदत्तं । प्रज्ज्वाल जयापीडः पीतमर्षिर्गिरिवानलः ।
 स जानुदग्रं निर्विघ्नं पश्यन्नग्रे सरिज्जलं । अपूर्वत्वादभूमिः क्रुद्धस्तत्तं व्यगाहत ।
 रुधं प्राप्तं नृपे पूर्णा वेलया बर्द्धमानया । अकालेऽभूद्गदाधाम्नाः सार्णवाभ्यर्शना सरित् ।
 नरनागाद्यवज्जलं तथा सैन्यं महोपतेः । प्रवृद्धया शायमानं चमत् संचयमाचयो ।
 नृपतिर्वीचिसंमर्गभङ्गिताभरणाग्रकः । बाहुभ्यां लहरीन्दिन्दन् जलैर्दूरमनोयत ।
 एकस्य कस्तुराकन्दैः सैन्यस्थान्यस्य गर्जितैः । सरित्तरङ्गपोषेय सभ्रवुस्तुला दिग्गः ।
 चिप्रकारी स व्रतिभिः मग्नद्वैः हरितोऽन्तरात् । स चाख्य जयापीडं बबन्ध विहितोत्सवः ।
 दैवस्यास्तुमुच्यं नानि नियमः कोऽप्यानुकूल्यं प्रति व्यञ्जन् यः प्रियमुत्कटं घटयते जेतोः चणादप्रियं ।

१२०

१२१

१२२

१२३

१२४

चिप्रं दोर्घनिदाघशसरविपक्षतापनिर्वापणं प्रादुर्भूतं वनस्थितेः प्रकुर्वते विद्युद्विस्मयं च यः ।
 स कालगण्डिकातीराश्रयात्युच्चाभवेगमनि । निचिच्छेप जयापीडमात्राणां रचिणां करे ।
 तथा काशीरिको राजा निमग्नो व्यसने पुनः । स किं कर्तव्यतामूढः शुचा गूढमदह्यत ।
 कलावत्सु शशाङ्केऽपि तेजस्विष्यर्थमायितं । न ददर्श यथा धीमान् स ररस तथा नृपः ।
 अपश्यन्निरागतं किञ्चिदालोकन्यस्तलोचनः । आसज्जां तटिनीमासीदुपायांश्च स चिन्तयन् ।
 अवस्थावेदकास्तत्र यथिताः पृथिवीभुजा । आर्द्रान्तःकरणैः श्लोकाः स्मर्यन्तेऽद्यापि स्मरिभिः ।
 तथा तस्मिन् स्थिते मानो देवशर्भैव मन्त्रियु । चिन्तयन् स्वामिषम्वानमनिशं पर्वततथ ।
 भर्तुः स्वदेहत्यागेन स हितं कर्तुं मुद्यतः । दूतैररमुडेशके प्रियवाग्भिः प्रलोभनं ।
 जयापीडश्रिया साकं राज्यं कश्मीरमण्डले । दास्यामि तुभ्यमित्यस्य दूतैः स आविरोऽभवत् ।
 प्राप्तेषु प्रतिदूतेषु पूर्णायामय संविदि । गृहीतकटको मन्त्री नेपासविषयं ययौ ।
 स कालगण्डिकासिन्धोरवांश्चि कटकं तटे । स्थापयित्वा परं पारं यथौ मितपरिच्छदः ।
 शमनैरयमायतैस्तां सर्वां सम्प्रवेशितं । सत्कथारमुडेः प्रहं न्यवेशयत विष्टरे ।
 श्रद्धयान्तइति चिप्रं प्रतिमुक्तः चमाभुजा । तदिष्टष्टोपचारस्तुजिनायावसथे दिनं ।
 स चारमुडिभूदृष्य पीतकोशौ परस्परं । आसतां निजनेऽप्येषुः कर्तव्यकृतनिययौ ।
 नृपमूचेऽय सचिवो जयापीडार्जितं धनं । अस्ति धन्ये तदाज्ञानां तस्य वा विदितञ्च तत् ।
 दानेन भविता मोक्षस्तत्रैव जा विमोहयन् । तस्मात्तं प्रष्टुमिच्छामि क वसु न्यस्तमित्यहं ।
 अत एव मया सैन्यं संहतं न प्रवेशितं । यदि तन्मध्यगाः शक्या न बन्धुं न्यासधारिणः ।
 तस्मादेकैकमाह्वय तेषु वृद्धेषु सैनिकाः । कोपमज्ञातद्वया न यास्यन्ति विवक्षतः ।
 एवं विमोहितान्तस्मात् प्राज्ञोऽप्याज्ञां स सन्ध्यान् । वृद्धस्य प्रययौ पार्श्वं जयापीडमहोभुजः ।
 तदानोकनजं शोकं दर्शयन् धैर्यसागरः । गृहं तन्निज्जनं हत्वा चिप्रं पप्रच्छ ते नृपः ।
 अपि त्वया निजं तेजो भित्तिभूतं न हारितं । तस्मिन् हि मति निधयन्ति साहसोपेक्ष्यरूपना ।
 म तं यभाषे निःश्लेषो मन्त्रिन्नेवं व्यशस्यतः । अहृतं कर्म किं कुर्व्यं प्रियमाणेन तेजसा ।
 मन्त्री तमूचे तेजयेद्राजश्च निश्चतं तव । जानीहि तत्त्वज्ञेनैव सहितं विपदर्षवं ।
 अपि वातायनादस्मात् पतित्वा निष्पन्नाग्निमि । पारं गन्तुं समर्थोऽपि कैयं श्च निजं तव ।
 राजा जगद तं नास्मात् पतित्वेत्योयतेऽभयः । विना दूर्तिं दूतिदात्र दूरपातादिदीप्यते ।
 तस्मात्प्रायमुपायोऽयं न च नाम विमानितः । यद्वा मन्त्रे तनुत्यागमनिर्मम्यापकारिणं ।
 इति निदिष्ट्य सोऽमात्यसमवादीश्वरूपते । बहिः केमायुपथेन वह भं नागिकादयं ।
 प्रविश्यैकाकिनैवाद्य द्रष्टव्यः समूहो मया । सरितुसरलोपायः सोऽनुडैयोऽप्यमहितं ।
 शुभेति निर्गते गत्वा पापुलागमेव सः । सर्वशर्मं सर्वविघ्नं तदुक्तमाश्रयहपत् ।
 एकाकी सम्प्रविष्टोऽयं ददर्श प्युतं सौता । विषयं गतमुदह्य दृढया चेतधीरया ।

१४१

१४०

१४२

१४०

१४१

१४०

सद्यो व्यापादिततनुः श्वाभापूरितविषहः । अभ्येष्टोऽहं तव दृतिर्यामावह्य तरापगां ।
 शरोदुःखरुचन्वाय स्वास्वीरणीपपट्टिका । बद्धा मया तां प्रविश्य चिप्रमेव पतामसि ।
 नखनिर्मिन्नगात्रास्त्रलिखितामिति संविदं । दृष्ट्वा चावाचयत्कण्ठनिबद्धांशुकपञ्चवे ।
 ॥ तिलकं ॥ विस्मयस्तेहयोः पद्यात् पूर्वं स सरितस्ततः । प्रज्ञाहे पतितो राजा परं पारं समासदत् ।
 प्राप्तैर्नैवः प्रविश्याथ चणैव निनाथ सः । तमयेयं सभृपात्रं नेपालविषयं चयं ।
 रचिणोऽपि न यावत्तमजानन् वन्धनाच्छ्रुतं । तावदेव कयाशेषं विषयन्तं चकार सः ।
 नत्यत्कवन्धः खर्गस्त्रीमुक्तसकं तृथ्यधोपवान् । भूपतेर्वन्धनाग्नाचे बभूव समरोत्सवः ।
 दावानलोल्लसभुवा गिरयो निदाघे यवैव दूरमितरे परिवर्जनीयाः ।
 तत्रैव सम्भवति सान्द्रहिमद्रवार्द्रयिबन्तुपारमिखरी नितरां निषेव्यः ।
 जम्बादीनां चणं यत्र जन्मस्वामिद्रुहामभृत् । तत्रैव मन्त्रिण्ययिचं कृतिनो देवशर्मणः ।
 नाभ्रद्विषदृशः स्रुनः स पितृमित्रचर्मणः । तमोमयो भासुरस्य भागोरिव शनैश्चरः ।
 रचारत्रोपमे तस्मिन् सचिवेऽनसुपागते । प्राप्तामपि श्रियं मेने नृपतिहारितामिव ।
 तस्य दिग्विजयस्थाने सा न श्रानिर्विनिर्धयौ । मानसात् इयिवोभक्तुर्गमात्योऽपि क्रिया पुनः ।
 चित्रं जितवत्तस्य स्त्रीराज्ये मण्डलं महत् । इन्द्रिययामविजयं बह्वमन्यत भृभुजा ।
 ॥ कर्णयोपदृमावह्य श्रीराज्यान्निर्जितादुतं । धर्मोधिकरणस्यैव कर्मस्थानं विनिर्धमे ।
 द्वितीयस्रल्लगञ्जायं कर्मस्थानमपि व्यधात् । उपयुक्तं प्रयाणेषु गञ्जैर्दूरस्थिते निजे ।
 किमन्यभृभुजावाचमिवाचिन्या जयश्रियः । चत्वारोऽनुधयोऽभूवन् विनासमणिदर्पणाः ।
 पुनः प्रविश्य कर्मोरान् स भूपैः परिवारितः । विराय दुभुजे राजा विजयोपावर्जितं श्रियं ।
 तं कदाचिन्नृपं स्वप्ने सख्याविजयोर्जितं । पुमान् दिव्याकृतिः कोऽपि व्याजहार कृताञ्जलिः ।
 सुखं तद्विषये राजन् वसत्रासि सवान्धव । नाग्रेऽहं महापद्मनामा त्वं शरणं श्रित ।
 द्वाविडे मान्त्रिकः कथिन्नामितो नेतुमुद्यतः । जटाकाङ्क्षिणं विन्तनं विकेतुं मरुमण्डले ।
 तस्माच्चेत्पासि मां तत्ते स्वर्णधातुसुवह्निरिं । स्वदेशे दर्शयिष्यामि स्त्रीतोपकृतिकारिणः ।
 राजा स्वप्ने निशम्येति दिक्षु सम्प्रेरितैश्चरैः । कुतोऽपि प्राप्तमानोय तं पप्रच्छ चिकीर्षितं ।
 दत्ताभयः स नागोक्तं यथावत् सर्वमुक्तवान् । सविस्मयेन भूमर्चां स्वयं भूयोऽप्यष्टचरत ।
 भूरि योजनविलोपात् सरसोऽभ्यन्तरात् लया । नागः प्रभावोत्पटः स निष्कृष्टं शक्यते कथं ।
 स तं यजिष्ठप्राज्ञव्रचिन्तामन्त्रप्रकथय । तायेद्दिदृक्षे चिप्रमेत्यादर्थं विज्ञोक्ततां ।
 श्रयानुगम्यमानः स राजा प्राप्तः सरोन्तिकं । अभिमन्योऽग्निर्नैर्वाणैर्वैद्वाणोऽगोपयज्जनं ।
 राजाऽप्यग्न्यन्तः पदे लुठन् मानुषाननं । त्रितस्त्रिदशमुगुणं भूरिहस्तोरगावितं ।
 मन्त्रसङ्कोचितं राजन् गृह्णात्यमुमिति ब्रुवन् । मापहीरिति भूपेन सोऽभिधाय न्यविधत् ।
 तृथ्य राजाश्रया याने मन्त्रशोधेऽय संवते । सरोऽभूत् प्रागवस्थन्तान् पुनश्चाग्रे दिगन्तरं ।

देवान्तरं प्रयातेभ्यो ये श्रेयास्ते व्यरंषिषुः । विज्ञानोऽनुनरणाद्वरणापि पांथिवः ।
 विप्राणां शतमेकोनमेकाहेन विपद्यते । निवेद्यमेतदित्युचै क्रौर्याकानोऽय पाथिवः ।
 विपर्यस्तचरिचस्तस्य क्रूरस्य भूपतेः । एवं स्रुतिविपर्ययाः कादेव्यपि बुधैः कृतः ।
 नितान्तं कृतकृत्यस्य गुणदृष्टिविधायिनः । श्रीजयापीडदेवस्य पाणिनेय किमनरं ।
 आख्यव्याख्यास्ये श्लोकैर्व्यवस्थयतेः कृतः । सोऽयं तस्य विपर्ययासो बुधैरिव विवर्जितः ।
 कृतविप्रोपसर्गस्य भूतनिष्ठाविधायिनः । श्रीजयापीडदेवस्य पाणिनेय किमनरं ।
 त्वत्तमूलापहन्ता च चन्द्रभागातटे स्थितः । विप्राणां शतमेकोनमष्टौणोत्तज्जले मृतं ।
 ततोऽप्यहारहरणदेव प्रविरतोऽभवत् । वाम्ब्यानां कृतां भूमिं नतु निःशेषतो जहौ ।
 अथ विप्रसिद्धसमये त्वत्तमूलैकको दिजाः । चुक्रुर्गजास्तु तस्यापे प्रतीहारकराहताः ।
 मनुमान्बाह्वरामाद्या बभूवुः प्रवरा नृपाः । अन्वभावि तदप्येऽपि ब्राह्मणैर्न विमानना ।
 चेन्द्रं स्वर्गं सैवलां क्षां वनागेन्द्रं रसातलं । निर्दग्धं हि चणैव विप्राः प्रकाः प्रकोपिताः ।
 तदाकर्षास्तसामन्तात्यकष्टेः समपतिः । उक्तावितैकभूलेखो दर्पादचनमप्रवीत् ।
 भिवाकणभुजां कोऽयं शठानां वो मदस्वरः । येनपय दव म्रूय प्रमावय्यापकं वधः ।
 भीमभूमभूतोपु तेषु दूष्णीं स्थितेष्वय । इद्विस्त्रास्यसमाह स ब्रह्मतेजोनिधिर्दिजः ।
 राजन् दुर्गानुरूपेण भावभावानुवर्तिनः । श्रावितुष्टेऽनुषारेण न कष्मादृषयो वयं ।
 आहस्य विश्वामित्रो वा वशिष्ठो वा तपोनिधिः । लमगस्योऽय वा किंक्षा इति दर्पेण तं नृपः ।
 स्वतश्चिव ततः स्फूर्भक्तजोदुष्टेऽव्यविग्रहः । स फणीवोत्फणस्ताम्यन् कोपास्रुपतिमप्रवीत् ।
 भवान् यत्र हरियन्त्रस्त्रिगुणैर्नृपोऽपि वा । विश्वामित्रमुखेभ्योऽहं तवैको मवितुं समः ।
 विद्वेष्टावाच तं राजा विश्वामित्रादिकोपतः । हरियन्त्रादयो नष्टास्त्वपि क्रुद्धे तु किं भवेत् ।
 पाणिना ताडयस्वर्षी ततः क्रुद्धोऽभ्यधाद्विजः । मयि क्रुद्धे चणदेव ब्रह्मदण्डः पतेच्च किं ।
 तत् श्रुत्वा विहसपाजा कोपाद्ब्राह्मणमप्रवीत् । पततु ब्राह्मदण्डोऽसौ किमद्यापि विजम्नते ।
 नन्वयं पतितो जास्तेत्यय विप्रैश्च भाषिते । राज्ञः कनकदण्डोऽङ्गे विनानस्रुवितोऽपतत् ।
 कृतप्रणः स तेनाङ्गे विमपिक्लिन्नविग्रहः । कीर्यमाणस्तमिडुतः क्रकचैश्चारितैरभूत् ।
 अनुभाय यथा भावि निरयत्तेववर्षिका । गणरात्रेण तं प्राणं काह्वितापगमा जङ्गः ।
 ब्रह्मदण्डकृतं दण्डं भुक्ता दण्डधराधिपः । अकण्डदण्डस्रष्टाप यथौ दण्डधरान्तिकं ।
 तस्यानियतचित्तस्य चित्रं परिवत्सरान् । एवं प्रतापिनः सैकान् भूभागो भूपतेरभूत् ।
 तथामूर्धन्यस्यद्रविणकणुप्राभः कृतकृत्यः चितिं स्वामुग्धनो विदधति कुमांगानुसरणं ।
 क्रियन्ते कान्तान्तःसुगविहतकैवर्तनिवहैर्यथाद्येते कम्पात् स्थिरनिरयजालप्रणयिनः ।
 कृतपापं तमुद्दिश्य विपन्नममृतप्रभा । मृतोद्धाराय तन्नाना व्यधत्तामृतकेशवं ।
 सज्जितापोडनामाभूततो वसुमतोपतिः देव्यां दुर्गाभिधायां यो जयापीडादजायत ।

१११

११२

११३

११४

११५

११६

द्राविडं द्रविणं दत्वा विष्टयाचिन्तयन्नृपः । दद्याद्यादाप्यसौ नागः कथं स्वर्गाकरं गिरिं ।

धायन्तमेव तं स्वप्ने ततः प्रोवाच पन्नगः । केनापकारेण गिरिः स्वर्णमूर्द्धश्यते तव ।

स्वदेशेऽयं विदेशेऽयमिति बुद्धेः प्रवर्त्तकः । अथयव्यतिरेकाभ्यां स्थित्यात्मकः शरीरिणां ।

शरणं त्वामद्यमगमवमानभयात् पुनः । शरणेन सता तत्तु भवतैव प्रदर्शितं ।

१५

उदन्वानिव घोऽक्षेभ्या ज्ञायते संश्रितैः प्रभुः । का ह्रीस्ततोऽन्या सोऽन्यैषतेषामयेऽभिभूयते ।

याभिरन्याभिभूताभिरौचित्यत्वात्तुमचमः । तासां केनाभिमानेन स्त्रीणां द्रष्टव्यान्वहं मुखं ।

ये कारणमधर्माणो व्यामूढस्य भवाम ते । विद्वद्भयमानाः क्रीडायै ते वयं प्राकृता इव ।

अथ वा श्रीमदान्धानामप्रेक्षापूर्व्यकारिणां । यत्किञ्चन विधायित्वं पार्श्वानां किमहुतं ।

मन्यन्ते क्षामुजः क्रीडामुन्नतानां विमानिनां । यावज्जीवन् सत्यासंभरणं तां विदन्ति ते ।

१६

उपेक्ष्यपचे भूपाणां मानः स्वार्थस्य सिद्धये । स तु प्राणानुपेक्ष्यापि याक्ष्यपचे मनस्विनां ।

महतो येऽवमन्यन्ते घटन्ते च विमानितैः । मानस्वरूपाभिज्ञं तेषां केनानुमीयते ।

भवन्त इव तत्रापि न वयं व्यर्थदर्शनाः । ताम्रधातुरससन्दी दृश्यते तद्गिरिस्तव ।

इत्युक्त्वा संविदं तस्मै स्वप्न एव सतां ददौ । यथा प्रबुद्धः प्रत्यक्षे प्राप ताम्राकरं गिरिं ।

स तस्मात्क्रमराज्यस्यात्ताम्रमाकृत्य निर्भसं । शतन्दीक्षारकोटोन्मिकेनैव स्वाभिधाकृतं ।

१७

पूर्णं कोटिशतं कुर्वाद्य, स मां निज्ज्येदिति । दर्पभङ्गाय भूपानां समयं स्वापयेन्नृपः ।

समस्या इव स घमाश्वत् सावरेष्वेर्विचेष्टितैः । चित्तेषु तुल्यनिर्माणकुण्डलायेति भूभृतां ।

अथाकक्षान्महीपालः प्रजाभाग्यविषयेयैः । त्यक्त्वा पैतामहं मार्गं यथैव दिव्येषु सोऽधुना ।

किं दिग्गयादिभिः क्रौञ्चैः स्वदेशादर्थतां धनं । इत्यर्थ्यमानः कायस्यैः समण्डलमदण्डयत् ।

मिवदामादिभिर्लुब्धैर्धनस्थानाधिकारिभिः । प्रविवर्द्धितवित्तच्छः सोऽभूत्सोभवशब्दः ।

१८

काश्मीरकाषामुत्पन्नं निजाज्ञाव्यवधायकं । कायस्यवक्रुप्रेक्षितं ततः प्रभृति भूभृतां ।

मन्त्रलास्य मन्त्रीभर्तुर्धनं भूभृत्तन्त्रपापहे । वास्तव्यवन्धचिन्तायां स एव स्वैर्यमायथै ।

यत्सतां प्रश्नादायि पापक्षोपदिदेश तत् । जयापीडस्य पाण्डित्यं प्रजापीडनैश्चाण्डतां ।

स धौदास इवानिकेतोऽप्राणपहारकृत् । अस्तुत्यक्त्यसौ हित्यं स्वप्नेऽपि न समायथै ।

कुर्मः किंविषमेतदेव हृदये क्लेति कैलहलान् स्त्रैरिण्यः चित्तिपाय्य धिक्चपलतां क्रौर्त्यं च कुर्मुः सकृत् ।

प्रान्तधियो भवन्मय यया नान्ध्यात् स्पृग्मन्योऽपि ता दूयन्ते न च ते यया स्वपितैर प्रनोऽपि शान्तवपा ।

१९

सोभाभ्यासान्तथा क्रौर्त्यं स यथैव वत्सरचयं । सह कार्यकभागेन यया हार्पां च्छरत्फलं ।

सञ्चलध्वस्तधीर्भूभृत् स्वप्नचित्तवप्रदान् । मर्षस्वहारिणो मेने कायस्थान् हितकारिणः ।

सामुद्राशिमयो नृपायं मद्राशके इतानधसः स्वस्मादेव कणान् धनस्य जहतो जानन्ति ये दाहतां ।

मर्षप्राप्तं स्फुटमुष्टितादितरतो सेनात् किमन्येऽपि ये दुष्कायस्यकुलस्य हन्त कलयन्त्यन्तर्हिताधायितां ।

मर्षकार्यं मद्राणामामोहार्थमकुण्डितं । निस्त्रिंशस्य सभूवृत्तं तस्यापि परिपन्थिनः ।

देवान्तरं प्रयातेभ्यो ये शेषास्ते व्यरंसिपुः । विक्रोमन्तोऽनुजराणाद्धरणाद्यापि पार्थिवः ।
 विप्राणां गतमेकानमेकाहेन विपद्यते । निवेशमेतदित्यूचे क्रौर्याक्रान्तोऽय पार्थिवः ।
 विपर्यस्तपरिचयस्तस्य क्रूरस्य भूपतेः । एवं क्षुतिविपर्ययाः काश्चेत्यपि बुधैः कृतः ।
 नितान्तं कृतकृत्यस्य गुणद्विविधायिनः । श्रीजयापीडदेवस्य पाणिनेय किमन्तरं ।
 भाव्यव्याख्याचगे शोकैर्वैतल्यहतेः कृतः । सोऽयं तस्य विपर्ययासो बुधैरिव विवर्तितः ।
 कृतविप्रोपसर्गस्य भूतनिष्ठाविधायिनः । श्रीजयापीडदेवस्य पाणिनेय किमन्तरं ।
 त्वलमूलापहन्ता च चन्द्रभागातटे स्थितः । विप्राणां गतमेकानमदृष्टोन्मत्तज्वले मृतं ।
 ततोऽपहरहरणदेव प्रविरतोऽभवत् । वास्तव्यानां कृतां भूमिं नतु निःशेषतो जहौ ।
 अथ विवृत्तिसमये त्वलमूलैकसो दिजाः । चुक्रुर्ज्जातु तस्यापे प्रतीहारकराहताः ।
 मनुमान्बाह्वरामाद्या बभूवुः प्रवरा नृपाः । श्रन्वभावि तदयेऽपि ब्राह्मणैर्न विमानना ।
 श्रेष्ठं स्वर्गं श्रेष्ठानां क्षां सनाग्रेष्ठं रसातलं । निर्दग्धं हि क्षणेनैव विप्राः शक्ताः प्रकोपिताः ।
 तदाकर्षास्तवामन्तत्यकष्टेष्टः समापतिः । उक्षाधितैकभूलेखो दर्पादचनमव्रवीत् ।
 भिचाकणभुजां कोऽयं शठानां वो मदध्वरः । येनर्षय इव भूय प्रभावव्यापकं वचः ।
 भीमभूभद्रभोतेषु तेषु त्वर्षी स्थितेष्वथ । इद्विष्टाख्यस्तमाह स्रवन्नोन्मोनिधिर्दिजः ।
 राजन् युगानुरूपेण भावभावानुवर्तिनः । शशितुल्योऽनुसारेण न कफादृषयो वयं ।
 आहस्य विश्वामित्रो वा वशिष्ठो वा तपोनिधिः । समगस्योऽय वा किंस्थो इति दर्पेण तं नृपः ।
 श्वलक्षित ततः स्फूर्जन्तेजोदुग्धे व्यविपद्यः । स फणीवोत्फणस्तान्यन कोपापुनपतिमव्रवीत् ।
 भवान् यव हरिचन्द्रस्त्रिगुण्डुर्नक्षत्रोऽपि वा । विश्वामित्रमुखेभ्योऽहं तत्रैको भवितुं क्षमः ।
 विद्वेष्टोवाच तं राजा विश्वामित्रादिकोपतः । हरिचन्द्रादयो नष्टास्त्वपि क्रुद्धे तु किं भवेत् ।
 पाणिना ताडयन्मुर्वी ततः क्रुद्धोऽभ्यधाद्विजः । मयि क्रुद्धे क्षणादेव ब्रह्मदण्डः पतेन्न किं ।
 तत् श्रुत्वा विहसद्यजा कोपाद्ब्राह्मणमव्रवीत् । पततु ब्राह्मदण्डोऽयं किमद्यापि विवस्वते ।
 नन्वयं पतितो जास्मेव्यय त्रिमेघ भापिते । राक्षः कनकदण्डोऽहं विनामखलितोऽपतत् ।
 कृतव्रणः स तेनाह्ने विमर्षिक्लिन्नविपद्यः । कीर्यमाणस्तमिजुलः क्रकपैशरितैरभूत् ।
 श्रनुभाय्य व्यथा भावि निरयक्तेश्वर्षिका । गणराचेण तं प्राण्य काङ्क्षितापगमा अहः ।
 ब्रह्मदण्डकृतं दण्डं भुक्ता दण्डधराधिपः । प्रकाण्डदण्डक्षष्टाय यथो दण्डधरान्तिकं ।
 तस्यानियतचित्तस्य चिन्तं परिवत्सरान् । एवं प्रतापिनः सैकान् भूभागो भूपतेरभूत् ।
 तथामूधमस्रद्विषकणुषाम्भःकृतदण्डः चिति स्तामुञ्चन्तो विदधति कुमार्गानुपराणं ।
 क्रियन्ते कान्तान्तानुगविकृतकैवर्त्तनिवहैर्यथाद्येते कफात् स्थिरनिरयशालप्रणयिनः ।
 कृतपापं तमुद्दिश्य विपन्नममृतप्रभा । मृतोद्दाराय तन्नाना व्यधत्तामृतैः श्रेष्ठं ।
 सलितपोडनामाभूत्ततो वसुमतीपतिः । देव्यां दुर्गाभिधायां यो जयापीडादजायत ।

१११

११२

११३

११४

११५

११६

वभूव रागिणो राज्ये राज्यकार्याखपश्यत । यस्य वाराङ्गनाभोज्यं राज्यं दुर्णयदूषितं ।

१११

दुष्कृतेनाञ्जितं विन्तं पित्रा निरयभागिना । यच्चारणादिषु न्यस्यन्नरूपं व्ययं व्यधात् ।

वन्धकोवन्धभावेन प्राप्तराजगृहाश्रयाः । तं पौञ्चलीयविद्वानामनन्तरङ्गं व्यधुर्विष्टाः ।

केशान् स्त्रीदशनच्छिन्नान् वचस्तत्रखलाञ्छितं । वपुषो नण्डनं मेने किरोटकटकोज्जितः ।

यो यो वेश्याकथाभिज्ञो यो यो नर्तविचक्षणः । स स तद्वियतां लेभेन शूरो न च पण्डितः ।

अदत्तः स्त्रीभिरत्पाभिह्यरागः स पार्थिवः । जडं मेने जयापीडं स्त्रीराज्यान्निर्गतं जितात् ।

११२

दिद्विर्जयत्यसनिनः पूर्वभूपाञ्चहास सः । गणिकाभोगसुखित स्वसामयिकमथ्यगः ।

सङ्केतकारिणो वृद्धाश्रमैर्ज्ञेयादेज्य वारयत् । तस्माद्विदजनो लेभे सम्प्रोतात् पारितोषिकं ।

अदृचेष्ट इव स्पष्टपरिहासविचक्षणः । सोऽलज्जयन्मन्त्रिवृद्भानास्थाने गणिकामखः ।

वन्धकोपादमुद्राङ्गवाहप्रावरणादि स । गौरवार्हान् दुराचारैः सचिवान् पर्यधापयत् ।

मानोमनोरथो मन्त्री परं परिजहार तत् । अग्रकुबन् यमयितुं मध्यपातपराङ्मुखः ।

११३

कुक्ष्यं यागवाहितं वैभुष्यं द्रोहवृत्तिता । दूर्वृत्तस्य प्रभोरन्यत् परिहारान्न भयजं ।

सुवर्णपार्थ्यं विमेषो दधत् फलपुरं तथा । भूभृत् सौचनोत्सृज्य दादशाब्दान्भूदिभुः ।

कन्याणदेयां सञ्जातो जयापीडमहीभुजा । सयामापीडनामाय वभूव भुवनेश्वरः ।

द्वयियापीड इत्यन्यत्राम विभ्रत् स पार्थिवः । समातिं सतभिर्भ्रैः साम्राज्यस्य समासदत् ।

योचिष्यदजयापीडो वृहसत्यपराभिधः । सवितापीडजो राजा शिशुदेश्यस्ततोऽभवत् ।

११४

रागसहस्रोतस्य सज्जितापीडभूपतेः । वेश्यायां कल्पपाद्यायां जयादेव्यामजायत ।

उपाख्यस्याखुवयामकल्पपादस्य तां सुतां । रूपलुब्धोवहद्वलमनैपोत् स हि भूपतिः ।

पद्मोत्पलककन्याणसममधमैः समालुलैः । वालकैः पान्यमानाभूत् पृथिवी भोगभागिभिः ।

तस्य पञ्च महाशब्दाङ्गायानुत्पलकोऽग्रहीत् । अन्ये जगद्विरेऽन्यानि कर्मस्थानानि मातुसाः ।

आयत्तौकृतमायाज्यैर्वाटिभिर्बन्दिताश्रया । भूमज्जनन्या विदधे जयादेव्या जपेश्वरः ।

११५

राज्ञां छपणविर्त्तयत् प्रविष्टो दूष्यते धनं । अचिरान्नोयते शान्तिमपूर्वम् । कथिदेव तत् ।

जयापीडस्य यत्किञ्चित् सनुना हि व्ययीकृतं । सुनुरयत्तरिशेपन्तैः क्रमेण दत्तं वसु ।

भगिनीभगभैभाग्यसमोवैर्बिम्बैः कृताः । ते भङ्गुराणां भोगानां भोक्तारो भाग्यभागिनः ।

निरदुःखं चेष्टमानाः शनैः कल्पकैर्गवात् । ते स्वलोद्याभृपाद्याग्रमकुलीनाः शमद्विरे ।

अथाभिचारक्रियया मियः संमथ्य पापिभिः । राज्येच्छया ते स्वलोपः स्वामी स च नृपोहतः ।

११६

भुक्तचित्तो दादशार्द्धांशस्मिन् व्यापादिते तथा । नैष्वेकस्य ते राज्यं परस्परमहङ्कृताः ।

तेषामात्रान्देशानां नाममात्रमहीपतोन् । तांस्तान् कर्तुमशामान्यान् विरोधोऽन्योन्यमुद्ययो ।

अथ भेदावनीदेयां जातोवप्ययभूपतेः । प्येष्टोऽप्यसाक्रितया योऽभूद्रज्यविवर्जितः ।

योऽयं विभुवनापीडो जयादेव्यामजीजमत । राजागमगितापीडं तं वष्टादुपशे व्यधात् ।

॥ युष्मं ॥ श्रेष्ठादिगणनास्थाननिष्पन्दिता नृपाय ते । पद्ममाङ्गणनास्थानादङ्गनाच्छादने ददुः ।
 एकसम्भाषणान् खेदं यात्स्वयेपु दिने दिने । पद्मसुखमुखाच्चिह्नस्य राजा तदाश्रितः ।
 ते राजन्यजितापीडे राज्योत्पत्त्यपहारिणः । पुरदेवगृहादीनां प्रतिष्ठाकर्षं चक्रिरे ।
 सापत्यास्ते बुभुजिरे राज्यं स्वामिविचर्जितं । निर्जने महर्षिं शान्तं मियः भर्त्या दृक्का इव ।
 उत्पलेनात्पलस्वामी तथोत्पलपुरं कृतं । पद्मस्य पद्मस्वाम्यन्ते कृतिः पद्मपुरं तथा ।
 नधूर्व्यधत्त पद्मस्य गुणादेवो गुणोज्ज्वला । मठमेकमधिष्ठाने दितोयं विजयेन्द्रे ।
 धर्मो धर्मोद्यमे हेतुर्थमस्वामिविनिर्मिते । कल्याणवर्था सत्कर्मा कल्याणस्वामिकेशवे ।
 दीनाराणां सहस्राणि पद्मोपकरणं कृती । एकैकस्याः सुधीर्धनोः कला ममो महाधनः ।
 पद्माभ्योतिष्ठस्राणि गवां दत्वा प्रकल्पयन् । कुम्भप्रतिष्ठासम्भारं योममस्वामिनं व्यधात् ।
 तस्यैकक्षेत्रे सामग्र्या कः सङ्गां कर्तुमर्हति । भ्रातृणां किं पुनरेषां सर्वेषां भूरिस्मदां ।
 द्रोहाज्जितास्तु वा सख्यो सुखतोपाज्जिताथवा । सर्वेषां सुहृदोयैव तेषां दाढतया तथा ।
 कृता देवगृहाद्यैर्धैर्यं तत्पार्थेऽन्यसुरास्यदैः । दिङ्मातङ्गसमीपस्य कलभौपम्यमाश्रितं ।
 एकोननवते वर्षे खखीये शान्तिमागते । निर्विघ्नभोगास्तेऽभूवन् पट्टविंशान्दात्ययावधि ।
 अथ ममोत्पलकजोत्पलदभूदाकृणो रणः । रुद्रप्रवाहा यत्रागोदितला सुभटैर्हते ।
 कविबुधमनःसिन्धुशङ्काः शङ्कुकाभिधः । समुद्रिह्ययाकरोन् काव्यं भुवनाभुदयानिधं ।
 मन्मसनुर्धमोवर्षां संधामापो व्यपाहरत् । स यत्र तेजः शूराणां नवत्राणमिवाव्यमा ।
 अथोत्पलजितापीडं संधामापीडसम्भवः । अन्तर्गापीडनामाभूत् कृतो ममोदिमिर्नृपः ।
 ममोत्पलहामहिष्णुनात् सन्मृतमर्धवैकृतः । तस्य राज्यं दिपचासोत् सुखवर्मात्पलात्माजः ।
 वर्षत्रयेणात्पलके ततः प्रमथमागते । स चकारोत्पलापीडमजितापीडजं नृपं ।
 तेषामाश्रयजे राजसङ्क्रान्तं महोभुञ्ज । भूत्वापि भूत्याः कृतिनो विभूतिं कोऽपि लेभिरे ।
 सान्निवियद्विकसस्त्य रज्जोनाम विभूतिभाक् । तस्मिन् कावेऽपि यद्यके रजस्वामिसुरास्यदैः ।
 भेजदौर्वाभिसारादीन् देशानुत्तम्य भूपतां । विमलाश्रयाममुजो नराया व्यवहारिणः ।
 राज्ञां कर्कटावंग्यानां क्षीणप्रायमभूत् कुलं । वंशलूत्पन्नकुल्यानां भुवि वैपुत्र्यमायये ।
 सामर्थ्यापनतप्रायपार्थिवलोच्यपद्यत । विदेवात् सुखवर्षाय शूद्राकायेन स्वबन्धुना ।
 ततः शूराभिषो मन्त्री सुखवर्षात्समेऽकरोत् । राज्ययोग्योऽपमित्यास्थां समुज्ज्वलितवर्षणि ।
 एकविंशे स वर्षेऽथ प्रजाविघ्नवशान्तये । विनिवर्त्यात्पलापीडं तमेव भूपतिं व्यधात् ।
 यत्कृते विफलक्रेम आसन् पिबपितामहाः । पौत्रेण हतया प्राप्ता हा छिद्रिः पुष्करमण ।
 कुम्भाः पयोनिधिपयोहरणप्रवृत्ता नित्यं हन्ति किन्तु ये विफलमनसः ।
 चित्रं चणदिह तदेकसमुद्भवेन सन्दर्भिता निखिलवैरिधियानलीला ।
 अथ तदुद्गमं राजसमीपटितकटाक्षहतादिपट्टवन्धे ।

॥ राजतरङ्गिणी ॥

कनकघटमुखान्नमिषेकं श्रुति पतन्तमवन्तिवर्षदेव ।

सम्प्राप्तावुपदेष्टुमिन्दुतपनै युक्तं स्वशोभैर्भूपालैर्नवराज्यतन्त्रमिव स आचक्ष्ये धारयन् ।

राजा मण्डनकुण्डलदयमिपात् खच्छातपत्रच्छासक्तोविष्टरपुण्डरीकघटितच्छाद्योदयो दियुते ॥ १२५ ॥

॥ राजानः ॥ १७ ॥ ग्रन्थाः ॥ ७२८ ॥ आदितः राजानः ॥ ७० ॥ ग्रन्थाः ॥ २७ ॥

इति श्रीकामरीरिकमहामात्यचम्पकप्रभुभूतोः कङ्कणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां चतुर्थस्तरङ्गः ॥

समाश्रतदधे षष्टियुते मासेषु षट्षु च । निर्दग्धाहेषु कार्कोटवर्गे सप्तदशमवन् ।

॥ अथ पञ्चमस्तरङ्गः ॥

कायेतेषु रुचिः कचेषु कणिनां पुंस्तो किलस्येव ते गोमिः कण्डतटस्य ह्यति पुरो दृक् पश्य चतुःश्रुतेः ।
 सन्धानेऽभिनवे मियो भगवतो जिह्वा वृथक्स्पन्दिनी मित्रार्थं सदृशाक्षरामपि वदन्त्येवं गिरं पातु वः ।
 अर्वातिवर्था साक्षाज्यं प्राप्य पाटितकण्डकः । चकार चरितैश्चिन्नं सतां कण्डकितं वपुः ।
 आसतां चितिपामायै तौ दावपि परस्परं । आश्वादाने परिहृदौ ध्यात्वावाद्यापरिग्रहे ।
 छतत्रां चान्तिमान् ध्यामृन्मन्त्रो भक्तः अयोजिह्वतः । अभङ्गुरोऽयं संयोगः सुरुतेर्जातु दृश्यते ।
 विवेकां प्राप्तारज्यः स क्षाम्बुदीप्य नृपश्रियं । अविनुप्रस्यतिर्धर्मानन्तरेवमचिन्तयत् ।
 गोभुजां वल्लभा लक्ष्मीर्भातङ्गोत्सङ्गलालिता । सेयं स्पृहां समुत्पाद्य दूषयत्युन्नतात्मनः ।
 स नास्ति कथित् प्रथमं यः प्रदर्शानुकूलतां । सन्ताप्य तेन च रसं नीचमोत्येव नानया ।
 चपलाभिः प्रवृद्धेयं स्ववेद्याभिः सहाम्बुधैः । तदेकचारिणोदृष्टमनया प्रिचिन्नं कुतः ।
 निःस्रैहानन्वगात् काञ्चित् सचिरं संस्तुनायमै । परलोकाध्वगान् भूपानपाथेयानवान्धवान् ।
 हेमभोजनभाण्डादि भाण्डागारे यदर्जितं । कस्योदस्य न नायास्ते लोकान्तरगता नृपाः ।
 अन्याच्छिष्टेषु पात्रेषु भुञ्जतेषु महीभुजः । कस्मान्न लज्जामवहन् शौचचिन्तां नवा दधुः ।
 स्यलेषु राजतस्यालकपालेख्यलोकितैः । प्रेतभूपालनामाद्वैः ब्रह्मा कस्य न जायते ।
 रुष्टाः प्रविष्टे ये कालपात्रे कण्डान्मुमूर्षतां । अमस्ता अपवित्राय ते हाराः कस्य हरिणः ।
 सन्दूय वायैर्दुःखोष्णैस्त्यक्तान् पूर्वैर्मुमूर्षभिः । स्थूयन्नेतानलङ्काराश्च सङ्कोचः कमाप्नुयात् ।
 या वारिरागिमिलितान्तरसन्निधानसंश्लेषापि सततं मर्दिनैव लक्ष्मीः ।
 पात्रेषु गेरर्गसिभागिषु सा विमुक्ता वैमज्जमेति हरिणीव ऊताग्रौचे ।
 इति निधाय नृपतिनीला स्वर्गादिद्वर्षतां । निजैरञ्जलिभिः प्रादाद्भिज्जन्मभ्यः करभक्तं ।
 साधु भूषेति वक्तव्ये हर्षार्थैर्गौरवं दिजः । साध्ववन्तिधिति वृद्धैकः प्रापाञ्चलीन् बहून् ।

॥ राजतरङ्गिणी ॥

सद्धीं ह्यत्वार्यंसात्कत्तं कृतिनावन्तिवर्गणा । विभूतिद्यामरश्चमात्रशेषा व्यधीयत ।

अनन्तसम्पत्सम्पन्नभूरिगोचजविभवे । राजश्रीर्दुर्जरा तस्य नवते भूमजोऽभवत् ।

विश्रुतः समरे भ्रातृन् भ्रातृभ्यां विजित्य सः । चकार भूरिभिर्वीरैराज्यं विगतकण्ठकं ।

राज्यं निष्पाद्य निर्व्विघ्नमथ वात्सल्यपेशलः । विभज्य वन्धुभृत्येषु बभूजे पार्थिवः श्रियं ।

भाता दैमातुरस्तेन, शूरवर्माभिधः सुधीः । ज्ञातिप्रियेण वितते यौवराज्येऽभ्यषिच्यत ।

खाधूयाहस्तिक्षणाख्यावयहारौ प्रदाय यः । शूरवर्मा स्वामिनश्च गोकुलश्च विनिर्ममे ।

सम्पूर्णपुण्यमहिमा मर्त्यमाहात्म्यमन्दिरं । पञ्च हस्तप्रदश्चक्रे मठं सुकृतकर्षणः ।

आता व्यक्त नृपतेरपरः समराभिधः । केशवं चतुरात्मानं समरस्वामिनं तथा ।

द्वौ शूरावरजौ धीरविभवाख्यौ निजाख्यया । व्यधत्तां विबुधावासौ द्वाक्न्या गणनापती ।

भूत्वा बाहुल्यताद्वयप्रभावानुभवौ भुवि । गतौ सविप्रहवेन हरादासाग्र्यसत्यता ।

॥ शुभं ॥ राजदौवारिकः श्रीमाञ्जूरस्वामिर्भोदयः । भोदयस्वामिनोयः प्रतिष्ठां समपादयत् ।

रामजाख्यमुपाध्यायं ख्यातव्याकरणग्रन्थम् । आख्याद्यपदकं चक्रे स तस्मिन् सुरमन्दिरे । ।

अमात्येन महीभर्तुः श्रीप्रभाकरवर्धना । कृतं प्रभाकरस्वामिनाभ्यावृणोति केतनं ।

आयातेन शुकेः सार्द्धेन्दुता गृहशुकेन यः । मुक्ताः प्राप्य प्रतिष्ठायां चक्रे ख्यातां शुकावलीम् ।

विश्विन्नप्रसरा विद्या भूयः शूरेण मन्त्रिणा । सरकृत्य विदुषः सभ्यान्द्रेष्ठेऽस्मिन्नवतारिता ।

पुण्यैः चित्तिभुजां योगैरुद्घमानामहर्द्धयः । बुधाः प्रवृद्धसत्काराभूषणेर्विविष्टाः सभाः ।

मुक्ताकणः शिवस्वामी कविरानन्दवर्धनः । प्रयागं रत्नाकरस्यागात्साम्राज्येऽवन्तिवर्मणः ।

आस्थाने छतमन्दारविन्दीशूरस्य मन्त्रिणः । सङ्कल्पसृतिमाधातुमिमामार्थं सदापठत् ।

अयमवसरउपकृतये प्रकृतिचला यावदस्ति सम्पदियं ।

विपदि समाभ्युदयिन्या पुनरुपवात्तुं कुतोऽवसरः ।

हृतः सुरेश्वरी च व ब्रह्मगणविधायिना । शिवया भिन्नयास्तेन प्राप्तादः सांख्यस्थितिः ।

गुरुर्यर प्रातःठाण्य स्वयम्भुव समुचते । चक्र गुरुरमठन्वीमान् स भागाय तपस्विना ।

स्वयत्त पत्तनवर तेन गूरपुराभिध । क्रमवत्तु प्रदशस्तदकाऽभूदानवप्रयत ।

सुरावरप्रोद्गनतयक मूतवर हर । मठ गूरमठान्तय गूरजारध्वधमः ।

काव्यद्वयाम्भो गूरुवधू मुहूर्त्तान् व्यथान् । सदाशिव सुरस्यया काव्यद्वयाम्भो ।
 निम्नोत्तमिषां भोक्तृभोक्तृव्यभिचारे । निम्नोत्तमिषां भोक्तृभोक्तृव्यभिचारे ।

निर्माणादिवाग्निना वादरेण्यग्निना। मूलाय द्वायमुन्नाय नृपातः अक्रियान्दह।

चित्रे चित्रैश्चमयावली मया वासपर्वण्डे । भक्तिमोक्षार्णवंतः तान् तेषां विष्णुमिदं त्वयः ।

अथ निष्कर्षः । तत्र पापानां प्राप्तिरिति चेत् । विनाशः सर्वपापकृतायैव नित्यः ॥

विपरेभ्यः भूतेषु विजयेषु भभता । धामदेव्या देवसम्या मेव पीयूषं प्रतं ।

शूरस्यापि नरेन्द्रं तं ध्यायतः स्वाधिदैवतं । तत्रियार्थमुपेक्ष्योऽभूद्वक्षः प्राणाः सुतोऽपि वा ।
 तथा चार्धयितुं जातु यातो भूनेश्वरो नृपः । विभवानुगुणेष्वस्मिन् पूजोपकरणेषु पिते ।
 ददर्श पोठे देवस्य पूजकैरुपपादितम् । वन्यमुत्पलमाकाशं तिक्रमाकमवस्थितम् ।
 तत्रस्थाः क्षामुजा शृष्टास्तन्निवेदनकारणं । यजिज्ञपन् चित्तिन्यस्तजानुप्राञ्जलयस्ततः ।
 डामरो धन्वनामासि लहरे विपथे बली । शूरस्य मन्त्रिशो देवसेवको यः सुतोपमः ।
 हृतेषु तेन यामेषु निरवयवशक्तिना । निवेद्यमेतदेवास्मै भूतेष्वयं निवेद्यते ।
 अक्राण्डशूलजनितां पार्थिवः कययन् व्यथां । श्रुतमश्रुतवत्त्वत्वा त्यक्पूजोऽयं निययौ ।
 पूजां वन्यज्य गमनं शूलं चाकस्मिकं प्रभोः । सहेतुकं विदम्बूरो वृत्तान्तान्वेषकोऽभवत् ।
 ज्ञाततत्त्वस्तत्सूयं भूतेष्वभ्यर्णवर्तिनः । क्रुद्धः समाह्वयकस्य भैरवस्याविग्रहं ।
 निषिद्धजनवाङ्मयभूला विरलपार्थगः । प्राहिणोद्धन्वमानेतुं ततो दूतान् पुनःपुनः ।
 स चित्तिं पत्तिवृत्तनासंमर्देन प्रकल्पयन् । अप्रकल्पतनुः प्राप क्रूरः शूरान्तिकं पुनः ।
 तस्य प्रविष्टमात्रस्य शक्तिषः शूरचेदिताः । मुण्डं सजीवितस्यैव चिच्छिदुर्भैरवायतः ।
 आचक्षे सरसि चिस्त्रा धरिरोद्गारि तदपुः । क्षापतेः चाक्षितामर्षो धीरः शूरो विनिययौ ।
 तस्य श्रुत्वा शिरश्चिह्नं खपुत्रस्यैव मन्त्रिणा । चीणमन्युः चित्तिपतिः सवैलक्ष्यस्त्वाभवत् ।
 शूरोऽयं शृङ्खलुशो निययौऽस्मीति भाषिणं । उत्थाप्य तत्प्राप्तं देवं पूजाशेषमकारयत् ।
 इत्थं समस्तकृत्येषु भावशः स महीपतेः । अनुक्तैव हितं तच्च प्राणास्त्वज्ञायासाधयत् ।
 परस्परमनुत्पन्नमन्युकालुष्यदूषणौ । न दृष्टो न श्रुतावन्यौ तादृशौ राजमन्त्रिणौ ।
 शोमेघवाहनस्यैव सासाज्येऽवन्तिवर्षणः । अशेषप्राणिनामासोक्तुमारो दमयस्वरान् ।
 जलं जहङ्गिः शिशिरं तटानेत्याकुतोभयैः । तत्कालं सेवितः शृष्टे पाठोनेः शरदातपः ।
 अनुयहाय लोकानां भट्टाः श्रीकण्ठादयः । अयन्तिवर्षणः काले मिद्धा भुवमवातरन् ।
 शरिरे वज्रवक्त्ये येयामेकस्य पावनः । अयं प्रासङ्गिकः कयिद्वृत्तान्तो वर्णयिष्यते ।
 देशः प्रवर्ततोऽयं महापद्मररोजलैः । कूलिनीभिश्च श्रवतः स्वन्यात्पत्तिः सदाभवत् ।
 सलितादित्यभूतं स्वयोगेन बलीयसा । किञ्चिदाकृष्टमलितः प्रपितापत्तिं मनाकृतः ।
 जयापोठे क्रमाद्याते स्वन्यवोर्ध्वेषु राजसु । सलिलोपश्रवैरासीत्युनरेवाष्टा चितिः ।
 दीनाराणां दमशतो पञ्चाशत्यधिकाभवत् । धान्यखारीक्ये हेतुर्देशे दुर्भिक्षविवने ।
 अयन्तिवर्षणः पुष्पैर्जन्तुञ्जोवयितुं ततः । स्वयमन्नपतिः शोमान् सुख्यः चितिमवातरत् ।
 यस्याविज्ञातं मभूतसूयै कालेऽपि निश्चितं । अयोनिजलकृतिनयतिर्भुवनाहुतैः ।
 पुरा रथारजःपुत्रं सप्ताज्जन्तो पिधानवत् । सुव्याभिधाना चण्डालो मृद्व्वाण्डं प्राप नूतनं ।
 तस्मिन् पिधानमुद्धृत्य सापश्यन्मध्यमायिनं । बालं कमलपत्राचं धयन्तं स्वरुद्राहुतैः ।
 माषा कयापि त्यक्तोऽसौ सुन्दरो मन्दभायया । अयेति चिन्तयन्त्यासीत्वा चेहाप्रसुतस्तनी ।

अदूषयन्त्याः स्मृतेन धात्र्याः प्रहृष्टस्त्रियो गृहे । तया विहितवृत्तिः स शिशुर्हृष्टमनीयत ।
 स सुयन्तानामा मतिमान् प्रहृष्टः शिचिताचरः । कस्याप्याधीष्टृदपतेरभकाध्यापको गृहे ।
 व्रतस्नानादिनियमैस्तं सतां हृदयङ्गमं । गोष्ठीषु विशदप्रश्नं विदग्धाः पथ्यवारयन् ।
 तेषां कथायवस्थासु निन्दतां जलविप्लवं । धीरलि मे निरर्थस्तु किं कुर्यामिति सोऽज्ज्वोत् ।
 उन्नतस्त्रेव वदतस्तस्य तन्त्रियमादयः । निशम्य भूयश्चारेभ्यश्चिरमासीत्तुविस्मयः ।
 ततस्तस्मान्नीय नृपः किं ब्रूष इति पृष्टवान् । धीरस्त्रीत्यादि राजाग्रेऽप्यवोचत्सोऽप्यसङ्गमः ।
 वाहल्लोऽसाविति निजैरुक्तोऽप्यथ महीपतिः । धियं दिदृक्षुर्बिदधे तस्यायत्तं निजं धनं ।
 कोशाद्दीनारभाण्डानि बह्वन्यादाय हेलया । ययौ मज्जराज्यं स नावमारुह्य रंहसा ।
 ग्रामे तत्र प्रहृष्टासुनिमग्रे नन्दकाभिधे । एकं निचिय दीनारभाण्डं व्यावर्तत द्रुतं ।
 सत्यं वाहल्ल श्वासौ सभ्येवपि वदत्सपि । वार्तां निशम्य तां राजा तन्निष्ठात्वेवकोऽभवत् ।
 क्रमराज्यं समं प्राप्य देशे यवदराभिधे । अञ्जलिभ्यां निचिय दीनारान् सलिलान्तरे ।
 यत्र तीरदयालुभिः शैलनिलुठिताः शिलाः । चकुर्वन्तिस्तां निप्योऽप्यः प्रतिपथोन्मुखं ।
 दुर्मितोपहृता ग्राम्या दीनारान्वेषिस्तदा । शिलाः प्रवाहादुद्धृत्य वितस्तां समगोधयन् ।
 एवं दिनानि दिवापि पथोयुन्या विक्रय्य तत् । वितस्तामेकनः स्थानात्कर्मकङ्कितवन्धयत् ।
 पापाण्येतुवन्नेन सुयेनाद्भुतकर्मणा । सप्ताहमभवदहम् । निखिला नीलजा सरित् ।
 अधः प्रवाहं संशोध्य सुष्ठुदग्धप्रतिक्रियां । कृत्वा बद्धैः शिलावन्धैः सेतुबन्धमपाटयत् ।
 विरकालनिरोधेन सेत्काण्डेवान्मुधिं प्रति । ततः प्रावर्तत जवाङ्गन्तुं सागरगामिनी ।
 जम्बालाद्वा स्फुरन्मीना भूयर्भौ सलिलोज्जिता । व्यक्तकाण्डासनचक्रा निर्भेधेव नभस्त्रयी ।
 यत्र यत्र विवेदौघवेधं सलिलविप्लवे । तत्र तत्र वितस्तायाः प्रवाहान्नूनान् व्यधात् ।
 मूलस्रोतोयनिष्ठतभूरिसेता वभौ सरित् । एकभोगाश्रयानेकफणेषासितपन्नगी ।
 वामेन सिन्धुखिपाग्या वितस्ता दक्षिणेन तु । यन्मयो घे समगंघातां प्राग्वैन्यस्त्रामिनोऽन्तिके ।
 वर्त्ततेऽद्य महानद्योः कल्याणायेऽप्यनत्ययः । सङ्गमो नगरोपातो स सुयोपकमलयेऽ ।
 अद्याप्यास्तां फलपुरपरिहासपुरस्थिता । विष्णुस्त्रामी सङ्गमस्य वैन्यस्त्रामी च तीरयोः ।
 सुन्दरीभवनायर्णप्राप्तसाधनस्य तु । योगमायी ह्योकेनसुख्यस्याभ्यर्चितस्तटे ।
 दृश्यन्तेऽद्यापि सरितां पूर्व्यस्रोतस्तटोद्भवाः । निषादाट्टनौरेखोऽङ्गाजीर्णपादपाः ।
 स्फुरत्तरङ्गजिह्वास्त नदीर्भागमजियहन् । तास्ताः स्वेष्टानुसारण भान्द्रिकः पन्नगीरिव ।
 बद्धा शैलमयान् मेढुन्वितस्तां सप्तयोजनीं । महापद्मसरोवारि स चकार नियन्त्रितं ।
 महापद्मरः कुण्डादितस्ता येन योजिता । जवायिर्याति कोदण्डयन्त्रादिपुरिवाधुना ।
 उद्धृत्य सलिलादुर्ध्वमिजमादिवराहवत् । अनेकजनसङ्घोर्णम् ग्रामाद्यानांविधाग्यधात् ।
 पानोभिरभ्यः धरेत्थ यान् कुण्डसङ्गमान् व्यधात् । कुण्डलानीति सर्वथा सगृह्णान् मुञ्चते जनाः ।

उत्खातकीलनिवहा नद्योऽद्यापि शरत्कथाः । व्यञ्जन्ति जलगन्धैर्भवन्धनं सुखसन्निभान् ।

दीनारमाण्डानौज्जीव्य यद्गाधजलान्तरे । नन्दके निर्गतजले खलान्तात्तदभ्यत ।

अदेवमावकान् ग्रामान् परीक्ष्य विविधाः चित्तीः । संविभेजे विभक्तेन नादयेन स वारिणा ।

असिञ्च जलेयमानान् ग्रामान्मृदमुपाहृतां । या यावता क्षणेनागाच्छेपं तां तावता हृदि १११

कालेन मत्वा सेकार्हाम्यप्रतिग्रामं जलस्रुतेः । परिमाणं विभागश्च परिकल्प्य निरत्ययं ।

चकार चानूवाद्याभिः सिन्धुभिः सर्वतोदिशः । सत्कलोदारकेदारसमत्वं पन्नविभ्रमाः ।

॥ तिलकं ॥ न कश्चपेनोपकृतं न यत्सङ्कपेण वा । हेलया मण्डलेऽमुष्मिंस्तुष्येन सुकर्मणा ।

भ्रमेजलादुद्धरणं द्विजचेच तथार्पणं । सेतुवन्धोऽग्निस्रोते ये यमनं कालियस्य च ।

चतुर्षु सिद्धमिति यद्विष्णोः सत्कर्मजन्मसु । सुयस्य तत्पुष्करागरेकस्मिन्नेव जन्मनि । ११०

॥ युगलकं ॥ यस्मिन्महासुमित्रेषु दीनारारणां शतद्वयो । धान्यखारी प्राप्तिहेतुरासर्गोदमकपु

ततः प्रभृति तत्रैव चित्रं कश्मीरमण्डले । पटुर्विग्रहा धान्यखारो दीनारैरुदितः कथः ।

निर्गताया महापद्मसलिलात्सर्गमन्त्रिभं । वितस्तायास्तटे चक्रे खनमाहं स पत्तनं ।

सुश्रुता स्थापिता तेन सरसि व्याघ्रदिनटे । आशंभारं स्थिरा मारमर्थादास्यपचित्रां ।

सुय्याकुण्डलनामानं यामं हत्वा दिजातिषात् । सुय्यामुदिश्य तन्नासा सुय्यासेतुं स निर्ममे । १११

तेनोद्धृतासु सलिलाद्रूपे ग्रामाः सहस्रयः । अवन्तिवर्धप्रमुखैर्जयस्यलमुखाः हताः ।

हृद्ग्रैधर्म्यहृत्तान्तेः प्रवर्तन्तस्ततोदयः । अवन्तिदेवः पाति स्म मान्यतिव वसुन्धरां ।

प्राणप्रयाणशोचोऽगरेगयस्तस्ततो यथा । चेन्नं स विपुरेणाद्रिनिष्ठज्येष्ठेयराश्रितं ।

आत्मनस्तत्र नियत्य विपत्तिं चिरगोपितां । प्राणान्ते प्राञ्जलिः शुद्धो वैष्णवलमदर्शयत् ।

तेनान्ते भगवद्गीताः शृण्वता भावितात्मना । ध्यायता वैष्णवं धाम निरमुच्यत जीवितं । ११०

आपादशुक्लपचस्थ तृतीयस्थां क्षमापतिः । वर्षे सकोनपठे स क्षाष्टपास्तमुपायथा ।

तस्मिन् प्रशान्ते प्रत्येकं विभवोत्सुकचेतसां । तुल्यमुत्पन्नवंश्यानां राज्यच्छा भूयसामभूत् ।

ततश्चक्रे प्रतीहारः प्रयत्नाद्रत्नवर्धनः । नृपं शङ्करवर्माणमवन्तिनृपतेः सुतं ।

कर्णपौविन्नपामात्यस्तनूजं शूरवर्धनः । तद्वृषास्तुखवर्मास्यं यौवराज्योपयोजयत् ।

अतस्त्योराभूदरं चित्तीययुवराजयोः । यस्मिन् क्षणे क्षणे राज्यमासीद्देवाभिवाश्रयत् । १११

शिवशक्त्यादेयोवीराः स्वामिकार्याजिज्ञतास्रवः । यथाभूवन् स्वसलस्य परीवाचणत्वाग्निनः ।

कुर्वन्तां स्वामिश्रच्छां दानमानप्रतिग्रहं । सत्त्वैकाग्र्याद्य ते दक्षादानुकूल्यमश्रियन् ।

पिण्डपुष्पाभ्यग्न्यज्याहृताः श्रितिताः कश्चित् । तावन्न वीततमसः शठचित्तमनुजीविनः ।

कथञ्चिदप्य निजित्य युवराजं महोजसं । प्राज्यः स्वविजयौदारयके शङ्करवर्मणा ।

सघाटुं समरवर्माणैर्बर्तोर्षमरोऽसह्यत् । कीर्त्तिं श्रिया प्रशयिमीं लब्धयाधिविवेद सः । ११०

अयं निश्चित्य दायादाञ्ज्वा लक्ष्मीं चित्तीश्वरः । जिष्णुर्हिम्विजयं कर्तुं श्रीमानासीन्महोदयः ।

॥ राजतरङ्गिणी ॥

तस्य फालबलाद्देशे प्रचीणजनसम्पदि । लवाणि नवपत्नीनां दाराश्चिग्रमतोऽभवन् ।
 स्वपुरस्त्रोपकण्ठेऽपि योऽभूत्कुण्डितशसनः । स एव रत्नोत्तमेषु राज्ञामाज्ञां न्यवेद्यत् ।
 गच्छन्नास्त्रायविच्छेदसम्पदायः कुरुजये । स्वप्रज्ञया समुद्योतो राज्ञा मङ्गरवर्धनः ।
 तत्प्रेमाननरनाथानां पृतनाभिः पदे पदे । कुलापगेव क्षुब्धाभिर्विग्रन्तीभिरवर्द्धत । १४४
 दार्ढ्याभिसारराजेन वसता समुपाश्रिताः । अद्रिदोषो न बहिःस्तस्मैनानादमादधुः ।
 जनोत्सर्गैर्हरिगणैर्गृह्णन्हरिगणं चणात् । अनासादितदुर्गं स चक्रे दुर्गान्तरातिथिम् ।
 लवाणि नवपत्नीनां वारणानां शतत्रयी । सचक्ष वाजिनामासीदस्य सेनापुरःसरम् ।
 स गुर्जरजयत्ययः स्वपराभवशङ्किनः । वैगतं पृथिवीचक्रं निन्ये तमपि ह्यास्यताम् ।
 पुनर्भुवनचन्द्राख्यं नीविं प्रागेव दत्तवान् । स क्षमभूषणं कर्तुं तस्याभ्यर्षमुपागतः । १४५
 अथ तत्कण्ठकं भ्रातृद्विरमण्डलनायकम् । वीक्ष्य समुद्रमायातानं महाहर्षमिवोज्ज्वलम् ।
 समागमचणे यस्माच्छङ्कमानः स्ववन्धनं । पलाय्य प्रययौ दूरं निर्वाणैर्जोविजृम्भितः ।
 ॥ तिलकं ॥ यमप्रतिमसौन्दर्यमदायाजः पुराविदः । तमेवाद्राचुस्तस्मा नृपाः कालवि-
 ष्टचखानालखानस्य संख्ये गुर्जरभूभुजः । बहुमूलां चणालक्ष्मीं शङ्ख दीर्घामरोपयत् ।
 तस्मै दत्ता टङ्कदेवं विनयादङ्गुलीमिव । स्वशरीरमिश्रपासीकण्डलं गुर्जराधिपः । १४६
 दत्तं भोजाधिराजेन स साम्राज्यमदापयत् । प्रतीहारतया शय्यो भूते यत्किञ्चिन्नाथे ।
 दरक्षुर्ह्वाधिपयोधैः केशरिवराहयोः । हिमवद्दिग्ध्यधोरासीदार्थावतैर्दवान्तरे ।
 नचक्षेस्त्रिव भूपेषु नमसोत्तरापये । यस्यैव विपुला ख्यातिर्मातण्डलैव मण्डलम् ।
 स श्रीमानक्षयिः शाहिरलखानाश्रयः क्रुधा । निराकरिष्णुः सायाज्यात्तस्य सेवां न लभवान् ।
 एवं दिग्विजयं कृत्वा प्राप्तः स निजमण्डलम् । प्रदेशे पञ्चसत्ताख्ये खनाया विदधे पुरम् । १४७
 तस्य श्रीस्वामिराजस्य तनयोदक्षप्रभोः । पूर्णमेव क्षपावन्धोः सुगन्धाख्याभवप्रिया ।
 तया सर्म पुरवरे सुरराजोपमो नृपः । तस्मिन् शङ्करगौरिशस्रगन्धैः विनिर्ममे ।
 द्विजस्योनैयकाख्यो गौरीशस्रसन्नोः । चातुर्विधः छतस्तेन वाग्देवीकुलमन्दिरम् ।
 परकाव्येन कवयः परद्रव्येण चेश्वराः । निर्लोठितेन स्तुतिं पुष्पनययतने चणे ।
 स्वल्पसत्त्वो नरपतिः स्वपुरख्यापनाय सः । सारापहारमकरोत्परिहासपुरस्य यत् । १४८
 ख्यातिहेतुः पट्टवानां पट्टूनां कथविक्रथैः । इत्यादि यत्पत्तनेऽस्ति तत्तस्मिन्निद्रेऽभवत् ।
 राज्यप्रदेन नृपतेरन्नवर्धनमन्त्रिणः । शीरन्नवर्धनेशाख्यो व्यधीयत सदाशिवः ।
 चित्रं नृपदिपाः पूतभूतं यः कीर्त्तिनिर्झरैः । भवन्ति व्यसनाशक्तिपद्मखानमलोमयाः ।
 अथ क्रमेण नृपतिर्लीलाभाष्येन भूयसा । अधीयमानचित्तेऽभूत्प्रजापीडनपण्डितः ।
 आरक्ष्यैर्यस्यैर्भूमा क्षोणकोशाः चणै चणैः । देवादीनां स सर्वस्वं जहारायासयुक्तिभिः । १४९
 कर्मस्थाने पुरगृह्यामादिधनहारिणा । तेनाट्टपतिभागात्पट्टहृत्कथाभिधे कृते ।

धूपचन्दनतेलादिविक्रयोत्थं समादधे । द्रविणं देववेग्नभ्यः क्रयमूत्रकञ्जच्छलात् ।
 प्रायवेचां मुखे दत्त्वा विभक्तैरधिकारिभिः । चतुःपष्टिं सुरगृहान्मुमोचेतरदञ्जसा ।
 यामान्देवगृहपाद्यान् राजा प्रतिकरेण सः । स्वयं खोद्यत्येतात्पत्तिं क्षां कार्यक इव व्यधात् ।
 तुलां कृत्वा विभागानां वर्षदेयां सपर्यदे । भुक्तिकम्लमनूयादिदम्भादणधिकं ददौ ।
 दिगन्तरस्यो यामोणानूढभाराननागतान् । तद्देशैर्भारमूत्रं वर्षमेकमदण्डयत् ।
 वर्षोऽपगमिच्छिखिलान्भारमूत्रं निरागसः । तथैव संख्याया याम्यान् प्रतिग्राम्यमदण्डयत् ।
 इत्येषा रुढभारोद्धिः प्रथमं तेन पातिता । दारिद्र्यदूतीयामाणां या त्रयोदशधा स्थिता ।
 स्कन्दकयामकायस्यमासदृष्ट्यादिसङ्ग्रहेः । अन्यैश्च विविधायाश्चैर्यथाद्रामान्स निर्धनान् ।
 तुलापहारोपचयग्रामदण्डादिसङ्ग्रहेः । इत्येष तेन संवाहो गृहकृत्ये प्रवर्त्तितः ।
 व्यधत्त पञ्च गिरिवान्स तस्मिन्नित्रकर्मणि । पठं तथा गञ्जवरं शकचं लवटाभिधं ।
 आत्मनो निरयं मूढः सोऽङ्गीकृत्येत्युपक्रियां । भाविनामकरोद्ग्राह्यां पापीयस्तानि योगिनाम् ।
 निमित्तं मण्डलेऽमुष्मिन् सविद्यानामनादरे । राज्ञां प्रतापहानौ च नान्यः शङ्करवर्मणः ।
 मुखेन गुणिना राज्ञां धनहान्या प्रयापहा । मूर्खेण येन कायस्या दास्याः पुत्राः प्रवर्त्तिताः ।
 तथा कायस्यभोज्या भूजांता तप्रात्यवेक्षया । यथा सञ्जायते वर्षहरणादिव भूभुजाम् ।
 तस्मिन्धारे प्रजादुःखे छपादः पृथिवीपते । पुत्रो गोपालवर्माख्यः कदाचिदिदमप्रवोत् ।
 प्रदातुस्मात् भवतः पूर्वं न्यासीकृतः स्थितः । वरो यः सत्यमन्त्रस्य सोऽधुना प्रार्थ्यते मया ।
 कायस्यप्रेरणादैर्देवेनाद्य प्रवर्त्तितैः । प्रायासे न्यासमेवैव प्राणवृत्तिः शरीरिणः ।
 न च नामास्ति तातस्य काचिन्नोक्तदयोचिता । मनागपि हितप्राप्तिरेतया जनपोषया ।
 अदृष्टविषयां वार्तां गहनां विट्प्रेषति कः । दृष्टेऽप्यनिष्टादन्यत्र कर्मणा नेन दृश्यते ।
 एकतो व्याधिदुर्भिवप्रमुखा विपदोऽखिलाः । प्रज्ञानामेकतस्तेका लुम्बता वसुधापतेः ।
 भूभुजोऽभ्यल्लोभस्य श्रीः कैश्चिन्नामिनन्द्यते । अकालकुसुमस्यैव फलसम्भावोऽग्नित्वा ।
 दानस्य स्रुता सुक्तिर्विषयधननं प्रभोः । लोभः पूर्वं तयोरेव विनाशाय मद्योद्यमः ।
 प्रतापमार्पतिं शोभां हेमन्तादस्य वारिदः । सतिप्रेषां करोत्येव लोभस्य पृथिवीभुजं ।
 दायादस्यभीहता परित्तराभ्यैर्भवन्त्युन्नता मृत्याः प्रत्युपकारकातरमते । कुर्वन्ते केऽपि प्रियं ।
 राक्षसीभूतधनस्य जीवितहतौ शय्यतेरन्विता भूमतः । कियते दिपेव रमशासोमेन किं नामियं ।
 राजा संवाहनामायं नवायासो जनासुहृत् । तदेष लोभप्रभवः प्रज्ञानाय निवार्यतां ।
 श्रुत्वेति राजपुत्रस्य भोजन्येनोज्ज्वलं वचः । स्मितधौताधरो राजा शनैर्बचनमप्रवोत् ।
 तवाकृत्य विसम्भादि वचः सौजन्यपेशलं । स्मारयत्यस्य मामेतच्चिसदृष्टिं पुरातनं ।
 कुमारभावे पूर्वं मे तवेवार्हन्तरात्मनः । प्रजावसुधता वसु पर्याप्ता पर्यवधेन ।
 सोऽहं पत्नैः वहनवर्षे श्रीतेऽदलोष्णमंशुकं । पदातिरपपादकः पिशा सञ्चारितोऽभवम् ।

१०१

१००

१०५

१००

१०५

१००

मृगव्याधा इधे, साङ्गमटन्तं कण्टकवतं । अन्तर्वाप्यं मां विलोक्य तमस्यपिपुरयगाः ।
 स तानुवाच सामान्यो भूत्वाहं राज्यमाप्तवान् । काले काले सेवकानां जाने सेवापरिश्रमं ।
 ईदृग्दुःखमयं भुक्त्वा ज्ञास्यत्यन्यथायं भुवं । प्राप्तेयस्यै भवेन्मूढो गर्भेश्वरतथान्यथा ।
 उपाधैरौदृग्भैर्योऽहं कृतः पित्रा सुशिक्षितः । तेनापि प्राप्तराज्येन मयैवं पोषितः प्रजाः ।
 गर्भवास्यथां जातः शरीरी विस्मरेद्यथा । प्राप्तराज्यस्तथा राजा नियतं पूर्वचिन्तनं ।
 त्वयैव तस्मादेकोऽद्य वरो मह्यं प्रदीयतां । प्राप्तराज्यः प्रजापोषां माकापींस्त्वमतोऽधिकां ।
 सासृयमिति तेनेतः कृतान्येन्यस्मिन्निर्विण्णैः । राजास्त्रैर्विचित्तश्चासीत्कुमारो ह्रीनताननः ।
 त्यागभीरुतया तस्मिन् गुणिष्वपराभूत् । आसेवन्तावराट्पुत्रीः कत्रयो भस्मटादयः ।
 निर्व्वेतनाः सुकवयो भारिकोत्पटस्त्रभूत् । प्रसादात्तस्य दीवारसहस्रद्वयवेतनः ।
 कल्पपालकुले जन्म तत्तेनैव प्रमाणितं । सीवो चितापभ्रंशैर्देवी वाग्यस्य नाभवत् ।
 वेष्टितमश्रुप्लोषो घ्राणस्याये प्रदेमिनी । ध्यानैकाया दृगित्यासीत्सुखराजस्य मन्त्रिणः ।
 घोऽयमाद्यौचित्येवेष्टा दुर्गयासेविनः प्रभोः । कन्दानुवृत्त्यां स प्राप नटखेव विडम्बनां ।
 ॥ युग्मं ॥ सोऽनुगैः सह निर्द्वैहं जघान द्रोहग्रङ्गया । शूरां दार्व्याभिसारेणं शब्दंवा नरवाहनं ।
 प्रजाभिप्राये पतिते नृपस्यान्तर्गवर्त्तिनः । विग्रहिंशाः सुतास्तस्य व्यपघन्तामयं विना ।
 वंशः श्रीर्जीवितं दारा नामापि पृथिवीभुजां । चण्डादेव खयं याति प्रजाविप्रियकारिणां ।
 इत्युक्तं वक्ष्यते चाग्रे व्यक्तमेतत्तु चिन्त्यतां । प्रनष्टं तस्य नामापि यथा क्रूरेण कर्मणा ।
 नाम्ना पत्तनमित्येव प्रख्यातं स्वपुरेऽदृतं । कस्यान्यस्याभिधाध्वंसि यथा शङ्करवर्मणः ।
 स्वखीयः सुखराजस्य तेन दाराधिपः हतः । वीरानकाभिधे स्थाने प्रसादादासद्वयं ।
 तत्केपात्स खयं राजा दत्तयात्रामदोर्जितः । वीरानकं समुन्मूल्य प्रविशेत्तोरपथ ।
 विन्धुकुलाग्रयान्देशाञ्जित्वा भूरीभयातुरैः । कृतानतिर्महोपायैः प्रत्यावृत्तोऽभवेत्ततः ।
 उरगाभिशतस्य वास्तव्यैरैरगैस्तमः । निकृष्टैर्होतैः सैन्यान्तस्मत्प्रपुद्गभूक्तजिः ।
 गिरिशिखरिधिच्छेदेन श्रपाकेन निपातितः । वेगवाहो शरस्तस्य प्रसादादविग्रहत्वं ।
 मुमुर्षुराप्तान् कटकं संरक्ष्य नयतेति सः । उक्त्वा कर्णिरथाकूटः स्थानात्तस्मादितिर्यधौ ।
 शीनदर्शनसामर्थ्यं परिज्ञाय शनैर्गिराः । क्रन्दन्त्या वपुरादिह्य स्थितायाः चान्नाभापितः ।
 पुष्टं गोपालवर्माख्यं न्यासीकृत्य च रक्षितुं । शिरःपृथग्ग्रेहादेव्याः सुगन्धायाश्चयान्धवं ।
 फागुण्ये कृष्णमग्न्यां बभूवै सप्तमग्नौ । उत्खाद्यमानविशिखो मार्गएव व्यपघन ।
 ॥ तिबकं ॥ सुखराजादयः भैर्यं रक्षन्तः परभूमिषु । हृत्तान्नैर्गोपयन्तानं यान्ता एवामव ।
 तं यन्मयुषेले मुहुं नयतोऽग्रयतावधे । प्रतिप्रणामं प्राप्तानां सामन्तानामकारयन् ।
 पङ्क्तिर्भैरिजं स्थाने प्राप्ते कोष्ठाभकाभिधे । चक्रिते गतस्यन्तास्मान्तस्तस्यान्तस्त्वपि ।
 तिग्मः सुरेन्द्रवत्याद्या राख्यो राजानमन्वयुः । वास्तवितुः हतश्रयः अयमिहाश्रयः कृतो ।

१०५

११०

११५

११०

११५

११०

दौ साङ्गोवज्रपारय तं श्रुत्वावनुजग्मतुः । इति सङ्घिक्षिताकूटैः सहस्राक्रियताम्रिशात् ।
 ततो जुगोप गोपालवर्मा धार्मिकतोऽज्ज्वल । सुगन्धया पाद्यमानः सत्यसन्धो वसुन्धरा ।
 मध्ये ललितकादीनां दुर्जुत्तानां वसन्नपि । अनतिक्रान्तवान्योऽपि दुःस्कारान्न सोऽपहीत् ।
 भूपालजननी भोगैर्वैधव्येऽधिकमुन्नदा । सा प्रभाकरदेवाख्यमचोकमत मन्त्रिणं ।
 तया निर्भरसभोगप्रीतया स व्यधीयत । सौभाग्यपदशृङ्गारभौलिचक्रवयादितः ।
 कोशाध्यक्षेण रागिण्यास्तस्या लुण्ठितसम्पदा । तदा भाण्डापुरे तेन शहिराज्यं व्यधीयत ।
 आज्ञातिक्रमिणः शब्देः कृत्वा कमलकाभिधं । तोमराणाय स प्रादाद्राज्यं ललितयस्त्रने ।
 प्रत्यावृत्तोऽयं नगरं विवेश विजयोर्जितः । शौर्यशृङ्गारवधौ साभिमानः स्वविग्रहे ।
 स राजजननोजारः साहङ्करो जयार्जनात् । मानवतिमधिचेपैर्वीराणां व्यधितानवहं ।
 लुप्रेण कामिना वेश्यावेश्मनीव नृपासदे । तेनाहते सम्प्रवेशो नाभूदन्यस्य कलचित् ।
 ग्रनैर्बिज्ञातवात्तस्य धनमानापहारकृत् । सोऽभूदक्षितोऽत्यर्थं राज्ञोगोपालवर्मणः ।
 विद्यते यत्र गञ्जोऽस्मिंस्तत्त्वर्षं शाहिविग्रहे । गनमित्यत्रोद्भूतं स कोषगणनोद्यतं ।
 अथ गञ्जाधिपो राजभीतः खर्खोदवेदिनं । रामदेवाङ्गयं वन्धुमभिचारमकारयत् ।
 तयाभिचारक्रियया भुक्तभूत्स्वरदयं । गोपालवर्मनृपतिज्ञातदाहो व्यग्रयत् ।
 धक्तीभूतलुकाभ्यां स राजदण्डभयाकुलः । रामदेवोऽवधीत्यापः स्वयमेव स्वविग्रहं ।
 रथ्यागृहीतो गोपालवर्मन्धाताय सङ्कटः । वभूव मातराज्यं स दशभिर्दिवसैर्युतः ।
 अथ वंशलये वृत्ते राज्ञः शङ्करवर्मणः । प्रजाप्रार्थनया राज्यं सुगन्धो विदधे स्वयं ।
 गोपालपुरगोपालमतगोपालकेशवान् । सा पुरश्च स्वनमाहं विदधे धर्मेष्टद्वये ।
 गोपालवर्मणे जाया नन्दानिन्दान्वयोद्भवा । शिशुरथभवन्नन्दा मठकेशवधाग्निणी ।
 अन्तर्बन्धाः क्षणे तस्मिन् पत्न्या गोपालवर्मणः । जयलक्ष्म्यां यवन्धास्यां अयूः सन्तानकाङ्क्षिणो ।
 तस्यां विपन्नापत्यायां प्रसवान्तेऽतिदुःखिता । सामूदन्वदिने राज्यं कश्चैचिद्वारमुद्यता ।
 तस्मिन् काले महीपालविग्रहानुपह्वयम् । तत्र तत्र पदातोनां हत्यपहृत्यभूक्तुर्वं ।
 ततः समाश्रितैकाङ्का स्वयं सम्बत्सरदयं । सुगन्धो विदधे राज्यं समन्त्रिवेन तन्त्रिणां ।
 योग्याय दातुं साक्षाज्यं कश्चैदित्सा किञ्चिदहं । मन्त्राय मन्त्रिसामन्तात्तथैकाङ्कान्नदौकयत् ।
 अवनितवर्मवशान्ते नष्टारं शूरवर्मणः । गर्गायाः स्खलुदुम्बिन्याः सञ्जातं सुखवर्मणा ।
 अनुग्रहो मे समन्त्रिवेषादेव भवेदिति । राज्ये निर्जितवर्मोऽयं कर्तुं तस्या मनोऽभवत् ।
 ॥ युग्मं ॥ तया तदुक्तं विषययस्त्रिलेन जागरात् । राज्ञैः दिवाश्रयतया सोऽप्यनुत्थानदूषितः ।
 नाम पङ्कुरिति प्राप राज्ये का तस्य योग्यता । इत्युदीर्थोऽमवन् प्रभो यावत्केचन मन्त्रिणः ।
 संहतेर्भेदनिर्थातैलावब्रिञ्जितवर्मजः । दशवर्षं कृतो राजा पार्थिवोऽपिदातिभिः ।
 ॥ तिलकं ॥ ते गञ्जाधिपवाक्यानां सुगन्धोऽप्याटमाहृतं । प्रायश्चित्तममन्यन् मानवतिविधाधिनां ।

११६

११७

११८

११९

१२०

१२१

सा राजधान्याः साम्राज्यपरिभ्रष्टा विनिर्ययौ । क्षताधिकारा क्षरस्य पतितैर्वाप्यविन्दुभिः ।
 शरणं प्रत्यभाङ्गुयो धोयस्तस्याः क्रमागतः । तं तमैचिष्ट निधानी विपत्तैः सह सद्गतं ।
 वर्षे एकोननवते सम्भूयैकाङ्गसैनिकाः । गत्वा सुगन्धामानिन्युः पुनर्जङ्कपुरे स्थितां ।
 तामापतन्तीमाकर्ण्य पार्थनुयाहकामरात् । चैत्रान्ते तन्निष्णः सर्वैर्निर्ययुः समरोन्मुखाः ।
 ते जित्वानवते वर्षे वैशाखे भिन्नसंहतीन् । एकाङ्गान् व्यूढसङ्घातान्वबन्धुस्तान् पलायितान् ।
 निष्पालकविहारान्तसैर्बद्धा सा व्यपद्यत । अनित्यपतनोद्वाया विचित्रा भाग्यवृत्तयः ।
 अस्मिन्जनजनचैष्टनिमित्तं मण्डलोत्तमे । सर्वतो दिक्कुमुत्तस्यावधानार्थपरम्परा ।
 जनकः पालको भूत्वा पङ्गुर्बालस्य भूपतेः । सामात्योऽपीडयलोकमुत्कोचघहतत्परः ।
 भूभुजो ग्रामकायस्था इवान्योन्यविपाटनं । दत्ताधिकाधिकोक्तोचा विदधुस्तन्निषेवया ।
 यद्राजैः कान्यकुब्जाद्या विलम्बास्तत्र मण्डले । तन्निष्ठां जङ्घिकादानाद्भूभुजां जीविकामवत् ।
 विष्णुः पुराणाधिष्ठाने मेरुवर्धनमन्त्रिणः । श्रीमेरुवर्धनस्वामिनामा येन व्यधीयत ।
 तदात्मजाः क्षणे तस्मिन् गहनद्वारेक्षकिकाः । चक्रुर्निगूढराज्येष्वाः प्रजायौसर्धनाञ्जनं ।
 ॥ युग्मं ॥ सार्धं सुगन्धादित्येन गूढं शङ्करवर्धनः । तेषां ज्येष्ठो बह्वस्रस्यो मुमोष नृपमन्दिरं ।
 क्षीणप्रजे क्षणे तस्मिन् चारपातं इव क्षते । उदीपः स्त्रावितशेषशरच्छरविरजुभूत ।
 स्वाध्यां सहस्रशेकायां दुर्धमे भोजनेऽभवत् । वर्षे विनवते घोरं दुर्भिक्षेण जनचयः ।
 श्रवैद्यिर्गविष्टामुसंघकोच्छ्रुतविषदैः । वितस्ता सर्वतश्च द्रुष्टुं द्रुष्टुं श्लिषलभत् ।
 विश्वतोऽस्त्रिमये जाते नैविद्यान्वितिमण्डले । सर्वभूतभयादायि शशानैकमजायत ।
 महाधैधान्यसम्भारविक्रयप्राप्तमन्यदः । मन्त्रिणः क्षापतेः प्रापुस्तन्निष्णय धनाक्षयः ।
 आधेयः क्षामुजः सोऽभून्नन्ती यस्तादृशीः प्रजाः । विक्रीय वाद्ययन्त्रासौ तन्निष्ठां जङ्घिकाधनं ।
 अष्टव्यां दृष्टिमप्यते वातवैर्हृपद्भुतं । वहिः सर्वं जनं पश्यन् कथितप्राप्तोष्णमन्दिरः ।
 यथा तथा जनं दुःखं वीक्ष्य कापुरुषधिरं । राजधानीस्थितः पङ्गुः स्वसुखं बह्वमन्यत ।
 ॥ युग्मं ॥ तुञ्जीनचन्द्रावीडादिप्रजापालप्रियाः प्रजाः । सर्वं तस्मिन् क्षणे नीताः सङ्ख्यं राजराचसैः ।
 प्रापुश्चिरमवस्थानं पार्थिवा न तदा क्वचित् । धारासम्पातपक्ष्मादुदुदा इव दुर्दिने ।
 पार्थः पितरमुत्पाप्य कदाचित् प्राभवत्स्वयं । कदाचिन्मुतमुत्पाप्य तन्निष्ठां कदाप्यभूत् ।
 श्रीमोक्षयत्पङ्गुः पृथूवडवामण्डलं युवा । सुगन्धादित्यवीजायां व्यवायविधिषेवया ।
 रात्र्यावप्यटदेयाः स निर्दयैः सुरतोत्सवैः । खण्डयामास कां दूर्तीं सायस्यैर्यशं घोरैः ।
 भगिनीभगधोभाग्यबद्धराज्याः स्वयं दधुः । यं पङ्गवे मनोभ्रातृर्भिरुसर्धनसूतवः ।
 सुगन्धादित्यभोपुष्पांस्तपि देधौ गृणावती । स्वयं संभुभुजेऽत्ययेकानाकामितकामिनी ।
 पर्यायेणभगद्वयः सतयोर्भोगद्वयः । दरिद्रयोपितोरकं भुक्तिप्राप्तमिवावहं ।
 पुनर्योराज्यजाभाय स्वर्ह्याभां स्ममन्त्रिणे । दत्ता निधुवमग्रा धनदानैः सदृशैः ।

१११

११२

११३

११४

११५

११६

अथ पार्थ समुत्पात्य तत्पिता पङ्कुराश्रितः । तन्निभिः सन्नवते वर्षे पौषेऽभिषेचितः ।
 माघेऽष्टमवते वर्षे सोऽभिषिच्य शिशुं सुतं । चक्रवर्माभिधं राज्ये क्षीणपुत्रो व्यपद्यत ।
 पैदलं वाञ्छतो राज्यं पार्थस्थानुचरा व्यधुः । एकाद्वैः सह संपामं तत्र तन्निपदातयः ।
 मातुर्नृप्यटदेव्याः स कश्चित्कालं शिशुर्नृपः । मातामह्याः चिल्लिकायाः पात्रस्तृणसमा दश ।
 वाल्यदयत्तदौःश्रीभ्यो तस्मिंस्तत्पालनं तयोः । निर्दोषमासीदण्डस्वकणितालनसध्विभं ।
 जातः पञ्चमद्विंशत्यंशे नवमेऽब्देऽयं तन्निभिः । चक्रवर्माणमुत्पात्य शूद्रवर्मानृपः हतः ।
 निःस्त्रेहा मातुलामात्याः प्रययुः स्वार्थतत्पराः । अदत्ता तन्निषां देयं तस्योत्पादनहेतुतां ।
 अदुर्दृष्टोऽपि स क्षाम्यदिना भूरिधनार्पणं । गुणवानिव वेश्मनां तन्निषां नाभवत्प्रियः ।
 वर्षे गते तमुत्पात्य दृष्टोत्पत्तितया नृपः । सङ्गर्हदं पुनः पार्थ व्यधुस्तन्निपदातयः ।
 अभूत्साम्बतो वेश्मा सान्वेश्वरविधायिनी । पार्थप्रिया तन्निचक्रसंगे ह्यातचक्रिका ।
 कालापेक्षी चक्रवर्मा ततोऽप्येच्छद्गुणं वज्र । एकादश्याब्दस्याषाढे हतोभयोऽपि तन्निभिः ।
 पार्थादीनृपे समुत्पात्य भुक्तं चक्रिकया पुरा । तैस्तैः श्रानैश्च ये तेभ्यो जीवनाद्युपलेभिर ।
 पिता भ्राता च परैश्च राज्यादुत्पाटितोऽभवत् । समन्विभ्योऽपि यैर्दुर्गंध कन्या दत्तेतरेतरं ।
 अकरोद्दृष्टदोषाणां तेषामेव स गृष्टधीः । मेदुर्वधनपुत्राणामधिकारसमर्पणं ।
 ॥ तिलकं ॥ हतोऽक्षपटलाधीश्चोत्तम शूद्रवर्धनः । गृहकृत्येऽप्यसक्तयोदाश्रितः शम्भुवर्धनः ।
 पौषे तस्यैव वर्षस्य धनाभावात् तन्निषां । अदत्तकण्टिकादेयः पलायित भयाकुलः ।
 स्थिते मन्त्रराज्यान्तस्मिंश्च शूद्रवर्धनः । राज्याधीं तन्निषां दूतं प्रादिषोऽहम्भुवर्धनं ।
 आवाजितैः स निखिलैरधिकोत्कोचचर्चया । वस्ययित्वापजं राज्ये तैः स्वमेवाभ्यवेचयत् ।
 तीर्थस्थितः सकुलजां तिमिरन्ति भुङ्क्ते मौनी वक्त्रमिममुपेत्य वनान्तावसी ।
 व्याधोनिहन्ति तु वक्त्रं प्रभवन्ति ते ते पात्राण्युपर्युपरि वक्षन्चक्षुतायाः ।
 अष्टश्रीयचक्रवर्माय निशि श्रीढकवासिनः । एकदा डामराप्यस्य संपामस्याविग्रहं ।
 शाल्वा कान्तिविशेषेण राजानं स हताञ्जलिः । प्रणम्य द्याहयामास संधर्माविजिमासनं ।
 राज्यभ्रष्टादिहत्तान्तामुक्त्वा साहायकार्थिनं । तं विपत्त्यग्रतं प्रक्षो विचिन्त्योवाच डामरः ।
 तन्निषां वा दण्डानां वा राजन् कां गणना रणे । त्वत्वेनार्थं सामर्थ्यं कश्चिन्न मम कर्मणि ।
 प्राप्तोऽस्माहः पुनर्नूनमस्मानेव हनिष्यसि । विस्मरन्पुण्यकारं हि हतकार्यामहोभुजः ।
 ऊर्ध्वारोहे य आत्महेतुर्भूयश्चिन्तति तम् । कुठारिकलसूक्ष्ममिवाधोगमनोन्मुखः ।
 धीधैर्यादिप्रकर्षेण येनोपक्रियते नृपः । प्रोक्षोदयः स तेनैव शङ्खं वेक्ष्यपकारिणं ।
 अस्मिन् स्थिते विपदभ्रदिति सस्मिन्पदार्थे । मूढैः परिहरेरापक्षेवको मङ्गलेक्षुभिः ।
 सम्प्रदायसहायस्य विस्तोपक्रिया नृपाः । मध्ये प्रमादस्तुलितमुत्पन्नं हि कुर्वते ।
 आमयातिरिपुष्मासद्युदादौ दृष्टवैहताम् । लब्धोदया श्रीमयेन क्षापा ह्रन्त्यन्यायिनः ।

१८५

१००

१०५

११०

११५

सा राजधान्याः साम्राज्यपरिभ्रष्टा विनियमैः । क्षताधिकारा दारस्य पतिनैर्वाप्यविन्दुभिः ।
 शरणं प्रत्यभाङ्गत्यो घोषस्तस्याः क्रमागतः । तं तमैचित्ठं नित्यं नो विपत्तयः सह सङ्गतं ।
 वर्षे एकोनवते सम्भूयैकाङ्ग सैनिकाः । गत्वा सुगन्धामानिन्युः पुनर्झष्कपुरे स्थिताः ।
 तामापतन्तीमाकर्ष्य पार्थानुयाचकामदात् । चैत्रान्ते तन्निष्ठाः सर्वे निर्ययुः समरोन्मुखाः ।
 ते जिलानवते वर्षे वैशाखे भिन्नसंहतीन् । एकाङ्गान् व्यूढसङ्घपतान्वबन्धुमान् पलायितान् ।
 निष्पालकविहारान्तस्त्वैव्वा सा व्यपद्यत । अनित्यपतनेऽद्यापि विचित्रा भाग्यवृत्तयः ।
 अस्मिन्वनजनचैर्ष्यानिमित्तं मण्डलोत्तमे । सर्वतो दिक्कमुत्तस्यावधानार्थपरम्परा ।
 जनकः पालको भूत्वा पद्भुजालस्य भूपतेः । सामात्योऽपीडयलोकमुत्कोचयहतत्परः ।
 भूभुजो ग्रामकायस्था इवान्योन्यविपाटनं । दत्ताधिकाधिकोत्कोचा विदधुस्तन्निवेवया ।
 यद्वागैः कान्यकुब्जाद्या विलम्बास्तत्र मण्डले । तन्निष्ठाः ऊष्टिकादानाद्भूभुजा जीविकाभवत् ।
 विष्णुः पुराणाधिष्ठाने मेरुवर्धनमन्त्रिणः । श्रीमेरुवर्धनस्त्राभिनामा येन व्यधीयत ।
 तदात्मजाः क्षणे तस्मिन् गहनद्रोहचक्रिकाः । चक्रुर्निगूढराज्येष्वाः प्रजायासंधनार्जनं ।
 ॥ युग्मं ॥ सार्धं सुगन्धादित्येन गूढं शङ्करवर्धनः । तेषां ज्येष्ठो बह्वस्रलो मुमोष नृपमन्दिरं ।
 क्षीणप्रज्ञे क्षणे तस्मिन् चारपात इव क्षते । उदीपः श्वाविताश्लेषशरच्छालिरजृभूत ।
 खाद्यैः सहस्रकैरायां दुर्लभे भोजनेऽभवत् । वर्षे चिनवते घोरं दुर्मिसेण जनचयः ।
 श्रवैरिग्नविष्टास्तुसंकोच्छ्रूनविग्रहैः । वितस्ता सर्वतश्चन्द्रा दुर्लक्ष्यमलिलाभवत् ।
 विव्रतोत्थिमये जाते नैविद्यान्वितिमण्डले । सर्वभूतभयादायि मग्नानेकमजायत ।
 महाहृधान्यसम्भारविक्रयप्राप्तसम्पदः । मन्त्रिणः क्षापतेः प्रापुस्तन्निष्ठस्य धनाढ्यातां ।
 आधेयः क्षामुजः सोऽभून्मन्त्री यस्माद्भूयोः प्रजाः । विकीर्य वाहयन्नासीत्तन्निष्ठाः ऊष्टिकाधनं ।
 अटव्यां दृष्टिस्मृताते वातवैर्हपद्रुतं । वहिः सर्वं जनं पश्यन् कश्चिन्मग्नोष्णमन्दिरः ।
 यथा तथा जने दुःखं व्यतीत्य काण्डपुष्टिरं । राजधानीस्थितः पद्भुः स्वस्वखं बद्धमन्यत ।
 ॥ युग्मं ॥ तुञ्जीनचन्द्रापोडादिप्रजापालप्रियाः प्रजाः । सर्वं तस्मिन् क्षणे नीताः सङ्ख्यं राजराजसैः ।
 प्रापुष्टिरमवस्थानं पार्थिवा न तदा कश्चित् । धारासम्पातसंभूतादुदुदा इव दुर्दिने ।
 पार्थः पितरमुत्पाप्य कदाचित् प्राभवत्स्वयं । कदाचित्कुतमुत्पाप्य तन्निचक्रिकयाप्यभूत् ।
 अमोणयत्पद्भुः पधूवड्वावमण्डलं पुवा । सुगन्धादित्यवीजाये व्यवायविधिमेवया ।
 रान्द्रावण्यटदेषाः स निर्दयैः सुरतोत्सवैः । खण्डयामास कां दूर्तीं सायस्थैर्परां धनैः ।
 भगिनीभग्नैर्भागायबह्वराष्ट्राः स्वयं दधुः । यं पश्ये मनोभ्रातृर्नि मेरुवर्धनसुखवः ।
 सुगन्धादित्यभेदास्तुक्तांस्तपि देधौ गृहावती । स्वयं संभुजोऽत्यर्थेकानाकामितकामिनो ।
 पार्थायेणभवद्भूयः सतयोभोगदृष्ट्यै । दरिद्रयोषितोत्तं भुक्तिपाचमिवाह्वं ।
 पुण्योराज्यधामाय सङ्ख्याभां स्तमन्त्रिणैः । दत्ता निधुवनश्रद्धा धनदानैः सद्चित् ।

१६६

१७०

१७३

१७५

१७६

१७७

अथ पार्थं समुत्पाद्य तत्पिता पशुराश्रितः । तन्निभिः सन्नवते वर्षे पौष्टेऽभिवर्धितः ।
 माघेऽष्टानवते वर्षे सेऽभिवर्धय शिशुं सुतं । चक्रवर्माभिधं राज्ये चीणपुष्टो व्यपद्यत ।
 पैदकं वाञ्छतो राज्यं पार्थस्यानुचरा बधुः । एकाज्ञैः सह संयामं तत्र तन्निपदातयः ।
 मातुर्व्यप्यदद्यात् स कश्चित्कालं शिशुर्नृपः । मातामहाः चित्तिकायाः पाण्डुत्वासीत्समा दश ।
 वाल्म्यद्वयकदौःश्रीभ्यो तस्मिंस्त्यालनं तयोः । निर्दोषमासीदण्डस्त्रकणिलालनसन्निभं ।
 जातः पद्मेऽग्रावत्यां नवमेऽब्देऽथ मन्त्रिभिः । चक्रवर्माणमुत्पाद्य शूद्रवर्मा नृपः कृतः ।
 निःश्वेहा मातुलामात्याः प्रथयुः स्वार्थतत्पराः । अदत्ता तन्निषां देयं तस्मात्पाटनहेतुतां ।
 अदुष्टेऽपि स क्षाम्यद्दिना भूरिधनार्पणं । गुणवानिव वेश्यानां तन्निषां नाभवन्निषः ।
 वर्षे गते तमुत्पाद्य दृष्टोत्पत्तितया नृपः । वज्रधेदं पुनः पार्थं बधुस्तन्निपदातयः ।
 अमृत्सामवतो वेश्या सान्नेश्वरविधायिनी । पार्थमिया तन्निचक्रसंगेहं ज्ञातचक्रिका ।
 कालापेक्षी चक्रवर्मा ततोऽथैच्छद्भनं वज्र । एकादशान्दस्याषाढे कृतोभयोऽपि तन्निभिः ।
 पार्थादीनृपैः समुत्पाद्य भुक्तं चक्रिकया पुरा । तैस्तैः स्थानैश्च ये तेभ्यो जीवनाद्युपलेभिर ।
 पिता भ्राता च धैरस्य राव्यादुत्पाटितोऽभवत् । संनन्निभ्योऽपि सैर्दुग्धं कन्या दत्तेतरतरं ।
 अकरोद्दृष्टदोषाणां तेषामेव स नृपधीः । भद्रवर्धनपुत्राणामधिकारसम्पन्नं ।
 ॥ तिलकं ॥ कृतोऽस्यपटलाधोभूत्सेन शङ्करवर्धनः । गृहकृत्येऽप्यसक्त्योदाभिकः शम्भुवर्धनः ।
 पौषे तथैव वर्षस्य धनामावाप्त तन्निषां । अदत्तंऽपि कादेयः यत्तापिष्ट भयाकुलः ।
 स्थिते मण्डवराज्यान्तस्तस्मिंश्चक्रवर्धनः । राज्यार्थं तन्निषां दूतं प्रहिणोत्क्षम्भुवर्धनं ।
 आर्वाजितैः स निखिलैरधिकोक्तोऽप्येव च । वक्ष्यतितापजं राज्ये तैः स्वेवाभ्यवेचयत् ।
 तीर्थस्थितः स्वकुलजां तिमिरन्ति भुङ्क्ते मौमी वकस्त्रिममुपेत्य वनान्तवासी ।
 व्याधेनिहन्ति तु वक्त्रं प्रभवन्ति ते ते पात्राण्युपैष्यपरि वक्ष्यन्चमुतायाः ।
 अष्टश्रीसूक्तवर्माथ निशि श्रीढकवाग्निः । एकदा डामराप्यस्य संयामस्याविमृष्टं ।
 ज्ञात्वा कान्तिविशेषेण राजानं स कृताञ्जलिः । प्रणम्य ग्राहयामास संभ्रमाज्जिज्ञासवन् ।
 राज्यभ्रंशादिदृष्टान्तान्मुक्ता साहायकार्थिनं । तं विपत्यग्रले प्रह्लादं विचिन्वोवाच डामरः ।
 तन्निषां वा दृष्टानां वा राजन्का गणना रणे । स्वेवनाथं सामर्थ्यं कस्मिन् मम कर्मणि ।
 प्राप्तोत्साहः पुनर्नूनमस्मानेव हनिष्यसि । विस्तरन्युपकारं हि कृतकार्यं महीभुजः ।
 ऊर्ध्वारोहेय आत्मसहेतुर्भूम्भुच्छिन्नति तम् । कुठारिकस्यस्त्रन्ममिवाधोगमनोमुखः ।
 धीर्थ्यादिप्रकर्षेण येनोपक्रियते नृपः । प्राप्तोदयः स तेनैव द्रष्टुं वैश्वरूपकारिणं ।
 अस्मिन् स्थिते विपदभूदिति सस्मिन्पदार्थ्यते । मूढैः परिदृष्टैरापसेवको मन्त्रलेष्कुभिः ।
 सम्यग्नापसहायस्य विस्तरतोपक्रिया नृपाः । मध्ये प्रमादसङ्घटितमुपव्रं हृदि कुर्वते ।
 आमयार्तिरिपुत्रास्युदादौ दृष्टवैकृतान् । लब्धोदया श्रीमथेन क्षापा हन्त्यनुयायिनः ।

२८५

१००

१०५

११०

११५

सा राजधान्याः साम्राज्यपरिभ्रष्टा विनिर्यथै । हनाधिकारा चारस्य पतितैर्बोध्यविन्दुभिः ।

ग्रहणं प्रत्यभाङ्गुत्यो योद्यस्तस्याः क्रमागतः । तं तमैच्छि निधानी विपचैः सह सङ्गतं ।

वर्षे एकोनवत्ते सभूयैकाङ्गसैनिकाः । गत्वा सुगन्धामानिन्दुः पुनर्ऊर्ध्वपुरे स्थितं ।

तामापतन्तीमाकर्ण्य पार्थानुयाचकामदात् । चैवान्ते तन्निष्णः सर्वे निर्ययुः समरोन्मुखाः ।

ते जित्वानवते वर्षे वैशाखे भिन्नसंहतीन् । एकाङ्गान् ब्यूढहतात्त्वयन्मुक्तान् पलायितान् ।

१११

निष्पातकविहारात्तसैर्ब्यूढा सा व्यपद्यत । अनित्यपतनेद्वाया विचित्रा भाग्यवृत्तयः ।

अस्मिन्मनजनचैर्णनिमित्तं मण्डलोत्तमे । सर्वतो दिक्मुक्तस्यावधानार्थपरम्परा ।

जनकः पालको भूला पद्मल्लस्य भूपतेः । सामात्योऽपीडयल्लोकमुल्लोचयहतत्परः ।

भूभुजो ग्रामकायस्या इवान्योन्यविपाटनं । दत्ताधिकाधिकोत्क्राचा विदधुस्तन्निषेवया ।

यद्वाजैः कान्यकुल्लाघा विलम्बास्तव मण्डले । तन्निशं ऊष्टिकादानाद्भूभुजं जीविकाभवत् ।

११०

विष्णुः पुराणाधिष्ठाने मेहवर्धनमन्त्रिणः । श्रीमेहवर्धनस्त्रामिनामा येन व्यधीयत ।

तदात्मजाः चणै तस्मिन् गह्वरद्वेष्टाक्रिकाः । चकुर्निगूढराज्येष्वाः प्रजायौसधनार्जनं ।

॥ युगं ॥ सार्धं सुगन्धादिद्येन गूढं गृह्णरवर्धनः । तेषां ज्येष्ठा बह्वृष्यो मुमोष नृपमन्दिरं ।

चौणप्रजे चणै तस्मिन् चारपात इव घते । उदीपः श्रविताश्रेयशरच्छातिरजृम्भत ।

खाद्यैः सहस्रकैयार्था दुर्लभे भोजनेऽभवत् । वर्षे विनवते घोरे दुर्भिक्षेण जनचयः ।

१०९

श्रवैरिगमविष्टान्मुसैकोष्कृन्विषहैः । वितस्ता सर्वतन्मृदा दुर्लक्ष्यसलिलाभवत् ।

विश्रतोऽप्यिमये जाते नैविद्यात्स्वितिमण्डले । सर्वभूतभयादायि यशानैक्यमजायत ।

महाहृधान्यसम्भारविक्रयप्राप्तसम्पदः । मन्त्रिणः क्षापते, प्रापुस्तन्निष्णद्य धनाढ्यतां ।

आधेयः क्षामुजः शोऽभून्नन्ती यस्तादृशीः प्रजाः । विक्रीय बाहयस्त्रासीत्तन्निशं ऊष्टिकाधनं ।

श्रटयां दृष्टिस्मृते वातवैर्हपद्रुतं । वहिः सर्वं जने पश्यन् कश्चित्प्राप्तोऽष्टमन्दिरः ।

१०८

यया मया जने दुःखं शीघ्रं कापुष्पसिहरं । राजधानीस्थितः पद्मः स्वसुखं चक्षुमन्यत ।

॥ युगं ॥ सुश्रीगश्चक्रपोडादिप्रजापालप्रियाः प्रजाः । एवं तस्मिन् चणै नीताः सङ्ख्यं राजराचक्षैः ।

प्रापुदिरमवस्थानं पार्थिवं न तदा कश्चित् । धारासम्प्रातसम्भूतादुद्रुदा इव दुर्दिने ।

पार्यः पितरमुत्पाप्य वदन्ति प्राभक्तस्वयं । कदाचित्मुनमुत्पाप्य तन्निष्कृतिपाप्यभूत् ।

अमोणयपद्मः बधूवड्भामण्डलं युवा । सुगन्धादित्यवीजाथैः व्यवायविधिषेवया ।

१०७

रागावप्यटदेष्या स निर्दयेः सुरतोकायैः । खण्डयामास कां दूर्ती मायस्यायैवयां घनैः ।

भगिनोभगधोभाग्यबहुराज्याः स्वयं दधुः । यं पद्मे मनोमार्गं मेहवर्धनसुखः ।

सुगन्धादित्यभोग्नाकापि देधो गृणावती । स्वयं संभुभुजेऽत्ययैरानाकामितकामिनो ।

पर्वयैजगभद्रदृष्टा सतपोर्भागदृष्टे । दरिद्रयोपितोरेकं भुक्तिपापमिवान्धं ।

पुनर्योराजन्माभाय मर्त्ययाभ्यां स्वमन्त्रिणे । दत्ता निधुवमयद्वा धनदानैः सदसिः ।

१०६

अथ पार्थ समुत्पाद्य तपिता पङ्कुराश्रितः । तन्निभिः सन्नवते वर्षे पौषेऽभिषेचितः ।
 माघेऽष्टानवते वर्षे सोऽभिषिच्य शिशुं सुतं । चक्रवर्माभिर्धं राज्यं क्षीणपुण्यो व्यपद्यत ।
 पैष्टकं वाञ्छतो राज्यं पार्थस्यानुचरा ध्यधुः । एकान्नैः सह संधामं तत्र तन्निपदातयः ।
 मातुर्वन्पटदेव्याः स कश्चित्कार्त्तं शिशुर्नृपः । मातामह्याः चित्किायाः पात्यत्वासीत्समा दश ।
 वात्स्यादव्यक्तदौःशील्ये तस्मिंस्तत्पालनं तयोः । निर्दोयमासीदण्डस्वफणितालनसन्निभं ।
 जातः पद्मेष्टगावत्यां नवमेऽब्देऽय मन्त्रिभिः । चक्रवर्माणमुत्पाद्य मूरुवर्मा नृपः कृतः ।
 निःखेहा मातुलामात्याः प्रययुः स्वार्यतत्पराः । अदत्ता तन्निशां देयं तस्योत्पादनहेतुतां ।
 अदुर्दृष्टोऽपि स क्षास्त्रदिना भूरिधनार्पणं । गुणवानिव वेश्यानां तन्निषां नाभवन्प्रियः ।
 वर्षे गते तमुत्पाद्य दृष्टोत्पत्तितया नृपं । बह्वर्धदं पुनः पार्थ बधुस्तन्निपदातयः ।
 अभूत्साम्भवतो वेश्या सान्नेश्वरविधायिनी । पार्थप्रिया तन्निचक्रवर्धहे ज्ञातचक्रिका ।
 कालापेक्षी चक्रवर्मा ततोऽप्यैच्छद्भनं वज्र । एकादशाब्दस्यापाठे कृतोभयोऽपि तन्त्रिभिः ।
 पार्थादीन्पैः समुत्पाद्य भुक्तं चक्रिकया पुरा । तैस्तैः स्नानैश्च ये तेभ्यो जीवनाद्युपलेभिरे ।
 पिता भ्राता च यैरस्य राज्यादुत्पाटितोऽभवत् । समन्त्रिभ्योऽपि यैर्दुर्गंधं कन्यां दत्तेतरतरं ।
 अकरोद्दृष्टदोषाणां नेषामिव स नृपधी । मेरुवर्धनपुत्राणामधिकारचमर्षणं ।
 ॥ तिलकं ॥ कृतोऽद्यपटलाद्योश्चलेन शङ्करवर्धनः । गृहकृत्येऽप्यसकृत्योदाभिकः शम्भुवर्धनः ।
 पौषे तस्यैव वर्षस्य धनाभावान्न तन्निषां । अदत्तंज्जण्डिकादेयः पलायिष्ट भयाकुलः ।
 स्थिते भववराज्यान्तस्मिंश्चङ्करवर्धन । राज्यार्यां तन्निषां दूतं प्रादिणोऽस्मभुवर्धनं ।
 आवाजितैः स निखिलैरधिकोत्कोचचर्चया । वसुधैवकुप्यं राज्यं तैः स्वमेवाभ्युषेचयत् ।
 तोर्यस्थितः स्वकुलजां तिमिरस्ति भुङ्क्ते मौनी वक्त्रिभिमुपेत्य वनान्तवासी ।
 व्याधोनिहन्ति तु वक्त्रं प्रभवन्ति ते ते पात्राण्युपर्युपरि वसुधचक्षुतायाः ।
 अष्टश्रीशङ्करवर्माय निशि श्रीढकवाशिने । एकदा जामराध्यस्य संधामस्याविमृष्टं ।
 ज्ञात्वा कान्तिविशेषेण राजानं स कृताञ्जलिः । प्रणम्य दाहयामास सन्धेमाञ्जिरमासनं ।
 राज्यभ्रंशादिदृष्टान्तान्मुक्त्वा साहायकार्थिनं । तं विपत्त्यग्रलं प्रह्ला विचिन्त्येवावच जामरः ।
 तन्निषां वा दण्डनां वा राजन् कां गणना रणे । स्वमेवनाथं सामर्थ्यं कफिन्न मम कर्मणि
 प्राप्तोत्साहः पुनर्नूनमस्मामेव हनिष्यसि । विघ्नरन्ध्रपुकारं हि कृतकार्या महीभुजः ।
 ऊर्ध्वारोहेऽथ आसम्बहेतुर्मूढश्चिञ्चति तम् । कुटारिकसुरस्त्रभविषाधोगमनोन्मुखः ।
 धोधैर्यादिप्रकर्षेण येनोपक्रियते नृप । प्राप्तोदयः स तेनेव शङ्खं वेङ्गुपकारिणं ।
 अस्मिन्स्थिते विपदभद्रदिनि सन्निभ्य वञ्ज्यते । मूढैः परिदृष्टेरापसेवको मन्त्रैश्चुम्भिः ।
 सम्यग्वापसहायस्य विस्तृतोपक्रिया नृपाः । मध्ये प्रमादस्तलितमुत्पन्नं यदि कुर्वते ।
 आमयातिरिपुत्रासजुदादौ दृष्टवैकृतान् । सम्बोदया श्रीमयेन क्षापा प्रकथयुपायिनः ।

१८५

१००

१०५

११०

११५

॥ राजतरङ्गिणी ॥

सा राजधान्याः साम्राज्यपरिभ्रष्टा विनिययौ । क्षताधिकारा हारस्य पतितैर्वाप्यविन्दुभिः ।

शरणं प्रत्यभाङ्गुथो घोथस्तस्याः क्रमागतः । तं तमैचिष्ट निर्यान्ती विपत्तौ सह सङ्गतं ।

वर्षे एकौननवते सम्भूयैकाङ्गसैनिकाः । गत्वा सुगन्धामानिन्युः पुनर्जङ्गपुरे स्थितां ।

तामापतन्तीमाकर्ष्य पार्थानुयाचकामरात् । चैत्रान्ते तन्निष्णः सर्वैर्निर्ययुः समरोन्मुखाः ।

ते जिवानवते वर्षे वैशाखे भिन्नसंहतीन् । एकाङ्गान् व्यूढसङ्घातान्वबन्धुस्तान् पलायितान् ।

निष्पालकविहारान्तस्त्रैर्व्यङ्गा सा व्यपद्यत । अनित्यपतनोद्वाया विचित्रा भाग्यवृत्तयः ।

अस्मिन्धनजनचैषानिमित्तं मण्डलोत्तमे । सर्वतो दिक्कुमुत्तस्यावयानर्थपरम्परा ।

जनकः पालको भूत्वा पद्मव्यालस्य भूपतेः । सामात्योऽपीडयन् लोकमुल्लोचयदतत्परः ।

भूमजो यामकायस्या द्वाव्योन्यविपाटनं । दत्ताधिकाधिकोत्कोचा विदधुस्तन्निषेवया ।

यद्वाजैः कान्यकुब्जाया विलम्बास्तत्र मण्डले । तन्निष्णां ऊण्डिकादानाङ्गभुजां जीविकामवत् ।

विष्णुः पुराणाधिष्ठाने मेरुवर्धनमन्त्रिणः । श्रीमेरुवर्धनस्त्रामिनामा येन व्यधीयत ।

तदात्मजाः क्षणे तस्मिन् गहनद्वेष्टाचक्रिकाः । चक्रुर्निगूढराज्येच्छाः प्रजायौसर्धनाज्जनं ।

॥ युगं ॥ सार्धं सुगन्धादित्येन गूढं बह्वरवर्धनः । तेषां ज्येष्ठो बह्वस्त्रो मुमौष नृपमन्दिरं ।

क्षीणप्रजे क्षणे तस्मिन् क्षारपात इव क्षते । उदीपः श्वाविताशेषशरच्छातिरजुभत ।

खाद्यैः सहस्रेकायां दुर्लभे भोजनेऽभवत् । वर्षे चिनवते घोरं दुर्भिक्षेण जनक्षयः ।

श्रवैर्यन्मविष्टाभुसंसेकोच्छूनविग्रहैः । वितस्ता संवत्स्रद्धा दुर्लक्ष्यसलिलाभवत् ।

विश्रतोस्त्रिमये जाते नैविद्याद्विस्त्रिमण्डले । सर्वभूतभयादायि श्मशानैक्यमजायत ।

महाह्वान्यसम्भारविक्रयमाप्तसम्पदः । मन्त्रिणः क्षापते, प्रापुस्तन्निष्णय धनाढ्यतां ।

आधेयः क्षामुजः सोऽभूत्सन्तो यस्ताङ्गुलीः प्रजाः । विक्रीय वाहयन्नासौ तन्निष्णां ऊण्डिकाधनं ।

अटथां दृष्टिमप्यते वातवैर्धरुपद्रुतं । वहिः सर्वं जनं पश्यन् कस्यित्प्राप्तोष्णमन्दिरः ।

पया तथा जलं दुःखं दीक्ष्य कापुरुषधिरं । राजधानीस्थितः पद्मः स्वमुखं बद्धमन्यत ।

॥ युगं ॥ तृतीयमक्षत्रापीडादिप्रजापालप्रियाः प्रजाः । एवं तस्मिन् क्षणे नीताः सङ्घवं राजराक्षसैः ।

प्रापुदिरमवस्थानं पार्थिवा न तदा कश्चित् । धारासम्पातसम्भूतादुदुदा इव दुर्दिने ।

पार्थः पितरमुत्पाय कदाचित् प्राभक्त्ययं । कदाचित्सुतमुत्पाय तन्निष्णक्रियायामभूत् ।

अप्रोणयत्पद्मः पथवश्वामण्डनं युवा । सुगन्धादित्योजाग्रे श्रवणविधिषेवया ।

रङ्गापवण्टदेयाः स निर्दये, शरतोत्सवे । खण्डयामास कां दूतीं सायस्यायैराशं धनेः ।

भगिनीभगधौभाग्यवह्वराण्याः स्वयं दधुः । यं पद्मे मगनाङ्गाङ्गी मेरुवर्धनसुगवः ।

सुगन्धादित्यभोगुद्यामापि देवो ग्गवावती । स्वयं यं पुभुजेऽत्ययं काक्ताकामितकामिनी ।

पथ्यैशमभद्रुद्य सतपोर्भोगदृष्टये । दरिद्रयोपितारेकं भुक्तिपाचनिवाणहं ।

पुन्योराज्यभाषण्यहंवाभां समन्त्रिणैः । दत्ता निधुवनग्रहा धनदानैः सदक्षिणैः ।

१११

१००

१९

तर्जयन् कृतङ्गद्वारांलुम्बकोलुण्डितापगान् । शिरोऽविसंज्ञया चक्षुषास्तद्वन्धनान्वनः ।
 भेरीरयै श्रुतिं हिन्दन् पौरागोर्षोपरोधिभिः । संयामजयमोभाङ्गकवर्माविशत्पुरं ।
 ॥ कुलकं ॥ तस्मिन् सिंहासनं प्राज्यमाक्रम्यतिशयोजिते । वज्रा कुतश्चिदानिन्ये भूभटः शम्भुवर्धनं ।
 रात्रः पुरस्तात्तं शस्त्रपातभीमीलितैर्लणं । भक्तिं प्रदर्शयन् पापदण्डाल इव सोऽवधीत् ।
 उज्ज्वातं धर्ममर्यादां श्रुत्यानां जनकोपमान् । हन्तुं नरोद्भाद्भेदेण प्रारब्धः शम्भुवर्धनः ।
 प्राप्य निष्कण्डक राज्यं चक्रवर्मेनृपः क्रमात् । अजायत धृतोत्सेको नृगंसविषमक्रियः ।
 स्वविक्रमकथास्तोचरोमन्यप्रियताङ्गतः । सोऽभवद्विद्वन्त्यादिचाटुकारविधेयधीः ।
 आत्मानं देवतमिव स्वनिमोहितचेतसः । जानतः प्राभवंस्तस्य विवेकविगुणाः क्रियाः ।
 तस्मिन् प्रसङ्गे रंगाख्यः प्रख्यातो डोम्बगायनः । वैदेशिकोऽभवद्राज्ञा वितोर्षावसरोवहः ।
 प्राप्तान् सचिवशामन्तान्विन्यस्यन्तो यथाक्रमं । प्रतोहारानुपस्यायमनयन्त विविक्तां ।
 विवभौ धवलोष्णीषा सभा दीपप्रभोजन्वता । शेषयथैव मणिभिः कृतालोका फणोद्भवेः ।
 कृतान्वरोधधम्मिलमालान्दोलनकेलिभिः । प्रदेष्टुपवनैश्चक्रे मिशिरैर्घ्राणतर्पणं ।
 ज्ञातगीतदिदृक्षाणां गवाचावलये वभुः । आसवामोदिभिर्व्यङ्गैरवरोधमृगोदृशां ।
 हारकङ्कणकेयूरपारिहार्यादिशोभिना । खट्वन्देनानुयातोऽप्य प्रविशत डोम्बगायनः ।
 हंसीनागलताचास्य सुते ललितलोचने । चक्रतः कौतुकोद्भवां सभाश्चित्रार्पितामिव ।
 तयोर्विंशावसलितैश्चलितापाङ्गविभ्रमैः । दितोयपुष्पप्रकरोव्यकीर्त्यत सभान्तरे ।
 गायनैर्जयजीवेति कृतकोचाहचैरभूत् । सदः समन्दं कुर्वन्निस्तत्तत्पुण्यगृहं ।
 भुक्तोत्तरोचितोदञ्चल्यद्यमस्यामचारिणः । वंशैरागवियेषस्य दत्ते स्थाने ततः शनैः ।
 अविक्रियशिरःकम्पधूनेचभ्रमशोभितः । अभिन्न इव गायन्त्या गीतञ्चनिरञ्जुभत ।
 अथ ताम्बूलरोमन्यत्यागनियुज्यतमूर्तिना । जातं राजकुरङ्गेण प्रमोदास्यन्दइष्टिना ।
 गायन्त्या भावमालक्ष्य तस्य स्निग्धमगापतां । अधिकोद्रेचिताभिर्यं विलासस्मितविभ्रमैः ।
 राजस्तयोश्च संशक्तयिजयोरितरेतरं । द्रव्यापारैः स्वसंवेद्यैः संलाप इव पमये ।
 नृपं हारितचिन्तनं विज्ञाधैकः प्रिया विटः । ततः प्रसङ्गे प्रोवाच प्रीतिदृष्टिकरं वचः ।
 देव गीतमिदं धातं संप्राप्येते मनोरमे । कर्पूरपारीपतितं मेरेयमिव हारितं ।
 गायन्त्याभोजितमितं रागादुत्तचतुष्किं । अनयोः प्रतिमायाञ्चाक्षुष्वतोव निशाकरः ।
 करन्यस्तकपोलान्तमुद्गायन्त्याविमे ध्रुवं । कटाक्षैः कुरुते व्योम्नि वैमानिकविमोहनं ।
 जानन्या स्वाश्रयां चर्चामनयोरेकयावयोः । अलुप्यास्मितगर्भोऽप्य कटाक्षः परस्य पातितः ।
 गायन्त्येकानतमुखी फणञ्चालोलकुण्डला । विपरीतरतोद्रेककृतारभवे शोभते ।
 सफलं तस्य तारुण्यमीदृशो निर्जने स्त्रियः । डोम्बगायनिरहे यस्य गायन्त्येवंविधैः स्वरैः ।
 उपपत्तिपरित्यक्तमास्थानुष्ठानमोहितैः । एकषार्थप्रयतोभ्यः कयमेको विवर्ज्यते ।

११०

१११

११०

११४

१००

१०१

राज्ञः सतोऽपि नाश्वसो यस्यैव कर्षयोः । अविशुद्धप्रकृतयो ध्वनन्ति मधुपा इव । १२०
 दिवसे सन्निधानेन पिशुनप्रेरणा प्रभो । ईर्ष्यालुना खेरिणी रचितं यदि पाय्यते ।
 राजन् राजन्यपाथायो देवी यच्छिष्येद्रहः । तत्र प्रजागरः कर्तुमसर्वज्ञैर्न शक्नोते ।
 कथञ्चिदङ्गि हृदये कुशलैर्विनिवेदिता । शिवा गौरखरेणैव राज्ञा विष्णोर्व्यने निमि ।
 न केलेभ्यः समुत्पाद्य जिह्वया खिग्धदीर्घया । पिपीलिका इव यक्षाः क्ष्मापालैः शल्यकैरिव ।
 जानन्ति हन्तुं हन्तव्यमाश्रयं न तु दूरगं । एको वक्रः परं सत्यं द्रोहदृष्टिर्महोपतिः । १२१
 न नाम कण्टकाकीर्षः कैटिलं सत्यतां नयेत् । कावापेक्षो वितिपतिः शरीरमिव जार्यकः
 नम्रपि हरिर्हिन्यादाद्यियत्रपि पञ्चगः । विह्वलपि वेतालः स्तुवन्नपि महोपतिः ।
 अद्रोहदृष्ट्या तस्मात्तं द्रव्यस्त्वस्मान्मदा यदि । ससैन्यले तदेवोऽहं प्रातरेव पुरःसरः ।
 तदाकर्णाम्बोद्राजा सज्जास्मि तसिताधरः । स्वात्मेव धूयं संरक्ष्या अम पूष्णोपकारिणः ।
 ततो निविध्य चरणं रक्ताक्तं मेघचर्मणि । कोपं चकतुरन्मोन्यं सखैर्वा नृपडामरौ । १२२
 अथ सङ्घट्टितासंख्यचण्डोडामरमण्डलः । चक्रवर्माकरोद्यां प्राप्यैव नगरान्मुखः ।
 तस्मिन् चणे पुरस्त्राय चोद्धुं शङ्करवर्धनं । विनिर्ययुः सिताष्टम्यां चैव तन्निपदातयः ।
 कालानुष्ठुप्तिप्रच्छन्नं तेषां सभावनोच्चितं । स तलरे पुरस्त्रुं चक्रवर्मां स्वविक्रमं ।
 अथ मल्ले संघामे घोरे पद्मपुराद्वहिः । जघान प्रेरितहयः पूर्व्वं शङ्करवर्धनं ।
 हते भेनाधिपे तत्र शतधा तन्निवाहिनी । प्रययौ पवनाघातप्रेरिता गौरिवाण्वै । १२३
 पृष्ठानुसारणेद्युक्तो नृपस्तेषामपाहरत् । गतिं तुरगवेगेन शिरःश्रीं तथासिना ।
 भ्रमतः समरे वधुर्वीरपट्टाक्षलच्छटाः । चक्रवर्मादृग्नेत्रस्य सटापाटलविभ्रमं ।
 किमन्यत्पद्मपाण्यासन् सहस्राणि रणाङ्गने । पतितानि चण्डादेव हतानां तत्र तन्निषां ।
 तन्निषो रणसंरम्भपरिश्रान्ताः समतले । गृह्णपचकृतच्छाये शायिताश्चक्रवर्मा ।
 विशुद्धवंशैर्गुणिर्मनिहतैः श्रितैः समं । श्रुत्वा धीरौ रम्यां दूरः शङ्करवर्धनः । १२४
 उदयं संहताः सृज्य संहता एव च चयं । प्रयान्तः स्पृहणीयत्वं तन्निषः कस्य नागमन् ।
 माननोयानपुण्यां महावंश्यान् महोपतीन् । अहोनिव खिलोक्त्य भिचयन्तः चणे चणे ।
 अनयन् श्रीहया मोडां माघन्तो जीविकाकृते । प्रागदितुष्टिकाः क्रूर इव ये गर्गहृत्तयः ।
 ते तन्निषः चण्डादृग्धा गूढवैरविषाग्निना । विमानता विविमेन चक्रवर्ममहाहिना ।
 ॥ निलकं ॥ अथ द्वितीये दिवसे भगवानपि तन्निषां । वीरसङ्घट्टनं यावदकरोच्छुबर्धनः । १२५
 तावन्मिलितसामन्तर्षचैकाङ्गनासितः । सैन्येनापयायातिर्नदद्विर्थात्तद्विषयः ।
 यगन्मध्ये श्वाराणां मृत्युतेवाशशिना । वल्गाकिनादहकर्म शिरसं वामपाणिना ।
 सन्वेदेतरदस्तापवृत्तनोक्तासनस्युग्धः । खड्गस्य विमिताकस्य भाभिर्घातितकुण्डलः ।
 कश्चोत्सेधसंरम्भकण्ठाघातेन ताम्यता । सङ्गमुत्तिष्ठन्नेन वदनेन भयावहः ।

तर्जयन् कृतज्ञद्वारांस्तुभ्यं कौमुदितापणान् । शिरोऽचिभंजया चक्षुषास्तथकृतमान्वनः ।
 भेरीरवैः श्रुतिं हिन्दन् पौरागोर्षोपरौधिभिः । संयामजयशोभाद्वक्ष्यकवर्माविश्वपुरं ।
 ॥ कुलकं ॥ तस्मिन् सिंहासनं प्राज्यमाक्रम्यातिजयोजिते । वज्रा कुतश्चिदानिन्ये भूभटः शम्भुवर्धनं ।
 राज्ञः पुरस्तात्तं शस्त्रपातभीमीलितचण्डं । भक्तिं प्रदर्शयन् पापयण्डाल इव सोऽवधोत् ।
 उज्ज्वातां धर्ममर्यादां श्रुत्यानां जनकोपमान् । हन्तुं नरेन्द्राद्गोहेण प्रारब्धः शम्भुवर्धनः ।
 प्राप्य निष्कण्टकं राज्यं चक्रवर्त्मनूयः क्रमात् । अजायत धृतोत्तेको नृशंसेविपमक्रियः ।
 स्वक्रिमकमयास्तोचरोमन्यप्रियताङ्गतः । सोऽभवद्विदिवन्द्यादिचातुकारविधेयधीः ।
 आत्मानं देवतमिव स्तुतिमोहितचेतसः । जानतः प्रामवेक्ष्य विवेकविगुणाः क्रियाः ।
 तस्मिन् प्रसङ्गे रंगाख्यः प्रख्यातो डोम्बगायनः । वैदेमिकोऽभवद्वाज्ञा वितोर्षावसरोवहिः ।
 प्राप्तान् पञ्चविधामन्तान्विन्यस्यन्तो यथाक्रमं । प्रतोहारानुपस्यायमनयन्त विविकतां ।
 विवभौ धवलौष्णीया सभा दीपप्रभोज्यवृत्ता । श्रेयश्रयैव मणिभिः कृतलोका कणोद्भवैः ।
 कृतावरोधधम्मिसमांलान्देालनकेलिभिः । प्रदोषपवनैश्चक्रे शिथिरैर्घ्राणतर्पणं ।
 जातगीतदिदृक्षाणां गवाचावलयो बभूवुः । आसवामोदिभिर्बन्धैरवरोधमृगीदृशां ।
 शरकङ्कणकेयूरपारिहार्यादिशोभिना । खट्वन्देनानुयातोऽप्य प्राविशत डोम्बगायनः ।
 हंसीनागलताचाख्यं स्तुते ललितलोचने । चक्रतः कौतुकीद्वीपां सभासिन्धार्पितामिव ।
 नयोर्बिम्बासवलितैश्चलितापाङ्गविभ्रमैः । द्वितीयपुष्पप्रकरोव्यकीर्त्यं सभान्तरे ।
 गायनैर्जयजीवेति कृतकोलाहलैरभूत् । सदः सशब्दं कुर्वन्निस्तत्तत्पुण्यघटं ।
 भुक्तोत्तरोचितोदञ्चत्यश्चमस्यानचारिणः । वंशैरागविशेषस्य दत्ते स्थाने ततः शनैः ।
 अविक्रियशिरःकम्पधूनेचभ्रमशोभितः । अभिवद्भव गायन्या गीतध्वनिरज्जुभूत ।
 अथ ताम्बूलरोमन्यव्यागनिश्चलमूर्तिना । जातं राजकुलक्षेत्रे प्रमोदाखन्ददृष्टिना ।
 गायन्या भावमावल्लस्य तस्य च्छिन्धमगायतां । अधिकोद्रेचिताभिर्ष्यं विनाशस्मितविभ्रमैः ।
 राजस्तयोयस्य संसकयित्तयोरितरेतरं । द्रुग्यापारैः स्वसंवेद्यैः संलाप इव पप्रचे ।
 नृपं हारितचिन्तनं विज्ञायैकः प्रियो विटः । ततः प्रसङ्गे श्रोवाच मोतिवृद्धिकरं वषः ।
 देव गीतमिदं यातं संप्राथ्यते मनोरमे । कर्पूरपारीपतितं मेरेयमिव हारितं ।
 गायन्योर्भार्जितमेतं रागादृत्तचतुष्किं । अनयोः प्रतिमाव्याज्राचुस्वतोव निशाकरः ।
 करन्यस्तकपोलान्तेनुद्गायन्याविमे भुवं । कटाक्षैः कुरुते योषि वैमानिकविमोहनं ।
 जानन्या स्वाश्रयां चर्चामनयोरेकयावयोः । अस्त्रयास्मितगर्भोऽप्यं कटाक्षः पश्य पातितः ।
 गायन्येकानतमुखी कर्षयामोलकुण्डला । विपरीतरतोद्रेककृतारश्चैव शोभते ।
 सफलं तस्य तारुण्यमीदृशो निर्जने स्त्रियः । औसुम्मादिरहे यद्य गायन्युर्वविधैः स्वरैः ।
 उपपत्तिपरित्यक्तमाष्टानुष्ठानमोहितैः । शक्यार्थप्रयातेभ्यः कयमेको त्रिवश्यते ।

११७

११८

११९

१२०

१२१

१२२

मेवस्य मूर्ध्ना चोवस्य ध्वनिं संस्पृशतो न चेत् । तदङ्गस्थान्यकान्ताङ्गं स्पृशतो दुष्पूतं युतः ।
 अभिलाषाङ्कुरः पिक इव तैर्विष्टभाषिते । राशः स्वभावलोचस्य शतप्राचयमाययौ ।
 ये विस्मारितवर्णसङ्कररुचः सन्दर्श्य गोचान्तक्षदह्नावस्थितिष्यत्तं घनमलं पार्थं ध्वनन्पुङ्गवाः ।
 नीयन्ते विपथावपातपरतां लभ्येदयेसैः चणात् बिंहावारिधरैरमी च रमसाङ्गुपातविंहावितैः ।
 वस्तुचणादनुपपत्त्युपपत्तियुक्तं कृत्वा जडान् यदिविमोहयितुं समर्थाः ।
 न खुर्विंटा अथ कुतर्कपथस्थितास्य नित्योदयेषु निरयेषु मृगाशरेषु ।
 सन्तोष्य हारकेधूरकुण्डलैर्लोम्बमण्डलं । अमार्गत्यागराधेयः शूद्रानामगममूषः ।
 कानोऽस्याः चित्तिवस्त्रभाऽयमभिधेतुर्वीपतेरेकतो ध्रुवेऽसावतिचण्डताण्डवयुतं लोम्बः खनामान्यतः ।
 मथे यत्किमपीति गीतिरचना काव्यं यदेतदिदो यक्षज्ञं चपयन्ति तान्धियवुषान् कीर्त्यर्थिनः पार्थिवान् ।
 वेश्यानुरागस्य महेन्द्रचापधासोहरिद्रारसरञ्जनस्य । उपाङ्गगीतस्य च हारिणोऽपि सौन्दर्यमख्यैर्यहनप्रकर्षं ।
 दशैनाभ्याससमूहचलुरागः क्षमापतिः । विनाशपाककन्ये ते न पुनः प्राप निर्द्वेष्टि ।
 गायत्रौ शयनोपात्ते शनैर्बिन्दितचुम्बनं । नृपं रतिमुखाभिर्धं तं वृष्टात्ते प्रचक्रुः ।
 समागमेन मथेन तथैर्बैयात्यशोभिना । चक्रे चपितसामर्थ्यः सलज्जोदहनसमः ।
 रत्यन्तसुखभोगैर्देर्निस्सृतैः खेदविन्दुभिः । भावोपसङ्गयजं वपुस्तस्य व्यधीयत ।
 रागाभ्येन कृता रंशो महादेवो महोभुजा । भजे राजबधूमथे वासव्यजनवोजनं ।
 तस्याधैर्भुक्तमुच्छिष्टं ते यथा चक्रवर्मणः । नृपान्तराणामन्येषामयभूवन् सभापदः ।
 मन्मिषामचपटलप्रख्यमुख्याधिकारदा । प्रवृद्धिहेतुतां प्राप लोम्बस्वेनचक्रिका ।
 मौख्योत्सविवतां कौचिच्छपाका न बाधुः स्वयं । केचित्कुर्वन्नेतिरा राजकार्याणि मन्त्रवत् ।
 मन्मिषस्तस्कराराशौशपाकीयपचाः प्रियाः । किं न लोकोत्तरमश्रुद्रुपतेश्चक्रवर्मणः ।
 अतुष्टातातवाङ्गानि शपाकी खंशुकान्यदात् । तदाच्छादनदृतेच्छामन्मिषः प्राविशन् सभां ।
 कैश्चित् चित्तिभुजा वैरमङ्गोक्तयापि तत्त्वणं । यैर्नाशि शपचोच्छिष्टं तेऽभूवन् सोमपैः समाः ।
 मण्डलेऽस्मिन् प्रभावेया न देवान्यवसन्धुवं । तदेगमनि तदा नेचिच्छपाकी प्रविशेत्कथं
 तां रणस्वामिन् द्रष्टुं तिलदादशक्षेपगतं । सामन्तेभ्यः सभिमानानन्ययुद्धमरा, परं ।
 राजकोटुम्बदृष्टानां लोम्बानां निर्गता मुखेत् । राशोमिवाज्ञां दुर्लङ्घ्या न केनायुदलङ्घयत
 राजा प्रदत्ते रङ्गाय हेलुपामेऽग्रहारवत् । लिखेत् पट्टोपाध्यायो न यदा दानपट्टकं ।
 तदाचपटलं गत्वा रङ्गः कोपात्तमप्रवीत् । रङ्गः स हेलुदिष्टेति दासीसुत न लिखते ।
 लिखेत् सोऽय सन्ध्यासङ्गभूमिगतज्वितः । कोन राजनि दुर्दृष्टो भवेन्नोतिव्यतिक्रमः ।
 अन्दागमनपापस्य पापः प्रच्छन् स निष्कृतिं । विटैर्हास्यावहायैव प्रायश्चित्तानि कारितः ।
 हिमेनैव हिमं शान्तेदुष्कृतैर्नैव दुष्कृतं । सोऽनुशिष्टोविटैरेवं दधत्यामरसरतां ।
 पवित्रास्पर्शतोस्पृश्या स्पर्शपापं जिहीर्षुणा । तेनाहूयत विप्रस्य योयिन्नाशोपवासिनः ।

ततोऽपि पापिनोऽभूवन् केऽपि तस्मिन् चणे द्विजाः । तस्मादप्ययं हारान् ये जगद्भग्नं भोजिन ।
चक्रे चक्रमठं सोऽपि पापः पागुपतायये । तस्मिन् हतेऽहं निष्यञ्जं तदधूर्यदयोजयत् ।
पूर्वापकारान् विस्मृत्य डामराग्न्य निरागसः । नृपतिः श्वपचकामो विश्वस्तान्स्त्रान्नावधोत् ।
हन्तुं व्याजेन विश्वस्ताः कौचिश्चामरतस्कराः । तस्युत्तस्यान्तिके द्रोहच्छिद्रानेहः प्रतीचिषः ।
श्वपाकीशयनावासासन्नावस्करमन्दिरे । शौचस्थितं तं निःशस्त्रं ते रगैवा प्रापुरेकदा ।
अथ तैः प्राप्तसमयैरकस्मात्तस्य सर्वतः । चिप्रं न्यपात्यतामेषयातशस्त्रपरम्परा ।
सुप्तस्तटाद्भेदे भ्रष्ट इव निद्रालसेक्षणः । प्रबुद्धः शस्त्रपातैः स यमचङ्कैरवान् रवान् ।
निःशस्त्रः शस्त्रमन्त्रियन् चरन्त्यतजनिर्भरः । अनुदुतेऽरिभिर्धावन् शय्यावेश्म विवेश तत् ।
अप्राप्तचेति क्रन्दन्त्या श्वपाक्यादिङ्गिताङ्गकं । तत्कुचोत्सङ्गलमाहं जगुस्तेऽनुप्रविश्य तं ।
स्त्रैरेव प्रेरितादारैस्ते तस्य नृपतेः किल । सुमूर्धोर्जानुनी स्त्रैर श्लिष्टां समचूर्णयन् ।
चयोदशब्दे ज्यैष्ठ्ये प्रुक्ताष्टम्यां चपावणे । श्वपाकभोग्यः स श्वपावस्करे तस्करैर्हतः ।
उत्पन्नात्वंतिनामाय पार्थस्यनुर्दुराशयः । अभ्यपिच्यत वैधेयैः सचिवैः शर्वटादिभिः ।
श्वपाकीकामुके पापे निहते निशि तस्करैः । प्रजानां पापघ्ना सोऽभूत्पापात्पापतरो नृपः ।
श्वगिता तत्कयापापस्य श्मोढ्या सरस्वती । कयंचिन्नक्षुरस्यैव मेधं प्रस्थाप्यते मया ।
आसीत्यिच्छकुलं तस्य भयं दुर्नृपराजसः । श्रौत्वाभिधस्य हव्याश्विषेणस्यैव जीवन् ।
तस्यासंछङ्करापातसटाङ्कारकरोटिकाः । प्राणस्कन्दादिवाद्यजाः सभायां मुख्यमन्त्रिणः ।
तेऽमात्याधारणत्वेन निर्लज्जास्तमरञ्जयन् । कालान्तरेण धैरेव भूमिपालैर्भविष्यते ।
पर्वगुप्तोऽभवत्तस्य सर्वभ्योऽप्यधिकं प्रियः । आस्थाने नतनं कुर्वन्पारुतकटापटः ।
आतन्त्रिविस्वाद्दृष्ट्वा कीटप्रायान्महीपतीन् । पर्वगुप्तः सर्वदाभूद्वाज्यावातिष्ठतोद्यमः ।
तदा निगूढराज्येच्छः सख्यं मुधैः स मन्त्रिभिः । पोतकोशैः प्रविदधे पञ्चभिर्भूभटादिभिः ।
भूभटः शर्वट्योजः कुमुदः सोऽष्टताकरः । पर्वगुप्तेन समन्वयक्षिरे कोष्ठीपयिनः ।
गवाचसरसि प्राप्तश्रीजलोवागलद्भिजः । संयामडामरगृहे योरक्षः ख्यातैरुपः ।
पदातिमात्रे भूपेन दृष्टशौच्यः स संयुगे । महोदरो महाकायः प्रापितो मुख्यमन्त्रितां ।
यादृशी तेन ददृशे देवी श्रीः सरसोऽन्तरे । तादृयक्षजया देवीत्यभिधानेन निर्भमे ।
राज्यं निष्कण्ठकं हत्वा धूर्तनापजिहीर्षुणा । प्रेरितः पर्वगुप्तेन भूभृशके कुलचयं ।
तेन लुण्ठितसर्वस्वः पार्थस्यैवा कलत्रवान् । श्रीजयेश्वरिवारान्तः अमणैर्दत्तभोजनः ।
मिष्टान् गृह्णन्वर्षादीन् भ्रातृन् दारास्त्रिरथ सः । तत्र स्थितानन्यनैरुत्कान्तासुनकारयत् ।
उद्यतः पितरं हन्तुं मन्त्रिणोऽनुमतप्रदान् । बह्वपटान् व्यधादहनिगडानितरान् पुनः ।
एकदा मन्त्रिभामन्ततन्त्रिकायस्यभैकिकाः । पार्थं तदाशान्तामात्र निशार्थं पथ्येष्टयन् ।
द्यानवीणां वरां पत्रीं रुद्रदारां निपात्यते । आतिश्रान्तां क्रन्दद्भिर्षण्कैरिव दारकैः ।

५१०

५११

५१०

५११

५१०

५११

केषानालम्ब्य कर्षन्तः शर्करोत्पाटिताङ्गकं । विषमं गोकुलादान्तमिव निर्धृत्य तं गृह्णात् ।

चुत्तामरहस्यं क्रन्दन्तं निजघ्नन्प्रविशन् । चण्डालादव निःश्रयं कुमुदाद्या नृपप्रियाः ।

पितरं निहतं श्रुत्वा राजा मञ्जातकौतुकः । प्रातः स्वमर्चिवैः सार्द्धं वा शय्येऽस्य दृष्टवान् ।

अत्राङ्ग्रेऽस्य प्रहरोऽयं मदत्त इति वादिनः । तस्यापि राजपुरुषाः शयंमुनिजविक्रमं ।

२१०

न्यक्त्य स्वीकृतो राजा तदा तद्भञ्जनोद्यताः । अचूचुदत्पद्मं गुप्ते देवगुहाभिधं मुतं ।

पार्थस्य निहतस्याङ्गे सोऽक्षिपत्पुरिकां ततः । रञ्जितो येन भूपालो जातहासोऽभवत् ।

डामरैर्लुण्ठितो देशः प्रणशे चक्रवर्मणः । उत्थाप्य पापकायस्त्रासेन भूयोऽपि दण्डितः ।

सम्प्रेरितः कुसचिवैः शक्ताभ्यासञ्चकार सः । पाटयन् पुरिकाघाते कोट्टवीरानेकादरं ।

गमिणीनाञ्च जठरं गर्भान् द्रष्टुमपाटयत् । काठिन्यस्य परीवार्यमङ्गद्वर्षकृतामपि ।

२११

प्रतिगृह्णाद्यद्वाहोरात्रदा वधभयाद्भिजाः । प्रत्यगृह्णन्प्रहारांस्तस्मादपि नृपाधमात् ।

ब्रूपापानुरूपेण चयरेणेण पार्थिवः । तेनानुवाच्यमानोऽभूदपत्यन्त्ययातुरः ।

ध्ययता तस्य तादृश्या प्रजा-एव न केवलं । तुतुपुनिजशूद्रान्तमर्चिष्योऽपि चतुर्दश ।

अग्रान्तःपुरदासीभिर्यः कुतश्चिदुपाहृतः । चितिपालात्मजातोऽयमिति प्रख्यापितो ऋषाः ।

तं शिशुं शूरवर्मभक्ष्यं विनिवेश्य नृपासने । हसो निविध्य सामन्तसचिवैकाङ्गतन्निषेण ।

२१२

कम्पनाधिपतेर्वैकुण्ठेयः कमलवर्धनात् । विभ्यस्तडवराज्यस्था डामरोत्पाटनचमात् ।

आसन्ननिरयप्राप्तिः पिबद्वा पार्थिवाधमः । शूरा पञ्चदशाब्दस्य प्रजापुत्रैः चयं ययौ ।

॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ पिबद्वातिमुतो राजा जयसामिविरोचनं । आपादशूकसप्तम्यां शिशुर्दंष्टुं विनिर्ययौ ।

नवा विरेजे राजश्रीञ्जालस्य प्रयिवीपतेः । कृपाणवेक्षितलिता च्चवचामरहासिनी ।

अग्रान्तरे जवायातैश्चरैरावेदितश्रुतः । सामन्तैर्नगरोपान्तं प्रातः कमलवर्धनः ।

२१३

एकाङ्गतन्त्रिसामन्तस्थलहारकसादिभिः । नगरं प्रविशन् आन्तः संमं सैन्यैरुत्थत ।

विरुद्धडामरानीकान् युद्धा मार्गेषु निर्गतः । आन्तोऽप्यसौ वैरिसेनामजयद्विक्रमोर्जितः ।

सहस्रमयवाराणां विद्राव्य तुरगैर्भक्षितैः । राजधानीमसंरुद्धः प्रविशे ततः चणात् ।

तं लब्धजयमाकर्ण्य सैन्यस्थितं पलायितैः । एकाकिनं काप्यनयज्जननी शिशुभूपति ।

प्राकर्ष्यभिर्गोहितो वा प्रेरितो वा कुमन्त्रिभिः । नामूर्खिहासनाच्छ्रुतो मूढः कमलवर्द्धनः ।

२१४

तदानीं स्वगृहान् यातो राज्यकामोऽन्यवासरे । सङ्गृह्यन् द्विजान् सर्वानचूचुददनीतिवित् ।

प्रौढे शक्रश्च कुरुत क्षांप कश्चित् स्वदेशम् । मामेव कुर्युः सामर्थ्यादिति मूढः स चिन्तयन् ।

एकाकिनीं रक्षः क्षीवां उन्मथा दुर्लभयोगेपितं । अप्रौढोऽनुपमज्यान्त्यदिने दूर्यार्थयेत यः ।

विभूतिं रमषावाप्तं यद्य सन्यज्य तत्त्वणं । नीत्या कामयतेऽन्येषुः शोच्यस्ताभ्यां परोर्जित कः ।

॥ पुष्पं ॥ अथात्पलकुले क्लिप्ते स्थूलकमलवादिनः । अष्टङ्गाक्षिभिर्वा विप्राः समगंसत गोकुले ।

२१५

धूमनिर्दग्धकृपाणां रागश्लांशोऽक्षिकीर्ततां । राज्ययवस्योपन्यासस्तेषां चिरमवर्द्धत ।

वैमत्येन मियसोपां नान्यः कोऽप्यभ्यपिच्यत । कूर्चाभायणनिश्च्युतैः स्वकूर्चघोवनैः परं ।

राज्यार्हावेर्पिभिर्ब्रिप्रैः प्राप्तः स्वसतिकृतये । अवार्थतेष्टकाघातैर्मुग्धः कमलवर्धनः ।

पञ्चपाणि दिनान्येव यावत्तस्त्रुर्दिजातयः । काहलाकांस्थतालादिवाद्यकोलाहलाकुलं ।

उत्पताकध्वजच्छगभियुग्मापिताशनं । श्रेष्ठं पारिपद्यानां तावत्तत्रामिलदलं ।

॥ युग्मं ॥ स्वपत्नीं बन्धकीभूतामिवान्यवशवर्त्तिनीं । वोढ्य राजश्रियं शोचन्वाशोकमलवर्धनः ।

पिष्टघातिवधूक्क्षपुत्तरराज्यार्थिनी ततः । ग्रहिणीद्राजपुरुषान्पाथं प्रायोपवेशिनां ।

पिग्वाचकपुरे ग्रामे वीरदेवाभिधक्ष यः । कुटुम्बिनः कामदेवनामा सनुरजायत ।

स शिञ्जिताचरो लब्धा मेरुवर्धनमन्दिरे । बालायापकतां खानशीलादिगुणभूषितः ।

कामाङ्गाधिकायाधीदय तस्यात्मजः भग्नैः । सेने गङ्गाधिकारितं राशः गह्वरवर्धणः ।

यः प्रभाकरदेवोऽपि सुगन्धाङ्गकामुकः । सत्या सरस्वतीदेयाद्देशविश्रवतो गतः ।

विद्वान् यशस्करो नाम तत्पुत्रोऽत्यन्तदुर्गतः । सत्या फणगुणकाख्येन समं देशान्तरं गतः ।

सुखप्रदर्शनैः पीठदेव्याशोभिर्न्य हर्षुलः । तस्मिन् प्रसङ्गे बोत्साहः प्रत्याहृत्तो निजामुव ।

पिष्टघातिवधूक्तैर्धातैर्बोधयितुं दिजान् । मध्ये गृह्येता वाग्निलाम्बविविश तदन्तिकं ।

॥ कुलकं ॥ दृष्ट्वैव तं देववशादैकमत्यसुशो दिजाः । ध्वनिं राजायमेवास्तित्युचकैरुदधारयन् ।

अयाभ्यपिच्यत चिप्रं विप्रैरेत्य यशस्करः । ज्ञाधृतिः प्रौढसामर्थ्यः सानुमानिव तोयदैः ।

दग्धं वेणुवनं परस्परमहाधर्मपणेनाग्निना तन्मूर्खोद्धृतिरभ्रभा घणधूतोद्रेकेण सत्यादिता ।

वात्यावेगविपाटितं विटपिने प्राप्तं कुतश्चिद्दृढं रुढिं नेतुमहो महाद्रिकुहरेधावा न किं सूचितं ।

भृत्यप्रेरणया वंशमार्थजः स्वचचेद्देहत् । तत्पुत्रोत्पाटनं कुर्याच्चचेत्कमलवर्धनः ।

अनुचकुलजातस्य दरिद्रस्याटतः चितिं । तद्यशस्करदेवस्य राज्यप्राप्तिः कथमभवेत् ।

पद्मां व्रजन्निरनुगो ददृशे जनेन यस्तत्त्वयं निखिन्नलोकममानकीर्तिः ।

साधाय्यरम्यममुमोचितुमाल नारोद्धृतीरजस्तवकिते । नरनाथमार्गः ।

नृपतिवसतिं प्रत्यागच्छन् यशस्करभूपतिः । पुरमृगदृग्गामाशोर्भ्येवशोऽपि विवचितं ।

सिंमितवलितापाङ्गं शृण्वन्मोलदहकुतिः । कृतपरिकरशास्त्रैर्भञ्जे प्रजापरिपालने ।

प्रतिमितरविदीपोद्भासिगुम्भातपत्रप्रचयरजतपात्रासञ्जिताराबिका शोः ।

अथ मुखरितमाशीर्माङ्गलैरङ्गनानामवनिहरिणधामा राजधाम प्रपेदे ।

श्रीकामोरिक महामात्यचक्रप्रमुखनोः । कङ्कणस्य द्यौता राजतरङ्गिण्यां पञ्चमस्तरङ्गः । राजानः आदितः ॥ ११ ८० ॥

अधिकायां समाशीतो मासेषु च चतुर्विंशत् । कल्पपाताष्टकं रथ्याहतस्त्रीषुचिवा अपि ।

॥ अथ पष्ठस्तरङ्गः ॥

नेदं पणसमीरणान्नतपोमाहात्म्यमुचोरगौ पर्येतावत एव संप्रति कृतौ तन्मात्रवृत्तौ बहिः ।
 प्रेम्णैवाहुर्मिदं चराचरगुरोः प्रापेयमात्मसुतीरेवं देवबधूमुखाच्छ्रुतिसुखाः शृण्वन्मपणवतात् ।
 इच्छन्तलानीयलमथ कष्टां विलङ्घयन् । प्रतोहारान् द्विजा दूरं वार्यन्तामिति शेऽन्वशात् ।
 वैविविनास्यमानांस्तु तान् कृताञ्जलिरग्रवोत् । राज्यप्रदाय पूज्याय धूयं भो दैवतैः समाः ।
 राज्यदानाभिमानेन वर्त्तियत मदोद्धताः । यत्कार्यकासादन्यत्र मागन्तव्यं मदन्तिकं ।
 तदाकष्टांखिलोलोकसामदृश्यममन्यत । व्यसरत्सहसंवाससभृतमपि लाघवं ।
 खिलोभृताः पूर्वराजव्यवस्था प्रतिभावतात् । उन्नोतवान्स सुकविः प्राक्प्रक्रिया इव ।
 अचैराभुत्तया भूमिर्यथा रात्रौ वर्णकपयाः । अतिष्ठन्निवृत्तद्वारा मार्गाद्याविप्रिताध्वगाः ।
 प्रत्यवेचापरे तस्मिन्नासीत्सर्वापहारिणां । कथ्यन्तलमुत्सृज्य कृत्यं नान्यन्नियोगिनां ।
 गान्धाः छयिपराधीना नापश्यन् राजमन्दिरं । विप्राः स्वाध्यायसंभक्ता नाकुर्वन् शस्त्रधारणं ।
 न विप्रगुरवः साम गायन्तो मन्दिरां पपुः । न तापसाः पुत्रदारपशुधान्यान्यडौकयन् ।
 न मूर्खा गुरवो मत्स्या पूषयागविधायिनः । चक्रिरे स्वकृतैर्यनैरुकागमपरीक्षणं ।
 नादृश्यन्त च गेहिन्यो गुरुदीवोत्पदेवताः । कुर्वाणा भक्तिश्रीलश्रीनिषेधं मूर्धधूननैः ।
 कान्तान्तिका भिपक्षभ्यागुरुर्धन्वो पुरोहितः । दूतः खेयो लेखको वा न तदाम्भदपण्डितः ।
 प्रायोपवेशाधिकृतैर्बोधितेन मदीयता । प्रायोपविष्टो निकटं प्रापितः कश्चिदग्रवोत् ।
 अहमाहोऽभवत् पूर्वं वास्तव्योऽत्र मदीयते । निष्क्रियमलं जनैरारागच्छन्दैवयोगतः ।
 उत्तमर्षेः पोडितस्य प्रहृष्टर्षस्य तस्य मे । निययोऽभ्यदृष्टं क्लिप्ता परिभ्रान्तं दिगन्तरे ।
 अथ विक्रीय सर्वस्वखण्डं बोधयता मया । महाधनस्य वर्णजे विक्रीते निजमन्दिरं ।
 भार्यामुद्दिश्य भर्तव्यामेकरव तु वर्जितः । सोपानकूपो विक्रीताम्भृतो वेश्मनसतः ।

निदाघे पुष्पताम्रलीपणाद्यवतिशोतले । न्यस्यस्निग्धैर्लिकैर्दत्तासा धीवेङ्गाटकादिति ।
ततोदिगन्तराद्गन्ता विंशत्या वत्सरैरहं । सम्भान्पवित्तः सम्प्राप्ता जम्भूमिमिमां पुनः ।
अश्विथता मया साध्वी खवधूदं दृशेऽय सा । विवर्णदेहा जीवन्ती भ्रेयाविवान्भवेत्सप्त ।
किं दत्तजीविकापि त्वनीदृशो वृत्तिमाश्रिता । मयेति सा सुदुःखेन पृष्टा खोदन्तमव्रजोत् ।
सोपानंरूपं सम्प्राप्ता त्वयि याते दिगन्तरं । लगुडैस्ताडयित्वाह वणिजा तेन वारिता ।
तदन्या कास्ति मे वृत्तिरित्युक्ता विरराम सा । तदाकर्ण्य निमग्नोऽहमन्तरं शोककोपयोः ।
कृतप्रायोपवेशोऽय खेयैस्तैः पदे पदे । प्रत्यर्थिनो दत्तजयैः किमयस्मि पराजितः ।
जडलाद्वेष्टि न न्यायं न विक्रीतो मया पुनः । सोपानरूप इत्यस्मिन्नर्थे प्राणा इमे पणः ।
सोऽहं विपद्ये चीर्णार्था दारि श्वासु तव भुवं । वृजिनादस्ति चेद्भीतिवृद्धिर्निर्णयिता स्वयं ।
राजेति तेन विज्ञप्ता दत्ता धर्मासनं स्वयं । बह्वृष्याखिडान् खेयानाचीत्तलं विचारयन्
खेयास्तमूचुर्बन्धो विचारार्थं पराजितः । शब्दादगणयन्नायं दण्डो लिखितदूषकः ।
सोपानरूपसहितं विक्रीतं गृहमित्यय । राजा विक्रयपत्रस्यान् स्वयं वर्णनवाचयत् ।
ततोऽधिगतमित्येव सभ्येपु निगदत्स्वपि । अन्तरात्मा जगादेव नृपतेरर्थिनो जयं ।
मुहूर्तमिव सद्यस्ति राजान्याभिरभूच्चिरं । कथाभिरतिचित्राभिर्महद्यन्मभ्यमण्डलं ।
कथान्तरात्ते सर्वेभ्यो गृहन् रत्नानि वीचितुं । हसन्प्रत्यर्थिनो हस्तादुपादत्ताद्गुह्यकं ।
घण्टादिवाखिलैः खेयमित्यभवेति शस्त्रितं । वचो प्रवृणु, प्रथमो पादच्छासनकैतवात् ।
अभिज्ञानाय तवस्थः स वितीर्थ्याद्गुह्यकं । भृत्यमेकं वणिग्मेव प्राक्षिपेद्दत्तावाचितं ।
स वणिग्गणनाथ्यं यथाचे साद्गुह्यकः । यत्रान्दे पत्रमुत्पद्यं गणनापर्विका ततः ।
निर्णयेऽथ तथा कृत्यमज्ञि भाण्डपतेरिति । शुभादाग्न्यनाथ्यचन्ता गृहीताद्गुह्यकः ।
दोहाराणां दशशती तस्यां भूभृदवाचयत् । व्यपमथेऽधिकरणलेखकाय समर्पितं ।
तस्मै मितधनार्हाय बद्धमूल्यापणाधृपः । रेफे सकारं वणिजा कारितं नियिकाय सः ।
सभायां तत्प्रदर्शय पृष्टा दत्ताभयश्च तं । आनीय लेखकं सभ्यामृज्जातप्रत्ययान् व्यधात् ।
सभेरभ्यर्च्यमानेन राज्ञा सार्थं वणिग्गृहं । वितीर्णमर्थिनो देशाद्वर्त्यो च प्रवासितः ।
कृताङ्गिकं नेत्रुकामं तं दिनान्ते च भूपतिं । अकासविदनादिभ्यस्तत्ता जातु व्यजिज्ञपत् ।
देवः समाप्तस्त्योऽय विज्ञातो यस्तव घणः । इत्युक्तो दर्शने प्राणत्यागो विप्रो वदितः स्थितः ।
दत्तप्रवेशादेशोऽय कुरुसूदेन भूभुजा । दिजः प्रविष्टः पृष्टोऽय तीव्रानिर्दिदमव्रजोत् ।
सुवर्णरूपकयतं भान्वा देशान्तरेऽर्जितं । गृहीत्वा श्रुतशौराज्यं सूदेनमहमागतः ।
त्वयि राजनि नियौरैरध्वभिर्विद्यतः सुखं । श्लोऽभयवृक्षोऽस्मै मे दिनान्ते आन्यतः स्थितिः ।
दीर्घाध्ववह्नस्तान्तस्तपाहमकुतोभयः । मार्गारामतरोर्मूले चिद्यासामन्यत्राहयं ।
वितानं यन्निबद्धं दुत्याद्योरपतनम । अरघदे समीपस्ते कचयोगादधचिते ।

तस्मिन्दुरवरोहेति निर्बन्धसलाज्जहदपुः । सोऽहं हारितसर्वस्वः शोचन् रुद्धचिरं जने ।
 एकोऽथवसितः कोऽपि साहसो पुष्पोऽब्रवीत् । मद्यं दापितवित्ताय किन्ददासोति मां ततः । ५०
 तमस्यवोचं विवशस्तस्यार्थस्थासि कः प्रभुः । तुभ्यं यद्रोचते मद्यं तत्ततो दीयतां तया ।
 श्रवश्चाधिच्छोऽप्य रूपकमेव द्वयं मम । स प्रादात् स्पष्टमेवाष्टानवतिं स्त्रीचकार तु ।
 व्यवहारा वचोनिडा एका राज्ञि यमस्करे । निन्दन् व्यवस्थां तां लोकैर्नृकृतोऽस्मीति वादिभिः ।
 उपचारोक्तिसारस्यच्छलहारितवेतनः । सोऽहं जहासस्त्वन्दारे दुर्व्यवस्थापकस्य ते ।
 पुंसस्तस्य स राज्ञाय पृष्टः प्रकृतिनामनो । वदनप्रत्यभिज्ञैव ममास्त्रोत्थमभाषत । ५१
 प्रातस्त्ववेक्षितावाप्तिं करिष्यामीति भूभुजा । प्रतिज्ञाय कथञ्चित् स्वपार्थं कारितोऽग्रनं ।
 सवणोत्सोकासं दूताङ्गतानां स विभो ततः । स्मितमन्तर्दिनोऽन्येषु स राज्ञेऽदभ्यर्चनं ।
 पृष्टः स राज्ञा विप्रेण यथैवोक्तं तथैव तत् । सर्वमूचे वाक्प्रतिष्ठं व्यवहारमुदीरयन् ।
 सत्यवाक्पारतस्यस्य वस्तुवृत्तस्य चान्तरं । श्रवचयन्तः प्रैचन्त देवाकुलधिषो घरां ।
 धर्मासनस्यो राज्ञाय रूपकाणामभाषत । तमष्टानवतिं पार्थं विप्रमन्यं द्वयस्य तु । ५२
 अनुयोकुञ्जगादापि दुर्बचिन्या मद्यात्मनः । धर्मस्याधर्ममुद्धतं निहन्तुं धावतो गतिः ।
 सार्थं कृतार्थं प्रविशन्नम्रयं चेन्दुमण्डलं । स्वतेजसा संविमजन् प्रदीपैर्भातस्यप्यथैव ।
 तदुत्थाय यथाभानुर्निहन्ति ध्वान्तमुद्धतं । अनन्यकर्मा धर्माऽप्य तदाधर्मं व्यरोहति ।
 ॥ पुष्पं ॥ दुर्बलस्यस्य धर्माऽसावधर्मं बाधतेऽञ्जसा । तिष्ठन्निजमधिघाय दास्यं काष्ठमिवानलः ।
 ददाति यक्षवान् दत्तां तदाद्यायुक्तमुज्जतः । तुभ्यं रोचतद्व्यादिवचोऽस्य निश्चतं तदा । ५३
 रुचितास्य वभूवाष्टानवतिर्लोभिनाऽस्य तां । नादादस्मादयस्चितं रूपकाणां द्वयं ददत् ।
 इत्यादिस्त्रोत्रिकया धर्माधर्मान्तरं विदम् । प्रत्यवेक्ष्यपरः क्षाम्यन्धात्कृतपुणोदयं ।
 इत्यञ्जनं स विनयन् हास्योऽभूच्चिदुनयै । परस्त्रोपदिशन् पथ्यभपथ्याभौव रोगवहन् ।
 श्राद्धियेषेव तेनपि मृदस्य, शाश्वतालिना । डेन्वाश्चिष्टभुजाभृत्याः पार्थाय परिजिह्वरे ।
 यद्योत्तरं भंशितार्थैरन्येन्यं पृष्ठपातिभिः । नगराधिकृतैश्चैव चतुर्भिः सोऽर्थमद्भुतं । ५४
 हेभिरे निधननस्मास्त्यङ्गारात्पदातयः । श्रीरणेश्वरपीठापन्यसङ्घादपि प्रभोः ।
 स ज्येष्ठ भ्रातरि मृते तयामूदितयिरं । तदुपग्रैयथाप्राप्तैवोत्प्रेचिरस्यपेणं ।
 नीतस्य मण्डनेन्यं वेलाविस्तस्य भूभुजा । देवीः कामयमानस्य चक्रे गजनिमोलिका ।
 रागाच्छुद्धान्तकानानां मूर्द्धामधिरूपिता । सप्तानामाभवदेश्या तस्य वैभयकारिणी ।
 श्वकाशः सुष्टुत्तानां चदयान्तं योषितां । स्तवीव विहिता धाया सुष्टुतौ तददिः कुसौ । ५५
 उक्तमाधमधंयकौ जानन्मुदुष्टवृत्तिताम् । भारीणां सुचिन्ताद्यानामङ्गनाले व्यधादिधिः ।
 या कालितापि राज्ञा यक्ष्मा मन्त्रितलोचनः । चण्डालदामिकेगाद्यामिनोपु समागमं ।
 ॥ पुष्पं ॥ भुभुजहरणं किञ्चिदुत्पलतल्लेभ्यस्तु । सं दग्धभावविवशो भेजे राजमधुरपि ।

मा वा चण्डालकुलजा स वा कर्मण्कर्मवित् । अन्यथा सद्गमः किं स्यादसम्भाव्यस्तथाविधः ।
 सोऽभूत्केन प्रकारेण तथा सह समागतः । इत्येव चेभे वृत्तान्तः प्रतिभेदं न कुत्रचित् ।
 केवलं प्रत्यवात्तादृक् पापिनोः प्रेम तत्तयोः । दृग्वापारेचशस्त्रिं द्वाविनाशोऽधिकारिणः ।
 तमर्थमथ तथेन वीक्ष्य प्रणिधिभिर्नृपः । प्रायश्चित्तानुचरणचामः कृष्णार्जुनं दधौ ।
 कुपितोऽपि स यैरेनां न्यवधोद्गागमोहितः । तेनैवागात्युरोभागिवितर्कातद्वाचनं ।
 डोम्बोच्छिष्टानुगासद्गादशुचिलं यश्चक्रे । संक्रान्तं कुष्ठिसंस्पर्शं कुष्ठं दुःखमिवाभवत् ।
 सामान्येन सता कैश्चित्दृष्ट्यैः शुभकर्षमि । जन्मान्तरीये साध्याज्यं मया प्रापोति चिन्तयन् ।
 साध्याज्यकामोऽपि नृपो भाविष्यति स जन्मसु । युक्ता प्रादात्रिरातङ्गा राजलक्ष्मीं दिजन्मने ।
 भुभुजा दानशौण्डेन पैत्रके स्पर्णिले हतः । द्वात्रिंशत्संस्पर्शानां तेन विद्याधिनो मठः ।
 मठाधिपतये तत्र चक्षुचामरहामिनीं । स नरेन्द्राश्रितो प्रादात्सकान् पुरवर्जितां ।
 वितस्तापुचिने राजा नानोपकरणान्वितान् । ब्राह्मणेभ्यः सोऽग्रहारान् पञ्चपञ्चाशतन्ददौ ।
 अथ जातोदरव्याधिर्न ज्ञातो नायमित्यसौ । जानन् संग्रामदेवाख्यं परिवर्ज्य निजात्मजं ।
 समर्थं सचिवैकाङ्गसामन्तानभ्येषेचयत् । रामदेवात्मजं राज्यं वर्णं प्रपिह्वयज् ।
 शक्ये राव्यादपाकर्तुं शिवावनमिषेचिते । निराशाः समपद्यन्त तदा राज्यजिहीर्षवः ।
 स पर्वगुप्तकौटिल्यप्रयुक्तोदयोन्मुखः । विपाककालस्तत्राग्निं भद्रोन्मुखरावाभवत् ।
 राजधानीस्थितस्यापि वर्णतो राज्यदायिनः । आरोग्यवार्तायाप्तासोन्मुखैरनिरिचकः ।
 ततः शानुग्रहो राजा ताम्यन् प्रार्थयत् मन्त्रिभिः । राज्यं सद्गमदेवाय दातुमायाचकारिभिः ।
 राजाज्ञया निगमेकां बद्धेष्टस्तक्षमण्डपात् । बहिर्दत्तार्गडाभ्रातर्वर्णतो निरवस्थितः ।
 भयात्तज्जागरादापि तद्भुव्यानां विवेकिनां । आस्थानमण्डपं प्राप पायुचासनभूमितां ।
 एकाद्वाराजपुरुषस्तदासिं विजयेन्द्रे । श्रीहृद्विप्रसादाख्या राजवीजो समर्पयन् ।
 अथाभिषिच्य सद्गमदेवं तीक्ष्णैर्बभूवुः । स राजधान्यानिर्गत्य मर्तुं निजमठं ययौ ।
 धीः केशश्मश्रुवपने गिरःश्राट्कवर्जनं । कापायग्रहणेदिग्गजस्ययागयहयः ।
 राजभृत्यैः प्रतिज्ञातः स तस्मिन्निश्चितययौ । जीवत्येव हतज्ञत्वयश्चक्रेः परिवर्जितः ।
 ॥ युग्मं ॥ दे सहेसु सुवर्णस्य सार्द्धं बद्धा पटाक्षसे । योनिर्जगाम राजासौ मुमुर्षुर्निजमन्दिरात् ।
 पक्षभिः पर्वगुप्ताद्यैर्नितकं तस्य मन्त्रिभिः । हतं सजोविनस्यैव विभक्तान्योन्यमग्रतः ।
 ॥ युग्मं ॥ विवेष्टमानः शय्यायां व्याधिदग्धान्तरो नृपः । तिष्ठन्मठाद्गहनकुटीरगर्भे ध्वान्तान्धकारिते ।
 अजातसमिद्धंमोऽपि परयन् द्रोहपराजिजान् । प्राणैरहानि दिवापि नयदानिरमुच्यत ।
 तदा सुहृदन्धुमत्यवेतावित् कृतलरैः । जिहीर्षुमिथ साक्षाज्यं विपन्दता विपादितः ।
 ॥ तिलकं ॥ अवरोधबधूमथ्यात्मतो तं पतिसम्भगात् । एका चैत्रोच्छेदेत्येव स्वप्नमेव विराचनं ।
 वर्णाश्रमप्रत्यवेचा बद्धकक्षं चितोदरः । चक्रभान्वभिर्ध्वजैः सेवकैः दिजतापसः ।

हतात्माचारमालोक्य राजा धर्मवशमदः । निजयाहायपादेन सलाटतटमद्वयन् ।

तन्मातुलेन तद्गोषादीरनाथेन योगिना । सान्धिविषहिकेणाय स स्नेनैव न्यगृह्यत ।

१११

पूर्वाचार्यप्रभावेऽखमाहात्म्याधिरोपणं । प्रख्यापयद्भिर्गुरुभिः श्रद्धयेति यदुच्यते ।

तत्ख्यापितैव सप्ताहास्त विपन्न इति युक्तिः । दीर्घव्याधिहते तस्मिन्नुपपत्तिः कथमभवेत् ।

अयामयान्तरे वामूत्सा वार्तयुच्यते यदि । वर्णटाद्यभिप्रायोऽपि तदायातव्यं हेतुना ।

भुक्तेयव्यानवसमाद्यतुर्निगमि स ह्यायने । मासि भाद्रपदे कृष्णद्वतोयस्यां व्यपद्यत ।

पितामही शिशोर्गोक्षी विनिवेश्य नृपासने । भूमटाद्यैः सनं प्रादात्पर्वगुप्तोऽय पञ्चभिः ।

११२

क्रमात्मनं पितामहा तान् व्यापाद्येतरान् बली । एकः स एवमाक्रान्तः प्रवभूव नृपासदे ।

स पार्थिवत्वमन्त्रितमिश्रया चेष्टया स्फुटं । राजा राजानकश्चेति मिश्रामेवं धियं व्यधात् ।

शेवमानः स्वयं वाचभूषं भोज्यापिण्यादिभिः । श्वजूनं प्रत्यभात्पर्वगुप्तो द्रोहवह्निष्कृतः ।

यान् द्रोहभोक्तुं सभाय्य संविभेजे ययस्करः । तस्य तत्तनयोच्छेदे त एवासन् प्रयोजकाः ।

करभाद्रवहापिङ्ग भस्त्रुणि चितिपालवत् । स ददौ कुटुमालेपं वर्षं श्राद्धविवर्तिते ।

११३

विभ्यदेकाद्रवहाताम्रकटोत्पाटनाचमः । प्रमापयत्य प्रायुक्तं शिशोः कर्माभिचारिकं ।

न्यायं ते वाचम्यस्यासि राज्यश्चैवादिवाचरे । अन्यया चरतो नामः सिप्रं वंमायुषोर्भवेत् ।

इतोमामपि यामिन्यां श्रुतवान् भूतभारती । अभिचारस्य सन्ध्यन्तं निर्यायाधिकमद्भितः ।

एकाङ्गेभ्या विमिश्रेभ्या विभ्यदुद्भिन्नसंभ्रमः । उदताम्यत्तया चिन्तानुस्रसम्बिद्धानिगं ।

यया महाहिमापातनिःसद्यारजने दिने । अकक्षास्तभूतवलो राजधानीं निरह्णवान् ।

११४

विरोधकारिणं युद्धाभिधेन सह स्रनुना । निद्रैरहमाहवे हत्वा सन्तिषणं रामवर्धनं ।

पिष्येण बेलाविस्तेन प्रभुतायमुपाहृतं । गले पुष्पस्रजं यद्धा पानितः पार्थिवोभनत् ।

धृतं वक्राङ्गिषधामं इतमन्यच मन्दिरं । पातयित्वा विनष्टान्ताः कण्ठवह्निधितं निमि ।

चतुर्भिर्गुरुषु वयंथ दग्धान् कृष्णफाल्गुणे । पापः सख्यकवचो न्यविस्तत नृपासने ।

चतुर्भिर्गुरुषु ॥ पारे विमोक्तं शिविराज्जातस्थामिनवाभिधात् । स्रनुः संसामगुप्तस्य स तथा पार्थिवोऽभवत् ।

११५

केचित्तं प्रव्यवस्थानं चेपुरा प्रतिजिह्वरे । ते बन्धेव तद्गीताः प्रातरेव प्रणेमिरे ।

पार्थिवैकाङ्गसामन्त्रितमन्त्रिकायस्तान्निषा । तद्गीत्या द्रोहहृत्तोर्गो द्रोहादे तमद्वयत ।

एवाङ्गस्य तदा स्त्रामे शुष्यभिजनगन्धनः । प्रमादाद्मदमादित्यनाथो ढक्का व्यदीर्यत ।

हताङ्गुलेन भूमतां कृपितेन चलोहतः । स निरुक्तकृष्णयुगपत्पत्नी समपद्यत ।

तादृशस्य पुनस्तस्य वशीरुक्त्वमीयुवः । सद्यायभिजने जाता वसन्ति चिपुरेयरे ।

कृभता पद्मगुप्तेन भूमता द्विविचार्जने । प्रापिताः पुनरह्णां प्रजा रोगानियोगिनः ।

वदन्त सन्ध्याविहारवसुधात्मिके । पद्मगुप्तेचरं कोऽपि हजिगाभ्रिगया द्रिया ।

दीपवत्कामागर्भं ह्वाणाय विमुहपीः । फेनोत्तमपुनादेया गौरीनृपमुन्दरी ।

११६

सुचिराद्भुरितप्रोतेः पर्वगुप्तस्य याकरोत् । समागमार्थिनो युक्ता वञ्चनामुचितां सती ।

इदं यशस्करस्वामिसुरवेशाङ्गेनिर्मितं । त्यक्त्वा पत्युर्विपश्यन् कृत्वा निर्वाणपूर्णं ।

१४०

अमोघमस्मि नियमादिधास्यामि तदीक्षितं । सद्युपहृन्द्यजेवं सुभ्रुवामिहितस्रया ।

अथ प्रवृद्धगर्वेण तत्सन्त्येरेव वासरेः । समूर्णतां सुरगृहं गमितं तेन भूभुजा ।

सा यागज्वलने राजललना पीतसर्पिषि । पूर्णाङ्कता समं बाध्वी जुहाव सद्यसा तनुं ।

उपत्यस्यानिरस्तायोः पुष्टाः कुसुमदृष्टयः । तत्कांचिणस्तु न्यपतन्नवर्णमुखरागिरः ।

सुदीर्घमाहसारम्भचिन्ताभंरस्मयोपितः । पर्वगुप्तो बभूवाथ दृष्ट्यामयपथातिथिः ।

१४१

व्याध्याधिप्रशमायासैर्ज्ञात्वाण्यस्यायिनीं स्थितिं । मूढाः प्रहृदि नोऽग्नन्ति द्रोहे श्रीतोभमेहिताः ।

आशङ्क्य तादृङ्घ्रिष्ठोऽपि सोऽकुपैः प्राक्तनैः शुभैः । कैद्यित्सुरेश्वरीचेचे परासुः समपद्यत ।

षड्विंशवत्सरापादवज्रलेऽङ्घ्रि त्रयोदशे । द्रोहाजितेन नृपतिः स राज्ञेन व्ययुज्यत ।

अतीन्द्रियायां परलोकवृत्ताविहैव तीव्राशुभपाकग्रंथो । दृश्येत नाशेयदि नाम नाशु न कः कुक्ष्येन घतेत भृत्यैः ।

चेमगुप्तामिधानोऽभूदथ राजा तदात्मजः । आश्रयमेव नोत्सिक्त्वित्त तावत्संश्वरः ।

१४२

सोऽभूत्स्वभावदुष्टेनो नितरां दुर्जनाश्रयात् । क्षण्यसपाचयेषोद्यारमेधान्ध इव भीतिहत् ।

स्वतुल्यवेशालङ्काराः शतं सलितकानूपं । तं फल्गुणप्रभृतयो दुर्गाभाराः विषेविरे ।

धूतासवाङ्गनासेवाव्यसनेऽपि स पार्थिवः । विटनिरुण्व्यमानोऽपि नाभूत्सज्जीवद्विह्यत ।

रागी मधुप्रणयशान्धितास्रसक्तिं यः सख्यमेति मधुपैर्ज्ञेयकोमलैः ।

पद्मे प्रयाति दिनमात्रमपि प्रसक्तिं शोभन् चेतिकमिव तत्र कुतुहलाय ।

विटाः प्रविष्टा इदं यं जिष्णुजा वामनादयः । पिशाचस्यैव हृदितामगुचिं तस्य चकिरे ।

१४३

परोपहासकुशलः परमारीरतिप्रियः । परायत्ताग्रयस्तस्यै पार्थिवोऽनर्थतत्परः ।

छोवनं शशुमालासु गालय आत्रपालिषु । तेन चित्राः प्रतीव्याणां करोटीषु च टकराः ।

कटिसहृद्वान्नाथ्याः मृगयश्चावनाटनैः । विटायाम्नीलरत्नैर्बाल्यं तस्य खेभिरै ।

पुंयतीजालाशैथेयवालकद्रोघनिर्भरा । समभूदप्रवेष्टां राजपर्यन्तनस्त्रिणां ।

जिष्णुपुत्रैः चेमगुप्तसमामृदन्वपुत्रकः । चारणत्वगुणहृष्टः किं न धूर्तेरनर्त्यतः ।

१४४

तस्य कङ्कणवर्षोऽसीलभिधानं विधाय ते । तोषितायासकृत्कुर्दोष्योः कङ्कणवर्षिताम् ।

निर्दोषदोषाविकारे मन्वस्तप्रदर्भने । अध्व्यटकराधाने प्रसादः प्रापि तेभूपात् ।

संलक्ष्य कुक्षकल्यान्ताः कृत्वा निजबधू पुरः । रागी राजा गृहाद्यतो धूते तेनिर्धनः स्तनः ।

संभोगाभप्रसोभाग्यकृतस्पर्धेः परस्परं । समुज्जैताभशान्त्रुर्विशेषमिति चादितः ।

उपभोगं स्वभार्याणां निर्यञ्जैः च कारितः । का इवेति च ख्यन्ते पृष्टोऽभोष्टधनप्रदः ।

१४५

॥ धूमं ॥ तस्य सलितकेषासां मूढा सखोगढोक्तने । माञ्जिघारिवरचिह्नद्विजाको हरिधूर्जटी ।

नीला नर्मकपाङ्गतां निजवपुर्मधन्ति मानोन्नतिं सन्दूय स्वयमङ्गनाः श्रुचितया त्यक्तं वृत्तं कुर्वन्ते ।

॥ राजतरङ्गिणी ॥

सौख्यं व्रन्ति सुदीर्घमेव न समासत्वा यदर्थं यमः प्रस्थास्याय तदेव वेदि न विटैः किं प्रार्थ्यते भवेय ।

यमस्करस्य भूत्वापि सचिवोभट्टफलुणः । तस्याभूदनुजीव्यन्ति धिमेगाभ्यामवाभगा ।

फलुणस्वामिमुख्यानां प्रतिष्ठानां विधायिनः । तस्यापदेशे भूभर्त्रा पर्यहाम्यसकृद्दहः ।

गृह्णन् विदेषितां हन्तुं टक्करादिवलात्ततः । दृष्टोरक्तः कम्पनेशोदुर्गोढोमध्यगोऽभवत् ।

तीक्ष्णचेपे सम्प्रविष्टं हन्तुं सङ्ग्रामडामरं । श्रीजयेन्द्रविहारं स निर्घृणो निग्दाहयत् ।

सुगतप्रतिमारोतिं क्षला दग्ध्वा ततोऽखिलात् । जरद्देवगृहेभ्यस्य सङ्गाच्छा यावसच्चयं ।

सुरप्रतिष्ठया दार्ढ्यं मूढः स्वयशोविदन् । नगरापणवोयन्तः चेमगौरीश्वरं व्यधात् ।

एकः प्रयात्युपरमं द्रविणं तदीयं कृत्वा परः प्रसभमुदहति प्रमोदं ।

नो वेत्ति तत्त्वनिधने परकोपगामि धिग्वासनामसममोहकृतान्धकाराम् ।

त्याग्निना चेमगुप्तेन भुक्तार्थं खशभूभजे । क्षला विहारान्निर्दग्धान् थामाः घटुनिशदपिताः ।

दुर्गोणां लोहरादीनां शास्ता शतमखोपमः । नृपतिः सिंहराजाख्यस्तप्ते स्वान्तनया ददौ ।

स तस्यां ग्राहिदौहित्र्यां दिद्वायां सक्तमानसः । दिद्वाचेम इति ख्यातिं यथौ सज्जावहं नृपः ।

मातामहेन भूभर्त्रैवध्यास्तस्या व्यधीयत । श्रीभूमिस्वामिनो दत्तप्रसादो भीमकेशवः ।

चन्द्रलेखाभिर्धा कन्यां राशे दत्तवताभवत् । फलुणद्धारपतिना समं दिद्वा समत्सरा ।

गुह्यदेशः सुमहान्कुन्तविद्याश्रमसया । तस्य निर्वहणार्थं द्वाभूभजे हास्तं यथौ ।

श्रमोद्यतनान् प्राचान्योग्यान्सङ्ग्रामकर्मसु । शृगालखट्वायसत्वा स हि स्नाष्यानमन्यत ।

तं वृत्तं वागुरावाहिजोमोटाविक्रिपटकैः । पर्यटन्तं यभिः सार्द्धंमपश्यन्सुतं जनाः ।

तस्य दामोदरारण्यलज्जानग्निमिकादिषु । स्थानेषु क्रोष्टुमृगधारमिकस्य वयोऽगमत् ।

अथ कृष्णचतुर्दश्यां स कुर्वन्मृगयां नृपः । ज्वालामपश्यत् क्रोशन्त्याः शृगाल्या निर्गतां मुखात् ।

तदालोकनसञ्जातसन्नाशाकम्पितक्षतः । लूतामयञ्चरेणभूत्परोतो मृत्युहेतुना ।

मर्तुं यथौ स वाराहचेत्रं यत्र विधायकः । श्रीकण्ठचेममठयोरासोद्भृङ्गपुरान्तिके ।

मस्तरविदलाकारलूताक्षिचक्रलेवरः । पौषे चान्दे चतुस्त्रिंशे नवमेऽन्द्रे गिते मृतः ।

चेमगुप्तात्मजः क्षाम्भूदभिमन्युरभूत्ततः । शिशुनिस्त्रिंशधर्षिण्या दिद्वादेयानुपालितः ।

मन्त्रिविषयशृङ्खलान्मुख्यकर्माधिकारिणः । निःसाध्यं राजपधूमवन्धुश्रयनां यधु ।

अभिमन्यो चितिं रचयत्कषादेव दारुणः । तुङ्गेश्वरापणोपान्नादुज्ज्याम ऊताशनः ।

वधनस्वामिपार्थस्यभिक्षुकीपागकावधिः । वेतालमूत्रपातस्थानं स ददाह महागृहान् ।

जोमण्डलमंस्पृष्टभूमम्यकंदूपितान् । दग्ध्वा महागृहान्धुर्धुवः शृङ्खिमिवाकरोत् ।

रचिषी आपतेर्भाता स्तोत्रभावादिमूढधीः । गारासारविचारणं सौलकर्णी न पश्ये ।

राशः सुतापेणादृष्टवेरा तथौ पुरा पतः । पतिवधोव सा सार्द्धं फलुण्णमाय्यमन्त्रिणा ।

पयो मते मपक्षोनां दृष्टानुसरणं ततः । दमेमानुमुमूर्पन्तीमनुमेने स तां द्रुते ।

१०१

१०५

१०७

१०९

११०

११५

निषिधेधानुबन्धानु सानुतापां चितान्तिके । छपालुर्मरणादेताममात्या नरवाहनः ।
 अतोनिर्गमपिशुनो रक्तां मनुदृषिताम् । फल्गुणाद्राज्यहरणग्रहं राश्रीमजिपहत् ।
 विरागशंभिर्लिङ्गैस्तं ज्ञात्वा विपमाशया । समन्यं साखिलामात्यां फल्गुणोऽप्यास्त शङ्कितः ।
 स हि सर्वोधिकारस्यः सर्वस्याजिगतोऽभवत् । दीप्यमानोऽधिकं मन्त्रशैल्यात्काहादिभिर्गुणैः ।
 अस्थोनि चेमगुत्तस्य गृहीत्वा जाह्नवे गते । पुत्रे कर्दमराजाख्ये प्रबलैरन्विता वसे । ९००
 तत्रत्यागमपर्यन्तं पर्णोत्से स्यात्तमुद्यतः । अविश्वसन्नृपगृहे फल्गुणे वैरिशङ्कितः ।
 निर्गत्य नगराद्यावत्सभाषागारिधैनिकः । काष्ठवाटान्तिकमग्राथ तावद्द्रुक्षादिचोदिता ।
 आकलय्य द्रुतं दिद्वा सन्यज्य प्रार्थनादिकं । दृष्टे प्रत्युत याष्टीकांस्तस्य हनुं व्यसर्जयत् ।
 नवावमानखिन्नः स मिलितानन्तसैनिकः । प्रत्यावृत्त्य ततो मानो वाराहं चेचमाश्रये ।
 श्रुत्वा समेतसैन्यं तं प्रत्यायातं प्रतापिनं । आस्कन्दशङ्कितो दिद्वा सामात्या समकम्पत । ९०१
 तस्मिन्चेत्र गतं शान्तं विलप्य स्वामिनं चिरं । वराहपादसंविधे तेन शस्त्रं समर्पितं ।
 द्वाहसम्भावनापापं शत्रुत्यागेन मन्त्रिणा । स्वस्य स्वार्जितं तेन राजमातुष्य साध्वसं ।
 युक्तायुक्तविचारवाद्यमनसः सेवा महदैश्वर्यं कुङ्क्षेऽस्मिन् प्रतिकारकर्म्मगहनद्वेहापवादवर्हं ।
 येन न्यूनगुणे दृशोपकरणीभावोऽपि तस्य परं कोपः कोऽपि विवेकिनः समुचितः शास्त्राय शस्त्राय वा ।
 पर्णोत्समेव शनैः ससैन्ये फल्गुणे गते । विगताध्यापका वासा हवामोदन्त मन्त्रिणः ।
 योगचेमौ चिन्तयन्तो चेमगुत्तबधूरपि । अनिग्रं प्रजजागार स्वयं कण्टकपाटने । ९०२
 राज्यप्रार्थी पर्वगुतो मन्त्रिणौ कोग्रपीथिनौ । अजिपहत्करो पूर्वं पुत्र्यार्यौ च्छाजभूमटौ ।
 तयोः प्रजातौ तनयौ स्यातौ महिमपाटयौ । अत्रर्द्धिपान्तौ यौ राजमन्दिरे राजपुत्रवत् ।
 तौ तत्रावस्थितावेव तत्कालं राज्यलालसौ । संमन्य समगं सतामुद्दामैर्हिमकादिभिः ।
 मन्त्रिणौ तावत्कलया राज्ञापासौ नृपास्यदान् । समन्य स्वयहादास्तां यावत्ततगतगतौ ।
 एकतः दृढतः प्रादान्महिषो निर्गतस्तथा । निर्वसनाय याष्टीकांस्त्यावत्पुत्तवैलता । ९०३
 ॥ युष्मं ॥ शक्तिसेनाभिधानस्य शशुरस्य निवेशनं । प्रविवेश स तज्ज्ञात्वा तं ते तत्रापि दुदुवुः ।
 शक्तिसेनेन याष्टीकाः सान्विता नाचलन् यदा । तदा भीतस्य जामातुर्थ्यकं प्रादास्य संशयं ।
 तं लब्धसंशयं प्राप हिमकोमुत्कलस्तथा । ररमन्तकनामा च परिहासपुराश्रयः ।
 श्रीमानुद्यमग्राख्योऽप्यमृताकरनन्दनः । सचितादित्यपुरजा यमोधरमुखाश्रपि ।
 एकैकं तं मिथः नैयैर्भुवनचोभकारिणः । सभूय चक्रुर्द्वैराज्यं महिषः पञ्चमाश्रितः । ९०४
 तस्मिन्महाभये दिद्वापञ्च मन्त्री सवान्धवः । एकश्च तु तत्याज नाद्रोहो नरवाहनः ।
 प्रवर्द्धमानवृत्तना योर्द्धं बद्धोद्यमास्ततः । पञ्चस्त्राभ्यन्तिकं प्रापुर्दायमानायुधा दिपः ।
 अयं शूरमठे दिद्वा विसृज्यात्मजमाकुला । आपच्छान्तिदमोस्त्रास्त्रानुपाध्यासमचिन्तयत् ।
 सचितादित्यपुरजान्द्विजान् स्वर्णेन भूरिया । तृष्णं स्वीकृत्य विदधे रिपूणां स्रग्भेदनं ।

एकाक्षेपेऽखिलैः कोपे विधेय इति वादिभिः । महिषः पोतकेशिः सन्निर्देया समं क्षतः ।

२२५

गोष्पदोऽलङ्घने यस्याः शक्तिर्नाश्नायि केनचित् । वायुपुद्गायितं पंग्या तथा सङ्गाभिलङ्घने ।

यत्सङ्गुहो रत्नमहौपधोना करोति सर्वव्यसनावसानं ।

त्यागेन तद्यस्य भवेन्नमोऽस्तु चित्रप्रभावाय धनय तस्यै ।

उत्काचकाक्षनादानेऽप्युच्चान्धायन्युपक्रियां । दिद्वा यशोधरादिभ्यः कम्पनादि समार्पयत् ।

अभिचारं महिष्य कृतवत्यामितैर्दिनैः । मण्डले खण्डिताक्षलं दिद्वायाः समजृम्भत ।

कदाचित् ढक्कमाख्यस्य शाक्षेऽशोपरि कुधा । सचासं वंशजैर्धात्रां कम्पनाधिपतिर्ददौ ।

२२६

तद्देशं निम्नगाशैलदुर्गं प्रविशता जवात् । अखण्डशक्तिना तेन बलादपाहि यक्षनः ।

स कृतप्रणतेस्तस्य करमादाय भूपतेः । अभिषेकान्मुभिश्चक्रे ओलनाषायनं पुनः ।

लब्धप्रवेशः समये तस्मिन् रक्षादिभिः खलैः । कम्पनाधिपतौ राज्ञा विदेषोऽपाहि मूढया ।

उर्वोपतेऽस्य स्फटिकाग्रनय ग्रीलोविभ्रतस्त्रोद्दयस्य चान्तः ।

असन्निधानात्सततस्थितोनामन्योन्यरागः स्फुरते प्रवेशं ।

स्वचित्तसम्पादिवचोवदन्तो धूर्तो धित्वन्ति मनः प्रवेशम् ।

पृथग्जनानां गणिकाबधूनां विटाः प्रभूणाभिर्गर्भचेटाः ।

२२७

द्रोणाय यक्षनं रचन्वनादायीति पैशुनं । तथमेव तदीयं वा स्वयं वादात्मन्यत ।

अयं स्ववर्ति प्राप्ते कम्पने जयोर्जिते । पाण्डोकान् व्यसृजद्दिद्वा स्फुटं निर्व्याधनोद्यता ।

तदाक्षेपं समाकर्ष्य स्मरन्तः कोशवेदिनं । ते हिमकौरसत्ताद्याः पूर्ववद्विक्रिधां ययुः ।

नरबाहनमुख्यास्तु राज्ञोपधं न तत्यजुः । विभेदं पूर्ववत्प्राप देवं निजवचं पुनः ।

प्रविष्टेषु ततः कोपात्सुरं शुभधरादिषु । भट्टारकामठे दिद्वा भूयः पुच्छं व्यसृजयत् ।

२२८

दत्तागले नृपगृहे स्थितां तां देवमोहिताः । तं तदैव विना पुच्छं विमूढानोदपाटयन् ।

राज्याः सङ्घघटे लोकः परस्मिन्नेव वासरे । यदलेन तदा स्वैथै वा किञ्चित्समदर्शयत् ।

जयाभट्टारिकापाशैश्चावच्छूरमठान्तिकं । व्याप्य स्थितैर्दिपस्त्रैश्चैरथ प्रवष्टते रणं ।

राजधानीं राजसैन्ये प्रविष्टे चामवद्वृते । सिंहद्वारे घटाधन्यमेकाङ्गाः समदर्शयन् ।

शरीरान्नरपेक्षान्ते भीतं धंस्य तदलं । अधावन्विदिपां सैन्यं चेतुः केचिथ श्रवः ।

२२९

तस्मिन्प्रवरे राजकुलभट्टः समाधयो । त्वर्येषां पैर्दिपां सैन्यं भिन्दन्वानन्दयन्निजं ।

तस्मिन् प्राप्ते दिपां सैन्यं विगतागं विनश्यरं । न द्रोहा विनयं जातु सङ्गते शस्त्रदेवताः ।

तोडयथायमान् यन्मान् स्फोटयत्युपलामिति । यः ख्यातिमावहन्त्या हिमको भीमविक्रमः ।

तत्प्राप्तना राजकुलभट्टेर्दहार्हपातिना । चर्ममाघं न तुभेट कंकटस्थानिषङ्कते ।

विधेऽस्य तदमथायं सैन्ये दैन्यं ममाश्रिते । अपानि हिमकोयोधैरवाष्टमि यशोधरः ।

२३०

गदाशरीरं गुरुरग्रे यदेरमत्तकः स्रष्टुं । स भग्नाविष्टुतो वाहाञ्जोवयाहमयस्ततः ।

नाजौ तैरेयताधातुं यः श्रीमान् राजवान्भवः । जगामोदयमुक्तः स कापि त्यक्त्वा महाहवः ।

इत्थं लब्धजया राज्ञी तत्तृणाग्र्यहीदृष्या । यक्षोघरं शुभघरं मुकुलस्रसवान्भवः ।

कास्मीरिकायां यः आङ्गश्लोकेत्ता गयान्तरे । सोऽप्येरमत्तकः शूरः परिहासपुराग्रयः ।

वृद्धा महाशिलां कण्ठे वितस्ताभसि पातितः । स्वदुर्नयकचंदेव्याः प्रकोपेनानुभावितः ।

११८

ये सप्तसप्ततार्दपादगोपालनृपात्परा । अभिमन्युं यावदासन् षोडशानां महोभुजां ।

वर्षर्षाष्टं प्रतापायुः श्रीहराद्रोहवृत्तयः । ते चिप्रं मन्त्रिणः सर्वे सान्त्वयाः सहानुगाः ।

भीमधूमभृङ्गमात्रेण दिदादेव्या संकोपया । आसन्नः श्रेयतां नीता दुर्गयेव महासुराः ।

॥ तिलकं ॥ अभवन्विहिता राज्ञा तानुत्पास्य मदोद्धतान् । रक्षादयः कम्पनादिकर्मस्थानाधिकारिणः ।

इत्थं मन्त्रिप्रकाण्डः स रण्डोमाखण्डलोपमां । अखण्डमण्डलां चक्रे निर्दोहो नरवाहनः ।

११९

राज्ञी छतज्ञभावेन सापि मन्त्रिषभान्तरे । तमाजुहाव निर्दोहं स्वयं राजानकाख्यया ।

सुते सुखाप निष्पन्नभोजनेऽस्मिन्नभुक्त वा । हृष्टे जहर्ष निर्विषे निर्विवेदानुकूलतः ।

आरोग्यान्नेपणं शिवाप्रार्थनां गृहवर्त्तिनः । सात्मवस्तुविसंगं नारात्वा तस्य पिप्रिये ।

अभूतां दुग्धवाहस्य क्षुप्यान्त्रः सुतो पुरा । यौ सिन्धुभुयो तज्ज्यायान् सिंधुलालितकः किल ।

पर्वगुप्तगृहे भूत्वा गङ्गाभ्यर्चे स्तिने कमात् । लब्ध्वा गङ्गाधिकारिणं तस्या राख्यः शनैरभूत् ।

१२०

हृद्या तथैव गङ्गेशो नवायामविधायकः । कर्मस्थानस्य निर्माता विष्णुगङ्गाभिधाय यः ।

प्रायसो ह्यनराज्येभ्यो वर्तते नरवाहनः । इति जेयधिषं राज्ञी सोऽभ्यधत्त दुराग्रयः ।

सा तथेत्यब्रवीच्चवत्तावलेम्णा स जातुचिन् । अन्तो तां प्रार्थयामास भोक्तुं निजसह्यगमं ।

सा सानुगान्तव यातां धुवन्यामेव वक्ष्यति । इत्युक्त्वा मिन्धुनापृच्छत्तत्कत्तव्यं भूयाकुला ।

अनुकौव प्रचक्षिता राजधानीमलक्षिता । स्वीधर्मिण्यस्मि ज्ञातेति पश्चादतीता व्यपजयत् ।

१२१

संप्रवृत्तापचारायां गतायां तत्पयात्तया । राज्ञां नाग्रममात्यस्य प्रीतिरस्मिन् स ययौ ।

तथोत्ततः प्रभृत्येव निष्कृष्टेहयोः छतम् । चाक्रिकैरतिहृष्टं तिर्यपिष्ठाकयोरिव ।

कुलिशं सर्वलोहानाममभं श्लेषेतवः । अभेद्याः प्रतिभायन्ते न किञ्चिदसता पुनः ।

ये वालादपि संमूढाः प्राज्ञाः सुरगुरोरपि । तेषां न विद्मः किन्तावन्निर्माणपरमाणवः ।

विद्याभोजिस्तथोः शिशून् कलयते काकोऽन्यदीयात्रिजान् हंसः । चोरपयोविभागकुशन्तस्तस्य माराद्धनात् ।

लोकाविचक्षणोऽल्पधीः खलगिरं जानाति सत्यां नृपो धिमेवदग्न्यविमंगवतायतिकरस्पृष्टं विधानं विधेः ।

१२२

मूढाचरणहीना सा मुनिवाह्यतया तया । वैधेयविप्रप्रकृतिरिव प्रायादिगर्ह्यतां ।

उद्देजितस्तया शसत्तया स नरवाहनः । यथा विमाननोत्तमः स्वयं तत्याज जीवितं ।

प्रकुप्यत्यप्रतीकार्यं स्ततेजस्तत्तेतथा । शरणं शरणं त्यक्त्वा किमिवान्यद्योर्ध्विनां ।

अग्निहीनेव रजनी सत्यत्यक्रैव भारती । विरराज न राजश्रीनरवाहनवर्जिता ।

सा क्रौर्याभ्यासविपमा इन्नुं विततविभ्रमान् । संधामडासरघुनान् समोपस्थानचिन्तयत् ।

१२३

॥ राजतरङ्गिणी ॥

निजमुत्तरधेयं ते तद्वयेन विनिर्गताः । कथ्यकदारपत्यादीन् छतारब्धीन् व्यापदयन् ।
 उत्पिञ्चभीतया रात्र्या त्वत्ता परभवचपां । ते यत्नात्समयत त मानः स्थायार्थिनां कुतः ।
 स्थानेश्वरादिभिर्मुखैर्डासैरितरैः समम् । ते भीताः पुरतस्तस्याः पुनरेत्य जर्जुरितरैः ।
 अथ तद्भीतया रात्र्या रक्ते प्रमयनागते । आनीतः फल्गुणे भूयो वीरार्थिन्या निजान्तिकं ।
 राजकार्याणि कुर्वाणः स भूयः शक्तमयक्षीत् । न्य उग्रलोऽपि यत्नं दुस्त्रया भोगवासना ।
 मद्भिमा राजपुत्र्यादिजयिनस्तस्य पयिमः । अद्भुतो दृढबन्धव्या अरुद्धदवाभवत् ।
 अद्भुदुदयराजस्य देवीभ्रातुरतिप्रियः । यः सहायेऽरुपटले जयगुप्ताभिधः कुधीः ।
 अन्येऽधिकारिणस्तेन सहिताः क्रूरवृत्तयः । कश्चोरेषु व्यधुर्लुण्ठं दुष्कृतसदुपाजितैः ।
 दौःश्रीत्यभाजो मातुश्च पापमिर्विधुरीकृतः । अभिमन्युः चण्डे तस्मिन् चयरोगेण पस्यमे ।
 पण्डितः पुण्डरीकाक्षो विद्युत्पुष्पैरुपकृतः । हनन्त्युतः स वैदुष्यमरुण्याभ्यां विदिद्यते ।
 तया विशङ्कप्रकृतेस्तस्य दुष्कृतसङ्गमः । शोषाधायो शिरीषस्य रवितापदवाभवत् ।
 वर्धमानः प्रजाचन्द्रसूतीयस्यां स कार्तिके । शुक्रोऽष्टाचत्वारिंशब्दे यस्यो नियतिराङ्गना ।
 तत्पुत्रो नन्दिगुप्तस्य बालयुगे निजासने । दृढस्वययशोऽकस्य दिहाया च दधे पदं ।
 सा शोकपिहितकौट्यां तस्यै प्रथमश्रीतला । रविरद्वयलाकेव ध्वान्तच्छन्नेष्वैवैकता ।
 ततः प्रमथ्यद्भुताभिलषा धर्मप्रवृत्तिभिः । कुकर्षमिहोपादापि लङ्कीः प्राप्ता पवित्रतां ।
 नगराधिपतिर्भूयः सिन्धुभ्राता शुभाग्रयः । तदीयधर्मचर्चायां बभूव परिपोषकः ।
 सा तिनोत्पादितानर्धजनरागागतैरनघा । ततः प्रमथ्यद्भुदेवो सर्वलोकेषु सम्प्रता ।
 राज्ञः समचिवः सत्यन्दुःप्रापो क्षुत्तचण्डिमा । कुर्वाणः सुखसेव्यत्वं हेमन्तद्वय भास्वतः ।
 सा निर्माणी विपश्यन् सुजाः सुकृतदृष्टये । अभिमन्युस्त्वामिनोऽद्भुतमिमन्युपूरस्य च ।
 अथ दिहापुरोपेतो दिहास्वामी तथा शतः । मठस्य मध्यदेशेयटाटशौडोवसन्त्रयः ।
 भर्तुः कङ्कणवर्षस्य पुण्योत्कर्षाभिष्टुष्टये । चकार कङ्कणपुरं रमणी स्वर्णवर्षिणी ।
 श्वेतमैत्रमथ चान्यं सा दिहा स्वामिनं व्यधात् । धवलं चरणोद्भूतगङ्गायः स्वर्णनैरिव ।
 चक्रे काम्पूरिकाणाञ्च दैशिकानां समग्रयम् । तथात्युच्चतः शान्तो विहारयामसम्पदा ।
 श्रोमिहस्वामिनं नाया विहराजस्य सा पितुः । मठस्य विदधे स्थित्यै दैशिकानां दिजस्रतां ।
 मठप्रतिठावैष्टुष्टमिर्माणाद्यैः स्वकर्मभिः । तथातिपवनयुगे विनसासिन्धुसङ्गमः ।
 तेषु तेषु प्रदेसेषु किमुकैर्भूरिभिः शुभैः । सा प्रतिष्ठा व्यरचयत्तुः पटिमिति श्रुतिः ।
 जीर्णोद्धारः कृता देया मुष्टप्राकारगण्डमाः । प्रायः सुगन्धहाः सर्वे शिवावप्राहताः क्षयाः ।
 श्रीहाचंमणजे गङ्गापङ्क्त्याविष्टरश्मिनी । वन्याभिधा वैवधिकी कणागमममममयत् ।
 श्रीदंशिवनभौमभागपि तिमिः मणः स्वकुल्यासने यातायाम् पश्यते शिखी धनपयोमाचामनोऽप्यहं ।
 विश्वसाञ्चलपरिणः प्रकटितध्यानोऽपि भुङ्क्ते वक्त्रः सत्यर्माचरणेऽपि शेषविहृतो न मत्प्रयः पापिनां ।

१८०

१८१

१८२

१८३

वर्षिणी वर्षमात्रेण शान्तशोका बभूव सा । भोगोत्सुकार्भके तस्मिन्नेव वर्षे व्यभिचारकृत् ।

११०

वर्षेणैकान्नपञ्चाशे नीतः पत्ने सिते चर्यं । स मार्गशीर्षदादश्याममार्गव्ययथा तथा ।

पौच्छस्त्रिभुवनो नाम मार्गशीर्षे सितेऽहनि । पञ्चमेऽथेकपञ्चाशे वर्षे तदक्षया हतः ।

अथ मृत्युपथे राज्यनाशि खैरं निवेशितः । क्रूरया चरमः पौष्ठो भीमगुप्ताभिधस्तथा ।

तस्मिन्निवसरे वृद्धः फल्गुणेऽपि व्यपद्यत । निगूढश्रीर्द्यौःश्रीत्या दिद्वा यन्नैरवादभूत् ।

१११

बभूव साय सुखदुष्टवृष्टाशतोत्कटा । भृष्टवृक्षपटा मत्तदन्तिमूर्तिरिवात्कटा ।

महाभिजनजातानामपि हा धिक्त्रिभर्गतः । शरितामिव नारीणां वृत्तिर्निष्चानुसारिणी ।

स्रोतोधिराज्यमधिगम्य विराजमानास्त्रिन्योः प्रसूय कमलात्पयोनिकेते ।

जाते सरस्वविरतं जलजे प्रसक्ता नार्यो महाभिजनजा अपि नीचमे ग्याः ।

खगम्य बद्धिवासास्परेणोत्थयामजन्मनः । वाणस्य सुनुस्तुङ्गाख्योऽविश्वमहिषपालकः ।

प्रविष्टो जातु कामाक्षीरक्षेष्टहारकर्मणः । सुगन्धिषीहप्रकटनागादृयिरुपमुखैः ।

११२

पञ्चभिर्भ्रातृभिः सार्धं सन्धिविपद्यकान्तिके । देव्यादृग्गोचरं यातो वृथावर्जकोऽभवत् ।

॥ तिलकं ॥ रहः प्रवेगितो द्यूता समायर्थयलाद्युवा । शम्भुकभूरिजाराया अपि तस्याः प्रियोऽभवत् ।

तुङ्गानुरागिणी राक्षो पापा लज्जोऽभिज्ञता ततः । रसदानेन वैमुख्यभाजं भुज्यमघातयत् ।

धिक्त्रिभिर्भारान् क्लृप्तनीत्येषां विपमचेतसां । फल्गुन्या मृत्तिसौपे देपे प्राणधनचयः ।

रक्षोदेवकलशोवेलावित्तः कृतस्तथा । भुज्याधिकारे कौटिल्यामाचरन्निस्त्रयोविटः ।

११३

घेऽपि कर्दमराजाया वीरादारादिनायकाः । तेऽपि कौटिल्यमभजनन्त्येषां जननैव का ।

चतुः पञ्चानि वर्षाणि तिष्ठन्नृपगृहे म्रियः । भीमगुप्तोऽभवद्यवत्किञ्चिन्नौढोभवन्नतिः ।

राज्यव्यवस्थां यावच्च पितामह्याद्य वृत्तयः । दुस्विताः प्रत्यभापन्त सख्याप्यास्तस्य चेतवि ।

अङ्गशीलविहीनाया निर्घृणाया निभर्गतः । तावन्नेषधियस्तस्याः सन्निव्यः समपद्यत ।

अभिमन्युबधूलं हि चक्रे गूढप्रवेगितं । महाभिजनजन्मुत्तं तस्मात्सोऽभूत्तथाविधः ।

११४

सा देवकलशेनाथ दत्तमन्त्राविशङ्किता । वर्षाभिज्ञता खलमेव भीमगुप्तमवबन्धयत् ।

निगूढे गन्दिगुप्तादिद्वेषे शेफस्य योऽभवत् । मन्देहः स तथा तैंग व्यक्तहृदये वारितः ।

तामिस्त्राभिधातनाभिर्ममगुप्तं निपात्य सा । पटपञ्चाशेऽभवद्वर्षे स्वयं प्रान्तनृपासना ।

प्रहृष्टरागया राक्षसा दत्ताद्रेको दिनं दिने । सर्वोधिकारी तुङ्गेऽपि बभूवाधारिताखितः ।

सम्भावकेन तुङ्गेन मोलिताः पूज्यमन्त्रिणः । राज्यविश्रवमाधातुमयतन्त विरागिणः ।

११५

तेऽप्य संमथ्य कम्पोरानानिन्सु क्रूरपौरुषं । उपं विपहराजाख्यं दिहाभ्यातुः सुतं नृपं ।

मुखापहारान् स प्राप्ते विधातुं राज्यविषयं । धीमान् प्रायोपवेशाय द्रुतं प्रावेशयद्विजान् ।

विहितैस्तेषु विषेषु शेफः सर्वोऽपि म्रियतः । अस्वियेयान्वहं तुङ्गं तत्र तत्र जिघांसया ।

कस्मिंयित्पिहितदारो तुङ्गं प्रहाय वेगन्ति । दिगानि कतिचिदिहा तस्यावास्तद्वर्द्धनी ।

तयो स्वर्णप्रदानेन सुमनोमत्तकादयः । ब्राह्मणाः समष्ट्यन्तं ततः प्रायोन्यवर्तन्त ।

एवन्तस्मिन्महाचेपे तथा दानेन वारिते । ययौ विग्रहराजः स भग्नशक्तिर्वयागतं ।

१४०

अथ दार्ढ्यं समासाद्य तुङ्गाद्याः प्रभविष्णवः । शनैः कर्दमराजादीञ्चमुर्ध्वं चित्तविप्रवान् ।

सुलङ्कनो रक्षसूनुस्तयान्ये मुख्यमन्त्रिणः । हृष्टैर्निर्वाप्सितादेशात्तुष्टैः सम्प्रवेष्टिताः ।

प्रवर्द्धमानैर्वैरेण गूढदूतैर्विभर्जितैः । प्रायस्त्रिग्रहराजेन ब्राह्मणाः कारिताः पुनः ।

उत्कोचादित्तया विप्रा भूयः प्रायविधायिनः । लब्धस्वैर्येण तुङ्गेन सविपत्यापहस्ताः ।

तेषां मध्ये वसन् गूढमादित्याख्यः पलायितः । हृष्टोविग्रहराजश्च प्रियः कटकवारिकः ।

१४१

शस्तचतः प्रतीहारी वत्सराजाभिधः पुनः । न्यङ्कोतकादिभिर्वावञ्जीवयाहमष्टघ्नान् ।

ते स्वर्णग्राहणोविप्राः सुमनोमत्तकादयः । सर्वेऽपि बद्धास्तुङ्गेन कारागारं प्रवेष्टिताः ।

अथ फल्गुणनाशेन दूष्टे राजपुरीपतौ । तां प्रत्यारब्धिरभवत्कुप्यतां सर्वमन्त्रिणः ।

निपत्य सङ्घटे वीरः पृथ्वीपालाभिधस्ततः । चक्रे राजपुरीराजकाश्रीरिफवलचयम् ।

शिपाटको हंसराजोविपत्रो तत्र मन्त्रिणैः । चन्द्राद्रेर्देगतिन्दुष्टा मरणं यत्र भेषजं ।

१४२

अयान्येन पया कस्मात्तुङ्गः सार्धं सहोदरैः । छत्वा राजपुरीं वीरः प्रविश्य सहसादहत् ।

मनाश्च तेनोपायेन पृथ्वीपालः सपार्थिकः । शेषाणां मन्त्रिणां शैत्यं प्राप मुक्तिञ्च सङ्घटात् ।

अबलः सन् भूपालस्तुङ्गाय प्रददौ करं । एवं हतं ततस्तेन नष्टस्यायस्य योजनं ।

प्रविग्रहगरं तुङ्गस्ततः स्वीकृतकंपनः । चकार डामरग्रामसंहारं सिंहविक्रमः ।

दिहाप्युदयगणस्य भ्रातुः पुत्रं परोचितं । चक्रे संयामराजाख्यं युवराजमशङ्कितम् ।

१४३

मा हि सर्वान् मिश्रमायान् पुरोभ्रातृसुतान् नित्यान् । परोचितं मुद्रोवाये पाले वत फलवलिं ।

शक्रः कियन्ति कः प्राप्तुं फलान्यचेतिवादिनी । साभद्राजपुत्राणां तेषां कलहकारणं ।

ऋहीतान्यफलाक्षप्रसहारांस्तान्ददर्श च । सङ्ग्रामराजं तत्स्वल्परुजभाजमवचितं ।

अनन्तफलमप्राप्तावचतले च कारणं । सविस्मयं तया पृष्टस्व तामेवं तदावबोत् ।

अन्योन्यकलहयपानेतान् कृत्वा पृथग्वसन् । समवायं फलान्यस्त्रिजघाभृवपरिचनः ।

१४४

यामने संप्रविश्यान्त्यान् स्थितानामप्रमादिनां । न काः क्लेशविहीनानाहटन्ते स्मार्थसिद्धयः ।

श्रुतेति तस्य मा वाचमप्रमत्तवदूतिकां । भोर्भारीस्तभावेन राज्येऽमन्यत योग्यतां ।

ऋक्षस्य सभ्यं शैथ्येण भोरीभक्तिर्या यथा । कार्यं हि प्रतिभात्यन्तं भवेच्च तदन्यथा ।

सदृष्टं वष्टुऽग्नितमपि भवेच्छीतमान्यै कपीनां शोचां शुद्धौ सचिन्मननवयाग्निसौचिकानां ।

जलोभावा विदधति यथा भाविनः कार्यसिद्धिं तत्तन्तेषां कृत्स्नं स हजं वष्टु तेनास्ति किञ्चित् ।

तज्जमेवाश्वशोत्पद्यप्रभाद्राष्टमीदिने । देव्यां दिवं प्रयातायां युवराजोऽभ्यश्रुयः ।

१४५

क्षीयमन्येन भूपालसंग्रानां भुवनाहुतः । तृतीयः परिवर्तोऽयं वर्त्ततेमुत्र मण्डले ।

ननष्टकण्डककुल वसुसम्पदाक्ष्य आसातवाचकुलमाप महोत्तमैस्त्रिभिः ।

दावाग्निदग्धकुतरौ जलदासुसिक्ते धूतप्ररोह इव केलिवने प्रवृद्धिम् ।

अथ स मृदुतयान्तर्गुडैर्धैर्यानुभावः सुखमवनिमयेषां देवैर्ष्यं संयामराजः ।

विषकुलनिभयेमानिर्ऋतप्राणसारः फणकुल उरगाणामोमितेव न्यधत्त ।

इति श्रीकाशीरामिकमहामातृचम्पकप्रभुसूतोः कल्हणस्य छतौ राजतरङ्गिण्यां पञ्चस्तरङ्गः ॥

अथ वर्षचतुर्व्यंष्टमासेऽप्ययं दिनेषु च । अष्टस्रभूवनभूपाला दश भूभोगभोगिनः ।

॥ अथ सप्तमस्तरङ्गः ॥

मातुस्तेऽजनि निर्मिते पितृकुले स्नात्वा तनुर्वेधसा त्वं सन्ध्याहितसन्निधिर्मम ज्वारक्तेऽधरे खेलेषि ।
सन्ध्यावन्दनसाभ्यसूयगिरिजासुत्येदृशैर्बौक्कुलैर्यैः सन्ध्यामपि बन्दतेऽस्य स जगत्प्रोशातु गौरीश्वरः ।
धर्मा चमापतिर्विभ्रन्ननसा च भुजेन च । गात्रोर्ध्वेण च शक्त्या च सोऽजयदाहिनीपतीन् ।
जज्ञे राशः चये भङ्गायैस्तुल्य तदाखिलैः । दिनश्रोविगमे सन्ध्याप्रसङ्गस्यैव रागिणः ।
तत्तत्प्रतिभटाटोपत्रोटनाप्रत्युतास्य तैः । उदये ददुशे शयन्नतिं कोवेत्ति वेधसः ।
॥ युगम् ॥ नृपेण जातश्चातेयः शूद्रः शक्तिमन्वितः । सर्वधिकारयोगोऽगान्तदा चन्द्राकरः चयम् ।
अन्ये भीमतिकायामदिवि रग्योहसम्पदः । पुण्याकरस्य तनयाः शूद्रा शान्तिं प्रपेदिरे ।
समर्थमन्त्रिविरहादनिच्छन्नपि वेधसा । निन्ये गत्यन्तरत्यक्तस्तुष्टुपचं चमापतिः ।
संगमराजतुङ्गादीन्देवी क्रोशमपाययत् । समूर्पन्ती पुरा स्नातुमद्भेदेतरेतरम् ।
क्षेत्रासहोमहीपालस्ततः कार्यैश्चादपि । तुङ्गन्यस्तप्रजाकार्थ्यो भोजाभ्यासालसोऽभवत् ।
पर्याप्तं तस्य भीरुत्वं कियदन्यत्रकाश्रयतां । असमैर्यैर्निसम्बन्धैश्च समे यशसः क्षतिम् ।
साहायकार्थी यत्नादाच्छ्रीशैर्योदिमते सुताम् । दिदामठाधिपतये प्रेमनान्धे सलोठिकात् ।
क्व लोकोद्भूतनोऽश्रद्धभूमृद्योग्या नृपात्मजा । प्रतिग्रहजलक्लृप्तपाणिः काल्पमनादिजः ।
अथ तुङ्गादिभङ्गाय प्रायं प्राद्वानमन्त्रिणः । परिहासपुरे विप्रपारिपद्यानकारयन् ।
विप्रमन्त्रिमतैश्चैव कृतो राज्ञः सविस्तवः । दुःसहापवमानाप्रिसमागमसमोऽभवत् ।
राज्ञोऽप्युत्पाटने मज्जैः कथंचिन्नार्थितोदिजैः । मतिः क्षान्तिचरुमाये तुङ्गनिःसारणे कृता ।
राज्ञस्तुङ्गादिभियैतदावन्तेभ्यः प्रत्युत्तम् । अन्यत्रार्थयितुं सप्रसादावन्ते शठयुद्धयः ।
तुङ्गास्कन्देन विमोऽयं योग्यतस्तद्गृहे वयम् । तं निर्दहामस्तयुक्ता शवः कोऽप्यरघदतः ।
नेरुद्धस्य यदानीतः शठैस्तुङ्गगृहान् प्रति । केशहोमाय विहितान्धातुव्यापिताभवत् ।

तथा प्रतीपपातित्या निःशेषानां दिङ्मनाम् । अकस्माच्चिरगाच्छस्त्रविनाशोऽत्यन्ते कृतौ ।
तिलकं ॥ ततः पन्नाथिताविप्रा यक्षेयां मन्त्रदेऽभवत् । निगूढं राजकलशसदृशं प्राविशद्भयात् ।
स यत्कीभूतकौटिल्यः सङ्ग्रामं सुचिरं व्यधात् । अपहरैस्तु ते विप्राः पलाय्य स्वगृहान् ययुः ।
विजिते राजकलशे समकार्या दिजातयः । मन्त्रिणः श्रीधरसुताः सप्तागव्य व्यधुर्धुधम् ।
ते कृत्वा संमहत्कर्म समाप्तिं समरे गताः । निर्भिद्य मण्डलं सप्त सप्तपतेर्द्रुतं ययुः ।
जितः सुगन्धिषोहेन तेषु शान्तेषु संयुगे । बद्धाय राजकलशसङ्केनानाथितोगृहम् ।
नीयमानोऽधिराप्पाशु स्कन्दमार्गेषु विवृतः । तुङ्गं युग्यवाहैः स नर्त्तितोपहृतायुधः ।
अन्योऽपि भृतिकलशो नाम मन्दो विनिर्जितः । सुतेन राजकाख्येन सह शूरमठं ययौ ।
क्रमात्सुगन्धिषोहाद्यैर्मुक्ता कण्ठया ततः । स पुनः सेवमानाग्नितप्तेदिगन्तारं ययौ ।
परिहासपुरादेवं जातोयोदेशविश्वः । स दैवयोगात्तुङ्गस्य शुभाय प्रत्युताभवत् ।
ततः प्रसादिते रात्रि गुणदेवेन मन्त्रिणा । आययौ भृतिकलशः हतगङ्गा निमज्जनः ।
पुनर्नृपगृहे तस्मिन् किञ्चित्कालपदे ग्रनैः । तुङ्गं निहतुं राज्ञेन गूढं दूताः प्रयोजिताः ।
ज्ञातवार्तेन तुङ्गेन तस्मिन्नर्थं प्रकाशिते । स्वपुत्रो भृतिकलशो राज्ञा निर्वासितः पुनः ।
अवदृष्टं मनाक् क्षेमे चन्द्राकरसुतः ग्रनैः । योमय्यामत्तकः सोऽपि तस्मिन् काले व्यपश्यन् ।
भूत्वा किञ्चित् क्षणं भृभूतल्यासभोगं भाजनम् । राजोपकारकृद्भीमान् प्रेमापि प्रमथ्य ययौ
विवेदिरेऽन्ये गङ्गायाः सर्वेऽपि नृपतिप्रियाः । अवाग्निशत भोगाय तुङ्गः सभाह्वकः परम्
इति घोषो हि वृत्तान्तस्तस्य नाग्राय शंकितः । स स दैवानुकूल्येन प्रत्युतोद्देशकोऽभवत् ।
कालक्रमवृत्तितसंश्रयभूः स्वमूलमात्राययी तटतरुः सरितोऽमुपूरैः ।
येः शङ्कते निपततोति विनोर्षमृद्विस्तैरेव तस्य हि भवेत् स्थितिभूमिदाह्यम् ।
नीत्युज्ज्वलं व्यवहरन् प्रजाराधनतत्परः । प्राक् पुण्यसङ्घातुङ्गः ग्रनैस्त्राघातं स्वलम्बतिः ।
यत्स्वभावापहाराय होनजन्मानमाददे । साहायकाय कायस्थं सुदं भद्रेऽश्वरामिधम् ।
विट्वाण्यं सैनिकलं काष्ठविक्रयितादि च । आरामिकस्य यस्यावीत्यर्थं वंशक्रमोचितम् ।
कण्ठघोहृष्टदृष्टोऽयं भोजनार्थमब्राह्मणम् । भक्त्यामर्षि भाण्डवाही यय पद्याविवोगिना ।
अनन्तराजकार्यादिचिन्ताग्रान्तो विधाय तम् । तुङ्गः सहायचावुद्ध संसर्गाङ्गाग्रसङ्घयम् ।
धार्मिकं तेन धर्मोत्कं विनिवार्यार्थं चेतसम् । गृहस्थायाधिकारे स दुष्कृतो विनिवेशितः ।
देवगोब्राह्मणानायातिथिराजोपजीविनाम् । अकालमृत्युर्विदधे वृत्तिच्छेदं स दुर्मतिः ।
राजोऽपि पुण्याति क्रूरः कापालिको निजान् । भद्रेऽश्वरस्य पापेऽभूजिज्ञानामपि जीवहन्
तेन चैव सर्वत्र हते भद्रेऽश्वरे प्रभौ । सुगन्धिषोहः प्रययावापदे मासि सङ्घं प्रम् ।
लोकं गते तस्मिन् सर्वभारमहेऽनुजे । तुङ्गं स्थितोत्तमाङ्गलं सदेवोऽमन्यतात्मनः ।
त्रिलोचनपालस्य शास्त्रेः साहायकार्थितः । देवन्तोमार्गशोधं मासि न व्यज्जन्तृपः ।

राजपुत्रमहामात्यसामन्तादि निरन्तरम् । सैन्यं तमन्वगाद्भूरि भुवनेवामनचमम् ।
 अथागतं स तथा शाहिना क्षतवल्किणः । पञ्चपाणि दिनान्याषोत्तद्देशे स यदोन्मदः ।
 प्रजागरचरन्यासश्चाभ्यासादिवासनाः । अभिर्योगोचिताः शाहिरपश्यन्तं तदावब्रीत् ।
 युग्मं । तुरुष्कसमरे यावत् युयं क्षतबुद्धयः । अलस्यविवशास्त्रावन्तिष्ठतास्मिन् गिरेस्तटे ।
 एवं त्रिलोचनेनोक्तं सोऽयद्योन्नतं हितं वचः । तस्यै परं समं सैन्यैस्तेकादाह्वयत्सुकः ।
 हस्मीरेण तदा सैन्यञ्चिञ्चाभार्यं विस्मर्जितम् । तौघोपारे मितप्रायैस्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत् ।
 ततस्तमाहितोत्सेकमपि शाहिः पुनः पुनः । जगादाहवतत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत् ।
 स तस्य नागदीक्षाक्यं रणैः सुखवशम् । प्रत्यासन्नविनाशानामुपदेशो निरर्थकः ।
 प्रातस्ततः स्वयङ्कोपात्तुरुष्काणोक्तनायकः । सर्वामभिरारणोद्गच्छच्छब्दाहवविदारदः ।
 अथ तुङ्गस्य कटकं सहसा भङ्गमाययौ । शाहिसैन्यं परं संख्ये ददृशे विचरन्त्यणम् ।
 शाहिसैन्ये गतेऽप्याषोक्त्यामिदं स्फुरन् रणे । ओवर्धनयं सङ्ग्रामे विभ्रमाकंश्च क्षमिरः ।
 धीरे तुरङ्गतमुले प्रहरद्विस्त्रिभिर्भटैः । वीरत्वे निजे देशे रचितसैर्यशःचरैः ।
 कस्त्रिलोचनपालस्य साहाय्यं वक्तुमीश्वरः । निःसंख्या अपि धं संख्ये न जेतुमैश्वर्यं दियः ।
 शुश्रूभे सधिरासारवर्षां युद्धे त्रिलोचनः । कल्पान्तदहनश्रुतिर्विशारीव त्रिलोचनः ।
 स योधयित्वा सङ्ग्रामे कैटीः कङ्कटवाहिनाम् । एकाकी कार्यमयोधो निर्वयौ रिपुसङ्घातम् ।
 गते त्रिलोचने दूरमग्रे रिपुमण्डलम् । प्रचण्डचण्डालचमूयलभन्त्ययमोनयौ ।
 सम्राट्त्रिजयोऽप्याषोक्तं हस्मीरः समुन्मसत् । औत्रिलोचनपावस्य स्फुरन् शौर्यमसानुयम् ।
 त्रिलोचनोऽपि भंशिय क्षान्तिकं स्वपदाचुरतः । सयन्त्रोऽभूत्सहोत्साहः प्रत्यार्क्षन् जयश्रियम् ।
 यया मामापि निनंते शीघ्रं शाहिश्रियस्तथा । इह प्रापद्विकलेन वर्णितं न सविन्तरम् ।
 स्वप्नेऽपि यददक्षायं यव भद्रा मनोरथाः । सेनया तदिदधता नामाथं विद्यते विधेः ।
 र्वयस्मिन्निवैपुष्यं राशः गङ्गरवमणः । उत्तान्तवर्णने पूर्वममुच प्रकटीकृतम् ।
 स शाहिदेशः मामात्यः समुहस्यपिच्छदः । किमभूत्किमु वा नाभूदिति शंसिष्यतेऽधुना ।
 त्रवतारं तुरुष्काणां दत्ता श्रेयं मेदीनले । प्राप्तभङ्गस्ततस्तद्गन्धर्वः प्राविशच्छनैः ।
 खगान्तायेव तुङ्गाय स्यमङ्गाय भूपतिः । न तत्रागमि शुश्रोष सधैर्यमदुःशोभयः ।
 किन्तु येदाय समभूत्तुङ्गाय तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत् । परायत्तमशचित्तं पशोरपुपथते ।
 तुङ्गात्मजोऽपि पन्दर्पमिदः शौरीय्यगर्भितः । राश्याचितं व्यवहरन्त्येदं देगप्रदेशोभयम् ।
 दूढमेवे, सजे तज्जिह्वद्राश्यायै समुभुशाम् । क्षाता विषहराजोऽपि प्रेरयतुङ्गमारणे ।
 योशादिप्ररणाद्राशः चिरं दोमायमानयो । शमीलप्ररणोदितः प्रेरवानश्रीकृतः ।
 स्वाश्वेन सपुत्रं स गोचरो नः कदाचन । पनेयदि सजे तज्जिह्व पय्यामः किं विदधे ।
 अन्यथा भुवमास्त्रिरे हन्त्यादयान्मौ यनात् । इति कामापराशायमुक्तां दितोऽनूपः ।

५०

५१

५२

५३

५४

५५

तावन्मात्रं वचोवीजधृतं इदि निधायते । विधातुं तदवस्थं तुङ्गस्थानं कृतोद्यमाः ।
 षण्मासाभ्यन्तरे तुङ्गे भूपेनाकारितो गृहात् । समतो निययौ दृष्टदुःखशोऽपि विधेर्वशात् ।
 स प्रविश्य नृपास्थानं खिला राज्ञोऽग्रतः चणम् । पद्मपैः सहितो मृत्यैः प्राविशन्मन्मण्डपम् ।
 पद्मावविष्टास्त्रैर्न पर्वप्रकरकादयः । अनुक्रापि महीपालं तुङ्गं मत्तैरपातयन् ।
 मन्तो महारथो नाम योऽभूच्छरवर्षणः । तद्व्यस्तुङ्गस्थेषु द्वाघः सिंहरथः परम् ।
 निःशस्त्रो यः चणो तस्मिन्परिचाणविधितया । हन्यमानस्य तुङ्गस्य पृष्ठे खं वपुरचिपत् ।
 तुङ्गस्य प्रथमाघाते रुद्धयासोऽभवद्भयात् । राजा तस्मिन्निश्चिच्छासो मृच्छासः समपद्यत ।
 आस्था न ब्राह्मणस्यासौ हर्मनाकः सतोऽनिके । यः पापकारी तुङ्गस्य पार्थः कङ्कश्च दुर्मतिः ।
 ताभ्यामाशुविरेकिभ्यां चाणार्थस्त्राङ्गुलीमुखे । चिपद्वां यशुवत्तत्र शस्त्रं प्रासवशाज्जहे ।
 अन्तरङ्गाय चङ्गाद्या योऽभूत्संख मस्त्रिणः । तैः स्त्रीवदासितनूपूर्णीं वसौः प्रक्षान्तिरपि ।
 अज्ञाततुङ्गमृत्युभ्यस्तमुले तत्र भूपतिः । तद्भृत्येभ्यः ब्रह्ममानो वक्तिदानादवादिकम् ।
 आश्रयाय स्वधृत्यानां च्छिता खत्रेन सवरम् । पातयामास तुङ्गस्य समतस्य शिरोवहिः ।
 दृष्ट्वा स्वामिशिरश्चिह्नं सैन्ये दैन्यात्पलायिते । मृत्युतामुच्छदीचकुः कतिचित्तुङ्गसेवकाः ।
 भुजङ्गनामा शमन्तादिजापत्यो गृहागतः । संपातराजं विदधे गेहाद्वेहं पलायितम् ।
 द्वारं कनकदण्डेन मञ्जुवर्गसितं ततः । विंशतिं शतवान् योधान् स राजास्थानमण्डपे ।
 कोशाधिकारो धैर्योऽयं राजानमा हतो रणे । कम्पामत्तकथाचेयो वीरोऽयमिन्वामिधः ।
 अङ्गने चिंमदेकाङ्गा वीरास्तुङ्गेपजीविनः । श्रेणीं सवन्मुनिहता निःश्रेणीं खर्गपद्धतः ।
 सङ्ग्रामं पद्मराजाख्यः कृत्वापि निष्ठतोऽद्यतः । स्वामिप्रमयदुःस्वामितापं तोर्याश्रयाज्जहौ ।
 अन्ये लोकद्वयवाणमित्रं शस्त्रं रणाङ्गने । संत्यजन्तोऽप्युद्यन्ता यमसा जीवितेन च ।
 चन्द्राख्यः सुभटसैन्यो दैशिकयाज्वन्तामिधः । शैलाचक्रो डामरस्य त्यक्तशस्त्राः परैर्हताः ।
 लोठितावसथस्तुङ्गो सुषिहतश्रीर्महीभुजा । आपादशङ्कदादशं कथामेषो बधोयत ।
 निद्रोहहतौ भूमर्ता तुङ्गे सतनये हते । लब्धोदया व्यज्रमंत खलप्राया नृपाख्ये ।
 राज्ञो मनः कनुपयन् गृहपैरुन्यकर्मणा । योभ्रातृभ्रातृसुतयोर्विपत्तौ द्वेततां गतः ।
 सदुश्रवादिनिर्दोषो नागोनिजकुलान्तकः । तुङ्गभ्राता ततो राज्ञा कथनाधिपतिः कृतः ।
 युगलकम् ॥ भार्या कन्दर्पविहंस्य चेसापरमचर्पणी । नागेन सङ्ग्रमे चक्रे रचसेवासितचपा ।
 प्रान्तो तुमुले ठिण्डा चतुर्भिर्दिवसैः सती । तुङ्गचुपा सुता ग्राहेः प्रविवेश कृताग्रनम् ।
 मत्पायामवहृद्वायं कन्दर्पो यावज्जीवनम् । पुत्रं विचित्रसिंहं च भ्रातृसिंहं च विभ्रुतो ।
 गृहीत्वा तौ सुप्रां तां च मङ्गला तुङ्गवह्मता । देशदिनिर्गता हीना राजपुत्र्यां स्थितिं व्यधात् ।
 ॥ युग्मं ॥ तुङ्गस्थाने ततो राज्ञा पापो भट्टेश्वरः कृतः । भूतेश्वरादिदेवानां चक्रे कोशादिलुण्ठनम् ।
 कियदिवेकैकस्यमस्य राज्ञः प्रकाशयताम् । तादृशानपि यद्येकं पार्थादीनधिकारिणः ।

पार्था परमदुर्मेधाः स्थातो भ्रातृकलषगाः । निर्विचारेण यजेन नगराधिष्ठमः हजः ।
बधादिपापं पार्थेन सुकृतयकचेतसा । पवित्रे प्रवरेण्य रङ्गपीठे प्रवर्तितम् ।

चक्रे सुखस्य भूमर्तुर्मतङ्गः रूपणायणीः । सिधेः सुतः कोमटद्विं प्रजापीडनपण्डितः ।
पुरा देवमुखाख्यस्य दिविरस्य किलाजनिः । आपूपिकायां वेण्यायां पुण्यश्रमुकान्धिः ।

११०

यच्छङ्गेनाश्रयासन्ध्या सान्तिबलं महीपतेः । वराटकात्मभृत्यासीत्काटीनां हतमक्षयः ।
विभूतिमध्ये सुखस्य प्रभृता यान्यदौकितैः । श्रुपैर्निगमृत्येषु विक्रियोभक्त्युजोचितः ।

प्रभूताग्निररोगस्य भूला लब्धोदयः पुनः । यो मन्दाग्निः शरोगस्य तिष्ठलोफैर्यहस्यत ।
एकमेवाभवद्यस्य सुकृतं मरणक्षणे । कोटेश्विभागं यददाच्छीरणेश्वरयोजने ।

१११

तदात्मजाः कृता नानामागनंदिमुखास्त्रयः । अधोमाः हतनाङ्गस्य राज्ञा तुङ्गापञ्जीविनः ।

हास्यं बभूव भूमर्तुस्योपां तुङ्गपदार्पणम् । बन्धनं यवकाण्डोनां हेमस्थाने शिशोरिव ।
ते तुल्यकाहवे राज्ञा तुङ्गवत्प्रहिताः पुनः । प्रत्यावृत्त्य शर्मुर्दं निजमेव पलायिताः ।

हस्यं मन्त्रिषु योग्येषु चान्तिशोले च भूपते । केचिदुद्वेकमभजन्दरदिविरडामराः ।

सा लोटिकामठं कृत्वा लोटिका नृपतेः सुता । तिलोत्तमाया विदधे मातुर्गाथा मठं परम् ।

११२

पापिनामपि हन्तेयद्वापि सत्कर्मवासना । भद्रेयरोऽपि यद्यके विहारं सुकृतोद्यतम् ।

सत्यं विवेकाय सङ्ग्रामराजोयो न्याय्यतोऽर्जितम् । निजं भुवाणो द्रविणं प्रपामपि न निममे ॥

श्रीलेखा पार्थिववधूः श्रीश्रीमङ्गलात्मजा । पत्न्यौ शिथिलसामर्थ्ये खैरिणीत्वमसेवत ।

सुतः सुगन्धिबीहस्य जयलक्ष्यां बभूव यः । वज्रमो निर्भरन्देव्याः सोऽस्यास्त्रिभुवनोभयवत् ।

स जयाकरगञ्जादिगञ्जखट्वातिनोत्पन्धीः । कोशोपकारकृत्तस्या शारोऽप्यासीज्जयाकरः ।

११३

मययामोषगञ्जादिकर्वा सञ्चयतत्परा । साभूङ्गर्तुं प्रसदिन सुभगा भूरिवैभवा ।

स चतुर्थसमाषाढप्रारम्भाद्ये महीपतेः । हरिराजामिधेपुत्रमा मैषीस्वास्तमाययौ ।

सुमनःसैवितः कुर्वन्नेशमशप्रकाशनम् । ह्लादावहः स सर्व्वेभ्यः चैत्रासव ह्वाभवत् ।

श्रमोघाज्जेन तेनेमान्निदैरां कुर्वता महीम् । पण्डित्यां निमोयिन्यां निषिद्धाहारसमृत्तिः ।

अचिरस्थादिनी राजसल्लाशा चिन्तनोत्पत्तिः । वन्द्या नवेन्दुलेखेव पार्थिवानामाशयत ।

११४

शर्व्विभूतिमहान्युज्यौ स रचिला समापतिः । चयं यथै श्चिद्यथाः श्चिद्यिदृकाहमीदिने ।

प्रणिनां द्योतगामानां नवचाणामिव क्षणात् । लक्ष्मीर्योग्यचपेर्वेयं सङ्गता भङ्गदायिनी ।

धमन्योः खैरिणीवृत्तिः सुतस्य जननी निजा । अभिचारद्वकाराखेत्यविगाना जनश्रुतिः ।

राज्योपकरणे सञ्जीकृते राज्यार्थिनी खयम् । सा राजमाता श्रीलेखा यावत्पत्न्या समागता ।

मिलितेनावदेकाङ्क्षेष्टाया धविमकेष च । समाराधेन तत्पुत्रोवालेऽननोत्पन्नः कृतः ।

११५

॥ पुष्पं ॥ रथं क्षिप्रचोरनेन हते तत्र प्रमापणम् । तद्विचारेऽहेलुंभस्य पापाथैव यथा किल ।

राजमातुसया राज्यनुभायाः पुत्रनाशनम् । श्रुतद्वन्द्वहते राज्ये दृजिनाथैव केवलम् ।

॥ युग्मं ॥ स राज्यविप्रलम्भेन तादृशा व्यथिताशयाः । व्यसन्नमनसोऽहं धिमेगाभासवासनाम् ।

अयाजगाम स्यविरः पिबत्येवा बालभूपतेः । राज्यं विप्रहराजाल्यो हन्तुं विततविक्रमः ।

स लोहराश्रयल्लिप्तो दग्धो द्वारमत्किंतः । दिनदयेन सार्धेन नगरं सवरोऽविशत् ।

१२०

श्रीलेखाप्रेरिताः सेनाः प्रविष्टं लोठिकामठम् । उद्दीपिताग्रयस्तत्र निजगुप्तं सहाजुगम् ।

मठद्वयं ततः कृत्वा स्वस्य भर्तुः सुतस्य च । तस्यैव व्यपवती राक्षी राज्यद्रोहोद्यतानिब्रम् ।

ततो नरपतिः किञ्चिच्छनैः शिथिलशैश्वरः । अतिव्ययादिव्यसनी गर्भेश्वरतयाऽभवत् ।

तस्यामन् रुद्रपालाद्याः शाहिमुक्ताः परम्परायाः । अनल्पवतनादनैराज्योत्पत्यपहारिणः ।

कृतप्रत्याहनिर्वाहः सार्धलक्ष्येण भूभुजा । रुद्रपालो दरिद्रत्वं कदाचिदपि नात्यजत् ।

१२१

दिहापालः चमापालस्तथा प्रतिवामरम् । सहस्राणामश्रेष्ठ्यापि मेने तस्मिन् सुखं निशि ।

अनङ्गपालवेतालद्वयोः क्षापालजालितः । मन्त्रस्ववर्णगीर्वाणप्रतिमापाटने मनः ।

रुद्रपालः परिचाता धनप्राणादिहारिणाम् । बभूव चौरचण्डालप्रायासं वज्रपञ्चरः ।

कायस्या रुद्रपालाभाः प्रजानां पीडनं व्यधुः । चकारान्धमठं श्रीमानुत्पलाख्यो यदग्रणीः ।

वियङ्गपालवासन्धमन्यस्तस्याभिधीयताम् । जालन्धराधिपस्येन्दुचन्द्रस्येन्दुमुखीं सुतां ।

१२२

उपयेमे मनोश्चलाज्येष्ठामासमतिं स्वयम् । पया मठः स्वाभिधया विदधे त्रिपुरेश्वरे ।

तस्याः किञ्चिदिव न्यूनां स्वसारं योषयोपसीम् । अयं सुख्यमर्ता देवीं भूभुजे परिणीतवान् ।

रुद्रेण भूपतिः सत्या स कर्णसुखदायिना । पात्रोक्तो दुर्नयानां कर्णेनैव सुयोधनः ।

कल्पनाधिपतिस्तत्र चणे त्रिभुवनो बली । आययौ भूपतेर्हन्तुं राज्यं समूतबामरः ।

आकृष्टारमेयकटके तस्मिन् योद्धुमुपागते । एकाङ्गाः सहस्राराहे राजपवत्र तत्यजुः ।

१२३

असिना लङ्घयन् प्राधानमोघान् श्लाघ्यविक्रमः । प्रजहारानन्तदेवः स्वयन्निभुवनं रणे ।

सन्नाहरचिताङ्गः स दृढप्रवृत्तिपीडितः । विदद्रौ वदने चाष्टक् स्वप्रतापमिवोदमन् ।

विनयच्छन्नशैठोर्ध्वः शिख्रप्रायः स भूपतिः । दृष्ट्वा बालप्रसन्नायनान्निस्त्यक्त्वा रणं गते ।

प्रमाला डामरं घ्नन्तं प्रसैरभिनवाभिधम् । शास्त्रास्त्रे व्यधात् श्लाघ्यविक्रमो मोघविक्रमम् ।

मांशास्त्रमेष्टनाशष्टोभूतखड्गे भ्रमन् रणे । भुवनबोभकदभूद्वैरवोऽननभूपतिः ।

१२४

पश्यन् प्रहारसूनाङ्गनिकाङ्गान् स पदे पदे । निवेद्यमानानग्रस्यैर्नामग्रहणपूर्वकम् ।

चितिश्चजातदाविष्टो विलम्बिस्थावरे ततः । चाञ्चन्यमचपटलादेकाङ्गनां न्यवारयत् ।

॥ युग्मं ॥ सर्वे तत्र कृतज्ञेन मध्येभ्यः प्रतिपादिता । विवम्बिलेन दीक्षारकोटिषयवतोः क्रमात् ।

राज्ञो रणाञ्जितस्य दुग्धभैकैः करात्सहः । स्थिरयष्टदृढः कृष्टसिरेणेति जनश्रुतिः ।

प्रक्षो मच्चत्वं भूभर्तुर्दीनो देशान्तरागतः । तादृक् त्रिभुवनो येन संविभजे विमन्युना ।

१२५

वद्वाराजामिधमौनं वस्युर्गञ्जाधिपः कृतः । रुद्रपालकृतद्वेषो विरक्तयुल्लिप्तो ययौ ।

वसिष्ठैश्च भूपादैस्तान् मिलितबामरः । तेनानीतो दरद्रजो यद्रादचमद्रवः ।

चोरपृष्ठाभिधं घामं प्राप्तस्य समरोत्सुकः । तस्यायं विक्रमोदयो रुद्रपावो विनिर्ययो ।
 शैव्यवस्थापिते युद्धे सैन्याभ्यां दरदीश्वरः । क्रीडापिण्डारकाख्यस्य नागस्य भ्रवनं यथै ।
 दुर्नयाचरणान्तच पार्थस्यैर्भरितोऽपि सः । स्वमानस्य मत्स्यस्य गात्रे कुन्तमपातयत् ।
 अधोज्जगाम गोमायुवपुःकुण्डाहुजङ्गमः । स च तं मृगयैत्सुकादधावहरदीश्वरः ।
 तमापतन्तमालोक्य व्यवस्योन्मूलनं विदन् । आस्वन्दाम्बुहिं भूमतुः सैव युद्धाय निर्ययो ।
 अभूक्ततोऽस्त्रसद्वर्षसंजातानलसंहतिः । छतस्त्राङ्गान्नोदाहो वीराणां समरोत्सवः ।
 तस्मिन्महामटाटोपे गिरिच्छिन्नं दरत्पतेः । रुद्रस्य रौद्रमहसः संप्रहृष्टं यमः पुनः ।
 समरे वधवन्धादि चैच्छराजाः प्रपेशिरे । सम्प्राप हेमरत्नादि पुनः कङ्गोरभूपतिः ।
 उत्तंसमुक्ताद्योताम्बुःशचित्तास्तस्रलञ्जलम् । रुद्रपावो दरद्राजगिरोभर्तृरुपायनम् ।
 भावोदयनवक्षेन छतप्रायैस्तथा दिजैः । तथाक्षेवंविधास्तस्य बभूवुरवदालिकाः ।
 रुद्रपावे ततो स्रुतामयेन प्रमयङ्गते । अन्येऽपि शाहितनयाः क्षिप्रमेव क्षयं ययुः ।
 पालक्षेहान्धविगमे शृङ्गाभयमुपोऽभवत् । देवी सूर्यमतो भर्तृदर्पणसेव विस्मिता ।
 सुभटापरनामा सा गौरीश्वरविधायिनी । पुष्पं वितस्तापुनिने निक्षेमे सुभटामठम् ।
 गोहेमहयरदादिप्रदानैः सुवङ्गन् दिजान् । सदाशिवप्रतिष्ठायामहरिद्रांश्चकार सा ।
 आशाचन्द्रापरारख्यस्य कञ्चनखानुजन्मनः । नाद्या व्यधापि वात्सल्यात्साग्रहरो मठस्तथा ।
 सिन्नलाख्यस्य च भ्रातृभर्तृयामिधया सती । मठौ चकार यत्पार्थे विजयेश्वरेश्वरयोः ।
 श्रेष्ठोत्तरं चाग्रहारगतं श्रीविजयेश्वरे । आक्षेपेभ्यो महापुष्पं विद्वद्भ्यः प्रत्यपादयत् ।
 पल्लुनायाप्यपहारान् प्रददावमरेश्वरे । त्रिगुणवर्णविद्रादिप्रतिष्ठाय विनिर्ममे ।
 दम्पती राजराजाख्ये मृते पुत्रे प्रचक्रतुः । सदाशिवान्तिके राजवेशे सन्त्यज्य तौ स्थितिम् ।
 ततःप्रभृति मन्यञ्च पूर्व्वराजकुलस्थितिम् । तथैव कृडा भूपावास्तवैव वसन्तीर्यधुः ।
 पार्थिवस्याश्वमालीयाः प्रियवाजितया प्रियाः । प्रसादैर्दंशुपथा च सन्ततः समतां ययुः ।
 गर्भेश्वरतया भर्तृवैभवा नर्मकोविदः । अलुप्ययत्नजानित्यां लङ्कके नाम दैयिकः ।
 माधवाधिपतिर्भोजः प्रहितैः स्वर्णसञ्चयैः । अकारयत्नेन कुण्डयोजनं कपटेश्वरे ।
 प्रतिष्ठा भोजराजेन पापखदन्तीर्यगैः । यत्तत् वदनखाने या तोयैर्विहितोभवत् ।
 अपूरयत्तस्य पक्षां दुष्टारः नियमादितः । प्रहितैका च कम्पनीकुण्डलारिपूरितैः ।
 स तस्य पशराजाख्यः पर्णमात्यरुदैयिकः । प्रियतामूलमोत्रस्य त्यागिणो वसभोऽभवत् ।
 मेन नागरगण्डादिपर्णविक्रयिणा मृगः । दंशोत्पत्तिधनं प्रायो निःश्रेयं दापितसादा ।
 पञ्चपञ्चशेःभाहर्भेलिधिरासने मृपात् । बभ्रायादस्य सन्त्यजे धने स धनिकोऽधिके ।
 तद्रात्रिचिन्तापानेऽप्युष्पं तस्य मन्दिरात् । आनीयमानं माहाधराधरे मापि नालभूत् ।
 खरोश्चक्षुषं दत्ता देवीपथमतोमतः । पशराजेन्द्रबान्देयस्यायथाश्रयारयत् ।

१००

१०१

१०२

१०३

१०४

१०५

शमिते चाश्रमालीयडलकादिभये तदा । प्रावर्तन्त पुनर्दंशे व्यवस्था निरुपद्रवाः ।
 ततः प्रभृति राख्येव राजकार्योद्यताभवत् । तस्यौ शौर्यकथां त्यक्त्वा राजा कार्यकरः पुनः
 भर्तुर्नारीविधेयवन्तस्याभर्तव्यस्तथा । निष्कलङ्केन शीलेन नान्योन्यं मृच्छतामगात् ।
 भवभक्तिव्रतस्नानत्यागशीलादिभिर्गुणैः । कृतिनानन्तदेवेन मुनयोऽपि विनिर्जिताः ।
 राख्ये तस्य महीभर्तुर्दक्षिणं तांस्तानलङ्घयत् । पतिस्त्वेव राजश्रेष्ठ्यान्नवनवोन्मुखी ।
 चेमाभिधे राजगञ्जपूरणं बालभञ्जकः । यथाह्वादशभागादिप्रकारैर्दौक्यन्वनम् ।
 मन्त्री ततोऽभवत्साधुक्लेशतः केशवो दिजः । सौधश्चन्द्रातपेनेव भूपातो घेन भूषितः ।
 भ्रातृन् गतश्रेरेकाकी सख्य ददृशे जनैः । भाग्याम्बुवाहतखितो निविडाः कस्य सन्दः ।
 ॥ युग्मं ॥ भाग्याधीनं धनं ध्याता मुधा मुग्धधियामसौ । कुलविक्रमयोर्दम्प्यौ मिथ्यैव प्रयुतां प्रति ।
 प्रासादपालवैश्यस्य गौरीश्चिदशालये । भूतेर्हलधरो वज्रो वराहश्चाभवत्सुताः ।
 तेभ्यो हलधरः सूर्यमत्या विहितसेवनः । दृष्टिं दिने दिने गच्छंस्तेभ्यो सर्वाधिकारिताम् ।
 विधेयान् बुद्धियुक्तेन कुर्वन्तः चित्तवन्तराम् । सपन्नोकोऽभवत्तस्य मुखप्रेची समापतिः ।
 चेन्नेण सञ्चितं पूर्वं संपादायमुदयधीः । कर्मस्थानं स्फुटीचक्रे सर्वं स्थानधुरन्धरम् ।
 अभूदणकमूखादिसेखनं कनकस्य यत् । राजायन्त जनस्थार्थमज्ञयानां प्रकाशकां ।
 स तन्निवारयामास भाविनां भूभुजां विदम् । ज्ञाने सञ्चितवित्तस्य दण्डाघायासकारिताम् ।
 भर्त्विनागश्रीशालीयान्धनदारापहारिणः । कांश्चिज्ज्ञापाच स शमं निन्ये लोकस्य विप्रवम् ।
 तेनायासश्चनानीतः कथित्सर्पैः सुरास्यदैः । शोभां मठायहारैश्च वितस्तामिन्धुमङ्गमः ।
 भ्रातरश्च सुताश्चास्य लक्ष्मोपरिचर्योन्मदाः । हिरदा द्रवणं कापि दानप्रणयितां जडः ।
 तद्वाहपुत्रो विन्माख्यः श्रोमान्नीरो वराहजः । दूराधिकारकार्यासोद्धानप्रत्ययवारिदः ।
 स डामरकुलाकालमृत्युः स्वल्पानुगोऽभवत् । खग्राहवे जहन्प्राणान् पलायनपराङ्मुखः ।
 चन्पायां सालभूपालमुन्मृच्छानन्तभूपतिः । तत्तत्पूजयो नयन्धराधवमेरोपयत् ।
 मन्त्राङ्गन्येन शैव्येण परदेशेषु भूपतिः । हठप्रवेशान्विदधत्कोऽभूत्क्षत्रगतेऽवसत् ।
 तुक्तात्मजस्य कलमखारस्यो खिलसैनिकम् । श्रोमोचयत् हलधरो युग्यवक्त्रापुरादमुम् ।
 उरशाश्च प्रविष्टस्य वैरिहृद्वाध्वनो व्यधात् । कम्पनाधिपतिस्तस्य मार्गात्सेमोय निगमम् ।
 कासेनन्तमहीभर्तुर्वैरिविद्यसङ्कटं । साहसान्युदजृम्भन् तानि तानि चणै चणै ।
 राजेश्वरो दारपतिः श्रोमान् भद्रेश्वरात्मजः । डामरैः कमराख्यसुरैरन्येऽपि सहजो हताः ।
 बोद्धुं नीतिदृशा कार्यं भोत्या व्यवहरन्वपि । मृद्वतां निष्परिमशं को भुङ्क्ते नृपमन्दिरं ।
 दुष्प्रवादापयोभूतो देव्या निविडसेवनात् । आशाचन्द्रादिभिः कुड्मैश्चैव हलधरोऽप्यभूत् ।
 स राजा हतसर्वलो वन्धनकौशमन्वभूत् । भाग्यप्रभावे निःसारे सुखमेकान्ततः कुतः ।
 नृपेण बन्धनात्यन्तं तं श्रीः प्रत्यागता पुनः । अलिबिद्व सितच्छवलज्जामितसितानना ।

५०१

१०५

११०

११५

११५

११५

स राक्ष्याः प्राहय इव प्रणयेन चणै चणै । कोपप्रसादमेषाकर्मपथ्यायापातमन्वभूत् ।
 ततः सरलचित्तस्वकमेण समपद्यत । भार्याजितत्वं भूमर्तुर्दुर्बिपाकार्पणेन्मुखम् ।
 अधिकारपरित्यागाद्दोषाननुशयावहान् । वदद्भिर्वार्यमाणोऽपि प्राज्ञैर्हलधरादिभिः ।
 पत्न्या संमेरितः शय्यतनयस्त्रेहमूढया । पुत्राय कलशायामूढाज्यं दातुं समुद्यतः ।
 यास्यस्यनुशयं राजसत्त्वैवाद्यपि कारितः । सज्जं तेन रणायदित्यनाम चक्षामिषेचनं ।
 एकोनचत्वारिंशस्य वर्षस्य तनयः सिते । षष्ठेऽह्नि वज्रलसामूदभिषिको महीभुजा ।
 अयं स्थाने रणायदित्यो राजपुत्राच्चित्रमेयन् । चिन्तयन् राज्यमाहाव्यं प्रतिपत्तिषु निष्ठुरः ।
 अनन्तो राजपुत्रोऽयं देवेति कथयन्वचः । छकाटिकान्यस्तहस्तः चितिपालं न्यवेदयन् ।
 क्षुपितेन स भूमतां परितृत्वावलोकिताः । एवं हतस्मितो व्यक्तं तमूचे नीतिनिष्ठुरः ।
 इत्थं धव निवेद्यन्ते कान्यकुलादिभूभुजः । तत्रैव त्यक्तराज्यस्य काऽन्या स्नातृ प्रक्रिया तव ।
 दिने दिने सानुशयो नियतं भविता भवान् । नाभिमानपरित्यागः कर्तुं शक्यो मुनेरपि ।
 सुदूरदर्शिनं तव मन्त्रिणां हृदयङ्गमम् । राजा तस्य वचः श्रुत्वा प्रतिवाक्यासमेताऽभवत् ।
 दृष्ट्वाऽन्येदुर्गं भूयं राजचक्रेण मेवितम् । नवैतरस्य सहितं परिमेषैः परिच्छदैः ।
 धीमान् हलधरो युक्ता हतकास्यया नृपम् । एवं निर्भयं यज्ञार्थं तं प्रत्याग्रीहरत्पुनः ।
 विधाय निःसृष्टं स्रुतं राज्यभारापणाच्छिद्यम् । कलात्सुखसापेयो न जिह्रेयत्नं वाह्यंकी ।
 तत्सूर्यं राजकार्यार्थं कार्यमुदहनं तया । अग्न्या यौवनाभोगैरयमस्तु सुतस्तव ।
 इत्युक्त्वा स पुनर्भूपमधिकारमजिग्रहत् । चक्रे कलशदेवस्य कटया युक्तिवच्चितम् ।
 पिबेरेवान्तिक्ते कुर्वन्साहाराद्यपि घनतम् । ततो बभूव कथमो नाममात्रमहोपतिः ।
 सर्वं क्षामास्त्रपूजादिविधाने पायिबोचिने । पितुः सहायकस्य स पौरोहित्यमिवाकरोत् ।
 अनिमित्तप्रदृष्टानामनिमित्तानुतापिनां । न ह्यपि चलचित्तानां तिरस्यामिव निश्चयः ।
 दापयित्वा पतिं राज्यं निर्वन्धेनापि तावता । सूर्या बभूव यद्वाप्यो विमेषानुतापिनी ।
 येषां क्षुपाणामुत्कर्षार्थं यत्रपदोचितं । वेतालद्वारादेः सा रूचचित्ता न चतमे ।
 दायोदयं तथा पुनर्माहव्यं कारितास्तदा । स्त्रोहपक्षेपेन धावय वैमुष्यमदर्शयत् ।
 पुनो विपदराजस्य चितिराजमिधस्ततः । राज्यः पिष्टव्यो भ्राता कदाचित्पार्थमायधौ ।
 तस्मै न्यवेदयत् रोदं मन्त्रिण्योपतापकं । पुन्रे भुवनराजस्ये राज्यतुल्येतिविश्रुते ।
 स हि तस्यात्मनो मोक्षपुरा राज्यं समाश्रितः । तदने. पितुरात्तुर्विं विधातुं योद्यमोऽभवत् ।
 नाम भागवतनाथ पूजनां स्ववितुर्थधात् । दत्तयज्ञोपशोतनां शुभामयुषिमाननः ।
 चितिराजः स्वबभूव विद्वद्भ्यां विद्वद्भ्याः । मन्त्राणां यत्र चक्रे सर्वयोगागन्ते स्पृष्टां ।
 राज्यं वन्द्युत्ताय धेतामन्तरजग्ने । राममेवाभिधानायं राक्ष्यां ज्ञाताय सत्वरं ।
 दत्ता एवमेवापि ततोत्कर्षाभिधाय च. । राजर्षिर्भिक्षुधेः सार्द्धं विरपे तोयंवेचनं ।

११०

१११

११२

११३

११४

११५

भुक्ता श्रमसुखं भूरोन्वयान् परमवैष्णवः । स चक्रायुधसायुज्यं ययौ चक्रधरे सुधोः ।
स च भोजनरेन्द्रश्च दानोत्कर्षेण विश्रुतः । सरो तस्मिन् चण्डे तुल्यं द्वावासां कविबान्धवौ ।
पितुः पितृव्यजाह्नतुर्गन्तस्थानन्तभूभुजा । तन्वद्भाराजस्योत्सङ्गे नम्रा न्यासोक्ततः शिशुः । १९०
तन्वद्भारेऽपि विवर्द्धं तन्नीत्वा राष्ट्रं शिशुश्च तम् । पुनः प्रविष्टः कश्मीरानसं चक्रधरे ययौ ।
सर्वसाधारणीभूतभोगानां राजवीजिनाम् । तावज्ज्ञातियमभवन्नेह द्रोहकलङ्कितम् ।
इन्दुराजात्मजास्त्रिद्वाराजो यो बुद्धराजतः । आतो मदनराजाख्यं वीरं पुत्रमजीजनत् ।
श्रुत्यत्तिक, सतसस्य दरचूपतिमण्डलात् । विधुरे राशि निर्घातः शैर्व्योद्रेकादखण्डितः ।
तदानीं जिन्दुराज्याख्यो डामरोद्रेकखिन्नया । रात्र्या स्वयं गृहं नीत्वा साचिच्यं याहितोऽभवत् । १९५
काणः शोभाभिधस्तेन गाढोद्वेगावहः प्रमोः । देशामस्यो डामरोऽय दत्तास्करन्दं निपातितः ।
कल्पनाधिपतां दत्वा ततस्तस्य प्रतापिनः । पार्थिवो राजपुण्यादीन् देशाधिके करप्रदान् ।
अनन्तभूभुजो राज्ये तत्तत्सुखलितघट्टे । आलम्बयद्विप्रतिमो ययौ हन्धरः चयं ।
मुमुक्षुर्णां चक्रधरे तेन पार्थिवेन नृपः । सजानिरुपदेशार्थं स तदेत्यमकथ्यत । १९०
मा काठं परराष्ट्रेषु रभसारब्धिमाहसम् । युक्त्या वल्लायुरादौ वा व्यपोढं व्यसनं मया
विग्रहे जिन्दुराजोऽयं परार्थं वृद्धिमागतः । भेदं व स ह पुत्रेण जयानन्दे । विधास्यति ।
कथितं तेन तत् क्षुत्वा जिन्दुराजं महोजवं । विज्जेनावन्धयद्राजा युक्तिर्मास्याजितायुधम् ।
अथ कालेन कलमन्मामृत्कनुषितामयः । मृत्योरसाधुमन्धेये प्रवर्णिं याहितोऽध्वनिः ।
तस्याभवद्विज्जयित्यराजपात्रादयः प्रियाः । उत्सेका राजपुत्राद्यन्तारः श्राद्धिवंशजः ।
पुत्रोद्यमपतेर्नगनाद्यो निकटधेवकः । सोऽपि तस्य जयानन्दः कौटिल्याध्यापकोऽभवत् । १९५
दिजेन्द्रेऽमरकण्ठे तु याते शिवशमानतां । राजा प्रमदकण्ठस्य ययौ तज्जस्य शिथितां ।
दुःशीलस्य प्रकृत्यैव तस्याकृत्योपदेशकतः । गम्यागम्यविचारस्य परिहर्ताभवद्गुरुः ।
गुरोर्गताविकल्पत्वं तस्यान्यत्किमिवोच्यतां । त्यक्तगुरुः प्रवृत्ते स्वसुतासुरते ऽपि यः ।
महासमयधम्भारचतुरैर्यैरभीतितः । गच्छते स्वप्नभावैर्धर्मैरवेऽपि न निर्भयः ।
ते भट्टपादास्त्रासेन पतिता भग्नजानवः । विहासवणिजा स्वस्याः शिरोहस्तापणैः कृताः । १९०
पुराकृत्य विहालाद्धो वणिक् कश्चिदिहाभिधां । विहासवणिगित्यात्मनामविस्मारिकान्दधे ।
यो व्याजमुखो वैद्यनगुह्लाहङ्कृतः क्रमान् । पादूच्छद्रजकादीनां शिन्धिनां गुस्तामगात् ।
सभट्टपादानुजाघादिके मूर्द्धशधिरौपयन् । श्रेष्ठो विहालविधौघहङ्कृतगन्धात्कटङ्करं ।
स्वं प्रहृतिनिःसारैरपि गर्जद्विरन्वहं । आन्ध्रं स गुरुभिर्निन्ये दिवसोऽन्वधरैरिव ।
ये दीर्घजागरा रात्रौ भूरिभोजनसेविनः । अजीर्षपिग्निनाङ्गारनित्यदुग्धंशक्त्रन्वराः । १९५
अवस्करप्रणालाभाः शृष्टे चित्रमधःपयैः । शैचपाथ इव चित्रमुज्ज्वलि मधुनिर्घोरं ।
नक्तमातोद्यवाद्यशैः सङ्घं कृतसवनः । सारणो देण्वाद्यस्रो योपितां धर्षयन् हठात् ।

॥ राजतरङ्गिणी ॥

कनकाख्ये मदीहामे क्रुद्धे हलधरात्मजे । सखे निबद्ध तद्भुत्यैश्चित्रनामो व्यधीयत ।

यो विटश्चमको नाम लूनाङ्गो मङ्गलावहः । शनैर्लेभे स वाङ्मयं कौटुम्बावब्रह्मपतेः ।

प्रसादवित्तो भूमतुरन्तरे नन्विषामपि । लब्धप्रतिष्ठः स प्राप ठकुराख्यां गृञ्जकुरः ।

९०

प्रयाप्राप्तस्त्वपाहेतुं संभञ्जन्तं समञ्जसा । प्रागेव आसावंशस्य भञ्जनं वञ्चमन्यत ।

तेनोद्दीपितदौर्गोचः स यद्यके चपोऽङ्गितः । अत्राच्यमपि वृत्तान्तं गद्यपातात्तदुच्यते ।

कल्लनाख्या स्वसा राज्ञो नागाख्या च तदात्मजा । परदारप्रसक्तेन सम्भोक्तुं नावशेषिता ।

तमुदन्तं सपत्नीको मुद्रवान् दृढभूपतिः । न प्रत्यभैस्वीक्ष्यपया तस्यैव तु निश्चतययः ।

भित्तुको धान्यमुष्ट्रीनामोवनापामगो दिग्गः । योऽप्यभूद्दामदैवशैवैधयो लोष्टकाभिधः ।

९१

संपासचचेपासकं प्रमादात्पर्यटयिषि । वल्लुनां मुष्टिवद्भानां विज्ञानान्मुष्टिलोष्टकः ।

परं प्रसिद्धिं सम्प्राप्ते नवज्जापय रागिणः । आसीद्गुह्यकौटुम्बादेवज्ञश्च रतिमियः ।

तिरुक्तं ॥ भट्टारकमठाधीशः साधुर्गौषि मित्रोऽमटी । सुखुटाख्याधिकरणे गृहीतनियतमतः ।

अश्वगान्धर्विकान् मर्मभाषः स्नायनंसेवकान् । अवन्तिपुरजं हस्तपाहकदिग्गवेत्तकं ।

परिभ्रष्टमुपादत्त सातितलेन च पुरा । स तेन वारिताग्रसं भङ्गासुखमयाम्बरः ।

९२

विष्टब्धगतः पुष्पाणि पाहयित्वा नृपालिकं । मदभो नाम वाचातः प्रपरेऽप्यन्तरङ्गतां ।

शनैः कौटुम्बदुर्गोष्ठोमध्यगतं समाश्रयन् ।

चतुर्भिः सुतुर्कं । नैदान्येय विट्याटुकारैः क्षिप्रविमोहितः । दोषानपि गुणान्नेन कलशः पलुपीकृतः ।

नर्षद्वेषणकारिवाचमुचितं ह्यर्थं प्रजापीडनं तेनस्त्रिलसञ्जतापरवतागन्धाद्गुणसङ्गतः ।

सामर्थ्यं यत्प्रगतिदानवहनं येषां न तत्सन्निधौ किञ्चित्कर्मण्युक्त्यर्थं देयं इति यदिशायं सत्ययते ।

९३

राजा शौर्यरतौकुशलातिग्रेहं परिश्रमन् । स्वरागतिद्वन्द्वैः भीतिं चणदासु न सशशान् ।

पारतप्यहतापारप्रोतिः परमधूरतिः । अभिलाषानवेत्तेनैव रागमाज्ञां धृताङ्गतिः ।

तान् बुद्धवान्पुत्रपुत्र्या पक्षयानेकदा गुपः । जिन्दुराज्येहं प्रापास्य रागैः शौर्यकामुकः ।

तथासीज्जिन्दुराज्यं युवा परमपुदनी । अग्रेहं दत्तमद्वेता मर्कं कलशभूभुजः ।

प्रविष्टममपारवंशं भवद्भिः सुचिन्तं यमिः । एतामयो गृहहारं चण्डालाद्यैरभक्षिताः ।

९४

तान् दम्भमुपतान् दृष्ट्वा तं चित्तो घनितं भवान् । शृष्ट्यन्तस्वपुषो ररपुत्रमुपादिनः ।

तेभ्यः समुत्तिपातादि ददन्तः कथमप्यभूत् । मैत्रेयस्यदेशोऽप्यभिगुप्ता ह्यामिनो निजैः ।

वात्सीर्यं पुराण्य जागीरमिसकार यन् । तदेव कामिपलण्य नूनमासीदमङ्गनं ।

य निन्दते। यथास्वाभाव्यतासुविशीलः । पदिकालीकटापायदेशाय प्रत्यर्थं यथे ।

निश्चितः पराधेन कुर्वन्भीतिवर्जितम् । अपुत्रोऽप्यपि परिभवं भूयानोऽमुपपन्नशान् ।

९५

इतिदेविस्त्वज्जाला इतिता येः पुत्राश्चपि । अपरिच्छन्मामर्षं मैत्र्यर्थंयादरा कथं ।

अपुत्रीर्जात दुर्लभः सुखिभं गच्छेत् । भिक्षुपलतो धर्मः दुर्लभपुत्रेति बहुयमयोः यः प्रोऽभिमानकमः ।

सन्देहं प्रथमं प्रयात्यभिजगं पद्यात्पुनर्जीविनं किञ्चाभ्येति विवर्ययं विगलने शीलस्य चिन्तामणेः ।
 राजधानीमवाप्तस्य दुःशीलस्य महोपतेः । चपायामेव तां वार्तां पितरारविधिजगत्तुः ।
 तौ रुदित्वा सुतस्येहलज्जशोकान्वितौ चिरं । निश्चयं बन्धने तस्य खदोषस्य प्रचक्रतुः ।
 सर्वविद्यानिधिं ज्येष्ठं नष्टृणां वम्पिकात्मजम् । हर्षं राज्ये चिकीर्षु च निन्यतुक्तां निमीयिनीं ।
 आकारितस्तत्ताभ्यां प्रातः कलशभूषतिः । ऊचे विज्जययानन्दो शायद्वौ जनकाङ्क्षयं ।
 तन्मतेन जयानन्ददत्तहस्तः कथञ्चन । अन्वोदयमानो विज्जेन सपित्तोः प्राविशद्गृहं ।
 पिता प्रविष्टमाचलनं वक्त्रे दत्तचपेटकः । अभास्यभागिन् जहदिह क्षुरिकामित्ययान्नवीत् ।
 एन चासविस्त्रचाङ्गसन्निमालस्य पाणिना । सावदृशं स्पृशन् शरत् विज्जो राजानमत्रवीत् ।
 राजन्मानवतां धुर्यो भवन्नपि भवान् कथं । न त्याज्यं मानिनां वेत्ति मानपहमहाव्रतं ।
 गृहीतवेतेनेनायं राजपुत्रेण शस्त्रिणा । सहटेऽस्मिन्मया खामो जीवता त्यज्यते कथं ।
 पिता भवानयं पुत्रः चण्डेऽन्यस्मिन्नहोपते । मय्यसन्निहितेऽमुष्य यद्योग्यं तद्विधीयतां ।
 दुग्धं विमोक्ष्य नृपतिम्बोधिभिः सिग्धकर्कशैः । विज्जः स्वामिनमादाय निराक्रामत्तदनिकात् ।
 विज्ज्यापूजयन्तीरासद्वैर्ध्यमतिमानुषं । अनन्तदेवस्याप्यये यदेवं स व्यजृषत ।
 चण्डी नरपतेः पत्नी भाव्ययवत्वत्तया । असाध्यजनमौनस्या तस्मिन्प्रवरेऽभवत् ।
 सा चेदासिष्यतायुक्ता नाभविष्यत्तदेतत् । नियमात्सुभ्रमादाऽप्यन्मात्कलस्य वा ।
 ततो विज्जेन कलशः सत्तरेण प्रवेशितः । जखन् दिङ्माभिधानाया वज्रभाया निवेशनं ।
 मिरोत्तारस्य सञ्जातेत्युक्ता भोतं पतिं व्यधात् । सा प्राज्ञा क्षातदृष्टान्ता तैलेनाभ्यक्तमस्तकं ।
 व्याजेन तेन सर्वस्य सम्प्रवेशं निषिध्य सा । पतिं जुगोप विन्यस्य विज्जं दारस्य रचणे ।
 ततः संमार्ज्यैर्विरता राशौ निर्भर्त्य भूषतिं । कुशलाच्येणमियात्तनयस्थान्तिकं यथौ ।
 बन्धुं व्यधामो राजानं तथैव प्रययौ यदा । दत्तप्रवेशो विज्जेन तदेकाक्षेत्रे सोऽभवत् ।
 निषेधादनुगन्तृणां ततः क्रुद्धो धरायवः । सपिता विजयचेवं गन्तुं प्रावर्ततेऽद्वैतं ।
 तं प्रयातं सपत्नीकं प्राप्तं पद्मपुरान्तिकं । अवोचक्ष्वेत्य तत्रस्था विद्यावटादयो द्विजाः ।
 अधिकारं स्वयं त्यक्त्वा राजन् किमनुत्तये । कृतस्यानुशयो युक्तो न सतो नासतोऽपि वा ।
 न च ते दुर्मौतौ त्यक्ताः प्रजा एतानयेत्यपि । ध्यात्वा स्रजोः समुचिता कौतुं दुष्टस्य वाञ्छता ।
 न यन्मपुत्रकस्यैव शक्तिः कापि हि भूभुजः । भवेत्साधुरसाधुर्वा स प्रजानां शुभाशुभैः ।
 उज्ज्वलि यत्पथोवाहा जलानि तडितोऽस्य वा । वनसतीनां सदसत्कर्षपाकस्य तत्फलं ।
 यथापथस्थितं पुत्रं त्यक्तेच्छस्यासितं सुखं । कोशं त्यक्त्वा प्रस्थितस्य घटने तत्कथं तव ।
 धाराधिरूढसामर्थ्यः सदर्शः शुचिमानपि । संस्पृश्यते क्षीणकोशः कृपाणद्वयैः पुमान् ।
 मुनेत्येच्छन्पुत्रो यावत्प्रयाष्टिं विचारवान् । तावत्सपुत्रेणाभ्येत्य सभाय्येण प्रसादितः ।
 अथ प्रविश्य नगरं सममादापवर्जितां । अग्रान्तमन्युरादाय लक्ष्मीं भूयो विनिर्व्यथै ।

१५०

१५१

१५२

१५३

१५४

१५५

॥ राजतरङ्गिणी ॥

हयायुधतनुभादि स्वयं स्वीकृत्य निर्गतः । देवो प्रतीक्षमाणोऽस्यात्सरित्पारे ततः चणं ।
 नानाप्रकारानारोय कोशान्नापु नृपाङ्गनाः । नार्यः शङ्कनपि ऋहे निर्योन्यः पर्येषेयन् ।
 अज्ञातवार्त्तः प्राक् तृष्णी तत्रस्थानेऽभवज्जनः । ज्ञातवार्त्तसदा त्रासीदाक्रन्दमुखराननः ।
 प्रतिमोक्तं पुरे ताभ्यां दत्तपुण्याच्चरौ जनः । वाप्यविन्दुमिषादौजसीदीधानधं कणा निव । १५०
 हा मातर्हा पितः क्षेत्रं गच्छतः परिदेवितात् । इत्यस्मादपरः शब्दो मार्गेषु न तदा श्रुतः ।
 मार्गेऽन्तरान्तराक्रन्दविरतौ निश्चरध्वनिः । गैलानां शोकनिश्वासश्रुत्कारश्च श्रुत्युते ।
 तयोराक्रन्दितैः श्रयत्पथि सञ्जातसंस्तवैः । कर्णैः श्रुत्येऽप्यश्रुणुतामाक्रन्दितमिवासकृत् ।
 पुत्तागसा तादृशैः तौ दृष्ट्वा मार्गे द्रुमौकसां । खगानां श्रावभरणमपि लोकोव्यगर्हत ।
 तथैः पुत्तानथोत्तप्तचेतसोऽब्जियेश्वरः । मनःप्रसादं संदृष्टः क्षिप्रवन्धुरिवाकरोत् । १५१
 तत्तत्र भाण्डागाराद्य भृत्याद्यावसथार्पणैः । संविधानक्रियाभिश्च व्यथयोरगमहिंन ।
 देशे कोशोपकरणपूर्णगोणीगणावृते । आसन्नित्वनगण्डालोच्छन्नरथ्या द्वावपणाः ।
 तत्त्वद्भाराजतद्भ्रादि शान्तिपुत्तानृपात्मजाः । तं सूर्यवर्मचन्द्राद्याडामराद्यानुवध्वजुः ।
 डामरान् चीरभूषादीन् राजागो नगरादिषु । स्थानेषु क्षेपु निचिष्य रचिते गुप्तिमानभूत् ।
 विश्रान्तसर्व्वविचिष्य श्रौमतोऽनन्तभूपतेः । प्रावर्तन्तोत्सवेर्गन्तुं दिनानि विजयेश्वरे । १५२
 राजपुत्रहयारोहश्चिडामरमण्डलैः । कृतैस्त्रैरेव स्थितिर्बद्धा सविधे दृढभूभुजः ।
 वसरे पद्मपद्मश्रेष्ठेऽपि मासि विनिर्गतः । आयाद्य विजयक्षेत्रं स स्वर्गसुखमन्वभूत् ।
 क्लृप्तमगते, राज्ञि प्राप वीतवधं मर्हो । रचाहो चलिते धातरत्नां निधिमहीमिर्वा ।
 खराज्यमुज्ज्वलीकर्तुं रिक्तोऽपि विहितोद्यमः । चक्रे सम्यक् विज्जाधै सम्यतानधिकारिणः ।
 तेन सर्व्वाधिकारेषु जयानन्दो नियोजितः । दारे वराहदेवस्य वितस्नानपुरोद्ववः । १५३
 योद्धाम्बराधिकात्थ्यामीज्जिन्दुराजस्य कल्पने । राज्ञा विजयमिव, स कल्पनाधिपतिः कृतः ।
 यथाधिकारमन्याय विनिधायाधिकारिणः । राजार्थचिन्तामारेभे भरभ्यः पितृविश्वे ।
 जयानन्दः पदातीनां चिकीर्षुरस्य संघर्षः । यथादनुचितेभ्योऽपि धनिकेभ्योऽप्यहोदृणम् ।
 स्वीकृत्य पत्नोन्मिषादिराजपुत्रगणान्वितः । श्रदावन्तिपुरं प्राप योद्धुं दृढनराधिपम् ।
 अभ्यर्च्य कारितो वेनां राज्ञा काराङ्गिर्निर्गतः । मिमिकावर्त्मना योद्धुं जिन्दुराजो विनियम्यै । १५४
 तेषामुद्योगमाकर्ष्य क्रुद्धा दृढमहीभुजं । स्वे डामराजवाराद्यः संरम्भादुपतस्थिरः ।
 अजायत नल्लगुहरीडकुरगमण्डला । शयैः सवाटवो कृतज्ञा भंकटा विजयेश्वरे ।
 तत्र यथेमनी यथावन्ति परमशोपनं । यथाचे पुत्तमास्तस्यादयुद्धं दिवसदयम् ।
 अजातमय मय्यादीन् दिग्जायिमि विदृष्य सा । तन्मुषेमातिवासस्यादिद्यूषे रक्षः सुनम् ।
 विगाहच्छेदं पुत्रकक्षे मतिविपर्य्ययः । नीत्रमौर्ध्वं पिपाद्य यदेष्टं योद्धुमिच्छसि । १५५
 पट भूभुजगणेषु दरद्राजदधो हताः । तत्रनेपाभने कप्पादीहमे शत्रुभाषितं ।

१५०

१५१

१५२

१५३

१५४

१५५

अस्मिन् वीतिमारुढे वीतिहोत्रसमे नृपे । कखाता च तदीयानां दृषानामिव शस्त्रिणां ।
 सेनाङ्गैः कतमैः केन शौर्येण कामैर्धनैः । भवाञ्छान्तिमतां धूर्तं चोद्भुमेनं प्रधावति ।
 देवात्मन्यक्तमेतेन भुञ्ज राज्यमखण्डितं । पित्रा तोर्योपविष्टेन किमिवापहतं तव ।
 दैधेयकुम्भिः पात्यमानो व्यसनेऽस्मिन् सुदारुणे । प्रयाससि दिनैरेव रिक्तोऽप्यत्यन्तरिक्तां ।
 नय सेनाः पितुर्भोतिर्जिवन्त्या मयि नास्ति मे । अजुमेनं नयस्वार्हं प्रत्युतानुमयोक्तिभिः ।
 इति दूतमुखैर्मूढं पुत्रो मात्रा हतार्थनः । सर्वशाब्धोऽनयत्वेनं रात्रावेव निजान्तिकं ।
 श्रुत्वापसारं सैन्यानां दूतैश्चैत्यप्रसादितं । उपात्तेभे पतिं प्रातर्भूषा प्रत्युत वक्षभा ।
 राज्ञा मित्यस्योरेवं श्रमिताचेपयोरपि । पित्रान्प्रेरणामाप कालुष्यं धीः क्षणे क्षणे ।
 वैरस्वरूपमेतद्विभेदं याति मुहुर्मुहुः । सम्भोयमानमपि यत् क्रिन्नामरमिवाश्रयम् ।
 वाद्यात्पादौ सुतोदन्तं श्रुत्वा तत्रागयो नृपः । गृहं प्रविष्टो दृष्टस्त्रीभाषितैर्जडतां ययौ ।
 एवं प्रतिदिनं तत्रस्थकतापः प्रतिसृजं । स्वच्छाश्रयः शरत्तुच्छतडागैरुपममाययौ ।
 शकार पित्रपक्षाणां पुत्रो वेयादिनाशनं । पिता तु पुत्रपक्षाणां न किञ्चित् स्त्रीवर्गीकृतः ।
 पुत्रस्तेष्टान्वया पत्न्या बाधितयानुयायिभिः । रूचोकिमिलाप्यमानस्तस्यौ दुःखः सदा नृपः ।
 राज्यं जिहोषुः पुत्रस्य निःशूरं तदसं विदन् । द्रव्यं शिन्दुराजस्य गणनां पौरुषेऽकरोत् ।
 पुत्राञ्जिहोषुणा राज्यं तेन तत्पुत्रनन्दनाः । प्रार्थन्ते स्म तदा राज्यकृतये तत्पराङ्मुखाः ।
 सम्प्रेष्य तं तदा राज्ञो स्वाभ्यासमेषां हिनी । हर्षं देवी नृपं कर्तुं दूतैराहृतवत्यभूत् ।
 स पितामहयोर्वृत्तैराहृतः साहसोन्मुखः । वाद्याभ्यां निगेतः सञ्चैरव्यमाणाऽपि रचिभिः ।
 दत्तपार्ष्णिकपाघातः चण्डैर्नेदलहयत् । मनोजवेनाभग्नौ वाजिना पद्मयोजनौ ।
 वाजिनं विजिताभ्यासमनुगन्तुं समुद्यताः । श्रगच्छन् बहवो मार्गं दोषाः सेनाहयाः अमं ।
 प्राप्तस्य पादयोस्तस्य पतितस्य पितामहौ । आनन्दास्त्रजलस्यन्दैरभिषेकं प्रचक्रुः ।
 पुत्रे तन्निर्कटं प्राप्ते कलशः कम्पिताश्रयः । अप्रियाचरणात्पिबोः संधिस्तुः स न्यवर्तत ।
 स तस्य नगरात्पिबोः पार्थ्यं प्राज्ञो व्यसर्जयत् । अकरोद्विभुते राष्ट्रे स्खेभेदस्यप्रकाशनं ।
 एवं प्रवर्द्धमानेऽपि वैरे कलशभूषतिः । कश्चित्कालं मने मातुरवर्तिष्ट ममागिव ।
 खमालाः कलशदेशान् यियसोः कम्पनापतेः । तथा प्रावर्तितनतेर्बागैः संव्याजितः पतिः ।
 अत्रान्तरे श्रमयितुं वैरं देशोपघातकृत् । तावुद्दिश्य पितापुत्रौ द्विजाः प्राप्यं प्रचक्रिरे ।
 सन्धिवन्धे समुत्पन्ने तत्तदनुरोधतः । दम्पती सम्प्रविष्टौ तौ सार्द्धं मासदयं पुरं ।
 जयानन्दादिवुद्धाय बुद्धा बन्धोद्यतं सुतं । भूयोऽपि जयत. खेदाच्चिर्गथं च जयेयुरं ।
 तस्याश्रयासकृदानि पुत्रो राजावदाहयत् । व्यापादयत् पदार्तोऽस्य विपश्चर्चाप्रयुक्तिभिः ।
 तथा प्रवर्द्धमानेऽपि विरोधे सत्परोधयत् । वाक्पथविवशा राज्ञो भर्तुः प्रतिचिन्तोषितं ।
 लङ्काभिधाभूत्कैवर्तबन्धकी तद्विधेयधीः । यकडामरनामा च तज्जारः खलवित्तदा ।

१०.

१०६.

१०७.

१०८.

१०९.

११०.

स तत्राश्रित द्रुष्टात्मा कथ्यमानो समीपगैः । शृण्वान् पितरौ नित्यं लीलास्मितविताननः ।
 ॥ युग्मं ॥ तौ दम्यन्ते पुनर्हन्तुं सापुरुषयुग्मदौ । चित्राभिर्धनचर्याभिर्धनस्तापममुच्चतां ।
 यदा पुनस्तयोर्दार्ढ्याभावात् व्यहीयत । तदा सूर्यः सदुष्पुत्तो रात्रौ वक्रिमदापयत् ।
 तेनाग्निर्नोर्वरीशस्य सर्वोपकरणैः समं । भस्मावशेषमभवद्विजयेत्यरपत्तनं ।
 सर्वनाशश्चादीना राज्ञी मर्त्तुं समुद्यता । तन्वङ्गपुच्छैश्चक्षुषे कथञ्चिज्ज्वलतो गृहात् ।
 त्वत्तोऽग्निकानि शय्याभ्यो निशायां सुप्तमुत्थितं । निःशेषं राजैवेत्यं तदजायत दिगम्बरं ।
 तद्राजधानीसौधापात्यशयन्कलशभूपतिः । तोषादनुत्यज्ज्वालाद्यैर्गगनालिङ्गिभिः समं ।
 अतरक्षयसर्वस्वः स पारं सरितो नृपः । निमग्नश्च सजानिस्तु दुसुरे शोकसागरे ।
 सम्प्राप्य प्रातरमुष्टं रत्नलिङ्गं नृपाङ्गना । व्यक्रोणाक्षचक्रतया टाकानां पार्थमीयुषां ।
 क्रीत्वा तत्प्रददौ पूर्वं गृह्यानां भाजनांशुके । धनेन तेन निर्द्दग्धान्यपि धामान्यशोधयत् ।
 भस्मकुलतलात्तावक्षस्त्रं स्वर्णादिभूभुजा । कथापि यावतो हन्त शययत्यथ कैतुकं ।
 राजा गृह्यादवीभूते पत्तने तत्र सानुगः । नडलक्ययितच्छत्रपटलाच्छादितोऽवसत् ।
 तावत्यय्ययंसामर्थ्यं चिकीर्षेत्सत्पुरं नवम् । विना राजाचितामाश्रानं सिद्धं दृष्टुमभूतेः ।
 अद्भुताभिर्भो मातुरानुकूलाश्रवो नृपः । परितापं पितृसौख्यैः सन्देष्टैः सदाकरोत् ।
 निर्वन्धादथ पुच्छेन पणैस्त्वगमनं पितः । निर्वन्धास्तुकेनेकः शयद्भूतमुखैर्धदा ।
 प्रभवन्त्या यदा चाधीत्यप्या तस्यैव वस्तुनः । निष्पत्तये प्रेर्यमाणः साधिचेपं क्षणे क्षणे ।
 तदा जात ररः कुर्यस्तम्बे एकमे स्थिते । उवाचानुकूप्यं तामेवं संपर्यं वचः ।
 तिलकम् ॥ अभिमानो यमः शौर्यं राज्यमोजोमतिर्धनं । मया जायविधेयेन हन्त किं किं न हारितं ।
 मित्योपकरणं मारीगणयन्ति नृणांश्रुताः । परिणामे तु मारीणं क्रीडयकरणं नराः ।
 देवोन्मेषाप्रमत्ताभिर्विषकाभिरसुयया । केनाम नाच कान्ताभिः कृतान्तास्त्रातिथीकृताः ।
 हयं कायिद्वर्न कायिद्वर्णा कायिष कार्थर्ण्यैः । पुंस्त्वं कायिदसुन् कायिद्वर्णा जहुरङ्गमाः ।
 हरमि यावभिरिव त्वां पुष्टैरन्यगोत्रजैः । मत्ताः पयोधरौश्रत्यात्तरङ्गिय इवाङ्गमाः ।
 पयान्ते वेतनमिमे किञ्चीर्णनोद्भूमेति । पोषयन्ति सुभान्मर्दन्मोषोपयन्ति तु पोषितः ।
 सर्व्यकामं विदितापि दोषान्दोषित्वाताममून् । प्रतिपायतुरोधेन मयेयं नावधीरिता ।
 प्रभवितुर्निर्दयेयमैरिषीः सुयमन्यदः । परलोकमुखश्याममयि हनुं ममोद्यता ।
 बलीपलितपुत्राय नेदीयोमरणावधेः । विहाय विजयसेवं कुच गन्तुं ममोषितं ।
 एसाकरकमानैः सेः निष्पत्तयन्यममः । हरितपुच्छैर्धनैः कृष्णकुण्डलीभवेत्त्वयम् ।
 पुत्रो मेऽवदपचाता वक्ष्यामिदं भवेत् । तोषांश्रुतापयन्तां पत्नं क्षुपये गृहनिष्कृति ।
 प्रतिभात्यवगतोऽयं प्रसादो मेऽप्य चेत्तसि । यमयान्यशुभोभूतो यदयं सम्प्रवेष्टितः ।
 विष्मः रिगमाहारशोऽन्युर्विराधिमम् । पुत्रं पितुर्गर्ह्यविषयं जानीयादन्वरेतवम् ।

४१०

४११

४१२

४१३

४१४

४१५

सुचिराविष्कृताकृतां त्यक्त्वा प्राणाय यन्त्रणाम् । एवं वदन् पतितस्तथाश्वके मर्षसु ताडनम् ।
 गोचरस्य पुरः पुत्रोत्पत्तिगुह्ये प्रकाशिते । आसृष्टविप्रियावापा सार्वदधिकज्ज्ञिता ।
 महत्तमस्य पुत्रो हि प्रशस्ताख्यस्य सोऽभवत् । विपद्वापत्ययायातस्येत्यासौजन्यमिति ।
 उत्पत्तिभाषितं भर्तृव्यैषितो जितमर्द्धकाः । जानन्यान्याद्विषम्वृत्तिशिरसाडनसन्निभम् ।
 अतः सा सुदृढं प्रौढिंसंस्कारपरुषं वचः । प्राकृतप्रमदेवैषैरित्युवाच रूपा पतिम् ।
 गतश्रीस्तापसो मन्दो जातभागविपर्ययः । दृष्ट्या दृष्टः कः किं वाच्यमिति मूढो न वेत्यग्रम् ।
 स्त्रालोत्थितस्य यस्यास्य नाभूत्प्रावरणं पुरा । सोको जानात्ययं किं न तेन मां प्राप्य हारितम् ।
 स्वकुलज्योसमुचितं यत्किञ्चिन्नामभाषयाः । कियते किं न कालोऽयं यत्रायसितमेवने ।
 अकर्मणो गतवया देशात्पुत्रेण वारितः । पत्न्यापि त्यक्तस्तथात्परिवादान् हि मे भयम् ।
 कुलदोषादिदृष्टान्तगर्भोपासन्नभिर्भरैः । वरोभिर्भयचिन्तस्यस्तस्यौ त्वर्षो यदा नृपः ।
 तदा तस्यासनप्रान्तिनिःसृतः प्रसरन्वहिः । निर्विकाराकृतैर्यक्तं ददृशे रक्तनिर्झरः ।
 सभ्रान्तायां ततो राक्षसपक्ष्यत्यक्तनोरुदन् । अस्त्रिधेनुं गुदे तेन क्रुधा राज्ञा प्रवेष्टिताम् ।
 ततोऽतिधीरो राजैव तं तज्जायकितोऽन्वगात् । राज्ञो रक्तानिखरणं जातमित्युच्यतां वहिः ।
 विधेया नारीणां तनयनिहिताभेपविभवाः कृतस्त्रानो मृत्यो पुनरुदितविश्वभरमसाः ।
 नयन्तो गच्छन् प्रसभमभियोगं लघुमरिं नयत्यक्ताः स्त्रायाः प्रसधमुपगच्छन्ति न चिरात् ।
 नृपतिर्वाहितहयः शारदातपखेदितः । तृव्यन्निपीय धान्यासुच्युतासृक् जात इत्यभूत् ।
 गम्भीरैराजपुरुषैस्तथा वार्तां प्रवर्तिता । यया नाबुद्ध दृष्टान्तमेतं कोऽपि बहिर्जनः ।
 ॥ युग्मम् ॥ दक्षरे सप्तपञ्चाशे पौर्णमास्यां स कान्तिके । विजयेष्टासतो राजा जीविनेन व्ययुज्यत ।
 पत्न्याः पुत्रस्य चोदेगैस्त्यक्तो राजा सुखोचितः । प्रसार्थं पादौ निद्रानुं प्राप सोऽवधरं चिरात् ।
 चुकोपासौ न कश्चैचिचुकोपासौ न कथन । चक्रे सुखो विमन्युश्च मरणेन महामनाः ।
 सङ्ग्रामराजदायादो न कस्यचिदिव प्रियः । अंशुकाच्चादिता भ्रमावनायद्वयं सोऽस्त्रपत् ।
 न प्रियाक्रान्दिनैः स्निह्यन्नकुप्यन्न प्रियोक्तिभिः । सन्वत्यागो ययौ राजा दीर्घनिद्रारसज्ञता ।
 दक्षिणोत्तराग्रययित्वायेव त्यजन्नसूनु । कृतज्ञया पतिः पत्न्या ततो नित्ये सनायता ।
 आराजपुत्रचण्डालं देयं प्रत्याह वेतनम् । ददौ स्वस्त्रेव स्रव्येभ्यः सा कर्तुमनृणं पतिम् ।
 मृहीतवेतना भृत्याः कोमं सर्वे तथा स्वयं । पुरस्ताद्विजयेगल ननुः सेमाय पायिनाः ।
 पादन्यस्तमिराः पौत्रो रुदन्नर्पितकोशया । मूर्धन्याप्राय कथितो मां पितुर्बिन्ध्यभीरिति ।
 उत्पितैव ततो भूत्वा खयमाकुलिता सतो । प्रातिहार्यं यथाहर्तुः कारयन्त्यनमण्डना ।
 सादिनां शतमादिश्य नमुस्तत्रैव रक्षणे । सा पुनः शिविकाहृदमय प्रास्थापयत्यति ।
 सपामेकान्दिनार्द्धे स्त्रिलैवं पतिदेयता । प्रणस्य विजयेमानं युग्याहृदा विनियंथे ।
 निर्यन्ता वीर्य तौ प्रेतद्वयं कञ्चालमियितैः । लोकस्याक्रन्दतुमुन्मेषा इव दिगोऽभवत् ।

तनयो नयनाख्यस्य कल्पः सेल्यपुरौकसः । कुटुम्बिनो जयकाख्यः क्रमाङ्गामरतामगात् ।

४८५

खलोत्पत्तिः स दिग्देशविकीतान्तोवणिज्यया । सम्भृतार्थः शनैर्लुब्धो धनेशस्यर्धितां दधे ।

सार्द्धं क्रोशं खनित्वा स नित्यं दीन्नारराशिभिः । पूरितायाः चितेः षष्ठे बह्वन्नीचीनवापयत् ।

दीन्नारान्यपन्नं मृत्यैः कारयित्वा प्रतिक्षयं । बहवो भेदभीतेन तेन गूढं निपातिताः ।

सा भाङ्गिलं लभ्युमिच्छन् वलेऽरुक्मात्पलायिते । द्राचालतानिषद्भ्रात्र्यो हतः केनापि पत्तिना ।

तदीयेनोपलब्धेन धनेन वसुधातलात् । पर्याप्तेनात्यजद्राजा यावदायुर्दरिद्रतां ।

४८६

समृत्तु चाख्यमानेषु तद्दीन्नारेष्वहर्निशं । कलुषाम्ना बह्वन्मासाचितस्ता समपद्यत ।

दानोपभोगरक्षिताः काले क्लेशेन भूयसा । अन्याद्यर्थमर्थान् रचन्ति चित्रं लुब्धा महाशयाः ।

प्राणान् धारयते निपीय मरुतः श्रुते तेषाम्ने विले सक्षेपे परदत्तमिच्छति पटं नम्रस्वपाशान्तये ।

विस्तार्येति कदर्थतामहिरवत्यन्यस्य हेतोर्निधीनान्यः कोऽपि परस्परपकृतिषु प्रौढोऽस्ति लुब्धं विना ।

अन्येद्य बह्वभिर्भोगैर्नृपः सिन्धुमिवाविशन् । नानार्थसम्पदस्तास्ता भाग्यभाजं महीभुजं ।

अथाभाग्योदये जन्तुं विशन्ति शतशः स्वयं । दिग्भ्योऽभ्युपेत्य सर्वान्भ्यः सायं तस्मिन्वाण्डजाः ।

४८७

छेतांश्चि प्रवलतमेत्य वसुधां मूलेषु पुष्पान्यधो व्योम्नोऽक्ष्मः पतति त्यजन्ति हरितो वारि प्रणालीमुखैः ।

इत्थं द्रुष्कसरः पयोदसमये सस्यूयते सर्वतो भाग्यानामुदये विशन्ति शतशो दारैर्म कैः सम्पदः ।

जवरचणदाचिच्छे ततः पितुरिवास्वहं । कुमला कलमस्यासीमजापुष्पोदधैर्मतिः ।

स्वयं वणिगिवाधानां गणनाकुशलोऽपि सः । विवेका सत्ययत्यागे मुक्तहस्तः सदाभवत् ।

उपस्थितौ भाविनौ च पर्यन्नाययथौ स्वयं । अन्तिकान्नात्यजद्रूजं खटिकादि नियोगिवत् ।

तस्य स्वरूपमूलेन रत्नादि क्रीणतः स्वयं । नाशकत्वघ्ननां कर्तुं केऽपि विक्रयकारिणः ।

४८८

त्रिवर्गं सेवमानः स विभज्य समर्थं सुखी । मध्याह्नादूर्ध्वमभवददृश्यः सर्वकार्यिणां ।

तस्य खेपां परेषाञ्च कृत्यमन्वित्यतद्वरैः । अज्ञातः खग्रष्टत्तान्तः प्रजानामभवदधि ।

खवेग्नेव गृहस्यस्य ध्यायतद्यास्य मण्डलं । जनो जनपदे जातु न कश्चिदैत्यमसृग्म् ।

कौलीनचकितो राजा कुर्वन्कण्टकशोधनं । प्रकटं नात्यजद्रूजं चौरैर्भ्योऽपि स जातुचित् ।

न तस्यार्थः कोऽपि नष्टो मन्त्रिणो यमयोजयन् । मन्त्रिणां स पुनस्त्रके नष्टशेषस्य योजनं ।

४८९

विवाहयज्ञयात्रादिमहोत्सवशतकुलः । नित्यप्रदृष्टो निर्देभ्यसद्राज्ये ददृशे जनैः ।

तेन नीतिविदाकान्ताः क्षामुजः चित्यनन्तराः । आहाराचरणेऽप्यासंसदध्यक्षान् विना क्षमाः ।

तत्त्वज्ञस्यस्यवनादींस्त्रीनायातान्दिगन्तरात् । व्यथितैकानुजान्मक्षप्रमुखान् गुडुजानपि ।

अग्रीणयदन्धुमृत्यान् स भव्याभिर्विभूतिभिः । कलाभिरमृताद्राभिः सोमः सुरपितृनिव ।

॥ युगं ॥ अवाप्तपरिपकोऽपि दैर्घ्येन न भूपतिः । कुदैशिकोपदिष्टेन दुष्टाक्षरिण चोच्चिताः ।

४९०

टक्केन बुक्षियाख्येन कन्यकाः समुपाहृताः । श्रीडासस्य तुरक्येभ्यो नानादिन्देशसम्भवाः ।

स ताभिः परदारैश्च लोभरूपादुपाहृतैः । अवरोधपुरन्धीणां दासश्रमिभौकयत् ।

न यत्प्रभुः प्रियं मृत्युं गमनात् न्यवर्त्तयत् । उपात्तेभ्यो समन्युद्य न यद्भृत्यः प्रियं प्रभुम् ।
 सहोत्थितेन कतिचित्पदानि सप्त भृभुजा । चिरं कृत्वा कथां नोचैर्दृष्टुं विज्जो विनियम्यौ ।
 जिन्दुराजं हृत्पथेन मुमूर्षुर्दृष्टुं यथा । तथा विज्जञ्चयानन्दः स यत्परापयत्पदात् ।
 तत्तस्मीमाचशेषां क्षां कृत्वा गच्छन्विधीयतां । कृतार्थो विज्ज इत्युक्तिं नापहीन्मन्त्रिणां नृपः ।
 निवर्त्तयिष्यति स्माम्बुनियतं गमनादमुं । इत्युत्थायान्वादिज्जं राजवर्जंञ्जुलोऽखिलः ।
 आसूक्तं शङ्कमानोऽस्यादिक्काद्राजा वलोज्जितात् । दण्डस्यन्देऽपि चकितो निर्निद्रः पञ्च यामिनो ।
 तस्मिन् शूरपरायाते निवृत्तेष्वनुगन्तृषु । निवृत्तग्रहस्थां शङ्कां प्रादुश्यते स मन्त्रिणां ।
 ते तदाकर्ण्य यं मन्त्रं विज्जार्थहरणेऽनुवन् । तस्याविधाने भूभर्तारमन्यन्त नयप्रतां ।
 विज्जादयस्तु निर्दोहाः स यं देशमग्रियन् । तत्र तत्रैव पूज्यन्तं रत्नानीव प्रपेदिरे ।
 विज्जोऽधिकं प्रवृद्धोऽपि देवतस्त्रेव भक्तिमान् । पद्भ्यां कलशदेवस्य सत्यंकारः सदाभवत् ।
 एवं निर्वाणस्य विज्जादीनचिरावाप्तमैभवः । चित्रं सूर्यमतीशापाज्जयानन्दः स यथौ ।
 राज्ञो विरोधकृदन्तुं शापस्यायमिच्छारतां । प्रमयञ्जिन्दुराजोऽपि तस्मिन्नेव क्षणे यथौ ।
 तेऽपि विज्जादयः चित्रमचिरावाप्तसम्पदः । प्रापुः शापोदितं सर्वं प्रमयं गौडमण्डले ।
 आकस्मिन्नेऽय प्रमये विज्जः प्रमयमाययौ । सुदीर्घवन्धनकोषं प्रापुस्तदनुजा अपि ।
 पलायितेषु कारायास्तेषु व्याघ्रेण पाजकः । हतस्तदनुजाः श्रया भुक्तेषाः स यं ययुः ।
 दिवास्तद्वैधकाराणां नानयस्यमदनादयः । अदीर्घेणैव कालेन दुरन्तैर्यैर्भविष्यते ।
 जयानन्दसहायोऽय तत्पुत्रान् परिपालयन् । सर्वोधिकारी भूपेन वामनाख्यो व्यधीयत ।
 यस्य तासांयवदन्तीर्नातिज्ञस्याहुतावहाः । वर्णयन्ति वयोवृद्धा गोष्ठ्येष्वपि धीमतां ।
 धामानवन्तिस्त्रास्यादिभोग्यानां ह्यस्य लुब्धधीः । राजा कलशगञ्जाख्यं कर्मस्थानं विनिर्भमे ।
 मन्त्रिणे नौनकायाधौ धनोत्पादविधेऽप्यदात् । कैवर्त्यवस्त्रे न पादायं जनरचणदक्षिणः ।
 मन्त्रिणे राजकलशापयान्यत्यन्तरङ्गतां । लेभिरे स्त्रामुजः पार्श्वे प्रशस्तकलशादयः ।
 सुता खाच्छन्वित्रशयैरारः सन्ध्यादिसंश्रयाः । युक्ता निदधिरं राज्ञा निवदुस्त्राधिकारिणः ।
 पुनर्मदनपालेन क्रान्ते राजपुरीपतौ । साहायकाय व्यसृजत्तेनान्यं वयटं नृपः ।
 प्रतापैर्भूतेस्तेन मृत्योशोनापि निर्वातः । वज्रा मदनपालोऽपि कमीरान् समुत्तरेयितः ।
 भ्राता वराहदेवस्य कन्दर्पोऽख्यो महीभुजा । कृतोद्गाराधिपो वीरो विदधे डामरचयं ।
 बभूव जिन्दुराजास्य शिचितो नयविक्रमौ । भूषणन्तरसामन्तमुकुटसृष्टग्रासनः ।
 स राजपुर्थादिजिघां दारं परमकोपनः । क्षणे क्षणेत्यजद्राज्ञा प्रसाद्य ग्राहितः स्वयं ।
 मदनः चितिपालेन प्रापितः कल्पयेतां । सत्यप्रकारान्वेषादीन् डामरान् उग्रोऽवधीत् ।
 सेवावशीकृतः श्येनपालं स नंगराधिपं । चक्रे विजयसिंहाख्यं हतशेषमलिषुचं ।
 कन्दर्पोऽद्यासिंहाधैः प्रहिते सोहरे सकृत् । राजा भुवनराजस्य दूरं निस्सारणं व्यधात् ।

वङ्गीः कामयमानस्य योषितः प्रतिवासरं । सख्यदूपादिभिर्द्व्यैर्गोत्रं पुष्टिरधीयत ।
 महासमदपूजासु व्ययः स गुरुभिः समं । महाचक्षुषामाहारं नीतिमुख्यं चारोत् ।
 एवं श्रवणकृतेन पुरं तेन नवीकृतं । निर्दग्धे विजयचेत्रे शिलावेशेन नृशूलिनः ।
 विजयेणशिलावेशे मौलावातपवारणं । नृपोऽम्बरशिरसुस्त्रिजामूनदमयं व्यधात् ।
 व्यवस्थितिं चानपायां व्यधत् विपुरेश्वरे । पिनाकिनय प्रासादं स खण्डमलसारकं ।
 ततः सत्कर्मलुगलस्य कार कलशेश्वरं । निःसङ्गहाटकघटीपटलाङ्गशिलागृहं ।
 कलशेशोपरिच्छत्रं विकीर्षां काञ्चनाञ्चितं । तुरुष्कदेशजः शिखी राज्ञोऽभ्यर्णमुपाययौ ।
 सहस्रैर्भूरिभिर्हैमवृक्षसिद्धिं वदन् कलां । स च्छादयजिमां ताघे काञ्चनारोपणं विदन् ।
 कानिचिद्दिवसान्यासीत्प्राप्नुवन्नृपसत्किर्यां । ततोऽपि तोत्तुप्रज्ञेन नोनकाख्येन मन्त्रिणा ।
 अभ्यूह्य शिचितकलो विलोऽगाद्यथागतं । तच्च च्छत्रं ययौ सिद्धिमत्यन्तैरेव काञ्चनैः ।
 अनन्तेशाभिधं वाणविज्ञमन्याय भूपतिः । प्रतिष्ठाविधिवाद्यकैश्च शक्राधिकवैभवं ।
 नृपे सहजपालाख्ये शान्तिं यातेऽभ्यपिच्यत । ततः संयामपालाख्यो राजपुर्ण्यां तदात्मजः ।
 राज्यं जिहीषुर्बालस्य पित्रस्यस्तस्य भूपतेः । भजे मदनपालाख्यो बलीयानुद्यमं मदात् ।
 तद्गयाच्छरणं प्रायाधृपं साहायकारिणी । स्वसा संयामपालस्य जस्यराजस्य ठकुरः ।
 छतप्रसादो नृपतिः साहायककृते ददौ । तयोः पर्याज्ययानन्दं गुरैर्विज्यादिभिः समं ।
 तत्र विद्रावितामित्रसम्पूज्यं तूक्तानामण्डलः । संयामपालामात्यानां कार्यान्ते श्रवतां ययौ ।
 काञ्चनो गमनं तस्य दत्त्वा तास्त्रा विभीषिकाः । ते चासमैच्छन्नाधातुं स वीरो न त्वंकपत ।
 मतिं राजपुरीयाणां मसावेतामदादिति । शङ्कमानेन तेनाथ विज्जे मन्युरपाहतः ।
 तैस्तत्र दत्तद्विविधैः प्रार्थितोऽथ महामतिः । रत्नापदेशतलं भैरवं स्थापयित्वा न्यवर्तत ।
 एवं राजपुरीं तस्मिन् स्त्रीकृत्यान्तिकमागते । तुतोप कार्यमक्रेजः प्राज्ञः कलशभूपतिः ।
 क्रमाद्राजायमानेषु विज्जादिष्वय पस्पृशे । आनयेन जयानन्दो देवात्प्रमथेतुना ।
 स्वास्थ्यवार्त्तापलभाय भूपतिं गृहमागतं । वाच्यमसि रहःकिञ्चिदित्यूचे स कथान्तरे ।
 निर्धातेष्वय सर्वेषु किञ्चिन्नैवावबोधदा । तदा तामूलतित्यचायाजादिज्जो विनिर्धयौ ।
 आतेनोक्तोऽपि निर्गच्छत्किमप्रायोति भूमजा । मन्त्रिणा चैत्यं स प्राज्ञो वहिरेव व्यलघत ।
 जयानन्दोऽभ्यधादुपमुक्ता राजपुरीकथां । व्यक्तं नास्त्येव ते राज्यं विज्जे दृष्टिमुपागते ।
 आदीयमानादिज्जेन कार्येभ्यो वेतनादपि । दर्शयामास गणनां यज्जमूष्यां महोभुजे ।
 प्राज्ञः कनुपतां राजा प्रयातः स्त्रगृहंस्ततः । याचितो गमनानुशां विज्जेनङ्गितवेदिना ।
 निवेधजिव दाधिष्ठेशाश्रिभ्यन्कारिणः । तस्यानुशां ददौ गन्तुं शान्तोऽपि महीपतिः ।
 लब्धादेशा गृहान्गता सर्वोपकरणैः समं । प्रस्थाप्य सोऽप्यतो आत्तनामपुं नृपतिं ययौ ।
 राजधर्मगभीरसमूहयोः स्नामिभ्ययोः । काचिदेव सणे तस्मिंश्चिष्टाभ्यदहुतावहा ।

१२५

१२६

१२७

१२८

१२९

१३०

न यत्प्रभुः प्रियं भृत्यं गमनात् न्यवर्त्तयत् । उपालेभे समन्युय न यद्भृत्यः प्रियं प्रभुः ।
 सहोत्थितेन कतिचित्पदानि स ह भृभुजा । चिरं कृत्वा कथां नोचैर्हसन् विज्जो विनिर्ययो ।
 जिन्दुराजं हलधरो मुमुर्षुर्दूषयन् यया । तथा विज्जञ्चयानन्दः स व्यतरोपयत्पदात् ।
 तल्लक्ष्मीमात्रशेषां क्षां कृत्वा गच्छन्विधीयतां । कृतार्थो विज्ज इत्युक्तिं नागहोन्मन्त्रिणां नृपः ।
 निवर्त्तयिष्यति क्षाम्भ्रियतं गमनादमुं । इत्याश्रयान्वगादिज्जं राजवर्जञ्जनोऽखिलः ।
 आस्कन्दं शङ्कमानोऽस्यादिज्जाद्राजा वलोजित्तात् । वृणस्यन्देऽपि चकितो निर्निद्रः पञ्च यामिनी ।
 तस्मिन् गृहरपुराद्याते निवृत्तेष्वनुगन्तृषु । निवृत्तशङ्कसां शङ्कां प्रादुश्रुके स मन्त्रिणां ।
 ते तदाकर्ण्य यं मन्त्रं विज्जार्थहरणेऽनुवन् । तस्याविधाने भूभर्तुरमन्यन्त नयज्ञतां ।
 विज्जादयस्य निर्द्रोहा यथं देशमश्रियथन् । तत्र तत्रैव पूज्यत्वं रत्नानीव प्रपदिरे ।
 विज्जोऽधिकं प्रवृद्धोऽपि देवतस्त्रेव भक्तिमान् । पद्मां कलशदेवस्य सत्यंकारः सदाभवत् ।
 एवं निर्वाणस्य विज्जादीनचिरावाप्तभैवः । चिरं सूर्यमतीशापाज्जयानन्दः चयं यथौ ।
 राज्ञो विरोधकृद्भक्तं शापस्यायमिचारतां । प्रमयञ्जिन्दुराजोऽपि तस्मिन्नेव क्षणे यथौ ।
 तेऽपि विज्जादयः चिप्रमचिरावाप्तसम्पदः । प्रापुः शापोचितं सर्वं प्रमयं गौडमण्डले ।
 आकस्मिकेऽयं प्रमये विज्जः प्रमयमाययौ । सुदीर्घबन्धनक्रेयं प्रापुस्तदनुजा अपि ।
 पलायितेषु कारायास्तेषु व्याघ्रेण पाजकः । हतस्तदनुजाः श्रेया भुक्तेशाः चयं ययुः ।
 दिवास्तद्वैधकाराणां नानय्यत्तदनादयः । अदीर्घेष्वेव कालेन दुरन्तैर्यैर्भविष्यते ।
 जयानन्दसहायोऽयं तत्पुत्रान् परिपालयन् । सर्वोधिकारी भूयेन वामनाख्यो व्यधीयत ।
 यस्य तास्त्राव्यवहतीर्नीतिज्ञस्याहुतावहाः । वर्णयन्ति वयोवृद्धा गौडोप्यद्यापि धीमतां ।
 यामानवन्तिस्त्राम्यादिभोग्यानाञ्च लुब्धधीः । राजा कलशगञ्जाख्यं कर्मस्थानं विनिर्भमे ।
 मन्त्रिणे नौनकायाधौ धनोत्पादविधेऽप्यदात् । कौट्यं प्रसूतो न पादायं जनरञ्जशदक्षिणः ।
 मन्त्रिणो राजकलशापव्यान्यत्यन्तरङ्गतां । लेभिरै क्षामभुजः पार्थं प्रशस्तकलशादयः ।
 सुता स्वाच्छन्धविवशशैराः सन्ध्यादिषंश्रयाः । युक्ता निदधिरे राज्ञा निवद्वृत्ताधिकारिणः ।
 पुनर्मदनपालेन क्रान्ते राजपुरीपतौ । साहायकाय व्यसृजत्तेनान्यं वषट्ठं नृपः ।
 प्रतापैर्भूपतेस्तेन भृत्याशिनापि निर्व्वीतः । बद्धा मदनपालोऽपि कम्भीरान् सम्प्रवेगितः ।
 भ्राता वराहदेवस्य कन्दर्पाख्यो महीभुजा । कृतोद्गाराधिपो वीरो विदधे डामरचयं ।
 बभूव जिन्दुराजास्य शिचितो नयविक्रमौ । भूष्यन्तरसामन्तमुकुटसृष्ट्यामनः ।
 स राजपूर्यादिजयी द्वारं परमकोपनः । क्षणे क्षणेत्यजद्राज्ञा प्रषाद्य ग्राहितः स्वयं ।
 मदनः चितिपालेन प्रापितः कल्पनेयतां । सत्यप्रकर्षान्नोपादीन् डामरान्जङ्गोऽवधीत् ।
 सेवावशीकृतः श्येनपालं स नगराधिपं । चक्रे विजयसिंहाख्यं हताशेषमलिशुचं ।
 कन्दर्पोदयसिंहाद्यैः ग्रहिते लोहरे सकृत् । राजा भुवनराजस्य दूरं निस्सारणं व्यधात् ।

११८

११९

१२०

१२१

१२२

१२३

॥ राजतरङ्गिणी ॥

कीर्तिराजस्य तनयां स च नीलपुरप्रभोः । सन्ध्या भुवनमत्याख्यां रिपोऽपि द्यामयाऽभवत् ।
 कार्यप्रतिपद्ये कर्तुं प्रवृत्तिं याहितोऽभवत् । सत्त्वा विजयसिंहादयो नृपेण नगरेगताः ।
 गुह्यात्मजः स मल्लोऽय तेन द्वारपतिः कृतः । राक्षां भौतिकमण्डपेन स्वप्रतापमरोपयत् । १०५
 ॥ युग्मं ॥ शौर्यं निष्परिवारस्य पार्थिवोत्तरगायद्दे । उरसा सम्प्रये वा द्रुतं मल्लस्य मानिनः ।
 पञ्चाश्वेस्तुरगैर्यत् कृत्स्नां तोर्वा व्यपाहरत् । राज्ञं वाजिप्रजैरुद्धमभायस्यस्य भूभुजः ।
 एवं वशीकृतभुवो भूपतेर्नयवेदिनः । सममेवाष्टमपालास्त्रियष्टेऽन्देऽविग्रन् पुरं ।
 कीर्तिन्यर्चपुराधीश्वर्ययोर्भूददासटः । तुक्कात्मजस्य कलमो वल्गापुरनरेश्वरः ।
 राजा संयामपालाख्यः स च राजपुरीपतिः । उत्कण्ठोलोहरोर्वीष्टदार्ढ्येण मुक्ताजो नृपः । १०६
 गाम्भीरसोहः कान्देशः काष्ठवाटधराधिपः । शोमानुत्तमराजोऽपि राजानमुपतस्त्रिरे ।
 ॥ तिलकं ॥ राजलोकाः प्रवृद्धोऽपि घने जनपदेऽभवत् । दुर्लभ्यो वार्षिकधरित्पूरे वारिनिधावि ।
 तस्मिन् चण्डे शिलोभूतवितस्तासलिले नृपे । शीतचण्डेऽपि सङ्कोषं सुखं तैरन्वभूयत ।
 मनसापि हि भूपाला यत्ते किञ्चिदचिन्तयन् । प्राप्तेनैव पुरे पश्य वामनेन तदाहृतं ।
 कौशलं मन्त्रिणस्यस्य रराजतरदुर्लभं । निमित्तं तदसम्भ्रान्तो नित्यवद्यो न्यावहयत् । १०७
 पार्थिवैश्च यत्तेषु मल्ले कार्यपराङ्मुखे । चित्तिपालेन कन्दर्पो दारं स्त्रीकारितः पुनः ।
 अभिमानधनो मन्त्री कृतारम्भिर्जैर्धनैः । दुर्भं म स्थापिकं नाम युत्वा दुर्धममयीत ।
 स प्रविष्टोऽपि नगरं खिन्नः केनापि हेतुना । पार्थिवान्धर्म्यमानोऽपि कार्यं नैवावहोद्यदा ।
 तदा प्रमदाकलयं नित्यं दूत्यं समाचरन् । तदुत्तिकोक्तिमन्त्रः संस्पृशन्भिमानितां ।
 निजश्रियातिभूयसा भूरीन् सङ्गृह्य शस्त्रिणः । तत्पदे रत्नकण्ठं स्वभ्रातरमकारयत् । १०८
 सोऽर्थः क्रीतप्रयोऽप्याधीन कन्दर्पः भग्नः क्वचित् । किञ्चिन्नास्तिखितः बिन्दुः सत्यसिंहक्रियां स्पृशेत् ।
 ततः क्रमेण भूभर्वा मृत्युवदं कयञ्चन । राजस्थानाधिकारं स नगरे यादितः पुनः ।
 अतिताडनतयौरे विपक्षेण हृपाकुलः । त्यक्त्वा तमप्यधीकारं विषयाज्जडवीमगात् ।
 पटान्कृतधरोपधाडयित्वा करं प्रभोः । कोपाद्देशान्तरं यातस्तं प्रत्यास्ते स्य मन्यमान् ।
 अत्यन्तखेदितोऽप्याधीदानीतस्थान्तिकं पुनः । दर्पं हतं नृपस्य सचङ्गे । नतु जीवितं । १०९
 इत्थं पुरुषसिंहानां प्रौढदार्ढ्यं विशोढवान् । आरोहमवरोहश्च सन्तरजः चमापतिः ।
 उपाङ्गनीतयस्यनं नतकीमङ्गहादरः । देशान्तरोचितं राक्षा तैर्नैवेह प्रवर्तितं ।
 ततो जयवनोपात्ते निरन्तरमहागृहं । खनामाङ्गं पुरं कर्तुं मार्ततं विशागतिः ।
 मठाग्रहारप्रामादमहागृहपरम्पराः । सतोयोपवनास्तत्र ययुः सिद्धिं सहस्रधा ।
 अचान्तरे राजसुगुर्धं, शोक्पर्पौरुपः । गुणैर्लभं प्रकाशत्वमन्यमपावदुर्लभैः । ११०
 सोऽप्येदं देशभाषाः सर्वभाषासु मत्कविः । कृत्स्नविद्यानिधिः प्राप स्याति देशान्तरेऽपि ।
 मुग्धेन पिवा सम्यक्ता जना नानादिगागताः । गुणैर्भ्याज्यलक्षेण गृहीताः कृतवेतनाः ।

अपर्ययान्ते पितृकृते वेतने व्ययशालिनः । एकाहान्तरितं तस्य भोजनं त्यागिनोऽभवत् ।
 पितरं गायन इव व्यक्तं गीतैः स रञ्जयन् । भर्तव्यभरणं चक्रे तद्दत्तैः पारितोषिकैः ।
 उद्गायति पुरस्तस्मिन् कदाचिदप्य पार्थिवः । मध्येषु प्रीयमाणेषु शौचाद्योत्थाय निर्धयौ ।
 तेन प्रसङ्गभङ्गेन जाततेजोबधः सुधीः । चुभ्यन्वैलच्छकोपाभ्यां कुमारः चित्तिमैचत ।
 प्रमुर्वीतचान्तिः सुहृदतिष्ठतः स्त्री पश्यवाक् सुतो गर्वोन्नद्धः परिजनउदात्तप्रतिवचाः ।
 इयान् सोढुं शक्यो ननु हृदयदाहो परिकरो नतु श्रोतावज्ञालुलितनयनान्तं परिभवन् ।
 पितुरेव तदा मृत्या विशावद्वाभिधो विटः । शाधि राज्यं निहत्येवं नर्षणेवेत्युवाच तं ।
 अधिक्षिपन्सु तं रोषान्जनेनोक्तमवाप्तं । इत्यामन्नेन हस्ता धम्पटेनाप्यकथ्यत ।
 अये भोगेच्छवन्कृन्नाः कुमाराननुगान् पितुः । खेहं प्रदर्शय स्त्रीकुर्युर्वंशाः कामिषखीरिव ।
 पुनः शर्मा सम्प्रविष्टस्तं पिता पथ्यतोपयत् । प्रीतिदायैस्ततस्तैस्तैः साधुवादैश्च मानिनां ।
 अन्येषुसु पितुः पार्थास्य भुक्ता खमहान् गतः । अन्येत्य विशावद्वेन तदेव जगदे रहः ।
 उपपन्नं तत्तदुक्ता तैर्नामोद्धृतं निषेधता । निर्व्यग्रवपि हस्तेन सोऽप्य कोपादताडयत् ।
 लग्नान्निघातं हृषिर् वमन्तं घ्राणवर्त्मना । तं वीक्ष्य सोऽभिजातोऽभूत्कदाचिद्यो नृपात्मजः ।
 हत्यैः प्रघातयन्नखं तस्मैदृक् पाप्मनो भवेत् । उक्तेनापीति कथयन् स्त्रिया वार्षास्त्रदापयत् ।
 अनिच्छेरपि तस्मैष्वा दानात्तेनात्ममोयत । दुःशीलेनान्यकामिन्याः स्मितमात्रादिव स्फुहा ।
 असह्यतयन्नः स ततः कालेन भूयसा । तं प्रैरयत्तत्र हत्ये मध्ये खीकृत्य धम्पटं ।
 स रोहद्गोहृषद्भृष्यजन्मना पाप्मना श्रितः । संमच्य पितरं हन्तुं तीक्ष्णान् प्रायुक्त्वा संवृतः ।
 प्रशस्य गोचरीभूतस्तेषां खेहलवस्त्रं । न घातितः स्त्रमुना च वर्जिता नच तत्कथा ।
 आप्तत्वं तीक्ष्णवर्गेऽथ प्रतिभेदभयाङ्गते । तां विशावद्वरवाऽऽ वार्त्ता राज्ञे न्यवेदयत् ।
 बुद्धवाचाजपुत्रस्तत्तस्मिन्नहनि जातमीः । भोक्तुं नागात्पितुः पार्थमपि दूतैः कृतार्थनः ।
 सोऽपि तस्मिन्ननायाते तत्वार्यं शान्तसंश्रयः । दिने तत्र मनसापाप्मानुहूतः सपरिच्छदः ।
 सभाद्रकस्य प्राप्तस्य प्रातर्दुःखं न्यवेदयत् । सुचिरं यत्कनस्याह्ने शिरो विन्यस्य सोऽहदत् ।
 उक्ता च दम्पटोदन्तं बह्वा तस्य समर्पणं । विधेहोत्यभ्यधात्वापि तं भङ्गोष्णिक्तिक्रमैः ।
 न कृताधिगमावावां हत्यस्यास्तेत्युदोर्ध्वं तं । अमापेतां आतुर्यै पुनस्तत्त्वङ्गनन्दनौ ।
 तत्प्रसादबलाद्राजन्नापन्नघ्राणदीप्तितैः । यावावां तत्प्रवेष्टार्यं न्यक्रुद्वारं निशास्त्रपि ।
 कथं नु पृथिवीपाल प्राप्ते प्राणात्ययक्षणे । निर्दोषो वा सदोषो वा ताभ्यां सन्यज्जतेऽनुजः ।
 ॥ दुर्गलकं ॥ स्वामिश्रेहापवादस्य भवेत्तद्रूपणाद्भुवं । देशत्यागं तदुत्सृज्य शरणं नान्यदावधोः ।
 इत्यादि सभाय तथोः पादन्यस्तोत्तमाङ्गयोः । इदि त्यागमनानुज्ञां कथञ्चित्पार्थिवो ददौ ।
 पथिकस्येदम् हन्यान्मथोहृत्येति दम्पटं । तौ विनिर्जग्मतुर्देशात्ततः सवलवाह्नौ ।
 तत्त्वङ्गजेषु यातेषु विविक्कोक्तमन्दिरः । सुतमानोय नृपतिः सान्त्वयन्निदमब्रवीत् ।

११५

११०

११५

११०

११५

११०

आसंसारं जगत्स्मिन् सव्यतः ख्यातकीर्तिना । जनकेनैव जन्मस्य शक्तिरुपायते जनैः ।
 पुत्रगीतांशुनेवात्रिं दिक्क्षोपख्यातकीर्तिना । भवता तु सुपुत्रेण मास्मान्नात्यखिलोजनः ।
 स त्वं गुणवतामथो निरर्गल्यशाभवन् । असाधुसव्यमध्वानं वद कस्माद्विसेवसे ।
 पैतामहं निजस्वार्थं यत्नं तुभ्यं सनार्थयं । तत्र हेतुमनाकर्णं नास्त्रयां कर्तुमर्हसि । ११५
 रिक्तः स्वभ्यः परेभ्यश्च प्राप्नोत्यभिभवं नृप । इति निर्णाय हि मया क्रियते कोशरचणं ।
 पुरप्रतिष्ठां निष्पाद्य चित्रा राज्यधुरं त्वयि । वाराणस्यां गमिष्यामि नन्दिचेवेऽयं वा पुनः ।
 तद्राज्यकोशयोः स्वामी बुभूषुर्न चिराद्भवान् । अतितापय्यतः कस्मादनाय्याचितमोहसे ।
 सन्भाव्यते त्वयि न तदन्ममावेदितं खलैः । यथार्थकथनान्तस्मात्कौलीनं विनिवार्यतां ।
 विद्महे करोष्वेव खलुतस्याप्रतिग्रहं । खेदादितो च्छंसद्राजा साभिप्रायं वचोऽभ्यधात् । ११६
 अपलापवचोमात्रं निनोपुत्तस्य हेतुतां । जनप्रत्यायने सोऽभूद्यस्मात्स्यान्तिशममुक् ।
 हर्षस्तु साधुवादस्वात्पितुः संपूज्य भाषितं । वक्ष्याम्याम्रमुखे त्वमित्युक्ता निर्णयौ बहिः ।
 क्षामान्यग्रैरणादेया चिकीर्षाभूदिति ब्रुवन् । स पित्रग्रहिनं दूतं भोत सावसथं यथौ ।
 दूतं चानाननं बोध्य पाणिभ्यां ताडयज्जिरः । हा पुत्रेति वदयाजा तस्मात्स्नन्दमदापयत् ।
 हृतेऽस्मिन् स्वभिरन्विष्ट्यामिति प्रोक्तवतः प्रभो । निदेशादेष्टयित्वैव तस्युत्तदेव शशिणः । ११७
 तोह्णस्तु पिहितद्वाराः परिवार्य नृपात्मजं । ऊचुः सुपुत्रां वाचमेवं निश्चितमृत्यवः ।
 अस्मान् नृपूणी प्रमादी च विरुद्धं च्छेदं कारयन् । घातयित्वा दुराचारं क जीवन् स्यात्तुमिच्छसि ।
 रक्षिष्यति सुतं स त्वा स पिता रक्षितस्त्वया । ज्ञातेयं युवयोरस्ति वयमेव हताः पुनः ।
 युधस्व मध्यगोऽस्माकं तां निहन्तोऽन्यथा वयं । एवं सम्बन्धकारं ते यत्नं नास्तेव जीवितं ।
 तां वाचां भूपते, श्रुत्वा व्याकुलस्यायतः स्थितः । हर्षान्तिकं दण्डकाव्यः प्रायान्निजमहत्तरः । ११८
 तोह्णैश्चिजतया दत्तप्रवेगं स नृपात्मजं । प्रसृत्योवाच मतिमानेवं सर्वान् विमोहयन् ।
 क्षत्रियापुत्र जीवित्वा कृष्णानल्पतरानपि । कारणैरपि गन्तव्यं नियमान्वयितेर्व्यं ।
 तदेतस्मिन् समासन्ने मरणे व्यभिचारिणि । यदर्थं गृह्यते श्रुतं समानः पात्यतां त्वया ।
 कृतश्रुतस्यातपशा युवा सुक्षत्रियो भवान् । तदाहवविलम्बेन कार्यं किमिव पश्यसि ।
 एतेषु सुसहायेषु मयि चापेक्षेऽधुना । विपत्तिर्बिजयो वापि प्रतापेत्सुव शोभते । ११९
 उत्तिष्ठ नखकेशादिधोजनं कारय द्रुतं । वीरपट्वं बधानापि स्वस्वीपरिणयसजं ।
 इत्युक्त्वा चुरकर्माथं राजपुत्रं सनापितं । प्रावेगयत्पूज्यमानस्त्रीष्वैराभ्यन्तरं गदं ।
 न्यस्ताभिधेनर्धेण दत्तस्रगं, क्षणात्सुखं । पश्यान्निविश्य तद्देशं चक्रे सुनिहितागलं ।
 ततः स राजस्थानीयं तमारदं ब्रवीदथ । रक्षितो राजपुत्रोऽयं क्रियतां श्लाघितं त्वया ।
 भूतपहादिभवेनापधिभिर्बिरोधिजातं बलैः प्रहरणप्रभवं तपुनैः ।
 निर्वाप्यते प्रतिभयं प्रयिवीपतीनां सार्वचिकित्सु रमणहृवि बुद्धिद्वन्द्वैः । १२०

नदन्तसुमुलं योधासुतो राजसुतासुदे । आरोढुमाययुर्ब्रह्मर्थादिं प्रविचिचरः ।
 तोष्णाद्दृढदारगृहस्थितं त्यक्त्वा नृपात्मजं । यावज्जिगन्तुमिच्छन्ति हन्यमाना युयुत्सवः ।
 द्विचाः प्रसङ्गसाञ्चिन्नामध्यपातं समाश्रिताः । तावदिनिर्ययुर्वीरा निर्द्वेष्टा अभिमानिनः ।
 ते निर्याताः सूर्यमतोगैरीशाश्रयिणो गृह्णात् । सदाशिवान्तकं प्रापुर्ननो युधि विरोधिनः ।
 रक्ष्यमाणोऽपि भृमर्तुर्गिरा ज्ञातेयशालिनः । राजशातिहतस्त्रेयु प्रथमं सहजाभिधः । ६०५
 द्विजस्त्रिव्याभिधो वीरः पण्डितः शौर्यमण्डितः । रामदेवस्य केयो च कर्णाटोऽरिमटैर्हतः ।
 केचित्त्यजन्तः शस्त्राणि स्वं घ्नन्तः केऽपि च स्वयं । लेभिरे बधवन्मादि पापाः कापुरुषोचितं ।
 वितपद्वां सहस्रस्य चतुष्पष्टे स वत्सरे । वैरं नोत्वा पितापुत्रौ विप्रवः कारितो वितैः ।
 हठव्यागासक्तिः प्रिययुवतिभम्प्रेरणवचः खलासङ्गः पूर्वप्रणयपरिहारो जनयितुः ।
 अमात्येन भ्रात्रा सममपरमावाय कलहः कुमारारणां बुद्धिं पितरि विपरीतां प्रतनुते ।
 एवं स खलसङ्गत्या कुमारो सम्बलाघवः । बन्धं कारारंगेहे प्रापदसुखानि सुखोचितः । ६०६
 राज्ञी भुवनमत्यस्मिन् चङ्गे माधस्यर्षवेदि । स्थापिता मानिनी कण्ठच्छेदं कृत्वा जहावस्रन् ।
 रचिणो मन्त्रिणामात्रांस्तस्य विन्यस्य भूपतिः । प्राहिणोऽबुवि तान् भोगान् सुतच्छेदाद्दिने दिने ।
 चक्रिकायामग्रकोऽयमिति सधिन्य भूमजा । सत्यः प्रयागनामास्य निजः पार्श्वोक्त वारितः ।
 नोनको हर्षमुद्दिश्य खेनान्येय महोभुजं । जीवितं सोचने वास्य कथेतामित्यभाषत ।
 नृपः स भीलवैकल्ये पश्यतुष्ये द्वियं त्यजन् । रिपोरिव तनूजस्य चक्रमे कतिचिक्त्रियाः । ६०७
 तासु श्वशुरबालभ्यमवाप्य सुगलाभिधा । बभूव तुक्कभूभर्षनमृभर्षवधार्थिनी ।
 समस्य नोनकः सा च द्वा सदावश्रमान्तरे । रथं प्रदातुं हर्षस्य पार्थ प्रैरयतां ततः ।
 अन्यसूदमुखादार्ता प्रयागक्षामवाप्तवान् । प्रभुं तद्वाप्यमानात्रपरिहारमकारयत् ।
 तेनाग्नेन परोक्षार्थं दापितेनापजोवितैः । हर्षः श्वानौ निशम्याभून्निराशो निजजीविते ।
 प्रयुक्तिं गूढदण्डस्य पितुरेव स तां विदन् । ततः सर्व्वणि भोज्यानि स्पृष्ट्वैवाज्जोद्दिने दिने । ६०८
 प्रयागोपहृतेनासीत्परं वा खेन सर्व्वदा । भोज्येन येन केनापि कुर्व्वञ्जीवितधारणं ।
 अन्नस्याभोजनं श्रुत्वा राजा सूदैर्निवेदितं । ततः प्रयागमानोऽयं तत्र पप्रच्छ कारणं ।
 प्रयोजकौ च सूदैश्च स शोपलभ्य न्यवदेयत् । रसार्पणकथां कृत्वा । तद्गानं च स्वयं प्रभोः ।
 अथान्येष्वपि सूदेषु पित्रा दत्तेषु शङ्कितः । राजसूनुर्ननुभुजे प्रयागोपहनं विना ।
 स सर्व्वेषु विरुद्धेषु यद्यत्तत्तावदाहयत् । मेने तत्तद्दिनं स्वयं शेषेष्वास्यापराधुक् । ६०९
 अत्रान्तरे समुद्रभूदकक्षात्राश्रयचक्रः । अद्भुतपूर्व्वो भूभर्तुः सदाचारविपर्य्ययः ।
 उत्पात्य तासस्त्राम्याख्यं पूर्वं तासमयं रविं । स रीतिप्रतिमाः खैरं विहारेभ्योऽयथाहरत् ।
 धनानि निरपत्यानामाहर्तुं व्यवसायिना । न्यवार्य्यतार्य्यमर्यादा क्रौर्थाक्रान्तेन भूमजा ।
 ततोऽभिशापसन्तापयञ्चकेनाञ्जसामवत् । अतिसभोगजातेन धातुचैखेन सोऽर्द्धतः ।

कुम्भप्रतिष्ठासमारं चिकीर्षीर्हर्मन्दिरं । तस्यापतन्महाकालकुम्भनासापुटादसृक् ।
 आकस्मिकं दुर्निमित्तं तत्प्रतीकारसन्निदा । न मनागप्यगाच्छान्तिं प्रवृद्धं प्रत्युताययो ।
 अस्तुस्तुत्युग्वन्धेन तेन म्लपितसौष्ठवः । शनैः शय्याप्रणयितामनः सम्प्रत्यपद्यत ।
 बलमांसहतचैषमग्निमान्द्योद्युपद्रवैः । कलाशेषेण शग्निना तदपुः सान्मयाययौ ।
 राव्यं स दित्सुहर्षाय दृष्ट्वा मात्यान् पराङ्मुखान् । ततोऽभिषेकभौत्कर्षमानये लोहराचलात्
 उच्चावचास्तेन सर्वं संविभक्तामुमूर्षुणा । परमोर्थाविधेयेन न शृङ्खलान्तवधूजनः ।
 कृत्वा धनापिणं कुर्व्यां देवादस्य प्रवासनं । इत्युक्त्वा हर्ममानेतुं तेनाप्रार्थनं मन्त्रिणः ।
 ते तु गोपूजिवार्थाद्यांङ्कुरोन्मोहराश्रितान् । विन्यस्य रश्मिभावे तमुत्कर्षाय न्यवेदयन् ।
 स नाख्यमण्डपात्तेन निष्कृष्टः चामविग्रहः । निवेशितश्चतुस्तम्भे बद्धा बान्धववर्जितः ।
 अथोज्जिममिषून् प्राणान्निशामय्योऽविदन्नुपः । मुमूर्षुरभवत्तीर्थप्रस्थानाय कृतवरः ।
 स जानन्दैवतप्रोक्तं ताम्रस्वामिविपाटनात् । इत्येष शरणं कर्तुं मार्तण्डं प्राणलभ्ये ॥
 सन्त्यज्य विजयचेत्रमतएवापवर्गदं । महीचरोऽपि प्रययौ तत्र चापवशंवदः ।
 अधीकारप्राप्ता दृष्टमिव निदन्निश्चमखिलं निधेयो जातार्तिर्नमति दृष्टदासीरपि हृदन् ।
 नदन्मूर्ध्ना ज्ञानी बद्धुरुपदेशाधिगमतः करोति प्राणान्ते शिशुरिव स किं किं न विगुणं ।
 तादृश्या कृपणप्रायवेद्यया क्लेशसन्निदा । गुरुपदेशाद्द्वारस्तस्य हास्यतमाययौ ।
 गृह्णायां मार्गशीर्षस्य दतीवस्थां निशामुखे । तत्तादेवाश्रितो युग्यं भूभृगुर्हृतं विनिर्ययौ ।
 स भेरीतुल्यनिर्धोषैर्जनाक्रन्दं तिरोद्धतः । सामात्यान्तःपुरो नैभिः प्रतप्ते जलवर्त्मना ।
 घामशेषे दिनेऽन्यस्मिन् प्राप्तस्य चरणान्तिके । मार्तण्डस्य स्वजोवायै कैवर्णीं प्रतिमां व्यधात्
 मृत्पौरगणिताज्ञस्य दिदृचोर्ज्येष्ठमात्मजं । तैत्तसुच्येनारतिस्तस्य व्यधितस्याधिकाभयत् ।
 वह्निर्हर्षकृतं गीतं गायनानां स गायतां । विवृतद्वारविवरः शृण्वानि श्रं विनिःश्वसन् ।
 प्राणावसानसमये परिसङ्कुचन्तो स्तम्भप्रसङ्गद्वय धावनशक्तिराज्ञा ।
 प्राचुर्यंदा खनु रुजा मरुषोद्भवाया मर्मस्थयां प्रपद्यते श्रियवोपतीनां ।
 प्रजाज्येष्ठं तनूजस्रं संविभक्तं कृतार्थनः । उत्कर्षं याहयन् शिष्टां बहुश्रिङ्कोऽभवत्ततः ।
 अत्यन्तं वदतो हर्ष इति वाचं पुनः पुनः । निःश्लोक्तं मोनको भावं तस्यादर्शनदौकयत् ।
 स तन्निवार्यं विहमन्दष्टैष्टः कल्पयन् शिरः । जपन्किमपि सार्धेऽन्दे वद्धवागभवद्दिने ।
 आमघप्राणनिर्धाय भङ्गायाद्वय मन्त्रिणः । ततः स्वप्नेरसमूढैर्भातं छाद्यमनाययत् ।
 वर्षानेकाग्रपद्माङ्गुलवान् स मितोऽहनि । मार्गस्य पक्षपट्टेऽन्दे पथां निष्ठामयापदत् ।
 सप्त मग्निकामुञ्जा देयो परिणयाद्वता । अवहद्वापि जयनत्यभिधाना तन्मन्त्रगुः ।
 प्रसादवित्तया तस्य पुनः कव्याभिधानया । अवरुद्धिकया कृतज्ञा योजानिरपवित्रिता ।
 सन्निवृत्तप्राधान्यप्रदानं माप्तरयदि । साक्षात्प्राप्तम भूत्सुदनुषाभिजगद्भवा ।

संश्रित्य विजयचेत्रं क्रमाद्गामनियोगिनः । भजे यत्त्ववद्व्यात्मनो दुःखाकरोति नः ।

भूपालभोग्यं स्वपुत्रः मा भोगाभ्यामभासुरं । निनाय याम्बभोगितं धिक् नारीर्न चचेतसः ।

उत्कर्षस्थाभिषेकाय व्येष्वाखिलमन्त्रिषु । अन्येष्टिमकरोद्राज्ञः हतज्ञो वामनः परं ।

घोषोऽभिषेकतृयाणामेको गीनमङ्गलः । साकन्दः प्रेततृयाणां भादोऽन्यत्र समुद्ययौ ।

जातः यद्यश्रियो देव्याः पुंस्तः कलशभूभुजा । ततो विजयमन्त्राख्यो भ्रातृर्बैमत्यमादधे ।

यददाहृष्यं देवस्य पिता प्रत्यहवेतनं । प्रतिगृह्याव तस्य स तदैवोत्कर्षभूपतिः ।

आद्यासाय च मथस्यान्ददौ सामन्तमन्त्रिणः । कव्यात्मजस्य चक्रे च नयराजस्य वेतनं ।

अन्विथन्ति रुदत्यस्य तरला गत्यन्तरं योपितो योगचेमकयाञ्चितान्किगता एवात्मजाः कुर्वते ।

अन्येषां गतशोऽवधानममथे चर्चां विचार्येदृशीं ह्योपुत्तादिहते कुकर्माभिरहो सञ्चिन्तेऽयं नडाः ।

प्रविवेश ततः श्रीमान्नगरं नृपतिर्नवे । नतु हर्षादयाकाङ्क्षि हृदये नगरोक्तसं ।

तद्राज्यलभदिवसो जनस्याभोगेदूपितः । सन्नपि प्रत्यभाक्षैव सरोगतैरिवोत्सवः ।

हृष्यं देवस्य पितरि प्रयाते मर्तुमातुरे । नवयद्व्यतुःस्तप्ते न तस्मिन्नङ्गि भुक्वान् ।

सायभर्ष्टमिवाध्वन्यमन्त्रिभक्तिं ठक्कुराः । ते शोकमूकं सम्प्रार्थ्य कथञ्चित्तमभोजयन् ।

राज्यं दातुं तिजे देशे चक्रुर्वांस्तु प्रतिश्रवं । राज्यदयं नायमर्हत्येकएवेतिवादिनः ।

एवं मिलितेचित्तैस्त्रिभिर्पतिं श्रुतवान् पितुः । कृतोपवसाः सोऽन्येषुः शुश्रावोत्कर्षमागतं ।

बाध्यैः पित्रे प्रयच्छन्तं निज्यां स खिलाञ्जेलीन् । तं दूतैरनुजो राजा स्थातुं प्रार्थयताय सः ।

तस्य स्नानचये रात्रिं सज्जे राज्याभिषेचने । घोषोऽभिषेकतृयाणामुदभुसृजयध्वनिः ।

स तेन सुनिमित्तेन प्राप्तां मेने निमित्तवित् । विद्युद्योतेन बीमूतगर्जामिव नृपयिधं ।

ततः प्रमत्तमुखता सुनिमित्तैरगृह्यत । तस्यात्मानस्रगज्यस्य भ्रष्टैरिव दिने दिने ।

स भोजनं कारयितुं दूतान् भाक्षा विषर्जितान् । देशाबिज्जोषयतु सां राज्यात्मन्यस्य बन्धनात् ।

स्वातुमप्रत्यवस्थित्या विदध्यां कौमसन्दि । विर्येऽन्यथा निरग्रनैः सन्दिश्येति व्यवर्जयत् ।

स तन्मिथ्या प्रतिश्रुत्य तं दूतैः प्रचितैस्तन । हतकोशं सान्त्वयित्वा राजा भोज्यमभोजयत् ।

नित्यञ्च श्रेया विधास्येतदर्थमान इति ब्रुवन् । कालापहारं कुर्वाणः शङ्कां नष्टोदपादयत् ।

विद्यासायं स्नाताङ्कपाणिहृत्वा प्रयागकं । पार्थं विजयमन्त्रस्य घोऽय गूढं व्यनजयत् ।

तदेवोक्ता तमूचे स त्वां ब्रूते दुःखितोऽग्रजः । कुमारं त्वयि राज्येऽस्मिन् शुश्र्यामो वन्धने वयं ।

सङ्क्रान्तदुःखः सञ्चिन्त्य चिरेणापि तमब्रवीत् । कार्यं कुर्यात्कथमिदं सद्भिर्गन्तोतिमाकृपं ।

तथाप्यस्मिन् यथाशक्ति यतिष्ये त्वद्भिमाक्षेण । तया तु सावधानेन रक्षणीयं स्वजीवितं ।

तं पार्थ हर्षदेवस्य सन्दिश्येति व्यमर्जयत् । उपायांश्चित्तयत्नोत्तमस्य कार्यस्य सिद्धये ।

उत्कर्षः प्राप्ताराज्यस्तु दैवतैरिव मोहितः । नादधे किञ्चिदरक्ष्यं व्यस्यत्प्रायतन्वं ।

समर्पिताधिकारोऽपि स कन्दर्पादीन् स मन्त्रिणः । राज्यकृत्यं न परच्छेद विदधे स च न स्वयं ।

कुम्भप्रतिष्ठासमारं चिकीर्षीर्हरमन्दिरौ । तस्यापतन्महाकालकुम्भनासापुटादसृक् ।
 आकस्मिकं दुर्निमित्तं तपतीकारसम्बिदा । न जनगण्यगाच्छान्तिं प्रवृद्धिं प्रत्युताययौ ।
 अक्षुण्णुत्पन्नवन्धेन तेन ग्लपितसौष्ठवः । शनैः शय्यामणयितामन्तं समप्रत्यपद्यत ।
 घटमोसकृतचैश्वर्यमग्निमान्वाद्युपद्रवैः । कलाशेषेण शशिना तदपुः सान्मयाययौ ।
 रात्र्यं स दित्सुर्हर्षाय दृष्ट्वा मात्यान् पराङ्मुखान् । ततोऽभिवेकभोक्त्वर्पमानिन्ये तोहरा चलात् ।
 उच्चावचास्तेन सर्वं संविभक्तामुर्मूर्धुणा । परमोर्थाविधेयेन न गृह्णान्तबधूजनः ।
 कृत्वा धनार्पणं कुर्या देशदस्य प्रवासनं । इत्युक्त्वा हर्षमानेतुं तेनाप्रार्थन्त मन्त्रिणः ।
 ते तु गोमृन्निवाय्याद्यांश्चक्रुरांशोहराश्रितान् । विन्यस्य रक्षिभावे तमुत्कर्षाय न्यवेदयन् ।
 स नात्यमण्डपात्तेन निष्कृष्टः चामविग्रहः । निवेणितश्चतुःस्तम्भे वज्रावाभववर्जितः ।
 अथोज्जिगमिपून् प्राणाकिशमर्थोऽविदन्नुपः । मुमूर्षुरभवत्तोर्यप्रस्थानाय कृतवरः ।
 स जानन्दैवतक्रोधं ताद्यस्त्रानि विपाटनान् । इत्येव शरणं कर्तुं मूर्तान्ष्टं प्राणलब्धये ।
 सन्त्यज्य विजयचेत्रमतएवापशर्गदं । महीश्वरोऽपि प्रययौ तत्र चासवश्वन्दः ।
 अधीकारप्राप्त्या द्रष्टव्यमिव विदन्निश्चमखिलं निधायो कान्तार्तिर्नमति गृहदासीरपि हृदन् ।
 गदम्भूषां ज्ञानी वक्रदुष्टपदेशाधिगमतः करोति प्राणान्ते शिग्रुरिव च किं किं न विगुणं ।
 तादृश्या कृपणप्रायमेयया कौशिकमिदा । गुरुपदेशाहङ्कारस्य हास्यमाययौ ।
 गृह्णायां मार्गशीर्षस्य दत्तोयस्यां निशामुखे । तलादेशाश्रितो युग्यं भूगृह्यार्तुं विनिर्धयौ ।
 स भेरीतूर्यनिर्धायैर्जनाक्रन्दं तिरोदधत् । सामात्यान्तःपुरो नाभिः प्रत्यक्षे जलवत्क्षणा ।
 धाममेवे दिनेत्यग्निन् प्राप्स्य चरणानिके । मार्तण्डस्य स्वर्गोवाप्त्यै कैवर्णीं प्रतिमां व्यधात् ।
 गृह्यगणिताश्रय दिदृशोर्मेष्टमात्मजं । धौन्तुस्येनारतिमस्य व्यधितस्याधिकाभवत् ।
 वहिर्द्वैपथ्यं गीतं गायनानां स गायतां । विष्टतदारविबरः गृष्टेति श्व विनिःश्वसन् ।
 प्राणापानममये शक्तिमुत्कली स्वप्नमन्त्रद्वयं धावनमस्त्रिणा ।
 प्राचुर्यदा मनुजो मरणोद्भवया मर्त्यययां प्रययते पृथिवीपतीनां ।
 प्रजाश्रेष्ठं तमृजसं संविभक्तं ह्यमार्थनः । उत्कर्षं याहयन् शिश्रां मदुज्जिगोऽभवत्ततः ।
 अत्यन्तं यदतो हर्ष इति वाचं पुनः पुनः । निम्नेतुं मोलको भावं तदादग्ममदेकयत् ।
 स तन्निशार्थं विरमन्दष्टैष्टः पश्यन् शिरः । ऊपगिरापि सार्धेऽष्टे यद्वरागभयदिने ।
 आसश्रापनिर्धाय ५५ याहय मन्त्रिणः । ततः स्वभोगसमूहे र्थांश्चापमनाययन् ।
 वरानेव अपपद्यामनुजान् स मिनैऽहनि । मागंश्च पश्यपष्टेऽष्टे पद्यां निशामयापदन् ।
 हस्तमग्निरभुञ्जा देव्यः परिणयाहता । अरुह्यापि जयमयभिधाना तमन्मगुः ।
 प्रधादिसत्तया तस्य पुनः पद्याभिधानया । अरुह्यकदा हस्त्या क्रीडातिरपविचिता ।
 दध्यांश्चापप्राधान्यदत्तार्थं प्राकरपदि । माग्यापिप्राग भुञ्जदनुपामिजभोद्भवा ।

१००

१०१

१०२

१०३

१०४

१०५

संश्रित्य विजयचेचं क्रमाद्गामनियोगिनः । भजे यत्त्ववत्तुहात्मनो दुःखाकरोति नः ।
 भूपालभोग्यं स्वपुत्रः सा भोगाभ्यासभासुरं । निनायं ग्राम्यभोगितं धिक् नारीर्न चचेतसः ।
 उत्कर्षस्याभिपेकाय व्यपेक्षितमन्त्रिणः । अन्येष्टिमकरोद्राज्ञः कृतज्ञो वामनः परं ।
 घोषोऽभिपेककृत्याणामेकीगीतमङ्गलः । साक्रन्दः प्रेतदृष्ट्याणां नादेऽन्यत्र समुद्यौ ।
 जातः पद्मश्रियो देव्याः पुत्रः कञ्चनभूभुजा । ततो विजयमन्त्राख्यो भ्रातृर्ब्रह्ममादधे ।
 यददाहर्षदेवस्य पिता प्रत्यहवेतनं । प्रतिशुश्रूवाव तस्मै स तदैवात्कर्षभूपतिः ।
 आयासाय च मथस्यान्ददौ सामन्तमन्त्रिणः । कथ्यात्मजस्य चक्रे च जयराजस्य वेतनं ।
 अन्विथन्ति रुदत्येव तरला गत्यन्तरं योपितो योगचेमकयाक्षितान्निगता एवात्मजा ते ।
 अन्येषां शतशोऽवसानसमये चर्चां विचार्येदृशीं स्तोपुच्छादिहते कुकर्मभिरहो सञ्चिन्तेऽर्थं नडाः ।
 प्रविवेश ततः शोमान्नगरं नृपतिर्नवः । ननु हर्षादयाकाङ्क्षि हृदयं नगरौकशं ।
 तद्राज्याभमदिवसो जनस्याभोगेदूपितः । सन्नपि प्रत्यभाक्षैव सरोगतैरिवोत्सवः ।
 हर्षदेवस्य पितरि प्रयाते मर्तुमातुरे । नवर्षद्वयतुःस्तस्मै न तस्मिन्नङ्गि भुक्वान् ।
 सायभर्षट्मिवाभ्यन्यमन्यस्मिन्नङ्गि ठकुराः । ते शोकमूकं सम्प्रार्थय कथञ्चित्तमभोजयन् ।
 राज्यं दातुं तिजे देशे चक्रुर्वांस्य प्रतिश्रवं । राज्यदयं नायमर्हत्येकएवेतिवादिनः ।
 एवं मिलितेचित्तैस्तैर्विपत्तिं श्रुतवान् पितुः । कृतोपवसाः सोऽन्येभ्यः श्रुत्यावात्कर्षमगतं ।
 दायैः पित्रे प्रयच्छन्तं निर्वीर्यं मल्लिआञ्जेलीन् । तं दूतैरनुजे राजा सगतं प्रार्थयताय सः ।
 तस्य स्नानचये राज्ञि सञ्जे राज्याभिषेचने । घोषोऽभिपेककृत्याणामुदभूस्त्रयश्वनिः ।
 स तेन सुनिमित्तेन प्राश्नां मेने निमित्तवित् । विद्युद्योतेन जीमूतगर्शामिव नृपश्रियं ।
 ततः प्रमथ्यन्मुखतां सुनिमित्तैरगच्छत । तस्यात्यासन्नगज्यस्य भृत्यैरिव दिने दिने ।
 स भोजनं कारयितुं दूतान् भ्रात्रा विस्मृजितान् । देशाविर्त्रासयतु मां राज्यात्सन्त्यज्य वन्धनात् ।
 स्थातुमप्रत्यवस्थित्या विदध्यां कोमसम्बिदं । सिष्येऽन्यथा निगमनं सन्दिश्येति व्यमर्जयत् ।
 स तस्मिन्ना प्रतिश्रुत्य तं दूतैः प्रहितैस्ततः । कृतज्ञां सान्त्वयित्वा राजा भोज्यमभोजयत् ।
 नित्यश्चैव विधान्येतदर्थमान इति ब्रुवन् । कलापहारं कुर्वाणः शङ्कां तस्योदपादयत् ।
 विद्यासायं स्वताडङ्कपाणिङ्कृत्वा प्रयागम् । पार्थं विजयमन्त्रस्य घोषाय गूढं व्यचर्जयत् ।
 तदैवाज्ञा तमूच स त्वां ब्रूते दुःखितोऽयजः । कुमारं त्वयि राज्येऽस्मिन् श्रुत्याभो वन्धने वयं ।
 सङ्क्रान्तदुःखः सञ्चिन्त्य चिरेणापि तमब्रवीत् । कार्यं कुर्यात्कथमिदं सङ्क्रान्तिनीतिमाकृष्य ।
 तथाप्यस्मिन् यथाशक्ति यत्नित्ये त्वदिमाक्षणे । त्वया तु सावधानेन रक्षणीयं स्वजीवितं ।
 तं पार्थं हर्षदेवस्य सन्दिश्येति व्यमर्जयत । उपायांश्चिन्तयन्नामोत्तमस्य कार्यस्य सिद्धये ।
 उत्कर्षः प्राप्तराज्यस्य दैवैरिव मोहितः । नादधे किञ्चिद्वारस्यै व्यस्यरागयनचर्म ।
 समर्पिताधिकारोऽपि कन्दर्पोदोन्मसन्त्रिणः । राज्यद्वयं न पप्रच्छ विदधे स च न खयं ।

११०

१११

११२

११३

११४

११५

परिमातुं परीमाणं कोशसच्चयवीचणे । परं चमापतेस्तस्य दिग्दृष्ट्यमशायत ।
 कर्मणा निर्व्ययेणास्य चिन्त्यमानस्य पेन वा । सुदीर्घदर्मी लोकोऽभूत्तेन मुञ्चत्वनिर्गयो ।
 सा तस्य लुब्धेताख्यातिः समुद्रान्नप्रदायिनः । भूभृतः पितृपत्नीभिः स्त्रैरिणोभिः प्रवर्धिता ।
 स श्रोत्रिय इवोत्कम्पी व्यवहारमिताशयः । महाहृदयभोग्यानां प्रजाया नामभवन्नियः । १९०
 ततो नियमिनां वृत्तिं तस्मात्प्रसादेनाप्नुवान् । कुर्वन् विजयमसौऽभूद्देशान् गन्तुं क्षतोद्यमः ।
 खं रचितुं स मध्यस्थाननुप्रज्याकृतेऽखिलान् । प्रार्थयामास तेनापि सज्जास्तमनुवन्नगः ।
 लवणोत्थे निशामेकां पुरास्मिन्तस्य तस्युषः । मध्यस्थैरन्यास्तस्यैव योधाः पचमशिश्रयन् ।
 हर्षबद्धे त्वयि गते क्षतकृत्यो भवेन्नृपः । तत्तं निष्कृत्य काराया गमनं तव साम्प्रतं ।
 इति तैः प्रेम्भ्यमाणः स राजसूनुहृदायुधैः । विनिवृत्त्याकरोद्यानां प्रत्यूषे नगराग्न्युखः । १९१
 श्रुत्वा चिकीर्षितं तस्य व्यावृत्तस्य तथाविधं । सहायाः समपश्यन्त कतिचित् डामराश्रपि ।
 अक्ररोन्मधुरावट्टो हृद्यसेनापतिः सुतः । राजसूनुर्विद्यासुधै मध्यस्थाननुयाविकं ।
 नागाङ्गयो द्रोहहोत्रो राजपचममन्यजेन् । कैथिलसह हयारोहेः सपन्नपुरवर्त्मना ।
 आगच्छन्नलिकं राज्ञो दुर्निमित्तहतलरः । न यावन्नगरं प्राप क्षिप्रकारी नृपात्मजः ।
 शकुनेराहितोत्साहः शालापोदीपितप्रिभिः । सैन्यैर्गृहान्दहंस्तवद्राजधानीमवेष्टयत् । १९२
 ॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ समयाय विनिर्यातं त्यक्तोत्कर्षं महीभुजं । तत्पचं जयरजोऽपि राजसूनुरेशिश्रयत् ।
 हस्तस्थितौ राजपुत्रौ तस्याचिन्ताप्रतापगतिं । नवौ कवी व्यशङ्कतिं विद्वद्वाचः कवेरिव ।
 हर्षदेवे परित्यक्तो यास्याम इति वादिनः । स हस्तिमहिषादीनां शालाः सैन्यैरदाहयत् ।
 त्यागप्रलयजीमूतौ हर्षदेवामिषिच्यतां । लुब्धः खण्डेविण्णिकप्रयो राज्यादेश निवार्यतां ।
 एवं वदन्तः सन्तोऽपि हर्षमेत्य पुरौकसः । पुण्यैः प्राच्छादयन् वज्रं तमेरिविवरार्पितैः । १९३
 उत्पिञ्चे तव सञ्जाते भङ्गसैन्यस्य भूपतेः । सम्प्रिय ठक्कुरान् हर्षस्तटस्थं तदहं व्यधात् ।
 इत्थं वद्धोऽपि तत्तज्जना वैरिकानविरोधिनः । सन्देहवैपमानाङ्गस्ततस्तानेवमप्रवीत् ।
 वर्तेऽथ सङ्कटे दुष्टे तन्मां मुञ्चत बन्धनात् । न चेदाग्रं महोपालादनियं नियमाङ्गवेत् ।
 इत्युच्यमानास्तौ यावद्विष्टपन्ति स्म तन्मुहुः । पादप्रहारान्यपतस्तावद्धारगृह्णादहिः ।
 उच्चवार स किं द्रोहः प्रक्रान्तोऽयं दुराग्यैः । रे ठक्कुरा विवृणुत द्वारमित्युक्कैत्रेव । १९४
 ठक्कुरेष्वथ भीतेषु धैर्यादगणयन् भयं । अकारयद्दुर्धरेव एव द्वारमपाटनं ।
 नेत्रमार्चस्थितप्राणो ददर्श विशतस्ततः । सोहरान् शलिषो हन्तुं प्राप्तान् षोडशवारिकान् ।
 ते हि श्लिष्टोद्भिजे हर्षशेषैर्बर्धमिदं क्षणात् । शाल्यैर्दिह भयं मत्वं नोनकस्येति जल्पतः ।
 उत्कर्षेणापङ्गच्छ्रुत्वा तं निहेनुःविषर्ज्यतां । विमृश्य सौहार्दा गच्छन्तः कार्यशेषं विमुञ्चता ।
 कदाचित्तेन द्रव्यं स्यादहतेनेति तत्क्षणं । निवार्य ठक्कुराष्वेत्यो हन्तव्यस्य यदोम्भिकां । १९५
 हमां दद्यामभिमानं यदा चेयं विवृज्यते । तदास्तबन्धनात्त्याज्य इत्युदीर्याङ्गुलीयकं ।

पाणौ दर्शयता चेता विलम्बालम्बनं यतः । निवार्यं ठक्कुगच्छस्मिन् चिप्रे न प्राहरंस्ततः ।

॥ कुलकं ॥ स तु प्रत्येकमाह्वय नामग्रहणपूर्वकं । अजियदन्तांस्त्राभूलमपुपावेधेयत्पुरः ।

जऊस्तो कृतसत्कारास्त्राभूलयदणक्षणे । ह्रीताः करायाम्च्छाणि प्रजिहीर्षाञ्च मानसान् ।

धत्ते श्रियं सृजति कीर्तिमघं चुनोते मित्रत्वमानयति हन्त विरोधिनेऽपि ।

१००

यात्यध्वभिः प्रतिपदं सुमनोऽनुकूलैर्गोः कामधुकमिव नापहरत्यनर्थं ।

राजपुत्रः स तानूचे किं ह्रीता इव तिष्ठय । निर्दोषाः सर्वथा प्रेय्याः स्वाभ्यादेशानुपालने ।

विलम्बयतां तथाप्यत्र द्रष्टव्यं महदहृतं । यथेदेत्यवस्थानामन्यथात्वं चणै चणै ।

द्विपक्षोपक्रव्यादुरंगतुरगादिभ्रमहतो यथास्यां भिद्यन्ते दिवि किल तस्वामुदलवाः ।

तथा सौम्यकूरकमविकृतिभाजस्तनुधतां चणानां नानात्वाभ्रनु हृदि विकारोर्मयद्भमाः ।

चणानुवृत्तिं कुर्वाणस्तद्वयात्र खिता वयं । तथा सन्तु भवन्तोऽपि कार्यान्तरदिदृक्षवः ।

अपि चैवंविधा एव वितन्वन्तो रक्षान्तरं । आसन्नराज्यप्राप्तीनां राज्ञां स्युः प्राणसंशयाः ।

१०१

ग्रीष्मसोष्णा भ्रजति घनतां नूनमासन्नदृष्टैर्नयं गाढोभवति तिमिरं सन्निकटप्रभातं ।

जन्तोरेवं प्रसभविभवस्कारमस्मत्परात्रिष्कामनी वियदुपचितोपद्रवोद्रेकमेति ।

प्राणचारेण शकुनं निश्चित्येति वदन्सतां । आचचचे शुभोदकाः खोदन्तसदृशीः कथाः ।

कासं घेनुमुपन्यस्तमुद्धिष्यतीभवद्भसां । तेभ्यश्च कथयामास हरिश्चन्द्राग्रयां कथां ।

तद्भञ्जनं खरचायां वा ह्यवार्तागवेपणे । व्याघ्रतत्वं गभोरस्य न तस्य समलक्ष्यत ।

अत्रान्तरे तमुद्दिश्य मते जाते नवे नवे । राजश्रियश्च काव्याय शतशोऽभूद्भुतागतं ।

१०२

उत्कर्षो भूमिपक्षस्य परित्यागं ह्यमन्यत । आदिदेयानुगांस्त्राभूलमपुपावेधेयत्पुरः ।

अभिज्ञानोर्षिकादानवधादेशे तु नास्मरत् । तेनोक्तिं तस्य दूतानामन्वतिष्ठन् रचिणः ।

स तान् वन्धाश्रमान्बोध्य सत्त्वाभिज्ञानसंविदं । सत्त्वात्मजं राजपुत्रं शूराख्यं व्यसृजत्ततः ।

अभिज्ञानं वितरतस्तत्करे तस्य मुह्यतः । देवयोगात्तृणे तस्मिन् नृनिर्मायत्यथोऽभवत् ।

यः पातार्थमुपार्जितोऽन्यगिरिसलोन्नैव सिन्धुप्रमुष्टं चैवधराधकः स्वगिरिः पातं वरेणान्वभूत् ।

दिव्या स्त्रैव गदा सुतायुधनृपं हन्तावधोदाहवे यत्प्राणाय विगच्छते विधिवमात्तनैव नायो भवेत् ।

१०३

तथाचैकस्य विस्मृत्या व्यत्ययेन परस्य च । अभिज्ञानस्य स नृपो नाथं प्रत्युत सञ्चवान् ।

आभिजन्येन हर्षस्य ते चणादेव रचिणः । प्रपदिरे हितैषित्वमुत्कर्षाज्ञाविरोधिनः ।

द्वारमाकान्तमुत्क्रोधा वधायायमुपागतः । इति निर्धाय ते गृहं हन्तुमैच्छुदायुधाः ।

उद्धाटितारिपुटा दृष्ट्वा तस्योर्षिकां करे तेनैव साकं नृत्यन्तो हर्षं समुपतस्थिरे ।

पादन्यस्तोत्तमाङ्गैस्तेर्निर्गच्छन् प्रार्थितस्ततः । अविद्यसवाजस्तनुः चणमाधीत्य चिन्तयन् ।

१०४

तस्मिन् चणै हर्षदेवं हतं ज्ञात्वा रणे स्थितः । क्रुध्यन्विजयमज्ञोऽभूदधिकोद्विक्तपौरुषः ।

तन्दग्धमुद्यतं राजधानीं जीवति तेऽनुजः । अभिघायेति रुधुः कथंचित्पार्थिवानुगाः ।

प्रत्ययार्थं ततस्तस्य राज्ञा हर्षबधुर्दत्तः । गृहीतभर्तृताडङ्गसुगला प्रैथतान्तिकं ।
तां विलोक्यैव विरते वक्रिदाहानृपात्मजे । राजाभयप्रतीकारं हर्षत्यागादमन्यत ।
गलामात्याः स्वयं नानप्रसक्तलब्धादयः । हर्षं निर्निगडं कृत्वा कारागारात्ततोऽत्यजन् । ८१
मन्त्रः स तेषां शोकेन वल्लाङ्कितगतागतः । अन्यत्वेन श्वास इव प्रसरत् वहिश्चरन् ।
हर्षः प्रच्छाद्यमानस्त पौराणां पुष्पवृष्टिभिः । हयमारुह्य सामात्या रणस्थं नृपमासदत् ।
अभिनन्द्यानुजो राजा तमूचे भ्रातरं रणात् । निवार्यागम्यतां कुर्मः प्राप्तकालं ततो वयं ।
तथेति प्रस्थिते तस्मिंस्त्वका तस्य रणाजिरं । प्राविशन्निभिः सार्द्धं कौशं हेमादिवंश्रथं ।
उत्तोषं महतः कृच्छ्राङ्गपदेवमुपस्थितं । दृष्ट्वा विजयमलोऽभूत्तर्हर्षात्रिक्रियः क्षणं । ८२
ततो ववन्दे तत्पादौ स चोक्त्वाभ्यालिलिङ्ग तं । तास्याः कथास्तयोरासन्नुपकर्तुं पकार्ययोः ।
व्यापादयैनमेवादौ हर्षोत्कर्षं ततो नृपः । निष्कण्डकोऽसि भवितेत्याप्तलोपांशु जल्पतः ।
ततो विजयमक्षेन नाद्रोहेणादृतं वधः । शालेद्वितमो हर्षस्तत्ततस्त चकितः क्षणं ।
॥ युग्मं ॥ खदेहमामिषीभूतं स भ्रात्रोः श्रेययोगिव । निष्प्रवपतप्रतिमो ररचावर्गतश्चरन् ।
आसन्नाभ्रजलस्य दावविगमे विशुद्धं आखिनो नकास्याङ्गुलतस्य मञ्जनमयी शङ्का भवेदारिषा ।
भोक्तव्यस्य विधिः द्रुमस्य रभसात्खादुलनिष्पत्तये जन्तोः सन्तनुते निराकृतमभियो भोत्यन्तरोत्पादनं । ८३
तं ह्यभ्रमणव्यागाद्विहृतं निजजीवितं । ज्ञातवार्तानिजाः केचित्पत्तयः पथंवारयन् ।
साकं विजयमक्षेन ततः संमन्य स क्षणात् । चक्षाल विस्रवापायमाख्यातुं तं महीभुजे ।
अयं तदेकमनः प्राप्तं विनिधान् नृपात्मजात् । ततो विजयसिंहस्य सम्प्रवेशाग्रवारयत् ।
ऊचे च मरणात्तीर्णो मर्तुं विप्रसि किं पुनः । निष्प्रज गलोपविशत्यङ्गुलं नृपासने ।
एतमुक्तवतसस्य मध्येः कोमादुपाहते । सिंहासने हर्षदेवस्तत्स्वर्णमुपाविशत् । ८४
विजात्यष्टादिताम्रगतातिकृत्वात्तदन्तिके । उपाविशश्च सुगला महादेवोलिखित्ये ।
तस्याभियेकशब्देन समप्रयत्नं सर्वतः । रसितेनामुनाहस्य घातकादिव सन्निधेः ।
तदार्ताश्रवणेनागतमुखर्षं मन्दिरात्ततः । धूर्तं विजयसिंहोऽपि कृष्टान्यमनयदृष्टं ।
आस्यामस्यस्य भृभर्तुरपेक्ष समितानुगः । नटयौर्ददृशे गच्छन् स्त्रिराः कथं विभूतयः ।
तस्य वेगप्रतिवस्य बहिर्बिन्ध्यस्य रक्षिणः । रामो विजयसिंहसाल्हातं काथं न्यवेदयत् । ८५
कारायां संश्रुतायाजपार्यमाभीय ठङ्गरान् । ततोऽन्येऽपि स्त्रितोऽप्यासीदयं विजयमक्षतः ।
धोऽप्ययं प्राप्तारार्थं युसा तत्सर्विधं प्रजन् । निन्ये सधान्य तद्भूतः स्वामेव वसतिं क्षणात् ।
ततोऽन्यं स्वात्मिकं प्राप्तमय वीर्यं चमापतिः । आनिताय तमभयं क्षणमासने शीतिवित् ।
गर्धं प्राणाय राण्यस्य तथा हसमिति भुरन् । स प्राप्तलिलमकरोत् कोमकाफस्यदायिनं ।
तस्य देवानुवृत्तेन शीथैरे युगयुगया । तत्प्राप्तमेव तद्राज्यस्यायां समुपाविशत् । ८६
कारागृहान्ताः संश्रुताभ्येव बाधासि धारयन् । सिंहासनेन शुशुभे श्रीवालिध्यायितो नृपः ।

तादृक्साहसंरम्भपरिश्रान्तो दिनात्यये । छतारोद्दोऽथ शय्यायां त्यक्तभारद्ववापतत् ।
 पश्यन्निवसतामेव सर्वतो विशरासतां । न म निद्रासुखं तत्र मीलिताक्षोऽपि लम्बवान् ।
 उत्कर्षो युधि बद्धस्तु मन्त्रं प्रच्छन् स्वमन्त्रिणः । आचिष्यान्त्यद्वेचो रुचं नोनवेनेत्यकथ्यत ।
 प्रातः प्रोक्तोऽपि यन्मन्त्रं तन्नाकार्यैर्मन्त्रोपते । पतितामनयादस्माद्भावितोऽपि शृणु संविदं ।
 अथाचिषो बन्धनस्थं तं तमुच्छिष्टभोगिनां । श्वः श्वमांसार्पणं हस्ते म तु त्वामर्पयिष्यति ।
 शरणं मरणादन्यत्तस्मादस्मिन् चणोऽस्ति किं । त्यक्ताह्वानामस्माकं तदप्यप्राप्यतां गतं ।
 अविस्त्रादफलास्वादकालोऽत्यन्तमरुनुदं । यदोपालम्भपाण्डित्यं न विपचेपु शोभते ।
 त्वयापायमनलोच्य य उपायः प्रवर्त्तितः । सर्वमेकपदे तेन मुहूर्तैर्नैव हारितं ।
 संस्थाप्यमानो दुर्नीत्या सूच्येव जरठः पटः । प्रत्युतोपश्वोऽन्तोऽपि शतदारः प्रजायते ।
 एवं श्रुत्वा स तन्मध्याभिर्जगत्याभ्यन्तरं गृहं । अवरुद्धिकया सार्द्धं विवेश सज्जाश्रया ।
 तत्र सन्ध्यासमाधिसिखिद्वामीत्यभिधाय तां । चणं तिरस्करिष्यन्तरेकार्थैवाकरोत्सिति ।
 निःशस्त्रेण गले चिन्ना पटच्छेदनकर्तरीं । नाद्यः प्राणहरास्तेन च्छिन्नाः खिन्नात्मना ततः ।
 फणत्कारेण कर्त्तव्यां चुता या भुवि शङ्किता । अपरयत्नद्वज्जरत्नं चोतज्ज्वनिकान्तरात् ।
 घोऽथ लम्बग्रितोर्निष्कार्शस्रग्ददुग्ने तथा । वज्रावभमशृङ्गान्तःस्थोतद्वातुरिवाचलः ।
 तस्यास्तदानीमौचित्यं निर्यूढं धेनु थोषितां । भर्तृप्रसादमावाणामचाप्युच्चैस्तारां शिरः ।
 प्रजति रजनी त्यक्ता कापि चये घण्टाकारन्यदमुपगतस्यास्ते सन्ध्या रवेरनुगच्छति ।
 इति परिणेतौ प्रेमणुच्चावचे परिचिन्तिते कचन नियमान्निन्द्या वन्द्या नवा सुधियां स्त्रियः ।
 कुलाचारपतिप्रेमसादृश्येऽप्यभवत्तदा । कथासहजयोर्यस्माद्विन्द्या वन्द्या च पङ्कतिः ।
 ॥ युग्मं ॥ सापि हि सुपदो वेश्म नर्तकी नाच्यमण्डपे । दृष्ट्वा तेनावरुद्धात्वं निन्दे राजबधूः पुरा ।
 कान्तास्रगैरिकासन्दकृतसाम्नाङ्गरागया । प्रेम्नाहेच इवैज्ज्वल्यं प्रविश्यामिं तयार्पितं ।
 हर्षदेवस्यापि पूर्वं वेश्यात्वं सामवन्निद्या । अतस्तेनार्थमानापि मरणाच्च न्यवर्त्तत ।
 चतुर्विंशन्ददेशेयो दिनद्विविधतौ नृपः । मृतसिद्धिजिन्नामेकां प्रातः शोऽक्रियतामिषात् ।
 तस्यावरोधलोलाक्ष्यो सोहराद्रिस्त्रितामपि । छग्रानुवर्त्मना काश्चित्पदवीं द्रुतमन्वयुः ।
 प्रसन्नं सन्ध्याज्यमानेषु तन्मन्त्रिषु नृपानुगैः । मुमुर्षूर्भौलकः शस्त्रं न तत्याज चणं तदा ।
 विनास्मान्मन्ददोराशः कोऽन्यः स्याद्यद्दिनैरसौ । मोक्षत्यस्मांस्ततः प्राणान्नोपेचिष्टाविचारयन् ।
 स्वयूय्य एवेति वचः प्रगल्भकलशो वदन् । तदा सन्ध्याजयामास स्वयं तच्च समर्पितं ।
 ॥ तिलकं ॥ नोनविघ्नारमभ्रारप्रगल्भकलशदयः । बद्धाय हर्षदेवेन कारागारं प्रवेशिताः ।
 इत्येवमेकैवाङ्गा तादृयाजविपर्ययः । कृतश्च हर्षदेवेन दैवेनेव महाहृतः ।
 यथाकथञ्चिद्विद्वत्कान्ता बहवः इथिवीर्यतः । प्रतीतिविषयो मार्गः कष्टमापतितोऽधुना ।
 सर्वोत्साहोदकचेवं सर्वानुज्ञासदृशिका । सर्वव्यवस्थाजननी सर्वनीतिचपोदकतः ।

८४४

८४५

८४६

८४७

८४८

८४९

उद्विक्तशसनस्फूर्तिरद्विक्ताशाचयचितिः । उद्विक्तत्यागसम्पत्तिरद्विक्तरक्षणगदा ।
 कारुण्योत्प्रेकसुभगा हिंसात्प्रेकभयद्वरो । सत्कर्मोत्प्रेकललिता पापोत्प्रेककण्डिता ।
 स्पृष्टणीया च वर्ज्या च वन्द्या निन्द्या च सर्वतः । निन्द्याद्या चोपहाम्या च काम्या शोच्या च धीमतां ।
 अशास्या चापकीर्त्या च स्मार्त्या त्याज्या च मानसात् । हर्षराजाश्रया च चक्रया व्यावर्णयिष्यते ।
 ॥ कुलकं ॥ नूनं स तैजसैरेव सख्ये परमाणुभिः । कुतोऽन्यथाभूतमसौ दुष्प्रेत्यो महतामपि ।
 न मर्त्येषु न देवेषु तदेषो दृश्यते कचित् । दानवैरेषु स प्रभूः परमुत्प्रेत्यते यदि ।
 प्रतिमार्कपरीमाणज्वलत्कुण्डलमण्डितः । उच्युद्भुमुकुटानद्विकटोष्णीशमण्डलः ।
 प्रसन्नशिंहविप्रेचो नीचगम्युच्छटाक्षितः । वृषस्कन्धो महाबाहुः श्यामलोहितवियहः ।
 धूढवचाः क्षाममथो मेघघोषगभीरवाक् । सोऽमानुषाणामपि यत्रतिभामङ्गकार्यभूत् ।
 ॥ तिलकं ॥ सिंहद्वारे महाघण्टाद्यतुर्दिकमवन्धयत् । ज्ञातं विज्ञप्तिकामान् स प्राज्ञास्तदाद्यसंज्ञया ।
 आत्ताञ्च वाचमाकर्ण्य तेषां दृष्टानिवारणं । प्रादृपेण्यः पयोवाद्यज्ञातकानामिवाकरोत् ।
 अचित्रवस्त्रो निर्धेमभूषणोऽल्पपरिच्छदः । ददृधे विगतोत्तापे न कश्चिद्वाजमन्दिरं ।
 सिंहद्वारे नरपतेर्नानाजनसमाश्रिते । सर्वदेशस्थियोऽन्यान्तामासवाद्योक्तताद्व ।
 अर्पितगंख्याः शौवर्णशृङ्खलाकटकाञ्चिताः । भेमुर्भन्तिप्रतीहारमुखाः क्षापतिमन्दिरं ।
 एवं स्फूर्जन्म नृपतिर्गवघाज्यसुन्दरः । समृद्धिजयमस्तस्य शुरोरिव मते स्थितः ।
 आदीयमानवचसः कृतज्ञेन महीभुजा । तस्याभूत्पार्थिवस्त्रेयः सेवकैः सङ्गटा सभा ।
 स्वसेवकाननादृत्य रक्षन् संस्थाप्यतिक्रमं । पितृभ्यएव मन्त्रिभ्यः सोऽधिकारान् समर्पयत् ।
 द्वारे चकार कन्दर्पं मदनं चापि कल्पने । अन्यान्विजयसिंहादीन् कर्त्तव्ये च निजे निजे ।
 तेन प्रशस्तकलसप्रमुखाः शान्तमन्युना । बन्धात्सर्वज्य कार्येषु निजेष्वेव नियोजिताः ।
 धूलापकारान् स वह्नन्मात्तो नैनकः प्रभं । धात्रेधेण समं भ्रात्रा कोपाच्छूले विपादितः ।
 काले काले तु कार्येषु सङ्गटेषु सहासार्तिः । संस्मरन् स्वामिभक्तं तं पश्यात्तापेन पशुमे ।
 योग्यः कृतापकारोऽपि कदाचिदुपयुज्यते । विहितागारदाहोऽग्निः शरणभोज्यसिद्धये ।
 सन्दर्शयेत् स्वमार्थायाः कर्त्तव्यासावकर्त्तनं । विश्रामहैराजमृत्यैः शृङ्गेणैव विपादितः ।
 उदये संविभेजे स मृत्यान्काराविनिर्गतान् । म्रियै प्रकुलः शाखीव मृद्गान्मूविबरोत्थितान् ।
 राक्षः सेमस्य यः पौत्रो वज्रजः स महीभुजा । सर्वामात्यप्रधानं च निन्दे सुखः सहानुजः ।
 राज्ञो यात्रादिशमये प्रेसकाणां पदे पदे । एक एवामवमन्तो महीपालभ्रमप्रदः ।
 सर्वप्रतीहारघटामूर्धानमधिरापितः । यायराजोऽनुजसस्त्य जीवितादधिकोऽभवत् ।
 नाङ्गवीयाचया भोचिरानृशंष्यदिचक्षणः । धमटः सोऽपि तान्द्रैर्भ्रातृपुत्रैः सहायथै ।
 संमान्य तं नरपतिः स्तुतते हारितामयं । सभाद्युत्तमद्वाचीत्सुविशेषेण सर्वदा ।
 विभज्य भुञ्जते राज्यं तथैवं प्रेरितः स्वतः । शमादिजयमस्तोऽयं दुदुक्षुर्विघ्नं दधे ।

१४४

१४५

१४६

१४७

१४८

१४९

राज्यं प्रादाः किमन्यसौ जितेत्युक्तः स दुर्जनैः । तस्मिन्मन्त्रयामास वधं प्रथमजन्मनः ।
विजने मन्दिरे हन्यामिति समन्वय भूपतिः । यामं विधायव्याजेन तेनागन्तुं निमन्त्रितः ।
मन्त्रे श्रुतिद्वते राज्ञः सोऽयास्तन्मन्त्रविशद्वितः । आदिदेश स्वसैन्यानां द्रुतं सवह्नोद्यनं ।
सचङ्गे राजपैवेऽथ द्रुतं निर्गत्य भूपतेः । क्षता विजयमन्त्रेन मन्दुराभ्यस्तारङ्गमाः ।
संहरेस्तुरगान्बोध्य प्रहरन्भूपतेर्व्येन । कुर्वन्महाहवे वीरौ निर्गन्तुं तस्यैव पुरातः ।

८९६

आश्रित्य घृष्टं तिष्ठन्त्या जायया सहितो व्रजन् । स चकार तुरङ्गस्थः सङ्ग्राममतिमानुषं ।
धाराधारैः लणै तस्मिन्ब्रह्मलज्जनदोऽग्निनैः । विपर्यस्तैव पृथिवी सञ्ज्ञैतः समलक्ष्यत ।
भाङ्गारमास्तारन्ध्रभूरिमेरीरवे रणे । आसारेण शरैश्चासीच्छाद्यमानो नृपात्मजः ।
तं क्षीयमाणप्रतनं यान्तं हन्तुं समुद्यताः । कर्माणि प्राकृतानि च न चण्डकमुता जङ्गः ।
भग्नप्रेतं पयोवेगैर्विन्तस्तासिन्धुसङ्ग्रामं । सत्रानितरद्दोर्भासवतीर्थं स वाजिनः ।

८९७

सत्त्वानकरोत्पत्न्या सञ्जनं रिपुसङ्घटे । सिन्धुं प्रष्टुद्वामुत्तोर्यैस्तुरङ्गैऽपि तमन्वगात् ।
दिपां दृग्गोचराद्यातः स तमारुह्य वाजिनः । दरद्वेष्टेन्मुखो वीरः प्रायास्तुहरवर्त्मना ।
कन्दर्पद्वारपतिना सञ्ज्ञैतो रुद्धपट्टतिः । गिरीनुसङ्गं चाविचक्षिर्गुप्तां दरत्पुरीं ।
दरदाभ्यार्चन्तं तत्र श्रीविद्याधरदेहिना । कैचिस्त्रिगाः परिजनाः शनकैस्तं प्रवेदिरे ।
श्रुत्वा स्त्रीकाव्यमाणश्च संरम्भे डामरादिभिः । प्रायुक्तं हर्षप्रद्वोभूदुपायाद्यकिताऽन्वहं ।
तेषु बन्धेषु शीतान्नु सोऽतिवाद्य दरत्पुरे । डामरैः प्रतितालापाद्यैव यात्रामदान्मदात् ।
उत्तीर्थं सङ्घटांस्त्रिगर्गान् पटमण्डपे । शकसादभवन्मानो हिमानीक्षतजीवितः ।
यदुल्लासाय संरम्भो धीरैर्विस्तार्यते महान् । शतं दिनस्ति तदैवमत्यल्पेनैव वस्तुना ।

८९८

उन्मोचनं तिग्नरुचिः प्रथमाद्यैर्पा सहस्रेण करैः करोति ।

उन्मूलयत्येककरेण तानि पद्मानि धाता कुपितो दिपेन ।

द्वैराज्यशङ्कया कञ्चित्कालं संकुचितन्ततः । भूयः प्रभयतो लभ्यं राज्यं हर्षमहोभुजः ।
राजशब्दस्तदा सेहे न कुचापधिरौपसे । श्रुत्युद्यतया तस्मिन्लघुत्वेनान्यराजसु ।
स शोभादायिनोर्भङ्गः प्रावर्तयत मण्डले । निर्मलरो नरपतिः पुष्पहर्तिव कानने ।
मुक्तकेशानिरुणोपा निष्कलाभगणाः पुरा । सन्यज्यैकं महोपासमभवच्चिह्नं देहिनाः ।
धम्मिल्लययनाद्य मदनः कल्पनापतिः । जयानन्दोऽयमात्याध्यायिगर्धोत्कधारणात् ।

८९९

अन्धभूत्पार्थिवक्रोधमविम्रेषेण मण्डले । तेन राज्याचितो वेपस्तत्र राज्ञा प्रवर्तितः ।
॥ युग्मं ॥ स केपाच्चिदमात्यानामाकल्पेस्तासमोभिनां । निर्मलरोः स्वदासीमिरारविकमकारयत् ।
दाक्षिणात्याभवद्भङ्गिः प्रिया तस्य विलासिनः । कर्णं टानुगुणं प्रष्टुं सतस्तेन प्रवर्तितः ।
लज्जालोदलाः स्तूलचन्दनस्थासमुन्दराः । रेजुर्जनास्तदास्थाने स्नाय्यदोघोपिधेनवः ।
स्वर्णकेतकपत्राङ्गजूलस्योर्जितस्रजः । चटुलास्तिलकाक्षिष्टविद्योततिलकाङ्कुराः ।

९००

अपाङ्गश्चात्रोच्चैर्दृश्योऽञ्जनरेखया । निर्गिरङ्गिकेशान्वद्धहेमोपवीतकाः ।
 अधराम्बरपुष्कान्तैर्लम्बेयुष्वितभूतलाः । प्रच्छादितार्धदोर्लङ्ककङ्काङ्कपयोधराः ।
 कर्पूरोद्भूतलसरोरा भ्रमन्त्यस्तरलभुवः । वधुराश्रितपुष्पेणा क्वाङ्कच्छलदङ्कतां ।
 ॥ चतुर्भिः कुलकं । अयोपजीव्यतां प्राप्सुस्तथायित्वेन मार्गणाः । विशयायायकतां मेघाः प्रणयेनेव वारिधेः ।
 प्रसादैस्त्यागिनस्तस्य राज्ञः कनकवर्धिणः । समस्ता गायकगणाः पार्थिवस्यार्धितां ययुः ।
 विद्वद्भामणिभूमृत्पण्डिताचक्षमण्डितान् । चकार युग्यतुरगच्छादिप्रक्रियाभृतः ।
 कश्मीरेभ्यो विनिर्यान्तं राज्ये कलशभूपतेः । विद्यापतिं यङ्गुर्णाटशके पमोडिभूपतिः ।
 प्रसर्पतः करटिभिः कर्णाटककान्तरे । राज्ञोऽपि ददृशे तुङ्गं यथैवातपवारणं ।
 त्यागिनं हर्षदेवं स श्रुत्वा सुगविबान्धवं । रिच्छन्तो वञ्चनो मेने विश्रुतिं तावतीमपि ।
 शैवर्णामलसाराद्याराजधान्यो धरापतेः । सुवक्त्रेऽभ्रंलिहृष्टहा भ्रेजिरे भुवनाहुताः ।
 तदीये नन्दनवने द्रुमेभ्यो न यथुः स्थितिः । त्यागिना निर्वृत्तास्तेन केवलं कल्पपादपाः ।
 विविधामिरप्रयुन्यान् विद्वद्भगजातिभिः । तेन व्याप्तदिगामेगं चक्रे पन्नाभिर्धं सरः ।
 सोऽज्ञासीद्यावतीर्न्विद्यास्तासां नामापि निश्चितं । वक्तुं नास्त्येव सामर्थ्यं व्यक्तं वाचस्पतेरपि ।
 गीतमाद्युधैरेद्यापि तस्य वाग्येकारिणः । विपक्षैरपि पक्षायलुट्ठाम्यादविवृदिभिः ।
 स्वपतो दिनयामौ दौ सर्वकालं विनाशिनः । दत्तस्थानस्य तस्यासौद्यामिनीषु प्रजागरः ।
 तस्य दीपसङ्ख्याङ्के स्थितस्यास्थानमण्डपे । विद्वद्भोगीतनृत्यप्रस्तावेन चपा ययुः ।
 कथान्ते श्रुत्युत्रे तव न पर्णचर्चजः परं । कान्ताधस्त्रिलशेफालीनुट्टिजन्मा च मर्मरः ।
 वितानैः सपयोदेव साप्रिवमेव दीपकैः । ह्यस्मदपैः सर्वैरेव सधूमेवास्मिण्डलैः ।
 सापुरादव कान्ताभिः सनस्रचेव मन्त्रिभिः । सर्पिषः श्लेष विषुधेः सगन्धर्भैश्च गायनैः ।
 नित्यमद्वैतवधतिर्धनदस्य यमस्य च । शकं विहरणारण्यं दानस्य च भयस्य च ।
 क्षपास्थानस्थितस्तस्य राज्ञः शक्राधिकत्रियः । कस्य वाचस्पतेर्ब्याचा वक्तुं कात्स्न्येन शक्यते ।
 ॥ चतुर्भिः कुलकं । रौक्मैश्च राजनैद्यामोद्भवहारपादा घनः । मण्डले विरलोऽमुष्मिन्दिनारैस्तासजैः पुनः ।
 दण्डनायकतां प्राप्य सुन्नः सर्वैर्गन्तं भजनं । तस्मिन् काले तन्महोभाक्षीचे मुष्टिपवः परं ।
 निजाजयवने सूर्या मूलके विजयेश्वरे । आख्यान्ति यस्य सुखं निर्ययस्थितयो मठाः ।
 सुधितयाधितानायदीनाद्यानिनिवारणं । सुस्पष्टं प्राप पटुस्य राज्यलक्ष्मोः ह्यनार्थतां ।
 नन्दिषेच ययोऽरुह्य प्रत्यन्दं मत्त वामरान् । सप्तकः सफलां चक्रे सर्वकालार्थितां श्रियं ।
 क्षणागिनोभयमुषो मूर्त्येर्दानैः समाभुजा । अदरिद्रोऽथवा विप्रा निःश्रेयार्थिर्बिहदायिनां ।
 राज्ञो वसन्तेषांशा शादिवंशमियाकरोत् । मठापहाराधगरे पूज्यं च विपुलेश्वरे ।
 मादेश्वर्यमयो काचदित्यं ज्वालेष मेघधौ । उदारव्यवहारान् न तद्राज्यं प्रचक्षते ।
 अथ प्रहृष्टं समाप्तः शनैर्कनकमन्त्रिणः । पूर्वामात्यद्विपोराशोमतिमोर्धं प्रचक्रिरे ।

कुशार्ताद्वियुगः शिखी वज्रपदं गृह्णाति धावन्निभानुः पादसहस्रमाकृतिपदं सञ्चार्यतेऽनूष्णा ।

वज्रपत्ने वलिनेऽपि यजघ्नवैः सामर्थ्यहीनैश्च यद्गाम्यन्ते परिपूर्णदृत्तय इदं दैवस्य लीलायितं ।

८९०

स सर्वशास्त्राधिगमप्रोढः परिवृढो विद्यां । यन्मोहितमतिशये वैधेयैरपि मन्त्रिभिः ।

विपन्नस्य पितृर्धैरप्रतिकारविधिसया । स राजधानीनामाङ्गमठादिभिरलोठयत् ।

त्यागी तत्कोशसम्भारं व्ययीकुर्वन्निस्ततः । कुम्भस्य चाभिधान्तस्य पायसेन इति व्यधात् ।

शुद्धान्ते शुद्धशीलानां दैविकितं मूढचेतसा । स्पष्टं पद्मधिकं दास्या स्त्रीणां तेन प्रतवयं ।

यादृशीसादृशीस्तत्र नाडीर्विन्यस्तानिम्नं । नागद्वन्द्वान् परं डाम्भजनंगमकुलाङ्गनाः ।

८९१

अत्रान्तरे पूर्यमाणो गूढं कोटपदातिभिः । पुनर्भुवनराजोऽभ्युदहरावचिनुभयोः ।

मदार्पितपुरं प्रातः कन्दर्पधारनायकं । श्रुत्वा योद्धुं विनिर्यान्तं यया भूयोऽप्यदृश्यतां ।

तस्मिन् प्रसङ्गेऽपि नृपोदृष्यचाजपुरीपतिः । सङ्ग्रामपालः केनापि हेतुना विक्रियां ययौ ।

कन्दर्पं कोटस्थत्यागां भिन्नानां सङ्ग्रहोद्यते । कुम्भचाजपुरीं राजा व्यसृजद्दण्डनायकं ।

स महद्भिः समं सैनैर्गच्छन्नाहरवत्सना । अधीरः कोटकच्छेषु भार्गवं व्यवस्रवत् ।

८९२

प्रत्यासन्नाच्छुचैर्मासाभ्रतापाच्च विरोधिनां । चकृतस्तस्य धात्र्यां न सद्दत्त्याऽप्यराजत ।

अविशेषज्ञभावेन भर्तुस्त्रिष्विषयमः । ततो जगाम कन्दर्प एवोपालभमाचतां ।

छतप्रतिशोऽनाधारतया राजपुरोजये । उपालम्भादितः सोऽय निःसामर्थ्योऽप्यवाचयत् ।

निराहारस्य वसतः कन्दर्पस्याद्रिगङ्गरे । पठेद्भ्यभद्राजपुरीयोजनेऽभ्यधिकं स्त्रिता ।

अन्यादतः सोऽरिबलाद्विषच्छृणाणि पातयन् । कदलीपक्ष्मशङ्कुद्रुवनं सिंहद्वारविशत् ।

८९३

दण्डनायकसैन्येभ्यः परमेकस्त्वमन्वगात् । सेनानीः कुत्तराज्यां बुद्धराजकुलोद्भवः ।

तं वाद्याह्वं राजपूर्याहता संख्याहितं दिशः । निहत्य शङ्कुच्छ्वाहं कन्दर्पं मेनिरे हतं ।

मध्याह्ने स तु कन्दर्पः स्वयं सम्प्राविशदली । राजधानीं राजपूर्यार्विशिबन्धैः समं भटैः ।

द्विषां त्रिशूलहस्ताणि बोधानामनिर्वातानां । हरोद्य राजपूर्येये तत्पदातिप्रतवयं ।

कास्मीरकाणां निहतं रणे तत्र शतद्वयं । चत्वारि तु शतान्युर्ध्वं खगानामप्यरेत ।

८९४

भग्ने रिपुवले दूरमसंख्येयैश्चिताग्निभिः । संक्षुब्धैर्द्विहतावाग्नीशोऽग्नित्योर्महानसः ।

तेनैव स्वाभ्युपालभवेताला रमसार्पितः । रणशङ्काने वीरेण शमितो मांसशोणितैः ।

याममात्रावशेषेऽग्नौ पुनरेवाय संहताः । दिशः परिभ्रमन्तः कन्दर्पं योद्धुमाययुः ।

ततस्तानय नाराचात्रिचित्तेप स संयुगे । लिप्तानौयधितलेन विद्धा यैः प्राज्वलन्दिशः ।

आग्नेयं वेत्यवावल्मिति मूढा विषद्विताः । ते दूरं प्रययुर्भीता निन्दन्तः पुनरागमं ।

८९५

प्रगल्भभावः प्रतिभानमोज प्रयोगचातुर्यमसन्नमस्य । महाशयानामतिबुद्धयेषु धैर्योपनष्टो न धियं जहाति ।

राजधानीं प्रविष्टस्त्वमानास्त्राभिलाषिणि । भूयोऽप्यपश्यत्स्वच्छां वाद्याह्वीं वहलैर्बलैः ।

योद्धुं वियासुः शूराव प्रातं तं दण्डनायकं । धीरां रणाटवीं दृष्ट्वा भयात्स्वगितवैनिकं ।

स्त्रीयैर्दृष्टैः स्तनैः कैश्चिद्वृण्वधिकमाहवे । परकीयैस्त्वमन्ये कोऽन्तरं वेत्ति देहिनां । ९८०
 आनीतोऽयं विनिर्गत्य तेनैव सभये ब्रुवन् । स्पर्द्धमानो ययाम्बोधो मज्जनं हंसने वाचसः ।
 रक्तप्रजम्बोतसैन्यमभिधं बह्मकोशवत् । परराष्ट्रं विभेदेवं स्वकीयैर्वैव कोऽपरः ।
 प्रणतात्करमादाय ततो राजपुरीपतेः । मासमात्रेण कन्दर्पः पुनः स भुवमाययौ ।
 प्रत्युद्गमादिसत्कारैः कृतपूजां महीभुजा । स दण्डनायकादीनां शिरःशूलावहोऽभवत् ।
 परिहासपुरे पारिपाल्यं कुर्वन् कठोरधीः । वातगण्डाख्यायां ख्यातिं निन्ये यशस्र पर्यदा । ९८१
 प्रभूतोत्कोचसम्प्रीतसचिवप्रेरणसूत्रा । अपास्य वासनं राज्ञा पादायादौ निधोजितः ।
 आनन्दः स क्षणे तस्मिन्निच्छन्दाराधिकारितां । कन्दर्पदेपिणामासीन्मन्त्रिणामतिसम्पत्तः ।
 तन्मरितस्ततः पातुं सहरं विप्रुताहितं । मण्डलेश्वरतां दत्त्वा कन्दर्पं प्रादिशेन्नृपः ।
 मन्त्रविक्रमसम्पन्नः कुम्भलैः स्त्रोदयेषुभिः । युक्त्वा तया राजपशोः समीपास्योऽतिवाहितः ।
 द्यूताक्षोषमिति प्रहाय निकटादेशान्तरं वाग्मिनं स्वरिं बन्धुवियोगकृत्तनुवचोऽमुष्येति सन्यज्य च ।
 गूरुं राज्यमसौ हरेदिति तया हित्वा विचारेऽञ्जितो धूर्तप्रेरणया बुधो नृपपशुर्गयाति नाशश्चिरात् । ९८२
 अदृशंतास्त्रबद्धापि कन्दर्पप्रीतिराश्रयात् । राज्ञो जगत्कालेन सा मुष्टेरिव वानुका ।
 उत्कर्षपुष्पावादाय चिकीर्षुर्लोहरेशतां । कन्दर्पो वर्तत इति चित्तिपं मन्त्रिणोऽवदन् ।
 तथेति नृपतिर्गृहं बन्धुं हस्तुमयाशु तं । सपैन्यं व्यज्रजयदं दण्डं चासिधराभिधं ।
 तयोः सम्प्राप्तयोर्वर्तनां तां लेख्यव्यत्यादिदन् । विमुखस्यकिताका च कन्दर्पोऽभूद्यथा मुक्तः ।
 कीदृद्युतक्षणे हस्तं मृदूस्त्रेवकवत्पुरः । आसीदसिधरास्तस्य बन्धुमभ्युद्यतसदा । ९८३
 ततः पाणिं विनिष्कृत्य सोऽङ्गुष्ठायैव तत्करं । अमृदाद्येन निस्तृत्यं क्लिप्तः पक्षीव सोऽगमत् ।
 अनन्तराजो भूभुष तैनात्मा च नृपायितः । विगच्छते स्म खिन्नेन पट्टयैवमकथ्य ।
 नेयाशयो नरपतिः कुटुम्बं प्रहिणोतु मे । अर्पयित्वा ततः कोटं प्रयास्यामि दिगन्तरं ।
 आनीय दन्तान्मैत्रेयतीनादाय द्रोहवर्जितः । स विमुक्ताधिकारोऽयं मन्त्री वाराणसो ययौ ।
 हत्वा गयायां मामन्तमेकमन्यं निवेश्य च । काशमीरकाणां चने स आङ्गुष्ठोत्कृष्टनिवारणं । ९८४
 स हत्वा सारमेयान्ये सपैन्ये दुर्गमैर्ध्वनि । पूर्व्याग्रामध्वनीनां स व्यधाविधूतकण्डकं ।
 म्याधं निहत्योद्यमत्वं वाराणस्यां निरखता । पूर्व्यां दिक् भूयिता तेन मठैः सुकृतकर्षाढैः ।
 ते तस्मिन्वासनादेव लब्धनत्त्याः कुमन्त्रिणः । अन्योन्यास्त्यया जगुरयकार्येणि भूभुजः ।
 धैराहारोदितगुहमदाः प्रदङ्गकण्ठनिशान्यै दुर्व्यारेणांकुपमतयो यत्र दुर्कान्तिमयाः ।
 प्रण्यन्येभ्यो भवति गणितैर्वासरेव कस्यिन्मप्यस्याणोरिव नरपतेस्तत्र सर्व्याङ्गभङ्गः ।
 अतिरामति कालेऽयं पार्थिवं हन्तुमुद्यमं । दुसुचुर्जातराज्येष्वस्मान्निर्धमकोऽगमत् । ९८५
 द्रोहापवादभागेव भवेद्राज्यमिदं पुनः । माभेन वेण्यापुष्पत्वादनर्होऽपिभुषेयति ।
 इति सप्तम्य सुषिरं निहन्तुं प्रविषीभुजं । प्रेरितो जयराजोऽभूत्तेनापरलक्षितया ।

॥ युग्मं ॥ विलासयामजान् चिक्षा तीक्ष्णं द्रोहाय भूपतेः । सावरोधवधूर्ध्वं विदधे मथपातिनीः ।

क्रमात्सिद्ध्युत्सवे तस्मिन् काथ्ये राजपुर्णं नृपः । दूत्याय व्यसृजज्ञात वज्रमानेन धमटं ।

महत्समङ्गलगृहे सुदिनापेक्षया स्थितिं । तं सिद्धिभङ्गचकितो जयराजः समाययौ ।

१०२०

तमर्थं मण्डपे गूढं तयोर्भन्तायमाणयोः । प्रयागानुचरः कश्चिद्विजित्यवहितोऽपटुषोत् ।

तदावेदिततद्वातीप्रयागात्तत्कथां ततः । बुद्ध्या निरर्त्तयामास धमटं गमनानुपः ।

कुलचयभयात्तिष्ठंस्तत्रातीकारमन्यरः । स्वमेव केवलं रचन्नासौ त्व चकितोऽन्वहं ।

असिद्धं जयराजस्तु दृष्ट्वा दूतैः स्वस्तुषौ । श्मालडामनौ चौरौ नागपाजामिधौ व्यधात् ।

स्वभृत्यैर्मन्दनिर्णयैरियामुत्तं निवेदितं । श्रुत्वा चपायां चित्तमद्दिशु चित्तेषु रक्षिणः ।

१०२१

व्याजाद्यावां वदन् सज्जः प्रातस्तात्त्वद्विरेव तं । चतुष्कं पूजने धूर्तौ जयराजमुपानयत् ।

राशोदत्तार्गवे धाञ्चि स्थितस्य स्थानमण्डपं । सत्रासौ भ्रातृपुत्रेभ्य धमटेन ततोऽविशत् ।

रक्षिणीष्य वक्षिण्यस्य प्रयागः पार्थिवाज्ञया । जयराजं वधानेति नीचैर्धमटमभ्यधात् ।

धमटे विश्वसन् शस्त्रं जयराजस्यजेद्भुवं । निदेशेनामुना वेत्ति स्वमज्ञातञ्च धमटः ।

दयोरैकस्य वा पुष्ट्येतयोर्मृत्यौ हितञ्च न । यत्कीकृतैश्चयोर्न्यापि यथा लोकैऽप्यगर्हितः ।

१०२२

इति निर्धायतः शयद्विरोधेन वेधसः । प्रज्ञास्य प्रत्यभाद्राधौ मन्त्रेण युक्तमस्तया ।

॥ तिलकं ॥ नाबुद्ध मां भुवं राजा तान्त्वद्विरिति विश्वसन् । जयराजमुपागत्य तवोपाध्यादौ चोऽब्रवीत् ।

अप्रसन्नस्त्वपि नृपो यद्यद्द्रोहोऽसि निययात् । तत्तयाग्निविग्ध्यव्ययमधिगुणः समर्थतां ।

दैवेन वा मोहितः स तदिदंशमेन वात्यजन् । आचिषमाणः शस्त्रास्त्रकोविदः शस्त्रमन्यवत् ।

वैकृत्यदर्शनात्सर्वसतः स परुषां गिरं । तत्त्वज्ञपौत्रपुत्राख्यसं जगादाञ्जकात्मजः ।

१०२३

न त्वं निःसत्त्वकयाया जातः कलमृष्टभुजा । आसीञ्जनयिता नूनं स्त्रीवो यः कश्चिदेव ते ।

निष्ठायां धैर्यचर्याणां परिणाममजानता । तेनेत्युक्तः स भीतस्त्वभिसुप्तोपमोऽभवत् ।

॥ युगलकं ॥ द्रोहोदन्तं प्रच्छमनीधीरस्तन्मथ्यपातिनं । यातनाक्रियतोऽप्युचै स्वमेव नतु धमटः ।

विषप्रमन्त्रवीर्येण मोहीकृतविषाग्रजः । रज्ज्वा निपीड्य द्योवायं ततो निगमि विषादितः ।

जयकेन प्रतीहर्त्रा शिरस्त्रिस्तोत्रिजितं ययौ । भद्राग्नं हलातोये तदपुर्भक्षमाभ्यतां ।

१०२४

तमेकसप्तते वर्षे हला भाद्रपदे नृपः । वधं गभीरदृष्ट्वा धमटस्याप्यचिन्तयत् ।

आदिदेशाय तस्मिन् रचः शस्त्रभृतां वरं । शूरं कलमराजाख्यं ठङ्कुरं लोहराश्रयं ।

प्रहिणोति यदा दूतं प्रयागस्ते तदा त्वया । सत्याद्यमेतदित्यूचै तं चोपचितमत्क्रियं ।

असिद्धिभीत्या स्वं दूतं स प्रहिण्वन् प्रयागकः । समस्य क्रियतामेतदित्यूचै क्लृपितो नृपः ।

राज्ञि मन्त्रीयमाणेऽयं पञ्चानीयाग्रमन्त्रिणः । वामनः सर्गिले दारे त्यक्तद्वेऽब्रवीद्वचः ।

१०२५

मन्त्रस्य मन्त्रिण्यैते न यावन्निःसृता बहिः । तावत्किञ्चित् चेदेतन्न भद्राणि दरिद्रिणि ।

राजाज्ञया प्रयागेण ततो दूते विस्मृतिं । तीक्ष्णः कलमराजाख्यस्तनयाभ्यां सहाययौ ।

॥ राजतरङ्गिणी ॥

तस्मिन् प्रसङ्गे तावच्चिः श्येनस्य दददातपं । राजधान्यन्तरवासी द्विवैरनुचरैः समः ।
पुरः कलशराजं तं दृष्ट्वा पश्चाच्च तत्सुतौ । यावत्सगृहमाचखौ तावत्कृत्यैर्निर्जर्जहे ।
शक्नोऽपि धमष्टः क्रष्टुं कृपाणीमिति वादिनं । हन्तुं कलशराजं यावच्छखे व्यधात्करं ।
तावत्तेनायतः पश्चात्तत्पुत्राभ्यां कृताहतिः । आसनादुच्चलन्नेव चित्रं प्राणैरमुच्यत ।
सुमूर्धुणा चतस्तेन व्यायानं कलशराजजः । चित्रमायुधवैगुण्यस्वाभीष्टप्रणितोऽभवत् ।
तस्य ह्यभाग्ययोगेन तेष्वेवाहः सु शिष्येण । निजा कृपाणी तु चोदतेनामद्रायुधोऽभवत् ।
निहत्य पातितः दृष्टास्य तैर्यधैरिवाण्डजः । शुनानां यासाय सन्यक्तः श्वाकैः पार्थिवाज्ञया ।
राज्ञा तन्वह्नन्प्रायै स्वयं रिद्धेणसहृणौ । आगत्य प्राङ्गने त्यक्तकृपाणी परिरचितौ ।
दत्तास्कन्दास्तु दुस्साद्याः संरक्षेण युयुत्सवः । माययोदयसिंहेन दाभिकैरेव वञ्चिताः ।
यूयं पुत्रा ममेत्युक्तवत्सो धार्मिकस्य यत् । प्रत्ययात्तस्य शस्त्राणि तत्पुत्रजुर्जीवितेच्छवः ।
राज्ञो विरुद्धिः कियतां पार्थमेत्येति तद्वचः । तैः समागत्य जगद्रे मार्गा राजगृहान् प्रति ।
तन्वह्नजगद्रेच्छिष्टैर्बाल एव विवर्धितः । दुस्सन्तो विहस्येवं खच्छवयाहकोऽवदत् ।
तन्वह्नप्रत्येत्युल्लं जयराजमभाषयाः । न त्वं निःशस्त्रकयाया इति तदिस्मृतं तवं ।
स ते तादृशस्वायं वर्तते सङ्कटक्षणः । किं धैर्यावसरे मूढ बैक्त्यमवलम्बसे ।
तस्माज्जातोऽसि नियतं मत्पित्राच्छिष्टमुद्रिना । अहन्तु तेन धीरेण त्वत्पित्रा कीर्त्तिभागिना ।
इत्युक्त्वा मरणे गृहं खड्गधाराचलज्जलं । पपात जन्ममालिन्यं मानी प्रचालयन्निव ।
नृपान्तिकं प्रयास्याम इति निश्चयतस्ततः । दुस्सादीवाजपुष्पाः कारागारे निचिचिपुः ।
ते यौवनभरोऽगता द्रुमा वाषन्तिका इव । प्रत्यभासन्त कारुण्याद्रक्षणीयाः समामुजः ।
टङ्कस्तु विवियोगनाम पापः सप्रेक्ष्य भूभुजं । न्यजिघृक्षन्तु योवासु निशि पाशाजिविश्रयन् ।
शुलोविजयराजस्य बुद्धोऽगस्त्य तेषु नुतन् । तल्लङ्घोपाद्यलारो हता बन्धमहीतले ।
हतानामपि धौन्दर्यं तेषामद्यापि वर्णते । कथान्तरे वयोदृष्ट्वैवद्वायुस्यन्दुर्दिनैः ।
मतताभ्यस्तान्मूढैः खलैस्सहस्रनादुरैः । कोर्योऽणशममलेव सुचिरं बन्धभूरभूत् ।
दृष्ट्विमानोतयोराशायुत्कर्षापत्ययोऽसौ । व्यायानं प्रसिधे लोमाख्यो गूढदण्डैः कुलच्छिदा ।
स्कुलिङ्गमिव मभाय तेगेविस्फूर्जितं विरुद्धं । जपान जयमस्य तददिजयमस्य ।
गोभूतं स्त्रगोवजान् हत्वा भोक्तुमकस्य कस्यचित् । कुर्वन्ति देवोपहता राज्यं निष्कण्डकं नृपाः ।
संघटं मधुगोष्ठमुचविटपय्यहावलोगहरे मूढः । फलमरुष्ट्रहार्थमभितः कस्यापि भव्यात्मनः ।
देवप्रेरणया प्रकल्पविश्रमः पथप्रहारैर्दुर्दं तद्गोष्ठमधुपायिहव्यं श्रमयत्ययत्ययव्योदहः ।
ज्ञातिशोचमहापापमदधीरं पार्थिवः । डिम्बानामप्यश्वश्याममभजदितभोच्यतां ।
वामनस्यात्मजः सेमस्तज्जानन् जनकदिपं । प्रेरयत्कलशेप्रत्यच्छस्त्रेभमिवहंसे ।
तामिच्छामश्चिन्तस्य भद्रो युक्त्या प्रयागकः । धावतां श्वधपोतेच्छां धीरोरयं ते वदन्ति नः ।

2620

2022

4040

2043

१५३०

1.004

अनिग्नष्टचेष्टानां भवानामिव भूभुजां । अन्तःप्रवेशकुमलो यो वेताल इवामवत् ।
 नत्ता हलधरस्थाय विटो लोष्ठधरामिधः । जगाद् निर्जने जातु राजानं रञ्जनेच्छया ।
 ॥ युग्मं ॥ द्वियतां यामहेमादि कलेश्वरसंश्रयं । तत्रपादाग्रभिः सेतुं वितस्तायां करोमि ते ।
 आलेख्यं गगने लिखामि विविनी सुवैर्व्याम्यम्बरं स्वप्रलोकितमानयामि कनकं ययामि वषं हिमैः ।
 इत्याद्युक्तमपि स्फुटं जडमतिर्जनानां सत्यं नृपो यस्तद्दृक् त्रयया न वक्ति सगतप्रौढः परम्वज्रते । १०८०
 निषिधेयं चिकीर्षान्तु प्रयागस्त्रामपि प्रभोः । सदुपस्थायिकोऽपथाभयनामिव रोगिणः ।
 अथ लोष्ठधरो ह्यास्यावसरे जातु भूपतिं । बह्व्य मोक्षो देहस्य कियतामित्यभाषत ।
 स्त्रिया किमेतदित्युक्तवन्तं तं स व्यजिज्ञपन् । तदभुण्डपुरे भीमश्चाहिरण्यमभूत्परा ।
 विरोधात्परिपत्यानां तत्कृतो भीमकोश्वरः । राज्ये कलमदेवस्य बह्वदारीभवचिरं ।
 तैः शान्तवैरेर्विदधे यदाय विहृताररिः । चैरापहतदुर्बलकवचो ददुग्धे तदा । १०८१
 भूयोऽपि चक्रे तद्गोत्या कोमसामग्रभागिति । ततः प्रभृत्यय यावद्बह्वदारीररिः स्फुटं ।
 आदीयतां तदीयसत्कोशचैरभयावहः । सोऽपि बन्धादिमुक्तोऽस्तु पुष्यदीपादिभोगभाक् ।
 इति सम्प्रेरितस्तेन तथा चक्रे स भूपतिः । कोशन्तदा प्रपदे स मणिखण्णादिनिर्भरं ।
 अश्लितयश्च यन्नेदुर्बलस्य गृह्यसुरासदेः । कौटुक तत्रापरेषु स्यादाद्येषु सारवेयात् ।
 कृतप्रायः स तत्रत्यैः पारिषद्यैस्तो नृपः । निष्कृत्य रुडभारोडिवारणेन प्रदापितः । १०८२
 क्रमेण सेनानानाङ्गव्यव्यसनमाचिनः । सुराकुहरणे रुडा धीः सम्राजनया तथा ।
 पूर्वराजार्पितान् कोमांस्ततः स भुवनाहुतान् । सर्वभोज्याणवेमभ्यो लुब्धुवुद्धिरपाहरत् ।
 हतेषु कोमेष्वनेतुं देवानां प्रतिमा अपि । चकारोदयराजाख्यं देवोत्पाटननायकं ।
 वदनेषु सनम्राडैः शीर्षाणाद्विपाणिभिः । मूर्तिनामाय देवानां ग्रन्थमूवाचपातयत् ।
 खण्डरुष्यादिघटितां गोष्वाणाकृतयोऽनुठन् । अभ्यस्त्रिभनगण्डाद्य हव सावस्त्रैरपि । १०८३
 विबुधप्रतिमाश्चकुराकृष्टा गुल्फदामभिः । धूत्कारकुसुमच्छवा रघ्ननम्राटकादयः ।
 यामे पुरेऽयं नगरे प्रासादो न च कथन । हर्षराजतुल्यकेन न योनिप्रतिमोक्तः ।
 तस्य देवावष्टौ दौ परमास्तां प्रभाविणौ । नगरे श्रीरणस्वामी मारताण्डापत्तनेखिव ।
 दौ सहा प्रतिमामथादुद्धुद्विस्वारचतां । दानप्रसङ्गे तं जातु याचिष्या त्यागिने नृपं ।
 परिहासपुरे जन्म मेदिन्यां कनकामिधः । गायनः कुण्डलीयश्च श्रमणो नगरांस्तरे । १०८४
 अधिगतवतां लोके विद्याहुतामपि सम्पदं न खलु विरतिर्दुष्कर्मभ्यो धनार्जनकाङ्क्षिणो ।
 किमपि कमलावाप्त्यै पद्माकरोद्धृतिपातकं भजति कमला लीलावसो भवति हि दिनः ।
 पैतामहेन पित्रेण तथा राज्यचिदोषया । लोहरादाह्वनार्थं कोमेनेत्सर्वं वृत्तिः ।
 युक्तोऽपि पूर्वराजार्थं विद्वोक्तो जहार यः । ऐच्छद्भनार्जनं हा धिक् केनैव कलुषोदया ।
 ॥ युग्मं ॥ तदाज्ञामावमादाय सचिवैरय पापिभिः । ते ते नवनगदस्तदन्तःपुरं नृपकं ॥

॥ राजतरङ्गिणी ॥

कालानुवृत्तिपरतमं धिग्धिषाजोपजीविनां । यत्र मन्त्री वयस्यः सन्सदाचारोऽपि गौरवकः ।

सर्वदेवगृह्यामसर्वस्वापहृतिव्रतं । स्त्रीचकाराज्या भर्तुरर्थनायकतामपि ।

॥ युग्मं ॥ पार्श्वः समरस्वामिदेवागारे च हेलकः । आप्तोविजयमस्य यो राज्ञो देव्यतां ययौ ।

द्विगुणोत्पत्तिदानेन सोऽर्थनायकतां गतः । सत्त्वावकाशे राजाये क्रमेणासीन्नहत्तमः ।

किमन्यद्भरता तेन सर्वार्थान् सर्वनायकैः । व्यधीयत धनवाशे पुरीशस्यापि नायकः ।

श्रीगर्भपदपर्यायच्छत्रजाद्यप्रभावतः । तयार्जितस्य कोशस्य सोऽनुरूपव्ययोऽभवत् ।

मृगोद्देशं दुर्लभतां हयानां आसन्विटानां कुवचसहस्रं ।

वैतालिकानाञ्च विकत्यनलं केतुं चितोशाः चपयन्ति लज्जां ।

कोपप्रसादैर्दयिताजनस्य हयादिदृष्टान्तगवेषणे ।

भृत्यानुवृत्त्या मृगयाकयाभोराज्ञां मिश्रुनामिव याति कालः ।

विलासहासासनपानदानयानाभ्यानाद्या अशतोः सतीर्त्वा ।

च्छायेव चेष्टाः चितिपालवर्गः परानुकारेण करोति सर्वाः ।

अमानुषत्वं पुरुषाधिराजा विटस्त्वैः स्वस्य विचित्र्य सत्यं ।

द्वितीयमव्यभधिकं भुजौ वा भमेति मत्वा न विदन्ति मृत्युं ।

निग्रासु येषां प्रभवन्ति दारादिभेद्यमात्या नियताधिकाराः ।

अश्वे अस्त्रः स्वयं यदत्र तेऽपि विदन्ति भूयाः प्रभविष्णुभावं ।

स्वादूचितं स्वादुतयेन भुङ्क्ते यूत्काय मुद्यत्यपि यूत्कयानि ।

विवासितप्लासमुपेत्यकस्माद्भूय वालस्य समानभावः ।

आश्रमित्यादि यत्किञ्चिद्विनिपातां कटाक्षितं । तत्सर्वं हर्षदेवस्य जायते लघुतां ययौ ।

तुष्टः पटहवाद्येन हृष्टातोद्यविदे ददौ । भीमनायकनाथे स करिणं करिणीसखं ।

खम्रियलेन तस्यासीद्गायनः कनकोऽथ सः । चम्पकावरजः खेदाद्भोताभ्यासकृतोद्यमः ।

प्रसादीशतमग्नौ च खेदच्छेदनमिच्छता । तेन काश्चनदीनारलचमचतचेतसा ।

कर्णाटभतुः पर्माण्डेः सुन्दरीं चन्द्रलामिधां । आलेख्यञ्जितानां वीर्य्य सोऽभ्युत्थपुष्पयुधधतः ।

उत्तेजयन्ति सङ्घर्षे हासे जडमतीव्विटाः । सारमेयानिवाजसं प्रोत्साद्य प्रास्तामयाः ।

सविटोद्वेष्टितो वीरवपुर्लभे सभान्तरे । प्रतिज्ञां चन्द्रलामाश्रे पर्माण्डे च विरोधने ।

एता पश्चिमवर्षपूर्वपरित्यागं प्रतिश्रया । तस्य स्तुतिमिपादेवं जहसुः कविचारणाः ।

भाषाविवेचयन्तः परिगतस्वन्दाविद्यात्योऽध्वगो गम्यादयवधारितं यदुत ते कर्पूरकोलहरे ।

पञ्चदेदिदमत्र रथगपनेत्यथपथापायनं मोक्षेतिष्ठतु मारिकेलकुहरे सम्प्रत्यमुन्मिष्यतः ।

चावर्षाटवपुर्भ्राथवयपादाचन्द्रमातिष्ठमादाकस्यापुत्रप्रवेष्टनार्थेरापिमासादर्शनात् ।

१११०

११११

१११२

१११३

पराजाश्रयकाननान्तवसुधापारङ्गिकौलहलाद्देवेन प्रतिपिङ्गमिङ्गमहमा पोतामसञ्चर्वणं ।

विटः प्रसादनृपतिर्मदनः कल्पनापतिः । महत्तरत्वं जयः च तस्याः शिवापिनाकृतः ।

स्त्रालङ्कारनिर्वाहकतेऽमुयाश्च वितनम् । नित्यमादत्त भूपालादायमोर्थाश्रमाय च ।

विटत्वे निस्तपले च मदनस्य कथाक्रमः । मौग्ध्यं पारिप्लवले च नृपस्य निकषोऽभवत् ।

११९०

मातेयं विद्धि कल्पाकान्तवानीतेति वादिभिः । सन्दर्श्य जरतीं नारीं मुषितः सोऽपरैर्विटैः ।

लोचस्य देवता एता इत्युक्तान्यैः प्रवेशिताः । उन्नतिश्च श्रियं चैज्जगत्प्रमन् जहसे जनैः ।

इत्येव मदनसंलापमन्वाद्युल्लेखकारिभिः । अध्यापिता विटैस्तस्य मतिमोहं प्रचक्रिरे ।

ताभ्यः कामरिपि च्छाश्चक्रुरतं समयोचितं । वाञ्छन्तीभिः कृतः स्वाङ्गस्यार्ङ्गाग्राशयोऽज्जितः ।

आयुष्कामाय भूयांसं कालं जीवितकाङ्क्षिणे । आयुर्वर्षप्रतान्यकौ ता मूढमतये ददुः ।

११९१

लोकेन पिण्डसिद्ध्यर्थं केनाप्येतद्रसासनं । पिण्डसिद्धिदित्युक्ता पयं किमपि पायितः ।

किं तस्य कथितैरन्यैर्भावायैषा याचितो विटैः । विद्यमानादिव धनादायुषोऽपि व्यर्थं व्यधात् ।

बलरूपेच्छुरपरानुपायान् यानश्चेवत । कथयेत्कः सदाचारस्त्वानोऽपि चपावहान् ।

स एवमन्वतामिषे निचित्रः शान्त्यतीः समाः । मुग्धबुद्धिः खगन्येन दुर्जातस्य कुमन्निभिः ।

मेघवाहनमुख्यानां कृत्ये लोकोत्तरे यथा । सन्यसान्पथियः केचिन्सन्देहान्देहिताश्रयाः ।

११९२

तथास्मिन्नपि दुष्कृत्ये वर्षमानेऽहुतावहे । भविष्यतीव कालेन नूनमप्रत्ययो जनः ।

राज्ये वज्रच्छले तादृक् दुर्नीध्यापहतोऽप्यभूत् । आयुःशेषेण न वसे स रत्नात्पेपिणं दिपां ।

जर्तकीः शिचयच्चावुत्पायाभिन्नयं खयं । तिष्ठन्दीपोऽज्ज्वले धावि दूरात्केनापि श्रुषुषा ।

चित्रेषुरपि नाभूच्चित्रितो जनितोऽप्य वा । फलं तस्यायुःशेषस्य प्रजानां कुकृतस्य वा ।

कश्चिदेवाथ शृङ्गान्ते पातदूतो महीपतेः । सर्वशृङ्गिणिषेः प्राभूवारोचरिचविश्रवः ।

११९३

ते युवानो मदोन्मत्तास्ताः स्त्रियो धैर्यवोन्मदाः । नाशाय हर्षदेवस्य तस्मिन्नेवामवन् चणे ।

निगृहीतास्तेन रोषात्स राजा काश्यप स्तियः । काश्चित्त्वाक्यं शृङ्गान्ताज्जारैर्नीता दिगन्तरम् ।

स्तेन दौःशील्येऽपि स सर्वेव विशङ्किताः । भृत्यास्तस्यामुभान्येच्छन्त्यनन्तं च शान्तये ।

तस्यापि शीलकैवल्यं तावत्तन्त्रे पप्रथे । यावत्कञ्चमूपालात्सञ्जातशोपपद्यते ।

श्रेयवे वर्धितो यामिरङ्गमास्त्र माष्टभिः । सोऽङ्गमारोप्य तां एव चुम्बन्सुभुजेऽनिशम् ।

११९४

सम्भोगस्य गिनीवर्गं कुर्वता दुर्वचो रुषा । निगृहीता च भुक्ता च नागा पुत्री पितृसखः ।

स तु रुक्मप्रताधीमाननिशं पोषयन् धनैः । निधनावधि दुर्वुद्धिर्बुभुजे याम्यशूकरान् ।

अथ सेवासिन्धारेण कदापि कुपितो नृपः । स मन्दबुद्धिरास्कन्दमदाद्राजपुरीं प्रति ।

विलोक्य 'सेन्यसामिग्रीमनन्यसदृशीं पथि । त्रैलोक्याकान्तिषामर्थं पार्यिवैस्तस्य शङ्कितं ।

स तु पृथ्वीं गिरिं दुर्गं दृष्ट्वा तद्गृहणोद्यतः । अग्रविष्टो राजपुरीं तन्मूने समुपाविशत् ।

११९५

ममसमर्थधिकं तेन तस्युपा परिपोषिताः । प्रवीणात्रादिभंभारा यम्बुदुर्गैरविषः ।

॥ राजतरङ्गिणी ॥

1

चातुं सङ्ग्रामपालस्तानूतीचक्रे धरापतिः । कियन्तं न करभीतः कियतीर्नच संविदाः ।
 उपाठदाह्ये नृपतौ स तदप्रतिमृच्छति । लुब्धमुल्कोचदानेन स्त्रीचक्रे दण्डनायकम् ।
 प्रमथ्यमानेन नृपतौ व्यावृत्तिं प्रेरिता रक्षः । प्रवासवेतनं भरि मार्गितुं तेन शक्तिषः ।
 तैः प्राये प्राकृतप्रायैः कृतैः सेतुष्वभाषितैः । रक्षो दूरस्थकोशस्थ कटकः चोभमाययौ । १११
 स तत्समर्थनो यावच्चक्रे तावद्विभीषिकाम् । तुल्यस्त्रास्त्रन्दजामन्यां प्रददौ दण्डनायकः ।
 अयान्पथैर्व्या नृपतिरुत्थाप्य कटकं ययौ । हस्तस्त्राश्च कोशशर्मिणीं तयाञ्चाध्वसु साध्वसात् ।
 अपरीक्षादृतोभ्यः स्वामिनामतिमृच्छते । करोति व्यघनापातमजोव्याऽविरिवाह्वे ।
 तेन स्वयमयोगेन योग्यानन्याननिच्छता । कवह्विता नरेन्द्रश्रीः सुद्रायेनेव मन्दुरा ।
 ततः प्रभृति निर्वाणप्रतापस्य मदीपतेः । प्रतापचक्रवन्त्याख्या सर्वतोऽघानिमाययौ । ११२
 घ्नानाननो न पथिद्वं स्वेन मयैस्तथाखिलैः । तत्कर्म कृतवन्तं स कन्दर्पं वक्रमन्यत ।
 आनितीषोद्य तं तस्य जडस्याकृत भूषेतः । दण्डनायक एवेच्छाच्छेदं पैशुनकमणः ।
 ज्ञातेश्चोद्य नृपतिरवभ्रादण्डनायकम् । प्रातिपत्तौतुरोधन न क्रुधा न्यग्रहीत्युनः ।
 दुग्धे संदिग्धजोवोऽपि निवसन् सशिकाय सः । लब्धस्ताम्बुवज्रादि प्रहितं मयैवान्ध्रैः ।
 आत्मनः सर्वनाशाय सञ्जातं देवमोहिनः । वधार्थं प्रत्युत पुनर्निन्ये तं स्ववदं नृपः । ११३
 तं विद्याद्यादुर्भिर्भूयोरानममुदतेजयन् । घोषयात्राजितं स्रोतैः कर्णोद्या इव कौरवम् ।
 बादो वादपराजितः प्रतिभटङ्गलोभिरत्याविपन् । योषिघ्नप्रसतोत्रता कुक्कुटैर्देजयन्ती पतिम् ।
 कायस्य इताखिलार्थमहिमा कृच्छ्रे नृपे पातयन् । स्वस्यासन्नपराभवस्य कुर्वते भूयः समुत्तमनम् ।
 मुक्तदेयधनोविभक्तं सहेलमहत्तमः । उर्वेपतिं दुर्धनने प्रेरयन् स्वाधेपण्डितः ।
 मन्थुमन्त्रिय दरदं सवन् यैस्सुहृदाहृदैः । दुर्गघाताभिधं दुर्गं ग्रहीतुं तमचुचुत् ।
 तद्वि वक्रनचन्द्राख्ये पुरा गोमरि जामरे । जनकदारपतिना हतेनन्तनृपाज्ञया ।
 प्रायोपविष्टया द्वारे तत्पत्न्यापि समर्पितम् । कलमञ्जामुजाकृतोपेचं प्राप दरद्वजः । ११४
 तदसाहारदैः प्रान्तानकयाभेज्ज मण्डले । राजा च मन्त्रिणा चाय बभूव खोत्रतोयमः ।
 निर्दिष्टे तच्च गोमृणां वृत्तये स मृतं हिमम् । अवयहेण तत्तस्मिन् सणे निश्रेयतां ययौ ।
 चारेश्चन्द्रभ्रमाख्य तद्गहाय महत्तमः । अभीष्टं प्रेरयत् क्षापं स च तजोयमव्यधात् ।
 वातगण्डसदुद्योगे प्रतिष्ठार्थं नृपाज्ञया । स्वकीं द्वारकार्यस्वमभिसम्भातुमेत ।
 द्वारं निर्वाह्य भूमेन प्रापितो मण्डलेऽर्जतः । सर्वैः सहामग्रद्वारं य इह द्वाराधिकारिभिः । ११५
 विमुचिता च कटके तेन द्वारपतिपतः । तीर्त्वा मधुमतीं सिन्धुं सैन्धेर्गमयेत्यतः ।
 पमशानपि सामन्तान् महिसन्धर्षतः स्वयं । एकः प्रयाणान्तरितः कोटेऽपि न्यवसन्नृपः ।
 त्यजद्विगण्डमेवादिदुर्गधंययदुर्गधैः । काशीरकाः सहदरत्नेनिकैः समरं व्यधुः ।
 विदधे प्राजिमटिषा प्राप्राधातुर्दे वसन् । सपुत्रो गङ्गाजो मरुः सम्प्रमानतिदुःसहान् ।

तत्पुत्रो देवविभोक्तो राज्यप्राप्तो तदिच्छया । मानं व्यर्थं धियातो यो वीरावुच्चतमुत्तमैः ।

११८५

अत्युद्दामस्तोष्योऽप्यायान् दिपवपि नृपासनं । असोद्गाथ्ययमाहात्म्याद्याचायान्तव निर्गतः ।

अवयहेण भूपालप्रतापेन च शोषिताः । यदाकथञ्चित्तदुर्गं ररुद्धां गदा भटाः ।

अथाज्ञेव विधेर्हर्षप्रतापपरिपन्थिनी । पपात महती दृष्टिरकोकृतजलस्रता ।

दुर्गगदङ्गं हिमैः कृत्स्नं दुर्भेधैः पर्ववाय्यत । अनुकूलेन विधिना सन्नाहैर्निहितैरिव ।

उत्थाने पातयन् काञ्चित्पतने काञ्चिदुत्थिपन् । वेधाः कन्दलपथेव कन्दुककोडितभ्रमं ।

११८६

ततः स्रत्वा गृहान् दृष्टिदुःखास्ते दुष्टमन्त्रिणः । चक्रिरे यूय्वद्राज्ञः स्कन्दावारे विस्तवणं ।

ऊर्ध्वस्रोतोनुसारीव निमिः शैलहताननः । ततोऽपि चक्रे व्याहृतिं राजा जयपराश्रुतः ।

मुक्तापणः शोर्षकाक्षः त्यक्तश्रीकक्ष्यातायुधः । कटकः सर्वं स्वाभूत्यञ्जयनपराग्रहः ।

धावतः पयिमिलैस्तेष्मास्कन्दावाजभैरिकान् । दृढदमरिपून्दीर्घा मागेऽप्यधिष्यतापगा ।

शैभैः रुहंसमासेव साक्षपण्डेव खेटकैः । सशैवेव खड्गैर्धैः समिलेव तुरङ्गमैः ।

११८७

शैवर्षैः शरपाङ्केव राजतैर्भाजनैरपि । सफेधेव जनयैरैरासीकधुमनी भरित् ।

वीतानाञ्च इतानाञ्च दरदैः प्रसृतोदयैः । अभून्नदीदतानाञ्च सङ्गा काचिन् देहिनां ।

अनायवत्तथा भूतं सैन्यं चातुं क्षनोद्यमः । एकस्तु सानुश्रीं मानो नाचलन्मसितसलः ।

दरदलाम्बुधिर्धावनूष विद्याक्रमणोद्यतः । ताभ्यां वेदागिरीन्द्राभ्यामिव संलम्बितोऽखिलः ।

तौ रक्षित्वा वर्धं प्राप्ता प्रसिद्धिमनुलां गतौ । पतिम्वरेव राजश्रीर्भेजे लक्ष्येय तेजसा ।

११८८

ततः प्रभृति लोकस्य सर्व्वस्यासीदसौ मतिः । राज्यार्द्धं मानिनवितौ क्षोबोऽयं ननु भूपतिः ।

तथा कृत्वापि यद्गते दर्शनं परिजह्रतुः । तौ प्रीतिदायजिमुखौ बन्धव्याख्यां ततो जनः ।

अथ शान्तिरिपुत्तामोन्नगरं प्राविशद्वृषः । प्रतापस्तु दिशः प्राधान्येन राजतनूजयोः ।

तौ रामलक्ष्मणवेताविति सर्व्वस्तदात्रवीन् । रावणप्रतिमे राज्ञि भाथर्यानुगुणं वचः ।

राजा तु गतलज्जस्तु नित्यकृत्यापमं जडः । कर्तुं प्रारभताखिवः पुनर्भण्डवपीडनं ।

११८९

अत्यापकारमपि पार्थगतं निहन्ति नीचे न दूरमसमागममथरातिं ।

आ निर्दग्धत्युपलमन्त्रिकमापतन्तं तत्प्रागिदं ननु विवूरगमुग्रदोषः ।

ततः प्रविष्टः सम्प्रीतः सेवया दत्तकपयनं । मदनं सोऽष्टपणोत्तरं ग्रंसन्तं तत्पराभवं ।

तद्वेषेण जिघांसुस्तमागोजग्राह सोऽपरं । तस्य देवो विष्टष्टाद्या लेष्टाष्टनलवणं ।

प्राप्ता मडवराज्यास्तु क्षामुजा दत्तदर्शनः । भीमो लक्ष्मीधरस्यागामन्दिरं भक्तमन्त्रिणः ।

राजा प्रसाद्यमानोऽपि तत्क्षणेऽन्येन मन्त्रिणा । सन्ति वीक्षितं सैन्यैस्तं स पुत्रमघातयत् ।

११९०

कोपस्त्रिनं नरपतेरकालकुसुमं तरोः । वेतालव्यादृष्टमितं नैवमेव प्रशान्यति ।

ये सम्प्रकृष्टविपुलप्रणयाभिमाना निःशङ्कमीश्वरचिमेवशमाचरन्ति ।

मन्त्रानुपङ्गरभसाहुजगेन्द्रस्यं प्रख्यापायन्तद्भव मे प्रत्ययं प्रथान्ति ।

कर्णेजपकुले तावद्भदनप्रलयावधिः । शपः सूर्यमती देवाः प्रमारितभुजोऽभवत् ।
 विक्रमालोकनोत्कम्पी निचिखेप चमापतिः । बद्धा कलशराजं तं सज्जीवनिवेशने ।
 विरुद्धं तस्य बद्धस्य शिवापेक्षामिपावृणुः । तेजोवधाय रुविधमुदयास्त्रं व्यपजयत् । १२११
 सृष्ट्या जाज्वल्यमानं तं दीप्य प्रज्वलितः क्रुधा । सञ्चारिधेनुः कम्पादिग्नानखी सहसावधीत् ।
 तद्भृत्यैरधमं क्रुद्धैर्निपत्य स विपादितः । दुर्बुद्धेस्तस्य मृमर्तुरेवं मृत्या विप्रेदिरे ।
 मण्डले राजदण्डेन चतेनेव परिचते । चारुपातोपमान्यापि प्राङ्मुदुःखपरम्परा ।
 अहारि काञ्चनसाली यैः पार्थिवमहादपि । अमत्यहस्को जम्बूलस्करास्तादृश विभः ।
 प्रवर्द्धमाने मरुके कन्दितध्वनिनिर्भरः । निर्धौयः प्रेतवाद्यानां न व्यरंसीदिवानिग्रम् । १२१२
 उदीयक्रीडतयामे वसुरे पञ्चमगतैः । अखण्डं सर्वभाण्डानां दुर्भितमुदजृम्भत ।
 दीनाराराणां धान्यखारिः प्राथामृत्युम्विमिः शतैः । दीनारोणभग्नमयं मार्दकस्य पलद्वयं ।
 ऊर्णापलस्य दीनारैः क्रयः पङ्क्तिरजायत । लवणोपगृह्णित्वादेरभिधायास्त दुर्लभा ।
 श्वेनैर्द्यौऽभवत्तन्मःसंकेतोच्छ्रुतविपद्यैः । हृन्ननोया गिरिप्रस्रैश्चिन्नदास्त्रवैरिव ।
 रतज्ञवृत्ता राजधानी दूरान् दृग्गते । ध्यातेति सर्वेनोराजा द्रुमाणं च्छेदमादिशत् । १२१३
 समस्तनफला वृक्षा मृदस्त्या इव पातिताः । कुटुम्भैरिव रोहमैरगोचरन्त पदे पदे ।
 घण्टापहं महादण्डं तयान्तेऽपि जने नृपः । हतावस्थे वृद्धोचे गण्डमूलमिवाक्षिपत् ।
 निपीड्यलोकं कायस्थैर्महादण्डयवस्तया । पुरयामादिषु कापि नाभ्यन्मृदवधेषिता ।
 अयोध्यापतं सम्प्राप्ताविति नृपं सर्वं डामरान् । स दण्डमृदिव क्रुञ्चन्नदिचमण्डलेष्वरम् ।
 पूर्व्वं मन्दवराज्यायै लोहरान्तः स डामरान् । दत्तात्मकेऽवधीक्षांस्तान् कुलाये विहगानिव । १२१४
 घृता सवन्यानुघट्टकुन्तलोविकटाकृतिं । औवन्मडवराज्यान्तलेन विमोऽपि नोविम्लतः ।
 लावन्यबुद्ध्या शूलानि पाथैरग्नय रोषितैः । भोमरूपाभग्नभूभिर्भैरवस्य महानसः ।
 शूलैः सवन्यक्षैक्य कूराभिन्यस्यतोवधूमः । ययुः सर्व्वे दिशो भोता सवन्यामण्डलेष्वरात् ।
 केचिदमुजिरे तेषां गोमार्गं खेच्छमिषु । अरघद्वघरदृष्टादिकृष्टाः केचिदवादयत् ।
 प्राहिणोत्प्राभृतं भूरि भैरवाय महीभुजे । सवन्यमुण्डमालावीरखण्डामण्डलेष्वरः । १२१५
 तैरणावनयोराजदारेऽदृश्यन्त सन्ततः । डामराणां करोटीभिर्घटोभिर्विव निर्भराः ।
 दारे कदम्बवल्गादि सममानं नृपैकसः । नेता डामरमुण्डस्य यः कोऽपि स किञ्चासदत् ।
 भोक्तुं डामरमुण्डानि व्याप्ता विस्तीर्णतारणाः । विदधुर्मृदुकङ्काया राजदरौपसेवनं ।
 पथ पथान्तभूषास्तास्य तस्य व्यधुर्भगाः । सवन्यमुण्डैश्चण्डैर्विस्तीर्णोत्तोरणस्रजः ।
 गन्धेशाभूषिता घ्राणं कर्णौ भीमैः शिवास्तैः । अखिद्यत मवाकीर्णं शशानरव मण्डले । १२१६
 वनेरवप्रगमाभोक्तपुण्यावधि व्यधात् । एकश्रेणीं मण्डलेमे डामरैः शूलकोविमैः ।
 एवं मन्दराज्यं च हत्वा गिरिंष्टडामरम् । अधावत्कमराज्येर्वा कथं नामेव पङ्क्तिम् ।

अवश्यं न भवित्याम इति निश्चित्य डामराः । चकिरे कमराज्यस्या लौलाहे सैन्यविपहं ।
 तैः सर्वैर्देवमङ्गलैः कुर्वन्निः कदने महत् । अस्ते स्म तत्र सुचिरं निवृद्धा मण्डलेभ्यः ।
 किमन्यत्राचसः कदिस्तुरतीर्थपूजितं । निहन्तुं मण्डलमिदं हर्षयाजादवातरत् । १२५४
 उल्लासो रात्रिषु दिने स्वापः कौट्यमुदयता । अवाङ्मयत्वं कर्त्तव्ये दक्षिणे शोचिते रतिः ।
 इत्यादयस्तस्य केचिद्भूमानकञ्चरोचिताः । तथापि तत्कालभयैः प्रियाः प्राग्नेः प्रकोर्तिताः ।
 अत्रान्तरे ममस्तनुः कनोयान् धावेनाग्नादः । लङ्कीधरस्य गेहिन्याद्दद्याद्वाहकोऽभवत् ।
 सा हि राजसुते तस्मिन्मयका प्रातिवेशिके । नारज्यत निजे पत्न्या वानरप्रतिमाकृतौ ।
 ज्ञातीनगस्थान्त्वान्यान्कस्माद्राज्याह्वयचक्षुरौ । नावधोऽद्वैतावेतो राजकुचवसुस्त्वसौ । १२५५
 इति लङ्कीधरेण्येरोरायादुक्तोऽपि भूपतिः । नच क्रोधानुतापातिं पूर्वज्ञातिवधाहृतः ।
 स्वयमन्यमुखेनापि स तेनोक्तस्ततोऽभकृतः । तेषां घाते तद्देह्यं ध्यात्वा साध्वममादधे ।
 ज्ञातिप्रीत्यनुवृत्त्यादि तेन विस्मरता ततः । समस्य मन्त्रिभिः माधं दधे तदधनिययः ।
 आसन्नवारवनिता यक्षनाख्या तु तं व्यधात् । भूभर्तुर्दुरभिप्रायं तयोः कर्णपयातिथिं ।
 सख्या दर्शनपत्नेन तत्रार्थे च्छिन्नशृङ्गयै । निरगातां निशोयित्वा द्विजैस्त्वनुगैः समं । १२५६
 पटुव्रततोऽब्दे नगरान्मार्गधीर्षय निर्गता । तत्रासवसनेः प्राग्नेः डामरस्योपवेशनं ।
 प्रशस्ताराजो दुभ्रुजुः विमराजं निजानुजं । सेऽभिसन्धाय तौ निन्ये लव्न्या मण्डजान्तरं ।
 ततो राजपरीं व्यायान् प्रायात्कह्लस्य भूपतः । कनोयान् प्रययौ पार्थ्वं कलिञ्जरधरेऽशितुः ।
 तयोर्निर्गतधोराज्यं न कथिच्छ्रद्धोयत । निमित्तज्ञेन राजैव दुर्निमित्तैस्त्वशङ्कत ।
 लङ्कीधरमुखेनैव प्रार्थनां हन्तुमुचलं । चक्रे सङ्ग्रामपालस्य सेऽङ्गीकृत्य धनं ततः । १२५७
 स त्वन्तिकागतस्येपन्नसूक्तोः कृतादरः । तथा विग्रह्या श्वेतराशोदधिकगौरवः ।
 आसन्नाभ्युदयं शत्रुद्वैतं विधिचोदितः । शङ्काविष्करणलोकं नयेत्सम्भावनाभुवं ।
 राजपुत्र्याः प्रकृत्यैव काश्चोरानयेकाह्विताः । प्रभविष्णेः रिपोः प्राप्ते चक्रिकायां किमुच्यते ।
 काश्चिच्चक्रितकप्रायान् पार्थव्यातानयोच्चलः । गमगमान् कृतोद्योगो डामराणामकारयत् ।
 डामरान् महोत्साहास्तमानेन व्यसर्जयन् । राज्ञा विप्रकृता दूतार्चनीर्णैः पायनान्वहन् । १२५८
 तं सूर्यवर्भचन्द्रस्य तनयो जनकाभिधः । चकारोपचितोत्साहं मायादूतैर्विपर्जितैः ।
 वीक्ष्य डामरदूतास्तान् जहता राजतोभयं । यत्तं सङ्ग्रामपालेन निन्ये माहात्म्यमुचलः ।
 स कार्यगौरवाभङ्गो मूर्ध्नि कर्पूरचूर्णनं । कृत्वा तमविनाशाय यावद्विषदुमेहत ।
 तावत्कटशराण्यसहस्रे मुखठक्कुरः । हर्षदेवार्पितोत्कोचलमेत्य विजनेऽत्रवीन ।
 राज्ञः प्रसादनं त्यक्त्वा तवोच्चलं हितैपिणः । कामधेनुं विनिर्धूय क्वागङ्गण्डगद्दे गहः ।
 कोऽयं काश्चोरभूपानां काश्च शक्तिर्लपस्त्रिनः । आरपणेन तद्वाजो विधेहि स्वमपाध्वसं । १२५९
 अयं राजगिरौ दुर्गे स्थापितां पार्थिवस्ततः । स्यान्मनोपिततर्थाव आवाभिन्नश्च सर्वेश ।

तेनेति प्रभुराख्यातः खशाभां श्रमिताशयः । तद्गीतः स्वार्थमुध्वय मयेति प्रत्यपचत ।
तमभ्यधाच नो बन्धुं शक्नोऽहममुमुद्यतं । तथैव वथ्यतामेष मिदतः प्रेषितोऽन्तिकं ।
इत्युक्ता तं स्ववर्षति विष्टज्यावददुश्चलं । प्रातः कलशराजस्य लया गन्तयमन्तिकं ।
इह प्रधानामात्योऽसौ तेन ते स्यादनत्ययः । ततो विपक्षोच्छ्रित्य त्वां प्रतिमोक्ष्यामि शानुगं ।
अथ तदवर्षति गन्तुं चसितोऽन्यद्युश्चलः । प्राक् दुर्निमित्तस्तुल्यमात्रैरथ विधोषितः ।
मन्त्रे भिक्षे निवृत्तं तं श्रुत्वा खशनृपान्तिकं । कृष्यम् कलशराजोऽस्य मञ्चसैन्यैः समाययौ ।
तमास्कन्दाय सम्प्राप्तं जानन् शस्त्रभूताम्वरः । ऐच्छद्रणाय निर्गन्तुं निजभृत्यैश्चोक्षलः ।
चोमे सम्प्रसृते तं स सान्त्वयित्वा खशाधिपः । तिष्ठन् कलशराजेन सहानिन्य निजां सभां ।
निषेधाधायिनो भृत्यान् विधूयैजसां निधिः । सज्जं खशमार्जं तं कोपकम्प्राधरोऽविश्रुत् ।
द्रष्टुं तन्नाशकत्वस्त्रिक्त्वान्तात्किमिवोत्तरं । क्रुद्धं कलशराजोवा राजा वा तेजसां निधिं ।
स विविक्रीकृतो धार्ष्ट्यं खशाधीर्यं समन्विषं । सान्त्वयन्तं महतेजाः कोपकम्प्राधरोऽश्रुत् ।
पूर्वं दार्ढ्याभिषारेऽभृङ्गारक्षजो नरो नृपः । नरवाहननामास्य सूरुः फुल्लमजीजनत् ।
स सार्धवाहनं तस्माच्चन्दनोऽभृत्सुतासुतौ । गोपालसिंहराजाख्यौ चन्द्रराजोऽप्यवाप्तवान् ।
बद्धात्मजः सिंहराजो दिहाख्यां तनयान्ददौ । क्षामुजे चेमगुहाय स वीरा भ्रातृनन्दनं ।
राज्ये सङ्ग्रामराजाख्यं व्यधादुदयरजजं । भ्रातापि कान्तिराजोऽस्या जस्मुराजमजीजनत् ।
पितानन्त्य सङ्ग्रामो जस्मस्तन्त्रङ्गगुह्येयाः । अनन्तः कलशस्त्राभृङ्गान्दसोऽप्यजायत ।
कलशद्रुपदेवादा जाता मक्षान्त्या वयं । कोऽवमित्यादि तन्मन्दैः क्रमेऽस्मिन् कथ्यते कथं ।
पृथिव्यां वीरभोज्यायां क्रमेवा कोपजायते । वीरस्य च सहायोऽस्तु कः स्वार्द्धदयात्परः ।
दिष्ट्या तदनुकम्प्यानां मूर्ध्नि हस्तमिवास्पृशन् । काश्मीरकाणां भूपानां नाभूवं कुलपावनः ।
तस्माद्द्रव्यं मे शक्तिमित्युक्ता निर्गतस्ततः । विजयाय स यत्तीनां श्रतेनानुगतोऽचलत् ।
निहतं शशमादाय तस्यापि कथिदाययौ । स तेन सुनिमित्तेन प्राप्तां मेने रिपुञ्जितं ।
अरघटघरद्वादि छठिमुत्सृज्य निर्गतः । डामरावाददेवाद्यासं यान्तमुपतस्थिरे ।
कटकस्थस्य संग्रामपालस्यायातमन्तिकात् । तद्देव्या राजपुथ्यन्तः खिलं निन्युः प्रसन्नतां ।
भुक्त्वा तद्वसतेर्गच्छन् स्वावासं स दिनात्यये । सैन्यैः कलशराजस्य दत्तास्कन्दोऽभवदहिः ।
राशोभिर्निर्गमन्तस्त्रिहृत् सन्वथ वारिते । तदीयाः सैनिका युद्धे छेद्यावद्वाद्यो हताः ।
मर्थं प्रविश्य श्रमिने प्रधानैस्तत्र संयुगे । सेऽन्यसैन्योऽपि सम्भुतः सुतरामन्वेषेनिकः ।
चैवस्य पौर्णमास्यन्तः छच्छ्रमयनुभूतवान् । वैशाखाशितपञ्चम्यां यात्रामवस्यधीर्यधात् ।
विष्टस्य वटदेवादीन्विश्रवाय स्ववर्त्मभिः । आललस्य प्रवेष्टेच्छां क्रमराज्याध्वना स्वयं ।
यं राजोदयरक्षितं कपिलं चेमजात्मजं । अस्त्रापयज्ञोहरोऽसौ स विप्रान् मुमेच तं ।
स्वपत्ये समपायां खश्वर्षधरोऽम्रजन् । पलायने पूर्वमिथ्यात्पणैस्त्रि तद्गटान् व्यधात् ।

१९८

१९८

१९८

१९८

१९८

१९८

वज्रा निःशङ्कमासौनं द्वारेण सुज्जकामिधं । कम्पोरानामिपाकाङ्क्षी चिप्रे श्येन इवापतत् ।
तं डामराय कतिचित् खाशिकाद्याद्रिष्ययाः । राजद्विषः प्राश्रमावं सर्वतः पथ्यवारयन् ।
तमाकाशादिव स्तब्ध भुवोगर्भादिवोत्थितं । निग्रम्यातर्कितं प्राप्तं चक्रमे हर्षभूपतिः । १११५
मामूढो वद्धमूलः क्रमराज्यान्तरस्थितिं । मावधीन्मण्डलेष्व ध्यायन्नित्याकुलाऽय सः ।
विलम्बमाने सन्नद्धैवेनिके दण्डनायके । स्मरितं प्राहिणोत् पटं वितीर्णसङ्घानायकं ।
दैवोपहतवीर्यो वा क्रान्तो वा द्रोहचिन्तया । अभ्यमिनीणतां त्यक्त्वा स तु मार्गे व्यलम्बत ।
अन्यास्य धान्यास्त्रिलकराजादीन् व्यसृजन्नृपः । ते ते पटं समासाद्य नाकुर्वन्नपनिर्गमं ।
दण्डनायकमुख्येऽपि लोके राज्ञा विषर्जितं । याते विमूढतां प्राप वद्धमूललमुच्चलः । १११६
वराहमूलं प्रविशन्नागतं दिपताम्बलात् । अस्यां सुलचणोपेतां राजलक्ष्मीमिवासदत् ।
महावराहमालिङ्गकस्य मूर्ध्नि पपात च । तदसंस्थितया पृथ्व्या वरणार्थमिवापिता ।
काकाद्यन्धकुलजैर्यथाधैस्संरुद्धपट्टतिः । स ऊष्कपुरमुख्यस्य क्रमराज्यान्मुखो ययौ ।
अत्रान्तरे तमायान्तमाकर्ण्यैकमागतैः । विद्रवोन्मुखतां निन्ये डामरैर्मण्डलेधरः ।
तैर्हि प्रागेव भङ्गं स नीतो हत्वा महाभटान् । यशोराजमुखावूरीन् ययौ मन्दप्रतापतां । १११७
शनैरपसरन् सोऽय तारमूलकमासदत् । उचलाधिष्ठितास्तेऽपि विद्विषन्सप्तमधुयुः ।
समेता मनु सैन्येन तेन तत्र चिरं धृतः । उचलप्रलयाभ्यस्य पौरस्यानिलविभ्रमः ।
सैन्ययोश्चमोस्तत्र जयश्रीकरिणोक्तते । बभूव तुल्यसंघर्षस्तेष्वयोरिव दन्तिनोः ।
आनन्दनामाप्युत्थिञ्जोत्थानमुच्चलमातुल्यः । चक्रे मडवराज्येऽय निविडोक्ततडामरः ।
तद्विज्वे डामरौघादिरदेशेभ्यः सहस्रशः । उन्नमज्जुर्हिमापाये रन्नेभ्यदव पद्मदाः । १११८
तत्त्वत्तं चोणभाग्यस्य यथा दारपतिस्तथा । कार्यस्यः कल्पने राज्ञः सहोभूमहत्तमः ।
आनन्देन कृतास्तेन्दे वज्रयो विहिताहवः । श्रौगङ्गोत् मडवराज्यं स नयत्तदङ्गभूतदा ।
अथाहुतप्रतपिन वेष्टयित्वा महाचमूं । उचलेनाहवे वद्धस्ससैन्यो मण्डलेधरः ।
न विभ्रः किं तदा हन्तं योधानां यत्किन्नाविदन् । ते सखङ्गाः सप्तन्नाहो वज्रावयमिति स्फुटं ।
तथा वड्डोऽपि निर्दधौ स भयः प्रभव हितम् । स्वामिभक्तिर्विपर्येति पर्यन्तोऽपि न सानिनां । १११९
तृणं पुरप्रवेशाय सोऽय प्रैरयदुचलं । विद्यास्य नेदृगन्योऽस्ति चण इत्यपचक्रुवन् ।
विश्रतस्तस्य चानेकैः पुरगामाद्यनुष्ठयत् । कर्म्मणानेन कौकीनमस्यास्त्विति विचिन्तयन् ।
परिहासपुरे तेन सततः सम्प्रवेशितः । श्रमाम्बुविषमाद्यस्त्राजिगर्भोऽत्यन्तदुर्गमः ।
तत्रोचलं चतुःशाले खड्ग दम्भुमचुदत् । निजान् स निश्चितं तत्तु न चकुस्तद्वितैषिणः । ११२०
यथा चिन्तं तथास्य स्वात्कायसेवाहसचमः । तदात्मनिरपेक्षस्य किं न सिद्धोन्नमोपितं ।
कीवन्मवपुस्तथा सह वसत्यच्छेद्यया कच्छेपो निर्बन्धो रणकर्म्मसाहसमहोत्साहस्य सिंहः सदा ।
धिक् प्रादुर्भूतपक्षपातरभो नीचेषु मुग्धोर्विध्वंराणां कुरुते शरीरमभितो वैकल्यग्रह्यार्तं ।

॥ राजतरङ्गिणी ॥

सन्दिदेशाथ स क्षापमाकृत्यायं मयायतः । शृङ्गाल इव ते विशः चित्रं निर्गत्य यध्यतां ।
 ततः समस्तसामन्तैस्त्यसन्ततिर्धुतः । अद्य मृत्युर्भवेति निद्रित्य निरगाक्षुपः ।
 स प्राणशंखे सर्वथासप्रग्रममादिशत् । पटद्दोहोपणेनासीत्परैरनुगतोऽखैः ।
 प्राप्तं भरतसेवयं प्रन्तः शैत्यं विरोधिनं । आजानैयराजभृत्याः चणान्मार्गमवगमयन् ।
 क्षुभितेऽब्बाविवायते राजनैवे द्विपदलं । मण्डलेयरएवान्तः प्रविष्टे निरनाशयन् ।
 अथोच्चलवले भग्ने विदुदुः केऽपि जाद्विकाः । आन्ता राजविहारश्च प्राविशन् केऽपि डामराः ।
 विलसेनाभिधं दृष्ट्वा प्रविष्टं डामरं परे । उच्चलोऽस्माविति भ्रान्त्या विहारं तमदाहयन् ।
 सोमपालाभिधेनारिहयारोहान्तरे चिरं । कुर्वन्दर्शनपालस्य पिबथेन सहाहं ।
 यद्वाज्जनकचन्द्रैर्मानी व्यावर्तितो रणात् । परिहासपुरात्माभ्यमृत्युवक्त्रादिवोचतः ।
 वितस्तां गौरिकावालग्रामात्तीर्त्वा हयान्विनः । स डामरैः सह पुनः प्रययौ तारमूलकं ।
 जयेन तावन्मात्रेण कितोऽल्पद्वयोन्मादः । राजा प्रमंस्त्रानन्दं राजधानीं न्ययत् ।
 जीवन्तमपरिं श्रुत्वा न पथादलगत् यत् । आसन्नच्छ्रितास्तेन भङ्गभोजोऽपि डामराः ।
 घातान् पलाय्य तान् ज्येष्ठामूलीये मासि सर्वतः । भूयोऽपि सङ्घट्टितं स्थिरधीरेच्छदुसलः ।
 स्वर्द्धाश्वसहायस्य परायत्तस्य भानिनः । दुर्मिवात्तर्षोद्योगः स तस्य विषमोऽभवत् ।
 तन्मध्योऽतिदरिद्रोऽपि सम्प्राप्तं स ररच यत् । तमुत्पायानयद्राजा श्रोपरीहासकेशं ।
 तस्मिन्निघटिते पांसुः कपोतच्छदधूसरः । रोदसीच्छादनं हर्षशीर्षेच्छेदावधि व्यधात् ।
 प्रागन्धकारदेशेऽस्मिन्दिवसेऽपि व्यजृम्भत । रूपिकादिवसालोक इति यत्प्रये जने ।
 निवेष्टिते परोहासकेशे प्रग्रमाम तत् । तस्मिन्नुन्मूलिते भूयः शङ्खं मासमजृम्भत ।
 किञ्चिदुच्छ्रिते राज्ञि मन्द्रेद्रिकतया रिपोः । दिशा शूरपुरस्याथ सुस्रतः प्रत्यदृश्यत ।
 श्रवणद्वे सच्चि वसन्नुपालभपरैः पितुः । सन्देहैः शंसतोऽज्येष्ठमौदासोन्यादपाक्षतः ।
 दत्तान् कक्षचित्तोशेन कांक्षिदादाय वाजिनः । चिरेण राजदाक्षिण्यमौज्योत्तेन व्यलभत ।
 आरम्भादुदयान्नाञ्च तिष्ठन्वैरेऽपि निष्ठुरे । साम प्रययुजे मोहावस्थायां निधीरियोः ।
 जित्वा माणिक्यनामानं तेन सेनापतिं रणे । प्रापि शूरपुराद्रङ्गाज्ययशोः श्रेष्ठं भूयशोः ।
 तस्याभ्युदयपात्रस्य तया सम्प्राप्तया श्रिया । आरम्भिसमयः कृत्स्नः स विभूत्युक्तोऽभवत् ।
 मण्डलेयरपट्टादीनविचिन्त्येच्छलन्ततः । माहिणोन्मृपतिर्येहं सुखलं चित्रकारिणं ।
 तेन शूरपुरे भद्रास्तथोधाः शौर्यशालिना । भूयोऽसः प्रलयम्प्राप्तुमिच्छां नेतरणोजले ।
 तथ दर्शनपालस्य स्वामिद्रोहकृतो वपुः । विक्रामतोऽन संसृष्टे खिद्येय जयश्रिया ।
 राजभैरवं तदन्त्येसुरंशतशेषं पलायितं । लोकपुण्ये निवसतः सहेलस्यन्तिकं ययौ ।
 सुप्तपापातकपान्तं विमंश्यापि सहेलकः । नैस्तेभ्यैर्बलैः प्राक्तनगरं प्राविशत्ततः ।
 स्वमन्त्रेण यनृपते । सुप्तलेम विस्मृति । अवाप तारमूलस्यः प्रतिष्ठां पुनरुपयः ।

११५५

११५०

११५५

११५०

११५५

११००

विभ्यद्भिस्तरगानोकान्पत्तिप्रायैः स डामरैः । आनिन्ये शैलदुर्गेण भूयो लहरवर्त्मना ।
 राजाशुदयराजाख्यं कृत्वा दारपतिं पुनः । प्राहिणोदुच्चलं जेतुं लहरं मण्डलेश्वरम् ।
 ततः पद्मपुत्रं प्राप्ते मातुने मन्त्रजन्मनोः । न कोऽपि कथनं भूषान्मन्त्रो वासातुरोऽयहीत् ।
 कोमोऽस्तीति विनिश्चय वदतोऽय महीपतेः । अधिकारस्त्रजं हस्ताचन्द्रराजः समाददे ।
 अनाशोः शयने मृत्युर्येषां तेषां सर्वशत्रुः । अजिन्दुराजमुख्यानामौचित्यं प्रत्यपद्यत ।
 स द्रौणिरीव निर्नेष्टे काले सेनापतिः कृतः । निर्गत्य तत्पद्मपुरादरिसेन्यशरयत् ।
 विपचः कथनेनः स तेन छां क्रमना शनैः । नवम्यां शुक्लमभयो हनोऽवन्तिपुरान्तरे ।
 स हि गोवर्द्धनधरोपान्ते कुर्वद्भिराहवं । स्वैर्भक्तिजितो गीतं गृह्यन्परिमितानुगः ।
 प्रविश्रारिदयारोहेर्वितस्तावीरवर्त्मना । प्राप्नोऽकृष्णाहवं सेने प्रमत्तानां शुभं कुतः ।
 प्रहितं चन्द्रराजेन क्षापतिर्वीक्ष्य तच्छिरः । भूयोजयाश्रामकरोदानुकूलं विदन्विधेः ।
 वैमुख्येन व्रजन् कुर्व्यात्सामुत्थैरन्तर्ग विधिः । प्रत्यागमभमं सिद्ध इव व्याहृत्य वीचितैः ।
 अथ लब्धवलङ्कृद्भ्राजामन्दोद्यमोऽविशत् । विजयसेत्रमाकर्षन् कटकं दशधाष्टधा ।
 तुलाधर इव शृष्टा स्वान्यभङ्गं न चचभे । तदा दयोः कटकयोस्तुजायाः पुटयोरिव ।
 प्राप्ते यतस्तृतीयेऽस्मिन्दिवसे मण्डलेऽशितुः । अकालदृष्टिविश्रं लहरे व्यह्रवद्वलम् ।
 शीतवातहता योधा भग्नाः केदारकर्दमे । तुरगाश्विननुवादि द्राक्षिष्यंश्च इवामुचन् ।
 उच्चलेन ततोऽरक्षमाणमप्यार्द्रचेतसा । प्राप्ते जनकचन्द्राया निजशुर्मण्डलेश्वरं ।
 हर्षभूभृद्वृत्तवर्गे द्रोहशङ्काक्षिते परं । कनेवरय्यात्कीर्तिं कीता तेनैव मन्त्रिणा ।
 भुवं संस्पर्धतां वन्द्या देवशर्मादयोऽस्य ते । न चेत्कोऽपि विपर्यासे दोषमुद्घोषयेज्जनः ।
 लवण्यान्मूलनारातिव्यूह्यामोहनादयः । विध्यधीने फले ध्याते स्तुत्याः कस्य न तत्क्रियाः ।
 किं पातालतमे न हन्ति द्विमगुः किं नो विपं भीतये पानोयं गिलतः किमान्तराग्निध्वलेन धान्तरिः ।
 सर्वैकपदे प्रधात्यफलतां वाच्यो जडो नाम्बुधिः सिद्धेर्देवविधेयतां विमृशतां स्तुत्यैव वसुश्रता ।
 स्वामिदृष्टोद्यमस्तुत्यमूर्त्तियु स्त्रीषु पूज्यतां । राजा तज्जननो स्वस्य नमस्तुत्यविश्रुतितां ।
 साहसे साहितनये यत्र तत्र महीभुजा । प्रहोयमाणे तं खेहमोहिताह्वामभूजं ।
 अनन्यपन्ततोरेकं सुतमेतं प्रभोर्मम । मा नियुक्त्या यत्र तत्र कार्ये सन्देहितासनि ।
 स तामकथयन्मातर्घया तेऽनन्यसन्ततः । तथा मेऽनन्यभृत्यस्य स्वयमेकोऽवलम्बनं ।
 स्वसध्विवितोभर्तुर्भक्तिषम्भावनामभौ । प्राप्तप्रतिष्ठानिडायां मेने मानवतो सती ।
 उच्चलस्य चचे तस्मिन्निदृशपुरमीयुषः । राज्याभिवेकं कश्चैत तत्रत्या ब्राह्मणा ददुः ।
 नृपमत्यन्तविवशं प्रवृत्ते तत्र मन्त्रिणः । भूयांसः सन्ति तैः साङ्गे व्रज तज्जोहरावर्ष ।
 प्रजा एव ततः शान्तोत्कण्ठा नवनृपं प्रति । स्वामानेयन्ति नचिराद्दिनैश्च स्वयमेव्यधि ।
 सोऽभ्यधादवरोधस्तोक्तेशसिंहासनाद्यहं । असामान्यं परित्यज्य गन्तुं सपदि नोत्सहे ।

१४६

१४७

१४८

१४९

१५०

१५१

पुनस्तेऽकथयन्नामो यान्तेऽथारुह्य वाजिनः । पृष्ठे विन्यस्य नेयन्ति कोशाग्रः पुरयोपिनः ।

शपाकीकामकोऽप्यासीदस्मिन्सदपरोऽपि चेत् । विद्वांसन् समारोहेत्काभिमानवतिस्ततः ।

आस्तानेतत्परं श्रूय मन्त्रमित्यय चादिताः । ते पायिर्वेन भूयोऽपि सचरंशं यभापिरे ।

चत्रधर्मं पुरस्तात् शसतां क्षां चमाभुजां । कौ सैन्यस्यावकाशः स्यादाशीयेषां सृष्टे वधः ।

१४०५

अनुद्योगश्च लज्जा च भयं दैधव्यं मन्त्रिणां । भूभुजां व्यसनोक्तांशे शत्रवो नतु शोचिणः ।

कार्थं न पश्येदलमः स्वयं ये भूत्येषु विन्यस्तसमसकृत्यः । यथाश्रयस्त्रेव विमष्टदृष्टेः पदे पदे तस्य क्लिपपघातः ।

सज्जेऽहमस्य स्वयमात्तञ्जस्यः स्वल्पस्य शत्रोः कलयन्नवशां । एवं किलादीर्घमतिर्देदाति स्वयं प्रष्टुं चपया विमुग्धः ।

कालेन याति किमिदं महेन्द्रमहेन्द्रभावं किमिरयुपैति । श्रयं प्रयोथानयमप्रतिष्ठ इत्येव निष्ठानुचितोऽभिमानः ।

परामवाधायि भयं जिगीषोस्त्वर्थाङ्गवैकल्यावता हि तेन । येनाभियुक्तः स समस्तसम्पत्पूर्णेऽपि वैकल्पहतत्वमेति ।

१४१०

हृष्यसितिः स्फोटविभूतिपात्रं दोनोऽभियोक्ता परपिण्डवृत्तिः । आशे कथं नाम पराभवः स्याद्भयं भवेच्चैव न तत्रभावः ।

अमात्यवैमत्यवनेन निष्ठा दृष्टा न काव्यस्य तनोयषोऽपि । वैशाखरज्जोरिव कर्षकांशं पथाययेगेन क्षते विकर्षे ।

सप्तमयक्तेरेकेनाप्यामार्कान्तस्य भूपतेः । वैरी सर्वोद्गहीनोऽपि राज्यमायुधं कर्षति ।

यत्र द्विपसुत्रं याहि क्रान्तां क्रान्ताञ्च मेदिनीं । पातार्थी न चिरादेवं पुनर्जयमवाप्स्यसि ।

विधुरेऽपि विधौ गृहरसहस्रपरिवारितैः । पतद्भिराहवे भूपैः स्यात्प्राभियोपलभ्यते ।

१४१५

नृत्यच्छिन्नमिरोधरोद्गुरनदोऽज्यासावुबीलानुष्णक्ष्णान्दुःखच्छिन्नौ मुखशिक्षिज्वालाप्रदीपाकुरे ।

धन्यः कोऽप्युपलभ्य वीरशयने शान्ताभिमानज्वरोऽप्यशरीरता सफलितस्त्रिधाशिपः शेरते ।

उदात्तमित्यं तत्कृत्यं सञ्चिन्त्य कितवादव । राज्ये भजन्ते दीयन्तः चचियास्तासहीनतां ।

मन्त्रान्तरानुयोक्तारं तदणुत्पृज्य मन्त्रितं । पुरुषं प्राप्तकालश्च ते निःश्वस्य तमब्रुवन् ।

उत्कर्षवदंष्ट्रस्यकुम्पि शक्नोषि सङ्कटे । अन्ययानुचितं किञ्चित्प्राप्त्यस्यचित्चिन्तितं ।

स तामुवाच स्वं धन्तुं न शक्नोऽहं ततोमयि । भवद्भिरेव विद्यमे प्रहस्यन्तमुपस्थिते ।

१४२०

गिरं कापुरुषस्थेव कैयपस्तस्य तां प्रभोः । सवाप्यासिऽनुशोचन्तः पुनरेवं यभापिरे ।

प्रतीकाराय नः शक्तिर्न चैवहताजशां । प्रत्युतैवमिधे कृत्ये प्रभोऽयुः करः कथम् ।

पशून् पुरुषरूपान् स नूनं भृशत्पुपोय तान् । दुःखेनादाय नस्तस्य ये तादृग्देन्यमोयुषः ।

पुगान्तामपि शोबिता कायः सापाय एव वः । तत्प्रागगतावसाध्यैर्धे धिग्देन्यमनुजीविनां ।

योपितोऽपि विश्वमयि धं ध्यात्वा विपतिं व्रजेत् । भर्तृक्षिप्तं स पुनोऽपि यस्य कोऽन्यस्ततोऽधमः ।

१४२५

त्रैभूपथेव ये शोकमथदेन्याद्यविक्रियाः । भर्तुः पश्यन्ति तैरेषा भूरुग्नीयां पपावनी ।

पुष्टामसुनयोधूः परगृहप्रियायस्यः सुदुग्धा गौरप्रभाघनावविषा हम्पारोवाहारिणी ।

निष्पथो पितरावदूरमरुषः स्वामी द्विपयिर्जितो दृष्टो येन परं स तस्य निरये भोक्तव्यमस्यप्रियं ।

भूतोऽपि मानुषपशून् स तासूपतिरब्रवीत् । तदास्तद्वदोऽप्याविश्वं भूतैरिव विभोडितः ।

एतस्मिन् पदिने काले भुङ्क्ते राज्यं यदा मया । जाने विशालेऽस्तथा तयाभ्यो मोपभोऽस्यते ।

यमः कुबेरश्चोष्ठाये राज्ञां तिष्ठत इत्येषा । मदेकग्ररणैवामृत्यातिगस्तिन् कसौ युगे ।

१४८०

रुद्रेपेद्रमहेन्द्राद्याः प्रयातारो यदध्वना । उपस्थितायां नियतौ तस्य मर्त्यस्य काः शुचः ।

किन्तु दूये यदेषा भूर्भुता कुन्वधूरिव । मद्दोषाद्दृष्टेटीव प्राप्ता प्रसमभोग्यतां ।

इतः प्रमृति यः कथिद्राज्यस्यास्य गतौजयः । चक्रिकामावसाथ्यत्वं जानन्नाशं करिष्यति ।

अलौकिके कृते यद्यत्तद्विद्ध्य फलवन्ध्यतां । प्राप्तोदयैरल्पसत्त्वैर्दृष्टान्नूनं हसिष्यते ।

कार्यारम्भः फलोन्नासमालोक्य प्रायशो जनैः । अनानुगुणगणनां कुर्वाणैर्न विगर्ह्यते ।

१४८१

पचान्तकोरिरवलम्बनभूस्सुनेवं दुग्धेन यस्य मरणन्विधिं कैरिवेत्यं ।

पारङ्गते मयनकर्षणि मन्दराद्रेर्दोषोऽप्यंते विगुणहेतुपरोक्षणेन ।

शास्त्रसन्दर्भवित्तेऽपि योगभलमदर्शयं । जनेपज्जीवनार्थं यत्तज्ज्ञातं जादयसिद्धये ।

उच्चलेनापि सत्कृत्ये हस्तायोच्छ्रयचेतसा । दर्शितस्यामदशनं करिष्यन्ते विडम्बनाः ।

ततोऽवसानान्नात्र त्रासासम्प्राप्तोद्भाविहस्तां । स मन्थनेच्छुञ्जामि मृत्युमीदृगमण्यहं ।

सैरेव महतो नोचैकस्तस्मादसुधां हरेत् । सत्त्वा रचितमुच्छ्रामि ख्यातिमेतेन हेतुना ।

१४८२

मुक्ता पीडा पुरा राजा ज्वलिता मूर्ध्नि भूभुजां । कार्पण्यप्रलयं प्राप लब्धरन्ध्रो विरोधिभिः ।

स ह्युत्तरापये लानापयस्वगितसैनिकः । मितानुगो हितैरुद्धमार्गोऽभूदुर्गमेऽध्वनि ।

तं शक्यो नाम सामय्यवैरस्यविवर्गं नृपः । यत्तुं प्रतिज्ञामकरोदाजिवर्जितोऽष्टभिः ।

स सामप्रमुखोपायापायध्यानावसन्नधीः । भवत्वाभ्यभिधं कृत्यमपृच्छन्मुख्यमन्त्रिणं ।

असाध्योषोऽपि निर्धायो विनिपातप्रतिक्रियां । न्याये निश्चित्य नैयत्यं कर्त्तव्ये प्रत्युवाच तम् ।

१४८३

उपाययुक्तिप्रत्युक्ते कृत्ये कीर्त्यमिमानिनां । निःसम्भवेव प्रतिभा लोभेनाचोभिते इदि ।

कृत्यं कृत्यविदेः लभ्यप्रसिद्धिपरिरक्षणं । साक्षाज्यापार्जनमुखो व्यापारस्वानुपेक्षिकः ।

गच्छन् शरीररिविच्छेदादपि भस्मावशेषतां । कर्पूरः सौरभेणैव जन्तुः ख्यात्यानुभोयते ।

शान्तयोर्जावित्स्थानं दयमत्यहृतं दयोः । अनङ्गस्याङ्गनापाङ्गः स्तोत्रजिह्वा यमस्तिनः ।

ख्यातिर्धरक्षणं नाम जनेतोः कल्पान्तरस्थितिः । वर्त्तने कीर्त्तिकायस्य सम्पूर्णः परमाणवः ।

१४८४

धीरैर्बिधय निर्धायो विरोधिष्ववधानवान् । यत्तेषामुन्नतिधनध्वंसाय यततेऽन्वहं ।

तुङ्गावपातनहठव्यसनी विधाता स्तोत्रपञ्चकुलजेऽपि धरोजपण्डे ।

सङ्कोचिनि द्विजपतावपि शुद्धिमन्थे मातङ्गहस्तपतनैः कुरुतेऽवमानं ।

ये हठापातिनो धातुरियं ख्यातिनिपातने । रचितं समुपेक्षन्ते तैः किं नाम न रचितं ।

जातिः क्षामृति वंशजाययतया ख्यातिप्रतिष्ठामिमामुद्दीयानलमुज्जितस्त्रवपुः केऽप्यत्र वेवाङ्गुराः ।

चातुं हन्त विग्रन्ति येन विधिना कुरुते पृथ्वीभृता दारि द्राः स्वकुरैर्गतागतछत्रीकाराणि मस्यागिताः ।

भोगानिर्वाणभूम्यिष्टानिष्ठान् प्राप्तानवेत्य तत् । प्रतिष्ठापैष्टवत्रणे शंरोद्धुं देव साम्प्रतं ।

दण्डकालसकारखस्य तद्ग्रेगस्याशुकारिणः । पार्थिवाकस्मिकोत्थामं मिपादन्यः प्रकागम्रताः ।

श्रवकास्मय कर्त्तव्यं व्यापकत्तपणचमं । उक्तेति स महामात्या निर्गत्य स्वगृहानगात् ।

दण्डकालसकं दण्डधरायस्त्रिपात्तनः । अधीर इव चक्रन्द लुठविष्यन्दलोचनः ।

स्वेदसत्वाहनस्त्रेहवमनाद्यैरुपक्रमैः । निःश्रियस्त्वय्यर्थं तेन मुमुर्धु तं वनेऽवदत् ।

ततो निश्चितमृत्युवं पत्युः कथयता हतः । वक्त्रिप्रवेशेऽस्मात्त्येन हतञ्जलनिवेदकः ।

१४९

कर्त्तव्यमेवं दाविष्यादनाचवाणमपतः । युत्सोक्तानिष्ठुराचारसन्तुष्टाव तं नृपः ।

अभौदः सेढुमुद्दामां व्ययामस्मोति वादिना । राज्ञाप्यनलसादेहं ततश्चक्रोऽभिमानिना ।

तेन प्राणानुपेत्यैवमन्यस्यातेर्मनस्विना । ऊर्ध्वाधिरोहे सोपानं हतं न निजकीर्तनात् ।

एवं दैवोपनीतानामन्यतातोनां चिकीर्षितं । खधियामात्यबुद्ध्या वा पारमेति मनस्विनां ।

इत्युक्त्वा विरोता वंशनीजरचार्यमात्मजः । भोजे विस्मयता कोटमेवमूचेऽथ मन्त्रिभिः ।

१५०

तं राजपुत्रं प्रस्थानमद्गतान्ते विनिर्गतं । पुनर्यैवत्तयामास दण्डनायकमोहितः ।

सा धीः स साहसारमखदवैकल्यमापदि । नष्टमेकपदे तस्य नायकाले ह्युपस्थिते ।

लक्ष्मीलङ्कितकीर्तिवलाकाशैर्यगर्जितं । प्रतापप्रकाशपञ्च भागधेयाम्बुदानुगं ।

धी शैथीदिगुणेन भाग्यसमये प्रागेव एकै नृपः प्रकलप्रक्रमणं क्रियेत न कुतोऽनेनेति सभाव्यते ।

भौम्यं पद्भुजडान्धवच स ततो गच्छन्नभासोदयं दत्तोऽनेन पदक्रमो भुवि कथं नामेति सन्धिच्यते ।

विरोधिप्रतिबोधाप नन्विधैवं विपरिजितं । नगरस्थमपि क्षापप्रवासमधनमादधे ।

१५१

दायादाययणं राजभूत्याः सर्वेऽपि चक्रिरे । ये केचित्त्वमन् गेहे तदैहैव केतलं ।

पराययपरं दिना न मद्दन्त्यमपि यधुः । किं वा मृतैस्तैर्यै स्त्रीवदमुद्यदचिरादलक्षन् ।

यं काणश्रावतो मर्तक्यवये कापि नर्तको । पुष्टीचक्रे कापि जातां जयमत्यभिधाय सा ।

भूत्वा श्छेदितकौमारा तदृष्टुषसरागिणी । धनसुभावदङ्गात्मभजकाण्डवेष्टितुः ।

तस्मिन् हते तदैवान्नापन्नोऽलमायधौ । तथैव देवयोगेन पट्टदेव्या भविष्यते ।

१५२

आवहृत्पथययं समुपनाययिणीं यधुः । भृपालदग्नेऽप्यलभोतयो राजशेवकाः ।

धेतनवीहतेः सर्वैः शिवाधायी पुरहृतः । नोभावमानाबुद्धेय्य योधयङ्गा हरन् युधि ।

रुन्दमतापतावाप्तो मर्षोऽपि मर्षमेदहत् । आहारादिचरे कर्त्ता प्रक्रियायन्तया कलेः ।

शनीव प्रमुदनादिमाहाय्याख्यानकोविदः । शक्यकोऽकरोद्योषः वृत्तनामां विमुचर्षणं ।

श्रीनेलाभानुलोभार्थलनयैः शङ्कमद्वलः । मसभातीपकोपेन स राजास्वस्थं यातितः ।

१५३

मातुल्यममरा मन्त्रापयपोस्तल गेरिमी । ययश समं स्वययतीरादीय दहने मृता ।

भोजनततिमिदमवधौरीयांमापोपमः । करोत्यभ्यस्तारान् भिन्नः शमः परमदाग्निकः ।

तदेव पुनराग्रेष्टुर्लक्षणां निर्भयं त्रिपुः । सादिपुष्टीभित्तिरूरे मणिश्रावणे नृपः ।

सधं प्रादायमाख्यन्दं दागि जिगवता पुरः । तस्य शालादिने वाग्द्वार्यं गमय निर्यये ।

सदिदेराज्यधर्मा पुत्ताभ्यां प्रादिनेऽपि यन् । मुनिव्रतः सदाचारानुगोपाध्यायजगृहं ।

१५४

विश्यास्य परं राज्ञो भ्रातृन् राज्ञोर्भविष्यतोः । दैमातुरान् सङ्गृह्णादीन्निर्वि दत्वावस्यहे ।

आसेदुपे मुनिद्वयमाजस्रप्रोणिताग्रये । तदा स तस्मै चुक्रोध प्रत्यासन्नवधो नृपः ।

स सुराभ्यर्चनं कुर्वन्नाह्नतः परिपन्थिभिः । रजे तनैववेशेन समराय विनिर्गतः ।

उपवीत्यस्रबाह्वपाणिदभैज्ज्वलाङ्गुलिः । भस्मस्मरस्रटाङ्गो जामदग्न्य इवापरः ।

स्नानार्द्रधवलश्यामलोत्तमधस्मिललोत्तमः । देहत्यागे प्रयागाम्नु धारयन्निव मूर्ध्नि ।

१४८०

उत्प्लीम्नी वीरपट्टेन खेटकेनोष्णवारणी । सोऽसिधारतोऽर्थपात्रो दण्डो खण्डेन दिद्युते ।

भोगे पुरस्कृताः केचित्तद्भृत्याः पूर्वनिर्गताः । अमर्त्यनारोभोगेऽपि तस्यासन्नयभागिनः ।

द्वौ रथावद्विजयौ द्विजौ पौरोगवास्तथा । कोष्टकः स्रज्जकाव्यस्य योधा युद्धे हता वभुः ।

क्षतोऽप्युदयराजाख्यः क्षतायुः श्रेयसक्षया । प्राणैर्नियोगमागमौ नाज्जकोऽपि व्ययुज्यत ।

विरोधयोधैर्नीरन्त्रं द्वारमालोक्य सञ्चतः । त्यक्तकार्यौ ददौ श्रमं स तेषामेव मूर्ध्नि ।

१४८५

शैवलेष्विव खड्गेषु खेटकेष्वमुनेष्विव । जरसा धवलोभ्रान्मन्त्राजस्रस्रवावभौ ।

क्षणाच्च ददृशे श्रान्तशरशंकुश्रताक्षितः । प्रवीरो वीरशयने सुप्तो भोग इवापरः ।

श्राप्यह्रतायुषो राज्ञः किं नाभून्मस्य तादृशः । चिच्छेद यः शिरः पृष्ठे हृदयं भ्रमयन् क्षयात् ।

राज्ञो कुसुमलोखाख्या मङ्गलालापवसभा । गृहेष्वनुज्झं वीतिहोत्रं गात्राणि सम्भूते ।

राजावकल्पयोः पद्भ्यौ बाले सङ्गृह्यरक्षयोः । सुषे मङ्गलाश्रयनी सद्यः चाग्निबाह्वते ।

१४९०

सर्वेषां प्रभागाभ्यागिन्यस्रदन्तःपुरोध्यापिता । परिवाराङ्गना वक्रौ पट्टं चात्रैव विप्रेदिरे ।

महागृहहान्नितापेन शोकोत्प्लेथ जलासुभिः । तप्तावभौ विनस्तायास्तोरे वामे वभूव तत् ।

प्रवर्द्धितायाः स्तन्येन द्रष्टुमचमया पयः । दास्यमानं निवापेपु पुत्र्यायान्द्राख्यया समं ।

धाव्या परस्मिन् वैतस्मिंस्तोरे स्नान्तःपुरे स्थिता । माता भविष्यतो राज्ञो नन्दानिन्दकुञ्जोद्भवा ।

महानसाग्निधूमेन संलक्ष्या वीक्ष्य पुत्रयोः । सोत्कण्ठद्वटकौ बोधादुदग्दक्षिणदिक्स्थयोः ।

१४९५

क्रियता दिवसैरेव पुत्रौ शत्रेः पिबेदियः । जामदग्न्यादितं वंशे शश्वेति नृपतिं सतो ।

अनिपक्षेव दोष्टासौ गृहे खं निरदाहयत् । प्रनृत्यन्तीभिरालीभिरिव ज्वालाभिरावृता ।

वधं दर्शनपालस्य नृपे प्राप्ते प्रतिचयं । अत्यहुतैरन्तराधैरायुःशेषेण रक्षितः ।

दर्पमात्रावशेषायुर्थेद्वा द्रोहेण रक्षितः । सोऽवमानस्य पूयस्य रोगजस्य च भुक्तये ।

कृष्णभाद्रनवम्या तं वधं श्रुतवतः पितुः । मन्त्रात्मजमनोः शोकः कोपेन निरधीयत ।

१५००

आवह्निपुरकयामान् प्रज्वलन्क्रोधवह्निना । अधावदिजयचेत्रं सोऽन्येयुरय सस्मृतः ।

योद्धुमस्थापतन्तन्तं चन्द्रराजोऽयं निर्गतः । पट्टदर्शनपालाधैः सवैर्यैः पर्यवर्ध्यत ।

निजैरपेक्षितशक्रे स चिरं तत्र दुष्करं । खन्पैरन्योऽपि सङ्ग्रामं भूरिभैर्येन श्रुत्वा ।

अचोदमहः समरे तत्र मत्स्य चाचरिः । अंगतां रागद्वौ द्वौ खर्गस्तोभोगभागिता ।

रजोन्धकारे च्चन्द्रेन्दुद्योतिन्याविक्रितो हतः । चन्द्रराजः सुरस्त्रीभिरिन्दुराजोऽस्य चानुगः ।

१५०५

तस्मिन्नपि हते वीरे चक्रे हर्षमहीभुजः । आभारविन्दिनीमूलकन्दनिर्दलनं विधिः ।
 पट्टादयः प्रविश्याथ विटवेशाङ्गनं भयात् । प्रविष्टे सुस्रले देशं दारं दत्तार्गेतं यधु ।
 आस्थानीयः परं पद्मनामा युद्धाहतो बहिः । सखीधरोमर्तुमिच्छुर्वैद्या नीतः स डामरैः ।
 विजयेश्वरगङ्गायसौधाहृदोऽय सुस्रलः । अथो ददर्श तान् सर्वान् पट्टानिव भयात्कुलान् ।
 धूर्तः स दत्तमथस्यो हसन्नीतवान् पुनः । पट्टदर्शनपादौ दौ तेषां पूर्व्वं निजान्तिकं । ११९
 निःश्रेष्ठभावादारोदुमचमौ सुस्रलानुगैः । तौ मृताविव निर्व्वद्धपाणौ रज्ज्वाधिरौपितौ ।
 तयोर्व्विद्वेशगमनं ब्रीडादर्थायमानयोः । प्रतिश्रुत्याकरोद्भीमान् सुस्रलोच्चा निमार्जनं ।
 द्विगोष्ठ्या मृष्टमांसादिभोगैस्तस्यायतस्तयोः । तस्मिन्नेवास्ति मन्दलम्बिदेशास्तुक्प्रमाययौ ।
 केनाप्यधिष्ठितयुगे परेद्युर्थस्य सुस्रलः । जाने विद्यस्त्रोऽप्यङ्गं रोमाञ्चयति तत्कृतिः ।
 क्रासटो नृपतिर्दंष्ट्रभर्तुर्मातुलात्मजः । उमाधरमुखाद्यान्वे राजानो यत्र च त्रयः । १२०
 राजपुत्रद्वयारोहतन्त्रिसामन्तसन्ततेः । न यत्र गणनाः काश्चित्तेव्यष्टादशस्रभूत ।
 विजयेशाङ्गनस्यानां दारमुत्पात्य सेऽविद्यत् । एकास्त्रेयान्तरं तेषां साविराचेपरुचवाक् ।
 स तत्र साक्षिणं कृत्वा समावाप्तिजयेयुरं । प्रतिश्रुत्याभयं तेभ्यः प्रणतेभ्यो विनिधेया ।
 पुनः सौधायमारुढस्तान् सर्वान्पितायुधान् । रज्ज्वद्धकरान् मृत्योरानिनाय ततोऽन्तिकं । १२१
 स्वर्गहृत्पदस्थेऽपि पूर्णायुधपरिष्कृता । कोर्णपुष्पोपकारेव सुस्रलास्थानभूरभूत् ।
 विन्यस्य पट्टपासानां पट्टानिव स तान् करे । संरक्षितं डामराणां अयं तत्राकरोत् स्थितिं ।
 ततः सुवर्णमानूरग्रामं संप्राप्य बन्धनात् । पट्टदर्शनपादौ द्वावौज्ज्वलीद्वेषान्तरौ न्मूढौ ।
 पट्टः गृह्णतुं प्राप्नो भाव्यथा गतया गृह्णात् । संकष्टमानोऽप्यस्त्रार्थोदत्तपत्नीदिगन्तरं ।
 यावन्मात्रायाचितौ सा विदेशौ न्मुख्यसचणा । द्वावौज्ज्वलीद्वेषान्तरौ पट्टमैत्र्याविसृजिता ।
 अहंपूर्व्विकया राज्ञिघृष्टुरय सुस्रलः । नगरासादनादैर्द्वदभिसन्धातुमयजं । १२२
 समानप्रियवयसोः सर्वदोहामयोरभूत् । यस्माज्ज्येष्ठं कनिष्ठत्वं प्रकियारक्षितं तयोः ।
 दिद्रेखद्वयसु यातेषु कामं सान्नां भुवं बली । उदतिष्ठद्राजधान्याः सविधदेव सुस्रलः ।
 निर्दग्धं कलशार्थं तत्प्रसन्नं भूपतेः सुत । पुण्यापराभिधौ भाजदेवो योद्धुं विनिधेया ।
 आत्मवच्छ्रमोनेन कुमारार्णां प्रदुष्टतां । योभाय्यर्थवत्तत्पिवा हतोऽशो विदधे सदा ।
 एतौ गत्यन्तराभावात्तदानीन्तु निरङ्कुशः । केषु केषु न युद्धेषु धोधानामपणीरभूत् । १२३
 भवितामस्तु न्यः स आशेषाग्नेर यद्भितः । कुर्व्यादुत्साहमप्येवो निर्दोषादाम किं दिग्गः ।
 नामीतिविश्राम कश्चिपयोगस्तु विहीयते । अस्तविसृज्यते सर्वो विषयश्च दुर्लभः ।
 स राजसुरदागविराग्य रिषोरभूत् । अद्युहामेऽधिकं ज्ञातस्त्रिभरिव तिमिद्विलः ।
 एतप्रभां पितरि प्रपद्य विगर्हणं गार्हति तत्प्रयतिः ।
 एतौ भवेत्तत्तदुच्यते किं तेनैव दत्तः । युसुमाधिवासः ।

देवेश्वरात्मजः पितृः पार्थिवेनाधिगौरवं । वद्धितोऽप्यभजत् पापः प्रतिपक्षसमाश्रयं ।

१४०१

ततस्तदात्मजो मल्लः प्रस्थिते सुसुलाहवे । नृपेणार्थायमानस्य खेदाकावशोचितः ।

शाम्यस्यचान्नरं राजन्ममेत्युक्ता विनिर्गतः । खड्गधाराजदैर्मानो चानिमज्जालयद्रेण ।

सर्वनाशादभूदुःखं तथा न हृदि भूपतेः । तदन्तरापरिज्ञानात्कृतमस्य यथाधिकं ।

विभवैर्नित्यसंमूढा जानते लन्नरं नृपाः । सदा शक्या यदा तेषां प्रतापैरेव सक्रिया ।

भोजेन निर्जितानीको विद्रुतस्तुस्त्रो रणात् । लवणोत्सपलायागाहुर्दर्शितगतागतः ।

१४०२

प्रत्यावृत्तस्तो भोगस्त्रीजातपकदर्शितः । उद्यानान्तस्तनुं तस्य पित्रा सह मुञ्जर्जहा ।

अथोत्तरेणोदतिष्ठन्नादः पारान्मृषौकसः । व्यायान्महात्मजः प्राप्तः सेतुराच्छिद्यतामिति ।

सुसुलेन हतं राज्यं नाथायामि द्रुतं यदि । स दण्डनायकेनाभूत्सन्दिष्टसि पापिना ।

अतो जवेन चाविचल्यमश्नाबधीन्द्रधे । नरेन्द्रेण देवायवर्त्तिनं देवनायकं ।

अथोत्तमगाम स्यामस्यः सह व्यूहेन सादिनां । नगराधिकृतो नागस्तस्याग्राहूरसैनिकः ।

१४०३

यथास्यां पार्थिवोऽवध्नौ प्रधानपृतनान्विते । वभार नोऽपलाशद्वां सुसुलाहविनिर्गतः ।

अपसैन्यो मल्लस्तुर्न्यावत्तस्मादग्रदूत । अपनीतमिरस्ताणस्तावत् तमवन्दत ।

मण्डलेन्द्रेण वत्सं प्रियं श्वेतरविश्वसन् । दुःखे स्वयेष्टं दासीति स च पापस्तथाकरोत् ।

तस्य द्रोहफलं दृष्टमेतस्मिन्नेव जन्मनि । मण्डले यदनन्यस्मिन्निविष्टं जीवितं जहा ।

ततो राजा शरित्तीरं प्राप्तः प्रैक्षत डामरान् । सेलये श्यामविक्रान्तान्द्रावदग्धान् क्रुमानिव ।

१४०४

वल्लववारवाणस्य तेषां मध्ये वपुर्वभौ । परं जनकचन्द्रस्य शूकस्येव तमोन्तरे ।

महासेतुः स घटितो राज्ञा नैभिः स्वसिद्धये । पर्यवसन् विधिवशच्छत्रूणां सिद्धये पुनः ।

अथारुह्यरादाय वक्रं हर्म्यं चतुष्पिकां । शतद्वारे मर्तुकामा देव्याः शशिमुतादिकाः ।

लोके विरक्तः सेलये दायादैस्सह सङ्गरं । ददर्शान्ययुजोनाग्निमिव निर्बन्धितः प्रभोः ।

विजये सावेक्षणोऽसौ वक्रिदानीन्धताः प्रियाः । अनिघ्नं वारयवाजा सेलये रणमपश्यत् ।

१४०५

अथ विन्यस्तवर्माणं राजसेनागजं शरैः । सेतोर्जनकचन्द्राद्याः प्रमुखस्तमाश्रयन् ।

स विद्धोर्ममसु शरैः पुष्कारोद्गाररुहजः । स्वचमूमेव चरणैरष्टद्रादिमुखोलतः ।

विधिनेव विरुद्धेन सिन्धुरेण कदर्यिता । भ्रष्टापत्तिहयारोहा समपद्यत वाहिनी ।

सेतुं तीर्णस्तो वैरिसैनिकैर्बिमुखोलतः । शतद्वाराङ्गनं चस्तः सायारोहोऽविश्वरूपः ।

तदा तु वेशरहितो रहोऽपि ददृशे न यः । भुञ्जानस्यापि यस्यास्य मुद्रा नैव व्यभाव्यत ।

१४०६

समयद्विगुणाकांशस्वेदप्रखिन्नविग्रहः । पुनः पुनः चित्यमाणस्तवस्त्रांस्योर्नैजः ।

अनवस्थितपार्ष्ण्यन्ताघातप्रचलितं हयं । निरोद्धुम्बज्जगः कर्षणवृत्त्याग्रहं करं ।

खल्लाटश्रीर्धपर्यन्तलमिनी कुन्तलच्छटा । प्रापयन् अथशेषानां करेण गलितसिना ।

लडप्रलंबनिर्भूयश्रोचपालिलताच्छलात् । कालाहिनेव भूर्तेन वेष्टितोऽकुक्कुन्दरः ।

निस्त्रासूलतयोष्कुक्कै जतुपीताविवासकृत् । श्रोत्रावुत्तिष्ठच्छ्रेण विह्वला जिह्वा विह्वन् ।

१४७१

कनीनिकासक्रेणुषामधूसरमाननं । उत्तानीकृत्य घृष्टस्याः पश्यन्दीनमनाः प्रियाः ।

परिभ्रमन्नङ्गनान्तः सखाः स ददृशे जनैः । वस्त्रिदानोद्यतास्त्रास वारयन् करसंज्ञया ।

महाराजस्य वेश्याभूद्राजधान्यन्तिकेऽपि यत् । तीर्त्वा जनकचन्द्रेण तत्र वस्त्रिदोयत् ।

राजधान्यन्तुलं दृष्ट्वा ज्वलन्तं वस्त्रिमागतं । भेजे पलायनं भोजो राज्यं निश्चित्य स्मरितं ।

१४८०

स गूढैर्बिम्बिहिषां भोमैर्नैरिव तिरोहितं । दारं भित्ता तुरङ्गस्यः प्राङ्गनान्वियंयौ वदिः ।

पञ्चपैः सादिमि. साङ्गैः बोहोरौन्मुख्यमाश्रितः । प्रतस्ते सेतुमुत्तीर्य सिंहराजमठायगं ।

या तस्य दृक्पयात्सूतोः सासुरालोकयन्दिशं । राजाश्ववारैः सहितो वेश्मनां वहिरभ्रमोत् ।

अत्रान्तरे मर्तुकामास्त्रातं काश्चिन्नृपाङ्गनाः । अश्वभिक्षापरिजनैरभ्युप चतुष्किता ।

शाब्दिपुष्पसदा ज्ञात्वा शबकः पतिता इति । मत्वा चतुष्किताशङ्के ततोऽभिमुददोपयन् ।

वास्तव्या डामराद्याय घ्नन्तोऽन्येयमुदायुधाः । ज्वलतः क्षापतिस्त्रहाङ्गाण्डागाराद्यलुण्ठयन् ।

१४८१

केचित्तत्र वधं प्रापुर्बिषदं केच नात्यजन् । अदृष्टवस्तुषम्राशिः केपाश्चिद्वास्तुदामवन् ।

सितेयं शर्करेत्येकः कर्पूरं वदनेऽक्षिपत् । ततः सरिति नङ्गाण्डं निर्दग्धवदनोद्यधात् ।

पामरैः स्वर्णचिवाणि कैयित्स्वर्णघट्टेभ्यः । विनिर्दग्धानि वार्त्ताभि विचित्रं भस्म सादरात् ।

अविद्भूमात्किंक्षामसितपण्डुलविभ्रमात् । कश्चित्पामरनारीभिर्धरद्वेषु विवर्णितः ।

वस्त्यदृश्ये देशेऽस्मिन् खलोकारेण तादृशः । एवं विवर्णितो खलोर्न पुनः कापि दृश्यते ।

१४८०

विदाधरीरिवोदान्तवेशः क्षापतिस्सन्दरीः । धरन्तो डामराः कूग दृश्यन्ते स्म पदे पदे ।

वसन्तलेखाप्रमुखाः सद्युपासत्रं चकिरे । निर्यातवेशः खान्देवावाशः सहादशाग्निघात् ।

गृहाणां दहमानानामश्रूयत चटत्कतिः । गाढोक्कयमानोऽध्वचिन्मुघोपप्रतीतिस्तत् ।

श्रीपद्मश्रीमपापार्थसितसदीक्ष्य पार्थिवः । आर्षं श्लोकमिमं शोकात्स्मृत्वापाठोत्पुनःपुनः ।

प्रजापीडनघन्तापासमुद्धूतो ज्ञताग्रयः । राज्ञः कुलं श्रियं प्राणान्नादग्ध्वा विनिवर्त्तते ।

१४८१

दग्धाय राजधानीत्यमुश्चलोडामरान्वितः । अत्यक्तपैत्यं बोध्यारिं पारमवतरत्युनः ।

ततो युद्धा मर्तुमिच्छन्त्ये राजा कुसात्मतां । उच्चावचैर्मतिदैधैः पदातीनां क्षणे क्षणे ।

गच्छन्नलन्तापासदिराजपुच्छधिया मृधं । दण्डनायककाक्षेन न्यपिधत्त पदे पदे ।

पुच्छस्य सोहर्षं वापि याहीत्युच्ये च चयकः । प्रयागस्येत्तरः पक्षः प्रत्यभान्नायिमः पुनः ।

वाभामपुष्टा पुच्छस्य मृपतियोकुलीभवन् । पदर्वो भोजदेवस्य याहीत्याह स चयकं ।

१००

प्रयागमावागुचरो राजन् संपत्यसे क्षणात् । तस्मान्नामपि मा त्पापोरित्युच्ये तं स निःश्वसन् ।

षोडशस्यैव भागो निर्दोषोऽमीति कथ्यते । तदाप्यस्मिन् क्षणे कस्मान्नादुसह्यते वचः ।

विना पुच्छं न पश्यामि शोकैर्वापि दिवसे दिवसः । त्वं तस्मिन्नुदसमृद्धे न मन्सु कर्तुमर्हसि ।

अद्यानिमित्तं कनकलेपेव दिवसेष्वभ्युत् । मन्त्रियो राजपुच्छेन तेन तस्याभिमानिता ।

गिरा प्रभोरुपालव्यस्ताद गूरुणगर्भया । स लज्जानस्रवदनो राजपुत्रानुसार्यगात् ।
 पञ्चाशताश्ववारैः स भ्रातृभृत्यादिभिः समं । उत्तीर्णः सरितः पारमात्मना पञ्चमोऽभवत् ।
 भ्रातृद्वारेऽश्ववारे च गेया राजात्मजे पयि । हताये पतिते सोऽप्रहृष्टनकेनान्वितोऽभवत् ।
 अनाश्रुवन्नाजसूनेर्बोधा वा वर्त्तनाप्यटन् । गलितेऽहनि सम्प्राप वितस्तामिन्नुसृष्टम् ।
 एवमात्मान् परान् पुत्रमन्वेष्टुं प्राहिणोन्नृपः । अन्येऽपि तन्निपं लब्ध्वा तस्य शार्वादावाचतन् ।
 उक्ताचदायिना कुट्टं राजपुत्र्यादिविग्रहे । योग्या न संहता भृत्याशिसारः कटकः कृतः ।
 लोहुरप्रस्थितो विघ्ने राजपुत्रस्य कारितः । प्रवेष्टितः पुरं वैरी राजन्यन्याहवाकुले ।
 सर्वस्वध्वंसिना येन स एव नृपतेरभूत् । तदापुचितकृत्यं निषङ्गादृष्टनायकः ।
 राज्ञः कृत्स्नावसन्नस्य गृह्णतोऽप्यङ्गमन्वितं । नैकत्र कृदिकर्तव्ये काम्यधोरधियोऽभवत् ।
 मर्त्यैर्यथा निखिलरन्ध्रमुखेन वंशः संपूरितो न खनु शब्दमपाकरोति ।
 तैलैस्तथा वज्रपथप्रचयेन मन्त्रं सङ्कल्पितः किल न निश्चयमभ्युपैति ।
 भाग्यक्षयस्यैतदेव लक्षणं प्राकृतोऽपि यत् । अपृष्टः कथयेद्वाङ्मनसं स्वहृदयोचितं ।
 चैलोक्यनाम्ना सूतेन ग्रसता दण्डनायकं । निरोध्य वल्गामित्युचे भूयः स्नाभृङ्गणोन्मुलः ।
 एकाङ्गैः सायववारैः प्राक् जिगाय तत्पितामहः । तद्गच्छामोऽचरटलोपाम्नात्तस्यैवेच्छया ।
 पदातिप्रायश्चैस्यास्त्राग्निहन्तः संहतास्त्रिपून् । पश्याद्विपत्य तैः शकं श्येनादव विहङ्गमान् ।
 ततश्चिचलियावेव राज्ञि तत्कटको दिशः । सट्स्थान्मुहता रङ्गप्रेक्षिकोऽवगमत् ।
 पारेवितस्तां प्राप्तेभ्यः पाथेयायात्मजन्मनः । समस्य राजजन्मभ्या रत्नप्रेवेयकाद्यदात् ।
 आरामिकैस्तैः सम्प्राप्ते राजचिह्ने चणादिव । तेजःस्फारोजितो राजा गतश्रीर्ददृशे जनैः ।
 पदे पदे भ्रम्यमानः सैन्याऽचरटलादिषु । स्थानेषु चाभ्रमोत्कथिच च तस्य पदान्तिकं ।
 संशयात्थय वस्त्राम सायं वेम्नानि मन्त्रिणां । प्रवेशं प्रददौ चास्य न कोऽपि द्वारि तस्युपः ।
 प्राचोपवेशकुशलाः शक्रास्त्रलेन कुचचित् । मिथ्यासम्भावनाभूमिर्भेषागो ब्रह्मवन्धवः ।
 ये केऽपि देशे सन्त्यस्मिंस्तद्गद्गेष्ट्यास्त्रया भ्रमन् । प्रविचिर्मुट्टहान् प्राप कपिलाख्यस्य मन्त्रिणः ।
 तस्मिंस्तोहरकोट्टस्यै तत्पत्न्या स्यातुमर्थितः । नैमित्त्यं कोट्टं गन्तुं न प्राविचद्वैवमोहितः ।
 आर्तस्य तस्य तत्पुत्रैः पिष्टवद्गोहकारिभिः । अणिकैहन्तमर्षस्य स्वं निःखैरिव गोपितः ।
 सदोषोऽस्मोति सोऽज्ञासीत् खयं गृह्णन्विगर्हणं । तदैव गोपिताशेषकृत्या दुर्मान्वितभिः पुरा ।
 गृहीतसर्वभैराशः पार्थस्यैष्यविश्रमन् । अभ्रक्षद्युधमुत्तीर्णो नितरां विरलानुगः ।
 प्रत्यापयन्तः सभूतिं पटचिंशतिकुलेषु वै । तेजस्विना भास्वतोऽपि सहस्रो नोचकैः स्त्रितिं ।
 तेऽप्यन्तेऽनन्तपालाद्या राजपुत्रासमत्यजन् । सार्द्धं तां दधति ध्वान्ति स्त्रिगताम्नाः पदे पदे ।
 बाह्वनाञ्जोहिलमटोपान्तं प्राप्यावतीर्णवान् । सदण्डनायकेणापि तत्पते सोऽनुजन्मना ।
 दहासच्छरुवावसलच वसुमिदं निजं । वीक्ष्यते स्थानभेयामोद्युक्ता व्यजेन सोऽचलत् ।

१६०

१६१

१६२

१६३

१६४

१६५

यियासोरनुजं तस्य पाथेयार्थं प्रयागकः । ययाचेऽङ्गदमसौ स प्रादात्कनून् तत् पुनः ।
 रकाप्रकाशेषश्रीस्तो वा शेषजीवितः । प्रयागशेषानुचरो नृपतिः समपद्यत ।
 सुदक्षमकम्बलस्य जेलकाख्यस्य तत्त्वणं । मुक्तो नामान्तिकं प्राक्षेनृपतेराश्रतामगात् ।
 उदीपविहितैः खतैरपे दुःसहारा वितिः । भ्राम्यतस्तानुवाचेति नारी काचिदुज्ज्वलन्तरात् ।
 ततस्तीरे वितस्ताया निषण्णोऽस्मिन् प्रयागकः । गन्तुं जयपुरं कीदृमाजुहाव स नाविकान् ।
 स हि प्राक्संविदं चक्रे तत्रत्यै, सह गच्छिभिः । नृपं प्रेयाश्रयं नेतुं भीमोदवस्य मन्दिरं ।
 उच्चताश्रयिणायूचे भीमादेवेन येन सः । राज्ञोऽनुगो यमियाभिः प्रविष्टेषापवेधनं ।
 नौचरैराहतां नावमारोह न भूपतिः । नाभेन्दुखः समासन्नदृष्टिपातभयाकुलः ।

१२१

१२४

पथ्यापतत्कालकरस्यभोगिसन्दर्शनेनेव मतिप्रदीपः ।

विभ्रं प्रशान्त्युत्सुखतामुपैति विनाशकालेषु शरीरभाजां ।

तस्मिन्नेहसुमित्रेऽपि यस्य मानवतः परं । अनन्यालोकिनो दृष्टिर्भजे कुलधूषणं ।
 नीलाश्रयीः स विन्याख्या जामरामलितो हितैः । तदापि प्रथमो राज्ञो विसृतिं संश्रयार्थिनः ।
 युगलकं । ततः प्रावर्ततं त्यक्तुं वारि वारिमुच्यं गणः । समामिव चालयितुं द्रौहस्येन दूषितः ।
 भूर्निर्भेना दृष्टिपाततमिच्छा दुःसहायिता । वैरिभोतिरिति प्राभूत्किङ्किं तस्य न दुःखदं ।
 इति वृत्तान्तोऽथेन धिक् दुःकर्मविधाधिने । अस्मर्तव्यमपि यत्कं नाम यादृश्येऽधुना ।
 सोमानन्दाभिधानस्य पूज्याः सिद्धस्य देवताः । सोमेश्वराभिधाः सन्ति काचित्पितृवनान्तरे ।

१२५

१२६

१२७

१२८

तस्माच्चित्तान्गना तुङ्गतमप्रच्छन्नवाटिका । अभूच्छिवाभिधानस्य कुटी सुदतपलितः ।
 वारिजिया सविरहभुजङ्गीति प्रसिद्धया । भियाख्यया समभजे चोष्टेन कुट्टिनोचितं ।
 तस्य प्रतापगौरीय देवागारान्तिकास्ति । कुण्डो मुक्तेन तां निन्ये क्षाम्यदस्य सतां चमं ।
 भृकुमालस्य नृपतिस्तमालस्य प्रयागकः । यान्ति सा विदुह्योतिन घ्नां पश्यन्तोऽन्तरान्तराः ।
 निरूप्योपाङ्गसंशक्तसूतवासाः सुखनम्रपः । सतां प्रयागमुक्ताभ्यां कथञ्चिद्रापितः कुटी ।
 तदा कुमन्त्रिनिष्कृष्टं सयापहारणचमं । शोचन् सस्मार कन्दर्पेन्द्रं दैत्यमिवोत्पलः ।
 प्राकारमूर्ध्ना मुक्तेन प्रविष्टेन क्षतागलां । नृपः कुटीप्राङ्गमोर्षीं विवेशास्त्रिततापसां ।
 विगतोऽग्नस्ततः पादस्त्रासामृदचिणोऽत्यशतः । मेने तेनानिमित्तेन स सत्यं समुपलितं ।
 कुट्यामगलहृदायां निषण्णोऽङ्गने यथा । रात्रिर्भीतिमतो भीमा तस्य घोराम्भमालिनो ।
 पटोपलिप्तः पट्टाङ्गमण्डिलमोनिनाय तां । दासकमलिकाच्छन्नगोष्ठेषु सरां निगां ।
 विषण्णाराम्भरा दुःखमामीनप्रचलायिते । निर्निद्रस्तम्भवच्छाद्वाङ्मयप्रिव समाकुलः ।
 कोऽयं केनाभिभूतोऽयं क वतं कोऽनुगोऽधुना । किदृशमिति निश्चाय मुज्जुम्भरकम्पत ।
 यत्नं राज्यं प्रिया दग्धा भद्रा समुत्पन्नवः । जातोऽस्येकाक्षयाथेयानुठन् मिशामुजोऽङ्गने ।
 एतैरेकस्य निश्चाय दुःखं नैष्टि सोऽपरं । प्राप्तावधानं शोचन्तमात्मतुल्यं कयास्त्रि ।

युग्मं ॥ भोजस्तु वाजिभिर्दिवैरवशिष्टैः समं व्रजन् । हस्तिकर्णान्तरं प्राप निर्गत्य नगरान्तरात् ।
व्रजतस्तस्य धीरासीन्नियतं पञ्चैर्दिनैः । पुनः सम्प्राप्त्यां राज्यं यदीन्द्रोऽपि भवेद्रिपुः ।

गर्भवास इव पौरुषे स्फुरन् किञ्च कर्म पुरुषयिकीर्यति ।

कर्म वायुरिव संस्पृशन् दृष्टान्मूढमेव कुरुते तु तं विधिः ।

मातृभिर्दत्तपोयं भृत्यं नागेश्वराभिधं । प्रतीचमाणयुक्ते स गङ्गावाटान्तरस्थितिः ।

१११५

शून्ये देवगृहे तत्र तिष्ठन् श्रुत्वा तमागतं । स निर्ययौ तेन तस्मिन्निःशङ्कं प्रहृतं पुनः ।

तत्र प्रादुष्युतद्रोहे चन्द्रधर्मादविच्युतः । राजपुत्रः स यच्चक्रे न तत्कस्याहुतावहं ।

स सिंहइव संहारं कृत्वा युधि विरोधिना । अस्त्राङ्गरागलिद्राङ्गो नृरश्वयामभूषयत् ।

भ्रातास्य मातुलापत्यं विपेदे पद्मकाभिधः । खेनेष्टालिवचैव सख्येऽसह्यपराक्रमः ।

मठं सूर्य्यमतीद्व्याः शर्व्व्यामुच्चलोऽविशत् । भ्राताप्यस्य रणश्रान्तो सवर्णोत्साहमाययौ ।

१११६

हृतं भोजं श्रुतवतोर्हर्षमाचि स्थिते तयोः । मनस्युत्खातशून्येऽग्निरैवैका पथ्यश्रियत् ।

प्राप्तमप्राप्तवद्वाज्यं तथापि प्रत्यभात्तयोः । प्रवासे विलूते राज्यं सुखे लभे च कुत्रचित् ।

प्राप्ते कुतश्चिदानीतो मुकेनाविश्य तापसः । प्रणम्य नृपतिं चक्रे खकुटीं तां निरर्गलां ।

तां दंशमशकाकीर्णामासीर्षेनृणविष्टरां । कृताम्बुवेकां मुकेन नृपतिः प्राविशत्कुटीं ।

यद्गिरा वज्रमानोऽभूच्छ्रुतया भूभुजामपि । स भूभृष्टाटुकारित्वं भीतिभिलाभान्नोऽप्यगात् ।

१११७

मिचाकस्त्रोचितायास्त्रमनुदानुं वपावहं । आलापय्यवहारार्थां तस्य शृण्वन् स विव्यये ।

स मिचाकः प्रयोगेण विक्रियायाधरांश्रुकं । निजन्दत्ता त्रिषष्टये विपतिं भोज्यमिदृश्ये ।

कदुक्तिः कटुवागग्रे परोचं भेदभीतिहृत् । कुतापसो दौस्थ्यहेतुर्नृपस्त्वारिथ्यायभूत् ।

मध्याह्ने स्कन्धविन्यस्तभोज्यभाण्डकरण्डिका । तपस्विन्यापयानिन्ये तेन छुद्रतर्पस्वना ।

भृत्यमिचाकयोः पूर्वं स्त्रिया अथय पार्थिवः । खं वीक्ष्य गोचरीभूतं निरागो जीवितेऽभवत् ।

१११८

तेन प्रयागोपहृतं भोज्यं तदनुरोधतः । स्पृष्टमेव न भुङ्क्तु तोत्रदुःखोत्प्लावना ।

का वार्त्तति प्रयागेण प्राङ्गनस्येन पृष्टया । तापस्या याम्यया मुके व्यक्तभोजो वधस्ततः ।

मिथैतदिति तेनाहंकथ्यमानोऽपि पार्थिवः । श्रुतिं तामङ्गशकुनं परीक्ष्यानुद्ध नान्यथा ।

नारोहति गिरं शचोरप्रियाख्यायिनोऽपि यत् । तस्य सम्बृते दुःखं निमग्नस्य तदापदि ।

स शोचन्नात्मजं वाक्ये नीत्यै यां यन्त्रणां व्यधात् । आजन्मदुःखदायित्वं मेने तस्यात्मनस्तया ।

१११९

हतः स समरे वृत्त्या प्रवीरस्पृहणीयथा । यज्ञे तेनातिवात्स्याददृश्यायीव घातितः ।

गन्त्रिषु हारान् पुत्रस्य धौवनव्यूढवदसि । पश्यन्नात्मनि सङ्कल्पैर्विह्वलः शोऽकृताशिषः ।

रचणीथो हतो बलो दृढस्तेवं स्वजीवितं । रक्षाम्यनुचिताचारैर्जिह्मयेति स चिन्तयन् ।

एवं स पुत्रभोक्तेन धृतावाच्यव्योव्ययन् । निनाय तापसावासे द्वितीयामपि यामिनीं ।

कृतार्थनः प्रयागेण प्रयातुं भगवन्मठं । भोक्तृहारितधीराच्चै न सङ्कल्पमपि व्यधात् ।

११२०

समेन्दुवदनं सान्नावश्याधोभोस्त्वर्षिणी । रथाङ्गाकन्दिनी रात्रिः सङ्गेः केवाय सागमत् ।
 क्षुत्पिपासापरिचामं प्रभुं वोढुं स तापसः । प्रार्थ्यते स्म प्रयागेण प्रातर्मौक्त्यसिद्धये ।
 उपनिम्ये विनिर्गत्य प्रविष्टस्तापसस्तयोः । सत्यं जनास्वपुर्णे दे पात्रे तद्दीव्यात्पुनः ।
 कस्यापि गृहिणी यागोत्सवादेते मया हते । तस्मिन्निवृत्त्युक्तव्यूहे विनिवस्य प्रयागकः ।
 राजन् स्वामिविद्योगोऽस्मिन् पश्य लोकस्य सुखतां । स तौ जगाद विदुषन् किं मूढ इव भाषसे । १९८१
 योगतो गतरवासा तद्वत्त्वा नापरः चनः । सर्वैः निजमुखापेक्षो न किञ्चित्कोऽपि शोचति ।
 लोकैकचक्षुषि गते परलोकमर्के लोकः स्फुटित्वस्त्रिभुवनं सुखं गृह्येत् ।
 कोऽन्या विचिन्तयितुमर्हति विद्यमेत तिष्ठेन्नया विरहमेव कथं किञ्चेति ।
 पुत्रस्य छेदविद्याः पूर्वमाप्तवये भुते । ययैकः प्रभवेन्नायुस्तथा खेदोऽपि देहिनः ।
 अहमेव हतं पुत्रं शुभ्रा जीवितजीविनं । तिष्ठामि स्वस्ववद्यत्र तवान्या निन्दता कथं ।
 इत्युक्त्वा विरते रात्रि पुनर्गूढं प्रयागकः । प्रेरयन्तापसं भोज्यं कर्तुं ते भाजनं त्यजन् ।
 अस्नानव्ययमिष्टे मे पर्याप्तं नास्ति वेतनं । यते तथापीदृक्ता स खेदेद्वयं निर्यये ।
 गीर्वाणं रक्षस्वमणितमत्यल्पदद्याति यि । अमृतं पारतन्त्र्यं नास्त्वसत्तैस्तु दुर्जरं ।
 कुन्या मनोरथो नाम विप्रस्य वनवासिनः । सुदृष्टपक्षितस्तस्य तां कथामुपब्रवीत् ।
 राज्ञः सन्दर्शं दादादं भवावो भूतिभाजनं । इत्युक्त्वा तेन नित्यं स देगधृतां सुदृष्टतापसः ।
 जज्ञे भूत्येन गच्छेत् ज्ञातः सोऽन्येन केनचित् । सङ्गं पश्यदसतोऽप्येकं जसकर्मणोः । १९८२
 दम्पाराजसं प्रवृत्तिं बुद्ध्वा ताभ्यां न्यवेदयत् । उचलाय घमादिघत्कार्ये तत्र तमेव सः ।
 केचित्तु भृशं भिद्याव्यमित्राराजोपसंपत्ते । कायस्य कारणं प्राङ्मुखोऽप्युत्तापसविप्रयोः ।
 वान्ता चेद्वगेतिथं भुङ्क्ष्येति वदुः । काले तद्भूत्यपादस्य तस्यैव द्रोहमुच्यता ।
 सप्राक्कन्यमाकूटो नन्दः । तास्ता विमानताः । विप्रे दे यत्प्रकारायां युक्तं तत्तस्य कर्त्तव्यं ।
 पुत्रपत्नी हर्षदेवस्तु प्रयागेणार्थितोऽपठत् । प्रत्यये पुत्रमोकेऽपि भोजनायाकरोन्मनः । १९८३
 गृहीतभोजनं जानन् प्रातः प्रातः स तापसः । तमोरेर्ध्वशिरोक्षिप्तं मोडांश्चिद्विश्रित्वापजः ।
 अपश्य च कुटीं कर्त्तुं वेष्टितामेत्य शक्तिभिः । शूराव चाङ्गनदारादार्यामाणार्जुनाङ्गनिं ।
 जानं जातं ततो द्रोहमज्ञनात्तापसाधमं । सशक्तिं मुकुमोदोऽप्युत्तमं व्ययोकयत् ।
 मुकुं विष्टञ्च हत्वा च दारमुद्घाटिताररिः । त्यक्तभीरादधे लब्धौ चुरिकामनिकस्थितां ।
 स्वस्त्युक्तविधिं क्रूरसाहमाहक्रियेन्नादः । आहोरात्र्ये लष्टाविधनु कवचितो भटः । १९८४
 न राज्ञः मरुटिकुटीं बह्वाधोऽप्युत्तमं । चितौ व्यायामकुण्डो नाचधोऽप्युत्तमं पुनः ।
 पतिनेन हतेनां धा वराकेणामुना न मे । इत्युक्ते दुरहङ्गारङ्गस्तस्मिन्निवस्ये च ।
 भीममुत्तापस्य निपन्येकान्द्याप्युत्तमं भटः । भयाङ्गुभी न्यपततां तं विवाकोचतायुधं ।
 पठे पूर्वमप्रविष्टं निष्ठन् स्वामकनिष्ठः । स दरात्रिं वामुत्तापसं रेजे दण्डाहतिः चणं ।

न सिंहनादैर्नां भेरीद्वयैषोपैर्नवान्मदैः । शस्त्रशब्दैः स शुशुभे भूपत्यन्तचषे रणः ।
 आखाभाण्डप्रवेशस्य विडाला इव डामराः । परं प्रवेशितास्तस्य निःशब्दं शक्तिणः कुटी ।
 अथान्यो नोभ्रमार्गेण सम्प्रविष्टः प्रयागकं । हला दोष्णि च शीर्षे च राजानं समुपाद्रवत् ।
 राज्ञः प्रहरतः शस्त्रं वद्धयित्वा स शस्त्रस्यत् । वचमि क्षुरिकाघातद्वयं प्रादात्कृततवरः ।
 वर्णान्महेश्वरेत्येतान् दिवक्ता गतजीवितः । पपात निहतो भूमी क्षिप्तमूल इव द्रुमः ।
 पलाय्य संप्रविशतो योग्ययौरस्य यादृशः । चक्रवर्त्यपि स प्राप वधं वेगमनि तादृशं ।
 नान्यः स इव कालेऽस्मिन्दृशे भूतिमान्नृपः । गर्जनिर्हरणवच्च तस्यैवान्यस्य नैचितं ।
 यदैकेनैव शंयामवैमुख्येनोन्नतात्मनः । सर्वप्रकारं सुभगं माहात्म्यं तस्य खण्डितं ।
 नेयवुद्धितमेवासीदथ तातस्य दूषणम् । सर्वज्ञेयवहा दोषाः कृतज्ञास्तन्मन्त्रिणां पुनः ।
 द्वाचलारिंशतः साष्टमासा यस्य वयः समाः । स शुक्रभाद्रपक्षस्यां हतोऽब्दे सप्तसप्तने ।
 राजा दुर्धैधनद्वयं स्वतंत्रच्छेदमिच्छता । सोऽभूज्जातकयोगेन कारितः स्खलुचयं ।
 तस्मासीत् क्षार्कगौ जीवबुधो शुक्रोष्णगू शशी । तनयामिवजामिचखेपु कर्कटजन्मनः ।
 चन्द्रदैत्यज्योपेपु खमदात्मजगेषु घत् । आहुः सुसंछिताकाराः कौरवादीन्कुलान्तकान् ।
 निर्वैद्वान्पञ्चजनः क्षत्रतो देशेऽस्मिन् वेरिणोऽनिकं । दस्योऽरिव शिरस्त्रिहता स्वामिनोऽपि निनाय तत् ।
 तस्योत्तमाङ्गे भूमर्तुष्टिद्यमाने ससागरा । चक्रे भूर्निर्भ्रापि योर्ध्वं महतीं जशै ।
 तन्मुण्डे लगुडाच्छेदं यद्युक्तं जनोद्यधात् । अभूत्तेनाभिभाषेन सोऽपि दीर्घोपसर्गभाक् ।
 मण्डले देवविभानां यथामुमिन् विपाटनं । तथा नवं प्रवहते भूपतेर्मुण्डखण्डनं ।
 नैचिष्ट तच्छिरः प्राप्तमौचित्यादुच्चलो नृपः । भूला चिरमुदयस्तु कारयामास वज्रिघात् ।
 धिक्कष्टं तस्करस्य तादृशयक्रवर्त्तिनः । नोच्चलाज्ञां विना प्राप्ता शरीरेणान्तशक्तिया ।
 भूत्यत्यक्तो नष्टवशे गौरकाख्येन केनचित् । स काष्ठगारिणा चक्रे नम्रो नाथ इवाग्रासत् ।
 दीर्घां हर्षनृपोदत्तः सोऽयं कोऽप्यह्नुतावहः । रामायणस्य नियतं प्रकारी भारतस्य वा ।
 भाग्याम्बुवाहतडितभरलाः श्रियस्तास्तावसानविरभं प्रसभोन्नतत्वं ।
 तत्रापि नैप वत मोहहताशयानां शान्तिं प्रयाति विभवानुभवमिमानः ।
 तावत्यथवरोधिकापरिकरे नैकापि चक्रन्द तं तावत्यथनुगेऽधुनानुभूतवान् कोण्यास्त तोर्थेन वा ।
 लोकस्य स्वसुखोपलिप्तमनसो बोध्येति निःस्वहतां निर्बन्धं समुपेत्य नाथयति धिक् स्वान्तं वनान्ते रतिं ।
 नादौ किञ्चिद्भवति नियतं यच्च पद्यान् किञ्चित्कथ्ये कक्षात्कर्मदि घटयन्मौस्यदौस्यानुरोधं ।
 निःशोधाद्विर्घट इव मुहुः कोऽपि जन्तुर्घटिला नो जानीमो भवजवनिकान्तिरितः क प्रयाति ।
 श्रीसातवाहनकुले छतकान्तराजवशे त्यजन्मुदयराजकुले प्रतिष्ठां ।
 शङ्कं सुनैर्निर्बन्धितं जहनी हिमाद्रिर्दिव्ये तटे सुरगिरेरिव वासरथोः ।

१०२०

१०२५

१०२६

१०२७

१०२८

इति श्रीकाम्बोरिकमहामातृवन्धकप्रभुसुतोः कव्यस्य कवेः स्रुतो राजतरङ्गिण्यां सप्तमस्तरङ्गः समाप्तः ॥
 समाष्ट नवतावल्यां व्यहोनायां महीभुजः । षड्वेदयराजस्य वंशे जाताः प्रकीर्तिताः ।
 राजानः ॥ ६ ॥ श्लोकाः ॥ १०३९ ॥

॥ अष्टमस्तरङ्गः ॥

भौढाः कञ्चुकिनो जरद्भवदयः कुलखयारद्युतिर्नित्याप्ताऽपि वद्विकृतः परिकरस्तेऽयं समस्तोऽप्यहो ।
 अर्धाद्यदसतीकृताद्भवता चारिचचर्याविदा सा भिन्नादुरितं चराचरगुरोरन्तःपुरं पार्वती ।
 ह्यक्षकोपप्रसादोऽभूत्कश्चित्कालं नवो नृपः । प्राङ्मन्यादिव पाथोधिरेवञ्जितविप्राभृतः ।
 सोदरो डामरौघश्च तस्याभूतां भूशोच्यदौ । मेघस्रव पुरो वातावयदौ स्फूर्तिहारिणौ ।
 यत्किञ्चनविधाय्यासीद्वाता यथैवबनोद्भवः । राक्षो दुष्प्रक्रिया दौःस्थ्यकरो वात्सल्य भाविनः ।
 सोऽनियं हि गजावृद्धो विकोपाधिः परिभ्रमन् । आक्षयसारां मर्द्दां पीतरसां रविरिवाकरोत् ।
 शकीभूतानमूच्यन्तं डामरान्निर्देहाग्निना । इत्युक्तं तेन नोर्वीभूत्सत्कृतोपायोऽप्यहीत् ।
 दृष्ट्वा मन्त्रिसामन्तादैराज्येच्छुः सहोदरः । भूर्निष्कोपेत्यभूत्किं न भूपतेस्तस्य वद्वदं ।
 अधिराज्याभिषेकेण सत्कृत्य भ्रातरं ततः । पार्तुं लोहुरभवंदं प्राक्षिणैरन्मण्डलान्तरं ।
 द्विरदायुधपत्तयकोषामात्यादि स व्रजन् । निनाय सत्त्वं वात्सल्यादनिषिद्धेऽग्रजम्पना ।
 आशङ्क्य कौटम्भत्यम्भः प्रवर्षे प्रत्यवासिर्ति । तत्कर्पजं प्रतापाख्यं सह निन्येऽप्रवर्षे तान् ।
 कुर्यामन् नृपमहं प्रातिहार्यं समाचरन् । नसाः खभृत्यवत्तसुभूमजो मूच्यन्तन्तराः ।
 दिनानि संसं संरुद्धे मार्गे तदनुयायिनां । गायनः कनकोलम्बान्तरोदेशान्तरं यथै ।
 वाराणस्यां विजहता निर्वैयान्तेन जीवितं । हर्षमभूत्तृमृद्येपु व्यक्तं निन्ये छतव्रतां ।
 जम्बोधिरोहं दाक्षिण्याद्वसूनामुच्चलः पुनः । सेवास्तव्या सुधीः सहे चन्दनो भोगिनामिव ।
 तथा जनकचन्द्रेण दर्पाद्यवत्ततं तदा । राजान्ये डामरान्नायन् पया नष्टप्रभा इव ।
 अभयस्यारसा भर्तृसुनयायामजीजनत् । राक्षसां विभवमत्यां यं भोगो हर्षनृपात्मजः ।
 जातं मृतद्विजिपुत्रानन्तरं गुरुभिः शिशुः । आयुष्कामैस्तमावद्भ्रातृभ्यभिवाराभिधं ।
 शब्दमथरिसन्तानतन्तुलेनाप्रियोचितं । ररच्च तज्जिरा राजा राक्ष्याश्चाह्वे समार्षयत् ।
 तिलकं ॥ तमादाय स्वयं वाधौ यावद्भ्राज्येऽकरोन्मनः । तावद्भ्रातृद्विजेशो नीतिकौटिल्यमुच्चलः ।

तु लोत्साहसहिष्णुतादसौ कृप्यत डामराः । एष रवातिस्काराद्यदामुविशदागयः ।
 इति सद्यित्य स दारदितां तस्योदघोषयत् । यथाविकारं प्रयमुर्भीमादेवादयोऽखिलाः ।
 तेषां तस्य च मात्सर्यं यदापर्याप्तिमाययौ । तदान्योन्यायिता भूत्वाः पणं चतुर्धुयुस्ववः ।
 दिदृक्षुः क्षापतिक्षेपां सेतुदृष्टे रणं मिथः । वार्यमाणोऽपि सचिवैराहरोह चतुष्किकां ।
 दन्दयुद्धे प्रष्टत तु डामरैरुभयायितैः । अथ प्रारभताकस्मात्तरुधैदाहणे रणः ।
 सेलत्ययाध्वना युद्धे लभे राज्ञि सरित्तटात् । योधा जनकचन्द्रस्य शरवर्षमवाकिरन् ।
 यान्तः शराः सवीत्कारास्ते स्पृष्टनृपविग्रहाः । मग्रास्तथैष्यदुग्रयन्त कोपेनेव प्रकमिनः ।
 आस्रव्य दोर्भ्यो भूपालं वलादिव ततोऽनुगाः । प्रविष्टं मण्डपद्वारं चकिरे निहतागंघ्रं ।
 शस्त्रञ्जनकचन्द्राद्या भीमादेवानुगोऽभिनत् । तौल्लेण जनकचन्द्रस्य कालपाशात्मजोऽर्जुनः ।
 तुमुचे तत्र शस्त्राङ्गं भीमादेवानुगोऽभिनत् । तौल्लेण जनकचन्द्रस्य कालपाशात्मजोऽर्जुनः ।
 स वीक्ष्य खंचतं द्रोहं प्रयुक्तं भूभुजा विदन् । पादप्रहारादिदधे क्रीडाह्वारि नृपौकसः ।
 अभमे तत्र संवासात् खानद्रोष्णुत्तरं गतं । अधादत्कृष्टयस्त्रिको भीमादेवो जिघांसया ।
 सप्तच्छत्रसद्विलोक्य तद्ग्रेहगणनापतिः । मयं जनकचन्द्रस्य हृपाणेन दिधा व्यधात् ।
 तस्मिन् हते तदनुजौ गगनवडौ प्रधावितौ । सख्य करवालेनालचितोऽकृत विचौ ।
 अवमज्य तद्वज्रः सुचिरं नावतिष्ठते । उदयकर्मा च पुमासिहत्यात्युन्नतं रिपुं ।
 स हि दिभ्रादे तन्वान्दे हर्षात्ताहादनन्तरं । अनूनातिरिक्तैर्यस्त्रिभिः पचैरहन्यत ।
 घदोपकर्तुरप्येव द्रोहं यत्स्वामिनो व्यधात् । आत्कंवात्पापनलस्य क्षिप्रमेव चयं ययौ ।
 सान्तलोषे कोपमोकावात्रिक्कुर्वन्ति ह्यस्त्रिमौ । भीमादेवः पलायिष्ट गगनस्य व्यथशीघ्रपे ।
 प्रहिते लोचनं गगोऽच्छमुक्षाघयितुं चतं । चत्वास्त्रेन व्यसृज्यन्त स्वाव्रीरन्येऽपि डामराः ।
 उपयापकृतैः प्राप्तराज्यं दस्युमिहजिज्ञतं । एवं ग्रैरवष्टमं भजे भूपतिरुचलः ।
 तेनाथ लब्धलैख्येण दिनैरेव जिगीषुषा । त्यागिताः क्रमराज्यान्तद्वयधेन्यादिडामराः ।
 ततो मडवरान् स प्रस्थितो विप्रियप्रियान् । डामरान् कालियमुखान् वड्ढां शूलैः व्यापदयन् ।
 इन्द्राराजोऽपि वलवांस्तेन क्रान्तचितिः क्रमात् । वलनैर्गरश्वोच्चैरवस्तुन्नेन घातितः ।
 प्राञ्जल्यमेतदंस्कारादन्तरज्ञतयायशः । तस्य पुत्र इव प्रीतिर्गम्य एव व्यवर्द्धत ।
 न चेदे नाममायं यः कण्टकानां प्रियप्रजाः । नृपोगम्याय चुक्रोध सापराधं न कुचच्छिन् ।
 राज्यारम्भे न्युत्केन भीमादेवेन धीमता । उक्ते शुभावाहे शिचे द्वे स मन्त्रवदक्षरान् ।
 एकया लोकावर्त्तायं प्राज्ञात्ममृति निर्गतः । वहिर्हृदिश्य वाह्यागीरचारी दादिनचयं ।
 अन्योऽप्येतानश्रीनेन श्रुत्वा नामापि वैरिणः । अधराचेऽपि यात्राभिखेनाच्छिद्यत विश्रवः ।
 तन्मैगनुप्रपेय्यैव रात्रौ मध्ये मनस्विनः । कामंष्टोपहतं वृत्तं न प्राहृदमसीमसं ।
 यद्येष सदाचारजाह्नोजलमञ्जना । कुनृपोदीरथोऽदूतो गिरः पाप्रापनेत्येते ।

तेनानुपचिन्ताङ्गेन प्रायशो विनिवारिताः । अनूष्णेव सदृष्टिध्वंसिनो ध्वान्तसञ्चयाः ।
 प्रायोपविष्टप्रमये देहत्यागप्रतिज्ञया । निर्वह्यया प्रत्यवेनां धर्माध्यक्षानकारयत् ।
 निग्रह्य छपणखान्तं कन्दितं तदनिएकत् । वभूव तस्य स्वात्मापि नानिघाद्यो महात्मनः ।
 कार्थिणेण यस्य वा दोषाद्भक्तान्दितमुद्ययौ । तस्य स्ववान्धवाकन्दैस्त्राक्षिन् कुट्टे ग्रामात्तत् ।
 अवलानुग्रहव्यये तस्मिन् राजनि सर्वतः । वास्तव्यावदिनस्तस्युरववास्तवधिकारिणः ।
 सोऽन्येनैकस्वरन् राजेत्यज्ञात्वा कथिनं जनैः । यं यं स्वदोषमश्रौयोत्तं तं त्वगितमव्यजत् ।
 येन केनापि सम्प्राप्तः प्राप्नुपायेन पार्थिवः । अमोघदर्शनः सोऽभूत्कल्पवृक्ष इवार्थिनां ।
 स्वधावर्षा प्रियालापम्रीतिदायजनप्रियः । नामकत्वेवकांस्तुक्तुं विश्वभभवेवेषि ।
 द्वाद्यः अनेः प्रतिकर्तुं तस्य सेवाविधायिभिः । प्राप्तान्निवृत्तरान् वारान् चण्डास्त्रपि दर्शनं ।
 सेव्यमानः सदाचिन्तः क्षणेनैव फलप्रदः । कश्चिज्जातिकैरुतः शाखीव न वभूव सः ।
 वास्तव्यानां निग्रह्यार्तिनेन दैन्यनिवारणं । चक्रे पित्रे पुत्राणां सन्त्यकेतरकर्मणा ।
 स्वधश्चितानि स्वर्णानि विक्रोणामोऽल्पवेतनैः । दुर्भिक्षमुद्रतावेव जघान जन्मवासतः ।
 निवार्य चैथ्याचरणत्कृपाद्रस्तस्तरानपि । कोमाध्यक्षान् स विदधचकारागच्छाजोविकान् ।
 कस्मिन्भाग्यः क्षेत्तया विपदः कस्य मण्डले । इतोऽस्मिन्न्यन् सदकैर्क शारैश्चिन्तापरोऽभवत् ।
 तस्य काऽप्यर्थनैस्तृष्णां नाम कोऽपि महान् गुणः । अनुपको गुणैस्तैस्तराग्नः पञ्चवितोऽभवत् ।
 स स्थित्यै दण्डयन्दण्डानघास्त्रेभयाद्भनं । तेषां नादत्त सत्कर्मोऽद्भुते तांस्तुकारयत् ।
 प्रस्तुतस्थार्थिने दातुं वस्तु तथैकसङ्ख्याया । सहस्रसङ्ख्याया दानयद्वागात्पूर्णतां यदि ।
 श्रूयतेऽर्थी यया मघं देहि देहीति गां वदन् । तयास्मै देहि देहीति वदन् दाता सऽद्भुते ।
 अतुदातुं चित्रकालं घोणसङ्ख्यां न सत्कृतं । नेत्यदूतादिनीताद्धं न तद्वत्तमदृश्यत ।
 उत्सवे दैन्यविज्ञप्तौ रञ्जने कार्यधधने । आलेख्यलीनशाखीव नाथो लभ्यकोऽभवत् ।
 उत्सवे शिवरात्रौदा जनतां सोऽसिचहूनैः । यद्ययोगे ययपूरेभंहेष्टद्व मेदिनीं ।
 ताम्बूलदानव्यसनं परार्थास्तवता तथा । नाम्बूद्धर्पनृपस्यापि तादृक् तत्पास्त थादृशी ।
 सोऽष्टमात्रावैभेदेऽपि लब्धे नृपपदे व्यधात् । स दानविभ्रमांस्तान्पे धनदेनापि दुष्कराः ।
 निर्माणलोठनैर्धामासजघं वाजिनां क्रथैः । काश्मीरकोऽपि चक्रे स न मृत्तस्करसाद्भनं ।
 अश्वन्ध्वनि योगेन प्राणविन्यासनेस्तया । वभूव सर्वदृष्ट्यज्ञः सोऽन्तरास्त्रेव देहिनां ।
 भोगावाजोचितान् विप्रा भैषज्यं व्याधिपीडिताः । वेतनं वृत्तिहीनाय तस्मात्समुपवेभिरि ।
 पित्रोपरागकेवादि दुर्निमित्तापमार्तिपु । गोसहस्राश्चहमादिधध्वैः सोऽभजद्विजान् ।
 नन्दिचेने पुरं छुत्तं दग्धमुत्पातवक्रिना । पूर्वाधिकगुणं तेन नवं राज्ये व्यधीयत ।
 श्रीचक्रधारयोगेस्तस्यभूत्यानयोजनं । जोषोऽद्वैतव्यसनना छतं तेन मुकुटेशा ।
 रथदेवेन धे निन्ये श्रीपरीक्षाधकः । परिहासपुरे तं स नवं नरपतिव्यधात्

प्रान्तिगतशुकावस्था भूवितो हर्षनीतया । तेन चिमुवनस्त्रामो निर्लोभो न महीभुजा ।

जयापोडाहृतं हर्षोत्पाटने मृष्टमग्निना । सिंहासनं नवं चक्रे खराज्यककुर्दं नृपः ।

उन्मत्ता तदङ्गाधरोहं भक्तुः प्रेम्णातिदुर्लभं । सामान्यथापि देवोत्वं जयमत्या न दूषितं ।

सा दानृशंस्त्रामाधुर्थत्यागमप्रियतानयैः । अस्तथा तु परिचाणमुखैर्भवाभवदुपैः ।

सम्भृतालवाक्ष्मभा नार्यः क्रोधाप्रजास्त्रयं । राक्षसद्वय भङ्गाय लावण्यललिता त्रपि ।

प्रियप्रजस्यायमन्यो गुणः सर्वगुणायणी । उच्चलकापतेरासीदर्थनैसृक्षशालिनः ।

जिघांसवः पापकामाः परस्वादायिनश्च ताः । रचांस्त्रधिक्षता नाम तेभ्यो रचेदिमाः प्रजाः ।

तेनेतिहासिनीं नीतिं श्रद्धधानेन सर्वदा । येन सम्पठता स्त्राकं कापस्योदार्जनं कृतं ।

पत्ते विपूचिकाङ्गुलधन्याभेभ्यः किलेतरे । प्रन्याशुकारिणो विश्वं प्रजा रोगानियोगिनः ।

पितरं कर्कटो हन्ति मातरं हन्ति पुच्छिका । हन्ति सर्वान्नु कायस्थः कृतज्ञः प्राप्तसम्भवः ।

गुणान् समर्थं स्फुरता येनैवात्पाद्यने शठः । बेताल इव कापस्यसमेवाहन्ति हेलया ।

विषदृष्टो नियोगो च यदेवायित्य वदन्ते । चित्रं करोति तत्त्रैव स्थानस्थानतिगम्यतां ।

नेन ते स्त्रामुजा मानसतिकार्यनिवारणैः । कारामवेष्टेय खलाः शमं शोताः पदे पदे ।

कार्यान्निवार्यं यद्वयः सहलस्यायहेतुमान् । भङ्गासुत्रमयं वासः कारायां पर्यधापयत् ।

मकार्यैरेवं हास्याय सभायां वरणोचितं । अकारयद्भूतिभिय धात्रं जौभयोधयत् ।

म प्रांशुर्दृष्टिमग्न्यरुण्णीषेणोत्पातन् पुनः । गृह्णहस्तः समानूहः केशमाघोश्च हासकन् ।

य शीघ्रदहनं साम्प्रदायवेग्या विटान्ति । प्रियवेग्यं कश्चिदेषानृतवंचमकारयत् ।

वदन्त्यं शकटे शत्रुं दुरन्तगार्हमस्तकं । अकारयस्तान्यस्तोचोनपिष्टकटाङ्गितं ।

ने कुम्भवादनैमुंषगमन्नेवाहितमभिधाः । नियोगिनो भग्नमानाः सर्वतः स्यातिमाययुः ।

काप्यभृष्टाश्रयक्षिप्रचोदवसात्रगुष्टनाः । सर्वार्थिनो व्यभायना केऽप्यष्टनाः प्रतिचयं ।

हृषावृह्णामुषमाणं पाण्डित्यं भृजं वत्परे । मया वाया ह्वासाय्येव्ये प्रारेभिते श्रुतं ।

वेऽप्युचैर्दृष्टिमात्राः बादरं शोषपाटनः । कृतानुपाटाः स्वापयोः शोषो फलमापयन् ।

माता अथा सुता भार्या स्वापि कैरप्यकार्यतः । सामर्थं नेरनं कार्यमाप्तेः श्रुतमेवयत् ।

जातकसुप्रहनेन सनसत्तज्जिरीसर्पः । कारयद्भिः श्रुतैर्भयैर्गणकाः परिचेदिताः ।

पिशाका इव शृङ्गाणां हस्तमृदुकाः शयाः । यथाः परेभ्योभायना शृङ्गातामुसराह्वयः ।

नृपेव चापिहो हर्षनिज्जनात्रे विपाटिते । अन्तेर्गर्भेतिपरिज्ञानसमर्थं समजायत ।

भग्नस्वराजशोषपाटनमिदमप्यतः । मे दुर्गोत्पातिलोविद्यात्रययोदरगोचनः ।

हस्तैर्दोःस्त्रैरयं शीघ्रं भग्नलो नित्यदुर्गता । तक्षिमात्रनि कापस्याय्येदोःश्रुत पदे पदे ।

निदधन्त्यंभ्यंराराभोऽन्तिरीराने । नहि मोहयितुं कृताः प्राञ्चं मे तेन राजयत् ।

मन्त्रश्च वत्तश्च मन्त्रान् हनन्तीहमन्त्रिणः । तेनैः कृतिभिरप्येवैः कविशमोदरोऽप्यतः ।

भूतेभ्यः यथा पुरी ऊतवहमुष्टा तदाज्ञाबलाद्भूयः स्वां श्रियमासमाद सहसा नद्वसमस्तामिमां ।
 तं कायम्यकुटुम्बिकृतसचिवप्रायाच्च पञ्चाननीलोढामुच्चरदेवनिर्वृतिस्तुषस्त्रित्या पुरीं स्वां क्रियां ।
 शिवरात्र्युत्सवे शोकममं शिवरथाभिधः । विद्वान् पठेत्तेन हठास्त्रैर्वाथ्यवो व्यधोयत ।
 व्यवहारानभिज्ञोऽपि कश्चित्कालमदीदृशत् । शूलिलादार्यभाजः स कमन् हतयुगलिति ।
 शीघ्रदण्डतमुत्तेजसस्तस्य भूपतेः । भूरानुद्दिश्य कायम्यान् धीमद्भिर्वक्त्रमन्यत ।
 नहि सुद्रुक्कायस्यपिमाचाविष्टवैरिणां । शंसन्यन्तरितं दण्डं दण्डनीतिविशारदाः ।
 चिरेण दण्डिताहेते कुर्युर्दण्डधराद्भवं । लब्धान्तराः प्राणहरं कृच्छ्रं किञ्चित्प्राप्तयतः ।
 दण्डानान्दण्डमानानां पुष्टस्त्रीमिवबान्धवाः । राश्यां विचारशीलेन न तेनोपद्रुताः कचित् ।
 कर्णेजपसोऽष्टधरप्रमुखोत्तेन दुःखदैः । कर्मभिः क्षिप्रताद्यापि पैगुन्यस्य खिलोदताः ।
 विस्मृतिं लब्ध्वाज्यानां पूर्वसङ्कल्पवासनाः । प्रयान्ति प्राप्तजन्यां गर्भवासस्पृहा इव ।
 प्राप्ताज्याधिगमात्किञ्चित्सदमश्चक्षुचिन्तयत् । राज्ये तत्र विस्मर जातिस्मरद्वेषतः ।
 ददर्श शरीरद्वेष्टान् यान् द्रोमधून् वा पुरानुगात् । कर्त्तव्यानुगुणं तेषां प्रतिपत्तिमदर्शयत् ।
 स्मरेत्सोपपत्तिः पूर्ववतिद्रोहं कुर्यापित । पूर्वस्त्रास्त्ररितां चाद्य कुम्भत्यस्रोद्धरो जडः ।
 शेषादिदेवान्मैदिम्या समं प्रशङ्गपि राज्यभृत् । तस्मिन् परिणता नूनं हत्याकृत्यविवेकति ।
 तयाद्यैकस्य वणिजो यवहर्षुय सोऽभवत् । विवादे संशयं च्छिन्दन्निव स्त्रियाद्यगोचरे ।
 सौन्दर्यादृढमद्भावे व्यापदोपयिके धनी । न्यासीचकार दीनारसत्वं कोऽपि वणिग्गृहे ।
 तेनोपयुज्यमाना च व्यथेपु वणिजः करात् । कियत्तपि गृहीताभूदनुमाचान्तरान्तरा ।
 त्रिंशद्विंशसु यातासु समासु न्यामधारिणं । गृहीतश्रेयं दातुं स धनं प्रार्थयताय तं ।
 वणिक्कुत कुहती तस्य न्यासप्रासाय सौदमः । कासापहारमकरोत्तैसैः कनुषधोर्मिषैः ।
 स्रोतोभिर्व्यक्तममोधौ लभ्यं मेघमुखैः पयः । प्राप्तिर्भूयास्तु नास्त्येव वणिक्कास्तस्य वस्तुनः ।
 तौजस्विगधमुखः स्वन्पालोपामृदाकृतिमिवन् । न्यासपासविवादेयो वणिक्क्यामादिश्रियते ।
 विवादे श्रेष्ठिना शायं स्नितैः प्राक् मल्यदर्शनैः । सुखं सुखं ज्ञायमानं प्राणान्तोऽपि न मुच्यते ।
 निमग्नवस्त्रका वेश्याः कायस्त्रोऽपि वरो वणिक् । गुरुपदेष्टोपस्कारैर्विशिष्टाः सविशेषिणोः ।
 चन्दनाद्दालिके खेतांशुके धूपाधिसिनि । विषमः स्यात्किराटेया विप्रछष्टेखनापदः ।
 लज्जाट्टकचक्रयैश्चदन्धपद्मचन्दनः । पङ्क्तिमुदयिक इव चणाम्राणान्छदणिक ।
 पाण्डुरयामोऽभिधुमार्द्रः स्रष्टाश्ले गहनेदरः । तुम्बोफजोपमः श्रेष्ठो रत्नं मांसस्य कर्पित ।
 साऽय निःशेषितमपिः कुहो निर्धन्यकारिणः । गणनापत्रिकां तस्याः सभूभूतमदर्शयत् ।
 यदादौ अयस इति म्लसमश्रेयसं पदं । आतरेयत्यये सेतोऽग्रेहीता पट्मुधोत्तया ।
 च्छिद्रापानत्कशाभेभ्यः शतं चर्ककृतोऽर्पितं । विपारिका कृते दाम्ना नीतं पद्माशतोऽमृतं ।
 स्कोटमे भाण्डमारस्य कन्दत्याः रूपयापितं । कुत्राल्पा वज्रः पश्य भूजं स्रग् शतचयं ।

११०

१११

११०

१११

११२

१११

प्राग्वयितशुकावस्था भूविनो हर्षनीतया । तेन विभुवनस्त्रामो निनैगो न मद्योभुजा ।
 जयापीडाहन्ते हर्षोत्पाटने मृष्टमग्निना । सिंहासनं नत्र चक्रे स्वराज्यककुर्दं नृपः ।
 लब्ध्वा तदङ्गाध्यारोहं भर्तुः प्रेम्णातिदुर्लभं । सामान्ययापि देवोत्तं जयमया न दूषितं ।
 सा ह्यनृषंस्त्रामाधुर्यत्यागप्रमियतानयैः । अस्तथा तु परिचाणमुख्यैर्भयामवदुग्नेः ।
 लब्धभूपालवाङ्मथ्य नार्थः कोधाग्रसास्त्रधं । राक्षस्यद्वय भङ्गाय लावण्यललिताप्रपि ।
 प्रियप्रजस्यायमन्यो गुणः सर्वगुणागुणीः । उच्चलक्कापतेराधीर्दर्थनैस्पृष्टशान्तिनः ।
 जिघांसवः पापकामाः परस्वादविनय ताः । रक्षास्थधिकृता नाम तेभ्यो रचेदिमाः प्रजाः ।
 तेनेतिहासिनीं नीतिं श्रद्धानेन सर्वदा । येन सम्यगता स्नाकं कायस्योद्वर्जनं कृतं ।
 यत्ते विषूचिकाग्रूलभन्त्यसिन्धुः किलेतेरे । प्रन्यागुकारिणो विषं प्रजा रोगानिवोगिनः ।
 पितरं कर्कटो हन्ति मातरं हन्ति पुच्छिका । हन्ति सर्वन्तु कायस्यः कृतघ्नः प्राप्तसम्भवः ।
 गुणान् समर्थं स्फुरता येनैवोत्पाद्यते शठः । वेताल इव कायस्थसमेवाहन्ति हेलया ।
 विषष्टो निर्योगो च यदेवाश्रित्य वर्हते । चिचं करोति तथैव स्थानस्थानतिगम्यतां ।
 जेन ते ह्यभुजा मानवतिकाव्यनिवारणैः । काराप्रवेमेय खलाः शमं नीताः पदे पदे ।
 कार्य्याविवाय्यं बद्धशः सहेलस्याणहेतुमान् । भङ्गासूत्रमर्थं वासः कारायां पर्यधापयत् ।
 सकार्य्यैर्वै ह्यस्याय सभायां वरणाशिनं । अकारयद्भूतिमिय धावनं डोभयोधवत् ।
 स प्राशुर्वैष्टितमयुष्येषीषेणोत्पान् पुनः । शूलहस्तः सजानूहः केवामाघोत्र हासकृत् ।
 स शीघ्रदशनं साम्यवादवेष्टा विट्पित्तं । प्रियवैश्यं कश्चिदयेनृतवंशमकारयत् ।
 बद्धान्यं शकटे नम्रं चुरलनाहुंमस्तकं । अकारयत्कटान्यस्तचोर्नपिष्टकटाङ्कितं ।
 ते कुम्भवादनेर्मुण्डमण्डनेशद्विताभिधाः । नियोगिनो भग्नमात्राः सर्वतः स्यातिमाययुः ।
 कायभ्रष्टाअन्नक्रियचोर्नवस्त्रावगुण्डनाः । सर्वार्थिनो व्यभायन केऽप्यटमः प्रतिचयं ।
 हयावृद्धासुखप्राप्यं पाण्डित्यं भृजवत्परे । मत्वा वाचा हवाचार्य्यमहे प्रारेभिरं श्रुतं ।
 केऽप्युष्टिर्दृष्टिभिकाः सादरं सोत्रपाठिनः । कृतानुपाठाः स्वापत्यैः प्राप्ते लोकमहापयन् ।
 माता स्वमा सुता भार्या स्त्रापि कैरयकार्य्यतः । सामजं सेवनं कार्य्यप्राप्तैः सुरतवेवया ।
 जातकलप्रमत्तेन स्वतत्तणनिरीक्षणं । कारयद्भिः शुभैरन्यैर्गणकाः परिखेदिताः ।
 पिमाचा इव शुष्काष्टा रचयन्मुक्ताः कृपाः । बद्धाः परैर्यभायन्तं शृङ्खलामुखराङ्गयः ।
 नृपेण कार्य्यिणां दर्पविल्लनामे विपाटिते । अन्तोर्ज्य्यंतिपरिज्ञानवमलं समजायत ।
 भारतसुवराजदिक्षोवपाठमप्रिययन् । ते दुर्गोत्तारिणीविद्याजपयोदखलोचनः ।
 इत्यं दौःस्थ्यादये दीर्घं मज्जनो नित्यदुर्जनाः । तस्मिन्नाजनि कायस्थायवोक्तान् पदे पदे ।
 भिन्नमन्यानभ्यर्थयदानभोज्यादिदौकनैः । नहि मोहयितुं शक्ताः प्राशं तं तेन राजवत् ।
 तान् प्रजाकण्डकान् पुष्टान् कृतधीरुतातिथं । तैश्चैः हुचिभिरप्यचैः शविशमोशरोऽवमान् ।

भूतेशस्य यथा पुरी जतवहस्रुष्टा तदाज्ञाबलाद्भूयः स्वां श्रियमाससाद सहसा तदस्मत्सामिमां ।
 त्वं कायस्थकुटुम्बिकृतमचिवप्रायाश्च पञ्चाननीतोढामुच्चलेदेवनिर्वृतिमुखस्थित्या पुरीं स्वां क्रियां । ११०
 शिवराव्युत्तवे लोकमनु शिवरथाभिधः । विद्वान् पटंलेन हठात्तर्वाथचो व्यधीयत ।
 व्यवहारानभिज्ञोऽपि कश्चित्कालमदीदृशत् । गृध्रचिलादार्यभाजः स क्रमन् छतयुगस्थितिं ।
 शीघ्रदण्डलमुच्चोदतेजसस्तस्य भूपतेः । क्रूरानुद्दिश्य कायस्थान् धीमर्द्धवक्त्रमन्यत ।
 नहि पुद्गलकायस्थपिशाचावित्यवैरिणां । शंसन्त्यन्तरितं दण्डं दण्डनीतिविशारदाः ।
 चिरेण दण्डिताच्चेति कुर्युर्दण्डधराद्भुवं । लब्धान्तराः प्राणहरं कृष्णं किञ्चित्प्रमाद्यतः । १११
 दण्ड्यानान्दण्ड्यामानानां पुच्छलोमिचवान्धवाः । राज्ञां विचारशेलेन न तेनोपद्रुताः कचित् ।
 कर्णेजपाक्षोष्टधरप्रमुखंलेन दुःखदैः । कर्मभिः क्षिप्रताद्यापि पैगुन्यस्य खिलोक्तताः ।
 विस्मृतिं लब्ध्वाज्यानां पूर्वेष्वङ्गस्त्ववासनाः । प्रयान्ति प्राज्ञजनयोर्गर्भवासस्पृहा इव ।
 प्रायाज्याधिगमात्किञ्चित्दसद्यश्चिन्तयत् । राज्ये तत्र विस्मरार जातिस्मरद्वेषतः ।
 ददृशं शबोरद्रोहान् घान् द्रेगधून् वा पुरानुगात् । कर्त्तव्यानुगुणं तेषां प्रतिपत्तिमदंशयत् । ११२
 स्मरेन्नोपपतिः पूर्वेष्वतिद्रोहं कुयोषितः । पूर्वस्वाम्यरितां चाद्य कुम्भस्थोद्धरो जडः ।
 शेषाहिदेहान्मेदिन्या समं प्रभापि राज्यभृत् । तस्मिन् परिणता नूनं कृत्याकृत्यविवेकिर ।
 तथाद्यैकस्य वणिजो व्यवहर्त्तुंय सोऽभवत् । विवादे संशयं च्छिन्दन्नेवं स्वेयाद्यगोचरे ।
 सोऽद्वाराद्वदन्नवे व्यापदोपविके धनी । न्यासीचकार दीनारसत्वं कोऽपि वणिग्गृहे ।
 तेनोपयुज्यमाना च व्यपेय वणिजः करात् । कियत्यपि गृहीताभूदनुमाधान्तरान्तरा । ११३
 त्रिंशद्विंशसु यातासु समासु न्यासधारिणं । गृहीतमपे दातुं स धनं प्रार्थयताथ तं ।
 वणिक् तु कुहती तस्य न्यासपाषाण्य सोऽद्यमः । कालापहारमकरोत्तैस्तैः कलुषधीक्षिपैः ।
 स्रोतोमिथैस्साम्प्रोधैः लभ्यं मेघमुखैः पथः । प्राप्तिर्भूयास्तु नास्त्येव वणिक्कालस्य वस्तुनः ।
 तैलस्त्रिगधमुषः खन्पालोपात्तदाकृतिर्भवन् । न्यासपासविवादोपो वणिक् व्याघ्रादिमिष्यते ।
 विवादे श्रेष्ठिना ग्राभं क्षिप्रैः प्राक् सख्यदर्शनैः । सुखं सुखं ज्ञायमानं प्राणान्तेऽपि न मुच्यते । ११४
 निमग्नवक्षका वेश्याः कायस्थोऽपि वरो वणिक् । गुरुपदेभ्योपस्कारैर्विशिष्टाः सविप्राशिषाः ।
 चन्दनाङ्गालिके श्रेतांशुके धूपाधिवासिनि । विद्यस्तः स्वात्किराट्येया विमलश्रेष्ठ्यनापदः ।
 ललाटदृक्चत्रश्रेष्ठचन्द्रचक्रस्तचन्दनः । पञ्चविन्दुवृत्तिक इव चणामाणान्तरुदणिकः ।
 पाण्डुरग्नोऽग्निधूमार्द्रः स्रज्यास्था गहनेन्दरः । तुम्बोक्तोपमः श्रेष्ठो रक्तं भासश्च कर्पति ।
 साऽथ निःस्पतिमिषः क्रुद्धो निर्वन्धकारिणः । गणनापत्रिकां तस्याः सम्भूतमदंशयत् । ११५
 यदादौ श्रेयस इति न्यस्तमश्रेयसपदं । आतरेष्वत्यये सेतोऽर्हता पटमुधोत्वया ।
 श्विशोपानत्कामगन्धे शतं चर्मकृतेऽपि तं । विपारिका कृते दाम्या नीतं पद्माश्रितोऽधृतं ।
 स्फोटमे भाण्डमारस्य क्रन्दत्याः शपयापितं । कुत्ताद्या वज्रशः पश्य भूर्धे सप्रं शतध्वं ।

शिशुभोऽस्य विडोऽस्य क्रीतः पोषाय मूषिकाः । सया शतेन वासव्यात्पट्टामाख्यरसलया ।
 चरणोदत्तनं सर्पिः शलिचूर्णञ्च वनमिः । क्रीतं ग्रैतः आङ्गपुच्छाग्ने च घृतमाचिकं ।
 नीतं धाट्टाद्रकं का वा या साया दर्भकेण ते । सोऽप्यक्रमिहः किं वेत्ति वक्तुं ख्यं ग्रतं ततः ।
 मृषणोत्पाटको भिचाचरस्ते इव याचकः । यो वारितो युद्धपट्टलसे दत्तं शतवयं ।
 आनीते भट्टपादानां मध्यं सर्व्वययोपरि । शतं शतद्वयं धूपशब्दाभूलपलाण्डुपु ।
 इत्याचचिन्ता युक्ता परिहाय्य व्ययानसौ । तस्यैकीकृत्य गणनां लाभेऽपि शनैर्नैर्धातु ।
 वर्षमासवर्षतिथिप्रत्याहृतिः पुनः पुनः । संसारमेव तस्यान्ते न सयौ नर्त्तताहुलेः ।
 समूलवर्षणे पिण्डोक्त्याय सकलान्तरं । प्रसारितौष्ठान्तेवे मोलयन्नधाम्नुद ।
 श्लथमुद्धरनिचेपं नयोज्ञासधनन्विदे । विस्मदत्तं निर्दम्भं दीयतां सकलान्तरं ।
 तस्य धर्म्यश्चोजानन् चणमुक्कसितोऽभवत् । चुरं चैष्ट्रोपलिश्लन्तु थात्वा पयादतयत् ।
 युक्तापङ्क्तुसर्व्वस्त्रे कौत्यानार्थमयाधकः । विवादे नाशकं ज्येष्ठं नापि स्त्रिया विचारकाः ।
 स्त्रियैरनिश्चितन्यायं पुरोन्त्यस्तं ततो नृपाः । तदित्यमिति निश्चित्य वणिजं तमभायत् ।
 अद्यापि न्यासदीक्षाराः सन्ति चेत्तद्वदर्थ्यतां । श्रमः किञ्चनपि तत्तत्ततो वचिन् यथोचितं ।
 तयाकृते तेन वीक्ष्य दीक्षारान्मन्त्रिणोऽब्रवीत् । राजाभिर्भाविनां राज्ञां भावा टङ्कः कियत् किं ।
 न चेत्तलभमूपावकासीन्यासीकृतैर्व्यसो । दीक्षारैश्चकृतटङ्कामवामाङ्का श्रपि स्थिताः ।
 निचिन्नेनैव लक्षणे वणिक् तस्मात् व्यवहरत् । वणिजोऽविविधेनायमप्यानेनान्तरान्तरा ।
 तस्माद्यदा ददेतेन गृहीतं दीयतां ततः । तदा प्रत्यययवावज्ञाभोऽप्येव वणिजोऽर्थिनः ।
 न्यसननेहसद्यैव प्रभृत्यसै प्रयच्छतु । लवादस्रष्टितालाभं किमायं लालिके धने ।
 अवधारयितुं शक्यं मादृशैस्सद्यैरियत् । श्रौयश्चक्रवरैर्व्यसोद्वेचपु स्वयुज्यत ।
 विवादे सन्दिहानस्य युक्तं चान्यनुशासनं । भाव्यं दण्डपराचारीः प्रयुक्तं कुसृतेः पुनः ।
 अनिष्टाद्यैषु शक्येपु महामर्गेगतेष्विव । सविवादेषु चापेक्षां कालपिबो व्यधानुषः ।
 पश्ये पाथिर्वैख्येन नियोद्यं तस्य पालनं । प्रजास्रजामरूकस्य मनोरिव मनस्विनः ।
 सख्यं कारणनिर्येवचमिताहङ्कारहीनां सती भावोवीजनापवाद उचितोऽत्यिजं समस्तमियं ।
 विदत्ताविभवान्विता तदृणिमा पारिस्त्रवलो जिज्ञतो राज्ञं विक्रवं कम्ब चरमे काले किलेत्यन्यथा ।
 य तादृशोऽपि राजेन्द्रशत्रुः स किलामवत् । मात्स्यार्थोऽष्टदेवग्यादोपोक्तावशोपणः ।
 श्रोदार्यगैर्यधोपैर्यगुणतारुण्यमसरः । वभूव संख्यातीतानां मानप्राणहरो नृपां ।
 मानोपैतथ भूयोऽपि वाक्पाव्यह्वाहृतैः । साधवं प्रत्युपावभैः पाथिर्गोऽप्यनुमावितः ।
 प्रसुप्तानां फरीश्राणामिव कोपोद्धवं विना । तेजोविस्फूर्जितं श्रेयं नहि नाम शरीरिणां ।
 विविधे भूतगणोऽस्मिन्नपि कविषु विद्ये । वपुर्नैवपरिचादि यस्य दोषैर्न दूषितं ।
 जातिः पद्मवहादपुः कपिलता शान्तिं विरःखण्डनं प्रभृश्यात् शुचिमीलतादिविगुणचारमदुष्टं यमः ।

१०१

१०५

१०६

१०७

१०८

१०९

विद्यस्त्वृरिति प्रभूतविषयव्याप्तिस्थो दुस्सहा दोषा यत्र पुरस्तत्तत्र कतमो निर्दोषतोत्तिकम् ।
 अविचार्येति भूपातः स चकारानुजीवनं । वंशचारिचदेहादिदेवोद्गोपणं मन्त्रं ।
 अन्योन्यदोषमुत्पाद्य संख्यातीता महाभटाः । युद्धयद्भालुना तेन दन्दयुद्धेयु घातिताः ।
 मामाहुर्दिनमाहेन्द्रमहाद्यवसरेषु सः । निनाय योधान् सवद्भान्न्योन्यं प्रघनैर्धनं ।
 स नामभूदस्त्रः कश्चित्तदा यत्र नृपाङ्गने । भूमिर्न सिका रत्नेन हाहाकारो नचोद्यैव ।
 नृत्यन्तद्वत्र निर्धाता गृहेभ्यो वंशेशभिनः । बांधवैर्निन्विरे योधानलूनाङ्गाः पार्थिवाङ्गनात् ।
 स्त्रिंशश्श्यामकचोद्याहस्यनृणाकल्पशोभिनः । हतान् वीक्ष्य भटाद्याजा मुमुदे न च वियये ।
 नार्थो राजगृहं गत्वा प्रत्यायातेषु भर्तृषु । मेनिरे दिवसं लभ्यमनास्था नित्यमन्यया ।
 भवेत्तददहं कुर्यामित्यहंक्रियया वदन् । साचिब्यमथाहृतवाक्तेभुर्त्यैरजियहत् ।
 प्रवर्द्धमानोस्तानेन विदुषः कनुपाशयः । हताधिकारान् विदधे वज्रशय विमानितान् ।
 दंशकः कम्पनाधोशः प्रहृष्टे तत्र सकुधि । विद्रुतो विषलाटायां निपत्य निहतः स्वशैः ।
 तेन स्ववर्द्धितो दाराधोशरो रक्तकाभिधः । हताधिकारो विदधे विभूर्तिं वीक्ष्य भूयशैः ।
 माणिक्यैश्चैवपतिना दारोऽकस्मान्निवारिते । स्त्रिंशेन विजयसेवे चक्रे वृत्तपरिचयः ।
 कम्पनाद्यधिकारस्थाः प्रवोराक्षितकादयः । काकवंशादिमन्त्रिणे न तत्कालेन भाविताः ।
 भोगसेनानिरनुगः क्षीणवासेऽभवत्कृतः । तेनातिषेवाग्नीनेन राजस्थानाधिकारभाक् ।
 यत्सेन्द्रदादशोयुद्धे माद्रेभ्योऽपि विद्रुतः । सुद्रवङ्गगच्छेऽपि रौद्रमासोऽयं विक्रमं ।
 येऽपि मञ्जुभिधानस्य पुत्राः सामान्यशस्त्रिणः । तान् मङ्गुच्छुड्यङ्गसमन्विणः समपादयत् ।
 पुत्रौ विजयमिहस्य तत्सेवायत्कदुर्दशैः । तिलको जनकयासाममात्यश्रेणिमथगो ।
 यमैलाभायवाणदिमुखा दारादिनायकाः । कस्तान् समर्थः सङ्घातुं तडित्तरत्नसम्पदः ।
 द्विचाः प्रमलकलशादयः पूर्वे तदन्तरे । प्रापूर्वात्तद् मानसजोर्णानोकहविभ्रमं ।
 कन्दर्पः क्षामुजा दूतैः समानोतोऽपि नाददे । तस्यासहनतां वीक्ष्य प्रार्थितोऽप्यधिकारिताः ।
 आश्यानाचारगंलायथ्वहारादिमण्डले । नवमेशभवत् सर्वं तस्मिन्मित्रनिवे नृपे ।
 सन्नीः कार्मणचूर्णाद्भवेष्ट्यायावेशवर्त्तिनः । धीरानपि विधायेयं करोत्युन्मार्गवर्त्तिनः ।
 सपिण्डानामपि व्यक्तशूलवोचणतत्परा । प्रतप्तं नरेन्द्रश्रीभ्रातिषेहापकारिणो ।
 समस्तसन्त्यूर्णोऽपि यस्मात् सुस्मृतभूपतिः । दधौ भ्रातृरवस्कन्दं राज्यापहरणेघतः ।
 अकस्मादष्टश्रेष्ठेनमिव तं शोचपातिनं । स्थानं वराहवार्तास्यमुधेयायातमयजः ।
 क्षिप्रकारी विनिर्गत्य तमप्राप्तपदं ततः । निपत्य भैरवैर्जले सोऽपकारमकारयत् ।
 विद्रुनस्यास्य तस्य नानापकरणैश्च्युतैः । ताम्बूनवेनाकूटैश्च शमितो समभाव्यत ।
 हतकायैः पराहत्यासावहृदोऽपि पार्थिवः । प्रत्याहृतं तममृष्टेणोदन्येद्युः क्रूरविक्रमं ।
 गगच्छस्तदादेमाद्भवा वरुणैर्निकः । चक्रे सुस्मृतभूपाद्यमन्त्रिर्दलनं ततः ।

असह्यैः सौख्यलैर्यौधराहवायामनिस्तुहैः । ह्यन्तिर्विमानोदानेषु पुनारीणाममुच्यत ।
 भर्तुः प्रसादस्थानृण्यं प्राणैर्युधि समर्पितैः । राजपुत्रौ गतौ तत्र सद्यदेवयुधिष्ठिरैः ।
 वराश्वान् सुसुल्लहानिकान् गगगलान् प्राप विद्रुतात् । चक्रे भूरितुरङ्गस्य यैर्भूपस्यापि कैतुकं । १००
 निविष्टकटकं तं स युत्वा सेव्यपुराध्वना । कसराज्येन्द्रमुखं यातुं द्रुतमवसरन्नुपः ।
 अन्विष्यमाणसरणिः प्रयत्नादपजन्मना । प्रविवेकं दरद्देशं परिमेयपरिच्छदः ।
 दत्तमार्गं तस्य राजा डामरं लोष्टकामिधं । स सेव्यपुरजं हत्वा नगरं प्राविशत्ततः ।
 तस्मिन् दूरंगते वैरे कलुषोऽपि स नाददे । भ्रातृस्वैरसंरम्भं यक्षोत्तुं लोहरं गिरिं ।
 कङ्कः कालिन्दराधोषो दौर्हिषो पुत्तवद्भृशः । यामवर्द्धयत् खेडादपुत्तः पिबवर्जितां । १०१
 राज्ञो विजयपालस्य सुतां सुसुल्लभूपतिः । उपयेमे सतां शोमाननघां मेघमञ्जरिं ।
 तस्य प्रभावधिष्ठानाच्छिरिरेऽपि न लोहरे । शक्तिराधीन् विवह्वानामपि बाधाय वैरिणां ।
 धीरः सुसुल्लदेवोऽपि मार्गैर्निगत्य दुर्गमैः । आसदङ्गुरिभिर्मणैः खोष्णैर्दुर्गिरिवशना ।
 प्रमान्ते व्यधने तस्मिन् धीरसोत्तमूपतेः । अन्येऽपि व्यसनाभासा उत्पन्नध्वंसिणोऽभवन् ।
 भीमादेवः समुत्पाद्य भोजङ्गसद्वदेवजः । साहायकार्यमानिन्ये दरद्राजं जगद्गलं । १०२
 सङ्घो हर्षमहीभर्तुरवहद्वात्मजोऽभवत् । भ्राता दर्शनपालस्य सञ्जपालस्य तदलं ।
 नीतिज्ञेन ततो राज्ञा साधैव दरदीप्यरः । आद्येपात् पारितप्रायात्मत्याट्ट्य निजां भुजं ।
 सङ्घातमन्त्रनाच्छ्वसं भोजोऽविचल्लमण्डलं । भेजे सुसुल्लदेवभ्या सञ्जपालानुजीवितां ।
 गृहीतार्थेन भूयैव निजैव प्रदर्शितः । भोजः चित्रं मृगान्नाप निग्रहं तत्करोचितं ।
 देवेश्वरात्मजः पितृकोऽपि दैराज्यलास्यः । डामरानाश्रिते राज्ञि निधायै व्यद्रवद्दिशः । १०३
 विचारपरिहारेण धावन्तः सर्वतो जहाः । तिर्यञ्च इव हास्याय प्रमिद्वङ्गणा जनाः ।
 मलय रामलाख्योऽहं सुनुरावं दिगन्तरे । अर्द्धसदः कस्यदेवं चक्रिकाचतुरो वदन् ।
 नित्ये प्रष्टुं व्यामूढैर्वैज्रभिर्विश्वप्रियैः । धनमानादिदानेन भूमिपैर्भूम्यन्तरः ।
 योगे प्रविष्टः कम्भीरानेकाकी घर्मपीडितः । व्यधोयत् च्छिन्ननासः परिज्ञाय नृपानुगैः ।
 कटकं पथ्येत्वाशः सरथ दृष्ट्यै पुनः । खजात्युचितमव्यादिविक्रयो सस्मिन् जनेः । १०४
 मिथैव नीतिकौटिल्यैः क्रियतेऽभुदयग्रमः । शक्यतेऽपरथा कर्तुं न देवस्य मनोपितं ।
 शान्तापि ज्वलति कापि क्षप्रिहोतापि ग्राम्यति । देवतावगमाच्छक्रिः पुंसः कदाग्रिसन्निभा ।
 पलायने नापघाति नित्यता भविष्यता । देशिनां पुच्छमंलोना वक्तिज्जालेव पचिणः ।
 नाच्छि प्रवक्तिविषयशरप्रयोऽनं शम्भुपातरभसेन नचाभिचारैः ।
 मन्त्रा निहन्तुमश्वो विधुरैरकाण्डे भोक्तव्यभोगनियतोच्छ्रितस्य जन्तोः । १०५
 भिषापरः समादिष्टमेषो जयमतीयहत् । नक्तं वध्यभुवं नित्ये यधकैः पार्थिवहाश्या ।
 पाण्डि प्रच्छेद्य निविशे विनम्रायां समीरणैः । चित्रमृगान्तरे खन्दमानवृक्षे कृपालुना ।

द्विजैकेन सम्प्राप्तश्रिया दुर्गतचेतनः । आसमत्यभिधानायाः श्रान्तिर्द्विहेति गौरवात् ।

सा हि पुनोति इत्यायादक्षयतुरया तया । नीतो देशान्तरं गूढं बध्ने दक्षिणापये ।

स कृतप्रत्यभिज्ञोऽथ पुनर्वन्नरवर्मणा । मालवेन्द्रेण शास्त्रास्तविद्याभ्यासमकांक्षत ।

११०

अन्यदीयं घातयित्वा तत्तुल्यवयसं शिरः । रचितो जयमत्येव स किलेत्यपरेऽब्रुवन् ।

देशान्तरागता द्रुतात्तदार्त्तामुपलब्धवान् । अतएवाभवत्तस्यां भूमिर्दिरलितादरः ।

बहिरप्रतिभिन्दंस्तस्य धीरो मार्गवर्त्तिभिः । चक्रे तदप्रवगाय सन्मन्त्रं पार्थिवैः समं ।

ईर्यामिगोपयन्त्रार्याः शङ्कामाच्छादयविषोः । स्वयमन्याभिगम्यत्वं करोति हि जडे जनः ।

मिवाचरे ह्ये वारं कश्चिदादाय तत्समं । तन्नाम्ना ख्यातिमनयद्दिद्वैवेत्यपरेऽब्रुवन् ।

१११

तथैषोऽस्तु मिथ्या वा प्रतिष्ठा तां तयाश्रितान् । यया लघुत्वमानेतुं न देवेनाप्यगम्यत ।

स्तेभ्यस्तेजालमायानामपि निर्व्विषया इमाः । कर्षवैचित्र्यजनिताः काश्चिदाश्चर्यविपुषः ।

सराजवोजी नागाय विद्यां गूढं व्यवर्द्धत । पुरग्रामादिदाह्य कचान्तद्व पावकः ।

रोह्यन्तिकक्षीमनि प्रतिविषा वीरुद्विषन्नारुहः । काले प्रावृडुपद्रुताच्छरणिने मूर्च्छत्यगस्त्योदयः ।

सर्गच्छेदविधिवचनानुदयतो दृष्ट्वा किलोपद्रवान् सन्वत्ते प्रतिकारकल्पनमहो दीर्घावलोकी विधिः ।

११२

अजायत विपन्नाञ्जञ्जगदुद्धरणक्षमः । तस्मिन्नेव क्षणे यस्मात्सुप्तसुप्तनापतेः सुतः ।

तञ्जन्मकालादारभ्य सर्व्वतो जयमञ्जयन् । नामार्थं कृपस्तस्य जयमिह इति व्यधात् ।

शास्त्रः सर्व्वार्थसिद्धायां यथा सर्व्वार्थमिद्विभिः । तया तस्याभिधान्यन्धा नात्यगदूढिगन्ततां ।

मुद्रां तां कुकुमसाह्वैस्तदीयस्याभ्युपागतां । विनोक्त्योच्चदेवोऽभूदिमन्युर्भातरं प्रति ।

वालस्यैवाद्रिमुद्रास्य वैरं पिष्टपिष्टबयोः । निवारयन्ती विदधे सुस्थिनं मण्डलदयं ।

११३

स स्मृतिः पितृनाम्ना ततः सुकृतसिद्धये । चक्रोराचनभूपातः पेतृके स्तण्डिले मठं ।

गोभूमिहेमवस्त्राधराता तस्मिन्महोत्सवे । आश्चर्य्यकल्पवृक्षत्वं त्यागो सर्व्वार्थिनामगात् ।

प्रमादः प्रहितैस्तेन महार्थैः आश्चर्य्यसम्पदा । महान्तोऽपि दिगन्तेषु पार्थिवो विस्मयं येषुः ।

भर्तुः प्रमादाधिगतां श्रियं नेतुं परार्थ्यतां । विहारं समठं देवो जयमत्यपि निर्ममे ।

केपाक्षिप्तबुल्लं पुष्पानां विरहेण महोभुजः । सुताभीष्टाभिधानामुन्मठे नवमठाख्यया ।

११४

खनं खमारमुद्दिश्य परस्मिन् स्तण्डिले पितुः । विहारोऽपि हतस्तेन नोचितो ख्यातिमाययौ ।

मृत्तोर्हस्तकपातिलं तस्याः कलयता किल । न निष्ठा स्वप्रतिष्ठासु सम्प्रेपेदे व्ययस्थितिः ।

कदाचित् क्रमराज्यस्यो दृष्टमग्निं स्वयंभुवं । ययौ बह्वंशचक्राख्यं गिरिधामं स भूपतिः ।

तद्वन्मन्त्ररयामाध्वना यातुमवेष्टयन् । अकस्मादेत्य तत्रत्याक्षैरायण्डामग्निरुषः ।

प्रजिहोयुर्भिरप्याग्नौ तस्मिन्नत्यन्पशैनिके । न तैः प्रहृतमह्येजोवष्टभस्तभितायुधैः ।

११५

अथ हारितमार्गः स गहने गिरिगङ्गरे । भ्रमन्नन्यानुयाय्येको चण्डामत्यवाहयन् ।

उच्चचार क्षणे तस्मिन् खन्दावगेषु दःमहा । न चिरं प्रातर्दुर्भातां सर्व्वतः घोभकारिणो ।

कटकाभिः श्रुतात्यन्ता वात्येव गिरिगङ्गरात् । सा दुष्प्रवृत्तिदीर्घत्वं पुनरेष्यद्वासदत् ।
 नगराधिकृतसस्मिन् क्षणे च्छुश्रुमिधोऽभवत् । शस्त्रिणः कामदेवस्य कुन्यारश्चादिशेदरः ।
 ११०
 कृत्वा पुरोभगानि शस्त्रैश्च नृपाख्ये । प्रविश्य भ्रातृभिः सार्द्धं कार्यशेपमचिन्तयन् ।
 नृपं कं कुर्म इत्येवं तान् विचिन्तयतोऽब्रवीत् । सङ्ग्रामिधोऽपि कायसः कुटुम्बिकुटिलाश्रयः ।
 धूममेव सुहृदन्भृत्यवाञ्छत्यदुर्जयः । राज्यं कुरुत सम्प्राप्य राजमेवमकण्ठकं ।
 तेनैवमुक्तास्ते पापाज्जातराज्यसूदास्ततः । सिंहासनाधिरोहणाय चिप्रमासन् समुद्यताः ।
 श्रौयश्शरदेवस्य वंशायत इति श्रुतिः । तदन्वयेऽभूत्सर्वेषां राज्ञात्सुभ्यप्रदायिनी ।
 १११
 अतएवाभजत्कोषं तेषां कुसुहृद्विभिः । सा वासनान्तःसंलोना सदाचारानपेक्षिणः ।
 कथं वः प्रतिभालेखं सङ्गृह्णापि कुपद्वतिः । भारिकस्य कुले जातो लवटस्य हि सोऽधमः ।
 चेमदेवाभिधानस्य पुत्रोऽप्यन्यनियोगिनः । क्रूराग्रयलमभजन्नाहासहसिकोचितं ।
 सौख्येण स्वर्णभूज्जारं हतवान् भूपतेर्यद्वात् । सभाविताऽपि गाभीर्यान्नाज्ञाय स किञ्चेन्नितैः ।
 घामिधेनुनिर्देषणीपे विहसन्नखिलान् स्रयन् । राजपुत्रदवात्कल्पं स चैलोऽग्रममन्यत ।
 ११२
 तस्य चिन्ता काचिदासीत् यदा दोषायतोऽङ्गुलीः । या राज्यहेतुकूपेण फलेन समभाष्यत ।
 तद्विराजिजस्ररूपादपि ते राज्यलालसदः । नृपं जीवन्तमाकर्ण्य ततोऽभूवन् हतसृष्टाः ।
 न स्फुरन्मन्त्रसंमोलयता सुप्त इवानिम्ब । तेषां चेतसि सङ्कल्पस्तदाप्रभृति सोऽभवत् ।
 अनुस्रिजरादरेणाय शनकैः प्रयिवीभुजा । निन्दिरे मध्यमं वृत्तिं राजस्थानान्निवार्य तैः ।
 प्रष्टव्या कृद्वापाजा सर्वेषामेव सर्वदा । तेषामयकरोद्धान्तरेमर्षयूयः कथाः ।
 ११३
 ते राज्यं र्धमभूतः पितरि प्रभयं गते । मातुलाह्वयमन्ताया विधवाया गृहेऽसन् ।
 तैर्महायज्ञको नाम शस्त्रभूत्प्रातिवेम्बिकः । सुबद्धतोऽयं विद्यस्ते जननीजारशङ्कया ।
 अमतीमपि किं मेति न्यट्नन्निति भूपतिः । विचार्य कोपात्तन्मातुर्नामच्छेदमकारयत् ।
 तां कथं स नृपसोपो परोक्षमुदघोषयत् । कं पुन्याच्छिन्नासाया वदन्नित्यन्वियेष च ।
 दृष्ट्वाश्चादिगन्धर्वं कृत्वा कार्योप्यवारयत् । स कायसः क्षतान्तले भजन् सङ्गमपि प्रभुः ।
 ११४
 पीडितस्तेन रौद्रेण निजोऽयं गणनापतिः । कोष्ठात्पत्न्यपश्चरतं तं नृपाय न्यवेदयत् ।
 प्रवेशभागिकपदे हते राज्ञा हया ततः । स क्रूरैरङ्गकुशदीन् प्रेरयत् पूर्वचिन्तिते ।
 जिघांसवन्ते नृपतिं प्रमद्वमेषिणः परैः । समर्गवत दुष्प्रभैरयं हर्षरायादिभिः ।
 प्रिणीधुर्भिर्हर्षिभिं पीतकोमैः समेत्य तैः । चतुष्यश्चानि वर्षाणि नावाप्यशरः क्वचित् ।
 पञ्चभिर्मङ्गला भिन्नैर्मङ्गलानि विचिन्तितः । न मोदमगमकाम्य सचिन्तं लोकादुज्जैतः ।
 ११५
 तथेतां कुरुते शयनपूपा मर्षयूयं कथा । इति प्रत्येकमुक्ता ते विरागं पार्थिवं ऽभजन् ।
 तेनैः पार्थिवैरादि गूढैर्गैर्भिराययैः । प्रच्छाद्य पार्थिवोऽजस्रतनुमले जिघांसुभिः ।
 अथशो विरहं धोदुं यो प्रसादयितुं न कं । राजापि मन्दधे चेट्टा माफ्माहतभुजद्ववत् ।

खभावैपरोत्थेन नायचिह्नेन स स्थितः । जयमत्या महाप्रति तदादाद्वरदयं ।
 रचां भिचाचरस्याङ्गनिमित्तं तच्च केचन । केचित्तु विद्युत्तृष्णीं प्रेम्णां तरलवृत्तितां ।
 अथ वर्तुलभर्तुं रात्मजा विष्णुलामिधा । कृतपाणिपद्मास्यागादास्ये वसुधामुजः ।
 सङ्ग्रामपाले नृपते तस्मिन्निर्भरे हते । तत्सूनुः सोमपालाख्यः पिष्टराज्यं समादधे ।
 राज्याहंमयजं बद्धा सोऽभ्यपिच्यत चाक्रिकैः । इति कोपास्त्ररेन्द्रेऽभूत् कथन् राजपुरीं प्रति ।
 लक्ष्मीशैव्यप्रतिभुवः पुत्र्याः पाणिमज्जिह्वत् । तं प्रेष्ठं सर्वलोकानां श्रेष्ठं सर्वलमाभुजं ।
 अर्थिचिन्तामणेश्च प्रीणते निखिलाः प्रजाः । नानाव्ययोजितो रजे पश्चिमः स महोत्सवः ।
 यते जामातरि छाभुचक्रे निखिलतन्निभः । निर्वृत्तीन् किमपि कथन् दुभ्रुसूनु व्यसर्जयत् ।
 भोगसेनोऽपि भूषेन काले तस्मिन् समन्युता । निवारितो दारकाव्यात्सवैरः समपद्यत ।
 विकान्तः स हि कार्यस्थोनिर्जितः खिल डामरः । सुखलज्जापतितं जेतुं प्रतस्थे सोऽहरपुरा ।
 वास्यन्यमिश्रशैरेण वारितोऽय महोभुजा । तत्परीवादमकरोत्सुकोधावेत्य तच्च सः ।
 प्रविशयत् रुद्रकङ्कुमुखान् स समया ततः । तमादिसुहृदं वीरं तदा राज्ञा विमानितं ।
 विमानिताविशालेष्वाः संहता इतद्वृत्तयः । न ते वहिष्कृतास्तेन यमराष्ट्रं जिगीषता ।
 तान् भोगसेनविन्यशासद्भावान् छुटिलाश्रयः । बद्धो निनिन्द वीरवत्सञ्चानन् सरलान्तरं ।
 ऊचे चाद्यैव हिलापि प्राणान् व्यापयतां नृपः । भोगसेनोऽन्यथा भेदं कुर्यादगहनाश्रयः ।
 अन्यथाभूच्च बद्धोऽहं भोगसेने यदभवोत् । किञ्चिद्देहिदेहि वक्तेति नृपतिं भेदलाश्रयः ।
 स तु किं दक्षिणद्वारं तव दद्यामिति ब्रुवन् । दुभ्रुसुपचप्रणयं निन्ये तमवमानयन् ।
 प्रबोधाधायिनो देष्टि नियतिप्रणयो भवन् । तापात्ययाहनिद्रान्तद्व जन्तुर्गतस्सतिः ।
 तस्मिणो धामिका भूला स्मिन्निवारे ततोऽविशन् । ते राजधानीं सन्नद्धैः स्वपैर्यैः सह संहताः ।
 धामिन्यां यं वयं हन्मस्तं हतेत्यभिधाय च । प्रावेशयन् न्यस्यचिह्नायुष्मन्नाम्नः ।
 भुक्तान्तरं स्थिते राशिं ते वाद्ये मण्डपे स्थिताः । सरोपनृरह्युक्ता सेवेकाधारणे व्यधुः ।
 राजा च विज्जलावेस्य धियासुर्मण्डान्तरात् । दीपिकाभिः कृतालोको निययौ मदनालभः ।
 मध्यमं मण्डपं तस्मिन् प्राप्ते स्वनैः सहानुगैः । तत्पक्षं मण्डपं बद्धा न्यान्यवशाज्जमान् ।
 अन्यैरप्यपिमे दारे निरुद्धे सर्वेऽव ते । जिघांसवः समुत्थाय नृपतिं पर्यवारयन् ।
 विशिष्टदम्भादेकेन रुद्रमये निषेदुया । तं द्विजोदोर्ध्वसत्तेजाः शस्त्रा छलकचोऽभिमतः ।
 ततः काश्चनगौराणि तस्याङ्गान्यधिधेनवः । वज्रयः सुमेरुद्वाराणि महोत्सवैरवाविशन् ।
 स श्रोत्रो द्रोहद्वयुक्ता केशान् छटान्निभाचयन् । क्रोडाश्रया कर्पा रुद्रमुष्टिं दन्तोर्व्यापटयत् ।
 सुजनाकरनामा हि श्रुत्यः कटारकं वहन् । तस्यान्तिकार्यसायिष्ट प्रहरत्सु विरोधिषु ।
 अतो वालोचितां लब्धौ घुरिकां स चक्रे तां । मुष्टावर्गंशिता कोलात्सा छच्छ्रेण विनिधेया ।

१८०

१८१

१८०

१८१

१८०

१८१

निर्यातान्नः शत्रुमिस्त्रैस्त्वत्केशो ववन्व तं । धदिहमय तां श्रुत्वा जानुद्वन्द्वान् रपयन् ।
 न हित्वा प्रहरंस्तेजसाद्बोध्यैऽपि सोऽभवत् । येन शितौ निपतितः सर्वमर्मस्त्रिशङ्कतः ।
 अभिनव ततो रङ्गं प्रहरन्तश्च दृष्टतः । नदन् सिंह इव व्यङ्गं परिच्यक्ष्य यदारयत् ।
 अन्यच्च शस्त्रिणं कश्चित्सर्वमाणस्यतयत् । विवेष्टमानो यः प्राणैरचिरेण व्ययुज्यत । ११०
 दम्भान्तरं प्रवामास तस्मिन्नावति मण्डपः । रचिभिर्भूमिपालोऽयमित्यबद्धा कपाटितः ।
 द्वारमन्यत् प्रसर्पन् स क प्रयासीति जल्पता । ऋद्धेन रुद्धमागैश्च खड्गपातैरद्वन्यत ।
 भोगसेनं ततोऽपश्यत् द्वारस्थान्ते समुत्थितं । दारुढलिकया भित्तिमालिखन् पराङ्मुखं ।
 भोगसेने घसे कस्मादमुं त्वमिति वादिनं । सोऽयं किमपि ह्रीतः प्रधावन्तं जगाद ते ।
 रय्यावद्दामिधो दोषधरस्तिष्ठन्निरायुधः । अयोदोषिकयारभ्यदूक्तैर्विचतोऽपतत् । ११५
 चाप्तेयः सोमपालाख्यराजपुत्रः क्षताहितः । प्रहारैः प्राप्तवैकृत्यो न ग्राह्याचारतामगात् ।
 पुत्रः श्रीशूरपालस्य राजकापत्यमञ्जकः । विद्वेष्टो येन संस्थास्य श्ली पुच्छच्छटोपमां ।
 ततः प्रधावन् प्रयोवमारुह्युः चितोथरः । निरुक्तजानुद्वन्द्वलैरालितिद्वं वसुध्वरां ।
 तत्पृष्ठे खं क्षिपन्नेहं प्रहारैर्जर्जरोक्तं । शूद्राङ्गनामा कायस्थो निर्दोहो वारितोऽरिभिः ।
 पुनस्त्यातु कामस्य सन्धेः शस्त्रारलोद्ध्रियः । न्यपातयंतस्य कात्या नीलाजवरणखजं । १२०
 तिष्ठेत्कदाचिद्धृतोऽयमविपत्रो विपन्नवन् । कन्धरामधमः सङ्गृह्येति स्वग्रमच्छिनत् ।
 हनं पदामहरणं पत्य सोऽहमिति श्रुत्वा । च्छिन्नाङ्गुलीयकधर्षिण रत्नाङ्गमुर्धिकावलीं ।
 एकपादस्थितोपानतमस्रमन्यै, शिरोरुहैः । च्छ्ववक्त्रं स ददृमे सुतोदार्धभुजः क्षितौ ।
 पथ्याप्रयास पथ्यन्ते वीरदृष्ट्या सहोजघः । निर्दोषनामोपदगान्निच्छिंशत्वं जनान् प्रति ।
 देवकः शूद्रजोनाम पूकुञ्चन्द्वाहमुषकैः । निर्यत्य भोगसेनेन बहिः क्रोधाघ्रिपातितः । १२५
 मस्थितो दयितावांमं स द्विष्टीहवगादिव । पन्थानं श्रियोनोपयः कान्या जघाह वेगमनि ।
 राज्याधाने नृपतिमधुपा भोगाकिञ्चललोलाद्येनोनामावधनकुसुमश्रेणिभिः प्रोषयन्तः ।
 सा धिग्देवानिजितरजया पात्यमाना नियत्या बल्येनेति किमपि सहसा दृष्टनष्टा भवन्ति ।
 निर्यन्मथश्चिजगजश्च यैरिभिरं सङ्गृह्येता सख्यान् प्रापोमपनूषोत्तमः कुहपति पादाहतिं मुहूर्त्तनि ।
 इत्थं ते वज्रमानश्चपरिभवः सन्धेः सामान्यउत्तको नाम भवेन्नहानहमिति ध्यायन् धृताचक्षुष्यः ।
 परामृगद्वैत्यङ्गु तमनाद्यमिव प्रभुं । नम्रं ऊताशपात्कर्तुं स्वच्छयाहिलोऽमयन् ।
 भुजो कष्टे यशोनेकः करार्भ्यां चरन्तौ परः । तं भुजयोवमालोत्तकुलनं रुधिरचित्तं । १३०
 धृष्ट्याग्नं नम्रमनाद्यमिव पार्थिवं । राजधान्याविनिष्कृष्टं न्यपत्तां पितृकामने ।
 शरागर्गदिनलाभमभेददीरघृतये । अष्टाय वरिषेस्कारं ते भूतामात्र चकिरे ।
 न हतो नात्रि निर्दग्धः स के नापि यनोद्यत । उज्ज्वेव गतस्त्याग्ने चनिर्मिषयोऽभवत् ।
 यतीनेन सर्ववैद्यवारिहन्तमादुषा । यशामोदस्ये योपय शूद्राप्रथां पयुज्यत ।

चक्रेऽय साविकवचोरङ्गः शोणितमंडितः । गगनाग्रनि वेतालद्वय सिंहासने पदं ।
 तस्यावरोहतः सिंहासनाद्याहुं पुरोयुधि । विक्रामन्तो बन्धुमृत्या युद्धभूमिमभूषयन् ।
 तन्निषौ वटपट्टाखौ युद्धा तदाभवौ चिरं । योघात कट्टसूयाघाः सिंहादरेऽपतन् हताः ।
 रणरङ्गनटोन्मत्तचिव राजा गृहाङ्गने । सखद्वाखेटकोरङ्गः खंडयनहितान् बभौ ।
 दिग्गन् विजयसन्देहमहितानां चणे चणे । प्रहारैः सुवहन् भित्ता स चिरेणापतद्रणे ।
 राजद्रोहोचितं तस्य निहतस्यापि निग्रहं । वैश्वस्यक्तमर्थादौ गर्गः कोपादकारयत् ।
 दिदामठान्तिकोयद्ध पौरैर्भस्माग्नवर्षभिः । अवस्करप्रणालान्तर्भवन्नो न्यपात्यत् ।
 ते गुल्फदामभिः कृष्टाः स्थाने स्थाने प्रमुद्रुहः । तत्स्यैः लोकयूत्कारपूजाकृत्योचितं दधुः ।
 पलाय्य प्रययुः कापि सङ्ग्रहं सरथादयः । मरणाभ्यधिकां कश्चिन्नालं सार्द्धं विपद्गयां ।
 दृष्टं पराजितं गगं नष्टे तदनुजे विदन् । भोगसेनेऽय तां वार्त्तामगृष्टेणानुलोपमां ।
 व्यावृत्त्य प्रत्यवस्थातुकामः पश्यन् पलायिनः । योधान् स्त्रैः सहितः कैश्चित्ततः कापि भयादगात् ।
 इत्थं निहतविध्वस्तनायका द्रेग्धुमंहतिः । खदोर्माववहायेन गर्गं चद्रेण सा कृता ।
 सर्वं साहसमिद्विधं नेतिहासेष्वपि कश्चित् । अश्रौषन्तादृशं यादृक्कृत्वास्ते स प्रतापिनः ।
 निशान्प्रहरमद्भ्य राज्यं कृत्वा स सम्भवान् । द्रोहकृच्छं खराजाख्यां गर्तिं कुकृतिनामगात् ।
 यमस्तरकुले जन्म द्रेग्धुमिभैः प्रमाणितं । घणभङ्गाभङ्गद्राज्यं यस्मादण्टदैववत् ।
 दावादीपनकूटयन्तघटनैः सिंहादिसिंहारिणो यान्याकस्मिन्कण्ठमेलपतनैरन्ति किरातावने ।
 एकैनेव ननु प्रधावति जनः सर्वोऽपि मृत्योः पया हन्ता हन्ति हतोऽयमेव तु हृया कालस्य भेदग्रहः ।
 स्त्रोदाहं सल्लोचमङ्गलरवो यैर्हृषुलैः श्रूयते दोनैस्तैर्दयिताविद्याप उदयन्नाकण्ठे तु चणे ।
 योऽपि प्रचर्हितं प्रचर्यति परः स्वं प्रन्तमन्ते मुदोदृत्तं सोऽप्यवत्रोकयत्यहं धिक्त्रोहोऽयमान्धावहः ।
 सायं विचिन्तितो रात्रौ फलितोऽन्यत्र वासरे । दुर्बिपाकप्रदाताभूद्द्रेग्धुर्गं साहसदृमः ।
 अथ सिंहासनस्थान्तः कार्थान्ते त्यक्तविग्रहः । गर्गः प्रचालितमर्षयकन्दं स्वामिनं चिरं ।
 तस्मिन् रुदति सर्वोऽपि पौरलोकोभयोग्निनः । संप्राप्तावसरो भूयं यत्रापोलोकावसुतः ।
 कारुण्योत्पन्नये दत्ता कोशं जीवितकामया । जयमत्या नदावादि गर्गः कपटशैलया ।
 कुरु मे संमिदं भ्रातरिति सत्वभयस्तु सः । तत्र क्रियावचो ज्ञात्वा चिन्तितस्यायकल्पयत् ।
 चिकुरनिधये यत्कौटिल्य विज्ञेयं नयोद्य या । तरसतरता यत्काठिन्यन्तया कुचकुम्भयोः ।
 वसति हृदि तद्यापि पिण्डीभवन्ननु ता दमा । गहनहृदया विज्ञायन्ते न कैश्चन योषितः ।
 दैःमीन्यमयाचरण्यो घातयन्तेऽपि बलभान् । हेलया प्रविशन्त्यग्निं न स्त्रीनु-अत्ययः कश्चित् ।
 सुयाधिगृढा सा यान्तो थावन्मार्गं यन्मन्त । अयतो विज्जला तावज्जिगत्वा ग्राविमंशिताः ।
 अथ तस्याधितारोहं कुर्वन्त्या भूषणार्थिभिः । मुष्टैर्कुलुष्यमानाया व्यया गात्रेषु मप्रये ।
 सचरचामरे राशे दक्षमाने विनोक्तयन् । लोकः सर्वोऽपि साक्रन्दो दग्धदृष्टिरिवभवत् ।

१४५

१५०

१५५

१६०

१६५

१७०

श्रौचिथं तेन च तदा निन्येऽन्यन्तपविशतां । सर्वैर्यदर्थ्यमानोऽपि नोपाविशमुपामने ।
 सुतमुषसदेवस्य बालमङ्गे निधित्यता । राज्येऽभियुक्तं ते केचित्तेनावैयन्त सन्नतः ।
 लोकोपेक्ष्य केषाञ्चित्तत्त्वमालोक्य सन्नतः । भित्तामथट्टितुं जाने नैव जानाति योग्यतां ।
 रात्र्यां श्वेताभिधानायां मकरराजस्य ये सुताः । सङ्ख्यायास्तयोऽभ्यवन्मर्थमे प्राक् क्षयं गते ।
 हन्तुं ज्येष्ठकनिष्ठौ द्वौ श्वेता मङ्गललोठनौ । अचिष्टौ शंखराजेन भयानवमठङ्गौ ।
 निर्लेजैर्निहतान् द्रोग्धन् विज्ञाय मितितैः पुनः । तयश्चरोद्गमविचैरानीतः क्षतचक्रिकैः ।
 दृष्ट्वा राज्यार्धमप्राप्य कश्चिज्यायास्तयोस्तदा । गर्गेण राज्ये शंखभादभ्यपिच्यत सङ्क्षणः ।
 हा धिक् चतुर्णां दामानामन्तरेण पतिवधो । अहस्त्रियामे तत्रासीदृश्या या पुरुषायुधैः ।
 ये साधुमचलनृपं प्राक्ते रङ्गे सिपेविर । मध्याङ्गे रुद्धं प्रापुर्दुष्टाले राजसेवकाः ।
 अथ लोहकरोदास्यः सार्द्धेऽङ्कि गलिते नृपः । सुखलो भाद्रमनणं युना दृष्ट्वान्तमानसः ।
 गर्गेण प्रहितो दूतः सकन्दं खं चिपन् चितौ । ततस्तं वीतसन्देहं चकारार्त्तप्रलापिनं ।
 आद्यात्यङ्गणवृत्तान्तपथ्याशां नाशृणोत् कथां । गर्गदूताद्भाद्रवधं स्वयाम्भानश्च केवलं ।
 अश्रद्धधानसं शीघ्रमरिच्छेदं सुदुष्करं । तदाकानाय गर्गोऽयं प्राहिणोत्तत्त्वन्तं गृह्णात् ।
 अक्रन्दमुखगे भूत्वा तां रात्रिमहणोदये । कफोराभिमुखो याचामसमूतबलोऽप्यधात् ।
 अन्धाऽय गङ्गादूतसं पथि संगदितोऽभ्यधात् । कृत्स्नमावेद्य वृत्तान्तं नागन्तव्यमिति भुवै ।
 चित्रं हरेषु श्रेष्ठेषु लयसन्निहितेऽनुजः । क्षतस्य सङ्ख्येराजा क्षयमागमनेन किं ।
 श्रुतेति गर्गसन्देहं कोपादसहनो नृपः । अग्रयाणेष्विणोभृत्यान् त्रिदशैवं वचोऽप्रवोत् ।
 मास्माकं पेतुं कं राज्यं यंदि रक्तहरोऽनुजः । मञ्ज्यायसा मया चैतद्गुभाभ्यामर्जितं पुनः ।
 राज्यं खोकुर्वन्तोरन्यो नादाताभूत्तदावयोः । येनाक्षतनिदं पूष्ये स क्रमः क्षमतोऽध्वनः ।
 इत्युक्त्वा विरतैरेव वदन्नासीत्प्रयाणकैः । दूतांश्च यामं गमंश्च लोक्ष्यै प्राहिणोदद्वन्द्वं ।
 स काष्ठवाटं सम्प्राप सङ्ख्यस्य हितैपिणः । निर्भयं गमंचन्द्रेण चक्रे डक्कपुरे पदं ।
 प्रवृत्तायां विमावय्यां दूतैः क्षतगतागमैः । तस्माद्भोक्तृनामापि गर्गो द्रोग्धमाभधीयत ।
 कार्यमध्यगतो राजा तयापि प्राहिणोत्तदा । धात्रेयं धातरं गर्गाभ्यर्णं हितहिताभिवं ।
 भोगमेवः क्षणे तस्मिन्नायैषा देवभोहितः । खाद्यकान् विचित्रवज्रावधेयस्य नृपालिकं ।
 सोऽभ्यर्णं कर्णभत्याख्यमश्वारोहं मक्षीपते । विद्वज्जगं जेथ्यामोलुब्धामभूक्षोभनोद्यतः ।
 कालापेक्षामपि त्यक्त्वा हन्तुं भाद्रदुर्धस तं । योऽयं प्रसङ्गमन्विष्यश्च मे लोकेरसज्जनः ।
 यद्य भाद्रदुर्धः पथि स त्वमाश्रयसे कथं । गर्गोऽपि तमुपासेम दूतैरित्यादि रंदिग्रन् ।
 स तु मातापलाप्यायन्मसीति विलम्बकृत् । दत्तास्त्रादं चपापाये तं सानुगमघातयत् ।
 पतयंश्च कर्णभूतिर्निरहत्या व्यरोचत । तस्य दैमातुरो भ्राता तेजसेनोऽप्यनूयत ।
 तेजसेनश्च मृषाग्रेनृपादेशात्प्रवेक्षत । मरिचो खरराज्यस्य तूजोऽप्यपतेरपि ।

२०५

२०६

२०७

२०८

२०९

२१०

अवष्टमेन भूपोऽभून्नियहावयहचमः । नयेनासितुमस्त्रसं तावदानीम् तदसं ।
 पुरोगोऽपि छतः पद्याद्योऽन्तेऽस्ति महीभुजा । स सञ्चपालस्तत्पार्श्वमयादायाययौ हयान् ।
 तेष्वायतेष्ववष्टमं यातं किञ्चिच्च तदसं । प्राप्तस्य गर्गसेनानीकुत्राप्योऽनल्पभैतिकः ।
 दुधुघ्नं वोह्य तानाग्नैर्नृपोऽयमधिरोपितः । उत्सुकग्रथधोर्ध्वं छच्छ्राच्च परिधापितः ।
 गगणं ग्रसभच्छन्नमिव कुर्वन्त्रयापतत् । शराधारोरिपोर्वेलान् संज्ञेताऽक्वन्नमन्ततिः ।
 ओंकारं शरशूलकारैः कृत्वा द्रोहस्य दुःखहाः । प्राहरयाजकटके सर्वास्त्वयामुधैर्दिवः ।
 हतवित्तविध्वस्तभैर्यः साहसिको नृपः । वेगादपमसारैको मध्यास्त्रिगंत्य वैरिणां ।
 गर्जन्निभुरयायान्तनत्युन्नतिरलङ्घयत् । सवाजिना तेन सेतुर्नामद्वयः पञ्चिणामपि ।
 सञ्चपालादयोदिवाः येकुलमनुवर्त्तितुं । शृष्टस्तमानिहन्तन् स्त्रानि स्त्रानिऽवरोधिनः ।
 वीरानकामिधमोरः स खशानात्रिवेगनं । त्रिंशद्विधैः समं भूत्यैः प्रविष्टस्तत्रेऽरिभिः ।
 निरम्बरैर्निराधारैस्तिष्ठन् कतिपयैः समं । स तत्र चिदमाक्रम्य निर्भयादण्डयन् खमान् ।
 क्रमेण च हिमापातदुर्लभमध्वनि सङ्घटे । अविपक्षोभाग्ययोगात्प्रययौ होहरन्मुनः ।
 पदे पदे प्राप्तमृत्युरायुःशेषेण रचितः । तथाय्यासीत् कक्षोरप्राप्तिमेव विचिन्तयन् ।
 वराकं दारधेयपाद्गर्गोहितहितं क्रुधा । विरुद्धधीर्वित्तहायां वद्धपाण्डुरिमचिरत् ।
 तस्मिन् मच्चिन्मरणेऽसु चेमास्यः स्वह्निषन् पुरः । दासोऽप्येवैष पदारोहमधःपानेऽपि लब्धवान् ।
 राज्यप्रदः क्षतारिच्य गर्गः प्राप्तोऽस्ति कलन्तः । प्राप सर्वहरराजस्य सर्विषेयमधीशतः ।
 स भूस्त्वन्निविक्रान्तिहोने राज्यमवाप्तवान् । चक्रभ्रममिवापमस्तवैता भ्रान्तमानुषः ।
 न मन्त्रो न च विक्रान्तिर्न कौटिल्यं नचार्जवं । न दातृता न सुश्रवं तन्योद्दिष्टं किमप्यभूत् ।
 तद्वाज्ये राजधान्यन्तर्भयाङ्गेऽपि मत्तिष्ठुवः । लोकं मुमुपुरन्याध्वपक्षारस्य कथैव का ।
 पङ्कुरप्यङ्गनाकां कान्या यवात्यशहघत् । पुमानयमवत्तच्च साध्वसाध्वस्तधीरधौ ।
 यामद्य सत्त्वणोऽन्यद्युर्भजे तां लोठनं श्रियं । माधारथ्यं गते राज्यभोगद्वयमवत्तयोः ।
 पुहयान्तरविज्ञानविहीनस्य प्रमाद्यतः । सर्वोऽपि तस्य तन्मश्रैर्यवहारो व्यहस्यत ।
 श्वशुरोऽलोठनस्तोज स्यंस्तेन व्यधीयत । हरि तापयगोष्ठीषु योग्यो विक्रमनिष्ठुरः ।
 यः सरसुभयोर्यच्छेदमङ्गोर्कुर्वन्तदागमे । स्वमन्त्रवचजापेन सिद्धिं मन्त्रघणेऽभ्यधात् ।
 जिह्वा गंगाश्रया राजा तदप्रियमपातयत् । यदाग्राहं वित्तहायां विभं लोचयशङ्कामरं ।
 राजानुयाहको गर्गं कालान् व्यापादयन् रिपून् । हाहाहां क्षामरान् भूरीन् दत्तभोग्यानधातयन् ।
 राज्यकिञ्चित्करे गर्गायत्तश्रीवित्तमृत्यवः । वह्नियान्तरं चासन्नत्पे वा पुत्रयोऽपि वा ।
 कदाचिन्नेह्राद्गर्गं प्रविष्टेऽथ मृषान्तिकं । सुलोम नगरे लोकः सर्वं ख्वभयाकुलः ।
 तदा ध्रुवचरदातां शृङ्गान्दाराथ्य नौपु यत् । क्रुध्यन्गंगाऽयमायतो हन्तुं सर्वोऽप्युपश्रितान् ।
 गर्भिणीगर्भपातित्या तादृशा भद्रवार्त्तया । द्वित्राण्यहान्यन्ममात्रि जनेऽवराजिखिने ।

ततस्त्रिलोकविंशत्यैऋकोद्गागदीयत । अनवेक्ष्य नृपादेशमास्कन्दे । गर्गमन्दिरं ।
 देशस्याद्युत्पन्नः । छत्त्रो धावति स धृतायुधः । प्रत्यग्रहीत्तानखिलान् गर्गचक्रसु विह्वलः ।
 निरञ्जना दिग्बभूवराजलक्षकाद्यास्तुरङ्गमैः । भ्राम्यन्सुखादुत्पन्न गर्गवसथवीर्यपु ।
 निषिधेध न तावजा प्रत्युतास्कन्ददायिनां । छोटनं कुण्डशक्तीनान्नेधं स्फूर्त्यै यस्यजयत् ।
 तेनापि योधैर्गणैश्च रुद्रमार्गेण मन्दिरं । न रुद्धं नापि निर्दग्धं पारितं दत्तचक्रिना ।
 धानुष्कैश्चोनाम मठोद्योत्थितामठे । अवाधतैव नाराचैस्त्रयोधान् घातयन् परं ।
 प्रक्रामेन समं राजलोके विरलतां गते । सार्यं सानुचरो गर्गो हयाह्वो विनिर्धया ।
 समरैरप्रतिहतो निनाय सोहरं ब्रजन् । बद्धौजःसूर्यमखस्यमाशोर्न विपुरैश्चर ।
 तापसेन किमेतेनेत्युक्त्वान्यधुर्ममोच तं । तं सुखलोपि विधुरे नृपतिं नोदपाटयत् ।
 क्षणे क्षणेऽभवद्देशस्ततःप्रथति सर्वतः । गर्गागमनसम्बन्धोपरार्गसितमन्दिरः ।
 अथात्तस्य महीभर्तुर्गर्गसन्धानमिच्छतः । महत्तमः सहोऽभ्युद्योते दूत्यमाचरन् ।
 तेनाङ्गोकारितो गर्गः कथंचित्कन्यकार्पणं । भृत्यास्तु तेन सम्बन्धं नैच्छन् भूतस्य भूपतेः ।
 ततः सुखसददेन सप्त सन्धिं निबद्धवान् । पद्यास्तुम्भार्यमानोऽपि सम्बन्धं न यच्छत सः ।
 मण्डले विमाराकृतमेवं याति नृपोऽप्रवीत् । सङ्घं हंसरथं भेनरयश्चासादितं सूरैः ।
 तानप्रिकणसुच्यादिप्रवेष्टैरिष दुर्जनः । अत्यक्तानसुभिर्धोरामवस्त्रामन्त्रोभवत् ।
 भोगधेनाङ्गनामसामनुमेने खयं नृपः । अनुसर्तुं पतिं च्छर्त्तुं वसन्तो साधु तद्वशात् ।
 तादृग्दृष्टापि वैश्वं शुद्धितेन तदन्तरे । प्रमिथे दिग्बभूवरो रघदानेन शुभुजा ।
 न राजवीजी नोत्पन्नविक्रमो वा बभूव सः । प्रमितो गूढदण्डेन यत्तथा तेन पापिना ।
 तं था निनिन्दानिप्यस्यैषोऽयं तत्सुसुप्तादा । तस्या वक्तिप्रवेगेन भिद्धं मानवतीव्रतं ।
 सोऽप्योऽपि राज्यकोनोऽभूदेवमातङ्गदुष्टाहः । दीर्घसप्तदृश्यमानदीर्घदुःखप्रसथिमः ।
 कासवित् सुखलो गर्गादहमन्त्रिरपि भ्रमन् । न्ययंकापे सद्यःपार्श्वं कामोरौत्सुग्यभागतः ।
 दारेण सह दत्तार्थं सङ्कतः सत्सभभुजा । वराहमूलं सम्प्राप कथं सिमसितं भजन् ।
 गर्गः स्मरथवत्स्कन्दं पद्यादभ्येत्य माश्रयन् । वराहमूलेन समं तस्य सैन्यमनुष्ठयत् ।
 विद्वेष्टे म त्ततोपेक्षतेय परिषय्यमे । अद्विष्टैर्द्वितीया द्विष्टैर्द्विष्टैश्च सरसां गणः ।
 नायकेर्गमिते, गृह्णन्तैः सन्दर्भैर्भही । पतितैरूप्यहूतैर्भूषिता भौतिकैरेव ।
 आगच्छता च्छिप्यतीति सद्यःपासेन सङ्कतः । निराश्रयः सम्प्रेपदे पार्श्वे सुखसम्पत्तेः ।
 धोऽय मूढताद्यपाने दूरं जानातिपी गते । आजगामामात्मिकं प्राप्तेः प्रेरितः पौराणामरी ।
 सन्धिं तत्र शिष्याभि सार्द्धं सुखसमभुजा । इत्युक्ता करहयं प्रायासदभ्यर्थं सहैवतः ।
 सङ्गिताभ्युदयं पौराणिकैरेव वारिदं । अस्मिन्निव जवर्षं सन्धं शोचमानुजं ।
 गङ्गाया परितो बुद्धाभिपानाया तर्लिकं । कन्दकादयमादाय परिणेतुमुपापयो ।

२२१

२२०

२२२

२२०

२२१

२२०

उपयेम स्वयं राजा राजलक्ष्मिभिर्धा तयोः । गुणलेखां क्षुधात्नेन स्त्रीचक्रे तद्यवीयनी ।
 सरहणे सानुजेभ्येत्य सञ्जपालेन वेष्टिते । राजापि राजसदसः सिंहद्वारं समासदत् ।
 साक्षाद्विरोधिभ्येत्येन द्वारमेकेन पातितं । अभ्युद्योषं तमप्राप्य साङ्गं वैरिमनोरथैः ।
 सद्यैव गलितद्वारराजवेगस्थिते रिपौ । गणांस्तुन्दविशङ्कासीचकितं सौख्यं वलं ।
 गर्भे वितीर्णकन्येऽपि राजसैन्यमवित्यसत् । तस्यैवात्यमियेव दण्डस्यन्देऽपि शङ्कितं ।
 अस्त्रामिलापिणि दिने तादृक्कामहते बले । ज्वेहादददहति ह्यपि दुर्भेदाकसिताधिपून् ।
 प्रविश्य घामनिभुङ्गकवाटेन तमेरिणा । द्वारं विट्प्राङ्गनस्यैः सञ्जपालेऽप्यहीदणं ।
 तस्य निश्चित्य पातनीं दत्तिं भूयस्वरिमजे । अनुप्रवेगं विदधे पदा तिलककाभिधः ।
 दरदानयने काष्ठवाटसङ्कटविक्रमे । यस्तस्य सदृशो योधः प्रतिविम्ब इवामवत् ।
 स केयवस्य स मठाधीशस्तमनुसस्ततुः । ग्रैनेयमावतो पार्यमिव पार्थिवैस्त्वयं ।
 तिर्गत्य मण्डपास्रमप्रहारैस्तैः कथञ्चन । विष्टते प्राङ्गनद्वारे धीरो राजाविशन् स्वयं ।
 निर्विभागे वर्तमाने सङ्गरे सैन्ययोर्द्वयोः । प्राङ्गने प्रमयं प्रापुर्भूयामस्तत्र शस्त्रिणः ।
 सचिवः सरहाराजस्य पतंगघामजो दिजः । आजौ प्रापाञ्चको माम् खल्लोषभोगभागितां ।
 कायस्त्रेणापि रुद्रेण लब्धः गञ्जाधिकारितां । स्त्रामिप्रसादः साफल्यं नित्ये त्यक्ता तनुं रणे ।
 सायं वनस्थतिर्लीनैः खल्लोषाचालितो घया । घाणि प्रविष्टे प्रोद्गोननि शब्दविहगोऽभवत् ।
 आयोधनोर्ध्वं वाचाला चक्रे चित्रापितेव सा । तथा सुसुप्तभूपेन तुरङ्गस्थेन तर्जिता ।
 अनाहृदेऽङ्गनान्तस्थे तस्मिन् सिंहसने ध्वनिः । सुसुप्ता जयनीयेन कङ्कावाघस्य शृङ्गे ।
 मङ्गराजस्ये तादृक्प्राप्यस्यापुदपद्यत । अगातां तत्र वैक्रयं यादृक् सरहणलोटनौ ।
 आयद्वकवचावद्याहृदावालिङ्गा सुसुप्तः । सासौ युवामिति वदन् धूर्त्तौऽप्याजयदायुधं ।
 आदिश्य मण्डपेऽन्यस्मिन् बद्धयोय स्थितिं तयोः । प्राङ्गराज्यस्य नो राजा विवेशास्थानमण्डपं ।
 व्यहोनांयतुरोमासान्भुक्तराज्यं बबन्ध तं । सितस्य सोऽष्टाशोतेऽष्टे राधस्य त्रितयेऽष्टनि ।
 तेन सिंहसने कान्ते भास्वतेव नभस्तले । चण्डादेवाखिलो लोकः चोभनन्धिरिवात्यवत् ।
 विकोशशस्त्रसन्नेहावेचणचोमतः सदा । व्याधलोके व्यात्तवक्त्रे मृगराजइवामवत् ।
 भास्वद्रुहः कुलश्रेष्ठमग्निशान्त्रिय कुर्वन् । न तेन नीतिनिष्ठेन रिपवेऽप्यवशेषिताः ।
 जनस्य वीक्ष्य दौर्जन्यमपृष्टाकारतां बहन् । स कार्यापेक्षयाऽप्यासीत्त्र कात्याहितमार्दवः ।
 वस्तुतस्त्राङ्गदयः क्रूरन्दमयितुं जनं । अवासावैतद्गोमलाङ्गितं व्यालश्वाधे ।
 कालवित् मलत्यागो प्रगल्भः प्रतिभाववान् । रुद्रितशो दीर्घदृष्टिः सरवान्यो न कोऽप्यभूत् ।
 अधिकः कोऽपि कोऽप्यनः कोऽपि तस्य समोगुणः । दोषोऽप्य वा पूर्वजस्य स्वभावेऽप्यदृश्यत् ।
 अप्यकारि समानेऽपि कोऽपि तत्पूर्वजमनः । वैपिनं विप्रमालकं तदीयेन तु मारधं ।
 न बभूव स वेदादौ सास्त्रयोऽनुचिन्त पुनः । स्थितिर्भेदमदा सहे नोक्षेकमनुजोर्विना ।

३१६

३१७

३१८

३१९

३२०

३२१

नैस्त्वस इन्द्रमुद्धादि सन्धानैर्मानिनां वधं । तस्मिन् प्रमादानिब्यूढे तदीयत क्षत्राकुलः ।
 वाक्पासुखं नृपस्यासोदाद्यस्यातद्गुह्यं सत् । तस्य तु प्रणयप्राप्यं हिंसाद्यावाधवर्जितं ।
 तस्यार्थमृशोत्पादो भूयानास्ते स्म सत्यदा । त्यागो विषयकालादिनैयत्यानुमितो भवत् ।
 नवकर्मोद्यबाहुल्यप्रिये तस्मिन् दरिद्रता । तत्पुत्रः कार्त्तवो वाजिविकेतारस्य दैशिकाः ।
 द्रुःसहस्रसैनोत्पत्तौ जिगीषोः प्रथमैषिणः । तस्यासोदपरित्याज्यं न किञ्चिदसुवर्षिणः ।
 तस्मिन् द्वादशभूरिपरार्द्धाशुक्रदायिनः । यथा नृपस्य शुशुभे तथा नान्यस्य कस्यचित् ।
 यथा प्रागुक्तो राजा सुप्रापः प्रियसेवकः । स तथा सेवकैरासीद्भूषा दुर्लभदर्शनः ।
 नायलादपरस्यासीद्भूषणं हयवाहने । नान्यस्य सुस्तननृपाद्राज्यं तत्र च पश्ये ।
 शममुत्पन्नमुत्तमं नित्ये दुर्भिवमुच्चलः । राज्ये सुसुखदेवस्य न तत् स्वेप्स्यदृश्यत ।
 किमन्यदखितैः सोऽभूदयजादधिको गुणैः । त्याक्ता त्यागार्थनैसृष्ट्यसुप्रापलाभिन केवलं ।
 आचलेः पालको गौं यं राज्ये कर्तुमेवत । सहस्रमङ्गललेन निरावास्त्य स क्रुधा ।
 तस्मिन् भद्रावकाशस्य प्राप्ततामा तदात्मजः । काञ्चनोक्तोचदस्यके डानैरः सहं चाभिकं ।
 अचमज्यज्युच्चलं पित्र्येणार्थितं शिरः । प्रवृत्ते तत्र गणोऽपि प्रातिहृत्प्रमदमर्थयत् ।
 प्रदितानां नरेन्द्रेण दण्डानामिव शस्त्रिणां । गणदावाग्निदग्धानां निःसंख्यानामभूत् चयः ।
 गङ्गातोऽपि विजयः स देवसरसोद्भवः । अतिशयेन नृपतिभैर्यानां कदनं व्यधात् ।
 राज्यप्राप्तेर्मांसमात्रे दिनैरभ्यधिके गते । तेनोत्पिञ्चेन राज्ञोऽभूदधीरस्यकुलं मतः ।
 सुरैश्वर्यमरेशोर्वावितस्तामिन्मुसङ्गमाः । गणेश राजभैर्यानां कृताः कदनकोचिणः ।
 संपाति तुमुद्येमात्यौ शृङ्गारकपिहो हतौ । कर्णशूद्रकनामानौ तन्मैत्रेया स सहोदरौ ।
 निहतानन्तमुतटममूढान्तरसचितान् । तादृशानपि निष्कण्ठं नाशोत्कस्यापि पाटवं ।
 हर्षमिवः कल्पनेशो भूमर्त्तुमातुलात्मजः । विजयेन हतानेको विदधे विजयेभ्यरे ।
 पुत्रो मङ्गलराजस्य तिहा राजन्यव्रजः । तत्र तिमिराकरमुखास्तन्निगद्य प्रमिश्रितः ।
 राजानोके सञ्चपालः प्रवीरप्रवरोऽभवत् । भूरिभैर्येण गणेश नान्यभैर्याऽपि योजितः ।
 ससंभ्य विजयध्वजं सङ्ककाद्यैर्भिमर्त्तितः । धीरो राजा ससंभ्यं स्वयं गणेशं मुञ्चं ययौ ।
 योऽनित्यं गणेशं हताम् । यथाप्राप्तिस्तान् वदन् । निरदाद्यदन्त्येवुरषट्पेयैयिताग्निभिः ।
 सज्जिता भुभुजा गर्गः पीडयामासः प्रभैः प्रभैः । ततः स्ववपतीर्गम्या फलाभाभिमुक्तोऽभवत् ।
 स तत्र रत्नस्यार्थं गिरिदुर्गं समाश्रितः । हताशोऽमुषैरस्योक्ता भूषणारादवेक्ष्यत ।
 यन्माकडेन तथापि सञ्चपामेन वेष्टितः । चरणी शरणी चक्रे रात्रौ दमोचनमात्मजं ।
 अन्तःकले मूषे कर्षकेष्टं मनकोष्टकं । विष्टुं बह्वत्याशु गणेशविधायमाययौ ।
 यरोनमज्जितस्य मेष्टेयु विजयारिपु । समितोययौ राजा विजयं गतं प्रभैः ।
 गताय योऽनित्यं बद्धा दग्धलोठभौ । स दग्धलोठपाशोऽपि मेऽवेष्टितो भूयैः ।

भूयः प्रविष्टः कम्पोरान्सेयः सर्वान्तिशायिभिः । गर्गं प्रसादैरनयत्प्रवृद्धिमधिकाधिकैः ।

योभार्कप्रतिमे तस्मिन् ह्यादिनावनुचक्रतुः । महादेवी कुमारस्य द्रुमच्छायावगानिलौ ।

जामरौ देवसरसोद्भवौ विजयगोत्रिणौ । वृहद्विक्रस्य स्रक्कटिको वेजं प्रचक्रतुः ।

सानायकाक्षिणौ पाधिर्वेद्यस्य प्रविशतः पुरः । लोकपुत्रे तस्यतस्तौ क्रन्दद्विः स्वानुगैः समं ॥२९॥

विजये गंगसम्बन्धासदाचिष्यो महीपतिः । सदाचारं परित्यज्य वेचिभिस्तावताडयत् ।

तौ मानिनश्च तद्भृत्याः छष्टशष्वास्तोव्यधुः । साहसं सुमहत्सैन्यं प्रहरन्तो महीपतेः ।

शपाके भोगदेवाख्यं रूपान्णां प्राहरन्तुपं । धीरो गज्यकनामा च करवालेन पृष्ठतः ।

सावशेषतया भूपस्यायुषोमोघतां ययुः । द्विप्रवृत्तयोवाहतरुणी तु यययत् ।

तृपस्यान्तरयैहरिप्रवृत्तिं वाणवंशजः । निहतस्तत्र प्रहृष्टारविहः सादौ समस्रकः । ॥३०॥

धैरिक्केसौष्ट्वं वृद्धिभोगदेवादयो हताः । स्रक्कटिकस्तु निस्तौर्णैः, हतौर्भाविनि विप्रवे ।

ग्रूलं व्यापादिता गज्यकादयो द्रोहसंश्रिताः । सन्देहितासुरित्यासीराजा गंगां नुकूलभाक् ।

न भवेत्परिपातेऽपि प्रमयः समयं विधा । प्रसन्नमण्यस्तु हन्ति जन्तोः प्राप्तावधेः पुनः ।

ध्वालाभिरोत्थं दहनस्य पयोधिकस्ये न चानतामपि हि यानि मुहुः स्पृशन्ति ।

तान्येव यान्ति विलयं किञ्च भौतिकानि कान्ताकुपेषु युवभावभुवोग्रणापि ।

प्राक्तेवामपि विस्मृत्य परीक्षेकासहिष्णुना । सण्डलासञ्जपासादा निरावास्तुन् भूभुजा । ॥३१॥

रुम्बन्वी काशं दशानां यशोराजाभिधिसत् । सहस्रमङ्गलाभ्यर्णं राज्ञा निर्वसितो ययौ ।

तमन्यांश्च विनिव्यातान् देशादृक्कस्यद्विमान् । ऐच्छत्समन्तिष्ठः स राज्ञः प्रत्यभियोगितां ।

तत्पुत्रः कान्दमार्गेण विविचुः क्षापयैरिकैः । यशोरजे क्षते प्रायः प्रत्यावृत्त्य ययौ भयात् ।

अथान्यैर्धर्षा भृत्येषु राज्ञा निर्वसितेषु सः । मिचितेषु प्रयां यावत् ययावदुपलब्धवान् ।

उपरगो नवे सञ्जी पर्वतीयास्त्रयानृपाः । सास्येया आसटोवज्जधरो वजापुराधिपः । ॥३२॥

राजा रुक्मजपास्य वल्लुगानामधीश्वरः । युवराजौ विगतौर्विबहापुरनरेन्द्रयोः ।

कक्षं आनन्दराजस्य पञ्च रुद्रादिताः क्षचित् । प्रस्थानार्थं हतपणाः कुहचेवमुपागताः ।

आसमत्या क्षतं तावदभ्येत्य नरवर्षणः । प्रापुर्भित्ता चरन्तेन दक्षपायेयकाक्षनं ।

कुलकं ॥ स आसटेन सम्बन्धितैर्हृदि हितसत्त्वतिः । नोतोऽन्येय प्रयो भूपैर्विष्ठापुरनयाययौ । ॥३३॥

देशादिनिर्गतेर्बिम्बप्रमुखैर्वर्द्धितप्रये । तस्मिन् प्राप्तिं सहस्रस्य प्रतिष्ठा लघुनामगात् ।

आश्रयेणं हर्षदेवस्य क एते राज्यं दत्तयुः । उक्ता त्यक्ता सहस्रादींस्तमेवामिश्रियञ्चना ।

हतश्रमावमुसुज्य सम्बन्धितैर्हृदि हितः । दर्पको राजपुत्रस्तं राज्ञा निर्वसितोऽप्यगात् ।

पुत्रः कुमारपातस्य तत्पितृभान्तुलस्य सः । वृद्धिं रुक्मलदेवेन पुनः निवृत्तिं पुत्रवत् ।

मेरितो युधराजेन जामटेन च कन्यकं । वमापुरेण प्रदधौ भिववेड्य सपन्नः ।

तद्देवदत्तपुरे भूपान् स्रक्कट्यासिन्धुस्ततः । तमेच्छद्गुप्यपालायः कर्तुं पैतामहे पदे । ॥३४॥

तां वार्तां श्रुतवाचाजा चोवेदासोत्समोऽकुलः । गयपालो हतहावद्भोजैश्चक्रान्नं यवी ।
 पद्मके तान् प्रतिगतो योद्धुं प्रधनमध्यगः । भिलाचरचमूधुर्यो दर्पकोऽपि व्यपद्यत ।
 तेन प्रधननशिन ततोऽभिचाचरो यथौ । अकिञ्चित्करतां मेघद्रवावपहवारितः ।
 आसमत्यां प्रयातायां चण पाथेयकाञ्चने । शङ्खुरोऽपि ययौ तस्य शनैर्नन्दोपचारिता ।
 चतुःपद्मानि वर्षाणि तिष्ठन् जासटमन्दिरं । प्रासाच्छादनमात्रं स ततं क्लेशात् समासदत् ।
 ठकुरो देहपलोऽथ चन्द्रभागातटाश्रयः । इत्वा सुतां धम्बिकाख्यां तं निनाय निजान्तिकं ।
 प्राप्तमौख्योवसंस्तु चञ्चित्कालं भयोञ्जितः । स राजवोजो दैन्येन शैशवेन च तत्पते ।
 तदन्तरे साहसिकः प्रासः साहसिहृत्वादः । गतागतानि कुर्वाणः संरक्षमनयन्नुप ।
 स सिद्धपथमार्गेण विविचुर्विषवान्मुख । तैरेव सत्यैर्भूतुर्बद्धा पापैः समर्पितः ।
 तत्रोत्पिञ्ज परं सत् सञ्जपालस्य पप्रथे । खिलोऽपि द्रोहविमुखो यस्य देशान्तरं ययौ ।
 तस्मिन् शूरे कुलीने च किं वाच्यं स दिगन्तरे । शैल्येण च यशोराजः पप्रथे यत्तदद्भुतं ।
 अथ राजा निवाखाद्यान्सहोलादीन्महत्तमान् । सर्वोधिकारं विदधे कायस्य गौरकामिधं ।
 स तापसस्य सम्बन्धो कथञ्चिदिजयेश्वरे । सेवया सोऽहरम्यस्य तस्य वास्तवमाययौ ।
 श्रमिन्ते पूर्वकायस्यवर्गे तेन ततः क्रमात् । नीतः सर्वोधिकारित्वं सोऽन्यामेव स्थितिं व्यधात् ।
 अश्रेयकर्मस्थानेभ्यो हृत्तिं राजोपजीविना । निर्व्वेदकोशे भरणं तेनाकार्यनिर्णय प्रभोः ।
 छदिद्या पापिनस्तस्य नाशाय क्रूरता जनैः । मधुरिण्यो विपक्षेव शक्तिः प्राणापहारिणो ।
 न्यधात्पणवित्तं स पूर्ववञ्चितनाशकृत् । विमृष्टे नृपतिः कोशे हिमे हिमनिर्वाणुदः ।
 कोशे कृपणवित्तेन प्रविष्टेन हि दूषितः । भुज्यते भूमिपालेना तत्स्वरैरयशारिभिः ।
 सोऽभाभ्यासेन भूषोऽपि सञ्चितं कोशमनर्थं । आस्ये स्य सोऽहरगिरौ प्रदिशस्व संवत्सदः ।
 गौरकाययिभिर्व्वट्टपञ्चाचारिर्नियोगिभिः । विधीयन्ते स्य नि सारा महोत्पातैरिव चितिः ।
 उच्यन्मापतौ शान्तं मूर्द्धारूढशिलापदे । अधावंस्तं पुनर्वाकं व्याधाहव नियोगिनः ।
 प्रमत्तकलत्रस्थाने तद्वाह्यतनयः परं । कायस्यकनकोनाम स्याद्यामकृते सत्यदं ।
 गानादिगन्तरायातो दुर्मिचपतिर्नो जनः । येनाविच्छिन्नसूत्रेण शान्तव्यापद्मधीयत ।
 मञ्जानमुचलप्यान्ने घेयां तत्तपनीचर्णं । त एव चकिरे राज्ञा प्रमत्तेनाधिकारिणः ।
 दागे तिलकसिंहस्य तादृकेन व्यधीयत । राजस्थाने च जनकः कणस्य स होदरः ।
 प्रतापैर्नृपतेऽपि कर्मक्रान्तमण्डलः । जितात् दाराधिपः सोऽपि स्त्रीषकार रमाधिपातः ।
 वाकवंशस्य तिलकः स्याभुजा दत्तकप्यनः । निन्ये प्रकल्पमहितान् प्रकल्पमहव द्रुमान् ।
 पाम्बलभृता मेरुराजप्यानाधिकारिणाः । नृपाः प्रतापैरहितः सञ्जकेनापि निजिताः ।
 वाकवंशयथायात्रराजदारेण धीमता । अश्वमेतस्मृत्येनाप्यवापिष्टेन मन्त्रिताः ।
 एवं सारद्विषां त्यक्त्वा गुणपेसेन मन्त्रिणः । कुन्तीदासचक्षुः कथित्वा सोऽहवाह्यत ।

वितस्तापुलिने मोऽय कर्तुं प्रारभेतान्तं । खय शङ्काः खयव्याद्य नास्मा सुरगृहवधे ।
उत्पातवक्रिणा दधो निःसंख्यधनदायिना । तेन दिद्वाविहागोऽपि नूतनचमनीयतः ।
पुरीमट्टिलिक्तां जातु स प्रयातोऽन्तिकस्थिते । आग्ने प्रैथ्यत कच्यः शैर्गोऽच्छेदाय भूपतिः ।
गार्गिः कथाणचन्द्राख्यस्तानतिक्रम्य हि स्फुरन् । मृगयादिचने तेषामसूयामुदपादयत् ।

सर्वाभ्यधिकसामर्थ्यं तन्निपाद्य निवेद्य ते । नित्योपजयनैर्गैः त्रिक्रियामनयनृपः ।

१८२

बद्धा त्वां सोहरे भृष्टदिच्छति चेष्टुमित्यय । गर्गः प्रगृहे मयेन राजा चैकेन बोधितः ।

ततः स मसुतस्तत्र पलाय्य स्वभुवं ययौ । दिनैर्भूयोऽपि संग्रातः प्रविशे खमण्डलं ।

अन्यान्यशङ्कया भेदं यातयोरजगर्गयोः । चाक्रिकैः कृतशस्त्रैर्वैरैः प्रौढिमनीयत ।

प्रयात्तं गर्गस्य विजयं श्वेदशेषवशंवदः । समीपात्सुव्यव्रज्जाया पयान्तिपिन पस्यथे ।

कारायां गर्गश्चर्यस्तेन पूर्वं न्यधीयत । स मल्लकोटकस्तस्मिन् कालेऽमुच्यत बन्धनात् ।

१८०

निबन्धे येन सोऽबद्धः डामरैरपरैः समं । तद्धारयित्वा सामर्थ्यं निनाय बलतां नृपः ।

शनैर्युद्धेषु निर्धाते राजसैन्येऽयं पुंस्त्वन्तर्गंगेण कदरं, चक्रे योधानाममरेन्द्रे ।

तत्र सर्वातिशायिन्या वीरवृत्त्या नृपाश्रितः । शमलोडामरः प्राप प्रयां ह्यवीहरः परां ।

रणे हारपतेर्गर्गनिर्जितस्य पलायने । शैथ्यं तिलकसिंहस्य प्राप सर्वोपहासयाम् ।

हतेषयाः चेताः शस्त्रवत्त्वादि त्याजिता भटाः । तदीया गर्गचक्षेण काहत्यात् केऽपि रचिताः ।

१८५

वक्रिषात्क्रियमाणेषु वीरदेहेषु सर्वतः । राजधैर्ये विनाशोनां गजना कापि नाभवत् ।

छलभैर्येन राजाऽगर्गो निर्दग्धमन्दिरः । सत्यस्य सोहरं प्रायाद्विरिषूडावनाभिधं ।

गिरिमूलोपविष्टस्य भूपतेः धैरिकैः समं । तेषु तेवकरोवित्यं गिरिमार्गेषु सङ्गरं ।

कूटयुद्धैर्नृपानोक्तं प्रतिराव्युपतापयन् । रणे चैलाक्षराजादिप्रमुखास्तन्निष्णेऽवधीत् ।

फालगुणे हिमसम्भारभोमे परिमितानुगः । स धीरो राव्यपि रिपौ न धैर्येण व्ययुज्यत ।

१८०

धैर्यवान्काकवंशस्यस्त तिलक कथनापतिः । परं सिधिरिष्टद्वयं प्रकोऽभूत्तं प्रधावितं ।

पोडितस्तेन सम्प्रेय्य स्वभाय्यैः तनयान्तिकं । निन्येऽनुकूलतां भूयं प्रसादाच्छादितकुपं ।

गूढमन्युनृपः सर्व्वं बद्धा प्रचलितस्ततः । तं मल्लकोटकं दृष्ट्वा निनाय न पुनः शमं ।

सेहेऽयं सोहरे द्विचान्मासानविमदे नृपे । स मल्लकोटकावृद्धाख्यं नोचविमाननं ।

तन्मये नृपतिर्गूढं विभेदं तद्वत् नयन् । तदीयानकरोद्भूत्यान् कर्णाशीनहितावदान् ।

१८१

स खिलो नोचदायादसमशीर्षिकथायतैः । प्रेरितः पार्थिवार्थेयं मदारतनयोऽत्रिभुजः ।

छानप्रवृत्तः पार्थिवस्यानद्रेऽप्युपरिस्थितः । अथैकदा तमाचित्तमस्तमयाजयन्नृपः ।

कुर्वादास्यामवष्टभे कोऽस्य पौरुषगर्वितः । अचिपसमये सोऽपि यत् क्रोधं भोऽवधये ।

उत्थातरोपितनृपः क नु सोऽभिमानः कार्यस्यभागितरलोक्तममा क दृष्टिः ।

यदा वशं नटयति प्रकटं विधातुरिच्छेत् यन्मगुणपंक्तिरिवान्न जन्तुं ।

अथकन् युधि ये द्रुपुमपि तं नास्यते शठाः । केऽपि राजप्रिया वाङ्मयिबद्धौ तथा व्यधुः ।
 श्रीमद्राममठाभ्यर्णमन्दिरास्वा नृपे स्वयं । सङ्ग्रामोपस्थिते युद्धात्कल्याणद्या व्यरंमिपुः ।
 जीवन्तं पितरं श्रुत्वा विदेहो गर्गनन्दनः । सन्त्वमान, स्वयं राज्ञा कच्छाच्छ्रयं समार्पय
 गर्गः, सद्वारतनयो राजौकसेव भूमिजा । उपाचर्यत दाचिण्यादहोभेनैर्निर्जोचितैः ।
 मार्गिः पलाय्य यातोऽपि चतुष्कं निजमन्दिरात् । अरण्यभाजा कर्णेन द्रुपुः राज्ञः समर्पितं
 दृढच्छत्रप्रकोपस्य प्रसादस्य महोभुजः । अतः शुद्धिविहीनस्य हीनसेव न निश्चयः ।
 दरद्राज्ये मणिधरे दिदृक्षावागते नृपः । उत्संगमाय निर्धतो गर्गं भूयैरघातयत् ।
 दिवान्मामान् सोऽनुभूतकारागारस्थितिर्निशि । सत्वात्तिभिः सुतैः कण्ठवद्भरज्जुन्येपायत ।
 निशं विस्मृखोनिम्य यथैव स नृपानुगैः । तथैव कण्ठवद्भ्राता सपुत्रोऽचिप्यतामसि ।
 तं चतुर्नवते वर्षे हत्वा भाद्रपदे नृपः । सुखेकः प्रत्युत प्राप दुःखमुज्ज्वलविश्वः ।
 वक्षे कालिञ्चागधोमे महादेव्याय मातरि । मङ्गलभिधायां शान्तायां स तनोऽभ्युत्सुखित
 तन्मये मागपातास्यः सोमपातस्य चोदरः । तेन प्रतापपातास्ये हते दैमातुरेयजे ।
 शङ्खितमन्त्रिहन्तारं हत्वा मातयं पलायितः । त्यक्तस्वदेशः शरणं यथैः दुस्सलभभुजं ।
 क्रुद्धः स धारणात्तस्मात्प्रार्थं वयवर्तिनः । अयम्हन्तोमपालस्य निश्चिकायाभिवर्णनं ।
 निदित्य सर्वोपायानाममाथं विधुरं नृपं । स भिच्चाचरमानित्ये तस्य वक्ष्यापुराद्रिपुं ।
 निद्रास्य नीतदायादं तं प्रकोपाकुलो नृपः । दत्तास्त्वन्दोऽविप्रसोत्तमेजा राजपुरीं ततः ।
 हत्वा राज्ये मागपातं सोमपाते पलायिते । अग्न मागान्स तत्वाषीत्तांस्तान् संवामयविक्रूः ।
 राज्ञां वञ्चधगदीमां राज्ञा दञ्जधरोपमः । मेवावसरदाग्ने प्रसादविरमोऽभवत् ।
 भ्रमतां चन्द्रभागादिमरिचिरेषु सञ्चतः । तान् भैरवाणां मुखमपि द्रष्टुं मेकुलं वैरिषः ।
 अघोरान्भवत्तस्य तिरकः वन्द्यनापतिः । इधोहरो कामरस्य मार्गरेचणदीक्षितः ।
 धार्मिको भूपतिर्ब्रह्मदुरी देवस्य धाय कः । मण्डले दिपतोऽरक्षन् प्रपदे भौतिके फले ।
 शय्येकविभवद्यात्मकामयं वर्णने क्रियत् । आशियाश्चयथाभोऽपि भैरवतस्य स्वमण्डलात् ।
 तत्र प्रपञ्चो तत्र सोमवत्सज्जनवर्द्धनः । दूरस्थस्यानयदृष्टिं गौरकण्ठोपरि क्रुधं ।
 राजदुर्ग्रे खवं राज्ञा स्थापितः स समण्डले । अद्यापि पेङ्गनाम्नदृष्टिमा भिविनार्थं हत् ।
 तस्मत्येन तिरकं स निन्दन् जगताधिपं । मन्त्रिजनकसिंहस्य तन्नातृदवदेजयत् ।
 हत्माधिपः स खत्याय बुद्ध्या पूर्णोत्तमभवं । अमन्त्राधिपमानन्दाभिधिं दाराधिपं यथात् ।
 भे मयानादयः प्रायाः प्रहृतवाऽभवन् । राजदुष्टाक्षितस्यापि न थाः सद्विधमायपुः ।
 स पश्यन्ते वर्षे वैराग्येण समण्डले । प्रादित्यगत्यालोऽपि राजभयलक्षणमात् ।
 दुःखरातदृष्टेन भोमेन संभगल्लन । अदृष्टयस्य सामदानदयसायां
 निवार्यं गौरकं स खत्यायः प्रिण्णामायिनाम् । तस्य दण्डयतः सर्वे

६१०

६११

६१२

६१३

६१४

६१५

अकाण्डव्यवहारेषु म विपद्यासितेष्वभूत् । अवमवधनो गाढममौल्यवमन्विता ।
 सौवर्णरिष्टिकाः कृत्वा प्राहिणेत् साहरान्तरे । काञ्चनाद्रिप्रतीकायान् खण्डराभीतङ्कायत् ।
 अय दण्डयितुं गगंम्यान् दण्डाधिकारिणं । लहरेऽकृत गगंस् मन्विणं गज्जकाभिधं ।
 तं दण्डभीतेर्गगंस् सेवकैराश्रितस्ततः । विद्यस्तमवधीत् क्रुध्यन् च्छन्ना ममकोष्टकः ।
 सहरे विभुते राजा द्वैमातुरमयायजं । ममकोष्टकाजुनायं ववन्ध मविधसितं ।
 हस्तस्र मष्टचन्द्रस्र पुच्छं गोर्दिणमथधौ । बद्धा व्यधादिन्दकायं तस्य तद्वातरं हितं ।
 पूर्ववैरं स्मरन् सूर्यं मपुच्छं तं परांस्तया । ववन्धानन्दस्रपादीनीत्युज्ज्वलमाचरन् ।
 निर्गते सहरे ममकोष्टके विभुते ततः । अरोप्याज्जुनकोष्टं तं शूले कोपाद्वादायत् ।
 निवेश्य सैन्यं तवाय प्रविष्टस्य पुरं ययुः । डामरा निखिन्नामस्य वैरं विद्यस्तघातिनः ।
 क्रुध्यन् पृथ्वीहरायापि कृतधेवाय मन्विभिः । आदिष्टैः कल्पनेषाधैरवस्कन्दमदापयत् ।
 कथञ्चित्सु तु निम्नोपैः जयन्तीविषयैकसः । बन्धोः क्षीराभिधानस्य प्रविशेषोपवेशनं ।
 दिनेऽवनिपुरादीनां पुराणामन्तरेण तं । व्रजन्तं विधुरं केचिन्नामकन् वाधितुं दिपः ।
 तद्दुर्घ्यविधानं तत्रगार्भहारकार्यभून् । प्रमादाद्भूतः क्रुद्धवेतातोत्यापनोपमं ।
 क्षीरोऽय तीक्ष्णधीर्दृढः सह पृथ्वीहरेण नः । अदौक्यच्छमागामान्तरेऽष्टादश डामरान् ।
 अभेद्यवहानान् जेतुं निर्धातो विजयेन्द्रः । न्यमुक्त भूष्टस्रभ्रान्तलिङ्गं कल्पनापतिं ।
 संयामेः खण्डस्रः कुर्वन् स तानतुलविक्रमः । विद्रावयामास रथैः पुरोवायुरिवामुदान् ।
 ममानावहरे तस्य जित्वा यातस्य डामरान् । प्रवेशं प्रत्युत नृपो न प्रादादवमानकृतं ।
 स भग्नमानो नगरं प्रविष्टे नृपतौ ततः । खिन्नः स्वसेकन्यवसन् स्वामिकार्यं निरुद्यमः ।
 ममप्राप्ताः समग्रीर्षिकां विन्दुमैस्तुष्टैर्निर्द्वेष्टादया वैरे विदिपतां कृता धुरि पदं सन्धौ बहिः स्थापिताः ।
 कार्यान्तेऽद्भुतकर्मकौमलकृतावशविरागसूत्रः । सर्पाकीर्णमित्रागु वेग्य गृहिणो भृत्यास्त्वजन्ति प्रभुं ।
 त्यक्तकार्यानुमन्थानि तस्मिन् सर्वत्र डामराः । स्मृतिं विक्रियां निन्युः कृपिं चयधनादिव ।
 आतद्दोदेजितैर्विभैः कृतप्रायेः पुरे पुरे । वक्रौ ऊताग्निभिर्क्षीरा कुकीर्तिषदपयत् ।
 उपमर्गेण तुरगाः करभास्य चयं गताः । न्यवेदयन्मण्डलस्य प्रत्यःसममहाभयं ।
 प्रत्यामघाशभा कस्य भयेन जनता दधे । आसद्यवज्रपतना वातेनेव द्रुमावनिः ।
 अय पषवतान्दस्य प्रारम्भे डामरावनिः । उग्रसूटा हिमानीव वभृवापतनोन्मुखौ ।
 प्रयमं देवमरसादिस्रवमसरस्ततः । मुख्यं व्यथावरोगमण्ड इव पाकं व्यदर्शयत् ।
 एककार्यत्वमानीय टिकादीन् गोत्रजान् बली । स्यामन्त्रं विजयोऽभ्येत्य राजनीकमवेष्टयत् ।
 तत्र कायस्यपुत्रोऽपि स्यामस्यानीकनायकः । संरम्भं नागवहान्यस्मेहे तस्य चिरं पुधि ।
 कथञ्चिदथ भूषेन प्रार्थितः कल्पनापतिः । निर्धेयो स्वामिदैव्यं आशंसतिप्रयोजकव ।
 विजयेन सभं तस्य यद्भूमिनेन संयुगे । सन्देहं प्राणवृत्तिय जयश्रीयासकथयो ।

प्रवृद्धं मल्लकोष्ठेऽपि प्रयाते सह्रान्तरे । वैशाखे निर्वधे राजा धामं धन्योरकामिधं ।
 सैनिकाः शत्रुभिस्तस्य भ्रमितास्तव राशिषु । श्रुतिं निमित्तं धैरैः स्वप्रेरितं मुमुर्ध्वः । १७१
 बाहुना वदहायेन कर्ष्यशक्तिमतां वरः । येन हर्षनरैर्द्वेऽपि विधुरेणोदपाश्वर ।
 भूरीधया जितवतो विक्रमेण सहीमिमां । साहसानां न कष्टास्तजामदम्यस्य यस्य वा
 स सङ्कुचितविक्रान्तिः कालस्य बलवत्तया । तत्र भग्नबलोऽकस्माद्भययुज्यत जयश्रिया ।
 ततः पलायिते तस्मिन्नकस्मादेत्य सज्जकं । हस्मिपामस्थिते वीरं भङ्गं श्वोहरोऽनयत् ।
 पलायिनस्थानुसंरंस्तस्य वृष्टं स निष्ठुरः । प्रतापी नगराभ्यर्णं दग्ध्वा नागमत्तं ययौ । १८०
 स चान्ये च ततः क्रूरा डामराः सर्वतोऽनयन् । राशे राजाश्रितानाञ्च चरकेभ्यस्तरुजमान् ।
 निस्त्रिंशतो तीव्रैकोपस्ततो भूयः समाश्रयन् । अभग्नभागिनां योग्यामानलमे कुपद्धति ।
 नीले पृथ्वीहरस्याय हता डामरमन्तिकं । वृष्टन्यस्तविषं भोज्यमिव रात्रौ व्यसर्जयत् ।
 विच्छ्वस्य भातरं हर्षं विन्दकस्य तथैव सः । अन्येषां प्राहिणोत्पार्थं भातृन् पुत्राञ्च विभुतः ।
 मातरं अदकाख्यस्य विफिन्नायामवासिनः । विच्छिन्नकण्ठमाणाञ्च छलाभ्यर्णं व्यसर्जयत् । १८१
 सपुत्रं सूर्यकं वृद्धेऽधिरोष्य नगरे परान् । भूरीन् वधानवध्याञ्च क्रोधाक्रान्तो न्यपातयत् ।
 कालखेदेऽन्यस्याय तस्य सर्वेऽपि शङ्किताः । आभ्यन्तराश्च बाह्याश्च विरागं प्रतिपेदिरे ।
 घनैवाभीतिमर्गेण हारितं हर्षभूभुजा । निन्दन्त्यप्यदधे तं स राज्ये व्यवहरन् स्वयं ।
 प्रविष्टानां युद्धे गहनकरिकर्षप्रशयिनां । प्रपक्रानां घूने नरपतिधुरार्यां विहरतां ।
 तटस्थमे हर्षं स्वजितमसक्तोऽहर्षितं परं । प्रयोगे वैकृत्यं स्वयमविक्रान्तो यो स भजते ।
 तीव्रप्रयथो नृपतिस्त्वायि विहितोद्यमः । निनाय मल्लकोष्टादीन् किञ्चिन्नन्दप्रतापतां । १८२
 अयानिनाय विजयो विपनाष्टाध्वना शनैः । क्रुपारं हर्षदेवस्य तं भिस्त्वाचरमन्तिकं ।
 विविचन्देववरधं कम्पनापतिना ततः । विद्राव्यमाणः शब्दापाग्नधावसोऽपतत् चित्तैः ।
 परिप्राय हतम्याय स तस्य विजयी शिरः । विसर्जयन्तिकं राज्ञः फले जयतरोरिव ।
 तदप्यव्यङ्ग्यं कर्म भग्नसूक्ष्मकुसुमं । न तस्य तुष्टस्तुष्टाव न चकार च सत्किञ्च ।
 अजानान्प्रधानान् शब्दाख्यः कम्पनापतिः । तत्र कक्षातत्रोत्सेक इति तं सन्दिदेश च । १८३
 सभं प्रकारं तिलकः कृतं नृपतिं विदन् । अयं जातविगागः स द्रोहोक्तुष्यं समादधे ।
 सन्तः स्थादनुपासयामग्रेदमुज्यमेव चेत् । द्रोहेच्छया स विपौष्य ययावपाद्याममतां ।
 निवाहविमयशोचितव्यवहृत्यं नोतिप्रियाः प्रनिपदं समुदाहरन्तु ।
 मानोपगतस्य विहितमुद्यमः कृतमस्त्यक्ताप्यसुपरहितं घटयन्ति कन्तः ।
 पटं वक्रिण्यभ्यसितमहिदष्टाख्यचरैः श्रुतिं यातं मर्षं पतननिरतां जीर्णवसतिं ।
 अपेक्षान् भूषणं वनविमुखं विधमश्वहृत्तपोऽप्युत्थानोपहृत्तमहिमा शनैः सभे ।
 राटुसदं परित्यज्य मय्यं ये प्रभवे कुधि । द्रोघातः कथिताशेभ्यः केत्ये पापीयसां धुरि । १८४

१७१

१८०

१८१

१८२

१८३

१८४

जन्मन्येकोपकारितं पिबोः सर्वत्र च प्रभोः । अधिकाः पितृघातिभ्यः पापिनः स्वप्रमुदुहः ।
 निहते विजय शान्तप्रभोवैश्वर्येऽपि । नाद्याय कस्तचित्त्वास्थ्यं तत्त्वधेनान्तरात्मना ।
 कश्चित् चणं सोऽपसृत प्रत्युतोऽपतापकृत् । विस्त्रयप्ररोधान्तः सर्वं ईडु इवोन्मदः ।
 अनिनोपुस्तोमस्तकोष्टमिवाचरं पुनः । विपलाष्टन्तस्य पार्थे निजं भैरवं व्यभजयत् ।
 कल्पनेशसमायान्तं द्रोघघायावेदयस्ततः । राज्ञा न्येधि तद्रोषादेवच्च समदिग्नतः ।
 एनं वर्त्मन्यनुद्वाते ज्यज हन्यामहं ततः । पुरोगतं मृगयान्तः शृगालमिव वाजिभिः ।
 द्वैराज्यकार्यमश्वशमोऽपि विधिचोदितः । कर्त्तव्ये तत्र शान्तं स भूपतिः प्रत्यपद्यत ।
 मर्भराजमुखनिवं लब्ध्वा द्रोघघात डामरान् । तिलकोऽकारय च्छेदमार्गमिवाचरानुगान् ।
 स्थाने स्थाने ततः प्राप ततः कर्णापकर्णिका । जनानां या ख्यातिहेतुमिवाचराश्रय भोतिदा ।
 नासंस्कारं वक्ति शिला भिनत्येकपुत्रा दयः । अत्रानोयोजनयतं यात्यायाति च सञ्चरन् ।
 इत्यादि तादृक् माहात्म्यं भित्तुमुत्थानयञ्जनः । निखिलान्पलितयेतन्मूर्खोऽपि कौतुकं ।
 भविष्यन्निव स, चाज्येक एकोऽर्थभारभाक् । वार्तामथवहतापि भिवोरुचेऽन्विये च ।
 सरित्तत्त्वानग्ने स्नानो वृद्धाः क्षीणनिबोधिनाः । राजवेष्टन्यगणिता नामनां नृपात्मजाः ।
 स्वभावदुर्गेणः केचिदोधाद्योकायकाङ्क्षिणः । कारयन्तोऽणुपाख्यायाः शिथ्यान् स्त्रिकृपणं मयैः ।
 वृद्धाः सुराको नक्षत्रो देवप्रासादपालकाः । वणिजोऽभुक्निवेष्टाः पुस्तकश्रुतितत्पराः ।
 प्रायोपवेशकुशला, पारिषद्यदिजातयः । शस्त्रिणः कापुरुषाया नगरपालान् डामराः ।
 सुखयन्तः स्वमन्याय किमपुत्तिञ्चवातया । एते प्रायेण देशेऽस्मिन् पार्थिवोपसूत्रप्रियाः ।
 ॥ कुचरं ॥ प्रवर्द्धमानया भिवाचरागमनवार्ताया । वेपमानोऽभवत्सोको रथो चित्ताच्च भूपतिः ।
 पृथ्वीहरस्तद्वृत्ते गिरिकच्छे वसन्त्रय । राजानोऽनं मभञ्जौ निगत्यातुलविक्रमः ।
 अनन्तकायोर्वेद्यावानन्दद्वारनायकौ । चक्रे तिलकसिंहस्य मन्त्रिणस्त्रीन्पलायिनः ।
 निहते विजये ज्येष्ठे शृङ्गशर्वा परामर्शः । तमायाडस्य भूपतिः प्राणामूहिवशः पुनः ।
 तटीकिते गवां वृत्तमूर्द्धरोदण भोगिनां । त्रिपीठककुलछाण्डोपसंकाशैव वरिषं ।
 प्रतामर्षं स राजाय दुर्निमित्तैरुपद्रवं । विचिन्त्य यातमुचिं कर्त्तव्यं प्रत्यपद्यत ।
 यतोयेऽस्मि शूरे शुक्रे ततः प्राप्तापयत्तुनं । देवोमन्यकुटुम्बस्य कोटं नहरं पटुः ।
 ताननुमजतस्तस्य भेतुभङ्गात्परिच्युताः । सोष्टदिशातयो विना तित्त्वायां प्रवेदिरे ।
 स तेन दुर्निमित्तेन द्विजोऽष्टकपुरान्तिके । अनुगम्याथ तान् दिशैर्दिनेभ्योऽविश्वपुरं ।
 विना पुष्टेण देव्या च स ततः प्रत्यपद्यत । प्रतापेन च वत्स्या च परित्यक्तवान्यतां ।
 स भस्त्रायापदि शुभः प्रत्यभास्य तदद्यात् । अभ्यन्तरमकथोऽपि सर्वोभ्युद्यमगम्यत् ।
 स्वयमुत्थापितामर्थः सोऽपि रथेनैरेवत् । अद्यापि सायबोनीया तथा साद्याज्यभोगभाक् ।
 आषे साश्वर्यैराभीय वनशशिनां । भित्तुमद्वाराश्यानां डामराणामपार्थत् ।

१८५

१८६

१८७

१८८

१८९

१९०

तेऽपि जन्ता इव वरं श्चमुग्रालयमन्त्रिभं । प्रविश्यस्तं लहरमनुयान्तः सधैनिकाः ।

सभाजयित्वा तान्मन्त्रकोष्टमुखा निजाभुवं । व्यमर्जयन् कम्पनेन प्रमायायायुषे श्रियः ।

सञ्जतः परचक्रेऽथ पर्यापतति पार्थिवः । संयद्दोतुं प्रवहते पदातीततुल्ययः ।

तस्मिन्मुखेन राज्ञि वसुवर्षिणि सञ्जतः । श्रकारि ब्रह्मवद्वणं शिल्पिणाकटिकैरपि ।

नगरे सैन्यपतयः प्रतिमार्गमकारयन् । तुरगाश्वसन्नाहान् व्यायामममरोकुखाः ।

मययामस्थिते भिवावमरेत्यरवासिभिः । राजधैन्यैः समं युद्धमयङ्ग्रेत्य लाहराः ।

तैर्हिरण्यपुरोपात्ते प्रवन्धारन्ध्रसङ्घैः । श्रीविनायकदेवाद्या राजधेनाधिपा हताः ।

आद्य एव रणे यातां राजानीकादिरोधिनाः । लम्बावराश्यामायाताममन्यन् नृपश्रियं ।

राजधान्यन्तिके चित्रिकास्यायाः सरित्सटे । पृथ्वीहरस्यकाराज्यवशेषमुभटचयं ।

तिनके विजयेष्टोऽयमष्टहन्त्रेण डामराः । महस्करित्ते युद्धं स्वङ्गाचोहोलडौकमः ।

ते रुद्रनगरा दार्ढ्यं कापि कापि च नुष्टनं । वास्तव्यानां विदधिरं विनदन्तो दिवानिभं ।

निर्धुसतुर्थ्यवृत्तनाः प्रविष्टास्तुल्यवितताः । क्रन्दद्गतात्मनिवहाः प्रधावद्भ्रमसैनिकाः ।

प्रमरत्यचिनिवहा वहादागुगुनारिकाः । संचार्यमाणसन्नाहाः क्षयमाणतुरङ्गमाः ।

आमद्यन्तसंमंदप्रनरत्पं मरोऽनिभं । दिने दिने राजपया उपस्रवविमृद्धताः ।

प्रतिमद्यममायाम् कर्भारक्षेण वैरिषु । अथ भुवं जिता राज्ञ्यक्षापि प्रतिवामरं ।

धोरः कः सुखान्नादभ्या न यः प्रत्यभिधेगिनां । क्षणेष्वपि स्वराष्ट्रेण क्रुष्टं दर्पादुपाय्यनं ।

प्रत्यप्यस्रभं द्रव्योद्धारं यदा धनार्पणं । प्रक्षयनानां सततं कारयन् स यन्नोयत ।

प्रशस्वतेतन्मोतिदायमैयज्यशक्तिभिः । मयदोके नरपतेर्यिः पक्षोऽभूत्तनययः ।

युद्ध एव विपदानां क्षायाद्य सन्निधौ । निधं नरतरङ्गानां महस्राणि चयं ययुः ।

तुरङ्गवधैर्द्वन्द्वमानानुपवनेलतः । लाहरा महकोष्टाद्या मन्दोद्रेकवमाययुः ।

भिधैराधमार्गैरेव दत्तमन्त्राः सुरैश्च । ते निन्दुभिषुमस्तेन तन्मार्गेण युयुत्सवः ।

हेतुना स्वप्नार्थेन धन्विशायैः मरोन्मते । अत्रापि तेजसाः गोभिर्भोगिभ्यश्च भयं रणे ।

द्रोणाद्य वन्येष्टाश्च निवर्तनिययेयते । वनिनाम् डामरादिभ्यो मन्दोद्रेकं श्चुरमने ।

ज्वलन्मोवा मातःपीदमर्त्ति मेऽद्य गच्छतः । हृष्टे निपत्यमाकर्षिर्दुषा चेति विचिन्तयन् ।

य इभाजं दर्शयितुं प्रापत्य विजयेयते । अजगज्जल मेगायां व्यावृष्य प्रक्षिप्तोऽभवत् ।

काष्ठं हतदं गच्छ सेपाभ्यां हतवानपि । केदञ्च विजयसेधं द्रोहहृष्टमगरे ययौ ।

एवमजगज्जल भोद्या भयानं वामनाः सचिन् । मन्दोद्रेकदिशि पक्षामागन् मन्ध्याय गतयुः ।

लाहः महस्राश्च य इति । ययुनामरं । युद्धं सेष्टः प्रारब्धं य इति हतवन्निधुः ।

एतन्मन्त्राद्यन्त्रं सन्निधौ सन्निधौ सन्निधौ । यत्ते प्रादुर्भूतस्त्रिभुवनविजयमहव सितः ।

ये महस्राश्च ते वामना एव वामनाः । अन्त्येष्ट इत्यवदन्तां मर्यादितस्य हृष्टे ।

उपायाः सामभेदाद्या रिपुचक्रे प्रयोजिताः । राज्ञो विकचनां जग्मुर्वहिराज्ञैः प्रकाजिताः ।
क्रान्ततत्तन्महीपालमण्डलछापि भूपतेः । फलं दोर्विक्रमस्यायमासीन्नगररंघणं ।
अमरेशे द्वारपतिः सार्द्धं तस्यै नृपात्मजैः । राजानवाटिकोपान्ते राजस्थानीयमन्त्रिणः ।
दूरद्वीपान्तरगता इव खीचक्रिरे नृपात् । ते प्रपासदनधूरि नचायुथत् कुत्रचित् ।
कटक विदिपां सर्वे पर्यायेण जयाजयैः । लेभिरे विजयादन्यत्र तु पृथोहरः क्वचित् ।
मधुमत्तेन तेनाज्ञावेतालैर्नैव बलुणा । प्रायोवरावरास्त्रैर्वै यस्या नृपचमूभटाः ।
उदयस्येच्छटिकुलोद्धूतस्यैकस्य पप्रथे । युवदेयस्यापि गौर्यमेकस्मिन् तदाहवे ।
पृथ्वीहरस्त्राजगद्दे दन्तयुद्धाभिमानिना । प्रहृत्य छष्टकूर्चैर्न कराधेनाशिवन्नरी ।
युद्धे पुरोपकण्ठेषु वर्तमाने शराहताः । स्त्रीवालाद्या अपि बधं प्रमादात्मनिपेदिरे ।
श्वे जनचये घोरैर्बद्धमाने किमप्यभूत् । अनुखाहानृपोयूहादपि निर्गन्तुमचमः ।
तस्मिन्निबद्धसञ्चारे भामपालस्तदन्तरे । अलुण्ठयसाटलिकां लभ्यन्भेदादाह च ।
विहे गजाह्वयेषु तद्गुहायपरिपहे । समथायामगोमायोः पौरुषस्य पुरोऽन्त कः ।
राष्ट्रद्वयोपरमर्देन राजा निःसदृशेन सः । तेन जयाविधेयोऽभूत्स्वमपि द्रष्टुमचमः ।
सर्वानौचित्यवहलैः सन्वैयसनदुःसहः । सर्वदुःखमयः कालकुल्लावर्तत कोऽपि सः ।
तयाप्यल्ललिते तस्मिन् हितयाजाङ्घ्रिपादः । राजानवाटिकाविभ्रैः प्रायश्चक्रे विरागिभिः ।
प्रार्थयन्ते स्म ते युद्धे तटस्यास्रव मन्त्रिणः । गृहीता नोविरेतेथो सीहारादौ विद्वज्जनां ।
न चेद्वाय्वद्वैतस्मिन् व्यसने स्थायिताङ्गते । कोदध्यान् परैर्नर्तनं प्रत्यासन्नं शरत्फलं ।
न प्रत्यभैस्त्रोत्ताटस्थं यत्कालापेक्षया नृपः । तस्मिन्लैर्दर्शिते ब्रह्मां निखिन्ना मन्त्रिणो दधुः ।
शक्तिस्तृणं कुलघटितं न यत् स तदार्थिभिः । विसृज्यव्यवहारं गम्ये राजा गठदिगेः ।
कस्मैत्यानोपजीव्युपगारिषद्यादिषड्गुला । तत्पार्थात् प्रथयौ वृद्धिमन्या सेनेव वैरिणां ।
तत्कान्त्यनचणे तैस्तैः प्रमादैश्चित्यनैरगात् । देशेयाकुलतां हृष्टं लुण्ठिद्याघटतोत्कटा ।
अदृष्टपार्थिवास्थानैः शठैरव्यवहारिभिः । ऊचे तैः सान्त्वयन् राजा दुःस्थितस्तत्तदप्रियं ।
लवन्त्यविश्ववाद्राज्ञां सोऽधिकोविश्वत्रोऽभवत् । गलरोगः पादरोगादिव तीव्रव्याघ्रहः ।
काश्चनोत्कोचदानेन तन्मथोऽधिकचक्रिकां । कांश्चित् खील्यस प्रायं कथंचिदित्यनोभरत् ।
विजयोवर्षेभामादिशस्त्रिवंशोद्धातुपुरं । प्रविशन् भिक्षुभेनानोरथारोहैरहन् ।
तेनातिरभमात् स्थानं भिक्षा प्रविशता पुरं । प्रायशः हत श्वाभूत्तदा राज्यविषय्यधः ।
द्वैपमन्दप्रतापेन नचान्येष्वपि भूपतेः । पृथ्वीहरेण सन्निष्ठा भेदेच्छोः सम्यक्काशिता ।
तस्मिन् धुर्वै जिगोषूणां सन्निष्ठौ भूभुजा सभा । दयोऽपि सैनिकायान्तं तममन्यन्त विभ्रं ।
राज्ञा नागमत्तोपालमनितं प्रहितंस्ततः । चीनमाव्यान् खविद्यन्नामागच्छन् वज्रनाशपीत ।
धात्रियो मणिको गङ्गा द्विजोरामाय वारिकः । तेषां तिनरुषिहस्य पार्थे मृत्यास्त्वयोहताः ।

१८६

१८७

१८८

१८९

१९०

१९१

नोविन्दते गौरकस्य हतोभूतपतिं स्मरन् । इष्टे वाक्किन्दिनि परैः प्रसन्नं कर्तव्योऽञ्जनैः ।
 तद्देशं श्रुतवतो देशः सर्वो विरागस्तत् । राजधान्यन्तरे राज्ञो दुर्लभमुखरोऽभवत् ।
 इषे शुक्लचतुर्दशे तदिष्यथैलमण्डले । अतिशार्दयितुं कष्टं दिनमसौमहोपतेः ।
 अथ सञ्जातवैकृत्यो नेदमस्मीति चिन्तयन् । किदुष्यमित्यसदृशानपि पप्रच्छ भूपतिः ।
 विपमे वर्तमानस्य तस्य कश्चित् नाभवत् । अन्तर्जहास दोग्धान्वैर्द्विर्धौ तुतोप वा ।
 तमतियसनापाते तस्याषोढवनस्ततः । अभजन्त क्रमाद्भृत्याः प्रतिपच्यमानाश्च ।
 कम्पनेशस्य विस्वाख्यो भ्राता दैमातुरो हि तान् । समाश्रयद्वारकार्यं तद्दत्तं प्रत्यपय ।
 गूढं जनकसिंहेन दूतान् प्रेषयतानिधं । भित्ते भ्रातृतनया वाग्दत्ता निरवर्त्तत ।
 अशिवाजितनुवादि ह्यत्र भित्ताचरान्तिकं । अश्वरावायभायन्त प्रयान्तः प्रतिवासरं ।
 किमन्यद्वायमेवास्ति येऽवमन् पार्थिवान्तिके । अलक्ष्यन्तायतो भित्तौले निशया गतनपाः ।
 यतो याति ततश्चैति लोकाव्यक्तमन्यितः । इति राजर्जनं कुण्डाग्रे कोऽप्यजृम्भत विप्रः ।
 डामरैः शरदुत्पत्तौ नीतायां सन्तस्ततः । कान्दिमीकोऽभवन्नोक्तः कृत्स्ना धनजनोऽञ्जनतः ।
 प्रयाते सुष्ठुलनूपे स्पर्णपूर्णमिमं महीं । भित्तुः कुर्यादिति मृषा लोकस्यासीदिति यः ।
 क दृष्टा त्वागिता भित्तोः कुतोवा तस्य सखदः । पराममर्षणमेति गतानुगतिकोजनः ।
 सन्दृश्यते परिहृता चिरममरेण रेखा स्वयं न खनु या शशिनो नवस्य ।
 तस्या जनः प्रकुर्वते नतिमन्वरार्थं धिग्लुभ्यतामपमरसदृशद्विचारां ।
 विजये राजवर्ग्याणां भुञ्ज्योवद्वामवत् । भित्तुपचजये लोको पयसाशोद्विदङ्गलः ।
 द्विजकालेयकन्याया राजडामरसहयोगः । ततोऽन्योन्यभयभयशयैरयोऽदृजभूत ।
 राजाभ्यन्तरभेदेन राजस्वैर्येष चारयः । ऐच्छन् पलायितुं भीता अज्ञातान्योन्यनिधयाः ।
 धान्वावनपि दुधूधूनविद्यस्तौ विदमृषः । स्त्रितौ पलायने त्रापि अद्ध्ये न स्वजोविनं ।
 तं महायमनं वामः स्पर्णरज्जादिवर्षिष । नाभ्यनन्दन् गृहीतार्थानिनिन्दुः शस्त्रिणः परं ।
 मष्टोऽयमपि मवितेत्यभीतेर्जन्तयो जमात् । वचोरोमो भिपत्त्यक इव गृष्टमस्य विषये ।
 ऋषोपपत्त्यं किञ्चित्तादादेशेन ढौकयन् । सविलासं सर्वगञ्जं तमेचिदानुगमजः ।
 धैर्यद्वामवत्तस्मिन् चणे माहमिकोऽप्यहो । खट्वादापि निर्गन्तुं नाशकघम्याकुलः ।
 पावदैच्छन् मङ्गभेदास्मिन्तुं डामरगजाः । खैरेव शस्त्रिभिः सर्वैरित्ये भूभूदिसूचतां ।
 मे हृष्टमष्टादाराणि सन्ततो नृपमन्दिरे । प्रवामवित्ते सत्ये प्रापं चक्रुः पदे पदे ।
 ददहमं धनेत्योर्देवादप्यधिकं नृपः । मेपाममिमतो मामूद्वमानाभित्तापिणः ।
 मर्तुं चिष्यन्पुनोऽपि यत्किरिय गामघः । म रुद्धा निखिमेर्द्वेयं दापितोऽय गतवपेः ।
 स्नानपानेषु वि प्रायश्चित्तराम्य दापितः । धनं सुवर्णभाण्डादि पूर्णं ह्यपि विप्रहृष्टैः ।
 महद्दशमं नगरं ततः सुभ्यत् चणे चणे । धैर्यमूद्विमोदत्तं न धंसापयितुं समः ।

१८१

१८२

१८३

१८४

१८५

एकदा प्रातरेवान्यैरुद्ध्वारः स शस्त्रिभिः । सर्वतः चोभमागच्छवगरं स बलोकयत् ।
ततः चोभं शमयितुं जनकं नगराधिप । पुरभ्रमार्थमादिश्य चतितुं चणमैचन ।
कथञ्चिद्दानमानाभ्यां तानावज्यापि शस्त्रिणः । सारोघः स सन्नद्धो राजधान्याविनिर्यया ।
अङ्गनात्तुरगाहूढो बहिर्यावव निर्यया । राजधान्यन्तरे सुष्ठिस्त्रावत्प्राग्नि तस्करैः ।
अददन् केऽपि केऽप्युच्चैरनदन् केऽप्यलुण्ठयन् । तद्भृत्यान्वाज्यमुत्सृज्य तस्मिन् व्रजति शस्त्रिणः ।
विशृङ्खलस्त्रपाकोपशङ्काभिः शस्त्रिणां नृपः । सदसैः पञ्चपैराषोद्वजन्ननुगतोऽध्वनि ।
वर्षे पणवते कृष्णपङ्थां मार्गे विनिर्गतः । याममात्रावशेषेऽङ्गि सभृत्याद्देहविक्रतः ।
निजैर्हिरक्षिन्नादि त्यज्यमानः पदे पदे । स प्रतापपुरं प्राप चपायामन्यसैनिकः ।
तिलकस्य पुरोगता प्राप्तस्यापञ्च विश्रमन् । तत्र बन्धैरिवान्मूणि चिरं दुःखोत्पण्डामुचत् ।
द्रोहं न कुर्व्यादेवं मे चिन्तयितेति सत्वरं । वेग्न ऊक्षुपुरेऽन्येषुस्तस्य च प्राविशत्स्यं ।
तद्गौरवेण स्नानादि कृत्यैश्चैत्यसंग्रहं । प्राविशत् क्रमराज्यं स कर्तुं भूयोजनोत्सुकः ।
शृङ्गं सुयुक्तकल्याणवाद्यादीनय डामरान् । आनीय स पुरस्तस्य धैर्यभ्रंशमकारयत् ।
गृहक्षेपेन तया युक्ता निष्कृष्टः स ततो यया । स्त्रोक्षुर्नृपं खण्डदानेन दस्युस्त्रागविरोधिनः ।
प्रयान्तं ततएवैङ्गोत्तिलकस्तस्योदरः । प्रयाणमेकमानन्दे दाक्षिण्यादन्वगन्तु तां ।
श्रुत्यत्यक्तः स दानेन विक्रमेण च तस्करान् । अगान्मार्गेण श्रमयन्वायुः शेषेण रचितः ।
चाणं सिंहनखाद्रुमाद्रिगहनखारादरण्यस्य ये तेषां मासगलाययादपि भवेत्कालातिशयः क्रमात् ।
ये दन्ताः करिणां रणप्रहरणं नेऽद्याप्युर्दीक्षतां क्रोडायां करताडनानि न दृढा शौर्यस्य रुढिः कश्चित् ।
जन्तूनां विक्रमत्यागयशःप्रज्ञादया गुणाः । भवे चित्रस्वभावेऽस्मिन् भवेपुरभङ्गुराः ।
भास्त्रानपौयस्यमुदुतां भिन्नावस्थां दिने दिने । तां तामायाति जन्तूनां कः प्रभावेषु निश्चयः ।
अशक्नुवन्नलिकामरिमुष्टां निरोचितुं । मन्युनिःशब्दसैन्येऽद्रिमाहरोरु स मोहरं ।
स्वङ्गलचमपि द्रष्टुं तत्रातिचपयाचमः । शयनीयविमुक्ताङ्गस्तथते स्म दिवानिशं ।
दत्तदीपादिनिर्गच्छन्नर्गोहादिनेष्वपि । दाक्षिण्यादग्नेनं प्रादाद्भृत्यानां भोजनचणे ।
विलेपनानि नास्त्रोचोवाहरोरु तरङ्गमान् । गीतनृत्यादि नैचिष्ट सुखगोष्ठीनं चादधे ।
तार्म्यस्ताटस्थमौख्यैर्नृपैर्गृहादिदग्धैः । एकैर्नैकेन च स्त्रुता स्त्रुता देवैरन्येऽदयत् ।
अन्यगात्सां भुवं तज्ज्ञा भामेनेऽप्यगुरित्यपि । निन्ये दृष्टिं परार्थेभ्योः स दाक्षिण्याङ्गनापैः ।
कक्षीरेषु गते तस्मिंस्तदेवाखिलमन्वियः । पुराणि राजधान्येषु सन्ध्याः समगन्त ।
मध्यशरौहसामन्ततन्निपौरादिमघातः । तेषां जनकसिंहोऽभूदयशीर्गनगराधिपः ।
स भिषोर्भक्तोष्टाघैराग्नैः कृतगतागतैः । विद्यासाय सुतभ्याम्यसुता नौविम्बदायितः ।
प्रावर्त्तत भयभ्रष्टतत्तोवालाचाष्टते पुरे । अराजकाय रजनी सर्वभूतमयावहा ।
निहताः केऽपि मुयिताः केऽपि केऽप्यरिभिः पुरे । दग्धगृहा शथोयन्त दुर्न्व्वाराश्वजितैः ।

८१

८२

८३

८४

८५

८६

मेयैरन्येषु ब्रह्मादेर्निर्बुद्धाखिलदिक्पथः । सिन्दूरारण्यपुष्पाश्रयादिमण्डनमध्यगः ।
 विक्राशश्चकदलीपण्डुर्लक्ष्यविपक्षः । शृगेष्ट इव लोकाश्च भयकौटुहलावहः ।
 वीरपट्टाञ्जलसिद्धेयैर्वनोद्देशिनेः कषेः । श्रयज्ञैः प्रोभितः शृष्टे जयश्रीमन्महद्वज्रैः ।
 कुण्डलचोतिना स्निग्धधवलायतदृष्टिना । प्रत्ययश्रयुषा चारु चन्दनोद्देश्यशोभिता ।
 ताम्राधरेण वक्त्रेण श्रीशान्निध्याधिकविषा । पक्षपाति विपक्षाणामपि सप्तादयश्चनः ।
 श्रमेर्विकीर्यमानः स्त्रियां श्रियमन्येन वल्लता । केशरच्छटया चापि चामरेणैव बीजयन् ।
 पदे पदे निवृत्तायः सामन्यैरुपपादिता । स्त्रीकुल्यैश्चरणां भिक्षुः प्राविशन्नगरं ततः ।
 कुलकं ॥ तस्याभक्तस्य धात्रीव शृष्टलोलककोटकः । प्रययावप्रशस्त्रस्य सर्वकार्योपदेष्टृता ।
 श्रयं पितुः प्रियस्यैभ्यश्चमस्याङ्गे विवद्वितः । राज्यस्यायं मूलमिति प्रत्येकं समदर्शयत् ।
 गृहं जनकसिंहस्य प्राक्कन्यावाप्तये विव्रत । राजलक्ष्मीं च सम्प्राप्तुं राजधानीं ततः परं ।
 दूरनष्टे कुले तेन पुनरुद्देशिने यथै । बद्धास्त्रो गम्येऽपथे स्त्रीजनो नवहासता ।
 दृष्टेन तादृश्या भिचारिणि वृत्तेन शत्रुषु । चित्रस्यैवपि साग्रङ्गा नोपहास्या जिगोषतः ।
 प्रावर्त्तन्त घनाघोषमयिः सुस्मलभूपतेः । कोपेण नोत्तरेण विलासा नवभूपतेः ।
 वाजिवर्माभिरभूयिष्ठां राजलक्ष्मीं विभेजिरे । राजडामरलुण्ठकमन्त्रिणो यन्त्रणोऽभिज्ञताः ।
 पुरे स्वर्ग इवासादं भोगानामुपलेभिरे । दस्यवो यामभोगार्हाः पिशाचा इव गलराः ।
 आस्थानेन बभौ भूभङ्गामीणैः सर्वतो वचन् । प्रहस्यकम्बलप्रायविलासाधारणैः समं ।
 भिन्नाचरन्त्यासन्त्याप्रादुर्भूयतया प्रयां । डामरा श्रवतारोऽयमिदमन्यां निन्धिरे प्रयां ।
 राज्यस्यानन्त्यदृष्टस्य कर्त्तव्येषु भुमोहसः । श्रद्धाकर्त्तव्यं भियमैत्रज्यस्य पदे पदे ।
 शनैर्जनकसिंहेन कृतभ्रातृसुतापेणं । कल्पनाधिपतिर्दत्तकन्येऽपि तमग्निश्रियत् ।
 जज्ञे राजपुरीयस्य राज्ञः कटकवारिकः । पादाग्राधिष्ठतोऽद्राचोत् स्वार्थमर्थं नतु प्रभुः ।
 सर्व्वाधिकाकारिणं राजलक्ष्मीर्विन्ममग्निश्रियत् । राजशब्दस्यैव पात्रमभूद्विलाचरः परं ।
 वेद्यायन्तीकृतैर्यथैः प्राकृताचारभागपि । अन्तरङ्गः सदसतां किञ्चिदित्यलदाभवत् ।
 दैमातुरो दय्यकस्य भ्राता साक्षर्यशौर्यैर्भूः । नृपान्तरङ्ग ज्येष्ठत्वं ज्येष्ठपातोऽप्यग्निश्रियत् ।
 मन्त्रिणो भूतविद्याद्यालस्य पैतामहाश्रपि । लक्ष्मीसरोजिनीमृङ्गा बहवोऽन्ये जजृभिरै ।
 मुग्धे रारिञ्च प्रमत्तेषु मन्त्रिपूषेषु दस्युषु । उत्थानोपहतं राज्यं नवतेऽपि बभूव तत् ।
 स्त्रीनिर्गन्तवामिदमौ जौ, प्राज्यैश्च रक्षितः । भित्तुर्नैचिष्ट कर्त्तव्यं सुखानुभवमोहितः ।
 स सुखानुभवप्रादृष्टिदान्धो विजयोद्यमे । स्त्रीप्रेरितः सभामथे स्वप्नैश्चकदावहः ।
 दर्पेण सचिरे वाचं कथयत्यनुकम्पिकां । न स लुकोष्ठ मुग्धस्य पितरीवाच्यज्यत ।
 निप्रतिष्ठैः सेव्यमानो वेश्याङ्घ्रिहरिणिवत् । अङ्गा चेटोचितायेष्टा विष्टैः प्रैथ्यत सेवितुं ।
 पानीयरेखाप्रतिमभैर्यखाखिलवन्मुषु । तस्याप्रमाणवचसः सेवाम्पूणयिनोजङ्गः ।

८४१

८४२

८४३

८४४

८४५

८४६

यदूचु सचिवामन्तानन्वोचत भूमतः । वचः सुपिरगर्भस्य तस्य किञ्चित्समुद्ययो ।
 सचिवैः खट्वहान्नीला दत्तभोज्यः स सुगन्धोः । धनो विपद्यपिष्टकद्वयं प्रमुषितो वितैः ।
 आहारमुष्टिं विमस्य गृहे विम्बनितम्बिनी । तस्याश्वसेव वडवा रागिणोऽप्यगताहरत् ।
 वक्ष्यिला दृष्टौ पत्युर्दृशितैः स्मरया तथा । कुचकुकटाचैः स लुप्तधैर्यैर्व्यधोयत ।
 पृथ्वीहरोमसकोटशान्योन्योद्धूतमस्मरौ । चोभं व्यधत्तां शरयौ राजधान्याः क्षणे क्षणे ।
 स्वयं राजा सुतोदाहं गृहान् गत्वापि कारितौ । तावन्वोन्यमुपेक्षतां न मन्युं विक्रमोन्मदौ ।
 अथ पृथ्वीहरगृहान् हतोदाहः स्वयं नृपः । जातार्भणं सुष्ठु मन्वकोष्टेन तत्यजे ।
 द्रुक्षन् जनककाणोऽपि सम्बन्धपेक्षयोऽस्मिन् । विरागभोजानन्दादीन् निन्ये ब्राह्मणमन्त्रिणः ।
 तटस्थोद्गोमृदुर्बुद्धिप्रायमृद्यविधेयधोः । विस्मयव्यवहारत्वं निन्द्य वक्ष्यया नृपः ।
 डामरस्वामिके लोके प्रभवेत्कोन विप्रवः । ब्राह्मण्योऽधर्षणं यत्र श्वापकेभ्योऽपि लेभिरे ।
 अराजकेऽथवा भूरिराजके मण्डले तदा । समस्तव्यवहाराणां स्फुटं तत्रोद पट्टतिः ।
 दीनाराभेक्षवे राज्ये निष्प्रपाताः पुरातनाः । तच्छतेन तु नव्यानामशीतेरभवत् क्रयः ।
 राजपुण्यध्वना विम्बं ससैन्यमय पार्थिवः । सोदरं प्रादिष्टोत्कर्तुं सुसुल्लास्केन्दुमुन्मदः ।
 तुल्यसैन्यमानिन्ये सोमपालेन सोऽस्मिन्निः । साहायकाय सक्षरं विस्मये मित्रतां गते ।
 सन्दर्श्य पाशमेतेन वद्वाक्रव्यामि सुसुलं । इत्येकएकोऽप्यरोहन्नुद्वेगैः समकथ्यत ।
 कस्मीरकखमक्षेच्छयोद्यतिकरोऽभवत् । न केषां नाम सन्ध्याया विधोत्पाटनराटवः ।
 भित्वाचरः प्रयति तु विम्बे विगञ्जिताद्भुजः । न काशमयत्रस्यानां मूढः स्थानमजायत ।
 स निमज्ज निजं नीतो गृहं विस्वावद्वह्या । भोगसंभोगदानेन धर्यथा पथ्यंतोय्यत ।
 कार्योपचापि तस्याशोच मन्त्रिलीसमागमे । कौलीनभीतेरासन्ननिपातस्य कथैव का ।
 आद्युनामुगुणं भोज्यं कुम्भकांखादिवादनं । तत्र प्राकृतकर्मैव न स जिह्वाय शीलयन् ।
 शनैः शनैस्ततो नष्टावष्टमस्य महोपतेः । काले भोज्यमपि प्राप्य नाघोद्गलिनसम्पदः ।
 तादृक् प्रलोभकौर्त्यादिक्रान्ता यः प्रागगर्ह्यत । स सुष्ठुलोहि लोकानामभिनन्द्य लमायौ ।
 धनमानादिनाशं या विरक्तास्तस्य चक्रिरे । काङ्क्षन्ति स्म च शोक्तण्डान्माएवागमनं प्रजाः ।
 प्रत्यक्षदर्शिनीऽस्यापि साद्यस्यावयमस्य यत् । ताः प्रजाः कोपिताः केन केन भूयः प्रसादिताः ।
 चण्डैर्मुख्यमायान्ति मासुख्यं यान्ति च क्षणान् । न हेतुं कश्चिदीवन्ते परमादाः हयगजनाः ।
 ते भस्कोटजनकादयोऽदूतैर्विषजितैः । त्यक्तराज्यं पुनर्भूषणं जयोद्यममजियहन् ।
 अक्षोमुवापहारैऽयं लोकैष्टिकस्य लुण्ठितः । तत्रत्या ब्राह्मणाः प्राप्यं नृपमुद्दिश्य चक्रिरे ।
 मैथान्येयायहारैश्च संश्रितैर्विजयेश्वरे । राजानवाटिकाम्राणे नगरेऽपि न्यवित्तन ।
 आजानन्दादिभिर्मुख्यदिग्भुक्तेजितास्ततः । गोकुलेऽपि यधुः प्राप्यं विद्वत्प्रायपार्थदः ।
 दुग्धापितैः शिनच्छचस्यपामरशोभिभिः । विबुधप्रतिमाहृदैः श्वेततन्त्रादिताम्रनः ।

काहलाकास्यतासादिवाद्योमितदिमुखः । शृङ्गदृष्टौ दृष्टौ पारिपद्यममागमः ।
 ते सान्त्वमाना भूभर्तृदूतैरुत्सेकवादिनः । न विना समकूर्चं नो गतिरित्यमुदन्वचः ।
 ते हेलया लम्बकूर्चांस्त्रया सुसुलभपतिं । तं निर्दिशन्तोऽमन्यन्त कोडापुत्तकक्षत्रिभं ।
 प्रायश्चेत्तुमायातेः पौरैः सह दिने दिने । अमन्यत काङ्क्षं न व्यवस्थां पार्यदां गणः ।
 नृपापातभयात्क्षोभं मुञ्जमुञ्जरूपागतैः । पारिषद्यैश्च पौरैश्च योद्धुमाय्येतौद्धतं ।
 ततो जनकसिंहस्य नगरं तस्मात्तेन तत् । सञ्जं सुसुलदेवस्य छत्तमानयनेऽभवत् ।
 आयादारयितुं पूर्वमद्यहारदिजाश्रुपं । प्रययौ विजयचेवं तत्रापीव हतोद्यमः ।
 तन्मध्ये निखिलास्तत्र डामरांस्तिलकोऽब्रवीन् । व्यापादयेति तं तत्र सत्त्विकायो न सोऽयहीत् ।
 राज्ञश्च मुखद्वारा लवण्यासद्दिशश्चसुः । तस्मिन् प्रय्योद्वरमुखास्तत्रसुलिलकात्पुनः ।
 भागिनेयं प्रयागस्य चत्तारं सचकाभिधं । बन्धुमैच्छन्प्रयोऽस्त्रिधं प्रययौ स तु सुसुलं ।
 ततः प्रविश्य नगरं स निपत्याखिलं जनं । शकारणविरक्तानां पौराणां मददौ सभां ।
 युक्तमयुक्तांस्तत्र हतोतिः शट्बुद्धिभिः । पौरैः स चक्रे नास्त्येव भेषजं विश्वसृष्टां ।
 अत्रान्तरे सोमपालविन्वाद्या लहरेः स्थिताः । योद्धुं सुसुलभपं तं सर्वं पर्णोत्समाययुः ।
 तस्य पद्मरथो नाम राजा का लञ्जरेय्यरः । मैत्रीं संस्रज्य कक्ष्यौघायथौ तत्कुलोद्भवः ।
 सोऽयं द्रुक्त्रयोदश्या वैशाखे वलिभिः समं । तैर्भानी सुसुनो राजा सङ्ग्रामं त्रयपद्यत ।
 प्रेचकैर्बर्षेतैर्द्यापि स पर्णोत्सान्तिके रणः । तस्याङ्गुलिऽवमानाग्निचालनप्रयमस्यः ।
 कुतोऽप्येत्य निजस्फारस्तत प्रभृति भूपतिं । तमशून्यं पुनश्चक्रे मृगेन्द्र इव काननं ।
 भयस्तुलितपाशानां कालपायैः समागमं । स चकार तुङ्गकाणां चणत्पुष्कलविक्रमः ।
 मातुलं सोमपालस्य निन्ये कवलतां बली । रणे तत्कोपवेतालो विवितासरितस्तटे ।
 किमन्यदल्पमैत्यस्य बह्वनपि स तान् व्यधात् । हतविद्रुतविध्वल्यथात्मपरिपन्थिनः ।
 कश्मीरकाणामौचित्यं किं नाभूत् स्वामिनो ददुः । एकस्य ये रणं नष्टाः कुकोर्त्तिमपरस्य च ।
 तुर्यकैः सह यान्तेऽथ सोमपाले गतचपाः । विमं काश्मीरकास्त्यज्ज्ञा राजान्निकमशिशियन् ।
 शोधयन्पि मित्रास्तस्य नमयन्तोऽहुताश्रयाः । कुलप्रभोः पुरः सष्टं न ते धृष्टा लज्जिरे ।
 आगच्छद्भिस्ततः पौरैर्धामरैश्च समं नृपः । प्रतस्थे दिवसैर्दिवैः कश्मीराभिमुखः पुनः ।
 राजपुत्रः साहदेवि, कल्हणे विप्रतः प्रभोः । डामरान् क्रमराज्यस्थान् संश्रद्धापरोऽभवत् ।
 यएव प्रथमं राजा सैन्याद्भिस्तमशिशियत् । सएव विमो राजानं तमुक्त्वय समाययौ ।
 अन्ये जनकसिंहस्य समता मन्दितन्त्रिणः । प्रत्युत्थनो व्यलोक्त्यन्य नृपतिं निरपवपाः ।
 काण्डिवेकाभिधयामजन्मा शस्त्री सुलक्षणः । भाङ्गिते कथिदभवच्छून्ये क्रान्तोपवेग्नः ।
 भिक्षुर्बिर्तोषभागी तं सुसुलान्तिकगामिनः । लोकसावान्तरे जेतुं सहस्रयोद्धरो ययौ ।
 जितशालं वयनैश्च निहन्तुं सुसुलोन्मुखं । क्रोधाज्जमकसिंहस्य वार्त्ता तां च विवेद सः ।

८०४

८१०

८१४

८१७

८१४

८१०

नगरस्त्रेन तेनाथ पौराधारोहतन्निष्णः । सङ्घटय्याखिलान् मित्राः प्रातिपत्यमगृह्णात ।

जानंतेनाहतं राज्यं ततोभिचाचरोनृपः । पृथ्वीहरणानुयातो नगरं सहसाविशत् ।

८११

सेनैः सदाशिवायस्थे तस्यैवैः सह सङ्गरं । दृष्यं जनकसिंहोऽयं सान्त्वमानोऽपि सोऽग्रहीत् ।

द्रष्टुं जनकसिंहस्य योधानां वलातां मदात् । अविश्वपराभूतिं भूङ्कृतः समजायत ।

अलकेन समं पृथ्वीहरस्तद्वाटस्यनुना । अन्वेन सेतुना तीर्त्वा तस्य सैन्यमनाग्रयत् ।

तत्पदारोहपौरेषु विद्रुतेषु सवान्धवः । नक्तं जनकसिंहोऽयं पलाय्य सहरं ययौ ।

भिक्षुपृथ्वीहरौ प्रातस्तत्पृष्ठग्रहणौघतौ । तत्पद्यान्तेऽश्वाराद्याः शृष्टा भूयोऽप्यग्निम्रियन् ।

८१२

चिक्षा चिप्रं स्वकचान्तत्विबुधप्रतिमामयात् । ते पारिषद्यविप्राद्याः प्रायमुत्सृज्य विद्रुताः ।

गृह्यानि सुरयुग्यानि रचन्तः केऽपि भिक्षुणा । प्रायास्त्रिटप्ता दयमित्युक्त्वन्तो न बाधिताः ।

द्वाजानकौ भैद्येऽयं बलात्तुङ्गतरङ्गमान् । दृष्टवन्तो वधं सैन्यैः सादिनोऽद्यापि साहुताः ।

भिक्षुराजप्रदोपेन द्योतितः चणभङ्गिना । पिष्टवित्ताधिकारेण श्यालुल्लिखकसिंहजः ।

गते जनकसिंहोऽयं प्रतिपचानुधारणाम् । विधातुं वेङ्गमङ्गादि सभ्यं भित्तुमहोभुजा ।

८१३

अश्वान्तरे ङ्गकपुरे नीतेषु तिलकादिषु । भङ्गं सुल्लणसिन्ध्याद्यैस्समेतानन्धैर्निकैः ।

अपाद्यानैर्नक्तौघजनकाद्यैः सधैनिकैः । अपरैरपि सामन्तैर्व्यलयाङ्गञ्जालिभिः ।

अश्वीयमानो दिवधैर्दिर्भैराकान्तमण्डलः । विग्रहहरभार्गेण विपचापेक्षितोऽपतत् ।

मगरापणवोयन्त हयारोहमुखात्पुरः । द्रोहयोधानुपायातांस्तान् बीक्ष्योभ्रिस्तवाध्वरः ।

चेष्टितो सन्ध्याकूर्देन वज्रेण भूकुटीर्यता । कोपकषितताररेण फुल्लनासपुटसृग्ना ।

८१४

कांक्षित्यन्तर्जयन् भिन्दन्नन्यान् भग्नांस्तथापरान् । तीव्रातपश्यामवपुस्ताम्यत्कालद्वौल्येणः ।

आघोर्दोषकृतां पुण्यवर्षिणं पुरवासिनां । पूर्वोपकारिणां श्रेणिव्यवशान्यस्तोचनः ।

स्तन्धमाचोपरिन्यक्तं कवचं हेलया दधत् । क्रिग्रानन्तमिरस्तान्निःशृणान् धूलिधूसरान् ।

पद्ममालाद्य विभ्राणः सकाशासिस्तरङ्गिणां । आरुष्टसङ्गमालानामन्तर्बलसुरङ्गमः ।

स सिंहनादैरुद्दामैर्मर्मरोमाद्भारनिर्भरैः । बलेर्भरितदिष्कायः सुसज्जः प्राविशत्पुरं ।

८१५

कुलकं ॥ पङ्क्तिः सदादशदिनेर्महामैर्जीठे स्मितेऽहनि । स सन्नवताम्यस्य दृतीये पुनरापयौ ।

राजधानीमग्रविष्टो भिक्षुं पूर्वपन्नायितं । अन्विष्यन् चिक्षिकातीरं सचवन्त्येकयत् ।

सन्तिपारं रिपौ प्राप्ते स सपृथ्वीहरौ गतः । मार्गे सवन्त्यैर्भित्तितैरन्यैः क्राकं न्यवसतः ।

तन्मिद्राव्य रणे राजा सङ्गा प्रहतिविलतं । सिंहं पृथ्वीहरश्चातिं राजधानीमयाविशत् ।

उपभोगैः सपन्नस्य तत्कालनिष्ठस्य सा । अस्मितामानिनस्तस्य वेष्टेकाद्देगदामवत् ।

८१६

भिक्षुः सन्ध्याय कश्मीरान् सह पृथ्वीहरादिभिः । यामं पुष्पाणमाडाख्यं सोमपालाग्र्यं पथौ ।

प्रक्षितो डामरान् सर्वान् राजा स्त्रोष्ठयं तु व्यधात् । खेयौ वट्कात्मत्रं मङ्गं हर्षमिवच्च कम्पने ।

पूर्वोपकारं शरतोदेशकालानपेक्षिणः । पूर्वविद्देशिणस्तस्य न हृष्यं प्रति पेदिरे ।

भित्तुसम्पत्कं गन्धमपि मोदुमशकुवन् । मृत्योभ्यः खण्ड्यः कृत्वा देवास्त्रिंशसेनं ददौ ।
 अनयोपास्त्रिंशं तत्कुमनीश डामराः त्रियं । समन्योऽनृपाद्भोता नात्यजन्विषोऽयम् ।
 भित्तुस्तु राज्यविभ्रष्टः सुहृदो विषये वसन् । उक्ताहं सोमपालस्य दानमानैः पुनर्थये ।
 दिव्यः साहायकप्रार्थी विस्मयस्थान्तिर्गन्तः । तस्मिन्निरोधिभिर्बन्धैरुपे धीरस्तुं जहौ ।
 भिचाचरो विस्मयुक्तो भजन् मुनयपात्रतः । अनयोदवहृदं यत्त्रिंशं तां गतवपः ।
 निपत्य स्वल्पमन्योऽपि तत् । शूरपुरे बली । जित्वा पृथ्वीहरो वट्टात्मनं व्यद्रावयद्रणात् ।
 तस्मिन् पलायिते भित्तुं पुनरानीय सोऽविद्यत् । भुवं मडवराज्यानां दस्युनां स्वचिकीर्षया ।
 तत्रैवमंल्लयज्याचैर्दामरैः स्वहतेः समं । जगाम विजयचक्रं विभेत्तुं कषणमात्रतः ।
 जितसेनाहवे हर्षमित्रो विहतैर्निकः । विजयेश्वरमुत्सृज्य भीतोऽवन्तिपुरे ययौ ।
 विजयचक्रजालत्तत्पुनर्यामोद्भवश्चपि । जना भयेन प्राविचित्रय चक्रधरान्तिकं ।
 योऽपि किञ्चिदप्युमीहिधनोपेतैरपूयैत । स्थानं तत्तस्य राज्ञस्य येषैः सयुधवाजिभिः ।
 अन्वाष्टैरय स्युष्टं लोकैस्सुष्ठु न तालैश्च । तैर्भञ्जैर्वैवेष्टन कष्टकैर्वा त्रिदशैः ।
 तान्दाहमयप्रौढाग्निमुने सूरौकसः । अङ्गने तिष्ठतो हन्तुं बहून् वा नाशकन् द्विषः ।
 तदन्तरिक्षतं दारुं कर्पूराख्यं स्ववैरिणं । कश्चित्कतिपयलोपासनात् निर्गूढडामरः ।
 पापो जनकराजः स्वस्तवाग्निमुददीदिपत् । मूढस्तादृगपय्यन्तजन्तुषंहारनिर्धृगः ।
 समापतन्तं स्वचितं ज्यत्नं वीर्य मर्ष्यतः । भूतपापमस्य सुमहान् दण्डाकारः समुद्ययौ ।
 विशलतान्त्रावाहानिभिरेव द्विशयनैः । अचैरसुचोमसारा भ्रमस्त्रिंशतिरे जनाः ।
 प्राक्काद्यन्तं वनज्ज्वानैः करौर्धूमराग्निभिः । ध्योम पिङ्गकशमश्रुज्याचैर्भक्तसुरैरिव ।
 निर्धूमस्य विमारिण्यौ स्वाता हयभुजो दधुः । मन्तापद्रुतहमाभ्रसुवर्णचहरीभनं ।
 मन्तापविद्रुतध्यामशाग्निमैलिपनिष्ठुतः । रक्तोद्गोपाहवभ्रेमुज्ज्वलाभङ्गान् भोजने ।
 शीर्षदाहपन्दिभङ्गजगता चटचटारवः । तापप्रकाशमानाभ्रगङ्गापोषस्त्रोचयौ ।
 स्युनिष्ठैः शेषविजयगन्तुजीवितसन्निभैः । अपादि गहमयोमसागंधमणसभ्रमः ।
 मङ्गलैः शवससारकोशादाकन्दिभिर्गन्धः । मानुषैर्दामानैश्च श्रमिमुंश्चरिताभवन् ।
 भातन् भातन् पितृन् पुत्रानाग्निज्वाकन्दनिर्भराः । भोनीतिदृशेमात्रा मिरदक्षन् वक्रिणा ।
 तदन्तराष्ट्राद्विषा ये केचिद्विरयाभिपुः । परिधौ निहताः क्रूरैर्दामरैर्गेषुचोदिनैः ।
 गावभो जलवलय चरचल तदा सशान् । स्त्रियाश्च न ये दग्धास्त्रावापि ह्यमाभुना ।
 अन्तर्भोपु धर्मैर्गु परिःशान्तपु रत्नैर्गु । सहादेव प्रदेहः स निःशब्दः घमगायत ।
 पश्येत्तद्विरयाश्च । इत्योभूताश्चिपः पश्येत् । विजयय द्रौपद्य युगः विगविमाध्वनिः ।
 विष्टेऽप्यमममदनिःकन्दाः सरलीकृतैः । प्रपद्युर्भिसगम्यस्य योजनानि सप्तनगान् ।
 हवः सुवशः च पातदितोषेऽदस्य विजयान् । रङ्गपुनरहावाधा धारयकधरेभ्यस्तु ।

६१५

६१६

६१७

६१८

६१९

६२०

भृतयामादिभहारः सम्बर्त्तय वक्त्रिणा । तादृक् विपुरदाहे वा खाण्डवे तत्र वाभवत् ।

पुण्येऽङ्गि गृहकादस्यां नभसः कुष्ठं महत् । तद्भिचुः कृतवाषाज्यवह्म्या भाग्यैश्च तत्तजे ।

८८५

सकुटुम्बेषु दग्धेषु तदानीं गृहमेधियु । पुरयाममहसेषु गृह्याः शुन्यत्वमाययुः ।

मह्नाख्योडामरस्थिनन् श्वान्नन्नागरोद्भवः । प्रीतिं प्राप्स्यद्वितीयैः कापालिकैश्च वाययौ ।

अवरोद्धाय विजयचेचं भिचाचरस्ततः । सञ्जा नामधेरं पापं यातनाभिरमीमरत् ।

गच्छ पैतामहे देशे किं नाधीत्तस्य चेष्टितं । पिष्टद्रुहः स तु बधः सर्वप्रोतिकरोऽभवत् ।

गृहिणी हर्षमित्रस्य पत्न्या त्यक्त्वा पलायिने । पृथ्वीहरेण सम्प्राप्ता विजयेष्वाङ्गनान्तरात् ।

१०००

निमित्तभृतमेतादृक्प्रजसंहारवैभवं । खं निन्दन् सुखजे राजा ततो योद्धुं विनिव्येया ।

संवैगात्पाभनः शीघ्रं निरयकोशमुक्तये । प्रोक्ताजनकराजेन वधोऽस्मिन्निपुरान्तिके ।

यत्कृते क्रियते कर्म लोकान्तरसुखान्तकं । स मूढैः सुलभापायः कायस्थितं न गच्छते ।

कम्पनाधिपतिं शिष्यं कृत्वा डामरमण्डलं । चक्रे विजयचेचादन्तोऽपि ततो नृपः ।

शमालां प्रययौ पृथ्वीहरो मडवराज्यतः । विजित्य मल्लकोट्येन त्याजितो विजयण्डलं ।

१००५

चिन्ताः केचिद्विद्वत्सायां केचिच्चक्रधराङ्गने । अक्रियन्ताग्निषात् क्रष्टुमश्रया बहवः शवाः ।

क्रमराज्येऽय कल्याणवारादीन् रिक्षणोऽजयत् । आनन्दोऽनन्तजस्रश्च ततोदाराधिपोऽभवत् ।

शूरे प्रमापितं सिंहं नयन् पृथ्वीहरो बली । सार्द्धं जनकविंशद्यौरयुधत् चित्तिकातटे ।

तौथे प्रस्थाप्यमानेषु विपन्नास्थिस्त्रिहास्यहः । भाद्रे माभ्येकमवलकन्दिताकान्तदिकृपयं ।

हन्तवीरावलकान्तमुखेर मगरान्तरे । पृथ्वीहरादहे सर्वैर्दिवसैरन्वकारितत् ।

१०१०

॥ युष्मं ॥ अथ यातो धर्मराजय्यालः शूरोदिगन्तरात् । श्रीवैको विदधे राधा खेरोकार्याधिकारभाक् ।

अप्रियं स सवन्यानां तैऽपि वा तस्य नाचरन् । कालन्तु गूढसौहार्दिरन्योन्यस्य न्यवीवहन् ।

पुनराययुजे राजा शमालाविर्गतस्ततः । परैर्मनीमुपगमे युधि भङ्गमनीयत ।

नित्याभ्यासेन युद्धानां सन्त्योत्कैर्ष्यान्यदशयन् । सर्ववीरायणीर्भितुल्यतूर्णैश्च विक्रमं ।

तुल्लङ्घितादयो मुष्ट्या भिचुपृथ्वीहरादिभिः । आसारापातविग्रहा निहताः सौम्ये च बले ।

१०१५

प्रधानवीरभृद्विधे सैन्यदन्दे न कोऽप्यभूत् । स वीरयरतः सद्ग्रे भिचौरचिप्रियोन्मुखः ।

पृथ्वीहरस्य भिलोद्य संघामे भूरिवार्थिकी । कादम्बरीपताकाख्ये दे अथ्ये पोतपाण्डुरे ।

आत्मात्मयुते चाभ्यासनेकतुरगचये । न विपश्यं प्रवृत्तिर्भिर्मान्माभ्ययवा क्षमः ।

सैन्यानां सङ्घटे चाणमग्रान्तिरविकल्पतः । अभूत् क्लेशसहोवीरो मान्योभिचाचरात् कश्चित् ।

घोधानां सौम्ये सैन्ये विद्वेषु न कथम् । चाणं बभूव तेनैते बहवो बभूधा हताः ।

१०२०

गवेषु डामरानीकाः केचिद्भङ्गेषु सैनिकाः । भिचाचरगजैरेण कलभा इव पालिताः ।

नान्यथोत्थानदीनतं दृष्टं पृथ्वीहरात्तदा । स्वयं यो भवेत्तद्वारे जजागार प्रतिघ्नं ।

ततः प्रवृत्त्यभूद्वीर्यो पुरः पयाश्च सर्वदा । विद्येदेवा इव आद्वे युद्धे भिचुर्भराभटः ।

माघेऽय मल्लकोट्याद्याहताः पुनराययुः । ते शूराः पुरमार्गेण भिजुपृथ्वीहरादयः ।
 वितस्तापरिखाचित्रा भूरगम्या द्विषामियं । इति प्रायाम्नवमठं त्यक्त्वा राजशृङ्गे नृपः ।
 वर्येऽष्टानवते चैव डामरेषु रुहस्यु । अभ्येत्य मल्लकोट्येन प्रागेवापार्हि सङ्गरः ।
 सोऽयवारैः सह रणे चकार नगरान्तरे । नृपावरोधैः सौधायादालोकितमयाकुलैः ।
 भिजुणा चित्रिकातीरे स्कन्धावारो न्यवहृत । रामेण वानरी सेना यथापाथोनिधेस्तटे ।
 नृपोद्यानाहुमान् निन्दुरिन्धनाय महानसे । दूर्वाङ्कुरान्मन्दुराभ्या वाहभाज्याय डामराः ।
 पृथ्वीहरस्तु संयुक्तं दस्युन् मडवराज्यजान् । चकार विजयचेत्रे यावत्कटकसंग्रहं ।
 तावत्प्रज्जिमुखान् मल्लकोट्युद्धाय भूपतिः । आदिश्यादावत्कन्दं वैशाखे साहसोमुखः ।
 अकस्मात् पतिते तस्मिन् इतावदश्वविचिताः । प्रययुः सेतुमुज्ज्वलं जीवश्लाघाः कथञ्चन ।
 नगरं मल्लकोट्याजिग्रहे प्रज्जावद्याविशत् । पृथ्वीहरानुजः सुजिं निर्जित्य मनुजेश्वरः ।
 परं पारं वितस्तायाः सेतुच्छेदादनाश्रुवन् । अर्वाचि तीरे च गृहद्वन्द्वध्वागात्स्त्रितिकान्तः ।
 सवन्यैर्नगरं प्राप्तं मत्वा सुखलभूपतिः । आययौ विजयचेद्रात् सैन्यमुत्थाय विह्वलः ।
 अहंपूर्विकथारातिषंक्रानौद्य निजैर्बलैः । पीडितस्तस्य गभीरः सिन्धुसेतुरभज्यत ।
 स लक्ष्यपथ्यां ज्यैष्ठ्य तस्यासह्ययनूचयः । यद्याग्निना चक्रधरे तथा तत्राभसा गृतः ।
 भुजाबुधस्य श्रमयन् सैन्यानां सशर्म नृपः । चक्षुर्भेष्टस्तथा दृष्टे पतितः सरिदन्तरे ।
 अनभ्यस्ताम्युतरणैरास्त्रिषु भुङ्कितोऽपहतः । तरसा युद्धविद्वान्नः स निक्षीर्षः कथञ्चन ।
 अनुत्तीर्णं स्वलं त्यक्त्वा पारे सामन्तसंकुलं । सहस्राग्नेन सैन्यस्य तीर्षेनानुगतो ययौ ।
 सन्त्यक्तानन्तसैन्योऽपि सोऽवष्टम्भमेया ययौ । प्रविश्य नगरं मल्लकोट्यमुखावणेऽपहतौ ।
 विजयस्याय जननी मिह्राख्या स्वामिनोर्धितं । निनाय देवसरसं सैन्यं तदिजयेश्वरात् ।
 शाय पृथ्वीहरं नेत्य इता तत्रोपवेगने । टिक्कस्य दत्तो भूपालसैन्यं विद्रावितश्च तत् ।
 परं ध्यायामविद्याविदिद्भुते निखिले वने । दिजः कल्याणराजास्यः समरेऽभिमुखोहतः ।
 मन्त्रिडामरसामन्तसङ्कुलात् सौस्सुलादलात् । पृथ्वीहरेणागृह्यत बद्धा वृन्दानि प्रक्षिप्यं ।
 अन्वगात् स वितस्तान्धावत्ताग्निद्रुतान् बलात् । ओजानन्ददिजर्दीय बद्धा शूलैः व्यपादयत् ।
 मन्त्रिणो जनकश्रीवकाद्या राजात्मजान्मथा । तीर्त्वाहिं विपलाटायां शरणं प्रययुः स्वग्रान् ।
 इत्थं पृथ्वीहरोऽभ्यजयः संयुक्त्य डामरान् । जिगीषुर्भिजुणा साकं नगरोपान्तमाययौ ।
 भूयोऽपि मागुपायौघसंहर्त्ता सर्वतस्ततः । रणः प्रवहते प्रास्वपुरे रुहस्य भूपतेः ।
 निर्निरोधः पथानेन नृपावषय इत्युभत् । सैन्यं मडवराज्यानां स्वयं पृथ्वीहरोऽपणीः ।
 तत्तस्यामन्तकुञ्जैर्वरैः काशीरकैर्मटैः । समेतं डामरकुण्डं दुर्ध्वयं सर्वताऽभवत् ।
 काशीरकाः मोभक्ताद्याः काकवन्ध्याः सहस्रशः । मज्जाता मेघवे घवे रक्षाद्याद्यापरं ऽस्फुरन् ।
 नदतः स्वबलादायं तुमुलं गृह्यता मिपात् । पृथ्वीहरेणामरान् बाधभाण्डानि कातुकात् ।

१०११

१०१०

१०११

१०१०

१०११

१०१०

आहवे साहसं कुर्वन् सर्वतः सोऽभ्यधाविजान् । स्वमखड्गितस्त्रैर्यमुपपत्तिमपेत्यगन् ।
 न मे राज्याय येनाऽयं पर्याप्तं दुर्ग्यशः पुनः । कृत्ये प्रयत्नं पूर्वेषां व्यवसायं व्योपहितम् । १०१
 अनाथा इव ते नाया विंशं व्यापादनक्षणे । ज्ञात्वा नष्टं कुर्वन् नायवज्ज्ञो नूनं स्पृष्ट्वा दधुः ।
 इति मत्वा सोढकष्टयेष्टे सद्दृढनिश्चयः । दूयमानोऽस्मि दयादादुःखदाघी दिने दिने ।
 नास्त्यवाम्राप्रकाशस्य विपत्तिरिति जानतः । कस्य साहसवैमुख्यमुपयेत यशोर्धिनः ।
 किं कार्येगतिर्कोटिकैरुत्प्रेक्ष्यैस्तान्यथ वा कथं । नःवदामः प्रतिज्ञाय स्वयमर्थेऽध्वनि स्थितिं ।
 सोत्सर्गपौरुषाद्भिचारश्चिपत डामरतः । ततोदायादविच्छेदं नास्माक्यत जातु चित् । १०२
 प्रायाज्याधिगमाद्राशान्तेषां राजवीजिनः । चिन्तयन्तो व्यवहृतिं व्युत्पन्नो ज्ञनैः शनैः ।
 पितुः पितामहस्याय न दृष्टं तेन किञ्चन । अतएवभजन्मोहं राज्यं सम्प्राप्तवान् पुरा ।
 तत् स भूयोऽपि चेदोचेत् कैव वार्त्ता विपाटने । सापेक्षं वीचित्तुं जाने न देवनायकश्रुत ।
 जानन् स्वव्यक्तौटिचं प्रमादात् सृष्टितोऽहितं । प्राप्नुयां राज्यमित्याशां वज्राद्यान्यव्याहृतम् ।
 दस्सूनां सुसुखे राजा मेने तत्सृष्टितं मने । त्रिगोपीर्नोतिविक्राम्योः प्रयेत्ता लिप्यनन्तरः । १०३
 पुञ्जे स्नान् स घोरशैवं नापासीतेन तेऽभजन् । मास्मिन् विश्वासमेतस्माद्देतोनास्माभवज्जयः ।
 ह्यं नानामतौ पदैः प्रतिपक्षैरपेक्षितं । राष्ट्रं निखिलभवागात् सर्वतः शोचनीयतां ।
 यत्समन्तादिटपिनिरुद्धैर्निर्गद्ययव्यव्याधप्रज्ञानलपरिभवः कोऽपि नन्वभवति ।
 हाधिगधावा विघटनपरः सोऽपि मान्द्रादसोयां सभ्यं श्रेयोविधिविधुरितैर्नान्यतो न स्त्रतेऽपि ।
 द्वैराज्ये प्रभवत्येवमकाण्डापतितैर्हिमैः । विवर्धं सुसुलक्ष्णमृदजयक्षेत्रं वलं । १०४
 दुप्याणनाडभूयोऽपि भित्तुपृथ्वीद्वरैः गतौ । अन्यैर्बन्धैर्भुभक्तुर्नतिद्वन्द्वकरोः कृता ।
 मित्रोऽपि कल्पनाधोमो यथाद्विजितडामरः । सर्वो मङ्गवराज्येऽर्थी वीरः समितविजवा ।
 तादायापि विपघाणां शान्त्या शीतलतां गतः । पूर्वैरं स्वपक्षाणां प्रादुर्गते स भूपतिः ।
 जिघांशुचयिते राजन्त्युल्लेखे पलायितः । मरुकाष्टः सोऽपि कोपाद्राज्ञा राक्षतं प्रवासितः ।
 दन्तात्मजमानन्दं वज्रा दाराधिकारिणं । व्यधत्त धैर्यवं प्रजिनामार्गं राजवीजिनं ।
 गतोऽयं विजयधेवं मित्रेण सहितोऽविग्रहः । नगरं तस्य विद्वत्तं वज्रा कारागृहेऽक्षिपत् । १०५
 अरुणमिमांसायाभिहितोऽमर्षपावकः । आचक्षाम सभादारि तस्य शय्यान् दिधत्तः ।
 विंशदहन्विंशदहामनुजग्धां वरावधीत् । शूरेऽधिरोष्य विमं स रोषविश्विनुजग्धीः ।
 वनमे श्वीरकं यजे सुजिं प्रजे. वरादरं. वज्रा जनकविंशस्य राजग्यानेन्ययोजयत् ।
 आशाद्य मन्त्रिदलाभंलण्य वैदेयिकास्त्रतः । स्वदेवजगत् मोऽग्रहो लोहरस्य तममगात् ।
 अयं कर्मैपि सागराभं तद्वारिदिवविपूम् । ज्ञतेऽक्षयः कथिदासीद्राजधान्यां नृपाशितः । १०६
 तेनाम्रितधामपेदेतूपदामिऽपुपटवे । इत्यमुत्यावितोऽजयौ न पुनर्थः शमं ययौ ।
 दवाहरे परोऽपि मुदं च शय्या विरहितः । तत्परापथे प्राशय्य राशोऽवशेनं शयने ।

माघेऽय मल्लकोष्टाद्याश्राद्धताः पुनराययुः । ते शूराः पुरमार्षेण भिक्षुपृथ्वीहरादयः ।
 वितस्तापरिखाचिता भूरगन्या दिपामियं । इति प्रायाजवमठं त्यक्त्वा राजगृहं नृपः ।
 वर्षेऽष्टानवते चैत्रे डामरेषु रुदत्सपु । अभ्येत्य मल्लकोष्टेन प्रागेवायार्हं सङ्गरः ।
 सोऽय्यवारैः सद्यं रणे चकार नगरान्तरे । नृपावरौघैः सौधायादालोकितमथाकुलैः ।
 भिक्षुण चित्रिकातीरे स्कन्धावारौ ग्यवद्यत । रामेण वानरी सेना यथा पाथोनिधेस्तदे ।
 नृपोद्यानाहुमान् निन्युरिन्धनाय महानधे । दूर्वाङ्कुरान्मन्दुराभ्या वाहेभाज्याय डामराः ।
 पृथ्वीहरस्तु संगृह्णन् दस्थून् मङ्गवराज्यजान् । चकार विजयचेत्रे यावत्कटकसंग्रहं ।
 तावत्प्रज्जिमुखान् मल्लकोष्टपुङ्गाय भूपतिः । आदिश्यादावस्कन्दं वैशाखे साहसोन्मुखः ।
 अकस्मात् पतिते तस्मिन् हतावष्टश्वविचिताः । प्रययुः सेतुमुज्जङ्गमवीवशताः कथञ्चन ।
 नगरं मल्लकोष्टाजित्यथे प्रज्जावधाविशत् । पृथ्वीहरानुजः सुज्जिं निर्जित्य मनुजेश्वरः ।
 परं पारं वितस्तायाः सेतुच्छेदादनाश्रुवन् । अर्वाचि तीरे स गृहान्दग्ध्वागात्रिभिकान्ततः ।
 सवन्धैर्नगरं प्राश्रं मत्वा हस्सलभूपतिः । आययौ विजयचैत्रात् सैन्यमुत्थाप्य विह्वलः ।
 अहंपूर्विकयारातिसंक्रान्तैश्च निजैर्बलैः । पीडितस्तस्य गभीरः सिन्धुषेठुरभश्यत ।
 स हृष्यपथ्यां ध्येयस्य तस्यासह्यदमूषयः । ययामिना सकुधरे तथा तत्राभसा मृतः ।
 भुजावुद्यम्य शमयन् सैन्यानां सम्रमं नृपः । वसैर्भ्रष्टैस्तथा शूठे पतितः सरिदन्तरे ।
 अनभ्यस्तान्तरणैरास्त्रिभ्य ब्रुडितोऽसक्तत् । तरसा युद्धविद्वान्द्रः स निलीणैः कथञ्चन ।
 अनुत्तीर्णंमलं त्यक्त्वा पारं सामन्तसंकुलं । सहस्रांशेन सैन्यस्य तीर्णेनानुगतो ययौ ।
 सन्त्यक्तान्तसैन्योऽपि सौवष्टभमेया ययौ । प्रविश्य नगरं मल्लकोष्टमुखावलेपपद्मे ।
 विजयस्थाय जननी मिष्ठाख्या स्वामिनोर्षितं । निनाय देवसरसं सैन्यं तद्विजयेयरात् ।
 साद्य पृथ्वीहररेणेत्य हता तत्रोपवेशने । टिक्कय दत्तो भूपालसैन्यं विद्रावितश्च तत् ।
 परं ध्यायामविद्याविद्विद्रुते निखिले बले । दिजः कन्याणराजास्यः समरेऽभिमुखोहतः ।
 मन्त्रिडामरसामन्तसङ्कुलात् सौस्सलादलात् । पृथ्वीहरेणागृह्यन्त वज्रा हृन्दानि शस्त्रिणां ।
 अन्वगात् स वितस्तान्तर्धावत्ताम्रिद्रुतान् बलात् । श्रोजानन्ददिशादीयं वज्रा शूले व्यपादयत् ।
 मन्त्रिणो जनकश्रीवकाद्या राजात्मजान्मथा । तीर्माद्रिं विपलाटायां शरणं प्रययुः स्वशान् ।
 इत्थं पृथ्वीहरोलम्बजयः संगृह्य डामरान् । जिगीषुर्भिक्षुणा शकं नगरोपान्तमाययौ ।
 भूयाऽपि मानुपाद्योपसंहर्त्ता सर्व्वतस्ततः । रणः प्रवृत्ते प्राग्वत्पुरे रुदस्य भूपतेः ।
 निर्विरोधः पथामेन नृपावषय इत्युभय । सैन्यं मङ्गवराज्यानां स्वयं पृथ्वीहरोऽपणीः ।
 तत्तत्सामन्तकुलजैर्वैरैः कागतीरकैर्मठैः । समेतु डामरकुलं दुज्जयं सर्व्वताऽभवत् ।
 कागतीरकाः शोभकाद्याः काकवश्याः सहस्रशः । प्रख्याता भैरवे पंच रक्षादाद्यापरेऽसुरान् ।
 नदतः स्वबलादायं तुमुलं शृणुता मियात् । पृथ्वीहरेणावस्थन्त बाधभाष्यानि कैातकात् ।

१८६

१८७

१८८

१८९

१९०

१९१

हित्वा भूयंथ त्र्यंदि परिच्छेत्तुं स कैतुको । शपाकदुन्दभीमाण्डगतानि दादशाशकत् ।
तथा विनष्टेष्वपि विंशदिशैर्नृपात्मजैः । मित्रैः खदेशजैश्चारीन् प्रतिजयासु सुसुतः ।

राजन्याविच्छिन्नुलोङ्गतावदयधान्यकौ । चम्पावल्गापुराधोगावुदयमङ्गाज्यलौ ।

१०८१

तेजःसल्लण्डशानां धुर्योहरिहडौकषः । चविकाभिञ्जिकास्थानव्यराजादयस्तथा ।

विडालपुत्रान्नीलुद्याभावुकान्वयसम्भवाः । रामपालः साहजिको युवा तस्य च नन्दनः ।

नानावैश्याः परेऽप्युग्रसंग्रामव्ययतानुषः । पुरोपेराधसंनद्गानवन्धनं सर्व्वतो रिपून् ।

तनूजनिर्व्विशेषेण रिच्छेणेन महीभुजः । रणायेसरतापाहि विजयाद्यैश्च सादिभिः ।

स्वयमुद्यमिना राज्ञा वर्षणैव निजो भुजौ । सुखिप्रज्जो पाल्यमानावभूतां रणकर्मठौ ।

१०८२

तान्धां साधारणीं कुर्व्वेश्यात्पत्तिं महीपतिः । स महाव्यधने तस्मिन् सम्यगूढधुरोऽभवत् ।

तत्पचाभागिकमरह्मासिमुमुनिमुङ्गटाः । कलशाद्याय कुशला विपचवाभणोऽभवन् ।

भूभर्तुं शक्यविषये सवरराजस्य नन्दनः । आसीत् कमलयस्यास्य संग्रामायेसरः प्रभोः ।

प्रहारं बलिनस्तस्य चामरध्वजयोमिनः । प्रभिन्नस्त्रेव नागस्य हयारोहान् सहेरैः ।

अनुजः सङ्घिकः पुष्योपालोभातुः सुतोऽस्य च । पाञ्चालौ फाल्गुनस्त्रेव पार्श्वरविचमाययुः ।

१०८३

एतावद्विष्टत्यैरद्वैरादपि कुपितेऽजयत् । भूरिस्त्रणैर्षणैर्पात्तैर्वाजिमिश्र महीपतिः ।

तत्र तत्राहवे सोऽपि बभ्रामासममनूपः । उत्सवे गृहमेधोव मण्डपे मण्डपे स्वयं ।

तस्य हि व्यसनं चासहेतुः मामूदुपकमे । प्रवृद्धिमाप्तमभवद्वैर्य्यादाव्यय धीमतः ।

क्षौद्रहृदयमापाते मथ्यपातेन तादृशं । करचित्रं यया ग्रीतं सञ्जनेन तथा पयः ।

दैरिसैन्यतमोयव यत्र ज्योत्स्नेव निर्य्यया । शिताशिता च भूभर्तुस्त्रव तत्रास्य वाहिनी ।

११००

एकदा कृतसङ्कोतो सुख्यमाहवमेलके । मध्यापरितमुत्तोयं डामरा नगरेऽपतन् ।

असीमनगरस्थानविभक्तकटकानूपः । परिमेषायवारस्तान् विप्रतः स्वयमाद्रवत् ।

नाभञ्जत् डामरानीकलेन विद्रावितोर्ध्वतः । हेमन्तमरुताकीर्णपर्यराशिविरेरितः ।

आनन्दः काककुलजेलोष्टशाख्यनलाङ्गयः । अन्ये च डामरानीके ख्याता भूभृष्टैर्घृताः ।

सधामिधाना नानीता राज्ञः क्रूरस्य दृक्पथं । बह्वन्निजध्रुवाण्डाला हव राजोपजीविनः ।

११०१

भयाद्गोपाद्रिमा रुद्राद्यापरे भैरवास्ततः । आशन्नमृत्युवोऽभवन् कटकैर्बैष्टितादिगं ।

घोमागो दुर्गमः पश्चिणोऽपि चातुल्लतः स तान् । तत्र व्यापारयामास भिलुप्रांती तुरङ्गमान् ।

कथयित्वापि विद्रुयोवस्तथायक्षीमुङ्गः । पार्थे पृथ्वीहरो रुद्धिं दिवाद्यान्ये महाभटाः ।

वेगादिभिरिवोदूतैः सैन्यैः तैर्दिपतां यत् । रुद्धे गोपास्तं त्यक्त्वा तेऽन्यानामरुद्रगिरीन् ।

अयोदितवत् सुसैन राजानीकस्य वाहिनी । मन्त्रकोष्टस्य पत्न्यस्य चोभिताम्रेपदिकटा ।

१११०

अरिपृष्ठपरय्यैस्तवन् स्त्रैर्बर्जितां यतैः । तदाद्याव्यखिडैरेष हतो राजत्यसंघं ।

आपातं सुख्यो राजा पावसस्थाविषोढवान् । तावन् सावरज्यमजिराजगाम रणाङ्गनं ।

आषाढवज्रलाष्टम्यां सहयारोहमेतकः । निजसखध्वनिप्रसन्नवाधुवोदा महानभूत् ।
 ताभ्यां स शमितो युद्धे मस्यनुः समभोरणः । दारोमभोनभस्याभ्यामिव प्रापामुवृष्टिभिः ।
 सङ्ग्रामवज्रले काले तादृगन्या न कोऽप्यभूत् । यादृक् स दिवसोबोध्यैषाटीर्यनिकयोपलः । १११६
 अनीकिलो लाहरी सा विलम्बेनाययाविति । तेषामुत्पाटनेच्छूनां गामवद्वस्तमेतकः ।
 अन्यान्यस्य परिज्ञाता दिवसे तव सङ्कटे । भित्तोभूमिस्थिता शक्तिभूमिभर्तुं च भिक्षुणा ।
 ततोमडवराजांस्तान् धोदुं तवैव निर्दिशन् । चित्रिकारोधमा युद्धमेव प्रथोहरोऽप्यहोत् ।
 दिगन्तरादथायातोयशोरारो महोभुजा । मण्डलेश्वरतां निन्ये रिपून् प्रति जिहीषुणा ।
 खेरीकार्ये पुरा तस्य सवन्धा दृष्टविक्रमाः । रणेषु मुखमालोक्य शतशः प्रचकम्पिरे । १११७
 कुङ्कुमलेपनच्छत्रहयादिप्रतिपत्तिदः । सर्वेषामभिनन्द्यात् तं राजा स्वमिवानयत् ।
 दीर्घोपश्रवयाप्ये दुस्त्रिणः स्नास्यलिप्या । जनो यवन्ध तत्रास्यां सवैद्यश्चावतुरः ।
 व्याघ्रांसं पञ्चदन्द्राख्यं श्रेयाणां गर्गजन्मनां । नृपतिर्मल्लकोष्टस्य प्रतिपद्ये न्ययोजयत् ।
 शिशुश्कुङ्कुल्यया मात्रा पालितः स शनैः शनैः । आश्रीयमाणोऽनुचरैः पियैः किञ्चित् प्रयां यधौ ।
 यशराजांनुयतिन राज्ञा कन्येषु निर्जिताः । केचित्तत्पचसमभजन् भग्नः केचिच्च डामराः । १११८
 सभिषुः प्रययौ पृथ्वीहरः स्वमुपवेशनं । मल्लकोष्टोन्मुखो राजा निर्जङ्गामामरेय्वरं ।
 अत्रान्तरे मल्लकोष्टो विद्युज्य निधि तस्करान् । सदाशिवान्तिके शून्यां राजधानीमदाहयत् ।
 पृथ्वीहरेण भूयोऽपि योद्धुमागच्छतासहत् । प्रस्त्रिसुध्विमुखा युद्धमकुर्वन् चित्रिकातटे ।
 वारंवारं सवन्धाः स नगरे निर्देहन् गृहान् । प्रायः शून्यत्वमनयद्वितस्कातीरमुत्तमं ।
 तत्र तत्र रणान् कुर्वन् प्राणसन्देहदायिनः । आचक्रामाय नृपतिर्वहरं वदन् वधैः । १११९
 धिन्नुं तरन्तो निःशतं दृतिभिर्द्वादयुर्जले । मन्दिरं कन्दराजाद्यास्तदीयाः समवर्त्तिनः ।
 दरदृशं ययौ मल्लकोष्टो राज्ञा निराकृतः । संपुच्छायभजच्छुद्धा आरोहं सहरान्तरे ।
 अनिन्यिरे जयकेन सवन्धेन नृपान्तिकं । विपलाटान्तरात्तेऽप्य जनकयोवकादयः ।
 सहरारभ्यतिक्रान्तनिदाघः शरदागमे । शमातां निरयौ राजा यशोराराजान्तस्तनः ।
 भग्नं पृथ्वीहरचासात् सैन्यं रचन् मुनीमुपे । आजौ सञ्जातजोऽवधनामा राजसुतो हतः । ११२०
 युद्धं सुवर्णसानूरयामशूरपुगदिषु । कुर्वन् प्रयत्नपुः प्राप पर्ययेण जयाजयौ ।
 श्रीकल्याणपुरादङ्गं नीति पृथ्वीहरादिभिः । श्रीवके नागवहाद्या युधि प्रापुः प्रमापणं ।
 पौपे सुवर्णसानूरादिहन्तुं मातुरन्तिकं । टिक्कं स देवमरुतं व्यष्टज्जगन्मम ।
 स्नेन राश्रय सैन्येन सहिता सा जिताहिता । अकस्मात्तत्र टिक्केन निपत्य निहता युधि ।
 स स्त्रीवधं व्यधात् पापी द्वितीयमपि निर्घृणः । विमेषः कोऽप्यत्र निर्यङ्क्ष्वेक्षन्तस्कररचमां । ११२१
 अवसोः स्वामिनीं हन्यमानां त्यक्ता पलायिताः । चित्रं परूपमाः शब्दं स्त्रीचकुलोहरा पुनः ।
 रंषमागागतं शय्यां भूयस्वोत्थपं नृपः । श्रान्ता मडरराज्यं स प्रययौ विजयेश्वरं ।

मल्लराजतनूजानां निजा जिज्ञैव दुर्जेना । बभूव प्रभविष्णुले व्यापदापातदूतिका ।
 प्रायस्याद्यतने काले मृत्यास्तिउपहत्यः । दर्शयन्त समुसार्य मारं दोषतृपयहं ।
 आवाल्यात् संस्तुतः श्रीचयःपरूपभाषितैः । निर्गौरवैधेशराजो राज्ञि तस्मिन् व्यरज्यत । ११११
 स दुर्ज्ञातिर्महासैन्ययुतोऽवन्तिपुरस्थितः । अभजत्ततउत्पाय प्रतिपक्षममाश्रयं ।
 वैरिपक्षगते तस्मिन् बलैः सन्धात्तनैः समं । विह्वलोविजयवेत्तात् पलायिष्टमहोपतिः ।
 धियाज्यं यद्गतः सोऽपि मेधे प्राणविरचिपुः । सुष्णद्विद्वारचण्डालप्रायैः परिभवं पयि ।
 माघे पलाय्य नगरं प्रविष्टस्त्वथाभिधे । खल्ये द्रोम्यथैश्चिष्ट खेयामपि तनुदृष्टां ।
 काशीरिक्ते जने शेषे निरामे नितरान्ततः । अद्वन्द्वोत्तमाङ्गोऽभूत् प्रज्जिपचे चमापतिः । १११२
 मुद्रिता रुद्रपालादिपूर्वराजात्मजप्रया । प्रज्जिना विक्रमयागनयाद्रोहादिभिर्गुणैः ।
 तेनैव वद्विंतामुव देशे विशदकोत्तिना । कालदौरात्म्यलुठिता प्रतिष्ठा शस्त्रशास्त्रयोः ।
 अमन्तयत सङ्गम्य यशोराजस्तु भित्तुश । नेहन्ति डामरा राज्यं तव विक्रमशक्तिताः ।
 उत्पाद्य पुनरपि च साधिष्ठानबलावयं । राज्यं स्वयं यद्योयामो यास्यामो वा दिगन्तरं ।
 इति तैर्मन्त्रिते च्छुङ्गां हतां शुला दरत्पुरात् । आगत्य मल्लकोटोऽपि प्राविशत् खोपवेशनं । १११३
 वयोऽय दुस्तरः ख्यातएकाग्रतसङ्ख्याया । सर्वभूतान्तकलोके प्रावर्तत सुदारुणः ।
 वसन्ते डामराः सर्वे प्राणवर्गैर्निर्जैर्निजैः । आगत्य भूयोभूपालं नगरस्यमवेष्टयन् ।
 धीरः सुस्त्वदेवोऽपि पुनरासीद्विवाश्रितः । निःसोमसमरस्तामारण्यसंरक्षभाजनं ।
 दाहलुण्ठनसंयामकृष्णैः स डामरैः । प्राप्तिस्त्वमेवोऽप्यधिको विज्ञः पर्यवर्द्धत ।
 महाहरित्यये निर्निरोधे तल्लुर्विविचरः । नगरन्ते यशोराजमिलुपुष्टोहरादयः । १११४
 ततः कतिपुचिदुद्धाहेषु यातेषु सङ्गरे । निजेनैव यशोराजः परकोपभ्रमात् हतः ।
 कल्याणजेन हि समं विजयाख्येन सादिना । सौस्त्वजेन तु सङ्ग्रामे पराहन्तोः प्रदर्शयन् ।
 विप्रजस्रैः सुवर्णाश्वकचविशेयानिजैः । शूलायुधिभिर्हृद्गैः शूलाघातैरहन्त्यत ।
 भिक्षोराज्यं समर्थोऽयं दातुं हन्तुं तनयः सः । भीत्या तैर्डामरैरेव स घातिगइति श्रुतिः ।
 यथैव तेन विद्यस्तः स्वामिद्रेष्टेण वसितः । तथैव प्राप विद्यस्तः क्षिपमेव बधं मृधे । १११५
 धृष्टाहरस्तव तव योधयिनाय डामरान् । चित्रिकारोधसा भूयोऽभ्येत्य संग्राममपदीत् ।
 तत्राधिष्ठानयोधानां भित्तुचोपजीविनां । पौरुषं स्वपरोत्कर्षं परिभावि व्यभाष्यत ।
 वक्रिदानमहायोधसंशराद्यैरपद्वै । एकमेकमहाकावीहृत्पासीद्व्यावहं ।
 अतपत्तरणिश्रीरूपमोक्षं भूरकस्यत । वरुणुमादीन् भञ्जन्तो महोत्पातप्रभञ्जनाः ।
 पनोत्पापिनिःपंगुः प्रहैर्धं मुद्रोदृतैः । योजि प्राप्तामनस्यभभञ्जिनिर्घातदारिते । १११६
 ज्येष्ठस्य प्रहैकादश्यां प्रहृष्टोऽय महारणे । कालोने डामरा वक्रिमेकस्मिन् प्रददुर्गदे ।
 योऽप्रिधं माहोदतः प्रमरन् वैशुमोऽयथा । अज्याष्टकपदे हतं नगरं निरवगहः ।

दृष्टदात्रीमेतावद्गजव्यूहदवापतत् । साचिकस्त्रामिनो धूमोदृहस्तौ यदुदितः ।
 अथेन्द्रदेवो भवनविहारं सहसागमत् । ततो नगरमुज्ज्वासं चणत् सर्वमदृश्यत ।
 न भूमिर्न दिशो न द्यौर्धूमध्वान्ते व्यभास्यत । ऊडुक्कामुखचर्काभो दृग्ग्यादृशोऽभवद्भविः ।
 धूमान्धकारसंच्छन्नास्तः प्रचलिताग्निना । अपुनर्दृशनायैव मुञ्जराविकृता गृहाः ।
 वितस्तादृश्यतोऽज्ज्वालवग्माश्चित्तदद्या । रक्ताक्तोभयधारेव कृतान्तं स्यामिवेश्वरी ।
 ब्रह्माण्डोद्धकवाटान्तसंस्पर्शात् पतितोद्धतैः । ज्वालाकल्पैः संदृष्टैर्धूमच्छवनायिनः ।
 उच्चावचैर्यतो ज्वालागृष्टैर्हैमाद्रिमन्त्रिभिः । वर्ज्यधूमच्छलान्मूर्ध्नि बभारामुधरावलिं ।
 आविर्भवन्तो ज्वालाभ्यो गृहाद्यकुर्मुर्जुर्मुहुः । अदग्धापत इत्याधां विनुग्धगृहमेधिनां ।
 ज्वलितैस्त्रापितजवा वितस्ता पतितैर्गृहैः । शैर्लोभोदनाक्तं विवेद श्रितां प्रभो ।
 दीप्तपक्षैः खगे, साकं ज्वलितावालपञ्चवा । उद्यानद्रुमपण्डानां व्योमोऽप्यनमाययुः ।
 सुधासिताः सुरगृहा ज्वालामस्वलितौ धधुः । स्रग्भ्याममाश्चित्तदद्याद्विधिरभनं ।
 मज्जनावाहनैः सेतुकदम्बैः शोषयद्गया । अपासैनगरस्यान्तर्यगुनैरोऽपि शून्यतां ।
 किमन्यन्महदेवैः किमगृहादिविवर्जितं । नगरं समन्त्रेण दग्धराक्षसमागत्य ।
 सोष्टावशेषे नगरे धूमयामोनिरासदः । उच्चैरेको दृष्टदुष्टोदृष्टोदग्धुमोपमः ।
 धैन्येषु ज्वलितावायत्राणाय जलितेष्वय । शतमात्रेण योधाणां युतो भूधृदजायत ।
 पारं गन्तुं वितसायां निष्कलेनेतुं तमचमं । लम्बरन्नादिपोऽनन्ता निहन्तुं पथ्यवारयन् ।
 पुरन्दरं खमत्यन्तं प्रजा नष्टाय चिन्तयन् । आसन्नं मरणं राजा निर्विषेण वक्षमन्यत ।
 मस्याद्युमयतं प्रत्यङ्मुखमाशङ्क्य विद्रुतः । संजितोऽन्यैः कमलयः क इत्येत्यत्रोदयः ।
 भग्नमस्मितविद्योतिचन्दने शिखमाननं । परिवर्त्य निरुद्धाग्नौ धीरः स तमभापत ।
 तदन्त्यं करवै भूमेः क्षीते हंमोरसंगरे । चकार राजाभिज्ञोऽसौऽभिमानो पितामहः ।
 कुतस्त्योऽप्येष दायादोयद्वातास्माकमस्मि वा । स ह्यर्धदेवोऽपगम्य चः कार्येषु पलायितः ।
 कोनाम मानिनां पङ्क्तिं प्रविष्टोऽन्ते निजां भुवं । अस्मिन्नां स्वाङ्गरक्ताकां व्यालः कृत्तिमिवोऽग्नौ ।
 इत्युक्त्वा दृष्टवन्त्यान्तामस्तिप्रायमुर्वं हयं । सम्प्रद्युमिच्छुः पाणिभ्यां कृपाणमुदनामयत् ।
 ततो निरुष्टा दग्धायां वाजिनं लवगाजजः । ऊचे सत्येषु सत्सुपे प्रवेशदानभूभुजः ।
 प्रहाग्विक्लवन्निष्ठन् गृहदेकोऽभ्युपायैषा । सङ्कटे तत्र भूमर्तुः पृथ्वीपालोऽन्तिकं परं ।
 कोनपुत्रं सुसंशयं वासन्त्यादेः भूपति । स्वसात्तनिष्कयां भेने सेवाविष्कृत्युपक्रियां ।
 अथ म्यितास्त्रिभिर्युग्मैर्द्विजानोऽकिरन् शरान् । हन्तुं वामेन ते योधा, सर्वे वाहनदुर्गदाः ।
 स प्रेरयन्तुं तुर्गं देवात्तस्य स तादृशः । सहस्राण्यपि भूगोणि व्यधोयन्त विरोधिनां ।
 अन्यर्धमेदिपत्तुं ब्रह्मण्डप्रतिविम्बितः । नृपः सांशयकायातविरूपदवाभो ।
 कर्णविह्वलितश्चैनः सुरङ्गानिव केयरी । शक्योऽवावद्गङ्गीनरीन् मुष्टिलभूपति ।

११७१

११८१

११८२

११८३

११८४

११८५

निपत्य पत्नीन् स्नानान् खुरायाण्यपि वाजिनः । मादरंक्षे हयारोह्य व्यूहय्याहतरङ्गः ।
 विम्वितञ्जलनञ्वालाः सर्वेयव महाभटाः । हन्त्याथ हतायामन्नखेतोःरुणाइव ।
 स दिपां कदनं क्त्वा दिनस्थाने न्यवर्त्तत । वाप्यायमाश्लोकाग्रं ह्यवगिनोर्जितं पुरं । १११८
 तादृशेऽप्यजिते तस्मिन् जयामागौरवं द्विपः । स चैज्जघ्नीद्रमणोयस्य विनाशास्त्रीवितादरं ।
 आपत्स्वपञ्चलंक्षिष्टन् क्षत्रयन्नय सोऽरिभिः । निर्गच्छन्नित्यमाहृतोऽनैकैरुदाप्यमोचितः ।
 वज्रिनिद्रुग्धस्र्वात्रसम्भारे मण्डलेऽखिले । दुःसहं सहसैवाथ घोरं दुर्मित्रमायधौ ।
 दीर्घविश्रवसंक्षीणसञ्चया डामरैर्बहिः । तत्तुच्छोत्पत्तयोऽद्वयद्वारादग्धमन्दिराः ।
 अनाश्रुवन्तोविधुरे राशि राजकुलाङ्गनं । दुर्मित्रे तत्र सामन्ता अपि चित्रं प्रपेदिरे । १११९
 वज्रिनिद्रुत्तयेषाणि वेद्यान्यन्नामिलापिभिः । बुभुक्षार्त्तैर्जनैर्दत्ता ददाहामिदिने दिने ।
 सरितां सेतवो वारिसंकेकोष्कून्विग्रहैः । दुर्गन्थाः कुणपैरुद्घाणैस्तीर्णैस्तदा जनैः ।
 निर्मासन्नरकङ्कालकपालयकलाकुला । उदाह सर्वतः श्वेता चितिः कापालिकव्रतं ।
 छच्छ्रश्चारिणोऽकांशुस्थानचामोक्षविग्रहः । व्यभाष्यन् बुभुक्षार्त्तां दग्धस्याणुनिभा जनाः ।
 अथ प्रबन्धयुद्धेन दिनैः कापोपुर्णां चतः । पृथोहरोऽस्तइति श्रुतिर्मित्येव पप्रथे । ११२०
 गाढप्रहारविवधे तस्मिन् प्रह्लादिते जनैः । तां वार्त्तां श्रुतवाचाजा मनन्दायुद्धं चोद्धतं ।
 धीरेव पुण्डरीक्याजैस्तु यश्चन्द्रशेखरेण तं । जयश्रीलौभयक्यासीध्रुत भजे समुत्सुकं ।
 एकान्तवामद्वयो विधिरानुकूल्यं मित्या प्रदर्श्य विज्ञिनश्चनुवन्धि दुःखे ।
 अश्वीकरोति अग्रमभ्रमगं ज्वलन्तं भास्वन्नहोयधिभिदे प्रकटय वज्रं ।
 दीर्घदुःखानुभूत्यन्ते यदीयागमनोत्सवं । तपःफलमिव क्षामृत्काङ्क्ष्यासीमनोरथैः ।
 वात्सल्येनान्वितं प्रेम गौरवेण प्रियं वक्षः । ओचिष्येन च दाचिष्यं सापत्यमिव या दधे । ११२१
 तत्क्षोपकरणीभूतविभूतिर्महिणी प्रिया । तस्मिन् काले महादेवो विपेदे मेघमञ्जरी ।
 विनोदगूढन्यनिर्विण्णलोकयात्रं जगदिदम् । अपौराज्येन वा ह्ययं न स किञ्चिविरैक्षत ।
 सा भर्तुर्यस्यनोदकैः कृष्ण काशीरसमुखी । श्रौत्स्मादुत्तयावासीच्छ्रान्ता फलपुरान्तिके ।
 पूर्वं तद्दर्शनायां दुर्वासांयास्ततोऽतिथिः । भवन्नतोऽधिके राजा दुःखावेगेन पश्ये ।
 राज्ञीमन्नातपाहृतया दृपितमन्त्रयः । अनुससुद्यन्तसस्ताः परिवारवरस्तिथः । ११२२
 अप्रत्यक्षे घयेऽप्यस्या भक्तुद्रिक्कलमत्यजन् । तेजोनामाभवद्रूढेयच्छाध्यायान्तेऽधिके ।
 स क्षामन्निहतोऽन्यस्मिन्क्षयायातो निजं गिरः । तन्नितापान्तरुष्टेन भक्ष्य यावन्नाविद्यन्नदीं ।
 आहवाङ्मानधरकैः शोकविस्मृतिकारिणः । राज्ञो दिवः कार्यवशादुपकारितमाययुः ।
 स राज्यमथ निष्प्रेतकामो निर्विण्णमानसः । व्युत्क्रान्त्यैश्वर्यं पुत्रमाविन्दे जोहराचलात् ।
 मण्डनेयुरतां प्रज्जैर्भाट्यैर्भागिकाभिधैः । नीलां च गुप्तिमकरेशोहरे कोपदेययोः । ११२३
 वराहमूवं सम्पाप्तमयायातः प्रियं सुतं । आश्लिष्य विपयो राजा वभूवानन्दशोकयोः ।

राजसुनुस्त्रिभिर्वर्षैः प्रत्यायातः स्वमण्डलं । स पर्यन् पितरश्चान्तरसुखितमतयत् ।

खेदनघाननोऽलोष्टावशेषं सोऽविशत् पुरं । अम्लुखोऽमुदो दावनिर्दग्धमिव काननं ।

राज्येऽभ्यपिषद्दापादसाद्येऽङ्गि जनकोऽयं तं । अवादीद्राज्यतन्त्रञ्च छत्तमुक्ताश्रुगद्गदः ।

श्रान्ताः पितृपितृव्यास्ते न रथां वोढुमशक्नुवन् । धुरमुदह तां वीरवपि भारोऽयमर्पितः ।

१११५

सासाज्यप्रक्रियामाचपात्रं पुत्रं नृपो व्यधात् । नत्वापिपदधोकारं तस्मिन्दैवविमोहितः ।

अभियेकविधविव राजसुनोः शर्म ययुः । पुरोपरोधावपादस्याधिषौरासुपट्टवाः ।

सम्पन्नशला च तथा देवो संवदते मही । दुर्मित्रं श्रावणे मासि ययावत् प्रशमं ययौ ।

अचान्तरे सिंहदेवोऽरणे कुर्वन्मरिचयं । कर्णेजपैर्जनयितुर्द्रोघाधमिति सूचितः ।

कोपादविस्मयस्तवं सवन्धुन्तं व्यसजयत् । कत्यात्मजं राजसुनुस्ततः प्रगेव बुद्धवान् ।

१११६

कोपस्मितोत्कटस्थारे स तस्याप्रतिभोऽभवत् । निनाय रचामात्रेण पार्थिवं प्रशममोघतां ।

अभुक्तवान् मनस्तापात् प्रत्ययोत्पत्तये पितुः । साकं तेन सुतोऽन्येषुगन्तुं प्रावर्त्ततान्तिकं ।

आचेतुं शङ्कितोऽशक्त इति मत्वा स मन्त्रिभिः । मार्गाव्यवर्त्तयत् तं पिता मिथ्या प्रसादयन् ।

अन्तस्तु निश्चिकायेति प्रविश्य तर्कितागमः । बद्धैर्न स्थापयिष्यामि काराधामिति सोऽनिग्रहं ।

धियाज्यं घल्लते पुत्राः पितरथेतरेतरं । शङ्कमाना न कुत्रापि सुखं रात्रिषु श्रेते ।

१११७

पुत्रपत्नीसुषुप्त्वा येषां गह्वानिकेतनं । विग्रहभूभृष्टपतीनां कक्षोपानिति वेति कः ।

सा ह्याभिधानप्रख्यातकुपामोपान्तावाधिनः । खलपासस्य तनयः स्थानकाख्यस्य कश्चित् ।

शैशवे पाशपाद्येन बद्धितोऽरामरोद्धवै । गृहीतशस्त्रं तत्रियं क्रमाद्विहस्य सम्भवान् ।

प्रथमाब्दान् प्रथम्यात्तद्वत्यो भूभर्तुराश्रितः । प्रययानुत्पत्तो नाम वैरिविच्छेदमिच्छतः ।

स हि भिचाचरं टिक्कमय व्यापादयेत्यमुं । जगादाह्वोऽतैर्यथ्यदानटिकोपवर्षणे ।

१११८

छतप्रतिश्रवन्तस्त्रिभ्यं तच्च महर्द्धिभिः । दानैरुपाचरद्भक्षपतिमाद्याय्योजयत् ।

भोजलोभप्रमुदेऽहं किन्तदेऽसायमानधीः । स कार्यं परिकल्प्य स न कार्यं निश्चिकाय तत् ।

प्रोषोष्टापत्यमचान्तसुदधूः कार्यतो नृपः । ततश्च प्राहिणोत्तस्य पितेव प्रसवोचितं ।

सा तस्यात्युपचारस्य कारणं परिशङ्किता । पतिं पप्रच्छ निर्वन्धात् सौऽपि तस्यै व्यवर्णयत् ।

न कार्यं स्वामिनो द्रोहः कृते वाञ्छितं स सुसुप्तः । स्वामेव जनकैर्न्याहोग्रधाधमिति चिन्तयन् ।

१११९

वरं सरव विद्यास्य व्यापाद्यस्तत्र चेदुधः । भवेत्तं स्वामिपुत्रादिकुटुम्बं स्याद्विभूतिभाक् ।

भार्ययेति प्रथमाणः स निश्चयविपर्यये । टिक्कं विहितवृत्तान्तं कृत्वा यद्वेद्यमः कृतः ।

गतागतानि कुर्वन्ते दुधुचावय पार्थिवः । स पुत्रश्च विद्यासं ययौ दैवविमोहितः ।

विपर्यस्ता मतिः पुत्रे विद्यासोवैरिर्द्विभ्रितः । जायते लोणमाग्यानां कोनाम न विपर्ययः ।

वेधेधैः स्थायलोभान्धैर्यदानयसमागमः । सरघोपट्टवः पौद्रमुनेरिव न चिन्तते ।

११२०

तं पीडितं प्रजिना स राशा जावनतं तमः । उत्पलोऽकारयद्विहं नीधेऽदापयस्तुतं ।

राजाय देवसरसं जितं सन्त्यज्य कौत्सिके । वाद्युकाख्यमगद्वामं खेरोविषयवर्त्तनम् ।
 सकल्याणपुराभर्णे रणैस्तेलैर्बिलसतां । भिल्लकोट्येरमुखानपि नित्ये महाभटान् ।
 मध्याह्निचाचरादीनां सुक्लिं काककुलोद्भवम् । जीवघाहं महावीरं युधि जगद्द शोभकम् ।
 भवकीयस्य कृत्यादौ विजयस्य पराभवं । भूभुजा तद्गुहा दग्धाः कल्याणपुरवर्त्तिनः । १२१५
 दग्धं बडौषके भिचाचरो नष्टाययो व्यधात् । त्यक्त्वा तां घ्नां शमालायां शामे काकहृष्टे स्थितिं
 अनुजो भवकीयस्य विजयस्य भयान्नृपम् । संश्रितस्तेन तद्वेषे बद्धा कारागृहेऽपिनिः ।
 भूरिसैन्यानुगं धूरयुरे विन्यस्य रिक्षुणम् । आस्कन्दार्द्रद्विनीं राजा चक्रे राजपुरीमपि ।
 हृत्यमुद्गुडया दृष्ट्या खण्डिताश्चण्डामराः । स्तोकावशेषं सोऽपश्यत् कर्त्तव्यमरिनिर्जयम् ।
 भिचाचरोलवन्याय शक्तिवयमुपागता । विदेश्यमनं भोत्या रिपो बलिनि मेरिरे । १२१६
 किमप्यभाषयवतारिर्भिल्लपञ्चजुषो यत् । जीवतामप्यनुस्मात्तन्निर्जितमिवाययौ ।
 स सोमपालकौटिल्यं धरन् कुत्थ्या हिमात्यये । स्रग्गानेवीं राजपुरीमिति ध्यायन्नवर्त्तत ।
 शान्तप्रायस्त्रैशोर्त्वीर्विसवस्य महीपतेः । तस्यार्षवन्तकमणप्रतीतिः समभाष्यत ।
 शतैकीयो योऽर्वागष्टोर्विसववयिते जने । वर्षे वर्षे स तद्वाज्ये दुग्दीर्घन्वमन्यत ।
 ऋसुखसदरिश्चम्रियनादादिवैश्वर्यम् । स राज्यकालः सन्त्यज्य परितापबहो ह्यभूत् । १२१७
 नरः पौरुषनैर्दुष्ट्यग्रठत्वेन करोति किं । विधानुवित्तवैचित्र्यपराधीनासु विद्विषुं ।
 पुरोभूतं कथिप्यरिहरति राशिकमदव व्यतीते कस्मिंश्चिन् हरिरिव विद्वत्प्रास्यति दृष्टम् ।
 समुपहृशसन्नं कचन नृपतिं ददुर्दृष्टं क्रमेण्युदुष्टम् । स्फुटमिति गतीनामनियमः ।
 शिवात्मनिहताजिन्त्यु बलादीन् पुरावसन् । नित्यं शिकोमस्यैषः पुराविज्ञो निश्चयः च ।
 विदुरयादिदृष्टान्तं नादात्कलिचणे ब्रुवन् । स्त्रीषु सधुज्यमानः स विशासविशदां दृष्टम् ।
 संयन्त्राजिव निर्वन्त्रादिश्चाम पदुत्पले । तत्र सन्त्यज्यते केन देवादन्योविभोदकत् । १२१८
 द्विद्धादयोमृमिपते सुञ्जेऽन्यतमे हते । तं तुल्यकार्यकर्तारं विद्वाद्दुष्टवत्पले ।
 सुजिह्वं व्यदधीक्षमिन् स जिघांसुस्तु भूभुजं । तत्र तत्राभवत् पञ्चाः प्रसङ्गं नासदत्पुनः ।
 प्रतियुतिविलम्बेन समन्योरथ भूपते । प्रत्ययेत्यस्य देवसरसाशोविमात्मजम् ।
 व्याघ्रप्रसाराजार्दोक्षोच्छ्वादात्प्रसरान् परान् । आदाय कार्यभेदेनं सिध्येदित्युक्त्वानृपम् ।
 उत्थित्वा पित्तं मेनाभो गृध्रैः साहसचमैः । शतैः स मन्त्रिचतुरैः पत्नीनामेकदा ययौ । १२१९
 समपाशेपिने हन्तुमग्रासयष्ट्य सर्वदा । प्रियाहारादिदानेन हन्तात् प्रतिकार्यभूत् ।
 तरङ्गं मन्दुराचरवर्त्तमानं नगरस्थितम् । अस्त्रसमुत्तापयितुमुराग्र्यधेने नृपः ।
 स मन्त्रप्रतोहारकप्यात्मजमुग्रान् निजान् । पार्श्वैर्दिष्टवामाशौचं चये तस्मिन् निगमनः ।
 शृङ्गोरा सप्तशपथं निन्द्यातैर्भवेदितम् । व्यधाच्छ्रुतिपथे रामस्तदुत्पलपिकीर्षितम् ।
 विद्वेष्टे वन्धुघोदृष्टिर्द्वारभोऽपि क्षमयेत् । आसन्नश्रीविनामस्य जन्तोः समापमोर्त्वि । १२२०

म शापः सन्ध्यांस्तदपि सप्तोभाषितमृषेणदुत्पातयत् सुमपि तदभामं प्रकटयन् ।
 कुलान्तं तन्नाणचममकृत वैकुण्ठमपि तदिदंन्यत्नं कदव भवितव्यस्य कुर्वता ।
 मित्येतदित्यधिचिन्तय चित्तिपालः प्रदर्शयन् । तमद्भुत्यात्पञ्चार्दोस्नानपस्थानेनम्रवीत् ।
 द्रोणमु. सुतोऽभवद्योगादनिच्छन् स्वास्थ्यमेव मे । तां दुष्टमुत्पलाचष्टे स्नेहान्वैश्वानरादितः ।
 ते ष्टादयन्त. स्मरास्या धार्ष्ट्येन भयवैकृतं । वक्ति देवोयदस्माभिर्न्यायमित्येवमूचिर ।
 निर्यातेष्वय त्वेयीपत्नामङ्गद्वयं निश्चलान् । द्वाभ्यामेकारयद्विज्ञानन्तिकोमुख्यमस्तिशः । ११६५
 उन्मनाद्य किमप्यासीदितिःश्वस्य स चिन्तयन् । साश्रुय न रतिं लेभे नृत्यगीतादिदर्शने ।
 मेने वैदेशिकप्रायानात्तानपि धृतभ्रम । पुण्यचयेऽपि पतिषु वैमानिकद्वाम्भरात् ।
 राजान्तरङ्ग. सागङ्गः प्रभौ श्राव्येन मोहिते । पूकारमैच्छन्दातारमन्यं केचिदचेतनाः ।
 अयमेव स कालस्य वलात्कवलनयहः । विदन्तेऽपि यदायान्ति जन्तवः कृत्यमूढतां ।
 सर्वान्तरचण्ड्यस्तचुषोदिवसदयं । उत्पन्नासाय सामङ्गाः कथमप्यत्यवाहयन् । ११७०
 रह. चणप्राथिनस्नांसूतोयेऽङ्गप्रवीचृपः । स्वात्वा प्रत्युपे तदृथं भोक्तुं यात मुञ्जस्यहं ।
 देवतार्चनपथ्यन्तमवसायाक्रिकं विधिं । आजुहावात्यजे दूतैर्मथ्याङ्गेऽय रक्षःस्थिकः ।
 कार्यैर्वेदिकं श्रद्धधानो वैजम्याद्राजसन्नः । राजोऽभ्यर्च्य स सामङ्गदास्यद्वानुगोऽविशत् ।
 प्रवेगयद्वाहिरि रुद्धं व्याघ्रं तदनुजं नृपः । शेषाणामपि मृशानामादिदेश बहिः स्थितिं ।
 विलम्बमानेन्यात्रेषु केषुचित्सर्वोवचः । सत्यं तस्योत्पदावांस्ते षोऽत्र द्रोणा य इत्यपि । ११७५
 ताम्बूलदायिकमौढवयस्तेनावशेषितः । सान्धिविषयिका विदायः विलयान्तिके परं ।
 दूतौ टिक्कस्याघदेवनिष्टैर्याभिधावुभौ । तत्र प्रसङ्गादामानामज्ञातोत्पन्नमन्दिशै ।
 वाज्ञैश्च. सुखराजाख्याढामरोभितुसम्मतः । प्रयास्यति प्रभोदंष्ट्रा पादौ तत्कार्यं चिह्नये ।
 इत्युक्त्वांस्तेष्वहःस तं नृपं नातिदूरगं । सधैर्यं ढामरं चक्रे स्वस्य वाणार्थमुत्पन्नः ।
 तथाचैतं तस्त्रिंशं कृत्यमस्यनुनेति च । उक्त्वा प्रमत्तराजन्तं शशं प्रादेशयत् द्रुतं । ११८०
 प्रतिष्ठाभिर्जनं वाद्यामाकलय्यास्य मण्डपं । अलचमागव्यापारोदारमर्गनिर्णय्यधात् ।
 यानार्द्रैकेषं शीतानुतया प्रवारवेष्टितं । कृत्वा कृत्स्नं वपुः कष्टमस्तीकं विष्टरोपरि ।
 आसीनं वीक्ष्य नृपतिं प्रसङ्गानेदृशोभवेत् । विज्ञप्तिं कुरु भूभर्तुरित्युच्ये व्याघ्रउत्पन्नं ।
 स तथा भङ्गया व्याघ्रः पादप्रणतिकेतवात् । राज्ञोऽपनेत्य तच्छर्च्छां विष्टरस्थामपाहरत् ।
 विकीर्णां चाकरोत् पर्यङ्कां तथोद्भूतलोचनः । ग्राह स्य हा धिक्किं द्रोहद्वित् यारदवेनृपः । ११८५
 ग्राहरत् प्रथमं तावत् सथ्ये पार्थे तथैव सः । तस्य प्रमत्तराजेन सूर्जं नि प्रष्टं ततः ।
 व्याघ्रेणाय चतं वचस्ताम्भेवासकृत्तदा । प्रष्टं तत्र स पुनः ग्राहरस्य दिहत्पत्र ।
 पूर्वमेव प्रहत्या हि चिच्छपाशंस्त्रिमालया । मेने कष्टान्ततन्मोक्षं स तं मोषितजोषितं ।
 गत्वा तनोरिषुं वपुंमिच्छन् व्याघ्रेण राहितः । दृष्टे कृतावतिर्दिवानाविकानाविमोऽसुम्भिः ।

तामूलदायिकस्यता कदासाधञ्जकोप्रजन् । दीनोन्निजेभ्यः काहत्यादुत्पत्तेनैव रक्षितः । ११५०
 अन्तःसमुत्थिते घोमे बाधमण्डपवर्त्तिभिः । टिक्काये. छता मुष्टिद्रोहद्वयप्रदायुधे ।
 उपलोनिहते।राभ्येवेत्य कटकस्थितैः । वहिःस्यान् अन्यमादात् स्थान् पमायागमिषु तपः ।
 रक्तायश्चैव सन्दर्श्ये तोमरेभ्यपुस्तपलः । ऊर्ध्वे मया हतो राजा न व्याघातयमूरिति ।
 तच्छ्रुत्वा दुःखं राजभ्याः कापि भयाद्युः । द्रोहानुगास्तद्गनामन्तयोत्तमा यथुः स्थितिः ।
 निर्यान्तोमण्डपाचोत्तन्निगमभ्रगकाभिधं । दारागवितं निष्कृष्टपाणोक्तं नृपानुगं । ११५१
 भूपालश्चाक्षपाक्षश्चैलोक्ताप्यस्य सेवकः । निन्दन् द्रोहं टिक्काद्यैर्दास्यैरेकायपादितः ।
 उत्कृष्टं नष्टपलाभं मध्ये राजानुजीविभं । सखेदकासिं धावन् भावकाम्यभ्रपणं ।
 दृष्ट्वा सद्यजपालाख्यं पार्यदारणं निर्ययुः । तीक्ष्णः स तपतद्रूपे तद्रूपमभिनितः ।
 जाते कुकीर्तकालुषपात्रे राजात्मजप्रजे । वैतल्यचालनं चिह्नं तस्य स्वधर्मजैः परं ।
 हतदैशिकसम्पादिदेहोराजात्मजभ्रमात् । विद्वान् दिग्गजबोनास्यसोत्तपदैः पुरोगतः । ११५२
 अचतान् ब्रजतो वीक्ष्य तीक्ष्णान् ग्रामान् रोमुखान् । चिन्ताम्यताद्व क्रोधात्प्राधावनं केऽपि शस्त्रिणः ।
 राजवंश्यामहीपालमीतिपाचप्रधो ययुः । स्वमयन्तोऽङ्गनं स्तूतकाया जनविवर्जितं ।
 तांस्तान् कापुरुषान् दृष्ट्वेदेवोत्ताम्रधृत्यलं । धृत्वा च कीर्त्तयित्वा च छतभारयदाद्व ।
 जातदुष्कृतसंस्मृतां खेदात् कर्त्तुं न शक्नुमः । पापात् पापीयसां धेपां नामयहणसाहसं ।
 अङ्गनाम्नण्डपाखडिं भव्यानां पौरुषं महत् । पापिनः केऽपि तन्मुखा ददृशुः स्वामिनं हतं । ११५३
 अधरेणासंस्कारलेशैश्चप्रकम्पिता । वदन् दन्ददृष्टेन स्वान्तस्थान्तेऽनुतप्ततां ।
 वक्षिता कथमेवोऽहमिति नामेति चिन्तया । निरुन्दे ओक्त्वान्तेऽपि तथैव ददत् दृष्ट्वा ।
 श्यामायमानं वाय्वेण त्रणवज्ञैरदक्षता । अन्त प्रशान्तामर्शप्रिणेषधूमलतालिषा ।
 आननस्य स्फुटीभूतचन्दनोसिखकुङ्कुमं । सकृया लिखितलेख घनघतजलाक्षया ।
 आश्यानास्तजटीभूतकेशं नम्रं भुवि व्युतं । पथैस्तपाणिचरणं स्कन्वायालम्बिकन्दरं । ११५४
 तं वीक्ष्य नोचितं किञ्चिदाचेरुत्ते नराधमाः । वैजयस्य फलं मुल्लेखाविगादधिचिचिषुः ।
 बद्धा तुरङ्गेयुगे वा न तैर्जीतयितामिषात् । कर्त्तुं न वा पारितः स प्राणवाणाय धावितैः ।
 आहंता विलम्बार्थं वा कर्त्तुं तद्वाद्वादराहसात् । सक्ताग्नि चाग्निमाद्दहमपि कथनं नाकरोत् ।
 राजवाग्जिभैकैकं तेऽप्याहं पलायिताः । निर्लुण्ठितस्तु कटकौ ब्रजन् ग्रामेषु डामरैः ।
 न पुत्र. पितरं पुत्रं पिता वा प्रत्यपालयत् । नृत्तं हतं लुण्ठितं वा प्रचलन् स हिमेऽञ्चति । ११५५
 न केऽपि शस्त्रहतं सोऽभूत् स्तृत्वा मानोव्रतिं पथि । परैराचिष्यमाणो यः शस्त्रं वस्त्रञ्च नात्यजत् ।
 स्वराजयप्रोराजदिजौ व्यासामवेदिनौ । कान्दय राजा निहता वीरहृष्या चयः परं ।
 अदूरादुत्पलाद्यास्तु कटकं वीक्ष्य विद्रुतं । प्रविष्टावाष्टुकां च्छित्वा शिरो निर्युर्गहीपतेः ।
 गतेषु देववरधं तेषु च्छिन्नमिरा नृपः । हतयौरद्व प्राप ग्राम्याणां प्रेक्षणीयतां ।

एवं द्रोहैस्तृतीयाब्दमावासायां स फाल्गुणे । पञ्चपञ्चायतं वर्षानामुपोऽतीतवान् इतः ।
 विलासमयनस्वस्य सिंहेदेवस्य सा श्रुतौ । प्रेमाख्येनैव दुर्वान्ता धात्रीयेन व्यधोयत ।
 सभास्थेन योऽनुभावः समस्तस्याप्रियश्रुतौ । इतश्चोऽपि तं प्राप स तदा पिबत्वसलः ।
 मोहलुप्तस्यतिः स्रुता चिरादुद्गतचेतनः । तत्तदुःखादतधृतिर्विललाप स्फुटाम्फुटः ।
 मदर्थं कुर्वता राज्यं प्रयत्नादपकण्डकं । अधमे किं महाराज त्वयात्मा परिभाषितः ।
 अहेतेः पश्यतः श्रवूनन्ते वैरविग्रहद्वये । अपि ते मानिनोऽगच्छन्त्यात सभावनाभुवं ।
 त्वया निषेधिते वैरे पिता भ्राता च ते दिवि । निर्धन्युः सम्पति तन्नु वर्त्तसि मन्यदुःन्यितः ।
 अनरण्यदपट्रेणजामदगत्यादिषु सृष्टां । कुञ्जवालितवैरेषु मा कार्षीः काञ्चनचणं ।
 श्रेयस्त्वदाश्रयोमनुरक्षं शोधयिता नृप । दूये न तत्र यातं यस्मैलोक्यमभियोज्यतां ।
 वात्सल्यात्पुलकश्रेरं स्त्रियोक्तिमधुरं मुखं । मदर्शने यदासीत्त तन्ने पुरहवाधुना ।
 इति चान्यच्च विलपन् गाम्भीर्यालक्ष्यवैकृतः । द्विमोकभयमूकान् स ददशातान् पितुः पुरः ।
 अश्विचयत यन्मन्युर्दाचिष्यं निरुोध तत् । तथयिवं स तानूचे किञ्चिदाचेषककर्म ।
 कोशैः सदर्शतां बोध्य कुर्वतां सक्रियागताः । धिरभवन्तश्च शस्त्रं तातस्यास्ते विपर्ययं ।
 यन्मत्पिबत्ये निहतं छतमुच्छिद्योजीविभिः । भान्दानां भवतां विद्धिं वा धिक् तदपि नाधुना ।
 इत्युपालभमानस्तान् द्विभैरन्तिकमागतैः । द्विभैरमात्यैः कर्त्तव्ये श्रुतएव इतः कृतः ।
 प्रस्थानं वोढरे केचिदूचुः सन्यग्र्य मण्डलं । त्वराद्य तत्र राज्यस्ते वदन्तो भवेत्तुं भयं ।
 गर्गात्मजं पञ्चचन्द्रमालमयं सहरस्त्रिनं । द्वैराज्याचरणायान्ये धीरप्राया बभाषिरे ।
 नहि स्वग्रहवद्विचोर्न्विषेनैर्गंगरान्तरं । अज्ञायि प्रत्यवस्थानं केनायसति सुमुखे ।
 आत्मन्यसम्भावनाया तादृशं मन्त्रिणं नृपः । भान्तेःखेदं यो विधेयं द्रष्टव्येत्यत्रोदचः ।
 कालापेक्षापरिव्यक्तपिबव्यापत्तिदुःस्थितः । स कोशादिष्वयादिचद्रचिणस्याणदीक्षितान् ।
 इत्येतत्स्य वक्ष्यन्माधैः पांशुनश्रुताम्बरं । त्रयोन्याख्याधिभिर्विकैः पुरं मुखरतामगात् ।
 मत्तेवतालमालेव कालराव्याकुलेव च । वभूव सा यामवती सर्वभूतमयावदा ।
 दीपैर्निर्वातनिष्कस्यैश्चिन्तासन्देह मन्त्रिभिः । तिष्ठन् परिहृता राजा तन्त्ररेवमचिन्तयत् ।
 निर्दारे स तमस्युयमासते गृह्यवेम्भनि । तातोऽपि निहतः गृह्ये मयि जीवत्यनायवत् ।
 कष्टमेतादृशमद्यैवमसंचालनावधि । कथं गोष्ठीषु श्रव्यामि द्रष्टुं मानवतां मुखं ।
 विरोधिवशवर्त्तिभ्यां देशेभ्यः सैन्यनायकः । स हिमैरेव दुर्लभैः कथमेत्यनि वर्त्तभिः ।
 इत्थं विमृषतस्तस्य तत्तत्तोत्राभिपङ्क्तिनः । ययौ भीतिमतोभीमा कथञ्चित् सा निमीयिनो ।
 प्रातश्चतुष्किंकां पौरसमाश्रयाय निर्गतः । नष्टं कटकमन्येष्टुं सोऽग्राह्वान् व्यसर्जयत् ।
 मार्गानस्य चोसच्चारैस्तयारैर्विवरो ग्मिनान् । आछिद्यवसुधामेघाः कर्त्तुं प्रारैभिरे ततः ।
 नामाश्लम्भा सैन्यस्य मोघसैन्येषु दूरतः । निवृत्तेषु नियुक्तेषु विवृष्ट्यनृपतिः चणं ।

यद्येना हतं तत्तत्परित्यक्तं मयाधुना । दत्तस्त्रातोन्थितवतामभयं सागसामपि । ११००
 इत्याज्ञा भ्रमयामास पटहोहोषणैः पुरे । सामीचीपासतः पौरास्त्रवारज्यन्त सर्वतः ।
 अनन्तरं नृपाचारवैधर्मोद्धारकल्पया । तथा सोऽनघया हृत्या फलं सद्योऽनुभावितः ।
 प्रतादयूनसङ्घैः स्थितवाननुगैः समं । अनुरागहर्षैर्देहल्लालं पर्यवर्त्यत ।
 प्रियोत्था वेदनं प्रीतिदायोपायः प्रभोः पुरः । मज्जोक्ताय्यमन्त्रिपदर्वो लक्ष्मोऽप्यहीत ।
 राज्यं श्रय्या नयत्वेवं प्राप्ते राक्षि नयकमैः । याति मध्यन्दिने भित्तिर्भित्तुः पुरमायथै । ११०१
 तस्य डामरपौरायवारलुण्ठाकसङ्कुलः । अदृष्टपूर्वो ददृशे सैन्ययतिकारसदा ।
 हतं श्रुत्वा रिपुं राज्ञोत्सुकः स नगरं यजन् । राजा काकात्मजेनेति तिलकेनाभ्यधीयत ।
 हतः समस्तविदेयः स देवाद्यदि सुसुलः । कथं प्रकृतयो जङ्गुगुणवन्तं तदात्मजं ।
 पुरप्रवेशका राजंस्तस्मादेकमहस्तरा । रहि पद्मपुरं यामोमार्गं रोद्धुं विरोधिनां ।
 आगच्छन्तो नष्टवेत्याः सुखिमुखा मदाभटाः । निहता यदि वा रुद्धास्त्रव सायुधवाहनाः । ११०२
 प्रविष्टोऽपि ततोन्मत्तश्चो द्विचदिनैर्भुवं । नगरं नगैरौकोभिः स्वदमभ्यर्त्थितागमः ।
 हस्तमेतैर्ज्वरन्मत्तैर्बदन्त इति चकिरे । स च कोट्येयराद्याय स्मैरास्त्रावधोरणा ।
 राज्यं विदग्धिः सम्प्राप्तांसांस्तान् प्रासनपट्टकान् । द्रुतमर्थयमोनैश्च क्लृप्तं कारितोनिजैः ।
 अतोबहुहिमापातविवशायेवैनिकः । आसद्वज्ररोपान्तं समयेन स तावता ।
 शतध्वजान्तरे लब्धे निःसैन्यस्य सधैनिकः । गर्गात्मजः पञ्चचक्षो नृपतेः पार्श्वमायथै । ११०३
 हतस्वामिपरित्यागमन्युवाचनकां चिभिः । राजपुत्रैः समं सोऽप्य वीरोद्योद्धुं विनिर्धयै ।
 अश्वभावनसंयामाचोत्स तान् भित्तुवैनिकाः । द्वावग्नारेभिरे योद्धुं तावत् किमपि सर्वतः ।
 क्षणेनैव यद्युर्भङ्गं तांस्तान् वीर्य हतास्त्रिजान् । न संस्तम्भयितुं शक्नुः स्वचमूय पलायिनीः ।
 सेनानाद्याद्य ये मुख्या भित्तुष्ट्योहरादयः । अदृष्टपूर्वं सन्नासं तेऽपि शक्तिवदाययुः ।
 विद्रवन्तोऽनुयाताः सुखे चेदूरं नृपानुगैः । तन्नूनमवशिष्येत् क्षणादेव न किञ्चन । ११०४
 वैमुख्यं तेषु यातेषु चिरात्सामुख्यमाययौ । नवभूम्भ्रमावेण मगरे विधुरे विधिः ।
 अन्यथा कलिता सौकर्यन्यथा देवयोगतः । इत्थं राजादयोराषोदिजयावजयक्रमः ।
 कश्चिन्निपातयति बहुपदं क्षणेन कश्चित्परं पिपतिषुं नयति प्ररुद्धिं ।
 सहस्रनिर्बिम्बपरिचित्ररामुभावशोचोऽभिसामिव तटं पुरुषं विधाता ।
 अथ तत्तद्वद्विज्ञानमानः सुजिर्दितात्यये । दावयाग्नाद्विनिष्कान्तोनिस्सहोऽहिरवाययौ । ११०५
 मेधाचक्रं पुरयामस्थितः श्रुत्वा हतं नृपं । रहि भेमस्य राज्यमर्धोत्तस्त्राववसत्परं ।
 रिस्फणादीन् स्थितान् शूद्रपुरादौ भेयनायकान् । प्रसीत्यमगणैः साकं निन्नाधं नगरेऽविव्रजत् ।
 तमिश्रायां प्रत्याभिशाष्टे तेषामनन्दराम् । स्वाकाशश्चे क्लृप्तोदोपाकस्त्रापयत्ततः ।
 भैमत्यान्तं तु पत्नीनां विद्रुताणां शयक् शयक् । निमि यपि परिभ्रष्टा न तत्कटकमाययुः ।

प्रत्यये प्रचलंसेतैः पृष्ठलभैः स डामरैः । न मुहूर्त्तमपि त्यक्तः प्रहरद्विरितस्ततः ।
 पृष्ठस्त्रीवालभृथिष्ठान् सहप्रस्थायिनोजनान् । ययौ रचन् पुरस्कृत्य पद्मपात्रः पद्मनिव ।
 पद्मप्रथा इयारौहैः सह व्याहृत्य तिष्ठता । कश्चिद्व्यन्तेन रचा तेषां कर्तुंमश्रयत ।
 द्राचापण्डुमयूहसम्बाधेऽध्वन्यसाध्वसैः । वाध्यमानोऽरिभिर्लोकं बोऽत्याचीनुपदे पदे ।
 हतस्य स्वामिनः स्वामिस्तनोय व्यसनस्थितेः । आनृण्यकाक्षिणा तेन तत्र छातैव रचितः ।
 येषां प्राणपरित्यागे निदय वध्रतामपि । न योग्यकालापेक्षासि किनौहिंश्चपद्मपमेः ।
 इन्तु तन्नष्टमायान्तं रुद्धा पद्मपुरान्तिकं । अवसन् डामराः कूराः खण्डूविपयौकसः ।
 खेरीतलासलायामादुत्याय दृष्टमैतिकः । व्रजवन्वाययौ तत्र प्रमङ्गे श्रीवक्त्रं प्रथा ।
 तमनुष्ठानं सुञ्जिरसाविति विशङ्किताः । निपत्य ते विदधिरे हतलुण्ठितमेमिकं ।
 मेरुय सञ्जनदायवारौ तत्राक्षे हतौ । चतोवद्वात्मजोमजो दिवसैर्यो व्यपद्यत ।
 उदीपविहतश्वध्वहस्यलिलसङ्घटं । उदीपपुरवालाख्यानान्तत्र घण्टेऽभवत् ।
 युद्धा युद्धा प्रचलतस्तत्र पद्मपुरादहिः । रुद्धवेत्यस्य विमिखाः श्रीवक्त्याविशन् गलं ।
 प्रहारविवशो नाभौ सुञ्जिर्धालेति डामरैः । स तिलुण्ठिपरित्यक्तं पूर्वमैव्यनुरोधतः ।
 सुष्ठिनः श्रीवक्तोऽनीकयोक्तभारपक्षानतैः । तैः कैयिलितैरासीन् सुञ्जैर्मार्गोऽनुपदवः ।
 प्रस्थिते पथिकेऽकस्मात् यन्मयूहादयन्मने । आयुःशेषो गृगेन्द्रस्य विदध्यादध्वशोधनं ।
 निःशब्दसैन्यानिर्ध्यातः सुञ्जिः पद्मपुरान्तरे । उदीपयध्वसविधं सम्प्राप्तोऽप्राप्य डामरैः ।
 पदातिकोमलसादि मुष्णतः बोऽन्वेष्ट्य तान् । तोलौ श्वभं वाजिगम्यां माश्वगारौ भुवं यथौ ।
 ततः पुरं प्रशान्तिरिभयं दूरादितोऽधिनः । भूभङ्गतर्जनीकपक्ष्वालापेरतञ्जन् ।
 सन्धसैश्चमाचं तैस्त्यक्तमादाय च द्रुतं । प्रविश्य नगरं माश्व भूपतेः पार्यमायथौ ।
 णायसि भित्तरीशायं तस्मिन् प्राप्ते जहौ नृपः । दुःखोष्णैरशुभिः सार्द्धं वैरिव्यापातसाध्वसं ।
 सहस्रसोऽनन्तसुनुरामन्दस्तत्र वासरे । लोचनोद्गारकपामे डामरैः प्रचलन् हतः ।
 तन्तु भङ्गच्यदण्डादिदुःसहायासकाग्णान् । स विपत्पतिनो नाभून् कस्यापि कष्टपावहः ।
 भासाभिधः सुञ्जिस्त्यक्तोक्तपुष्पात्पलायितः । आन्तोऽवन्तिपुरेऽविचद्वन्तिस्वामिनोऽङ्गनं ।
 कम्पनोद्गोहकः सेमानन्दः स च तदन्तरे । श्रमपथैरिवेष्टेऽं डामरैर्होषवोद्गोहः ।
 इन्दुराजोऽपि सेनानो । कुलराजकुलोद्भवः । टिकं तदेष्टिनोऽप्यमोद्गारं व्याजदग्निप्रियत् ।
 पिस्रदेवादयोऽन्येऽपि वरुः सैन्यनायकाः । अत्यग्रन् कमराज्यं तडामरैः हतैरेष्टनाः ।
 पाते वनस्पतेः श्रावाहवतघ्नीडविश्रुताः । इत्यं हताः च तादासंस्तत्र तत्र नृपाणुगाः ।
 निष्पादचः हिमद्रुष्टरणा मग्नविग्रहाः । कुल्यामावहवोऽभूवन् मार्गेषु गतितामवः ।
 न यथोक्तान् मार्गेषु तदा मगरगामिषु । पन्नासच्छब्ददेहेभ्यो मानुषेभ्यः परः कश्चिन् ।
 पाथं विनासवासाधे तेषु चित्रयादयः । निरुद्धैरिरेषेव महामात्यैर्भविष्यते ।

१४९

१५१

१५२

१५३

१५४

१५५

दितोयेऽपि दिने रुद्धमञ्जाराः पत्रिणामपि । तृप्रारवर्षिषोनेघा न मुह्यन्तं व्यरंमिपुः ।

वनपूर्वमभिधामस्थितस्य फटकान् निजान् । भिक्षोर्द्विचिष्य धन्योऽयं सिद्धदेवमग्निश्रयत् ।

१४१

निग्रम्य कृतसत्कारं नृपं तदनुयायिनं । सर्वेऽपि भैक्षवास्तव्युः सैनिका नगरोन्मुखाः ।

मन्दप्रतापे दायादे संप्राप्तावधरास्ततः । राज्यश्चतस्याराजानमनुमर्त्तुमिनिर्द्युः ।

परापातभयच्छिन्नायातास्य विवशैर्जनैः । न तानेतुमशक्यता दूरस्थं पितृकाननं ।

चकिरे स्कन्दभावेनोपात्ते देहांशिताग्निवात् । ते सत्वरन्तास्तस्मादमदूरे राजसन्नतः ।

राज्ञी चमोद्भवा देवलेखा तरलेखया । शय्ना सहाविप्रदक्षिं रूपेभेखावधिविधेः ।

१४२

गुणेऽञ्जला जञ्जला सा मृता वसापुरोद्भवा । गर्गात्मजा राजवस्त्रोरपि वस्त्रा व्यलीयत ।

मत्वा हिसर्त्तूपायतं राज्यं तस्य निजप्रभोः । उभरानवभृभुर्त्तुर्हिमराजामिधा बधुः ।

ददर्श सौमनां मुण्डमय भित्तिरुपागतं । गाढामर्षाग्निहन्दीपैर्दृक्पातैर्निर्देहमिव ।

कोटेश्वरज्वेदपादादयस्तत्त्वत्क्रियोचताः । अश्वहासन्नतं वैराज्यज्ञता तेन वारिताः ।

नगरं हिमवृक्षानैः स यियासुर्थ्युत्तया । ताटेस्थेनाहिताकृष्टान् मृयान् ज्वालाप्रबोदचः ।

१४३

प्रसन्न भ्रूयुयां राज्यमिति श्रुत्योदरे सति । हते तु तस्मिन्दायादे विपन्नः स्यात्पतिभुवः ।

इति चिन्तयतस्तान् देवात् सञ्जातमन्यथा । राज्यस्याग्रापि विरता इते प्रत्युत यद्विपौ ।

किं राज्येनाथ वा कृत्यं भोगमाप्तेऽपयोगिना । जिगीषोहवितं कस्य नमवान्यश्च सेव्यति ।

मुण्डं न्यपातयद्भूमौ यः पूर्वेषां पुरा मम । सिद्धद्वारं मदीयेऽद्य तन्मुण्डं वर्त्तते लुटत् ।

दशमाशान्मदाशानां मुखच्छेदं व्यधत्त यः । तत्तु दुःखं स तु मया दशान्दानुभूतः ।

१४४

एवं निर्व्यूढकत्तव्यतया नेत्यास्यवन्ध्यतां । उग्रान्तमनस्तापः सुखितः श्रेयमायुषः ।

दत्याकुक्षा गतष्टिक्ताभरणन्तं प्रणतं व्यधात् । प्रीत्या सद्धमेघटिकायेतच्छ्वादिभाजनं ।

तद्विश्रमेष राज्याग्रापिग्रायोदितया पुनः । गृहीतोऽभ्येत्य श्रोतात्तस्तस्यावन्तर्निचिन्तयन् ।

अत्यन्तानुचितं चान्यस्तन्यैः संविधित्कुम्भिः । रवितं रविणान्यस्य इतस्मात्स्वत्वैव ।

विपचाश्रयणेऽयस्मिन् स्वामिनोऽन्ते किमीदृगौ । दशा शरीरैरुत्थयन्तः कृतजलेन चिन्तयन् ।

१४५

दिदृच्चायाजतः सज्जकांश्चानगरस्यसृत् । आयातो वायुको गोमूत्रं युद्धैर्जिलाग्निमाद्वाधात् ।

स चतुर्नवादर्षादारभ्यामादितच्छ्वैः । भूतैरधिष्ठितस्तिष्ठन् प्रजासंहारकार्यभूत् ।

देवताधिष्ठिताविष्टदेहिवाक्यादिति युक्तिः । भावितदधसंवादजनितप्रत्यये यथे ।

तदीयानन्यथात्वेन च्छेत्ता भ्रमयिता च यः । तन्मुण्डस्यास्य स पुमांसस्यः सुप्तो मृतसाया ।

भक्षुः कापुत्पाचारहतौचित्यो व्यसज्यत् । प्राचण्ड्याख्यातये मुण्डमय राजपुरीं रिपोः ।

१४६

उल्लासजया तत्र देव्या भौभाग्यजेखया । नेदन् पितृव्यमुण्डस्य जिघांसनया निजानुमेः ।

राजपुर्षामाकुलं नीतायामाममाद तत् । तद्गर्जुः भोगपासस्य दूरस्थस्यानिकक्षिरात् ।

आदीनास्य मधुपैवयामधर्मादिकर्षंयुः । निरयद्वय मोक्षस्य नेययुद्धैः खमप्रभोः ।

यमेवैवावचं तत्र कर्त्तव्यं परिचिन्तितं । स्त्रोचितं यच्च भौचित्याभौचित्यं निरवयये ।

नागपालसु सौमित्रं सन्धा भ्रातुः स्थितोऽन्तिके । सेवे मुण्डावसेषस्य नोपकर्त्तुं विमाननां ।

११०

सुदीर्घदर्शिनोऽप्यन्ते कायसौरेभ्यः पराभवं । विशङ्कोचुस्सर्वेयदं सत्कथ्यं वः शिरः प्रभोः ।

क्रियते येन नियतेरन्यथात्वं सनाथतां । विनिहस्य हरेर्दंष्ट्राः कुर्वन्तो यत्र जन्तुकाः ।

तद्गोपालपुरे कालागुरुचन्दनदासभिः । काष्ठैर्निष्ठां शिरो नियो वेतिहोत्रेऽयं शुचिभिः ।

यथा प्राप्तभ्रंशा धरणिपतिभावस्य विविधा यथा ह्रासोक्षासा अपि समरसीमासु वज्रभः ।

यथा तत्तद्दोषैश्चमनविनिपातानुभवनं तथा दृष्टस्तस्य प्रमयसमयोऽप्युत्तरः ।

कन्यापरस्य तस्यैव सेभिरे वज्रिभक्तियां । एकचेतरगावाणि मुण्डमन्त्रं मण्डले ।

१११

टिकादयोऽयं नगरं यानोऽवन्तिपुराध्वना । तत्र हन्तुं यत्नस्वन भाषादीन् पूर्ववेष्टितान् ।

युद्धान्युदोपनपावप्रहारच्छेदकारिभिः । न ते जेतुमशक्यन्त तैः प्रयज्ञैः परैरपि ।

स्थितैर्महाग्रप्रकारगुप्ते सुरगृहद्वने । तैर्हन्तुमानास्ते स्यातुं गन्तुं वा नाभवन् चमाः ।

एवं प्राप्तविलम्बेषु तेषु सन्धान्तरः सुधीः । स्त्रीचकार प्रदनेन खण्डूवीडामराचपः ।

गृहीतनीविना तेषां सज्जिः प्रायोजि सत्वरं । तेन भाषादिमोक्षाय पञ्चचन्द्रादिभिः समं ।

११२

प्रापावन्तिपुरं यावन्न स तावत्तदधगान् । कन्यात्मजादीनालोक्य भङ्गं टिकादयो ययुः ।

देवागारादिनिर्घाता भाषांशके च विदिषां । मद्रानाममुगान् हत्वा सुच्चैरन्तिकनाययुः ।

सज्जप्रतापे नगरं प्रविष्टे कन्यापते । आयाधाविन्दुरजोऽपि टिकं सन्त्यज्य सानुगः ।

चक्रे चित्ररथश्रीवभाषादीनपि भूपतिः । पादापदार्थैर्वादिकार्यं स्थानाधिकारिणः ।

यथा पूर्वमधीकारान् न जहत् सुच्चिरप्यभूत् । प्रतीहारमुखप्रेषो का कथेतरमन्त्रिणं ।

११३

प्रतीहारोऽपि निःशोमदामरयासकृतः । तद्भेदचकिंकां कुर्वन्मगाद्राष्ट्रः प्रतीक्ष्यतां ।

स नासीदसुहृद्भे कोऽपि तन्मरणेन यः । नागिग्रियवृषं नोवा बभूवाययणेनमुखः ।

निष्क्रुतेश्विलषट्पञ्चसून्निर्धूतौतमहोपतिः । आहारमथनासाद्य तत्कालं न न्येषवत् ।

इत्थं नगरमात्राजं तत्पादप्रसारिकः । सोऽवन्तिष्ठ समासन्नफलं कन्दनयजयं ।

सहटप्याखिलान् भिचून् डामराश्विजयेथरे । अयातिष्ठदधिष्ठानं जिघृक्षुः शिगिरात्यये ।

११४

अदृष्टपूर्वं स्वचमूचकैश्च वीक्ष्य डामराः । भिचोर्हस्तगतं राज्यं मवाग्रेद्विपताय ते ।

एकैकस्थापथीशैर्यमिचामिचादि दृष्टवान् । नातिष्ठेत् प्राप्तराज्यः किमास्केन्द्रेण गृहान्तरं ।

इति संमन्य ते राज्यं शोमपालाय दत्तकः । दूतास्त्रिगूढं प्राहिणन् शोऽपि दूतं व्यभजयत् ।

आकारचारवैकथ्ये पश्यतुस्तस्य तस्य तैः । राज्यभोगस्य मद्रानोभविष्यन्तोत्यचिन्वत ।

भोगरोभोजितौचित्यदसुमहचिकीर्षितं । देशेऽत्र पापात् पापीये देवाश्च समपादितत् ।

११५

दासोऽप्ययोग्यो योराज्ये सदभाषे चपान्वितः । शक्येत पातुं देवैर्गार्थं किमपिदपि तादृश ।

भावीन् पलातपुरुषोऽवति यः कृत्रानुदग्धाननद्यटकपटकभौतिदानैः ।

चातुं स काननतरुजिह्वतो विदधात् किन्तु भञ्जनहतां वनकुञ्जराणां ।

भिचोर्भानिष्टतां दिष्टद्विज्याजान्तोभजन । तदूतोडामराम् गूढं नीविदामोद्यतान्यधात् ।

वैशाल्येय कृतारम्भसदा संभावितवरः । निर्गत्य नगरात् सुज्जिर्गभीरातीरमाययौ ।

तस्यापि योगः स्नाथोऽभूदोदुं यत्नमवायिनः । रक्षाकी तावतो वीरानुरीकृत्य स नयैषा ।

११००

अन्तःपति साहसनां नाहुतं तदिधेर्व्यधात् । जीयते सत्तमेकेष सचेष्टकोऽय वा युधि ।

पारं तरीतुं निःसेताः सरितोऽपारयन्मधौ । पारं परस्मिन्नहितानपश्यच्चरवर्षिणः ।

दिवा निशाः स ते चासंतसाः सन्ध्यास्तद्वयै । रुद्धाः सन्नादिनोऽन्योन्यरन्नावेक्षणदीचिताः ।

अथावन्निपुराक्षौभिरानीताभिरवन्धयत् । सेतुं सन्ध्यातरत् सुज्जिरावृत्ता तरणी स्वयं ।

तरन्मेव तं दृष्ट्वा योधैः कतिपयैः समं । दिष्वचमूर्ध्वरुहोला दुर्मालोवाभवत्सला ।

११०१

द्रष्टुं मुहूर्तमेतावदारुढः स च यत्ततं । वद्वस्य सेतुस्तीर्णस्य योधाभग्राय विदिपः ।

न खञ्जी न हयारोहो नापि गृही न चापयत् । व्याहृत्य प्रेरितुं कथिद्वयकविद्रुताद्वलात् ।

निवद्वदप्रप्रेयिन्नालोलपल्लवने हयैः । कोटेश्वरस्याश्ववारा व्यलम्बन्तातरे चर्णं ।

निधंत्य तेऽपि पर्याणं सुज्जौ पद्याप्रधाविते । वातोद्भुतं रजश्चक्रानव विप्रं तिरोदधुः ।

हतलुण्ठितविध्वस्तध्वजिनीका विरोधिनः । ध्यानोद्गारादिषु यामेव्यमिलन् खण्ड्यो गताः ।

११०२

विजयेयागन्तोर्लो वितस्तासेतुमयगः । भासाऽपि दसून्विधे पलायनपरायणान् ।

उपिला विजयसेत्रे तदान्येषु हपागते । कल्पनेनं यद्युस्तथा ध्यानोद्गारं विरोधिनः ।

तत्र स्थिता दिनैः कैयितुं स देवसरसोन्मुखः । मिश्रये भेदनिर्यातैरेव टिकन्त्य गोत्रिभिः ।

जयराजयमोरजौ तन्मुखौ भोजकात्मजौ । प्रविश्य देवसरसं यथाहिक्कापवेग्रनं ।

ययुर्विनष्टमहाताक्षसिन् पथात् प्रधाविते । भिस्त्रादयः गृहपुरं खोर्वी कोटेश्वरादयः ।

११०३

गर्हो महाभये सोमपालदूतः पलायितः । दास्याः सुतेन प्रहितः कुवासीति प्रभोव्यधात् ।

सहि तद्वृक्षधारमसोमसाध्योन्नतोष्कुतां । तस्य सिंहीसृक्षान्गोमायुवदमन्यत ।

प्रसादान् स्वामिनो राज्यं चिरं नष्टं मितैर्दिनैः । सुज्जिः प्रसाद्य प्रददावेवं स स्वामिसूनवे ।

ग्रामालादीनपि व्यूढान् दानोपायेन कामरान् । यौरास्य भिस्त्राश्रयिणो राजाभ्येतुं प्रचक्रमे ।

राश्रं परीक्ष्य सामर्थ्यमथ कुर्मौ यथोचितं । इति स्वर्गभिसारेण तं संमन्य रणे दधुः ।

११०४

रजोश्रवणिकालक्ष्मणटोपनटताण्डवः । दामोदरेश्वरत् संयामः स वीरयामघक्षरः ।

कोटेश्वरवर्मयातं रचता पितरं चतं । लम्बाः सहजपालेन स्नायाः प्रकृतिभिः समं ।

श्रमस्तत्राविशेषोऽभूद्राशो भिषाचरसो च । भिषुस्तद्व्यधेयं विवेदात्मपराजयं ।

तत प्रभृति यः प्रातः स न सायमदृश्यत । द्याव्य वा न परेषु स कैविलो भवत्येव यद्ये ।

यत्वं त्यक्ता परान् पौरकामरेषु नृपान्तिकं । प्रयासु लाभमत्कारानुचितान् प्राप्नुवतु च ।

११०५

यः पश्येत्पूर्विकात्तथैव मनुजेश्वरकोटयोः । प्रयातुं पार्थिवार्थं सामधौल्याभिवापिणः ।

शालाय तत्कालकृत्तुर्न तस्य परिच्छदः । देशान्तरमुखाभिधुरावादे मास्यवाचनम् ।
 अनुयाङ्गिः सदाचिन्त्येपादिहितसान्त्वनैः । तदाद्यैर्दामरैः क्रुध्यन् निराहुमपार्थम् ।
 अकरोत् खैरिणीमुनृतया शीलवहिष्कृतः । अतिरूपेषु दारेषु तस्य कोट्येवरः स्रुता ।
 सटां हरेः फणारजमहेष्वासां हविर्भुजः । बालाश्च तस्य संस्पृष्टं कोऽप्रमानान्य शक्रुयात् । ११९
 समं सौख्यलिप्ता बहुमन्त्रिराश्रयकाङ्क्षिणः । सोमपातः स्वविये नादात्तस्य प्रतिश्रयम् ।
 तद्विजेतुः प्राणहरेः प्रयत्नेस्तस्य सञ्चतः । तद्देयदुर्गममहीषीमान्तं मुच्यते ययौ ।
 विगर्तेषु दया शीलं चत्पायां मद्रमण्डले । त्यागोदात्ताभिसारेषु नैवीणं मर्यधर्षिणां ।
 पीडयेत्यकभीर्धर्मदूरस्थे तस्य डामरान् । त्वमेवाभ्यर्च्य राजानं ततः कुर्युः क्रमेण ते ।
 ध्यान्तजनाः सोऽर्पयितुं साम्प्रतं नरवर्षणः । मन्त्रिभिर्युक्तमित्युक्तमपि मन्त्रं न चायद्वीत् । १२०
 वात्सल्यपरिवारेऽस्मद्गृहद्वयस्य सञ्चतः । शय्यप्रार्थनां तस्य भृत्याः पार्श्वोदवाचनम् ।
 प्रावर्त्यताय नगरे विशङ्किर्बिभवेज्ज्वले । सुप्तप्रसुप्तमेकाले वरयाचैव डामरैः ।
 वीक्ष्यान्त्यच्छत्रुरर्गरेकैकपार्थगधिक् । सुखमुत्सापतर्धेयं नैष्ठुर्यं तुष्टुर्जनाः ।
 श्रौदात्त्याकारतादृश्यवेगसौन्दर्यमन्दिरं । कोट्येवोऽधिकं स्त्रीणां प्रयथा प्रेवणीयतां ।
 प्रमान्तविश्वे देशे यथावुत्सव्यतां । विशङ्करित्वेन्याचल्युद्योपादिकोऽनिर्गमः । १२१
 क्षीरापा सञ्चकरोपि सर्वमण्डवराज्यतः । आनीताः पार्थिवार्थं येन्यार्थवमयङ्कराः ।
 अपि भूपात्वास्तभ्यादभ्युजोपजीविनां । प्रतीहारस्यहदारप्रवेगे वज्रमागच्छन् ।
 सन्त्यनुष्ठितपामतया दुर्मिचदुःमहः । व्ययोत्तरङ्गकाशोऽभूत् स राजोधनदयियः ।
 डामरेभ्यो मृपः पौरान्मण्डलं कृतवेतनः । निनायाभ्यन्तरं दुष्टिं वाद्यं चापचयं जलम् ।
 तिथ्यैव्याधं देवाया ज्ञातयो जनकद्रुहः । राजद्रोशेचितानां राज्ञा विपत्तिमनुभाविताः । १२२
 मौम्यतुर्भिः स पित्रप्रमयाहादनन्तरं । अनन्यमासनं राष्ट्रं स्वमेव समपादयत् ।
 निरासनगरं पैराः सर्वसामर्थ्यवर्जिताः । अनन्तरैरङ्गमाकोणं डामरैः पार्थिवोपमैः ।
 बहुमूला नातिदूरे सर्वभारसहो रिपुः । सवाङ्माभ्यन्तरानन्त्रिसामन्तवैरिधंक्षिताः ।
 मत्तोपदेशदृष्टस्य नैकस्यापि नृपासदे । अधर्म्मवज्रताः सर्वे भृत्या द्रोहैकहृत्तयः ।
 रात्र्यारम्भे भवभूयं या सान्निध्यस्य भूपतेः । सा सत्तन्त्यान्तराष्ट्रात् प्रत्युदन्तविवेकभिः । १२३
 प्रातःप्रमद्वान्तदिदं गुणरामोपवर्णनम् । वत्समाणं सुवज्रगोऽप्यत्र सेमात् प्रदर्शयत् ।
 पूर्वोपगानुमन्त्रामवन्धैर्दृष्टान्तवत् कथाः । नावुद्धातिगभीराणां शक्या रक्षयितुं गुणाः ।
 प्रत्यक्षस्य गुणप्राप्तो विचिन्त्योपयास्यताम् । अनीर्थस्य भविष्यामी विवेकश्रानृषावयं ।
 क्षितस्य तत्त्वज्ञाने नान्यग्रहि पटुर्जनः । श्रमानुय्यानुभावस्य राज्ञः किं पुनरोद्दृष्टम् ।
 क्षितानां दाराणां मदुभसुखदुःखस्य सुहृदः कवेः सेहित्रस्य प्रियवक्त्रजोक्तस्य नृपते ।
 क्षितानां कोऽप्यत्र व्यवहितविवेकः खड्गद्वैरसामान्यं ज्ञातुं सुमगमनुभावं न कुमनः । १२४

भवेन्नाप्रमरणा परिणामेऽथ वा मतिः । कथं सर्वस्य भूतायां निद्रायां गुणदोषयोः ।
 सन्धेवास्यापि विपमाः स्वभावा दोषतां जनः । येषां विपाकमश्नन्मजानन् गणयत्यर्थं ।
 विकासः केषाञ्चिन्नयनविषमैर्विबुदुदैयः परेषामुद्भूतिः श्रवणकटुभिर्दोषरहितैः ।
 न चेष्टा कायन्योपकृतिपरिहीना जलमुचो जडो वर्षादन्वं गणयति गुणं नास्य तु जनः ।
 गुणंलोकोत्तराम् शृण्वन्नस्थानुभवगोचरान् । भविता पूर्वभूपालछते सप्रत्ययोजनः ।
 अनुषलन्नपि स्थानात् भूभङ्गेन चकार सः । विलोकोल्लोमकमेव दिङ्नागद्वय भूधरान् ।
 विरुधद्वाहिनीवृन्दा गूढं यद्वयसम्भवं । वहन्ति तापं भूपालाश्चैर्वाग्निमिव सिन्धवः ।
 भूमिस्तद्वास्तवस्य तेजसाप्यायितो गतः । पूर्वराज्यप्रत्यक्षेभुवनेष्वप्रकाशतां ।
 घोरान्तं पश्यति स्वात्मसंमुखं स स सर्वतः । जानाति वक्षोऽलिखितं देवविम्बमिवेश्वरं ।
 स्थिरप्रसादोदत्ते यत्तदादत्तेन स कश्चित् । भयं पुनः प्रपन्नतां दत्तं हरति विद्विषां ।
 छट्वासे प्रतिविम्बं संहित्वा नान्योऽस्य संमुखः । नापरः प्रतिप्रत्यक्षं गर्जतः प्रतिगर्जति ।
 तस्य नातिश्रितं कोपे प्रसादे निश्रितं पुनः । धत्ते तीक्ष्णैकधारस्य तरवालेसुतां वचः ।
 तस्याकुजम्भनोनिद्राप्थानलक्ष्मीविकासिनः । प्रभवन्त्याश्रिताः कल्पद्राखिनः पक्षवाहवः ।
 राशि गार्धोदयं दुर्लभमाहात्म्यप्रभविष्णुतां । विवेद मन्त्रिणां लोकसिद्धये तांश्च सर्वतः ।
 प्रहृष्टश्च प्रतोहरा नो विवेहेऽन्यमन्त्रिणां । पार्यदुमाणमिवास्मिपक्षिभद्रवेद्भित्तं ।
 तस्योत्पाटयतः सर्वलक्ष्मिणीवावहेत्यया । स्फूर्जन् अजकर्मिणोऽभूदप्रश्नोन्मूलनः परं ।
 आवाच्यान् संस्तुतो गन्धः स कृतज्ञश्चरहारवित् । अधृक्तरणीभूतगनयोदस्यसर्वतः ।
 अदधं घोरसमन्तादिच्छतस्तप्तुतोमदान् । कुशभिधस्य ततः कृतावशीऽननोत्तरां ।
 रत्नाम्बयो स तद्रोपादुपजायैः सखे सखे । ससुनो जनके यदाश्रुपादेयमजिघहत् ।
 रागस्तुल्यवयःसौ हि जननीमादसस्तवात् । राज्यज्ञासे हि सोऽपेकावासां तदवकाशदौ ।
 हरिश्चयोमोपस्कारस्थानादारादि राजवत् । अकारुणावकुशलां राजधान्यन्तरे च तौ ।

११६०

११६१

११६२

११६३

धृष्ट स्वष्टद्वे. समशीपिका प्रभोर्ले युज्यते प्राप्तसंमुखतोः कश्चित् ।

दिनोद्यतेर्दुर्गुच्छन्दसङ्गं शरीजयणस्य महाविद्वन्मना ।

तद्भिन्निलामधंरुदपेङ्गुमसिष्यकल्पनाः । तद्गोऽप्यखिवे चक्रुस्तदियः कल्पये नृप ।
 अथ राजा विजयिने मत्कर्म कल्पनापतिं । सप्तम आचरणे मापि लगाम विजयेश्वरं ।
 अचकारे पिष्टदेवादागच्छन् गिरिगह्वरे । प्राप शूरपुरद्वारधीश्वरादुत्प्रेषधं ।
 पुष्पापनाहादुत्प्रेष्यरतये पुनरागतः । द्रुह्याधिपेनामुदिकाभेऽपि स यथायतम् ।
 धितो निपतिः पार्यशास्त्रेणं दिवस्तटं । मुग्धंभिर्निषाविहजानुमर्षाणि सोऽप्यथ ।
 प्रदाहस्य सत्यं वचनेनं गरीपते । दार्थ्यविक्रयपुण्यस्य द्रोः शूरः शिरो व्यथत् ।
 स इदमृष्टिकामुष्टिपुष्टिपुष्टिपुष्टिः । सवे तस्य इदममंथोकमदुतिपादनं ।

११६४

आद्यायामेवं यात्रायां जातारातिचयो जनैः । स निःश्रेययिताशेषकष्टकानामगण्यत ।
तस्मिन् प्रविष्टे नगरं विद्रुताः केऽपि सागरः । प्रापुर्जनकसिंहाद्याः केऽपि कारागृहस्थितिः ।
कैश्चित्पलायितैः शङ्का याहिताः पृथिवीपतेः । ततः कोष्टेश्वरमुखाः प्रातिलोभं प्रपदिरे ।
शमालां निर्गतः श्रीमान् कार्तिकेऽय उतो नृपः । तत्र तत्रासुहृद्गमं संश्रामोपमवाधत् ।
यत्र सुसुलभप्राद्याः आपुर्मग्नप्रतापतां । तं हाडियाममदहत् सुज्जिह्वजितविक्रमः ।
महोभुजा पोद्बमानैराहृत कोष्टकादिभिः । अथ भित्ताचरोगज्यष्टभूभूयोऽपुषाययौ ।
एकेनाङ्गा योजनानि प्रोक्षन्त्य दश पञ्च च । शिल्पिकाकोष्टनामानं गिरियाममवाप सः ।
क्षुत्पिपासाकृमारातिभीतिमार्गभ्रमोद्भवं । क्लेशं नाजीगणकौनौ धावितः स गिगीपया ।
कार्यमायाति वैमुख्यं जिगीषाबिंधुरे विधौ । प्रस्थितस्य पुरोवाते रथस्यैव ध्वजांशुकं ।

११८

११९

११०

१११

११२

११३

११४

११५

११६

११७

११८

११९

१२०

१२१

१२२

१२३

१२४

१२५

१२६

१२७

१२८

१२९

१३०

१३१

१३२

१३३

१३४

१३५

१३६

१३७

१३८

१३९

१४०

१४१

१४२

१४३

१४४

१४५

१४६

१४७

१४८

१४९

१५०

१५१

१५२

१५३

१५४

१५५

१५६

१५७

१५८

१५९

१६०

१६१

१६२

१६३

१६४

१६५

१६६

१६७

१६८

१६९

१७०

१७१

१७२

१७३

१७४

१७५

१७६

१७७

१७८

१७९

१८०

१८१

१८२

१८३

१८४

१८५

१८६

१८७

१८८

१८९

१९०

१९१

१९२

१९३

१९४

१९५

१९६

१९७

१९८

१९९

२००

२०१

२०२

२०३

२०४

२०५

२०६

२०७

२०८

२०९

२१०

२११

२१२

२१३

२१४

२१५

२१६

२१७

२१८

२१९

२२०

२२१

२२२

२२३

२२४

२२५

२२६

२२७

२२८

२२९

२३०

२३१

२३२

२३३

२३४

२३५

२३६

२३७

२३८

२३९

२४०

२४१

२४२

२४३

२४४

२४५

२४६

२४७

२४८

२४९

२५०

२५१

२५२

२५३

२५४

२५५

२५६

२५७

२५८

२५९

२६०

२६१

२६२

२६३

२६४

२६५

२६६

२६७

२६८

२६९

२७०

२७१

२७२

२७३

२७४

२७५

२७६

२७७

२७८

२७९

२८०

२८१

२८२

२८३

२८४

२८५

२८६

२८७

२८८

२८९

२९०

२९१

२९२

सत्वरम्भः प्रतीक्षारो धन्यासाय उदीरिताः । दत्यशोचंस्त्रो भूपं स तथेत्यधीष तत् ।

पूर्वप्रजास्रजदवाहुनवस्तुतलव्यावर्णेनेन कुतुकं जनयन्ति तज्ज्ञाः ।

वासादवात्पमतिहाय्यधियस्य सन्ति प्रायोनृपानिग्रमशून्यमनोनुभावाः ।

शोचस्थाने कृतवर्मतिभिः स्त्रीव्यवायालये वा निःश्रुतोयच्छलनकुप्रतैर्मानवं मम्प्रविश ।

नीतोभूतैरिव विवशतां निर्भरं गर्भचेष्टैर्भ्रं भूपात्कथमितरतः स्यादवष्टम्बेष्टात् ।

निर्हेतु प्रदृष्टव्यः प्रविशति चौणोपतेरन्तिकं प्रत्युत्पुङ्गुयेय किं किमिति तं दृष्टव्यमप्यथ ।

भूते किञ्चिदसौ कदाप्यय कथत्वंकथं मानिनां मानप्राणगुणेषु यत्सरभसं दयोलिपातायते ।

१११६

सविभ्रमगतागतः किमपि भाष्यमाणः श्रुतौ प्रभुर्बलितलोचनं जगदवज्ञायालोकयत् ।

निजस्य मुखविक्रियाप्रणयिताडनाद्यैर्विदञ्चनुयहमिवाहितं नृगतवक्त्रो दुःसहः ।

अपि जात स दृश्येत निःसङ्गोभमतिनृपः । योऽन्यपुत्तक इव व्यक्तं धूर्त्तैर्न नयते ।

घतोऽस्त्यान्तराज्ञानाज्जातः सर्वस्वसंचयः । तत्प्रजादुष्कृतैराज्ञां ह्य धिक्कायापि शान्ति ।

सुस्मिरारोग्यमन्वेष्टुमागच्छन् पूर्ववत् प्रभोः । विन्यस्तारक्षिणः पश्यन्नविद्यासमखिद्यत ।

दाक्षिण्यं वामतां चातमायये प्रतिविम्बितं । दर्पणस्यैव राज्ञः स विभाव्याभूत्पराङ्मुखः ।

१११७

तस्मिन्नाजगच्छे खेदाग्मन्दोक्तगतगते । नृपतेस्तद्वतां प्रीतिं निःशेषां जगन्निर्दोषताः ।

मृद्व्यः सुष्मेदिचरणोऽप्यास्थानदिजभूः शठः । प्रातिदोम्यावहेर्मेत्तुंमन्त्रैरासीक्ष्वियोऽन्तकृत् ।

नीरोगे राक्षसि दृष्टः स श्रिष्टदृष्टौ नृपास्यदे । वसुवर्षां विनिर्धाय प्रार्थनार्थं गृहान्गृधयो ।

न तं प्रासादयद्राजा विशालवलवाहगः । आक्रम्यासौ कथं न स्यादित्युपायं विचिन्तयन् ।

त्यजेत् क्षतकाय्यासौ निराशैरनुजीविभिः । मलेति तदधीकारानयेभ्यस्तूर्णमार्पयत् ।

१११८

राजस्थानात्कुजं धान्यमुदयं कम्पनादपि । अजिह्वहस्तरपतिः खरोकार्थंश्च रिच्छन् ।

हिताधिकारे प्रयत्नवैकृते नृपतौ ततः । अल्पावशेषानुचरः सुस्मिरापीद्विशङ्कितः ।

विमानितः पुराहृत्तायाचामुद्दिश्य मानवान् । सोऽय सुसुलभमन्तैरस्योन्यादाय निवेद्यो ।

आत्मक्यात् प्रार्थनाकाङ्क्षी रागधान्यन्तिकेन सः । निर्गच्छन्नाजपुरुषैर्न राजा वाग्वक्ष्यत ।

तन्निर्वासनगर्वस्य स्थापनायागुद्याचिके । प्रतीहारस्तस्य गुप्तं कोपादेः स्वात्मजं व्यधात् ।

१११९

निग्रहानुयहावसदायत्ताविति रक्षिणं । पुच्छं प्रादात्तत्कोऽय इति ध्यायन् स विव्यथे ।

निवृत्तो लक्ष्मको दानात् पर्णोत्सं गनकैर्गतः । अवरोपयद्द्रोहोभागेन लोहराचलान् ।

प्रतीहारविस्मयाय धात्रीयाय महीभुजः । प्रेमाभिधाय तत्कोट्याधीकारश्च समार्पयत् ।

उत्साय लोहरत्यागाच्छङ्काशङ्कुं महीपतः । स यीमविषमं कालं राजा पुण्यामलङ्घयत् ।

अमात्यकन्दुकव्रातपातनोत्पातनचमः । आयत्तजामरः प्राप प्रयां कम्पि लङ्कतः ।

११२०

दारेऽयाकारयत् सुस्मिप्रतिमलविधितया । छयमाणोराजवशैर्षोऽयं राजमङ्गलं ।

अनन्यदेशजः सुस्मिः शूरो मत्कोशपेयितः । कीर्त्तिमेव हरेद्व्यावितीर्याकनुपो ह सः ।

खड्गगार्हस्पतयः स क्षुणः पथ्यटितुं पथि । निःसुखस्योपहास्य तेन कार्यार्पणात् कृतः ।
कर्तुं पदव्यां योग्यानामयोग्यात्मवेत्त कः । तेषां गुणैस्तान् संयोगं न शक्यं कारणैरपि ।
पदे श्रीखण्डस्यानुचितमुचिते वर्मणि निजे वृषाद्भुः प्रवेष्टुं प्रभवति चितामस रभसात् ।

११६

न तस्मैच्छायत्तत्रिजगदुदयापायघटनोऽप्यसौ तद्वन्धेन स्फुटमिहं पटुः सङ्घटयितुं ।
तस्मिन् सुज्जिप्रतिस्फुटंमप्रौढां वोढुमक्षमे । दूतानसृजदनेतुं सञ्ज्वालं दिगन्तरात् ।
निर्वोरे मण्डले द्येयोऽप्यवापत्कार्यगौरवात् । कोटेश्वरो नरपतेर्वितरामन्तरङ्गतां ।
ग्रीतिदायैस्त्रायाणसौलस्यसुष्टेन भृभुजा । विश्वेभ्योनगरे तस्यौ सोऽपि लूतामयातुरः ।
एवं दमकदम्बकं रात्रि कुर्वन्ति कार्यतः । चालकैः सोमपालाद्यैः सुज्जिर्ज्जिन्नेऽप्य वैकृतं ।

११७

प्रतिज्ञाय सतामात्रसाधं कश्मीरनिर्जयं । सोमपालाय तद्भाज्यं सोऽङ्गीचकोऽवमानितः ।
प्रतिश्रुत्याव तस्यै च भागिनेर्दीपं कन्यकां । धोमानत्रान्तरे समदाने प्रयुयुजे नृपः ।
द्वौ तावत्पाशयौ राजकन्ययोः स्त्रीक्रियान्तदा । रभसाद्यावकुर्वाणावदातामन्तरं दिपां ।
उपायैर्जयं विन्देयं शकुनेन निरीचितैः । प्रेरितः सोमपालोऽप्य सुज्जिर्ज्जिन्नादरोऽभवत् ।
स्वयमेव प्रतीहारस्तत्र राजपुरीपतिं । सोमान्तभुवमानिन्धे कन्यकोद्वाहविद्वधे ।

११८

जातां कल्पनिकाख्यायां महादेव्यां महोपतेः । उपयेमे नृपसुतां सोमोऽस्मापुत्रिकाभिधां ।
जाते तस्मिन् कृताद्वादे नागसेवाभिधां सुधीः । तत्सुखेदी प्रतीहारो भूभुजे प्रत्यपादयत् ।
इत्थं राक्षस्ये बद्धस्यै निरवकाशतां । प्राक्तः प्रतस्ये हेमन्ते सुज्जिस्त्रिपथोगोमुखः ।
जालन्धरे रुद्धटितो ज्येष्ठपालो निनाय तं । गाढावमाननिर्भट्टैश्चैष्ठवं भित्तुपक्षतां ।
सपि मित्राचरे पैकैश्चैन्मनायकतां गते । नेपथ्ये वा महोद्देशे वा समर्थौ प्रत्यवस्थितौ ।

११९

राज्यप्रदस्य ते यस्य चक्रे राजा विमाननां । तस्युयो यस्य विषये प्रतिकुर्वाणस्योदयोः ।
इति सम्प्रेरितस्तेन देङ्गपालान्तिकस्थितः । यियासु सोऽन्तिकं भिचोर्भागिकेन न्यपिथ्यत ।
अनिचितप्रवतोऽस्थोनि स्वामिने जातवोजले । न युक्तमेतत्ते ह्यवमिथ्यावेगादशापि च ।

१२०

छालां युनयामेय्यामि पार्थिव इति निदधं । स योतकोशः छालास्य थयो प्रसूतमिद्वधे ।
प्रतीहारकरन्यस्तस्यैभारस्तु भूपतिः । मन्दाक्रान्ततया राज्यमस्त्रस्थितममन्यत ।
यो यो हि व्यपहोक्तं तं सन्धाय सविधस्थिनः । तमन्धं प्रतीहारः सानुपहमिवैचत ।
प्रगल्भमाने शास्त्रेवमुदयः कम्पनापतिः । अवधीच्छन्ना दृष्टे प्रकटं कालियात्मजं ।
अविश्रासोत्पन्नान् सर्वलोचन्यामय सत्सकः । निर्मर्यादान् कम्पनेशमीपत् सान्त्वमजिपहत् ।
छालाभ्यथ्यति गङ्गायां यावत् सुज्जिर्ज्जिस्त्रचतां । यावन् कथं मया भयः काश्मीरइति चिन्तयेत् ।
तावन्मात्रान्तरव्याप्या राक्षो विज्ञाय डामरान् । भिन्नान् भिचोचरोऽविचिदपलाटां हिमगमे ।
मण्डलस्थान्तरे तस्य विविचोऽरुद्धडामरः । प्रतीहारो हि मनुज निपेद्धा समपथय ।
स टिक्तेन पिष्टद्वेष्टादेकान्तदेषिण रपिणः । अनीतः सम्पत्तैर्दत्तायायः सर्वथ डामरैः ।

१२१

प्रतीचमाणे राज्याभिहितं सुखिसमागमं । निर्भयदृक्कृजामातुर्भागिकस्य खगप्रभोः ।
 वाणशाताभिधं दुर्मे वसन्त्योच्छ्रितावपि । दूतैर्विभेदमनयत्सर्वडासरमण्डलं ।
 प्रभोदं सुहृदां चासं द्विपाञ्च विस्मजन् पुरः । व्यावर्त्तताय गङ्गायाः सुखिर्निहितमज्जनः ।
 पूर्वविप्रकृते भिचावसिञ्चभेदमागते । यथासुखं महीभर्तृलयासाकं भयं भवेत् । १९७
 ध्यात्विति भिहृदेवेन प्रार्थितो व्याजमादधे । सुखिस्त्रोकरणेद्योगे सोमपालोभयाकुलः ।
 सुखिजालन्तरं प्राप्नोतः प्रार्ताभिचाचरान्तिकं । यावदास्थति तं साधं तद्वृत्तावदासदत् ।
 प्रेरितो ज्येष्ठपालेन निषिद्धा भागिकेन च । विरराम स तस्याख्या विपचात्रयणयान् ।
 षष्ठं देशान्तरोपात्तं तव भूपोऽपनेयति । खञ्ज दास्यत्यधिकारं मन्मुखप्रहितार्थनः ।
 इति दूतमुखेनाक्तः सोमपालिन चान्वहं । विपचाकुल्यमुत्साह्यं तद्देशाभिमुखोययौ । १९८
 उदयः कम्पनाधोमो वैशाखे तोर्णसङ्कटः । खगान्वितेन संश्रामं प्रत्यपश्यत भिक्षुणः ।
 प्राक्तस्युत्पन्नपुत्रने जाते पृथुवले ततः । तस्मिन्कोटान्तरं भिक्षुः प्राविशत् प्राप्नोवेष्टनः ।
 राजाय विजयचैत्रं निर्व्यातः प्रत्यपूरयत । कम्पनेशस्य कटकं तास्तास्तुप्रैषयचमूः ।
 यन्त्रोपलशरासारविविधायुधवर्षिणी । दुर्गस्थितैर्नृपचमूः प्रतियोध्यमवर्षभिः ।
 पतत्स्रग्मासु भिक्षोय नामलक्ष्मसु पत्तिषु । यदीतं दुर्गजायाजवेना दोर्घापि नाश्रकत् । १९९
 दैनैरभ्यधिके भासमात्रे यानेऽपशीततः । विहार्यमूले दुर्गस्य धान्यखाताम्बुसमृत्तं ।
 दुर्गभाजोऽवसासव्याराशुपायपरे धियं । जाततदैरिवाधेष्ठां धनलभ्यामदधयत् ।
 विमर्शं प्रतीक्षरमय तदस्तुषिद्धये । राश्यां डासरसामन्तमन्त्रिराजात्मजैः समं ।
 कोट्येरविक्रकाद्याः शस्त्रस्य विमोक्षणं । करिष्यामो ययं भिक्षोरिति बुद्ध्या तमन्वयुः ।
 पश्यन् सङ्कटश्रेणापादधः कोटं मितोद्यति । जिनं भजे प्रतीक्षरो वोत्थानन्ताः खवाहिनीः । २००
 पूर्वस्थितैः प्रतीक्षारानुगैरान्यत्र वासरे । त्रयोधि सख्यैर्मन्यस्य बलात्कोटं जिघृक्षुभिः ।
 ते तावन्तोऽप्यमष्टश्या तथा तैः प्रतिचकिरे । नास्तीदं विक्रमेणेति यथागृह्यन्निनिययं ।
 वीरदेहद्रुमापेभ्या न्यपतयमभिर्हताः । निर्यदसौघसरघाः शीर्षभसरगोलकाः ।
 कोट्येरस्य मूढत्वं लिप्युर्ध्वं तत्र किञ्चन । खलु भिक्षोर्लब्धनामानमन्योपाद्य विनाशकृत् । २०१
 नास्त्यत्र मस्येता वीर इत्येतावत्प्रसिद्धये । स ह्ययुद्धोद्धतेर्भिक्षोर्वैज्जयचयकार्यभूतः ।
 दुषुष्टुं क्षमातां स मरुटे धैर्यमादधे । कोट्येरोऽग्निं चामिषसादश्याङ्गमराः परे ।
 एतेन हृश्यते भूरि भैरवमगदिनापतत् । पर्यवस्येदिति सदम्भमभायन्यथा च गत् ।
 विजयभूम्युत्थितं कोट्येरोऽप्ययौ । अन्येषु तत्र केवास्तेत्यय ते निययं दधुः ।
 भूपतिपट्टद्वयः कार्यभरेण स्रोपरेषमे । अद्भुतताधिकारस्तु धीर्मादृक्कस्य सफलः ।
 यथाधीर्गं मशायामखण्डादित्यागवर्धयान् । खोद्यन् भिक्षुदुषुष्टुद्वयचमकारयत् । २०२
 आनन्दाख्यः खगधीश्वरायः हतगतागमः । नीत्वा टिकं प्रतीक्षाराम्यं भूयोऽप्यरोपयत् ।

१९७

१९८

१९९

२००

२०१

२०२

प्रतीहारस्य टिक्तेन सहैवं वोक्तुं डामरैः । निःसंशयं क्षतोऽज्ञायामिभुः काष्ठशरादिभिः ।
 संरञ्ज्यास्त्रिभोचाय प्राक्षिपन्ति खगान्तिकं । दूतानुरीकृतखण्डानां भूरिधनैः मम ।
 खगस्तु दद्यादुक्तोचं गृहीत्वास्त्राभिदुग्धितः । जानाति रचितान् प्राणान् मित्रु कोष्ठेशरादिभिः ।
 समन्युः प्राप्तराज्याऽथ देहपातोऽथ दूरगः । हन्यान्मां जयमिहस्तद्व्यसः पचः प्रयत्नतः ।
 मन्वेति तेन प्रत्युक्ता मित्रुशेषं स्थितं गृह्णात् । विपात्यातः फलहकं निर्गच्छेत्पुत्रिरेऽपि ते ।
 म त्वमेधोपलिप्ताङ्गः श्रेवावस्करवर्त्मना । यातइत्यथशैलेकिं ध्यायन्मानी न निर्धया ।
 कोष्ठेशरोव्यक्तहृत्स्थसैन्यचोभेच्छया चिपन् । रुचं कालविदां प्राप्तेषां प्रतीहारेण मान्वितः ।
 नीचैः खगाद्यैस्त्यायामाप्रत्युपाददृष्टत । व्यवसायः प्रतीहारमुख्यमिषुप्रमापणे ।
 गच्छद्भिरागच्छद्भिर्य राजा दूतैः प्रतिचणं । श्रवित्यन्विजयत्वेन वार्त्ता पर्याकुलोऽभवत् ।
 तावद्भिराहवैक्षोः साहसाद्ग वलरान् । कृतयन्त्रस्य साधोऽभूदयो दृढमहीभुजः ।
 डिम्बा राजा तु गाण्डीवासस्य मित्रोः प्रमापणं । साध्यमेते हि मन्यन्ते हन् किंकेन मङ्गलं ।
 विहस्य नीचैः वित्तं खगैरेत्य चशदमी । भग्ना नूनं प्रयासं नि मृषिताद्यास्त्रिभिः परैः ।
 दृष्टग्नूतः कोष्ठकोऽयं विन्नकत्वेन वान्वदः । एते मित्राचरोऽष्टिपुष्टा अभ्यनारा अपि ।
 को नूनोऽत्र सम्प्राप्तेः धोराशः साधयेद्वित्तं । सामयो नूनमायाता मेघमस्यैव सिद्धये ।
 इत्युचुः शिबिरे यावज्जगत्सावदेव्यत । फटकेभ्यस्त्रिणां दुर्गं विजिज्ञायुधवादिभिः ।
 एकाकी चिरसंक्षिप्तोऽहन्त्यस्तत्कुनेऽखिनेः । हा धिक् परिकरो बहो निरुद्धैः सन्धैः सन्धैः ।
 तद्वैद्यचुरासीच कथच्छलोभिर्निर्गन्तः । स्फुरयोधाचिप्रफरोनिःशब्दः सैन्यबागरः ।
 योषोऽज्ञेयेत वा सैन्यं सद्येवैवा मृगमुने । दुष्टाभट्टद्विरिव वा निखिनांस्तद्वेत् मम ।
 साद्यर्थशौर्यः पर्यन्ते खोक्तुं नु भिरुरायुधं । सम्भ्रान्तयकितयासोदित्यन्त्यन्त्यन्य जनः ।
 एतावन्मन्त्रिणां सिद्धमय प्रत्युहमयः । तच्छान्तिः कार्यसिद्धिय प्रतापैर्नृपतेरभूत् ।
 सैन्ये मित्राचरायां पश्यत्यूर्ध्वार्षितेचष्टे । कोष्ठानिष्कृष्टशस्त्रैः पुमानेको विनिर्यथा ।
 रदतीभिः परोतस्य नारीभिस्तस्य चिलिपुः । शृङ्गे केऽपि वपुर्लेसकौमुभाधरवासमः ।
 बहूः पलायमानोऽत्र मोऽयं मित्रुर्गतिं भ्रुवन् । तन्मुखात् स जनेऽत्रोयोद्विक्कं तमय निर्गतम् ।
 सह मित्रोः कृतद्वेष्टतुमुने प्रस्तुतोऽयं । तस्माद्राजानुगेभ्योवा खल्यमङ्ग विनिर्यथा ।
 अद्वेष्टोऽस्मीति लोकस्य प्रत्ययाय चकुर्य च । कृपाणोमुदरं हन्तुं रत्नमाणेनिजानुगे ।
 मानुगस्यक्तमार्गां स विहङ्ग नृपवाहिनीं । अद्रिप्रसवशेषान्ते नातिदूरेऽभ्युपाविशत् ।
 लब्धसंयिरसम्प्राप्तैरभोभिर्दुर्गनिर्गतः । मायां प्रयोक्तुं प्रारम्भे प्रेरितः सैन्यडामरैः ।
 मञ्जानं तन्ममानाकर्महस्तद्व्यतः । मित्रुः क्षपायामास्कन्दमपनेयन्ति डामराः ।
 इति तदाचिकान्तीक्ष्णवी विभिर्भन्निशं मम । खगैरेत्यर्द्धिर्दिव्यदन्त्यनादृष्टतः ।
 ततः किलकिन्नारामुखैः करतानिकां । योधैर्दद्विषकिरा यष्टद्वानाकुनाप्रयाः ।

१०१०

१०११

१०१२

१०१३

१०१४

१०१५

मुक्तास्वामिद्रुहः कच्छगता राज्यं प्रसाधितुं । द्विपतो मन्त्रिभिः स्वायादत्तार्थान् को नु साधितः ।

राजकार्यं च भागौ च लम्बमानेऽथ लक्ष्मक । किमेतदिति तं नीविं खगश्यान्मभाषत ।

मोऽभधात्कुम्भदास्यापि रोद्धुं शक्यं चिकीर्षितं । खगानां प्रत्यवस्थाता कथं तत्रास्य सन्निधिः ।

स हन्तुं वैपरीत्यन्ते खगानां त्वं प्रजैत्यथ । उक्ता व्यष्टजदानन्दं जहसे चान्यमन्त्रिभिः ।

१५२०

सुदूरदर्शिना राज्ञा विषलाटावपाततः । देहपालगृहादस्त्रादारभ्यः समभाष्यत ।

अतः प्रधानकोट्टेश्याल स समगृह्यत । प्रगेवार्धरेतदथ ययुता दीर्घवागुरां ।

मंलोभावतरे चत्ता ततो निस्सम्भ्रमेऽभवत् । शिचितं पचिणमिव त्यक्तं प्राथं विवेद तं ।

स तानूचे न ह्यस्य मे नष्टे कार्येऽच साक्षरं । सर्वनाशे हतेऽमुष्मिन् खगश्यालेऽपि किं भवेत् ।

अलुण्ठया भाग्यशक्ता राज्ञ उयाल खगस्य सः । सर्वान्नियत्य दुर्गापानतीन्णादीनाजुहावतान् ।

१०१४

दस्यूनामभवः कण्ठे सन्देहं सन्निषां धियः । स्त्रीणां प्रीतयः काष्ठां तीन्णाद्याहृज्जगिरिः ।

स चर्मकैपोनपदीजद्वस्तुस्वामिधादितैः । दयुभिः स्वामिवत्सल्य ख्यापनं सर्वतोयुधिः ।

स तामूलधरः सक्तिस्सकिश्याशुयोजने । याभूदनुमूर्ध्णं भित्तुराजोपजीविनां ।

नियितान्ते ततस्सस्मिन् स तेषामन्वर्त्तत । कोट्टेश्वरादिभिर्विरं त ५ शरणमीश्वरां ।

एकैकशो लक्ष्मणेन युक्ताथैः प्रेरितैर्मंडैः । टिकः खं वोद्य बलितं निचकर्त्ताङ्गुलं भयात् ।

१०१५

स्त्रैरस्मिन्नवधरेः सपलायनशक्तिभिः । रक्षमाणस्त्रैस्त्रहसु मनस्त्रयादभुक्त्वान् ।

वीरस्तामन्त्रिलमेन तीक्ष्णनामाहवोत्तुकः । तस्यैः भिषाचरस्त्रास्तमलवत्या विनोदयन् ।

हर्म्यप्राङ्मनमायाते तीक्ष्णलोके युयुत्सया । उत्तिष्ठतां तेन दायः शोकत्रयः समाप्यत ।

तस्मिन् प्रचलिते मार्गे, प्रविश्याच्चैर्भटाः । ते च भिचाचरादीनां सर्वं गोचरमाययुः ।

भिचारेकं चणालव्यथैव पार्श्वधृतायुधं । अथावत्तूर्णमादाय शूलमेकोदहृष्टः ।

तस्य प्रहरतः शूलं भिचुराश्रितवत्सलः । चित्तापहस्येनावेगात् केशान् जघाह धावितः ।

प्रजहार कृपाश्ला च निर्यत्नाद्ये पतियति । तस्मिन् प्रहरतां भूयसौ कुमारियर्त्तिकौ ।

निर्विभागैर्हते तस्मिन्विधायुधवाहिभिः । विरोधियोधैस्त्वद्वैस्त्वयो युयुधिरैऽय ते ।

अजायन्त विविक्ताश्च शस्त्रमन्त्राक्षिताहिताः । कोटगाजगपासुरघौघाद्वद्रुमाः ।

अशकुवन्तमान् हन्तुं खड्गशूलादिभिर्द्विपः । अपस्तव्य शरासारैस्तेना दूरादवाकिरन् ।

भिचाचरमृगेन्द्रस्य भञ्जतः शरपञ्जरान् । ततो हर्म्यात् खड्गमुक्ताः पुष्टाः पाषाणवृष्टयः ।

धावतस्तस्य चोरासदृष्टिकुहितवर्णः । निममञ्ज यक्षत्पिण्डं भञ्जन् पार्श्वे शिनीमुखः ।

क्रान्त्वा वीणि पदान्याशु मपपात दिशन् चिते । ततश्चिरमृहन्तु कथं विद्विषतां हरन् ।

कुमारियोऽपि वाणेन विद्ववंचणवर्त्तना । वणिनोऽप्यपतद्भक्तुः पदिराणोपजीवितः ।

रक्तिकसु शरैरेव विद्वो मर्मणि विहृतः । मजीवितोऽपि निर्जीविव मूमावुपाविगतः ।

महाकुलोनेस्सुचितौहताभिचुरशोभत । अज्ञावभग्रशिखरी पुष्पितैरिव पादपैः ।

द्वयनोराजचक्रस्य मध्ये हर्मनृपात्मजः । नावमानस्य मानस्य लभ्यद्भिषोः परं पदं ।

विधाता नित्यविधुरस्तेजोधैर्याभिमानीतः । अकुण्डेन भुवं चक्री गृहीतात्मपराजयः ।

कोवरः कोमहर्द्दीर्घां सोऽपे पूर्वमहोभता । उदात्तेनाचक्रत्येन ते स्वस्ये न किञ्चन ।

आहोपुष्टयिकाग्रमैरागाहद्भिर्द्विपङ्कटैः । तदवस्थमादात्तोऽपि शय्यायुद्ध कुमारियः ।

स्फुरन् धोद्वयमित्येव स प्रहारवशमया । विज्ञाततत्त्वैरभिभूतित्वेन वज्रशोहतः ।

विपन्नेऽस्मिन्नत्र मूढाः प्रहारैरिति निन्दिताः । खगैः प्रजृम्भंजमोहने भिचो द्विपङ्कटः ।

अविधेयायुधमोक्षप्रणवेदनयादमैः । कैयिन्निर्जीवितप्रायोरर्त्तिकः शस्त्रिभिर्हतः ।

वयसस्त्रिंशतिं वर्षाद्यव मामांशं भुक्त्वान् । स पृष्ठाब्धामितज्यैरुदशम्यां नृपतिर्हतः ।

निदानं शिरो दीर्घं सर्वनाशेऽपि कारणं । धेपां यमूव तेऽप्येवं तदुयुः सर्वविस्मिताः ।

नेवस्यन्दं भुगां कथं क्षेरास्यतश्च नामुचत् । मजीवमिव तन्मुण्डं कियतोऽपि नाशिकाः ।

एकं ध्योन्मयविश्वविभानुं गृभौ पुनः परं । तद्देहमप्युत्सृज्य धारामु च विराज्जुः ।

मचित्रा विजयवैश्वस्मिन्स्यो मद्योपनेः । तेषां चयाणां मुण्डानि ततोऽप्युद्युपाहरन् ।

श्रीसुधारद्वन्द्वयमगाढादिप्रकाशने । दृष्टचित्रस्वभावोऽन्विधेयाय पार्थिवमाया ।

तत्र तवाहुतं भावं दर्शयन् भुवनाहुतं । परिच्छेदानुभावं न कोयामपि गच्छति ।

नादृष्यविहतोऽमायः पितुर्मै धोऽप्यभूदिति । न गह्वर्षं विगृह्यस्यं राजकण्डकद्वयपि ।

नाब्रूथ्य स पितुर्मुण्डमेव भगितवानिति । वीर्यं भिचोः शिरोव्याजभावादायस्सचिन्तयत् ।

आकारस्यास्य स्यात्सर्वं न देयैतत् । वैदयं स्फटिकखेव नार्काटोकोपतपतां ।

११००

११११

११२२

११३३

११४४

११५५

उत्कर्षात् प्रभति यत्कममुं यावन्महीभुजं । हा धिक् च मृत्युना दृष्टं नेह देहविषमं ।
 प्रसादविना येऽप्यासन् पूर्वमसौत्सवं भुजः । तटस्थादिव बीज्यन्ते तेषु मुण्डावशेषाः ।
 इति चित्तिशोऽसामान्यसौजन्यान्तर्विचारयन् । आदिदेश रिपोः श्रोत्रं तादृशस्थानसत्किं ।
 निद्राच्छेदे च निशि च ध्यायंस्तुष्टादयात्यथै । भवस्तत्त्ववैचित्र्यं मुज्जमुज्जरचितं यत् ।
 अपि वर्षसहस्रेण देशे दायाददुस्त्रितिः । नूनं न भविता भूय इति लोकोऽथमन्यतः ।

१७८०

दग्ध्रा दणं तनुघनं प्रतनोति शस्यं दृष्टिं स्रजत्युपचितोऽप्रदिनं प्रदर्शयं ।

वैचित्र्यसंस्पृष्टि विधेर्नियमेन तेन क प्रत्ययः कचन चञ्चलनिश्चयस्य ।

कृत्यं निर्वृत्य विस्त्रान्यै धोरशायप्रतो मनः । विधिर्विधत्ते दीर्घान्यकार्यमारममर्षणं ।
 आरोढुं प्रथमस्य दीर्घमदनप्रत्युक्तमसौघिणा नो सन्त्यज्यत एव पादकटकोयावद्वितीयोऽस्थिरः ।
 बाह्वस्यसनरचिषः कलयतोभारवातारान् सुखात्यारोहेण परेण तावदसहाधिधीयते पृष्ठभ्यः ।

१७८१

एवमेव क्षपामात्रं राज्ये निःशत्रुतां गते । शोकमूकोऽनुपस्थां प्राविशल्लेखहारकः ।
 दृष्टः सभ्यैः स सभ्यलौक्यैस्त्रिजैवास्त्रि भूपतेः । यातोमित्राचरः शान्तिमरातिर्दत्तदुस्त्रितिः ।
 भ्रातरौ लोहरगिरौ मद्भौ दैमातुरौ पुरा । न्यस्तौ सुस्मृतभूषेन यौ तौ सन्तुष्टलोठनौ ।
 ज्येष्ठे मृते कोट्टमृत्यैः कनिष्ठं लोठनं हठत् । तमिहाद्य त्रियामायामभिषिक्तमभाषत ।

सुतभ्रातृमृतेऽर्द्धतौराज्यार्द्धस्मृष्ट पञ्चभिः । निर्घातं सन्ध्यादूषे कोशेषु स तमोऽश्वरं ।

दूषेत मुञ्चेदाक्रन्देत प्रसारितभुजः पतेत् । स्वयादिस्त्रिजैनिःस्पन्ददुःखं गच्छेदथ भुजं ।

१७८२

दीर्घदीर्घस्यग्रमचिप्रदृष्टतमना गृपः । अथैतत्कालनिपतदुर्ध्वोत्तावज्जघ्णितः ।

इति सभास्य दिक्पादैरपि साकृतमोचितः । नाकाराचारचेष्टाभिः प्रागवस्थां स्रष्टौ नृपः ।

न ह्यनन्याभिभूतेन सर्वतोऽपमद्वर्त्तिना । तादृशा वैश्वे नान्यः स्रष्टुर्ध्वो हि भूपतिः ।

पिबास्य यदन्नाद्यं राज्यं भूय प्रसाधितं । अनेनार्पि हतारानिर्विहितं पैठकं पदं ।

हारितैः दुर्गैकैश्चैतौ नष्टनामापि दारकः । दायादशेषो यश्चैको निर्धनो वीतबान्धवः ।

१७८३

धनमानान्तद्वारिवर्षान् व्ययनमादधे । उपसृष्टप्रिये देशे तत्रैकस्मिन् हते हिते ।

मित्रदुर्गार्थमप्यग्राः प्रोद्धताः बहिर्गोधिनः । भिक्षप्रवृत्तिरुं केऽप्यन्यमेतत् मण्डलं ।

तादृद्रिकपनिस्तोर्णमाहात्म्यम् महोपतेः । धैर्येण स्रष्टुं जाने राघवोऽपि सहायकः ।

प्राक्प्रेषितं हि साध्याश्रयमे निर्व्यासने च तं । तुत्यानुभावमन्नापिर्त्तितैः गणयन् गुणान् ।

आहृतस्तमिषेकाप्य विष्टस्य वनाय वा । न मया लचिततन्म स्वल्पेऽप्याकारविश्रमः ।

१७८४

कान्तोप काननाम्नेषु मकार्त्तं सानुमद्य तं । भूयः त्रिधं प्रतियुष्य स्यात् सावधि मोऽभ्यधात ।

एकचक्षुःशुभ्रमग्निम् महर्षे सुपदुःपयोः । ईदृक्कसद्भाभेरादस्योत्तरं महत् ।

निपतं निष्पादानां त्रिं दधंयितुं जने । नात्रैककृत्तव्यमं स्रष्टोऽप्यास्त्रिद्विधः ।

अथानुतानि लयानि वस्त्रमाणां भूपते । कोऽमुय वज्र मन्थेन धामये मति स्रष्टुं ।

धैर्यान्विना कार्यशेषं ज्ञातुं राजा सविस्तरं । पृष्टोऽय कोट्टट्टत्तान्तमाचखौ लेखहारकः ।
 उत्सृज्य भागिके कोट्टं प्रधाते मण्डलेन्द्वर । सुतोद्योगोऽभद्रुप्रो प्रेमा संपन्नमत्तधोः ।
 मण्डनाभ्यवहारस्त्रीभोगैकाग्रो मदोपया । स हत्वा स्वयन्मुखाध्याय्या भयं व्याहरत् ।
 कुल्यानुकम्पिना दृष्टुत्पाटनायै स वारितः । दैवेन नादादद्धानां काञ्चिद्वाचमाफिषां ।
 मायाभ्युदयनो नाम कायस्थः स्थूलवाञ्छितः । माजिकश्च प्रतीहारीव ह्नुमूलस्य मन्त्रिणः ।
 पुत्त्रेभीमाकरसेन्द्राकरद्याचान्तरे समं । दुष्टुचरस्तव तत्र वधं प्रेम्बोयचिन्तयत् ।
 अलब्धो हन्तुमप्राप्तावसरैस्तैः कदाचन । कोट्टादद्धानां कार्यवशादवरोहसः ।
 कम्पौरेभ्यो नृपेण न्यावधेयप्राणवृत्तिना । प्रेषि शासनभेताद्गिति प्रत्ययमिद्वये ।
 कोट्टाकमामशेषाणां गूढलेखाविधाय ते । निबद्धसन्निधः पृथ्वमभियेच्यस्य भार्यया ।
 दृष्ट्वा दुर्गन्निर्भविं कृत्वा च निशि सोढनं । सिद्धं राजस्वामिविष्णुप्रासादाद्येभ्येष्वथत् ।
 शरदाख्या वधूरेका कापि सुस्मलभूपतेः । तत्र स्थिताभवत् घुडा तेषामनुमनप्रदा ।
 तदपि तेरेयान्त्वभञ्जनेरंगलानि तैः । कोभान्निरायं पर्याप्तं कोभरन्नादि जहिरै ।
 स मृत्यैः सन्नभिस्तद्वत् साहसं सुमदत् कृतं । दानेन त्याजितायामा चण्डालैः प्रतिभूलता ।
 मेरीठय्यादिनिर्घोषैर्निर्निद्राः कोट्टवासिनः । कृता राजोचितकान्पमपत्यस्य सोढनं ।
 ऋष्टपृथ्वीतादृषोदात्तश्रेयः स विजयं । नित्ये जनाखूपाभात्ययोगदीपेः प्रकाशितः ।
 प्रेम्भः पार्थस्थितस्तान्भ्यामानवद्धारकोऽन्तिकं । ससैन्यौ सुभूयस्ययाशिकाख्यौ च ठकुरौ ।
 तदाख्यया हितास्क्रन्दं भद्रलोषामश्रेयतः । रात्रिमेव च त्र्यंशुसंभ्रमाण्डुरीशैर्था ।
 प्रातः प्रेमाय दुर्वात्ताश्रवणेनोष्णदाहण । सन्तापमानेयोष्णांशुकरैरोद्गुमुपायया ।
 तं प्रतोलीतचप्राप्तं निर्यातैर्भैरिसैनिकैः । पराङ्मुखोऽस्तं वीक्ष्य चचितोऽस्त्वन्तिकं प्रभोः ।
 श्रुतेति भृशस्तरया सङ्गं सोढरमन्त्रिणं । विचरजोदयदारपतिमानन्दचङ्कनं ।
 भूमिज्ञा तौ चि कोट्टस्य विवेदानन्त्यदेशजैः । सोऽप्योज्जतादिरन्नाणं सचपाद्गणसमौ ।
 प्रविष्टश्च पुरं दृष्ट्वा प्रीतिदायार्थिभिः शिरः । आभ्यमाणं भट्टैर्भिराचिथेतानदाहयत् ।
 राजादेशादसंख्येस्त्रीभूयिष्ठैरसौ जनैः । नप्ता पेतामहं देशे दक्षमानोऽयमोच्यत ।
 कासे योभोदयोदिक्रिभामौ स्वविषये नृपः । सिद्धिमथदधानोऽपि प्रहिणोति स्म रिह्यं ।
 सगौर्यस्वामिभक्त्यर्थेनैषुद्धादिगुणोज्ज्वलः । तेन क्षमाधरायः समभावि जिगीपुषा ।
 भवितव्यतया दत्तयोमोहः प्रेरितोऽयत्र । शठाभात्यैरभूद्भूयस्य कपयुक्तमन्त्रितः ।
 शोभोऽयं दुर्गामात्यैर्बन्धुभिर्भक्त्यर्थे वैरिणः । अनुमते कृतारब्धोन्मत्तान् योभोस्त्वशेषत् ।
 उदयः कम्पनाधीशो राजाऽपि पर्यस्थित । सर्वमात्यप्रतीहारनन्त्यगच्छत्पुन परं ।
 राजात्मजहयारोहबासराभात्यमित्रया । दैर्घ्यं तत्समयावापि सर्वमामय्युदयया
 समेत्यसदृशिकानिविष्टकटकोदिरः । संयतोऽतं प्रवृत्ते सर्वोपायविरोधिनः ।

१५१

१०

११

१५०

१५१

१५०

लक्षादयः कुलपुरे कोटोपान्ताश्रये स्थिताः । भयभेदाहव्ययान् प्रकम्पमनयनिपून् ।
 सुखसङ्गापतिर्विहोलेठने तत्सुतामदात् । यक्षैः प्राकृष्टलोखायां वज्रमलधराभुजे ।
 साहायकाय प्राप्तस्य तस्य सैन्यैर्द्विषचमूः । शूराभिषद्य युद्धेषु प्रत्याग्राहि प्रतिक्षणं ।
 तेषूपरुद्धराष्ट्रेषु भयदोलायमानधीः । अङ्गीचक्रे नरपतेर्नति दण्डश्च लोठनः ।
 रतावत्सिद्धमफनारम्बीनामत्र दुस्सह । काले बाह्वितिरस्त्राकमुचितास्त्रिजलाधवः ।
 शरदारम्भसुभगे क्रमात् काले बलोज्जिताः । अशारम्भि विधास्यामः सर्वारम्भेण शोभनं ।
 प्रत्यन्तं लक्षकेण प्रहितं नादधे नृपः । अन्ये च सन्निषोमन्त्रं शाय्यादर्भणवर्तिनः ।
 सर्वाधिकार्युदयनः प्रतिश्रुत्य धनं वज्र । साहायकार्यमानिन्ये सोमपालमपि प्रभोः ।
 अपोतेयः स समन्वयद्वेऽपि धननुब्धोः । द्रुह्यते स महायापन्निमप्राय महोभुजे ।
 वज्रयदोलेठनयेत् किं मे समन्वयेत्तथा । अन्यथा भवतामस्मीत्यन्यान् वक्ष्यामि कैतवात् ।
 दम्भमिच्छामिभिसन्धाय सोमपालोऽभ्युपायौ । समर्थेन हेतुरासेत् सुज्यैव्येति कियानपि ।
 स हि भिचाचरौमुत्सृज्यन्निवार्यानायितो यदा । सोमपालमुखेनोर्वाभुजा राजविसर्जितः ।
 दूतः प्रार्थयमानश्च तानर्थान् प्राक् प्रतिश्रुतान् । अणिकसोत्तमैर्यथैव प्रदातुमनुबध्नत ।
 तदा भिचाचरं जानन् दूतकल्पमनेन नः । व्यसनप्रश्नेन कीदृश्यं दत्तवशां प्रकाशयन् ।
 मदेन न ददौ किञ्चित् सोऽयं भिचाचरं हतं । श्रुत्वा निरपयेगं खं राज्ञोऽज्ञात्वा घमोक्ततां ।
 यावदेकाहमभज्जोह्रव्यसने भयं । तावन्निद्रम्य सम्प्राप्तोत्सोके भूयोऽपि मन्यभाक् ।
 लोठनं बद्धमन्त्रिं वः करिष्यामोति भूभुजः । उक्त्वा दूतं लोठनेन दापयिष्यामि काञ्चनं ।
 पुत्राभ्यं कथयित्वेति सोमपालश्चिकीर्षितः । बलितामवललक्ष्य सर्वेषां स्वार्थं विदूयै ।
 समं सोमेन तत्सैन्यमन्यप्रस्थितिलक्षितैः । मितैरनुगतो मृत्योर्धोरमूलकमासदत् ।
 कुलकं ॥ यदा नौचित्यदुष्प्रांशुर्वर्षदूषितकीर्तिना । भोगलुभ्यतया तेन हता विततसमता ।
 तुषारप्रकर्षराश्रुकजलपानाद्दुर्जरः । त्यक्तं भोग्यं वृद्धं सिग्धं कागरीरं न शशाक सः ।
 यत्तुपं शूष्कमृत्तादि वशिर्भोक्तुमपारयन् । यैस्तैरुपायैः कगरीरान् प्रविचिचुरतोऽभवत् ।
 कागरीरकाः कार्यशेषमदृष्ट्वा शीघ्रमेविताः । आकर्ण्य च तदायातमाकुललमग्निश्रियन् ।
 भुञ्जानैर्भृष्टमांसाणि पिबन्ति पुष्यगन्धि च । प्रतीहारापतेन हारि मादोर्कं लघु मोतलं ।
 आनेयामेः यवात् सुस्निमाह्वय गन्धु भयुगे । इत्थं विकल्पनैस्तैस्तैराक्षोपुरुषिकाः कृताः ।
 कागरीरकैर्मितैर्युक्तं गगने भैरवकैरपि । अभिषेणयितुं शकुनैर्नैऽप्युद्यमिनाऽपि तं ।
 आश्रयाय च मुष्याय भूभुजा च करारणं । विदध्यां जपविंशाय वरमिच्छामिमानिनां ।
 यज्ञशर्मथामानेन लोठनेन तिरछतः । सोमपालः प्रियं किञ्चिद्राजपथे न्यदभयत् ।
 मयि शय्यारुग्धेयानां यथायां धैरविपद्ये । सुशोभिताय स रत्नमन्त्रियसि किमाश्रितः ।
 इति निर्भस्मितशोभेन शशि स्नाहंक्रियायितः । रत्नानुसङ्गं वज्रद्वयो राजसंन्यस्यैऽभवत् ।

१८४

१८५

१८६

१८७

१८८

१८९

जरदापाठमंजातम्रीतज्वरमहाभयः । बह्विनीमयोत्थाय विद्वैः निशि लक्षकः ।

१८०४

विष्टदूताः कटकं नष्टं वक्तुं प्रभोर्दुतं । केचिदन्वसरन् सुखिं सैनिकांस्ते जिघांसवः ।

पारैष्येकेन भूपालसैन्यमन्येन वैरिणा । वर्त्मनः शस्त्रदुर्गस्य तुल्यमेव प्रतस्थिरे ।

शारस्वरपथं वैरिवश्यं त्यक्त्वा धियासवः । स्वाधीनं कालेननायेन सङ्घटेन तदन्तिके ।

तस्मिन्नहन्त्यखलिते धनिकावासनामनि । यामे सैन्यान्वैद्येन सौकर्यावचक्षुषम् ।

अनुप्रस्थापिनोऽभ्यर्णयामकेष्वपि दुद्रुवुः । भुक्त्वा पोलाय ते निर्युनिर्ग्राह्यमकुतोभयाः ।

१८०५

अथायातं विद्विपद्भिः स्वस्य आवयितुं द्रुतं । सोमभृत् सुज्जिरभ्येत्य त्वय्येषामकारयत् ।

चण्डाग्रेष्वपाशु पलायाश्चक्रिरे ततः । तैस्तेः श्रेष्ठपथैः सेना निरवष्टम्भनायकाः ।

चित्रास्वराणि मुष्णद्भिः प्राक्लेप्यज्यन्त मन्त्रिणः । भूप्रकल्पगण्डशैलानानाधातुद्वैरिव ।

लुण्ठमानश्चमृत्वातं नादधे कथिदायुधं । तदान्वयेन वा तेन स्वात्मनान्यसु रचितः ।

उत्सृत्य लघयन्तोऽद्रीम् केऽपि शोणाधराशुकाः । रक्तस्त्रिजो गतौ प्राप्सुर्कटादव पाटवं ।

१८०६

कोऽप्यन्वरपरित्यागविकसद्गौरवियहाः । हरितालशिलाखण्डादव वानेरिता ययुः ।

गूलवेशणवनाकीर्णैः शैलेरक्षत्रवियहाः । केऽपि आसोर्दुपुत्काराः करिपोता द्वावप्रजन् ।

किं नामोदीरैर्भैरवी स नाशोत्तत्र कथं । निरयेव विपर्यस्तधैर्यैर्ययं पलायितं ।

भृत्यस्त्वन्वाधिहृष्टोऽय गच्छन् मूढः प्रधावितुं । प्रतीहारोद्विषयोधैर्दूरात् केयिष्ठलोच ।

निरंशुकः सख्यौशुकफल्केयूरकुण्डलः । प्रतिशायानुभूते तैः सर्वप्राणप्रधावितैः ।

१८०७

अम्लाहतेन शृत्येन त्यक्तः स्कन्धाह्वयस्ततः । स निम्बन्दरवस्तिष्ठक्षेत्रपाशे महाजवैः ।

नववन्धनशोकार्णशारिकाकृशविग्रहः । स गङ्गातिरिव व्यञ्जद्विषः सङ्कुचितचणः ।

बद्धस्य मे मानधनप्रहर्तुर्नृस्यमात्सरं । इतोऽधिकं भुवं सुज्जिर्जिदथादिति चिन्तयन् ।

स्कन्धेऽधरोष निशेष्टोऽतःप्रावारभूषणः । नदद्भिः सोपहासन्तैः सुक्षेपं व्यनीयत ।

प्रच्छाद्य सत्त्वान् वक्त्रं सोऽशुकेनैव नोर्चितः । दृष्ट्वाजङ्घेत्युक्ता तस्मै स्वात्यंशुकान्यदात् ।

१८०८

प्रावारिताम्बरं कृत्वा हयारूढश्च ते पुनः । धैर्येणायोजयत् त्विग्धैर्बोभाभिः परिसान्त्वयन् ।

निर्लुण्ठितहृद्भासिकोभैः परिहृतः खगैः । ततोऽद्रीन्ना तं श्रोमान् सोमपाटान्तिकं ययो ।

इमाथोमाङ्गनामीडतडित्तरलविभ्रमाः । भाग्यमेघानुयायिन्यः स्वायिन्यः कस्य सपदः ।

आराधनधिया सैवं यस्यायोभोगि भूत्यवत् । गात्राणि कुडुमाद्यैर्हृषापचर्यन्त च स्वयं ।

सोमपाटादिभिः प्रकैः स मापैरेव पद्मैः । नेपास्ये तथाभूतस्तिष्ठेत्तैर्कैर्भाष्यत ।

१८०९

सोऽपि प्रसितयेतोपान्तश्यामाननः परैः । वनोकादव सङ्घोऽभृष्टैकमूकोऽनान्तरैः ।

अर्पितं सुज्जिना सोमपाटः स्वीदत्य लक्षकं । जानन् शङ्कोतान् कम्पोराद्विशरात्रं न्यवर्तत ।

सोढनस्यान्तिकादेत्य स शूरेभ्याजिकादिभिः । प्रतिशृत्य प्रभूतोचैः प्रतीहारमयाच्यत ।

कम्पोरादिप्रतीहारविद्यापदानुयायिभिः । तदा न कैरमन्यन्त सम्प्राध्याडामराण्डजैः ।

लब्धेनापि प्रतीहारायत्तं राष्ट्रं जिघृक्षुः । भूरि चादिभुजा वित्तं राशोऽकारि न तेन तत् ।

१८९५

भग्नमानेष्वात्येषु प्राप्तेषु नगरं नृपः । हरिते च प्रतीहारे न धैर्यात् पर्यहोयत ।

धैर्येणैवैर्द्वैराज्यं पुरा भित्ताचरोऽकरोत् । यैषाण्युत्पुषिते राष्ट्रे वृद्धावर्त्तिष्ठ संसृतः ।

भ्रष्टता संगृहीतानां प्रीतञ्चररुजा ततः । तेषां दशसहस्राणि व्याधानां निधनं यतुः ।

विरराम तदा देशे न मुहूर्त्तमपि क्वचित् । बान्धवाकन्दतुमुषं प्रेतवाद्यमहर्चिषं ।

घोरघर्षघृणिशान्तायेष्वयवेक्षतिस्थितिः । सोऽनुक्ताहृतः कावो नष्टराज्यदवाभवत् ।

१८९६

नामादिगन्तरायातैः प्राप्तेः काशोरकैरपि । लोहरोऽथ प्रष्टुर्द्विं राजद्वारमजायत ।

काकतालीयसम्प्राप्तलोत्तरनृपश्रियः । अकुण्डा लोटनल्यसीत् स्फूर्तिर्ज्वितपतेरिव ।

तस्याकारपरिक्षेपैश्चामिजटत्तयः । भोगेष्वाद्याभ्राह्मण्यभृत्युचादयोऽभवन् ।

नास्त्यानवर्षा स्थाने वा बद्धमुष्टिर्ज्वितभूतिमान् । स्वयं पाकनिष्कसंख्यं हारोव्यभायत ।

ह्यादानिरङ्गुशगतिः स्वयमातपस्तु ह्यायानितः शतप्रपञ्च निजप्रपञ्च ।

दुःखं मुखेन दृश्येत्तमनन्तदुःखपीडास्तुबोधविधुरार्त्तसुखस्य वृत्तिः ।

१८९७

तादृगभ्युदावाप्तेर्नोऽन्येऽधिके गते । एकस्तनोः सुतेः दिक्ष्वे लोटनस्य व्यपद्यत ।

तमेकपुत्रा शोचन्तो शोकग्रस्तुहताशया । ततः प्रपदे प्रलयं मत्ता लोटपल्लभा ।

पट्यामभिधमावायां गुणवैष्ट तयात्मजे । विरत्रे षे तया लक्ष्म्या न हृत्यं किञ्चिदैवत ।

निष्ठेहलस्य भृपातसुतमस्य विजृम्भितं । मोहणी वा श्रियः प्रत्यक्षदृष्टासीत् पुनः सुखं ।

अकारयश्रिधर्नोऽपि तथा दृष्टस्य कानवित् । लब्धे पटुचिन्ता मोक्षं लज्जकस्य चमापतिः ।

१८९८

दृष्टदृष्टिपरिचित्रमुप्यष्टष्टो जनः पयि । तस्मिन् प्राप्ते न क्षोऽज्ञासीद्वा प्रत्याचता श्रियः ।

स लक्ष्मीमहिमचिद्रविद्वताभिभवप्रयः । प्रभवन् पुनरेवाक्षिप्रपञ्चानुपहसनः ।

धनप्रलोभानिर्नष्टमन्त्रवैद्यमपाटवः । सुजिः र्धाचिद्यस्यार्जं भजे लोटवभूपतेः ।

दत्तवान् भागिकसुतामित्रासमपाहरत् । स तस्याद्यप्रियापायदुःस्थितिव्ययथा समं ।

अभयं पाषिं पप्ररथयानोतशान् कृती । तस्य सोमनस्यस्यामुदाहाय तदात्मजां ।

१८९९

स्वप्रधानममट्टेभ्यः द्रुमूतं विधाय तं । बोध्याहतस्य साचियपहसानृण्यमायधे ।

अचिनायचषशीरप्रभं कामरादिभिः । वज्रशः प्रायेभानेन प्रेरितो नवभूभुजा ।

इत्यं भूतं हतैव स भगं सोमान्तभूमिपे । अयं च लघितं शत्रुं नीतिं प्रायुक्तं सौख्यं ।

ततोदयदारपतिशायारभे गभीरधीः । अलुप्तमलः स्वयं षे मारोतरविदामगात् ।

तत्तत्तः स हि निर्नष्टमन्त्राऽप्यर्थिता हि तं । दानमानादिभिः स्वाभिप्राये नित्यादिनोऽभवत् ।

१८९०

वमप्रस्यागिधे स्थाने मोहरादूरगे स्थितः । अखिजोऽस्मिन्महानिर्भेदं नित्ये दिपदसं ।

षटासनाभिप्रायेऽस्मिन्मिथ्या तथैव वा दधुः । भवं लोटनभूपात्तात् मार्जितेदारकादयः ।

हमयोऽदिकमन्त्रान्मुञ्जे । अस्याप्रयोनृपः । वेत्ति तन्मरधेनोऽपि तदाश्रयमेति मे ।

मञ्जानं सहजाख्यायां रात्र्यां सुसुप्तमपतेः । कुर्वामनाजुनं मृपं सोहरेऽभिन् हिताय वः ।
तन्मेमाणमिवाकस्मादभिमन्वत्त लोठनं । सन्दिदेशाय तान् धीरो जयमिहोमहीपतिः ।
व्याजेन राज्ञां भेदिष्टं तत्कोटं स्त्रोचिकीर्षुणा । प्रतियुतमत्रिस्तैस्त्रिस्तैश्च तयैव तत् ।
मनार्जुनं लोठनाऽय गत्वा प्रारब्धचार्तिकं । तदाद्यान् आदस्तुनून् आदिकानप्यवस्थत् ।
अवसृष्टतनूजेन गङ्गां सौख्यमिना भजन् । परं विग्रहराजेन प्रतिहार्यमजियहत् ।
राजा व्याजात् पिष्टव्येण बद्धमन्त्रिरुपायवित् । तखरे जारितं राज्यं तैस्त्रैः स्त्रोक्तं नुयमैः ।
विष्टय गृहं निष्कम्पराज्यः सुजेः परित्यमात् । मासान् कांश्चिदभङ्गेभो हृत्यावर्त्तिष्ट लोठ
सुजिः पद्मयापत्यं प्राकन्यामानिनाय यां । अनूढाया विवाहाय तस्या मातरमागतां ।
आकथ्यत जलादीनां प्रभङ्गेऽभिन् मगौरवां । सामान्योदपितपुरं हतप्रयुक्तो ययौ ।
माजिकाधैरय प्राप्तश्चैर्निर्गत्य बन्धनात् । मन्मार्जुनः कोटगज्ये संहतरभ्यपिच्यत ।
ठक्कुरेः प्राक्वदानीतैः प्रतोलीनसमागतान् । स्रष्ट्यांस्ते सिंहभूभक्तुः प्रविचित्रव्यवहारयत् ।
पष्टे ऽब्दे लोठनः गृहकचयोदग्रां स फाल्गुण । यथासुञ्च राज्ञेन तैयगुग्गु व्ययुञ्जत ।
अनूढां कन्यकां मूढः मन्ददृष्ट्यायीकृतं । प्राप्तां परस्य भोग्यवं भाग्यहीनः गृहोच सः ।
अटित्वाटालिकादिभ्योदिशेभ्यो मष्टमकिना । तेन सुजिबलान्कोशप्रपेः कश्चिदवाप्यत ।
पूर्वाह्णतान् सिंहभूभक्त्याव्यक्त्य माजिकः । निनायाप्रतिमलनं मष्टाजुनमहीभुजं ।
तेनातिययता नयवयसा भुभुजा हतं । मौक्तिकैः पुगविच्छेदे ताम्रनार्षणमेकदा ।
वधेताविपयौत्सुक्याद्वाटकं कुहनादिपु । त्यागितं तस्य तत्त्वज्ञैः सदोषमुदघोष्यत ।
प्रजोपतापोपचितः कोशः सुखलभूपतः । तेनातिययता खैरमनुरुपययः हतः ।
गणकाचारणद्वैगृविटचेटादिपेटकं । साधून् विधूय सोऽपुण्याङ्गमोऽप्यः कुमतिर्यतः ।
सपन्नसादहितसाधदि वा वक्त्रिषाङ्गवेत् । द्रविणं क्षाणिपानानां जनतोपद्रवाञ्जितं ।
प्रकापीडवजं चित्तं अयापीडमहीभुजः । दास्याः पुत्रैस्तपत्राद्यैर्विजुतं नतुरन्तकैः ।
लोकसंक्षेपनोद्धूतशोकः इन्द्रवर्माणः । प्रभाकरादिभिः खैरं जायाजारैरभुञ्जत ।
अनहवशया गङ्गागङ्गनाटजिनार्जितं । दधुः सुगन्धादित्याय धनं सधोगभागिने ।
राशोयमस्करस्थायान् व्यधोचक्रेतिषस्त्रितान् । अङ्गनान्द्रवैवग्यादन्निङ्गनजनङ्गमा ।
पूर्वराजाजितं पार्ष्णमुनिः प्राप्तधनं मृतः । दाता आयोपपत्येन तुङ्गादीनामजायत ।
मङ्गमराजश्रोत्रेखामुखाक्षमधुपैर्धनी । मुपितोव्यङ्गसहाधैर्निविडोपार्जनसूहः ।
अप्रत्यवेत्तापितप्रजस्र जगदूर्जिता । अन्नेऽनन्तमहीमर्त्तुर्भिभूतिभेगमादभूत् ।
पुष्टेणापाचसाधार्थ्या आरमात्तरमा हतः । कुकटः कोटलोद्धूतः कोपः कणभूपतेः ।
सह गेहः समं स्त्रीभिः सवापुस्त्रैरभूद्धनं । अत्रान्तर्जनतर्षण इधेदवक्ष्य वक्त्रिमात् ।
चन्द्रापीडोत्तवावन्तिवर्माधर्षभनिधुरैः । निष्ठा न्याय्यस्य कोशस्य सवायामुचिता कथित् ।

१११५

१११६

१११७

१११८

१११९

११२०

चौरचाक्रिकसीमान्तभूम्भेदेष्ट्याविटादयः । लुण्ठिम्पारोभिरे पुष्टं नवे मन्त्रार्जुनोदये ।
 वक्षयित्वाप्यरीन् भृष्टत्ताम्यन्विघटितेष्टितः । अथ चित्रगं तृष्णमास्तन्दाय व्यसर्जयत्
 द्वारपादाग्रयोस्तुत्याधीकारेण प्रवर्द्धितः । सोऽनन्तवामन्वयुतः पदं फलपुरे व्यधात् । १८११
 खलेहिरे न वितता अपि दुर्गममाश्रयात् । मन्त्रार्जुनचमूर्जेज्ये जेतुं तदनुजोविनः ।
 भेदाय कोट्टमास्तुदस्तद्वृत्त्ये । राजसम्मतः । मन्त्रार्जुनानुगैराचौ हतः सम्बर्द्धनाभिधः ।
 युद्धमास्थेऽपि तिष्ठन्तः कोट्टे भयविधेयतां । कोट्टेश्वरेऽन्वगायाते तवामित्राः प्रपेदिरे ।
 प्रतिश्रुततरो वद्धमन्त्रिः स व्यष्टजत्ततः । सभाजनाय जननो तेषां मन्त्रार्जुनोऽन्तिकं ।
 सा वैषयं विविक्तेन वशेनैश्वर्ययोगिना । कोट्टेश्वरादीन् सोत्कण्ठांशके चपलचेतसः । १८१२
 तस्यां गृहीतविश्रमं व्यावृत्तायां तदन्तिकान् । द्वारोपशय ददावूरीकृतं मन्त्रार्जुनः करं ।
 आश्लेषो राजजननीचक्षुरागेण कोष्टकः । दिदृक्षाकपटात् कोट्टमास्तुद मितानुगः ।
 अर्द्धरुद्धेन सधिसत्तेन चित्ररथस्ततः । समूतप्राभूतोभूमिभक्तुः सविधमाचक्षे ।
 राजा तु समस्य ततः प्रायुक्ताङ्गनिष्ठाविना । उदयद्वारपतिना नीतिं जेतुमरीन् पुनः ।
 वीतास्तेन्दोर्लोठनऽपि गते पद्मरयान्तिकं । सेभेऽभिनवभूषालः किञ्चित्पादप्रवारिकां । १८१३
 तदूढवान् सोमताल्यां तां पद्मरथकन्याकां । उपयमे हतायामो नागपालात्मजामपि ।
 तस्मादङ्किकयामूढास्तेभिरे गूढकैतवाः । भूभुजः सोमपालाद्याभूत्यभावेन वेतनं ।
 कविगायनजल्पकयोधचारणषेष्टितैः । वक्षो मुमुपुर्ध्वनास्तेऽपि तं राजवोजिनः ।
 स्वव्याप्तियरोपांक्रमशो दृष्टो रटन् सञ्ज । जज्ञे वाक्प्रौढिमाचेष वालिगोऽकुशनाग्रयः ।
 केतोरिवाभद्रहेतोः प्रदीप्तं वदनं विना । अनिष्टुगाकृतेर्दृष्टं तस्यान्यत्र न सौष्ठवं । १८१४
 अत्रान्तरे नृपः मुञ्जिं मध्वराशोपविक्रमं । माभूत्सन्नाजुनेनापि शितोऽवाविति चिन्तयन् ।
 निर्व्यासने प्रवेशे च प्रभुः सज्जनतेऽधिकं । तात्कालिकीं प्रतीक्षारशक्तिं काञ्चिददर्शयत् ।
 स कल्पनाद्यधीकारमग्रे राजविर्माजतां । वितरन् मुञ्जोप राजस्थानकार्यसञ्चयं विना ।
 निजोपाय गृह्यायातसोमशानानुरोधतः । प्रयीदन् वामहस्तेन निजजूटसञ्चयं मदात् । १८१५
 आह्वय प्रददौ सत्य तस्मात्प्रैरितोऽपिणः । आयाय माद्रया दृष्ट्या यस्मिन् दोषोऽव्यधात् ।
 भवं हिताय योऽहर्दं विधूयोदयधन्ययोः । अभजद्रिम्हः मुञ्जे प्रवेशे प्रतिज्ञोमतां ।
 प्रत्युद्गमेन समान्य मुञ्जिं प्रावेशयद्रूपः । देशाग्रिम्याङ्गन्यादीन् मानसाद्यतु तद्विरा ।
 हृतागाः कापतालम्बः क्षणे सीत्तैर्जिघांसति । कोष्टेश्वरः पद्मापट शोभोदन्मदन्तिकान् ।
 आस्तन्दागते राशि गृहीतमनुश्वरे । सपक्षभेदोपहतः कोऽय देशान्तरं यथै ।
 मोटनम्बु निजयाद काञ्चिदालम्ब्य दम्भुगन् । वयसीनाभिधे स्थाने वसन् मन्त्रार्जुनं यमात् । १८१६
 तत्र दृष्टमवगाद्यमेवास्म यन् पुनर्यः । पश्चिष्टोऽपि पदद्वयपदं तमजयत् यदा ।
 जरात तरुगोमृष्टिं चरात्तद्वादिभक्तस्य तदा । सम्यं च सोऽकरोत् ।

राजराजाभिधानेन डामरेणार्थितस्ततः । कश्मीरराज्यस्यास्यै कमारज्यमाहृत ।

तद्वेत्य समीपस्थे हते चित्रयेन सः । तस्मिंस्तव्ये प्रययौ वधनीसमुत्पुनः ।

तस्मिन्नास्कन्दमस्कन्ददत्तशालिकामपि । श्वरोद्गमशकोऽभून् कोट्टे मल्लार्जुनोऽवसत् ।

१८८५

भ्रातृव्येण पित्रव्यस्य दापयित्वा धनं वज्र । ततः कोट्टेयरो याचासञ्चः सन्धिं न्यवन्धयत् ।

लोहरे विहितस्त्रियं गृहीत्वा लोठमं ततः । कश्मीरोर्यौ पपातासौ विजिघृक्षुः क्षमाभुजा ।

गिरीगुह्यप काकोटद्रुज्जे विहितवान् पदं । निपत्य मार्गेऽनुहृते यावदन्यैश्च डामरैः ।

नावाप योगं निर्गत्य क्षिप्रकारी क्षमापतिः । सर्वोद्योगेन तं तावदुत्थानोपहतं व्यधात् ।

अत्रान्तरे प्रतीहारः प्रापास्तमपपीडया । न सपत्न्यस्त्वपुष्पनामनपायित्वमायुयः ।

१९००

उत्साराणाप्रियतया परिरुद्धसर्व्वदारे गृहे निरमुरोधतया वधन्तः ।

सप्तस्रुक्षतधियोऽप्रतिघप्रवृत्तेर्धिग्जानते न रभसाक्षितेर्निर्पात ।

कुर्व्वाणोत्सारं तस्य गृहजा सततं मृणां । नाज्ञासीन् सुखसुप्तस्य पृष्ठे पतितमन्तकं ।

क्ष्वरितः स हि निद्रुतज्वरः क्षपिति विज्वरः । विदित्वेति न विज्ञातः स्वपत्रेव स्ततस्तदा ।

सलोठने कोट्टकं ऽय प्रयोत मृपतिः पुनः । न स मल्लार्जुनो नापि कोट्टको न स लोठनः ।

क्षत्रनोदयनं पार्थस्थितं मल्लार्जुनोऽवधीत् । तस्मै चुकोध मथ्यस्य स्थापितस्तेन कोट्टकः ।

१९०५

अनुनित्ये न तं सिद्धं स समुत्पन्नस्ततः । अभिषेकयितुं क्रोधादधावत् सह लोठनं ।

कोट्टकोमल्लकोट्टाद्यैर्मितैरुक्ताऽपि सादिभिः । तीर्त्वा परोष्णीं तथैवां निक्षमायाप्रमायिनीं ।

हतेषु तेषु संशमे खगैस्त्ववकादिषु । वधं प्राप्तः सिंहभूयत् देवाश्च स नृपोऽहतः ।

आरुढः कोट्टमुद्गं न मानमूर्धः परिच्युतः । भयप्रतापोभूयोऽपि समपत्त स कोट्टकः ।

विस्त्रय्य लोठनं तिष्ठन् निर्भरमगमत्युनः । अनिर्वाहितदेयेन तेन दैधं सडामरः ।

१९१०

बद्धाधिकारिणः शुक्लं गृह्णताकारि राजवत् । तेन खगसा भाण्डेषु द्रुज्जे सिन्धुरमुद्रणा ।

जतुसंहतयोः काचकलगीदलयोरिव । चक्षुःक्षेपे सन्निभद्रुतयोः समुदपयन ।

निर्व्यद्विगुन्यैर्वाघौदैर्ध्विरागं लोहरेन्दरः । नित्ये लवण्यं सोऽप्येनं स्रुद्धं बन्धनरुग्नेः ।

डामरेण ततो दत्तास्कन्दं तत्कटकान्तरं । परार्द्धायुधधुव्यायहरणात् सुखिरं हतं ।

दत्ताभयं तैरायत्वा विपमैर्हठपौरुषैः । एवं तं कोट्टकोमल्लः सुखोच्छेदं व्यधाद्रिपां ।

१९१५

तनर्यादानसम्बन्धात् शय्यरुं मुख्यमन्त्रिणं । अत्रान्तरे नृपोऽहन्तुं माजिकं स व्यचिन्तयत् ।

आभील्लोठरतास्थतरङ्गितमनोमवः । सुवक्तं स हि तन्मातुरौपत्येन सभतः ।

आहारावसरे तीक्ष्णः क्षन्मश्राः क्षमाभुजा । दत्तप्रहरणाः प्राणैर्भुञ्जानन्तं व्येयाजयन् ।

धुम्रसिपटं बद्धवीरपटोरटन् वज्र । निर्मुण्डयन् स तत्तेनां तां तामारभट्यौ व्यधात् ।

अशमित्यत न द्रोहमथादिहाकरोऽयहा । राज्ञा विप्रमितनेन रसदानेन स स्वयं ।

१९२०

दैवेनोत्सारिता रानिस्ततः धिहमहीपतिः । स ददे कोट्टकं सुज्जिं प्राहिणेन्द्रियाय च ।

मार्गस्य याममात्रेण गन्धस्थान्तिकमाप सः । यावत्तुरङ्गहरणत्किञ्चिदेनाकुलीकृतः ।
 अन्तर्भेदाकुलत्वावत् प्रत्यवस्थातुमवमः । गृहीतकोशः सन्धय्य केष्टे मल्लार्जुनोदयौ ।
 राज्यभ्रष्टः स निर्भयमानो मार्गेषु तस्करैः । अवनाहोभुषो रत्नकोशमेषं कथञ्चन ।
 भ्रष्टमष्टादशमरदेश्यस्याष्टमवसरे । राज्यात्तेन द्वितीयस्यां वैशाखस्थान्तिरेऽहनि ।

-०१६

दाता मिषासृतवचेरमृतं विलम्बकार्म्यलक्ष्मिमिति लूनभिराः क्षतय ।
 ईशेन यत्र उदकार्युपकर्तुरस्तु तत्रापरः कदव सन्निहितदिजिह्वः ।
 मुक्ता इमा इति जले नल्लिनेषु लीनं ज्ञात्वा त्वमेतदिति जाड्यमिनेषु लभं ।
 यज्ञायेत किमपि हन्त विमोहनी या शक्तिः श्रियः स्फुरति कापि तदाश्रयायाः ।
 प्रत्यङ्गुतप्रहरणाविपिनेषु केऽपि प्राणेन केचन दृशाय रसज्ञयाथ्ये ।
 ते केऽपि सन्ति तु नरेन्द्रद्वेषे हिंसावाचैव ये विरचयन्ति मिलोपघातं ।
 ज्योतीरसाग्ननदवाश्रितमीश्वरस्य निर्दग्धुमिन्धनमिवायगतं न शक्ताः ।
 पद्याङ्गवेद्यदि न तत्प्रसूतावकाशां कुर्व्युः खलारविकरादिव भर्त्स्येपं ।

१०१०

कापिलं र्षर्षतं कोटं नीतवान् मण्डलेमितां । उदये कोटमृश्यानां सङ्गृहं कम्पनाधिपः ।
 कुर्वन् श्रय्यां पुनर्जैतं मण्डलं तद्गालम्यत । दिनानि कतिचिन्न यावत् प्रकृतिदुर्जनैः ।
 विदेरस्ययाविपमैः प्रसादावसरे नृपः । तावत्कलुषतां तस्मिन्नुपजापैरनीयत ।
 राजा भवन् परः कोऽस्तु सुविचारदृढकियः । एयोऽपि शिशुवद्भ्रमश्च धूर्त्तैः प्रनश्येत् ।
 श्रेष्ठे कालिग्रप्रौषः संसृतिर्जाड्यमर्पितं । प्रौढावपि नवा धायाद्राज्ञः कार्ष्ण्यं मणेरिव ।
 मृत्यान्तरपरिज्ञानमात्रेण जगतीभुजां । निरागमोऽज्जघातः काष्ठं राष्ट्रस्य जायते ।
 श्लेथे व्यवसिते माथ्ये हाम्यः स्यान्नृपाकादिवत् । सुज्जिः प्रायोजि राजाश्रितैर्जैतुमिति लोहर् ।
 निर्व्यूढाहुतकार्थेऽय तस्मिन् प्रग्राह्यतुल्या । अमोघया प्रज्ज्जले पापाः पैशुन्यविद्यया ।
 गाभीर्यालक्ष्यविक्रान्तैः प्रीत्यालापैर्महीपते । प्रत्यायातः कलुषतां नाशायीत कम्पनापतिः ।
 प्रहत्या तस्य निर्द्वैहतया शङ्कास्य तादृशं । प्रियं क्षतवतस्य स्वादविश्रामोऽयथा कथं ।
 प्रीतिराभीष्ट नृपते । स्वस्त्यैवचित्तेरेपि । अग्रियप्रमदायापैर्विभ्रतस्येव कामिनः ।
 शिला राष्ट्रदयं प्रादां क्षरितं नृपतेरिति । वज्रमानेन दर्प्याश्च स्वखन्दं स यवाहरत् ।
 पौरामगारहरणाद्युपकारैर्निर्गदुःशाः । तदन्धशेवामधमानाविरागमनयञ्चनं ।
 मिश्रागः शरणात् कोटेश्वरोऽत्र व्यथमीदृष । न पितृव्येऽपि शृपानकोपाविष्कृतविक्रिये ।
 कौर्मं प्रजोपतापेन सन्निवन् सुज्जिमा समं । समन्वयशचिचरयोनाभूदपि मतः प्रभो ।
 धनोदयो नृपः सुजिदाविश्रामश्चपौचदः । अपुष्पाद्भ्रविर्गुणैर्गुणैर्गुणैः क्षतस्त्रिभिः ।
 तो चावान्नगता मोक्षमरुतप्रतिष्ठादौ । महाभुनक्त्य माघाज्यत्रयेऽपि विपुलश्रियः ।
 सुजिदेवात् पुरा कृतैराक्षनोऽक्षयः सः । आगच्छन् सञ्जपाच म प्राप राः पुनर्गता ।

१०१५

१०१७

१०१९

सुस्त्रिचित्रयाभ्यान् बहुचेष्टेन भृशम् । अविष्टष्टप्रवेशाञ्च दृतैर्मन्त्राभ्याम्भजत् ।
तन्निमित्तं न केनापि सामन्तेन सहाध्यनि । सञ्जातकृत्वे शस्त्रचतो लक्ष्या व्ययुज्यत ।
तथाभूतमपि स्वर्णं भूर्युरीकृत्य नाग्रकत् । यत्तन्महाकुञ्जो नेतुं कार्यैश्चैवदपूज्यत ।
सोऽस्तन्नेव राजा च सौजन्याद्रिष्ट्येन च । दूतैः प्रष्टुमहाकृतोरभयादायथो ततः ।
न न्यग्रन्नत्र चेत् हन्युर्भाममुवेति चिन्तयन् । अमित्रविषमे मार्गे पुरं साहसिकोऽविशत् ।
स कान्यकुब्जगोडादिमण्डलेषु मधीभुञ्जः । स्पर्द्धया लब्धमत्कारो भूपतेर्यन्त्रियन्तितां ।
अनवाप्य निजेदेशे सत्क्रिया दुःखितोऽभवत् । राजधान्यन्तिकः पारैः प्रष्टुतासु व्यथोक्त्व ।
भूपालो गणयित्वाऽप्य मन्त्रिणो दत्तदर्शनः । भेजे स्वहस्तताम्बूलदानप्रक्रिययैव तं ।
निष्क्रियेनोऽपि सन् ख्यातिमात्रेणानुगतो जनैः । यातायातं नृपस्यैव कुर्वन् शून्यकम्पयत् ।
व्याहारव्यवहारादि व्याधोक्त्वा सौकिकाकृतैः । पुरुषान्तरवित्सुस्त्रिस्तस्य खैरभवेपत ।
दधौ सोऽप्य ध्रुवं राष्ट्रे खल्वैवैकपक्रियं । नैवमेवाहुतं भूतमेतादृक् शान्तिमेयति ।
तांस्तान् देशान्तरे वीरानुसिक्तान् दृष्टवान् स च । तं पथोलोच्य विश्रान्तिसेत्सेकानाममन्यत ।
भवितव्यतया दर्पेणाय मोतः स्वनन्ततां । परिवादावहं सुस्त्रिस्तोयसद्ग्राहयत् ।
खानुगैर्लुण्ठितं ह्यस्माच्चक्षुषं रूपा दिजं । प्रसैर्ष्यैवराज्यस्यः स शृगालमिवावधीत् ।
बाधे कुकर्षणा तेन विद्राव्य जनमागतं । तं प्रत्युपक्रियं सेको विरागं नगरेऽप्यगात् ।
अचान्तरे बन्धुमेकं यधुः कमलिचादयः । अगण्यप्रायमुत्सेकादुत्तमप्रक्रियास्पर्द्ध ।
मयि कृत्यपरोऽपि स्यात्किमनुयाहकः स्मयात् । अर्कारिचारणप्रायस्तादृकोऽपीति सुस्त्रिना ।
सञ्जातयौनसमन्वयवन्धं कमलिचादिभिः । अयास्याविगतोऽप्यर्थं सामर्थ्याद्रिष्टेनाप्यभूत् ।
अस्येन हेतुमोक्षं देतं तेषाञ्च तस्य च । उन्मेषेनमेकैस्तु प्रापामु यतश्चापतां ।
प्रहृत्योत्सिक्तमुत्सेकावधैः समुददीपयत् । दुर्धनैर्बिषहैयाग्र्ये साहदेवित्तमुन्मृष्टः ।
आसमानां सहासामिः समते समशीर्षिकां । हतघ्नोऽप्यमिनि खैरं मन्त्रं राज्यपि सोऽप्यहीत् ।
विश्रुत् भूपतिस्तस्माद्रिष्टुं वाचाभ्यववत् । मन्त्रखैरकयाद्येषु त्रिश्रेषु व्यवर्धयत् ।
म तु धूर्ततदुन्मेष्यादुच्चस्त्रामिवैकतः । स्वर्षा धैर्यं परेषान्तु सन्नाधं माययातनोत् ।
समयमकिराकाङ्क्षयमस्तवः पच्यार्दयोः । तस्य तु प्रयथौ सञ्चपालो दानेन मित्रतां ।
हस्तद्वयोः प्रविशतोऽन्यान्यस्पर्द्धया तयोः । चये चये राजधानी यथो सधमनोलतां ।
सुस्त्रि, स भूपानाद्येषु प्रतिपचान् युयुत्सया । महीमानोऽस्यस्थाने संचोभमुदपादयत् ।
हफाटिकान्महाहले दास्याने वेदितो हि सः । तं निर्भयं शिवाक्षेपं कोपहृत्सावरोऽनरोत् ।
लिखितैरिव तान्मर्ष्यः सोढुं रक्षणमीश्रुत् । मिष्यातम्यमिदोऽर्यं संपद्यद्भिः समर्थतां ।
उपावेशयदभ्यर्थं भूपतिः परिसान्ध्य तं । सत्यस्मिन्नालि नः किञ्चिदित्यन्तसु व्यचिन्तयत् ।
चक्रे मन्त्रवराज्यक्षेप्य प्रायोदिजातिभिः । न सुस्त्रेः कम्पनेग्रममिहामहति वादिभिः ।

अन्विष्य विदिषः शङ्कां मन्त्रवित् निशि रिच्छणः । सन्नद्धसैन्यमानिन्ये पञ्चचन्द्रं तदप्रियं ।
 शमङ्के सञ्जपालाच्च तस्माच्च वज्रसैनिकात् । सुञ्जिरन्यानगणयन् बुद्धास्य च तद्रिपुः ।
 आस्त्रन्दभीत्या निर्गत्य हयारोहैः समं गृह्णात् । व्यूढानोक्तो निरुद्धाद्यो जगामाराध सोऽध्वनि । १०८०
 भूपतिः प्रातिलोभ्येन वर्त्तमानस्तदाभवत् । कोष्ठेश्वरोऽपि सन्नद्धसुञ्जिना यद्धोषाचदः ।
 स्थितमप्रातिशोभेन सोऽवधीकानुजेश्वरं । इति देव्याऽपि नितरां देव्यतां नृपतेरगात् ।
 तथा स्थिते निग्रोथिन्यामाचल्युत्सुखं विदिषः । दुधुचादेततां राज्ञा खगुण्ये तेन या कृता ।
 अतथ्ये तथ्यवदसु तथ्यमातथ्यवन्नृपः । यः पश्येन्मूढवत् सोऽर्थैस्त्यक्तोऽनर्थैः कदर्थ्यते ।
 रत्नज्योतिर्जतवहधिया त्यज्यते दृष्टिपातः श्यावाचाणामितरविषयः स्वस्य सम्भाविते च ।
 वस्त्रैकैकं यदिह न गृह्णा तद्वृथा यद्वृथा तत्तथ्येनेत्यं किमवनजनेर्दृश्यते तल्लभ्युत्थैः । १०८१
 राजा यत्प्रधानादन्यदजानन् दौस्थ्यभेषजं । न्ययुक्तं तस्य तीक्ष्णले सञ्जपालं महोजसः ।
 स कापुरुषवदीरः प्रहर्तुं कृद्गना घमः । काष्णिष्ठाचित्यं तं हर्तुं तत्र तत्रैव च चणं ।
 मायाप्रयोगानन्योन्यमुद्दिश्य स्पृशतोर्देवोः । चणं चणेश्चन्द्राष्ट्रं बाधोक्तास्वचितोलतां ।
 प्रत्याशङ्कोदयं रात्रौ सुञ्जो जायति पूर्ववत् । अव्यययामिकपामं राजधानाय गायत ।
 रात्राविर्वाचने रिच्छणस्य सुञ्जेरभीषिते । पार्थिवोऽयमुनन्ताभूदनीशं प्रत्यवस्थितौ । १०८२
 बनिर्धियासुरामच्य तखेदात् क्षुभिताः प्रजाः । सन्दर्श्य दारपतिना राज्ञो युत्वा समर्थितः ।
 संमच्य नृपतिं भैवीपार्थिना सुञ्जिना समं । पीत्वा कोष्ठं सञ्जपालः प्राप्ते राज्ञोऽव्यजिज्ञप्तः ।
 प्रेणदुच्छादीनां स्नेह्यैकाक्षेव वृत्तं । राजन् सुञ्जेरभिप्रायस्त्विहोऽन्याननिच्छतः ।
 निर्द्वैतस्वापकर्तुं यं सुते स्याद्यदि मे नृपः । निर्वाणस्य रिच्छणं चित्ररथं बद्धा महाधनं ।
 लोहरारम्भिनिर्गन्तान्थान् कोशश्च भूपतेः । नयेयं संश्रुतोदय्यां दुष्टं तमपि कोष्टकं । १०८३
 कार्योपरोधानिर्बन्धः सन्धेयैव नास्ति मे । दार्चिष्यं स्वामिनः कृत्ये यस्य प्राप्तास्तृणोपमाः ।
 मध्येऽथ प्रतिराजादिनिर्जयस्वीकृतोद्यमे । युवा विश्रान्तचित्तोऽयं नृपश्चोभोगभागभवेत् ।
 साहायकाय दारेणमुल्हणं रिच्छणाश्रये । कार्य्यज्ञाते च मानोऽगमाकारयितुमिच्छति ।
 भूते च मामुल्हणश्च त्वं चाहं चाविभेदिनः । मिलिता यव तत्रास्ति गण्यः कोऽनु नृपास्यदे ।
 द्रव्यस्तानवदायादमेकमानीय कञ्चन । निदोषोऽस्य पदे राज्ञो नानुतिष्ठेदिदं यदि । १०८४
 गुणान् प्रसरणवासादन्योऽथ गिरा सृजन् । दिङ्मात्रमज्ञा राजाय विनिश्चयावशीद्वचः ।
 यथाह स तथैवैतन्नाद्रोहो नासमर्थता । सौदाशोऽन्यमयैतस्मिन् सन्भाव्यमभिमानिनि ।
 निष्प्रतिदन्दभावोऽस्य दुरुद्धेदोभवेदिति । इयमप्यन्यतस्तदस्त्वपायधियः कथा ।
 किन्तु दृष्टे य आकोपप्राथम्यात्तथ्येनाऽपि वा । निर्द्वैतस्य बधो ध्यातो योऽस्यासौ कार्य्यैव तत् ।
 अर्थाऽयमल्पमत्त्वानामयेष्माभिर्हि मस्तिनः । नूनन्तेनोपलभ्येत तानावर्जयता घनेः । १०८५
 पुण्येपरिहार्यैः स्वैर्जैर्देवैः मादृशममो । ज्ञानतामपि जायन्ते निगुणभोगभागिनः ।

वालिशान् गृह्णतां प्रायश्चित्तमेतन्महीभुजां । तन्मोक्षस्य फलं मूढैरेतैर्यदनुभूयते ।

दुर्गमोभूमिभृन्मार्गावितैर्हृष्टैरिव । कस नीतिज्ञविज्ञेयः कस ते खलुबुद्धयः ।

तन्वाना श्रैतवमुखं रमनालौक्यशालिनः । परपिण्डोपहर्त्तारः खलाः कौलेयकाश्चपि ।

इत्थं खलोपतापेन प्रयुक्तं तद्वयात् पुनः । असंहाय्यं कुर्महे पद्यात्तापाय नोभवेत् ।

१११०

इत्युदीर्य नृपः सुज्जेः सज्जोत्थापादमिद्वये । तमग्रागारयच्छस्यगारं चायहीत् स्वयं ।

विभ्रन्मन्त्रसुतेः शङ्का जिघांसुः सुज्जिरित्यपि । तथं भृत्यवचो जानन्तसौ दौःस्थेन पारि

गत्वा स्वयं गृहान् धौनममन्त्रं कुरुतां युवां । इत्युक्त्वा रिच्छेणाय स सुज्जिं समं योजयत् ।

विद्याम्यापि तथा हन्तुं तं प्रसन्नमनामुवन् । उदताम्यद्विवारां च तन्नेपथ्यं नुठन् ।

सञ्जपाक्षे गृह्णादन्वनाशदुःखिन्यागते । आशङ्क साहसमिद्विमर्शकं पथ्यतथत् ।

११११

निपत्य वीरश्रयने सुसुखलपसत्किंवा । भ्रातरो यस्य कन्याणराजाद्याव्यसरन् युधि ।

सेनानीः कुलराजः स स्यातो व्यायामविद्यया । प्राणैरानृणमिच्छंस्समष्टच्छेदिकंकारणं ।

स संस्थापयितुं हन्तुं वायस्यकं न्येदयत् । तस्याप्रतिषमाधेयं कम्पनाधीश्वराङ्ग्यं ।

किञ्चिदेतन्निजप्राणमात्रं चभ्यं महीभुजां । इत्याभास्य स जयाह साहसाद्यवसायतां ।

दिनद्वयमनायोता गृह्येभ्यः कल्पनापतिः । न प्रातिभास्यमभजत्तस्य सृत्योः श्रियोऽयवा ।

१११२

विश्रम्भभृत्यः शृङ्गारनामा चाप्यश्वीन् प्रभोः । तं दृष्ट्वांस्सूतोयेऽसि शयनेऽवगणं स्थितं ।

शैभाऽपि धोगिनो भर्तुर्नित्यं सततमेवकः । कर्तुं साहसमिदं विदा तेन न पार्थिवे ।

करे पिनाकामकराङ्कशचोः शोभाविशेषाय सदानुपकः ।

पुराह्वे कार्मुककर्म्म तस्य तत्कालमात्रेण तु मन्दरेण ।

ताम्बूलहारकयाजात्ततो राजा व्यसजयत् । कुलराजन्तमव्याजधैर्यामन्त्रविक्रियं ।

भुवं हृत्यः पुनर्नाहमागन्ता तत्ततोऽस्य कः । आरभ्येति स मित्ये न ताम्बूलं खणैर्भाजने ।

१११३

द्यमनप्रश्मं राश्रः खेदित्यागतेऽन्वगाः । एवं कर्तुं यतन्तेऽन्ये निर्यूढे सुखिताः पुनः ।

भगणोऽवगणोवास्तु निहता नियतं मया । जागर्त्ततः परं देवदत्तुदीर्यं विनियेयं ।

गतस्य साहसमिद्वै शक्यं शङ्कं पलायनं । इति चिन्तयतस्तस्य मन आभोदिगृह्यत् ।

प्रजन् स्वामिहितं कृत्वा पुनः पद्यान्निनाय स । शस्त्रिणा दौ मिपाच्छस्त्रैरा वन्धस्थिने पराभूयन् ।

स्वयं गृहीत्वा ताम्बूलं राश्रा प्रहित इत्यय । दास्येनावेशितः सुज्जेः पार्थे गृहानुगोऽभिप्रात् ।

१११४

दर्शोपावपैस्तस्य मितैः पञ्जिनैर्युतं । यूयनायमिवात्यन्त्रैर्द्विपैररहितान्तिकं ।

गृहीतवन्दितस्वामिताम्बूलसंमितं स तं । दृष्ट्वा कृप्यादि नृपैः सत्कृत्य व्यसजन् चणात् ।

जनप्रवेशायदौ स वरमाणस्तमव्रवीत् । कृतागाः कोऽपि कैवर्त्तः शक्यमृन्मासमांयितः ।

तस्यापेपपरान् भृत्यान् स्वाश्रितार्थार्थधुना तव । सप्तान्मा वयमिथयेऽनञ्चयन् प्रकृतिसणं ।

शोभकामिव तां वाचं सदर्पादवधोरयन् । तस्य कृष्णाचरं माहं कुर्यामिद्विबोदयः ।

१११५

पूर्वायातः सञ्जपातो गृहद्वारादिनिर्गतः । उल्लङ्घ्य पयोऽन्वन् सुवङ्गन् प्रहरन्ने ।
तावदेकस्य खड्गेन निरुक्ते दोषिण दक्षिणे । तद्भाविमेषे च्छिन्नास्त्रिंशद्युगधिरजायत ।
अगण्यप्रायतां प्राप्ते वंशे यत्कौशलादसौ । दिगन्तरेषु खस्त्रियं देवे प्राप प्रयां पुनः ।
फलकाले समासन्ने शौर्यप्रतिभुवामजत् । स तेन दोषा वैकृत्यं धिगिच्छां विधुरां विधेः ।
स प्रामदुदयावाप्तौ भवेद्विज्ज्ञेयसिद्धिः । फलेन तस्य जानीयाद्विच्छां लोकोऽयमहुतां ।

२१०

पीतामृतस्य सतविषहत्वं न प्राप्यविषद्विदि नाम राहोः ।

अशास्त्रदिष्कान्तदमुष्य लोकः सामर्थ्यभाजः सुचिरमरुदां ।

दृष्टः शोभाभिधो दृष्टः पिष्टव्यः सहदेविना । सप्तहं निहतः साधु सन्मृगात्तत्रातिर्निता ।
तन्मार्थां विभक्ता वेम ब्रह्मालयोऽयगाहनः । मान्दोऽनुगो भटो दौ च यामिकस्य जनङ्गमः ।
बालं तनयमात्रोक्तं निषण्णस्तनस्त्रितः । तस्य निर्गच्छतो गेहे रिद्धयोऽग्निमदापयत् ।
आनोयमानो धूमान्यो वद्धा मुखैः सशैनिकैः । गृहद्वारे हतः कैश्चित् प्राकृतैर्नृणर्विजितः ।
तस्य प्रधानप्रकृतिचयहेतामहोपतिः । मुण्डमण्यवलोकादीदृशान्तक्रोधविक्रियः ।
व्यापाद्यमानः साकोपं भूपतिमैरितैर्भटैः । उद्यावदाः सुखिध्याः कृत्यं सन्तोषितं यधुः ।
अनुजो सचक्रः सुज्योर्ध्वद्वा नीतः स विक्रियः । नृपं बोद्धादयैः कैश्चिद्राजधान्यङ्गने हतः ।
धाता पितृव्यजलस्य सङ्घट्टास्थो नृपाङ्गने । सुट्यट्टद्वयं प्राणनोवित्येनामुचत् कृती ।
प्रविष्टः शरणं वाणवंशैः पापैः प्रमापितः । उन्मत्ता मुमुक्षुस्तस्य धाता कैश्चित् स्वमन्दिरे ।
सुखिग्यान्तम् गृहद्वारदृष्ट्या भङ्गुरया हतः । महाकुलीनाविचरभोगित्येन च विविधः ।
सङ्घिकाव्यः प्रतोहारो ब्रणितः शनैर्हृतः । अन्त्येऽपि संश्रिताः सुज्योस्तत्र तत्र प्रमिम्बिरे ।
जात्या वाजिजवप्राप्तप्राणाः कोष्टेऽश्वरान्तिकं । आमाद्य बीरपाताद्या द्विचामृत्युभयं अङ्गः ।
प्रजन् शम्भुदियो दुष्टोत्थानरुद्धतुरङ्गमः । प्रपेदे सङ्घट्टधाता बन्धनं सुभटामठे ।
सुन्दर्य सज्जलः सुज्योः शैतिकयापजात्मजः । उल्लङ्घ्य तनूजस्य कारागारं प्रपेदिरे ।
इत्वं राजन्यमात्ये च प्राप्ते पिङ्गुनवश्रयतां । नवमेऽन्देऽशुचेः शुकपस्रस्यां विप्रोऽभवत् ।
कार्यं क्वापि विपय्यन्तमन्त्रं संस्तव्य मन्त्रिणं । तमद्यापि नृपलाट्टकं भृत्योपेतोऽनुतथते ।
येतालोत्थापनाच्छ्रवणद्विषयचर्चणात् । व्यासाद्येपाद्य विषयं सत्यं राजोपभवेन ।
अनात्मायत्तनिस्त्रीयगुणां चक्रवर्तिनां । शकटानामिवाप्येयो विप्रस्तः कोऽनुभज्यते ।
अयुक्तं नृपतिः सुखिवधं मेने प्रजाः पुनः । युक्तं ज्ञात्वा तमुद्रिकमकितं विविदुः प्रजाः ।
भेजे राजा सञ्जपातं कम्पनाधिपतिं ददत् । कुतराजे च नगराधीकारित्वं समर्पयत् ।
त्यक्त्वा महाभुजेन धनोदयो नगरमागतौ । प्राप्त्यत् पुनर्जन्माने प्रियो विश्वभरामुजः ।
इतराश्रयविच्छेदा वीतपारिव्रजस्यतिः । श्रीः सर्वोकारमकरोत् स्थिरं चित्ररथे पदं ।
अहुतैरर्थधुर्योऽपि राष्ट्रं दण्डेन पीडयन् । इमं नेतुमशक्योऽमृक्ष भूपत्यापनदुःखः ।

२११

२१२

२१३

२१४

गन्धर्वानामिधे यामे टिकं हत्वा व्यसजयत् । पारं विभोक्तं कोट्येवमच्छिरः पार्थिवान्तिकं ।
 निसर्गर्देषिणा प्रातःप्रतापे नितरां नृपे । तदानीं तप्यमानेन दूतेनाप्याधिताऽसकृत् ।
 कोट्येवरेण रमसादस्यैः परिजनैर्युतः । निशि छोटनदेवः स षाड्ग्रामं ततोऽविमत् ।
 महाकथितकन्याऽन्यैः सरस्यैः राज्ञि सन्वतः । बहुसन्धिलव्यस्यैः विससजं यथागतं ।
 उच्चलादिवशादात्तं राज्यं सरमसं भजन् । निर्बूढिप्रन्यदाकौऽगान्मूढो लोकस्य द्वास्ततां ।
 तीक्ष्णप्रयुक्तिभिः सैन्यमैदरन्यस्य कोष्टकं । उपायैर्नृपतिस्त्वैस्त्वैस्त्वैः हन्तुं व्यचिन्तयत् ।
 प्रतिदन्दीव तोत्तणानां पाटिताच्च चमाभुजां । न संप्रसादयन् क्रुद्धः प्रतियोद्धुं त्वचिन्तयत् ।
 स्वैः स्वैः प्रदेशैरादिश्य प्रवेष्टुं घृतनापतीन् । स्वयमुच्चावचैः सैन्यैरवचस्कन्द तां पुनः ।
 स भूपं रमसायातं ज्ञात्वान्यघृतनं वली । प्राप्तस्त्वलस्यितुं तस्यौ प्रतापैः परिहारितः ।
 सग्रे रणे चिचरयः दृष्टुमन्योऽपि दैवतः । तस्य सैन्यैकदेशेन निन्ये जयविपय्यं ।
 अङ्गनामङ्गलौहकारकत्पेन किल तेन सः । ततः प्रभृत्यभूद्वयदवष्टम्भोदिने दिने ।
 रिङ्गलादीन् योधयित्वा चूढस्यलाखिलानुगः । स्वन्योन्यपतत् सायं कम्पनाधिपतैर्बली ।
 ज्ञानैः प्रतादपि भटैर्युताविगतैर्धनिकः । सह तसैन्यरोपं स गजसोभमिवाचलः ।
 किं वाच्यः स नरव्याघ्रः प्रहृष्टिं ध्याति सङ्गरे । निजवर्धननुवादि यस्य मोनि न वर्धेति ।
 मन्दोक्ततरिषरभमवष्टम्भेन तादृशा । तन्निवृत्तकदम्बः प्रापुर्लवत्याः सैन्यशालिनः ।
 तैः वजातीयदाचिष्णात्तटस्यैरपि सङ्कटैः । तस्यैषदुपयोगोऽभूत् स्ववीर्यापास्तविदिवः ।
 काले सङ्ग्रहने रात्रिं जायतः सामतोवैलः । समये यद्वणात्यागतत्तुक्तिविकल्पनः ।
 सन्मभूत्या परित्यागो जिगीषोरीदृशैर्गुणैः । चलेयुररयोऽप्यस्य का धैर्याक्रमणे स्तुतिः ।
 अविश्वसन् मित्रभृत्यसादृक् संरक्षपीडितः । पलायनोन्मुखः श्रेतात् कोष्टकोऽप्यव्यगृह्यत् ।
 मार्गेऽथकालप्रात्येयपातहृद्गेषु वाजिनां । गन्तुं तस्याद्यमं जघ्नुः घृष्टलप्राविरोधिनः ।
 अवमानोपतप्तोऽय परिमेयपरिच्छदः । स सद्यो जाक्रवोऽश्वातं राज्ञा रात्रादपाकृतः ।
 सोमपातोऽय भूपालनाम्ना पुच्छेण खेदितः । दीर्घदैराज्यदुःखार्त्तं शरणं नृपतिं ययौ ।
 पुत्रो दत्तवतो नीविं नागपालस्य तस्य च । अभयं प्रतिगृह्याव भूददोन्नितवत्सलः ।
 दृष्ट्वाऽप्यस्य जिघ्रोऽयं दैस्यष्टेतरभूदिति । स तदापदि नास्मापिदयाजोदार्थधुर्यधी ।
 बाहायकाय खं सैन्ये दत्तवांसं मक्षीपतिः । भूय प्रतिष्ठाभनयद्व्यप्रथमनाद्विषां ।
 द्यात्वा शुनयां व्यावृत्तः कोष्टकोऽजान्तरे पुनः । महाजुनं गृह्येलाभूत् देगाज्योत्यापनोद्यतः ।
 अर्कोपरागे प्राप्तः स कुदधेवमवाप तं । सन्त्यं कार्यतस्त्यक्तपूर्ववैरी नृपात्मजः ।
 आहूतेन छोटनः पूर्वमायातक्षेन शामरं । निद्रम्य तं सङ्कटितं चिवः प्रायाचयागतं ।
 विजयेनायनः पोतकोऽपि नृपतिरुदयः । प्रविचिच्छुनैश्चिष्ट भोमपोला दुराग्रयः ।
 श्वाराधनाय भूमर्जुलापुनः कोष्टकं पुनः । प्राप्तं स्वविषयैस्त्वैष्टदुरैर्निरनुष्टयत् ।

११८४

११८५

११८६

११८७

११८८

११८९

अवान्तरे चित्ररथं मंष्ट्रह्यामदुर्गहं । अनिच्छन्तोऽवन्तिपुरे प्रायं चकुर्दिजातय ।

१११५

उपेक्ष्यमाणोक्षे दर्पात्तेनागणितभृभुजा । ज्वलिते ज्वलेन देहान् वद्वदो जुहुवुः शुचा ।

चरके धर्मधेनूनामुत्तमैःपि तदाश्रितैः । वज्रिं गोपालकोऽप्येकं कारुण्यप्रवणोऽविश्रुतः ।

भट्टसोद्भटवंशस्य पृथ्वीराजस्य नन्दन । युवा विजयराजाख्यं सामुजोगाढदुर्गत ।

देमान्तरं जिगमिषुर्विषमं वीक्ष्य तत्र तत् । व्याजहारानुजन्मानं कारुण्यमुक्थान् किरन् ।

उपेक्ष्यमाणो दाचिच्छलभितेन महोभुजा । विश्वं सचित्रपात्रेन विवशा पश्य नाश्रिता ।

१११६

छन्दानुवृत्त्यामात्यानां यत्र क्षाम्यदुपेक्षते । कस्तवान्यस्य दीनानामापक्षमयिता विशां ।

यद्वा न्यायोऽयमन्यान्यस्पर्द्धया यदुपयुतं । श्रमिता दण्डयेच्छाम्यं श्रमितारं परोऽप्ययः ।

विगृह्यन्ते नयेच्छाम्यं दारुणभारं विघट्टनैः । कदाचिबोहमग्नानमग्ना लोहं कदाचन ।

देवैरेकेन न देखो राजा सर्वगुणोज्ज्वल । वधाच्चित्ररथस्यान्यदिधेयं नावभाति मे ।

धर्मं सर्वोपकार्यैकदुष्टचपणमुच्यते । जघानाजगरं सोऽपि जन्तूनामन्तकं जिनः ।

१११७

दुष्टं तद्वहसनेऽस्माभिः कृतं तेजस्विनाजनात् । भूयोऽप्यधिकृतो विभन्न कश्चित् पीडयेत् प्रजा ।

कायस्यास्य परित्यागादनन्ता जन्तवो यदि । सुखिनः स्युरसौ भ्रातर्वर्णिज्या व्याघसो न किं ।

संगुयुवांसं च तथेत्ययं कङ्कोशपीयनं । विधायानुससारेत्य हन्तुं चित्ररथं तदा ।

कालेऽस्मिन् धर्मदोर्बन्धकनुपेऽपि कजे किञ्च । प्रभावोभूमिदेवानां श्रोतनेऽप्यायमहुरः ।

ब्राह्मणैरपरिचीणपूर्णपुष्पो न कचन । धैर्यभारभते भट्टदुष्टोत्पाटनपाटवे ।

१११८

दिजानुदेजयन् मुञ्चिर्दिजादेवासददधं । विप्रेणैव हतचित्ररथोविप्रावमानकृतः ।

दिजोत्थापितया क्रान्तचित्तोऽसौ हत्यया द्रुवं । दधौ तस्य यधं प्राणान्विमा कारणमुसृजन् ।

क्षयानुधादकृत्य विप्रा देहान् यदैव ते । तद्रेपस्तुन्यसहर्षं तदैवाभोत् हतानुग ।

अनामादयतचित्ररथं पृथुबलान्वितं । गणरात्रमभूद्वन्तुर्दिवारात्रं प्रजागरः ।

स ह्यप्यन्तधामन्तसीमन्तितपयो ब्रजन् । अभूददृश्यो दृश्यस्य जनमस्याधमथ्यग ।

१११९

तेन सायय्यनैयुक्तनिष्ठुरैकदा जघात् । सोऽनुससे व्यतिक्रान्ति श्रेणिर्भूषणमणिः ।

विनुष्टितस्य स्तम्भाय कृपाश्यामूर्द्धन्यास्य स । धामन्तमध्यगन्धैव प्राहरत्तोब्रसाहस ।

मुमुर्षोरिव तत्रास्य वैकृन्त्यगलितसस्ते । उद्धान्तचक्षुषोवर्षेष्टयवनं समपयत ।

प्रमापितोऽयं राज्ञेति ज्ञात्वा मत्त्वहिकृता । विवस्तानं तयाभूतमत्यजन्नुजोविनः ।

तं वीतजीवितं ज्ञात्वा न लोत्स्य प्राहरत् पुनः । प्रप्तं दिनीयनिश्रेया भ्रातरं निषिपेध च ।

११२०

न पलायिष्ट निर्बिग्नमर्त्तमार्गोऽपि घातितः । राज्ञा चित्ररथं शयदित्युधैः प्रोचकार सः ।

प्रनष्टं भट्टमादिराज्यभोगपुरभरैः । सर्वं कापुरुषैस्तापादय चित्ररथानुगे ।

व्यायाक्षोटरदरास्य भ्राता भोत्या पलायितः । दरणं नर्त्तकीभेकां यथो वक्रार्पितस्तनः ।

तादृक् प्रवेष्टितचित्ररथोऽन्यथं महोभुजा । मा भैषो प्राहरत्कृत्तामित्युक्तायाचितः स्वरः ।

नृपाज्ञया को निहन्ता दारेशस्येति वादिभिः । शीघ्रोऽन्विष्टोभयैः सोऽहमित्युक्ता स्वं न्यदर्शयत् ।
 धीरो धोधान् स्वधैर्यात्तु सङ्गनसाध्यविक्रमः । त्रिंशद्दिमान् स हत्वा च प्रहृत्य चरणे हतः ।
 परिचाणाय साधूनां विनाशाय च दुष्कृतां । धर्मसंस्थापनार्थाय सत्त्वामि युगे युगे ।
 दम्भा लिखिततत्त्वकारणा पत्रिका करात् । तथान्तसमयः शशां सौकेनानेन पावनी ।
 अरुच्यन्माददीनलयुतश्चिचरयत्ततः । हृदब्रणोऽपि सालाटसन्निवेधादजायत ।
 स मासान् पञ्चपान् घाय्य निराप्यायकशाकृतिः । विवेष्टमानोऽवर्जिते शयनीयतलेऽन्ये ।
 मस्त्रार्जुनं पुरस्त्राय कोष्टकोविज्ञोन्मुखः । तन्मथ तदसंवाधं गिरिदुर्गमगाहत् ।
 मा मामभयमयं भ्रातृन् खयूय्यग्रभोद्यमात् । अविस्मृतापदं लोकं पुनर्देराज्यमर्द्धिनं ।
 अक्राष्टाम्बुदजाद्येन पीडिताङ्गरवामजत् । परचक्रोदयेनाशु लोकः शिथिलशक्तितां ।
 तदुर्गं तदङ्गशक्रोपवाय्यथ सर्वतः । व्याप्तोपान्तवनग्रामैः सचिवैः स न्यरोधयत् ।
 सञ्जपाते यवनकैः स्तन्यावारं निवर्णति । अनुचक्रुर्दिपोऽस्मन्निवातस्तिमितस्तच्छन् ।
 धन्यशोशिलकाकोष्टपयस्त्रकटकोऽभवत् । गन्धर्वैर्वा गजरिपुं विन्धुरस्त्रेव वैरिणः ।
 आवासितबलो राज्ञा गोवासे रिच्छणोऽकरोत् । अटवीं पथ्यं दन् युक्तागिवाकौत्कण्डितानरीन् ।
 तीव्रशक्तेनृपस्यैवमारभैः स्तभितोऽभवत् । कोष्टेश्वरस्त्रिचतुरान् मासान् सञ्चारयन्त्यतां ।
 क्षिष्टोदेष्टान्तरे राजानन्तरैर्निर्कृतानृपैः । भिन्नस्त्रगोभूमर्द्धभृत्यवर्धौहोद्यमः ।
 बलिप्रत्वात्कुशलोऽज्ञातं द्रष्टुं महोभुजां । सविस्तरागः सन्नातुमैच्छच्छिन्नपदेनृपं ।
 उज्जिहीषोः प्रभोर्भक्त्युं वाथं तदश्चनादिदन् । भक्त्येकाग्रः सञ्जपातस्तलेऽङ्गं तामपूरयत् ।
 तथाचोऽपि रिपुं राज्ञः सन्निस्तुन्यग्रहीत् सः । शृङ्खोहरप्रभृतानां निर्दोहत्वं न कैतुकं ।
 तेन प्रहिण्मता राजवैरिणं स्वकराङ्गुलिं । च्छिन्दतापि महोभक्तुर्भक्त्युच्छेत्तुं न पारितः ।
 कण्ठवद्धमिरःश्राटः शीपेणोपानहं वहन् । भुक्तवेष्टोऽपि भूपालं कर्तुं नाश्रकदकुधं ।
 अस्त्रीकृतद्विचभूभृशज्जनः स हि राजवत् । तत्तत्प्रत्युक्तभूपात्रः सर्वं शब्दान् व्यवाहरत् ।
 श्रुत्वाव बद्धं तस्यैव यातं मस्त्रार्जुनं नृपः । अनुवर्णति भयानामुदयोऽभ्युदयान्तरं ।
 नियमाणः स हि स्कन्धमधिरोष्यानुजीविभिः । अजाहिंकृतया मार्गेऽङ्गनाय स निःसहः ।
 ततस्ततोभयस्यानाघ्रिच्छोर्णोऽहोरात्रितं । सावर्षिकामिधं ग्रामं प्राप्नो विन्यस्तारचिण ।
 निहन्तोऽग्निकाव्येन ठक्षुरेण मक्षीपतिः । प्रियंकरं तस्य मत्स्यं श्रुत्वावान्ति क्रमागतं ।
 दह्मप्रयोऽरिणा दुर्गाश्रितः स कथयन् । बद्धोऽयं पुनः क्रुः कस्य भावायं वलने ।

१११६

१११७

१११८

१११९

११२०

११२१

गङ्गाद्युमार्गनुठिता अठरात्कयश्चिदेकस्य संहतवतो निष्ठता महर्षेः ।

यक्षापरेण छतमागरगत्तपूर्वैः शक्रो न कोऽपि भवितव्यविवहनायां ।

जगिके बद्धसंप्राप्तिपर्यन्तोपात्तरचिणि । रात्रोदयद्वारपतिः प्रायोगि प्राच्यबुद्धिना ।

तं विना धैर्यमाफीर्यभैर्यधुर्थं महाधियं । बह्वटेन द्वावष्टभो रात्राश्राप्यनिमन्त्रिणां ।

स ह्यतिक्रम्य सावाधान् मार्गानुभवतनैः । तमोरिखितसद्भासोत्तं चमापतिविदिपं ।
 निष्ठाशून्येन धैर्येण शौर्यसमावनावहः । स्तवन् स ते वैद्विः प्राज्ञं तत्तदुक्तावबोधपुनः ।
 सर्वतो ज्ञायसीं भूतैर्भक्तिं यो वज्र मन्यते । भवान्युयामतिमतामाज्ञतोऽलोकनाम्नरैः ।
 कृता रक्षामणिसमं सहायं तादृशं विना । हानिर्भेदुर्नरेन्द्रश्च वाक्ये राज्ये वज्रच्छलेः ।
 दुष्टेष्वेष्टाणां भवत्येव नियमाद्राजभास्वता । भाग्यान्तरेभ्यस्तदिने जननं च विवर्धयता ।
 शोभते रुधिराताममण्डलायो यथोदये । तथा योऽस्तमये भास्वानिव बन्धः स भूपतिः ।
 धन्योऽवतरो यस्यासीत् क्षुभ्यतौराज्ञनाजनः । उदयेऽस्तनयेऽप्युपे रागव्यपाशरोमणः ।
 पदे प्रयोगं लब्ध्वायं किञ्चित् कृत्वा कुलीनवत् । अहं कविरिव प्राढः प्राप्नो निर्ब्यूढिमूढतां ।
 सत्यं कारोऽधुना भूत्वा विधत्तां स्वान्तसुस्थितिं । साध्यतानभिद्वन्द्वेन वरेणैकेन सोभवान् ।
 इत्युक्त्वा मृत्योरात्मै संस्पृष्टं स्फाटिकं ततः । भूपोठं पुरतोऽद्वारपतेर्विद्वन्मुपानयत् ।
 अचक्षुःशब्दवर्षमदं प्रासङ्ग्येन पुनर्विणः । योऽधान् योऽहं वरं शायं मानवान्नूनमिच्छति ।
 इति सन्भाव्य संस्पृष्टमिव लिङ्गः स वाञ्छितं । वर तस्याररीचके स च भूयो जगद् तं ।
 आकृष्टदृष्टिरहतः क्षामुजोऽनिकमचतः । स येदृगेव प्राप्नोति तया त्वामर्थयेऽधुना ।
 कार्पण्येपहतं तस्य त्वच श्रुत्वा प्रपाजडाः । सर्वेऽप्युर्वीमुखास्तस्यैष्ट्याः पञ्चवा इव ।
 अन्येऽद्यस्ततो भिक्षोः स्मर्यमाणः सचेतसां । विकासहेतुतां प्राप स्वस्थस्य मनसः पुनः ।
 मनुष्यवाद्यमाहूतः पत्रं निज्ये स निरूपः । तेन स्वपालितं भिक्षाकानपि पश्यन् विभक्तिं ।
 अहोनाहारनिद्रादिवैवश्यः पश्यन्त्यपि । कथ्यमाणः स केनापि न विरुन्धेन पश्यते ।
 पश्यन्नानीयमाननं गोमृमिक्षादृशं जताः । दयार्द्रं हृदयस्यासीन्नाभ्यगन्द च भुभुजं ।
 उवाच चानुकम्पेऽस्मिन्नस्योष्ठस्य भूपतेः । नैतावद्भानि मेघं पश्यन्मनुजे पिबवर्जिते ।
 प्राप्ते चनकमेतस्य मेचकादृशो वपुः । क्षेपगर्धमनिस्त्रिंशेताः कः कर्तुमर्हति ।
 पूर्वापरानुसन्धानवन्मयास्तं दृष्ट्वांस्तदा । विमृतागा नृपं तत्तदित्युपालभनाध्वनि ।
 गनणा काय वा बालशालिगादौ विधीयते । न चित्तद्वन्द्वैरैकार्थं महतामपि सर्वदा ।
 श्रोतृणां धूतपाद्यालोकेऽत्रश्यादि गृह्यते । पाण्डवेभ्योऽधिकः कोऽधोऽन्तरात्रेषु जायते ।
 कुह्णां चतत्रापाने भग्नोरोर्मूर्द्धताडने । श्रुते पाण्डवविद्वेषेणामेव च दृश्यते ।
 परावरजः कार्याणां न कश्चिन्नाध्यमं विना । ततस्तोऽनुभवामेदस्तव तव कथं भवेत् ।
 स पौरात्रोदयसङ्गे च्छिन्नान्नुत्पन्नमुदधन् । युग्याधिष्ठेता मृत्पात्रं सायं नगरमाधत् ।
 न्यधत्ताश्रयुजा शुक्रपञ्चदश्यां महीपतिः । सकादग्नेर्देवं तं रचियुतं नवमृताम्नरैः ।
 त्यक्ताहारस्य च तिम्राः पञ्चपाद्यास्य ताम्बतः । पार्थे जगाम काश्चिद्वाचस्पत्यर्थायिनः ।
 श्रवादीर्दयितं तस्मै प्रतिश्रुत्युपेभ्यः । द्रोहावेकान्ततो बभूव सचित्ररथकोष्टको ।
 राजा निर्जमुपः स्तोत्रीं कोटकम्पाय बन्धनं । विधिक्षुः पञ्चपानाग्रायिद्विषादोन वृत्तदत् ।

११८५

११८६

११८७

११८८

११८९

११९०

सर्वेषु गलितौजसु स्वयं राज्यमसृष्टिः । अयं तं रिच्छणे दोर्भा झपं यादृक्वायहोत् ।

हृतमस्तः स वलिनस्तस्य दोष्यञ्जरान्तरे । तस्यावच्छेष्टा निद्रान्धा भूतेनैवालसीकृतः ।

१११५

भ्रातृभ्यो भि खराजास्यः कुलराजस्य कोपनः । भूमद्भक्त्या कृपाण्यास्य निर्विभेद कृकाटिकां

परश्वधेन भूर्धनं शृङ्खपालस्य ताडयन् । राजवैजो स च क्रोधग्रथपिथत महीभुजा ।

कृकाटिकास्थिसञ्जातमर्षवेधोपचेष्टितः । विवेष्टमानोऽवन्तिष्ठ चित्तो स रुधिरोक्षितः ।

महावलेः कमलिप्रमुखैस्तस्य मोदरः । चतुष्कः पातितोऽपुष्ट्यै गण्डगैल इव द्विपैः ।

विलोक्य वैकल्यहतो बद्धौ तौ स्वामिनौ तया । कृष्टासिधेनुस्तस्यौ दिग्गन्ता मल्लकामिधः ।

१११६

उच्चावचेपु प्रहरन् स भूपालोपजोविपु । अतर्क्यमाणसुमुलं राजैवालव्यतापतन् ।

नृपान्तिकादापततस्तोस्तान् हन्ते महाभटान् । अधावत् साविधेनुलं कुलराजो महीजषं ।

प्रतिप्रवृत्तिषु चिप्रापतत्पाणिमपारयन् । निहन्तुं संरुधेव भित्तौ व्यायामवित् स तं ।

अपयातुमवस्थातं प्रहर्तुं वाणशक्रुवन् । तस्यै च वज्रसन्धानः संक्षम्यमवचित्तं ।

चरणस्थावनात्पालदोऽग्न्यमुखरोऽन्तिकं । धाविते पद्मराजोऽय मल्लकोऽचिपदीक्षणे ।

१११७

प्राहरन् कुलराजोऽस्य लम्बरश्रेष्ठस्य वचसि । प्रहृत्य गच्छतः पाणेः स तस्याङ्गुष्ठमचिणोत् ।

तौ विज्जराजो दर्पोष्णनिविडे प्रहरत्युभौ । तस्मिन् प्रतिप्रहरति चिप्रं प्राहरन्तौ ततः ।

स चीनपथमियोक्तुं सांख्यज्ञा दृक्पथमागतं । चतुष्किंकादारगतं राजानं समुपाह्वत ।

सख्योभूते नृने ग्रीष्मनुधावन् ससम्भ्रमं । चकार कुलराजसं स्निग्धस्यवृत्तिनिर्जवं ।

ततः सख्येष्टौ योधैः कीर्तिश्रीवान् स सतरं । हवाभजदोरश्यां रक्तसन्दीप्तरच्छदाः ।

१११८

कीर्त्यापद्गतस्वामिवोक्षितः श्लाघ्यविक्रमः । स एवासृहणीयान्तचोणा वीरेखगण्यत ।

वह्निःकोष्टकभयेषु विद्रुतेषु दरिद्रतां । परं जनकचन्द्रास्यो धैर्येणैवाहं जामरः ।

निराशुधो राजभृत्यङ्गलैकस्मात् परश्वधं । स क्षयुद्वायदूतलं नयन् भरतीन् यमान्तिके ।

यियाभान्तस्य चण्डाङ्गमण्डलं परशुः करे । सुपुद्गार्धविभागार्थं शशिखण्डैवाविशत् ।

नाद्राक्ष्य नाश्रौष वापि वद्रे भर्तारि यचदा । कोष्टकस्य वधूरच्यतिष्ठन् मानवतो सती ।

१११९

जीवन् भूयोऽपि लभ्येत तया स पतिरित्यसौ । वन्यनामवधोऽन्तिकं प्राविशद्यदुताशनं ।

सप्तर्षिर्षोपि दाक्षेपतर्षकिन्निपदूपितः । तस्याः सतीलोकगायाः पादाम्बां पावितोऽनलः ।

वमन्तस्य सुताधन्योदयभ्रातुः पुपोप सा । शुचिवंशभिमानेन न जामरवधूतं ।

सुवन्दनमनाः सुसुन्दर्येऽपि धनेच्छया । रामकादिकुटुम्ब्यादीन्निनम्बामोगभागिनः ।

मतिशामोहनिन्द्यैकयस्याभिमानिनः । तयानुगाभास्य हतं कोष्टकलोचकं शिरः ।

११२०

हृदग्रणोऽपि किमिषाङ्गुतः कैरपि किञ्चिद्वै । निष्प्राणो गणरात्रेण कारार्थं कोष्टकोऽभवत् ।

अथ चित्ररयः शोषहृद्यः क्लृप्तं नृपं । शुक्ला मल्लार्जुनेनाभूद्वायादयन्तदुक्षितः ।

पदौ तस्यैकभार्धस्य मियासृपमती सती । परलोकातिथिः पूर्वं विभ्रमतिभूरभूर ।

देहे व्याप्यताप्याये मेहे गतपरिपहे । पत्यौ नैमत्यरुलुपे नैषदयेष पिप्रिये ।
तीर्थस्थितस्य न स्यन्मे सागमोऽप्यप्रियं नृपात् । इति सच्चिन्मय स प्रायान्मिषान्मर्तुं सुरेश्वरीं
अथ नानार्थभूयिष्ठा धनाधीशधिकश्रियः । स्थानात्ततस्ततस्तस्य पार्थिवोऽपाहरिच्छ्रियं ।
कनकांशुकसन्नाहवाजिरत्नायुधादिभिः । स्वा स्वा प्रकाशिता लक्ष्मीः खड्गैश्चेवाधिकाधिका ।
लोहरोद्रोद्वाहघर्मोभगोपितोराजपादपः । तल्लक्ष्मीमैलतटिनोमेकेनाप्यधितोऽभवत् ।
विश्वे चिरनष्टेऽपि श्रोकन्याणपुरं न यः । वनवासोचितवासः सालग्रेऽन्मुनिवात्यजन् ।
श्वेतच्छ्वांशुहृतेन चिन्तापाण्डुरवर्तत । वन्द्योऽस्मिन्ननरेन्द्रश्रीर्विर्विद्वा यस्य मन्दिरे ।
राज्ञा प्रयुक्तं विज्ञाय विजयः स भवोद्भवः । तोत्तमानन्दनामानमवधोत्तेन चावधि ।
इत्थं स पप्रये तादृक्प्रजापालनशालिनः । सर्वैर्याहमयेऽनेहा जयसिंहमहोभुजः ।
तीर्थस्थिते चिवरये पादाययहणैर्विणैः । शृङ्गारजनकावालां तद्भृत्या व्यक्तचार्तिकैः ।
प्रचुरोत्काचदानेन स्वीकृत्य नृपतिं ययौ । शृङ्गारोभग्नजनकः स्वामिश्रीभोगभासितां ।
चिरप्रचलितं दारमुदये निदधे पुनः । मेघकालः सरित्पूरं प्रतीरद्वय पार्थिवः ।
अवश्यभोगयुक्तमदत्तमर्गव्ययश्चिरं । कथागोपेऽभवच्चिवरयोमाधेरयाष्टभिः ।
हास्यावैदाप्यविहता विहताऽनपारस्त्रोदुर्गन्धिरयतिजडोऽपि नृशेतेषां नयः ।
पूर्वानुभावजयिनोभवति प्रभावाद्यस्य क्षुमस्तमतिभंस्तवन्नप्रतर्क्य ।
निन्दैराद्यूननादैर्यथैष्टितैः प्रागभीष्टतां । वाच्ये दुर्बलितस्यागाद्भूमन्सुचिश्चतस्रः ।
विप्रश्चमानः सम्प्राप्तमाद्याज्येन दिवानिर्गम्य । कृतात् स्वीकृत्य ताम्बूनं तेन चिवरयान्तिकं ।
दूतैः कृत्यान्तराज्ञं प्राप्तवानाप्ततां गतः । तदन्ते घटयसाश्लक्षद्वयान् कौशदधैकान् ।
तदा सर्वैरुत्ताशेषमन्त्रिभूत्ये नृपास्पदे । सञ्जकस्यात्मजः प्राप शृङ्गारोन्मुख्यमन्त्रिणां ।
तस्य वैधेयताभ्यस्तकुट्टरेऽपि दुष्कृतां । नातः पात्रार्पणान्तुष्टत्यागिलनापि सपदः ।
योपिक्लिष्टिपुमेग्येन धन्यमन्त्रोऽपि सोऽभवत् । धान्यदानवदान्यत्वं गुरुणामाजगाम यत् ।
पीठं कृतवतो रूप्यं संयोज्य रजतैर्निजैः । विद्यमानं सुरेश्वर्यां सापुत्र्यं तस्य युगते ।
उर्वीशैरपि नावांभिर्गिर्थाऽनुगन्तुमशक्यत । आयाज्यामाज्यसम्भारोऽनिविडद्रविणव्ययः ।
नन्दिचेत्रे स तत्राद्यैः प्रणीतश्चम्पकादिभिः । तेन कालानुसारेण पोषितः पञ्चपाः समाः ।
नर्माङ्गतायां निःसरो ज्ञातोयः सोऽधिकारभाक् । अचिन्त्यकृत्यकार्यामीतु स्वामिस्त्रिप्रभावतः ।
केलोमज्जैर्युवतिकरजैः कण्ठभूयादशायां यस्याश्रायि चूटनममकृतं क्षाधरेव्यासकष्टौ ।
सोऽप्यादिष्टस्त्रिपुररिपुण प्राप भङ्गं न भोगी शक्ताधायी कचन न परो भर्तुराज्ञाप्रभावात् ।
तस्य रिन्दणधन्या च समाश्रित्येतरतरं । कार्यं जनकशृङ्गारावृत्तेनापजहत् ।
कदाचिञ्जनकं वद्धा सार्द्धं भूषणभौक्तिकैः । सपुत्रदारं शृङ्गारं वाप्यविन्दून्मोचयत् ।
स तस्य जातु निर्निध मानहीनमकारयत् । हृषरचार्यितोत्काचधनाभार्थितमैयुनः ।

२२५

२२६

२२७

२२८

२२९

२३०

अङ्गुष्ठनखनिर्घर्षनत्तितानामिकोर्ध्विकः । वदन् वामोत्तराष्टापोदञ्चनैः कुरुते चणः ।
 भ्रूमङ्गदेक्षितवलीनिष्ठास्ततस्तलाटभः । पुनरेकस्तयोर्ध्वकार्योत्थोत्थकमद्यावयत् ।
 अथक्ताचरवागौक्षमलीलिताचो रटन् बद्ध । इषन् षक्करतालस्य सम्पन्नोऽव्याभयत् ।
 सोक्षेखप्रतिभोन्नीतवरां सहास्यवस्तुनि । कथाशरीरं पर्याप्तं न दृशां किमचेतसां ।
 सर्वस्मिन्वस्तुतो वाचि काले विगतयोग्येते । जाने हणनृणां तुल्ये इष्टारोहत्यगच्छतां ।
 यः सर्वकषनिष्कलशमुदीकः क्षमापतिः । धुर्यतां धर्मचर्याभिर्गतः सुरुतशालिनां ।
 लब्धवोधिरिवार्यश्चके व्यापद्युपक्रियां । दावप्रदस्य दग्धाङ्गोक्षाघलंमिव चन्दनः ।
 गुरुस्तरिदिजानाथप्रसृत्युचितयापि यः । प्रतिपत्त्या संविभेजे संविभाग्यकुटुम्बकं ।
 प्रासादाच्चिज्येष्टादिदेवव्रातस्य इष्टधीः । सुधादानेन निम्बे च धन्यः कैलासतुल्यतां ।
 मठदेवदृष्टारामद्वन्द्वकुल्यादियोजने । जीर्णोद्भूतिव्यसनिनस्तस्य चिन्ता निरन्तरा ।
 बलदृशितविद्वेषकार्यमन्नद्वारिणा । सकौर्म्यधामपर्याप्तमीदृगुप्युच्यते जडैः ।
 विद्यायायनमन्नस्निग्धभरणमन्नादिमम्प्रीणनप्रायं कृत्यमुदात्तमेककमयोपान्तेन दुष्कर्षणा ।
 स्नास्निग्धैर्लघुतां गतं सुरगजश्रेणीचितास्यर्षनात् जाता येन जनाः प्रशान्तमिव सा योग्या किलास्यां स्थिता ।
 तदन्तरं शिवरघो दिजः प्रचुरचाकिकः । कायस्यपाशः पाशेन गलमब्जा व्यपद्यत ।
 इत्थं पृथोपतिः कृत्वा तत्तत्कण्टकपाटनं । अपेतविप्रं सौजन्यनिम्ना व्यधित मण्डलं ।
 विपचावरणापायप्रायेण श्रुचिवीभुजः । तैल्लमाद्यान्ति जीमूतमुंकारविकारादव ।
 परिणाममनोऽज्ञं राजरत्नं त्वयं नृपः । माधुर्य्याधिक्यमुत्पाको द्राक्षादुमदवाचयै ।
 प्रादत्तयत शतत्याक्लृप्तं वितनदक्षिणान् । विवाहतीर्थयाचादोन् महितास्य महोत्सवान् ।
 संविभेजे स्वसभाः स क्रियाधर्मधारिणः । तेजोभिः कुलशैलानामोपधोरिव चन्द्रमाः ।
 प्रतिज्ञातं सुतोदाहप्रतिष्ठादौ पुरोक्तसां । तैषोपचिकसामपीदाममन्ययचेतसा ।
 दाहणामाकराः कोमदृष्टये ये धराभुजा । नवीचके पुरं सर्वे स्वाधीनान् स्व विधाय तान् ।
 मञ्जतोराजकार्येषु तत्त्वविद्विधैरर्चने । विस्मितैर्वाक्ष्यते तस्य निष्ठा कष्टा मुनेरिव ।
 प्राहादारम्य सायाङ्गपर्यन्तं प्रास्य दृश्यते । न तत्कृत्यं गता यव नाथ्यललं विचक्षणाः ।
 अविचारान्तममे विधा व्यदोततान्तरा । जयाश्रीहादिभेषयोऽसौदामन्या विलोचया ।
 तेन श्रियन्तु विद्यायां स्नास्यं गन्धप्रभामिव । गुणवैचित्र्यचिचक्षुः प्रकाशो नखरः हतः ।
 सुरयोधेन शंभोमं विचमचेचसम्पदं । प्रासादाग्राह्याः कर्म साययः स्वामिनः हताः ।
 विदुषां विततेस्तेषुधौघास्तद्विहतां गृहता । व्याप्ताः बभूवुर्भिर्युमुत्कर्षमिव मूढैश्च ।
 प्रतिभाप्रभवे प्रज्ञा यज्ञे च परिय पान्वता । सार्वदाहन्तामालम्बनिर्दोषा विदुषां स्थिता ।
 आभीक्ष्यार्थराजस्य श्रयानम्यापतिश्रियः । कामं लिङ्गाभिषेकाभाः सङ्क्षोभप्रभवोऽध्वनिः ।
 मिद्राणस्य तथा वेणुकीणादिपरिहारिणः । ददितं तस्य विद्वेषविद्वज्जल्पविकल्पनं ।

१२७१

१२७०

१२७६

१२८१

१२८५

१२८९

कोलश्रीललितादित्यावन्तिर्वर्णादिभुजोः । सिद्धं न यत्प्रतिष्ठादि निष्ठं तदधुना गतं ।

मठदेवगृहेष्वेव स्तकालप्रभवेषु यत् । सर्वेष्वेव कृता तेन निर्यपाया व्यवस्थितिः ।

रक्षादेव्यादृढादृढमर्हं वसभताभुवः । सर्वप्रतिष्ठाप्रदलविहारः प्रयमं गतः ।

रिच्छेत्पृथ गृण्यमानवान्वो धर्मपद्धतौ । बभूव पूर्वपथिकः समसामात्यसन्तः ।

तपोधनांस्तथर्वणान्धर्मदृष्ट्यां शृङ्गधोः । विग्रहभवनस्योऽपि शक्तं लुप्तं न यः कश्चित् ।

१४०५

रुष्णाजिनामयमखदानमुखैः सुकर्म्मभिः । धर्मकन्याविवाहेषु यस्याऽन्यवमायुषः ।

सर्वेषामाहिताग्नीनां निष्प्रत्यूहा महात्मना । सर्वयोगोपकरणैर्येन विद्याश्रितैः क्रियाः ।

भोगान् बुभुजिरे भयान् मुखे स्रवितविस्मये । यस्य वर्षाशतःपट्टिः कुट्टस्थपृथ्वेतसः ।

अग्रहारगुणोदयैर्विन्तैर्कठमेतुभिः । पुरे परिष्कृते येन द्वयोः प्रवर्धनेशः ।

आद्ये प्रवरभुभर्तुः पत्तने प्रत्तविस्मयः । प्राप्तः प्रतिष्ठाप्रदलं यत्कृते रिच्छेत्पृथ ।

१४१०

लोकान्तरगतां कान्तां छतिनोद्विष्य सुसुखां । भिन्नैरेकप्रपास्याने विहारस्तेन कारितः ।

मार्जाय्यास्तिर्यगुचितचेष्टविस्मयपोहितः । मृतामनुमृतायास्तन्नाम्ना यः स्थातिमागतः ।

तद्गन्तुं रीत्याकालुष्ये तस्यादूरायगा पुरः । प्रदेमे मानुषोवासीत प्रिया क्रीडाविडालिका ।

तीर्थप्रस्थानदिवसादारभ्यास्याविराविशे । उत्सृजन्त्याहृतं भोज्यं सा शुचाजीवितं जहा ।

आरोहति परां काठां प्रतिष्ठाविधिधुना । दिद्वा नृपतिपत्नीषु नमस्त्वोषु तु सुसुखा ।

१४१५

श्रीचङ्गुणविहारं या यातं नामावश्यतां । अग्रप्रासादवेष्मादिकर्षणा निर्धनेऽधुना ।

अरघट्टमवन्धुव्यावृत्तादिकर्म्मभिः । तस्याः सम्पूर्णतां पुण्यप्रकारानिखिलागताः ।

पूर्वराजकुलाखण्डस्यखिलव्यापिनाखिलं । तद्विहारेण नगरं नोतं नैवाभिरामतां ।

मापि प्रतिष्ठयेत्तस्य यत्प्रचपितया तथा । विपत्तिः श्रीसुरेश्वर्यां मान्यवायुज्यदूतिका ।

मठायद्वाराधयेन वसभमिधया कृताः । नाभोष्टं लेभिरे नाम ख्यातिः पुण्यैर्विना कुतः ।

१४२०

अग्रहारमठांस्तद्वदुदयः कक्षप्रतिः । कक्षापि स्वाभिधामेव तत्कम्बूनां सदाप्रष्टणोत् ।

उदयद्वारपतिना सह बह्वपुरोगैः । कृते प्रष्टे मठे शोभां लेभे पद्मपरस्फटः ।

शृङ्गारतन्त्रपतिना श्रीदारेऽप्यय्यजम्भना । प्रत्यष्टापि मठोद्यानदीर्घिका येन चात्मना ।

द्यानकोष्टमठत्रयपुरोसेनादिकर्षणा । सोऽन्वकारालङ्कारोऽदृष्टश्चाधिपोधरां ।

सुधः सदैवधीमानिहेतोर्जातः कृतावतः । यः कविदानवस्य ख्यातस्येगिन योऽजयत् ।

१४२५

नृसिंहसेवो निर्दिष्टहिरण्यकशिपुच्छिदः । वराहसमये दत्तगाय योऽपूर्ववैष्णवः ।

भट्टारकमठार्थेण पूर्णवार्धाविव प्रदिः । मठः शृङ्गारभट्टस्य ख्यात्यानौषित्ययोजितः ।

शान्तिविपरिकोदाश्वामिभारोर्विभुजोऽकरोत् । अष्टमूर्तैर्भट्टनामा प्रतिष्ठा पुण्यकर्मणः ।

पुण्याकरप्रणयभूः सुभगा विभूतिरेकस्य दन्त करवीरतेऽर्दुमेषु ।

पुण्यापि यस्य सफलीकुरुते स्वयं तन्नादुर्भवत् किमपि चित्रमनङ्गमनोः ।

विभूत्या संविभक्तेषु भूमिजाखिलमन्त्रिषु । उन्मत्तकोटिं भुङ्गाव्यः परं जहानुंजोऽहंति ।

१४१०

स्वयम्भूः प्रकटोभूय पूजां स्वीकुरुते स्वयं । ज्येष्ठरुद्रोवशिष्टस्य यच्च वा बालकेश्वरः ।

स विहारमठोदयवेगभिः कलुषोविज्रतः । तेन तत्र हतं भुङ्गपुराणं पुष्टमेदनं ।

नगरेऽपि धरः प्रत्यठापि मुद्गेश्वरमभिधः । सरय मङ्गयामे धर्मविधमदपणः ।

नीत्वा प्रतिष्ठां क्लृप्पमठादिस्त्रिविहारभूः । रत्नादेव्या दृढं चक्रे सार्धं गयनमुत्थिरा ।

रत्नापुरे वज्रदारमहाधे निरघोमठः । घत्ते सुकृतक्षेत्रे स्त्रीतवीतं सविभ्रमं ।

१४११

मृत्युञ्जयोराजनेऽस्याः सुधाधौतान् भञ्जनं मृद्वान् । अनम्यानित्यतोऽक्षित्य श्वेतदीपं स्रजञ्चिव ।

मोक्षुत्तानां विधातारो मोक्षुने विहिते तया । गणिताः प्रह्वरवर्माद्याः सङ्गणभ्यवहारिणः ।

गवामव्याधतस्त्रैरसञ्चारचरकाक्षिते । तत्र वैतस्ततोऽप्याद्ये यद्वैषाढामयं वपुः ।

मुकुन्दमन्त्र सादर्यधैर्यैर्द्विदायंमन्दिरं । श्रद्धामोवद्वन्दधरः शिष्टैरानाविशकर्मणः ।

मठप्रतिष्ठां कृत्वा सा नन्दिचेचैकरोत्स्थितिं । विहारान् यवनाद्येषु स्थापेपु च मनोरमान् ।

१४१२

दाभ्यांगरेष्वप्यूर्ध्वमन्दिरौदायंमन्दिरं । स्वनामाङ्कपुरं चक्रे तया शक्रपुरेरापमं ।

उद्दिग्यापनत्तान्मन्त्रमहत्तरमुष्माणपि । प्रतिष्ठाविविश्रान्त्ये सा राख्याश्रितवत्सला ।

हवे कर्माङ्गमामुक्तानङ्गतेरय स चिनेः । विमेषकामं भूमतृहया स्वनकरोऽमठं ।

अनुत्क्रितेन धेष्टत भूरिपानानशोभुगा । तद्गौरारोपितः स्याति मुखः सिद्धपुराण्यया ।

यथात् कारण्येभ्यः दौर्ध्रवः भिन्नुजाभिजान् । निविडं त्रिविडंयात्र प्राप्तिद्वन्द्वमथगान् ।

१४१३

विम्बा मठादिनिर्माणं स्रग्या तस्य यथक्त यः । भूयः सङ्ग्रामनगरं कृत्यं कल्लोरमण्डलं ।

लोचनारण्यमहाधेयं यामदौराध्यतो भान् । दैर्घ्यमनजनावाभेनेन भूयोऽपि येजितः ।

आरग्याप्रथमि आपे दीक्षितोभोष्टदत्तिषु । शिन्धिमाघैरपि प्राधामठदेवमराः कृताः ।

कर्मोर्ध्वारण्यमहाधेयं निरुधयेन भूमिगा । साधारणीकृतो पौराणोऽप्युर्ध्वमहाधेयान् ।

अचान्तुहिनापोतोदोषाधैरपुष्टयः । नष्टेषु शान्तिवर्षिषु पुमिन् तत्र न चये ।

१४१४

अहृतं कामवहायः युता दधिभिश्च रत्नैः । केलापुत्यानजानसु दृष्टं नष्टाय स प्रगाः ।

कौम्येश्वरानुज्युङ्गनामा निरित्तिद्वयः । आरवैर्दृष्टदृष्टेयं राक्षा निन्त्येत्तकामिकं ।

चक्रे विजगराशदोऽप्युपानुमन्य पाथिनेः । प्रोक्षं गुह्यतादीर्घां राक्षा वसापुरारिषु ।

अजैः साव्यकुण्डलावर्ज्यैश्च मृदाधैः । यथाज्ञानमभूमे गवैनजानपि मानिकः ।

विदोतमाने निधोऽपेनौतपेमेकता । अत्रे लोचिनादिभिश्च दृष्टैर्गणैश्चोपरः ।

१४१५

स भूदन्तलोऽप्यन्तरिक्षादिभिश्चोपः । विरतोऽहर्निशाद्यमनामदिन्दनागगात् ।

निहन्ता नृपतिः शिखिर्निर्माणपतः । कथ्यन्त दक्षिणं रात्र्यमौऽतमयेऽपरोत् ।

वीरतय इन्द्रेण नृपतिः शिखिर्निर्माणपतः । कथ्यन्त दक्षिणं रात्र्यमौऽतमयेऽपरोत् ।

अन्तःप्राप्तः दृष्टाय दृष्टोऽप्युपः । अन्तःप्राप्तः दृष्टाय दृष्टोऽप्युपः ।

कर्मोराण् पृष्ठतः कृत्वा द्वैराज्यं तत्र कुर्वन्ति । उक्तञ्च सञ्जपालादीन् सर्वकार्यभरत्तमान् ।

१४१०

हेवाकप्रतिपत्त्यान्याभिधमे गन्धनिहृद्धधीः । सर्वाधिकाराधारापान् भव्यमानोऽभिमानिता ।

पर्युक्ताजयतः सुज्जरप्रौढमनुजं निर्जं । ग्रहिष्ठाऽनुमन्त्रितं मन्त्रज्ञोऽयमवन्नृपः ।

अपूर्वमण्डलारध्वा वाटोपाद्गमशास्त्रिनः । क्व सर्वरूपनिकम्पप्रतिभाः कार्यवेदिनः ।

क्व बालबालिशप्रायोमथ्यवचतिज्जनः । धिक् परीपाकविषमं स्वात्कृत्यं मेदिनीभुजा ।

कार्योपेक्षविषयैरिच्छन्नुद्रिक्तनाच्छिदा । सैन्यद्वन्द्वगुंकोपादेनं शंसन्त्यन्तरङ्गतां ।

१४११

प्रक्रियामाचरो मन्त्रं गृह्णन्ति चित्तमन्तराः । छतमाहायैकरैव चित्राचित्रमुखादिपः ।

युत्थारन्वविधौ तत्र वैरिसाहाय्यरूपदे । क्व वैधेयान् वक्रप्रायान् कार्यमन्दर्भेदिनः ।

दरद्राजद्रुमोऽन्यान् भेदकूलवथाच्युतः । क्रष्टुं नामस्यताम्रौढैः सेतोभिर्विव मध्यगः ।

पर्युक्तासङ्घटे कार्यं तन्ममुक्ताचमिच्छतः । स दुग्धघातुमादातुमथावीदममकमः ।

पर्युक्तेषु समं विदुःसिंहः सन्धिं निवह्वान् । ययागतं गते सुज्जो कर्मोरेन्द्रेऽपहोमुप ।

१४१२

सर्वाधिकारप्रवहाचिरसञ्चारभूरुहः । प्रवृद्धे तत्र गृह्णारोमृत्पुष्पोहित्यकार्यभूम् ।

आलक्षकान्तात्सर्वाधिकारोऽस्माद्वितीयया । वृत्त्या ततस्तु म्रतथा निरंशराभद्रवामवृत् ।

अन्येऽप्यमात्याः शाल्मल्याङ्गनुर्माहात्म्यभागिनः । प्रमयं मनसोक्तमिन्दैवात्किमपि लभिरै ।

प्रमंसा सा नृग्रंथस्य विद्वेष्टेन धराभुजः । मृतामात्याभिराप्त्यं निधत्ते यः पितुं पदे ।

प्रवर्तिता लमात्य नां भूत्यै पट्टतिरहुता । निर्मलद्वयाः प्रभोर्लक्ष्मीं लज्जः स्वग्रहिणीमिव ।

१४१३

भूमन्तुः प्राग्भतीष्टत्य मृतस्य स्वामिनः श्रियं । सन्तानस्य विभूत्यर्थं कृत्वा कार्यं हितेऽहरन् ।

गञ्जाधिपे विश्वानि विपक्षे रचितापरं । एकेन सहजात्येन सहायानां महाघता ।

नाध्याह्नरोहाधिकारं पार्थिवैर्नायैर्नाऽपि यः । स्वामिसुनोऽष्टिनाथो वृद्धो साहाय्यं व्यधात् ।

निष्ठायामप्रतिष्ठलं दृष्ट्वापि प्रभविष्णुभिः । धिक् परस्परया भययाः प्रवृद्धेतेऽधिकधिकं ।

आवीदाचननोपयोगिकजगत्सृष्टजगद्वनजान्ताः द्विजानदध्वंशसुररिसैस्तेऽस्मात्तं दायशः ।

प्रभुसन्निधे सखीर्द्वनि जडेऽप्येकप्रयुक्तादुनौ स्युः सर्वेऽयं गतानुगतय गाढारराः स्वामिनः ।

१४१४

सुज्जिर्नायसनप्राप्तमरीहोदुर्णयद्रुमः । साज्जिग्राह्यताप्यायः क्रमेषावीत् पञ्चानुस्रुः ।

द्वित्राः मनाः समन्तुः स विद्वंभिरुक्तोऽभवत् । अकुण्ठरागायुक्तं धूतैरुक्तं ज्ञोतनं ।

धूरादाखण्डितोत्पानः शूरमाश्रित्य भूपतिं । जीवत्तपिबसिज्यादिकर्मणा स सवाव्यतः ।

दरदो मन्त्रिणां जातज्ञानेयैरभियोगभाक् । चक्षेऽज्ज्वारधराधैर्भूमरैः सह चक्रिकां ।

सायद्रिदुर्गस्वाम्यस्य मयमप्रस्यिनौ सुहृन् । क्षुरो जनकमद्रा लः पार्थविषाधैर्ययत् ।

१४१५

कर्णैकपादावभवत् स्थाने स्थाने विदोऽव्यतां । प्रस्यिनं कन्यधिरैह सुद्धिः कस्यापि साधुता ।

तं तथा विपुलारम्भमपि श्राव्य दमममं । प्रविष्टुमुपैषिष्ट कौषीघानुघमो नृपः ।

पोषिते मेपितश्रीकैवत्ये विद्वैपिभिः । अयोदयदारपतिः त्रैविश्ववराभुजा ।

मंष्टृता च मूर्त्तौ पुरे शङ्करवर्णः । प्राप्नोतुद्धारचक्रस्य पार्थम्यावि लोठनः ।
 अपि विषहराजाः स्रुतः सुसुलभूपतेः । भोजः सुवृणजन्मा च श्रुतौ तेन महागते । १४६
 श्रयोपचितउत्थान एव तेषां स सत्वरः । मार्गं वज्रदिनेषुऽऽमेकीनाम्ना व्यलङ्घयत् ।
 मयूथकन्याययनासिद्धेर्यातो विधेयतां । तदास्कन्दहतसन्दः स पलायिष्ट ङामरः ।
 सिन्धोर्नैधुमतीमुक्ताश्रियमन्तस्थितं ततः । शिरःशिनाभिघं कोट्टमथ तैरधिगच्छिये ।
 गहने व्रुडितः कोट्टे स्थितः किं वा स इत्यसौ । न निश्चिकार्य दारैश्च भ्राम्यन्दीर्घासु भूमिषु ।
 श्रयोपालवतद्वर्गारोहणेऽस्मिन्महाज्ञातः । देवेनापि न भूभर्तुः प्रभावो निष्पराभवः । १४७
 उत्थानोन्मुखतां सर्वेऽप्युत्पिञ्चो तव दस्यवः । पालालास्तिमयोर्वपृथक्कृत इवामवन् ।
 तैस्त्रिभुक्तादिभिर्गूढवैश्वतैरथ लोठनः । पालहारिः पुनश्चके मायाचतुरस्रकैः ।
 पुरपात्रादिदग्धारमसाध्यमथ धावतां । पदे पदे छच्छ्रयन् स्वपलासमरचिपुः ।
 धिक् चके नियतेभ्राम्यन् दृश्यादृश्यः स सर्वतः । कल्यात्ययोदयो वज्रपुत्रः केतुरिवामवन् ।
 श्रानैरमात्यैर्दिव्यैश्च सैन्या कालानुरोधतः सेने मउवराज्योर्बाहिरितेवाखिला जनैः । १४८
 श्रममुत्तमप्रतीकारतयारोहत्सु वैरिषु । तदन्तरेऽयं सस्य धन्यं प्रास्वापयकृपः ।
 तत्सुख्यारोपिते कार्ये मीडां गच्छेत्तटस्थतां । विपर्ययासमय दाराधीश इत्यभयाज्जनः ।
 भित्तुर्महाज्जुनस्त्रापीदेक एव त्रयस्त्वमी । संहतार्थ्यन्तदुःसाधादधुयेत्यखिलाः प्रजाः ।
 दाराधिपस्तद्देवाकच्यवहारो महीपतेः । सिद्धिं स्वसाप्रसिद्धापि वाञ्छन् चिद्वेश्यमेऽभवत् ।
 शकाकी य किञ्च न भजते मूढतां भर्त्सकाय्यं नौदास्यं श्रयति च रूपा वज्रधीने च तस्मिन् ।
 निर्हृवाक्यवह्नितया शायसिद्धिं किञ्चिच्छंलादृक् मन्तो प्रभवति परं नात्यपुण्यस्य राज्ञः । १४९
 पञ्चचत्रे मृते तस्मान्जं राजोपवेशने । स्वधायं वष्टचन्द्राख्यं सोऽप्यारब्धे विनिर्धये ।
 दिवाङ्गकादयोमुखाधारैः सह गायकैः । धन्यभैवान्वयुब्बाब्बाद्यान्ये राजोपजीविनः ।
 धन्यादिषु तिलपामं कोटिस्मिन्तटाश्रयं । श्रयत्सुगच्छद्वाग्गेर्द्रंगस्य षष्ठपद्धतिः ।
 वष्टप्रवेशयोग्याजिमुख्यहेवाकवर्जितः । श्रोपयन् दिपतेधैर्यगम्भीरं स व्याहरन् । १५०
 कुठारिकादिभिः काष्ठैर्दर्मन्दिरपद्धतोः । धन्यो मधुमतीतीरे नगरस्थाधिर्नोर्थधातः ।
 निर्धनान् द्रुममवाधं सनिकेतावनस्यनोः । कटकं सर्वभोगाख्यं शक्रः परिष्टटोऽकरोत् ।
 देशे भूरितुषारोपहिमर्षी भाग्यमस्यदा । भूभर्तुरभियोष्यैव भूरभूजानुभूषिता ।
 भुवनाद्भुतस्फारप्रेषणं दिग्जयैपिगः । देराख्यं मीनिताजोऽपि काले राजो न स्रष्टितं ।
 उत्थानश्वोपहतभये पाल्यत्यागात्परं । भारोद्विषोद्विषपास्याकन्दं क्षान्तिचमूपमां ।
 दीपप्रवामनिर्धदाद्यन्तिनां दग्धययुषं । स्यादूय तोपयन्दारैः स्वेर्यं निन्ये नृपद्युः । १५१
 इत्थं चिचतुराकामांमिष्टशिरभिः पुनैः । नैवादाहुमत्रम्यन्त कटके पोष्टधमयाः ।
 तेषां हि वीरधाधारनिर्गेषादीनि दृश्यतां । अग्रियापि न जातानि दैव्यदायोगि कानि चित् ।

चिकीर्षवस्तुपारान्ते स्वविभूतिप्रकाशनं । तन्युरङ्कुरितोद्भासः पर्वता इव डामराः ।

एषं हृषीकेशं देवपाठमुत्तमं च द्विजैः । उत्पिञ्चस्रजैर्धामेषु सञ्चतः शक्तमादधे ।

प्रतीचमाणाः प्रालेयप्रलयं मार्गमूढतां । दारदासुरग्यानीकैश्च ज्वैसायुर्जिगोपवः ।

११९०

हिमिकासंहतेः कालढलतन्पाकतेर्दधत् । पातभोतिं जगोराजमेना शयद्वेषत ।

इत्थं प्रत्यर्थिभामभ्यर्पणमार्थापरोक्षतात् । क्षाम्यन्मियैवमारभे सन्देहश्च अघेभजत् ।

वैदग्ध्यदिग्धमनसामयमेक एव कोऽप्यस्ति वञ्चनविधेरुचिनः प्रकारः ।

येनात्मना किल विग्रह्णितं गतयस्ते सुधेऽपि वैरिणि विचारक्षतोद्यमाः स्युः ।

प्रवादमात्रमाराधस्वप्नेपरिकरादरेः । स्वैव तस्य विघ्नत मिद्विद्यिन्ताम्बुधया धिया ।

विधेदाशु शिवोमुखैः प्रवितरेत् पञ्चैरवस्कन्दनं वध्नीयात्तदिदं गुणैः परिकरैर्मिथ्याप्रमिद्वैरिति ।

११९१

स्याच्चैदमुहं दिपस्य भयकृच्छिन्तामघैः साहसं प्रत्यूहेन ततो निजैरपघनैरयेतदुन्मूलने ।

सोढनाद्यैर्हि कर्णाक्षान्निशीर्णैः कथञ्चन । प्राप्तेऽनङ्कारचक्रेऽग्रे राज्यमज्जायि निर्जितं ।

मिथैव यथिता कन्या स्वयूयैः कथमन्यया । तस्मिन्नमन्दमास्कन्दं धावन् दाराधिगो ददौ ।

प्रत्यश्रित्यसामर्थ्यात्ततः कोटं व्यमजयत् । स राजवीजिनसोऽय परेषुः स्वयमन्वगात् ।

कोटोद्भिः सलिलस्नानः हृषीकेशः पृष्ठदैर्घ्यभाक् । स तैर्ध्वमारिण्यासव्योपकटवैद्युत ।

निशामयैर्तद्विज्ञेय गजागारमिवागजं । तत्पुङ्गवज्जिज्याशंसं भयक्षोदवहन् हृदि ।

११९२

ततः शरैर्दिपदैर्पयोधायितो विरोधिनः । ऋषकोरचगमितोरचायन्त्रोपनाहनः ।

इत्थं स तैर्गमिहृदैर्यावदादाय डामरः । मेने स्तगुप्तिमावार्थी न पुष्टे यद्वनिशयः ।

ततः कन्दचित्ताम्बुके तिनयामे दिपदले । प्रतीकाराचमे दधौ ते चिन्ताचमतान्दधुः ।

विस्त्रवापि स्तुतप्रज्ञासौष्ठवोत्थितः पुनः । डामरं हृत्यपूर्णनगूढं तमगर्हत ।

भोजं छदिजितं यथैः श्रेष्ठो रोहदिमि ब्रुवन् । रुद्धा पित्रव्यं ते व्याजप्तया नित्यमुपाचरत् ।

११९३

विमुक्षे सोढने कुण्डशयनस्य तु सान्वने । मेने मन्त्रज्ञां किञ्चिदमवलिष्टं भविदि ।

इत्यान्तां भृष्टदिल्लेप धातेभ्येनपु सन्वजत् । नाम्नानुकेत्यरौत्थोत्थ पित्रव्यं गमनायन्तात् ।

त्ययस्मात् स सर्वेषु वैष्टिनेपूक्तान् दिपः । पृष्ठकोपममस्मात् कुतश्चिन्नित्यज्ञोद्यमाः ।

यद्यदिदं पृष्ठेऽक्षिच्छत्तदेकं त्यज मामितः । श्रान्तं स्रज्ज्यानातोय दरदोवा येन वः ।

यन्धनं तपनेयमि पुष्कमिद्युक्तांशं ते । डामरं विदधे किञ्चिदिव मास्यथमाश्रितं ।

११९४

निमोत्सामि घषायान्नामच शोवेति तं ब्रुवन् । स्वसप्तोपदाविशोविप्रमेमे प्रतिचरं ।

अध्वरोधे मुदूरसैर्धायदृष्टेतिरिति । बाह्यान्नाद्यैरद्वैष्टो लहान्कृत्यवाहयन् ।

दुहर्दकमयागं मनयं ते व्यजिज्ञपन् । धन्यादयोहि ते कन्धिभिधेय इति भूयति ।

तैर्मेतिरितिः सन्धानमविधेयं विद्वद्वयः । तानादिदेश कर्तव्यं कोट्यान्नाकोट्यं ।

कन्ददेशे च दायदा बह्वैरन् स्थानिसागताः । निजस्य देतां जहति दत्तोत्कोच्य डामरे ।

११९५

भृत्वा कठोरोऽप्यारभानिष्ठानिष्ठाववा ध्रुवं । क्रियातिपत्त्युपायैर्भाषासामोऽंशं श्रयं विभ्रां ।
नात्यचक्षुष्यदेवद्येत सप्ताहान्दुयमं ततः । दुग्धप्रवाहं प्राप्स्यन् स शुभेत्येत्याऽपि तथ्यते ।
प्राप्तव्यं प्राप्तवान् सर्वोऽनिजैः कृत्यैः शुभाशुभैः । क्रियातिपत्तिर्लोकेऽपि वैलोकां तु मुखेऽप्येते ।

पादेषु पक्षेषु च सत्तु नोर्था न योजि वा पक्षपिपीवकश्च ।

पङ्क्त्यन्धवच्छद्रमणं तु गर्भे किं सम्पदा स्वाभियमे गतोनां ।

सहस्रपादस्य गते निमित्तमनूहभावेऽप्यरुणः प्रजातः ।

तस्याभिव्यद्यदि पादयुग्मं ततोऽधिकं तत् किमिवाकरिष्यत् ।

११९

उपेत्य सार्चितां तस्मान् कृत्स्नं कोटं विवेक्ष्यतां । प्रयातु तवैवास्माकं तेषां च पुहपायुषं ।

अविश्रान्ता वातोदहन्तूव संयोजनयति प्रसक्तिं सातत्याद्भवति कुलाहीनपि जलं ।

प्रसूते कृत्येषु व्यवभितरनिब्यूढसदृढा फलावाप्तिं लोके प्रतिकलमवसाव्यविभवां ।

मूर्ता नरपते राज्ञां शुभा धन्यादयस्ततः । कोटप्रतीतिं कूलन्तं त्यक्त्वाप्यारुह्यज्जवात् ।

कथं युद्धं विधास्यन्ति कथं स्यास्यन्ति वेति तान् । इरान् किरन्तः कोटस्यायावप्रीत्यन्तं कौतुकात् ।

अथ सोऽप्युद्भूतान् युद्धेनिष्यीष्य निविडैर्यथात् । धन्यः प्रदेशं तावत् न निकैः पत्तनोपमं ।

११९

अविश्रान्तैस्ततः सक्षैरसंख्येयमूचयः । प्रतिवर्णं प्रवहते सैन्ययोः समुद्योऽपि ।

परेषुः सारदां दृष्ट्वा सम्प्राप्ते गगनन्दनः । शंकन्दनपुरीषोरयोधैर्दृष्टिं हतैर्यथात् ।

अलङ्काराभिधोवाघराजस्यानाधिकारभाक् । अधृश्यामानुषैर्धुद्धैर्विहङ्गावज्जधानधीत् ।

हा भूधरचरैः स्थर्धा वसुधातलचारिणां । तयापि दृढतमयन्तानन्धं चिन्तयन् विनयकृत् ।

अग्नीपांशः कोटनिष्ठा भृषिष्ठाः फटकायदाः । अतः पूर्वेऽवहन्त्योऽप्यासन् कृत्यास्यथा चताः ।

११९

सिष्टद्वारारारिपटं दिवैः षोडितमाहवैः । मोलितानुमित्रं चासात्तनोदुर्गमजायत ।

गोपुमेदान्तरदैधमुखश्चिद्राजुमारिणः । धन्यादीन्वोष्य विद्यासं कोटस्या नोपलभिरै ।

निद्राचेदार्थमन्यान् कोप्रनोनास्त्रपविमि । स्वपन्नोऽर्जुनः तु निःशब्दगृह्यं कोटमदीदृश्यन् ।

निद्राम् तत्तत्पुनरायामन्त्यैरवैरपि । चटकाः कोटरगतामेपयन्दैरिवाचमन् ।

अहर्निशं भ्रमंतीर्निर्गमिः भङ्गुपायनः । तान् समभ्रमयन् सर्वप्रकारं राजभैरिकाः ।

११९

ते रूढपायससंदेशं कंविदिपेहिरे । निःसङ्कारास्तु सङ्गीये भोक्तव्ये कैयमाययुः ।

मुमुक्षुः फापयोऽयान् भोग्यान् भाग्योऽर्जितान्ततः । यदप्यैर्नृपदायादा अभ्रमनाभेसमेव्यधुः ।

दृष्टं पृष्टं निष्ठांशं, दुषितामेऽधिकं यधुः । भ्रमन्तुर्भोगभागिभोग्योऽप्येव्योऽप्यन्धं स्पृष्टं ।

यूरेष्यन्तासु पर्याप्तमकार्यमिति भाषिषं । भोजं यथाक्रम्यारुह्य दुर्गम्याय स तं पृथक् ।

इह स्य बाहूकः दृष्ट्यापुत्रसादपरस्य च । जानययेत्प्रतां मेने दैराज्यादमेव सः ।

११९

विभाम् जानयोः सत्यपुंरभैरान्तरेविणः । इति मित्या प्रयां नित्ये तदिनिःसरणं वदिः ।

वाजान्तरारुहस्य राह्वती चयमिषरी । सपूगमात् सवचने शब्देषु शब्दार्थं गता ।

वहिराभ्यन्तरं भेदं नयन्ती मन्त्रमाययौ । साङ्ख्येः कर्णसरणिं सर्वमन्त्रियोऽप्यहं ।
 रागध्वान्ताचित्तधियः प्रतिभेदभयेन सः । तस्य प्रकाशयन्नेनां गन्तुं तु प्रार्थनं व्यधात् ।
 चमावान् शिचितापैचो मैत्रीसैथ्यं मुदं भजन् । नागस्तगागस्यपि दधे बोधिसत्त्व इव क्रुधं ।
 प्रियामन्युः सरागेण मृत्युहेतुर्भक्षानपि । हृदि विस्मर्यते षष्ठे श्रभगेजं वारणः ।
 अयं प्रस्थापितो भोजः सुमारिश्चिरान्तरात् । यातप्रायोऽप्यलङ्कारतनयेनानुयायिना । :
 द्रेहैच्छया भयादापि ध्वसाद्येन सत्तरं । व्याटसारोपितो भूयः कोट्यस्थान्तिकं पितुः ।
 निर्भक्ष्यं पुत्रं गन्तामि श्वे निश्चिन्तयामिधाय तं । च्छ्वमस्यापयत्योऽङ्गि यातइत्यखिलान् वदन् ।
 प्रोचत्स्यानिशयादेकः प्रायाद्वौ यः प्रधास्यतः । बोधितैरयं धन्याद्यैरजागम्यखिलैर्निशि ।
 प्रस्थातुः स निश्चिन्तेऽयं कोट्याद्वालाङ्गोक्तयत् । जायतः कटकैः सञ्जान् परितोदीपितानवे ।
 प्रकाश्य वज्रिना दुग्धं प्रेतोलीनिर्गतो यथा । पिपीलिकोऽप्यलक्ष्यं नोक्नुवानां दिपां व्रजेत् ।
 ज्वालाप्रकाशं चाक्षत्यादिलोलाइव रचिताः । न्यपेधकूर्द्वकम्पेन साङ्ख्यि साहसाद्गृहाः ।
 तद्गन्तुमक्षमः चित्रं चपाप्राप्ते न डामरः । अधेवातोतरच्छ्वभ्रमालिङ्गितवटाकरं ।
 चिमराजाभिधानेन जमरेशेन सोऽन्वितः । शिलां विनिर्दिंकातुष्यामध्यास्त श्वभ्रमध्यां ।
 आहृष्टासनमात्रं तां पर्याप्तां पातभोतितः । निर्विद्रौ पञ्चरात्रोद्यावत्याह्वयतामुभौ ।
 निर्वर्त्तितप्राणयात्रां करस्यैः शक्रपिण्डकैः । ततएव यज्रहतां विद्रां मौढादिवाण्डजा ।
 अत्र्यकत्याद्यतो चित्रास्रविता विष्टौ स्थितौ । वीक्ष्यारिकटके लक्ष्मीं पृष्टादिप्रयमोयतुः ।
 तथोराश्रीयत स्वीतस्वीतविद्युत्कारिणा । जयसिंहप्रताप्याग्रिमन्तायेनोपकारिता ।
 षष्ठेऽङ्गि तत्र निःश्रेयोभूतभोक्तव्येयस्य । चतुर्द्वारवारिभिस्तुपारं वर्धितं घनेः ।
 अग्रेऽङ्गिताचिते दत्तवीणावाद्योद्यमे तथा । श्रोताघादितसादेन पाणिपादेन सुतता ।
 तावच्चिन्तयतामद्य चुच्छीतामिहता भुवं । पतित्यावोऽरिकटके पागवद्व्याविवाण्डजा ।
 कं प्लुकुर्वं, कस्य वावां विदितो यो विनिर्दरेत् । ततः पद्मान्तरामग्नौ धूययः कत्रभावित्र ।
 विपमस्यावेत्येयं तौ नक्तमभ्यर्थं डामरः । आरोग्यं रज्ज्वावसथे शून्ये स्थापयति स्रसः ।
 क्षतशीतप्रतीकारौ पञ्जालानलसेवनेः । दुःखं व्यसरतां तत्र निद्रया चिरलभ्या ।
 ततोऽप्यभ्यधिका व्यापङ्गेजे लोठनविपरीः । अचक्षुष्यौ जनान् क्षिमेधा गिरमप्यापतुर्न यौ ।
 यवकोऽवपूपादि तयोः सतुपमप्रतोः । गात्रैर्वैश्वेयं वैश्वं शूद्रिहृन्मथतया दधे ।
 धन्यालङ्कारचक्रस्य वीणभोजस्य सर्वतः । स्त्रीचकाराघदानेन तुष्टौ सोलयशस्करौ ।
 ततः स दूतैर्भिक्षितुमग्रीचक्रे नृपदिपः । वृमुत्ताशुभिर्नाम्यभेदभोतय डामरः ।
 पुस्तारव्यापदुष्टेऽप्युतमत्ततयात्यजत् । पापोपलिप्ततपित्तमधर्माकोर्भिसाध्यं ।
 भूपतेर्भिक्षिपक्षेपस्यापनात् स्वस्य रक्षणं । ख्यातिगृह्ये चिकीर्षुष्यं कुम्भकाशवत्तमनं ।
 मृत्युसोदयनाख्यस्य धिया प्रच्छादिनं तथा । ररच साङ्ख्यिं भोजं दौ तु दातुं स सत्वरः ।

११५५

११६०

११६५

११६९

११७५

११७९

तं विना च तयोर्भूपादृष्टं जानन्न साम्प्रतं । अवाधं स्वस्य चाभेपकृत्यं युक्तममन्यत ।
 भोज्यभावकृतां तस्य व्यापदं तच्च मन्त्रितं । तदानाज्ञामिमुधंन्यादयः सन्धिं विधिक्षवः ।
 मिपाचिचलिपा तेषां कस्माच्चिदभवत्ततः । किं पुनस्तेन दायाददये दातुं प्रतियुते ।
 देशविश्राणनानीकोत्यानादिपणसिद्धये । भ्रातृव्यसनयदन्य, कल्याणमवकल्पतां ।
 प्रबन्धं निर्वधन्नरिमुपचरच्छादितरूपं महाहिंसं गृह्यन्नयकुटिलचेषे व्यवहरन् ।
 स भूमिः सिद्धोनां दधदुचिनकर्त्तव्यपरतां भवेद्योनिर्यूढावपि सदृढशरन्नरभमः ।
 दुःखेर्दीर्घप्रवासोत्थैरपसारितैर्भाषवाः । तदा शरक्षत्रैश्चिन्त्य भृशद्वयाः प्रपेदिरे ।
 स सत्यं सचिवोऽप्राप्यः संयद्दोतुं प्रगन्भते । कथाशरीरमिव योनिर्यूढैः कार्यमाकुलं ।
 सन्धिं निबद्धं विज्ञाय सैनिकाः स्वगृहोन्मुखाः । उपेत्य स्वामिदाचिन्त्यं चणदेव प्रतस्थिरे ।
 तद्विकीतमवाप्यासं स्वन्यः कार्यमन्यतः । धन्याद्याः स्वस्वैर्मन्यलादाश्नं कृच्छ्रागतासवः ।
 प्रतोलीकेलितदृशः प्रार्थितागमनाशया । तदहः सोऽभियेकंलानददत्तावतापयत् ।
 रथाङ्गकन्दिनी रात्रिलेपां कृच्छ्रेण सागमत् । विना जीवितसंन्यासमन्यत् कार्यमपश्यतां ।
 प्रयत्नमभ्यते कृत्ये नष्टे मन्दतया धियः । अस्मत्कृष्णावनादूरीकृतवाक्कादरं प्रभुं ।
 भट्टानुशोचनयाजाततत्तुष्टुपहासिनः । सदयं नो भुवं दुखीकरिष्यन्त्यन्यमन्त्रिणः ।
 सद्योयाचाताग्न्याताम्यन्तेनस्त्रपार्षणं । कार्यनिष्ठामपश्यन्तः कुर्वन्त्यपरेऽनुवन् ।
 मायाभेतां विहितवासैः संमच्य नृपाहितैः । सिद्धसाधोऽधुना दस्युर्हमन्नप्राप्तं भुवं स्थितः ।
 अत्येतरांस्तु संकल्पानेवं तेषां वितन्वतां । दत्तानन्ततनुज्यानिः प्रभाता सा विभावरी ।
 कुलकं ॥ प्राङ्मध्य राजस्थानीयोऽलङ्कारः साहसोत्कुकः । प्रामरं कोटुमाह्वय नित्ये गयभयैर्मम ।
 एकाहं गमने षोडशिलम्बसत्र वासरे । लोठने चोणदाचिन्त्यः स गच्छेत्त्यत्रोत् स्फुटं ।
 उपन्यस्यंलतस्तस्य स्थानिप्रचालनचमं । मानिनः केषुपि कर्त्तव्यं कीर्त्तिव्ययनिवर्हणं ।
 कालः भोऽयं सकलजनतागोचनध्वान्तदायी नित्योलोकाप्रकटनपटुः किन्तु सत्त्वत्रियाणां ।
 अश्रयामाहुतमसिलतास्त्र्यधूमगतापि व्यक्तं सन्ति दिशति रभमानाङ्गलेनोष्णभाभेनः ।
 संप्राप्तुवन्ति ननु मण्डलमेकमेव द्वापाजये समरषीधि वपुस्तु ह्रिवा ।
 चण्डांशुमण्डलमयाभिमता निकामं प्रेमार्द्रनिर्जरवधूकुचमण्डलानि ।
 नागिनम् मन्ततेवेष्टोक्त्वणतनैस्तत्सहदेति त्रयां यन्त्रिभ्यश्चलितैर्न चालमसुभिर्मन्त्रेणया जन्यते ।
 क्रन्ददन्तुजनात्तनादशकितस्थानं नवा स्थीयते नन्वेतन्नरणं सुखस्य सुभगाकाश्वेव संप्राप्तिभूः ।
 मार्गः गच्छसतावितागहनैर्थात पिता ते दिवं भ्रातृभ्यामधिधेनुकण्डकवने भ्रान्त्यार्जिता सन्नतिः ।
 वंशसुखमिमं निषेधे रभसाध्यानमुन्नह्या दृष्ट्या योषि विशाकमण्डलमिह स्थानांश्च तेजलिनां ।
 साधार्थं विधिभोपनीतमसक्तं कैथेन यद्धारिर्न तत्रापि प्रशमोचिते वयसि यत् सद्येष्टितं चालवत् ।
 प्रायश्चित्तममुष्य एवमधुना तदेधधापादितं माभूद्राज्यमिवैतदप्यसुनमं कर्त्तव्यमूक्यते ते ।

२०५

२०६

२०७

२०८

२०९

राज्यं प्राप्तमपि प्रत्यक्षममोच्छिष्टाश्चनेर्यापितः कालः सर्वजनस्यस्य विषये थाता खितिहेतुता ।

इत्यादीतिमोचितं प्रभवतो भित्ताचरत्मापतेर्निर्बुद्धं तु तदस्य देहविरतो येनैव सर्वोन्नतः ।

स तथोत्तेजितोऽप्येजोनाददे तेनोऽप्युन्नतः । न ज्वलत्यग्निमग्नेऽपि निर्बुध्यै वा नवेन्मनं ।

शान्ताहन्तस्तु सम्बृत्तिनिद्राभङ्ग इवार्भकः । ऐच्छदुद्यद्भयोद्देशोरोदितं प्रष्टाधरं ।

डामरेणार्पितं नेतुं प्रष्टास्तान्नुपाश्रिताः । तादृशं वीक्ष्य कारुण्याद्धैर्याधानार्थमभ्ययुः ।

२०१०

मा विषोद न देवस्य दयाचक्ष्णोदयोऽज्ज्वले । हृदि प्ररोहति खैरं विकारतिमिरान्वता ।

स सौजन्यमुधासिन्धुः स खिरत्नसुराचनः । स प्रपन्नार्तिमन्तापच्छेदचन्दनपादपः ।

पुण्यां श्रुद्वाश्च संलक्ष्य शरदीय युवाहिनीं । मूर्त्तिं तस्योत्पन्नं चेतः समाधास्यतएव ते ।

निष्कन्तद्वैवैषपूर्वैर्निर्विशेषं मभाजयन् । चारित्र्यं साधनमुक्तोऽस्मिपुत्रां सोऽपनेत्यति ।

अपकर्तुं विपन्नशान्दयमानः परानपि । क्षमापरोत्साहेतुलाभं वेत्ति क्षुपकारिणः ।

२०११

उक्तेति हृष्टसैनैर्लक्ष्युत्कृष्टां गृह्णाततः । व्यालम्बकम्बलोगोष्ठाद्दृष्टोच्चद्वयं नियधे ।

निर्भूषणं चानजोर्णवस्त्रमयं निरोक्ष्य तं । युग्याधिष्ठमायानं धन्याहोमभवां दधे ।

दीर्घास्त्रन्देवयं रुचयनकृत्वं सविग्रहं । व्यजोक्तयदयोत्कृष्टमिव नष्टं गुहागृहात् ।

रेवे ग्रेष्ठयत्नद्विसैः शिबिरोद्दीपितानजः । भूषप्रतापस्वर्णस्य कश्याग्नावभिवागतः ।

स्कन्धावारे गते वर्षसुपारं प्रसभं नभः । अमर्त्यभावे भूभर्तुर्विश्वेन्द्रिच्छेद संशयं ।

२०१२

प्राप्त्यन्तद्विभं तार्वान्धयेरम्भुजिताः चणत् । पिष्टातकान्तान्गर्त्ताटाः प्रविष्टाद्वयं धैनिकाः ।

एवमेकानविगोष्ठे दग्धं शुकफालेने । न्यूनाद्वयदिदेशेधो निवद्धे सोढनः पुनः ।

दीर्घप्रवासादायातं सत्कर्तुं कटकं पुनः । निर्धनो हर्षमुत्तुङ्गमाहरोह मशोपतिः ।

पयोदितं दानमानसभाषणविजोक्तैः । सन्ताप्य व्यष्टजत् मेन्यं धन्यादीन् प्रैचतागतान् ।

तेषां पुनयं दार्दृचमूले चित्रकरं भटैः । न्यसेनानासिकं वाभः प्रान्तेनाच्छादिताननं ।

२०१३

निर्भूषण्योचपातिप्रविष्टैः भयुलोमभिः । यत्तत्तत्तैः प्रयत्नकाग्र्येक्षेण कपोलयोः ।

उचावचोक्तिमुखरे पौरलोकेऽन्तगन्तरा । व्यापारयन्तं नेवान्तो दीनस्मिन्निवतारको ।

कातय्यैर्दन्त्यभोजान्निबुद्धलक्ष्मीकटाचितं । विषमानविनिद्राङ्गं गां शोतेनार्दितामिव ।

आन्तामिव ध्मां पय्यस्तानिवाद्दीप्यतितामिव । विदन्तश्च दिवं शोपवड्डगुष्करदच्छदं ।

दैविकोवान्तरयोऽग्रे ध्वान्तस्त्रेयं प्रवर्त्ततां । राजौकोभ्यर्णतां यानं वातावा जरयन्तिदं ।

२०१४

सर्वोपकाररुद्राङ्गः स्थास्यामि पुनतः कयं । पदानि सन्निध्यान्तं निर्थायेति पदे पदे ॥ अन्तर्धुगन् ॥

वड्डोकाकाहततया सौकरसंलक्ष्यमैवत । प्रतोहारैरयविद्यमानं सोढनमङ्गने ॥ कुवतं ॥

भूमंशया वितीर्णांशा राजा तामाहरोह कः । सभां पारित्यत्रां भाजामिव प्रेचकजोचनैः ।

इत्या निर्दिष्टपार्थिवस्थितिः पूष्यभुजस्ततः । अस्त्रादीन् चित्तिनिचित्रशानुर्मुहूर्त्तद्विपदजे ।

इत्याभुजाभ्यामालस्य सटाटतटनानतं । सघाटसङ्गमनसस्य तसोदनमप्यच्छिः ।

२०१५

रत्नौषधोजोः स्पर्शः पाशोऽस्त्रापां स चेतसः । दौर्भाग्यमहरद्देहस्यास्य श्रीखण्डगीतनः ।
 पुष्पानुभावात् काकस्थभाजोभूमर्तुरञ्जसा । विश्रवसश्चावनया स चण्णत्पसृषे हृदि ।
 मा भैवीरिति द्वुक्तेः सुखं सम्प्राप्स्यसीति वाक् । अगाधीर्येण भग्नैव मन्युना त्वयि साधुना ।
 इत्युक्ते पूर्ववैरापां भवेदुद्घाटनं कृतं । वान्धवोऽनस्त्वन्वित्यस्मिन्परोद्वासादव चणे ।
 क्रिष्टोऽसीति स्वप्रतापप्रभावभाषणं भवत् । ध्यालेति भूभृद्दृष्टास्य नाप्यायन्तु गिराकरोत् ॥ तिलकं ॥ २३९०
 अभयार्थनया पादौ खण्डं नमयतः शिरः । संख्यं मौलिषु पुनर्विग्रहस्योद्दिशकरोत् ।
 का योग्यता सत्कियाद्यां ममेति वदता वलात् । अजिघत्सित्वेण ताम्बूलं स्वकरार्पितं ।
 नम्रं द्वारेणमूचेऽभूच्छमोवदति सस्मितं । धन्यं पटञ्च पस्यन् प्रष्टुं सयेन वाङ्मना ।
 दाक्ष्यदाक्षिण्यगाम्भीर्यविनयाद्यैर्बिभाष्य तं । भूभृद्गुणैः परीतं खं खोठनोऽमन्यतावरं ।
 आदिश्य सान्त्वनं धन्यं मुखेनाथ चपानतं । पित्र्यं प्राक्षिणोद्देश्य भ्राजिष्णुविनयाञ्जलिः । २३९१
 अभियोगे य एवास्व नीतौ विन्यस्यतो दृशं । सुखरागः स एवाभूत्कलावाप्तावविभुतः ।
 नायाति वाक्वदशिखिकथनेन तापं यैत्यं हिमाद्रिपथसः विप्रता न चाभिः ।
 कश्चिद्भोरमनसा सततं विषादकाले प्रमोदसमये च समोऽनुभावः ।
 प्रीतिस्त्रैद्यैर्ज्ञानियोगैश्चोपचारैरकृत्रिमः । क्रमाद्राजाहरत्सर्वा पौरुषभ्रंशजीवयोः ।
 दायादोऽष्टद्वयादेव रात्रे कष्टेऽपि मर्यादितं । भोजनोत्पिच्छसर्पस्य दन्तं सोऽन्तरचिन्तयत् ।
 प्रवासायासोभ्या खैर्यकवर्गसमभूमैः । जिगीषुर्बिद्विषैषैश्चैके यन्निष्पन्नगारः । २३९२
 सङ्कल्पः स तु विलोपः यन्म्राच्छून्यगृहे वषन् । पित्र्यविपरोदत्तमुपलेभे न कञ्चन ।
 राजा गृहे त्वसद्द्वारं कामरान्तिकमागतं । पृष्टादौ च्यामश्चोद्दृष्ट्वाहसम्भावनस्तदा ।
 ददर्श च क्रमादूरतया दुर्लभ्यविस्मयितं । स्कन्धावारं बद्धमालं मार्गे नगरगामिनि ।
 अज्ञातेन विदुरत्वात्पिद्वयेणाश्रितं ततः । युग्यञ्चासौ धन्यपटयुग्ययोरन्यैरेव ।
 अचिन्तयस्य को हेतुः कटकप्रस्थितोऽनितः । युग्यरुद्धय कोऽयं स्थान्तुतोयोधन्यपटयोः । २३९३
 पृष्टमेनावदत्कश्चित्पामरोऽयं प्रमोदभाक् । सन्निर्निषङ्गे नगरं गतो खोठनविषहे ।
 सन्दोहोऽयं हनदोहोभयमुत्सृज्य प्रजन्तुः । आतिस्त्रेहेन तस्यासौमुहूर्तसमपहसितं ।
 ईदृशं गते गृह्यन्तया मिलितैर्बिहगेऽपरितः । ख्वद्विस्मयेन सौ गोतौ क्रन्दन्तीव व्यक्तवत् ।
 सवन्यएव मे दद्यात् ध्यालेहस्यमेवेत्य ते । पुनर्नयेयुर्धन्याद्याः क्रमाद्ध्यवधेति सः ।
 खं नेतुं पार्थिववचनं प्रत्याहृत्तां निनादिनीं । श्रुतोऽन्तरान्तरा घोषे निर्झराणामगद्गतं । २३९४
 अथाशायत जीमूतवित्तीर्णतिमिरं जगत् । यद्वं मध्यन्दिनेनैव निमोषययितथिया ।
 राधमासावधि दधुलतः प्रगतिवारिदाः । दीपां द्योत्यां तृपाराधसचास्रवणकर्षिणः ।
 विग्रथपात्यभयोऽहं निर्भ्रंशेणाद्विधोऽग्नितः । निन्दन् स्वमिति भोगापे ततोऽप्युपविशति ।
 समपापेवयासोभामन्युं संतुभ्य सात्त्विकः । सम्ययश्चिन्तयामास्यस्योऽति जगाद मे ।

ऊचे च संश्रितापत्यज्ञाद्यापद्मं तया । चातमेतत्कनं तव गहैः नार्हमि कस्यचित् ।
तव द्रोहस्पृहा स्वाचिन्तानुग्रहं भवेन्मयि । परवृत्ताभवत्तस्मादिदं कालानुरोधतः ।
राज्यं हर्षभूभर्तृव्यंस्यादव न वा वयं । उच्छेद्याः किन्तु संयन्त्रा राजधर्मानुरोधिनः ।
स्वस्वाख्यातिस्तथावाधा राज्ञश्च मार्गगामिता । स्वां सभा रचता हन्त निषिद्धा धोमता तया ।
इत्युक्तवन्तं तन्यकृतज्ञाभागरवावदत् । मासौ त्वमेव सर्व्वव ममेति सततं सुवन् ।
छेपेन च ग्रहिणु मामधुनेत्यभिधायिनं । तमेव हिमदृष्ट्यन्ते कर्त्तास्मोत्युक्तवान् ययौ ।
त्वयि दस्युन् विपर्य्येष्ट्यन्तुं जानन्न भोजनं । भोजस्तत्रैति केनापि कथितोव्यधिताशनं ।
स्पृशंश्चाक्षं चिरात्प्राप्तमिदं विक्रीयतामिति । ध्यायं ज्ञात्योर्देहमांसं तयोर्भुक्कममयत ।
दस्युस्तु हिमदृष्ट्यन्ते त्वां प्रदेयामि निययात् । शिवाद्य वेति कथयन्द्वा मासौ न मुमोच तं ।
मां ज्ञात्वेह स्थितं राज्ञा क्षतारभ्ये हिमात्यये । विक्रीणान्येप सतीति भोजोऽधाद्रमने त्वरं ।
मिषं धं धं निषेधाय गमनायोदयादयत् । दस्युस्तं तं समुच्छेद्य सापरार्थं व्यधत् तं ।
श्रौजानासोबलहरात्सञ्जातं भाद्रमातुरः । अभ्यधादास्यमाशस्य सन्वक्तव्यकावृतः ।
तेजोविस्फूर्जितांस्तक्ष्मदीरोत्कर्षकथोपले । दैराज्ये सैस्तुने सैन्ये पंक्तिपावनतां गतः ।
पितुराश्रयतया राज्ञा वधितस्तदनन्तरं । सर्व्वेनकादिविषयाधीकारिणं क्रमाद्भजन् ।
विमुखे राज्ञि नागेन खूयायमभुवा हन्ते । तं राजवदनो नाम विजिघृक्षुररच तं ॥ चतुर्भिः कुतर्कं ॥
आनृशंश्च श्रुत्यभावादन्वयतयास्त च । प्रत्यवस्थित्यष्टमयै राज्ञि सर्व्वे शशङ्किते ।
श्रतोऽनङ्कारचक्रेण कुर्व्वतात्यर्थमर्थनं । दैराज्ये क्षेराज्येजी तदा न स संमर्थत ॥ युगलकं ॥
नीतः प्रत्यक्षतां दूरस्थितेऽप्युदधते स तं । विमृष्टवति दुष्प्रसुप्त्यकुमेन न सोऽभक्त ।
राज्ञा कर्त्तुं विनियमं भोज्यं प्रक्षितो धनैः । प्राप्य द्रव्हामनङ्कारो विषयाधिकृतस्ततः ।
तत्पार्थमुद्यतं गन्तुं मासमुत्सृज्य दासि चेत् । त्यज्यामि तदसन्निभमूचे भोजसु डासुरं ।
श्वस्तां प्रभाते द्रव्यामीत्येतावत्तत्र जल्पति । कोट्टादनुक्तेव नियन्तुयेयामे विनिर्य्येधो ।
धनवर्षेऽप्येत्थेण मार्गान्वयो गवेषणं । यावच्छक्रे क्षपान्ते तं तावच्छ्रुत्वाव निर्गतं ।
असाध्यप्रतिषेधोऽयं तमङ्गनुजनाम सः । प्रस्थितं शारदादेवोस्थानं यावन्मितामुगः ।
एकपार्थगतौ ज्ञातो विना तौ ज्ञातियोषिता । दासिष्यादक्षमः स्वातुमपे सागामवज्रिव ।
प्रवयाः पक्षयान्तरान् व्यधादारब्धिमेष तु । युवापि कल्पः कैलीनमिति स्वस्य च चिन्तयन् ।
दुराण्डगमने खण्डितेक्ष्णः संश्रित्य दारदान् । संयुक्तुर्मधुमतीरोधया मार्गमपहोत् ॥ तिवर्कं ॥
क्वापि ग्यानागमस्तथ्यश्चिन्त्युद्देशान् दुहत्कटान् । कश्चिद्दुष्टप्रकाशमकालप्राप्त्यन्तरितान् ।
प्रभृत्यद्विममङ्गातगज्यूहेष्वणान् कश्चित् । दासि निर्ग्नरफुत्कारनाराचचतविषयान् ।
कश्चिदुत्सर्गपवनस्यष्टसुटदस्यधरान् । क्वाप्यातपचतद्विमज्योतिर्निहितदृक्पथान् ।
दूरावरोहे प्रसृते स्फुटमप्रसृते विदन् । ऊर्द्धावरोहमवष्टमन्यमानोऽप्युधोगतेः ।

१०८२

१०८०

१०८५

१०८७

१०८३

१०८०

तु पारकाशविपमान् पटस्त्रान् पथि वासरान् । उदङ्मयं स दरद्राप्रधीमान् ग्राममावदन् ॥ कुतर्कं ॥
 गूढार्पितात्मसामयी क्षता किं चार्थलाघवं । तं दुग्धघाट्टकोट्टेभ्यः प्रणम्यानवदर्थतः ।
 दूरस्थितो विश्वसिंहस्तद्वनोक्तदागमः । प्रक्षिप्तो ग्राहिणोऽप्यस्वादिनाद्यान्वेषितान् ।
 आदिष्टदिष्टद्विष्टराष्ट्रे कोट्टाधिपेन सः । अवारयत् स्वकोगम्य स्वामिलं राजवोजिनः ।
 राजायमानो भेजोऽथ राजवासगतोऽर्चितः । अनित्ये राजवदनापत्यगम्येत्य पवतां ।
 । पित्रैकान्तोराजो भिन्नेन प्रक्षितोऽन्तिकं । तेनाज्ञायरिनीत्युपपाशायस्थापनोपमः ।
 तार्थगौरवविद्यासामावयतिकरोऽर्चितः । सन्दिश्य ग्राहिणोत्तं सन खीकुञ्चन्न चोत्सृजन् ।
 केमातोऽहं किमेकान्तमित्रो राज्ञः जनैरिति । मां ज्ञास्वमेति तं दूतैः स राजवदनेऽवदत् ।
 । स्वादाढ्यं दर्शयितुं गोचरैरिमिषान्नृपे । युवाणेऽथ विदोपलं नागाद्यैरगहोदधे ।
 तामयो नः जनैः स्वैर्यै ततः साम्यमथ क्रमात् । आधिक्यं चादधे तेषां विग्रहैर्धैर्येनिष्ठुरः ।
 तथा प्रतिष्ठां स प्राप तस्यापूर्वस्य भूमिजाः । दास्यमेत्य यया श्रीलां नागनागस्य वात्सवाः ।
 स हि त्यागचमालोभाद्विगुणभूषितः । अभिगम्योऽभवन्नित्याभ्यस्तभूतिरिवोन्मिषन् ।
 स्वैर्यै पृथ्वीहरादीनां सायवाणां च कैतुकं । आडम्बरो निरासलस्यस्तुत्यस्तु विसृतः ।
 ग्रन्थयन् पृथुस्तान् ब्यूहाद्यैराटविकथोपिकैः । कान्तग्रामोऽथ तस्यै स भोजादीन् प्रतिपादयन् ।
 जङ्गरन्यान्वस्रद्धर्षेषां मात्यगतेन वः । ततो लुण्ठिम्रियत्वाद्यो नोतिमन्येऽपि डामरा ।
 उद्घातध्वंसितां विष्टवेष्टां लोठनबन्धने । धाधात्तेषां तदानीं सा जगाम शतशखतां ।
 विष्टको जयराजश्च राज्ञा समर्द्धितावपि । अकार्यं नैव तपसा विवशो षक्नोतीवनात् ।
 धो घूकानामिव श्वधमामयानामिव क्षयः । दैत्यानामिव पातालं यादामिव सागरः ।
 आश्रयः सर्वदह्युनां त्रिष्टको मायबोत्सवः । स देवसराधीनं सम्पन्नचित्तं व्यधात् ॥ युग्मं ॥
 काङ्क्षन्तोऽथ तदार्चिषं चौणोवाणार्यिनीं दिजाः । प्रायं नृपतिमुद्दिश्य चक्रिरे विजयेत्यग्रे ।
 अकालदस्युनिर्गम्यं जानतेऽभ्यर्थनां न मे । राज्ञोऽलङ्घ्यते सोऽभूद्विषयात्तस्य भानुगः ।
 प्रखालं पार्थिवे सज्जे ज्यायान् योविभुतेष्वभूत् । स जातोत्पातपिटको जयराजो व्यपद्यत ।
 भागवानेकतो जातदस्युर्वैवित्तमोगिता । ततो मन्त्रराज्यं स विप्रमोदये विनिधेया ।
 अमात्यदत्तवैमत्यै स्वगणं मठरैरथ । द्विजैर्निषिद्धैः लङ्कारो मन्त्रो राज्ञोऽभिज्ञोऽन्तिकतात् ।
 स व्यवस्थापने दुःस्यदस्यूनां सोद्यमः रुदा । सेव्याणां प्रत्यभात्तेषां तद्दीपपरिपोषकः ।
 त्रिष्टकोऽमूलनं कुर्यात् कला दैराज्यभञ्जनं । प्रतिज्ञायेति नृपतिर्विश्रिणो प्रायाज्यधोवरत् ।
 चक्षोऽथ त्रिष्टकसौक्ष्मेरप्रियैरुदवेजयत् । अनुद्धिचमुखो गूढामयो रोगान् रैरिव ।
 जयराजानुजं राज्ञा योगारजं निवेदितं । तन्मतेनावदस्वन्द आढ्यं राजकाभिधः ।
 चातुं तं देवसरमं दृष्टारात्याश्रितगतः । सञ्जपातोऽन्यैः स्वलास्यन्दिग्धविजयोऽभवत् ।
 ज्ञातोदन्तसतोऽमेत्य रिक्त्वोरणमुत्सर्णं । अयलक्ष्योक्तोत्पाणां प्रयमातिथिनामगात् ।

१८११

१८१२

१८१३

१८१४

१८१५

१८१६

मन्दरेणाय तेनारिवारिरागौ विवोडिते । कल्योऽभूत्सञ्जपालाभिस्तुच्छारातिजलाक्षतौ ।

१८३१

जितेऽपि राजकं स्त्रोर्था विनानुपादकं चमः । न वभूव यमोराजः शुभ्ये वाल हवासितुं ।

प्रतीक्ष्यमाणैः दैराज्यपर्याप्तिं क्षामुजैकरोत् । निवृत्तः कालहरणं तैस्त्रैर्मायानतिक्रमैः ।

यथाकालं ततोमूढोऽपोढान्मण्डलकण्डमान् । स्वपक्षसचोविशिखान्दिषु थाविदिवाचित् ।

अथ पांकीहरिर्योऽभूच्चतुष्टकः कोष्टकानुजः । राज्ञा भ्रात्रा समं वदः कारागारात्पलायितः ।

स तेन निजजामात्रा रचितः स्त्रोपवेगेन । अघह्यडामरयुतः शमालं सम्प्रवेक्षितः ॥ युग्मं ॥

१८३२

आकर्ष्य कुरुरस्येव निनादं तस्य भेजिरे । व्यक्ततां दस्रवोगूढा हृदस्याः शफरा हव ।

दृष्ट्यन्तं राजवदनं पष्टचन्द्रोऽय गमगजः । हरोधं प्रलथोदत्तं वेलाद्रिरिव वारिधिं ।

वर्द्धमानचीयमाणसंहती तौ लज्जायतां । घर्षे सजम्बालहिमतुषाराद्रितटाविव ।

पष्टस्य जयचन्द्रय योचन्द्रयानुसृतः । दूरविप्रकृतौ राजमन्दिरावाप्तवेतनौ ।

ज्ञातनिवृत्त्यर्थमात्री धुर्यंकार्यैर्व्यप्रियात् । प्रतीक्ष्यादयजद्राशः शङ्कितावगुभागमं ।

१८३३

कटकादिद्रुतौ राजवदनान्तिकमागतौ । यम्युर्ध्वोऽपि भूभर्तुरागमौ प्रतिधोग्यतां ।

शैलप्रस्थानपथिकैरक्षरैरय खाग्रकैः । स पूर्वराजकोषार्थं भूतेश्वरमलुण्ठयत् ।

तत्स्तराकान्ताग्रणं यत्तवन्निहतायत्नं । अराजकमिवाग्रेषं राष्ट्रं कष्टं दशमगात् ।

उदयं कम्पनाधीमरिह्यस्य ततो नृपः । चतुष्टयगुहमादिशय नगरं विवोडोऽविमत् ।

पांकीहरिस्तु दुस्साथ्यो महाबाधिरिवौषधैः । सन्निताभूत्तयोः सन्धेः संहन्तुं न लज्जयत् ।

१८३४

कालोपेक्षां स्वरवाणां दुर्गुह्यं वानुदन्धतः । आसीन्मन्दप्रतापं रिल्ह्यस्यापि तत्तत्त्वं ।

विश्विहस्य विशातभोजादन्तो व्यस्रजयत् । दूतानानेतुमुर्ध्वीमान् सुवह्नुत्तपरापये ।

अपि वित्तप्रवनितारहोवैयात्यवेदिभिः । अपि किं मानुषपुरोगोतोद्गारिदरोम्यदैः ।

अथोष्ण्यादालुकाकोधेः शीतोवेदिभिरेकतः । अपि प्रद्वान्नयेः प्रोतान् कुर्भाणैरुत्तरान् कुरुन् ।

हिमाद्रिकच्छेदं च्छेदगाः अथाधनोऽधिजिजिषुः । दिग्भुरग्नैरुन्धतः स्तम्भशरं ददन्त्यते ॥ निजकं ॥

१८३५

राशो सङ्घटनं धावद्वाधादेवं द्रनृपः । दिग्भ्येभिजान्तिकं तावत्तसामन्ताः प्रपेदिरे ।

स पिप्रिये तानज्ञातालापान वोह्य गिरिप्रजात् । प्रीतिप्रकृष्टप्रणयानवकृष्टान् करोनिव ।

अथचन्द्रादयोराजवदनप्रहिता अपि । कीराः काग्रीरिकाः पार्थमभजथाजगोजिनः ।

अभरणस्थान्बलहरप्रमुखांश्च विदूरगान् । अनुष्णात् साल्दण्डिः स्वर्पैः परां कोपेयतां भजन् ।

१८३६

ततः सुजनितात्पिञ्जतया निचोद्यचाक्रिकाः । भोजेन राजवदनः समगंलापमाध्वषं ।

तयोऽरहतकन्तव्यविशेषेणेतरतरं । जातभौहवयोः चिप्रमविदासो व्यमोर्ध्वतः ।

अभमिनीशतां तस्यानिच्छतोदरदं विना । मदात्साहायकायैश्चन्मितानेव स तान् हयान् ।

शुभेत्तं धोढादिमाटोपाः कटकस्यास्य नो दिपः । तस्याम्यमुन्निपेक्षदा भङ्गोभूयोऽपि धोगमित् ।

तस्यात्सर्भभिषारेण रणमेकं ममेच्छतः । विजयावजयाशक्तिरेकाहान्नरिता मता ।

व्याजहारेति यद्वागस्तदेधोऽय दमन् प्रयात् । निन्ये तद्दारदं धैन्यमुपेष्ट्यागमिमीयम् ॥ तिलकं ॥
 सङ्कटान्ते वितोषानुयाचसोपां प्रसर्पतां । स राजवीजो गृह्याव दरद्रात्रमयागतं ।
 तत्सङ्गमाय व्याहृते तस्मिन् कोटान्तिकं पुनः । भावेयदत्तहरोमाष्टयागं स तद्वत् ॥
 दिशस्तोवोक्ष्य वाहैभ्रान्तावातमृगा इव । निमगंधोर्धोर्गागिनं धैर्यात्पथ्यंहीयत ।
 तस्य सर्वेऽपि नेत्राश्चडामराः खे च सैनिकाः । विपचैः सद्य चैह्यः धैर्यान् दुपुचोरा घघुः ।
 स तथा विपमसोऽपि प्रस्थित्यै प्रार्थितो निजैः । स्यान्नतः प्रभुं द्रष्टुं न चमोऽस्मोत्यभायत ।
 स सूर्यवर्मा चन्द्रस्य न जातः कैदियदन्वये । उपयोगाय येनागान्ननाभिजनजन्मनां ।
 भोजं सभाजयित्वाय विद्वंसिंहः सपार्थिवः । सारैस्समं सक्षमनैर्बिजयाय व्यसृजयत् ।
 ततोऽखेच्छगणाकीर्णं प्रजन् संवाहयंयम् । प्रयाणमाद्यन्करितः पृष्ठे तस्य बभूव च ।
 प्रादुष्कृतजगत्क्षोभे बले तवानुयायिनि । उल्काहात् सान्त्वयिर्मेने कृतं हतगतं महो ।
 वाजिभिस्त्रिजिनाखेच्छराजैश्च बलमूर्जितं । स्थाने समुद्रधाराख्ये निर्व्वन्धाय तत्पदं ।
 स राजवदन्नादुर्मुक्त्याय्यबलाज्ज्वलः । मृत्युदत्तान्तरे दिष्टं पठच्छममन्यत ।
 ततः प्रावृट्पयोवाहकतोद्दीपपरिभुता । सञ्जायते स्र वसुधा समीभूतजलस्रजा ।
 धरिचोपानपात्रे ऽभःसीधुपूर्णे दधुर्दुमाः । मग्नलक्ष्मिस्त्रिमात्रावलकीरोत्पथोपमां ।
 घट्टस्य सङ्कटं जानन् भूम्बुक्षैष्वैल्लसुमं । श्रयोदयदारपतिं तस्य धन्यं व्यसृजयन् ।
 वाहिनीरुद्धमार्गीं तौ पदवीमनुससृतः । मार्गे धनञ्जयलेव शोणयपत्रनाम्नौ ।
 लम्बाबुदम्बरे दूरं वारिपूर्णे च भूतले । स्तूतेव त्रियुद्धुशे भिचरोत्तमनिःस्त्रवा ।
 शोभामात्रोदितान्गर्भरिव धैर्यद्विष्कृतः । तत्राविभक्तकटकः पार्थिवः समजायत ।
 श्रमास्त्राजवदने सत्तावटभयाः पुरा । शत्रुपरो न निवेष्टा राजवीजोति दारदान् ।
 चित्रकः सन्दिग्धं दूतैर्द्विं पांतीहरिं नयनः । तथैरेकस्य सामर्थ्येच्छतं हस्तपानिनं ॥ युग्मं ॥
 अभिन्तिलिखितलेखकस्य बलहरस्य तत् । तादृश्विनाक्य सामर्थ्यमयं राज्ञश्च सर्वतः ।
 विभक्ताशेषधैन्यस्य तत्र तचारिसङ्कटे । ज्ञात्वा प्रतिसमाधियच्छिद्रमुन्मुद्रदुर्नयः ।
 अरुणयाविदाचारिश्चिरं खाद्वैः सगोपितं । बहिर्दुर्धर्मतयाचोर्द्ध्वीयमपि कण्ठकं ॥ तिलकं ॥
 ध्वान्तेऽनुधरजालान्ध्यमहावति रजोभरः । स्वपद्मेदयोर्जातकर्णेजपमहोद्यमः ।
 कुलच्छेदकतो राज्ञस्तत्र तत्रातिसङ्कटे । श्रमान्तजागरोत्थयमनर्थपरिपोषकः ।
 सोऽय गृहपुरेऽकस्माद्वज्रभिः सद क्षामरैः । तेन सम्पूरितः शृष्टीहरजालोत्कोऽपगतः ॥ तिलकं ॥
 तस्य सङ्कटतः कथां प्रयातं वैकृतं चिरात् । पालिभङ्गे तटलेव प्रावृट्पूर्णेय सङ्कतं ।
 निद्रालोपेन्द्रजठरमसादनिमृत्तं जगत् । समेतमित्र तस्यैव प्रत्यभाञ्जवदागमे ।
 पावद्भिः पार्थिवे नेदृक सङ्घातुमपि तद्वत् । भक्त्यकल्पे सुखल्यवोधमध्यगतैरपि ।
 तावद्भिरनुगैः पिबद्देवद्राधिपोयुधि । तथोधान् पाल्यहरितः सरित्पानितीयोग् व्यधात् ॥ युग्मं ॥

१८५१

१८५०

१८५२

१८५३

१८५४

१८५५

मनोऽन्वेष्टिताचकैर्विस्मितैस्तटिनीमले । स्तनानामपि संस्कारः कियमाण इवामवत् ।

१८०५

इति विस्मृतमृत्युः स कुर्वन्नेकाहमाहव । कथञ्चिदाश्रित्येतुर्भग्नशरोऽपसारितः ।

पुरे स शून्ये मेघानि भंगदहंस्त सन्ततः । द्विवैरहोभिर्नगरं मुखयाक्षममन्यत ।

इच्छा पद्मपुरास्वन्दे मन्दनं विज्ञकोऽनयत् । दृष्टस्योद्योगोराजकन्याधोऽप्योभयान् ।

न मथ्येत्तद्विधिसिद्धयास्यैकस्मिन् सस्यते । विधेयान्यन्ववस्य लामरे शैलरौकसि ।

द्वैराज्ये सुसुलक्ष्णापि नैवादृश्यत तादृशः । अनयो यादृगुत्तमो तत्सुतस्य सन्ततः ।

१८१०

चतुष्कमवधीर्यथा राज्ञा पादगदापमं । रिच्छन्प्रेषितं योवागण्डतुल्यं व्योपारितं ।

प्रस्थितस्तत्प्रमाथाय प्रामात्यैस्तोऽन्ववध्यत । व्रजन् प्राग्ज्योतिषं इन्तुं पार्यः संयत्तकैरिव ।

अधावचाभ्यमिजोष्णान् व्याहृत्य निपातयन् । पद्माकरोन्मुखः दृष्टपद्मान् भृङ्गानिव द्विपः ।

रणयान्तेन गमिता वियामा तेन रामये । गर्जनं कुन्धार्पितारानिपूतनानादमंस्त्रिये ।

तत्कन्यास्यपुरं प्रापे वियन्तं सोऽयमागतः । श्रोत्राधायेत्य भूयोऽपि वलैर्भरतिदिङ्मुखः ।

१८१५

आपतन्नेव चारातिपदातीन् समुखागतान् । दृष्टनष्टान् कथाच्छागानिवापेऽजगलोगिनन् ।

उद्धूतमाहतस्येव तस्यापाते पदातिभिः । तस्यैव रिच्छन्ः पर्णैर्हमन्त इव यादपः ।

पश्यतस्तस्य ते विद्वन्मोक्षजिह्वा न जिह्वियुः । देहसृष्ट्यापारमित्यै कथोचित्यमनयम् ।

आश्रयथापस्य खैरर्धितोरिच्छणोऽब्रवीत् । नयन् प्रजगृह्णन् सान्धं स्वामिभक्तिपूतः ।

ह्रीप्रभावाविशेषेऽपि जेतोर्जन्तोऽप्यदोषिता । भृत्यभावेऽपि योऽनुत्तमोऽधिकस्य जीवितं ।

१८२०

जातं वक्रधरः शशुराजिनील लभोज्ज्वलं । जराकैरवगौरश्च राज्ञः पादान् प्रपद्य चान् ।

आयकुतेषु भूभृद्भृद्भ्राजिष्णुभिर्भवेत् । कथं लक्ष्मीविद्यासैन्नादपण्डितविद्वन्निः ॥ शुभम् ॥

एषा काकुत्स्थस्या धीराणां नैव पद्धतिः । यदायासवत्तवासासौख्यवैमुख्यमागिता ।

बलापासन एव शीतजनितस्तापोऽय तीर्थांमुभिः स्नाने ह्लादसुखोपलब्धिरभून्मन्त्रानुभावेपमा ।

दैक्यं समरे वपुर्विजहतानेवं किलोपक्रमे वैकल्याण्यसुखोपलब्धिरपमा पद्यात्पुनर्निर्हतिः ।

श्वमुक्ता परानीकमेकाकी स व्यग्राहत । गृह्णन् शशान् हरिग्रीवदामन्दिगम्भृत्पुत्रान् ।

१८२५

स्वर्गसुखप्रभाजालहरितालोच्चलोऽभजत् । खड्गपट्टनटस्तस्य रणरङ्गोत्तरद्वतं ।

तत्पुत्रस्य प्रतः खड्गान् जीवैर्जालच्छलाद्भुवं । उत्पत्य सप्तं शूरां दण्डैश्चामयेविव ।

आजो तमनुजगमुने धैर्यगण्यन्त वैरिणः । तिर्यक्षेः सत्पतां यातालोपां प्राणास्तुगान्यपि ।

सम्प्रविष्टोमुक्तान्मृतोः कैयिन्मार्गः स निर्गतः । तिमिरलोचिनास्यस्य आचरन्नेतिरोदकं ।

शयन्कुर्वन् परादृष्टीः श्रमशक्त्यै विनिर्गतः । प्रसीदन्मृदयितलो लज्जासैको रिपारभत् ।

१८३०

पृष्ठतोऽय पपाताय चतुष्कः पुच्छतैर्जने । साहायकागतं प्राक्स धं खं कश्चिदमन्यत ।

तस्योभयमुखस्थारिभैरन्याहरिवेषणात् । न शरस्ये मिशरीय परं ताण्डितो भवेत् ।

तो व्यूहावय पथ्यायैर्मुचपुष्टं प्रदर्शयन् । सोऽविशेषुधि मन्दाद्रिमंघनेऽन्विताविव ।

कीर्त्तनश्चलयेभ्यश्चसकृदान्तरे दयोः । कुर्वन्द् इव पूरणोत्तराङ्गमशान्तः ।

भासः प्रत्यघीतस्य तमेकपूतना रयं । एकतोऽभोभरं दीपस्त्रे वृलविरोद्धम् ।

१८१३

तेन वैरिचमूयके लुलितायुधकुण्डला । शोडता चण्डवेगेन पुरुषायितुमचना ।

त्रासपाण्डून् द्विपां वक्रकुम्भान् खेदाम्भवाचितान् । स कुर्वन् भूमजं जग्ने भूयोराज्ये ऽभ्येचयत् ।

स च पाङ्क्तो हरिद्रास्त्रामेन्यस्य चपाचणे । सञ्ज्ञा मान्त्रिकवेतालाविव रत्नगवेपिणौ ।

साहायकागतान् साचोक्ततस्मापतिर्धनिकान् । अन्येद्युः सोऽकरोच्छत्रं वनमार्गावगाहिनं ।

पर्यस्तैवाचान् चञ्चिन्त्य विलकादीनपाययौ । सञ्चपालसृतीयमिन्दिवसे रिच्छणान्तिकं ।

१८१४

नृपप्रतापस्थपितः स ताभ्यां पर्यशोयत् । वनान्तः गृह्णिष्यकाभ्यां घुण्णेषु इव द्रुमः ।

चितानलद्वासारैर्युद्धैः शममनाश्रितः । उदयेन शनैर्निन्ये चतुष्कोऽपि मिताश्रितः ।

दारदं तदलं दूष्यद्वेममन्नाहवाहिमिः । हयैरवरुरोह्यद्रिक्कुरादाहवान्मुखं ।

तुरुष्कलोकेनाकान्तान्देशांस्तदग्रमीयुषः । शङ्कमानैर्जनैर्ज्ञाता शक्त्या चेच्छावृतेव भूः ।

प्रयाणमात्रानरिते धन्ये दारपतावपि । साहसं निःसहायस्य तत्खड्गैरप्रतोऽभवत् ।

१८१५

ज्वलज्वलकसन्नाहं तत्सैन्यं स द्विषोऽहयत् । कचज्ज्वालावलिं दावं सनिर्झरद्वाचलः ।

विधूय जयचन्द्रादीनयमस्थानरोधिनः । बलवाङ्मल्लदीप्राप्ते व्यगाहन्ताहवाविनं ।

तेयो हयसहस्राणि त्रिंशद्विंशत्तुरङ्गमैः । रंहसा प्रतिजघाह निर्जघाह च गर्भजः ।

तस्यासृजद्भिर्दृष्टे पौरुषं तदमानुषं । एकैकस्याग्रतो यत्स वैशूर्यमिमादधे ।

अथयत्नायवित्यस्यवज्रास्ते विद्रुताः क्षणात् । जगाहिरे कापुर्बषा गिरीन्किंप्रसादव ।

१८१६

अभूमिज्ञतया शाश्वतैष जातः पराभवः । शस्त्रदस्त्रान् पुरस्कृत्य जघं प्रत्याहरिष्यथ ।

इत्युक्त्वा राजवदनजयचन्द्रादिभिर्निमि । तयेति मित्याकथयन् दारदः विद्रवोन्मुखाः ॥ युग्मं ॥

प्रवेश्य धन्यद्वारैश्च दूरं बलहरो वली । ऐच्छन् सत्तमिसम्भातो रुद्धा पाशायपहृतोः ।

स्कन्धावारेण शार्ङ्गं दरदां राजवीजिनं । विधातुं विदधे वुद्धिं तं तनसारमूलके ।

चिकीर्षति ततस्तस्मिन् मत्तैस्त्र्यम्बुपु दस्तुपु । उत्तरे शार्ङ्गिणः छतं राज्यं निधितनिर्जितं ।

१८१७

जयाभावेऽप्यननेदृक् सामन्तैरहितान्ततः । भव्योऽस्मि भवितव्येन विचिन्त्येवमिषिषे च सः ।

पप्रोन्माथाद्विरदरदनैरप्रियैः पद्मवन्धारिन्दौ स्पर्द्धन्नुदयति वपुः खण्डगः स्वं ध्रियेत ।

तापस्यजेत च रुचिरमाभागिमि । सूर्यकान्तैर्भद्राभङ्गे व्यसनसमये सम्भवेदप्रतर्क्ये ।

योऽहामरतया भित्तोः ग्रन्थत्वेऽप्युपेचणं । टिक्कादीनाञ्च कौटुम्भाङ्गभर्तुर्दाम्भूमूर्द्धनि ।

अलव्यतयानन्यसामान्याद्यवर्द्धनान् । ततः छच्छेपापयोगाय विशासस्त्रेव मुद्धनि ।

तौ नागराजपदौ व्यपनावसरे तदा । चित्रं स्वकार्येनातपस्योदङ्गतादरतां गतौ ॥ सितकं ॥

१८१८

स्वयं विधेयं नागोऽन्यदन्तं तं वीक्ष्य विद्वत् । अदूरमयमन्येन कृतं कविनिवाशुचत् ।

स्मार्द्धदिपचं स्वं पचीकृतं शृण्वाननं ततः । अन्यज्य राजवदनं मां भजस्त्रेयभाषत ।

सम्प्राप्तं वः प्रतोषधं तेजोबलहरात्मजं । युग्याधिहृदं किं जाडीमिव खां यामिको यथा ।
 इति ते सन्दिग्धन्तश्च यद्वसन् संविहाय तं । कामधेनुसमं नागं च्छागाद्येषां विधिर्न यत् ।
 सर्व्वः स्वकार्य्यतात्पर्यान् प्रवर्त्तत प्रियाप्रिये । छेदं वतान्यदीये तु न किञ्चिदधिगच्छति । १८१५
 ज्योतिस्त्वर्जितकान्ति दन्तयुगलं बाध्यं सुधादीधितेर्दानास्वादधिया प्रिया मधुनिशं कुम्भम्यलो कुम्भिनः ।
 सूरस्यैव विरोधभाक् शरमिजच्छेत्यव नेन्दौ रतिस्तस्याप्यायकृतो हितोऽयमिति नाप्यस्य द्विरेफादिपः ।
 प्रतिष्ठा लोठने कर्त्तुं ततो बलहरस्य सा । आजन्मवैरं संरेभे तेन भूयद्भित्तेच्छ्या ।
 स तथा दारदान् भग्नान्भिक्षोभूभूजैष वः । सभोजायाजवदनोद्व्यादित्यभधान्निजैः ।
 दरद्राजानकानीतनेतारौ कल्पनापतौ । प्रख्यातचैमवदनमधुमद्राभिधावुभौ ।
 त्रस्यन्नोजसनामा च कोट्टेशो मन्त्रिर्न रहः । भुवाणास्तद्वाहस्यस भोजेनान्तरवेदिना । १८१६
 स्फाटिकेनेव सैन्येन तेनाये रुद्धमप्यथ । दिधत्तु राजार्कमहोविहृष्यैर्भवेऽपतत् ।
 पार्थिवानर्थदुच्छिन्नामययत्परिचयः । स यत्कृष्णवपाक्षोणसोमसायं समाययौ ।
 रोगयस्ते रणप्रष्टे पृष्ठगोप्तरि भर्त्तरि । तथाभियोज्ये स्थाने च भयजर्जरतां गते ।
 आहारस्य बलहरं विहाय निखिलास्ततः । पलायितास्तोऽन्येगुर्विगाह्य हरिभिर्गिरीन् ॥ युग्मं ॥
 दृष्ट्वा बह्व्रतं प्रातरागन्तारः पुनर्बयं । कथयित्वेति सम्प्रार्थं सार्व्वर्णिं सह तेऽनयन् । १८१७
 भाक् पीतकोशो वैवस्यास्य तेषामनुगोऽभवत् । भ्रष्टकार्य्यैस्तु वैकुण्ठं श्रेष्ठं मज्जन्निवादे ।
 वपुः सर्व्वशिरोहृत्तरतपूर्णमिवोदहन् । श्वरोदहनच्छास्त्रमेपायाम्भिनभं मुञ्चः ।
 घ्रातेन पतितेनेव मुञ्चयौघा महीसमं । म्रगतस्यस्य वैवस्यादलव्याचमभूमुत्तं ।
 दधौ च धिक् नो ये शयत्प्रभावं वयमोदृग्मं । रोगो दृष्ट्वाप्यनात्मज्ञा जानोमोमत्यर्थभतां ।
 प्रतिभाप्रौढनिभाततत्त्वानां नान्यथा शिरः । महाकवी नामतादृक्प्रतापानलवर्णने । १८१८
 राज्ञः प्रतापशिखिनः कायाः क्षोणं न सन्ति चेत् । तत्कस्मादयमायाताः पदन्यासेऽप्यधीरतां ।
 अनेकशोऽङ्गैर्वैराणां पीतधारामुडम्बरे । शोषः प्रादुस्कृतो न स्यात्तज्ज्वालायंस्वरं विना ।
 किमन्तरेण तद्गुममात्मान्धं प्रोन्मियदृशः । मार्गामार्गविभागस्य परिज्ञाने विमूढता ।
 मधुमत्यासोऽन्यस्मिन् विवर्ज्यं दरदः स्थितान् । वीक्ष्यवनिष्काच्छ्वः सोऽवाप्याय तटेऽवसत् । १८१९
 क्रमादुरखातषेदैक्षैर्नीला स्वशिविरान्तरं । तत्रैवनेति सन्धातुं रोहद्वेष्टाः खृष्टातुरैः ।
 नृपनेशो घ्राण्यार्थवर्षिणं नयनेपुणात् । उपजोवितुमिच्छामूचद्रचणवर्णिज्या ।
 ननिहाविषहृन्त्यार्थं प्रत्यासन्नो हिमागमः । मधुमामि विधास्यामः पुनरारब्धमुत्तमौ ।
 कालक्षेपे समतं चेद्द्वाराश्चाध्वनाधुना । त्वान्निदध्मो बनिनस्त्रिलक्षोपवर्गमे ।
 राजानं राजवदनं श्रितमैरित्यमावतः । उक्रैर्ययः खराश्रान्तयुत्सा वन्धुं नराधिपः ॥ तिरकं ॥
 अपि राजपुरोयाणाङ्गोऽन्यैर्न हि जीयते । दैर्घ्यं निदाघदम्भाणां वियोगदिवधैरिव । १८२०
 सयायातमुपासेभे दूतैर्बलहरोऽय तं । महौ निहितवांस्त्वस्मिन्निर्घोषितवृष्टाकरः ।

उक्ताहादावसोऽपि स तथा गार्गभेषिम् । आयान्तश्च मृषानीकं दृष्ट्वापि न व्यचिन्तयत् ।
 अकस्माद्विद्रुतदरद्राजभोजादिवान्तया । न यदीर्यत यद्वैर्यपय्यात्रेकाकिनाङ्गनम् ।
 अडम्बरात्मनश्च भेदेऽप्यच्छिन्नविग्रहः । यदयोद्गोद्धृतं मिष्टोत्तक्तस्मानुषमिना ।
 कालानुरोधासन्मिथून् धन्यदाराधिपावय । सोऽयोजयदिलम्बेन भोजप्रत्यागमाग्रया । १८८४
 ततोऽलङ्कारचक्रः स नेतुं सत्कृष्णिमाययौ । ज्ञातियाद्वारदावेत्य प्रार्थितापरिपन्थिनः ।
 बद्धा तदनुबन्धेऽपि द्रोहनिर्वन्धिनीः संभाः । अपहोय्यागं धेतुं विधनाञ्जयमायिता ।
 श्वेत्यः सह युवप्राथैर्वीक्ष्य तं मत्तुमुद्यतः । दरातुरन्दरद्राजस्य तद्वैर्यामाययौ ।
 व्यपोहन्तौ बलहरी बाहुभिः कलहं भरित् । कक्षोत्तास्फालनोत्सापैर्निनिन्देव दरदलम् ।
 द्वेषितः स्त्रावरोधैव सैर्यैश्च श्वेच्छपार्थिवैः । सैवैः कदा न भोतेषु विदुषिंशोऽप्य तं जहौ । १८८५
 पुरःसरैर्मन्त्रेणुपायैः पारं परं ततः । विद्रावितानि स प्राप भिन्दन्सुष्यैर्वैदिशः ।
 असामर्थ्यं बह्वयिन्या स्वस्य चार्थितसन्निना । आनीतोऽगिष्टिचिह्नं दूतः प्रोक्तोऽप्य भूपते ।
 अमानुषानुभावेन तावत्तत्सामिना भवेत् । प्रातिघोमिकषाप्रन्तबुद्धाः स्पृष्ट्वासु धीवरैः ।
 अथद्वेयानुसन्धान एव यान्तौ यमान्तिकं । जयराजोऽस्मि वामुष्य प्रभावावेदको दिवि । १८८६
 तेन दिव्यानुभावेन निर्जयोऽपि जयौ मम । पान्थस्य कूलकिंशंशस्तीर्थं पतनमुश्रुतिः ।
 अयायातः पुरे खिला कञ्चित्कालं निजोऽविशत् । यमराष्ट्रमस्तुतिं तिलसद्वन्दनमालिकां ।
 अबुद्धा भोजमायान्तं सन्धिं तत्रैव वासरे । सार्द्धं द्वारेऽग्रधन्याभ्यां स राजवदनेऽप्यगात् ।
 अथागतं तं यावृत्तं वष्टं प्रष्टं मनस्विना । आदाय तावताभ्यंश्च प्राविचातां चमापते ।
 अहङ्कारादिमोहादा विमर्षेण वहिष्कृतौ । उपेक्षामचते भोजे भजते राजजोतिनि । १८८७
 आहृतस्तु हठोत्कण्ठाभाजापि प्रभुणासकृत् । अग्निः प्रयोक्तारारतिर्न व्यावर्तत रिच्छणः ।
 प्रभोः पुरस्तात्कार्यान्ते तेन स्थातुमशक्यम् । प्रसादाकाङ्क्षिणा सुदेनेव भोक्तुं नहि कश्चित् ।
 दिधा कृता येन युद्धे शृङ्खोहरसुतदयी । मगधेन्द्राकृतिर्भूमिनेव कार्याचमाभवत् ।
 मातृकुलमिव स्वाभ्यौ तेनार्जौ लोष्टकः कृतः । खाण्डवे खण्डितः सपैद्व गण्डोविनाविशत् ।
 भञ्जयतुष्कः पद्मेऽथ दुर्भेदं निहकौल्यं । स्वकायकर्परं दर्पाञ्जितः कूर्मैर्दवाविशत् ।
 नि प्रयोक्तृकार्यं स भौत्यैवैव महोपतेः । पार्थं पादनेखन्त्येति पट्टवन्मात्रेय ययौ । १८८८
 प्रतापैर्भूपतेरित्यं विश्वः शोषितोऽप्यभूत् । अमात्यमतिदोषेण भूयः प्रादुक्कृताङ्कुरः ।
 दण्डोर्ध्वराजवदने दानेनाप्यायितो यतः । निर्भयं भोजमायान्तं प्रतिजयाहं तु पुनः ।
 उत्काचपरिणामान्तं सोऽप्य स्थापयति स्मा तं । दिव्याग्रामाभिधे खाने खाशकानां निवेशने ।
 रत्येनमप्रवीकृत्येदायाशो बानुगामिन । मितानुयायिद्वारेण प्रायान्यद्गोचरान् मम ।
 मोक्षस्य माहमयोतपातेऽनीयत नैरिव । विश्वकेनापि सख्यैर्न वितरप्सुप्रसारणात् । १८८९
 धमनोत्सावैवश्यं विमान्युप्यचिन्तयत् । येनाप्यवस्थाप्रायस्यं स जाला पुनरग्रहीत् ।

अनङ्गारादिभिः स्वास्थ्ये स्थापमानोऽपि मन्त्रिभिः । अत्यजनेन कौटिल्यमजितात्मैव दुर्गहं ।

गदं वै च इवापाकं तमवज्ञाय पार्थिवः । पक्वगण्डानिवारभे रिपून् पाटयितुं परान् ।

आगन्तव्यं त्वया पंथाद्यत्सुखासु प्रकल्पतां । भोजमुत्प्रेत्य उद्धारचक्रोऽगादिसोद्यतः ।

तं जयानन्दवाराहोदस्युरानन्दवारजः । अन्ययुष्मिन् क्रमोदद्याः परेऽपि क्रमराज्यकाः ।

१०९४

अयस्थितो राजगृहोऽलङ्कारः स्वन्यधैनिः । बालुकाधेतुकल्पसु जज्ञे मिश्रुरथैरिव ।

स तु शत्रुभिराद्याजिचोभमम्भावनां विभ्रां । उदपादयदेकाकी कुर्वन् वडभिराहवं ।

आपानरभसचुभ्यद्रुचः सभ्रमदक्षिणैः । रणे जगाम गज्जालमञ्जशास्त्रपरिष्कृतः ।

स त्वलकूटमिव तत्कटुकं विकटं दिपां । किमन्यथैरयत् कापि प्रभञ्जनद्वाञ्जसा ।

घासाय गृध्ररुद्धादि पातिमानस्य तत्त्वजे । आनन्दवारयुनः स हत्वा तेनेपुण रणे ।

१०९५

भोजस्थित्या तु कामस्य जिघृषाः स्नाभुजय तत् । पक्वप्रधावत्कुरव्याधन्यायाव्यवर्द्धत ।

अनुकूलनसामर्थ्यः आस्थितिं क्रकरो यथा । धावन् पङ्के पतन् व्याधोऽप्यनुधावन् यथावहं ।

प्रसङ्गे साहसैव भोजः क्षैय्यमगात् सदा । तत्प्राप्तुमिच्छुर्भूयोऽपि मतिमोहं मुञ्जमुञ्ज ॥ युग्मं ॥

दिश्यायामस्थिते भोजे स राजवदोऽप्यगात् । पुनः किञ्चैव चण्डालाः श्रेयसीत्युक्तिमीशितुः ।

जामरा भग्नरुद्धाभाभ्यः पूर्वोऽधिकां ततः । कन्यान्ते सन्ययामासुर्मुञ्ज्यौ शैव्यशालिनः ।

१०९६

ते दारपतिमायातं सोढुं श्रेष्ठं केवलं । अश्वैराहवैर्यवत्तात्पथ्यादुद्वेगघनं ।

तेषां चाणार्थमन्येषामुक्तानर्थमयाययौ । कृष्टोऽलङ्कारचक्रेण नीविन्दत्वा स सत्त्वर्णः ।

तेषां परेषुः पार्थ स यियासुरमल्लघदा । ह्यायाश्रमं आन्तधैर्येण दग्नेशोऽनुदु तं तदा ।

अज्ञानञ्च तेषां स व्याजसन्धिं निबद्धवान् । मिपात्कुनेऽप्यगात्तिथ्येक्षु स्थितं सन्तारमूनकं ।

तस्मिंस्तत्र स्थिते दूरात् कुतस्यामपि पुच्छति । श्रुत्वा भोजोऽवदत् माधं किमपि व्याकुनोभवन् ।

१०९७

निजैर्विहस्यमानोऽपि आषात्पक्षादहेतुकान् । नरंभोत्सभ्रमाच्छाभौ चक्रे सन्तोऽनु वादिनः ।

चलोऽलङ्कारचक्रोऽथ दग्धयाम्यघोतादुतं । क राजपुत्रद्वये च कययिला पलायितः ।

उदतिष्ठततोयाममथान्नस्य ध्वनिर्महान् । आस्कन्दविदकः सेनानिनादय चपामुखे ।

अलक्षितो ध्वान्तमथे भजे भोजः पलायनं । यः कर्त्तयेष्वलङ्कारचक्रोयुद्धाय सन्धे ।

दत्तोद्गाराधिपेनाग्निर्गिग्विह्वलं प्रकाशयन् । ध्वान्तध्वस्तमना तेषां तदामूदपकारकः ।

१०९८

दाराधिपस्य चात्मनः सन्धिं भोजप्रतीक्षया । श्रुत्वा तमय दृष्टान्तं भङ्गं ते जामरा ययुः ।

असमयजघ्नपत्यादिवन्धं धीरोऽबवाश्रयात् । आर्जिं स भोजोऽलङ्कारचक्रेणामग्न्यावहं ।

धरमात्कृत्युमारभे सामय्यान्त्रच चचमे । भोजस्तवाप्यभूत्तर्थाप्रादारादिसुखाश्रितः ।

याणाग्निप्रल्लिपुर्निर्हृन्ने प्रतापः पाद्योनिधेः प्रमथने वडगग्निज्वा ।

आसाद्य मन्दरनगेन समागमं हि न कापि पन्नगपतेः सुपथोऽप्यमादीत् ।

उत्पिपासाश्रमं हन्तुं प्राशः स्वविषयावगौ । अलङ्कारात्मभैर्भूयोऽप्यनु भोजोऽभ्यनुव्यन ।

१०९९

पितृभेतन वृद्धा वा स्वशा तत्तद्विधितः । सोऽभिसन्धाय निर्यातः प्रापय विषयान्तरं ।
 ततो बलहरणैव कृत्यं निश्चित्य कार्यवित् । अनास्थाऽन्यालवन्त्येव दिक्षायाम् पुनर्धेयो ॥
 द्वाराधिपो द्वितो द्वारधीरोऽप्यवान्तरे वनः । चतुरागेण भग्नमधिगेऽकक्षाध्वधीयत ॥
 भोजाय दातुमैच्छेयो डामरसो सुते ददौ । पर्षाडये गुह्येण राजजाय च निष्कृतः ॥
 रोगसृष्टतया दण्डप्रयोगावसरे हते । तत्र साम प्रयुज्यैव द्वारेशो विप्रोऽविभक्तः ।
 अभियोगक्षणे तस्मिन् ययौ भारसहः चयं । दुर्नामकामयचामः पट्टदन्त्रेऽपि गर्गजः ।
 तत्रामया विन्यवान्तो द्विको तमनुजं निजं । चक्राते वसुधां दुस्सामास्कन्दौघैरुपद्रवैः ।
 चिक्षकः प्रवैरन्यैः सहाभेदं प्रवर्द्धयन् । नायदोदियहैकायः सान्वनमपि भूपतेः ।
 यद्ये निष्ठां गते रोगमग्रे द्वारपतावपि । नियुक्तः क्षामुजा धन्ये निरगात्तारमूलकं ।
 भोजस्युतो मतोऽन्येषां बलिनां गोचरेऽपतत् । प्राप्तप्रतिष्ठां निस्तेर्णेदिग्गदा साध्यतां व्रजेत् ॥
 इति सन्निध्य सामाधिरुपाधैस्तं जिघृक्षुषा । क्षामुजा मर्कसरम्भो विदधे सोऽभियोगभाक् ॥ शुभम् ॥ ७
 अज्ञातोदकवैषम्यादुर्नीतिः सा महोभुजा । व्याटत्यावाधताच्छिन्नपुष्काकष्टेव पन्नगी ।
 बलिनां राजवदनं नृपं चावेत्य निर्व्वेलं । आभ्यन्तराद्य वा द्वाद्य विक्रियां यत्कृमाद्ययुः ।
 चिद्भान्तराणि सुलभानि सदेव हन्त पातालरभ्रसरणैरिव दण्डनोतैः ।
 वज्रोभवनं प्रवरमन्तरसम्प्रविष्टोऽयत्यप्रतर्क्यनियमात्पतनं भजेद्दौ ।
 भोजत्यागोऽर्धतो राज्ञा क्षीणोऽप्यैव व्रजेदितः । उक्त्युभं बलहरसख वृत्तिमकारयत् ॥
 तां लक्षप्रसारां मायां राजपचे विलोक्य सः । युक्त्यान्तराणि संवेभे प्रयोक्तुं क्षीतिकौशलात् ।
 सन्नि पदे पदे वद्धा सार्द्धं बलहगदिभिः । कुर्वन् गतागतं धन्यो जनयावाप हास्यतां ।
 अश्वद्वावर्त्तमानस्य राजकार्यस्य नावधिं । अरघट्टघटीयन्त्रगुणखेवाससाद सः ।
 तस्य चक्रद्वोद्धान्ते कर्त्तव्ये तैलभाणपि । भेत्तुं प्ररोद्धुं वायाषीन्नयो वाण इवाचमः ॥
 नीतराजदये व्यग्राः शेषलैकस्य विग्रहे । चतुरङ्गद्वय क्रीडन् विप्रोऽभूद्विशो पतिः ॥
 दद्वलस्यः प्रदानार्थं ततस्य च्छन्नना परान् । भञ्जितावाजिपत्न्यादि नापाषीन्नाथजी गणत् ॥
 दस्युषु दूतसङ्गेषु शीतावायप्रतीक्षिषु । नागादलहरः खेपामुद्गूननमगदत् ।
 मामन्याग्निधिलसिचमावे सुचितविप्रिये । तस्मिन्नावति धन्ये च शयत्येवैपताकुलः ।
 रुग्णस्य सार्द्धं भोजनं धन्यं समदिशस्ततः । यद्धार्पयत नागं मे भोजं दास्यामि वसुतः ॥
 भूगिर्यैकतं स्वस्य यन्मनार्थावहं रिपोः । धन्यो व्यसनवैवम्याद्विषं नाबुद्ध तस्य तां ।
 पार्थिवः स्थायंमिद्विलरारविरतसत्तया । धिया विग्रहं यत्किञ्चित्कुर्वन्तीति न नूतनं ।
 फासुतभ्यापि प्रियामार्थी व्यपः सुषोभयद्ये । वीरोऽविधेयं स्थायान्ध्यादधं व्यथित वालिनः ।
 यं इत्य मत्यनित्यं राजगर्भाविग्रहद्वयीः । आचार्यं वाप्यशो राज्ञा धर्मनिशेऽप्यघातयन् ।
 आभिषु विपशानित्यद्वैतगुर्नागस्य विग्रहः । स्थायंमेषो तटस्यस्य तत्कालं न विगर्हितः ॥

२०१५

२०१६

२०१७

२०१८

२०१९

अग्रहीत्वा तु भूमिं कच्चिद्भोजार्पणे पणं । मोऽवष्टम्भीत्यभूत्स्मिन्नुभ्रमतिमता मनार्कः ।

१०८१

यथा तत्कृत्यमायत्नां हितं जातं तथैव चेत् । विचार्याकारि राज्ञा चेच्चमुपीयमानुषो ।

विभिन्नद्वय भोजस्तु नागं समदिशद्यथा । दितुस्त्वञ्जहरे राज्ञे तदर्पणपणेन मां ।

बन्धमश्रद्धधानोऽस्य राज्ञस्त्रासादसौ श्रेयत् । स विदन्नय माय्यस्यमिति तं हि तयावदत् ।

पष्ठचन्द्रे गते निष्ठां जयचन्द्रेण पार्थिवः । सङ्गृहीतेन तं नागं पार्थिवः प्रावेक्ष्यततः ।

पञ्चोक्तः क्षामुजायं धन्यामस्माद्भयादिति । चलन्तमपि तं भोजस्तन्मन्त्रिणमरोधयत् ।

१०८५

तथेति जानन्नपि तं कृष्टोऽस्मोत्येतैरनीशतां । यातः किमपि हनोति दूतैर्नागोऽप्यभाषत ।

नियतं नियतिस्त्रैतोर्गमं जन्तोर्निमज्जतः । कथ्यमानं तटस्थेन श्रोतुं न श्रवणे चमे ।

नागे बद्धे तत्कुटुम्बैर्भर्तैरेत्य समाश्रितः । मायाशाली ब्रह्महरो दुर्दृशः समपद्यत ।

भोजनिष्कयविक्रयं तमादाय ययौ ततः । रिच्छेन समं धन्यो धावन् वलहरान्तिकं ।

सान्नाहसोमोदयन्तः प्राक् नागं दत्त मे ततः । भोजं दास्यामि व इति ब्रुवन् भ्रमयति स्म सः ।

१०८९

बद्धमूलतया दूरं दुर्दृशो योद्गमागतं । सर्वं तच्च तयोस्तैन्यं नित्यं कृत्यविधियतां ।

धर्मयुद्धापकर्षादिष्वस्त्रिजैः तो ततोऽभ्यधात् । इतोऽप्युत्तयोः कुर्यां युवयोर्नतमित्यसौ ।

शकप्रयाणान्तरिते स्थितयोः पथि चाकरोत् । कार्यान्तापातवैरस्ये तयोर्मतिविनोदनं ।

क्षाचिद्वलहरस्याशौत्यव्योम्निर्धैर्यमन्ययोः । नियोद्याद्यतने काले वीराणां त्रिरक्षेव या ।

तथा हारितमार्गाय साहसार्थमौयुषे । द्रुक्षति स्म न धन्याय लोभाङ्गो जाय मापि यः ।

१०९५

मतेर्विभाहे नागं चेदुद्युम्भं सचिवास्ततः । कुर्यात्तं स्वपदोऽभ्यर्थ्य चकारेति च चेवधि ।

नागासान्निध्यवर्द्धिदार्ढ्यं गूढवैद्यतः । भ्रातृव्योऽपातयन्नागं धन्याधैर्येष्टकाभिधः ।

सचिवैर्निहते नागे निर्हन्तहितमोहितैः । दुर्मन्त्रितं नरपतेः सैः परैश्च व्यगच्छत ।

स्वजातीयवधक्रोधविरुद्धैः सर्वेणामरैः । नागानुगच्छाश्रितोऽभूत्ततोऽपचरोवली ।

देहिनोव्यसनापातवैरय्याद्भुततः पथि । अकार्यं कुर्वन्तः कार्यं सिद्धः संसाधयेदिति ।

१०९९

उद्युद्धः सचिवित्तानवतया बद्धावधाने मनसुन्मार्गभ्रमणेऽवग्रस्य रभसात् श्वे परिभ्राज्यतः ।

अन्योपाहितकोमपृष्ठलुठनात् सन्दिग्धताङ्गुलतर्ज्ज्जोर्हन्त तनोति दुर्मतिममं रम्यानुबोद्धाविधिः ।

तथा निरनुसन्धानं नागन्धीषचिवैर्हन्तं । नावुद्ध भोजः सञ्जातत्रासक्षेत्रं व्यकल्पयत् ।

सन्धवर्णस्य नावशावहं कर्मदमीश्रितः । अनुभ्रमणवन्धस्य वाञ्छितासौ विग्रह्यते ।

यद्य युद्धमिति व्यपं ह्योपादाशमवापि यः । भोजमन्यकरस्योऽयमग्रयोऽन्यया मम ।

उक्तेति मोहयन् धन्यमुखाग्रमोहाऽस्मि सन्दिग्धत् । इति मां राजवदनः स्थितस्तत्तूनमन्यया ॥ दुर्ममं ॥

११०५

आभिद्युपिप्लवाद्गोहसुभिचक्षानुषन्धिनः । किं राजवदनोऽप्येष लोभासम्भायते न भूः ।

अदाविश्रद्दिनस्तस्ययुदासायास्य खागकाः । रक्तार्द्रैः सिसृक्षुः कोमपापं प्रचक्रिरे ।

प्रादुक्ष्णतमिधः क्षितरचिणोऽमुष्य तिष्ठतः । विश्वासार्थं ब्रह्महरो विरक्तः पार्श्वमाययौ ।

अमात्यमतिज्ञेन गष्टे कृत्येऽथ कृत्यवित् । स्वयमुत्तमं नीतः संरेभेऽसमो नृपः ।
 चैवः पादपमण्डलस्य तटिनीतोयस्य वर्षागमः सत्क्रूरोगुणगौरवस्य नयनप्रेरकाऽन्तकासेवनं ।
 ऐश्वर्यस्य महोद्यमो जयविधेर्गण्डविपादप्रदः कर्त्तव्यस्य च सिद्धदेवपूजितस्यैव न तत्त्वार्थः ।
 प्रसङ्गेन कृत्यस्य दृष्टेन हरतोऽन्तरे । प्रातिलोभ्यं श्रितवता पारङ्गनुं न पार्थिवे ।
 अतोधूर्त्तानुपेक्ष्य इति ज्ञातोऽरिभिर्भुयः । मौढ्यं प्रदर्शयन्तेषां यतते स्मामिसन्धे ।
 स हि यत्तत्प्रदानेन भजन् भोजान्तिकस्थितान् । तस्याविद्यासमावृतं मन्त्रसाक्षाभितोऽनयत् ।
 गन्धेन वासितोत्सृष्टः कुरङ्गाख्यां हजन्मना । प्रचलन्त्येवैवभाव्यन्ते तटिन्योऽपि कवाटिभिः ।
 नीडस्थान्तःशरभस्य सर्व्वेति हि भयं स्पृष्टम् । जाले दाराप्रवेष्टे च निर्गमे पतनं विदन् ।
 तान्येवथा खगोभोजस्तथान्तःस्थेयवियमन् । वहिर्भूतेन रुद्धाध्वा प्रस्थानेऽथभजङ्गयं ॥ युग्मं ॥
 तदा स दौस्थ्यनिमित्तो प्रातः प्रैक्षतं न चणं । मनोविनोदनं किञ्चित् कृत्यं लोकदशोचितं ।

२१२०

२११५

२११०

२११५

२११०

उषाभियङ्गमनुपङ्क्तिं परस्व दुःखं क्षन्तास्यं व्यययति प्रसभार्द्रभावं ।
 बद्धः शरोजकुहरे विरहान्तनादैश्चक्राभिधस्य मधुपोऽधिकमेति दैत्यं ।
 रणे पूर्णप्रणश्रानभोषितो नूनकुन्तलः । फेणोद्गार्याननः क्रन्दस्त्रेनैकः प्रैक्ष्यत द्विजः ।
 स वृष्टेविभुतैर्नैतं सर्व्वसं विचतं तथा । स्त्रं डामरैर्निवेष्टेनं निनिन्द चातुमचमं ।
 रुद्धोऽस्यात्तं मनस्तस्य दुःखेन व्यथितोऽन्वहं । घटितर्द्रव्रणइव प्राह स्मेति स सान्त्वयन् ।
 गर्दहोऽस्मि न ते ब्रह्मन् योऽनुशास्त्रोऽहमीदृमः । विषमे वर्त्तमानयेत्यथ सोऽपि तमप्रवीत् ।
 दुर्गन्धेणमुना ब्रूहि कोऽर्थः पार्थिवेषु त्वे । सारासारविशेषूनः कुले जातस्य मानिनः ।
 प्राणान्मन्देहनारोप्य प्रणम्य प्राकृताग्रयान् । पीडयित्वा विमः क्षेत्रैः कार्य्यं किमिव पश्यसि ।
 यद्य ते प्रतिभात्येव जेतव्यो विदितो न किं । अग्निमैत्रः स सारङ्गः परशौर्वाग्निमञ्जने ।
 यद्य शय्यप्रसाकापि विकसा तदिधीयते । इन्दीवर्गदलद्रोण्याघटनां स्फाटिकाक्षतनः ।
 मृथोहरावतारादिशस्त्रलोकजितः परे । के नामास्य न शङ्क्ये बुद्धमाया दरिद्रति ।
 किं दृश्येव मुहुःपि कृत्यं दैराग्यजोविनां । शय्याग्रयाः फणिपादित्यक्षोतादय भोगिनः ।
 ज्ञानेः पावस्योदक्षे फणिकुलेः धियोगिद्धिमेमुं ध्या व्यालपादिविकामितस्य कुहरे प्रोमस्य हा यक्षते ।
 यतामिषयिष्ठं नष्ट प्रस्थापितुं ते जीविकायै जनत्रासार्थं मनु कारयन्ति हि एतेर्निर्ममं मनोवाञ्छनं ।
 इत्युक्तवर्त्तनं साक्ष्यविषया भोजो व्यर्जयत् । तदेव पाश्र्व्योऽकोशविवेकः समपश्य ।
 भयान्तमं प्रथममहिमाक्षमने हन्त चेतुर्भाषामास्तु मुवमपरया मार्दवं श्रूयता वा ।
 गृष्टं योदैरयमवस्यः श्यात् कठोरं हिमंशोर्थाति रात्रायहह रभसादरितो चन्द्रकान्तः ।
 राजन्वाभिजने जातोऽप्यमज्जलमधिपितः । योऽन्तरं स्वस्य राशस्य मृगमण्डदक्षिणयत् ।
 गुणेः शौर्ध्वेनपद्यागमदसरादिभिः प्रभोः । पूर्व्वोऽप्युर्ध्वमृगः स्वर्णाः सुराः स्रष्टासु के वयं ।
 तथा प्रभातदीपेऽपि एतये सान्निधीतत्वा । रत्निजयश्रुतेऽपि मुग्धाणां नोभयोमता ।

छेडाप्रितापनिविडोरगङ्गमेऽपि तुङ्गस्य चन्दनतरोरपि शीतलम् ।
 काले हिमन्तुपरिपिञ्जरसञ्चरेऽपि निषल्य कूपकुहरस्य महोभयः ।
 कुतोऽपि पर्ययात्कार्यं सुतं नृपममुं विना । प्राप्य कस्य पुनः प्राप्यमप्यगृह्या न वाधितुं ।
 भ्रष्टं निम्नरवारि शुभ्रमचलेः स्त्रियेन भयः क्वचित् लभ्यं लभ्यमथाभनः कनुपतादुष्टं प्रकृष्टं न तत् ।
 निर्यन्त्रिभरनिषगाम्बुनभसा प्राप्येत नित्यं दधन्नालेपयमुपेत्य शुद्धिमधिकां नाद्रेहिमार्द्रिनेगैः ।
 तदर्थमेव यथितोयोऽनर्थोयथितात्मनः । स तेन स्वस्यता नेतुमर्थितो न स्पृष्टेद्रुपं ।
 शोषाय योऽस्य दववह्निमदाद्भुमिन् स्वस्ये स तेन प्रिसिना म्बुपितः समीपं ।
 अभ्येत चन्दनतरादववह्निदाहमान्यै यदि प्रियछेदप न तस्य किं स्यात् ।
 समग्रोदुर्गतावहदपकत्तं भूपतिं । लोकनाथं तमुद्भुतं धीरं धन्यः पुनः पुनः ।
 राजप्रसादनोपायान्वेषी बलहरान्तिकं । राजदूतमयाथान्तमेकमेकं व्योक्तवत् ।
 दरद्वैयं व्रजन् दृष्टवाक् प्राक् प्रज्ञातुमन्तिकं । स नमन्तं तमानोय ततः शेरदवाव्रजोत् ।
 राज्ञः किमन्यवन्तानैः सन्धिं वधालभौ मया । प्राग्रहिं भियजा भोज्यमातुराय समर्थते ।
 तत्तस्याश्रदानस्य नर्भस्मेरस्य जानतः । प्रत्ययोत्पादनं तैश्चैराचारैः किञ्चन व्यधात् ।
 निर्दम्भापितैरुद्विग्नैः स कयान्तरे । अयामिगस्य राजानं सुवन् भोजमभापयत् ।
 राजपुत्राभिजातस्य पादच्छायास्य लभ्यते । स्वर्णद्वैरिव कञ्चाणप्रकृतेः पुष्टभागिभिः ।
 अनुवृत्त्यातिष्ठद्वापि तस्यापोद्घत वैद्यतं । व्यात्तयेव भरद्वाजुपरितापोऽप्यममभः ।
 अपि स्मरमि चारुले नियुक्तेऽस्मि महोभुजा । विगतक्षे दरेद्वैयमभूवं पुरतः पुरा ।
 ततोनिष्ठोत्तावृत्तान्तं मुखमाख्याय तावकं । कालं चेत्तुं कयादीर्यं नयन् मये तमभ्यधात् ।
 घुत्तुदध्वक्षमश्रान्तान्देव तानवलोका मां । निन्दतः स्वानुगान् भोजं निर्भर्त्सयन्तदाप्रवोत् ।
 स देवतमित्राक्षाकं कुञ्जान्द्वारणं प्रभोः । वयं त्वसुकृतो यस्य नाप्रुमः पादभेवनं ।
 गच्छाः पर्यन्तं निःशरस्रस्वस्वगदिमे वयं । चन्दनभ्रान्तिल्लुक्तां यत् स्वर्णद्वैयकारितं ।
 तच्छ्रुत्वाैव दयार्द्रैः तपितातः स सचिनः । पृच्छन् पितेव किं गर्भरूपो वक्रोति मां पुनः ।
 तस्मिन्मयेव भोजस्य द्रवोभूतमभून्नन । सोऽन्तर्वाय्योऽप्यपश्यत् सान्त्वयन्तमित्रागतः ।
 मुक्तमावाशमोधमुग्धलेन विधीयते । तत्त्वित्कारणद्वानादन्तःकरणवेदना ।
 अन्नहृधानस्तामिच्छां भोजसाष्टच्छूर्त्तनः । प्रतिदूतोऽस्ते तस्मिन् धन्यो न प्रत्यर्थं दधे ।
 देविताभूद्यया नागवृत्तान्तेन भवेत्तया । महोभुजं मोहयितुं मायया दीयते मया ।
 मा भृङ्गिष्योऽयमित्येवमुक्ता बलहरं ररः । व्याजार्जवेन भोजसु सन्निवन्माय तत्वे ॥ युष्मं ॥
 तत्कालयोग्यसाविद्यकिंकाचतुरस्तया । तेनामु दैशिकापयमेष्टोद्वेष्टोऽप्यश्रयः ।
 स वासकतया नित्यस्नन्मयकिंकां स्वयं । साचरेदिति शम्यङ्गं भोजे बलहरोऽभजत् ।
 पार्थिवः प्रार्थितः सन्निदूतमात्रं प्रतीचते । प्रत्यागतेन तेनेति ततोभोजोऽभ्यधीयत ।

१११५

१११६

१११७

१११८

१११९

११२०

तत्रावन्निहितान्यासः स्त्रीवाद्ग्रन्थिभामपि । धार्त्तं नानाभिधानां स्वां राज्ञोऽभ्यर्थं व्यसजंयत् ।
 मृतेन पित्रा मात्रा च हीने तमनुयातया । मातृहृत्य यथावासीच्छेदवे माननीयया ।
 पत्युः प्रीत्य विषम्वानधंसाकन्यादिकल्पनात् । सखीहृत्य सपत्नीनां यथा शान्तेर्यथा कृतं ।
 द्वाभ्यामेवापि कार्याणां योग्यकृत्यतन्निश्चयात् । न यं सुचरित्या क्षाम्यसम्प्राप्तां जातु वीचते । १११५
 श्वशुरेण प्रजामिच्छ कृतं राज्ञोऽभिषेचने । आग्राह्यं वा महादेवी पट्टवस्त्रं समादधे ।
 अपत्यप्रियताभोगलोभमर्हं प्रसादनैः । प्रियं माणाप्यकार्येषु बुद्धिर्धैर्यान् धावति ।
 अत्रान्यत्र च सम्भाने जाते भर्तुरभिव्रधीः । भाग्योदयेष्वनुस्मिता या चाखण्डितसद्गता ।
 आवाच्याद्वावविद्वन्तुः कुष्ठत्यनुसृतौ न सा । कार्यमर्थं विगाहेत मानाभिजनरक्षिणी ।
 इति कल्हणिकादेव्या माधवस्यै स धियं यथात् । प्रह्वानपदयाचं सा वीमन्ताप्रापणावधि ॥ कुलकं ॥ १११६
 गुप्तैः समकृतितादिपराधैः मथ्यपातिनं । पायेयार्थं श्मुखं भाजिकोमादि चात्मनः ।
 प्रापयामास किंवाष्टौ प्रहृष्टाभिजनोद्भवान् । पाननार्थं राजपुत्रान् देवीवत् सर्वेष्वभिदं ॥ युगलकं ॥
 वाचकन्तद्रुहीना तामागमत् पार्यंवेन सः । धार्वो स कारयन् धन्योवद्वेष्टाविद्विनिश्चया ।
 विहितप्रत्ययसंख्याः सद्यः श्रान्तु नदीपतिः । रागधर्मेण च वचसासीद्दोलाकुलामयः ।
 स हि दधौ निर्विरोधो वैराग्येनाय मायया । सङ्कटाग्नौ चित्तयाधौ घायात्कालेन विक्रियां । १११७
 अग्निः शेषितजीमूतशालमाविर्भवपविः । अनुनक्षेत्रेणैव विवेकेन स्फुरेत्तिरं ।
 मुग्धान्तरनुसन्नामनागवाधादेव्य नः । स्वार्थेण सिद्धये माया तेनेषं निरमायि वा ।
 सत्यत्वे परिधीये शक्नो धूनि गणायिते । उपधर्मस्थितेनेदृश्विवेकः कापि सत्यते ।
 अशक्तिकुटुम्बं पुष्पमपुष्पं क्षीरिणः फलं । अकालप्रव्यंशपेवं वैराग्यं वा महात्मनां ।
 न स्याद्विराजपुष्पांशुपेवं मायानिधिर्धृदि । एवं विवर्त्तयेत्तस्मिन्निद्रुष्टे किं कुत्रोः फलं । १११८
 रामो राजात्मजायेने प्रतिष्ठाभङ्गमयिनः । अजुममावाकुसुमस्यैव कार्यं न मन्यते ।
 अटमो वृष्टिर्भङ्गं परितर्कितं सत्यते । फान्ताकुलसन्निभ्यन्दी मोक्षविन्दो रित्यक्रमः ।
 इति ध्यात्वा राजधर्मं कथनभाषितं यथात् । धन्यरिच्छणयोः कार्यं युतावन्यान् विमर्शजम् ।
 खलेशदंष्ट्र दाह्यं च फण्डपिशां दिव्युचते । समगमादेव्युगाय धन्योद्गतेरगोपन ।
 मा मेघोरेव सन्निभुः सैन्यादिति मितानुगः । अशंसिष्टं नटिन्यासः दोषात्सालगतीशया । १११९
 वरिष्ठा वायुराग्राह्या भूमा चर्धुने हरिभे । गणपतिर्विद्विर्मिमा तरङ्गेः समपचन ।
 अराजं चैवदारुण्यमयं दान्तापि दक्षिणं । दक्षः पित्राश्रमून् शेष्य द्विषो रत्येविर्गं वसे ।
 पित्रोरभयनलोदेदं प्रतीरभुवेऽकारे । मे रिष्टो रोपमां प्रापुः पिङ्गिताः पाप्मनायकः ।
 सत्यशं वरदापि भोगस्य पतिने वने । पितृवन्ति निहन्तुं न गदा क्षिणमविकल्पन् ।
 दृग्भां वदन्तः शिवायमप्यन्ते दुरधिवः । सर्वे वदन्त्यनुसन्तं समस्य दृग्गिरीश्वरीन् । ११२०
 विरदं वदन्ति वदन्त्यादमं विरिति न्येः । निरत्ययो निपातः स्यात्पदमं निरये पुनः ।

हतेऽस्मिन् वज्रभयस्य न च शक्तिचयः प्रभेः । नैकपक्षस्ये तादृशरंहः संहारमर्हति ।

अपिवा वाच्यता राज्ञामेवं विश्रम्भबोधनात् । तुल्यसुखेन कर्त्तव्यं किमनुधाय बध्यते ।

यथायं वृत्त्येनन्यकर्मा रूपं निषेवते । तथा समापि यद्वोऽयं तत्तेषामादने यतः ।

युक्तमित्यादि तेनेता अपि निश्चलमिदृश्याः । ते न्ययिधन्त निर्न्वन्तात् प्रविज्ञायात्मनो वधं ।

नैवा तथैवादिद्राक्षिर्द्रं तद्रचितं गतः । कारिताः कोशपानं ते तमर्थं सोऽपि बोधितः ।

तेनावेदितनिर्याजतया धीरो महीपतिः । अनुध्यायाय सन्दिग्धं सन्निविद्धिममुग्धोः ।

अज्ञातनिश्चयः सिद्धेर्विन्नान्तःकरणं परैः । अथ प्रास्यापयदेर्वै सामान्यां तारमूनकं ।

राजधर्मविधेयत्वादवार्थकूरशक्तिनी । प्रस्थानप्रार्थनां भर्तुः सा स्त्रीकृत्य ततोऽब्रवीत् ।

असामान्येष्वसात्येषु कुसुत्यालोकनात्सकृत् । आर्यपुत्र विचार्योऽसि विश्रम्भः किं विरोधिनां ।

यद्वा निमानुपोन्मापां समुपो तं विगाहितं । प्रथते नु कयङ्कारं मूर्त्तचं नर्धयन्निशां ।

द्वेष्टोपकरणं मे प्राणैर्मम विचिन्त्यते । सतीधर्मस्तु सद्ये राजधर्मस्य नोचिनं ।

यञ्जितास्य सदाचारं कलिश्रुत्यं दिपि त्वयि । प्रारब्धोदेव भोजेन हिमाद्रौ हिमविक्रयः ।

न गृह्णाति समं वेत्ति खलान्यस्य न चान्तरं । निर्धूढमददेयोऽयं प्रायेण प्राकृतो जनः ।

पुत्रमन्त्रविरोधादिवुद्बुद्वा प्रधावति । सध्वाचारोऽपि भूपालः कुश्रुत् विश्रम्भबाधने ।

सन्मयालङ्घनाभोगिरा द्वेन वीर्यते । लोकत्रयैकपात्रेऽस्मिन् यमोन्नं मया सह ।

चातव्यं सङ्घयोपेक्ष्यप्राणायामस्त्वन्यदाश्रयः । समेवास्वादयन्वाद्दात्मभरिपुरास्थितिः ।

इत्युक्त्वा विरतां सत्यसन्धः साध्वीं धरापतिः । गान्तव्यज्ञामकृत्वा तां माता मय्यान्येभोजयत् ।

भर्तुं सर्वाननयं चातुं प्रयोक्तुं वेतनं नृपः । संरम्भे किमयं ध्यायत्यन्तः सर्वोऽयचिन्तयत् ।

उपायेषु प्रयुक्तेषु देवीसम्प्रेषणावधि । नान्यदस्य प्रयोक्तव्यं यदेवाभिहितं कश्चित् ।

सपक्षभेदाद्भूमर्तुः सवलतावल्लयोः । परीचकलशे केचिन्माध्यस्थेनावसन् कश्चित् ।

तेऽप्येते वा मङ्गलान् वा कीलकादिष्वप्युद्भूताः । भोजयद्भैः सङ्गवपुः कन्यो सर्वेऽपि उभराः ।

ते अक्षिन्नतटखलाद्वैराज्येष्वाभिरीदुमः । भोज सञ्जातइत्याशु माध्यस्यं परिजिहरे ।

विश्वको भोजसविधन्तनूजं प्राहिणाद्भुतं । प्रावेमयच्छमालाद्य चतुष्कं पुष्कलैर्नैः ।

ये भिक्षुविप्रथेष्वाभवाजदाविष्कारचिणः । विरोधिसविधं प्रापुषोऽपि नीलायडामराः ।

सहारादेवसरसात् होलरातय डामराः । वशोनीलायतयैका डामरी पथ्यश्रियन् ।

न व्यरंभीत् हिमं तत्तत्सर्वव्ये सान्द्रे वने । पतस्र वृट्प्रमत्तौषधेयोऽस्माधाविबोद्धतः ।

भोजस्तु देवीमायातः शुला वलहरस्ततः । भुवं सन्निधया वद्ध इति सुयकमभ्यधात् ।

एतावन्ति दिनान्यासीत्पुंषो भ्रमयिता पुमान् । समन्विनोनां माध्यस्थे स्वकुन्यात्कोऽन्यया भवेत् ।

कुचचूडामणिः प्रेषा स यवैवं प्रवर्त्तते । किं स्यादगणप्रायाणां कार्कश्यंनव मादृशं ।

यथ मायामिमां श्रय तत्तथास्त्वसि वदितः । विद्यास्यैव भविष्यामि नाकीर्त्तनां निकेतनं ।

मा च भुजिजयाशा वः समेतानिखिला इति । अद्राक्ष्येदं व्यूहमवरोक्ष्यामि वीजते ।

युक्तियुक्तमिदं चान्यथोक्तान् वञ्च नित्ययात् । नाशकृतान्यथा कर्तुं भोजो यलहरादिभिः ।

द्विवाहान्तरिते मित्रप्रमाणेऽपरथा कथं । फलकलेऽपि समृत्तइति तन्नावादमृपः ।

तारमूलस्थिते राज्ञि ससैनौ धन्यरिच्छणौ । राजपुत्रैः सह ततः पार्श्वधाममवापतुः ।

१९१५

प्राप्ताववेत्येता नद्यास्तोरेऽवाचि हतस्थितौ । परस्मिन् कूलगहमे भोजोऽप्येतावुपाविशत् ।

अत्रान्तं विगतोदिकमुखेभ्यस्तत्कटकं भटान् । पश्यन्तः कैऽपि सन्धिं न अद्ध्युर्ध्वपतेर्भवे ।

हठप्रविष्टान्त्रिधातुमचमानस्तपैनिकान् । धन्यादीन् राजवदनो हन्तुं शयदचिन्तयत् ।

क्षित्वा सूर्यपुरास्तेतुं राज्ञः सैन्यं जिघांसवः । महापद्मशरोनौपु निभृतं केचनावधन् ।

अन्ये तस्याहोदादन्ताच्चेपिणः पतनोन्मुखाः । स्त्रैः स्त्रैर्मार्गैस्तत्र तत्सुभृष्टदंसमताः ।

१९२०

आस्कन्दं भाङ्गिलेयाद्याः पुरे शङ्करवर्षणः । प्रमत्ताविति कावार्तिं डामरः समचिन्तयन् ।

आयं महाभरितूलं चित्तकाद्यैरगण्यत । नीत्याश्रडामरैरौर्था कार्या च नगरान्तरे ।

किमन्यद्राजगृह्याणो समं सर्वे जिघांसवः । कारणवानन्तोयान्तर्बैष्टितानामिवाभवन ।

सन्दिग्धचित्तं कार्थं सर्वतः समतां तदा । प्राप हृष्टैरवगाहप्रदयोगान्तरस्थितेः ।

पदे पदे राजचमूपथायोत्थानमिच्छतः । क्षिन्दन् यलहरस्पर्शा भोजीयग्रलमपहोत् ।

१९२५

क्षणे क्षणे विस्मान्नाथाधिना तेन कथम् । बहुमानस्त्रान्तरायः समिधासु व्यधीर्यत ।

घटनामुद्यौ घोषो विरोधः कटकदयात् । सत्सैकायः स्वयं भोजस्तं त्वरितमश्चिनत् ।

दूत्ये च कल्पकले वा घेऽववाजरञ्जकाः । भयेन प्रययुस्ते यदैकस्य कार्थ्यसङ्कटे ।

कथं तत्कथयन्ति दन्दुभिर्वैराष्ट्रे यदुद्योषितं तत्रसाङ्गतया वदन्ति कथं यकान् वपावान् भवेत् ।

स्त्राघन्ते तदुदीयते यदरिणाशुशेण मर्मान्तछद्ये केचिन्नु शान्त्यमौग्धनिधयस्ते भूस्थतो रञ्जकाः ।

भाण्डस्ताण्डवमण्डपे कटुकथावीचीपुक्या कविर्गांध्याः श्या खगहाङ्गने शिखरिभृगुर्मे खटाकुः स्फुटं ।

पिण्डीश्वरतया वितय पटुतां भूस्थदृष्टे गाहते गच्छन्ति हृदयलक्षकपटुतां चित्रन्तोऽन्यत्र ते ।

१९३०

खरेद्रेकविपर्यासाच्चान्तासा स्त्रास्थतस्ततः । वासरः शरणीचके तुङ्गस्थान्तुङ्गमञ्जमा ।

भानुदन्तपदोऽनरोर्भातुर्गावलथान्तरे । घ्नास्यच्छिरोऽर्पितकरो रक्तमण्डलतां दधे ।

अहस्त्रियामामुखधोरपि मध्यस्थया दधे । सन्धयया वन्दनीयत्वं जनस्य व्यञ्जिताञ्जलेः ।

कवाटिदन्तैर्विस्फोटाद्यङ्गकानैः शिरोङ्गमः । श्वययुः पयसां पथ्या दधे रास्युदयोन्मुखे ।

यदैव्येयारविन्देषु धीनदक्षोपजीवनेः । कवाटितां घटेत्येव पटुपदैर्घटितं पदं ।

१९३५

अद्भुतकार्यपर्यन्ताघाततो विपमस्थिताः । हरिचन्द्रे सङ्कटकाः पथ्यतणल मन्त्रिणः ।

म किञ्चिदप्रभयात सं सधु भान्तश्च जानतां । ओषेन द्विदमाणा नामिषामाजलमनं ।

तीरे परस्मिन् सरितोवसन् यलहरः पुनः । रुद्रः कन्दवितास्कन्दबुद्धिः सान्द्राणिमा सञ्जन् ।

काव्यानिषामादाघातं मन्त्रिणां तन्मित्रं यन् । तस्य प्रवृत्तमानस्य सुखोच्छेदं वभूव यत् ।

वितस्तामिन्नुसन्नेद्यान्नायां नगरे यया । नया तयापतद्वाचो लोकः शान्तोऽव्यवर्त्तत ।
 लेखेडामरसंहारखण्डनाय विसर्जितैः । सान्तरैर्यथितावाह्यैर्नागापैराजवेजिनः ।
 शान्तान्तरैरनुसरैस्समुलोत्पादनैरपि । धीरो धैर्य्यं चित्रयादा स्त्रैः स कर्तुं न पारितः ।
 सामन्तानामागतानामविश्रम्भादसम्भ्रमं । न्यकृतोऽयं निपत्याऽऽ कुर्व्याद्व्याघिनं रूपा ।
 हन्ते च कदनौहारेऽनेन सर्वं समुन्मिषेत् । द्विजानामिव द्यूनां समूहस्तेन सर्वतः ।
 इति निर्धाय दुष्टुर्गुरिव भोजः क्षमात्यये । कुर्मः साहसमिव्युक्ता निचे बलहरं समं ॥ तिलकं ॥
 तेषां तदर्थं यातानां सामन्तानामभोजने । दाक्षिण्यादिति नाभोजि तेनाप्यभिनस्पृशा ।
 तया स मत्या वैमत्यं तमश्वात्वा तु मन्त्रिणः । निष्प्रत्ययास्तेन जातममन्यन् नयात्ययं ।
 पक्षिपक्ष्मुद्रास्त्रालयपरस्फुरितेऽप्यधात् । तेषामासविधास्कन्दं प्रधावदहितभ्रमं ।
 कूले परस्मिन् कूलिन्याः स्त्राभिसन्धाननिवृत्तैः । समभाव्य तैर्नान्यो रथाङ्गभ्योऽभिवङ्गभाक् ।
 मरुत् काकुत्स्नदूतस्य कर्पेसोर्णाम्बुः पिता । ततान तेषां दूतानां सरित्पारगतौ चलं ।
 कोर्णकण्ठजगंधारीन् पीत्स्वतैस्तीरभूत्तदा । आत्रियोन्निद्राकेणेत्यं निन्दुस्ते तां निमोघिनीं ।
 क्षपान्ते क्षाधरोत्तंसहमतामरसभ्रमं । उद्गच्छतो रवेर्यद्विचित्रिदुर्गं करच्छटाः ।
 शक्राक्षविराटलोकमशोकानामिवागलत् । कुक्षलाक्षिपुटदासवैद्यैर्नाभश्च वीरुधां ।
 मितपत्तियुतस्त्रावतश्चक्रादिनिर्गतः । स वीरस्त्रायन् युद्धवाहान्मूर्ध्निगृह्णिष्यात्सुमत् ।
 रोडुकामा डामरीयान् वीरान् दृष्टेर्विलोकितैः । सर्वतोधावतः कुर्वन् योधान् प्रतिहतौजसः ।
 पारख्यो चारुवैद्यो वा समुखमापतन् । दुग्धाधिहृदस्त्रैः प्रैचि सम्प्राप्तः सरित्तटं ॥ कुलकं ॥
 अदृष्टपूर्वं तं दृष्ट्वा शोषणोऽलिखितालकं । कुङ्कुमालेपिनं चैते भोजोऽपमिति मेनिरै ।
 श्रुतिवाद्या निशां राजवदनं तं विमोहयन् । प्रातय तरसामय्य स तया समुखोऽक्षधत् ।
 प्रविष्टयुगं तोयान्तः पाराद्वावितवाजिनः । धन्यादयस्तमभ्येत्य मुदिताः पर्यवारयन् ।
 उद्वेगजुसुलः शब्दस्ततः कटकरोर्द्धयोः । शक्राक्षान्तिमुखाः प्रवचनन्दनिर्भराः ।
 नादमाकर्ण्य संघामयुद्धा दिग्भ्यः प्रधावितैः । न परैर्मलितं वीर्य्य मूर्ध्निगताश्च डामरैः ।
 तस्याभिनन्दनालापप्रमुखापक्रियाभवत् । अदेव्याऽऽदुधन्यादिष्वनुग्लितनिजकमा ।
 स्वमानं मनोहर्षं वेगात् संस्तभ्य सर्वतः । श्रयेत्यं सुवता तत्तत्त धन्येनाभ्यधीयन् ।
 राजपुत्र पवित्रेण पृथिवी स्त्रैर्यशस्त्रिणा । तया धान्वा सुमनसा मेरुणा वा महीधृता ।
 गर्वाञ् जयति सर्वथां निर्विकारतया वचन् । विक्रियोपहतं गौलि चौरं तं चौरवारिधेः ।
 कस्य पुंस्कोकिनस्तेव त्वां विनाधममध्यतः । निर्गत्य निजकुल्यां सिद्धं मध्यावगाहनं ।
 सदाचारस्य भवता प्रथमं प्रहते पथि । न तच्चिधं सद्यरामदरमं चेतनोर्ध्रिकं ।
 इत्यादिप्रयत्नालापदत्तोऽप्योऽधिहृद्य सः । जयोत्तरङ्गं तरुणं स्ववह्निसैरनीयत ।
 छावत्याः कतिचित् क्रोमादिश्रीमन्तस्तथा ययुः । स्वकुलैर्वायमानानां काकादव पिकानि कं ॥

१११५

१११६

१११७

१११८

स एवमेकविंशब्दे ज्येष्ठस्य दशमेऽङ्कितः । त्रयस्त्रिंशदप्येदस्यः समग्रश्चतुर्भूजा ।

११००

राज्ञी कृतप्रणामं तं प्रियं पुत्रमिवागतं । अभ्यनन्दच्छान्तभृत्यमष्टाद्वारमकल्पयत् ।

दन्तवशाविषमनादिगुणायाममवेक्ष्य तं । प्रागदृष्टवती मेने वक्षते सा विलोचने ।

गुणैरशान्यदाचिण्णमाधुर्याधैरकचिभैः । तस्याविशदश्रीलं स चमापतिसमन्यत ।

मुखरागमनोदृत्तेर्दाराज्ज्वलं गृहत्रियः । भर्तृसुभावसाचारोयोपितामनुमापकः ।

दिनचयथञ्जिताध्वक्तं प्रख्यातमुत्तुङ्गं । राज्ञोऽभ्यर्थे विशत्येनं दाचिण्णात्कोऽपि नावधीत् ।

११०१

कथञ्चिद्गुह्यमाथस्थयैवमैतैः सचिवैरथ । सत्तादिचुरपरतिरशान्तेभ्योऽभ्यधीयत ।

राज्ञोऽभ्यर्थे विशत्युक्तेषोहातोपमं वचः । तत्तस्य श्रावश्चकुल्यां तदाशङ्कितयां व्यधात् ।

निरताब्जत मर्ध्वं सनाशायैचताय सः । मध्यस्थानां स्थितं स्वर्थं दाचिण्यादोष्ठयोः परं ।

प्राणान्मुमुक्षोले रूक्षभाषिणस्तस्य सान्त्वयैः । मन्दलं विक्रियां निन्युर्विनयानतमौलयः ।

आचारं चैनमस्त्रिगुणमपि न्यायं वचस्त्रिणं । न कोऽपि प्रतिवाचेन शङ्कं जेतुममन्यत ।

११०२

अथ खान्तस्थितस्वामिवैवश्यं दर्शयन्निव । दर्शनंऽऽवनेधन्यो वीरः स्त्रिगुणभाषयत ।

पट्टतीराजधर्माणां सदाचारे स्थितिञ्च ते । जानतोऽपि कथं मोहः कमायातेषु वक्षुषु ।

किं सन्धिः सोऽभिधीयेत यत्र सन्धेयदर्शनं । अरुचा गम्यतरति प्राक्को कथमजीगणः ।

अनघतनभूभर्तृसुलभं भूभुजां तव । ज्ञात्वा सलौज्ज्वलं द्यातिधर्मज्ञातप्रवर्त्तनं ।

नास्य दम्भस्यसम्भ्रमीतिस्त्रैर्युक्तलोक्तया । आद्रादर्शवैवचे नित्यासस्यापि काः श्रियः ।

११०३

अस्यापि जीवनाद्या श्रोः साद्याज्यासादनाच्च सा । प्रकाशोविम्बितो योऽर्कादोपात्ताज्ज्वलतः स किं ।

निर्व्याणगोष्ठीनिष्ठत्वं शमिनामाश्रयेषु यत् । तत्पर्यत्यस्य राजर्षेर्जनान् घृन्दानुवन्धिनः ।

एवं स्वगृहसम्प्राप्त्यप्योनिःश्रयसस्य ते । खान्ते श्रियः समाप्याय किं स्वादन्यैर्ज्ञेयोधरैः ।

मुग्धा न केचन परे गणिताः फणिभ्यः कालानुकूलनिजकुण्डजलत्रयोधे ।

११०४

स्त्रियन्ति चन्दनतरुन् शिगिराजिदाघे माघेऽप्यशोतमनवं विवरं विशन्ति ।

प्राणोपकरणं राज्ञीराज्ञी राजात्मजाय ये । तद्धृति यदनैर्वाच्यं तेषामैश्वर्यमेव तत् ।

११०५

त्यक्तोऽश्वैरुक्तं पाय इव कथितथीतलं । अनुतापेन ते हृत्य भूयोवैरस्यमेत्यति ।

तथा समर्थ्यामामर्थ्यान् प्रत्यप्याय भारती । कुण्डलाचयवक्षस्यौ प्रख्यातार्थं समन्यरः ।

पयि सङ्गृथितसोचान्वालयान् वीक्ष्य सन्ततः । अजापताय मंहृदकृत्यमाधुलदाब्धेधीः ।

पदानिचरणचुक्षरेणुव्याजाददृश्यत । वसुधरातलं बद्धसन्धीव नभसा संमं ।

दध्या विज्ञतरोभोजः कश्चित्संप्राप्नुषां नृपं । कथिदमुष्य विप्रेतय दर्शनं विप्रवभौकः ।

११०६

आराधयन् प्रभुं धाय नानारान्तरितोविटेः । स्वामिनां कदम्बप्रेति गुणविष्करणक्षपं ।

श्रीतोपचारकरणाद्वयितोभवेयमैर्भादितल जलधेः प्रचनं धियेति ।

स्रोतोहिमाश्रियमेगविनिपातरवप्राशोक्तं निमिभिगच्छतमेव तत स्यात् ।

इत्यादिचिन्तासोमित्यान् पुरसोभायलक्षयन् । सैन्यस्य बहुधावतथाबुद्धासन्ननृपास्यदं ।

नातिभ्रांशं नातिशयं सुख्यं शुभशामनाननं । सरोजकणिकगौरं शिथिलस्रवविग्रहं ।

ककुपलकुदोसोधिस्तन्मायतवचसं । कस्युशानतिदीर्घं यत्तगण्डगोत्रतिं ।

२११०

उन्नयं पकविस्त्राष्टं विलोर्णानुत्तपाङ्कं । तिर्यग्निप्रेक्ष्यमाणसं धीरं मन्यरगामिनं ।

समाहितानुकोष्णीपभोतिं श्रीखण्डवद्धनं । सीमन्तस्नानकुम्बिया रेखया चन्द्रगौरया ।

अथावहृष्टं हर्म्यस्यसचिवैः परिवारितं । अनङ्गुतुल्यमायानं तमवैलत पार्थिवः ॥ कुलकं ॥

प्रोतिरिस्फारितदृष्टा राज्ञा दृष्टस्ततः सभां । सोऽथारुरोह सन्नाथां कौतुकोत्कन्धरैर्जनैः ।

सृष्ट्वा पादौ निषेसाप्ये नृपस्थानीय पाणिनां । खड्गधेनुं पाणिवद्दामासनाये समावर्षत् ।

२१११

पाणिं सफणिवह्नीकैः विटतायाहुल्लिहयं । ततोऽस्य चित्रकोपान्ते विन्यस्य पार्थिवोऽब्रवीत् ।

न विमृष्ट्य गृहीतोऽसि नाधुनापि न वध्यसे । तदङ्गं कस्माद्गृहीतः शस्त्रमेतत्तयापितं ।

व्यजिज्ञप्तस्य भूपाल देव शस्त्रस्य धारणं । स्वामिधरं चरणं स्वस्य परिचाणस्य कारणं ।

देवे निजप्रतापाग्निगुप्तसप्तसरित्पते । सेवावक्रागोविरलः खगल्लस्यापि दृश्यते ।

लोफान्तरोऽपि शरणं चरणाश्रयणं प्रभोः । तत्रात्र लोके किं कार्यं चाणैपकरणे परैः ।

२११२

राजा जगाद तं सत्त्वसङ्कावन्धेऽधुना भवन् । निर्युद्धकृत्यो वादीव कृत्यं नो वर्त्तते परं ।

भोजो वभापे दासिष्णजननायाधुना प्रभोः । दृष्टादृते मया किञ्चिन्नापचारार्थमुच्यते ।

किन्नेन चिन्तितं दृष्टं किं किं न कृतनप्रियं । यद्विद्धं न तद्वकिमगादित्यत्र धार्थ्यतां ।

किञ्च सत्त्वस्ये कायित्वाणैर्दृष्टो भवान् । विद्यः स्नाननुकूलं प्रारयं वयं चर्मचलुदः ।

यदा यदा देव बाङ्गामकार्थं भवदप्रिये । भूमिस्तदा तदा भूता पार्थं कम्पस्य भूयसः ।

२११३

यावत्कवीनां निर्भाति प्रतिमानेन भासुरः । देवामत्रैश्च प्रत्ययः प्रतापस्तादृग्नतव ।

न श्रेष्ठरे न प्रदरं न दरोऽप्युजिज्ञते मया । प्राप्तेये भूभृतः कुञ्चो भञ्जस्तत्रापजः ।

ततः प्रभृत्यवतनिप्रत्ययः शरसैः पिणः । सिद्धः सन्ध्यासिबन्ध्यादेव दूरस्थितेव मे ।

अयामेदामित्रायेण पापायत्किञ्च चेष्टितं । स्फुरत्तामात्रकव्यस्यै नतु तदिदं प्रायसात् ।

तत्सन्ध्यादिमे दित्तु प्रतीत्याः स्नाभुजा वयं । सङ्काङ्काक्षसः काचकुक्षयस्यवना भुवि ।

२११४

अद्यापि चोतते शोभेशाङ्गेन दिगन्तरे । तत्सन्नाभभवेऽनन्तः समूहः चवजगन्तां ।

त्वय्यपिते पार्थवीयभूमृषङ्गोऽन्यदादिनः । कदन्नामवदुर्भागासुखैः खेदोऽसुखैर्मृतः ।

इतीदृशोभिः स्तुतिभिः प्रमाणमयवा प्रभुः । इत्युक्त्वा भूयतेभूम्ना सोऽप्यस्त्राचरणैः पुनः ।

प्रणामसंभ्रमसंक्षोभोपयोगिं ततो नृपः । तस्योत्थितस्य स्वशिरोवापसा समवलयत् ।

शान्तां च शर्लीं तस्यस्नामुषङ्गे सान्त्वयन् व्यधात् । तस्मात्सर्वोभयाधीयानमूचे च निषेधितं ।

२११५

दक्षां मया विभूदि वा तमेतां पूजयाय वा । न शस्त्रयज्ञैवमुष्यं कार्यं न च्छाग्नं तथा ।

अवन्ध्यापानोमानोऽप्यनुवर्त्तिनि तां न्यधात् । शर्लीं राजानुगम्यैव दन्दिना कामकावचित् ।

ततोऽनिर्यन्वणस्य नर्मणः सान्वनस्य च । चिरसेवीव तत्कालं राशोऽजायत भाजनं ।
 अन्यप्रविष्टो धन्यो वा स्वार्चाममलयन् हतो । क्वप्रथमो भूपाल सङ्गुणाकर्णं विना ।
 न प्राणा इविणं नाद्य गन्धं निर्विक्रिया पुनः । सक्रिया स्वामिनोऽप्यर्थं तस्मात् पार्थिवं चिन्धतां ।
 अथापि कथ्यमानस्तत्र स्थात् सभावनो भुवि । यदास्मिन् चिन्धतेऽस्माभिरिति भूयो यथापत ।
 क्षणमुच्चावचं चर्चां विरचय विप्रत्यतिः । भोजेन सार्द्धं भुङ्क्ष्वानं रश्मादेयास्तो ययौ ।
 कृतप्रणामस्तो वीक्ष्य सौजन्यादिगुणोज्ज्वलां । स राजपरिजातं तं मेने कल्पतायुतं ।
 मान्योऽयं देवि सौजन्यज्ञातेयात्त्वामिहागतः । विश्रियतेऽप्ये पुत्रेषु स्नाय्योपेत्यभापत ।
 सभाजनाय सौजन्यनिधिर्भोजान्वितस्ततः । उदूढकार्यभाराणां दारारणामयगाद्गृहान् ।
 श्रमाषीन्निपुणा राज्ञो भोजं राशो सहागतं । अधुनेव नृपस्थातः समृत्तोऽस्मीति वसितं ।
 लज्जास्मितमुखी पत्युः प्रणत्या स्वागतोऽर्थिषु । ददत्येवैतत्तं भोजं निर्दिश्यत्यभापत ।
 आर्यपुत्र न विस्मार्थं प्रत्याख्याताप्रमन्सितं । मानैकशरणस्यास्य ज्ञातिप्रोतिप्रवर्त्तनं ।
 पूर्वोपकर्तृसत्तिलं दृष्ट्वावस्युग्रतोऽन्वहं । पद्मान् खलुलपद्मानां युक्तं जेतुं भवादृशां ।
 कार्यैश्चक्षुःश्रवसन्नामानममुथागमनं विना । सिद्धेदौघत्यश्वरक्षा नेह प्रत्यागमस्य नः ।
 उद्दीपे रचतस्तीरं शरीराश्रयिणीमवेत् । भुवं वनस्यतेर्वीहत्तन्निपातानुपातिनी ।
 मतिगल्यनुगामितं प्राणानां परिचिन्तितं । तया कार्यं यथा न स्थात्तातव्यस्तान्यथात्मनः ।
 राजा जगाद तां देवि सर्वकर्त्तव्यसाविणी । अन्यथा प्रतिपत्यं मे त्वमयस्य न मन्यसे ।
 निगृहीतवतो दुष्टौ सुज्जिमन्नाजुर्नावपि । निष्ठापं मम नाद्यापि प्राप्तानुग्रहमाशयं ।
 अथ राशार्थितः स्थातुं परार्थंवापि सानुगः । भोजोनामन्यतान्यत्र राजधान्या स्थिरां स्थितिं ।
 विदूराश्रयनिर्गोपृभावाप्रचुरदर्शनैः । आराधनं धराभर्तुः सार्धं ध्यातवान् हि सः ।
 रचितनयवीतू क्षापान् स्थिरस्य समकल्पयत् । अनयात्तं नृपं कार्य्या न सुराराधनागमे ।
 विज्ञाय भावं प्रीतेन राजा दत्तं ततो गृहं । सर्वप्रकरणपूर्णं राजधान्यन्तरेऽभजत् ।
 राजापि ममतास्तीतप्रीतिभिः स्तैः परैस्तथा । उपासितस्तत्र रतिं चिराश्रितद्वाययौ ।
 भोगवेलाचितायर्थदर्शनौ नृपोऽपि तं । प्रियं पुत्रमिवास्मार्थोद्भूतैः पार्थिवं निनाय च ।
 जपाद् दक्षिणे पार्थं भुङ्क्ष्वानं ज्ञातिगौरवात् । स्वर्गस्वादिभोज्यादिदामेनैव व्यसर्जयत् ।
 अहविमन्ताया श्वेदमुवाह जनकोयया । ललितं ज्ञातिवत्तस्मिन्सदलापयकैः समं ।
 तमेवात्मन व्यक्तं सोऽपि हृत्तिं यया यया । राजा सपरिवेशोऽपि विद्यममविगर्हितं ।
 श्रमसाध्यन्तराभिघ्रा ये देधे तानदर्शयत् । राज्ञां विरक्तिं खल्वारिवाज्यस्य व्यसर्जयत् ।
 अष्टविमलमाधानात् करणानां सभाम्भरे । न प्रत्यभाज्यो नापि दृष्टो नापि वक्रवतः ।
 प्रमादस्तुलिते शीनातिरिक्तले च भूपतेः । कार्य्येणावदधे सुतः कवितेव महाकवेः ।
 न विक्रमकथास्रदानाद्यैः स्वं व्यकलयत् । प्राम्युत्तमन्तरे दृष्टः शोपस्कारस्य नाभ्यधात् ।

११७०

११७१

१११०

११११

१११२

१११३

क्षापाले विजयत्वेवं प्राप्ते चोटितवेक्षणः । सञ्चपालो लवन्त्यस्य वसतोर्निरदाहयत् ।
 स तादृगपि भूपाले कुङ्क्षे वकीकृतभुवि । अदरिद्रो गिरिद्वीष्टोऽत्रेष्णिमूचलभाजनः ।
 संदृष्टोनिःसहाय्य परिग्रहवह्निष्कृतः । आपत्सुलभपाण्डित्यमयोपालभभाजनः ।
 निक्षन्तकरशाखोऽयं क्षापकोपकपेव्यधात् । निरालम्बनया तस्य स स्वयोर्वपकाश्यानां ।
 रङ्गादेवीतनूजानां ज्यायांसं गुल्हणाभिधं । श्रीमल्लोहरराज्येऽयं क्षाष्टपा सोऽयवेचयत् ।
 पट्टस्रहायनो राजतनयः स वयोधिकान् । चूनाक्षुरोजीर्णतह्निवेशनजयद्रुणैः ।
 अभिषेक्तुं सुतं देव्या यथायाः क्षामुजोव्यधुः । शिरःशोणाम्भिराणैश्चरुणैः यावकाहणैः ।
 तत्राभिषिक्ते वसुधामुपावयद्गोपितां । देवोभावाभिषेकार्थमिवाभिज्ञन् पयोमुचः ।
 भूयोऽपि राजवदनो विज्ञोत्पादनोत्सुकः । अमन्दमवचलन्द जयचन्द्रं नृपाज्ञया ।
 नागभ्राष्टव्यसहितागारैरनुप्रवेशिनः । पद्यात्मवर्षिणीः सेनाः सोऽवधीसङ्कटोऽन्वि ।
 गारिः परिभवस्तानाननस्त्रिष्ठन्दिनैस्ततः । नागभ्राष्टसुतायथमवध्राक्षोऽकं मृधे ।
 दुर्गमत्वादनकात्मन्यैजगात् प्रविश्य च । दग्ध्वा सद्विनाशार्थं स निरगाक्षपुत्रिकमः ।
 तथापि राजवदनो न शैथ्यात् पर्यहोयत । न सन्दधे न चुकोध शशमस्य विनिर्गतं ।
 अहन्त्यहनि केनाभिर्धिनानिभ्यंरतवृषे । जयचन्द्रमुखाच्छयदसुखान्वधोभवत् ।
 क्षान्नायकोऽयं तिस्रीमनस्योऽङ्गप्रसारणः । रणान्तरेव तं तीक्ष्णैर्गूढन्यलैरघातयत् ।
 तन्मुण्डगण्डलेखेन घुठता खण्ड्यः कृतः । झटिति झटितः स्वास्थ्यविकासं कुरणोन्मुखः ।
 इष्योहरकुलच्छेदसच्छाया मेदिनीपतिः । अवधीक्षोऽनमपि च्चवदण्डप्रयुक्तिभिः ।
 एकवारं वेष्टितोऽपि रचितस्त्रिभुकेन सः । भूमिभेद्योतिशामस्य निपातनाभ्यस्ततः ।
 मल्लकोटचरजयमङ्गचन्द्रादयोऽभवन् । जीवन्मृताय शान्ताय दारिद्र्येऽपन्नशर्दिताः ।
 अविचिष्योपलभोऽपिभुतः प्राणान्विनय्यरान् । शैथ्यंस्फुटिमूढत्वादनिर्बुद्धव्यवस्थितौ ।
 मठेऽनुमितकोणं तत्तद्राजाश्रयाद्गते । कुण्डोद्गोविदितकारिण्यदेवोव्यवस्थितं ॥ युष्मै ॥
 सुखाविहारशैथ्यं पितुर्देवमृहस्यं । तपार्द्धंभिक्षुं प्रासादं परिपूर्णं यथाचतुषः ।
 स स्य धामधामधोमहापणसमर्पणैः । निर्दोषपारिषद्यादिदद्यान्निदोषधोर्ध्वधात् ।
 चरतेभेदुवदनां गृतामुद्दिग्म चक्षुषां । मृदुतापि मठेऽनूनयोर्दारेऽवसितानिपिः ।
 इष्टानगरनिर्माणः सोऽपि सुख्यमतीमठः । पूर्वाधिकोपगर्भेण तेनैव निरमीयत ।
 पश्चात् सञ्चपान्त्य मतोऽपान्तरायये । कल्पने निर्दधे राजा गद्यापालसदात्मजः ।
 विपाकगुणगोरोमि दुःषट् सन्नुताभवन् । विपारितः स भोऽयेन शरद्वानुर्विबुधा ।
 पोषोपरोपरिपनेषविमेवष्टभोर्भोदये मृदततोऽष्टिनीयशशः ।
 अक्षय्याष्टतद्विदापनेन नामं नात्रेति स्वयन्निमस्य शिशुतितार्भ ।
 क्षामिषुत्पत्ताद्गोमधनादपि शुभुजः । विपुते सार्यभाराशं योऽभूदुदपतः परं ।

१४००

१४०५

१४०६

१४०७

१४०८

१४०९

तस्य तस्मिन्पुत्रे चोणप्रचीणकण्ठके । स धन्यो नान्यधामान्यप्रेमा प्रमयमायया ।
तामूलमायविकतां नीलासुनामयानिव । आर्षिपद्मधुरावद्धं जीवं यस्य निजः सुतः ।
स जगज्जीवितेनापि रक्षणीयः क्षमापतिः । पदे पदे विपक्षमो प्रजोद्धरणधीरधोः ।
व्याधितस्य विनिद्रोऽपि संभङ्गान्मङ्गलेच्छुभिः । मान्त्रक्षणे तस्य पार्श्वोत्कृष्टो वाचलनृपः ।
प्रियप्रजस्यामात्यस्य स्वरूपविपरीतता । तस्य कश्चित्क्षणं जाता जनजोवितदा भवे ।
भृभुजामपि सान्नाढ्यमुखानां निधनेन याः । दुःखं ययुः प्रजाक्षामां समभावि तदा सुखं ।
दैराज्यापप्रुते रात्रे नवस्य नृपतेरभूत् । अय्यहन्तं यस्याचियं तस्य सर्वोभियङ्गजित् ।

११११

कालो बली व्यवहतेनेनु तद्वशेन पूर्वोपराररणविकारणेन कस्य ।

शक्तिः चित्तेर्बह्वनकर्षणि योग्यतायां निर्धारणे मुरजिदस्तु वराहतायां ।

नगराधिकृतो भूत्वा सुक्लेर्निर्वापिते पुरा । चिरप्रहृष्टो यो देशस्थायवस्थां न्यवारयत् ।

१११२

भट्टं क्रयेयु दोनारयवहारो व्यवस्थाया । निर्यद्वा तं भ्रष्टकार्यनिर्मितण्डः प्रवर्तते ।

परिणीताङ्गनाम्रीलभ्ये गृहपतेरभूत् । दण्डप्रवृत्तियां तेन सा विचार्य निवारिता ।

एकान्ततो हितो भूत्वा विग्रामेवं पुनर्व्यधात् । नगराधिक्रियां लब्ध्वा स एव परिपीडयन् ।

भट्टाभिर्नक्तकीभिय परिवीतम्यहस्थितौ । सम्ययुक्तान् कथ्यमानान् हतेनादण्डयदहन् ।

किं बोधवेदलेखानां तुषाणामिव चिन्तनेः । अद्रोहालोभयोर्भूमिर्न तादृगपरोऽभवत् ।

१११३

भिक्षुमन्त्रार्जुनौ कालानुष्ठत्या श्रुतवानपि । माधो जसो स्त्रामिदन्तं जतो तावपि नावधीत् ।

अचीणत्यागहीनस्य विभूतिममेऽप्यभूत् । संस्कारौपयिक्रयास्य पथ्याप्तं निधने धनं ।

रुतज्ञताया रात्रोऽन्यत्पथ्याप्तं किमुदीर्यतां । योजोवितद्वतानोतान् संविभेजेऽनुजीविनः ।

लोकान्तरातिथिं विज्याभिधामुद्दिश्य वक्षभां । धन्यस्य विज्जनामाख्यविहारारम्भकारिणः ।

परलोकं प्रयातस्य निर्व्याणप्रतिपूरणं । स्थितं व्यवस्थितेः कस्य विनियोगश्चकार सः ॥ युष्मं ॥

१११४

भूमद्भार्मिकतावामसुखतोत्पेक्षासवैः । युद्धैकवृत्तिभिरपि प्रवृत्ते पुण्यकर्षणि ।

विपचाणां सुमिलेण तुरुष्कविपयाश्रयात् । जन्मभूमेर्हन्तये यैः कौट्यादन्यस्य शिवितं ।

येऽपि वृत्तिं विरोध्याजियपे सुम्ननभूमजि । कलहावधरेखेव कसोरेषु प्रवेदिरे ।

गोचरे तेषां सविद्याणां जातः कमलियानुजः । राजश्रीजो सद्भिद्यास्यः प्रतिष्ठां स्वाख्ययाकरोत् ।

विन्यापुलिने वाणलङ्गे तेन निवेशिते । जगत्ते सुधुनीरोधः सम्प्रहृष्टविमुक्तधोः ।

१११५

तदोद्यस्य गृहधैव तपोधनविभूषितं । दृष्ट्वा निवर्तते वृद्धलोकलोकनैकातुलं ।

लोटनेऽन्यप्रतिष्ठानामधन्यद्रविणार्पणे । न तेनाद्यतने काले संरम्भे शुद्धबुद्धिना ।

उदयस्य मिथ्या चिन्ताभिधाना कल्पनापते । पुलिनोर्ध्वं विन्यासाया विहारेण व्यभूषयत् ।

प्रासादपञ्चकल्याणान्तरिहारस्थितः करः । उदस्य इव धर्मेण प्रोक्तुङ्गाङ्गुलिपञ्चकः ।

शान्तिविपक्षिकोमहत्काप्योऽलहारसोदरः । स मठस्याभवप्रभः श्रीरुण्डस्य प्रतिष्ठया ।

१११६

चतस्रोमेनिना राजलक्ष्मीः पद्मत्रिधा समं । सञ्जाता कमला चाम्य कन्याः सत्कृत्यवृत्तयः ।

विनादलीलोद्यानैर्नैर्नित्यकान्तैरपत्यकैः । योनितावनवदौ तौ प्राट्टपुष्पाकराविव ।

तीर्थयातनपूतैःस्निग्धपङ्क्तैः खण्डितैर्ययैः । रश्मिदेव्या एव धाता भाग्यभावं विभूतयः ।

कृतानुयाचा सा देवयात्रासु चितिपाङ्गना । राजलक्ष्मीरिवाभाति राजसामन्तमन्त्रिभिः ।

सतीदेशे तीर्थयात्रास्यजन्यस्यानिमज्जने । खानावकषतीमूर्त्तस्पर्शैर्नौत्सुक्यमञ्जसा ।

१४८६

चित्रे कालेऽत्र यात्रासु द्रष्टुं दृष्टुत्तरैः सदा । यत्रादृष्टिव तैर्ययं जीमूतैरनुगम्यते ।

स पार्थिवेषु तीर्थेषु खानाय प्रस्थितोभुवं । दिव्यैर्वर्षमिपात्तीर्थं प्रादुर्गन्त तदीर्यया ।

अभ्रंलिहाच्च गिरीञ्च कूटकूपानदीः । दृढद्वी दुर्गमासंगं तीर्थैर्नौत्सुक्येन वेषधैः ।

सुवक्त्रोभिः प्रतिष्ठाभिर्गिर्णोद्धारैश्च धोरया । तया चित्रं चतुरया पशुर्दिद्वा विवर्द्धिता ।

अद्यापि विचरत्चौरारण्यकान्तिच्छटाच्छलात् । यो भातीव सुधासुतिमितयेताग्ननिर्गतः ।

१४८७

उपमन्योरुदन्याथा दारिद्र्योपद्रवापहः । रुद्रेऽरुद्रेश्चरो नाघा श्रीमान्कश्मीरभूषणं ।

जगत्सौन्दर्यसारे स मस्तरासलसारकः । शान्तावसादप्रासादोद्धारश्च विहितस्तथा ।

कृत्तानामिव भयानां कोपौर्ब्वविक्रान्ते नृपे । उदन्तवीव शरणं भिर्भुङ्क्ष्वमवतीव सा ।

स्थिरप्रसादे भूपात्रे निषधानुपधौ चणात् । भूभुजामपि मस्तुत्तावविच्छिन्नलदिच्छया ।

योमपात्रात्तजो भूभूद्रूपावः प्राकृतस्तथा । नानिन्यामेनिनादेष्टा विरचिन महार्हतां ।

१४८८

उत्पत्तिभूमिसुखभानुभवे न भूषा कस्याप्यहो व्यभिचरत्यनुभावभावः ।

तेजसामोविनुठनप्रतमुष्णभानोऽन्वदं तदुत्थमकरोत्तमभोऽपि चक्रं ।

भुवनाद्गतघाघ्यमार्जनौभूभुजाभवत् । प्रातिभाष्यं दृढं रक्षाक्रान्तसम्पण्डलावनिः ।

रूढायां मेनिनादेव्यां परिणेतुरभूदपि । पिता वैमत्यमुत्सृज्य निर्याजं राज्यदायकः ।

राज्ञा प्राजिधरस्याजौ तरसा भूभुजोऽनुजः । वैरिभिर्निहतस्याद्ये वैरसंशोधनोद्यतः ।

रक्षो शरणमत्योच्चैर्मनोत्कृष्टा धटोत्कृष्ट । भेजे राज्यत्रियं प्राप्य चित्रं राज्यत्रियं परं ॥ कुतर्क ॥

१४८९

कृतसाहाय्यैकाऽमात्यैराज्ञाः सप्रज्जिमङ्गदं । राज्यं प्रार्थयद्वाद्यद्रुष्टं पञ्चवटो नृपं ।

अलङ्घयत्तत्प्रभावात् स्फारदानासुनिर्भरात् । गरितं खड्गवक्त्रोऽथ कृष्णं विदेपिगोचरं ।

दिनीयस्योरगामर्तुरकीर्तिर्निजयाञ्जितम् । देवप्रभावाद्योद्यममप्युपपुरनयद्योतम् ।

श्रीतोषवराण्यशिशोयतकषोभितास्ततः । बहवो बाहिनीनायाः प्रयामित्यं प्रपदिरे ।

समादाविंशतीराज्यावीक्ष्य प्राग्भूभुजा गताः । तावत्यवताराज्यस्य पञ्चविंशतिवत्सरे ।

१४९०

द्वयदृष्टमनन्यत्र प्रजापुण्यैर्महोभुजः । परिपाकमनोऽश्लवं व्येधाः कञ्चातिगाः समाः ।

अयोऽपि प्रवक्ष्यस्वभावमग्नैराग्निमग्नायते यावत्तः । अत्रति द्रवतमुदितोद्रेकेषु चावेयुषः ।

काचस्यासुचितप्रभावरभसभाति प्रभुत्वेऽद्भुते कस्यामुत्र विधाद्यमक्रियदितं मार्गं निमग्नं, स्थिरः ।

मठायहारदेवैको जीर्णोद्धारदिकर्षभिः । अनुजा सुमनानाम रिच्छणस्त्रासदत्तुलो ।
 भूतेयुरे मठं कृत्वा त्रिषात्मन्यपातयत् । तोयं कनकवाहिन्या त्रितस्त्यायाय यः पितृन ।
 प्रदेशे कश्यपागाराभिधाने नीलभूः सरित् । जिगीषयेव जाह्नव्या यत्र पूर्व्या दिग्ने गता ।
 उत्ताराय गवादीनां यः सेतुं तत्र बन्धयन् । निर्धमे निर्धनं कर्षं संसारोत्तरणचमं ।
 नगरेऽपि खनामादृष्टयाद्वागारकारिणः । मठो येन छतोभट्टजटाधरघटाश्रयः ।
 मणेश्वरं स सौवर्णमलसारं चकार यः । सोमतीर्थं तथा तोयोद्यानमुद्योतितान्तिकं ।
 अत्र क्षामभूमे जा वंशे वंशैर्नृत्यघनादिषु । सास्रयत्वममात्यानां धनप्राणधिहारिणः ।
 क्रुध्यन्नवाचनाथासास्रयया वासवोऽपि वा । प्राध्वंशयद्दिवो देवो मान्वातारं धराभुजं ।
 अविश्रुतमतिर्धेत्यान् छतौयान्त्यवतोऽन्वहं । दृष्ट्वा ध्यातस्त्रमाहात्म्यदृष्टिस्तु श्रीतये नृपः ।
 कनकक्षापतिः प्राद्योपशं भूत्याऽस्य रिच्छणः । कुर्वन् स्वर्गतपक्षाणां प्रतिष्ठाप्रीतिकार्यभूत्
 स्वर्णपंवा सुरैर्यथै गिवयोः समवेतयोः । सदीपारात्रिकामव भैत्रोमेति सघण्डिकं ।
 बन्धोर्हिमद्रेर्दयितः सुताजामातरौ गिवो । स्वर्गच्छवच्छलाग्नेरुमूर्त्नां घातुमुपागतः ।

१३९

१४०

उद्दिश्य धदिरुधदुद्यममात्मयोनिर्दग्धेमयाङ्गघटनं दयितेन गार्थाः ।

सिद्धं तदत्र करुणामुमयेति हेमच्छवच्छलाद्गरदुग्धवितोऽग्निच्छेदं ।

एवं तत्र च रिच्छणेन विहितं रौक्मं महद्भुक्तिशीलप्रयोमन्दिरमूर्त्तिं नडमधुनादभ्रम्परिभ्राजते ।
 इत्येन घतगावपानजनुषा मष्टं ततः खामिना प्राप्तं चक्रमवेचितुं स्वर्गचिरं भास्त्रानिवाभ्यागतः ।
 तीर्थे मन्मथजित्पुष्पभञ्जदृढाज्योर्जिताचार्यके साधारामरणं क्रियापरिणतिस्वर्णतपत्रं प्रभोः ।
 नात्यकस्य शिखादिफूलातिवचद्वङ्गाखरेणूषमं केमान्स्त्रिमेषपार्थेगतवित्तिस्त्राभमन्यस्य च ।
 वीर्येण्डुहिषाण्डकपर्परुरे संसृजिताच्छवकयाकोमस्य समुद्रकप्रतिष्ठौता दीर्घार्थितांघे घने ।
 वङ्गेनेन्दुकिरीटकैटभरिपुश्यामासितालक्ष्मिया भद्रस्त्राकरयोः पिधानकरणिं स्वर्णतपत्रं गतं ।

१४१

न सोहरमहीपासमन्त्रशायनं भूभुजः । रष्ट्रदेव्यामुषैदारायलारयतरासुताः ।
 गुरुष्णेनापरादित्यो राघवेणैव सङ्गणः । अमित्रभावः संघट्टिं वन्तौ सोहरे त्रयम् ।
 सजितादित्यदेवेन अयापोषोहि दारकः । भरतेनैव शत्रुघ्नः पान्यमानः प्रवर्त्तते ।
 पार्थिवसहस्ररायाहनमस्काराद्यमस्करः । पञ्चमः वितिभूद्भूम्यावालातपदवोदितः ।
 चपलैः शैवशास्त्रहानुभासनात् प्रसीदतैः । सजितैर्जित्वादित्योषितीरण्याद्रूपत्यहो ।
 दक्षरवाचनं तापाधरं गौरं तदाननं । सवालातमभङ्गाहस्वर्गपद्मेहृदायते ।

१४२

बाहापासस्य माहात्म्यमभावालासुता अपि । अष्टतममत्रहृदा मयमानस्य वारिधेः ।

महाभजनमध्यातो राजगुरुः प्रथमे । अभिपक्षेऽनुभावेन भयेमागामि नृमिश्रं ।

अत्यर्पमप्यग्निसिद्धिर्द्विषोऽपि तोयव्यामहासितकन्यापिकनापभङ्गा ।

वापीनिदीतस्यनिनाशनिर्गमयति चेष्टेऽभवावमहिमावरवर्षाभावाः ।

१४३

चतस्रोमेनिना राजलक्ष्मी पद्मश्रिया समं । सञ्ज्ञाता कमला चाम्य कन्याः सत्त्ववृत्तयः ।

विनादलोलाहानैर्नित्यकान्तेरपत्यकैः । घोतितावनवद्यौ नौ प्राष्टटपुण्याकराविव ।

तीर्थायतनपूतेऽग्निमण्डले खण्डितैर्यैः । रङ्गादेया एव याता भाग्यभावं विभूतयः ।

छतानुयात्रा सा दैवयाचासु चितिपाङ्गना । राजलक्ष्मीरिवामाति राजसामन्तमन्त्रिभिः ।

सतीदेये तीर्थयाथास्थजन्मस्थानिमज्जने । खानाशक्तमतीमूर्त्तं खर्चैर्नैतुमुच्यमञ्जरा ।

चित्रे कालेऽत्र याचासु द्रष्टुं वृक्षुत्तरेः सदा । यत्प्राद्विष्यते तैद्यैवं जीमूतैरनुगम्यते ।

स पार्थिवेषु तीर्थेषु खानाय प्रस्थिताधुवं । दिव्यैर्वर्षमिपात्तीर्थैः प्राद्व्येत तदीर्यया ।

अभ्रंलिहावच गिरीवच कूलद्वयानदीः । मृदङ्गो दुर्गमामार्गं तीर्थैस्तुक्तेन वेत्तसौ ।

सुवङ्गोमि' प्रतिष्ठाभिर्जीर्णैर्द्वारैश्च धीरया । तया चित्रं चतुरया पद्मुर्दिह विवृण्विता ।

अद्यापि विचरन्तीतीर्थवकान्तिच्छटाच्छतात् । यो भातीव सुधास्रतिषितयेतामनिर्गतः ।

उपमन्योददन्त्याया दारिद्र्योपद्रवापहः । रुद्रेरुद्रेयरो नास्ति श्रीमान् कश्चिदभूषणं ।

जगत्प्रान्द्व्यधरं स सख्यैर्मलसारकः । शान्तावसादप्रासादोद्धारश्च विहितस्तथा ।

सत्त्वानामिव मृत्यानां कोपौर्ब्वविक्रते नृपे । उदन्वतीव शरणं सिन्धुर्हमवतीव सा ।

स्त्रिरप्रसादे भ्रष्टाले निपदागुहो चणात् । भूभुजामपि सन्तुष्टावविच्छिन्नरुदिच्छया ।

धोमपातात्मजो भूभूद्रुपाणः प्राकृतस्तथा । मानिन्यामेनिनादेया विवाहेन महार्हतां ।

उत्पत्तिभूमिसुलभानुभवो न भूषा कल्याणहो व्यभिचरत्यनुभावभावः ।

तेजसामोबिलुठनश्रतमुष्णभानोऽहं तदुत्थमकरोत्तमोऽपि चरं ।

भुवनाहुतसाञ्ज्यमार्जनोभूभुजामवत् । प्रातिभायं दृढं रत्नाकान्तममण्डलावनिः ।

रूढायां मेनिनादेयां परिणेतुरभूदपि । पिता वैमत्यमुत्सृज्य निर्याजं राज्यदायकः ।

राज्ञा प्राजिधरस्याज्ञा तरसा भूभुजोऽनुजः । वैरिमिर्निहतस्याये वैरसंशोधनोद्यतः ।

रङ्गां शरणमेत्योच्चैर्मानोत्कथ्या धटोत्कच । भेजे राज्यश्रियं प्राप्य दिवं राज्यश्रियं परां ॥ कुलकं ॥

छतसाहायकोऽमात्यैराज्ञः सप्रज्जिमङ्गदं । राज्यं आभ्रंयद्वाहद्रुहं पञ्चवटो नृपं ।

अलङ्कृतप्रभावात् स्फारदानाम्बुनिर्भरात् । सरितं खड्गवकीञ्च कृष्णं सिद्धेपिगोचरं ।

द्वितीयोत्तरग्रामभर्तुरकीर्त्तिर्नजयास्रजत् । देवप्रभावाद्योधापमत्युपपुरमश्वधीत् ।

श्रोतोप्रवारणशश्विद्योतकजोलितास्ततः । बहवो बाहिनीनायाः प्रयामित्यं प्रपेदिरे ।

समादाविशतीराज्यावोक्षः प्राग्भूभुजा गताः । तावत्येवात्राज्यस्य पञ्चविंशतिवक्त्रे ।

इयदृष्टमनन्यत्र प्रजापुष्पैर्महोभुजः । परिपाकमनोज्ञत्वं व्येशः कल्पातिगाः समः ।

अथोऽपि प्रवहन्स्त्वभावमग्नैराश्यानमग्नायते यावात्मः खवति द्रवत्वमुदितोद्रेकेषु चावेयुषः ।

कालस्यासुचितप्रभावरभसभ्राति प्रभुत्वैरुते कस्यामुच विधाष्टमक्रिषटिते मार्गे निमर्गं, स्थिरः ।

प्रयाति अधिकेऽप्यर्द्धसमापट्कयते क्लेशः । कश्मीरेष्वालु गोमर्दः पार्थीनां सेवया नृपः ।
 सुनुर्दामोदरोऽस्याथ तस्य पत्नी ययोमती । गोमर्दोऽन्यस्तुतोऽपि ततोऽतीत्य महोपवीण् ।
 पञ्चत्रिंशत्तज्जातानुषहामिजनभिधान् । राजाभवत्तत्र नाम सुनुस्तस्य कुशेय्यः ।
 दौ खगेन्द्रसुरेन्द्राख्यौ पुत्रपोत्तावमुथ तु । गोधरोऽन्यकुसुजः सुवर्णाख्यस्तदात्मजः ।
 तज्जन्मा जनकेऽप्यासीत्तूनः शच्याः शचीनरः । अयोध्यायाऽभवद्भूमाज्ञोऽस्य प्रपितृयजः ।
 तज्जोजलौकाः सन्दिग्धवर्णे दामोदरस्ततः । तुल्यं चयोऽस्य ऊक्ताद्यास्तुष्टकाभिजनोद्भवाः ।
 अभिमन्युस्ततोयश्च गोमर्दोऽस्य विभीषणः । ताविन्द्रजिह्वावणश्च पितापुत्रौ क्रमानुपौ ।
 अन्योविभीषणः सिद्ध उत्पलाचय तत्पुत्रः । पश्चात्ततो हिरण्याचो हिरण्यकुलस्ततः ।
 राजा वसुकुलस्तस्य सूनुः स्यात्स्त्रिकोटिहा । श्रीमहिरकुलो राजा वकास्यस्तदनन्तरं ।
 चितिनन्दस्ततो राजा वसुनन्दस्तदात्मजः । नरोऽन्योऽस्यस्ततो गोपादित्यगोर्कणौ क्रमात् ।
 तस्मान्नरेन्द्रादित्योऽभूत्तत्पुत्रोऽन्ययुधिष्ठिरः । तस्य प्रभञ्जितोऽभूत्तैरन्याभिजनसम्भवः ।
 भूपः प्रतापादित्योऽभूज्जलौकोऽपि तदात्मजः । तुञ्जीनोऽन्यस्तस्य चो विजयोऽन्यकुलोद्भवः ।
 जयन्द्रस्तानुनोऽपुत्रः सचिवः सन्निमानभूत् । युधिष्ठिरस्य पौत्रेण भूगदित्यात्मजश्चनः ।
 श्रीमधवाक्षेनाथ गोमर्दोऽभ्युदितं कुले । ततः प्रवरसेनोऽभूद्भूपः काश्रीरमण्डने ।
 तत्पुत्रश्च हिरण्योऽभूत्पात्यन् चितिमण्डलं । मादृगुप्तोऽभवद्भूताराज्यक्षेत्रं शकारिणः ।
 ततः प्रवरसेनोऽन्यत्तरमाणात्मजः चितिः । सेने हिरण्यध्यायस्तस्य पुत्रो युधिष्ठिरः ।
 ततो नरेन्द्रादित्यश्च रणादित्यश्च भूपतिः । क्रमाद्भूतां तत्पुत्रो विक्रमादित्यभूपतिः ।
 वालादित्योदभवद्विक्रमादित्यनन्दनः । वालादित्यश्च जामाता ततोदुर्लभवर्द्धनः ।
 सुनुर्दुर्लभकस्तस्य चन्द्रापीडोऽभवत्ततः । तारापीडोऽनुजन्मास्य मुक्तापीडोऽस्य चानुजः ।
 भूपातालां कुवल्यापीडोऽदौमातुरोऽस्य च । वज्रादित्यः सुतो राज्ञो मुक्तापीडस्य तत्पुत्रो ।
 इय्यापीडश्चन्द्रामापीडावालां महोभुञ्ज । जयापीडोऽस्य सन्तो च अजः पुत्रावपि क्रमात् ।
 सन्तितापीडश्चन्द्रामापीडो ज्येष्ठात्मजस्ततः । श्रीचिन्त्यजयापीडश्च कल्पपान्युद्भवोऽभवत् ।
 अभिषारेण स हत्वा माकट्यादितरतरं । उत्पलादितरसम्प्राप्ताराज्येस्तन्मातुलैः स्ततः ।
 धातुः पुत्रोऽजितापीडो जयापीडस्य तत्पुत्रः । अनन्तापीडनामा च सङ्ग्रामापीडजस्ततः ।
 तमुत्पाद्योत्पन्नापीडोऽष्टाजितापीडमन्दनः । अविनिवर्त्ता गुरुरेव तथिगर्वाय स मन्त्रिणः ।
 मन्त्रीत्यस्य विदधे पायाज्ये सुखरथजः । गुरुरः सङ्करवर्मा भ गोपालस्तस्य चात्मजः ।
 वयस्यशोकः प्राभूय तद्गतां सङ्कटाभिधः । सुगन्ध्याया तयोर्ध्यातां विनाग्न्याय भूभुजं ।
 गुरुरवधंभण्णारं पङ्कः तस्मिन्पदानयः । सङ्कर्तृजितवर्धनं ततः पायस्ततः क्रमात् ।
 चक्रवर्त्ता गुरुरवधं भेति निर्जितवर्धनः । चक्रवर्त्तपत्नीत्यस्य पार्थो पार्थात्मजः क्रमात् ।
 उगताः क्षत्रिधर्मापीकत्पुत्रो गुरुरवधं । राजाहृष्टे दिनेदके राज्ये मन्त्री यमस्करः ।

१११

११२

११३

११४

११५

प्रपिब्रव्यात्मजस्तस्य वर्णस्तनयोऽनु तं । राज्ये वक्राद्विसङ्ग्रामस्तस्यो निष्याद्य तं ततः ।
 अमात्यः पर्वगुप्ताख्यो राज्यं द्रोहेण लब्धवान् । चेमगुप्तः सुतोऽस्यासोदभिमन्यौ तदात्मजे ।
 ग्रान्ते माचा पात्यमाने नन्दगुप्ते च तत्सुते । ततस्त्रिभुवने भीमगुप्ते च क्रूरचेष्टया ।
 पौत्रे तथैव निहिते स्वयं दिहाख्यया कृते । राज्ये सङ्ग्रामदेवोऽपि भ्रातृव्योऽन्ते नृपः कृतः ।
 हरिराजानन्ददेवावास्तां तस्यात्मजैः ततः । कलशोऽनन्ततनयः क्रमाद्भूपो तदात्मजैः ।
 उभावुत्कर्षर्षाख्यावपि निष्याद्य भूपतिं । हर्षदेवं तमुद्ग्रामविक्रमोऽनन्त्यवंशजः ।
 भ्रातुः पुत्रस्य दिहाया जस्मराजस्य नमृतः । मन्त्राभिधानादुद्भूतो भूपतामुचलोऽभजत् ।
 द्रोहेण तं हतवतां मृत्यानामग्रतस्ततः । शङ्कराजान्यनामाभूद्रुद्राख्यः, क्षणिको नृपः ।
 गौणे निहते तस्मिन् मल्लोदैमातुरोऽप्यभूत् । तस्योद्धतमहोभर्तुर्धृता निर्व्वध्यं तं वली ।
 सुस्तलाख्योऽप्यहोद्राज्यं मान्निश्चलसोदरः । विरक्तैः पाटिते तस्मिन् राज्याद्भृत्यैर्नृपः कृतः ।
 यस्यासाहृषंभूभर्दनसा भिचाचरामिधः । पुनर्निर्व्व्यास्य तं प्राप्रराज्ये सुस्तलभूमृति ।
 क्रमाक्षवत्यैर्विद्युत्सैर्देराज्योद्देजिते हते । लवन्यान्निखिलांस्तान्य हत्वा भिचाचरं नृपं ।
 सुतः सुस्तलभूमर्तुः सम्प्रत्यप्रतिमचमः । नन्दयन्त्रेदिनीमास्ते जयविहो महीपतिः ।
 गोदावरी सरिदिबोस्तुमुलैस्तरङ्गैर्ल्वैः स्फुटं सपदि सप्रभिरापतन्ती ।
 श्रीकान्तराजविपुलाभिजनाब्धिमथं विश्रान्तये विद्यति राजतरङ्गिणीधं ।
 इति श्रीमहाकविश्रीकच्छणकृतायां राजतरङ्गिण्यामष्टमस्तवः ।
 कृतिः श्रीमहामात्यचम्पकप्रमुखनोर्भट्टाकवेः कच्छणस्य ।

समाप्तेयं राजतरङ्गिणी ।

॥ अथ जौनराजकृता दितोया राजतरङ्गिणी ॥

सिद्धे यच्च सति चपाकुलमिव स्यद्धाभिजायाहतेरन्तर्द्वि वदति चित्रोक्तमहितं श्रेयं निजाह्वयं ।
 छेदेकीभवाशयदयजयाकाङ्क्षीव गाढं मिवदेहाह्वयदयमसु तद्गवतोः सद्भावसम्पत्तये ।
 दातुं भक्ताय कष्टाणं गर्भं विभ्रदिवाभ्रहं । तुन्दिभोगहराजः स विभ्रगान्तिं करोतु वः ।
 श्रीगोवर्द्धमुखधर्मधनुस्त्रैराकलेः किल । कर्मोत्तरकारणो भूपेरपाति गुणशालिभिः ।
 तेषामभाग्यहेमन्तनिष्ठातमसि तिष्ठति । नैव कथिदपय्यन्ता कायाकानुदयाधिरं ।
 रचमया गिरा वृद्धा नित्यतास्यमापिपत् । अथ श्रीजयमिहान्तं तत्कीर्त्तिं कञ्चणदिजः ।
 ततोद्देशादिदोषेण तदभाग्यैरथापि वा । कविवाक्कुसुधया कथित्वाजिजीवन् पराश्रुपान् ।
 श्रीजैनाक्षामदेने ध्वां धम्पत्यवति रचति । जौनराजामिधत्तेषामुद्यतो वृत्तवर्णने ।
 दम्पत्यानिभवां राजपाश्यानां तापमन्तविं । हन्तुं चरोपितः कायद्रुमाभाविकञ्जोदयः ।
 नपस्काररथं चिक्षा विनयाद्यतमीतेव । सञ्जनैर्द्वन्द्वोद्यमपि यत्रैव भूयवा ।
 मग्नान् विस्मृतिपादोधावतीताश्रुपतीनिमान् । श्रीजैनाक्षामदेनस्य कास्यादुज्जिहोषतः ।
 सन्धधर्माधिकारेषु नियुक्तस्य दयावतः । मुखाच्छीर्ष्यमदृष्टस्य प्राप्याशामनवजया ।
 राजावलिं पूरयितुं सम्प्रति प्रतिभा मम । कविनामाभिजायेण नतु यस्मान्ममोद्यमः ।
 का मुण्डोजलवन्महाक्वा च काव्यतरङ्गितं । कायामात्रानुकारेण किं नहं पुण्यकाये ।
 अन्तर्भूत्यां लघुस्पर्शान्तुल्यमिव बह्व्रहं । पारं राजतरङ्गिण्यागन्तुं हन्ताद्यमङ्गतः ।
 पृथ्वीनायगुणस्थाने चापर्व मे न दूषणं । अतद्वारैरहहारात्कुरूपपि हि वलति ।
 कवीनामुपयोग्या वा भद्राक् स्तान्तराश्रुद्वये । गङ्गाजलं जलं तेषां यैर्न पीतं जलान्तरं ।
 राजोदभक्तयास्त्रयपातमात्रं हनं मया । कुर्वन्तु रचनामव चतुराः कविमिन्विनः ।
 मणोरं धर्मणयैव महामाणस्य नैपुणं । कान्तिप्रणयने तेषां मुखसाररमणेषु तत् ।
 विनैव प्रायानां काव्यं कवेः पश्यन्ति साधवः । किमर्थितः शमी विश्वं सुधासारेण चिञ्चति ।

१

१०

१५

अन्ननीतोऽपि कालुष्यं खलः काये न मुञ्चति । सुधाधौतोऽपि नाङ्गारः शुभ्रतामेति जातु चित् ।
 पश्यन्तु मत्कार्यामिति चिरं दूरं गता कवेः । अन्नः परमुखप्रेतिभावदैत्यकदैन्यना ।
 समः स्यादप्रवीणानां गीतसंस्कृतयोरसः । वानरा युञ्जते गुञ्जान् शीते वज्रिकणभ्रमात् ।
 काव्यं श्रुतमपि प्रीत्यै नावोधापहतात्मनां । हीनदन्तबलस्येत्तुर्मुखे न्यलः करोति किं ।
 पदार्थसुन्दरे काक्षे दर्शिते निर्धलात्मनां । दुर्वारं गुणिरद्वानां ममरप्रतिविम्बनं ।
 लक्ष्मणा दूषयन्निन्दुं बुधं मत्सरयक्षणा । विधाता वाच्यतामेति परोद्वेकासहायणीः ।
 मद्वाक्कल्लणकाथान्तः प्रवेशादेतु चर्वणं । नङ्गलास्तु सरित्तोये पतितम्पीयते न किं ।
 जगदानन्दनोदेवदिजातिहृतवन्दनः । चितिसंकन्दनः श्रीमानासीत्सुखजनन्दनः ।
 गजरजैकशह्वप्रसिद्धिर्नापि विभ्रति । जयविंशान्धधने ओद्यिचं यस्मिन् सदावधत् ।
 वादेय्या चालिते सात्रा श्रियोभोक्तारि भूपतौ । तयोः शत्रून्नुपालेन नैवादिमं विरोधिता ।
 त्रिगताधिपतिर्वश्यं भक्षं जातु सुग्रमणः । वैरिनिर्वासिते प्राशं वृत्तिकामं नृपोऽप्यधीत् ।
 सर्वत्रायधयसृणानि मणयो यावपि स्याखिलैकैयन्ते गुणिनोदिगन्तरगतास्तावज्जनाः प्राकृताः ।
 यावन्नैव नयन्ति कर्मभिरभिधेयप्रकथं प्रथैश्चिचप्रायदशैश्च निर्धममतिस्कारं जनं रक्षनं ।
 वसुधावासवे धाते जेतुं धवनमेदिनीं । सैन्यस्य बलभो मत्तः शैर्ध्याद्रेकादद्याभवत् ।
 हतमेघं तुरुष्केष्वेनं तुल्यितुं निमि । शिविरं मत्तचन्द्राग्राद्विपूर्णं साहसैर्जितः ।
 यत्र न प्राविशद्वायुर्मैत्र्यैव सुभटेष्टते । भुवं मन्त्रैरपिधिवलात् प्रविश्याव घलान्तरे ।
 सुप्रद्रोहाहसो भोतेरनिप्रतुं धवनेश्वरं । उपानहैः खनामाह्वे निनायाद्य शिरस्ततां ।
 उपानहैः परिज्ञाय गृहीत्वा चाय शोऽण्यरिः । भूपतेः शिविरं धातः श्रियं कीर्त्तिमिवाहित ।
 दे मुर्त्तिं तपनानलावय तथा शशोः शशाङ्काभयो नेता हन्त मियो गतानुगतिको लोकसुखां तां दयौ ।
 सूर्याचन्द्रमधोयथा खमुपलैः कानैश्चिमेघं परं तेषां तन्त्रतियोग्यवधविगुणैर्वन्धो जनोरोचको ।
 चिमेष्ट्वे कालुषे कृष्णदादग्धा भूमिवस्तभः । खलोभाभ्येन दिव्यस्त्रोद्गममप्रीणयत्तरां ।
 अयाभ्येचि तत्पुत्रो जहैः स परमाणुकः । अणीयः पञ्चविस्कारैः कुन्दैमापदिनेरिव ।
 अवधूय प्रजापाणमवधीर्यं च दिग्जयं । कर्तुंभ्यारभताचित्रं राजा कोशस्य सस्यं ।
 दातुं भोक्तुमनीयस्य ओचिपक्षेव सस्यदं । प्रयागजन्मको धूर्त्तो राजो मुमुपतुः श्रियं ।
 तो हि स्तम्भैर्विनिःश्रयो कारितैरावसाठतिं । तमवापयतां रात्रौ रात्रौ चिचेष कर्मणा ।
 मियात्मनीगतां तस्य नाटयमौ कुमन्त्रिणौ । रक्षाहनिनि तो किन्तं ध्याजयामासतुर्नृपं ।
 हामि भिपायकलैतावामिष्य खानुजीविनं । हणष्टयं महारथैर्येयां पूजयतः सा तो ।
 स पुनः हतपट्टेनः पद्मस्तव्य जनेयवो । रामः कृताग्रिं रात्रौ बाह्वहरो यथो वधं ।
 भिपायको बनिं दत्ते गरीवा प्यधिताम्रिपः । निर्विघ्नं भावि तद्वाश्रमिति तोः पूमूचतुः
 रथं वरीदरहाद्य बाह्वेय विभीषिणाः । सन्दर्शं कोऽनिर्येयं मुण्टयाश्चतुर्विंशतिः ।

राजा बाह्मन्नाम्नाम्ना चामुक्ता दिवसान्दश । चत्वारिंशन्दिनाभक्षिताष्टम्या सयं यथै ।
वर्त्तिदेवाभिधस्मत्तत्वारिंशेऽय वसरे । भाद्रपदकदम्ब्यां स तस्य पुत्रोऽप्ययत ।
वोषदेवाभिधः पौरैर्योग्यालाभात्पुनः कृतः । मयितो घामरचिः पूजामिव भिषायतुः ।
दृष्ट्वा सृष्टशिलादृष्टोमूढः सोऽथ स्वमन्त्रिणः । आदिशत् सत्यपानेन बह्वैतामितरा इति ।
श्रुत्वा तत्स्थानमाहात्म्यं वालिशोमन्त्रिभिः सह । आगात् सुरेश्वरीवेचं नैपथेन स जातुचित् ।
असु स्वप्रतिविम्बेऽय कुर्वतो मुखवैकृतं । रुपा चपेटां ददतोऽन्यतन्मणिमुद्रिका ।
राज्ञः क मणिमुदेति पृच्छतः सोऽभ्यधादिति । पतिता सा जवे रेखा तत्राभिज्ञानमाचरं ।
एवं निदर्शनीभूय मूर्खाणां नाम राजतां । नवाब्दाद्यतुरोमाभान् साह्रं दे च दिने व्यधात् ।
तस्यानुजोऽय भूभारमनिच्छन्पि जस्मकः । खट्वहिकामैरत्यशो लवणैरभ्यपिच्यत ।
वथन्ते न शुकाश्चोदितवच संवादिनो वायसा भूमिः शकैरिलोऽर्धैव भजते नो घर्षणवोदनं ।
अग्रा सैन्धववज्र जातु गमितोनिप्यय चूर्णकृतिं । केवाक्षिद्रुणवद्रुणाय महते दोषोऽपि सञ्जायते ।
षोदरो जुवभीमाख्यौ दिगौ तस्य महीभुजः । धूर्त्तत्वेन प्रियागशामचिरादुदलङ्घनां ।
कमथावतिसामर्थ्या स कथं नो सद्ध्यते । भूषं सचापि सामर्थ्यं नान्यं वन्नतरित्यमू ।
स्वयं यद्य न संभजे तयोरेको नृपशियं । सवन्त्यासि कृताहेतुर्नवनीचियगद्विता ।
याप्यद्वज्रममनद्वयनद्वयन्ति रागं प्रदर्श्य यदि कपमुदक्षयन्ति ।
यापादयन्ति विपवेदनया विप्रपादियास्य दुष्टपिटिका युवतिय हा धिक् ।
वाह्मकवीणशक्तिवादिनता स्वधूर्गपि । हवा पुचं विषेणाग्नौ भोगं भोगमकारयत् ।
सा देवरक्ष सङ्गेन शिवसच्चिता सती । दानेन माधवादीनां स्वपापं पर्यणीतम् ।
षोऽष्टादशान्दिनां भुक्ता सत्रयोदशवासरान् । युगागाह्याम्यमाद्यन्वदशम्यां प्रत्ययं यथै ।
ततः श्रीजगदेवस्तनयो विनयोऽर्चितः । ततान जनतादयं मधुमासदशधिकं ।
परस्परविरुद्धानां भक्ष्यानां तुल्यवृत्तिता । तत्राभूदुत्पन्नकामासिन्धु सन्ध्यावर्णगमे ।
उज्जहार महीनायः पृथुविज्ञानकौशलः । भूते दुःखवृत्तानं श्रयं श्रयश्चरो यथा ।
मनःशल्यायमानः स निःसामान्यगुणो नृपः । कुचक्रिकाचलादेवात्मनिभिर्निर्वाह्यत ।
नियतानुपहाधायिमन्त्र्यं गुणराजसं । स प्रापसचिचं मित्रं कपोलमिव राघवः ।
उदयप्रान्तोभेन सुरद्रिजपती समं । अगातामघ कम्बोरदेशेनौ विस्मयावधौ ।
चिरं भुक्ता श्रियं त्यक्तुमनीषास्वमरोक्षताः । तन्मन्त्रैर्जोक्ततामान्तः प्रापुः शनभनां दिवः ।
जिता सां बुभुजे भूपश्चचामगहादिनीं । लक्ष्मीमराजलक्ष्मी तु श्रीगुणाकरराजसः ।
राजा रज्जुपुरे राजद्राजतच्छ्वधारिणं । हर्षयस्व आषाढं निर्जमे निर्जमेहितः ।
वाक्कथ्याहारपतितां पथेनाप्तवता ततः । दुरात्मनावधि च्छ्वविषयदानेन भूपतिः ।
रचितः चिन्मिन्दान् स सत्यवर्त्तुदंश । नन्दाष्टाष्टान्दपैवाक्यस्तुदंशा सयं यथै ।

तत्पुत्रो राजदेवोऽय काष्ठवाटं भयाङ्गतः । आनिन्ये वामपार्श्वेऽर्द्धरेणस्य विरोधिभिः ।
 तं सल्लणाख्यदुर्गान्तःप्रविष्टं दृष्टचेष्टितः । अवेष्टयदसैः पद्मो मण्डलैरिव पद्मं ।
 उपायनोक्ततापूर्वपादुकांलोककौतुकात् । प्रमत्तं कोऽपि चाण्डालो दारुणमवधीष्ट ।
 अभिपिक्तस्त्रोताभट्टैः समैरोशङ्कानिःस्वनं । प्रणतानन्तसामन्तः सेवकानवजियहत् ।
 असामान्यो सन्नेन्द्रान् स वास्यकुटुम्बिताम् । निन्ये क्षौणीपरिवृद्धो रुढमारोढिमादिगम् ।
 मक्षेर्बलाख्याचन्द्रस्य बलिना सहैरिणितः । हरतः श्रौनगर्थैर्द्वैस्त्रास्यं न प्राभवत्तु सः ।
 पुण्यं राशीभवन्मूर्त्तमिवाय स्वाभिधाङ्कितं । बलाख्याचन्द्रः सान्द्राज्ञा नगरान्तर्मठं व्यधात् ।
 कोऽयं खगो मृदुः कथिदस्माभिरभिषिच्यते । अमन्तयन्निदं भट्टा राजावगणिताच्चिरात् ।
 न भट्टोऽहं न भट्टोऽहं न भट्टोऽहमिदं वचः । अश्रूयतापि भट्टेभ्यो निर्दिष्टे भङ्गलुण्ठने ।
 तदैव विमलाचार्यः शाके खेपुनवाङ्किते । पडद्गिनन्दमासस्य मलभ्रममवारयत् ।
 निर्ममं निर्ममो राजपुत्रीं राजोलकं तथा । राजदेवः स राजेन्द्रराजस्माजितमङ्गलः ।
 अहानि सप्तविंशानि त्रयोविंशाय वत्सरान् । मासत्रयीञ्च राजा स स्त्रां रचिला चर्यं धयी ।
 सङ्ग्रामदेवस्तत्पुत्रो गोवासुत्रामतां भजन् । आसमासवयद्राजसिंहः शाचवदन्तिनां ।
 विग्रभात् सूर्यमनुजं ध्वजे प्रतिनिधिं स्वयं । कुचक्रिकः स भेगिभ्यो लुभयन् द्रोहमचिन्तयत् ।
 श्रुतद्रोहो मदीभक्षा भीतः स सहैरिणितः । चन्द्रस्य मण्डलं सूर्यः प्राविचदुदयेच्छया ।
 दाहणेऽरुणकाले स सूर्यं चन्द्राचितं तदा । स्वभानुरिव भूभानुश्चित्रं समममोमितत् ।
 शमालाधिपतिस्तुङ्गः सूर्यं पार्श्वं नयन्मदात् । हतयात्रेण राजाऽय नोचभावसमोयत ।
 भार्गवैर्निन्दुरविमथैरवद्रजनौ भ्रमन् । विटत्यक्तस्तनः सूर्यो बद्धा राज्ञा व्यपाद्यत ।
 खलधीं रचितं स्वाचात्तस्मिन्नात्तच्छणे प्रभो । अकारयन्नहिमयं स्त्रोतः कल्ह एनन्दनाः ।
 गोचजेषु बलिष्ठेषु नष्टाशः सोऽय भूपतिः । शिष्टमिष्टस्य शरणमगद्राजपुत्रीपतिं ।
 तस्मिन् दण्डधरे दूरं धाते क्षामरफेरवः । अन्त्यापि विद्यामाश्रुर्निर्भेवं रक्तपायिनः ।
 राज्ञा समनया त्वत् दिशेय स्वर्गदूषितं । भोज्यं डामरलोक्षानां तद्राज्यान्मभृचिरं ।
 स्वमण्डले विशीर्णैऽय परमण्डलमाविशन् । न कैरनुमतो राजा प्रत्यासन्ननवोदयः ।
 प्रत्यचतो राजपुण्याः स रिपून् समरे जयन् । ब्राह्मण्यात्काल्हणीन् रचन् राज्यं पुण्यस्य सन्धवान् ।
 एकविंशतिशतं स श्रोविगालं विद्यामपतिः । गोद्विजानां निवासाय चकार विशयेधरे ।
 काष्ठलप्रणिधीनां स दिवां लुण्ठनकाङ्क्षिणां । क्षौराणामिव दीपोऽभृष्टैः क्षौण्यैः महोपतिः ।
 शारास्त्रान्नादिगतः स सदुराभेर्दुराशयो । कविकल्पद्रुमो रात्रा विश्विद्यः कल्हगात्रागैः ।
 नायकीहीन्य मं भूयं पविः पण्डितयः प्रकः । स्त्रोतिक्षारलतां विद्वत्कण्ठभूपात्रमानयत् ।
 योऽश्वान्दाश्वान्नाहानि स भुक्ता स्त्रां व्यपद्यत । जगद्गद्गोऽय पञ्चधा भार्गवैरुविश्वसरे ।
 राजदेवोऽय तत्पुत्रोऽहस्यः स्वपिष्टपातकान् । श्योरीजि प्रजाभारं कर्त्तुमेव समापिषत् ।

८०

८१

८२

८३

१००

१०१

चेदध्यादधिणे पारे सत्तरे स महीपतिः । खनामाङ्गं व्यधात् कोटं यशोराशिमित्रपरं ।

प्रमादाद्भङ्गमानोतः शमालाविजयोद्यमे । तेनोत्पलपुरे विष्णोः प्रासादोनूतनोक्ततः ।

पुष्पं चन्दनवृक्षस्य फलं चम्पकमूरुहः । अपत्यं तस्य रात्रय इन्न भाकारि वेधसा ।

मिषायकपुरस्थस्य कस्यचिद्वाह्यस्य सः । पुत्रं लक्ष्मणनामानं पुत्त्रोयामास भूपतिः ।

अलविमपितापुत्रयोर्नि प्रीतिः प्रथोयमी । वस्त्रोचितमावेष्टे तथोरतुल्यचरः ।

१९०

श्रीसमुद्राभिधा देवी विमुद्रितसमुद्रजा । वितस्तायां खनामाङ्गं नगरान्तर्मठं व्यधात् ।

त्रयोदशदिनं मासं वत्सराद्यैकविंशतिं । क्षीं भुक्तिकानपञ्चाशे वर्षे स धामगात् स्वयं ।

कथञ्चिस्तद्वदेवोऽथ पाश्वमानाङ्गविज्ञतः । नानाकण्टकिर्नो वक्षीमिव चौणो बभार सः ।

घञोक्ततोऽपि नामुद्यत्स्वधर्मं दिजभूपतिः । न माणिक्यत्रियं धत्ते रञ्जितोऽयमापि जातुचित् ।

वितस्तायास्तटे श्शुभ्रमठोपान्ते मठं नवं । निष्पन्ना निजनामाङ्गं महिला महीपो व्यधात् ।

१९१

कञ्जलेन तुरुष्णेण बहिरेत्याय मण्डले । सविनेन प्रजादृष्टिहृत्पाद्यासवता हता ।

त्रयोदशब्दान् मासांस्त्रीन् द्वादशाहञ्च भूपतिः । भुक्त्वा द्वापट्वर्षेऽथ पौषान्ते स व्यपद्यत ।

कञ्जलोपद्रवात्कस्माद्देवीमात्रनायकः । सिंहदेवोऽयं वंशमपट्रेणचोभि भूपतिः ।

मगरान्तर्धतं क्षत्वा सहरेन्द्रे मृते सति । सिंहदेवोन्मिहोऽयं क्षीं ररस चयाकुर्वा ।

सिंहदेवोन्मिहस्य सिहंन गुरुणाश्रितः । प्रतिष्ठां सिंहस्यैव ध्यातोऽङ्गरेऽकरोत् कृती ।

१९२

कर्त्ता कार्येऽथ सप्रय गुरुः सिंहस्य क्षीविदः । पतितेयं भवे तस्य मते सिंहपरम्परा ।

स निष्कल्लवविकीतचोरेण विजोययत् । एकादशव व्यपयन् प्रतमुद्धिं यधौ नृपः ।

राज्ञा श्रोमङ्गरक्षामी गुरुर्धन्नापदेमृत्तः । योऽष्टादशमठेयस्यंदविणाभिरपूज्यत ।

परलोकाजयोपार्थं वाग्देवीप्राप्तं नृपः । आत्मापञ्चमिभं श्लोकं श्रव्यात्यायं सदापठत् ।

पावकनिर्धनदृष्टिं विबुधगणैरर्च्यमानपादमहं । शशिश्नकलादर्धयुतं गौरीशं शङ्करं वन्दे ।

१९३

दुहितुर्दुर्दारिद्र्येण द्योऽभ्यहृष्टः पितुः सतम् । इडाग्रज्यार्विते राज्ञा नृपेऽस्य तं न्यकारयत् ।

स दुर्जनपरिखिन्नादालिकप्रश्रयोऽग्नितः । धात्रीपुत्रां क्षरादर्शं स्वात्मानं प्रयविमयत् ।

दय्याख्यो भगिनीस्वामी कामसुहापटुंहितः । तं विरक्तप्रजं मुक्तविनयं च्छननायधोत् ।

चतुर्दशब्दान् पणामांस्त्रयहिन्यानं महीपतिः । भृत्या श्रुत्वा दिवमगात् सर्वे सप्तमहते ।

तद्वाता सुहदेवोऽयं कामसुहापटुंहितः । जडोऽपि सकृन्नामेव कश्चोरक्षो बधे व्यधात् ।

१९४

दिगन्तरादुपागत्य सध्वेव वृत्तिलिप्तया । तमाश्रयन् महीपालं पुष्पदुर्मलिशालयः ।

पार्थोऽन्यद्व पार्थोऽभ्युत्पन्नगङ्गरक्षीमनि । योगभरपुरं चक्रे तत्पुत्रोवभुवाहनः ।

तदंशः कुरुमाधोऽभ्युत्पन्नगङ्गरक्षीमनि । ज्याकिगच्छता भजे यमः श्रुत्वा निपं निग्रा ।

काश्मीरः पथं तस्य च राजा भयो हरं प्रागः । इत्येतत्प्रत्ययाथैव यन्मनोऽवचुपां वयं ।

काश्मीरेषु हि शासज्यं कुरुमाहस्य सन्निभिः । मंत्रदेनमुष्मिन्मृत्वाः न्यातकार्त्तः कर्मिणि ।

१९५

ताद्वराजोऽजनिष्टास्माद्यन्त चापनताश्रिता । मुञ्च्युर्गृह्णन्ते मोक्षं श्रुत्यन्तगममन्तरां ।

ग्रहमेतः स्ववीथीप्रपञ्चोभोभानुसृतोऽजनि । यस्य वैश्वधूवाम्यः प्रतापामिदरेष्यत ।

वने विहरतस्तस्य शस्त्रेण कदाचन । गृहया प्रथमं दृष्टिं पद्यान्निदा व्यतोभयत् ।

राज्यमासन्तेर्भावि कश्मीरेषु तवैति सः । सन्ने वाक्कुसुधया तत्र महादेव्याभयिष्यत ।

पद्यान्मूर्धमिमे शक्ते नवाष्टाद्वितवस्त्रे । ततः सपरिवारः स कश्मीरामविश्वमेतः ।

सकुटुम्बं तमायान्तं वृत्तिदानेन भूषति । अनुजपाह्न सौत्कर्षं चूतद्रुमद्रवानिन् ।

उलचाख्यः कर्मभेनचक्रवर्त्तिसमूपतिः । कश्मीरान् स तदैवागान् मिहो गृहगुहामिव ।

पश्चिमसहस्रेषु स्वाभ्यं दातुमिवाच सः । तावत्सहस्रसहस्राणि स्वधैर्ये मादिनोऽवदत् ।

उत्सवं धनप्रयोगेण निविवर्त्तयिषुर्नृपः । सर्वेषामेव वर्षानां दुर्धर्षो दण्डमन्त्रिपत् ।

प्राणाद्व्याघ्र प्रभोः कोपे तप्यतिहृदयार्हसः । प्रायस्या माह्वसः प्रायश्चित्तोयाद्वकुरक्रमं ।

तदैव कालमान्यात्यैर्माद्वैर्घटितवैरिभिः । सयन्मृगयञ्चो व्याजदकतन्त्रे न्यहन्यत ।

मान्याऽस्मान्मान्यधीः कालमान्यवृन्दवानलः । अत्रागिष्यत तत्पुष्पो दैवादेकः स रिश्वरः ।

व्यालदृक्कुमुदैर्भ्रन्तसूत्रमंथोजितैरथ । बद्धा संहतिकन्या स तान् जडान् जेतुमिष्टवान् ।

निग्रासमानेकांशं भृत्ये वृणुतेति सः । तान् प्रत्यग्रावयदूतमुलेन स्वाततायिनः ।

गृन्निहः स नदीतीरे सिकतास्यगितायुधः । तान् प्रत्येकत रत्नस्य नतु कोशस्य पीतये ।

व्यालाद्वैरागतास्तत्र कालमान्या निरायुधाः । सिकतान्तर्निविष्टस्य परश्वेक्षणीकृताः ।

प्रचास्य वैरिरक्तेन पिबेद्रोहरजोमलं । श्रेयानेकारिभ्योऽगात् कश्मीरान् वन्धुभिः सह ।

पूर्णस्य रामचन्द्रस्य हृदिहान्ये धराय्यमा । भीलाशत्रे रिश्वराद्वैरुदयं सोऽय सोढवान् ।

हेतिभिक्षापयत्याश उलचे क्षणवर्त्मनि । काश्मीरिक्कैर्जनैः सर्वैः शलभत्वमलभ्यत ।

रुद्रयोर्दत्त्विरिञ्चाभ्यां प्राच्युदीच्यावृज्जन्तः । वसन्तः पश्चिमाभासो प्राग्यमाभामयागमत् ।

अधोऽल्वाम्बुपूराङ्गीर्गिरौ रिश्वनमाह्वतात् । ह्यायायुषां फलाब्धानां पुत्रागानामभूत्तदा ।

पलिशावमिव स्थानच्युतं चिक्षेप्तवद्व्या । वलश्रीरेक्षुनो लोकंकाश्मीरिकमपाहरत् ।

धनास्य प्राप्य भेद्वेभ्यः काश्मीरजनविक्रयात् । गर्जन्नाशः पृथक्पृथक्साहस्य रिश्वनवारिदः ।

नाशिताशेषपदोऽय स्त्रीतशीतमयाकुलः । उल्लः कश्मीरतस्तारबलमार्गेण निर्ययेत् ।

जनाः काश्मीरिकादुर्गविलेभ्यो मूर्षिकादिव । उलचेऽतोगतो वन्दोक्तशेषो विनियेयुः ।

नालभ्य पितरं पुत्रः पिता तच्च न कश्चन । माह्वस्य भ्रातरो उल्वराचधोपपञ्चात्यये ।

मितलोकाखिलस्यैव निर्भोज्या दर्भेर्निर्भरा । सर्गारखद्वय प्रायलदा काश्मीरभूरभूत् ।

समर्थाग्रपहीत उल्लो रिश्वनः प्राभवत् पुनः । विश्वमन्त्रयति ध्वान्तं सुखभाजोऽभिभारिकाः ।

उल्वराजविनिर्भुक्तं राजानं तुङ्गिगच्छन् । अहस्तस्य शृङ्गेण रिश्वनास्ताचलस्ततः ।

दृष्ट्वा गणनिर्धये भास्वनं रिश्वनं स्थितं । प्रगच्छन् न कैराजः प्रत्यासन्नोऽस्तवस्ततः ।

१००

१०१

१०२

१०३

१०४

१०५

रिञ्चनयेनराजस जिहीर्षोर्नगरामिषं । कुलचन्द्रे रामचन्द्रे वित्रं चक्रे पदे पदे ।
 भौटोऽहहरकोऽन्तः । पट्टविक्रयकातुकात् । प्रत्यहं वञ्चनोद्योगी रिञ्चनोऽयं विष्टष्टवान् ।
 तथैव लहरस्यान्तर्भुट्टलोके प्रवेष्टि । अपिप्यग्रामचन्द्रासं मधु मत्वाणि रिञ्चन ।
 रामचन्द्रकुलोद्यानकच्छवतीं स रिञ्चनः । वचःखले महाबाहुः कोटादेशेनरोपयत् ।
 श्रीरिञ्चनभयाद्राजा नगरं त्यक्त्वास्ततः । विप्रभाषादिग्रधानां कुतः स्यादुदयादुरः । १४
 प्रमण्डलगुहां राजजम्बुभीतिऽविशत्ततः । पापस्य तादृगो मृत्युं सञ्मुखस्य रणे कथं ।
 वैरिधाराधरश्चित्रं रणे राजास्ववर्षणैः । दण्डानां दिजातीनां चक्रे नेत्रेव्यवपहं ।
 पञ्चाहेनांयतुर्मासान् वर्षाद्यैकोनविंशतिं । स राजराजेश्वरश्चात्माजातु चौणोमभचभत् ।
 श्रीरिञ्चनसुरत्राणेभुजवातायने महीं । व्यग्रिमदय आन्ता दौःस्थ्यात् दुःस्थितिविग्रहैः ।
 पूर्ववृष्टमिश्राशेषं तिमिरापगमे पुमान् । कश्चोरमण्डल पूर्वराजशैल्यं तदैवत । १०१
 दीपैरिव प्रतिस्थानं चैवंचैव । स्थिरं स्थितं । अकम्पना प्रभातस्य ते राज्ञोवज्रशायना ।
 मन्त्रगुह्या हन्ते भेदे वाणसूत्रे प्रवेष्टिनि । अभ्युदयकथायाश्चित्रं विद्ययता तदा ।
 वने कण्टकिनीवाङ्मनोज्ञायत्राकुलोऽभवत् । तत्रैव व्याप्ति पत्रोऽव देवो समचरन्मृप ।
 तस्य दाक्षिण्यदक्ष प्रजानां हितहेतुना । पुत्रे मन्त्रिणि मित्रे वा दुष्टे नावस्थाय चमा ।
 ह्येदं पश्यन्तुपुष्पाणां धैर्यानुच्छलच्छ्रियां । आच्छेदमनगच्छत् चक्षमासी कदाचन । १०२
 दुष्कृता निमिनाम मागे सन्नापखेदितः । गोपाण्याः कुर्वन्तु यामे क्षीरं निष्प्योतज्ञानदृष्टात् ।
 राज्ञा विज्ञापितेनाय सद्यो गोपालयोधिता । अनुयुक्तमिर्मिर्त्या व्यधात् सर्वस्य निद्रवं ।
 अस्त्ये भाविता गोपी यदा धैर्यान् सास्तुतत् । पानाश्रयन्तिमेव स सद्यो व्यदारयत् ।
 तस्य पानाश्रयाद्दीर्घाचिर्धान्ता क्षीरधारया । राज्ञः कीर्तिर्मुखश्रीश्च गोप्या प्रापप्रसन्नतां ।
 वानवासे निवसन्गरसुवातां कयोद्यत । अस्ते क्षीरारको तुल्यौ कस्मिन्नपि वनाश्वरे । १०३
 सिंसरंश्चरित्ताप्यता तस्यारन्त्यतस्तदा वने । अयस्यदृष्ट्वात्मान्मदपुच्छोद्यित्यत् परं ।
 मदीयोऽयं मदीयोऽयमित्यमञ्चाननिदयौ । वडवाधिपतौ क्षोभाद्राजान्तिकमगच्छन्तौ ।
 स विवादं तयोः शुला स्तान्तिकं स्वीयमानुषैः । वडवे च क्षीरारक्ष राजाभ्यानाययत्ततः ।
 तस्मिन् क्षीरारको बाध्यादूर्ध्वं धावति लोलया । माता धावो च निररामस्त्रिप्रचापधेयत् ।
 सभ्येभ्येलमूकेषु वादिनोः क्षोभसज्जयोः । अस्ते नावानयग्रथेविनसं रुक्मिणारको । १०४
 बासायं पानितं गद्यां नावो राज्ञा महाधिपः । दृष्टादन्वपतन्माता परा परमहेययत् ।
 सन्दिग्धव्यवहाराणमिवं निययकर्त्तरि । तस्मिन् राशि जनेऽमलं हतं युगमिरागतं ।
 श्रीदेवस्त्रानिर्गमैर्दी दीर्घां याचन्नराधिपः । नाश्वगाहि स भौटालोत्तनापावत्तमहया ।
 अनुजस्तनुजो यन्मुर्खस्यैव सधरः सखा । व्यालराजो नृपस्त्राभ्युदयप्रतनिडया ।
 यद्यो व्यालः हतं राज्ञा न स व्यालहतं पुनः । मनो वि कार्पिकं हन्ति तत्कृतं न वपु पुनः । १०५

कलानिधौ रसमये व्योले भूलोकभास्वतः । मूर्च्छिता रुचिरच्छैलीदृक्चेद्यं जगतां तमः ।
 श्रीमानुदानदेवोऽथ रत्नप्रहरणोद्यतः । समादिक्षत टुक्कादीन् गाभारस्योभयादिति ।
 जीवतामेव गन्तव्यं जाने तन्नगरान्तरं । यत्वेत्यते विशेषज्ञः आमी संमानलिप्सया ।
 भुङ्क्ते व्यालः अथ प्राणपणैर्युष्माभिरर्जितां । करौ साधयतो यन्नाद्रसना भोगभागिनी ।
 ईशरो भूतिलिप्तज्ञेय्यालं दृष्टोचिकीर्षति । अनास्थां तु सुवर्णेषु युष्मासु विदधानि सः । १९१
 क्षीरमाचैकपायिलं निमित्तोद्गत्य भूपतिः । युष्मच्छैल्याभिग्राह्यत्वात्तिमिं निर्निमिवावधीत् ।
 एवं सन्देष्टनिभिन्नाः टुक्काद्याः शृङ्खलद्धिताः । विभ्रमश्चे कदाचित्ते प्रजडैरथ भूभुजं ।
 ततश्चङ्गधारामस्यातैर्याल्लेपां हृदन्तरात् । स्वेयर्थ्यतापमनुदद्राजामूर्च्छन्तु केवलं ।
 तैः स्य लब्धजयमन्यास्तदधापोढमन्यवः । नगरान्तर्व्ययुराज्यवर्णार्थमहङ्कृताः ।
 क्षणं मृतद्वयं खिला भूयो घातभयानुपः । दूरं गतान् रिपून् दृष्ट्वा राज्ये राजोदतिष्ठत । १९२
 आरुचन् राजधानीं ते यावत्तावन्नराधिपं । अपेतमूर्च्छमायान्महाचुः चुद्रुमुद्भयः ।
 त्वया किं न त्वया किं न हतो राजेत्यनीतयः । परस्परविवादोन्ते तत्कालं चुवुभुजडाः ।
 सान्त्वित्यमन्यवोऽन्येत्यलोठनाद्राजसन्ननः । कर्त्तव्यं मरणं राज्ञा व्यधुः खल्य स्वयं जडाः ।
 शेषान् राजाय दुःश्रीलान् शूरापेण केवलं । उषेहामनयमानौ सर्वथाधारगतिं पुनः ।
 सगर्भावैरिणीकट्टखीरोपवान् स व्यदीदरत् । अस्मिन्भूतनिर्गमशक्तिर्गम्भीर्नखैरिव । १९३
 तद्दोहरोपजा पीडा राजसत्कुलमारणात् । चित्ते शक्तिमगात् खड्गघातोत्था नतु मूर्द्धनि ।
 दुःखप्रमिव तद्दृष्ट्वा दुक्कादिचरितं चणात् । प्रबुद्धैव पुनः प्रापदभयेन सुखं मही ।
 अदोहमथगे राजा शहमेरे प्रसन्नधीः । सकोटामाढकं दृष्ट्वा खपुले हृदरं ददौ ।
 वद्धितः कोटया देव्या प्रादुर्भव महीरुहः । सच्छायलं स्फुरत्पत्रः शहमेरे न्यवेत ।
 परिखाच्छलतोऽकीर्त्या खपराजयजातया । परितोबलितं राजा खनामार्द्धं पुरं व्यधात् । १९४
 पौपदुर्दिममार्त्तण्डशत्रिभोधरणीपतिः । आशांश्च कतिचिद्भूयः प्रकाशमकरोहुवः ।
 हेमन्ते शैत्यपादस्थदेपेण धरणीपतेः । महत्कोपेन नैविद्यं भित्तिपीडायदीत्तरां ।
 सदानेकात्तमाङ्गानां पीडाहरगुणश्रियः । भूपतेस्तत्माङ्गस्य पीडा कष्टमवर्द्धत ।
 एकादश्यां ततः पौपे नवनन्दाह्ववसरे । निरस्ता मृत्युवैधेन भूपतेर्हृत्युवेदना ।
 एकादशदिनैर्दण्डा माशे चोन् बहिरानपि । संक्षं संरक्ष्य स स्वर्गं यथै रिक्षनभूपतिः । १९५
 पुष्टं शैदरनामामं बान्यादभभिषिक्तवान् । अतयाविधशक्तिलाद्राज्यं स्वनायकवहन् ।
 सवन्यैः कुलनाथताद्विषमे प्रतिपादपि । श्रयाहन्प्रवेगाशो मतिमान् शहमेरकः ।
 ममं श्रीकोटया देव्या मूर्त्तयेव जयश्रिया । तदोदयनदेवन्तं कक्षीरक्षामलभयत् ।
 राज्यलक्ष्मीमहादाया गुणमह्ना गरीयसी । रिद्धनोपैःपदे गत्वा राजाधःपदमाश्रयत् ।
 राजा भोजरपुत्रो तौ ध्यंगराक्षेपैरौ तदा । कमराज्यादिदेशाणां स्वाभ्युदयानादश्रयत् । १९६

धीरिवासीक्षदाकोटा देवी सर्वधिकारिणी । राजा देहद्वयार्थं तदादिष्टं समाचरन् ।
तेजसापिहितान्यासन् यानि रिद्धनमास्ततः । स्वव्यय्योतिषां राजप्रदोषेऽभ्युत्तरोदयः ।
यस्याक्रमतः सौम्यं च दृष्ट्वा कोटया स्मृतं । वियथारुमयं तस्य स्ववनेः किन्तु शोचते ।
स्वव्यदेशचण्डालदृष्टस्यैविवर्जकः । स श्रोत्रियद्वयैर्वासीतु कालं स्नानतोषाजयैः ।

आस्तिकत्वं कियत्तस्य वर्णते वर्णधारिणः । क्रिमिर्मर्दभयाद्वृष्टां योऽववादाजिनो गले । ११

तावद्द्विषणामेव कोष्णालङ्करणं दधत् । कष्टभूषां समालिं स चक्रिणोऽदित काञ्चीं ।

अथ मुग्धपुरस्वामिदत्तानीकित्यद्वृतः । कर्मोरात्रचलोऽविवर्दवात् स्वचरदवापरः ।

स्वपक्षराचिपत्याशयलेनाक्रम्य मेदिनीं । नाचले गोवभिलं स कर्तुंमैष्ट महोदया ।

प्राप्ते भीमानकं तस्मिन् ससैन्ये दैन्यमाश्रितः । भौटदेशमगात्पूर्वमुर्ध्वपरिरुद्धो भयात् ।

निवर्त्तय चमून्यां किं नित्यादेशयोडया । अराजकास्त्वया पाञ्चाः कर्मोराः कुटनायवत् । १२

इति श्रोकोटयामात्यैः प्रेरितैर्लखधारिभिः । आसारसैन्यमचलं प्रत्यमुच्चदिनोदितः ।

प्रतिमुक्तनिजासारः सारहीनोऽचलः स तैः । मांगोत्तवच्छलात् कञ्चित् फालं मागे विवर्त्तितः ।

तावच्छ्रीकोटया देव्या तदा पालयितुं प्रजाः । भौटः खे रिद्धनो नाम राजमावे न्ययुज्यत ।

प्रसीतभर्तृकोत्पन्नमृतापत्येव सा तदा । अदूयत निजैः सर्वैरिस्त्राचलश्रेमुषी ।

तुषारलिङ्गपूजाम् । क्षतार्थैर्कृत्य वाचरान् । भौटदेशाजिजं देशमगच्छोत्तमोर्नृपः । १३

उदयाद्रिभुवा पूर्णः शशीवाय स कोटया । खे रिद्धनतमोनामी मिरसाधारि सादरं ।

यं कोट्यादूतजटार्थं निषण्णायस्य मन्त्रिणः । वर्द्धनायात्मजं राजा स तं सत्यमिवादित ।

अहमेरः स वीरोऽय परिपालितरैश्चरितः । अचक्षुः, चमाभक्तुः पुत्रप्रेमभरादभूत् ।

देवास्तु समदृष्ट्वात्पुत्रयोश्चमथोरपि । राज्ञो देवोऽपि शङ्गेरो नाभयेन स पश्यशे ।

अचलोपप्रवतद्वे मयासोक्रैः समाश्रितः । शङ्गेरस्य स राजानं न हणयाथायजोगणत् । १४

शङ्गेरो हैदरश्रेणं दर्शयित्वा मुहुर्मुहुः । अभाययत्तरां राजपविषं तं दिवानिशं ।

रक्षंसत्स्थानुदेगरहितो जलवर्जितः । अस्त्रेयराक्षुपूरः स प्रश्रायिचमत्तारयत् ।

मिरःशटकर्षिदास्यौ समभूयिपतामुभौ । चन्द्रार्काविव तस्यायां शूरो यौतौ गुणोच्छ्रितौ ।

द्वारैश्चर्यात् स्फुरद्द्वीपां राजाशालङ्घनोद्यतः । शङ्गेरः स विपद्भारमभ्युपतिषेवितां ।

शोऽस्त्रेयसुतां दत्वा सुसुखं तदधीगितः । श्रीशङ्करपुरं जित्वा राज्ञः शङ्कामवर्द्धयत् । १५

वशतैताकशूरोऽस्य भाङ्गितैश्चर्यभाजनं । व्यस्रम्य सुतां हस्ते ह्यत्यविदेशभवत् ।

महद्वपजयी लब्धोनिधिरच्युततापदं । शमासां स नृषिर्होऽय दैत्यविपमिवादुनोत् ।

मकरालयगाभीर्यः करालनी जयश्रियः । कराते स करालौत्राः करमालमयञ्जनान् ।

अभिस्मरन् शेरयशदक्षमानमितस्ततः । राज्ञः कलबदेवस्य विजयेऽप्युरंततः ।

स्थितौ प्रकण्ठ चक्रस्य स्वस्य चक्रधराचलं । शङ्गेरोऽचलकार्यार्णव जनस्य समदर्शयत् । १६

कम्पनेश्वरलक्ष्यस्य लक्ष्मीसर्वस्वतां ददत् । चित्रं स लब्धवान् शुद्धं सुदायमिव सद्यः ।

नरेन्द्ररङ्गशैल्यं कोटरराजमथाग्रहीत् । शङ्खोरस्त्रमयारक्षप्रहणेनानकेन सः ।

साधः केचित्तरे भेदाद्दानादन्ये परे भयात् । मान्यतामनयन् धन्या लज्जान्नास्य शासनं ।

लज्जनलोकस्तत्पुत्तौर्माहादव बभार ताः । नाजानाद्भुजगीर्धोरविषाः प्राणहरोः पुनः ।

राजवीजिविधेयत्वात्मान्नादिकमतस्य नः । कः शङ्खोरहरेर्नभृक्षवन्वदितो वने ।

११०

शङ्खमेराग्नूपुरेण कामलोलासगालिना । आक्रान्तः परितो राजा मृद्राग्रिखट्टमोपमः ।

पुरमात्राधिपत्येत्यलज्जयेव महीपतेः । जीवितं दूरमगमच्छुद्धेन यशसा समं ।

मिवरात्रिचोदश्यां वर्षे राजा चतुर्दशे । समावान् स समामौञ्जीच्छङ्खोरसगंधूषितां ।

अथ शङ्खोरभीत्या योकोटा जलाभ्यंहानि सा । गूढेक्षितानयद्रुतिं भूपातप्रमथादिकं ।

शङ्खोरे मस्तुतदारा साघाभ्यं स्त्रोकरोतु मा । इति व्याप्यसमुत्सृज्य बाललाव परं सुतं ।

१११

पुत्रक्षेत्रेन दृष्टलदोषेण च विमोहिता । अवलुप्तमनिच्छन्ती श्रीकोटा महिषी ततः ।

स्त्रीभावाद्भुभावश्च लज्जैरुपहृदिता । अवान्तवत्स्त्रयं भूमिं विधवां स्वां सखीमिव ।

धूम्रापकारस्मरणाच्छङ्खमेरादयोऽखिलाः । तां प्राणमयमायाः स्वां चास्त्रीमिव नवां कलां ।

शमयन्ता रजः सर्वं तापापहतिदचया । तदा निदाघद्वयेव लताः सम्प्रक्षिप्ताः प्रजाः ।

शङ्खोरात् खोदयभ्रंशमहिनी भट्टमिषणं । तदुद्वेकविनाशार्थं मानं देवीं निनाय सा ।

११२

दुस्तरेषु महाभीतिशूलपूरेषु सा ततः । तत्राश्वाभायमारुह्य कार्थपारं परं ययौ ।

अन्ताः खेदे न शङ्खोरसदृशं भिषणोदयं । मानवन्तः सहन्ते हि श्वायासाभ्यं कथञ्चन ।

वर्तते धूमतापादि लुप्तं जातवेदसः । धीमताऽस्य न किञ्चित्तु रोषचिह्नमलक्ष्यत ।

दृष्टाभिनीतरोगेण शङ्खमेरेण धीमता । प्रत्यासद्यविनाशलमात्मनः क्षमकथ्यत ।

तथाय प्रत्यवेष्टार्थमज्जारादिभिः सह । अस्त्रजिं कोटया देव्या स श्रीमान् भट्टमिषणः ।

११३

खेदः क्षुपितपित्तस्य हितो नावेति वादिभिः । सम्प्रवेष्टाव्यपिथ्यन्त द्वाः खेददनुयायिनः ।

तौ भिषणावनारौ द्वौ तत्समीपमविसर्ता । बह्व्यादिव तन्नाणरविषोः देवता मनु ।

अमुपुद्गमयोदनाः स काहेन तथोर्जिभैः । गात्रे न्ययानयच्छोराधीन् स्वसोदखानयत् ।

द्विराभिः मोषितं वायं दृष्टाद्वैः सकम्पेररम् । तौ दारमुचतां सद्यस्तुष्टेवं स च चेतसा ।

तदेव प्रणदीपाहपूर्वपाशाक्षैश्चिह्नैः । रोगमोषोचितं ध्यानं स तयोः शोणितेयं धात् ।

११४

भयस्यन्दनधैर्यपरावेगावुभावपि । तयोरेव्यतमं दारोद्वयान्यमहर्दिधिः ।

प्रतीतद्विषयोकोटतापशम्यैः जहः परं । परप्राणान् रोषवशो शरीरे गुणयादिति ।

दृष्टेरं गुरुबामार्थं धर्मदामपि दुषिषः । कोटादेवीमगात्वाः स्वनेत्रपुङ्खिमकारयन् ।

वेदार्णवस्य दुष्टा सा पानीयेन महर्हिना । सेवमायादयमास सापाशोऽपवचत्रिका ।

आपान्निभमाभ्यात् वचनाधिपतिं प्रति । दुपुद्गुरकरोदाशमगिषाकाशमिषम् ।

११५

मङ्कटात् कम्पनेशसां कुसायादिव पविर्णी । जीवपाहं गृहीत्वाय कारापञ्चरमानयत् ।
 मन्त्री कुमारमङ्गाख्यसखाः सचिवपुङ्गवः । तस्मैचसिद्धयेऽकार्षीत्तदामात्यैः कृत्वा कविं ।
 रात्र्याः पुन्नावमावेणं भिन्नमाकारसन्निभं । कमण्डलुकरं कञ्चिन्नाश्यादिचार्यिनं शिशुं ।
 गत्वा स कम्पनाधीशं धीप्रशमाविमण्डितः । सौष्टवोदाय्यसत्यतिशालिनीं वाचमभ्यधात् ।
 'स्वशिरोमलिनोऽस्त्य जीवतां योपिदाश्रया । पुरुषत्वं लया स्वामिन् कृतार्थोऽकियतेऽय नः ।'
 गत्वा त्वदाश्रया कारान्तस्त्रास्त्रजनयान्वयैः । धनञ्जयस्तदीयोऽयं स्वामिसात्कर्तुमिच्छति ।
 स्त्रीलादशक्ता दातुं सा समचैषीद्धनं यतः । यद्धजत् कम्पनेशनां कारामेवं विमोहितः ।
 काराया निर्गमिष्यन्तीं देवं कोटामिवेचितुं । तत्कालमेव सन्ध्याग्राजगद्भ्रमकोविदा ।
 सन्ध्यावन्दनयोग्याम्बुवाहिना वटुना सह । अग्रे कारामविवच्य रात्र्याश्च निरगु शुचः ।
 राज्ञीवेशभृतं तत्र स्थापयित्वा वटुं स तं । तद्देशधारिणीं कोटामन्वाधाय विनियंथा ।
 रचितारोऽपि नाजानंस्तथावत्तावदेव सा । कम्पनाधिपतिं चके स्वचकेभ्यस्तत्करिं ।
 सा ब्राह्मणकुमोरेण मेचिता भट्टमिचणत् । एकदन्ताहतारेः किं नान्येभेममुखाद्भवेत् ।
 तयानपोदितोऽप्येज्जि शङ्गेरो नैव शङ्कया । कृतवैराः समर्थेन प्राज्ञा नैव द्युदामते ।
 न प्राप्सिदद्य चाकुप्यस्तस्मिन् सा बलगात्रिणि । घृणा प्रमादसहिता विनाशप्रयमाकुरः ।
 जयापीडपुरं गन्ध्यां तस्यां कार्यानुरोधतः । श्वमेरोयसी जातु नगरं स्त्रीचकार सः ।
 तस्मिन्सन्त्येलेकेन गृहीताग्रे वलीयसि । राज्ञी समदृष्टोत्कोट्टदारं सहजयागया ।
 निरुद्धे बलिना कोटगुहाभं मतिशालिना । नृसिंहेनाभजत् कोटा शृङ्गालीव मुञ्जभयं ।
 भिन्नासने मया शाकं त्रिया शाकं ममोरपि । समया सह चित्ते मे राज्ञी निविशतां स्वयं ।
 तामेवमादिशन् देवैर्मुग्धां संमोघा यन्नतः । हस्ते चकार कोटुक्षां कोटादेवीश्च बुद्धिमान् ।
 एकस्मिन् शयने रात्रिमतिवाद्य तथा समं । स प्रातरुत्थिता जातु तोत्स्येदंशेमरोधयत् ।
 वयं पञ्चदशे शुकदशस्यां नभसस्ततः । तारेव नभसोराज्याद्राज्ञी भंगमन्त्र्य सा ।
 तत्पुत्रावपि तौ दौ स करणोयविचक्षणः । बबन्ध बन्धुसम्बन्धिकम्पट्चोभटापणी ।
 स्वं रूपं चिदचिह्नैरेभिरभितो व्यञ्जत् स्वयं निर्वर्तयेत्येवास्मै तद्देशकावरुणारुणोविनं तन्महः ।
 आत्मा बान्धु शिरोऽस्तु वास्तव्य हरिः । सोऽप्यात्मभूरस्तु वा बुद्धेऽस्तु त्रिनेत्रोऽस्तु वा भगवते तस्मै नमः कर्षणे ।
 भियं लवन्लोकेषु कीर्तिं दिक्षु मही भुजे । लक्ष्मी वचसि कोटास्य कारायां स ततो व्यधात् ।
 नीत्वावस्थान्तरं दौःस्थ्यममात्स्यगीरमण्डलं । श्रीगणेशेन इत्याख्यामन्या स्वस्य व्यधामृप ।
 महासले भुजे तस्य काष्ठाद्वीपमशालिनः । मौर्वीऽकिण्, प्रतापान्नेरधूमायत्तु सन्ततं ।
 प्राहरन्मन्दिषां राजा संशयं नतु तस्य ते । भित्तयन्यान् मणोन् वज्रो नान्यद्वानितं पुन ।
 स राजा राजतो राजस्थानीशान् काष्ठवाटगान् । भयात्ततोऽपि विश्राव्य स्नाघनीययथा सभौ ।
 चिरं धुरं परिन्त्यस्य पुत्रयोः स्वादनूनयोः । नयोऽश्रितयथा राज्यं सुखं मुक्तेऽस्माभ्यपति ।

१८०

१८१

१८२

१८३

१८४

स पञ्च वासरान् भुक्त्वा चीनव्दान्नेदिनीपतिः । अष्टादशेन्द्रे राकायामापाक्यां स व्यपद्यत ।
 अथ प्रथमसामनैः सम्मताञ्चः स जंघरः । सतीसरः चितेरचामचामश्रीरटङ्कयत् ।
 राज्योत्तरणसमाहस्तान्ध्या धरणीपतेः । अनुजोबलबुद्धिभ्यामगमच्छङ्कनीयतां ।
 नैव दानं न चादानं नियहं नाप्यनुपहं । विहारं न नचाहारं राज्ञो न्यूनं स हि व्यधात् ।
 प्राग्बुद्ध्यासम्पत्तिमकुर्वन्ति महीभुजि । युवराजो मनाक् चक्रे निकटस्थैर्विरक्तधीः ।
 तद्गैमनसृष्टत्तान्त्रयवणच्छिद्रलाभतः । युवराजं ततोराजस्थानीयाः प्राङ्मरुज्जवा ।
 आगते विग्रहे व्यक्तिं राजस्थानीयसंश्रयात् । सोऽगादवन्तिनगरं तन्मूलस्थानमुद्रुतः ।
 अथोत्पलपुरं राजा भटैः सह रणोद्भटैः । अशिक्षिपदिदं भ्रातृत्वांचि कञ्च विष्टवान् ।
 दुर्जनोत्तरणात्तत्तत्तद्देहं नाभ्यजोगणः । लोकापवादज्वरतः कथं कथो न जायते ।
 अन्येन्यपालनायाशां राज्ञस्त्रिदिवगामिनः । पालनीयामनुध्याय प्रत्यानय दय्यां मयि ।
 इति सन्दिश्य दूतञ्च व्यष्टजत् स नरेश्वरः । कम्पनाधिपतिं हन्तुं व्यष्टजच गिजात्मजं ।
 मृगयां युवराजोऽगादिति दूतं निरोधयन् । भ्राष्टपुत्रं निहन्तुञ्च श्रुतद्देहोऽगमच सः ।
 दूतः किमिति नायातः कावो हि सुचिरं गतः । इति चिन्तालोबलस्य भट्टो राजान्तिक्तं ययौ ।
 ऊच च जाने स द्वौहं सचयित्वा तवानुजः । तत्पुत्रमारणयाग्राहदूतस्य चिरागम् ।
 स्थाति भुङ्क्ते स्वपत्येव युवराजइति च्छलात् । तदुद्योगनिषेधाय नूनं रुद्धौ वचोहरः ।
 तदवन्तिपुरं तस्मिन् श्रोदेवसरसङ्गते । सद्योनिःस्त्रामिहं ह्येताज्योऽस्माकं तनोभुवः ।
 अथावन्तिपुरं गत्वा सत्वातिमयशालिना । राज्ञा रुद्धं तयाकारि तद्भटैरुद्भटैः समं ।
 अक्षेयराय भृत्यानां बधं नूनं निवेदितुं । वितस्ता श्रवणैः प्रायः प्रतीपमगमयथा ।
 भ्राष्टपुत्रं पराभूय तावदक्षेत्रे द्रुतं । व्याहृत्ते रणखेदान्तः प्रपलायत जंघरः ।
 अन्तर्धानं कर्त्तव्यः कलिर्भासदधीमिति । राज्ञा समं विदाक्षकं धीमानक्षेत्रस्ततः ।
 प्रतिमुच्य निजान् बोधानवन्तिपुरमवृणन् । अथ क्षीरोपयोगासावक्षेयोऽगमदोचितां ।
 नगरी रक्षितान्यथ सय्वराजे स्वमन्त्रिणि । क्रमराजं विराजश्चोभैरयागमत्तदां ।
 दानमात्रे प्रतिश्रुत्य मय्यराजं विभिन्दता । युवराजेन नगरी खोद्यता मन्त्रयुक्तिभिः ।
 नाम राजतया दुःखं भुक्त्वा कस्तोरमण्डवे । माभदयोनौ द्वौ वर्षाववसानमग्राश्रुपः ।
 ज्ञानमन्त्रावदेनोऽयं तं कासं कलहाचमं । दारैश्चर्यं ददौ भूतः सद्योऽग्निनृपतये ।
 सलिलोत्तरणोपायमेतुं सुयूपुरे व्यधात् । विपक्षान्तरणोपायं न पुनर्भरोऽगारतः ।
 पथिकानां निवासाय तेन प्रथ्यतभीमनि । कष्टाविभागमहितः स्वनाया रचितः सरः ।
 एवं विश्वमनीतिर्या देशं प्रोध्यतो निजं । श्रोत्रिस्त्रिभुवनो राजा दारैश्चर्यमगंनरात् ।
 राजपुत्रः स वाक्पुष्टाटवीं लीलारषादटन् । योगिनीचक्रमद्राचोत् कदाचिद्विरिगङ्गरे ।
 उदयदीप्यथा चन्द्रामरयाण्य मस्रभा । अपश्यतां न किं तेषां मङ्गलामनुयानतः ।

२१५

२२०

२१५

२१०

२१५

२१०

अचलसाडेनादण्डघण्टानाक्षण्डां हतं । मनोषि न पुनस्तेषां वीराणां साहससृगां ।
मानार्थासिपुरेवैताः प्रष्टुं द्रष्टुञ्च काङ्क्षिताः । इति तेऽप्यद्वाराहन् प्रवीरा नतु तद्व्यातः ।
शनैः शनैस्ततो यान्तो मौनपूर्व्यं महाश्रयाः । योगिनीनिकटं प्रापुर्बिकटप्रकटोजसः ।
योगिनीमायको दूरान् परिज्वाय नृपात्मजं । साक्षिणं शोधयकं प्रादिष्टेऽन्मनितं ततः ।
चन्द्रस्तद्वदन्तं ब्रह्मिभाजा रात्रावशेषितं । उदयस्योमुखापेक्षो न सन्नुत्तिमशेषयत् ।
भवितव्यबलादशपालं सपदि विस्मरन् । उदयश्रीरमेपन्तत्पीता ब्रह्मि परामगात् ।
आश्चर्य्यद्वर्तनेत्रेषु तेषु द्वर्तेषु योगिनी । निमित्तज्ञावदद्राजपुञ्चं बद्धाञ्जलिं ततः ।
अखण्डं भावि ते राज्ञं चन्द्रस्तदिभवांशभाक् । अजीवमुदयश्रीश्च मण्डितोऽखण्डया श्रिया ।
अशपातस्तसावसादनयद्विवर्जितः । अचिरैरेव कालेन मूनं प्राणैर्विधुज्येत ।
भवितव्यत् स्रष्टयित्वैवं योगिनीभिः समन्विता । सानन्दधे पुरः प्राणाः पद्यात्तुरगपालिनः ।
अविचारतमोमग्नान् जल्लूढतुं मीश्वराः । सम्भवन्ति प्रजापुण्यैः प्रकाशोत्प्रेक्षितवः ।
श्वरगुराङ्गर्तृभागं यदवीरा पुंयलो बधूः । हरन्त्यासीत् स तं राजा दुराचारं व्यशारयत् ।
जयापोखपुरे कृता राजधानीं महामतिः । श्रीरिञ्चनपुरे चक्रे कोट्या मुद्गरिगामिधं ।
श्वौर्गर्भेणैवैष्य दुष्कृतोद्भवमहुतं । दुर्भिक्षं सोभयामास लोकं शोकाकुलं महत् ।
सावानष्टौ द्वादशवर्षाण्येव दिनानि च । सां भुक्ता विश्वैष्यैश्च चैव राजा व्यपद्यत ।
सन्दराजकथाख्यानाञ्जलिमा वाचि भञ्जतः । तीक्ष्णप्रतापमाहावदीनाख्यानाञ्जल्यतः ।
राज्ञि माहावदीनेऽयं स्मरणं चितिरत्यजत् । उल्लितादित्यमप्यस्तिविपक्षिस्तुष्टदुःखयोः ।
श्रीमार्कै शौरिवान्यत्तुनूराशोऽतीत्य वक्षन्मही । ध्रुवमापज्जयापोखमेतं न तु स किल्बिषो ।
पूर्व्यं परे च भूपाला नायकेनेव भूयिताः । क्षान्नायकेन तेनायामुकागुणलक्ष्मिणा ।
तदीयो जयलक्ष्मीभिः प्रविष्टाभिः पदे पदे । न प्रतापानलोऽप्यत्यन्तं हरिर्द्विरिव सागरः ।
जयं विना गजवतः लघुमात्रं दृष्ट्वा मत्तं । दृष्ट्वा तद्वर्णीकमुद्गच्छन् तन्मन्त्रिबलम् ।
नं मृगाक्षी न वा शोधुपालदीना न चन्द्रिका । यावैव केवलं तस्य भूमिभर्तुर्भेनोऽहरत् ।
न तापो न हिमन्त्य न सन्ध्या न निशा तथा । न सुप्तं वा पिपासा च रात्रौ यात्रामविप्रयत् ।
न सरिदुस्तरतरा दुरारोहो न पर्वतः । दुर्लभो न महषामभूदाचायां मानिनः प्रभोः ।
अजितां पूर्व्यभूपालैः पारसीककुलाकुलं । उत्तराग्रां विजितुं स प्रस्थानं प्रथमं व्यधात् ।
जगतां विजयो कामो मधुभीधुमधूरिव । चन्द्रलोककदूरान् स मृदायलोऽष्टपोऽभ्रमुः ।
धैर्यपेतान्धि सत्त्वेन तमसा स्वविरोधिनिः । अपूरयत् स रजसा दिग्गन्तान्द्रुतान्तकः ।
प्रविष्टं तस्य गोविन्दस्थानपालनमालिनि । उदभाण्डपुरे पूर्व्यं वाणेश्वरदनु रैनिकैः ।
शैलशृङ्गं नृपानीके प्राप्ते तस्य विरोधिभिः । मयातैरैरवारोहः शृङ्गात्तुङ्गाश्रयोपतः ।
सदृशं स्थाप्यं दातुमसमर्थोऽस्य सिन्धुपः । उपधीष्टतवान् कन्यारत्नमादाय भूपतेः ।

२६२

२६०

२६३

२६०

२६६

२६०

राजसु गौरवं वाहै गान्धाराणां भुवोदया । चित्रन्तु छाधवं तेषां भये भारानुपङ्गतः ।
 भङ्गस्तुङ्गस्य शुङ्गस्य खड्गानां नैव भूभुजा । शिङ्गानामपि देशेऽस्मिच्चित्तः शैश्याश्लिना ।
 आकर्ण्य राजसिंहस्य सिंहनादमयी चमूं । मदनकल्याज चक्षुषाल विभाय गजिनो पुरी ।
 आचियच्चित्रैरष्टनगरेऽरोदि शान्ततोः । तरुणाग्रिप्रतापाग्योर्धुमेनैव भयातुरैः ।
 यशसां सह सम्पत्तिं तंस्मिन्नुपयति प्रभौ । प्रापयुष्यवीराख्यदेशाख्या रुद्विगन्धतां ।
 दत्तवाप्यनिवापाशोनगरायहरस्त्रियः । जीवतः स्वस्य पत्युश्च पिण्डालेननिभाहृदुः ।
 अश्वपालेषु गच्छन्तु घोषधातुतटच्छलात् । उदक्पतिनिरस्कारप्रशस्तिं स व्यधात् प्रभुः ।
 ततो व्याट्टस्य गच्छन्स दंष्ट्रिणाशं स्ववाजिनां । मार्गखेदेचित्तं तापं शतद्रुवारिणाहनत् ।
 दिक्षीमुल्लुण्ठ्य तत्कालमुदक्पतिमुपागतं । मार्गरोधेन नृपतिर्विनातनमुदवेजयत् ।
 हुरङ्गवस्त्रदानेन स तान् सामान्यभूपतिः । स्वदेशं प्राहिणोक्तोर्त्तिराशीनूत्तांश्च निव ।
 सुशर्मपुरराजेन तस्मात् स्वागर्भगङ्गिना । दुर्गाहङ्कारमुत्सृज्य देखेव शरणीकृता ।
 स्वयं नव्या नटनव्या भौट्टानामस्य भूपतेः । अर्थतां पञ्चतारोहदोहदोविनिवारितः ।
 दुस्तरत्वात्तदस्य देवताभिलनूकृतः । सिन्धोधा नृपतेरेवं पूर्वभ्यः श्रुतमहृतं ।
 एवं नित्यजयोद्योगात् स्वदेशः परदेशवत् । परदेशसु तस्यासीत् स्वदेशेव भूपतेः ।
 प्रतापेनेति सत्पाद्य दिङ्मुखे तिलकश्रियं । व्यधात् प्रविश्य कक्षीरान् स पौरानयनोत्सवं ।
 तस्य वर्णयतां शैथ्यं प्रसङ्गादतिमानुषं । अस्माकं चाटुकारित्वं ज्ञास्यते भाविभिर्जनेः ।
 याचायात् कदाचित् स दूरदेशे महीपतिः । असुरःसदृशं काश्चिच्छ्रुत्वान् हरिणेषणां ।
 निजानुगान् वञ्चयित्वा राजा युत्वा कयाचन । अयैकाकी स तं देशमविगङ्गागलालसः ।
 नक्षणा भोहयित्वा तां द्वितीयद्वय मन्त्रयः । मनोरथानसिद्धन् स तदोठाष्टतपाननः ।
 अपगन्तस्तमागङ्गा इतं केनापि वैरिणा । अथ कोपभ्रमावेगमुद्गतास्तद्गताययुः ।
 अविष्यद्विनादयेन निबद्धेनाङ्गनादक्षिः । समभाव्यत तैराज्ञो वैरिभिर्विजयः कृतः ।
 शैश्याम्यनगाम्यान् विधातुं युद्धमुद्घटैः । तद्घटैः सदनं रुद्धमयहकचचान्तरीः ।
 अथमद्विष्य तस्मिन्नादपूर्णात्ततः पुरा । चित्तैः प्रीत्या मुखैर्भात्या मोत्या मुहुर्भिरानतं ।
 एवं स स्वजयसम्पदपान् गुणमुखात् यद्धन् । इतवैरिपश्टयके सुप्रतापानलार्चिषः ।
 स्वदेशे मन्त्रिणोन्मत्त कोटभट्टोदयश्रियोः । समरेषु भरस्ताभीषज्जामरलौलयोः ।
 देवार्माभयोदयश्चेन्नाज्ञार्पितमुक्तः । वैरागादिभवं त्यक्त्वा कोटशर्मा वनं ययौ ।
 तस्य दर्शयितुं रागः स्ववलाधिकतां भुवं । कदाचित्तप्रजा देवी व्यापङ्गाढमपोडयत् ।
 पुरीकैरविणोसरः शुङ्गरः पादपविदिषां । पदचिंशेऽदे जलापूरः क्रूरयोस्रवत प्रजाः ।
 नगरमुडनादपु मुच्यन्तेनिर्भरश्चलात् । तथोदोपस्य महतः पथ्यतामन्ततामगुः ।
 न स दृष्टो न सा सीमा न स भेटुर्भ तद्गृहं । तटस्थमपि यक्षैव जलपूरो यत्नामयत् ।

१०१

१०२

१०३

१०४

१०५

१०६

नाद्रिदुर्गं पश्यस्य जातुचिदैरिभोतितः । अमुपूरमयान्तेषु राजा समचरत्तरां ।
 पोते तत्तेजवेवास्वपूरे शान्ते मितैर्दिनैः । भूयस्तद्विषयाद्भौ सोऽचिकीर्षद्विरो पुरीं ।
 नाम्ना लक्ष्म्या महिष्या च प्रसिद्धां नगरीं व्यधात् । सौदार्यानुगुणं राजा निर्माणमविलोकयन् ।
 शारिकां शैलराजस्य मूले पुष्पजनाश्रितां । यामद्राचीत्तरां लोकः सुमेरोरलकामिव ।
 वितस्तासिन्धुसमेदे खनाम्ना स पुरीं व्यधात् । प्रतिविम्बच्छलात्तेये वयया खिन्निमज्जति ।
 सौधात्सेधमयीं राशोभृतां कीर्त्तिमिवाचलां । अलोत्तरीः पुरीं लोलडामरः स्वाभिधां व्यधात् ।
 आजगमलोत्ता मद्भाः खरषाम्याय बद्धिता । निहन्ति च्छायया तस्यासुमणिस्रग्जं सुखं ।
 या लक्ष्म्या भागिनेयोलादावापालि निजान्तिके । लासाख्या सा समाकामघुपतेद्यत्तदर्पणे ।
 यद्धानुरोधतन्नुसं चिरं लक्ष्म्या निबद्धवान् । स च्छिन्ना रागवेगेन लासासौन्दर्यं गमना ।
 बलिजिन्नूत्तिना तेन वषण्या ववसि श्रिया । प्रतिवेग्यकितां नीता लासा सौभाग्यभागिनी ।
 च्छाया तद्वचितोदयापि दिवसशोभेगमातन्वतः । सूर्यास्तशुखतां जहाति वहति श्रेयाहरीं कालतां ।
 स्त्रीणामस्ति चतुर्गुणा मतिरिति स्थानेन हन्त श्रुतिधंदा दुर्विधिपङ्कमाकलयितुं शक्नो न कश्चिद्वृत् ।

४०५

४१०

४१५

प्राकृतस्यावताराख्या भक्षस्यापि सुता सती । लक्ष्मीर्वासानुरक्तेधादय रोपं महीपती ।
 रोपास्त्रिभुवनेर्दशसन्निधाज्ञातां नृपः । प्रत्यानयंसेवेद्रेकाच्च पुनः स्नेहगौरवात् ।
 अपनीय तापखेदं मरुकरिणी पद्मिनीतोयैः । तत्पद्ममेववाक्षोनिर्माये कथंढीभवति ।
 लक्ष्म्या मादखसुः सध्वमादकृत्यकृतोऽभवत् । राजप्रियाय राज्ञे लासा पञ्चवयोवता ।
 सत्कर्षपाकषमयोऽस्य न चेदिकाशशोभा न किं परिहरेत् कुमुदाकरस्य ।

विश्वप्रबोधहरणप्रवणचणेन कुक्षी निगा च सखैव निशाकरेण ।

४२५

चिन्तासूचकनिश्वासस्थानौठाभं कदाचन । अत्रोचक्ष्माग्निनी वेति लासाख्या भोगिनी नृप ।
 न चेदिकाशयेद्वाङ्मानं पद्मिनीं खरुचा स्फुटं । तस्मान्छेदाय शैवालवक्ष्यादव घतेत कः ।
 यतर्त्ता मेमभाराद्भ्रं मयि दृष्टिं तवासहा । मां निहन्तुमुपायेन कुर्वते महियो तव ।
 अभिचारे दुराचारमुपचार प्रियद्वरं । सा चाराचो मयि द्वेषादुदयश्रियमैरयत् ।
 देव देवपरेतस्मिन्नभिचारविनिर्भीतः । अक्षमयेति तां राजा प्रत्युवाच विचक्षणः ।
 निर्धन्येनापजल्पकीं तदेव वचनं ततः । तां प्रत्याययितुं देवोमुदयश्रियमप्रवीत् ।
 यद्यित्वातिप्रयेनाहो कोभोरिक्तत्वमागतः । प्रार्थयन्ते जना राशः सध्वं कल्पतर्ह्यनव ।
 द्रविणोत्पत्तये तस्मादुपायः प्रतिभात्ययं । प्रतिमा श्रीजयेद्यथायास्ति रीतिमयो प्रयुः ।
 तां खण्डयित्वा विहितैष्टैर्फलामचिह्नितैः । व्ययनिर्भरणं कीर्त्तिलिरवज्ञोपजायते ।
 साध्वेतत् किन्तु तस्मिन्निर्लब्धौ किं प्रभवत्यिति । दृष्टदुष्टेन मुद्राद्यु च्छुद्रं सचिवोऽभ्यधात् ।
 भद्रोपकरणं सञ्जीकृत्यान्विगुहपागतं । राज्ञीं प्रत्यय्य भूपाशोरहोमन्त्रिणमप्रवीत् ।
 याः पूर्वैर्निरमोयन्त यमः सुकृतलक्षये । अङ्गीकृतांश्च ता देवप्रतिमा भङ्गमश्रया ।

४२५

४२५

अमरप्रतिमा विधाय केचित्परिपूज्याथ परे म्रिहद्विमाणाः ।

परिपाल्य यथोचितं तथान्ये विदलय्याहमहो महदुरतां ।

निर्माणाञ्जलधेः कृतेश्च सरितां कौमारशोकावधि प्रख्यातः शम्भोभगीरथमृगो गङ्गावतारांश्च सः ।

दुष्प्रान्तः स च विश्वविश्वविजयाज्जिष्णोर्भयान्यावहन् रामो हन्त दशाननेन विहितास्त्रोतापहारात्पुनः ।

राजा शाहावदीनाख्यः सुरमूर्त्तीरलोठयत् । सा दुर्धर्मा यमव्युपाचक्यङ्गाविनो जनान् ।

४९१

उदयश्रीर्नतशिरा राज्ञीत्युक्तवति स्वयं । महोरभ्रमिवैचिष्ट द्रागधोगतिवाञ्छया ।

भास्कोरोद्युपरीरभ्ररधासादितकौतुकः । स्वपुच्छमनिमुखानां ग्रहाणां हानिनिष्कृति ।

शमो तदोषवादिन्या तथा देव्या प्रबोधितः । व्यवसयत् स्वदेशात् स राजपुत्रान् परानिव ।

कार्यैश्च तिमनुष्येषु आहायकविधार्थिभिः । योगिनीपुरनायक तैर्वैकैः विक्रमः कृतः ।

श्रीदाय्याद्दत्तवृत्तान् स हिन्दुकानेव बोधितः । खेच्छान् शकन्भरमुखाम् राजद्रोहकृतोऽवधीत् ।

४९२

पिशुनैर्जनिताश्चः शूरोमदनलाविकः । राजा विश्वसज्जोऽपि सेनयास्त्र निवारितः ।

राजा जातवरां यावां व्यसनेनाभ्यवेषयत् । नैसेतुकौतुकं सिन्ध्याः परिखायाद्वाहरत् ।

शूरः खड्गनगर्यां स पथं दत्तं स्वगयारसात् । सिंहसम्यद्बद्धा राजा सिंहसंहतसाहसः ।

गच्छंश्चिद्रोधिकं राजा वाजिना वेगराजिना । अन्वगादतिभक्तेन मदनैव केवलं ।

एकाकिं चिरं बद्धयुद्धमुद्धतकोशरः । तमघःकृतवान् राजसिंहं सिंहोऽतिसाहसं ।

४९३

उत्सृज्य वाजिमर्ख्यं शूरोमदनलाविकः । निपातितनृपं सिंहं कृपाया सहसावधीत् ।

माणरचोपकारेण प्रसन्नः पिशुनाञ्जनात् । युक्ता मारणमेतस्य शङ्कमानो नरेश्वरः ।

स विनाहच्छलाहत्या द्रविणं कक्षामयः । मदनं व्यसृजत् डिङ्गीपतेर्निकटमञ्जसा ।

उत्पन्नचर्मकं दोष्टा कुर्वन्तो याम जातुचिन् । स्वप्ने शर्करास्त्राख्योदृष्टवान् काञ्चनीं पुरीं ।

वेगं वेगं विमृशत् शून्यं पश्यन्नयं ततः । राजधान्यां स्थितं काञ्चिदपश्यत्कान्तिदन्तुरां ।

४९४

अष्टच्छत्रं तमेकैव हन्तेर्थात् महापुरे । व्याघ्रोव शशिसेवा किं चित्रं तिष्ठसि निर्भया ।

फलेयं नगरी कम्पाच्छून्या सर्वत्र वन्तते । अवेदं पतितं कल वन्तते च कलेवरं ।

सा तं जगाद गन्धर्वराजस्यासौ महापुरी । सुन्दरी पतिहीनेव विधुघोनेव शर्वरी ।

स चामातैः समं सर्वैः पातुं कम्भोरमेदिनीं । श्वतोर्णः परिस्त्राय निजमत्र कलेवरं ।

शाहावदीनइति यः प्रयितोऽस्ति जगत्त्रये । तत्कलेवररक्षार्थमत्र तिष्ठामि केवला ।

४९५

स च निष्पादितामेवकार्यो मासवयान्तरे । स्वामिमां नगरीमेव भुवं रक्षितुमेत्यति ।

प्रयुहेऽभ्यधिकार्यं श्रेयैकसिन्धारशान्तरे । मञ्जश्वत्रयद्रोहो स्वप्रवृत्तिमपि विदितः ।

अमत्ये किं भयं स्वप्ने सत्ये सैवार्थमेव मे । इत्यन्तर्धम्युपन् राजा न तथा पश्युगोशुचा ।

मदनिकमुपागम्यमिति भूमिपतिसतः । दूरस्थितानां पुष्पाणां सदोलेखान्विष्टवान् ।

तोतामुमूर्धुष्टपालो हिन्दुकानां निजे पदे । अग्राप्तप्रयो धीमानभविष्यत् स्वयं ततः ।

४९६

ज्यैष्ठशुक्लचतुर्दश्यां तानाद्देव्ये महीपतिः । आलिङ्ग्य नाकवनितास्तनौन्नयमपोफलतः ।
 कुम्भदीननरेन्द्रेऽप्य मौलावाशां महीभुजां । चित्ते सुखं मुखे हर्षं स्तुतिं वाचि न्यधात्ततः ।
 नातितीव्रो न वा भन्दः सर्वस्यैव महीपतिः । चित्तमादित लोकस्य वैपुत्रोभानुमानिव ।
 लोहरप्रत्यवेचायं याग्रधातुं पूर्वभूपतिः । लोहराधिपतेर्भात्या ते पलाय्य गतास्ततः ।
 शान्त्यन्यौपधयः सर्वाः ग्रथिन्यसे गते सति । दृष्टो हि सूर्यकान्तानां रवौ याति द्युतिघट्टः ।
 लोहरं प्रतिस्न्यातुं कुम्भदीनमहीपतिः । शैर्यशालिनमादिचत्पुरोडामरलोचकं ।
 श्रवण्यत्ततो गत्वा लोहराद्रिं स सर्वतः । प्राणा हि स्वामिभक्तानां दृष्ट्वायन्ते महात्मनां ।
 श्रमार्थान्निजं दुर्गं दुर्गन्त्रोर्पयितुं ततः । ब्राह्मणान् यष्टजहूतान् डामराधिपतिं प्रति ।
 दिजलिङ्गान् स तान् मत्वा सारन्द्रमुपागतान् । न्यग्रहीद्विग्रहादुपात् दिजानय्यमानसः ।
 दिजदैवतमथेतं श्रुत्वा तदपकारिणः । लोहरेन्द्रे न कोट्यां जीवाशाश्च विष्टवान् ।
 पश्यन्तोमरणं स्वस्य घुङ्गे वाय पलायने । चत्रियाणां निजं धर्ममयहीपुस्ततो रणं ।
 शरासारशिलावैर्दुर्दंशैर्मुर्धनादव । लोहराद्रेरवारोहन्नोराहंस्तु यमंषि ते ।
 विप्रकीर्णैः स पापाणैरैलडामरभायकः । श्रुतहितः सनं कीर्त्या भावि को नाम लङ्घति ।
 शत्रुकीर्णशिलाराशिच्छन्नोडामरलोचकः । पवनप्रेतसंस्काराद्य विपद्ययहीयत ।
 ग्राहावदीनभूपालो निर्बाह्यपि मुतामिजान् । आकारयत् स्वयं खेष्टैर्निजवर्षपरिष्कृतैः ।
 गुणैश्च वयसा तेषां ज्येष्ठमाश्चिन्मण्डलं । हस्तनो रागपुत्रः स प्राप तावदनकुशं ।
 स नेत्रादुक्तिमुक्ताभिर्मुक्ताभिर्मांम्यनीचिभिः । श्रुत्वा तत्र पितृश्लथं निवाप्यश्चलिमार्थयत् ।
 व्याहृत्य गमनेच्छायाः स्वच्छाश्रयममुं ततः । न्यवारयत् पिष्टयस्य लेखः कश्चोरभूपतेः ।
 शक्रादिषौख्यलोभेन श्रुत्वा नृपानुपेक्ष्य सः । समस्तकुह्य ग्राहावदीनभूमिर्पतिर्दिवः ।
 स्वःस्त्रीभोगरत्नेनैव गमनाय त्वरावतः । तस्यास्माभिर्भवत्कार्यमथैव निरपद्यत ।
 क्षारचालक्षणाभाशां विचक्षणैरिरामणैः । तन्मन्त्रनातितां मौलिमूले भाशां विदग्धैः ।
 प्रवाधागमनाभ्यां तं स्वपितुः पालिताश्रया । श्रीरामहव भूलोकं यमोभिः स्वमपूपुरः ।
 भूतो भावी च सन्मानो यद्यपि स्वाणैस्तव । यौवराज्यप्रहाङ्गारं लपूकुर्यात्सुयापि मे ।
 स्वधैर्यं सभ्यसंयोगो नानाबन्धुसमागमः । तत्र रक्षाधिकारस्य दीर्घमखं विनुम्यते ।
 यद्यपि प्रतीतानां परदेशनिवासिनां । महतां नहि जातः स्वादिभवेन सुखोद्गमः ।
 स्वरूपप्रतिबिम्बेन भवता स्वर्गवासिनः । तदुत्कण्ठाभरोऽप्राकं दर्शनेन निवार्यतां ।
 पुनः ग्राहावदीनस्य षोडशमित्यव्यमण्डले । शत्रुहीमुखचिह्नैः प्राहृत्यैव मास्तु ते ।
 राशां मदनुकम्प्यानां मुखप्रेषो भवन् भवान् । कश्चोरैर्यथ्यमतुलं मानयोररूपकं स्वयं ।
 विभज्य भवति चोशीभारं मेरुगिराविव । सुयं सत्यनिमतुल्यमान्तद्युतिराभुयां ।
 येन मानेन मामश्वपक्षीत् स वसुधाधिपः । तं वधरस तेनैव मयि पालयति प्रजाः ।

४११

४१२

४१३

४१४

४१५

४१६

उदयश्रीमुखामाद्यमतानुष्ठानशालिनी । स्वार्थान्निषेधेन सङ्क्षोभेन वृथा कथाः ।
 अज्ञानन्लोककर्णलं राजेन्द्रकरिणामय । पन्थानं सेखवाची स काशीराणामगाहन ।
 पञ्जेनैः समुखायतैश्चाकाररवधारिभिः । न्यवार्थतेव कश्मीरप्रवेशाद्वाजनन्दनः ।
 स विशन्नय कश्मीरसरणीमुदजिज्वलत् । अमलीमयद्राक्षः भुतिन्नु खलचोदना ।

नकाः समुद्रमिव केचिदुदेतुकामा वातालतान्तमिव केचन दर्पट्या ।

दुर्मन्त्रिणाभुवनकाननचक्रवालव्याशनानरपतिं प्रविशेलयन्ति ।

४८५

अयं प्रविष्टे कश्मीरान् हस्तेन राजनन्दने । कुम्भदीनमहोपातः पिशुनैरित्यकथ्यत ।
 सर्वासाभवे बुद्धीनामुपरोथरबुद्धयः । तथापि सर्वावेम्बाच्या हिताहितविनिर्णयः ।
 पुरन्दरादिलोकेशतेजोऽशाययशालिनां । स्ववंशेभ्यो महोद्ग्राणामन्तराधेयै विवेकयते ।
 स्वर्णनामितया ख्याताद्वाढरूपाद्विजिह्वागात् । कृष्णवर्षादिवास्तिष्ठात्कष्टं दूरो न कस्यचित् ।
 विभवैस्त्वर्थमणोऽयं न च स्त्रीमविता तव । छेदेन विष्यमानोऽग्निः शोतललं किञ्चक्षति ।
 न चिन्त्यं स्वयमेकाको राज्ञो मे किं करिष्यति । हरेः पुरः स्यूथोऽपि कातमो वारणेथरः ।
 मनुद्वा विक्रमस्तस्य हन्यतामिति नोऽम्यलं । बुद्धिमानुदयश्रीखं स्वामिभक्त्या हिरचति ।
 आद्ये दर्पोदयः पक्षे दोषोद्रेकः परे यतः । मानुषाहो न चोत्सृज्यस्तव राजेन्द्र हस्तेनः ।
 नैवैवंप्रायतावृत्तिं तेजस्वी स चामयते । यस्मिन्दहति नाभ्यार्धं स चणोवाडवस्य कः ।

१७०

१७५

११७

११८

अतस्तस्य निरोधेन निरुत्पिञ्जसुखाः प्रजाः । कुण्डयन्नुतरां पूर्व्वरूपास्तोक्तं चिरं ।
 प्रविष्टैरिति दुर्वाथानैर्गताङ्गिरिव ह्रदः । वैरस्वमभरद्राजा खलवाक्यैः स हस्तेन ।
 पश्यन् शृण्वन्नुभवंस्तस्यापुत्रैकविक्रियां । भ्रातुः पुत्र इति खेदाच्च तं राजा न्यरोधयत् ।
 उदयश्रीरयालस्य विरक्तं हस्तेन नृपं । लोचडाभरभार्या तद्भ्रातृं समदिशन्ततः ।
 स्वामिरागमिवाच्छो नातं डामरलोत्कः । अहारयद्यशो न खं कुस्वामिमुखवीचणैः ।
 अष्ठादुर्भनषोराशो विभवाशस्त दूरतः । बौद्धतस्य तयाः प्राणशंभोहस्तेनस्तु ।
 तस्मात्तया निजायांना यक्षपार्थं महोपतिः । प्रार्थनीयो ययाम्भेति लङ्घनैव सुसुधीः ।
 तचागतं महोपालं हनियामि वयं वलात् । वल्लोमा वा ततो राजपुत्रोऽह्निमुपेयति ।
 अथ देवाहते तस्मिन् मन्त्रे भेदं महोपतेः । उदयश्रीसुतो भूतः पलाययत हस्तेन ।
 आत्मनो प्रतपस्ये वा चोदयन्नपरान् जनान् । रमेन्द्र इव त्योकेऽस्मिन् प्राणनोयलमश्रुते ।
 सभ्यं त्योत्तरेत्योऽपि तथा ससितमुचनं । समायोक्तः समापातो नातलोऽनुदयश्रियं ।
 गुणैः धृष्टस्य तत्रापि श्रुतिर्वा शोचयन् वदति । विषयत्कालमनयत्पद्ममु जलेषु च ।
 तावद्वसति पलोपे दूरान् पृष्टो हिमाद्रिना । किंलिधैव तदादिष्टमग्निवावा खवेदिति ।
 उदययोगेनुकाभो राजपुत्रान्निर्गततः । उदयश्रीः श्रुतहोरा राज्ञा कारां निवेयितः ।
 परोपिहमिषाद्युग्मेगुरोस्तस्य च मेघुर्वा । पुरैरिवाच्येनो राजा क्रोधाद्वापादयत् स मे ।

मय्यनृपसं गजो भञ्जनं मरुत्यन्दनपादपं । निन्नन् पुष्परत्नञ्च राजा निन्दो जगत्त्रये ।
वचः पुरुषपुष्पाणां भुवनोद्यानवर्तिनां । सौरभः तिग्मं ध्यायं विविनेति मनोहरं ।
विनष्टहस्तपादोऽन्धो ययातिचकिनाशयः । उदयश्रीचये राजपुत्रोऽष्टदृक्मनस्त्रया ।
प्रसादमीषितैः प्रायः खगराजैर्दुरात्मभिः । राजपुत्रोऽहम्भुनः स हन्तुं प्रत्यवितः प्रभोः ।
उत्पिञ्चे गलिते शत्रुवर्गेऽप्याश्रय्यते सति । सतिः सतेजोलोकानामालोकश्चिप्रमाययौ ।
वितस्तायां खनामाङ्गापुरी तेनाय निर्वृतिः । उच्छिन्नैः कनकच्छत्रैर्धामुद्रसति या श्रिया ।
प्रत्यन्दं जनमालक्ष्य दुर्भिवंचयितायुषं । मामि भाद्रपदेऽर्क्षीत् स सचं मूरिदक्षिणं ।
साधुशक्तिमुपादानात्कर्णभरणतले कचैः । भुवं धवलमापेदे वार्द्धके चास्य भूपतेः ।
भूषणं निजवंशस्य पूषणं धरणेश्वरौ । शत्रुश्रीदूषणं पुनरत्र न च स सम्भ्रान् ।
योगिने ब्रह्मनाथस्य कस्मीरादागतस्य सः । प्रसादेन भोजनलः सन्ततिं प्राप्तवांश्चिरात् ।
अन्याभरणं देवीं पितुरानन्दपारणं । तमोहरणमर्थभङ्गरं स्रुवे स्रुतं ।
ऋद्धारमङ्गलावासमवलोक्य वपुः शिशोः । ऋद्धारइति नामास्य व्यधाद्भूलोकवासवः ।
हर्षादादिशति क्षापे बन्धमुक्तं तदुत्सवे । अन्यभावि तदा चिचं बन्धो नौ सेतुभिः परं ।
अथ द्वितीयपुष्पं सा देवी चैवतसंश्रितं । अस्तु कान्तिषमन्ततर्जमानसुभाकरं ।
चन्द्रस्त्रेय कनकोऽभूदयं दोषोमहोभुजः । कुलागतां सर्वो यस्य सवालया मपाहरत् ।
भाद्रे क्षणद्वितीयायां पञ्चपष्ठे स वसरि । अक्षं जगाम राजेन्द्रः कुलदीनमहोपतिः ।
राज्ञी धोकातुरा राजपुत्रो वाचाविति प्रजाः । अभूवंचकिताः सर्वा विनायवदयाधिकं ।
देव्या वाप्यजले शोकवर्षजते वृथै सति । परस्परममात्मानां मास्ये न्ययेऽभवद्रुचिः ।
अन्नं शोकनिवेशेन धैर्यमवाचितं यतः । हन्ते मलिनान्तरान् क्षामधुरामराजकां ।
इति प्रबोध्य सुमटां देवीमुदकसाक्षकौ । ज्येष्ठं श्रेकम्बरं पुत्रं महाराज्येऽभ्यपिञ्चतां ।
राशोमतेनोदकोऽय साक्षपुत्रं महामदं । खजामातरमपेय सजानिमदहृच्छात ।
सुखान्तिं निर्मिमहान् सुकुलजानभानजानन् बधं क्षाममामपि मलिका वत भधुयाद्वाङ्मवियद्वधा ।
सञ्जीवोभमरेण मोहितधियः कल्याणलसोत्थितं जानन्तोऽतिश्रमं न किं कुचरितं कुर्वन्ति हा हन्त हा ।
श्रीशोभाया महादेव्याः स्थाप्या लङ्गीरमुत्तरां । क्षां हेमलिङ्गैर्धां पुष्पलिङ्गैर्धां खैरमण्डयत् ।
एतद्वन्मन्त्रमेषोऽपि मां हनिष्यति निश्चितं । इत्युदकोराजपुत्रं विषेणाय व्यपादयत् ।
निजयैव कृपाच्छास्त्रं क्षिप्त्वा कण्ठमेतया । यद्यहं त्वां निहन्त्यामा हन्यां वेत्यय संविदा ।
विश्लास्य साहकं वीरमुदकोऽय व्यपादयत् । आसन्नविजितागनां क्रोहादूता हि दुर्धिया ।
यथा भातस्तया स्त्र्यय बधं बन्धाययन्मृपः । प्रौढोभृतस्तोदृष्टिं स्वं पदं क्षिप्रदानयत् ।
मोहान् जित्वा गतो दूषोऽपमहानोऽन्यैर्भव । श्रीशोभाधरं सुश्रुत्वा राजमुद्दोऽवधोत्ततः ।
आदिशन् सेवकं स्वं स दारोत्पिञ्चानि ममकं । राशोऽपि प्रपथं व्यक्षा क्षेपराजगममदात् ।

तच्छ्रुत्वा लहराजाद्याभ्युपतरेनुयायिनः । द्यौर्द्धुं बद्धोद्यमाः पद्मपुरधन्विन धन्वनः ।
 प्रत्यासन्नविनाशनां प्रायो मतिमतामपि । पिशाचादिभ्यो नूनं स्वच्छायास्तपि जायते । ११०
 उद्दसैव्यथेतोयोद्धुं बद्धोद्यममुपागतैः । पारेवितस्तं महिषोव्ययभ्रान्त्या पलाय्यत ।
 आवितस्तापुरं रात्रौ तमनुद्रुत्य भूपतिः । व्यवस्तताय तं बद्धा नगरोत्पिच्छशङ्कया ।
 तं वथमपि कारायां कारुण्यात्तु नृपोऽन्विपत् । उद्दकस्तु स विश्वशङ्कोरुपापमलीमघः ।
 शङ्कमानो बधं भूपात् करुणाकोमलादपि । निजयैव कृपाप्याथ स्वगलच्छेदमाचरत् ।
 पत्रिराजद्वय व्यालान् यद्गलानिव केयरो । पालान् घरणिपालः स कालान्तिक्कमयानयत् । १११
 राज्यं शौच्यं वपुस्तेजो निर्नियन्त्रणता तथा । तदा तथाभवद्राज्ञः पञ्चाग्नितपसः फलं ।
 हन्त राज्ञां ततं दर्पतिमिरं खण्डयन्नुपः । याचामस्तत्रयच्चित्रं गोत्रभिद्वयदां ततः ।
 विधं रक्षयता तस्य प्रतापेन प्रथीयसा । राजस्त्रीनखलक्ष्मश्रीः पाण्डिमानमवापिता ।
 तदैव दीनाभरणामपालकतया युतां । खेच्छराजो व्यधात् इडिं बिधवामिव लुण्ठयन् ।
 ततः प्रत्याव्रजन् खेच्छराजः कश्मीरभूपते । शङ्कमानो गजेन्द्रो दावपायनमचोकरत् । ११२
 हस्तिदयगलद्दानराजिव्याजान् स्वयं व्यधात् । देशभोगविभागं स कश्मीराधिपतिः किल ।
 हस्तिद्वये समारुढे हिमाद्रिगिखरश्रियि । विन्ध्यवृद्धिभ्रमादिन्ध्यनियन्ता कोपमागमत् ।
 नागौ कोपमगातानौ वितस्तातरणक्षणे । प्रतिविम्बं निजं दृष्ट्वा प्रतिहस्तिभ्रमं गतौ ।
 राजस्त्रीस्तनौन्द्यैवार्थकारिकटौत्कटौ । तौ गतौ भूमिपालेन वारीकारां प्रवेष्टितौ ।
 वदात्येन नरेन्द्रेण सुवर्णपरिपूरिताः । नैवार्थिनः परं देशोनिजोऽपि प्रत्यधोयत । ११३
 यथाकामार्पणप्रीतयाचकस्तुतिलज्जया । विनमन् संकुचन् हस्तस्तस्य दानचलेऽभवत् ।
 दानं वर्षयितुं तस्य शक्यते नैव केनचित् । पाणिरूपमधः पद्मं यत्रोपरि जलं सदा ।
 सदा दानान्मुपेकाचव प्रारोहयः करे । खड्गस्तद्विमर्दानां मन्ये तव निमित्ततां ।
 प्रजापापविपाकेन ततोयवनदर्शने । बालस्त्रेव रुदि धौर्गणपतेर्हचरवर्द्धत ।
 अभ्येके धवनदानमसिद्धन्तमयाग्रयन् । विहायापरभूपालान् पुण्याणीवालये द्विपं । ११४
 दीतेन्दुरिव अष्टापांतेषां वृत्तौऽपि विद्वया । यवनानामभूज्योष्ठाभरेदेशं महम्मदः ।
 अतमद्रुत्यवच्छिन्नां गिर्यवश्रियमयहोत् । दामवच पुरो मोत्या राजा तव न्यविचत ।
 महद्गिरिव दृष्टाणां शालीनां शलभैरिव । कश्मीरदेशाचाराणां ध्वंशोऽथ यवनैः कृतः ।
 स्वामिभोदानमगार्था वैमद्या गुणवृत्तया । कश्मीरार्मावशम् खेच्छाः सुपेवं शलमाहव ।
 उदभाण्डपुराधीशं यज्ञो जातु जयन्नुपः । श्रीमेरास्तसुतां प्राप मूर्त्तामिव जयश्रियं । ११५
 स्वतारव्याहिकुले नूनं मा कापि देवता । योजयिष्यति तत्पुत्रः कश्मीरान् खेच्छमाश्रितान् ।
 श्रीजैभोक्ताभदीनाभ्यो मूर्त्तार्थः कलावपि । राजापि योगिराजोऽयं राजशूडामणेः प्रियः ।
 केनापि रक्षयिहे न दक्षसोकरमोगुणं । रमसिद्धिं वदन्मूर्त्तमहादेवाभिधोऽवधात् ।

यदा राजि महीमारोदहनादनुरोधवान् । अदात्मैर्हृद्देवरूपेण द्रविणं बद्ध ।
 रमसिद्धिप्रसादेऽय मह्यदेवस्य हीनतां । अगमवत् कस्मीरनिवासविषये भगवत् ।
 रमसिद्धिभ्रमायै च कृत्वा दृग्मन्ममोपधैः । हेमेव मूर्ध्निमथे चिरमाघोत् किरन् किल ।
 प्रज्ञानज्ञापितो राजा तच्छ्रुत् स्वयमेकदा । अकीर्तिश्रवणद्वीतोमहादेवोऽजहादसन् ।
 * सह्राजोऽगदङ्कारयश्चरो भट्टसहर्कः । मन्त्रिणश्चान्तरङ्गाय सर्वदेवामभवत् प्रभोः ।
 मेरखानः ग्राहिखानखानो मद्गदइत्यपि । यैः वञ्चा अभ्यभूयन्त गङ्गाघैर्ष्विष्टपादव ।
 प्रत्यचाहव धर्मार्थकामाः काममनोरमाः । मेरदेव्यास्तयः पुत्ताराव्यास्तखादपक्षत ।
 छत्रिमत्वाच्चिरस्तानो शोभादेव्यात्मजन्मनां । पुत्तं पिहजनामनं न निरामत् पुरावृषः ।
 अलकासदृशीं राजा मानसप्रतिविम्बितां । पुरीं पुण्ड्रनाकीर्णं प्रमुखाद्रितटे व्यधात् ।
 अथजप्राप्तविज्ञानां यवनानां महीपतेः । वराटके च कोटौ च दृष्टिरासीत्समा तदा ।
 कस्मीरमण्डले चेच्छेदुराचारेऽतिदूषिते । महिमा ब्राह्मणैर्कनैर्देवैश्च स्रः समुज्जितः ।
 प्रभावतेजो धैर्देवैः सततं प्रकटीकृतं । खद्योतैरिव तैरेव देशोपाहिनिर्जितं ।
 प्रत्याहते ततस्तेजोविशेषे त्रिदशैरभूत् । प्रतिमानां शिलाभावोमन्त्राणां वर्णमाचता ।
 पुण्यक्षयेण कर्दणं कर्तव्येण चोच्चिताः । गीर्वाणैः प्रतिमाः सर्वा निष्काका भुजगैरिव ।
 रक्ते रागं प्रवृष्टौ शौच्यं मलिनं मलिनं स्थितिं । संक्रान्ते सति गाहन्ते स्कटिकानीत्र भुभुजः ।
 स्वयं ब्राह्म्यक्रियादेवो चेच्छ्रेय प्रतिबोधितः । सहभट्टः प्रभुं जातु देवभङ्गायैभेरयत् ।
 विहाय राजकार्याणि प्रजाभाग्यविपर्ययात् । देवानां प्रतिमाभङ्गे राजारज्यदर्शनम् ।
 पापिनां पापमूलाभङ्गभूतामनयद्रुमः । हर्षदेवतुष्ट्वाभूयस्य प्रागङ्कुरायितः ।
 पचायितोलवण्यानामुत्पिञ्चे । दाहणोऽभवत् । उल्लोचोच्चैश्चराजोऽभूयस्य पुष्पायितः सदा ।
 देवानां मूर्त्तिभङ्गेच्छा यथासीत्तस्य भुभुजः । चेच्छ्रेयणया नित्यं विश्रवः स फलायितः ।
 मात्तण्डवविषयेशानचक्रस्त्रिपुरेश्वराः । भग्ना येनास्य कोविद्रः श्रेयभङ्गेन कथ्यते ।
 * श्वरेश्वरीवराहादिप्रतिमाभङ्गकर्मणि । अकथ्यत मिषेवोर्वा नास्य सर्वेक्षया तु धीः ।
 न पुरं पत्तनं नापि न यामो न च तद्वनं । यत्र सहस्रहृत्केण सुरागारममेयत् ।
 कयाशेषोक्तते सर्वगीर्वाणप्रतिमागणे । व्याधिमुक्तस्त्वानन्दं सहभट्टोऽभजत्ततः ।
 अपथ्याश्रीव बालः स सामन्तमहितस्ततः । जनानां जातिविध्वंसे सहभट्टः कृतोद्यमः ।
 जातिध्वंसे मरिच्यमो दिनेष्विति वदत्स्वयं । जातिरक्षानिमित्तं स तान्दुर्दण्डमजिपहत् ।
 प्रसादप्राप्तिलोभेन भूपतेरुपजीविषु । ब्राह्मणत्वाधिकां जातिं त्यजत्स्वयंविचिन्तितं ।
 श्रीसिंहभट्टकल्लौटा वणिजो ब्राह्म्यतां गतौ । श्रीनिर्मलाचार्यवर्यं विजगन्मुष्याद्यतावृतः ।
 त्यक्त्वा जातिपदं यत्तावन्यदर्शनमेवितौ । दृष्टुं तुष्ट्वाहंश्च विन्यारयतां यतः ।
 निर्मलाचार्यवर्यः स सर्वसं शयवत् क्षणात् । त्यजन् राजप्रसादेन न जातिं स्वामदूषयत् ।

१८१

१८२

१८३

१८४

१८५

१८६

स्वामी भूत्यापराधेन दण्डनीयइति खिनेः । सहभट्टापराधेन कालाभूपेऽनुरात् रुधं ।

व्यासांघमभिपिष्याथ पुत्रं श्रेकश्चरोनृपः । नन्दाष्टब्दे ततोऽज्यैष्ठ्याष्टव्यां व्यरयत ।

१९

आलिगाहः स वसुधासुधांशुर्जगतस्तमः । प्रदोषारभ्यमचैस्त्रीन् भास्वोऽतो पितृस्तनः ।

अदर्पकचितं बालं प्रौढा लक्ष्मीमुज्जमुज्जः । कुलजालिङ्गदङ्गैश्च राजानं नतिशालिभिः ।

पूर्वांश्चरेश्वरालम्पि तं भूमजोऽनमन् । अहिदष्टोहि दामापि क्रमिंतु न प्रगल्भने ।

निजबुद्धिवलाद्दैवदित्तलेनोपसंहितात् । सुहभटेन मुख्यत्वं सचिदनामाश्रयत् ।

विश्वामन्यस्तत्त्वं स सहमार्गपतिं वहात् । बद्धवान् सह तत्पुत्रैर्नैर्गयित्वा महम्मदं ।

१९५

महम्मदो मार्गपतेर्बन्धुः सुवैव शैत्यवान् । भाङ्गिवाचलमार्गेण मार्गाभिज्ञः पलायितः ।

निश्च्यमानं निःशङ्कमगदह्वारयद्दरं । अप्रयुक्तातितीक्ष्णापि शस्त्रिधीश्च व्यडम्बयत् ।

अपश्यदुपेतः कथित् सिंहे विभ्रत वागुरां । चिचन्तु तदिष्टेत्यादं दूरदृष्ट्यापि यः खगः ।

इकाहेनैव तच्छ्रुत्वा मल्लदः प्राप्तिचिन्तया । कन्यथैव दरिद्रः स मर्कटिदिवमूढयत् ।

दुर्हण्डदेष्टे गोविन्दनाथामिवस्व वेष्टनि । विश्रुतः प्राविशत्तावदित्रमार्थं महम्मदः ।

१९०

वक्त्रेधूमविर्बद्धितः श्रमयति ज्वालाभरं वारिदोऽहचोदाभेन । वतानि नयति चित्रं कृष्णानुः चयं ।

दाहं जन्मभूतदिग्दिपतस्त्वरैस्स दोषावहं द्रुक्षन्त्ययुगकारिणोऽपि नितरां सेनाभिभूताजनाः ।

प्राप्ते महम्मदं मार्गपतौ विश्वासतो गृहान् । स गोविन्दस्वयश्चित्ते चणभेमेचिन्तयत् ।

मन्त्रिण सुहभटेन राज्योपद्रवरचित्पा । देराज्यकारी दुर्बुद्धिरित्यारि महम्मदः ।

राज्येद्रोहाहतः पाथी निःसामर्थ्योभयादयं । सम देशं प्रविष्टोऽय रचणेथो न युज्यते ।

१९५

तावच्छीसुहभटेन विस्मृताः श्रेष्ठबुद्धयः । अन्येपका गृहं प्राप्ता गोविन्दस्य खग्रेष्ठितः ।

भैत्रीमुल्लङ्घ्य निर्युदामाश्रितस्य च रचणं । महम्मदं निजं मित्रमप्ययासाध दुर्भति ।

सुप्तं हरिमिव व्याधो यदा वद्धाचित्पत् खगः । पश्यत्तं तदा तेऽय कक्षीरानानयद्दुतं ।

मन्वादितस्य फणिनः श्रवणासुपेटैर्बाधाः सटाविघटनान्निराचोर्हरैव ।

यद्दस्य कातरतया बलिनीऽवमानैर्निन्दाविन्ना क्रिमिव नाम परं लभन्ते ।

मान्यं हतावमानं मद्रमानः पलायनं । वक्त्ररूपे महादुर्गे सुहकारमनोविषयत् ।

त्रिगुह्यातभरैर्मिमि प्रवधतः पान्यास्त्रो वारिदः पञ्चास्योव नवामिनी मृगगणान् व्याहृत्य विप्रेचितैः ।

गत्या यकगनेदिग्मेमतमथारात्रीनशादोन्निधिर्भद्राभासविचोक्तेर्दुरितिते । शिवाय पथ्यन्ति ।

आहनाभ्यासतोदासा मुखेन प्रतिशोधितः । मल्लदो निजवाच्यैर्बन्धुस्वस्थानादुत्थयत् ।

स हि खेदाकुप्य स्वामं करोमीति खरचक्रान् । धामपित्वा प्रशिष्याय स्वानकोष्टं ततोऽचरत् ।

धाच्येर्वहिनं मन्त्रिभेदस्याममुपेत्य यः । हंसः कौश्यान्तराश्रितं नि सतोऽय महम्मदः ।

रोषादिव श्रुतिं हन्तुं गम्यतश्चिद्वाराभ्यां । शृगोरिव ततोऽदुर्गाददराज्यमामकथितः ।

अमरुतश्रुं रोहं पादासारविधेयं यः । निरंतराद्यु तद्विन्द्यानिगडभ्यनिधमरं ।

१९५

धावेयामद्वादस्याथ भञ्जनोनिगडान् दृढान् । सुहृदममन्यन्त भग्नं साकं खवन्मुभिः ।

महम्भदवदेवास्मिन् शङ्कमानः पलायनं । दृष्टं निपीतकोशोऽपि मार्गं समवधोत् दिजः ।

हते मार्गतौ दृष्टे सुहृद्वेन दुर्धिया । अमन्दनिन्दकन्दन् पितरौवाखिलाजनाः ।

दधैः संलचयन्नाशा विधेयं निमि तिश्यथ । पत्नीव नोडधत्तः स सुहोलीकभयादयात् ।

अहंसस्य विहंसस्य राचिरासीन्निशादिनं । विपद्येति ध्रुवं सर्वं विधौ विधुरतां गते ।

कारानावं समुल्लङ्घ्य चलितं तं स्मरन्मुञ्चः । महम्भदतिमं सुहृद्विषः द्रव्यमावदत् ।

मन्त्रिणा सुहृद्वेन पालितैर्लालितैर्जनैः । ज्ञातोदर्शनमात्रेण खयातः श्रीशिकम्बरः ।

श्रीशिकम्बरशास्त्रिणं शोभादेयाः स्वमात्मजं । उत्पिञ्जानामभावायं स्वदेशान्निवासयत् ।

उदोचोपतिना राजपुत्रत्वादभिनन्दितं । काश्वीरानाययौ जेतुं तमादायाथ मद्भदः ।

तुरुष्ककटकैः सार्द्धं युवा पिरुजमागतं । व्यसृजत्तस्मिन्निरोधाय सुहः श्रीवद्गौरकौ ।

मन्त्रैः श्रीलहराजस्य विक्रमैर्गौरकस्य च । सा तुरुष्कचमूः शान्ता व्याधिर्दानजपैरिव ।

वीतभीतिस्तौ मन्त्रौ कपनाधिपतिं व्यधात् । सद्दराजं गौरभदं क्रमराज्यद्वरं च सः ।

सन्ध्याचण्डोदये सुहरे रञ्जितभूयति । नाश्रुतामुदितौ राजयुवराजौ रवीन्दुवत् ।

श्येनो हन्ति पतञ्जिणे मृगपतिर्बिष्यात्विष्णुर्मुग्धाभियन्ते मणयोऽपि वज्रगणिना खाता खनिर्चर्मही ।

पुष्पाणीव च भास्वता घट्टगणः सूर्येण निर्धूयिताः प्रायेणाव विजोक्तेन परिभवन्नासः सजातीयतः ।

दिजातिपीडने नेन प्रेरितोऽपि मुहुर्मुहुः । श्रीशिकम्बरभूपातः कण्ठकोमलाश्रयः ।

यवनाभिमहाबलां यामकार्षीत् कथञ्चन । उल्लङ्घिता दिजातीनां तेन दण्डस्थितस्ततः ।

दर्शनान्तरविदेयो प्रदोषस्तमर्षा निधिः । यागयात्रादि नागानां दुर्भूतः स न्यवारयत् ।

शङ्कमानः रुतातद्भसद्कोचानां दिजन्मनां । विदेशगमनाञ्जातिरवामचाममन्तरः ।

मोलाचरं विना मार्गो दशथो नैव कस्यचित् । दद्यादिशदेशेन स मार्गेरवाधिकारिणः ।

ततोभीमानिव व्याधो दत्तबन्धे सरिज्जले । दिजातीनतिदुर्जातोद्देशेऽस्मिन्प्रयोजितं ।

तद्गथानलमन्तापं पापस्य बहवो दिजाः । अग्निज्वालाप्रवेशेन सहैव न्यवारयन् ।

केचिद्विषेण पाशेन परे तोयेन चापरैः । मृगुणा वज्रिना चान्ये विषा भीत्या विपेदिरे ।

राजश्रेष्ठिष्विषेण रचितं राजबलम् । नेत्रकमग्रकन्धिप्रमेतस्मिन् देयदूषिते ।

दुर्वहत्वेन निन्दन्स राज्यभारादहं खलः । अद्यापत दिजाकन्दप्रवणानन्दलाभतः ।

गृह्णाद्भूयैव विप्राणां पङ्क्तिर्जात्यभिमानिनी । रुद्धदारात्ततोद्देशादपमार्गैरपावसत ।

त्यक्तापि पितरं पुत्रं पिता चागमद्भिजः । सुहान्तके हताक्षेरे विदेशं परजोक्वत् ।

स्मारुचाचाममन्यं व्यामोहेवेदनामयः । जीवधरकतां तेषां रिशेयोऽग्राद्विजन्मनां ।

धाटीफणीन्द्रभीतीमतापस्वत्याग्रनातुरैः । मार्गेऽनेकैर्दिशैर्त्युदाभामुखमवभ्यत ।

क च खानं क च ध्यानं तपः क च जपः क च । भिचार्यमटतां यामानगात् कालोदिजन्मनां ।

दिजानामुपकारोऽमृदपकारमुखादहो । यत्तन्निर्वासिताः सर्वे पापं तीर्थेष्वनाश्रयन् ।
 विदेशमगताः शृङ्खलचक्राणचिन्तया । खेच्छन्वेषा दिजाः केचित् कश्चोरेख्येव चाभ्रमन् ।
 विच्छेत्तुमिच्छता विद्यां तेनापहतवृत्तिभिः । लडितं प्रतिवेद्यायं पिण्डोलोभाद्भिजेः श्रवत् ।
 तरुच्छदर्शने भक्त्या न तु देयेण स दिजान् । व्यप्रावयदतश्चास्मिन् हन्या न प्रजगत्भिरे ।
 इत्याख्य सप्तैषां स तस्य परिहारदः । देपद्योतनशक्त्यानां कार्याणामेव दर्शनात् ।
 रत्नाकरं यमाश्रित्य ब्राह्मणा जगतीयतः । पञ्चरक्षां व्यधुः सोऽभूत्सुहृद्भट्टोऽस्य बलमः ।
 मन्वानोद्दीननामानं यवनानां परं गुहं । वैदग्ध्याच्छङ्कमानः स द्रोहीति तमवन्वयत् ।
 यतः प्रभृति स प्रापद्राज्यमच्छ्वचाम् । ततः प्रभृति रोगार्त्तिरिव दर्शनदूषण ।
 स्वप्नेऽपि नात्यजत् सुहृदं घटितवैरिणं । भोगः सदासना चातिशूद्राणां तपसां फलं ।
 तथैव फलपुष्पांशामृतानामिव सन्निष्ठां । मानस्य हानिषमप्यतो भास्वतोऽधीनतां गते ।
 एकस्मिन् आदिष्ठाने स दृष्ट्वा मन्त्रपराक्रमौ । अत्यन्तचिन्ताचकितोनिद्रां नापत् फटाचन ।
 पश्यन्नेवाविज्ञं सुहृदपं सविषया दृष्ट्वा । आदिष्ठानप्रदोपोऽभूत्तमः संहर्तुमचमः ।
 दिजातिपीडया शालनिन्दया द्रोहचिन्तया । चिकिषया च तस्यान्दैर्धातन्त्रिचतुरैस्तथा ।
 प्रजापुच्छोदयेनेव प्रेरितो दुष्कृतोत्थिनः । चयामयोदुचिक्रिस्त्रोदिजराजमशेषयत् ।
 अगानोऽश्वेन्द्रेऽहदयमगमिष्यदि समे समन्ताग्नादित्योपतदहनराशियतिकरः ।
 किमद्रष्टव्यायन्तदुदयमग्रावितुहिनद्युतिपादाभोभिः । छतधरणितापोपगमनैः ।
 वर्षाद्विचतुरगनन्यान् जोषेपेस न किं ततः । आदिष्ठानोदये पर्येदिहैव स्वाहसां फलं ।
 शीरथेव ततः सुहृदं भीत्या पलायितं । विग्राम्य सद्ग्राजद्राक् संघोरो यमन्वतुः ।
 श्रीधनो गगिषौ तो दो मदीदयो वृषाविव । अन्योन्यशृङ्खलार्थं प्रावर्त्तते द्विजे खटे ।
 क्षाण्णया मोचिने सद्ग्राजे हंसेन संपति । प्राणोऽस्यका गौरभट्टः सुरक्षोऽशं मुदं यधान् ।
 तद्वदा गद्यन्तराभागतं करिकर्णविस्तारतां । पुंयथैव पतिहृद्भेगेभे संमसदा श्रिया ।
 भासोऽपि आदिष्ठानोऽस्य भावोऽकं सोढवान् पुनः । श्लोच निमिरम्कारं सहि तेभोवयोऽनुमं ।
 टण्डुरैः सह धंग्ण पुत्रराजोऽस्य मग्नवित् । सद्ग्राजं विनिग्रभं हंसभट्टं रणेऽवधोत् ।
 आदिष्ठानं प्रकरागो निषं पयस्वागमन् । अमन्दसूत्रममो कुन्दं निन्दति यद्वदः ।
 पुत्रार्थं जयोदपं परिश्रुं समुत्तुका । राज्ययोः समयासाभाषिभ्ताकुमभवसंतं ।
 धरादिदग्धभाशय प्रशारागमरादपि । अधिकारमरं राज्ञा पुत्रराजे समाधिपित् ।
 गौरवधार्थंशय तरुच्छङ्काय दर्शनैः । दिपक्षेव मदात्यय दिष्टोभूत्तुल्लङ्घनः ।
 शक्तिं मलिनेगमो शापधं कारिदेवि । पैशुन्दरधिमिर्नतं मानिन्यं न छा मयते ।
 भाने इत्येवमे धितेभ्योऽपराधितयस्य । अतिमैरयदा तेषां जाम्येषुदिप्रतामगाम् ।
 पुत्रार्थं हंसं स रदितुं खान् गरीरपति । शीघ्रोन्मरणाशङ्कं ममियेवमोशेषम् ।

११६

११७

११८

११९

१२०

१२१

अनर्थितर्पणं वित्तं चित्तमथानतर्पणं । अतीर्थदर्पणं देहं पर्यन्ते शोच्यतां व्रजेत् ।

दिग्गजेष्विव युष्मासु भूभारं न्यस्तवानहं । पुरुषोत्तमसंज्ञायै यते श्रेय इवापरः ।

१८६

साहिखानाणवः प्रेममन्दरान्दोलितस्ततः । वार्षीं सुधाकरकलामोक्षराय नवामदात् ।

असु सन्देहसन्दोहाद्दुरे तीर्थकदर्शना । द्वारं ययुः सुकृतयोगः प्रजापालनमनु वः ।

चिरस्य पालितां पित्र्यां हित्वा निःशरणां महीं । भैर्घृष्टेनैव सूरस्त्वमग्नैश्चाक्षुषे ऽसिधैः ।

देवस्य यदि तीर्थार्थमुत्कण्ठा वर्त्ततेतरां । आराधकानामस्माकं किमन्यत्कार्यमुच्यतां ।

व्यक्तमित्युक्तवत्येव युवराजे नरेश्वरः । ईषत्स्मितरुचा चारुं पुनर्त्वाचमवोचत ।

३०४

प्रजानुपालनात्पुण्यं केवलात् कियदर्जने । रसायनानामग्र्यं यदेनरुपरचक्षवं ।

देहात् इत्यक्त्वा निवसतोमहजस्येव ते तव । दृष्ट्वा पराक्रमं शङ्का मदशक्तौ कथं भवेत् ।

सतावदपि वाक्यं मे यदि नैवानुतिष्ठसि । त्वयि सङ्कल्पिताः शेषास्तदाशाः सन्तु दूरतः ।

निर्वन्त्येनेति जल्पन्सु तीर्थार्थं धरणोपतिः । युवराजं दृष्ट्वा त्वभारमग्राहयच्चिरात् ।

श्रीजैनोपाह्वयमदीनाख्यः सुरचाणोऽभवद्भवान् । चिरं राख्यं क्रियादेवं राजास्त्राग्निपमभ्यधात् ।

३०५

तीर्थदर्शनलोभेन स्वदेशान्निर्गच्छन् । न पुनर्युवराजस्य वित्ताग्नेनार्गलाक्षितात् ।

कोपघाराणि रत्नानि वाजिगद्धानि चापयन् । आतर्क्यवतीर्द्धिवाः सोऽप्यगात् प्रेमगौरवात् ।

मार्गं क्लृप्तं प्रयत्नेन विहिङ्गं तीर्थं कवाल्पतः । उक्त्वा मार्गं खडा राज्ञस्तीर्थशङ्कां मखण्डयन् ।

स्वगामात्क्षिरस्कारं मन्यमानेन मानिना । मद्देष्टेनाथ भूपालो द्वारात्तीर्थान्निवर्त्तितः ।

प्राप्तायां शरदि श्रेष्ठदद्यायामिव भूपतिं । मद्दराजस्तमादाय कम्भीरान् प्रत्यगात्ततः ।

३०६

भातुरागमनात्पुण्या मद्रासारयक्षद्रुपा । नवराजः प्रमादे च कानुत्ये च निमग्नवान् ।

सुहृद्व्यय समुद्रेषु युवराजो महामतिः । भातुः स्नेहाद्रुपं त्यक्त्वा राज्यत्यागं स्वयं व्यधात् ।

तत्र्यस्तं दिवसावधानसमये सुख्यं तेजो निजं प्रत्यूरे प्रतिपादयन्नतिशयद्व्याख्यस्वनेशभवन् ।

वर्द्धयञ्चकुलैस्ततोऽपि दिवसे श्रद्धानुबन्धाकुलैस्तोजाष्टद्विमुया नवेन हविषा यज्ञोऽस्तुर्व्यते ।

ठकुरैरन्विता राजा पवनः कुसुमेरिव । कम्भीरेभ्यो गतः सर्वदेवाधीश्वरैस्ततः ।

सुखं तावदगाद्विष्टं वीतनक्रां नदोमिव । ठकुरैरुविज्ञता मद्भक्त्यः कम्भीरमेदिनीं ।

३०७

अथ विलोषं माक्रान्तमालिशहेन भूभुजा । पित्र्यं विहास्यं तेन नतु सञ्जनमानसं ।

उद्यच्छेत कथं जडयुतिरहो दूरोऽसंज्ञाञ्जनो गच्छेद्दीप्तकरोन चेद्दिनकरो लोकान्तरं स्वेच्छया ।

वीरेणात्यवेहलया विरचितोऽप्यसौ जडः कातरः सम्भाव्य स्वपराक्रमेण विजयं वियं दणं मन्यते ।

शाखाभङ्गेन सञ्चायमुद्यानं श्रवगाहव । मण्डलं लोभयामासुस्तस्काराजपेवकाः ।

कातराक्षाम भूपालादनित्यन्ननिमन्यणः । यवनेभिरकंसरोयधाम्नाञ्जलिभिर्यवैः ।

अकार्षीन्मिच्छिनां शङ्कः शंकुचक्रीरिवाक्षिनीः । पौरनारीरुणार्थः स हारसमोहदूषिताः ।

३०८

महाकरमंदेनान्यैः पद्मसदुलतं भव्यात् । अक्षोभि मण्डलं खल्वैः सैरोमहगजैरिव ।

मन्त्रिमन्त्रैरवार्थाणां दिवसेष्वनिर्वात्तनां । रत्नसामेव कश्चीरास्तदा हस्तवशङ्कताः ।
 अराजकं वरं राज्यं न स्वामो तादृशः पुनः । अभूयशो वरं कर्णो न पुनर्लोचकुण्डलं ।
 सद्यः तुङ्गं वरोवाजी स्वर्खं वासो मणिर्महान् । स्वीकृतं यवनैस्तत्तद्यच्छोभावहं प्रभोः ।
 अकार्षीत् पञ्चपान्मासान् राज्यं स जडनायकः । प्रजापारपविशकेन न पुनः स्वेन कर्मणा ।
 मालिन्यं सुमनः प्रयाः प्रययते दैन्यं निधत्ते दृगः । सूर्यलोकातिरह्यं च कुहे संहारमाश्रयन् ।
 उज्जितः कमुपद्रवं न तरसा कुर्वीत धूमोद्भमोनेद्योतेतरां शिखी यदि महाज्वालाकडापाकुलः ।
 श्रीयिकन्वरदत्तस्य राज्यस्य षष्ठमात्मनः । निवारयितुं कामेन स्वतन्त्रो फलकाङ्क्षिणः ।
 महेश्वरपूषेन खुःखुरस्वामिना ततः । नवराजोऽर्थितो दूतैर्निजदेशागमं प्रति ।

मन्त्रो न चेज्जलनिर्धर्षहिरभ्युपेयात् काकस्येज वरपादपमुन्नतं चेत् ।

आखुनं श्वेद्वहनगर्तगुहाविमुञ्चेत् हन्तव्यतां कथमवाप्रयुर्वेव तत्ते ।

आशयो युवराजस्य महिषो दीयते ऽमुना । जस्यथं प्रति भूपालः क्रोधादित्यभ्युपेयत् ।

सैच्छच्छादितमाहात्म्यैर्हृदयैः सचिदैर्निजैः । अनिपिट्टाद्यममतिदूतैश्चमयेवतैः ।

युक्तोपेदितयद्वस्तुस्य दैराज्यमीविभिः । नवराजोऽयं लेखमुखेन प्रापयिष्युभिः ।

प्रमादलोभाद्यनैरतिमाचकृतस्तुतिः । नवराजजयोद्रेकश्रवणभट्टसहस्रैः ।

स्वैर्यैर्दैन्यचकितैर्निन्दमानोद्यमो नृपः । मसैकं जस्यथं जेतुं प्रस्थानमकरोत्ततः ।

अभ्यमित्रोपतां तस्य कश्मीरेभ्यश्च गच्छतः । आभ्योन्निवस्य संमुखं न निवाणं महोभुजां ।

यत्र यथागमत् सैच्छकटकः स मदोत्कटः । तत्र तत्र रजोत्थागात्तन्मूर्त्तमदृश्यत ।

पालनीयेषु देशेषु राजपुत्र्यादिपूजिताः । परदेशेस्त्रिवाकापरितः स लुण्ठनपराभवं ।

प्राप्तेऽप्यमुद्रतयालनामखानं महोपतां । सन्देहमित्यमन्दैः प्राहिणेनान्मभूपतिः ।

पत्तिलोकः ससम्पत्तिर्वाजितेविगराजिनः । भटारणोद्धताः कृत्ति कटके तत्र यद्यपि ।

तथापि च्छलवन्धेषु प्रसिद्धेषु महीतले । यूयं खुःखुरयुद्धेषु नैव नाम प्रगल्भय ।

वयमेव तु जानीमः खुःखुराणां रसच्छलं । अहिरेव भुञ्जस्य पदं जानाति नेतरः ।

अतोपावदयं प्राप्ताल्लेखाविधिनिहृये । भवङ्गिस्तावदधैव स्यातयं पर्वतोपरि ।

मद्रेष्यस्य म सन्देहोमन्दैर्यवनपुङ्गवैः । स्वयमालब्धे शान्ता मदसंमूढदृष्टिभिः ।

रामि मूढेष्वपेक्षेय मानादिव महोपरात् । ध्वजैर्भोयुचनेर्यातं खुःखुरेश्वलाङ्गिया ।

धावदधवत्सलोदात्तनीयमि महीतले । हर्षभोरससम्भेदे मज्जति स फणोदरः ।

अयत्तुष्टोऽस्यभक्तिं भुतले भिक्कमाक्षिते । क्षीराः प्राणान् प्रतापाग्नौ तवाजुङ्गवुराहवे ।

आमिमाहस्तो राजा निन्द्यो प्रवदते यथा । अभास्यदुर्महद्देगादभ्यत रणार्थे ।

विशान्धरणात्यकारनिकरपत्तस्य सूर्योदयं हेमन्ते हिममाहतेर्हृतधृतैः पुष्पाकराभ्यागमं ।

दुष्टप्रापितजितराजगतीर्निर्दोषयोगं प्रभुं लोकभोजनप्रदम्यन्निज निवर्तं काकस्थामुञ्चतं ।

श्रीजैनोत्तमदीनोऽय कर्मोत्तमपकम्पयः । अनुकूलो विधातेव प्राविशद्विजयोऽर्जितः ।
 सतां सुत्या दिशां मेर्यां मुखानि ध्वनयन्नयं । पैरार्थां प्राक् मनः पद्याद्वाजधानीं नृपेऽविशत् ।
 धोनेर्यन्त्रं जनस्योहो जातं राशोऽभिप्रेकतः । प्रतापेवैरिणां शान्तस्योत्तमं कृत्वाणि विभ्रति ।
 तन्नोतिः पूर्वराजेषु कुण्डोत्कण्ठाः प्रजावधात् । गुणातिशयिनो या च शक्तेरुत्तरेष्विव ।
 पूर्वराजवत्स्याः स विनष्टानवयवभृत् । शिशिरोपहता वक्षोर्वधन्तद्व भूपतिः ।
 परस्परार्थिकं शूद्रं जयद्विदुर्लभयानपि । शस्त्रैर्मन्त्राजितास्तस्य मन्त्रैः शस्त्राणि च प्रभोः ।
 कान्याङ्गं वदनं वाचा यियोरः चमया मनः । अतं पश्यन्मयादूरं कीर्त्तिरोर्यावमादिव ।
 राशः कलिदशमथे धम्यां साघाव्यपहृतिः । अन्तर्दमेव शूद्रमेव शूभा कृतयुगस्य वा ।
 भागे सखा नये मन्त्री विवेका शास्त्रनिर्णये । श्रीमहम्मदखानोऽभृत् कर्मोत्तमस्य सोदरः ।
 किमन्यद्रान्यमेवासीत् कृत्वा समरवर्जितं । श्रीमहम्मदखानस्य कर्मोत्तमप्रभावतः ।
 वपन्तद्व कामस्य भूपतेरभवत् सदा । सुःसुराधिपतिस्तस्य मृत्युव्यभधिकप्रियः ।
 दुर्धनस्यां निवार्यार्थं देशेऽस्मिन् खेच्छनाश्रिते । इति राज्यपरिप्राप्तिकर्तुं धावदचित्तयत् ।
 तावद्दोहोचितं कर्म द्रोघधरो राजवज्रमैः । अष्टद्वैव महीपालं नीता वीतभयैः स्फुटं ।
 ययो दिशि श्रियं साधौ सुखं लोकेषु रोपयन् । यथात् प्रक्रममन्त्रं तं यन्मन्त्रुदमूलयत् ।
 एकान्ता तिग्मता भानोर्चादिमाश्रितः पुनः । सद्योजेतुनिवापुष्यत् तत्सर्वगम्यो श्रियं ।
 अष्टद्वानव सज्जिते तद्रुणान् वर्षयामि किं । शूद्राणां गुहामध्ये कथं हस्तिपतिर्विभ्रत् ।
 तस्माच्छेत्तद्वचिचे मुकुटे सूर्यं विम्वत् । न्यस्यामि तद्रुणास्त्रानमव चिचे त्रिविक्रवत् ।
 श्रीतोष्योरिवोष्णादौ विषुवेऽहर्निशोरिव । तस्य मानोऽभवत्तुल्यः खे परे वापि दर्शने ।
 राजा वणिगिवात्यर्थं तुलायाः पुण्योरिव । साम्यमङ्गं दर्शनयोर्नाचमिष्ट कथञ्चन ।
 शान्ते विद्वान्ममे सिंहैर्गगादव न पीडिताः । तुरुक्के, पुष्कसभयैर्गोक्षणाः पूर्ववत्तदा ।
 दोषाकारेण सूहेन येषां सङ्कोचिता स्थितिः । व्याक्राम्य ततोभास्वान् गुणितस्तान्नोपतिः ।
 रत्नैरधोगतिं प्राप्ता कुन्धेवोद्धृत्य भूमना । विद्या प्रवाहिता तेन गुणिना गुणरागिणा ।
 दोषच्छेदकरो राजा क्रमाद्विषगिवानलं । कर्मोत्तमस्य सदाचारमपोपयद्रुपक्रमैः ।
 अष्टद्वारागद्वारो राजा प्रकृतिद्वयैः । दर्शनानां सधातुनामित्रास्त्रममो भूमत् ।
 कर्तुं धर्मैष वलिना मात्स्यन्यायप्रवर्त्तिनं । अष्टलोकैः सतेजोऽधाराण्यस्य सचरणं ।
 स सुहृद्वत्सलमृदुहायाः शूद्रये सुवः । प्रतापार्पितं भुवं दीप्तमहाकाशमजिज्वलत् ।
 राशः संचित्वान्मन्त्रप्रपञ्चं पश्यथा स्थितिं । त्रिगीप्रथेव तस्यारिवर्गः पश्यतमाश्रयत् ।
 अनित्यवाचाविदेषिन्मयस्यतिर्भस्तः । नित्यान्ताः स्मारिर्धर्तुस्तस्य प्रत्युत गर्हणा ।
 श्रोतोऽपि काश्यपोऽक्रः श्रद्धानेवाभ्यधेययत् । योषि यार्थां करोत्यर्कः सतारे मत्तु सोदुपे ।
 नाजिगोषत् स तेजस्वी शूद्रं विम्वद्विषया । हरिर्वासारिवोभेन हिनस्ति न हि हस्तिनः ।

श्लेषु तद्विषोभानुप्रतापधिवशम् । प्रायश्चित्तोयितुं यच्च तपस्तपुवमाश्रयन् ।
 प्रार्थयन्तं महीषोऽपि नोत्थयेन स जातुचित् । राकेन्दुर्न निशारक्षं विना जालयुदेति यत् ।
 गर्भं प्रवृद्धावास्तव्या होना मैव चपं गमन् । इति भीतिविद्वा राक्षसं तेभ्योऽबलिगृह्यत ।
 वैरकीर्त्तिर्जुहोतु खं विक्रमस्य वियोगत । वताग्निसदृशं राक्षसं प्रतापे सहितं तृश्रया ।
 दिक्षोऽश्वीषितं जातु जस्यं शरणागतं । द्रोणीगुहासु सोऽगच्छन् तमेऽद्रिर्विश्वमास्करात् ।
 तस्मिन् शमितिरिच्छाणी विनेतरि दुरात्मनां । जयापोडपुरस्वस्य भूमिदेवस्य कस्यचित् ।
 शस्यमाभिलाषाद्वा विधातुर्वी वियोगत । तदा चित्वायगाद्वैमुर्ध्वैर्वाशा सुधाभुजां ।
 गतामडवराज्यं स तीर्थक्षानाय जातुचित् । खां परिज्ञातसङ्कोतां परिज्ञातवान् द्विज ।
 सनिद्ययो गृहं यान्तो सायन्तमनुगम्य गां । विवादमकरोद्देशस्त्रामिना सह तत्र स ।
 तौ लोभनिन्दययस्तावशान्तकलहावभौ । महीपालसभास्थाने विवादं कर्तुमुद्यतौ ।
 तथोपशक्तयोऽजैतुमुपपत्तिं परस्परं । शृङ्गाटानि परीक्षार्थं गोरोधे व्यकिरन्मृगं ।
 सा दास्ये यमनाभ्यामाच्यौषमाघ्राय सस्पृहा । गौरभुंक्त फलानीव नतु तत्कान्तिविर ।
 सभाया राजनेपुष्यं स्ववयस्कृतनिन्दयात् । दण्डोवाजिग्रहदण्ड भाण्डं राजा दिग्गमना ।
 तस्य दाविष्णुदक्षस्य प्रजानां हितहेतुना । पुत्रे मन्त्रिणि मित्रे वा दुष्टे बालप्येत चमा ।
 अपराधं विना जाया लोके निग्रन प्रियोऽपि सन् । सेरेशोऽपि यत्रो वधं भूमेन सञ्चित ।
 शत्रुपक्षे निकारं स चिपत् चित्तिपुरन्दरं । अक्रोदादरं निष्ठा योगिनां नययोगिता ।
 पराक्रमस्य नीतिय तस्य तेषाञ्च भूभुजां । कर्षणा च विवेकस्य यस्मिन् राजनि राजति ।
 कामोवियोगिविगैष करोत्पचिति सदा । निर्विस्कारं सरोयोगिवर्गस्थापचितिं व्यधात् ।
 धैर्या भीमगुणा यस्मिन् वसन् वसन् । क्षान्त्यव सागराद्दृष्टा विषासृतजलानला ।
 क्षिरं स्यैरुपात्ता रियं प्रत्ययिर्भ्यां धनयद । तेन धर्मप्रवृत्तेन सद्गुणेन निवारितं ।
 केनापि हेतुना पूर्वं लौखराजदिग्गमना । भूयस्वदप्रकाशे विक्लीतेऽलेख्यपूर्वकं ।
 मानानां मोनराजादिपुच्छाणां तमुदीर्य स । विक्रयान्दे प्रह्लाधं लौखराजोऽगमत्तत ।
 मोनराजाद्यमार्थान् प्रस्यपाहैरभुञ्जत । अविक्रीतमपि प्रस्थनवकमलिभिमत ।
 एवं हते दशप्रस्थो भोगे तैर्मन्त्रिभिरिहं । नयभोगाय फण्ड कृतं विक्रयपक्वे ।
 विक्रीतं प्रस्यदप्रकमिति वर्णानलेख्यम् । तेऽस्मिन् राक्षसि विचारश्चेनोनराजस्य नन्दन ।
 यत्कृतं भुवं राजमभायामदनाधिपं । प्रत्ययिभिरयानीते तृष राजाश्रया नृप ।
 युक्तिं सलिन्यान्तर्वाचयित् चिपत्तत ।
 गच्छेयु मयवर्णेषु पुराणेषु स्थिरस्य । मूढस्य भेके विक्रीतमिति सभ्यामवाचयत् ।
 राजाकीर्त्तिमर्धं भूमि कृष्टदण्डमहत । प्रजां शुचं खटाभीतिं प्राप्नुवन्त समतत ।
 इन्द्राणां भवं कदापि कुहते कान्तावता पुण्ड्रं विद्यन् विद्युन् विद्युन् तन्निधयन्ते योभतरोर्भारिद ।

५६

५७

५८

५९

६०

वेधाः सत्पुत्रस्य सर्वजगतामाह्लादनायोद्यमं कुर्वन्मानयदर्शनेन कुरुते भोतिप्रकाशं चरं ।
 अवाधिततरां कष्टे विषस्फोटः कदाचन । प्रकोष्ठं भूमिपालस्य प्रजानां हृदयञ्च सा ।
 माघमासीव पुष्पाणि चैच्छप्रालेयवाधया । न लाभोविषवेदानां देशेऽस्मिन्नभवत्तदा ।
 यज्ञा गारुडशास्त्रज्ञः शिवमष्टानृपानुगैः । अत्रान्वियद्विराप्नोऽय कूपोऽध्वन्यैर्भराविव ।
 चिकित्सायां विदग्धः स चैच्छभोत्या व्यलम्बत । स्फुलिङ्गदग्धः पुरुषः स्पृगत्पि मणिं विरात्
 स्वयं दत्ताभयाराज्ञा प्राप्तस्तमुदमूलयत् । शिवमष्टो विषस्फोटं करोव विषपादपं ।
 तस्य कीर्तिः सुखं राज्ञः प्रजानां हर्षसन्ततिः । प्रारोहंस्तोषि विस्फोटे तत्रैकस्मिन् विपाटिते ।
 तुष्टेन भूभुजा दत्तां यथेष्टमपि सपदं । नैचिष्ट शिवमष्टः स यत्नात्मेव वराङ्गना ।
 त्रयदण्डं निवार्य सः । दिजानां जातिरक्षार्यं रौप्यमापमकल्पयत् ।
 स्थापितोद्यमसीमायां धामेभ्यः प्रापितोद्यनं । अरण्येऽरण्यानाथश्च पान्यस्तेन महोभुजा ।
 हासाः श्मशानदेवीनां स्रग्भङ्गं प्रतीव तं । प्रतिस्नानं विमानानि प्रेतानामच्युतस्तदा ।
 चैच्छैरुपद्रुतां क्षौण्णमक्षौण्णकक्षौण्णनृपः । उदहार्यात् क्रमादेवं दानवैरिव केयवः ।
 उच्छृङ्खान् स गयन् भङ्गं निन्नानापूरयन्नृपः । स्वकीर्तिंवीजवापाधमनुदातां सहो व्यधात् ।
 भूपतेः परदारैरु निष्कृत्तिकमयं व्रतं । अमञ्चत परं तस्य परचोपरिरम्भे ।
 सम्यग्दग्धलेनाथ सर्वज्ञेन महोभुजा । योगतस्त्रिकलाचार्यैर्महत्तमपदे कृतः ।
 शिवमष्टस्त्रिलोकः सर्वहगणनापतिः । मोषानान्यभयन्तस्य पदारोहे दिजन्मनां ।
 मेदिन्याखण्डलसागीत् विक्रमेव रसश्रिया । अखण्डं रसपाण्डित्यं वल्लकुण्डलवेवया ।
 कर्पूरमष्टोयः श्रीमान् प्राणिरथो महोभुजः । गुणिनां शरणं चक्रे स्वगुणैः सुरभिं सभं
 पूर्वान्दग्धमक्षारादुत्तरान्दग्धसिन्धुतिं । रूपमष्टोविदस्त्रासीदिनैव गणितयमं ।
 श्रीरामानन्दपादानां वाप्यव्याख्या कथं चर्यं । वी .. तेदारदाक्षौणी
 गान्धारबिन्धुमद्राद्रिमृजस्तस्य भूभुजः ।
 शुद्धे जितं ततोवहं सुसुरेष्टेण भूपतिः । मानदेवं मद्राजमाज्ञया निरमोचयत् ।
 राजा राजपुरीराजा चण्डाहुभङ्गमात्रेण रणसहस्रोत्थयत् ।
 उदभाण्डपुराधीशं बिम्बराजोपहृष्टं । सकन्दुकमित्रेत्याय मुहूर्तमुद्धरपातयत् ।
 भौष्टभूमौ महोष्ट्रेण गोमर्दने कदाचन । बाणगौरखरास्त्रेण गुणैर्लोकत्रयं रञ्जिताः ।
 सर्माजिते शयादेशे क्रूरदेशे महोपतिः । सुवर्णपुटप्रतिमां यवनेभ्योररत्न सः ।
 कपाक .. कथंस्तस्य निकषोभैः कृतैर्जसा । अप्रकाशां प्रतापोऽय स लूननगरीं व्यधात् ।
 केवलं हृदयं गृह्यन् भौष्टानां गामवत्तदा । भूमिपालमयावेमात् कोषोऽपि चिगसञ्चितः ।
 प्रकृतोनां ददद्राजभेष्याधायथोचिते । प्रत्यवेचामन्तर्पात्स प्राचीनामिव करैकः ।
 नासद्विष्टेव तत्रापं तुलां शार्ङ्गपिनाक्योः । दूरकार्थार्थवाधिन्या धनुमन्ताभुजा पुनः ।

६१०

६११

६१२

६१३

६१४

६१५

असं यत्तमसं कुलानि वचतो नेतुं सदा वाञ्छन्ति क्षीणं तं वसुनाभिपूर्य्य शशिनं समर्द्धयत्यञ्जया ।
 काश्यपामवकाशमावधत्तनां शाखामुखैरुद्धतो हृत्पादुष्टिभैरस्ययोऽस्य कतमो भनोस्तुखामर्हति ।
 सद्दराजसुतं राजा मेखस्तं यमवर्द्धयन् । अद्भुतद्विविणं तं स द्रोहोति निरवासयत् ।
 मकदेशागतो जातु पुष्पकाडमरं वहन् । सद्योस्तवामा यवना राजिन्ने तमुपागमत् ।

गुणान् विकल्पमानं तं गुणिरागो नरेश्वरः । उपागच्छ..... ।

स तस्य पटहस्येव राजापश्यत् क्रमादधौ । अन्तःसारविहीनत्वं परीचायां विचक्षणः ।
 खेच्छमस्करिणि क्षौणिप्राणेशानिगुणेषु वि सः । प्रेमाणं नामुचत् पुत्रे पितेव कहराणवः ।
 प्रदोषस्येव तमसं दुर्जनस्येव विद्युतां । दोषाणां वज्रता तस्य प्रजाः समुदवेगयत् ।
 तस्मिन्नावसरे कश्चित् योगिराजो जितेन्द्रियः । न्यविचतोन्नते स्तम्भे योगाभ्यासस्य सिद्धये ।
 स्तोत्रापरि नवाद्यानि निराहारमपश्यतः । तस्यास्मिन्नेव मर्हस्यो राज्ञः पुत्रमजोजनत् ।

तपस्यनष्टया तस्य तत्र तत्त्वमं दिने । राजस्य नवमं पुत्रजमकाशमशेषवः ।
 अत्ययदर्शनदेपाकदिरामदमोहितः । स खेच्छमर्हितो योगिराजैः तमवधीच्छरेः ।
 सन्तर्पणैर्लिनेः स्यूत्रेणानां तदिदोक्तमात् । भूतले पतितं शम्प्यरेपवादैश्च राजनि ।
 पृथ्वीनाद्योऽथ तच्छ्रुत्वा गृह्यार्थमिव मग्नवान् । भोद्रीभोक्तुप्रार्थयत्यथैक्यचिन्ताणवेषु सः ।
 प्रथमोद्भूतपुत्रोऽपि तस्मिन्प्रसिद्धि महीभुजा । नाद्यायि नाभ्यवाहारि व्यावहारि न नाकपि ॥
 अन्येषुभूतनिः पृष्टणानिगुणैर्कोविदः । हनुर्दण्डं यथं गृह्यन् कहराद्यन्तितोऽभजत् ।
 प्रतीपं सारमारोप्य प्रतिहृष्टं परिधमन् । नरमूचाभिर्विकस्य कूचस्य परिकीर्त्तनं ।
 धीवनं सन्ध्याजानां प्रेतामैर्वाह्रमन्ध्रं । जीवन्मरणमादिचदण्डं तस्य हृत्प्रायतेः ।
 राजनि ध्यानहीनानि दिक्कैवागन्धवद्धानि च । अपतन्नाकपुष्पाणि घोरराघीर्षचनानि च ।

मद्राजदुहिषोः स सत्तरस्तनयान् नृपः । यथा दम्बरयो राजा जनकान्तानजोजनत् ।
 व्याघ्रादादामंघ्रान् स रेज्याजानस्तथा परः । खोजाजसुरघयाभो खेदरामस्य संमितः ।

धीराश्वश्च मयनात् परतः सुधादिरद्वानि तान्यनुपभोगनिरर्चयन्ति ।

योनीशान् भयमन्तो क्रिष्ट पाचदामात् स्तुभ्यः स मन्दरगिरिर्गिरिराजनेमः ।
 शरीरभटपतिम नद्यादामुविनाकसा । संयोगात् सप्तलोहस्य यमसिद्धमजोजनत् ।
 राजस्य नृपसुरे सैव कुक्षो प्रापय्य मणिर्जा । तयोर्मिर्चयंकेनैव दूषया विनिवारिता ।
 मन्दरेणमरी कुक्षामारताय महीपतिः । अफारवचचधरं सागरास्मिन्निशानि ।
 सगराश्च एतां विधदधराभे शिते पटः । कुक्षपाकारपन्द्रेयं वरासायं स्तुभेः पदं ।
 बाह्यरात्रा दिशः सप्तबाह्यरात्राय योदितः । बाह्य भ्रमपुरी रात्रा साराभे निरमोघत ।
 अश्विपुत्रभूतेः सप्तभोजदमोन भृगुजा । कुक्षामारताः हृत्पादुष्टिभैरस्ययोऽस्य कतमो भनोस्तुखामर्हति ।
 निम्निर्गिरि गङ्गापानागन्धं य पिने जले । किं पुनं मानधनेरगमुना किम् मानधं ।

सायाहारा दिजायच सायाहाराद्ययोषितः । सायजेनपुत्रीराज्ञः करालेनिरसीयत् ।
 श्रवन्तिपुरममौ च कान्ते दन्तेनभूभुजा । कुल्यावतारिता तुल्याशालिष्यत्तिमाश्रितो ।
 गिरिमार्गेण सधगङ्गायामानसं प्रापितेजसे । क्लिप्तं मानसे नेदममुना किमुमानसं ।
 व्यडम्बदत् स्ममूर्त्तिर्या मानसप्रतिविम्बिता । विधाय तत्तटे तेन नगरी सफलपिता ।
 श्रीमान् सुव्यपुरात् पारेवितस्तं धरणेनृप । संयोज्यं प्रसरत्तापय्यापदं स न्यवारयत् ।
 आप्रद्युषिगिरिप्राप्तादमग्नपुरावधि । मठापहारहृष्टायां स जैननगरीं व्यधात् ।
 स्वर्गे वेत्तुमिवोदस्तादुन्नतैरग्नैर्वह्निभिः । सङ्क्रान्ता जैनगङ्गायां फणिलोकस्य यागमत ।
 जैनगङ्गां रणस्वामिप्रसादं प्रापितां हतौ । व्यसिस्तरत् स्मरयथा हरिपादकुल्लहत् ।
 पारेसुव्यपुरं स्नानगिरिसंज्ञां पुरीं व्यधात् । कैलासाचतुर्ध्वं प्रसादेरभिधृषिता ।
 सिद्धचैत्रे सुरेश्वर्या प्रदिष्टेवितसद्यथाः । राजधानी निषिद्धारिर्व्यधात् सिद्धपुरीमसौ ।
 प्रसादशिखरे राजा मार्त्तण्डामरनाथयोः । राजधान्या व्यधात् सौधधौतदूरनभस्ते ।
 सुभिचं सुव्यराजेन पूर्वममृक्कृतं किल । ततः प्रसृत्यतीतेषु बह्व्यपि च राजसु ।
 प्रजानामन्तपुण्यत्वाद्वावहृतं मनागपि । तपोबलात् पशुवितं पुष्पितं फलितं तथा ।
 श्रीजैनास्त्रमदीनेन घुगपत्तद्वाधीयत् । तपसामतिशुद्धत्वात् किमिव शापकं परं ।
 पूर्वपुण्यसधे राज्यात् पतन्त्यस्य मक्षोचित । तस्य जन्मान्तरे राज्यप्राप्त्यै राज्यमभूत्प्रभो ।
 स नदीमायकाः कला धरणोर्देवमायकाः । अयहारानुत्सापो दिजेभ्यायददात् सदा ।
 वराहचैवनगरविजयेशानंकादिषु । सप्तदानेन स आसमपि गोत्रभिदोव्यधात् ।
 भूमिविजयभूजादिहृतचिह्नं मक्षोभुजा । निऋवप्रागभावाय धर्काधिकरणं हतं ।
 योगयापोडदेवेन भातोनागप्रसादतः । स दण्डमिव तस्यादात् तां तावकरोगिरिः ।
 मणीन् खनिभ्यद्यालभ्यांस्तद्राज्ये भूरजीजनत् । ये जैनमणयः ख्याताः पद्मरागमदच्छिदः ।
 हरितां शैक्ते नीतशिकताभ्रमदं तदा । काश्चनं काश्चनच्छायां विधुषोकेरचोयत् ।
 हरिस्तुवर्णात् पटंशो याश्चो भाविमिरीयरैः । ताम्रपट्टेऽलिखद्यास्त्रावायमेवं नरेन्दरः ।
 नगराधिहतः काचडामरे दुस्तरे पयि । क्रोशमात्रं व्यधात् सेतुं नगरान्तः श्रितामयं ।
 नाभैव सेतुदानेन तेन पद्मात् समुद्धृतः । सकलैऽपि अनौ मध्येनगरं पुष्पशालिना ।
 विषये विषये चक्रे शिवभेष्टा मठान् पृथून् । अन्येऽपि सविवा राशौ धर्मशास्त्रावह्वयधुः ।
 पद्माकरस्य मयमाय गजाधिराजावभ्युद्यतौ सततमेव तदम्बुदुत्तौ ।
 तावत्स्वराकरि रमादिह सातिमत्तौ कला चण्डादगमतां स्वयमेव मार्गं ।
 सयोधमूरे धाचैधौ भूपतेरेकगोत्रौ । दो रज्ज्वास्त्रेपिणवास्त्रामन्योन्यविभवांसौ ।
 राशा तौ शरितकौधौ खेददालिष्यमाश्रितौ । हलान्यत्रमुत्पिञ्चस्त्रावभवतां चिरं ।
 कदाचिद्रूपतेरये पृष्टः भूरेण वाक्प्रतैः । भवोदठकुरः हस्तभ्यं च संमकानयत् ।

न्यस्तशस्त्रः स रजनौ गच्छन्मिदपरिच्छदः । रञ्जं लब्ध्वाय शूरेण मसोदः ठक्कुरोहतः ।

विस्त्राद्यैष्ठकुरेस्तस्य भाद्रमिः ख्यातपौरुषैः । हनुमभ्यर्पितं शूरो भूपतेः प्रेमशालिनः ।

२८

शूरो सानुचरे विस्त्रठक्कुरेण हते सति । प्रसादमगमत् कीर्त्तिष्ठकुराणाञ्च धीसदा ।

तथा स योगिनां मानमभूद्भूलाकवासवः । तेषामप्ये ययामद्राजाद्यैर्लब्धितं श्रवत् ।

सदं सयोगिनां भोगं यागं तेभ्योऽयहोमृषः । कुण्डलं हेमपात्राणि दुकूलमपि दत्तवान् ।

क्षित्वा पर्वतपक्ष्मीरपि गवाः फेणेन हत्वाप्यर्द्धं कृत्वा यज्ञमर्तं त्रिलोकविजयी कीर्त्त्या न हर्षितः गतः ।

इन्द्रः पीतसितासितारुणहरिद्वर्णं विधत्ते तनुज्योतिर्धूमसमीरनीरघटनामात्रेऽप्यसारे घने ।

भूतानां भाविनां वापि यदशक्यं महोभुजां । तदिष्टसाहसो राजा कीर्त्तये कर्तुमिष्टवान् ।

कर्त्तव्यं साहसं यदशुचितं यदयं नृपः । कालस्थानवधिलक्ष्यं विपुलनेत्रं च चितेः ।

तत्तत्सम्भाव्य सार्थं स भाविभिर्भेदिनीयैरः । दूरादभिरिवाप्यतो रत्नेष्वधिकदीप्तिषु ।

साहसैश्चेकमादातुमपि प्राप न नियथं । उपचारैर्दरिद्राणां संभोदादरमानसः ।

न तोषितः श्रुतैराज्ञामतोतानाञ्च साहसे । अगम्येष्वपि भूपालः शैलेषु च सरःसु च ।

शब्देद्यैर्ध्विष्व कविसूतः समचरन्मुषः । वर्णशामित्रवाक्यानि श्रवहारसमुत्सुकः ।

राजा नीलपुराणादीन् पण्डितैर्भ्यस्ततोऽप्युच्यते । चिन्तान्तराणि संत्यज्य साहसैकमनुसुक्तः ।

कदाचिद्धरणीपालश्चिरमेवमद्विजयत् । देहस्यैव त्रिलोकस्य नुयवत् चितिमण्डलं ।

प्रधानं तत्र कस्मोरमण्डलं नयनं यया । शैलराजद्विषाः पञ्चतुलां यत्र बहन्ति ताः ।

तारामण्डलवत्तत्र महापद्मशरोवरः । महापद्मासदं त..... मण्डलसोदरं ।

तदापूर्य कयसिषेत्किं... .. क्रमात् । निर्माणं शक्ये कर्तुं तदा राज्य ।

२९

अगाधवलिलच्छन्नकोमाष्टाविंशतिप्रम... .. । शरोराजः सहि महानाशयो महतामपि ।

...धवि खटुं तत्रोपाय शरोदरे । नावास्त गदवान् मयं योगीवात्मानमात्मना ।

षडैवाहुतकसौलमहापद्मशरो महत् । नागाहन्त नृपाः पूर्वैर्तरणैर्महामहिमः ।

तपःप्रभावाद्देव्यादा कार्यगौरवतोऽपि वा । स्तलवत् कलिले तत्र स राजाश्वसरसुखं ।

पृथेतथा पिरतरं पन्चिषिष्यमानं चिन्तामणिः किल ददाति तदेव मान्यत् ।

चिन्तास्य चापि यदगोचरतामुपैति तत्तु प्रपच्छतितरां वत बुद्धिरजं ।

३०

तस्य हि चितिपालस्य निरालम्भमतेः सतः । परमः स्तुततां कर्तुमुपायः प्रत्यभादयं ।

श्रितापूर्णप्रवहैरुपयुग्मिपातितैः । शैलशृङ्गैरिवाग्नेधिमिमदापूरयाम्यहं ।

हतामिर्लोहमहाभिः पशैर्मिर्देवदारुणैः । न क्षिद्यन्ते न भिद्यन्ते शिलाप्रवहणादिभिः ।

ततः प्रत्यागतो राजा हृद्वागावहूयैतुक्तः । अश्वगात् हारणं तत्र ते पैत्रं नृपमभ्ययुः ।

हारिकेश्वर इमा तस्य पुरी सन्निमतो किल । पुरुषेभ्ये चक्रेव मनुजानां समाश्रिता ।

३१

मर्यादेवता तस्य महापद्मः । मित्रेतां दत्तुर्भोजान् पुत्रवत्पथं पाशयत् ।

कलिकालयलात्तच दुराचारनिषेविणः । .. जमास्तद्देशवास्तव्याः प्रापुर्द्वेष्टं दिनादिनं ।
 अथ कर्मानुसारेण विपर्ययासानुबन्धतः । क्रोधं नागपतिर्थातो दृषणादिव सज्जनः ।
 अनुजिज्ञतनिजाचारं कुशकारं स कश्चन । खत्रे वदन् दुराचारान् पौरान् मञ्जयितास्यहं ।
 नागः प्रजादुराचाप्रजा प्रहयतीति तं । प्रातर्ज्वदन्तनहसन् पौराः पशुमिवाखिलाः ।
 कणाश्रेतोक्षसदा रिधाराशब्दभयङ्करः । नागराजोऽयं नगरीं वैरोवावेष्टयञ्जलेः ।
 मन्वान् पिठस्तु वप्रपु नागेषु प्रणमत्स्यथ । रुदत्स्यपि च वल्लिषु नास्याभूदमवदरः ।
 भयादालेषु पुच्छेषु कण्डल्येषु योपितः । वाय्पमुक्ताफलैश्चक्रुः पूजां फणितैरिव ।
 पादादङ्गं ततः कण्ठं ततः स्कन्धं ततः शिरः । प्राणादव सताज्जमुमाहृष्य भयविक्रलाः ।
 सर्वोष्णानि नारीणां शृङ्गारीवानुरागवान् । कम्पमानानि लोलः स जलपूरः समसृष्टत् ।
 द्रुखं दीर्घं च स्रक्च स्थूलञ्चाणु महत्तथा । अन्यकारद्वाक्काद्य जलपूरौ व्यजृम्भत ।
 अगाधे बलिले तस्मिन् खलस्यमोषहस्ततः । फणिराज स्थितिं चक्रे विपिने सज्जनो यथा ।
 कालियः स हि नागेन्द्रः पदाक्रान्तो मुरदिषा । शिरस्थुत्पन्नपादत्वाक्छापद्माभिधां गताः ।
 नष्टान्याजयितुं भूय कम्प्योरानिच्छतोदरेः । अवतारस्त्वमेतत्ते सिध्यत्येव धिक्कीर्षितं ।
 राजा श्रुतेति स खत्रे चणमेवमचिन्तयत् । एवंविधानि कार्याणि विधेयुः कथमन्यथा ।
 प्रजाचारविपर्ययावात् नाचमिष्टं पुरं कथी । ना निष्टं महतेऽप्येवमपि तादृशसु महान् कथं ।
 नागराजोचितञ्चक्रवर्गोच्चमहमत्र तु । स्वसम गौरवघटिकारम्भ भारभे ।
 उल्लोलसरसोमथे वर्त्तमाने महास्यजे । पवित्रे विजने चात्र विद्धिं यास्यन्ति साधकाः ।
 चिन्तयित्वेति भूषालः शिलाप्रवहणैर्दृढैः । उल्लोलसरथो मध्यमयगाधमपूरयत् ।
 सरः स सुतस्तस्य स्थलोभूतेऽयं भूवतिः । मध्यदेशे महाराज न लङ्गां विनिर्गमे ।
 अग्रे तस्यैव सरसो राक्षसैश्च प्रसादतः । जयापीठमहीपालः स्वसमावमदापयत् ।
 हेमन्ते विशदृष्टाटकुक्कुटारुपादिना । श्रीजयापीठकोटस्य द्वायतेऽगाधवर्त्तिता ।
 उल्लोलस्थानभागेषु सुय्यकुण्डलकादयः । दृश्यन्ते बहवो यामा विशालसदनादिताः ।
 गिरयोऽपि निमज्जन्ति यत्र तत्र तु स व्यधात् । जैन को महाटङ्कां तं निधायाधिकारिणं ।
 स्यभाण्डा .. शिन्धकौश्रान्युत्सवमतिं । राजधानीमहाद्वारयोधमा योजयत् पुनः ।
 हिमाचलशिखार्दपङ्कटप्रासादमेदुरां । कमराज्ये स्फुरद्वाज्यः सुरबाणपुरं व्यधात् ।
 जैनकोटं घटितारिरिदृशालि समन्ततः । तत्तत्पट्टपताकान्तकानां राजा विनिर्गमे ।
 कीर्त्तौद्धारेषु सर्वेषु निर्माणेषु नवेषु च । आशाराशोवभो देहकृष्यमाण्डपतेय धीः ।
 महापद्मसरसोरे जैनोपपदशालिनः । पुरमण्डयिकाधोपास्तया श्रीजैनकुण्डं ।
 स जैनपत्तनस्यापि विदधे धरणीपतिः । मूपते, कोमलकरा मनोह्राक्षणाद्वितः ।

२१२

२१३

०

२१४

२१५

२१६

अभिराममहे। दन्ताकृष्णायस्रभाभवत्। अनिघ्नं कृष्णानिघ्ना नरेन्द्रोऽस्मत्कृतान्।
बन्धयन्निगडेगोठं मृत्कराकारयन् सदा।

निर्दिशन् यमघा शूभ्रा दिशेनूपतिरादिशत्। अवधं खगमत्स्थानामनेकेषु भरःसु सः।
अथ जातु ज्ञतां चौरैर्गा परिज्ञाय कश्चन। कन्दन्तं मृमिपः शृङ्खलैरांघ्रायाथटौकयत्।
वयोचलणसमर्द्धं विना गोभुङ्गग्रहजतां। सभाचोभेण हेतुं स सत्यवाक् प्राण्णोऽग्रवीत्।

६६

तिलकादिव देवास्याः सज्जामुग्रशृङ्गता। राज्ञा पृष्टे वदन्येवं चौरै मूका सभाभवत्।
परोच्चार्ये तिमिखेदे राज्ञा गोशृङ्गयोः कृते। कुटिलत्वं व्यपेति स्म प्राक् चौरस्याय शृङ्गयोः।
एवं बुद्धिप्रकर्षेण व्यवहारविमर्षतः। अमात्यपर्यदेहर्षचित्तात्कर्षमजीजनत्।

प्राङ्निवाकः क्षमाबुद्धियुक्कण्डलरञ्जकः। राज्ञोऽवहज्जामारं गणनापतिगौरकः।
धैर्दन्तमुपकारितादुक्तोचद्रविणं स्वयं। कालान्तरे कृतप्रेषु तेज्येवाख्यानमण्डपे।

६७

प्रकाशयत्सुतं भारं कुपितेन महीभुजा। मलानमहाभाषाकलेभ्यस्तत्प्रतिदापितः।
आदौ पादतले तिष्ठन् करालम्बोक्तस्ततः। अथ चक्षुयतां शङ्खमुत्तमाङ्गैर्ज्वरेत्तितां।
क्षीतोदय्यावखानोऽय कृतज्ञेनश्वरेण सः। कलानिधिर्हिमवचिः कौमुदे हिंतेनोवहन्।

दिनपतिर्न रसातलगं तमः शमयितुं यतते यदवेक्ष्य सः।

अतिलसद्भुचिकालघनादृतेर्हरति तत् प्रतिबिम्बमहोजयत्।

राजा भूभारखिनाऽपि खड्गधाराध्वनोऽपि सन्। स्वरुतं विभवं यस्य दृष्ट्वा विश्राममाप्तवान्।

६८

अस्तं मद्गदखानः स कलानिधिरथागमत्। श्रत्यन्तरमणोषाणां सुचिरस्थायिता कुतः।
प्रत्यब्धं प्रतिहार्याथैव्यावधात् प्रीतिमयिनां। सत्यव्रतेदिवसगात् महिमश्रोः स ठकुरः।
तद्गोत्रज्येष्ठः स किलागूढं तस्य बधं यथात्। यादृत्यच्छलतो राज्ञः स्वदेशान्निवास्ततः।

राज्ञः सैन्यवृद्धादिस्त्राणिऽपि भिक्षुं पुरे। प्रत्यागतः सतोर्षाध्वखिना विजो दिवं ययौ।

राज्ञोऽधर्माधिकारेषु प्रत्यवेवापरः प्रदा। महत्प्रोशिवमहोऽपि तस्मिन् काले दिवं ययौ।

६९

गतेष्वप्येषु धर्मोऽस्य राज्ञो नैवाल्पतां गतः। क्षां दधानस्य श्रेयस्य दिग्गजाश्च परिच्छदः।

एकादशव दीप्तारकोटिरेका महीभुजा। बालेभ्यएव दत्ताक्षीतु ज्यमष्टमुखेन यत्।

अहुताः पदार्थानां तद्राज्ये संप्रहोऽभवत्। नारादपावतारोयज्जायते कथमन्यथा।

घेर्षां हिंसाग्रधीयूपप्रवाहा नित्यमिचवः। इक्षवक्षेन मार्त्तपण्डितैश्चमृमिषु रोपिताः।

त्यजता धोगमाश्रयादक्षोपसितविक्रियां। श्रीजेनोक्तामदीनेन विबुधत्वं प्रकाशितं।

७०

तदीयमत्यमप्येवमस्यकरीं व्यधात्। स...दण्डय्य मित्रं भारोमगामिनीं।

इति श्रीगेनराजकृतौ द्वितीया राजतरङ्गिणी सम्पूर्णा ॥

॥ अथ श्रीवरपण्डितकृता तृतीया जैनराजतरङ्गिणी ॥

प्रथम तरङ्गः ।

शिवायान् नमस्तस्मै सर्वलोक्यमहीभुजे । अशेषक्रेयनिर्मुक्तनित्यशब्दं दृष्ट्वा ज्ञये ।
 प्रेम्णा ह्येषु पौर्विलोक्य मिलितं देव्या सभं स्नामिनो मौलौ यस्य निशापतिर्नगसुतावेणीनिष्पामिश्रितः ।
 आसीत् स्नाम्यनुवर्त्तनार्थमिव तत्कला वपुः खण्डितं देयाददयभावनां स भगवान् देवोऽर्द्धनारीश्वरः ।
 वन्द्यास्ते राजकवयः पदन्यासमनोहराः । स्थाताये सरथैः शब्दैः क्षीरनीरविवेकिनः ।
 अनित्यतान्त्रकारेऽस्मिन् स्नामिगृह्ये महोत्तरे । काव्यदीपं विना कः स्नाद्भूतवस्तुप्रकाशकः ।
 येषां करोमि वपुरस्त्रिरमव राशां तेषामयं जगति कीर्त्तिमयं शरीरं ।
 आकल्पवर्त्तिं कुरुते किमितीव रोषाद्वाताहरद्भुवमतः कविजैनराजं ।
 श्रीजैनराजविबुधः कुलं राजतरङ्गिणीं । शायकाग्निमिते वर्षे शिवसायुज्यमासदत् ।
 शिष्याऽस्य जैनराजस्य सोऽहं श्रीवरपण्डितः । राजावलीपुत्र्यश्रेयापूर्णं कर्त्तुं मुयतः ।
 क्व कार्यं भद्रुरोस्तस्य क्व च मन्दमतेर्धमः । वर्णमविण मक्कोलं घनसारायते कयं ।
 राजवृत्तानुरोधेन न काव्यगुणवाञ्छया । भन्तः शृण्वन्तु मदाचः स्तुधिया योजयन्तु च ।
 अथवा नृपवृत्तान्तस्तुतिहेतुरयं यमः । क्रियते स्तुतिं काव्यं कुर्वन्त्येवैष पण्डिताः ।
 तत्तद्गुणगणादानात् स्वसम्पत्तिमर्पणात् । पुत्रवद्धर्जितोराशा यामहोमाद्यनुपदैः ।
 श्रोतो वाञ्छन्नेमेयस्य तत्प्रसादस्य निष्कृतिं । सोऽहं प्रवीमि तदुक्तं तद्गुणारुणमानवः ।
 एकया तद्गुणस्थानं जिह्वया वर्णते कियत् । रोमवत् कोटिग्रयेत् स्युषास्तदा मद्भिरः चमाः ।
 सत्यं नृपार्मरऽमुष्मिन्विपुले विमलाशये । गुणतारापरिच्छेदे न शक्ता भारती मम ।
 तथापि सकलं चित्रपटानि चित्रगत् यथा । श्रीजेनोद्भाभदोगस्य न्यस्यामि गुणवर्णनं ।
 केनापि हेतुना तेन प्रोक्तं भद्रुहणा न यत् । तच्छेषवर्त्तिनीं वर्णीं करिष्यामि यद्यामति ।
 शास्त्रजस्य नृपस्य प्राप्यते राज्यवर्णनात् । प्रतिष्ठादानधनानविधानगुणनिष्कृतिः ।
 खट्वदृष्टमृतनेकविपद्भिर्भवधूम्रुतेः । सुते कस्य न वैराग्यं भाम जैनतरङ्गिणी ।

श्रीजैनाल्लभदीनः स हत्वा शत्रून्दिगन्तरे । आगत्य पैठके देशे राज्यं रामइवासदत् ।
 ह्तावशिष्टां कोपेभ्यः स्वप्रबन्धोपयोगिनां । नानापदार्थसामर्थ्ये राजा कविरिवाचिनोत् । ५०
 तद्राज्यमालिगाहस्य राज्यकालादनन्तरं । अज्ञायि कैर्न योशान्ते मरौ श्रीखण्डलेपनं ।
 धर्मराजोपमात्सत्तात्तात्ता नरकयातनाः । अपराधानुसारेण यायाः केचिद्विषाभजन ।
 योद्व्यगुणसत्कर्ममवायविशेषभृत् । असामान्योऽप्यधासिवं नानार्थपरिपूर्णां ।
 नेत्राज्जले समुद्रम्यथब्दाद्यो कमलार्चिते । यस्य श्रीरवसन्नित्यं वदने सदनोऽपि च ।
 बङ्गालमालवभेरीगौडकर्णाटदेशगा । यत्कीर्तिराममालेव बभूवामृतवर्षिणी । ५५
 माखान् राजा सदाचरो युधः सधियणो महान् । अधादिश्वहास्यातिमासन्नस्य गयोचितां ।
 यं सम्प्राप्य गुणाः सर्वेऽप्यलभन्वर्धिकां श्रियं । रात्रौ कुमुदहृन्दानि चिन्तामणिमिवोडुपं ।
 यद्दुर्गनक्रिया यस्य वृत्तं समन्तरञ्चयन् । सुमनोरञ्जिताह्लादां चेतवो नन्दनं यथा ।
 चित्रं प्रोज्ज्वलं दृष्ट्वा यस्मिंस्तद्रसिका इव । अवसञ्जकयस्त्रिषु सममेकमता इव ।
 भूषेऽर्थः पूरयत्यर्थिमाथं पार्थोपमेऽन्वहं । आङ्गानाथंमिवैतस्य धाम, सर्वदिशोऽगमत् । ६०
 मित्पिनो विद्यकषाणं गौरवं योगिनां गणाः । अतीर्णं रसज्ञा यं नागार्जुनमिश्राविदन् ।
 तस्यायं धाम्यतादर्थं यैः स्निग्धविकौशलात् । तथा प्रसादमकरोत्तत्पररास्ते यथाभवन् ।
 कायमाह्वयतेर्गतिरनृत्यतन्वी समस्ततैः । आजीवमनयत् कालं कार्यानुद्दिमानसः ।
 न्यायं कुर्वन्ति शास्त्रज्ञाः कार्यभारं सुधीरता । तेषां चित्ता स खे धर्म्ये तिष्ठतेत्येवमभ्यधात् । ६५
 अवाच्यैर्गैः मततमाग्रुर्गैर्यस्य ताडिताः । आसन्नदिगन्तेषु समका इव शत्रवः ।
 तस्य स्वपरवृत्तान्तं नित्यमन्यथ तत्परैः । केवलं सप्रवृत्तान्ता बभूवविदितो विग्राम् ।
 गृहं गृहगृहस्तत्र ध्यायतो भोतिशालिनः । अन्यायाग्राहकहृत्तुं काकिनीमपि कथन ।
 आदिश्वरैर्येषाम्यावृष्टपदादीन् स तत्करान् । गृहकर्माकारयदुपादायः गृहान्नाम्नलात् ।
 न सः प्रवर्तते पार्थो भोसा वृत्तिकदर्थितः । इति काहणिको राजा तेषां वृत्तिकमकल्पयत् ।
 चरादीन् प्रमराश्रयान् दुष्टान् ज्ञात्वा स तदुत्तं । हत्वा मङ्गवाश्यान्तर्दक्षवृत्तान् न्यवेशयत् । ७०
 तत्परोपद्रवे रात्रौ भीत्यैव श्रमिमे सुखं । गृहेष्विवाटवीयन्तः पर्याकाः भेरिते स्म हि ।
 क्ताप्रहतिमथकोनित्यमस्यां ह्रवर्तुनः । नतन्वहृत्तिर्भूपाभोरमे नामापुरेषु सः ।
 गन्देशान्दित्वाधिशयं च भजनं पूर्वाचनयोदयं । योनित्यं वमणाकरेषु वधिका विभ्रत् प्रतापोषयं ।
 हृदयेऽपि कुमुदाशेषेषु वचनं यथाकरोत्युजितः इत्यः । यस्य स दक्षयोगमहिमा भाव्यान्धमस्वी विभुः ।
 धामपादपुष्पाभ्यां विभ्रश्रीमदोहृताः । विष्णुर्लेशाविलोऽप्यसम् गजा इव मिरदुभाः ।
 श्रीगोवर्धनोऽपि प्रह्विरेकपदोऽज्जम् । तेषां मुग्धवद्वेषोऽपि भगोऽप्यगुणोऽज्जम् । ७५
 वदन् वाहवार्त्तं स प्रभोवदपदाक्षतः । दिगान्दन्तरदथाहिर्दिगान्दन्तरमाभरत् ।
 दिग्मा मालिकदेवो वामुद्वेगान् विभ्रत् । चिह्नदेवं ततः प्राप विसृज्यामपरिच्छदः ।

तद्देगकालविपमावस्थागतस्ततोऽपि सन् । स तत्र प्रेय्यवत् सैदपादशौचं समामदत् ।
उद्गन्धतामघोत्पन्नस्फोटवैकृतग्रान्तये । वैद्यैर्वैरचावद्वैकपादोऽभूज्जीवितावधि ।
तत्रोपायान् बहून् कुर्वन् स्वदेशविभवाक्षये । ययाकयश्चित्तवस्थाः पञ्चमः सोऽवसन्ममाः ।

१०

अतःपरं किञ्चिद्भवचरितं कालवशाच्छिवम् ।

स मिन्हुहिन्दुवाडादिदेशान् जित्वा वहिः स्थितान् । प्रतप्ते भुट्टदेशं स जेतुं सकृत्को नृपः ।
वनमध्ये प्रविशेय नरकं कालपञ्चरं । भित्तिस्थदीपमात्रे ते पश्यन्ति स्म धैकातुकं ।
तपसांश्चा चिरं प्राप्य योगमिद्धिमसौ नृपः । फणीव कदकं पूर्णगुहायामव्यजत्तनुं ।
इत्याहुर्ज्ञानिनोऽन्ये वा ये बुद्ध्या सत्वमूर्च्छितं । तेषां प्रामाण्यमकरोत्स राजा च सविस्मयं ।
ध्रुवं महानुभावत्वं विना व्यवहितं नृपः । जानीयात्कथमित्याह विद्वज्जनउदारधोः । इत्युपोद्घातः ।

११

अथ राज्यवर्णनं ।

ज्येष्ठमादमखानश्च हाज्यखानश्च मध्यमं । बह्ममखानमनुजं पार्थिवोऽजीजनस्तुतान् ।
ज्येष्ठा खवण्येषाभाग्यसुभगेः प्राक्तनैर्गुणैः । जनकं रञ्जयामास चन्द्रमादव वारिधिं ।
प्रत्यहं हांज्यखानः स कर्पूररश्मौ सौरभैः । बाललीलायितैस्तैः स्वमुदात्तमगिष्यत ।
तौ सुतौ सम्मतौ पिबोरचणायचिपन्नृपः । स्वधात्रेयतया स्वस्योदयोऽहङ्कुरपक्षयोः ।
स्वपक्षस्वापनादचाः परपक्षेष्टखण्डनाः । तार्किकादव तेऽन्यान् धवेयाष्टकुमारबुधः ।
शैव्याश्चेष्टेष्टश्च मूलश्रेष्ठनकारिणः । तेऽन्यान्योगचज्जयोत्तयोरासन् समस्तराः ।
राजपुत्रास्त्यस्त्यस्त्य गुणतिशयसुन्दराः । तत्कृतान्यान्वैरेण ममं हृदि समाधयुः ।
देहमेदिशोऽयं तस्मात्प्रममममहीपालः । तस्मिन्समुखे सुखितो दुःखिति तस्मिन्सदुःखोऽप्ये ।
अन्यान्यं सह्योराजपुत्रयोर्भन्विदुर्णयात् । अभूज्ज्येष्ठकनिष्ठत्वं प्रक्रियारहितं तयोः ।
श्रुत्वाथ पुत्रयोर्वैरमन्यान्यं जातु भूयतिः । आह स्मादमखानं स विदेशमननवरं ।
दुकुम्भं न गृह्णामि कुपुत्र यदि मद्वचः । मानप्राणधनध्वंसं प्रत्यहमेऽन्ययात्रवीत् ।
श्रुतेति पिष्टमन्देशं स गृह्यतानप्रवीडरं । तत्पणोत्समयायामः सुखं तत्रैव नः सदा ।
अयोचुस्ते तव भ्राता दाता जातोऽत्युदारधीः । स्वतर्की गृह्यशास्त्रं स घमो न भवान्कचित् ।
वरं भरणमेवास्तु तदये नोऽद्य मेवया । विक्रमादिगुणैर्हनिं न त्वमेवं भजामहे ।
अथजानुजयोराजपुत्रयोः सुखदुःखयोः । विपर्ययं व्यधादेधाः प्रमातेव विभागिनोः ।
अथाशङ्क नृपः पापं तदधात्कतिचिदिनैः । वहिर्विष्काशयामास भुट्टमार्गेण तं सुतं ।
वज्रवाणप्रकारांश्च शिप्पिनः समदर्शयन् । यथोऽश्यावि ध्वनिधौरलोकाहृत्कणकारकः ।
तत्तन्मभाण्डभेदांश्च तत्तद्वातुमयान्नवान् । आनीतवाग्ररपतिः संहतान् शिप्पिनिर्मितान् ।
प्रमातिः क्रियतां यन्मभाण्डेष्विति नृपाश्रया । मयैव रचितान्श्लोकान् प्रमद्वात्कथयाम्हां ।
यदनुपहृण राधां समयो लोकाविनाशमयः । समयय यन्मत्तमैः खिराम्प्रतिष्ठां क्रियात्समयः ।

१२

१२

रसवसुशिखिचन्द्राङ्गे शाके नाकेशविश्रुता राजा । श्रीजैनोत्सामदीनः कश्मीरान्पालयन् विजयी ।
वर्षे शशिवेदाङ्गे निर्मितवान् यन्त्रभाण्डमिदं । तदिति मौसुजभापाख्यातं लोके च तत्काण्डमिति ।
दुर्गेषुदुर्गतिपरं हत्स्फोटकरं तुरङ्गदत्तदरं । दूरोन्मुक्ताग्न्यग्रं कटकवलान्यदृष्टचरं ।
सारं सुरोतिवद्धं घनघोषं शिल्पिकल्पितमहार्घम् । नवमिव नगरं नृपतेः कल्यं साधनभाण्डमिदं ।
धातुविभक्तिस्फारात्पदप्रवृत्त्या प्रयोजिते शब्दे । अंशापलब्धिहेतोर्भवविदं वृद्धिगुणयुक्ता ।
इति पद्याङ्किता यन्त्रभाण्डाली व्यूचनवा । यदुभौघध्वनिशब्दे मेघगर्जिततर्ज्जनं ।
कालेनादमखानेऽथ भुङ्गाञ्जित्वा समागते । हाज्यखानोऽकरोत् यावां लोहराद्रौ नृपाश्रया ।
कथं हि कुरिकायुग्ममेककम्पुनि स्थाप्यते । इति ज्ञात्वा सुतौ राज्ञा कारितौ निर्गमागमं ।
जनकस्थान्तिके स्नानपानलोलोत्सवादिकं । आदमखानः सवाणोविदधेऽनुदिनं ततः ।

दृष्ट्वा सतीसरसि येन सुखस्थितिः सा भीतः स यद्यपि गतो घनकालदोयात् ।

यावन्न नाशमुपयाति किरातघातैसावत् कथं तदवमुञ्चति राजहंसः ।

अथाष्टाविंशवर्षेऽपि रावचलवलादिभिः । इतीरितोऽकरोत् खानः कश्मीरागमनसृष्टं ।
स्वामिंस्तदयजीयासे कश्मीरसुखभागिनः । किंश्यामः परदेशेऽव वयमेव गृहेऽग्नितः ।

राजानकप्रतीहारमार्गेऽशकुलजादयः । अस्मत्प्रतीचिणः सर्वे तव वीरा बलोद्धताः ।

यत्तयवचनघादी भृभुजो निश्चितो भवान् । तावतैव स किं क्रुद्धो हन्यस्मान् कर्हणापरः ।

पुद्गायादमखानश्च निधातः स्वबलान्वितः । लज्जः स नश्यति चित्रं ज्येनयादिव पोतकः ।

अमी राजपुरीयाद्याः सर्वेऽस्मच्छुभकाङ्क्षिणः । तत्तेनैवाधुना यामोन किं सिद्धति साक्षसात् ।

मृतेऽरिगप्रतीहारे वीराः के सन्ति तत्पुरे । इति लत्यैवकपदं हर्तुं गन्तुं तवोचितं ।

मिथ्यालोऽमी वयं मृत्यावीरास्तत्पैवकैः सह । योत्स्यामः कोदृशं शौर्यमेकदा द्रष्टुमर्हसि ।

तथेत्युक्त्वाथ खानेन वृष्टौ तन्मन्त्रिणैः मतं । सफिर्यङ्गामरस्ताजतन्त्रेयैत्येवोचतां ।

देव लोत्सवकाः सर्वे खगलोल्लङ्घिताश्रयाः । देशकालावनालोच्य कथयन्त्यसुखप्रदं ।

कथमभ्यन्तरं यामः सति राज्ञि बलोर्ज्जिति । प्रदीप्तं योन्वि मात्तण्डे कुण्डेन पिदधाति कः ।

यावज्जीवति भृपालसावत् कोवाधृतं चमः । मनोऽनुवर्त्तनं कर्त्तुं तद्युक्तं तव माम्प्रतं ।

प्रसङ्गे जनैः स्मार्कं भवेयुः का न सत्यदः । ईश्वरे च गुरौ भक्तिजायते पुण्यकर्मेणां ।

अत्र कोपेन यत्साध्यं परामुपहृताऽनु तत् । दुर्दिने या रवेर्देशिभिः प्रदीपाज्ज्वलता न सा ।

खलोक्तिश्यामनालित्यं मततं नयथेविनः । इदयादर्शवैपद्योऽस्मिन्मकं नाश दृश्यते ।

निर्व्याणगोष्ठोनिष्ठस्य तदच्छात्त्वविवेकिनः । हृपाभ्येरस्य नो किञ्चित् क्षयमस्यसुखप्रदं ।

तद्गुणपिष्टपेषेऽपि स्वाभिर्भक्तिं न सोऽप्यमत् । तेनैवान्तर्धनः श्यायस्तस्याभूत् जैनभूपतः ।

सोऽहर्मादेषापेता योग्या कार्यविषयणा । जाने तेनैव पुण्येन सन्ततिसस्य राजते ।

स पिता त्वं पुतस्य वयं सर्वे स्वसेवकाः । गत्वा येत् कुर्महे पुद्गं जयोऽस्माकं भवेत् कथं ।

दत्तासेत् केऽपि तद्गत्या यज्जभृत्यस्य का चतिः । एकपञ्चदशे किं स्यात् गृह्णम्य जवाव्यता ।
 न शिवाश्रवणाः सन्ति देशाः पश्चतदुर्गमाः । तत्रापि जनकस्येष्टान्न कालोवियहस्य नः ।
 भजलभ्यन्तरं राजा वयं वाह्यं भजामहे । तत्प्रभादादिहैवास्मां राज्यं क्वचिन्ना किं ।
 ते चेदुद्धार्यमेत्यन्ति न ज्येष्ठस्य दान्तिकात् । वयश्चेदन्तरं यामो न ज्येष्ठः कदाचन ।
 इति दर्पात् स श्रुत्वापि खानः शूद्रपुराध्वजा । अग्राह्याऽपुत्रीं व्यक्ता कश्चिन्नपिशुनेरितः ।
 अस्मिन्नवसरे श्रुत्वा स्वपुत्रं वृक्षपागतं । गृहीत्वा स्वतन्त्रं नृपं नगराक्षिरगाचूपः ।
 गच्छन् सकटको राजा मरणे कृतनिश्चयः । सदुःखानियसन् सौकमिममेकमपाठयत् ।
 राज्येऽपि हि महत्कष्टं सन्धिवियहचिन्तया । पुत्रादपि भयं यत्र तत्र सौख्यस्य का कथा ।
 अधर्मशङ्का दूरेऽस्तु युद्धे जनकपीडया । वैधेयातिविधेयेन येन खेदाऽपि विस्मृतः ।
 स्वपि कुर्वन्ति सायाज्यं यः खेदाय समागतः । स यातु सवलः शीघ्रं तदीय्याभिपतङ्गतां ।
 तमेवावच्छेदं राज्यं क्रिया धर्मक्रिया भजन् । धैर्येण विमुखा यान्तु रणे सज्जपराभवाः ।
 घोमस्थित्यधिकास्ताः शृण्वन्मनपदाशिपः । प्रापत् सकटको राजा स सुप्रथमनाभिधं ।
 अथ पक्षिश्लाघाने पितापुत्रवन्दये । सन्नद्धे नृपतिर्दूतं विप्रमेकं व्यमर्शयत् ।
 स गत्वा नृपहन्धेयमप्रवीक्षति निर्भयः । किं वकीति चणं कुट्टैस्तचक्षौ परिवेष्टितः ।
 राजपुत्र महाबाहो दाक्षिण्यतसागर । शृणु पित्रा समादिष्टं यत्तत् सर्वं व्रवीमि ते ।
 फलं संसारवृक्षस्य शोभेऽमुत्र परत्र च । पित्रोर्नैवात्मनो नित्यं पुत्रः कैशम निन्दते ।
 सर्वैः वक्ष्यन्ते सर्वं पुत्रार्थं प्रयतो यतः । वाङ्मनो वचनप्राप्तिं भवेत् पित्रसुखप्रदः ।
 इत्थं लोकदयं स्त्रिया लपि जाते सुते मम । दूरे सर्वसुखाग्रास्तु चिन्ता प्रत्युत वर्द्धिता ।
 तत्त्वतोऽनुर्जनाश्रावोनिःश्रावोयद्वात्सल्यं । मन्त्रिनोक्तुते शृद्धं महार्ज्यं मुकुरोपमं ।
 जीवनाशोदना ये मे लवण्युच्छृङ्खलाः खगाः । सुचिरं नैव तिष्ठन्ति सरसक्षारया इव ।
 मदादेशं विना देशं किमर्थं स्वयमागतः । केन राज्यं यन्नात् प्राप्तं निजभागेदयं विना ।
 वाञ्छदेशावनिः सर्व्वा भुञ्जते वृक्षे न किं । येन भण्डनमात्रं मेऽवशिष्टं हर्तुमागतः ।
 तन्निवर्त्तस्व मा पुत्र पापदुर्हिं हृष्य हृष्य । सलदयवधात् पापं तैवेतत् परिणेत्यति ।
 इत्युक्तिः पैशकी प्राक्ता किन्तु इत्यमहं भुजे । गमयन्ति भूपाः श्रेयनायात् लङ्घटाद्यटका इव ।
 इति वृत्ताचरामुक्तिं श्रुत्वा विप्रस्य ते भटाः । क्लिप्ता कर्णा व्यधूरका दायादेरु विप्रेयकान् ।
 तं दृष्ट्वा हाज्यजोभाऽय सचयः पितृरागमत् । अभिमन्युप्रतीहारमुष्मानाख्यदिदे वचः ।
 वरे पादप्रणामार्थं पितृय्याम्दमुतादलात् । भूपक्षोऽयं वृष्टो वा यत् करोतु करोतु तत् ।
 सर्वथा तातपादा मे धेया रक्षेत् स नो भुञ्ज । तन्मा कुर्वत युद्धेऽग्निं धरंश्च चेन्नमं मम ।
 किन्तु स्वर्गेऽपि भूपाय नानिष्टं चिन्तयाम्यहं । योमे देवाधिकः पूज्योऽकदमसुखप्रदः ।
 अपेक्षाऽपे समायाति रणाययाति मेऽनृपः । इत्युक्तं तेन सभ्रात्रे वाहं पित्रभेदाद्यतः ।

१११

११०

१११

११०

१११

११०

शुभेति मन्त्रिणस्त्राजतन्त्रिपत्त्यादयस्ततः । तत्तुरङ्गात्तबलाया निष्ठुरं तेऽमुवन्निति ।

१११

यदेकं समयोनायं याम इत्यवधीरितं । आरब्धस्थान्तगमनं तद्युक्तमधुना तव ।

यूयं चेत् जातयौघादीं मादवानन्दितापराः । वयमेव हताः कष्टं क्रिष्टास्वसेवनाशया ।

भवेत् भन्तप्रयोः सन्निर्नित्यं तैलकटाक्षयोः । तदन्तः पूरणी विशां सेव दन्दह्यने चणात् ।

भवान् स्वामी वयं दासाः पौरुषं पश्य साम्प्रतं । जयसेत्तव राज्याग्निर्नष्टो याहि यथागतं ।

यावत् युद्धं करिष्यामस्मावदेव विसृज्यतां । हनेष्वस्मात्सु कर्त्तव्यं यत्पुनस्तत् समाचर ।

११०

अस्मदुक्तं न गृह्णासि यदि त्वं पिबवसितः । त्वय्येवानुचितं कृत्वा पुनर्योमोदिगन्तरं ।

इति निर्भस्वनावाक्चजातमीतिर्नृपात्मजः । ततस्त्रिन्ताशेषे मग्ने युद्धश्रद्धामगाहत ।

अचान्तरे दिवं तादृगवसं वीक्ष्य भूपतिः । मुरारातिरिव क्रुद्धो युद्धसन्नद्धतां दधे ।

प्रकुर्योगजनमर्चपरीचणविवचणः । स्वपचरचणं स्नापः दृष्टोक्ततरविविधात् ।

राशः दृढगतः सूर्यः खड्गान्तःप्रतिविम्बितः । जयते भक्तिव्येव वस्तुं व्योमोऽवतीर्णवान् ।

११९

कियन्तोऽमीति यावत् सोऽचिन्तयन्तावदपतः । अर्कदीप्तिज्वलच्छ्वस्तुतिद्योतितभूतत्वं ।

निर्धन्वादिघोषोगपतद्भट्टतुरङ्गमं । गणशेगणशेधावत् तत्सैन्यं समवैचत ।

कोऽन्योवीरोहाय्वखानघोराशा वाघजेन वा । गृहीतसर्वैरेन्येन धैर्यात् कष्टमुपश्रवत ।

तव मर्षाश्चरद्भट्टमद्भुतास्तद्भटा मटाः । मद्भट्टद्विद्वद्भट्टानां नाव्यभङ्गिमदर्शयन् ।

ववर्ध भरधाराभिः स भूपकटकामुदः । स्फुरच्छ्वस्ततडिज्योतिर्यैर्यगधीरगर्जितः ।

११०

अन्यान्यमिलिताः कौशलघनवत्कठिनाघनाः । अन्यान्याघातमहना मदन्तः संहता ध्रुवः ।

भटा मयन्ति मां युद्धे मां मा ताडयत द्रुतं । इतीव तारं दधान खानस्थानकदुन्दुभिः ।

पूर्वं मया प्रतीक्षारमुष्या गुरुत्वपूर्णिताः । रणे फलतया दृष्टा रेवेष्टेत्तेधना इव ।

ततोभूपयसान् क्रुद्धो धोषेया भूपतेर्हिताः । ठक्कुरैः निरगातान्ता योरो वस्त्रनक्षोस्त्रेना ।

सुवर्णधीनपाशा राजपुष्पा रणाध्वरे । शस्त्रज्वालावलीढीढे जुहुवुः ओकृतं वपुः ।

१११

ते योरभ्रमरास्त्र रणेघाने तदाध्वमन् । स्वामिमाध्वसाधिष्याद्यगःकुमुदमण्डपाः ।

ते योरमलकच्छिप्रा रणभूभाजने स्फुटं । चुत्तन्नस्य कृतान्तस्य कञ्जद्वय रेजिरे ।

रणदृष्ट्यंस्त्रेनैस्त्रेभ्योकोलाहलसया । योराणां सिंहादेय इन्द्रादेतमशायत ।

तच्छुद्धये षण्मिवैस्य नृपप्रसादं प्राप्ते चगे जहति येनित्तमोवितामं ।

तत्तद्विहसपरिरचणधर्ममया धन्यास्तस्य कतिचित्पुण्येवकेभ्यः ।

राजायादागतलोत्प्लाः शरास्तप्यपपातिनः । स्वयं पाहीति भीत्येव स्तुलभः समसोदयन् ।

११२

ध्वजचलादृष्टा राजपुत्रस्यापे तु सायुजा । सकन्या रणभीत्येव पयाद्भागमश्रियन् ।

दलदलतस्फुरदोरश्मिराकमलनिर्भरा । कीरनाशा चतस्रश मलिनो रणभूरभूत् ।

शैथिल्यमप्यहं दृष्ट्वा हनोस्तच्छटवज्ज । पुनर्भातनिशान्नामं रणेऽप्यर्थं नृपोऽविहन् ।

हत्वा सर्वेदिनं युद्धं वलाङ्गुलैर्निवारितः । हाज्यखानः सवित्राणः समरात् स न्यवर्त्तत ।

भग्नं निजानुजं दृष्ट्वा पश्चात्तमो विविग्रधोः । अयजोऽयावधीहृद्भान् मग्रांस्त्रासार्णवे भटान् ।

१११

किमुच्यते नृगमलं येन शूरपुरान्तरे । अन्ययाचायतोमोहाबिहतः पथिकप्रजः ।

यथा मन्दप्रभो भास्वान्गणैः सर्वैर्बिलोकितः । दक्षिणस्यादिमल्लयाः प्रगोषो स नृपोऽभवत् ।

दुर्धौधनार्पितरसा गुरुमल्यविष्टा भीष्ममिया परहर्ति मति दत्तकर्णः ।

ये धर्मगातिविमलस्कृतया छपेच्छास्ते कौरवाश्च रणे न जयं लभन्ते ।

अन्यद्युर्हतमिष्टांस्तान् श्रुत्यानानीय पूर्ववत् । हाज्यखानः सानुतापयित्वदेवे सिर्ति व्यधात् ।

खिन्नान्नाशयन् काञ्चित् सन्निव्रान् प्रतिपातयन् । अत्ययन् क्षुधया क्षीणास्रगाणे सोऽनयघ्निशः ।

११२

मा बाधितं सुतं कथितं मत्परो वातिविक्रवः । इति काहणिको राजा न्यवर्त्तत रणतः क्रुतं ।

आसिधेयं सुखितः सुगार्पितभरोबुद्धेति दत्तानिजा राष्ट्रेषावरषेवकाः सतुरगाः समर्द्धिता ये मया ।

तेऽमी राज्यजिहीषेव सतरता युद्धाय मथागता धिक्का येन नयोज्जितेन घृणयानर्थः स्वयं स्त्रीकृतः ।

इत्यादि विमृश्यन् राजा स्वपुरं दुःखिनाऽगमत् । विरोधादायिनो निन्दन् सेवकान् विधिकर्मणः ।

सन्नामस्यतरोरेर्द्राच्छिन्नगस्तकपङ्क्तिभिः । आनीय राजा नगरे सुखागारमकारयत् ।

इत्थं सेवकपैशुन्यात् पितापुत्रविरोधतः । समरे तत्र नदर्थं वीरलोकचयोऽभवत् ।

११३

राज्यस्थितिप्रविक्रमवलिनी हिमोषोलोकावयोचितमहाभयधूमकेतुः ।

विग्रमप्रकृतसङ्घकनिशान्धकारः शपः सुखस्य नृपतेः स्त्रजनैर्विरोधः ।

श्रीमान्बिहङ्गपते तव नामवर्णाः पक्षेपुपक्षविविधानि नितम्बिनीयु ।

प्राणानि वन्धुषु विरोधिषु पाण्डवन्ति देवद्रुमनि कविपण्डितमण्डलेषु ।

इति पण्डितश्रीवरचितजैनराजतरङ्गिण्यां मञ्जुमित्रायुद्धवर्णनं नाम प्रथमः सर्गः ॥

भृशतोनिर्गता प्रेमधरित् मोक्षानुशङ्कतात् । प्रत्यावृत्ता कियत् कालं शूद्रायाग्रमश्रियत् ।

त्रैलोक्ये सुदशभिरामोभाति प्रदीपः क्षुमापक्ष पात्रं । आग्राप्रकाशैकनिधेस्तदारादर्शविधानेन विरोचनस्र ।

ददावादमखानाय नायकः स चित्तेक्षदा । प्रमेयाग्नं कमराव्ययाननुजोषान्विरागतः ।

११४

जगद्देवं संचितौघं गृहयामादिदेवगं । हाज्यैधरखानीयं पानीयमिव वाङ्मवः ।

ततः प्रभृति ज्येष्ठस्य कम्प्रीरान्तर्नृपापगः । यौवराज्ये सुखं तद्वदुभये पक्षशः समाः ।

येषां सुखं वितनुते विधिरमदृष्ट्वा दुर्मिचदुःखमपि सत्तनुते स तेषां ।

दृष्ट्वा विवर्द्धयति दानि दृष्ट्वा नि मेघस्तान्येव शोषयति भावि तुषारभारमात् ।

सर्वमल्यसदृष्टेऽस्मिन् देशे पट्यंशवसरे । अकस्मादमवधेव गगनात् पाण्डववंशं ।

सभूव वधः पट्यंशः सर्वमृष्टिपुञ्जचयात् । भयछत्सर्वमन्नूयां भारतादिति विद्युते ।

११५

अभवत् पञ्चपुष्पोपाधूतिधूसरतानताः । भाविदुर्मिचयोडात्तज्जदचिन्तावगादि ।

भविता वसरेऽमुष्मिन् दुर्मिचं पाण्डववंशात् । इत्याख्यमुत्तरं दृष्ट्वा भूमुखा देवविजनाः ।

॥ श्रीवरपण्डितकृता ॥

पट्विंशोवत्सरोऽतीतो दुर्भिक्षातिप्रदोऽभवत् । एषमस्तादृशः प्राप्नोभीतिरित्युदभूदृदि ।

पपात मार्गशीर्षेऽथ मास्युपद्रवदर्शनं । देशेऽयं विलसच्छालिमासे प्रालेयवर्षणं ।

दुर्भिक्षदुस्वितं लोकं कथं पश्यामि साम्प्रतं । इतोव भूरभूच्छन्नमूखी हिमसिंताऽकैः ।

१८१

क्वादिताः शालयः पक्वा हिमजंनमनोहराः । खलमूर्खसमांमध्ये पण्डितैः सगुणा इव ।

कुल्यावेगादुमुचार्ताः क्षपिताः च क्षणे क्षणे । आशु दुर्भिक्षयोऽत्र व्यधात् प्रजोऽलक्षणं ।

प्रविश्य रात्रौ गेहान्तः क्षुद्रचट्रोऽप्यपोहितः । हिरण्यादि धनं त्यक्त्वा भाण्डेभ्योऽन्वमपाहरत् ।

सर्वस्मिन् दिवसे रात्रावपि भिक्षुपरम्पराः । शरादवाविशन् देशे गेहे धान्यवहे तदा ।

धान्यवद्दृष्ट्वन्दिष्टकृष्णकम्बकम्बकाः । नीरसापूपभोगेनाप्यरचन् केऽपि जीवितं ।

१८२

पालोपालीवताशक्तदृष्टद्विभोजनः । चिराचिरास्तादरतः कोऽपि कोऽपि हतोऽभवत् ।

बीणा ग्रामेषु नास्त्यथ केचिदस्मत्प्रतापे । शाकमूलफलाहाराऽत्र निष्ठा इव भवन् ।

चिराज्जाह्नान्तरे चिक्षा शाकं किमपि तण्डुलं । पक्वाऽन्ये केऽपि तद्गोदादकुर्वन् प्राणधारणं ।

स्पर्शिलं वणतैर्लानां तण्डुलेन महाघृता । हता नोचेन साधूनामिव मर्षापयोगिनां ।

वज्रधान्यकथानिष्ठो धोऽभूत्पूर्वं पुरान्तरे । वज्रधान्यकथानिष्ठस्तत्कालं स व्यथोक्तवत् ।

१८३

बन्धुजीवस्तदाकन्दोदन्धुजीवइव भवत् । मन्दान् मन्दारयासास सुभाश्वान् योऽन्वया विना ।

धान्यखारः कृतः पूर्वं दीप्तराणां शतत्रयं । दुर्भिक्षेन क्षुद्रा साद्वैतस्यैषापि नापि सः ।

निमन्यत्कुवचिद्विश्रे धावा निष्किञ्चनो जनः । अभवन्मण्डकुण्डलकाक्षिकेनापि वक्षितः ।

यत्पूर्वं मकरोदंशं रसवद्दीप्तिगालिपु । मन्ये तेनैव शपेन भयमापन्नोदृशं ।

कंठ्याकुलितो राजा स्वधान्यैः पुत्रवत् प्रजाः । पोषयामास मासेषु केचिद्यावदाकुलाः ।

१८४

तावदस्यैव माहात्म्यान् शस्त्रसम्पद्वाजृम्भत । सत्यवताचां भूपानां क्षावकाशश्चिरं शुचां ।

मन्येऽथ वारिधिभूषकावृणमयनेक्षया । दौर्भिक्षेऽथैव स्थाद्वैतैर्लोकं वशोक्तमकरोत्तदा ।

पार्थिवोपस्ये चौराश्चकारोऽभिषागिकाः । दुर्भिक्षे चैव तुष्यन्ति धान्यविक्रयिणोऽजनाः ।

अतः क्षुधामहाघाते पदार्था धान्यविक्रयात् । महीताल्लेऽन्यदा पूर्वमूखेन प्रापयन्नुप ।

दुर्भिक्षमचिताचोऽलोकदक्षः चिनीयः । धिया मरुच्छिन्नैस्तैसाकर्मणमादितम् ।

१८५

तस्मिन्महोदराशा कावृणान्मृगाग्निनो । उत्तमं शिवमर्णानां व्यवस्था विनिवारिता ।

चतुःषष्टिकताः शिष्यं विद्या भोगमभ्यस्य च । दुर्भिक्षोपस्ये सर्वं तदाभून्निष्प्रयोजनं ।

पदवाक्यतर्कनवकाव्यकथायज्ञगीतवाद्यमन्यकलाः । सुरतमपश्ये चतुरा वनिताः सुधितस्य नैव रचयन्ति सुखं ।

इति जैनतरङ्गिण्यां पण्डितश्रीवरविचितायां पण्डितवर्ये दुर्भिक्षवर्णनं नाम द्वितीयः सर्गः ॥

तुष्टः प्रसादमहत्तुं कुर्वते चण्डायः क्रुद्धः प्रजासु कुर्वते भयमप्रतर्क्यं ।

उत्सन्नपार्थिवपतेरिव हन्ता धातोल्लिखाम्बतन्त्रचरितं भुवि बुध्यते कैः ।

पण्डितवर्यदुर्भिक्षदुःखविस्मरणं जनः । न यावदकरोतावदष्टाविंशति वत्सरो ।

१८६

दृष्ट्या सह रजोवर्षमपतद्गगनाद्भुवि । उपादीक्षत शान्द्युत्यभाविदुर्मिषस्रचक्रं ।
 अथाचिरेण गर्जन्ते धृतचापाघनाघनाः । जनानुद्देशयामासुः शरासारैरिवारयः ।
 दृष्टुपद्रवस्रज्झा' वलद्भिर्हरणाकुलाः । उत्थिता बुदुदयाज्जादृष्टा नागफणा इव ।
 उत्पन्नध्वंसिनोभावान् करिष्याम्यहमञ्चसा । इति आपयितुं मेघो बुदुदानस्रजुर्व ।
 वृत्ताः सर्वत्र पचन्तः पतद्दृष्टिस्त्रनञ्चसात् । अस्तुविन्दुनिद्रामुञ्चन् रुदन्तो जनचिन्तया । ११०
 वितस्तालेदरोस्मिन्नुचिभिक्षायास्तदापगाः । अन्योन्यस्पर्द्धयेषोया यामांसीरेष्वमञ्चयन् ।
 सविभ्रमाधृतावत्तां वाहिन्युत्थास्महेपिताः । जवादधावन्नुत्तुङ्गासन्नरङ्गतरङ्गमाः ।
 अत्युचापातकृन्नीचोन्नतिदञ्च निरङ्कुशं । आसीदपथगं सत्यं तदा जलविजृम्भितं ।
 मृदो जलस्य तत्कालेद्विद्वच्चविटपात्पिपु । केनोपदिष्टं तत्काले मूत्रोत्पाटनपाटवं ।
 अयायपद्मगोम्राणिगृह्णत्यादिहारकः । भयदोऽभूञ्जलापूरः स खेच्छेत्पिञ्जलनिभः । १११
 तदा मङ्गवराज्यस्या विशेषा शोकदा नदी । प्रदक्षिणेच्छेयजान्त्वैवेष्ट विजयेश्वरं ।
 खानात्पापहरी पूर्णप्रवाहोपगता नदी । इतोव तञ्जले त्वर्थं ममञ्जुर्गृहपङ्कजः ।
 पुराणेषु प्रसिद्धा या विशेषा शोकनामिनी । तदामूदिपरीतार्था प्रजाभाग्यविपर्ययात् ।
 धेन्यः प्रतिष्ठा प्राप्ता तान् दुःस्थान् द्रष्टुमसाम्प्रतं । इतोव तोये तत्कालं ममञ्जुर्नगरेगृह्णाः ।
 शिलादाहमयो ममलभोभूतचतुर्गृहा । चतुष्पादिव धर्षाया लोकोत्तरणरुदभौ ।
 दारदापामपङ्कजस्य दर्शनाय विश्राण्यतेः । याचागतस्य लोकस्य सेतुवज्रद्वयाभवत् ।
 वितस्तायां कृता जैनकदलिः सगृहोऽज्ज्वला । जवावेशान्तटोन्मगा भग्नाद्य नगरान्तरे ।
 पादद्वयावशेषापि स्थापिताये भविष्यतां । पादद्वयं पूरयितुं समेखेव महोभुजां ॥ चतुर्भिः कुचकं ॥
 क्रमराजो नदा कुर्वन् कपोलैराकुलं जनं । महानश्वरोविगादगाहुर्गपुरान्तरं ।
 अन्य शरोवरः कोऽपि पद्मनागशरोन्तिकं । प्रोत्था किमागतो दूराद्येदृष्ट्या विशगङ्गिरे । ११२
 स्वयमुत्पाटयत्यस्मान् वृचवत् सदृशागतः । इतोव तच्च वेष्टानि चिचिपुः खञ्जलान्तरे ।
 दूरे समुद्रो महान्ता कोऽयं हि समुपागतः । इत्थं वितस्ता तत्रैव प्रतोपमगमत्तदा ।
 शोभोऽग्नित्वा चत्वार्यां पङ्क्तान्द्वकलहिता । खितिः कलियुगस्यैव भूरभूञ्जलपृथिता ।
 तस्मिन्सर्वशरे धारासारं वर्षति वासवे । नौकामासृष्ट भूपालिनिगमाञ्जलचिन्तया ।
 पश्यन् जलान्तरे मग्नं कृषिं कृततरः प्रुचा । जनकाश्चक्षुष्यात्मा विचरन् पतिः स्यञ्च ।
 दृष्टानि यानि घोषेषु गहनत्वात् जातचित् । खानानि तानि भूपाले' नाकाश्चोद्यन्लोकयत् ।
 प्रतापश्रिखनेत्राय शोषितोऽगान्निनैदिनैः । शान्तिं क्रूरोऽञ्जलापूरस्य विशारे समागतः ।
 अथाचिरेण तदर्थं दानोत्कर्षादिव प्रभोः । हर्षमन्वभवन् सर्वं पकया शान्तिसम्पदा ।
 प्रशान्दकजादृष्टौ कस्योरश्वपयोगिधिः । त्वर्थं पूर्णात्मत्वं प्राप दयाधोयूपभूषणः ।

११०

१११

११२

११३

॥ श्रीवरपण्डितकृता ॥

आत्मेव कश्चित् सुकृतो चिन्तितः प्रजा प्रियासु प्रकृतिर्यथैव ।

तस्मात्स्थष्टद्या सुखिता यदास्ते तदीयदुःखेन च दुःखयुक्ता ।

१३१

वित्तोत्साहते भूपसदुपद्रवशङ्कया । पुरं चिकीर्षुर्भ्राम जयापीडपुरान्तिके ।

अकरोत्तिलकं भूमेरसदादपंचत्पुंरं । स जैनतिलकं नाम नदीतीरोव्रतस्थले ।

राज्ञोद्दिष्टचेयावत् राजधानीरुचिच्छलात् । सौधभित्तिमता गूर्नचन्द्रिकासौ सुधासिते ।

मूलोत्पाटे दगास्योऽरिर्भेममेन विवर्द्धितः । इतोव खिन्नः कैलासः सौधव्याजादिवागतः ।

११०

सुधासितमहा यत्र सद्गारावसुम्भरं । जयापीडपुरं जीर्णं हसतीव रुचिच्छलात् ।

तलद्वारात्कुक्कुटास्य राज्ञः प्रत्यचतां गतं । मयासुरपुरं किम्वा यद्वेष्टेत्यवदन् बुधाः ।

यदारि कान्तं सद्भान्तं परितः सरितस्तटात् । दारिकां हसतीवास्य दारिकान्या सुधासितं ।

तत्र राजपुरीयाय जयसिंहाय भूपतिः । प्रददौ राज्यतिलकं निजजन्मदिनास्त्रे ।

तत्रोपविष्टः सन्तुष्टः श्वेवास्य महीपतिः । भूतन्त्राधिकारश्च प्रददौ ब्राह्मणप्रिया ।

काश्मीरकाश्यदेवीयसर्वगीताङ्किताङ्गने । तस्मिन् सम्वसरे राज्ञा चक्रे कनकरूपं ।

१११

तत्रोपकण्ठे भूपालः स्मृत्यै कण्ठोत्खदियः । हेलालनासो दासस्य हेलालपुरकं व्यधात् ।

श्रेण्योटे विधाधौघैर्जयापीडपुरान्तरे । सरस्वीर्ये मनोहारिराजवाशं स्त्रुतं व्यधात् ।

उदीपमुत्तं जीर्णं निर्लुण्ठोपसरोवरं । महाप्रशान्पद्मके तदद्वाजमहावलिं ।

नागपात्रांस्ते यत्र प्रत्यब्धं दिनपञ्चकं । गणचक्रोत्सवे राजा योगिनोभोगिनोव्यधात् ।

यत्र कादम्बरीचौग्यञ्चनादिप्रपूरितः । कृता पुष्करिणीसुष्मान् स यथेष्टमभोजयत् ।

११०

यत्र योगिगृहस्योत्प्रेक्षणादासकृच्छ्रुतेः । जाने मानसनामोऽपि न्यमीलस्त्रिजचक्षुषो ।

न तदर्थं न तन्मांसं न तत्स्थलं न तत्फलं । न ते भोगा न ये राज्ञा भोजिता भोजनक्षणे ।

योगिनां विविधासौख्यं मद्यमत्ततयोदितं । असृष्टिं नृपो भक्ष्य यदसंशं जनैरपि ।

महाधैरिधानोऽहममाणादिलाञ्जनैः । तेषामधिपतिं यत्र मेरं स्वमदुशं व्यधात् ।

सत्कन्या किश्रुरागुदृष्ट्याचैर्दादमीदिने । भारिकान् योगिनः कृत्वा प्रत्यमुच्चततो वहिः ।

वित्तशान्मपूजार्थं प्रयोग्यं ततो नृपः । दीपमालादिदृष्टुः स नौकाफटोऽभ्यगात् पुरं ।

सुभाषितानि श्रुत्वा नृपः सन्नानि जलान्तरे । समारोहावरोहायां सपौराणियमयद्योत् ।

पूजार्थं प्रपुन्यैरदत्तदीपमनिश्चलात् । वित्तशान्तरमायाया तीर्थोत्तरिकाचुतत् ।

पारावारतटमत्तादीपमाग्रासदा दग्धः । अर्धनाभसुरेभ्यः सुवर्णकुसुमयुधैः ।

वित्तशायनिपूजातनागरीमुदनिर्जितः । वज्रया वश्यतेऽस्तुष्टेयवतः प्रतिमाच्छलात् ।

१११

मन्त्रार्थैर्जितगतिः सुपरं देव शीतया । सन्ने राशिं च मान्यभैरव्यथैरमयत् सुखं ।

यद्येऽपि गुणिसाधोदितनतिर्धनोदयानुपपन्नाः । यत्र न सत्यं यत्र सुखात् सचकुर्यंस्त्रितिः ।

निश्चैः तस्य मुनेः पितृभ्यः ददौ लोकयथोत्पादको ये कास्येऽयमिति प्रथामपगतौ क्रूरयशो निधितौ ।

अचान्तरेऽनुजद्वेषयात् क्लृप्तिताशयः । आदामसानोर्निर्ग्रेषं देशमाक्रामयद्भटात् ।
 यथाभ्रशान्तिकठिनस्तन्वतन्वितयन्त्रिणः । दुर्धन्विणोऽभ्रजवाग्निं तस्मिन् सोऽपि स्वतन्वतां ।
 स्फोते भीतेन कामोस्त्रे शोषे न रसिकोऽभजत् । केवलं मृगयायुक्त्यमत्कारं अभिर्यथात् ।
 सरसामन्तरेऽरुण्ये यच्च कुत्रापि तिष्ठतः । मृगयारक्षिकस्यास्य रात्रिं दिनमिवामवत् ।
 किमुच्यतेऽन्यन्नीचलं यद्भृत्यैर्व्यवहारिवत् । श्वेतपङ्कजपद्मैश्चविक्रयानगरे हतः ।
 अथैकदा विभज्यामौ यौवराज्यमदोद्धतः । क्रमराज्यं नखत्याज्यं ययौ प्राञ्चपरिच्छदः ।
 यच्च यत्रापविष्टः स पापनिष्ठोऽप्यनिष्टवत् । अभवन् पीडितायामीशकन्दमुखरा दिग् ।
 प्रसादमनुलोदयप्रतिग्रहद्वं विंति । उपग्रहद्वयत्युयः सञ्जहार पदे पदे ।
 कचिद्दीत्या कचिद्दीत्या कचिद्दीत्या विजोभयन् । लोभयतोवलात्काराच्च केपामहरद्भनं ।
 स प्राकृतद्वय व्याजमेवैव कुर्वन् गृहगतः । लोभादन्यास्रवत्यास्तानन्यान्विनैरवधयत् ।
 नीताचारकृताद्युक्ता सभयास्ताडयन् स्त्रियः । तदुत्पादण्डयत्तस्य ग्रामीणान्शेवकप्रजः ।
 तत्तद्विनिग्रहस्थानसावधानमतिस्तदा । स तार्किकद्वयत्युयोराद्विषैर्दुर्जयोऽभवत् ।
 चायापुषादुहित्राया भव्या धेस्रभवन् गृहे । वलात्प्रविश्य सङ्गृह्णा निर्बन्धैस्तस्य सेवकैः ।
 समण्डमत्स्यं कुण्डैस्ते पीला गुण्डान्तरे मधु । भाण्डाद्वय मदेऽप्यष्टाः ग्राधैर्भाण्डमत्रादयन् ।
 तण्डुलाय कुल्लोभ्यः शाखाभ्यः पीनवत्कराः । वीटिकाभ्यः स्वयं मयं भुङ्क्तं तैर्बन्धकारिभिः ।
 श्वैव कानैचित्ति तस्य क्रियतो वधेन मया । येऽन्धमूर्खनि वास्तव्यान् घृताभ्यङ्गमकारयन् ।
 हृहन्तीरिव श्वासामलैरुपूष्णं हसन्तिकाः । तान् कारयित्वा ये दीपात्रिणास्त्रज्जपयञ्छटाः ।
 इत्यादि कुस्तिनाचारं भारान्तैश्च भूपतिः । विग्रयोर्देजिनोर्लोकावर्गैर्नृपैर्नु मासकद्रुहात् ।
 पीडां मां कुरुतेत्यादि राजदूते ब्रुवत्यमी । अवोचन्निति तद्भृत्या राजा क्रन्दतु पीडितः ।
 वैरं वो गुरुभिः करैरेति सततं मुखात्तत्र दुर्जं तंलोभात् अश्वश्रमतेत्यनुद्विष्टं तद्गतमेवेति विज्ञितः ।
 दीनान् ग्राम्यजनांश्च पीडयति योनिर्दुष्टमत्याचिपंस्तस्यासन्नविनाशिनः । स्वविभवलापाय ग्रापाय वा
 कुर्वन् स्वैष्यसामर्षीं कुहूदेनपुरे स्थितः । एकदा जैननगरे भृषालं सवलोऽभ्यगात् ।
 तद्दिने शङ्कितस्मात् पूर्णकर्णोदुहकिमि । स्वैष्यमद्भुहं राजा राजधान्यां गतोऽकरोत् ।
 वित्तान्कान्धर्वहृदयैश्चतुर्षु चतुर्द्वं । तरदायामपेक्ष्य दम्भं नगरान्तरे ।
 सेतुवन् व्यधाज्यैनकदत्तास्यमयं नृपः । सखतं तं तदाज्ञासीत् स्वविग्रमिव भीतिदं ।
 नगरेऽप्यश्वश्रमे सन्नस्त्रायदमास्थितः । पुराग्निकाशयामास तं स्रुतं मन्त्रपुक्तिभिः ।
 सन्नापप्रदमुत्तरायणमिहालोथापि रम्यं गुणैर्वावाञ्छत्यय दक्षिणायणममुं शाला हिमातिप्रदं ।
 लोकानामसुखस्यार्थमुभयोराद्यं पुनर्योमज्जत्यर्थयैव परोपकारनिरतं सूर्याय तस्मै नमः ।
 क्रमराज्यान्तरं प्रति तस्मिन् देराज्यमदितः । स्वाधरैर्हान्यधानं स प्राहैषोत्पवमित्यदः ।
 पुत्र मेऽवसरोऽष्टपादृक् प्राप्तादुत्तरः । यच्च मत्प्राणसन्देहे गतिर्नान्या तया विना ।

१११

११२

११३

११४

११५

११६

॥ श्रीवरपण्डितकृता ॥

मत्पत्रावेच्छे युक्तं शयितस्य तत्रासनं । आसीत्स समुत्थानमुत्थितस्य च धावनं ।
किमन्यत् सत्यमेवोक्ते त्यक्तापि श्रुतयन्त्रणां । यदागच्छसि तत्तूर्णं पूर्णं प्राप्स्यसि वाञ्छितं ।
अतिदुर्लभं न चेत् प्राप्नो मयि जीवति विद्वले । गते मयि मदर्थे पुनरागमनेन किं ।
तावत् स्वयंपुरं प्राप्नः सोऽभूत्तोषो नृपात्मजः । राजानोकैः समं युद्धमुद्धतं सवलोक्यधात् ।
अथोदतिष्ठन्मुलस्तत्कालं सैन्योद्योदयोः । उन्नद्धखानसद्वयद्वेक्षणसुदुस्सहः ।

१०५

अष्टाविंशब्दवदस्मिन् पञ्चाविंशेऽपि वत्सरे । वैरं बोला पितापुत्रौ पिशुनैः कारितोवधः ।
तत्रत्यादरदावान्ये परितः सरितोजले । ममञ्जुलङ्घयाद्येन श्वदूर्णमभूत्सरः ।
हला मृत्पुरिवात्युरा तद्दिने नृशतत्रयीं । नौसेतुबन्धमुच्छिद्य नदीपारं समासदत् ।
धितं यः पैठके देशे रचणोयेऽपि निष्कृपः । परदेशजयं त्यक्त्वा तादृङ्गिन्यं समाचरत् ।

१०६

पापान्ते शिखजादाया गृहीत्वोभयवतनं । भूपमुद्वेजयामासुः फलं यैरनुभूयते ।
उच्चः सत्पातदोयथायमहमयेनादृगोतावता स्फुटं । आवदियेष हन्त जनकेनैकेन मन्दः सुतः ।
भास्वानभ्युदितः स तावदहलः सर्वप्रकाशोचतोयन्माहाक्यवशेन वक्रगतयोध्वस्ताभवन्ति स्वयं ।
तद्देशकदुर्दैरुः प्रजानां नाशहेतुना । आदमखानोविचाणेलक्ष्म्या भागीध तव्यजे ।
इत्यातङ्गादिभिर्दुःखैर्वरं देशेऽत्र जीव्यते । सर्वनाशकरो मासु भूभर्तुर्वैष्णवपत्यता ।
सा चेत्तेषां स्महेदामा भूयादैरात् परस्परं । मा जायेताय वा दुष्टः सुतः कस्यापि दुःखदः ।
प्रजान्तकारिणौ क्रूरौ राजपुत्रावुभावपि । सूर्यस्वेव महीभर्तुः पङ्ककाशविवेदिता ।
अपकर्तुं चिपन्मग्नान्दयमानः परानपि । चमी दाता गुणयाही खानोद्गलभ्यते कथं ।
अशितोयस्तुनैर्दुष्टैः सोऽस्मद्भाग्यविपर्ययः । गृह्णन् स रुदिताक्रन्दमिति पौरगिरः पथि ।
पाददाह्ययाचोऽपि नगराभिरगानृपः ।

१०७

पुष्पात्पत्तिमवेक्ष्य तुष्यति नृपोवोढा । धुरः स्थादिति खेदात् सप्तदमस्य यच्छति निजामुल्लङ्घ्य नोतिशमं ।
शाला तं यत्तवन्मात्ममदृशं तादृमियाश्रद्धते येनासन्नसुखो न आतु सभते निद्रां सचिन्ताञ्जरः ।
मग्ना मल्लिकजप्रयेन स यदा राजालिमाहिर्हतेभाळद्वेषवशाद्भव कदरं काशीरिकाणां महत् ।
तदलैनमदीभुजोऽस्य ननयदेवात् किमालोक्यते तन्माभ्रद्वडसन्तिनिर्मुपगृहे देशे त्रिनाशप्रदा ।
इति मार्गं कथाः गृह्णन् याम्याणां जैनभूपतिः । वधत् कुतवयं निन्दन् प्राप स्वयंपुरान्तरं ।
तीरदये वितस्तायाः पितापुत्रसद्वयं । न्यवीविशत् समासन्नं परस्परजयोद्यतं ।
अचान्तरे हाज्यघानः पर्षात्सन्तूर्णमागतः । सुदर्णद्वय सदण्डेद्राभयं समासदत् ।
शुना वराहमूषान्ते पुत्रं प्राप्तं बलान्वितं । अथे वल्लामघामनां सत्कर्तुं यष्टजदृपः ।
कालापेक्षो राज्यघानः प्रेषाद्यिद्य कृतादरः । श्रोतिनिष्ठं कनिष्ठं तं भातरं स्त्र समागतत् ।
अन्येषुमानितं दृष्ट्वा जनकेन निशानुजं । आदमखानो विचाणस्योऽप्रादिगन्तरं ।
साहिभङ्गपया भिक्षुं समुत्तीर्यं यथाप्यितः । प्राप भिक्षुपेतैर्हं तथा कष्टपरिच्छदः ।

१०८

इत्यत्रांशमथं व्यंष्टं निष्काश्य सुकितः । हाज्यखानान्वितसुष्ठो नगरं प्राप भूपतिः ।
 शिशिरमये योऽभूत्किट्टाचिरं धुतपत्रतिर्धरेणिकुहरेखन्तः कातं निनाथ शुचाकुलः ।
 कुसुममये प्रायेद्यानं विकशिलतोऽञ्ज्वलं किसलयरतः सोऽयं मृद्वः सुखं रमते पुनः ।
 अस्मिन्नवसरे तुष्टाद्वाज्यखानो हृतं चिरात् । यौवराज्यपदं प्रापञ्चनकाञ्जनकोपमात् ।
 पितुः प्रेममार्णं प्राप्य स्वच्छं भक्तिपरायणः । इदयावात्यज्जातु श्रीमाञ्छाङ्गिव कोस्तभम् ।
 विनयचिम्बदेवायजानुमद्भुषिताकृतिः । हकार इव यदर्थस्त्रिधा सर्वार्थेधिष्यभै ।
 न तत्तीर्थं न सा यात्रा न सा लोला न पोत्सवः । तदाभून्नैव यवागाद्वाज्यखानान्वितो नृपः ।
 योनित्यं परितोहृतोगशयैरत्यर्थभक्त्युज्ज्वलैः पुच्छाभ्यां सहितो हितस्त्रिभगतां नानाविदाधाम्यजन् ।
 कातो गच्छति यस्य साखलितं गीतञ्च यच्छृण्वतः श्रव्यः कस्य न तन्नमस्यविभवः कैनासवासोममः ।
 इति जैनराजतरङ्गिणी आदमखाननिर्वासनं हाज्यखानसंयोगवर्णनं नाम तृतीयः सर्गः ॥

११०

११५

११६

११७

११८

अचान्तरे भद्रमध्वरुपादधन्तः शृङ्गारभारकुमुदाकरोद्दिष्टोऽपि ।
 मानात्मकारविनिवारणभानुमूर्तिः स्फूर्जस्तलिललनानवयौवनयोः ।
 ततश्चैवास्त्रे राजा पुष्पलीलाचिकीर्षया । ययो मण्डराज्योर्वी नौकारूढः सुतान्वितः ।
 तरण्डामण्डली राशेर्वित्तान्तरगा बभौ । शक्रश्चैव विमानाद्यो ह्यायापटविभूषिता ।
 स्वकीयराजशस्त्रोराशश्चिन्तपुराकृतः । विजयेष्टादिदेवेषु नाथ्यं द्रष्टुमुपाविशत् ।
 इरांशमभुजं जेतुं यत्र राजशमानिभात् । भवासक्तोऽभवत् कृत्वा यड्ढा स्त्रे मनोभवः ।
 बालङ्कारप्रबन्धश्लाघिह्वानश्रुतविश्रुताः । यवान्तःकरणेयुक्ता दृष्टारोगायना अपि ।
 मानायामगतायाश्चरररागमनोहराः । यत्र गीतारसस्थोतावभुयुंक्षतयोऽपि च ।
 फलाकलापेवत्तापोमानमानससौख्यभृत् । रङ्गरङ्गद्रुचिर्लोकविद्याविद्यातपस्ययः ।
 प्रतितालैकतालादिबज्जतालविभूषितं । तत्र तारा च नाराचसंशानं विदधुर्नट्यः ।
 उत्सवानामकामास्त्रं गायनी नयनोत्सवाः । साखताण्डवनृत्यज्ञानं केवं रञ्जिताभवत् ।
 भावानेकीनपद्माश्लक्ष्णांस्तानाद्य तावतः । दर्शयन्त्यौषधुः धाम्यस्ता भृत्तांश्च मूर्च्छनाः ।
 यासां नृत्ये च गीते च त्वत्तोमेऽस्यधिकं सुखं । इति वादोऽभवच्छ्रावनेचयोः प्रेक्षणक्षणे ।
 पाचोगानपिकध्वाने रङ्गेद्याने तदाद्युतन् । दीपचम्पकमालासामधुपैः परितोमृष्टाः ।
 राज्ञे राज्यलषाणुष्टैर्मृत्युप्रेषागतैः सुरैः । दीपमालाच्छस्ताम्बुका नूनं हेमाम्बुजमग्नः ।
 जलान्त्विम्विता कापि दीपावो नागलोकतः । वहणेन नृपमीत्या दार्पितेवाद्युतत्तदा ।
 ता दीपिता दीपमाला दिधा रङ्गे चकामिरे । दिदृक्षामतनागानां फणामणिगणादिव ।
 किं राज्यलोकभावात्तदभुवि मिलितः पृथ्वभूपालजीवाः किं योमस्तारकीचः शशधरविमुचः सेवनायावतीर्षः ।
 किम्वा सिद्धाः सुरैश्चानिजस्रिहृषिराः प्रेक्षणाद्योपविष्टाः किम्वादीपमाला इति जन्मनसामाप्त दूरादितर्कः ।
 साचादेव पुरन्दरः कविबुधाविद्याधरास्त्रेयका अने देवसभासदः स्रग्पुत्रः सिद्धा श्री योगिनः ।

॥ श्रीवरपण्डितकृता ॥

यता शम्भुरेवैरसोर्जितगुणगम्भस्वकागायनारद्रोऽयन्निदिवस्थलीति जगदुः सर्वे जनाः प्रेचकाः ।

अङ्गारचारचूर्णादिगन्धकौषधयुक्तिभिः । रागैः शिल्पिकृता खोला क्रीडातोफमरङ्गयन् ।

तथा द्यौषधसम्पूर्णान्नालादङ्गिकाणाघनाः । निर्यत्कुसुमसम्पूर्णस्वर्णवल्लीभ्रमं व्यधुः ।

सर्पाकारानलज्वाला निर्गता सलिलान्तरात् । चक्रे प्रेचकलोकाणां त्रासायुध्यभयोदयं ।

१११

नालकादुत्थिता न्योत्रि ज्वाला गोलकपङ्क्तयः । राजद्राजतरोचिष्का जीवश्लोकोपमां व्यधुः ।

रज्जुबद्धागमदूरं ज्वलन्त्योषधनालिका । आहृतये तथा नीतास्तादृश्यावहवागताः ।

गतागतानि कुर्वन्त्योदीशाउल्कादिवैश्वर्याः । प्रेचकाणां मिया दृष्टीरहरन्नद्गुतावधाः ।

अत्र पात्रीकरस्यापि ज्वलन्त्योषधनालिका । द्युलोकान्मृकसदणस्वर्णपुष्पश्रियं व्यधात् ।

वज्रिक्रीडनलीलाया युक्तिर्ज्ञेन महीभुजा । शिचिचित्वा हमेभास्यं तासाः सर्वाः प्रदर्शिताः ।

११२

चारसुदपयोगेऽत्र दुर्लभो योऽभवत्पुरा । तद्युक्तिशिचया राज्ञा खदेमे सुचभः कृतः ।

प्रश्नोत्तरमयी खोक्तिर्हमेभं प्रति या कृता । पारसोभापया कार्यं दृष्ट्वाय कुहेतु न क ।

ते शिल्पामतिकल्पितास्तु च सदा सङ्गीतवाद्योरसः सलङ्कारविचारचावधिपणा काये च तत्कौशलं ।

सच्छास्त्रव्यवहारः स च मन्वेत्पादनायोदयमः श्रीमच्चैनमहीपतेर्वङ्गमतेसाखेव कल्याधुना ।

खुज्याब्देत्सादराख्यस्य शिष्यः सर्वगुणामुधे । भूभुजस्थितमनयद्रागतासादिभिर्मुदं ।

खुरासानागतोमहासादकाख्योमहोपतेः । वादनात्कूर्मवीणायाः प्रापातुलमनुग्रहं ।

११३

महाराजमालनामापि खेच्छवाग्येकारकः । नारदोवागवस्त्वेव राज्ञोऽभूदतिरञ्जकः ।

तुम्बवीणाधरः सोऽहं सर्वगीतविशारदः । उदङ्गन्नवगीताङ्गकौशलं समदर्शयं ।

अन्येऽपि जाफराणाद्या मया सह नृपाग्रगाः । तौहृकान्दुष्करान् रागानगायन्वीणाया समं ।

गीतं दादशरागाङ्गं गायतां नः सभान्तरे । प्रीत्यैवैक्यमिवापन्नास्त्वोक्तोपेतात्यिताः स्मराः ।

देशसंस्कृतकाव्यशो राज्ञोऽनिकटवास्थभूत् । पण्डितोनात्यसोमाख्यादेशज्ञैरचरिचक्रत् ।

११४

देशभाषाकविर्योधमहः शृङ्गक्ष नाटकं । चक्रे जैनप्रकाशाख्यं राजवृत्तान्तदर्पणं ।

भट्टावतारः शास्त्रामदेयग्रन्थाभिपारगः । व्यधाजैनविलासाख्यं राजेकिक्रमिच्छपणं ।

वीणातुम्बीरवावाद्याः सर्व्योऽस्मिन् भूभुजा । सुवर्णरौप्यरत्नौषधेर्घटितास्तासुकाशिरे ।

तदाधिकाङ्गिकाहाय्यं सल्लिकाभिर्नयाज्ज्वलं । नाथ दृष्ट्वा जनः सर्व्वस्यतुर्मुखमशेषतः ।

इत्थं त्रिवर्गविद्राजा विजगत्स्थितपौरुषः । विद्यामास्तिविधैर्नैवान्यतः चिदशेषमः ।

११५

स्फुरद्विचकितोप्रासहामं स भवनान्तरं । आसदत्तारकापूर्वं पूर्णचन्द्रद्वारम् ।

ततोविमलकुण्डान्ते पानकीडां महीरतिः । कर्त्तुं प्रचक्रमे तत्र पुच्छमिवविभूषितः ।

पितृप्रमादतोऽस्मिन्नोऽराज्यखानोऽयं भक्तिमान् । वमन्तवर्णनोऽग्निर्यो चाटुक्मिमवददिभोः ।

सङ्गीतनादनिपुणाकलकण्ठभृङ्गास्तत्त्वानिनं । मन्त्रितयाव्यविधा मद्दक्षम् ।

गीतमिधं नरपते किमु सेवितुं त्वां प्राप्तेवसन्तद्यत्तु चारणचक्रवर्त्ती ।

मेघाडम्बरमवरं यदि तदा निर्नष्टशोभावयं नित्यं तोदणकरेण तेन दिवसे तवाप्यहो बाधिताः ।

खामी नः शशभ्रमयोदयहतोदुःखादितीव्रागता उद्याने नरदेवधेवनपराः पुष्पच्छात्तराकाः ।

१८०

पङ्कतकलकङ्कितां जलमया ये भोगिदेहात्तिदास्त्वद्देशे विलसन्तु पात्रविषयाः सन्मार्गेभिन्नाद्यताः ।

ये याताः स्वयमेव देव विलयं श्रीमत्प्रतापोदयादक्षिन् धर्ममये वसन्तसमये प्रालेयपूरा यथा ।

श्रुतेति भृपतिर्घृष्टोद्वाज्यखानाय सत्वरं । सौवर्णकर्त्तरीवन्धमम्रेयं समाधिपितु ।

यैवैः सेवा कृता तस्य शास्त्रादेशे विचार्य तान् । पुनश्चेद्देन भूषावो घोषराष्ट्राधिपान् व्यधात् ।

प्रेयाद्यात्तेपिगन्धैर्वाघमग्नान् सेवकमजान् । प्रसादपट्टपोतेन समुत्तीर्णान् व्यधानृपः ।

विदह्नीताङ्गिहृद्येभ्यस्तस्मिन्नवसरे नृपः । सुतास्थानन्दवाप्याब्धौव्यधातुं कनकवर्धणं ।

१८१

दत्तमार्गेण चारायां राट्टिया दर्शनगतः । प्राप्तपट्टपरीधानमानतुष्टान् न केभ्यवन् ।

तान्विलोक्य भवोपापवनादीन् पुष्पपूरपरिपूरितनैकः । खं सुवस्त्राडवरज्यनिवासान् प्राप जैननृपतिर्नगरं स्त्र ।

इति जैनराजतरङ्गिण्यां पुष्पलीलावर्णनं नाम चतुर्थः सर्गः ॥

अवान्तरे सुतप्राप्या निर्वाच्यतः सुकृतोद्यतः । कुशानवनवाः कर्षन् प्रतिष्ठारसिकोऽभवत् ।

कविः श्रीजैनराजोयां स्वसन्दर्भान्तरेऽवबोत् । अन्यविस्तारभीत्या तदण्णं न मया कृतं ।

यकैवास्वमरावती ननु पुरी साज्ञाननिर्माणका तवाप्यत्र सदा विमानवर्षतिर्देवादिषु श्रूयते ।

सोऽभूद्भूमिपुरन्दरः पुरगतं कुर्वन्नत्र सर्वतोयचैते निवसन्ति मानसहितासो भूमिदेवादयः ।

१८२

श्रीजैननगरे पद्मदग्नेऽप्येवा कृता पुरा । राजधानी नवात्युषा विद्धा देवगोपरि ।

तस्याः समीपे नृपतिश्चत्वारिंशोऽय वत्सरे । इष्टिकादारुसम्पदं राजवाशं नवं व्यधात् ।

यत्पृष्ठे खण्डकनयोभाति भातिमनोहरः । ऐमपद्मद्वेवात्मकः श्रेष्ठेन श्रुतकीर्तिना ।

दद्वारपरिनिपुणैश्चत्तत्कर्म समादिशन् । आजीवं सोऽवसद्वाजा राजधान्युग्नितस्थितिः ।

यत्र वापीगता हंसागीतश्रवां स्वनच्छलात् । कुर्वन्नीव समीपस्था गायद्गीताङ्गिचञ्चतैः ।

१८३

यत्र खर्वीकृतारातिः सुपञ्चतिपतिर्यथा । सर्व्वाहः सुखगन्धर्वचर्चैरेनयत् सुखं ।

यदन्तरे सुविलीणः सर्वदर्शनमण्डपः । काचभिर्चित्तमयोभाति व्यथिर्षिहासनोज्ज्वलः ।

पद्मभाषुपसन्दर्भनिर्भरावृषधंश्रितात् । वातोऽपि मकलोयातः प्रातर्घणसुखमदः ॥ सुललं ॥

कदाचिद्वाहरं दुर्गं यात्रां द्रष्टुं गतौनृपः । राजवाशं नवं कृत्वा जीर्णोद्धारमकारयत् ।

समुद्रकोटादारभ्य यावच्छ्रीदारकावधि । तत्तत्तवनत्रावासवासवालयसुन्दरान् ।

१८४

जैननामाङ्कितान् ग्रामानकरोन्नगभूषितान् । उपतोर्न महापद्मश्रीमत्पद्मगभूषितान् ।

तदन्नमन्त्रप्रक्षानामर्थिनां त्रिपुरेश्वरे । उदरं मेदुरं चान्तराजा समोदरः कथं ।

अन्नमन्त्रे चित्तीर्णैर्वराहचैन्नभूमिषु । अन्न नक्षत्रिराः शेषयिचमिन्द्रेऽपि चामवत् ।

मल्लेभ्योनिवृत्तमेभ्यः स स्पर्शानामभयं ददौ । मत्स्यानामन्नमन्त्रेण वितस्तापिन्धुपद्मे ।

१८५

अर्थिनामत्यक्षानां श्रीमद्भरपुरे नृपः । अपेक्ष्य विदधे च्छायां न फलानि महोरक्षां ।

॥ श्रीवरपण्डितकृता ॥

अश्रमाया व्यधादन्नसचे व्यञ्जनसौरभैः । कथं न कुङ्कुमसामूत् गन्धभेदकदर्शनः ।
 अश्विन्नेनान्नसचेण विजेयश्चरवासिना । उदरे मेदुरे षिद्धमणामो यन्नतोविभोः ।
 अन्नसचमविच्छिन्नं दत्त्वा शूद्रपुराधना । शुद्धस्थाने व्यधाद्राजा भारिकानामिषारिकान् ।
 गुणी मूर्खोनिराचारः साचारोयवनोद्विजः । नापोपि यस्तदन्नेन कश्चिरेषु स नाभवत् ।
 शत्रुश्रीपतिधातज्जुमुनिभिः पूर्वं रवेरन्वये जातेनापि हतः अमस्त्रिपथगा गङ्गैव जाता नदी ।
 तेषां स्वार्थमभद्रशेनरपतिः सोऽयं परार्थं पुनर्देशेऽस्मिन् स्वधिया नदीनवनवा नाना पथः कृष्टवान् ।
 नवीनोदारकेदारभूम्युत्पन्नप्रतिस्थलं । कूटाधान्यफलैः पुष्टादृष्टाः पर्वतशक्तिभाः ।
 धान्यकूटच्छलान्नं साभूद्वायः कुचखली । आग्नेपाया प्रजा यस्याष्टाङ्गमापदिने दिने ।
 दुर्लभोपद्रवानिष्टा यत्र यत्राभवत् चितिः । समुद्यत्तव शस्त्राढ्या तत्र तत्राकरोन्नृपः ।
 न तत्स्थलं न ज्ञान्तारो न स देशो न साटवी । यत्र नानोय कुल्याः स्वाः खनामाङ्गाः पुरीर्यधात् ।
 न सा नदी न तत् चित्रं न स यामो न सा पुरी । न तत्स्थानं न यद्वाङ्मा जैननामाङ्कितं कृतं ।
 यत्र यत्राभवन्निष्ठाः प्रदेशस्तत्र सुखया । व्यधाद्राजा सरः पवित्रिषष्टङ्गाटभूषितं ।
 धन्यवारिधरोधरोपकरणोद्युक्तः सदा जीवनैर्यैः सिन्धोः बलिं निर्णयकतया निन्ये निरुपाम्बहं ।
 कान्तारैर्यफलेषु केपु हचिरं मुञ्चन्त्यभीष्टं यतस्तत्कोदितसर्व्वंस्त्रयविभवा लोकः सुखो जायते ।
 लोके डलइति स्थितं यदगाधं सरोवरं । तस्य प्रतिष्ठाप्रस्तावादर्पणं कियते मनाक् ।
 आराजधान्या यद्दीर्घं सुरैर्यथाः सरोवरं । नैकाकूटोऽचरन्निधौ योक्त्रिभेदुः सुनिर्मले ।
 अरिपञ्चा यत्रान्तः शोडोनाः पटसुन्दराः । पोतादवाचन् पोताराशः शाकुनिकान्विताः ।
 तितप्रस्थागता यत्र तटिनी त्रिपुरेश्वरात् । सङ्गच्छते सटाङ्गां यस्तद्वाद्युत्तमिवोत्सुका ।
 श्रीपर्व्वतोऽपि पट्कोशस्तीर्थधानफलेषुया । स्वसङ्गातिच्छलाद्यत्र मञ्जतीव दिवान्धम् ।
 शैवलान्ति हुमायत्र कमठान्ति च पर्व्वताः । पुण्यं च नागलोकान्ति जलान्तर्ध्वं विविताः ।
 यत्तत्तत्पुण्यभूगोलिकुलानि सरमोहहं । तस्यैगन्ध्यमिवाघातुमानतानीचते जनः ।
 यस्तद्वायुगलोमेचास्त्रोदयदयकम्मात् । ज्ञाने याति रविः कुर्व्वन् प्रत्यब्दमयमयं ।
 यत्र तीरे सुरैर्यथाः चित्रं भुक्तिविमुक्तिदं । वाराणस्यधिकं भाति तीर्थराजविराजितं ।
 विहारैरपहारैर्य मठैः सुकृतकर्मठैः । आयुर्भैरवमराजवाचे स्वर्गोपमां व्यधात् ।
 दीर्घयतुष्किकाश्चैतन्मनस्य स्रज्जुताः । इत्यन्ते ये जनेर्दूराङ्गमच्छत्रवरोदराः ॥ मध्ययुगलं ॥
 येषां सिद्धपुरोनाम प्रसिद्धं नृपतेर्यदं । स्वसिद्धे कुर्व्वते सिद्धविमानाचलिविभ्रमं ।
 जीर्णदेवालयया यत्र राजधान्यन्तरीकृताः । धृत्याद्यत्वा निर्जस्रतया यत्पार्था भूभुजा कृता ।
 यत्र सर्व्वदण्डोदनिर्भेदात्पद्मभूषणी । यद्यारिष्टधैरा राशो यकला विविता धिया ।
 एकत्र द्वे यक्षान्ताः सर्व्व श्रीजैनवाटिका । योगिना पाश्चपूजायै हतं भोगाकृतमयं ।
 मध्यपुष्करिणीमध्यं कान्तस्तदविषया । यत्रैति द्विजराजोऽपि योगिपञ्चमारेधुवं ।

१०

११

१२

१३

१४

भूपतिर्भोजयन् योगिसदृशं मौलदीचणं । निष्कम्पमकरोन्निधं किं दत्तम् किं समाधिना ।
 आहारमनुतीव्राद्यत्कीर्त्या रसवती श्रिया । देव्याय क्रियते यत्र सर्वारसवती प्रजा ।
 पक्वाक्षराग्रयोऽदभ्यायवाभंमुभयप्रदाः । विभक्त्यधस्तमच्छुभ्ररदभ्रिस्तोपमां । --
 यत्राधर्मस्तुलं हतं प्रदुःखनादमिषाद्भुवं । समित्सारसारारवं श्रूयते मृगयारवः ।
 सामोदकामनिर्मुक्तमोदका यत्र योगिनः । यमघर्षोदकाजयैजाता राज्ञः प्रमोदकाः ॥
 योगिस्तुरत्करस्त्रिदधिदिग्धासनच्छ्रितान् । योगाच्छ्रितस्तथावास्तव वान्ता इवाद्युतम् ॥ कुलकं ॥
 मारी नाम नदी तस्माद्वितस्तान्तरमागता । केवलं यामवपौरखानपानप्रयोजना ।
 हस्तिकर्णाभिधे चेत्रे युक्ता राज्ञा प्रवेक्षिता । सिन्धुसङ्गमपर्यन्तं निर्दिता शालिनालिनी
 मृतानां देहदाहेन स्वर्गदो नगरान्तरे । स मारीसङ्गमः ख्यातो जातः सङ्गाद्वितस्तया ।
 घट्टेनपाताः कालेन किङ्कराः पञ्चवारिकाः । पौरेभ्यः प्रवदोक्त्यमृगहृन् गृह्णन्मनहं ।
 मसिप्रदप्रमये राजा विद्यतः स मयैकदा । दण्डयित्वा किरातांस्त्राह्णवगुल्फं न्यवारयत् ।
 ततः प्रस्थति तत्स्थाने विमाना नगरान्तरे । दण्डन्ते दर्शनदेषिच्छेष्टानां चदयैः समं ।
 निरगला वधं जाता इतीव श्रिविकारकैः । कृचहस्तैः प्रकृत्यन्तैः दृश्यन्ते वाद्यनिस्त्रिनैः ।
 दिगन्तरीयया शीत्या यत्र राज्ञाऽप्यवारिताः । प्रियानुगमनं नार्थं यित्तामाह्वय कुर्वन्ते ।
 अर्धिसहोपकारार्थं पौराणां सुखती नृपः । विहारं वज्रविहारं तत्सङ्गमन्ते व्यधात् ।
 स च ह्यग्रे विहारश्च पारावारे पुरदये । सहस्रेणिसमिप्रातेनायकश्चियमापतुः ।
 अन्याः प्रतिष्ठास्तुल्यं राज्ञा स्वस्तेन कारिताः ।
 ओहंनानृपतिर्भूभुव कविताराज्ये तदा येऽभवन् सर्वे ते कवयः किमन्यदपि ते सुदाः स्त्रियोभारिकाः ।
 सनयद्यापि हतानि तैः प्रनिमृहं पद्यानि विद्यानिधोराज्ञा चेद्गुणवान् गुणेषु रसिकोक्तोक्तिभवेत्तादृशः ।
 कृचशला विद्यावास्ता धर्माद्यं गुणशालिना । हता धाम्भः श्रुतः प्रन्दस्तकं याकरणोद्भवः ।
 आचार्यं पुस्तकावाससहायान्नसमृद्धिभिः । पाठयन् सर्वविद्यानां सङ्ग्रहामास मण्डलं ।
 न विद्यासुखयोः सन्निस्तेजस्तिमिरयोतिव । इति व्यर्थं वच्यते मुनोनामभयप्रदः ।
 पौराण्यसुखिते देशे विद्याभ्यासपरायणे । अकाङ्क्षीत् सर्वदारोग्यं नृपतेः स्वस्व चान्वहं ।
 राज्यात्पण्या नृपस्तादृक्पुष्टोऽभूच्च प्रतिष्ठया । यथा पण्डितसामय्या यामय्यामविदुःपुणैः ।
 धेयां स्त्रेऽपि पाण्डित्यं नाम्नाहोविदुष्ये । तेऽपि भूयप्रसादेन जाताः पाण्डित्यमप्यिताः ।
 यद्विंता जीवोनापौर्यदेवेन फलदाः सदा । याताः सहस्रमासत्वं विद्याः कल्पतता इव ।
 न सा विद्या न तच्छिष्यं न तत्काव्यं न सा कला । ओजैर्भूपतेराज्ये नाम्ना प्रयिता भुवि ।
 विदुषां मान्यां दृष्ट्वा भूपतेर्गुणिवान्धवान् । काङ्क्षन्ति त्वापि शमन्ताः पाण्डित्यं नित्यमादरात् ॥
 निदापकासे विषमः प्रतापोदहेहिरव्या दण्डगुह्यपूगान् ।
 वन्द्यो न केपां प्रनृकादयो यो जीवैस्तापितान् करोति ।

४११

४१२

४१३

४१४

४१५

४१६

श्रेष्ठश्चरधरानाथो धवनैः प्रेरितः पुरा । पुस्तकान् सकलान् सव्यांस्तृणान्यग्निरिवादहत् ।
 तस्मिन् काले सुधाः सर्वे मासुलोपद्रवाज्जवात् । यदधीना पुस्तकान् सव्यान् ययुर्दूरं दिग्गतरं ।
 किमन्यद्विजवद्देशे सर्वं गन्या मनोरमाः । कथावशेषतां याताः पद्मानोव हिमागते ।
 सुमनोवसभेनाच राज्ञा भूषयता चितिं । नवीकृताः पुनः सर्वे मधुनेव मधुव्रताः ।
 पुराणतर्कमीमांसाः पुस्तकानपरानपि । दूरादानाथ वित्तं विदह्यः प्रत्यपादयत् ।
 मेघोपायदति ख्यातं वाग्विभं ब्रह्मदर्शनं । मन्मुखदृष्टणोद्गात्रा श्रीमदास्त्रीकिमपि ।
 श्रुत्वा शान्तरसेपितां व्याख्यां स्वप्नेऽपि नृपः । अस्मार्धादिभिराः कान्ताहावभावक्रियादिव ।
 यो यद्वाप्राप्तवेषोऽस्ति स तद्वापोपदेशभाक् । लोकेन हि जना नानाभाषानिपिविदोऽखिलाः ।
 इति संस्कृतदेशादिपारसीवाग्निशारदैः । भार्यावपर्यथात्तच्छास्त्रं सर्वमचोकरत् ।
 धातुवादरसग्रन्थकल्पशास्त्रोदितान् गुणान् । यवना अपि जानन्ति स्वभाषाचरवाचनात् ।
 दशावतारपृथ्वीग्रन्थराजतरङ्गिणीः । संस्कृताः पारसीवाचा वाचनाहंस्वरकारयत् ।
 ध्वक्कैहलकयासारं हाटकेश्वरसंविताः । पुराणादि च तदुक्त्या वाच्यते निजभाषया ।
 कश्चिच्छ्रुत्वा शुचिर्वाचि चिरं धर्मशास्त्रं पवित्रं धत्ते चित्ते पटदिव धितोरञ्जनं तत्किञ्च यः ।
 आकर्षण्ये प्रतिदिनममुं पद्मिनोपचतुष्टयाः कुल्याधारा अपि धृतगुणगृह्णते तत्र किञ्चित् ।
 नैवन्मनगिरेष्वात्रामाकर्षादिपुराणतः । तीर्थयात्रासुक्तं राज्ञः कदाचिदमन्मनः ।
 एकोनचत्वारिंशेऽपि पितृपञ्चानुशासरे । यात्रादिद्वयया भूषणगाम विजयेधरं ।
 नानावर्णाग्रकच्छवैः प्रेचकैः परिपूरितं । पुष्पाकीर्णमिगेद्यानमद्राचीद्रुममण्डलं ।
 यत्र बान्दरपालाद्या राजानां वीज्य सदृशाः । तदर्थं दर्शनायाता हर्षमन्वभवसिति ।
 गगनं तारकापूर्णं दीपाब्जं रङ्गमण्डपं । यत्रान्योन्यं तुलाशकं रागौ कविमुधाचितं ।
 अमावस्यादिने प्राज्ञैर्नानागरिकामुखैः । शुभं शुभं शुभं यत्र शतचन्द्रं भुवस्तलं ।
 दीपदृष्टोन्मवाक्षेऽपि यत्र रज्जान्तरे स्फुरन् । दम्भे तारकमथोद्यत्तित्तिर्कचयोपमं ।
 विजयेशदथोत्थाय भूपः पुष्टदयान्वितः । पद्मानुसङ्गं दुर्भागं प्रपेदे वासरेऽस्तिभिः ।
 दृष्ट्वा क्रमशो विष्णुपादमुद्राकृतिं प्रभुः । पादप्रणामजानन्दमविन्दद्वकिमुन्दरः ।
 ब्रह्माच्युतगिरयः पतन्तोयवच्छलात् । अकुर्वन् कुग्रवप्रश्नं हराम्भजमहोभुजे ।
 फलसूरीकुसुमश्यामद्विडागाराविनं गिरेः । दृष्ट्वा तुष्टोन्मृष्येष्टो योगीवेष्टो हरस्तनुं ।
 अथ नौकां समादृष्ट्वा धीवरैः पद्मपेहतां । धृत्वा नो विहमदृष्ट्वा चत्वार मरयोऽन्तरे ।
 गीतगोविन्दगीतामि मत्तः श्रुतवतः प्रभोः । गोविन्दमक्तिधंशिको रसः कोऽप्युदभूतदा ।
 कुञ्जप्रतिश्रुतेमञ्जुगीतनादसदावधोः । अनुगीतद्ववाचथैः विधरेराजगौरवात् ।
 खणं सरोम्नाद्यरतो हिमदृष्टिनिभादिभ्योः । भक्तिप्रोतेरिदोन्मुक्तं देवैः कुसुमवर्षणं ।
 दृष्ट्वा सरोज्जरे श्वेताहिमान्मोक्षमणिकुलाः । तीर्थक्षानात्रकेलासटङ्गभङ्गिभूमं ययुः ।

५५

५६

५७

५८

५९

सत्यं विस्त्ववतारस्व येन भक्त्या प्रदक्षिणं । चीन्वारानकरोद्धूनं ज्ञातुं स्वकमविक्रमं ।
 योऽभूदागमसिद्धार्थी सौवन्धनगिरिस्तदा । प्रत्यक्षतः हतो राज्ञा बद्धा नौकां यदागतः ।
 सुकुमारसरोयावत् सुकुमारः स्मरन् पथि । सुकुमारोऽमुषानेन सुखं पुण्यमिवासदत् ।
 शृण्वन् स्थानाभिधाः पुण्याः स्पृगंस्तोयंजलं शृभं । पिवन् सतृहिर्न तोयं पश्यन्धनतरुश्रियं ।
 जिघ्रसोपधिपुण्याणि पश्येन्द्रियसुखप्रदा । तोयंयात्रां विधायेत्यं नगरं प्राप भूपतिः ।
 इति जैनराजतरङ्गिण्यां क्रमसरोयाचावर्णनं नाम पञ्चमः सर्गः ॥

ततः क्रमसरस्तुलं । राजा पद्मपुरान्तरे । तत्कौतुकापनोदाय चक्रे जैनसरोनवं ।
 फुल्लकुङ्कुमपुष्पाघश्यामीभूतस्यलच्छसात् । शरदेवागता प्रीत्या यमुना यस्सरोवरं ।
 कुलोद्धरणनागाख्यमण्डितं यत्तटे नवं । राजद्राजगृहं राजा राजंराजोपमो यथात् ।
 उषैःपदस्यममलं रुचिरञ्जिताम्रे सम्पूणेमण्डलमखण्डकलाकलापं ।

राजानमीशमवलोक्य हतोपतपं काङ्क्षन्ति केन नितरामपि दूरधंक्षाः ।
 दिगन्तरीया भूपात्ताः श्रुत्वातद्गुणैरव । नानोपादनैर्धैर्यैर्वपुर्नितरामसुम् ।
 वैगेन जितशायुं खं ताजिकाख्यं तरङ्गमं । उपदं व्यष्टजत् सख्यादुचं पञ्चनदप्रभुः ।
 किन्नरोऽयमुखः ख्यातः कण्ठाद्युत्थं न वेत्स्यवै । इतोऽनर्थं योर्धर्पादराहोऽङ्करोत्यपि ।
 प्रवालहस्तः शरद्विः सुखनोनः सुलचणः । ययासावहमित्यन्तु नासद्विष्टाख ताडनं ।
 पादैरुत्तुर्भिः शुद्धेयोऽसुखमधेन चावहत् । कल्याणपसुकल्याणि कल्याणाभरणोज्ज्वलः ।
 माण्ड्यगौडभूमीशः खलश्लेयोमहीपतिः । अतुपन्दरन्दाभानामवलैरुपाहितः ।
 इतोऽप्यै नृपोमर्थं कांथं कृत्वा स्वभाषया । प्रादिणोऽव्ययंयुक्तं सव्यावाय्यजोपमः ।
 योऽप्यनर्थः पदार्थैर्न तथा तुष्टोमहीपते । सालङ्कारैर्यथा भूपकाव्यस्यातिमनोहरैः ।
 पथं नारीकुञ्जराखं कुक्षराजो विस्मयन् । अश्रद्धादि तच्छेषनारीकुञ्जरकोतुनं ।

राजा तुगरसेहाख्यो गोपालपुरवक्षमः । गीततालकलावाचनाश्चलचणलचितं ।
 सङ्गीतचूडामण्डाखं श्रीमङ्गीतमिरोमणिं । राज्ञे गीतविनोदार्थं गीतग्रन्थं व्यसञ्जयत् ॥ युग्मं ॥
 तस्मिन् राज्ञि दिवं याते कीर्तिर्निश्चिन्ना महीपतिः । तत्पुत्रः पित्रवत्प्रीतिमराचत् प्रहितोपदः ।
 मण्डलिकाधिपोराजा स्मरान्नगराधिपः । प्रादिणोऽनृपतेः प्रीत्या ललाभकमनोयसं ।
 चित्रवर्णाक्षमप्यलक्ष्ययोगान् महीपतेः । पदिणोऽमुष्युन्दाख्यान् प्रादिणोऽदिसुन्दरान् ।
 जिघांसया चरन् योऽपि भूपतेः प्राज्ञैर्गुणैः । बद्धो हिंसापि हिंस्रो वल्लोकरसकोपमः ।
 कश्चिच्छीराजश्चस्य राजश्चयुगं ददौ । श्रमे चंदा यदुत्पन्ना राजश्चमरञ्चयन् ।
 सरस्वन्तर्धमन्तश्चे निर्दाराः पंक्तिपावताः । तरङ्गतलोत्प्लुङ्गयेनोत्पलुतं दधुः ।
 सुराभानमहीपस्य यस्त्वेवाज्ञा हयप्रभाः । मूढो मन्दारमालेन भ्रियते दिग्गधीश्वरैः ।
 पद्मायुधोर्ध्वतकराः किङ्कराः शुभयङ्कराः । यमस्य चार्धतकरा यच्चरन्वरणीतवै ।

॥ श्रीवरपण्डितकृता ॥

उत्तराशाधिपामेज्जामोषैः स महीभुजे । उचायवेसरीयुक्तं व्यस्रजत्वोपधिचरं ।

कतेहोहसम्भातवस्त्राद्युपायनैः । सहस्रदसुरवाणोर्गुरोऽप्यतुतुपत् ।

गितानमेखमक्कादिदेशाधीश हितेच्छया । दुर्बभोपायनैल्लेखनं के भूपमरश्चयन् ।

अनन्याः शिन्धिनः कल्पवृक्षकल्पसमं न के । भङ्गाहवायुर्दूराच्छिल्पकल्पितकल्पनाः ।

काश्मीरिका अथत्यस्य तुरीवेमादिचातुरी । कैश्रेयसं वयन्यद्य वज्रमूखं भेनाधरं ।

शैर्णास्त्रोहादयोवस्त्रविशेषादूरदेशजाः । काश्मीरिकाश्च भान्यस्य समर्थैस्ते नृपोचिताः ।

विचित्र वयनोत्पन्नानाचिचलताकृतीः । दृष्ट्वा चित्रकरा येपु जाताश्चिचार्यिताइव ।

अनन्ततन्तुसन्तानवर्णविच्छिन्नसुन्दरः । वभौ कैश्रेयकल्यातो देशोवैशेष्य भूपतेः ।

नानावर्णविशेषचित्रकटकालङ्कारमरौचितोविद्यामानवराजितोऽतिखुदः कैश्रेयतास्यातिमान् ।

श्रीमाञ्जित्यमहोज्ज्वलोऽतुल्यगुणः सत्तन्त्रसम्पत्तिभद्राज्ञा तेन विशेषितोनिग्रधिया वैशोऽपि देशोऽपि वा ।

इति जैनराजतरङ्गिण्यां चित्रोपचयशिल्परूपेणं नाम षष्ठः सर्गः ॥

दाता भवेत् चित्तिपतिर्यदि सादरोऽयं लोकोऽपि दृग्भवति तत्त्वकलाकलापं ।

वर्षासु वर्षन्ति घनो यदि चातकोऽपि नृत्यमुदा भवति तच्चनरश्चनय ।

अथोत्तरपयादानस्यातकीर्तैर्कौहोभुजः । रज्जुभ्रमणशिल्पज्ञः कोऽप्यगाद्यनोऽन्तिकं ।

विश्रमस्त्रामिधे स्थानं कदापिचनोत्सवे । तं द्रष्टुमगमद्राजा परिवारविभूषितः ।

धनुर्दण्डशतायामान्तरस्थान्दीर्घरज्जुभिः । उचान् स्रग्धानवभ्रातृ स्वशिल्पप्रयनोद्यतः ।

अभवन् कलुषास्ते ये नागा रज्जुपुरादिषु । भाविस्त्रभक्तभूपालदहानिष्टेक्षणादिव ।

अथो भूभागलैर्करज्जुमार्गेण निर्भयः । आरौह्यमक्ररोत्तत्र पतन्नीव नभोन्तरे ।

निपातास्तुलितं तत्र लोकचिन्तानुरञ्जिकां । कवितामिव शिल्पज्याचित्रो पदगतिं व्यधात् ।

अनीचवर्त्तिनस्तस्य गृहस्थेव फलमदा । सुरस्मिराशिमग्न्यालं बभूवायुर्वयवृणं ।

कृत्वा सुखं सुखचिरं सुचिरं विधाता दुःखं पुनर्जनपदे जनयत्यध्वं ।

वर्षं प्रदर्शय जलदः कृषिकर्षहेतुं नेतुं फलं वितनुते करकाविकारं ।

शैराज्यसुखिते देशे नरेभ्यो निरुपद्रवे । अकस्माद्दुःखान् जातानुत्पातान् ददृशुर्जनाः ।

इत्यातङ्गागमे सेतुर्हेतुः सर्वजनस्ये । अथोत्तरदिग्मा रात्रौ धूमकेतुर्दृश्यत ।

दीर्घपुच्छोच्छलत्कान्तितत्केतुकपटाहुवं । कालेन द्रुघणं चित्रं दयायेव महोचिन्ता ।

मासद्वयं स्फुरन्नाशोत् स योषि विमले सदा । सदये सदये राज्ञश्चिन्तोषोऽनिष्टग्रहया ।

अदृश्यन् सदा यानो विक्रोशन्तः पुरान्तरे । मुषेव रुदिताक्रन्दा भाविर्विभ्रेक्षणादिव ।

एकपक्षेऽभवच्चन्द्रसूर्यग्रहणबंधितिः । एकपक्षमिवादातुं राज्यं राजविपर्ययात् ।

सूर्यसङ्क्रान्तयः क्रूरदिनेष्वाम्नासदा विभ्रां । भाविक्रूरहलोत्पादसादचिन्तनभोतिदाः ।

मस्मिमाता स्यं यास्यत्यं किमिति दुःखिता । राजधान्यहदच्छवतुल्लोकभूतिच्छ्रिता ।

दृष्टोऽग्रे द्वितीयस्थां सुधांशुस्तत्र तैर्जनैः । उत्तानद्वय भूपेक्षमन्यं सूचयितुं विधौ ।

अत्रान्तरे महाघोरमनादृष्टिभक्तं भयं । उदभूदन्यदेशेषु दुर्मिषोपद्रवावहं ।

भिक्षुकानन्यदेशेष्वान् प्रेतरूपानिवागतान् । दृष्ट्वा दृच्छन्मृषे च वाचां तस्याभुवमिति ।

राजन् देशेभ्यन्तेकेषु दृष्ट्यभावात्समन्ततः । सर्वान्तकृतं कालद्वय दुष्कालः समुपस्थितः ।

दुर्मिषेण प्रभवतां मणीनां सा महार्थता । नीता नीचेन साधूनामिव सर्वोपयोगिनां ।

भुञ्जते आदयोऽन्योन्यं पिबितं क्षुद्रपद्रुताः । तत्तच्छून्यमहान्तःस्थनि शेषितमवप्रजाः ।

दृष्टोऽच्छिद्यतया दृष्टप्रायश्चित्तादिनिष्ठिताः । क्षुधा दिज्वरादेवप्रयाताः सर्वभक्ष्यतां ।

कापि विप्रस्तिथस्तत्तदभक्ष्यानीचणक्षमाः । पक्वान्नं सविषं भुक्त्वा स्वमन्यास व्यसन्नव्यधुः ।

अदृष्ट्या वसतिं त्यक्त्वा गते कापि मृते जने । शून्याः केन पुरयामा दृष्टा राजन् पदे पदे ।

प्रीतिं खेदश्च दाबिष्यं पत्न्यां पुत्रे पितर्यपि । कुबिधरिः क्षुद्रसप्तोविस्मरत्स्वने जगः ।

सुरासानावनीशकं विक्रान्तां शत्रुभूमिगं । अन्नाभावाद्भवान् मित्रमभिषेणेन निगंतं ।

मेजोभोषेदनामानं सुरचारं रणान्तरात् । इराकभूपतिर्बद्धावधीत् कोटिबलान्वितं ॥ युगं ॥

तस्य दुर्योधनस्यैव बद्धस्य हरणवणे । अभू संख्यानन्तरेऽसह्यतुरष्कनृपतिचयः ।

देशेषुद्रुतदुष्कालबलाश्लविषम्ययात् । अन्योन्यनृपयुद्धेन विघ्नेदेव पदे पदे ।

सुखप्रदं भवेद्देशं श्रुवासादिषष्टिभिः । आगतांस्तत्त्वमापात्त रचास्मान्विचतान् क्षुधा ।

शुनन्ति वाचां गार्गान्तां जानन्नत्र निजां प्रशां । द्रव्यकोटिं देदा राजा तदर्थं कष्टाकुलः ।

अत्रान्तरे स्वयं सिद्धदत्तं स्वयंपुरं महत् । समस्तं बह्विना दग्धं शून्यारण्यमिवभवत् ।

क्रमराज्यसुरभोज्यराज्यतन्त्रक्रियाद्वितं । भूर्जभाण्डादि तवस्तं समस्तं भक्षमादभूत् ।

पादो जैनगिरिचित्रे सप्तमांशोऽव भाविभिः । इति तावमये पटे कल्पं यथा व्यधाश्रुपः ।

श्रीमाञ्चनोष्णमदीनोपयाचे सर्वान् भूपान् भाविनोजनगिर्था ।

छष्टोत्पाप्य स्वर्धनैर्भूक्षयाच तस्या याज्ञः सप्तमांशो भवद्भिः ।

अलावतरणं कृत्वा गिरोनुसह्य मत्तनः । पुष्पकेतुरयं सेतुर्बह्वेनोयः शुभेक्षया ।

इत्थं तावमये पटे श्रीविक्रमोपनिर्जिता । प्रमस्तिराक्षीत्ता राजधानीवक्रोररत्न च ।

प्रदीप्तं सुकृतोत्कर्षद्वयास्यैव महीपतेः । अरचद्रात्रवार्नीतां मध्यस्थामपि पावकः ।

श्रुत्वा दग्धं पुरं रागा शूचा दग्धा विदग्धधीः । अचोकरध्वं दर्शं शब्द दाहमयेर्गदः ।

राजा वराहमूनीयां राजधानीं पुरा कृतं । आनीय विदधे तत्र राजवासं सर्वं महत् ।

तंवाचकनृपागारं सेतुमत्तोन्मितं नवं । क्रमराज्यत्रियो हारं सारं स्वयंपुरं व्यधात् ।

सेतुमत्तोन्मिते तत्र गृहत्रैणिगणिमये । राजधानीं स्फुरच्छ्वा धत्ते मध्यमणित्रियं ।

मानुष्यकं नववसन्तनिवाप्य जयं लोकादताद्वय ससन्ति मये वनेऽस्मिन् ।

तदाश्ववारुचिकराद्वय पुष्पपूगाः खिलौ दिग्गानि कनिचिचतुरं प्रयानि ।

विहगेखिव जातपच्चपूगः पुरुषेषु प्रभवेत्कुटुम्बवर्गः ।

सुसगल्युचितोऽपि तत्प्रतिदो न चिरन्तिष्ठति कायकष्टदायी ।

अत्रान्तरे दिवं याता सविधाखतोनाभिधा । श्रीमत्सैदान्धयोदम्पद्विक्त्रा नृपतिप्रिया ।

यस्यैवागसुखं प्राप्य सोऽज्ञासीयफलम्वयः । तद्वियोगादिदग्धगङ्गाः सर्वं शून्यमिवाविदत् ।

न्यस्तारजेन्दुना सिन्धुदेशे योगुणसुन्दरः । स्वराणेन सुरवाणपदे प्राणाधिकप्रियः ।

श्रीकामदेनं सिध्वीश भागिनेयं सुतोपमं । एम्बराहिमनाघा तं हतं युद्धेऽष्टौणामृषः ।

परमाश्वामनोपायः सुखे दुःखे च योऽभवत् । तदा तन्मरणं राजा भुजच्छेदमिवाविदत् ।

दर्यावखानादिस्त्रौ याभृन्मन्त्रिभमा नवा । सीतामित्रैः समं सर्व्या मा यथा स्मरणीयतां ।

समन्मदे विमुप्राप्तकार्योत्पादितशौहृदः । तत्कालं प्रमयं यातोदाता मेरुशुभाह्वदः ।

दुष्वांतांमन्त्रं शृण्वन्नार्त्ता जानन्नित्रां प्रजां । सुसुतन्यान्वरेण चिन्ताततोनुपोऽभवत् ।

अतोतान् बाणवान् धृत्यान् चखीन् प्राणसमान् स्मरन् । स्वात्मानमविदद्वाजा धूयभट्टमिव दिवं ।

अत्रान्तरे राजसूतोर्हाज्यखानस्य रक्तमं । अस्त्रास्थमुदभूजित्यं मद्यपानातिषेवनात् ।

शौर्ध्वोर्दार्ढ्यनिधेः स्मरेतरतिप्रियतया तया । राज्यवैख्यता राजद्वद्वाने फलाचिता ।

तदाभूद्वीरसमाया तदस्त्राखदवाग्निना । अयानीयान्तिकं दृष्ट्वा सविकारं र्भयं हतं ।

खेहादित्यप्रवीश्राजा पुत्रं मन्त्रिसभान्तरे । अहो पुत्रफलं सर्वं दोषावर्त्तते पानत्रं ।

येनेदुशी दशा प्राप्ता च्छ्रेणव चयावहा । स्त्रार्थेपिचो हितः कोऽपि श्रुत्यतो नास्ति रचनः ।

पानव्यसनसंभक्तं वस्तानुपदिशत्यलं । कियन्तोऽद्यतना भोगाद्यमत्कारकरास्तव ।

किमेकेन भवान् यतो विपयेण पतन्नवत् । अस्मिन्नस्मिन्नि सान्धो धैर्यं प्राप्तान्यदुर्लभा ।

प्राप्ता नैवेदुशी भूयेयदि दुर्बलनो भवान् । किं चिरन्तनवृत्तान्तेष्ट्यादोनां समोरितैः ।

मद्येनातनु भूपाला दृष्टनष्टा विचार्यतां । तथाहि सवत्सरातिगणहलसमीरणः ।

मल्लैकक्षया योऽभूत्सद्राज्याग्निनिधानभूः । तेनापि दृष्टं दृष्टं प्रादु सोऽर्थाचोत्तमुवञ्चकः ।

तस्य पुत्रोऽभवच्छाहिमसोदः प्रमये पितुः । सर्वं हारितवान् शीघ्रः कुर्बन्वर्म तु चेष्टितं ।

यत्नं प्रकृतिधावाङ्मन्त्रैकपुरं महत् । कुपुत्र व्यसनाद्यातं देहवन् स्मरणीयतां ।

मद्यं यल्लोहितं वर्णं विमर्त्ति चपकान्तरे । जाने पापप्रष्टत्तानां शङ्कमिव जायते ।

न मद्येनामुना हृत्यः शत्रुरस्ति हि देहिनां । सेवितोहितकृच्छ्रमुर्मं हन्यतिसेवितं ।

मैरियमदमत्ता यां कुर्बन्त्यमुचितां क्रिवां । उच्चतोऽपि न तां कुर्याद्यस्य तस्मात्पलपयते ।

मद्यरूपेण वेतालः प्रविश्य श्चदयं चणात् । न केवां हरते प्राणान् सदासंरुदितक्रियं ।

विपेण वामना पुत्र पोतेनतेदुशी दशा । पाहि स्वं त्यज सावधं मद्यमयप्रश्रुत्यतः ।

न चेत्यजमि मूढस्वं व्यमनापितमानसः । अचिराद्दक्षितो लक्ष्या प्रचीणायुर्भवेत्यभि ।

श्रुतेति राजपुत्रस्य स्तपितः समतागिरः । नदाज्ञां न विना मद्यं पिबामीत्युत्तरं यधात् ।

दीर्घाङ्गनं शीघ्रदं मन्दमखेहभाजनं । सुतं दीपमिविद्वामूढूपोमोहतमोहतः ।

उपदेशगिरः प्रियाः श्रुतौ गतेभाग्येषु भवन्ति जन्तुषु । विरदभ्युदये पुनः स्मेता न मयायावि किमित्येहन्तुदाः ।

अथ स्वावसथं गत्वा सोऽपि वदन्ति तेऽपि सन् । विपद्वाप्यसंभ्रान्तानामुपदेशो निरर्थकः ।

तावता स्नेहमाशङ्क्य राजपुत्रेति मन्त्रिणः । अदिमखानमोनिमुग्धलेखेर्दिगन्तरात् ।

अनुजागमनत्रासाद्यया धत्ताऽप्यजः पुरा । तथाप्यजोगमवासादनुजो याति देशंते ।

१८

एतत्कलहनिश्चिन्ताः प्राग्वत्यां निजमण्डले । इति बुद्ध्या प्रवेष्टेऽस्य छतोपेक्ष नृप्याऽभवत् ।

हाज्यखानात्मजः श्रुत्वा तं पित्र्यं समागतं । युयुत्सु प्राप पेशोऽन्यत्रां राजपुरीं ततः ।

आर्द्रोऽढकोटमाश्रित्य भ्रातृपुत्रपित्र्ययोः । कस्मीरागमनदेशादिमवयुद्धमुद्धतं ।

दृष्टे हर्षखानस्य चमिलं बलगाविनः । विना पैतामहीमाज्ञां नागादेशोक्तुकोऽपि सन् ।

अप्यजेऽभ्यन्तरं प्राप्ते द्वारस्थे लचिते पितुः । हाज्यखानोऽनुजयुतो युक्तां शाम प्रयुक्तवान् ।

१९

दिव्यं मौसुन्देवेन ते कलापि परस्परं । नात्यजन् हृदयोदरं कार्ण्यमौणादवांशुकाः ।

अहो गुहायामेकस्यां प्राप्ता भिहचतुष्टयी । एतदन्योन्यैरौत्थानाभोऽयं समुपस्थितः ।

राज्ञेदिग्रस्य खानानां परिवारस्य मण्डले । सर्वोत्तान् मिलितान्दृष्ट्वा प्रोवाच सकृच्च जनः ॥ धुर्म ॥

अचान्तरे द्योर्दिष्टं कनिष्ठं श्रेष्ठमात्मजं । विचार्योत्थो वक्षामखानं सर्वजनेऽप्रवीत् ।

वक्षाम ज्येष्ठाभ्रातायं दिष्टोदुचेष्टितैः क्षतः । स्मृतपूर्वपापकारोऽयं हितो जातु न ते भवेत् ।

२०

अन्यं च भवच्च भक्त्या दुराशापस्तमानसः । स कथं स्तं युतं त्यक्त्वा कार्यं त्वां समपेक्षते ।

तस्मात्तं पैशुनाचारं मा हत्या भाविदुःखदं । मरैकमरणो भूत्वा कालं नय ततोऽधिरात् ।

प्राश्रयन्ति सप्तदः सर्वान् न्यायमार्गस्थितस्य ते । अन्यथा तेजतप्रायः कटाहफरणीनिभः ।

तदैरानलमध्यस्थो मुग्धदग्धो भविष्यसि । श्रुतेति स पितृवोक्तं मुग्धधीरप्रवीदिदं ।

देव मे पित्रवत्क्षेत्रं हाज्यखानः करोत्ययं । मेव्यः स एव मे भाति तं त्यजे नैव जातु चित् ।

२१

रक्षिष्यति स मां काले कोऽन्याऽस्मादधुना बली । श्रुतेति भूपः प्रोवाच क्रुद्धस्तं क्षतनिधयं ।

हा धिक्तां मां परित्यज्य पितान्योऽङ्गीकृतस्त्वया । दृष्टिर्यो विहिता मूढो भ्रातृव्यं वचनं मम ।

तस्यानागोऽचिरैषैव भविष्यति न संशयः । इत्युक्त्वा प्रतिमुच्यामुं स्वान्तरेवमचिन्तयत् ।

अहो प्रदोषात्मनोऽस्मी जाता विषदृशा, सुताः । चयोऽस्मी दहनगारादिं व भक्षमुष्टयः ।

अयोग्या दीप्तिरहितं काष्ठाः कृष्टावनिष्ठिताः । कदाचिद्विजने राजा सुतानिष्टाविशङ्कितः ।

२२

अधुना करण्यं किं मयेति व्यक्रमप्रवीत् । तत्समं बुधा येऽपि तत्प्रपञ्चादभाषिरे ।

राजश्रुत्वाद्यते देशोराज्यनुस्यै, सुनैस्तत्र । एकस्यैव निजं राज्यं किं नाप्येष विधातः ।

याकुसवं विधां येन तव न स्थास्य भूपते । तत्रापि माणिक्यदेवः श्रुत्वा मुं प्रसवं श्रिया ।

वैरो स्थापेन देशस्य सर्वनागोऽधिराङ्गवेत् । इति श्रुत्वाप्रवीत् पुष्टसुभावेचणदचधै ।

ज्येष्ठः श्रेष्ठोऽस्ति किन्त्वस्य कार्यस्य येन संज्ञाः । न सन्ति तादृशा येषां राज्यं दास्योमवाप्नुयात् ।

२३

मथमोऽतोव दातास्य प्रपुष्पासप्तसन्निभं । दुर्यं चेत् पद्माद्याद्यास्य कर्षमात्रोऽवस्थिते ।

॥ श्रीचरपण्डितकृता ॥

कनिष्ठादुद्यधीः पापभिरोऽस्मादचिरात् सभा । गद्या स्यात्सुतं श्रेष्ठं जाने कमपि गोचितं ।
मया तावत् स्वयं राज्यं कस्माच्चपि न दीयते । गते समपि बवं यद्य स प्राप्नोत्विति मे मतं ।
बहवो न मरिष्यन्ति यदि तन्मम को गुणान् । गणयति यतः स्त्रिया दयोर्भेदाद् हि सत्यते ॥ कुचकं ॥

ध्वान्तं पतेद्यदि न दिक्षु जनस्य दृष्टिर्नक्षेत्र चेद्यदि मुपनि न तस्कराद्याः ।

सङ्कोचमेति गुणवान् यदि नाम मासौ जानाति यो दिनमपि परलोकयातं ।

१९

स्ववोर्व्येणाञ्जितं राज्यं योजितं स्वधिया मया । कुपुत्रैर्नाशितं सर्वं परस्परविरोधिभिः ।

सप्ताङ्गन्धातुसमद्वं राज्यं देहमिवोञ्जितं । दौषैरिवैतैः पुत्रैर्षे विभिस्सङ्घुषितं नु यत् ।

तत्त्वास्थमासादयितुं शक्ताः पथ्यचिकित्साया । सन्मन्विषाऽगदङ्कारा न सन्मयतने चणे ।

भुक्ता भोगाद्यिरं शास्त्रगीतकाव्यविनोदनेः । वयः सकलतां नीतं कार्यं किमपि नास्ति मे ।

देवस्य धावत्युत्पत्तिर्नवा तत्तिगुणा मया । सम्पादिता प्रज्ञास्वेहान्कुसाकर्षणयुक्तिभिः ।

१०

सर्वदर्शनरक्षाये पावाणालोच्य सर्वतः । प्रतिपद्यद्भुभे काले धर्मेवा धर्मसात्त्वता ।

सच्चिद्रमधुना राज्यं वदने रदनोपमं । तुदति प्रत्यहं तस्मात्तत्प्रागेन सुखं मम ।

चौराणामिव दीपोऽहं देवानमिगतोऽस्यहं । अचिरात् सगुणस्त्रिया ते स्युरनुशयाद्दिताः ।

श्राम्यन्ति न चिरं तेऽपि मद्विष्टा ये सुतादयः । सकलाः प्रलयं यान्ति भुक्ता धान्यफलं न किं ।

युक्ता नियौषमेवास्य जीवस्येच्छामि साम्प्रतं । येन सर्वं भविष्यति पुत्राः पूर्णमेतरेथाः ।

११

शुक्लेत्युक्तिं सदुःखस्य नृपतेस्तेऽनुवन्पुनः । देवेदं चेन्मतं तत्किं कोषोऽयं रक्षये महान् ।

परलोकस्य पापेयं कुरु जीवन्मम व्यथं । तदाकर्णार्थोऽत्रोद्गाता युक्तमुक्तमिदं वचः ।

किन्तु गृह्यन्तु मे हेतुं यत्किंकोषोऽयं धृतोऽस्यतः । अपि प्रभो मे मद्राज्यं मापुतः कोऽपि चेत्समेत् ।

मत्सस्ययेन ह्यप्रः स प्रजायाः स्वर्वाजियति । पुत्राधिका प्रजेयं मे रचयेया विभाति या ।

तस्याः पोषां भविष्यन्ती हरिष्ये सञ्चयादतः ।

पूर्णाविलासान् कुहने प्रजेभोरिक्तः प्रजापोडनमातनेति । ह्यो मृगेन्द्रैरमने गुहान्तं भुङ्क्ते सुधातौवनजन्तुवर्गः ॥ १२

मत्सस्ययोपकारेण भविषिः पीडनोपिप्रितैः । आयतिगं वदद्भिर्मां करिष्यन्ते न गर्हणाः ।

पूर्णाद्वाज्यहादन्ये पूर्णाः सुरुपकारकाः । नयन्ययेन चेत्तायं भूमा वर्षन्ति किं घनाः ।

इयं या सामयो भवति नृपतेः सर्वहस्तिरा घनेनैकेनैव प्रभवति चिरं सा प्रभवता ।

फलं पवं पुष्यं समदयति यद्यद्विदिनोधरश्चमभूता जनयति तदेकोरसगुणः ।

स दीर्घदर्शिनोवाचं शुमेति वृथिवोयते । आसंक्षेवाद्यकर्तारस्वदयेते निहृतराः ।

राजमेवमिति पयोमिधौ स या वाहिनीभूति पदार्थपूर्णाता । जीवनात्तज्जनयाचकाचिता मेव तस्य सुपमा समाहिता । ॥ १३

यद्ययुक्तं मरेन्द्रेण सत्ता तत्तत्फलसेवणात् । न कः शंसति शोकात्तेषादीयां दोषेर्दग्गितां ।

सचिषाः मेवकाः पुत्रमित्रमन्त्रिमान्धवाः । दुःखापनोदं कुश्राणाः कोऽपि नासकहोभुजे ।

राजा गर्भगृहान्तस्य गृह्यन् पुष्यस्थितिं नियः । एतत्प्रमेवैराख्यां न वरिर्निरयाद्विया ।

समारदुःखशान्दयं मत्तोत्थाख्यानवेदिन । अट्टणोद्गणरावं स श्रीमोक्षोपायसंहितां ।

स्वकण्डस्वरभङ्गाहमुद्रुत्तपरिवर्त्तनैः । व्याख्यामकरवं येन निःशोकोऽभूच्छृणुः ।

११

भ्रमस्य जायतस्तस्य जातस्याकाशवर्णवत् । अपुनःस्मरणं साधोर्मेन्ये विस्मरणे वरं ।

दीर्घस्वप्नोपमं विद्धि दीर्घं वा प्रियदर्शनं । दीर्घं वापि मनोराज्यं संसारं रघुनन्दन ।

यदि जन्म जरा मरणं न भवेद्विद्वेष्टवियोगभयं न भवेत् ।

यदि सर्वमनित्यमिदं न भवेद्विद्वज्जन्मानि कस्य रतितनं भवेत् ।

यतोयतोनिवर्त्तत तत्ततोविमुच्यते । निवर्त्तनाद्धि सर्वतो न वेत्ति सुखमर्षापि ।

मङ्गाख्यायवर्णाभ्यस्तान् स्वावस्थासूचकान्वहन् । इत्यादिकान् स्वयं शोकानपठस्य महीपतिः ।

१२

मोक्षोपाये श्रुते मत्तस्तत्तत्पदार्थभावनात् । अथैकदाप्रबोधाया विमुधान्निकसितान् ।

किमर्थं स्वसुप्तस्नेहं करोत्येकोन ते हितः । इत्येव वक्ति मे नूनं कर्णोपांन्तागतो जगन् ।

अस्त्रिदन्तादिभिर्भुक्ता मांश्च मांश्चैन भुज्यते । रक्तबीजमथे भोगे भ्रमोऽयं न व्यपेति मे ।

अहो मयि मृदोः सर्वसुखदे च्छिद्रकारिणः । नाशायामो सुताजाताराङ्गवे किमयोपया ।

यैस्त्वमं स्ववेद्योनीतं तेऽवशिष्टा न केचन । आजीवनं चतुर्थेऽपि तद्वियोगविषयया ।

१३

देष्टोऽयमिदं जौषे केशवप्रणमणस्तु । वच्छिद्रं रोचते नाद्य दुर्दिने ममनोमुने ।

भुजगैरिव दृष्टानि राव्याङ्गानि सुतैर्मम । तत्प्राप्तोपायश्चैकोनोऽयमेव नान्यथा सुखं ।

इत्यादि चिन्तयथाजा पारसीभाषया व्यधात् । कार्यं शीकायताख्यं स सर्वगर्हार्थपर्यवर्त्त ।

राशोधाधेयपुत्ताद्याः प्रमेयैरपि मल्लताः । भूषणं परित्यज्य हान्यखानमुपागमन् ।

किमन्यद्वाक्यमेवास्ति ये दृष्टा नृपमन्त्रिणैः । अतस्तत्तु निमि स्त्रैर्न ते खानाये गतवया ।

१४

तादृश्येन स्थिते राशि नङ्गुत्यानां परस्परं । तत्तदाचिपतो देहे कोऽप्यज्जगत् विप्रतः ।

भवित्यन्त्रि साध्याज्यसाह्रभागो न कस्तदा । तत्पुत्तेषु नु रक्तोऽभूच्चतु राशि सुखस्थिते ।

इत्थं स्वस्वत्यस्यारदुराचारविचारणात् । परिवाराग्रिजान् सर्वान्निर्विषोऽभून्महीपतिः ।

अद्य ये स्वान्तिके दृष्टाः प्रातः खानान्तिके श्रुताः । दास्यं कुत्रापि नो प्रापुः शरमादव सेवकाः ।

दृष्टो वर्णने यथै तादृगाश्चासमाजनं । तत्कारणं सेवका भक्तो दृष्टः कोऽपि न भूभुजा ।

१५

यन्मोक्तं यद्य नो दृष्टं यच्छ्रुतं वा कदाचन । निर्यन्तरो जनः प्रोचै प्रत्यहं राजमन्दिरं ।

स्वभ्रातृकलैहकायस्तत्तत्प्रेरुन्यकर्माण । बहामखानेऽनयाणां कर्णो मूर्ध्निमवाभवत् ।

स्त्रिंशोऽप्यमित्यवगते यदि काष्ठखण्डे दण्डे प्रदीपपदवोपरिदीपिताये ।

किं स ध्वनजपि कृतोति चिरं प्रकाशं दीपं न कं वितनुते निजकज्जलौघैः ।

प्राप्तत्वाणाय राशोऽभाविद्याया यस्मिन्वेष्टिता । अभूदादमखानः स वित्राणोऽप्यात्मरक्षणे ।

भावा ममं जिघांसुं मां यद्वाहोदैधनिष्ठुरः । अहमेकोऽयनस्तन्ने गतिः कान्था तया विना ।

नास्त्यस्मात्मे सजीवाया तत्स्वात्मा रक्ष्यानां विभो । त्वयि जीवति राज्यस्ये भयं मम न विद्यते ।

॥ श्रीयरपण्डितकृता ॥

कुर्वन्मयने तदास्कन्दमद्यान्योन्यरणोद्यताः । इत्यादि वार्त्तां दृष्ट्वाश्च वभूव भयविश्रान्तः ।

इत्यमादमखानेन कदाचित् प्रापितो मृगः । ऊचे तं वार्त्ता मे सोमो राज्ञे वा मित्रमिविते ।

गच्छ कपुरुषाव, स्वं विप्रार्थं किमिहागतः । इत्थं निभंक्षितः पिबा कुप्रदीनपुरीं गतः । *

अनुजास्कन्दभीतोऽभूत् स्वरक्षणकृतक्षणः ।

नुज्येऽमुग्धिन् भवति हि सुखं सर्वदेवेति बुद्ध्या यः संहन्तुं रिपुकृतभियोरचणोयोऽवभाति ।

तत्तन्त्रस्योयदि भवति स स्वात्सरचास्त्रगतोभाण्डयामादिव तुरगतः प्रत्युतोपद्रवः स्यात् ।

पित्रास्मदर्थमानोतोज्येष्टोद्विष्टो भयाय नौ । इति क्रुद्धौ सुतौ श्रुत्वा रक्षितः स नृपोऽभवत् ।

राजा च राजपुत्रश्च तदमात्यपुरोगमाः । अन्योन्याद्विहता, सर्वे न निद्रामुपजेभिरे ।

भोगोपचारं सन्त्यज्य तत्कालनेपु सेवकः । पत्तञ्चिकोपकारेणारश्चयन् स्वामिनोऽनिगान् ।

कतंयमादिशक्तिक्षित् यत् स श्रयान् घणान्तरे । श्रवोचत्तत्कर्तव्यान् किमुक्तं न परास्यहं ।

स्वदस्ताक्षरसम्पन्नां त्यक्त्वा रीतिं पुरातनीं । शाला प्रकृतिवैगुण्यक्षके तत्त्वं स मन्त्रिमात् ।

यैरस्मादनेनोत्क्षिप्तः सोऽयं वैरानस, खलैः । तच्छ्रमाय कृतेपेत्ता तैस्तैरुभयवतेभैः ।

मद्विहतासौ नश्यन्तु मन्त्रिणस्तनयाय मे । ये मन्त्राग्नेन तुष्यन्ति राज्यनुभ्यां मिषांसवः ।

इत्युद्दिष्टोमदीपाव श्वसञ्जपपरायणः । प्राप्तदुःखोऽग्रपत् सर्वं यास्यति सर्वातिशेषतां ।

स्वामी विरक्तस्तुत्या मिथोवैरपरायणाः । किमुज्जोविधिर्धनः कष्टमापति । महत् ।

इत्थं पौरजन, सर्व्येयुक्रोशातितरां तदा । यवनव्रतमासातो त्यक्तमांसायनोनृपः ।

सन्देष्टा च कुपुत्रोऽयं यैरानोतोदिगन्तरात् । तैः स्वात्सरचिभिसुखं राज्यं मे वत नाशितं ।

एकत, सबसौ पुत्रौ नगरे मिचितौ मियः । एकतः पुत्रएकाको तत्रिगामन्त्रिणः शठाः ।

पुत्रायुद्धं करिष्यामि कष्टमापतिं महत् । किन्तु द्वये पुरी सेयं पाल्या कुलवधूरिव ।

स्यि जीवति नश्येचेत्किं कार्यं जीवितेन मे । भक्ताः शक्ता गतामृत्याः किं पुच्छामि करोमि किं ।

इत्यादिचिन्तासन्नापजाताधियाधिवाधितः । किमुकराज्यनिर्बन्धः सनिस्फन्द इवामवत् ।

सवालदृष्टं नगरं चुभ्यक्तत्कुवार्त्तया । सोऽभूद्विभिरोद्धुत्तं समास्यापयितुं क्षम ।

भोक्तव्यं यन्मया भुक्तं किं भोक्ष्येऽद्य नय द्रुतं । आनी तमोज्यमन्येद्युः शिवमहं कुधावतीत् ।

अतिचिन्ताकुशेराजा ह्यायायोमयविश्वसन् । दुभुक्तन् सचिवीन् श्रुत्वा यद्वेधे न स्वजोवितं ।

गतमंविदि स्त्रिला दिनानि कतिचिन्त्रिजैः । स दृष्टोऽप्युत्तरं राजा न कपामश्रुदैरयत् ।

दृष्टः प्रवर्त्तान्, कार्यं सम्भाव्यानर्थकं वचः । राजार्त्तद्वय गव्यायां स सुव्यापैकदावचः ।

नाविदंस्त्रुजोचेतुं सचणं वा चिकित्सकाः । जाने वार्त्तां शुचं हन्तुं वभूवानग्रनव्रतो ।

अत्युन्नतान् सुफलदान्वितेनचशाखान् ख्यातान् द्विजप्रियतया गुडमार्गसेस्थान् ।

धाता निपातयति सर्वजनापयोग्यान् पृथ्वीधरांस्तद्वरानिव दुष्टवतः ।

अचान्तरे चयः पुत्रा दोषाद्वय मरोत्त्वयाः । धातुवद्भूयथामासुर्दग्धे प्रकृतिप्रसक्तं ।

मूकप्रायं नृपं तादृगवस्थं द्रष्टुमन्वहं । सगङ्गासमुपाजगूराजपुच्छा भटोल्लसः ।

गङ्गासुरङ्गास्तत्पुल्लमौल्ये तादृग्दशमृपं । दारगधे स्वापयामासुः सर्वदग्धनदिसया ।

०११

खल्लिवादध्वनिं श्रुत्वा सबाह्याभ्यन्तराजनाः । द्वितीयेन्दुमिवाद्वाचुः मानन्दा दर्शनागताः ।

श्रुत्वा बह्वामखानोऽयं चक्रितोऽन्तिकमागन् । गलरं सचणैर्ज्ञात्वा दूरं भावेऽत्रवीदिति ।

जीवत्यस्मत्पिता नेव मिथ्यैवात्यथ्यते विटैः । दारायात्यतितो भूमौ मूकप्राये विवेतनः ।

तदुत्तिष्ठ वयं यामः सघञ्जाहानृपाङ्गनं । हरामन्तत्तुरङ्गादि वज्रा दुष्टाश्च मन्त्रिणः ।

नैमेतुवन्त्वं केत्यामस्तौ न गत्यति तेऽप्रजः । युजेति सोऽभ्यधासैवं वक्तुं युक्तं ममाग्रतः ।

०१२

स्वप्नेऽप्यनिदं दृष्ट्वाहं नेच्छामि स्वामिनः पितुः । तच्छ्रुत्वा निशां यावत्तदये सोऽनयच्छुसा ।

तावन्मूर्धुं तं श्रुत्वा पिदराश्रयजिह्वीपया । आदमखानः श्रीजैननगरं सबलोऽभ्यगात् ।

भटसन्नाहसामयीं प्रापय्य पथि गोपिता । श्रवस्तन्निशामेकां राजधान्यन्तरास्ये ।

तावद्भूखनकोपेशः स्वार्थान्मोहयन् परान् । गृहोतद्विद्यः श्रीहाज्यखानपचं समाश्रयन् ।

अथ निष्काशितेऽन्वेद्युः सचिवैः सबलोऽप्रजः । कुञ्जदोनपुरीं गत्वा धिया भाग्यविषोऽञ्जतः ।

०१३

ज्येष्ठोऽयमूकप्रसधोरपि भृत्ययुक्तः । गूरोऽयनन्यसदृशोऽसमधैर्ययुक्तः ।

प्राप्ते क्षणे किमपि साधु न कर्म कुर्यात् पुण्यैर्विना न हि भवन्ति समीहितार्थाः ।

स चेत्तत्त्रिणि हलैकमहरित्यत्तुरङ्गमान् । अभित्यवरं राज्यं बुद्धिः कर्मानुसारिणी ।

अज्ञान्ते हाज्यखानः कोपेशानुजपोदितः । राजधान्यङ्गनं गत्वा तुरङ्गाद्यहरत्पितुः ।

यदार्त्तं या विनिर्धयं या येऽभवन् सुतमेवकाः । विविग्नुस्ते सघञ्जाहः समदाः कावपथ्यशात् ।

अभिमन्युप्रतीहारमुखानिन्द्यं यदमुवन् । तदुत्पिञ्जे तत्पुत्रनैरिचरेणामुभयते ।

०१४

तद्दिने हाज्यखानः स घबेगावहिराखितः । नाशकञ्जनकं द्रष्टुं शोक्तोऽपि द्रोहमद्वया ।

तदात्ताकर्णनाद्भोतो निराशः सपरिच्छदः । आदमखानो विजगो विपुत्राटाध्वना यथै ।

स तारवसमार्गेण गच्छन्निजजनादृतः । श्रवागतानुजग्राहवोरलोकचयं व्यधात् ।

अभिमन्युप्रतीहारमुख्याः शौर्यममानुषं । द्रष्टुं वादसखानस्य शान्त्याभिधमृषिरे ।

यावान् स्वप्नपुरे तेन हतोऽलोकचयः क्रुधा । तावानेव हतस्तत्र सदृष्टो गिरिगङ्गरे ।

०१५

तावद्भूखनखानोऽपि राजपुत्रो गुणोज्जनः । दृष्टं दृष्टोऽसुखदयं कर्मो रान्तरमाययौ ।

श्रीश्रीशशोपिततनुर्भिरससिरं पद्महायोऽग्रतोमदतः । पथिकैर्निरतः ।

वर्षाभमेकमहिमा जनतापशान्त्यै श्रेयः स एव वनं धुष्यति च वयोभः ।

सदृशैवावहमथै या दयोऽस्तदर्थोऽरिब । एकपाद्यगता रन्धा तदाभूद्वाज्यनिषया ।

इत्थं भाटदयवित्या विजयावजयक्रमः । अन्यथा कल्पितः सर्वैरन्यथाभूद्विधेर्भग्यात् ।

पुनः स्वाद्य कदति गोषति पिता जातेति र्थाकुलस्तद्वद्वै यततेऽन्वहं विधिगतेति शान्तास्तदोयावहन् ।

दृष्टो विप्रमिव स्वकं स्वजनकं जानाति शोभात्स्वसद्विज्ञानिधिषया मरिच्यति कदेत्यनः सदाचिन्तयन् ।

०१६

॥ श्रीवरपण्डितकृता ॥

अस्मिन्नवसरे राजा कियद्भिः सेवैर्हतः। युतमयुतवत्कृतुं च निश्चिन्नाद्वाभवत्।
 दम्बितास्त्रास्यवाग्वन्धस्यकपेयाद्युपक्रमः। नृपेन्द्रेविरुचिः क्षीणकालचन्द्रइवाभवत्।
 प्रजाभाग्यविपर्ययासात् सर्वथायासाय विच्छेदः। कल्पान्तरविवेक्षायां गन्तुं प्रावर्त्ततातुरः।
 कल्पितौष्ठपटुज्ञातमन्त्रपाठः कवेर्दिने। दादश्या ज्येष्ठमासस्य मध्याह्ने जीवितं जहा।
 प्राणप्रयाणसमये नृपतिः स मयेचितः। सर्वार्थनियेसाभाग्यभाग्याद्यतमुखच्छेदः।
 जाने तद्वदनं लज्जीसदनं स्वेदमन्तति। निर्यद्वाग्यतरङ्गिण्याः प्रवाहद्वयदिद्युने।
 तज्जीवरत्नहरणाज्जातभोतिरिव भुवं। प्राणवायुर्हरन्नायुः चण्डं त्वर्णगतिं व्यधात्।
 प्राणान्ते विगलसूर्यसोमनेत्रजलच्छलात्। निरयावरदेवस्य प्रगाथेहरसोभुवं।
 द्वापद्वाशतमब्दान् स राज्यं कृत्वा सुखप्रदं। पटुत्वारिंशवर्षागादिवं श्रौजेनभृपतिः।
 कर्णैरिद्यश्चप्रोद्यच्छत्रचामरकैनवात्। शुचेव पतितौ नूनं सूर्याचन्द्रमसौ दिवः।
 तत्कालं मन्त्रिणामृत्यादासाजनपदाद्यथे। रुदितासुसुतियाज्जात्रिषापाञ्चलिमचित्पम्।
 राज्यं पण्वते वर्षे ज्येष्ठे मास्यग्रहीनृपः। उत्तरायणकालान्तखेनवान्तरमाषदत्।
 अतोतर्गणितैकोनसप्तत्यब्दायुषं नृपं। वदनावगतप्रोद्यत्क्षणाकूर्चकचच्छटं।
 श्वीभूतं श्वीभूतं शिविकायां श्वागिरं। रुदन्तोमन्त्रिणानिन्युक्त्वाचानरगजितं।
 यत्र सुप्तादैकत्र भान्ति पूर्वे महोभुजः। भर्षेप्रेक्षा धरष्येव निहिता दद्यान्तरे।
 रुदपौरजनप्रोद्यत्तारोरोदननिःस्त्रैः। वभ्रुवुष्माच्छुचेवारं साकन्दमुखरादिशः।
 क प्रयासि प्रजास्यक्ता हा देव नरजीवित। इत्यस्मादपरः शब्देनाश्रावि नगरान्तरे।
 तत्तदाक्रन्दितैः शयत्कर्षसञ्जातसंक्षवाः। गृह्येऽप्यगृह्येऽशोकानामाक्रन्दितमयावहत्।
 कर्णैरिषादयोऽत्तिष्ठ पितुः पात्र्ये नरेश्वरं। कृत्वा पटैकसंवतोऽष्टगर्भान्तरे न्यधुः।
 नेत्रनालखवदाप्यधाराः स्वाचारकारणात्। मुखावलोकनं कृत्वा सर्वं मृन्मुष्टिकाजङ्गः।
 भृपतिर्भविता नान्यस्त्वसमोभूरियं गता। इतीव भावनां चक्रुर्मुष्टिदण्डच्छलात्।
 जित्वारीन् प्रवचान् रणे चितिमिमां कृत्वा धनैः सर्वतो दत्वा कोपमग्रेषुदेशविदिताः कृत्वा पुरीः स्वाभिधाः।
 सप्ताङ्गैर्जितमग्निसाधुसुभगं कृत्वापि राज्यं चिरं हिला सर्वमहो पटैकरचवामने लभन्ते नृपाः।
 स वैरराज्यदावाभिषन्ततदव ग्रीतलं। तद्गृहान्तरमाषाद्य सुखनिद्रामिवाभवत्।
 मुखं निद्राहतस्येव दृष्ट्वा भौभाग्यसुन्दरं। हाज्यखानोऽकरोत्पिबं मल्लकं खमराविकां।
 अपराद्धं मया तात वड्डगः पापमुद्दिना। मन्वेतनैव रुष्टस्त्वमसहायोगतोदिवं।
 श्रेष्ठमरुपोधन्योयस्यां पश्यन्ति नायगः। धिङ्मा येवस्त्रिताराज्यदृश्यामृतवर्षणैः।
 विह्वलं वापि ने तात मां विना भोत्ववचने। वदाद्य कदमेकाको भजये स्वर्गसम्पदं।
 पालं कोमलद्रव्यासु मागान्द्रा गणाहतः। सकयं भूगणभ्यान्तस्त्रिष्टयैः समर्करे।
 प्रतिमुच्य भवन्तं मे प्राप्तस्य स्वमहं न कः। अत्राप्यासु मे शोपोभूयोवामिति कापितः।

०२१

०२२

०२३

०२४

०२५

शैल्विद्यं कारितोऽस्मिन् कुपुत्रेः सततं भवान् । श्रैष्ठ्यावधरं प्राप्य दीर्घनिद्रां करोषि किं ।

३९

स्वलिताभृत्तनुर्जित्यं सततोदितया यया । साय किं चलिता राजंश्चिन्ता ते मानवान्तरं ।

चित्रे वाप्यय सङ्कल्पे पश्यामि वदनाम्बुजं । शृणोमि ताः कथाः कुत्र तात ते यज्जपातकी ।

राज्यं विपद्दिनं रात्रिः सुखानं पिबत्काननं । जीवनं मरणं नाय त्वं विना मम साम्प्रतं ।

कुपितोवा प्रसन्नोवा कुतोऽप्यागत्य तात मे । दर्शनं देहि नो बोद्धुं चमोविरहवैशमं ।

विहाय क नु भो तात गतः पादैकधेवकं । चुर्तितं लभते पद्मकोरकोभास्करं विना ।

४०

किं हृष्टोऽसि भवोऽसि त्वमधुना दासोऽसि सेनापरो भानं मा भज देहि वाक्यमधुनायेकं ममात्मादरात् ।

नो जीवामि विना त्वयेति विलपन् कुर्वन् भुजाराजिकां साकन्दं रुदितं चकार सुचिरं दृष्ट्वा मुखं भूपतेः ॥

इति प्रलापमुखरं ह्यज्यजानं शृण्वद्दिनं । राजधानीं ततोऽनिन्युद्दिनानि मन्त्रिणा बलात् ।

पितृलोकान्तरस्थस्य ग्रीत्यर्थं तत्त्वं सुतः । सलोरयाममात्मीयं न्यधात्तत्र शराजिरे ।

श्रीमपानीयदानेन दृष्ट्यर्थं तत्प्रशयिनां । वदनां प्रददौ चोगोमहात्मा धर्मसाधनां ।

राज्यानेन विना ह्यन्यं नास्मिन् क्षामोचितं चमः । इतोऽत्र दुःखात्कालं स्वनयौ रविरविलपत् ।

४१

सन्ध्याभ्रशटीमुत्सृज्य रौदनायै निवेदितः । भूरेव विलुप्तं चक्रे तमः कचचयं चित्तं ।

आश्रमप्रकाशकैश्चैव्यदर्शने गुणिवान्धेव । परलोकं गते तस्मिन् मण्डले श्रौदभूत्तमः ।

तद्दिने रम्भनाभाशङ्कृद्भूमविवर्जिता । शोकमूका निरुह्यावा निर्वर्जिताभयसुरी ।

शरागारोपरि द्विषां स्फाटिकौ रचनोऽञ्जलं । दीर्घां सर्वोच्चतां राज्ञोऽमूर्त्तिं परिणतामिव ।

धनोत्कण्ठद्विद्वेषात्तद्विशोकासुविन्दुभिः । यत्र मुक्ताफलेः पूजा लभतोवोपरि प्रभोः ।

४२

षोढाः शुक्रदिने भान्ति यत्रान्तःप्रतिविम्बिताः । राज्ञेयं निकटं भोताः कुतश्चतयात्मनः ।

कवाटविकटं वचामुखं पूर्णमुत्सृज्य । शुक्रवद्दीर्घनासायं नेत्रे कमलोत्तमौ ।

भूरेवै लोभे भावं प्रभालनितलवर्णं । सा वृद्धिले गुणास्तथा राज्यकार्यावधानताः ।

स्मारे स्मारे जनः सर्वैराज्ञः पुरश्चरः स्थितः । पथ्यन्तनोरसापारं संसारं निन्दते न कः ।

ज्योत्स्नापूर्णं घृष्टाकरस्य कुसुभोक्तर्पणवस्तुखं यन् सौभाग्यं शरदि प्रचयमभेदोनाथ्या नवं यौवनं ।

राज्ये चैव विवेकिनां रपतेयं स्वसौख्यप्रदं धाता तत्कुतश्चेत् खिरं यदि जने खर्गाजने न स्पृहा ।

४३

यास्ये पित्रा विधेगोवरसचिवमियोम्राट्पत्यैर्विरोधः । प्राप्ते राज्ये प्रवायोऽहरिष्य समरोऽप्ययजेनातिकटः ।

विधेभेभ्याऽपि चिन्ता तदनु निजसुतेयं वदायुज्य वाधा संसारं सर्वदासुसुतिरुति भविनां नित्यदुःखां स्थितिं विद्मः ।

नूनं जातकथोपेन पुनरेवेदुःखमन्वभूत् । अभूदस्य सुतस्थाने भौमोपत्पापवोचितः ।

पण्डिताः कथयन्त्य वाचात्मा धेऽमन्वभूत् । तद्वचं न विना दृष्ट्वाः पौषे मूकाः पिरा इव ।

पाभ्रुत्तरस्त्रयो नेत्रनिभाविकषिता सदा । पत्न्या संकुचिता साभूदधुपुस्तकपन्नतिः ।

तन्मयाकरणादीनां साक्षात्पां धेऽमन्वभूत् । ते राजरञ्जनायातं देयभाषायन्तं व्यधुः ।

४४

राज्ञा ये यज्ज मानिता गृहसुखश्रीमण्डिताः पण्डिताः शोक्षाभ्यासमहर्निवं प्रविशधुर्धन्याभेनासुदुकाः ।

॥ श्रीवरपण्डितछता ॥

पृष्टाः किं पठतेति ते प्रतिजगुः श्रीजैनभूपे गते कुत्र व्याकरणं वा तर्ककलहः कुत्रापि काव्यग्रमः ।
 योऽभूत् सर्व्वकलानिधिः शुभविधिदाताभिगम्या गुणो काव्यगो यद्भाषया गुणिरतः कारुण्यपुष्पाकुलः ।
 सोऽयं हन्त समीक्ष्यतेऽवनितले धिक् पापिनोऽस्माञ्छठान् ये श्रीवन्ति शुचा न यान्ति विपिनं संसारदृष्टाजिताः ।
 क्षारेणैव विनाङ्गनाकुचतटो शास्त्रेण क्षीनेव धीः सुख्येणैव विना प्रफुल्लनलिनी तादृश्यक्षीना तनुः ।
 चन्द्रेणैव विना यथैव रजनो पत्या विना भामिनी धेनेकेन विना नृपेण न यनौ कक्षीरराज्यस्थितिः ।
 श्रीमत्तर्कादिविद्याभ्यसनरसलसद्गन्धर्व्वप्रवीणप्रबोध्यदानमानोऽचितविचित्रयशोभूषितामपदेहः ।
 श्रीजैनोक्ताभदेनोत्तरपतितिलकः सर्व्वशास्त्रप्रवीणः कक्षीरान् योजयित्वा दिवमपि स गतेऽयोजनायेव नष्टा ।
 इत्यादि सन्तत् सन्तोषदन्तोऽत्यन्तचिन्तया । नितान्ततान्त्रष्टयाविश्रान्तिं नाभजन्त ते ।
 दृष्टारम्भश्चिरमुपवने वंशवाटोजनैर्य्यनानावर्षैर्नवत्त्रणगणैर्भूषितोभूरिपवः ।
 तंचान्यास्यस्त्रजनहनतात्तादृग्भुत्सितोऽग्रिय्यैर्नैकान्तादुपवनगतं सर्व्वमेव ग्रनष्टं ।
 या कारकसभा भयऽमवच्छीजैनभूपतेः । वर्षैकेन तच्छापाश्रया खम्भापमामवत् ।
 क्षुब्धे राज्यमहाभौधो भूप्रमयवायुना । तत्तत्क्षेत्रकरक्षौघ शतैकोऽथोऽवगम्यते ।
 प्रभवत् उत यावत्प्रभुः सौख्यदाता विदधति खलु तावत्क्षेत्रकास्तस्य भानं ।
 इह वसति वसन्तोषावदेव स्वन्तोऽमधुकरपिकभेकास्त्रावदेवाऽग्रियन्ते ।
 केचिदप्यवशिष्टा ये सेवकास्तस्य भूपतेः । तेऽप्यनन्तरविज्ञानात्तृणतुल्योपमां गताः ।
 इति पण्डितश्रीवरविरचितायां जैनराजतरङ्गिण्यां जैनशास्त्रवर्णनं नाम प्रथमस्तरङ्गः ।

८०६

९

८०७

॥ अथ श्रीवरपण्डितकृता तृतीया जैनराजतरङ्गिणी ॥

द्वितीयस्तरङ्गः ॥

वन्दे विद्यमयं देवं सर्वैवाङ्गस्त्रनायकं । यदंशवर्णनस्तस्या तत्पूजाफलभाङ्गकः ।
पादोदधिषु रूप यच्छति पदं यत्रैव मायेच्छया तत्रैवेच्छति नाम वामचरणः सञ्चारसंस्कारतः ।
इत्थं नण्डलमण्डितं धमपदं चारी नरोनर्भि यः सन्ध्यायां स सदा ददातु सुखितां देवाऽङ्कनारीयरः ।
अथ हैदरग्राह्यां स्थापयन्मुद्रिकापणैः । हाज्यखानोऽप्यहीश्वर्यं स व्येष्टप्रतिपदिने ।
अग्राहोदधिषु नन्दो तत्तत्कृतसूचकः । वभावर्चिजनानन्दो स राज्यपहणेत्सवः ।
शुद्धाङ्गकचितैराजवक्त्रैः सुखमासिभिः । वभौ श्रेकम्बरपुरी पूर्णा धौरिव तारकैः ।
राजधान्यङ्गने हैमं सिंहासनमश्रयत् । अतितीक्ष्णानवोराजा मेरोस्तटमिवाङ्गमा
यभतुर्भूपतेरपे स्थितौ तस्थानुजात्मजौ । हन्दोः पुरस्तादुद्यन्ताग्रेव शृङ्गदृष्टसती ।
राशोऽस्मनकोपेऽस्तद्राज्यं तिलकं ददौ । सौवर्णं पुष्पपूजायां यदुच्छाविदितव्ययः ।
स हाज्यहैदरनृपाधनकासोर्जितप्रभः । धाराधरद्वयधरा दधार धरणीधरः ।
सोऽनुजं स्वधर्मं भूमिनायकः सुचितैरसात् । बह्नामखानं नाग्रामदेशे तं स्वामिनं व्यधात्
चिराज्जिजसुतप्राप्त्या यौवराज्यसुखादपि । पितृभोक्तृहताऽथान्तर्निर्व्यान्तिमभजन्वृषः ।
तस्मादिदितमेवासु देशाधीश्वरराजिताः । प्रसादमतुलं प्रापूराववज्रकादयः ।
अन्येषु चावचान् यमान् सेवकानवमपूतैः । पूर्वसेवानुसारेण प्रसादं प्रतिपेदिरे ।
राजा राजपुरीस्त्रिभुपत्यादीन्द्रर्मानगतान् । प्रत्यमुष्टदन्तवृत्त पाथिरोचितया श्रिया
शैवर्णकसंरीबन्धमुन्दरानूपमन्दरे । ननस्तु मन्त्रिसामन्तधनापतिपुरोगमाः ।
पितृभोक्तृपितामर्धपट्टाङ्गकभूषणाः । विवेकस्त्वैकाग्रस्तथा तदन्तिकगताः सदा ।

॥ श्रीवरपण्डितकृता ॥

आसीद्राजा च सततं प्रसामन्द्यनिर्दिष्टः । स्वराजपालेन कृता सन्यासपण्डितोऽपुः ।
पञ्चाशतीक्ष्णपत्रप्रतिपालनतत्परः । लोभक्रोधविरक्तात्मा मोहान्धसपण्डितमः ।
सैदनासिरपुच्छाद्यः स मेजाहस्यताभिधः । अहो तत्पिष्टवत् पूज्यो बज्ररूपादिराष्ट्रभाक् ।
उत्सवादिषदाचारसत्करेषु सभान्तरे । तत्रैव प्रथमं मान्यास्तद्व्याज्यैर्वर्षदाभनः ।

एतान् पञ्चाशद्यन्मद्वह्मयथं बलवानिति । मेजाहस्यमपुष्ट्याः स पाणिं पुच्छमजिघहत् ।
हत्वा ज्येष्ठमार्गं शास्त्रज्यहाङ्गिरमार्गपे । वाङ्मनं प्रददौ राजा तदुणाकृष्टमानसः ।
चक्रे कृतापकाराणामप्यनुग्रहमेव च । प्रणम्य सिंहः पूर्वं हि हन्ति दन्तिगणन्तः ।
गूढभावोमहीपालस्तत्तच्छ्रेष्ठश्चरैर्भेदन् । तदा हस्यन्कोपेन सन्त्याधिक्षतं व्यधात् ।
प्रतापनापितारातिशयकोपोमहोपतिः । भस्मान्तरगतो बहिरिगरीत्यरम्यदुः ।
काञ्चित्सन्ध्याभ्यान् काञ्चित्सन्ध्याय प्रतिपालयन् । काञ्चिदुन्मोहश्रीत्या नानाष्टतिरभून्नृपः ।

प्रसादकस्तु म्बद्यानामभूदैश्वर्योपमः । मनागयपराधेन सभूयानः कसन्निभः ।
पयःपिष्टकृतामात्यफिथेडामरकादयः । विचार्यासहनं कौपं धम्वुर्धृतयन्तथाः ।
चौराजाराय रिपवोभूत्यादुर्णयकारिणः । अक्रोत्र जमुकाशेहस्तद्व्याज्ये भयविक्रवाः ।
श्रीजैननृपतौ शान्ते मूर्द्धगूढशिलोपमे । श्रवाधन् पुनर्भोके व्यालाहव नियोगितः ।

विशुद्धपद्मोहचिरं जिताशः कलाकलापिविबोधोपजीव्यः ।

पूर्वैरुत्तानेन समोऽस्ति कोऽन्यः कलहं शंकोयदि नास्ति दोषः ।

श्रुत्वासाद्वृषाः सोऽयं सर्वान् हन्तीति कद्विया । शैत्रं परप्रवेगार्थं मिथस्तद्वृषका व्यधुः ।
कुल्यभेरकः पापशान्यायोक्तोचहारकः । प्रियोऽभवद्दिवाकीर्तीराशेरिकेतराभिधः ।
कामीव व्यसनं नित्यमुशालभेऽपि भूभुजा । यं त्यक्तुं नाशरुद्राजा संस्तवाद्दुःखद्वयम् ।
सञ्चिताधः प्रजायाधैर्मद्रादानादिकर्मभिः । आसीत् स्वकार्यं नुग्रहः स्वातोर्ध्वः स नापितः ।
रुद्धं चित्तेन काठिन्यं माधुर्यं जिह्वया धृतं । शठस्य यथ सतो लोकोद्देशनकारकं ।
येनाधिकाराद्देशेऽङ्गिन् प्रजाः कुकर्मभिः कृताः । दुःखिता रचिताः पूर्वं पुत्रं स्त्रीमहीभुजा ।
भेरभोखारनामापि बुद्धिमान् प्रयितो भुवि । नितरामपक्वपाशेराशः साविष्यमादधे ।
वास्तव्यादिहिनोराज्ञा मचुर्यगणनापतिः । समस्तकार्यस्थानेभ्योभुङ्क्ते राजोपगोवितां ।

योत्तर्पणैकनिरतः शिखिर्हर्षहेतुः सन्दर्शितातुल्यफलः कृतकर्मणेषु ।

जातोऽपि यः प्रतिदिनं हृतसर्वतापः सोऽयं घनसुदति दुःखहवन्नामैः ।

दुर्मन्त्रिप्रतिनोराज्ञा व्यधाम्मदविचेतनः । प्रजामाग्यविषय्यासादिवेकविगुणः क्रियाः ।
शेकम्बरपुरीपार्श्वनिर्माणचिकीर्षया । श्रमतोपवने प्रांशुतस्त्वेदनमादिशन् ।
हिरास्नानं पुष्पितान् वृष्टान् समीक्ष्यैतस्मृत्युताः । तच्छुवेव व्यधुस्तव रोलमारोदनध्वनिं ।
तन्निर्माणयोऽन्येषां न केना प्रत्यभाद्बुद्धिः । अथे दिनपतेर्दं प्रप्रकाशनरसोपमः ।

तद्रूपः शिव एवैष करोतीति विनिश्चितं । स्वाहितापि क्रिया हेतोः पूर्णितं न नृपं व्यधात् ।
 बहूनामय सोकानां नापितोऽवयवच्छिदा । भूपालादाप्तनिर्देशः शीवतोऽपि तथाकरोत् ।
 नापितोनिर्घृणः पापो क्रोधी क्रकचपाटितान् । पैटकांठकुरादींश्च कारयामास भूपते ।
 चलितानयजन्नातुः स्वावनायान्तिकं पथि । रुद्धा शूलेऽधिरोग्याभ्याम्यसृषानयघातयन् ।
 जीवन्तोगणराचने स्वकुटुम्बोक्तवेदनाः । पौरैः सासुअनैर्दृष्टाः शूत्रपृष्ठे पुरान्तरे ।
 वैदूर्यमिपजं ज्ञात्वा दृपकं परपत्नं । अमुद्वदन्वात्यत्तभुजनाभोष्ठपङ्कजं ।
 तथैव नोनदेवादीन् शिखरादादिभ्युतान् । पक्षपानकरोत् कृत्तजिह्वानाभैरुहस्रकान् ।
 विरूढावयवच्छेदशूलारोपणकर्षण । स पूर्णनापितः पापो बभूव नरशान्तिकः ।
 आचार्यपुत्ताजय्याख्यस्तथा भीमाभिधोद्विजः । क्षिप्रान्नास्त्रं यथाशक्ती वितस्तायां समौज्ज्वलां ।
 मध्वलीलायसनतस्तद्वाज्ये वाह्यदेशवत् । आसीन्नादीकवद्गौडोद्रेक्षेव प्रचुरा सुरा ।
 तन्मध्यरसिके राशि सन्भोगपराङ्मुखे । खण्डादीषुविकारासे सुलभान गुडोऽभवत् ।
 सुज्याब्देस्त्रादियंस्तान्नेवासो गीतगुणानुधेः । मङ्गाडोदकनामासीत्तन्नीवाद्यगुह्यं ।
 कूर्चवीणादिवाद्यानां प्राप्यामृद्गीतकौशले । यात्रीवं घणमण्डासीन्न तन्नीवादनं विना ।
 तन्नीवादिविशेषोराजा व्यञ्जनधातुभिः । स्वयं वादननिष्पाते वैणिकान्यथश्चिद्यत् ।
 रवाववाद्यरचनेनैकोलाद्यैश्च गायनैः । राशः प्रसादात् किं नास्तं तत्तत्कनकवर्षिणः ।
 शोचालयसैः सुरतालपद्मैर्भूतैरिवान्तश्चलनप्रवीणैः ।
 वशीकृतयैः पिङ्गुनैर्नरैर्विभेति तस्माच्च न कोन मर्त्यः ।
 रक्षः स्थितं नृपं जातु पिङ्गुनः पूर्णनापितः । अष्टच्छन्मेरितोऽमात्यैश्चिकीर्षं पूर्वंमन्त्रिषु ।
 भवत्पचविनाशोयैः कृतस्वत्पिष्टमन्त्रिभिः । मात्तराज्येन भवता तदव प्रबलीकृताः ।
 अमो हस्तनकोपेष्टमुष्यास्त्वदनुजादृताः । सेऽपि धूर्त्ताधिपा तत्तदभीकारसमुद्यतः ।
 अष्टमर्षशरीरसं भ्राजपितभरस्त्रदा । तते सपुत्तमत्यथ न नाशोभवित चिरात् ।
 श्रुत्यैवोचन्मत्पुत्रः सत्यं मदनुश्रमिष्यः । किन्तु मनीमि येनायं रक्ष्यते कुटिलाग्रयः ।
 उद्योमदनुजशीच्छेणामपदाक्रान्तिसुद्यतः । अनेन कष्टमिच्छानि कष्टकृतेव कष्टकं ।
 कार्यपेचावशादेनं त्वामि न तु गौरवान् । श्रुतेति दिवाभ्यहोयथागच्छतचिकीर्षिणाम् ।
 अचान्तरेऽयमो राशोमद्रदेशादलान्वितः । आदराज्यजिहीर्षायै पर्याप्तं प्राप दपितः ।
 तच्छ्रुत्वा नृपतिः क्रुद्धस्तान् समानीय पैटकान् । अत्रोचत् किं नु कर्त्तव्यं ते तमिद्यूचुस्तत्तरं ।
 तटिकाभेतुवन्मन्त्रैश्चैतुं यामोऽस्य तिष्ठतः । अन्यथा दुःखः प्राप्तस्तदाशा दीयतां विभो ।
 श्रुतेति कातरं वाक्पं तेषां दुर्लभ्यचेष्टितः । तत्पचपातिनो ज्ञात्वा तथेति प्रत्यपचन ।
 प्रतिमुष्य नृपस्तान् स राचाविद्यमवीक्षितान् । आनीय किम्यंशरादीन्मन्त्रिणः कार्थनिष्ठुरान् ।
 इयं हस्तनकोपिष्यकिका यत्समागनः । एतद्वेन मष्टः स्यादन्ययाम्भन्तरे विभन् ।

तस्मात्तेने दन्तथा युक्तानीधेति तान्नृपः । हस्तकोप. सेवकान् खानकरोत्तप्तसम्बिदः ।

राज्ञा प्रातः समाह्वय विष्टानुचरा गृह्णात् । सर्वे हस्तनकोपेशमुखाशूयं समाययुः ।

११

कम्पते तुरगचरो ज्ञातवृत्त इवाचलः । ताडनैर्बहुग्राह्यः प्राप कष्टाच्युपाङ्गनम् ।

महार्हास्तुरगस्यास्तान् राजकर्त्तव्यताकुलान् । कोपेन हस्तननेरकाकादीन् पञ्चपान्नृगः ।

स्यैव्यधरेमराद्यैराज्ञैर्मण्डपान्तरे । कृत्वादिश्यादमुत्पाद्य राजधान्यन्तरेऽवधीत् ।

किं द्रोह इति यावत् कोपेशोऽभ्युत्थितोऽवधीत् । द्रुघणैकप्रहारेण तावन्प्राणैर्व्ययुज्यत् ।

अस्ताध्यातेर्मूर्धुः सन्नुत्थितो मेरकाककः । राज्ञेवाग्रिय. कुर्वन् पुन. परशुना हतः ।

१२

लिखन्नह्मदमेराख्यः स विद्याव्यसनी गुणी । धनो जनमन.कानो ययौ कथं न प्रोच्यतां ।

जीवतां मनसा चैव तेषां नित्यमभ्युत्थया । शस्त्रकृत्तनूद्धच्छेषेणितेकमभूत्तथा ।

वर्णकम्बलपृष्ठस्याजीवन्तस्ते यथाभवन् । निद्राणादव ते तत्र मृता अपि तथेचिताः ।

क्षणमात्रात्तथा श्रवैर्मरणे राजवेशनि । अनन्यसुखं तत्र तेषां स्नाद्याह्नामगात् ।

न वित्तं न च दारास्ते न श्रुत्या न शवाजिरं । तेषां तथा प्रमीतानां यथावक्तोपकारिताः ।

१३

निजपरिभवभोत्या बन्धोयान्ति दूरं त्यजति च निजपत्नी का कथा सेवकानां ।

प्रतिदिनमृष्टेतास्ताडनं यन्त्रनं वा भवति हि यमभङ्गाद्राजभङ्गादतिकटः ।

सुलिङ्गादिङ्गनात् क्रुद्धक्षणापसर्पसर्पणात् । मकराकरपाताच्च कष्टं नृपतिसेवकं ।

प्रदुष्यगिरिपादानो षण्डाद्येनिर्यनायवत । इष्टिकाभिलतो नीत्वा भूर्गर्त्तपु निवेशिताः ।

कुर्वन्ति मौसुलजनाः स्वराजिरार्थं यत्नं सदैव यज्ञकाष्ठपु दत्तवित्ताः ।

नो चिन्तयन्ति परमेश्वरमन्तरेण जानाति को मम कदा मरणं कथं स्वात् ।

यः स्नायुपोऽवधि भवेति स्वदेहनिष्ठो यस्यान्तको भवति मित्रतयातिवश्यः ।

युज्येत तं प्रति शराजिरकर्म्म कर्त्तुं क्षेपेपु दुर्व्यसनमात्रमिदं मतं मे ।

१४

ते वैश्रवणभट्टाद्याः क्षपापि स्वराजिरं । अने यत्र मृता यामे भुवि तत्रैव प्रायिताः ।

एक एको भुवोदृष्टाशतमात्राहतौ रतः । पराप्रवेशदोषद्वाराः कृतोत्तम्यते न किं ।

श्रुतं यच्छास्यतः स्वर्गम्लित्येवदभूत्तसे । स्वयन्तो तत्प्राप्तं तस्मिन् परलोकागते भवेत् ।

अत्रो जेभम्य माहात्म्यं जेवद्वद्वद्वता अपि । शराजिरापदेशेन कुर्वन्त्यावरणं भुवः ।

महाभो दन्त कुर्वन्तः कृतयया. शराजिरं । तस्मिन्मणिम जीवन्तिकियन्तोऽपि युमुचिताः ।

१५

बन्धोऽन्यदर्शनाचारोदृष्टमात्रे भुगुह्ये । दत्ता यत्कोटिगोत्रिण्यं चावकाशं तथैव तत् ।

इत्याद्यनुचिता निन्दा प्रस्तावाद्विज्ञा च यत् । धनतया भौमुनेय्यात् कश्चित्पोनिरर्गताः ।

ये शराजिरमत्रापि निपीय लोकं कुर्वन्ति बध्ययन्ता म च दानभोगौ ।

अत्युत्पटापभरतत्फण्डुः शराजिरं कोपरचरतिभादितरन्ति नाम ।

अथं मृत्तान् रङ्गादि तेषां तद्राजमादगात् । मत्कुटुम्बेतिराजमैतात्रायाका यराटिका ।

कोपेशसञ्चितं स्वर्णपूर्णं रूपकभाजनं । दृष्ट्वा धिक्कृत्य रूपं युत्कारं नृपतिर्विधातुम् ।
 तत्पचाम्बुद्वारागादीन् हतसर्वस्वसञ्चयान् । कारायामचिपद्मजा मुक्तैर्कं भेदहोस्रुतम् ।
 अन्ये पितृपराधेन तस्माद्भृगुसुतोपमान् । चचिद्याद्व ते सर्वे नाथ प्रापुः पुरातनाः ।
 धासीत् पितुः सभायोग्या तत्तत्कार्यविशारदा । स्रुतपूर्व्यापकारेण तेन सर्व्वावसादिता ।
 अन्तरङ्गान् घ्नेभादीन् पञ्चपानधिकादरेः । अरचत् प्राक्तनं स्रुता प्रेम सेवाञ्च पैतृकीं ।
 आदमखानः पर्षोस्मि श्रुत्वा कोपिशनाशनम् । खनामाम्ब्यर्ततां विभ्रद्ययो भीतो ययागतम् ।
 ब्रह्ममखानोविभ्राणस्तदधा च्छक्तिरोभयम् । गृहमेत्य नृपेशाश्रयितुं कार्यागलोकितम् ।
 अस्मिन्नवसरे भद्रमण्डले सुभटचयः । अभून्नाणिक्यदेवस्य तुष्टकः सह संयुगे ।
 मातुलेन समं यतोयोद्धुं तत्रैव सङ्गरे । आदमखानः स प्रापच्छरभित्रमुखः चयम् ।
 केऽप्युचुः स निजैरेव हतस्तत्र भयाश्रितैः । केऽपि प्रणमलाकायाकृष्टिमर्षविदारणान् ।
 श्रुततन्मरणोराजा दूतैरत्यन्तदुःखितः । तद्देशाच्छ्रवमानोऽयं जननीसन्निधौ न्यधातुम् ।
 केऽपि शौर्यनिलयोऽपि वलाच्वितोऽपि प्राप्नोऽपि जम्भुवज्राधनप्रपञ्चः ।
 नैवाप राज्यमुचितं स हतप्रयक्षोभाभ्यैर्विना नहि भवन्ति समीहितार्थाः ।
 अथवा पितृप्रापस्तु तस्यापि फलितोऽभवत् । यदाप्नोऽपि निजं देशं परदेशं चयं गतः ।
 अत्रान्तरे भेदात्पातादियमौमान्तरीचगाः । अहंपूर्विकयोगपुनर्पतेर्जनकमपदा ।
 तथा हि प्रथमं राश्रि पुण्यलीलाचिकीर्षया । गते मडवराज्योऽर्वा भूमिकप्योऽभवन्महान् ।
 अस्मात्कर्मजनः कोऽपि सुखी नैवाधुना स्थितः । इतोऽत्र देशे तत्काले चक्रमुर्जतवद्गुहाः ।
 उदभूतं पूर्वदिक्पुच्छः केतुर्नभसि विस्तृतः । पूर्वं ब्रह्ममखानेन दृष्टोऽरिष्टस्य सूचकः ।
 स दूरविस्तृतः पुच्छः कालकुन्तोऽपमोदिने । स्फुरन् प्रतीचीं प्रत्यागमान्तस्त्रैव ददृशे जनेः ।
 युग्मसर्व्वशराजमन्दुरान्तर्गताभवत् । देशात् क्रुष्टं देशं राजा यो भिया यवनचये ।
 विहादयोदिने चिरवैत्याः श्रोनगरान्तरे । विडालयेति सुपुत्रेऽङ्गो च प्रभवचये ।
 निष्कलोयः सदानन्दो ततः स सफोडोऽभवत् । उपराज्यगृहं मूलाद्वाडिभिक्षुसन्तोदमः ।
 सुमनोवाटप्राटान्तर्भवं शोणितवर्णम् । इति दृष्ट्वा जनः सर्व्वः चते चारमिषाम्भूतम् ।
 अत्रान्तरे वषट्पदेखानागाहादिपोडनं । हिन्दुका विदधुः पूर्णनापितादलितकुधा ।
 तच्छ्रुत्वा यवनाः सर्व्वे गत्वा क्रुद्धा नृपान्तिकं । चुक्रुऽर्ध्वेन राजापि दिशपोडनमादिशत् ।
 अजरामरबुद्धादीन् ब्राह्मणमिश्रजानपि । तत्कोपेनाकरोद्वाजा निहन्तभुजनाधिकान् ।
 त्यक्तज्जातिवेशास्त्राहिनेषु ब्राह्मणदयः । न भट्टोऽहं न भट्टोऽहमित्युच्यतेऽनुष्ठेन ।
 यज्ञखादकमुखा ये पुरे सन्तीष्टदेवताः । तन्मूर्त्तिरोठनं राजा चेच्छ्रेयसादिशत् ।
 दत्ता भूर्जनभूषेन येषां गुणपरीक्षया । तेभ्यस्तां निर्गमितेनायहरयधिकारिणः ।
 समाहिषफरोमासः प्रसिद्धोऽप्येव दर्शने । सर्व्वदर्शनविज्ञाप न केनां भयकार्य्यभूत् ।

१००

१०१

१०२

१०३

१०४

॥ श्रीवरपण्डितस्तुता ॥

भूपं नित्यमदोन्मत्तं सततं मन्त्रिमुण्डलं । उत्कोषहारिणः सर्वानन्तरङ्गास्तरङ्गितान् ।
 दर्शितावलपोडान्तिपण्डितानवलोक्य च । सततश्रीमन्भूपालगुणमालसादा जनः ।
 देशे सवदितानन्दं शृणोचात्यन्तदुःखितः । सर्वदृष्टद्विराहदोषतोदितपराम्भवः ।
 सर्वकाम्यान्तरङ्गोऽयं चयं याति कदा नृपः । इति योष्यवदन् दुष्टासक्तुनाविभवार्येनः ।
 पारसोभायथा काव्ये यदूचे दूषणा विशां । स भापः फलितो देशे श्रीमन्महोपतेः ।
 सेवकाः कितवमाया भुक्तप्रेष्या निधोगिनः । तच्छापादिव कालेन प्राप्तायन्निपीडनाः ।
 किमस्मद्रक्षकोदैवहतोद्वेगमघोपतिः । दय्यादि सास्त्रसाकन्दाः शृणुचुत्तोऽपि पार्ययं ।
 स्वल्पाऽपि राज्यकालोऽभूवत्रायथैः सुदुःसहः । निदाघरात्रिसन्देहदोर्धुदुःखप्रसन्निभः ।
 लोचराशिगृहद्वयहरणैः परपीडनैः । तृप्तपुस्तस्य सत्यौघाः कौशिकातिमिरैरिव ।
 शय्याहृदोमधुवीरः प्रजाकार्यपराङ्मुखः । सर्वं दिनं निनायान् स्वपार्थपरिवर्त्तनैः ।
 कुलालगायनेऽज्ञोत्तं गीतं शृण्वन्दिवानिशं । गुणिभ्योराजयोगेभ्योनादाहर्शनमात्रकैः ।
 ग्राहामदेनराव्ये था सप्तस्रतिमभोहरा । लकीपुरे राजधानी तां पुष्पोपोदितः शिखी ।
 था बलाढ्यमठस्थाने वेश्माली विपुलाभवत् । सापि दग्धा समं तत्र तत्तत्पौरजनश्रिया ।
 इत्याद्युपद्रवन्द्ये दृष्ट्वा वास्तवनाशकान् । एतन्नाशाङ्गवेदिनशान्तिरित्यवदज्जनः ।
 राजा पश्यदृष्ट्वावर्त्तं खं स्वललां समीप्य च । हर्म्यमाहृष्ट्य कन्तुष्टं पानलोलां व्यग्राहत ।
 अस्मिन्नवसरे मेघधिपणः पिङ्गनेरितः । याचार्थं सबलं पुत्रं वहिर्देशे व्यसर्जयत् ।
 यत्सैन्यं वीज्य दैन्येन ययुर्वाघ्रमहोभुजः । प्रदोशं रविरस्योर्ध्वं दिवसे तारकादव ।
 पूर्वराजपुरीराजोर्ध्वोर्ध्वोऽनूपात्मजं । स्वसारस्य स्वसारस्य दत्ता तोषयान् स्मृतं ।
 कालोधारामसितामिव वीज्य तदाश्रितां । कर्णं के नाच वेगस्थाः प्राप्तासङ्गयतो जनाः ।
 सेनादीक्षारकोटीयाः शिश्रियुक्तां भयच्छिदः । वलिभिर्मङ्गला देवोनिबोन्नतभुवि स्थितां ।
 मद्गकलरचित्तेषां राजहंसासमाययुः । सरोवरमित्र प्रोद्यच्छुक्लपचाविनिर्घर्षं ।
 राजहृत्तान्तरोधेन स्वपदार्थापपादकैः । मातुलैरपि तस्यपि सुहृणैः कङ्कणधितं ।
 कौमारोर्द्वेषकं वीज्य कटकालङ्कृता अपि । श्रभूयन्त्यैरहिता माहिला महिलाद्वर ।
 बह्वपङ्क्तिस्तरन्तो सा ज्वजमेखलरोतटात् । तत्सेना रामबद्धाविवेधुर्कौतुकमतानेन ।
 कुटीपाटीशरीप्राप्तं तत्सैन्यं दैन्यवर्जितं । नारायणोदरोद्गच्छद्विषयोकथेमं व्यधात् ।
 संभ्रुते भोगपालानां पुरे मद्राचिन्तान्यपि । सुचिरं धूमितान्यासन् गृहगणि ददयानि च ।
 लज्जादद्गदसंभ्रततनुरङ्गततरङ्गिता । वाक्यैरगिरेः पादमूलं प्रापास्य बहिनी ।
 तदीयकटकोदीपस्तनुरङ्गततरङ्गितः । तं तमेव नतं चक्रे येन येन पयावहत ।
 निष्ठापं भूतलं तच्च निष्पानीयाजलाग्रयाः । निरिन्धनान्यरण्यानि तत्सैन्यं चञ्चितेभ्यः ।
 शोऽहं समान्य रात्रासौ दत्तसासमयोऽवह । कुर्वन् दृष्ट्वा दयाख्याममभूव घृतपुष्टकः ।

११०

१११

११२

फरदीक्षतभूषातः स षण्मासकृतस्थितिः । अभवचैत्रमासान्ते कश्चीरागमनोत्सुकः ।
 तावदभ्राम बह्ममखानोदामनिरर्गलः । आक्रान्तमन्त्रिषामनोज्ञात्वा व्यसनं नृपं ।
 अथ सन्ततपानेन चोषेदहलच्छक्तिः । स वातयोषितव्याधिवाधितोऽभून्महोपतिः ।
 प्राप्नोदस्त्रनखानस्त्रं पूर्णचन्द्रवोदिवः । तान्दुष्टमन्त्रिणः पद्मानिव संकुचितान् व्यधात् ।
 किं नैतेन समानीतो बह्मपि वज्रगच्छराः । इति रोषं सुते राजा पिशुनप्रेरितोऽप्यहीत् ।
 पश्चिमागगतं श्रुत्वा तमपूर्वद्विस्त्रिभं । बह्ममखानोऽपन्देहोमन्देह इव सोऽभवत् ।
 प्राप्ते सुतेऽधिकं शोऽभून्न तदत्यधिकादरः । प्रत्यासन्नविनाशानां धोर्मतिव पलायने ।
 अन्याभ्यर्थनया मन्त्रिणामन्तानां महोपतिः । यात्रागताय पुत्राय ददौ दर्शनमाचरुः ।
 धूनं स्नानुजभोतोऽभूत्तत्कालं शोऽन्यायं कथं । परिधानादिसत्कारं नूनमेवाकरोत्सुने ।
 बह्ममोवाधते नूनं मत्पुत्रमिति शङ्कितः । स तस्मिंश्चक्षुःकोपाग्निः प्रमोतरिवामभवत् ।
 पानार्थं राजधान्यं तस्मिन्नवधरे नृपः । अररोह सनं भृत्यैर्हृत्यनेव प्रचोदितः ।
 तत्र दुष्करसौधान्तर्लीलाया काचमण्डपे । धाबन्तुपपात नाकायस्यदश्रुविभंघुतः ।
 कथाचित्तभुजैर्भृशैर्नितः शयनमण्डपं । ध्वलच्छायारवादर्यः संमूर्च्छन् शयनेऽपतत् ।
 भिषजोऽस्यावमन्यान्तान् कोऽपि योगो विक्रियतेः । विषोत्कटौषधस्तस्य यस्मिन् स छादययः ।
 तस्योपधप्रयोगेन प्राप्तदधो दिवानिभं । काङ्क्षति स स्वमरणं चण्डालं न जीवेत् ।
 राजधान्यन्तरे राजसुतः स्रजनकान्तिके । आयुक्षाद्यदंयुक्तदिनेषु स्थितिं व्यधात् ।
 मुमूर्षां पितरि ज्ञात्वा महतो दर्शनगंगान् । तत्रिगमनिरोधाय दारधान्यां भटान् व्यधात् ।
 स्वाद्यस्तोऽजोराशोभयर्धप्राप्तभूमः । करानिव रविस्त्रीणां शारान् सञ्चारयन्नभूत् ।
 तत्कालं राज्यलक्ष्मीः सा पिबद्भ्रातृपुत्रयोः । दयोराधीत् समारूढा चित्ते संययधीरिव ।
 अत्रान्तरेच्छादयुक्तसंमध्यं सचिवैः सह । बह्ममखानमागत्य युक्तमित्यप्ररोधः ।
 स्नामिदैधराशोऽस्य रुमयं स्वयस्तप्यि । सुगृहीताभिधो भ्राता प्रयातः कीर्त्तिमिवतां ।
 ज्येष्ठोऽधुनावमिष्टसङ्गवान् भज नृपासनं । स्वयं हस्तनखानाय यौवराज्यं प्रदोयतां ।
 तत्पित्रा महतोऽप्यद्वाचिता चकिता सती । सेयं तयाद्य नगरो पाञ्चा कुचधूरिव ।
 विमन्यत्पुरुषुण्डाकाः काकादिव बलिप्रियाः । दयागतेऽन्यान्तेन कुम्भ्याः सविनयिणः ।
 श्रुतेति भाषितं तस्य कोपकृचां चरोऽप्रवीत् । सुस्थियोऽजनकस्त्यक्तादृक्कल्पदुनोपमः ।
 चदैवादमखानस्त बाधितस्तदुपाधिभिः । परलोकमनालोच्य स्थायं धन्यज्य दूरतः ।
 अस्त्रस्तस्य यथा भ्राता सेवितस्तुतं मया । जानात्येन न कोराज्यं यथा तस्य मयाजितं ।
 कोऽयं महाहपुत्रोऽस्य वद कैवास्त योग्यता । अस्मिन् सत्पितृके राज्ये योग्यो मदपरस्त कः ।
 य फलोयानश्च ज्येष्ठोऽवयस्य च गुणेन च । इष्टियां वीरभोग्यायां साधः कोऽवरोऽधुना ।

१९०

१९१

१९२

१९३

१९४

॥ श्रीवरपण्डितकृता ॥

इत्याद्यः चितं यत्तत्तत्ता तं प्रत्यमोचयत् । यैः संघयितकन्याऽभद्राज्याधै कृतभावनैः ।

अप्रायेतास्तदा मत्वा निराशस्त्वमुपयत् ।

प्रत्यापन्ने नाशे बहुजलोपय यद्वमूलस्य । कुपयाप्रवरत्नयोः धृतिरिव सेतो मतिर्गन्तो । १८

युक्तमयुक्तवाक्ये प्रेदयदोश्चपाश्वितः । तुरगाद्यभिं सर्वप्रदास्येत् स्वयं गतः ।

अथवाप्तं तमेकज्ञेदहनिष्यदलोचनः । कोपं हर्तुमयास्येत् स्थितं पित्रपुरान्तरे ।

अथवा वाद्यदेशेदहनिष्यत्तदध्वना । निवृत्तकमराज्ये चेदाकमिष्यत्त्वनैर्महो ।

क्रमाप्तकलस्यास्य विस्तु नखेदिलम्बतः । बासवाविश्वभ्योक्त्यायुक्तवाद्याविनिष्ठयात् ।

अनभिज्ञतया तेन वत किं किं न द्यारितं । नास्मत्कोऽपि चिरं भोऽप्यतितीक्ष्णया धिया । १९

वरमज्ञे सुते राज्ञो राज्यं दत्तास्ति नमुखं । इत्येकमेवै समोध्य संहननपुवस्रभं ।

आयुक्तद्वन्द्वमज्ञेकस्त्वमस्य सचिवैः सह । चने सम्भावनां राज्यनिष्ठये राजसूत्रनैः ।

शतास्तन्दे प्रदास्यामि वद्वाममिति दर्पतः । अभिमन्युप्रतीहारोर्निष्कायाभिषेकनं ।

अथ स्वच्छन्दवात्तां स शुचा त्वयं सुताश्वितः । बद्धामखानो विवाणो निरगाजगरान्तरात् ।

दृष्ट्वा महाधननिर्भौतिकविद्रुभौषाद्यन्नाकरं अथति लुब्धमतिस्स एकः । २०

तत्तन्महाभयकरान्मकरासदीयान् वीर्येण यः प्रमथितुं गतभीक्ष्णमर्थः ।

शुला स्वभाद्रपुत्रस्य चरितं चित्रमत्र सः । विनाशितमरुः पुत्रश्रुतोध्वाराध्वनाचवत् ।

यथैव दमखानस्य निष्काशनमर्थं व्यधात् । तथैवास्वामिद्राचै न चिरेण फलत्यधः ।

राज्यस्य दशनासन्दे शला मासि च माधये । वर्षेऽष्टचचारिभेऽगाद्विंशं शीपसमीदिने ।

सेतोलोऽवधदुहण्डस्तम्भमण्डितमण्डपे । तेनैवोचण्डकोपेन खण्डितोऽकियथा मृगः । २१

इत्युचुः कोऽपि केऽप्युच्युर्गुणिनोऽप्रसहस्ततः । न्यस्तत्वेऽप्यधैर्व्यसहविरस्तमगाक्षरः ।

केचिद्वावैव दुष्टेन कैश्चिन्नात् सुतवर्जिते । भूयोर्दुष्टिक्तिसार्थं कारिताभिषजस्वरं ।

दिव्यं भोसुसवेदेन कृत्वा श्वस्ततया तथा । वह्निः सौटालदेष्टादौ शला द्रोहेण पार्थिवान् ।

येभ्यश्च राज्यतिलकं संहास्यगतोऽप्यधीत् । पिब्यांस्तान् सचिवान्दत्त्वा प्रमोनइति केचन ।

नूनं स पित्रश्रापेन तत्तत्प्रापेन दूषितः । हिमौघइव तापेन विलयं प्रापदम्भरा । २२

निष्कण्टकं पुरं शाला निःप्रहोमृपनन्दनः । जनकं शिविकाहृदं स निनाय शवाजिरे ।

मञ्चूपिकान्तराश्रीला तं पटैकाष्टतं शवे । पितुः पादतले तत्र भृगुर्गन्धतरोऽविवन् ।

सर्वं मृगमुष्टिकाभाषमेतदेवेति शंसिनः । मुखावलोकनं कृत्वा तस्मिन्मृगमुष्टिकं अज्जः ।

गर्भं तत्र समापूर्य शिवां मथोन्नतान् न्यधुः । कद्विभोऽयममृगचुह्रे जगानित्ये सचिवः ।

अदन्मृगैवकासस्य कृतवचोपदारणाः । श्रुत्वा स्त्रानिमप्रदादामां मुखरीकृतदिगुखा । २३

तद्राज्यं स्वल्पकाशीनं प्रसादसुभगोर्जितं । अविन्दन्मृगैवकासस्य स्वप्रसङ्गोर्जितं ।

पारिवीभाषया हिन्दुस्तानवाचा च भूपतिः । काव्यं गीतं व्यधाचेन प्रमोदन्ति न कोजनाः ।

दुराणधर्मशास्त्राणि मोक्षोपायादिर्गंहिताः । शृण्वतोन्मथनेराशोद्यामिनीषु प्रजागरः ।

दोषाकुचाः परमृहाश्रमपकदा ये घृकादयो दिनपनेहदयं द्विवन्ति ।

तस्मिन् समुद्यति महावचिरप्रकाशे निष्ठाभ्रमन्ति विपिनेषु गुहातडुःखाः ।

दुष्टान्भेरेभकारादीन् च ता निष्ठान्निष्ठिष्ठो । खानोऽन्येषु स्रु खोऽनि कारागारान्तरे ज्ञात् ।

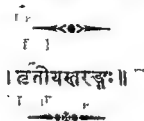
निर्वृत्यान्क्रियां सर्वा स पितृव्यंशालिनी । राज्याभिषेकसम्भारं चक्रे षोडशभिर्दिनेः ।

घृकादयो नभसि सन्ति पराप्रमत्तास्तावत्प्रदोषमयास्तस्य प्रचारः ।

आशाम्रकाशविषदोविलसत्प्रकाशोभास्त्राय यावदुदयं कुरुते स्रवणः ।

इति जैनराजतरङ्गिण्या पण्डितश्रीवरविरचितायां हाज्यैदरशाहराज्यवृत्तान्तवर्णनं नाम द्वितीयतरङ्गः ॥

(४१) ॥ अथ आवरपाण्डतहता त्वताया अनरालतराङ्गणा ॥

। तृतीयस्तरङ्गः ॥

शिवयास्तु नमस्तस्मै त्रैलोक्यैकमहीभुजे । अशेषकैमनिर्मुक्तनित्यसुखदमाजुषे ।
भूतं यद्राज्यवृत्तान्तं वर्त्तमानं करोत्यर्थं । स्वश्रेष्ठोऽयमप्रकारेण वन्द्योऽयमोत्तर कविः ।
प्रतिपदानुसहस्रा भुक्ता यन्मृपजीविका । तदुत्तं स्वस्य निष्कृत्यै वन्द्ये श्रीवरपण्डित ।
स्वदुग्दुष्टस्य तत्प्राग्द्विपदिभवैकते । सेयं कस्य न वैराग्यं स्यते राजतरङ्गिणी ।
राज्यवृत्तानुगोधेन न कायगुणचर्चया । सन्तः शुद्धस्तु मदाद्यं स्वधिया योजयन्त्वपि ।
कायशोऽनिरवेयं छा सत्यै भविष्यां । दुष्टेदं लभितं काव्यं कुर्वन्त्वन्येऽपि पण्डिताः ।
ततः श्रीहस्तिनाराजा यशसोऽस्मिन्वासनः । श्रेष्ठम्बरपुत्री त्यक्त्वा पित्र्यः प्रागस्त्यसुन्दरं ।
अगमज्जननगरं पितामहविनिर्मितं ।

भिन्नासनोपविष्टस्तु निष्कृताम्बरभूषणः । धर्मो कुवलयानन्दो शब्दोऽदधपञ्चते ।
भस्त्रकोऽद्याद्वादायुक्तो विधाय तिलकं स्वयं । सैवर्णकुसुमै पूजामकरोत्प्रभवभूषते ।
रौप्यासनसमुद्गताः छात्रा ऊचपिधानकं । एकमेवतयेव श्रीररचदंभभूषणं ।
चिच्च मवनूपसास्य मुखचन्द्रावलोक्तात् । नगराननयद्वानां विज्ञातः समपद्यत ।
अभिषेककियारब्धोऽमधूममिषाहुव । हर्षयेवोद्गताः शोभामुखोच्छ्रायदवाभये ।
वाद्यमानोऽद्यतातोऽद्यनेत्रप्रतिवच्छसात् । सुप्रसन्नास्तदेवास्तु प्रोचुः पूर्णश्रियो दिग्ग ।
ध्वजमासावभुर्धर्मस्फुरद्भक्तपटाक्षलाः । ज्वाला इव प्रतापाम्नेभिर्गता नवभूपते ।
छायाकुसुमकार्यालाम्बु श्रेताः प्रविष्टाः । चिरात्तत्परराज्यास्या हर्षहावा इव श्रिय ।
कौशेयकोज्ज्वलाश्चर्चुः सेवका नवभूपते । स्फुरद्वाग्यतरङ्गस्य तरङ्गा इव तेऽहचन् ।
कार्पासकपरीधामं यव यवाभवत् पुरा । तव तवास्तु तद्वाज्यै कैश्रियकययोमहान् ।
राज्यलामे वसन्तामे सूर्यस्थेव महीपते । प्रतापहारकाश्चर्चुः दुष्टमेघालयं ययुः ।

रविः प्रदीप्तः कुरुते प्रकाशं विभाति चास्मिन् सति सूर्यकान्तः ।

तस्मात् समुत्पद्य च पावकोऽन्यस्मोपपन्नः किं न करोति कार्यं ।

आसन् पिबिषिष्यद्या यत्कृते विफलश्रमाः । पौत्रेण हेतुया प्राप्तं तद्राज्यं गतकण्टकं ।

१०

पितुः पितामहस्यापि पिबिष्यस्य च सम्पदः । भाग्यभाजं नृपं प्राप्नुस्त्वन्मांः सिन्धुनिवापगाः ।

यद्दर्शनपरिचयं सोऽप्यहीतुं मत्स्यरोगिष्ठतः । यद्दर्शनक्रिया यस्मिन्नैकमत्यमिवाययुः ।

भूयतेरहदायुक्तोऽनियुक्तस्त्वर्कसंस्तु । साचिथं पुत्रसंयुक्तः पुष्ट्ययुक्तस्तदाकरोत् ।

अथ प्रथममेवाहदायुक्तं भवितुं नृपः । सयामयामनायामप्रमेयस्वामिनं व्यधात् ।

पुत्रोऽस्य नौरुजा युक्तो द्वारपालादिकार्यभाक् । इक्षिकामभजद्राष्ट्रं सयामविभवेर्जितः ।

११

पानलीचान्तरे तत्र प्रसादान्तवर्षिणा । येन दारिद्र्यदावाग्निः केयं न क्षपितः क्षणात् ।

वहिर्देशस्थिते राज्ञि बाल्ये यस्मैवकोऽभवत् । स ताजिभट्टोमत्तेकमतः प्रापान्तरद्वर्ता ।

नियहानुपदध्ययः समये राज्यविग्रहे । दत्तदूत्याधिकारेण राज्ञोऽजिज्ञेय सोऽभवत् ।

अधिकारनदी पूर्वं स्फुरन्ती शतधाभवत् । तदा द्वितीयया वृत्त्या तस्मिन् कृतपदा वभौ ।

अन्येऽप्युच्चावचान् यामान् जौनराजानकादयः । पूर्ववैश्वानुषारेण प्रसादं प्राप्नुस्त्रया ।

१२

श्रीमक्षेकाह्मदस्त्वर्ककार्यं यां स्थितिमवतीत् । तां मोदवन्मयद्राजा येनां सिन्धुरिवोत्क्षणः ।

पित्र्याः पैतामहावापि विरुद्धा बन्धनेऽवसन् । भुट्टदेशं धिया तस्य तेषां निष्काशनं व्यधात् ।

सर्वदर्शनसंयुक्तोऽनूपो मन्त्रिविधेयधीः । पितामहसमाचारं प्रावर्त्तयत मण्डले ।

स्वामी चमो कृतशय मन्त्री भक्तः सयोजिष्ठतः । संयोगोऽयं प्रजापुष्टैः सुचिरेण निरीक्षितः ।

उच्चासनेषु मार्गेऽष्टकुुरादोऽन्निवेशयन् । तदूतद्वयं राजाये च निपण्याऽभवत्तदा ।

१३

हितं प्राणपणेनापि प्रभोस्त्वस्मादयक्षयं । महेश्वरवदेतस्मिन्नाभवद्भक्तिवर्णितः ।

मठापहारसदननिर्माणानिचिपूजनैः । नृपोपचारैस्त्वाफलाभनैथीत् सर्वसम्पदः ।

कमलममलं दृष्ट्वा श्रीमत्स्वकोपविभ्रपितं । मययितुमय प्राप्तोयावन्मदान्मद्वारणः ।

प्रकृतिमलिनस्तावन्मस्रस्र पङ्कसरोवरे । श्रवणचपलोबद्धे याति चयं मधुपैस्सह ।

अचान्तरे च वल्लभखानः पिशुनमोहितः । देशान्तरोचमं त्यक्त्वा युद्धायागाम्मदोहतः ।

तद्वलान्तरमेव्यामोवयन्तत्र रणक्षणे । इति लेखेर्धृताग्रन्तमकुर्वन्प्राजपूषयाः ।

१४

कर्णोभ्यन्तरतः शैलानुमङ्गु कटकोत्कटः । क्रमराज्यपुरं प्राप्तः क्रमराज्यजिहीर्षया ।

तावन्मन्त्रियतोराजा स्थितोऽवन्तिपुरान्तरे । तत्रव्यावृत्तिवार्त्ता तां श्रुत्वा त्वष्टं न्यवर्त्तत ।

राजा खल्यपुरं प्राप्तः पिबिष्यागमविह्वलः । शानोय सचिवान् सर्वान् सभान्निदिममवतीत् ।

पितुः क्रमागतं राज्यं पुत्रस्तेत्युचितं मम । कोऽयं पिबिष्योज्ज्वोऽपि कनिष्ठोऽनिर्मितोऽयमः ।

अथवा वीरभोग्यायां भुवि कोऽयं नयोदयोः । युद्धेन विजयी यः स्याद्राज्यभाक् सोऽप्यु मण्डले ।

१५

श्रुतेति नृपतेस्त्वां कं प्रत्युत्सर्गमिनायकाः । ये नैऽप्यादमसानाद्यास्तदर्थं विधिना हताः ।

॥ तृतीया राजतरङ्गिणी ॥ ३ तरङ्गः ॥

कोऽयमल्पबले स्तोत्राद्वा स्थानपरिच्युतः । किन्त्वद्यावदेतान्निधिमित्युभयेतनाः ।
 अमुमेव मिलयेते यदि किं क्रियते पुनः । तद्गुला कोऽयमयोमितो गत्वा वहिस्ततः ।
 देशमाक्रम्य नः कार्यं सिध्यत्येवाचिराद्दिभो । शुलेनि मस्त्रिभूः प्राह भूपं तत्र सभान्तरे ।
 तिष्ठत्वच भवांस्त्रावन्मौनं मन्त्रिसभान्वितः । स्वकीयादमखानीयां जेतुं तं विष्टजामहे ।
 ते चेज्जिता वयं शमः पुनस्तुर्व्वलान्विताः । कोऽयं तत्तक्ष्ममः कस्य सहायः किं करोत्यसौ ।
 शुलेत्यादि मतं तेषां विविधं निययोग्जितं । मल्लकाह्लादमन्त्रेण कर्त्तव्ये प्रत्यपद्यत ।
 पितुः पितामहस्याय सैन्यं दृष्ट्वा निजान्तिके । पैतृव्यान् सेवकान् खाद्य दत्वा तत्तदलान्वितान् ।
 सफिर्यङ्गामरांस्त्राजिभट्टादीन् व्यष्टजन्मूषः । योद्धुं वज्रमखानाय भावरीदेशवासिने ।
 अथ स्वल्पबलानेतान् जेष्यामीति त्वराकुलः । तावद्वज्रमखानस्तु प्राप दुर्गपुरान्तरं ।
 अनागतैः कृताश्वैरपि राजमहत्तमैः । स्वात्मानं वञ्चितं मेने तन्निराशो नृपात्मजः ।
 तद्दिने राज्यलक्ष्मीं पितृव्यभ्रातृपुत्रयोः । दयारासीन् समाकृत्वा कोऽस्योत्सन्देहधीरिव ।
 चौरादवात्स्यकारीषे दैराज्योपश्रमियाः । तुतुपुयकभावाद्यालं श्रुत्वा क्रमराज्यजाः ।
 अथ जैनगिरिं यावदायथा तद्रणकुलः । दूतस्त्रावत्समागत्य भूपतेरिदमब्रवीत् ।
 देव वज्रमखानस्तु तनयोनयविच्युतः । युयुत्सुस्मरौ बद्धः करीव मदनिर्भरः ।
 पतिते तद्रणोद्योने तदलोद्धतमानसे । तत्पुत्रोऽनुचरैः खलः पौषे पर्णैरिव द्रुमः ।
 तत्तस्मिन्मरादागार्ज्जन्तैश्चैन्यनायकाः । दुष्टमेघादवायातायकुलच्छरवर्षणं ।
 धन्यास्ते द्वाच्यमरणायस्तरणाः स्नामिनः पुरः । सत्त्वामितप्रसादानां जीवं यत्तृणवज्रजः ।
 तच्छुद्धये षण्ममेवत्य मितप्रसादं प्राप्ते चणे जरति ये निजजीवरत्नं ।
 ब्रह्माणि पुष्पनिकरानिव संविदन्तोऽधन्यास्तैरेव कतिचित् प्रभुसेवकेभ्यः ।
 अथो देवस्य माहात्म्यं यत्तत्त्वेव रणे भटाः । शिरालमार्गपाद्या ये तद्गुल्याः प्रलभं ययुः ।
 इदं चित्रतरं यद्यः कटके कोऽपि नो मृतः । किन्त्वस्मद्भटनिर्मुक्तमरायफलपन्थिजात् ।
 निष्कटुं गामकल्लोष्टान् खड्गं खाने रणोद्यनः । तेनाफलायुधः खानेदीनस्त्वद्भटवेष्टितः ।
 चितानलदवाभारैर्मिथोष्मा समपद्यत । यावत्समेत्य हन्तुं ते प्रारभन् हपया द्रुतं ।
 तं फिर्यङ्गामरस्त्रावदरचदाङ्गपञ्चरे । भूः पश्चिमातिष्ठष्टि द्विजोऽपि निष्प्रहायता ।
 गृह्युमीतिरिति प्राभूत् किं किन्तस्मद्दुःखदं । शीतवातभयोदिम्बा मग्नाः केदारकदंभे ।
 त्यक्त्वा तं तद्गटा मग्ना गत्वाटाद्व तेषु चसन् । अजितं सर्व्वमामर्षं धामतैः परिलुष्टितां ।
 मारुन्दश्च सुतं पद्मशश्वद्वैर्य्यस्य विषये । दधौ च क च मे धाता क स्यादः क गृहादिकं ।
 समुतः प्रभुमिर्बद्धः कष्टकांति करोमि किं । वरं मरणमेवाशु मा मास्तु मम जीवनं ।
 फलितं वचनं मेऽद्य यदुक्तं जनकेन तत् । धिष्माद्विन्तामणिं त्यक्त्वा येन काचमणिः श्रितः ।
 इत्यादि गिन्दन् स्वात्मानं परात्तापहतामपः । जीवन्मरणसम्पद्यः खाद्यस्यमृतिवर्षिते ।
 पौषे तद्विचित्रं फलपत्रविवर्जितः ॥ कुसुमं ॥

राज्यं तव क्रमायात'दन्तं देवेन भुज्यतां । फलितोषधंविजयः सोऽयं भाग्यैर्मेहोपते ।
 किमन्यत्तस्य कर्त्तव्यं यत्तु त्वर्षं समादिश । श्रुतेति नृपतिस्तृष्टो दत्वास्मै पारितोषिकं ।
 जयवाद्यनिनादौषिस्सुखं बलमतोषयत् । अन्येद्युस्तद्गताजैनगिर्या कटकवेष्टितं ।
 बह्ममखानमानिन्युस्सुखं भूपतेः पुरः । बंधामविजयोऽस्मिन् सत्कर्त्तुं स्वभटप्रजं ।
 सहर्षो राजधानीं तामाहरोह नरेश्वरः । उच्चावचोक्तिमुखरपौरान्तरगतं नतं ।
 भूमेरन्ध्रमिवेचन्तं सज्जया च भयेन च । रणरणभटन्यस्तद्वस्तुविभूषणं ।
 दयालुनीचदत्तात्मजीर्णवस्त्रावगुण्डितं । मुखलम्पे भेदोद्यद्रक्षाकृतवेष्टनं ।
 अलक्ष्मीवोचितं दूरात् पिब्यं चणमैचत । भाग्योजितस्य भूभर्तुरपे बद्धस्यमात्मजः ।
 दोभात्मा ददुग्धे पौरैः खिराः कस्य विभूतयः ।
 लोभाक्रान्तधियोविश्वेकमुचितं मुञ्चन्ति यन्मोहिताभुक्ता या मनसापि दर्पकचितास्त्यक्तं न श्रव्याः स्वयं ।
 सन्तापाय भगन्ति सन्ततमलं नीताः परैरेदलात्मा सा सन्तु भवेच्च हन्त चपला वेश्याद्वेताः श्रियः ।
 उपेक्षितः पिता तादृगस्त्रास्थे स्वार्यलिखया । ज्येष्ठोऽप्यादमखानस्तु वाधिनीपाययुक्तिभिः ।
 दुराग्रयापरोभ्राता श्रियोऽप्याध्यामयेक्षणात् । राज्यलोभाद्वाहसुते तात्ताद्रेहधियः क्षताः ।
 श्रद्धेतेन फलं प्राप्तं तदधर्मविनिश्चयात् । दृष्ट्वा बह्वं तमानोतं खानमत्यवद्वज्जनः ।
 धेऽप्युचुस्तु पितुः प्रापाद्भिर्मूढस्त्वमपचत । तद्याहि तं पिता जातु पिबद्धे रक्षोऽत्रवेत् ।
 राज्यं सदयजार्थां मे नामितं वैरतो मियः । तत्राप्यनिष्टो दावेव मम चित्ताञ्जरप्रदौ ।
 तदेतौ विनिवार्याहं युत्वा देवसुखाश्रया । त्वामेव बह्वंयियामि त्वं मदेकाश्रयो भव ।
 श्रुतेति प्राह तं नाहं जातु चेद्वातरं त्यजे । यतोऽप्येष्टोऽस्मि मे लिष्टो दयोः किं स करिष्यति ।
 श्रुतेत्याहापजं हन्तुं त्वयेच्छुक्त्वां स रक्षति । प्राप्तप्रापुण्ड्रेन भुजङ्गमिव वेष्टनं ।
 सिद्धकार्येष्वपुत्रस्य वाधते यदि का गतिः । तच्छ्रुत्वा संस्तुतश्च शोकैर्नेत्युत्तरं ददौ ।
 विद्यातीर्थं श्रुतपरिचितास्त्राधवस्तुत्यतीर्थं गद्वातीर्थं सकलमुनयो योगिनोऽप्याक्यतीर्थं ।
 सज्जातीर्थं कुलयुवतयो दानतीर्थं वदान्या धारातीर्थं धरणिपतयः किल्विं चालयन्ति ।
 तदाकर्ण्योन्नवीक्षायाः सक्ताधं तं दुराग्रयं । वज्रधा युद्धदृष्टोऽसि नाहं यचास्मि तत्त्वमः ।
 वराकः खड्गधारार्थं तत्र त्वमपि दर्पितः । किं वक्ष्यताटने योग्ये नेत्रे पर्यामि दुर्धियः ।
 तदेकएव नष्टत्वं भवेत्सामुद्रयोऽचिरात् । इत्युक्तमस्मिन् पित्रा यत्तदस्य फलितं वचः ।
 तमीचेति कथा शोकः समोकोऽप्यकरोन्मियः । इति बह्ममखानपराजयः ॥
 यथोचितैर्दानमानैश्चापयिला निजं बलं । तस्मिन्नेव दिने राजा हृष्टो नगरमापयौ ।
 बह्वं रिपुं समादाय नौकाकूटं सुताम्वितं । श्रौजैननगरे राजराधे स्त्रे सन्धने बध्नात् ।
 जननी नृपतेः प्रीता दर्शनामृतदर्पणा । अमन्यत रषोतीर्णं पुनर्जतमिश्रात्मजं ।
 शक्तिता यौनसम्बन्धाद्रूपतिः कतिचिद्दिनैः । स्वावतारशीहादीन् कारागारान्तरे बध्नात् ।

५०

५१

५०

५१

५०

पापेमल्लिकटाजस्य पञ्चगङ्गरदेशजः । पुनद्यादुकतन्त्रेण तत्रादायासकार्यभूत् ।
 सत्काचमुद्रादानादिप्रपञ्चाश्रितवच्चनः । सुषक्षयकृता येन देशेऽप्येव विमुष्टितः ।
 अभिमन्युप्रतीहारः स्वतन्त्रो मन्त्रिमण्डले । स देवपरसि स्वाम्यमभजदलदर्पितः ।
 सोचप्रतिगृहचेचदत्तदृष्टिः पदे पदे । लुब्धस्य निजमात्मानमनाशोर्भाजनं व्यधात् ।
 शङ्कोराजगृहास्यः पिबत्येवमन्वभस्थितः । तस्यैव स्थिते कोऽपि नीत्या दैराज्यमाचरेत् ।
 इत्यादि प्रेरितोऽनेन नेयबुद्धिर्धरैर्यरः । क्रुद्धो बह्ममखानाय नेत्रोत्पाटनमादिशत् ।
 तस्य त्वलाचिते नेचदये ततो गला किकां । जैनराजानकोलौर्ध्वं दृष्ट्वा शयंमदापयत् ।
 नैर्गुण्यादचिह्नतुल्यत्वाच्चक्ष च या व्यथा । द्वयं न शक्यते वक्तुं यथार्थं मादृशां गिरा ।
 दुर्णीतिमवदन् केचित् केचिदीयराजृम्भितः । प्राक्कर्मपाकमपरे नीचघट्टमथापरे ।
 केचिद्विभवैश्वर्यं कातरत्वमथापरे । तदन्यकरणं श्रुत्वा कोऽप्यवाच्यगिराऽप्ररोत् ।
 मानुर्थं भासु तचेत्याह्वरं प्राहतेवैष्मनि । राजगहेऽसु मा जन्म कस्यापीति न कोऽवदत् ।
 स्फूर्जद्भाग्यसमुद्भवव्रतवप्रोक्षासस्यत्युखः प्रथोवेत्ति विभुर्विनेदकस्तथा कालं विशालं चण ।
 दौर्भाग्योदितदुर्गतेः स्यति निजप्राच्यप्रकीर्णतस्तस्य प्राप्तमहाभयस्य स भवेत् स्वप्नेऽपि कल्पेपमः ।
 अथः प्रहृष्टस्य दृष्ट्वा शोऽन्धस्तत्रैव बन्धनैः । स्मरन्विभयघामयोगीमनयच्छेपमायुषः ।
 नाथं गीतैर्विना जातु वसन्ते स गृहान्तरे । इत्येव तस्य सारावाप्तिष्ठो जागरणं व्यधुः ।
 सोऽभूच्छ्रय्यागृहे नित्यं सन्निहितैः श्वेकैर्हतः । अभूवन् केवलं तस्य मृत्यायुक्तमत्कुशाः ।
 वितानावलयोयस्य बभूवुर्दुर्लभाः सुरैः । दृष्ट्वा स एव तद्गृहे लूतान्तनुविनिर्मितः ।
 यदपुः कामर्चं पट्टलस्ययामभूषयत् । तदा तत्तस्य भूषणैः श्रियदादृष्टविष्टरं ।
 दीयतां दीयतां तस्य बाणी या त्यागिनः श्रुता । विपद्भ्येन सैव भूतत्तद्वद्वपयाचने ।
 गतं स्वाम्यं हता मृत्याः प्राशः परिभवो नवः । बन्धनं प्रहृष्टलावन्नेर्भोत्पाटनतो व्यथा ।
 इत्येवैकः स्मरन् दुःखं सोऽन्धो राजसुततिथरः । नाशान्तीन् स्वात्मनस्तस्यमपरं प्राकथास्वपि ।
 कोपोज्ज्वलं कमलमैक्ष्य नवसमन्तादक्षिन् रमेऽहमिति तुह्यति चक्षरीकः ।
 दोषानुपपन्नमधिगम्य निवद्धमूर्त्तिलत्रैव नागमुपयाति विधौ विरुद्धे ।
 राजवासः खलोत्थार्थं निर्मितस्तेन यः स्वयं । स एव बन्धनायामूत् को वेत्ति भवितव्यतां ।
 इत्यं वर्षवथं तावदनुभूतमहावयः । अस्त्रिमेपतनुक्ते जातस्त्रिचैव चयं ययौ ।
 देशकालमनालोच्य वैरं यः कुरुतेऽरिभिः । स नश्यत्यचिरैषैः श्रौत्यैश्रीमष्टितोऽपि सन् ।
 अभिमन्युप्रतीहारस्तत्तच्छौर्यमहोद्धतः । अयुक्तपक्षं प्रपक्षं नापहृष्ट स निष्ठुरः ।
 स्वातन्त्र्येण स्फुरन्मास्यत् स्फुरदाकृरतज्जनं । दर्पादायुक्तपक्षस्य सूचोऽचिगतोऽभवत् ।
 उपपायान् कुर्वन्तस्तोस्तोऽश्रुकोपेन मन्दिषा । बन्धुं तं मस्ति तेनात्र नावाप्यवसरः क्वचित् ।
 एकदा तद्गृहं गत्वा अस्मिन् श्रीविशयेश्वरे । तद्विषया नृपतीराज्यधान्यन्नासामबन्धयत् ।

११०

१११

११२

११३

११४

अभिमन्युः स्वयं ख्यातः पाण्डवाद्याश्च तत्सुताः । शृगालवत्तदाभ्रवन्निगिच्छां विविधां विधेः ।

यस्याहवे मुखमेवैव महागजेन्द्रा दूरं प्रयान्ति बलिनस्सुमिलीमुखौघाः ।

दर्पोद्दिग्धेदि न निश्चितकूटयन्त्रं कस्तं निरोद्धुमलमुत्सहते मृगेन्द्रं ।

सपुत्रं हनसर्व्वखं बद्धा नौकान्तरे ततः । ताजिभट्टः समानीय कारागारान्तरेऽचिपत् ।

यादृग्ब्रह्ममखानाय कारयन्नृपतेरसौ । वंद्यैकेन तादृचं नेत्रात्याटनमवभूत् ।

यादृग्ब्रह्ममखानाय यथाभूदतिदुस्तदा । अविन्दत्तादृशीं सोऽपि वक्तुं नान्येन शक्यते ।

१११

यस्मिन्नेव दिने यस्मिन्मासे विप्रियमातनेत् । तस्मिन्नेव दिने तस्मिन्मासे सोऽपि समासदत् ।

सोऽपि वर्षदयं भुक्ता सपुत्रो नरकयथा । ब्रह्ममखानवदहोव्यथनान्तर्धपद्यत ।

अथैव महामौ धन्ये याभ्यां मत्कुलपैरिणः । सर्व्वस्वहरणं दृष्टं मरणं जैनभूपते ।

इत्युचि निष्ठुरं यत्स दृष्टात्मा हतलुण्डनः । तदुक्तिफलमापासौ तथेनांशोऽभवत् फलं ।

चिन्तितं जैनभूपेन सम्यक् नैव यत्पुरा । धेलयास्याद्य पैत्रेण हतमित्यवदज्जनः ।

११०

यत्कर्तुमिच्छति परापचयं मनुष्यस्तेनैव तस्य नियमेन भवेदिनाशः ।

शृङ्गं विभक्तिं हरिणः पररन्ध्रद्वया गार्ह्वीकृतं तदिषुर्भिहरते तमेव ।

दृष्टोरन्यथिरमुपवने वंशवाटो जनैर्यौ नानावर्णैस्तृणगणगुणैर्भूषितो भूरिपत्रः ।

तन्वाच्यान्याहननजननात्तादृगभुत्थितोऽपि ध्येनैकान्तादुपवनगतं सर्व्वमेव ग्रनहं ।

या कारकसमा रम्याभवभ्रासमहीभुजां । अशिरेणैव कालेन सर्वां स्वप्नोपमाभवत् ।

क्राष्टुं मल्लिकादाऽयमन्ध्रं खानमिच्छति । राज्ञार्यमिति केनापि राजाऽप्येपेष्टन हते ।

सर्व्वस्वहरणं कृत्वा कारायां बन्धुमादिशत् । अनेन तेन यद्विद्येन कः सौख्यं समासदत् ।

१११

आक्षेपरजिता यदत्तेन श्रीन्यायवर्जिता । तददाक्षेपतस्तस्मान्नोता राजाधिकारिभिः ।

उल्लोचमुद्रादानादितत्तत्तादायकारणात् । स विपत्यतितो भाभूत् कस्यापि कस्यावहः ।

कदर्य्यसोचणसौख्यनिष्ठं त्रिब्रह्मशृङ्गं प्रसभं धनं यत् । कष्टेन निर्याति तदेव कष्टं मुनीभगे विज्ञमिष प्रविष्टं ।

यत्केनं सक्षितं वस्तु क्राष्टुं कष्टेन तत्करात् । नियुक्तेः पीडनं कृत्वा विज्ञान्तगतं संप्रवत् ।

पूर्णनापितमल्लेकादाद्या हतसद्यथाः । बन्धनस्याथिरं भुत्वा ते सर्व्वं प्रमथं ययुः ।

११०

तत्तद्राज्यहिताकाङ्क्षिकुले तस्य चयावधिः । प्रापः श्रीजैनभूपस्य प्रशारितभुजाऽभवत् ।

मन्त्रैराज्यविवर्द्धनं कुरुत भोक्तव्यं ब्रुवे मन्त्रिणो नाम्नां स्त्रामिनि कुर्वन्तो यदि सुखं स्नादः परचेह च ।

यैर्यजैनमहोपावापकृतं पुत्रैर्न मृत्युर्न वा तैर्लब्धं फलमोदयं तदहिता मात्सर्य्यधोस्तन्यतां ।

अन्येऽप्युपावपास्तस्य सेवका ये तदाभवन् । तदमितकरास्त्वै तदत्तेऽपि प्रमिस्थिरे ।

यावदमति वसन्तसावद्विषयान्ति वसन्तं शृङ्गाः । तस्मिन्दिने मष्टे भष्टेष्वाया नु चेष्टन्ते ।

पूर्वं जैननृपसैदनासीरादीन् समागतान् । पैगम्बरास्वये जातान् पूज्यान् ज्ञात्वा महागुणान् ।

१११

मैत्राधनकरस्पर्धद्विंतातुल्यसक्तोन् । स्वसुतादानमानेन धास्यान् राजाधिपान् व्यधात ।

तेभ्योदग्गमात्सीन् राजा गत्वा तरङ्गितान् । प्रत्यमुद्यत्ता देशात्तत्तुमयमययत् ।
 स सैदनासिरो धन्यो गण्यो पुष्टि मनीषिणा । योविचार्य्ययतिं राशिं मनि देशानारं ययो ।
 सुतोपमयनाद्राशुचिरं धैर्यं पायितं । बह्वर्थाधिराशुधियत्यनित्यमुच्यते ।
 इतस्तोभमन्तले केषिद्विज्ञोपुरं ययुः । केषिदिभयभयं पुनर्निष्काशिताश्चपि ।
 नारमन्त वहिर्द्वे माघे मधुकरा इव ।

१८

प्राप्ता ये परदेशजाः कणभुजा देशेष्वस्यसुता गर्भोत्पादिव विष्णुताम्रचरिताः सुवर्गः प्रजापीडनं ।
 ते तत्पापभरणे मष्टविभवा निष्काशिताः स्वामिना गच्छन्ति इदृशमस्यतुलनां तज्जोग्गमाकुलाः ।
 राजानमैवकुलैरेते तर्भागपतिभिस्सह । निवृत्त्येवमन्यन्ते नैवामक्षिकोभयवत् ।
 सर्वतन्त्राधिकारेण राजतन्त्रमखण्डितं । ताजिभट्टाय मन्त्रेण मुष्टिबन्धमिवाकरोत् ।
 पुत्नीकृतोऽयं मंदस्यः सदाकल्पात् स्फुरत्ययं । इति तस्याश्चमिष्टादौ मन्त्रेण स्फूर्तिर्न न कं ।
 स्वसारं वोचते स्वर्णं मार्गेशोऽपि व्यहंगिरः । स्वसारं सैदनिमुक्तिदत्तपत्राद्विज्ञो व्याधात् ।
 तन्मार्गेशायजं राजा नमते न प्रसन्नधीः । अभ्यर्थ्य ताजिभट्टाय मन्त्रेणामदापयत् ।
 व्यहंगिरोऽपि मार्गेशः वितिपालानुरोधतः । स्वापमार्गेशमेतैश्च चरमे नयदधधीः ।
 चक्षुरीका इवोद्यानं कुल्या इव मद्योदधिं । भाग्यभाजं समायाग्निकं कलवाणि च सम्यदः ।
 तां मार्गेशकुलोद्यानकल्पवर्षीं फलप्रदां । तैस्समूर्णगुणैः पूर्यं भट्टोऽप्योमिश्रादयत् ।
 सैदनिष्काशनं नैव सम्पन्नं जैनभूपतेः । इत्येवमस्य पौत्रेण कृतमित्यवदञ्जनः ।
 कृते निष्कण्डके देशे मक्षिकाद्वयदन्ततः । प्रतिहारषिको राजा तत्तुभा च तदाभवत् ।

१९

२०

विवाहोत्सवश्चद्वेस्नानाव्ययादिमङ्गलान् । नापरामपक्षीक्षितो घोरराज्यमुखितोजनः ।
 पद्माशदत्तरे राजा निर्भये निर्धमेक्षितः । दिदामते नदीप्रान्ते राजधानीं मनोहरां ।
 धन्याश्चमन्या किं प्रुन्यादित्येवास्मिन् विनिता । स्फुरच्छतृजिका हस्तैर्नृत्यतीव दिवानिशं ।
 मंदशेन कृता केनापीदृशोति दिदृक्षया । स्वर्णच्छत्रच्छलायथाः प्राशोऽप्योमो दिवाकरः ।
 यत्कारुक्षिकोणस्वदाहगरुडमूर्त्तिभिः । चक्षुस्वरन्तानायायानि पचिणस्तत्रमोधना ।
 गोन्वृत्तानामिधाराश्री माता दिद्वेव देवता । विशालां धर्मशालां सायकरोन्मद्रसाख्यया ।
 यत्प्रवेशे नृपकुलो मातामहसमागतः । पचमेकं व्यधाहूरिथ्यशालिमहोत्सवं ।
 प्रतिष्ठामर्हन्निष्पत्तां निर्लोच्यानुचितां नृपः । नगरे पितृपुण्यार्थं खानगार्हं निनिर्धमे ।
 कुलोद्धारणनागस्य तटभूमी मक्षीपतिः । वज्रिदधं नवं चक्रे राजवाधं मनोरमं ।
 विजयेशनदीप्रान्ते राजवेक्ष्य नवीकृतं । भाति भातिशयान्मथरत्नं हारावलेखिव ।
 क्वचं यच्च स्फुरत्पत्रं वितस्तास्मिन् विम्बितं । प्रेक्ष्य तुष्टेसुरैर्मुकमिव सौवर्णपद्मजं ।
 भाति सुव्यपरे राजधानी राजविनिर्दिता । पुरातनी पराशीर्षा हस्तोव सुधासिता ।
 राज्ञा कृतैरस्यकाद्ये सोद्याने राजवेक्ष्यभिः । ददृशनादनेकाचानूयं स्वमभिगन्दिता ।

२१

प्रतिष्ठा विहिता राज्ञा नवा था निजमण्डले । अन्यास्ता वर्णिता नाथ यन्मगौरवतो मया ।

१८५

दिदामठेऽद्वादयुक्तः कृतातुल्यहावलिः । मसोदाहजिरोदारशिलाभित्तिविराजितं ।

खानगाहेति विख्यातं धर्मवासं विनिर्धमे । येन नानादिगाथातत्तत्पयिकृपातिना ।

दिदामठपुरं सर्वं यथा मेघाभिरामतां । प्रवेष्टे नृपमानोय षष्टिलक्षकृतवयं ।

दत्ता सतिपुश्यामं सर्वं यथावतारितं । शाहाभिधास्य भार्यापि मठं सुकृतकर्मठं ।

खेरीविषयमार्गान्तर्निर्धमे सप्रतिग्रहं । तत्पुत्रो बौद्धायुक्तं कृत्वा धर्ममठं नवं ।

१८६

नगरात् चिमिका यावन्मेलसेतुं नवं व्यधात् । तद्वीपे सति यो हन्ति सर्वेषां पुरवासिनां ।

स्वस्वनिर्धितदीर्घाश्चेतुबन्धकुट्टहलं । भ्रातरावपि तौ धन्यावभ्या रिचकनूयकौ ।

व्यधातां क्रमराज्यान्तमंठौ सौधमनोहरौ । ताजिभट्टोऽपि भूपालशक्त्यविभवेऽर्जितः ।

करासविषये जैनपुरीमध्ये मठं व्यधात् । कुसदीनपुरीमध्ये चक्रेऽग्निरचना नवा ।

इन्द्रोऽपीचेत तस्योऽपि भवेत् कर्मकुट्टहली । सदराजानेकोराजवत्त्वगोभाधिकारभाक् ।

१८७

खानगाहं स निर्वन्त्यं बलाक्यमठकान्तरे । नवः विद्वविहारान्ते निजजन्मभुवोऽन्तरे ।

येन शोकात्तिष्ठकके विहारः स्वरहोज्ज्वलः । मठाग्रहारमस्तेदाविहारमष्टहंप्रतिभिः ।

त्रिंशद्विंशप्रतिष्ठातामण्डले येन कारिताः । सर्वदर्शनबन्धप्रतिपादितदक्षिणे ।

प्रतिहाय्यक्षणे येन कोटिरेका व्ययीकृता । स फिर्थडानरोजैननगरे मन्त्रसुन्दरं ।

मसोदाहजिरोदारं खानगाहं विनिर्धमे । जयान्तातोना राजवत्सभा विमवाञ्जवत् ।

१८८

मृगवाटामिधे स्थाने मठं दर्धं नवं व्यधात् । सोमराखानोना राजमहिषी स्वधनेर्जवं ।

राजधान्यन्तिके जैननगरे स्वमठं व्यधात् । जयराताभिधा राजपुत्रो राजाव्यवेदिता ।

शेकम्बरपुरप्रान्ते खानगाहं नवं व्यधात् । श्रीजैननगरीयस्य मसोदाहजिरादयः ।

भान्ति प्रतिष्ठा यत्रैताः पुण्यकीर्त्तिमनोहराः । कर्ममत्यधिकारस्यो नापितः फेरठकुरः ।

विजयेनदीपारे मठं चारुतरं व्यधात् । सयभाण्डपतियुक्ते विहारो विजयेव्यगे ।

१८९

योधर्मसद्वाचुपल्लवोद्यमार्गद्ववावभौ । प्रासादं लक्ष्मभेगाद्या भ्रातरोऽस्य वणिग्वराः ।

भोमस्वामिगणेशस्य व्यधुः शैलमयं नवं । तद्वीपे शालयं दृष्टुवोन्नतं सुधया पितं ।

द्वेधात् च्छेष्टमुखं चिद्यं भवत्येतापितं नतं । अन्येऽप्युष्टावचा वेद्यप्रतिष्ठा विविधा व्यधुः

याभिः स्वर्गापनं भाति मण्डलं देवमण्डितं ।

देशेऽस्मिन्विभवाऽभवन् कवि न ते यैः सद्यार्थं वयस्सुनोतो न तोनामृतेरुपपत्तायेकाकिनी काकिनी ।

सोऽहं लब्धपदः करोमि यदि नो धर्मं प्रतिष्ठादिभीरुकिं यत्तु सुतोऽचिरादिति मनिः पुण्यात्मनो जायते ।

केतोद्वीपे नरेन्द्रस्य वेगः तन्मृत्युते । द्विपामधोगतिर्जाता नतु तदेवमनं कश्चित् ।

१९०

योऽभद्राजविहङ्गां दण्डस्तद्विहङ्गां । तद्राज्ये प्रमविष्णूनां तद्विष्णुगणतद्वदः ।

किमन्यदेस्मिन्माण्यस्येन राख्युपद्रवात् । जाता वनभुवः शून्या दिपां वसतयो यथा ।

श्रीतेरमाणदीनारात्रिप्रचारानवेत्य च । द्वितीयादीनागमयो न वा तेन प्रवर्त्तिता ।
पञ्चविंशतिकोयोऽभूत्पराणसाधननिर्णतः । किञ्चिदूनीकृत्याभूद्भवाप्राचुरलक्षणात् ।

* मुक्तामणिं नृपतिमौलिपु योग्यमूर्त्तिं वा वर्द्धयत्युपनतेन पयोधरेण ।
सा पावनो मुचिचिर्जननी सुमुख्या बद्धच्छते न चिरकालमनेन साकमिति पाठः ।
सा शुक्तिकास्य जननी जननीतचित्ता साध्वीव तिष्ठति चिरं वरभुक्तिकामा ।

११४

श्रीशवे स्वयोदत्ता राजा सम्मर्द्धितो यथा । गोल्लतामास्य जननी-साकस्यात्तिदिवं गता ।
का पौर्ष्वविष्ठोत्तराक्षरङ्गतरलात्मनः । सततं प्रतिबन्धाय सिन्धोर्बलेव याभवत् ।
तां हिन्दुकसमाचारगतपञ्चरविप्रभा । सत्ता सहस्रिताकन्दं प्रशोच सकलोजनः ।

तथा विपुलस्तत्कालं राजा कृष्णाम्बराक्षरः । दिनश्रियेव पद्माऽष्टदुःखमङ्गुचिताननः ।
ग्राहयित्वाश्रुतं बुद्धं व्यतीते दिनसप्तके । सययं मल्लिका राजोप्यधादुःखनिवारणं ।
ग्राह्यमदीनपुत्र्यैर्नैर्वासेतुं विपुलं नवं । तद्वनेनादिशक्तं तत्पुत्र्यैर्द्वै महीपतिः ।

११५

अभूत्सैवान्ये जाता वल्लभा या महीपतेः । हयतिखतोना राज्ञो प्रेमाश्रावविलासभूः ।
पदायान् धायभूपादिपरिवारसमन्वितान् । अनन्दरसिकाराजा तस्यै सर्वं समापयत् ।
तयैकयैव राजेन्दुः स सुन्दरगुणश्रिया । अविन्दत् परमानन्दं मालत्यैव मधुप्रतः ।

विभवे वति भवति भवे कस्यचिदेषेष्टमेलाभः । सर्वति मेधे कस्यिहलोऽपि मर्षिं मौक्तिकं लभते ।
महाराज्ञां महीमर्त्तुराणां राजसुतोऽजनि । यस्य मद्यदयानाप्यामकरोमोसुलोचिता ।
नतः पूर्वार्धकशेते ताजिमहेश्वर भूपतिः । स्वसुतं रचयामादात् सिन्धुरिन्दुमिवेश्वरे ।

११६

चतुःपद्माश्रयैऽथ वैप्राखे नरनायकः । पुत्रजन्तोत्सवानन्दमभज्जयसुन्दरं ।
विदग्धचर्चरीपातनसंकीर्णगायनान् । उद्दिश्य त्यागारसिकैर्न कैर्नैश्चरणायितं ।
पटुकौशेयवस्त्रातोराज्ये श्रीजैनभूषतेः । सामन्तवचिषादीनामासौतु सत्कारसिद्धये ।

११७

तद्ग्राज्ये विभवेदारव्यये वा प्राकृतालयात् । उल्लवे चर्चरीपातनटापे प्रापि तैरपि ।
एतेनराजश्रिया प्रीतो नृपतिर्नवद्यौवनः । आनीतगोवविन्दयः कङ्गोत्तरविकोऽभवत् ।
सङ्गीतप्रश्रयहृद्गेरमोर्गशायाः सुखोचिताः । तारकादव कङ्गये व्यदचन सभासदः ।

हृष्टचन्द्रावलीराजनूपाभिनयनेपुणात् । राज्ञे वरनटा नाय्याचङ्गमकुट्टहृष्टं ।

११८

प्रत्यक्षतकायश्रुदन्तधूविक्रियाक्षरैः । तारामुषारितद्वायनाय्यालकयाक्रमैः ।
अनीकमुख्यवासेय प्राणिभायानुकारकैः । मण्डिमापणितोमण्डोमूर्त्ताहास्यरसोऽभवत् ।
महाहृष्टनामापि पितृभयधिकोगुणी । प्रयमं दृष्टतन्त्रिकोभोदवोणामकारयत् ।

भावाभिगीतशामरो पादवीगीतकौमले । तुम्बवीणाधरः सोऽहं नृपाश्रीश्राव्यदमयं ।
गायामोतप्रियो राजा स्वयं संस्कृतपद्यवित् । नादमममयं शोकं रागास्येदममशीत् ।
मुष्का येन धमुहधनि तरये वय्यामदेयुङ्गाः पने वायतरनि देवतगणा जपत्यदृष्टाश्रयि ।

११९

योदुःखे च सुखे च मूर्खविदुषोर्वालस्य दृढस्य । वा प्रायः प्रीतिकरो ममासु घतं श्रीनादनामा रसः ।

अव्यकण्ठे नृपो गोला रागैकालक्षितोवदन् । रागान् स सौख्यगोतांश्च साद्यर्थाभ्यस्तदाकरोत् ।

अथ गायनवृन्दं प्रवेश्य ममागतः । गीताङ्गाधिपतेराज्ञामदान्ते नृपनायकः ।

आनीय स्यापिताः सर्वे नामपादं निवेद्य च । ते ते वहावदेनाद्याः सर्व्याद्या वृन्दनायकाः ।

निर्दोषकण्ठसञ्जातमञ्जुलध्वनिरञ्जकाः । अधीतगीतवद्वातुमातुद्रव्यकमट्टकाः ।

१४४

शिवाकारादयः पञ्च स्वप्नपञ्चातिपञ्चलाः । अमुञ्चत्पञ्चमयाजात्यष्टेपुरसप्तपथं ।

सङ्गीतज्ञं नृपन्तं शुभैवं तत्समुत्सुकाः । गीते शब्दगुणाः पञ्चदशसंख्यास्थितिं व्यधुः ।

केदारगौडगन्धारदेशमङ्गलमालवाः । कर्णाटगायना राज्ञो रागाद्यायस्फुरन् पुरः ।

मदनोद्दीपिताराचैः नयभायदशोज्ज्वलाः । श्रोभन्तानुगाराज्ञो लासिका दीपिका अपि ।

रत्नमाला दीपमाला नृपमालाङ्किताभिधाः । अशुभेन लासिकालासं धावभावमनोहरं ।

१४५

झम्पाक्याकुलायप्रसरसरसताधारसर्वज्ञहारप्रारब्धास्त्राखलास्तत्तरतरलसद्भावभावानुभावाः ।

उत्कण्ठाकारिकण्ठोद्गतसतततस्फोटगीतप्रपञ्चा पात्रीयं रम्यगात्री लसति सतिलका कीदृशी रत्नमाला ।

गुणिमददृष्टधात्री प्रेक्षकानन्दधात्री नवकरणविधात्री रूपलावण्याधात्री ।

कलितर्जलतगात्री शृङ्खलसङ्गीतगात्री गुणगणमणिपात्री रूपमासौव पात्री ।

पद्या मुञ्चं हिमर्षाचं स्रजता विधाया सस्यूर्णसन्धेर्विशेषतयाच मुक्तः ।

आश्रयानतामुपगतोऽस्य रुचायमासो नासायमौक्तिकमियादमृतस्य विन्दुः ।

आशां कर्णालिकप्रोतलसिममुक्ताफलच्छलात् । मुखेन्दोर्निर्मितानूनं सावस्थामृतविन्दवः ।

इत्यादिशंसां कुर्वाणो नृपतिर्नवधौवनः । लीलासिचैः सभं ताभ्यो मद्यपात्रमगाहत् ।

१४६

तत्तत्कलापरिषये कविवाक्यप्रपञ्चे पञ्चेपुरसद्यनिभासु वराङ्गनासु ।

सङ्गीतचर्चणविधा वसुधानुभागे धन्या नृपाः प्रतिदिनं व्यसनं भजन्ते ।

श्रुत्वा दिगन्तरात्कीर्तिं राज्ञ कर्णामृतप्रदां । गीतकाव्यकलाख्यातः पवारकदनोऽभ्यगात् ।

गायतः सोऽनुगीतानि खलुतानि सभान्तरे । तुष्टोमहोपतिस्त्रै व्यधात् कनकवर्षणं ।

प्रबन्धगीतचतुरः कदाचित्स नृपायगः । अगायत्स च लीलास्यं प्रबन्धं देशभाषया ।

अनभिज्ञतया राज्ञ पृष्टोऽहन्तस्य लक्षणं । ठंण मरतशास्त्रादेस्मादाहरणमग्रवं ।

१४७

पदपाठस्वरैस्तैस्तु तात्पर्यगैर्मनोहरं । श्रुत्वा पठङ्गं तं मत्ताराजामूदुदिताशयः ।

उद्गीतस्याप्येक्यं शाला मामब्रवीदिदं । गीतदर्पभृता वादं कुर्वन्नेन सभान्तरे ।

तद्येत्युक्तो महाराजोऽयोर्वादमकारयत् । सभायां विहिते वादे गीतपन्यासोऽकृतात् ।

श्रुत्वा प्रबन्धान्तस्तस्य साद्यर्थोऽगदनोऽभवत् । अहो कास्मीरिहोऽपीदृक् चतुरः सर्वस्यास्त्वित् ।

इत्युक्त्वालिङ्ग मां मे तं गुरुरित्यब्रवीत् स्फुटं । कैशोयकपरीधानप्रषादानन्दिताश्रयं ।

अकरोमं नृपसूयं तदादजयरश्चितः ।

घोषास्त्रोत्पत्तितोषागतिगुणचतुराः पीवराङ्गास्तुरङ्गाः स्त्रीतं यज्ञोपवीतं कनकमणिचितं द्रव्यमन्यस्य भयं ।
 वस्त्रोद्योतास्य पोता निजवपुषि धृतावस्त्रयोगाः सभोग्याराङ्गा श्रीहस्तनेन प्रसभमिह मयि श्रीवरे किं न दत्त ।
 नयज्ञः शंसदेनोऽभ्युत्पन्नोवालाभदेनकः । वीरः शाहाभदेनः स कुहदेनो विवेचकः ।
 श्रीशेकम्बरशाहोऽपि यवनेन्द्रमतिप्रियः । आलिङ्गाहोऽभवद्वाता श्रीमाञ्जनमहोपतिः ।
 सर्वशस्त्रप्रियः सर्वभाषाकाव्यविचक्षणः । राजा धैर्यग्राहस्तु तन्त्रोवाद्यविशारदः ।
 सङ्गीतनिपुणः सोऽयं हस्तनेन्द्रो नरसेनः । एकैकगुणबाहुल्यविह्वला नृपमण्डली ।
 मण्डलेऽस्मिन्नेन्दुंष्टेयवोचनृपतेः सदा । युवा राज्ञोमहागीतं रागालम्बिनाहरं ।
 श्रीज्येष्ठज्जिन्मार्गेशमुखाः पादौ बवन्दिरे ।
 देशेऽस्मिन् परवक्ष्यात् प्रकुरुते लोको यदा सद्यप्यं तत्तद्द्वैतं विपर्ययेण च भजन् स्वाचारनिःसारतां ।
 उत्पत्तिर्विविधैस्तदा । समुदिताः स्वभोडयन्ति प्रजा दुर्व्यात्यानलदाहदुर्हिममहाशैत्यस्त्रभेदाभयाः ।
 कदाचिपौरवर्णिजोगोबधं नगरान्तरे । आजन्महिंदुकाचारासुमुर्मौसुलवज्रभाः ।
 यत्र गानोदता भुङ्क्ते तन्नामैसैर्दुराशये । सविहारः सनगरः शृङ्गेवाग्री स्वमक्षिपत् ।
 अथ मैथंतेदिग्वातोवातोत्पातप्रतापितः । अकस्मादुदभूद्वै प्रत्युत्पातादु वरः ।
 आरम्भएव कोऽप्येतं शैलं सुरुब्धिपथितः । गणराचं समालोच्य दुर्व्यातन्तं महाह्वयं ।
 खरवर्णेन मधेन चन्द्रवर्णेन भातुना । मैथंतेनातिवातेन हा प्रजे क गमिष्यसि ।
 हस्तरे पद्मपद्मायै प्रवरेमपुरान्तरे । गोसैनिकापथोपान्तादकस्मादुदभूच्छ्रुत्वा ।
 मारो तथैकपाथस्या गुलिकावाडिकावधि । घणानगरभर्द्वाद्याङ्गधारण्यनिवाभवत् ।
 भूर्जत्वम्बायुनोद्धृता क्वलन्ती सजवागता । वृहन्मधेज्जाच्छ्रवान्ताः पपातोत्पातदूतिका ।
 प्रसारिता चतुर्दिषु यत्र नित्यसुधासिता । श्रीशेकम्बरभूमर्तुर्मुक्ताः कोत्तिरिवाभवत् ।
 यथाघदन्तर्जनताप्रणीता पुनरुत्थिता । लखङ्करोवरोन्नुत्तरङ्गावलिभङ्गितां ।
 मन्मपाठोद्यतं यत्र यजनानां फदम्बकं । गुच्छन्मधुपगर्भाक्षसहस्रमिव राजते ।
 चतुर्दिग्दारनिर्गच्छुः क्वारगता जनाः । कुर्वन्ति भूगतच्छेज्जतदहर्निर्गमभ्रमं ।
 यमथोच्चतस्तम्भदम्बादिधिदिदृश्या । चतुर्ध्यादिव तद्वर्माः प्रातोभात्युज्जितस्थितिः ।
 स्वर्णच्छत्रच्छलाद्यव मायाकर्णशकौतुकात् । कर्णं दातुमिवाभ्यर्षं भजन् भाति दिवाकरः ।
 तमहासदग्नं व्याप्तगगनं रषनाहुतं । स्वेच्छदर्शनरात्रार्थारचादुर्गं ग्रिधं ददत् ।
 कुब्धं कस्याग्निदिग्धविश्रज्वालासन्निभं । घणमापातदायन्तं भित्तिमाश्रयवेपतां ।
 निमित्तजाविधा यस्या स्वेष्टाः कुर्वन्ति भक्तिः । रघामहोत्सवाद्येपु गणशोमिषितासदा ।
 अभूद्व्रामणानीयपञ्चावासादिभिर्यैः । यताण्डवच्छत्कारं तैः छाण्डवनायितं ।
 क्लृप्तदूर्जलचोयानवितलासखिलाकारं । दग्धा जलमता गावः श्रेकुः श्रमयितुं न याः ।
 सुरपत्तनोपेपु मनुपस्रववापुगा । वरस्यष्टावैभेदाद्याह्निने जमलुर्ग के ।

१९०

१९१

१९२

१९३

१९४

उत्पातवातजातोर्मिमहापद्मधरोन्तरे । अतः पञ्चा दिने तस्मिन् किराताः प्रसवं दधुः ।
 वर्णाचारविपर्ययासमासः कुजवसरः । पुरश्चोविहितोदासे निशासचयकार्यभृत् ।
 अथवा पूर्वैकद्वेष्टां जाते पुण्यचये सति । नवीनकर्मनिर्माणकोर्त्तयं कुर्वते विधिः ।
 निर्मितातादृशो राज्ञा सा महासदनस्थितिः । पुण्यश्रीवि या स्त्रीता विभाति नगरान्तरे ।
 अचिरात् सा पुरो दग्धा नवीकृतमृदा बभौ । भूपं तद्वर्णमेवैव विहिता तद्वर्ण मिया ।
 भूपालदुर्गसमजाः प्रभवन्ति दोषा नाशाय यद्यपि हिमाध्वनि मण्डलेऽभिन् ।
 अन्योन्यमन्त्रिवरवैरधमुत्पदोपोराज्यं समस्तमपि नाशयति क्षणेन ।
 शक्तिस्त्रीतं समुदयलक्षप्रधातुमङ्गं दत्ते नित्यं यदपि सुभगं सर्वकार्यसमर्थम् ।
 देपावातादयद्वयं महामन्त्रिणाऽन्योन्यदुष्टा यचैते सुगन्तुति न विराद्देहवत्तत्र राज्यं ।
 अत्रत्यैः सर्वदा रक्ष्यः स्वभेदः प्रमत्तपुमि । चार्याकारामितैषां हि भयं न परलोकतः ।
 सलितारित्यदेवोक्तमिति नीतिं विलङ्घ्य ये । मियोवैरं प्रकुर्वन्ति ते नश्यन्तीह मन्त्रिणः ।
 मल्लासकदर्यावखानादीनां विरोधतः । स्वभेदजजरं राज्यं दृष्टं श्रीजैनभूपतेः ।
 तदा प्रसूति तेनैव दृष्टे नाशेऽत्र मण्डले । मन्त्रियोनैव कस्यापि मसरोविरमत्ययं ।
 अहो देपपिप्राचाऽयं खंडोराजसभाप्रये । केनापि मन्त्रिणा नैव जीयते सर्वनाशकः ।
 रोगोहतप्रयोगायालोवा धृतमहाविषज्वालः । नाशितः दृग्भयदृष्टं प्रकृतिविरोधोपया देवे ।
 अत्रान्तरेऽद्भुतामुक्तोऽपि नयसम्पदा । अधीरद्वयं नाशाय नेयमुहितमयसीत् ।
 एकदा पितरं पुत्रा विजने नौवजादयः । इत्युचुर्दूषणं ताजिभद्रोयां विमवासहाः ।
 निपहानुपहेकायाः समये मन्त्रिमण्डले । उपोभद्रः प्रजायाधैर्देवनाशाय वार्द्धितः ।
 तत्रापि दर्शयित्वा राजसूनुर्नृपासदे । अये यथा समादोग, सोऽयं दाहाय दुःसहः ।
 राज्ञी राजावदवाधै सेनानीरयमेव हि । प्रबलं वाधेन ह्यस्मान् यदि नायं प्रगाश्रते ।
 इत्याकर्षं सुतेरुक्तैरुष्णादकलोकं च । पुत्रोक्तोऽपि मन्त्रेकलाजिभेदे चरन्त्यतः ।
 राज्याङ्गानि समस्तानि योऽरचत् समश दृग्मा । प्राक्पुण्यसङ्गयात् सोऽपि अनेरासीत् स्वजनमतिः ।
 स्वार्थं परित्यज्य विभोर्द्धनं ये कुर्वन्ति तत्कार्यं तत्तावदागः ।
 विनाशकाले समुपस्थिते ते भवन्त्यकस्मादिपरोनचेष्टाः ।
 इति चिन्ताकुलसांस्तानुपायान् मस्त्रिकोऽकरोत् । अयेकदाप्रवीक्षाः सभायां मस्त्रिकः क्रुधा ।
 राज्यनाशेन किं राजन्नाक्रान्ता वाह्यभूः परैः । चिन्ता कस्यापि नैवास्ति यावत् सर्वं प्रणश्यति ।
 वैरं खैरमहं यामि तदाशा दीयतां विभो । इति सुलाप्रवीक्षाजिभद्रं सादृशोत्सुकः ।
 यावायै दीयतां राज्ञा सेनानीर्मत्परोऽधिकः । तच्छ्रुत्वा सर्वधामनीं दत्त्वा मस्त्रिकोवादिताः ।
 राजा तं कटकोपेन वाह्यदेयं व्यसर्जयत् । भीत्या भीत्या च नीत्या च जपुस्तमनुषङ्काः ।

१८१

१८२

१८३

१८४

१८५

मधुपाद्व गजन्तोपातुं मधुकरेश्वरं । राजप्रक्रियया रन्ध्रं दृष्ट्वा तं व्यग्रालिनं ।
 नृपा राजपुरे याद्या बभूवुर्विस्मिताश्रयाः । अन्येऽप्यद्याभदेवाद्याः समस्ता मद्रमण्डले ।
 तत्तारखानमुत्सृज्य तुष्टास्तमुपतस्थिरे । तदपोद्वलिता मद्राः क्षुद्राविद्रावितारयः ।
 देशे तत्तारखानीयं सोपद्रवमचोकरत् । दहन् प्रदगावकोटादौ मभजेदां खाननिर्मितां ।
 सामान्यकुलजोऽप्येष निःसरोऽनुमितोजनैः । अचिन्त्यकृतकार्याशीतं स्वामिस्वैरे प्रभावतः ।
 पुरपत्तनघोषादीननयत् स्मृतिशेषतां । प्रतापस्तस्य तत्कालं तोत्स्नं शौरिव दुःसहः ।
 तत्तद्दिव्यादिदेशस्तराजोलोकभयं व्यधात् । करदीकृत्य सामन्तोस्तत्तत्साहसनिष्ठुरः ।
 स्वदेशं प्रत्यागतूर्णं पूर्णस्तरगसम्पदा । स्वामिकार्यवशान्नन्तोपुच्छं पश्यति शत्रुवत् ।
 शत्रुमप्यति वैरादं पुनवत् परिरचति । इत्यादि नोतिमुल्लङ्घ्य मल्लिकोदैवमोहितः ।
 तदुत्कर्षासदृशस्य दर्पनाशोद्यतोऽभवत् । सबलो बाधते सर्वान् बाह्व्यादिति शङ्कितः ।
 मल्लिकस्य प्रति क्रुद्धो भूपं देशमजिग्रहत् । अत्रान्तरे सुतोराज्ञः कनीयान् दोस्त्वानामिधः ।
 यथोदानाय मल्लिकनौदजाय समर्पितः । तेन श्रुतेन तद्रूपविधेयत्वविसृजितः ।
 आगच्छन् कटकं भट्टो ययौ मन्दप्रतापतां । तस्य सेनागतस्याथ नेयबुद्धिर्नृपेश्वरः ।
 स्वकारक्षोदितं तपै माकरोदिरसोद्धतः । अथ तस्यापकारार्थं मल्लिकः स्वयमचमः ।
 दधे गताणां सैदानां पुनरागमने मतिं । यदीयास्तनयाराजंस्तव पुत्रवतीं प्रियां ।
 रक्षः शृङ्गुरपचः स कथं नानीयते त्वया । इत्यादिप्रेरणाद्राशोराजाराधनतत्परः ।
 सोपधीन् व्यसृज्येखान् सैदाण्डिसीमण्डले ।

११०

१११

११२

तस्यैविति प्रभवति जनोदुर्णयैर्दूषणाश्चैरेतद्बुद्धा नयति न वयः स्वं कथं गाढभूढः ।

सर्वान् प्रथी जयति न कथं तन्ममन्तोर्जितोऽसावित्याग्रहो भवति पुरुषोभाग्यभागावदास्ते ।

अपकृत्य पुनः सैदान् यदानयति मल्लिकः । तेन स्यात् सर्वनाशोऽस्थित्यवदन्तोत्पन्नीधोजनः ।

सैदानयनदत्तान् बुद्ध्या श्रीफिर्जंडामरः । म्भ्रं गत्वाद्वादायुक्तं युक्तमित्यब्रवीद्वचः ।

ताजिभट्टोविधेयोऽयं श्रुत्यवदन्तं त्वयि । तदेतं रच युत्वाथ विधाय मदश्रान्तं ।

मा प्रवेग्य सैदांस्त्वं दुर्धरान्देशकपट्टकान् । तुरक्यपुष्कराद्यासान् यद्वान्निष्काशितानपि ।

एकनाशार्धमिच्छा चेत् सर्वनाशस्तदागते । पोतैकहेतोर्दैत्यस्य ज्वलनं किं समर्थते ।

नूनं सपुत्रश्रव्यस्य माशो न भविता चिरात् । यस्यैदानयने युद्धिर्जाता भाग्यविपर्ययात् ।

हतापकारान् सैदांस्तानानिनीपुर्भवान् यदि । विपमुष्टिं चिप स्यात्त्यां साम्राथां तत्समृद्धये ।

मद्वेद्योद्वेगं सद्यं शमयेन त्वया न तत् । विपत्तौ स्मरणीये स्यात्प्रियं लोकान्तरं गते ।

श्रुतेति मल्लिकः प्राह किं कुर्वन्ति मयि स्थिते । एकदाज्ञातवामर्याष्टाटुकारा भवन्ति नः ।

तथेद्युक्ता गते तस्मिन् शमन्यतादृष्टादृते । सैदानयनसद्वन्त्याद्य मदाग्निरराम सः ।

द्याला यतिवाटुपदिष्टमिष्टैर्महातिवाक्यं न हि नष्टवेष्टः ।

कष्टे निर्विष्टः स हि वक्ति शोकाद्विभ्रामतिष्ठं न हितोपदेशे ।

११०

नेतो लेखान् समालोच्य तस्योत्कृष्टतमानसाः । संसादवाययुः सैदाः कृतपत्रपरिग्रहाः ।

अथ प्रथममेवेह स मेधाहस्तनोऽग्रणीः । अग्राग्रनौहजयकुयोभूपायमाययौ ।

विहितान्यान्येकं येषन् मल्लिकोऽसौ प्रसन्नधीः । खोपादमं प्रदेशन्तु स्वकीयं स समर्पितं ।

यत्सैदहस्तनेनापि सिद्धादेशाधिकारिता । तस्य तेनैव ज्ञापार्थं सिद्धादेशाधिकारिता ।

क्रमात् समागतैः सैदराक्रान्ते मण्डले वलैः । आभ्यन्तराय वाद्याद्य कामीरास्तवसुजनाः ।

१११

सैदास्तरङ्गितान् दृष्ट्वा तुरङ्गाद्धूपतेर्मतात् । नृपोजायाविधेयत्वात्तद्विधेयकमागतः ।

सुपुत्रः सोऽग्रादायुक्तोवभूवानुग्रयाकुलः ।

पथाङ्गवेद्या मनुजेषु बुद्धिः कार्ये कृते सा प्रथमं यदि स्यात् ।

मिचार्पितयोः परिभूतशत्रुनं कोभवेत् सन्ततधैर्यभागी ।

अथ सैदाः स्वतन्त्रासौ कलत्रहरणेच्छया । बन्धनं ताजिभट्टाय कर्तुमेच्छन्त्येवैषिणः ।

एकदानिष्टमाकर्ण्य स्वात्मनः सैदचिन्तितं । मल्लिकमदनं प्राधात्ताजिभट्टोभयाकुलः ।

सैदविस्फूर्जितं दृष्ट्वा धामदः सोऽभवत्सदा । स फियंङानरोद्वहल्लाकलं प्रमथं ययौ ।

११२

मातिहिंसादिस्फूर्जितैरिह वा परदुर्लभं । य एकः सकलः द्याध्यामवस्थाव्यवस्थे क्रियां ।

तच्छ्रुत्वा नृपतिसृष्टं कुडः सैदप्रतारितः । रोदुन्तश्चाष्टजैनराजानकमुखान् भटान् ।

स्वगृहे स्थाप्यतां बह्वीक्षितस्रोदत्तरचकः । इत्युक्तोमल्लिकस्ताजिभट्टं तेभ्यः समर्पितं ।

तथैव स्थापितो वट्टः पुण्यप्रेतयात्मनः । कांठं हृत्याकृतापायः सकुटुम्बाऽत्यवदधत् ।

भूर्य्यर्थंयद्यपुण्यः स बह्वीक्षितं स्वगृहान्तरे । सकुटुम्बः सुखं तस्यै मरासदव मानये ।

११३

विभवे दानभागे यः करोति सुकृतेच्छया । एतद्वृष्टः समाप्नोति भूयस्तताजिभट्टवत् ।

एवं मल्लिकाद्यादेन परीक्षेकासहिष्णुना । क्षत्रमाया व्यधोयन्त सर्वे ते प्रभविष्णवः ।

कृतापकारिसैदभ्याभगिनेयप्रणयनात् । व्यहृत्तिरोऽसौ भार्गवो मल्लिके गदितोऽभवत् ।

सर्वाधिकारसामग्री स्वपक्षस्य समर्पिता । प्रतीहारादिबोरेन्द्राः स्वार्यबुद्ध्या विनाशिताः ।

इत्यादिदूषणे राजा मल्लिके विरसोऽभवत् । रक्षत्युक्ता स्वमात्मनं कदाचित्कृतदर्शनः ।

११४

नैकवावस्थितिलिखन् स्मराद्यान्ः स्थितिं व्यधात् । अवागात् कुसुमकोडं कर्तुं सैदसमन्वितः ।

भवेनोपवनं राजा शक्यैवगन्धं यया । विधाय टीलां सुध्यायां नौकायातो महोपतिः ।

मार्गश्चनौहजायुक्तः पाननीलां व्यगाहत ।

सर्वं परस्परचीवास्तत्तदाचानुबन्धिनः । ते दृष्ट्वायद्वान्धेयं दकुम्भां कुरुताडनं ।

चोभे प्रष्टे कुहोऽप्यत्यक्रमस्तकवेष्टनः । अग्रात्कर्तुमुपावर्धं नृपोमल्लिकमन्दिरं ।

प्रवादितोऽपि स प्राप राजधानीं कुधाश्विनः । पुष्टदुर्धयः शोकोमल्लिके कथं च मानसं ।

११५

॥ ओवरपण्डितकृता ॥

अन्यदूरहितांस्तस्य राजा विरलमानसः । रक्ष्योनायुक्तपदोमे युक्तमित्यब्रवीद्भूः ।
 अवश्यमेव किञ्च तं समासाद्य विरोधिनः । अपकाराय सन्नद्धा देहे दोषादवाभवन् ।
 राज्ये दोषोभयानश्चेत् कुर्वन् किं क्रियते तया । सभ्यानीत्या तदन्यस्मै देहेन रचयाम भोः ।
 तथेत्युक्त्वा नृपोऽन्येद्युजानराजानके द्रुतं । विन्यस्य रचये युक्ता मल्लिकात् खानमपहोत ।
 पुत्रं विन्यस्य भूषये तद्दिने खगहस्थितः । अपकर्त्तासि मन्त्रेणा प्रातरित्यब्रवीत् प्रियां । १८०
 अचान्तरे मार्गपतिर्नृपाङ्गतो बलान्वितः । खराद्वात् साहसेद्युक्ते नगरे तर्षमाययौ ।
 प्रातः श्रुत्वाय मौलिकः सवलोगाद्यृपाम्भिकं । रूपा निवृत्तोऽहोऽपि चित्तया दक्षिणस्थया ।
 पादाभ्यां ताडयन् वचोवाचकोऽस्य तुरङ्गमः । भविष्यत्स्वामिविरहाच्छुचेवाश्रुमुखोऽभवत् ।
 तत्कालोदितसूर्याग्निः संकान्तिज्वलितायुधः । नृपाङ्गरोऽपि मार्गेशः सधैर्योऽविशदङ्गनं ।
 अन्योन्यसङ्घर्षा तत्र द्वयोः प्रविशतोस्तदा । सन्नद्धयोरराजधानी ययौ सन्ममलोत्ता । १८१
 सशस्त्रोऽयं प्रविष्टः किमित्यायुक्तः स भाङ्गिर्च । अदापयत् ज्यंशराय मार्गेशाय नृपः क्रुधा ।
 तावन्निर्मोत्य भोतेन राज्ञा स प्रेरितस्ततः । पुरान्तर्धन्यनां कृत्वा सदैव पुनराययौ ।
 निमुंथ बन्धनात्ताजिभट्टे राजानकान्वितः । राजधान्याङ्गनास्कन्दं ददौ जिष्णुर्ध्वहाङ्गिरः ।
 प्रेरितास्ताजिभट्टेन तद्वातास्त्रमरोचताः । पश्चिमद्वारधानीं तां राजधान्यामदाहयन् ।
 सोऽग्निर्हस्त्यनराजानकावासानां घणान्तरात् । सोचागारां गृह्यश्रेणं दग्धारणमिवाकरोत् । १८२
 इन्द्रवाभोपमा वेश्मरचना ज्वलिता श्रुता । दूरस्थितानामप्यन्तस्सुतोऽपमुदापदयत् ।
 उद्धमसोमसङ्घट्टयाजालगतोऽप्राणा । सर्वेऽन्तस्थाः कटाहान्तर्जो बन्धस्योपमां दधुः ।
 अङ्गनेऽग्निं समालोक्य ज्वलन्तं राजघट्टनि । समीतिर्नृपतिर्भोतिर्विह्वलः समपद्यत ।
 उष्णायमानमार्गेषु स्फुरन्तोऽपि युयुक्षवः । न केऽपि श्रेकुस्तान् योद्धुं तद्वाग्येधंमितादव । १८३
 स्वभ्यां यालितान्दृष्ट्वा पुत्तोऽसिवावभेषितः । बभूव मल्लिकस्तत्र किंकर्त्तव्यतायुक्तः ।
 पुत्राः कुर्वन्तु मा युद्धं राज्यं नश्यति भूपतेः । अयं राजास्य देशस्तु रचितोदग्रवसरान् ।
 तत्कथं नाश्र्यते युद्धादस्मिन् विपमविपक्षे । तत्रापि ज्येष्ठः पुत्ता मे तटस्थोऽरिष्ठमध्यगः ।
 अनिष्टं नैराज्ञाधामे सभन्तेऽस्माद्रणचये । वरं ममैव नामोऽस्तु नाकोर्त्तं वाद्धंके सधै ।
 इति ध्यात्वाप्रवीत्युक्षाद्य चोद्धव्यमिहावत । इत्युक्त्वा गचितोऽस्मिन् नृपं प्ररणमाययौ ।
 मण्डपे राजधान्यां स राजा विन्यस्य रचिषः । येहादरपदास्तुक्तान् पूष्येवामनुसरन् । १८४
 आयुक्तनर्चकापाक्षे शास्ता भूपं तदाश्रितं । युद्धाग्रकाय निर्गत्य भुङ्क्षेऽगस्तं ययुः ।
 अयोत्तरदिशा द्वारधान्या मान्या जयोचनाः । व्यहङ्गिराद्या गर्जनाः प्राविशन् नृपाङ्गमे ।
 रणदुन्दुभिनिःस्वानमतिश्रुत्यारवश्चस्यत् । अहमराजधानीं वृत्ता तस्याहमकमान् ।
 राजदर्शनमृष्टानामृष्टानां जयार्जनात् । प्रापुः प्रसादं तत्काथं मनोषि च धृपुं
 प्रातः सपुत्रं भित्तकं तत्तस्यैवकथंयुतं । कुर्वन्त्येयोदितो राजा पारामारान्ते

आयाता युक्तमदनाज्ञीतेवातिव्ययादिभिः । अकरोद्वाजवक्त्रीः सा स्वयहे सुखसुप्रिका ।

तेषां राजविरुद्धानां दासकायस्त्रयीडनात् । सञ्चितं रौप्यकुप्पादि सर्वं तद्राजसादगात् ।

यन्मन्त्रात् समयात् सजैननृपतिः श्रीहाज्यशब्देऽभवद्यद्योत्या दशवत्सरी गतभयः पुत्रोऽस्य राज्यं व्यधात् ।

यातासो स्मृतिशेषतां यदमता वह्नामखानादयः सोऽपि व्याकुलतामगाद्रिपुमये धिन्मेभवं क्षामिनां ।

आतङ्कपङ्ककलुषाः प्रभवन्ति येऽर्याः सन्मार्गविप्रकरणाष्टतजाद्यदायाः ।

तत्तद्दरिद्रजनपीडनहेतुभूतास्तिष्ठन्ति ते न सुचिरं हिमपूरतुल्याः ।

तद्गुह्यैः फेरवद्वाद्यैरित्यादिजनपीडया । यदानीय धनं दत्तं तत्सर्वं राजसादगात् ।

वर्हिर्द्वास्तमानोतोस्तुरङ्गास्तान्मनोहरान् । खांगुक्तानचिगांश्चापि निवेपमिव दत्तान् ।

भूपालवम्भेच्छेत्तात् अन्नादिवसादिपु । यदत्तं यच्च भुक्तं खं तदेवास्याभवद्भनं ।

हे मर्या नृपविभवास्तभूरिवित्ताद्यित्तात्तां कुरुत यद्यार्थदानभोगी ।

संशारे कलधितरङ्गभङ्गुरेऽस्मिन् सामग्री न पुनरियं सदैव सभ्या ।

राज्ञः प्रियोऽस्मि विभवप्रयितप्रभावो हे सेवकास्त्यजत मानमिदं स्वनठं ।

गन्धर्वनिर्मितपुरे च लुप्तभरगे वेश्यारसे नरपते च कुतः म्यिराम्य ।

प्राप्ता पूर्णा सपदि पदवी श्रुत्वर्गोजितो यः कोशोऽप्येवो भम सदनगे श्रुत्यर्गः ससर्गः ।

इत्थं यावत् कथयति मरोवैभवेत्किञ्चित्तस्तावत् सर्वं सपयति विधिः स्वप्रवक्तदिरुद्धः ।

एकदा जुगभङ्गं बन्धने प्रयुमभ्यगात् । अन्यन् किमस्ति ते स्वर्णं त्वयं राज्यं समर्थता ।

क्रुद्धस्तमवतीर्द्वाव्यकोटिबंधं चतं सम । एतावतापि नो हस्तिः प्रभोर्लुभ्यविद्यते ।

किं ब्रूमा राज्यरचार्यं स्वपवोनामितीऽखिलः । शक्तेनापि न पुद्गाय सोढं तनुमुत्तेज्जरे ।

कान्दिग्रीकाः समानीय सैदाः सम्बद्धिता मया । द्रोमधारस्तोऽपि मे जाताः छतत्रेऽस्मिन्महोपते ।

सर्वं मद्योजितं राज्यं सन्धिन्तावत् करोत्वसौ । पुनश्चेहृन्वतां राज्यं मन्नाशान्मुदितस्तु सः ।

दशवत्सरपर्यन्ते राज्यतन्त्रनियन्त्रण । मदीयाचीह्वरे दग्धे यदोद्भूयति तदिभुः ।

तुल्यत्वसम्पन्नश्रेण मयि लोकान्तरं गते । इत्याद्युक्ता नृपायि स खविर्गतिं व्यसर्जयत् ।

धिङ्गा येन गृहोतं न वचनं दीर्घदर्शिनः । शीर्षिर्जडामरेण्य निनिन्दात्मानमचहं ।

यद्यहं सुविग्रहोऽस्मि तन्मद्गोहकराश्रमी । मार्गशिताजिभट्टय नमन्त्यदिनैः फलं ।

इत्यादिदुःखदग्धः स बन्धनसो यदप्रवीन् । अचिरात्तत्कृतं दृष्ट्वा साद्यर्थोभविता जनः ।

इत्थं निर्बोद्धत्तेऽस्मिन् सपुत्रे मल्लिकाक्षदे । नाशितेन्ये व्यजृम्भन् खचप्राया नृपास्ते ।

ताजिभट्टादयो लुब्धासैदानामधिकारिणः । प्रमेयान् पीडयामासुर्दुष्टादेहमित्रामयाः ।

आनन्दपुष्पदीक्षारखण्डप्राप्तादि नामभिः । सैदाधिकारिण्यक्रुः प्रजायासैधनाजर्ग ।

ओज्ज्वलित्तरमार्गशेनाशराजानकादयः । मघाविव द्रुमाद्यिष्यवासे शिथियुः त्रियः ।

मन्त्रकपदर्वो मन्त्रां ओमेयाहसनोऽभजत् । नायामघाम्राणादि तदीयं तददपरी ।

॥ श्रीवरपण्डितकृता ॥

समृद्धपुत्रवर्गेभ्यः प्रमेयास्त्रिभजस्रवान् । स मेयामहदायाद्धूधनराष्ट्रं समापयत् ।
 स्वायत्तीकृतभूभास्त्रे सैदा जयविग्रहद्वयः । दूतान्विद्युच्चतुरमार्गान्युः सैदनाभिरं ।
 प्राप्ते पाञ्चालदेवायं तस्मिन्कूरपुराध्वना । ज्वरस्तद्वदयं पूर्वं पद्यात्स पुरमाविशत् ।
 पौत्रीजामात्रसम्भिवान्भवाः सर्वमन्विणः । अपुनसङ्गमाएव सर्वेषां दर्शनं दधौ ।
 तदर्थमिव संप्राप्नोस्तकस्यो दिनदयं । अतिवाह्य ज्वराक्रान्तः सख्ये पद्मतां ययौ ।
 मल्लिकोबन्धनस्रस्तन् वक्षः पुत्रप्रवासनात् । तत्तच्छोकामयप्रसक्तस्योऽप्यस्यो व्यपद्यत ।
 बह्वस्यापि मृतिं तस्य श्रुत्वा मन्त्रिशिरोमणे । देशे सद्यःक्रान्दं श्रुत्वाच सकलोजनः ।

सत्कार्यभाजां महतां विद्योगाहवन्ति जीवाः पदवीषु योग्याः ।

प्रकाशकोऽस्मिन् दुर्मणौ प्रयाति भवन्ति दीपाः ग्रहणं प्रजानां ।

दुहिचभाग्यसौभाग्यसंप्राप्तविभोव्जिताः । सैदाः काश्मीरिकान् सर्वान् न दृणायायजीगणन् ।
 चाभूत् सैदमुखादाद्या निर्यान्ती स्तार्यलिप्तया । राज्ञस्तदर्थनिष्ठस्य प्रतिश्रुतोव साभवत् ।
 सैदेषु दैधनिष्ठेषु क्षान्तिशेले सहोपतौ । प्रबलासु च नारीषु कोऽप्यजृम्भत विस्मयः ।
 उत्कीचप्रहणं धर्मः प्रजापीडा च कौशलं । स्त्रीषु च व्यसनं सौख्यमन्यन्ताधिकारिणः ।
 प्रातिवन्धिकनिर्दृष्ट्या स्वाच्छन्द्याप्राप्तिर्द्विषितः । स मेयाहसनः सर्वतन्त्रेभ्यो यन्त्रयां व्यधात् ।
 प्रवह्ममानो राज्ञस्य श्वेतराक्रान्तमण्डलः । यदाधिपत्यं सर्वेषां राज्ञश्चायामिवाकरोत् ।
 अथ स्रष्टृष्टहृद्देशान् सैदा जिगीषया । श्रौच्यहान्तिरनाधेरो यावद्यै द्वौ व्यसर्जयन् ।
 उभावेकच गच्छावोयद्यावां कर्म संसृति । इति मार्गपनेर्वाक्यं सैदा सैवान्वतिष्ठतां ।
 तयोर्देशं विजित्यैकः सययाः प्राविशत् पुरं । अन्योविमद्विजितोयद्देशे युष्मात्मानमरुत ।
 निपत्य पद्याद्वैद्यं सैनायाः कदनं कृतं । कालापेक्षानुरोधेन न मनारुणैर्न कृतं ।
 बह्वारागादयमनस्य भवका वृद्धभूजः । केचित्तद्वान्भुङ्गाजिवज्जैः शलभतां गताः ।
 पूर्वापकारग्ररणासिदासो रभलञ्जिताः । नांस्तराजानकं वृद्धदर्थनं नैववारयन् ।
 तेभ्यः स्नानिष्टमाग्रहं निजरक्षणदक्षधीः । युष्मा तद्दर्शनोराशोराष्ट्रं मार्गपतिर्धेयौ ।
 ततः सैदेषु गृहेषु प्रजानाग्रनकारिषु । आग्रहानिष्टमाग्रमीयं युष्मा राजाचमाययौ ।
 एकदा रक्षि क्षापमप्रवीन् स ज्येष्ठाङ्गिरः । राजन् सैदा यदानीता अमी निष्काशिता अपि ।
 कोऽयं निष्कण्डके देशे रूपानर्थः स्वयं कृतः । यदेव राज्ययोग्यसं पौत्रः ओगैनभुपतेः ।
 दौहित्रोऽपि तथैवायं प्राप्नोमिचामहसदः । सैदान्ते सर्वेदाग्रहान्मुषय्यायसमानसाः ।
 गृध्राह्वयिष्ये राज्ये ये मुखाः भन्ति यन्त्रतां । न युक्तैर्मियासकित्वंभयस्य मे विभो ।
 स्वयन्क्षेत्रोत्तमाग्रहः सततं येन प्रप्यते । यदि जायाविधेयं न यथाप्तव गरीपेते ।
 सर्वं विधति वार्थं तत्प्रीतिना मा भव प्रभो । गद्या स्यात्प्रत्यार्थं स्वरचायं स गम्यते ।
 परिर्देशेहन्तः स्वात्मा रक्षणीया यथातथा । इति श्रुत्वा तथेत्युक्ता राजा राजो भियान्मिक्के ।

तदुक्तमवतीत् सर्व्वं खेहमोहवशीकृतः । तेन मार्गपतेः क्रुद्धा भोगिनोव भयावहा ।

अनिष्टं चिन्तयन्त्यासीत् पिष्टपचमतादृता ।

॥१०॥

पुरुषानवधीर्य्यं यत्र नारो प्रभवत्येव जितप्रिया स्वतस्या ।

कुपितेव तदीक्षणादिप्रिया न चिरन्तिष्ठति तत्र राज्यलक्ष्मीः ।

अमुच्चदक्षभाषां तत्पदानुपहस्यतः । मल्लेकाद्वदवद्राज्यं तदायत्तं ततोऽकरोत् ।

सैदेभ्योऽनिष्टमाशङ्क्य त्रस्तो राजा विसृज्य । काकीटद्रुङ्गमार्गेण मार्गशः सवलो ययौ ।

सर्वा कुटुम्बसामग्रीं भाङ्गिलान्तरतो नयन् । गच्छन् दुर्गममार्गेण न स धैर्याऽभ्युज्यत ।

तद्राज्यसिन्धुविपुलः समृद्धा व्यलचि यस्मिन्मृतवाहिनीकः ।

परस्परामात्यविरोधयात्याविद्योभितोऽभूत् स विकीर्णरत्नः ।

॥११॥

साम्रा दैन्यमुद्गारदानविधिना वित्तप्रकर्षक्रियाभेदात्प्रेतनृकर्म सम्यंदलनं सुदुर्लभा विमां ।

इत्यालोच्य विरोधिषु प्रतिदिने वडंत्स्वशक्ते प्रभौ देशत्यागमुपायमेकमुचितं कोऽप्युत्तमेगाहते ।

अयुक्तपचनयिने पश्चात्तापाहतो नृपः । मार्गपत्यादिनाग्नेन क्षते चारमिवान्भूत् ।

मार्गशास्त्रविना राजा सर्व्वसैदाश्विनोऽपि सन् । स्वात्मानं गणयामास यूथभ्रष्टमिव द्विपं ।

मार्गपत्यान्वये जाताः प्रतीक्षाराम्ये च ये । ठक्कुराम्यजयाः कोमाध्यक्षजरा अपरे च ये ।

स्वस्वपक्षोजिता, पूर्व्वं चेऽभवन् विजयोजिताः । नष्टमन्त्रविरोधेन शतेकीयोऽशमिष्यते ।

॥१२॥

तस्मिन् पाते बहिर्बर्षतुषारं प्रसभं नभः । भाग्याधिकोऽयं सर्व्वेभ्यो विमां विच्छेद संशयं ।

हिमानीपातभारेण येऽवसन्नत्र मण्डले । ययुर्निष्कायतां वृत्ता भग्नमाखानाहव ।

प्राक्चेत्पतेदुमं तावद्वियेरन् वृडिताः क्षणान् । पिष्टराभ्यन्तगत्ताष्टाः प्रविष्टाश्च तद्गटाः ।

तेनैकेन विना सर्व्वे हृदयासाददायिना । नागोभवत् सभा राजशय्येणैव कुमुदती ।

तटस्थोभ्यत्यकार्य्येषु सैदभार्याविधेयधीः । विसृज्यवृहदारत्नं निन्द्यलङ्घागमनूपः ।

॥१३॥

स्वराज्यरक्षणचारलक्षणचमशासनः । निन्दन्दात्यं सदैवासीत् प्रियेक्षकतक्षणः ।

निगहानुपहस्ययाः शोक्कोचग्रहतत्पराः । अन्तरङ्गास्त्रियोऽभूवन्न मन्त्री न च सेवकः ।

भोगलोभोजितौचित्या अमी विन्दन्ति साम्प्रतं । तुल्यपुष्कलायासाः सार्व्वमर्थं न च प्रभोः ।

अनायका विनश्यन्ति नश्यन्ति शिशुनायकाः । स्त्रीनायका विनश्यन्ति नश्यन्ति वज्रनायकाः ।

॥१४॥

स्त्रीविधेयं समालोच्य राज्यं तस्य महीपतेः । दति शोषं पठंभोकः शमोकः समहस्यत ।

ध्यायतोमार्गपत्थादींस्तपत्यानयनचमः । शयनीयविमुक्ताङ्गमप्यते स दिवानिमगं ।

तच्चान्तरे स मार्गोभोहोहान्तरसंश्रयः । स्वामिचिन्ताकुलोत्प्रेक्षाचामित्यं व्यसंश्रयत् ।

राजन् पुंरय कोशशे योऽभूत् सर्व्वार्थमाधकः । उत्पाद्योत्सारितः सैर्देहद्वारिषां सुदुःमहं ।

निमग्नगुरवो नान्यमङ्गमिच्छन्ति चक्षताः । अमी परस्परानिद्राः पारदश्च कणाहव ।

हरिचन्दनवद्राजन् सर्व्वेऽप्युपदेो भवान् । किन्तु फोत्कारकारिष्या भोगिन्या वेष्टितोऽश्वि ।

॥ श्रीवरपण्डितकृता ॥

यस्मिन् स्फूर्जद्विपञ्चाला व्यालाः सन्ति परामहाः । निधानमिव तद्राज्यं त्याज्यं कस्य न ससते ।
 प्रदीप्रापि न या सृश्या दृश्यापि भयकारिणी । श्मशानाग्निशिखेवासी सज्जीः सा केन सेव्यते ।
 स मेघाहस्तमस्ततुर्गृहयस्तवासनः । आग्नेरुक्तोऽपि सन्मार्गे न तिष्ठतोव रावणः ।
 मेराख्या ताडकेवाच गोत्कोचामिपमचिथी । पौलस्त्यस्येव ते सर्वनाशार्थं निकटे स्थिता ।।
 तिष्ठन्त्वभ्यन्तरे मेघा यदीष्टा भवदन्तिके । तुल्यकरवीन्देर्भूमिहस्तः साधयाम्यहं ।
 राजद्वेदी न कोऽप्यस्मत्कुलोभृद्भुक्तिवर्जितः । त्वदेककरणः सोऽहं स्थामस्योदास्यवदधे ।
 वयमेव सदाचारा विचारविशरारयः । उन्मार्गं यदि गच्छामः कोऽप्यस्मासु न विद्यसेत् ।
 कल्पान्तमपि जीवित्वा क्त्वपि धनमश्नये । हत्वाप्यरीत्र कोऽथ न भवे भवति सुस्थिरः ।
 नष्टेऽन्यस्मिन् भवांस्त्राता त्वयि नष्टे परोऽस्ति कः । इति खेवं नृपस्योषे बुद्ध्या मार्गपतेर्द्रुतं ।
 स मेघाहरस्तनः कोधाच्छमन्नहिरिवाज्रवोत् । सोऽयं स्थानच्युतस्तत्र स्वजीवनविवर्जितः ।
 मूनमस्रप्रतापेन शृण्वतोवाजपण्डवत् । सीसोभाषा विमुक्तस्य पद्ममाचावश्रेणिणः ।
 भृत्यास्तस्य न तिष्ठन्ति तडागस्येव पक्षिणः । किं करोतु स्थितस्तत्र तत्रत्यैर्विहितादरः ।
 मदीयदाममाचोऽपि तं जेतुं समते युधि । अथवाहं स्वयं यामि तं निष्काशयितुं ततः ।
 स तुल्यैः समं तत्र घटनं कुरुतेऽन्यथा । अयोधे मैददधनः पूर्वमेवोमनुस्मरन् ।
 किं नक्षेत् इतं राष्ट्रं दीपतामानयाम्यहं । अयुक्तोपखे पूर्वै हतदिव्याः परस्परं ।
 अनिष्टं चिन्तयामयेत्तत् कथं सहेने विधिः । तच्छ्रुत्वा नृपतेरपे तदरैकायमानसः ।
 त्वयै शैलतयानं खं भौमद्वाराधिपं ययान् । बाह्यस्तः साधयत्येव कार्यं सद्गतकायणीः ।
 द्रव्यकोटिं ददामोऽग्ने मैन्यमद्ब्रह्मिह्वये । इत्युक्त्वा प्रतिमुकन्तमेधराजानकमथः ।
 द्रुतं निवर्त्तयामास दत्तद्रव्यमपि स्वयं । श्रुत्वा परशुरामाया भद्राः कम्पोरदेशतः ।
 स्तानिष्टमद्वया गन्तुं शशं मेघो यथोचिरे । ऊचुस्तान् प्रति मुष्मामो युष्मान् पाद्येयमयुताः ।
 किमहिमानि तिष्ठध्वं तत्पुं दत्तवेतमाः । तेषु स्ववर्गतिं यासु मेदासोऽयोन्ममभून् ।
 निष्काश्याः सर्वथेनेन तुल्यैकविरोधिणः । अधान्तरे नरेन्द्रस्य तत्तद्भूयादिचिन्तनात् ।
 जाताधिवाधितं कथं येव पशमिशभभवत् । गृगवारमिकाः वेदा नित्युक्तं तादृशं नृपं ।
 माधे विषयराडादिगतान् वस्तुं गृगमजान् । यत्र यथावद्व्याधौ सवेहकटकोत्कटः ।
 पीयमानजनामन्दमुखराएहिरोऽभवत् ।

पक्षीः प्रसार्य परितोऽद्रिषु तदिभागे यथेयवेममकरोत्कटकोनुपपत् ।

तपोदतिष्ठदतिनिष्ठस्वाश्रमां द्राघसनाब्धिदि कुश वरिगसनेपः ।

गिरयोऽलुप्तनास्य सुसदाः धास्वनिमराः । आकाशाः कटकेहिष्ठेदुर्भन्तिव धाधवः ।

श्लेष्टपुष्पमायाः पुष्पाः गिरिद्वाराः युता वलाहसं वलाः सङ्कुम्भाः समायुधः ।

हृष्टिजान् श्वुद्रान्निषाखां च गदाह्वानम् । तांस्तदागतामृष्टा भेदास्ते तुष्टपुष्पं ।

हरास्मान् पीवरानेतान् पोतान्मा हर दुर्वलान् । इतीव वक्तुं भूपग्रे प्रापुस्ते सार्भकामृगाः ।

मिद्धाधुपितमृङ्गस्य वसौणवधदर्शनात् । क्रुद्धाः स्युर्दिवताराजन्मा कृथा मृगयामिमां ।

१११

इत्याद्युक्तोऽपि वज्रशस्त्रवैद्यस्स कलैर्जनेः । शृङ्गारोवाङ्मनामङ्गाच्च व्यर्थोन्मृगयहात् ।

आस्थानमृगगोपेयं नान्यथा क्रियते त्वया । मुनिर्वैश्रवणोऽद्रिस्थानुपमेयाब्रवीदिति ।

साकन्दमाहता हत्वा मृगीस्ता हचिरोचिताः । तद्गर्भनिर्भरां भूमिं सैदायकुन्दशोडिताः ।

श्रद्धप्रस्तदधात् कृत्वा निर्मृगास्तान् गिरींश्चरान् । सायं श्रान्तः संघोषौघाध्वसतीरादिशृङ्गः ।

भया घुषास्य तनया तरुणी च जाया कादम्बरं प्रसरके पश्यथ मीनाः ।

तिष्ठाम्यनृथ सन्देहमिहैव रात्रौ ध्यालेति कोऽपि न्यविशद्यमकिङ्कराभः ।

११२

धानुष्कपुष्कत्रयतावन्निस्तुरङ्गाः पद्मसंधर्कनिरताश्चमृगहोपविष्टाः ।

तद्गाण्डपकहतकुक्कुटमांसमघा यवाद्वाच विदधुर्मधुपानजोर्वा ।

पशुतण्डुलमद्यादि हत्वा वास्तव्यलोकतः । लुब्धास्तत्प्रेरकाः कोऽपि स्वगृहे भरणं श्युः ।

मान्यदागमनं भूयाद्युष्माकं जनपीडया । इत्यादि च^१ श्रियः शृण्वन्नग्नौ विषये नृपः ।

मृगयाव्यवन् रात्रौ धिक् फलं भुज्यते न धैः । मृगापदेशलोकानामेव सा क्रियते स्रुष्टं ।

पशुवच्छतमो बह्ना मृगौघो यत्र साय्यते । मृगया सा विनोदाय यदि गौनिककर्म किं ।

११३

अमस्त्वयं चते सद्ये स्पृहणोयोऽस्ति सादिना । कोऽयं बद्धे मृगे द्वाप्यः शराभ्यासो धनुस्ततां ।

चक्षिष्यैर्मृगया कार्या निरवघट्टणमनात् । नैकान्तव्यसनं युक्तं क्षति सर्वत्र गर्हितं ।

महापद्मसरसोरगिरिगंगाय मृगम्रजान् । आगतोनृपतिस्तद्विःश्रेशानकरोदधात् ।

इत्याद्यनुचितं किञ्चिन्मृगयादूषणं कृतं । विनोक्त्य यद्गवेक्षीतिर्भाविनां मृगयायुषां ।

आखेटिकां नृपः कृत्वा राजधानीं समागतः । अस्त्रास्यमवहदेहे यदृणीगदमभवं ।

११४

केऽप्युच्छृङ्गयादोपाकुपितादेवतास्ततः । अतीशारगदारभास्तत्रैवाथ विनोकिताः ।

केऽपि प्रच्छन्नरात्र्यच्छादैः स्नातव्यकाङ्क्षिणः । व्यथुः किमपि भूपाने तुरङ्गादृतसासनाः ।

केऽपि मन्त्रिवियोगात्यचिन्तामन्तापितात्मजं । रजमाङ्गने तद्गाधेर्निश्चयः कथं चिदभूत् ।

भूपसादृगवस्थः स नवर्षादिवासरे । यथैव सजप्रदेशन्तद्गाधया गृह्णीच्छया ।

तद्दिने गच्छतस्तस्य रात्रौनौकान्तरस्थितेः । जैनवाटविहारापातं सर्पस्तत्रैव पट्टितं ।

११५

तदुर्विमित्तमोशनैय हत्वा तं शायकैर्नृपः । अहरद्भृदयामहं न मरीराडुजं पुनः ।

किमर्थं निर्गतेवापि चिरं त्वं सुकृतं कुरु । इतीवापागतोवायुसुवेगमन् न्यहयत ।

अस्मिन् गते प्रजापीडा भविष्यत्येव मण्डले । अरुण्यत शुषेधोद्यततद्वतरत्वं सरः ।

तत्र सञ्जीवास्त्रे भुक्ता मैदमन्त्रिसमाहृतः । अपुनर्दृशनायेव सर्वेषां दर्शनं ददौ ।

नौकावृद्धस्तत्सुखं सन्त्यः पदिनावधि । उष्कट्याखण्डनायेव श्येनेः पश्चिमं व्यधात् ।

११६

अधैवेमं विनादे नः करोति न पुनः प्रभुः । इत्येव श्येनाः पक्षार्थी मृहीतोपायनं श्युः ।

प्रत्याहृतस्ततो राजा सैदांस्तान् प्रतिमुच्य च । नाहं खल्वेऽस्मि तत्प्रखो देवीं ज्ञातृजं यथात् ।
तत्प्रखपरिचारिणा स्वयं देव्या हृतो नृपः । दिवसेन्दुरिव चीणहृषिं विच्छादयतामगात् ।
कवाटविकटं वचः श्यामगौरं तदाननं । कथुहजानुपादाश्च पीनाः पद्मदलोपमाः ।
सुन्दरं नयनद्वन्द्वं ललाटं भ्रूमनोहरं । तद्गुजा नृपतेः सर्व्वं विवर्णं समपद्यत ।
एकदा सोऽवदद्गुजा तं मेयाहसनं रहः । नाहं जीवामि राज्यार्हान सुताः शिग्रवे मम ।
वद्धे वह्नमखानीयेन पाति मम बालकान् । वरमादमखानीयं युक्तानीयाभिषिच्यतां ।
अथवेयं भवत्कन्या यद्वक्ष्यति करोतु तत् । अर्त्वेति भय धीरस्ते स्वास्यं स्यादिति सोऽवब्रवीत् ।
केवलं सैदहसनोत्तरोध मृगदुःखतः ॥ कुलकं ॥

५३३

अथ राज्यवदत्पित्रे रक्षोमेरमुखादिदं । सन्देहितासुराजायं राज्ये किं क्रियतेऽधुना ।
वरं वह्नमखानीयोद्युवायमभिषिच्यतां । धौवराज्ये च ज्योतेऽयं दौहित्रः स्यात्प्रतामिति ।
दिवादिष्टाच वयन्तो सर्व्वे सूरविनश्र्याः । युवेति मेयाहसनः सकोधसामभक्षेयत् ।
तच्छ्रयः प्राप्तिरंकनपकल्पितद्रव्यमस्ययान् । भौसुलेभ्योददुः सैदा द्विजभक्तिविवर्जिताः ।
प्रभुं द्रष्टुं न यच्छन्ति गच्छन्त्यभ्यन्तरं स्त्रियः । मन्त्रपाठं निषेधन्ति तत्तद्वाहडिकोचितं ।
चिकित्सां वैद्यकौतामनामन्याया रचयन्ति च । तत्रापि मुक्तिकां भोक्तुं रचयन्ति खसमधितां ।
किमप्यनिष्टं कर्मेति कृतमित्यादिवादिनः । वर्षोविषयं पश्यन्तोऽप्यन्तरङ्गा महीपतेः ।
वैद्योगाहडिकयाहं दृष्टकथंति वत्ययन् । तयामूढूयभट्टः स स्तोत्रैश्चकृतार्थनः ।
मुमुषुः श्वेकैः दृष्टः काहः किञ्चिच्च विभो । मण्डोनिवर्त्यतामपादित्युच्ये तावन्हीपतिः ।
हृत्तान्तमक्षिपोद्गृष्टो दिव्यमधैव यात्ययं । इत्युक्त्वा गुग्गुचुः सर्व्वं शाकन्दं सायुलोचनाः ।
धंसहृदवमनः सायु घूर्णयन् दृष्टिमण्डले । तस्यामेव रत्नानां च मुमुषुरभयद्रुपः ।
वर्षं पटितमे कृष्णवस्त्रां मासि माधवे । पक्षाहं दादयाम्नाय राज्ञं कृत्वा दित्रे यथे ।
आकन्दमुखरा रात्रिः सर्व्वं मा जनतायभूत् । प्रार्थनानं समारोप्य च्चवचामरभयुतं ।
सैदाः समेववाः सर्व्वे मित्युः पितृमयाजिरं । श्रोत्रेनभूप्रमये दुःखिता नाभवत् प्रजा ।
तादृशो पादुशो तस्य मरणे घरणोज्जिता । तद्गुहागमि पत्यगच्छे तस्य मन्त्रकवेष्टनं ।
तदन्यतरणं दुर्घ्निकोज्जमं मन्त्रिणोव्यधुः । तदान्नोव्य जनः सर्व्वोदगर्गनात्कषिष्टाशयः ।
गमरं गमरं नृपं मेने निवर्णनिः मधयं । प्रातः प्रातः समामग्य सैदाः सतदिशवधि ।
खवेदाथयमं चकुर्मिश्रिं रुदिते स्वनेः ।

५५०

५५५

५५०

५५५

विहितरतयोद्गृष्टा येन्येमेहाविभगेज्जदजाम्हरणवधयोगानामोनाविनाममदासमाः ।
कतिपयदिनेऽस्मिन् विष्ठा प्रजानि मुष्णन्ति विरघगमभैरव्यदेग्याग्यहादिव कामुकाः ।
देहे भोऽयं रक्षितरचना राजधानी समेयं काशे मेऽयं दुर्वितरपि मे मे गुना मे च यथाः ।
इत्येतातः समपति नृपो पात्रदेवतामकृत्वा त्यक्त्वा सर्व्वं प्रजति मुष्णितः पुष्पपौकभागो ।

सन्नाद्धसुभगं राज्यं ममेदमिति योऽवबोत् । तदीयानाभवत्तस्य स्वदेहान्ते पृथक्स्थिते ।
 इत्थं श्रवाजिरे लोकः श्रयोच नृपसंहतिं । अग्रेकरचनामाचावगिष्टां तत्र संस्थितां ।
 राज्यदानाय राज्ञी सा चेच्छस्यकर्तृकयं । वह्नामखानजं पुत्तं दुःखोदकमतर्कयत् ।
 इति श्रीजैनराजतरङ्गिण्या पण्डितश्रीवरविरचितायां हस्तनगार्हिराज्यवृत्तान्तवर्णनं नाम तृतीयतरङ्गः ।
 इति हस्तनगार्हिराज्यवृत्तान्तवर्णनं ॥

॥ श्रीवरपण्डितकृता तृतीया जैनराजतरङ्गिणी ॥

॥ चतुर्थस्तरङ्गः ॥

हनीयेऽपि सैदास्ते मिथः संमच्य सवरः । अधुर्नैवाद्यानाय राज्यदानाय निश्चयं ।
 प्रतीचाचममालोक्य कालं सैदास्तराकुलाः । राज्याभियेकदानेष्कामकुर्वन्पुत्रसन्तवे ।
 अयं राज्ये व्यधीयन्त तत्सुतं सप्तवार्षिकं । कृत्वा मल्लदमाहाख्यं गौनर्दमिव सुन्दरं ।
 तस्य सिंहासनस्थान्ते स्थापिता वस्तुसन्ततिः । त्यक्त्वा भोजनभामणौ पुण्यं शङ्खोपतत्करः ।
 एतद्राज्ये सदा युद्धं भविता मण्डलान्तरे । दृष्ट्वा शत्रुनविघ्नाः केऽप्युत्तवात्मिकस्थिताः ।
 रौप्यसिंहासने कृत्रो विवभौ वासभूपतिः । दत्तानन्दः पयःपूरैर्जालेन्दुरिव सुन्दरः ।
 सैदाः शुभ्राङ्गकन्यसकुलुमासोदितलिपः । भाविद्रेहश्चोद्गच्छद्रुषिकाद्वावभुः ।
 भ्राता होत्सुनखानोऽस्य कनोयान् रुचिराकृतिः । बभौ वासभूपत्याये शुक्लस्यैव वृहत्सतिः ।
 शोकहर्षान्वितोलोकमृदिने पितृमुत्तयोः । दधौ तमःप्रकाशायां लोकालोकाचलश्रियं ।
 दौर्बिचाभुदये सैदायेरानन्दसुन्दराः । सुगन्धिमकरन्दाद्ये मधौ मधुकरादिव ।
 वाद्यमानोत्सवातोद्यमोद्यमतिरवच्छन्तात् । अकुर्वन्निव वृहत्थं राज्ञास्थाग्नियोदिमः ।
 राजधान्यङ्गने सैदाः परिधानप्रमाधनेः । अतोपयमुत्सवान्तः सर्वं नृपपरिक्रदं ।
 एकस्मिन् कीर्त्तिप्रयेऽन्या दिग्दयाद्वयसुनदयो । तादृशे ददृशे पौरैः स्फूर्जन्त्यादिश्रतावृता ।
 राज्यमस्यसमप्राप्ता तद्गुहे समलक्ष्यत । तत्कन्यादेजितेवाप्ता वक्तुं रिपुपरामर्शं ।
 राज्ञः श्रेयस्कवामभाः प्राप्नुवन्तस्तदन्तिकं । प्रवेगं सेभिरे नामालुठमाः सुकुलादिव ।
 देशसंस्कृतशास्त्रविदल्लतविडम्बताः । गृहे स्त्रीषु बहिः ज्येननीलासु पयसं दधुः ।
 विगुणव्यवहारेषु कुरासारेषु दर्पिषु । दुःसहान्नकदूतेन सेभिरे चामितेषु च ।
 दीःप्रोन्मामिगम्येषु प्रसरन्मत्सरेषु च । विगंगतेषु भेदेषु मप्रज्ञाः श्रेयकायसुः ।
 रितामामपि भेदानां केचिद्रूपास्तमेवकाः । नाम्यतन्दम्परिचयं काकामामिव कौकलाः ।
 दिग्स्थितिः सुघं पापीन् मतीसरधि निदसा । तेषां श्रेयैव भूत्येव श्रमिता चपलाश्रया ।

स्त्रीतगीतोत्सवन्नादा येऽभवन् वृन्दगायनाः । शोकमुक्ताङ्गशब्धे माघे मङ्गलद्वाभवात् ।

अथ प्रथममेवैते गृहीत्वा नवभूपतिं । ब्रह्मनापेक्षितो नात्र वितस्तातटमभ्यगुः ।

स्वपक्ष्यावर्जकास्तत्र प्रष्टुमेष्यान्मनसः । स्वातन्त्र्यापत्तिर्दयान्ताः काम्भीरा नादरं व्यधुः ।

अपुनर्गमनायेव विधाय ब्रह्मनिचयं । एकदा स्त्रीयसंयुक्ता व्यधुः किमपि मन्त्रणं ।

तेषां तत्केवलतया श्रुत्वा पादुष्यमन्त्रणं । काम्भीरिकास्तु मन्त्राय शङ्किता नगरेऽभवन् ।

११

ततः परशुरामाद्यैरुद्दिष्टैः सह तद्दिने । मिलिताः पञ्चग्रन्थोत्पन्नाः सैदा त्रेहमचिन्तयन् ।

जिघांसतामथैतेषां वैजन्त्यावसरेचिन्तां । न भेदमगमन्मन्त्रागुप्तमनुकृतैरिव ।

एकदा तत्सुताभीष्टा मेराख्या मेरहस्तनं । मूर्त्तैव दुर्दशा मेहमगमत्येवब्रीहः ।

रात्रिः कापि क्रिया साध्या त्वर्णमागम्यतो प्रभो । इत्युक्त्वा निष्टमभ्येनं सा निनाय गृहान्तरात् ।

त्रेहस्ते मुख्यवारे स्नानं गन्तव्यमनुपासयः । पिबेत्कोऽपि स खप्रे ययौ देवविमोहितः ।

१२

तावत्स वैदहस्येनाप्याययौ स्वस्यहादुतं । पादोच्छेदोऽस्ति ते त्रेहान्ता पलायनमाह ।

इत्येव पादकटकच्छिन्नोऽप्यादपततुवि । प्रतोल्यां सैदसाद्यश्चुरोत्कीर्णैरजोभिः ।

नैते पुनर्विभक्तौति मुचेवोच्छासमधिपन् । तत्तारखानलेखेन त्वदनर्थादिहेतवे ।

प्रतिनाथ मिथामन्त्रं विधाय छतनिचयाः । आक्रान्तमण्डलाः सैदायुग्मच्छेपविशङ्किताः ।

प्रातर्ध्वान्नात वलस्यादुपायः कोऽपि चिन्तयतां । मियेति बोधिता मन्त्रा ओनराजानकादिभिः ।

१३

हस्तस्य न्ययमेवादा सप्तम्येति समाययुः । सन्धानमृतवात्यलाः समेतानवगन्त तान् ।

अन्तः परशुरामाद्या विविशुः शस्त्रधारिणः । रक्षोद्वारस्तथा तैरित्युकोद्वारेभ्यताजकः ।

मन्त्रे प्रवृत्तिरित्युक्ता सैदमृत्याश्ववारयन् । कुर्वन्ति भोजने लुष्टिं तद्वत्यादति तद्दिना ।

सैदाः सप्तस्तान् स्नान्मृत्यान् स्वसमीपाश्ववारयन् । ओनराजानकलावत्ययान्येनागमदुतं ।

गृहीत्वा राजभृत्योद्यं जिघांसुर्वाटिकान्तरात् । ताजदौवारिकोऽप्ययमाह्वानेनापायगं ।

वभ्रामाभ्यन्तरेऽन्यत्र तन्मतेन जिघांसया ।

१४

वाटिकान्तस्तत्पण्डमण्डपोपरि संस्थिताः । सैदा मन्त्रान्समालोक्ष्य सामह्मादिव तस्थिरे ।

किं न गच्छत देशं स्व प्रतिमुक्ताः किमागताः । इत्यागतास्तान् दृष्ट्वैव सैषे सिंहदिजोऽभ्यधात् ।

मार्गमुक्ताचरोनाप्रस्ततोधामः कथं वयं । अथ वः प्रतिमोक्षामस्मात्पार्थमिति तेऽभ्यधुः ।

वैजन्त्यमेष्य पाथेययाज्जादस्मादुपाजतः । परशुसिंहमहन्तं न्यवधीत् प्रथमं ह्वा ।

चतुष्पण्डपिकाप्रान्ते प्रचरन्त्यतजोचितः । सिंहेऽपि विनष्टकालः शृगालद्वय सोऽपतत् ।

किं त्रेहि त्रेह इत्युक्ता यावद्भीताः समुत्थिताः । तावत् खड्गमहारैषाञ्चमृगैः समेत्य ते ।

निधातः प्रसुरमेदा दारायै सैदहस्तनः । इतो मुष्ट्यायुधस्तप्रहारश्चतुर्विधः ।

तं दृष्ट्वा मेयहसनं समर्थं विद्रुतं द्रुतं । प्राकारारूढमवधीत् कोऽपि क्षिप्रपदद्वयं ।

गदयानीनयाभीममल्लाद्यास्तदन्तिके । चिंमन्तावा हतास्तत्र पुनर्मित्रसमन्विताः ।

वदन्तीहालहालेति रक्तविक्रान्तपाणयः । चेदस्ते तदधोयुक्ताः कृतान्तस्यैव किङ्कराः ।
 गृहेषु गोवधत्तेषां पापभीर्नाभवद्यथा । तथा तच्च घ्नतां सैदात्मद्राणां नाभवदृणा ।
 मृगयान्ते कुरङ्गादीन्निष्काङ्गान् व्यदधुर्यथा । तथा सैदाः कृता मरुः चुट्टेस्त्रिदाटिकान्तरे ।
 द्विपट्टतांशुका नम्रा महाहृष्यनोचिताः । अनायादिव लोकस्य प्रयतुः प्रेक्षणीयतां ।
 केचिद्वैभतखानाया निष्कृष्टच्युरिकास्ततः । तृणं प्राकारमुत्तुङ्गं गृहीत्वाश्वान् पलायिताः ।
 तद्गृष्टा तुमुले जाते वहिस्तदनुजीविना । कस्यापि निश्चयेनाभ्यन्तरे के कृतादिति ।
 भयव्यक्ताभिमानेषु विद्रुतेष्वनुजीविषु । चर्कषं शस्त्रं तन्मथ्यात् कोऽपि नैवाङ्गनान्तरे ।
 मल्लजादात्मजाहतास्तावन्मेषामहमदः । गृह्णादेत्यद्रुतं प्रादादास्कन्दं राजमन्दिरं ।
 प्रतेलीपालकः योऽयं द्वैरीक्ष्ययागतं द्रुतं । राजमार्गान्तरे क्रुद्धो नोरोह्वाहमघातयत् ।
 बद्धाररिपुटां दृष्ट्वा राजधानीं नवीकृतां । ज्ञात्वान्तस्यान् रिपून् प्राप्नुवन् चेभिनामिमदापयत् ।
 न शक्नोत्प्रवृत्तं द्रष्टुं स्वर्गं मद्रचको गतः । शुचेवेति दारधान्या जुञ्जवे ज्वलने वपुः ।
 शौघप्राप्तलसद्भूमसोमयाजानृपत्रियः । ष मां खला भयनीति निःश्वाशोघादवास्फुरन् ।
 अत्रान्तरेऽग्निमलोक्य द्रोमधरो धारितापुधाः । राजधान्यङ्गनं प्रापुर्निर्गता वाटिकान्तरात् ।
 जानराजानकोऽगच्छन् क्रुद्धः केनापि पत्तिना । क्षीरः खड्गप्रहारेण द्विर्वाक्काङ्क्षनेवधोत् ।
 समारुद्धाथ राजाश्वान् सर्वे मद्रसमन्विताः । मुक्तामूलकनागान्ते प्राप्ताः प्रोचुः चर्षं मिथः ।
 वरमन्त्रेव तिष्ठामः सैदेयुङ्गं विदग्धे । स्वत्पावशिष्टैः शूचूणां न श्रेयः परिरिह्यते ।
 व्यजालुटकुः श्रुत्वा तानूचे नयकोविदः । न युद्धसमयेऽस्त्रीह गत्वानेन पया द्रुतं ।
 त्रितस्तापारमासाद्य तिष्ठामः सपरिच्छदाः । तत्रोपायान्निधास्यामो येन नश्यन्त्यमो स्वयं ।
 अभिनन्देति तदार्थं सर्व्यसाहसमालिनः । जुहिलामठमर्गेण विनस्तापारमावदन् ।
 अत्रान्तरेऽन्तरं प्राप्तः क्रुद्धो मेयामहमदः । अवधोह्वतरो ताजपाजकौ दारपालकौ ।
 राजधान्यङ्गनाल्लष्टौ शपचेर्गुल्फदामभिः । अनेध्यमथ्यमग्राद्वै ययतुसो शमेभ्यतां ।
 आजन्मलपणयाम्पोजेत्कोचाजितत्रियौ । प्राणदानचये तस्मिन् गते सर्वस्वदाहतां
 मच्चितं याम्यपोडाभिर्मुञ्चैवत्परवचनैः । तेषां सद्रूपकुल्यादि सर्वै तद्राजसादगतान् ।
 छपणस्य गृहं विशन्ति येऽप्या न वहिः क्रुपुमनो जनाः समन्ते ।
 विसमथ्यगतादव द्विजिह्वा यदि निर्यान्वसुभिः सहैव सर्वं ।
 मिथोः प्रष्टतिमार्थं येनं दत्तं तद्रुहान्तरात् । शतं तष्टुनखारोषामिच्छायेरेव तद्रुतं ।
 गोधूमपिष्टं पूषैकपथ्यात् नाप्तमर्थिभिः । यत्तत्पुण्ड्रियतर्क्षूर्ध्वमपातायितं पयि ।
 अत्रान्तरे गृह्णादाशोऽप्यासिपानोभटोद्धटः । प्राग्वत्सिकामनोलीन्तामदक्षचञ्चिद्वेषया ।
 एदराजानकाघाद्य तावदह्नामघामजं । उन्मुख्य मन्थतात्तुर्गमममर्गेण निर्येतुः ।
 अपे इष्टारिभैर्यस्य पयादपि ऊताशनं । समोपातुं न च स्थातुं गृहमावदवाभवत् ।

१०

११

१२

१३

१४

१५

कृष्टोऽरिष्टाय सोऽयं नोविद्वैरिति तं विदन् । आलिखानः सभाश्यास्य विंशोऽमृगमिवावधीत् ।

महारास्यैव कृष्टोऽयं पाजमहमतस्तथा । रात्र्यर्थमिति सैदाखं चुक्रुः केचनावदन् ।

उपायो बन्धनात् कष्टं चिन्तितस्तस्य योऽपरैः । अपायः प्रयुताश्चाभूद्वै केन विलङ्घ्यते ।

तस्य मीरादयो मृत्याः पापास्तेन प्रचोदिताः । प्रहारविवशं चक्रुः शशकं शवरादिव ।

राजपुत्रबधेऽप्यातविवशं दृष्टपातिनं । अवधीत्याजमहन्नोऽखयन्मिव रातसः ।

भुक्तं किमपि नो राज्यान्निर्दत्तं किमयं हतः । शुचिवारोदि तदृष्ट्वा दृष्टैः पिकरवच्छलात् ।

मा मा यधोरिमं खानं सचिरादन्धनोद्भवं । रुदुस्तच्छुचेर्वयं मरुता कम्पिता लताः ।

केऽमी तु रक्षा दुष्कार्यकराः पुष्कलपातकाः । इत्येव तरवः कम्पमापुर्न्यायुविषङ्गिताः ।

चतुर्विंशतिर्वीर्यान्मात्रा प्राप्स्यिराच्छ्रवः । यद्वद्वान्तिके स्नेहात् कृतोऽन्यक्रियया ततः ।

यवान्मभक्षिणी तस्य जननी विधवा सती । सोबाणदेवी साजीवमवसत्तच्छ्वाजिरे ।

राजसैद्विजानेतान् दृष्टान्त्वोचाम्बहं कथं । इतीव तन्कुधा रक्तः सूर्यलोकात्तरं ययौ ।

परितो राजधान्यास्तान् दृष्ट्वा नम्रान्नहत्तरान् । न श्रेष्ठः केऽपि वस्त्रैकखण्डं दातुं वपादते ।

सरसीरगता भेका अविच्छिन्नरवच्छलात् । साक्रन्दाः सर्वरात्रन्ते तच्छुचेवाभवंलदा ।

ये राजवेग्य विविशुः सुभगाः सुवेगास्त्रक्षुरङ्गसुरधूलिकृतान्धकाराः ।

ते दिविबोढमिविकाष्टतजीर्णवस्त्रा निष्कामिता नृपट्टहात् सुतरकधाराः ।

इत्यं पथितमे वेषं भाष्यपट्टवकारणं । वैशाखस्य चतुर्दश्यां सैदानां विप्रबोऽभवत् ।

जूनं हृष्यन्नात्रा स धृत्यानां तत्र वसुरे । अन्तकः सन्निविष्टोऽभूद्येनैते प्रलयं गताः ।

शामान्यवैगमनि वरं जनिरस्त पुंशं मा मास्तु राजनिषये वज्रदुःखकर्त्री ।

ते श्रेतेऽत्यक्षिरेऽल्पपटैकमध्ये नोमानि राजयुगलं विपुले स्वदेये ।

अथालिखामनेयाद्याः क्रुद्धाः पथादवालगन् । नदीपारगतान् श्रुत्वा द्रोहिणस्तात्रिरोऽधिनः ।

नैवेतुवन्भानुच्छिद्य माद्रैः काश्मीरकैः समं । ज्येष्ठालटकुराद्यास्ते मतं चकुर्विर्गोषया ।

विंशप्रस्थान्तरे सैदाः प्राप्तवन्नाहवाहनाः । तत्तत्पटकुटोषण्डमण्डिताः शिविरं व्यधुः ।

पुरमात्रावशिष्टास्ते सैदा दैधान्निवर्त्तिनः । वाजिवर्मासिम्भूयिष्ठा राज्यलक्ष्मी विभेजिरे ।

येषां वराटिकैकापि नामूत करगता क्वचित् । खर्णरूपकदस्ताद्वैरुषेस्ते वेगमृपिताः ।

तेऽप्यनुद्गतरङ्गेषु सञ्जेतेऽवसुवर्षिषु । अकारिं शस्त्रग्रहणं शिल्पिग्राकटिकैरपि ।

मन्दुरासुन्दरा येऽस्या राज्ञोऽभूवन्महागुणाः । तानाहृष्टाधमायैस्तुङ्गव्या नित्यदुर्वभान् ।

ततोहस्तनराजानकाचैरन्यैश्च संयुताः । पाद्भुजं विदधुः सैदाः काश्मीरिकजिगीषवः ।

ते मेयामत्तनाराचमुखानां यन्त्रणोज्झिताः । खषेवकानां विदधुरधिकारसमर्पणं ।

अत्रान्तरे पारगताष्टकुराद्या महाधियः । सैन्यानां सङ्ग्रहं चक्रुस्ते जालद्वगरान्तरे ।

श्रुत्वेति साहसोदानं नगरे मद्रनिर्भितं । आययुः सर्वरात्रेभ्यो लोकास्ते शस्त्रधारिणः ।

प्रवृत्ते च पुरचोमे पुरे गामे च पत्तने । अत्युत्पन्नजनः सर्वो धावति स्म धृतायुधः ।
 शमालावांगिलीयाद्याः क्षमराज्यगताश्च ये । स्वामार्थं चित्रिकातीरे शिविरं समकल्पयन् ।
 दरद्विचक्रनाकाद्येर्दरङ्गिः सुभटैः समं । वैदूर्यभट्टः स्वामस्यो युद्धसङ्घद्वतां दधौ ।
 नीलाश्लोकं सङ्गृह्य पक्षराजानकादयः । दुग्धायमान्तिके सिन्धोः पारं स्वामार्थमावदन् ।
 सर्वतोधाप्यसम्भारानानीयानीय नाविकैः । प्रवासवेतनं कौशभावात् कामीरिका व्यधुः ।
 कचिष्णुं कचिद्वाचं परदेशहवाच ते । पारावारगताश्चकुर्दो तोर्त्वा पुरद्वये ।
 धनुर्धन्यशरैर्भुक्तैः प्रतितोरं पुरद्वये । पञ्चसप्तमृता युद्धे प्रत्यहं कटकद्वये ।
 खगाद्योपान्त क्षामन्ताः चीरश्रेया गृहेऽभिज्ञताः । नाभावश्रेयाः खानाश्च शूरादारिद्र्यपोडिताः ।
 चौराः कृतप्रमोषाश्च चिरबन्धनयन्त्रिताः । तत्तद्भ्राजविहङ्गाश्च पिशुनाश्च श्वरुचयः ।
 दृताधिकांशाल्कार्थन्यायप्रत्यायनचमाः । एते चान्ये च तदुत्पदंशेऽस्मिन्नुपस्थिते ।
 नैसेतुवन्धनान्नावस्य सर्वामडवराज्यतः । आनीय वामतोरस्था विदधुः स्त्रोपयोगिनोः ।
 देवाभिधः शकुनिको नाविकाधिपतां भजन् । प्रतीर्य नौकायुद्धेन विदधे सुभटचर्यं ।
 वैदा दुष्प्रसस्तीरस्थितान् शकुनिकाववान् । सपोतान् व्यसजन् योद्धुं तत्तन्नन्दपुरस्थितान् ।
 मेयावहाकनामापि पुररक्षाधिकारभाक् । विचार्य चौरांस्तत्कावे दिवान् शूरे न्यरोपयन् ।
 आसमुद्रमठाक्षैननगरानां सङ्घिण्डनं । तस्मिन् स्फुरति घोरानां न भोशैरक्षताभवत् ।
 द्विध्रेषु धेतयन्ध्रेषु तत्तन्नौपुरकादिषु । पूर्वगैरचनेवाभ्युद्गमना मदिरोधिनं ।
 आस्त्रन्दं स्कन्दभवनादामहोपगृह्णाङ्गनं । पञ्चदशमितां वैदाः परिखां समकल्पयन् ।
 द्वारधानीमभीषेपि बहुराजानकान्तिके । तादृशीं परिखामन्यां चकुर्न्निर्ममद्विदे ।
 विहङ्गवेगमुत्तमं कुर्वन्तोऽततद्वनाः । वैदभृत्या भयं शकुः प्रजानो गोपधादिना ।
 विहङ्गमुत्तममुत्तमगृह्णादसमाप्रितः । दिदामठो रुद्रवनवासेऽन्वगतोऽभवत् ।
 अतमिश्रतपास्यामां मद्विहङ्गद्विधः । व्यथीचक्रुर्दृष्ट्वा वैदागावोहत्वा शुभामिव ।
 निःशृष्टप्रधाः सन्नाहममुद्यमो दिने दिने । राजधान्यङ्गने वाक्पातद्वयाः प्राविशन्मदान् ।
 मत्समीनपक्षं युन्दकापस्यवदमानं च । राजानको हयनस्य ददाह स्वगृहं क्रुधा ।
 काकतानीयकन्यायः भैदकाक्षीरधैनयोः । परस्परभयधम्यद्वैत्येधारभयभता ।
 पारावारगता क्षीराक्षीर्णा साहसिनो द्रुताः । हमा तांसांश्चिरस्थिता तीरे दृष्टे न्यरोपयन् ।
 क्षामाया रोहिणि हते तोर्त्वा भैदभट्टद्वये । मुष्टिं पर्वजपानापायकः पञ्चपुराक्षरे ।
 जैनराजानकापाशं शृत्वा तीर्णो भटोद्गताः । उवाचादिषु तत्रैवाद्युपि चं चक्रुश्चरा ।
 तेन वैदा अपि गामे जगमृगो गृहवने । जैनराजानकस्यैव कोपाद्विगमदापयन् ।
 तच्छृत्वा स तदीयस्य वरदे विपयान्तरे । ताजिभट्टस्य वदमे तद्वदविमदापयन् ।
 गृहान् पदातिमाचः स दग्धा लहरमथगः । दुग्धाद्यगादिस्वामस्तान् पलायनवतान् व्यधात् ।

११०

१११

११२

११३

११४

११५

अथ लोहरकोटस्थं श्रीमार्गेण्यहंगिरं । ज्यज्ञालठकुराद्यास्तेष्वेवमित्यं व्यसर्जयन् ।
यत्प्रमादभिया देशात् सकुटुम्बगतो भवान् । स मर्देर्विहितोऽस्माभिर्युक्त्या तदधशाहवः ।
मेयामहमदाद्यैस्तत्पुत्रैरस्मज्जिगोपुभिः । वैतस्तो दक्षिणे वामोभ गोऽस्माभिः समश्रितः ।
जिगीषवोवयं सर्वे कान्तकशोरमण्डलाः । पुरमाचावमिष्टास्ते सैदासिष्ठान्ति वेष्टिताः ।
तद्विलम्बिधं त्यक्त्वा तृणमागम्यतां यतः । प्राप्ते त्वयि जयोऽस्माकं तव स्तु. कीर्त्तिमगदः ।
राजभक्ताश्च शक्ताश्च यूयमेवाच मण्डले । तदनायमनात् कीर्त्तिं मा कार्षीः स्वां कलङ्कितां ।
वद्धे रणादालिषांहे पूर्व्यं मल्लिकजः स्रयान् । राज्यरत्नां व्यधादत्र धया मार्गेणमगदः ।
तद्वप्राणं त्वया रच्यं तृणमागव्य साम्प्रतं । अन्ययास्य शिशोराज्ये स्थापयन्ति न सैदजाः ।
इति खेखं विचार्याशु खदेशोत्कण्ठिताशयः । तृणं पणित्वमार्गेण स मार्गेपतिगमयौ ।
प्राप्ते तस्मिन् दिनेदिनैः कुलशीतपुरान्तरं । चक्रयुः शिविरे सैदाः प्रदीपादव वायुना ।
अथ सप्तम्य सैदास्तो भवात् सन्धातुमिच्छवः । इत्थं शिखरद वार्दोस्त्रिहस्मान् व्यसर्जयन् ।
प्रधानपुरुषास्मान् कृतसैदवधाः कथं । भवन्तेऽव कुर्वन्ति कार्यैकविगर्हितं ।
दैवाद्यदि मृतोभूत्समुत्तस्तत्पदे कृतः । कस्य किं वो हतं येन सर्वं हेदार्थमुद्यताः ।
न सर्वे द्रोहिणः सन्ति धूर्त्यं कामोरिका जनाः । वैदेशिकैर्हतायैस्ते दिवास्ताम्रः प्रपश्यत ।
अथवा परदेमान्तासिद्धिमाय सपरिच्छदान् । यूयमेवाच देशे स मुख्या मन्त्रिषु पूर्व्ववत् ।
या यस्य पदवी पूर्व्वमाधीतु या तस्य तिष्ठतु । शंभूय सर्वे भुञ्जामो नास्माकं विग्रहे ग्रहः ।
मरणं नियतं जन्तार्थैव विधिकल्पितं । तथैवावश्यमाधीतु के निवर्त्तयितुं चमाः ।
इति खेखार्थमासौच्य मार्गेणद्या महत्तमाः । यवनाचरसंवद्भूमिति खेखं व्यसर्जयन् ।
रचारक्षं नृपछादयचितो न दुराग्रया । किमर्थं स हतो राजपुत्रो वदामखानजः ।
नेरोलोहादिवधतः कस्याश्चोषा भवलिह । तत्राप्यस्य शिशोराजः सर्वः शोभोविसुष्ठितः ।
लौहोषा घटिकैवैका द्वारि तिष्ठति भूपतेः । सैदैः शिष्टाहमेवेति ब्रुवन्तोऽव ध्वनिच्छयान् ।
गच्छन्त्वनिष्टा मद्रास्ते वहिर्युक्ता निवारिताः । सन्तोषपट्या शिष्टोऽयं पैतामहे पदे ।
इत्यादि श्रुत्वा सैदैस्तु समाह्वतोऽप्यनागतः । तदर्थं व्यसृजद्वृत्तं स च प्राप्नोऽन्नतोदिदं ।
स्थापयन्तु धनं कोशे यद्वृत्तं वासभूपतेः । शर्वं त्यजन्तु मन्त्रादौ तिष्ठन्तु भयवर्जिताः ।
अत्रत्या एव कुर्वन्तु राज्यकार्यणि पूर्व्ववत् । किञ्चिन्नश्यति नादेशे दायः शान्तिं व्रजन्ति च ।
यद्गतं गतमेवाच मृता जीवन्ति भो पुनः । अन्यान्यमुद्धिर्भैरव आतामन्यहतादघात ।
इत्यादि युक्तमुक्तं तदाकथं श्रुत्वा मदोद्धताः । सैदास्तदुक्तिव्रजितक्रोधदग्धादवाभवन् ।
नृपः कोशश्च शस्त्रश्च युद्धदक्षास्तथा भटाः । सर्वमित्यस्त्रदायत्तं किं कुर्वन्ति विरोधिनः ।
इति हेमतखानोक्ता युद्धसत्तद्बुद्धयः । अमूर्खं हतोयोगोः कैरवाः पाण्डोस्त्रिव ।
अथैकदा सैफदारजोनराजानकादयः । पुरे नोषेतुमुत्तीर्थ्य सैदयुद्धार्थमाययुः ।

११०

१११

११२

११३

११४

११५

उपायैः सर्वदा जेषास्समयो न रणस्य वः । इति मार्गपतेर्वाङ्म नागृहंसी रणोद्यताः ।
 दावोदनामा मार्गेणपुत्रो धामाकरोद्भूतः । प्रतीक्षारादिभिर्धुक्ता नगरान्तरमासदत् ।
 समुद्रमठमार्गेण प्रविष्टा पृतनाथ सा । प्रापक्षोष्टविहारान्तं कर्तुं सैदमटचयं ।
 १००
 रणं सन्त्यज्य लोम्बाद्यायेत्ये लुब्धा महाभटाः । सर्वस्वहरणव्याप्य सभुवनंगरान्तरे ।
 लोम्बाद्याः सुभटाद्यान्ते घ्नन्तोऽन्योन्यमुदायुधाः । प्रषिद्धपौरवैरभ्यो भाण्डागाराद्यनुष्ठयन् ।
 भूमौ निखन्य यत्प्रसं पौरैर्गुप्तं गृहे धनं । चित्रा प्रतिपदं ऋदुर्नतिं तत्तैरिकापितं ।
 मद्राहते भटे दृष्ट्वा सैदा दिक्पतितं गिरः । नाद्यास्माकं जयोऽस्तीति तृणै जग्मुर्यथागतं ।
 अथ सैदचमूः श्रुत्वा तात्प्रविष्टान्पुरान्तरे । अये जगाम युद्धाय सायकायुधवर्षिणे ।
 १०१
 अयागतं पद्मभटं हत्वा स्वर्णविरान्तरे । तद्भक्तचित्तकं चक्रुः सैदाः स्वायुधसिद्धये ।
 आलिखानः स तत्रस्वच्छसः श्रुत्वागतां चमू । लब्धभद्रविहारोऽग्निं मार्गरोधार्थमापयत् ।
 ज्वालाजटाकुले मार्गे प्राप्नो दावोदमर्गिणः । सहोषनप्रतीहारः स बीरोरणमपहोत् ।
 सेतुसङ्कटमार्गेण पतितः परिखान्तरं । स मार्गपतिदावेदो युधन् प्राणैर्युज्यत ।
 तत्राह्नदप्रतीहारमुख्या बीरा रणाङ्गने । ययुः शौर्यं दर्शयन्तो दिव्यस्त्रीसुखमागितां ।
 १०२
 हृपं तस्य मृतस्त्रापि स्रुत्वा पौराङ्गनाः पुरे । वदन्ति नैव पश्यामस्तादृशं सुभगं कवित् ।
 सुहृदो मानुषो योयो नायं तन्नोयते दिवं । इतीव देवताभिः किं मृतं तत्र न्यधीयत ।
 तावैद्धमतखानाथैः पद्यादन्वपथागतैः । विदधे खानगाहाये तत्तत्सुभटसंचयः ।
 भूताविष्टैरिव प्राप्तविजयैरुद्धतायुधैः । रणप्रलागताः पौरास्तद्दिने कोपितैर्हताः ।
 किमन्यत्परदेशोया दूता विप्रग्रहे स्थिताः । एते मद्रा इति प्रेक्षा लोभाद्विधा निपातिताः ।
 विमुच्य बन्धनस्थान् खान् युध्यसैर्भटैः सह । स सैकडामरः पौरान् सैदाद्योत्फुल्लकान् व्यधात् ।
 १०३
 अस्मदैरिहितः सोऽयमिति सैदमटारुपा । जङ्गमैरुहस्थितं वैद्यपण्डितं यजेतथरं ।
 अत्यन्तानुचितं सैदायकृत्यत्तस्य मस्तक । कृत्वा चन्दनलिप्ताङ्गं न्यधूराजपयान्तरे ।
 प्रविष्टाराचसाः केऽपि तद्दिने ते पुरान्तरे । अविचार्यं चयं चक्रुः सर्वेषां यत्कपोऽग्निताः ।
 तस्य चन्दनलिप्ताङ्गं मस्तकं वोच्य नागराः । न के निन्दां बधुः सैददुष्कर्मोपकर्मनिश्चयात् ।
 १०४
 आमल्लेकपुराक्षोष्टविहारान्तं पुरान्तरे । शवा हन्तमण्डाल्य हवास्त्रिहिताः पथि ।
 आसन् येपु वपूषि हलमयनन्यलोपधमोद्गतसर्वात्कथं सुखावमर्शविलसच्छूङ्गारभाराण्यलं ।
 नम्रास्तो भुवि काककुक्कुरवकैः सम्भविता ललिता मेदिमांसवस्त्रावमर्तुकर्मिलसन्निपन्दुर्गन्धिनः ।
 जघेन तावन्मात्रेण तुष्टाः सैदाः परस्परं । विप्राप्रस्थान्तरे चक्रुर्वाद्यैस्तो विजयोत्थवं ।
 हतावशिष्टाश्चष्टांस्तद्दिने चलितान् वङ्गन् । पद्यासैदलग्न्यन्त सर्वस्वहरणं भवेत् ।
 किन्तु प्राक् लुठिता देवा ज्वलिताः केऽपि देशगाः । तां बुद्धिं विजयायैषामदासन् कुपिताः कथं ।
 १०५
 अर्धपूर्विकया याततरङ्गटभरासहः । सैधेतुवन्धुचोष्ट तावच्छीनगरान्तरे ।

सन्नाहभारमग्राज्ञाः सेतुभङ्गात्परिच्युताः । यतसद्वादिने तस्मिन् वितस्तायां विपेदिरे ।

नूनं सा शारदा देवो वितस्तारूपधारिणी । तदधर्मकुधा यामं विदधे कटकद्वये ।

प्रेचागताहताः पौरादिति निन्दानिष्ठस्ये । तत्त्वणोत्तञ्जशिरयां सैदेरागिः कृतोऽयतः ।

तत्तत्कीर्णपित्तमुखैस्तेर्वितस्तातटान्तरात् । काष्ठमेकं न्यधुः सैदा भौद्यै दीपघरोपमं ।

वितस्तायां शवाः केचित् सलिलोच्छूनविग्रहाः । त्रिसुखिखगन्धाद्या महापद्मघरोन्तरे ।

अचान्तरे समानीयावशिष्टान्तरितोभटान् । काग्रीरिकाः पुनश्चकुः पूर्ववत् सैन्यमयं ।

श्रीज्यहान्निरन्यमानसैफडामरकादयः । मुखान् सैदान् पुनर्जैतुं रणोपायं व्यचिन्तयन् ।

सैफडामरः प्राप्तभिद्वदिशपदस्ततः । उच्चावचेषु व्यभजद्विषयान् सन्नविंशतिं ।

काठागता लसत्पावोस्तीक्ष्णाय सफवीकृताः । धनेपवय योधायाघटंस्तेषु दिने दिने ।

क्षुब्धैतस्तोरदयजयघटनारभ्यन्तेषु युध्यत्कुथदोरेक्षणप्रचुरपुरजनस्नानसंकान्तगौर्यैः ।

धावत्सन्नाहिताशोक्तदुसुभटघटाघातजाताश्रित्यै चकुः कोधात् पुनस्ते प्रवरपुरवरे युद्धमत्युद्धतं तत् ।

पामदुन्दुभिवाद्यानां ध्वनिः सर्व्वक्षदा श्रुतः । पूर्व्वं राजयते पद्यात् सैदकाग्रीरसैन्ययोः ।

श्रवतोषां जलार्थं याः पारावारपुराङ्गनाः । यन्तेषुभिर्विदोषोपज्ञावङ्गलज विपेदिरे ।

स नासोद्विषेयव चित्रा वीराः पतत्रिभिः । विद्धा समुर्व्वतोराज नीताः खल्वहमप्रति ।

वज्रिदानस्फुरणोधधंशाराद्यैरुपद्रवैः । एकमेकं दिनं तत्रानेहसामूहयावहं ।

अस्त्रीलावापिनोऽन्योन्यं रङ्गलोहाटनोद्यताः । तटद्वये भटाः फूरा अवाच्यमपि तेऽमुषन् ।

राजसैद्धिग्रेहरोहत्यापादिवादिनः । मिथोगालीं वदन्तस्ते किं नावाच्यं वभापिरे ।

प्राप्ता दौलतवीहाद्याः कष्टवाटादिदेशतः । मिष्टाः सल्लण्डंशाय गादिभङ्गनृपात्मजाः ।

पञ्चगङ्गरजाः केचित् सिन्धुपत्यन्वयोदिताः । खगसिच्छास्तयान्येऽपि बहुषुः सर्व्वतो दिशः ।

काग्रीरिकाः खभेदेन वलप्राप्ता तथापरे । ययुस्तासविस्त्रचलमज्ञातान्यान्यनिश्चयाः ।

अचान्तरे ममस्युक्ता सार्धं दीप्तोदभूत् स्फुटं । उदीच्या दक्षिणं धाता प्रज्वलदङ्गमस्तका ।

दृष्ट्वा तामहुतां सर्व्वे सैन्ययोहभयोरपि । सङ्ग्रामाशङ्कितानिष्ठावभ्रुवभयविजलाः ।

अचान्तरे सैदसैवैः प्रेरितोदेशलक्षया । तत्तारखानोव्यघटजौहृत्कं पुष्कलं बलं ।

प्राप्ताः शल्लगलखानं तुह्यक्तास्ते सुदुष्कराः । हभभोडनरावाद्यैः प्रालयेः शलभादव ।

कालीधारापदेशेन काली भगवती कुधा । यथात्तद्वचस नूनं यतीदेशहितेच्छया ।

आदामखानजलसै विद्वज्य इति चोदितः । निवर्त्यं तं तुह्यः स खान्तिके समरचत ।

तदीयायपदार्थेषुप्राप्ता तद्देशवासिभिः । अनन्यसुदभां प्राप्य शिवं वैश्रवणायितं ।

अथ काग्रीरिकाः श्रुत्वा तदर्थं साद्यवादनं । चक्रार्थेनाभवन् सैदा विच्छायवदनाः श्रुते ।

गतावशिष्टा दुर्निष्ठदुष्टतत्कटकान्तरात् । सहस्रदितधी तत्र शवानां निहिताभवत् ।

विगुह्यपार्ष्णिदण्यकभयाः प्राप्तबलोद्धताः । काग्रीरिका सतश्चक्रूरणर्थं दृष्टमानसाः ।

मध्ये सधैर्यास्त्रिभुक्तु मार्गेणाथाः पुरान्तरे । राजानकाद्या मद्राश्च खामस्या यान्तु दिग्दयं ।
 एकतसेज्जिताः सर्वे नश्यन्त्यस्यवलाः पुनः । इत्येवमतनिष्ठास्ते समन्वय कृतनिश्चयाः ।
 खामार्थमादिश्लोकां स्वप्रदेशादुपव्यधः । नावा सिन्धुं प्रतीर्याथ जैनराजानकोद्रुतं ।
 खामस्यान्पञ्चषान् हला पलायनपरान् व्यधात् । वस्त्रवाजितनुवादि हला सैदवलान्तरात् ।
 काश्मीरिकाव्याभ्यन्तु प्रयाताः प्रतिवासरं । किमन्यत् स्फुटमेवाङ्गि येऽवसन् सैदसन्निधौ ।
 निर्लेज्जाले व्यलक्ष्यन्त काश्मीरिकवचान्तरे । इतोयाति ततश्चैति लोकाविगतयन्त्रणः ।
 वासे राजनि मन्दाज्ञे कोऽप्यजृम्भत विश्वः । गृहेषु लुण्ठयमानेषु विटैर्बिहितपेटकैः ।
 निरुद्धमार्गसञ्चारेदेशोभूङ्गयविह्वलः । मासद्वये व्यतीतेऽपि पारावाररणोद्यमैः ।
 जिगीषां नात्यजंस्तत्र सैदाः काश्मीरिकाश्चपि । पूर्वमङ्कुरितः सैदवधे पल्लवितः क्रमात् ।
 परस्परं वैरतरुस्तदागाच्छतशाखतां । दक्षिणे राजकोशादि वामे सेनाद्यवेक्ष्य च ।
 बलद्वयेऽपि विजयः सन्दिग्धः प्रत्यभादिभ्यः । पुंसां निरुद्धे सञ्चारे नावा मल्लस्तद्वये ।
 स्त्रियश्च तदाकुर्वन् पारावारगतागतं । पारानेत्य विटैर्लुम्बिमुंषि पथिकम्रेज ।
 अधिष्ठानादिदेशेषु मार्गः प्रचलितोऽभवत् । पारावारगतान् कांश्चिदप्येवावच्छेदनीयतान् ।
 निरुद्धः प्रत्यहं दिवाः क्रोधाच्छूलैर्भ्यरोपयन् । अवोचन्नेकदा सैदा भटाः काश्मीरमन्त्रिणः ।
 आयान्तु यदि शक्तिर्नैवायुध्यन्तु पुनरप्यलं । सोमा वा दीयतां तावत् प्रतीचामो रणं प्रति ।
 नित्यं जनवधे लोका उद्दिग्धाः शरवर्षणैः । भजतां विभवं सोऽव विधिर्व्यधेयं प्रयच्छति ।
 निग्रन्थेति पुरप्रान्ते सीमार्थं वामपार्श्वगैः । चिह्नितुः सन्धितां रज्जुं तूष्णं सैदभटास्तदात् ।
 तितीर्षुर्वैरिणो ज्ञात्वा सैदाः काष्ठीवतस्ततः । न्यधुर्धनराजानकादीन् खामार्थमाकुलाः ।
 द्विजेषु सेतुयन्त्रेषु सैदैर्लैः पुरकादिषु । नगरौ दुर्गभां दुर्गंतुष्यां चक्रुर्दिवङ्गयात् ।
 अथ काश्मीरिकाः प्रोचुः सैदांस्तीरान्तकलितान् । नैसेतुयन्त्ररज्जुर्व्येद्वत्किञ्चिन्नोभयेन नः ।
 पुरमावावशिष्टमादुत्तिष्ठ ध्वं कियधिरं । पर्याप्तं भुज्यते धान्यं किं कुरुष्वं पुनः पुरे ।
 श्रुत्वेति सैदास्त्रास्तारमूचुरित्यं स्वधैकैः । अस्मावावदुभवाप्ता न चलामो भयादितः ।
 का जुगुप्सा तुरक्येषु स्वर्धमांसभुजे वयं । यावत् पुंशुगोभांसपर्याप्तिस्तदास्थते ।
 पुनर्दोह्यन्तेऽस्मान् कः शकरोरुं स्वदन्तरात् । श्रुत्वेत्युत्पलकाक्षीरे व्यसालमक्षिकादयः ।
 एकपमिलिताः सर्वे चक्रुः समन्वय मितियं । सेनं स्यामविभागेन विभज्य पथिभिस्त्रिभिः ।
 उत्तीर्य धामः शीर्षेणैः सैदाः फटकभेदतः । अन्यथैकैव सद्यद्वा दुर्जयः सैदपचगाः ।
 रयतसेज्जिताः स्वान् गेयामोऽल्पयस्त्राममृन् । अस्माकं प्रथमं सर्वं न विलम्बोऽपुनोचितः ।
 श्रुत्वेति मद्रंधयुक्ता जैनराजानकादयः । गत्युर्ध्वा नोजयो वेति घुह्यमयहतां दधुः ।
 अथैकं मतमाश्रित्य खामस्याः धैर्यनायकाः । पुनरुत्पलचक्रस्यानात्तीनां पथं तमासदन् ।
 प्रोक्तमहादयोऽलवशिकाख्यभेदमतः । नैमिषीर्णाष्टतोऽष्टादः शोकोकान् स्वभटान् व्यधुः ।

२२५

२२०

२२५

२२०

२२५

२२०

दृष्ट्वा धैर्यं द्विजस्यापि रणयिसरतः क्षणात् । गङ्गादयोभटाः सर्वे शशंसुर्वीरमानिनः ।

१४१

अन्यान्यप्रवृत्तिर्भोग्निदिति काशीरिकाभटाः । पञ्चशाखान्यधुर्युभिर्न हर्तुं निजपरभ्रमं ।

सैफडारदिवोरेंयु शक्यः करगा वभुः । निर्गतास्तान् रिपून् हन्तुं मूर्त्तिमत्यद्वान्तरात् ।

तानुत्तीर्णन्समाकर्ण्य सैदाशकितमानसाः । द्वाग्निसं व्यष्टजंस्त्र्यं प्रागजयोद्धतमानसं ।

सम्प्राप्तोऽभिवनायुधमिथन्तीराध्वना व्रजन् । गिरिशृङ्गगतैर्दृष्टसैः शिलाभिरवार्यन् ।

तक्षिलावर्षणस्तुरङ्गात्पतितः चितौ । पदातिः स चक्रन् छच्छाक्षिणीर्षोरण्यसङ्घातः ।

१४२

तदीयं क्षुरगं वद्वखङ्गं सन्नाहभृषितं । काशीरिकाः करगतं मूर्त्तिं जयमिवावदन् ।

तं पराभूतमालोक्य तद्युद्धार्थं भटान्वितान् । सैदाः पिरजखानादीन् रात्रावेव व्यसर्जयन् ।

दुग्धाश्रमागतामेयाभकिराद्याश्च तत्त्वणात् । वर्षीघादत्र गर्जन्तः प्रापुः पूषामठान्तिकं ।

तावन्मद्रप्रतीहारडामराद्यामहाभटाः । सन्नद्धाः सुमनोवाटप्रदेशान् समावदन् ।

सैदखानादयः सैदहोस्तुनादिषमन्विताः । सैदानां सुभटाद्यान्वे प्रापुस्तत्रैव ते प्रगे ।

१४३

करवालाः स्फुरज्ज्वाला वभुः श्यामलकान्तयः । भूपीडनादिव ग्यालाः पातालविवरोद्गताः ।

अथोदतिष्ठन्मुल, समरः सैन्ययोर्दयोः । सखङ्गफलकसुद्रमद्रयूहसुदुसुहः ।

भोवीरास्ममेयञ्च युध्यत मुदा मा यात पयादसो जेतारो यदि तद्भरन्ति सकलं सैदाः कुधा निर्धृणाः ।

प्रातश्चेद्विजयः सुखं स्वविभवात् स्वर्गेऽपि तथेभूता युद्धादाविति मद्रपः सपरशुः काशीरिकाप्रवीत् ।

पूर्वैः पिवैजखानेऽपि तिर्थेया रणगर्वितः । तं पिरजप्रतीहारो रामोराममिवाभ्यगात् ।

जनमिञ्चतया युद्धे स्फुरन्तं बोध्य तं द्रुतं । स्वभटान् प्रैरयन्मद्रास्तचुरङ्गसुरच्छिदे ।

१४४

खङ्गकृतसुराशोद्यतमुत्तिनष्टरणक्रियं । गङ्गायाः प्राहरन्सर्वैः शक्या शक्तिमन्वितं ।

तद्भृत्याः ग्राहिभङ्गीया भ्रमरादिव सारवाः । ददग्ः कटकं कुङ्गाः स्फुरन्तः खङ्गकण्टकैः ।

पतितं समुखं दृष्ट्वा तं काशीरारणाङ्गने । जयोऽद्य वृत्ततेऽस्माकमित्युक्तोत्साहमादधुः ।

व्याहन्यमानाः काशीरैः भटैर्मद्रसमन्वितैः । भृत्याले ग्राहिभङ्गीयाः कृत्यं सत्वेचितं दधुः ।

रहि तिष्ठन् युध्यन् क्व गच्छेधुना मम । इत्यन्योन्यं भटान्त्रातर्जयन् रणगर्वितैः ।

१४५

काशीरपृष्ठगः सूर्यः खङ्गान्तमतिविम्बितः । जयोऽद्य युद्धाखिलेव वक्तुं व्योमोऽवतोर्णवान् ।

अहम्पूर्विकया सर्वे ते वीरभ्रमरास्तदा । रणोद्याने स्फुटश्चेत्पर्यङ्कसुमलम्पदाः ।

तद्रणान्नरङ्गान्तःसङ्गतास्ते भटानटाः । लङ्कदद्विभङ्गाद्या नात्यभङ्गिमदभयन् ।

ज्यहाङ्गिराद्यास्तद्भृत्याः प्रविष्टाः समुखे रणे । विधाय युद्धं सन्नद्धावीरवृत्त्या विचक्रिरे ।

ववर्ध शरधाराभिः ससैन्यकटकासुदः । स्फुरच्छतद्विज्योतिर्युक्तोगभीरगर्जितः ।

१४६

सैदेधु भाकरस्तत्र समुखस्वविभाकरः । शौर्यशेभाकरः प्रापदधे भाः करवालभृत् ।

लङ्कचक्रतुरङ्गस्योरणरङ्गान्तरे स्फुरन् । सोऽङ्गहारसमापङ्गेनात्यभङ्गिमदभयन् ।

प्रहारविचित्रं सर्वे मिलित्वापि रणान्तरे । श्रेष्ठस्त्राहितायस्यं चिरात् पातयितुं चितौ ।

दिवान् एता भटानीरो वीचितः साध्यविक्रमः । अभजदीरग्यां स रक्तसन्दातरच्छदा ।
 येषां प्राणपरित्यागे निर्णयं वप्रतामपि । रणयोऽप्येच्छणेपेक्षा नास्ति किनैः पशूपमैः ।
 सैदहोसनमुख्याये काश्मीरास्त्रैदपचगाः । भास्वरादीन् हताम् दृष्ट्वा रणं त्यक्त्वा पलायिताः ।
 ततः काश्मीरसेनान्या वात्ययेव तटद्गमाः । भग्नास्त्रावीडनिःसृता मृत्याः शवाद्वाहताः ।
 न खल्वी न हयारोहो न चापी न च शक्तिमान् । व्याहृत्य मेचितुं कश्चिन्नाशकद्विद्रुताम् वलात् ।
 दृष्टलुण्ठितविध्वस्तास्त्रमस्तास्त्रो विरोधिनः । दृष्टाकूटानपि प्लव्णः प्रापुस्ते नगरान्तरं ।
 आसमुद्रमठात्पूर्वाधिष्ठानान्तं निरम्बराः । मार्गेष्विन्धनगण्डौघाद्वासन्निहिताः शवाः ।
 केचित् कुल्यान्तरे भग्ना भग्नाः केऽपि रणान्तरे । केचित् प्रमुचितानग्नाभयोद्दिग्मादिशोऽचलन् ।
 तद्दीरावयवैः कृत्तैः पूरिता विपुलैर्मही । तद्वासायं प्रवृत्तस्य मृत्योरिव महानसः ।

ये सुन्दराविपुलभोगपुरन्दराभासैर्नरैश्च विभवप्रथितप्रपञ्चाः ।

नग्नान् विनोक्त्य भुवि तान् धृतदुष्टगन्धान् कक्षापि शम्यति न देहभवेऽभिमानः ।

वरं भरणमेवास्तु रणे स्वर्गमुखप्रदं । न सदेऽद्यतनस्त्रामिट्टितयाज्जाकदर्थनाः ।
 इत्युक्त्वा प्रविशन् युद्धे धीराश्वस्योऽप्यकातरः । हभेभमेरः श्लेषेण स ह्याद्यमरणोऽभवत् ।
 अन्यान् प्रवर्त्तितान् दृष्ट्वापीडितायास्तवैरिणः । पलायनेच्छा नैवाभूद्युगुक्षोर्व्यस्य मानवे ।
 द्विद्वाङ्गलिकरोऽप्यथमारुह्य स्वसभान्वितः । अकरोत् छणमात्रं यः शस्त्रप्रहरणं रणे ।
 स्यामस्थितः पुरस्यान्तं स राजानकदस्सनः । इतस्ते राजभेराद्यैर्मारीरुकुल्यातटान्तगः ।
 प्रच्छिन्नाङ्गुलिहस्तेन सममस्य शिरोभटेः । मोला न्यर्दात्रै हर्षार्थं मार्गशादिसभान्तरे ।
 किमाकारनिकारेण कुर्वन्त्वखान्यसत्क्रियां । इत्युक्त्वा सैव मार्गशः शवमुक्तिमकारयत् ।

योऽभूच्चिरं नृपगृहेऽखिलमन्त्रिवर्योऽधूर्यः । यदेषु विभवोचितदानमानः ।

शोच्यां दशमितरवत् स गतः किलान्ते धिग्वासनां भविषु शम्यति या नभोगैः ।

य चेत्प्राप्तलीकारलिङ्गे स सदने शमी । सर्वामन्त्रिगणस्य भवेत्पादुपरोन किं ।
 पुनर्विभवलोभेन सैदपचं समाश्रयन् । आगामिकल्पनेग्राधिकारितां प्रार्थयन्निजां ।
 अज्ञातदैववृत्तान्तोययौ लोकेषु हास्यतां । अथवा नाशकाचे स्यादुद्विः कुपयगमिनो ।

कुर्वन्ति ये परशरीरनिकारमाजौ दर्पान्बलोचनयुगाः । स्वविचारवाह्याः ।

ते प्राप्नुवन्ति वधमाशु तथा यथासौ लोकावदन्ति नरकोचितरण मर्त्यैः ।

धिग्धिग्धैरभतखानन्तं वीरमन्योऽपि धोरणात् । निर्गत्य सभयः प्राग् फलुवाविपयान्तरं ।
 त्यक्तोत्तुङ्गतरङ्गः स निःश्वसितकौञ्जितः । तत्र प्राकृतवेगेन जुगोप स्वं भयादटन् ।
 क्रुद्धैर्देवादमोगैश्च वधात् मार्गपतेर्महैः । स धैर्यव दान्यन्तैर्तोऽप्याचशिशोऽभवत् ।
 ह्निन्नान्तमाह्वन्तस्याशु निन्दुर्मन्युनिवृत्तये । मृतमार्गेषु पक्षेण शशाविक्रतां भटाः ।
 य चेत् पलायितः धैर्यविरं प्राप्नुयाद्यिमि । तदन्तर्ज्योतिरसा स्यात् सुसुद्धिः पापिनां कुतः ।

तद्भृत्यैर्लुप्तितादेशोगोवधोयत्परे कृतः । जाने स्रव्यापराधेन प्राज्ञासि तादृशं दग्धं ।
 दौहित्रोऽपि महीभर्तुर्जातो वीरकुलादपि । तत्पायेनाभवत्तस्य चित्तं वीररसोऽग्नितं ।
 विप्राराजसुताः सैदाः कागमोरा अपरेऽपि ये । सहस्रसङ्ख्याः समरे तद्दिने प्रलयं ययुः ।
 निह्नानो कसुभटसमूहान्तरलचितान् । भूमिदाहाय निष्कण्टं नाभूत् कस्यापि पौरुषं ।
 ये सर्वचङ्गाः पीनाङ्गा भोगैर्मण्डलवर्हिताः । याताघर्भात्यदुर्गन्धास्त यत्रायसमोज्यतां ।
 रक्ताक्तकर्तरीयकिमुद्गरद्रुघनादिभिः । शास्त्रलिङ्गमवत् पुष्पैर्बभूवुर्दुग्गतामटाः ।

११५

स्रवा रुद्रविहाराग्निदाहं सैदकृतं क्रुधा । अलाभपुरदाहाय मार्गपोऽग्निमदापयत् ।
 प्वालाजालकरालोऽभावग्रिब्ब्येग्रासदारुणः । अलाभदीननगरं दग्धारण्यमिवाकरोत् ।
 श्रीमसैदहमादानखानगाहोदितानवः । राजप्रजापचारोत्पत्यतक्रोधाग्निरिवाद्युतत् ।
 हतेषु भाकराद्येषु पलाय्यान्तेषु यात्स्वपि । विदधुर्नगरे लुण्ठितं तद्भृत्याः स्वपादयः ।
 आसन् जन्मदरिद्रा ये ते महाकालमाययुः । सदैवाद्यादरिद्रत्वमुत्पन्नापञ्चे तदा ।
 केचिच्चत्वात्विचिन्मनोयत्र कुचापि तिष्ठतः । प्रीतिं प्राप्तेतदीयार्थैर्ययुः कापालिकाद्वय ।
 विरुद्धसञ्चयापूर्णं गृहलुण्ठिविधायिनां । अभूत् परस्परं युद्धं समासास्य शुनामिव ।
 आदावैकेन यन्त्रोत्तं तस्मादन्येन तद्भृत्यो । तस्मादप्यपरैर्येत्वं मात्स्यान्यायइवोत्पितः ।

११०

द्विधा जयप्रवाहोयस्रदाहिन्योरभूत् पुरा । एकपाश्यागमात् सोऽत्र शाख्यमूलनमातेनात् ।
 आद्यान् दिजवणिक्रपायान् पौरात्रित्यसुखोऽस्मिन् । सुष्पन्तसङ्घातायकुर्दरेद्रान् दुःखभागिनः ।
 दारुणोऽग्नयत्तत्तदस्नुनाप्राचितान्यपि । पौराणां समदहन्त सदनानि मनोऽपि च ।
 मगरान्तः कुलीनानां पुण्याः कन्यास्य योषितः । विद्याः केऽप्यधमायकुर्दंष्टमभोगदूषिताः ।
 यथायि यत्र निर्माणं कल्पान्तस्त्रिताशया । कोटिकोटिधनं दत्त्वा दग्धं स्रद्धासादगात् ।

११५

आसदन् केऽपि केऽप्यचैरनदन् केऽप्यलुण्ठयन् । दस्यवोदक्षिणे पारे चोत्रादिव जयोद्धताः ।
 न प्रोद्युच्यकोऽप्यास्त येयामुखवतर्पणे । सहस्रसङ्ख्याः कुम्भानामभोवचगरादृताः ।
 केचिद्बन्धुवियोगान्ताः केचित् सञ्चयवक्षिताः । विरुद्धलक्ष्मताचेपाजितरुद्धभुवः परे ।
 वधवो दुःखितास्यैरः शतैकौयोऽभवत् सुखो । तत्तद्रणविपक्षेय चतैः प्रेतैः स्ववैश्वान ।
 उच्चावचैर्जनैः सार्द्धं सहस्रद्वितयो मृता ।

११०

इत्थं पण्डितमे वैधं आवणप्रतिपदिने । एकान्तविजयार्त्तयां तत्तल्लोकचयोऽभवत् ।
 पूर्वमङ्कुरितः सैदवधात् पल्लवितः क्रमात् । परस्परं वैरतल्लक्ष्मिने फलितोऽभवत् ।
 पौराणां वीरवर्गः प्रतिदिनमहरत् सञ्चयं वञ्चयित्वा दुःखावस्यः समस्तः कृषिकलचतिभागास्त वास्तव्यलोकः ।
 उच्छेदस्याद्ववाटावनिसफलतरुख्यन्वनाथं दुरन्तः सैदैध्यात् समुत्पन्नः प्रवरवरपुरोपलवोऽभूत् समन्तात् ।
 अत्रान्तरे वधं श्रुत्वा सैदाः काशीरिक्तैर्जिताः । आलिखानमुखास्तस्युर्दासमात्रावग्रेषिणः ।
 द्विचान्निहत्य नगरे निवृत्ताः सेवभावनः । मेयानहमदः प्रापचावत्स्वगिरिवान्तरं ।

११५

भाकरादीन् हतान् श्रुत्वा सैदाभोताश्रपि व्यधुः । द्विवाञ्छित्य नगरे पुनर्युद्धाय निश्चयं ।
पथात् प्रतोय्य मार्गेशो हन्यान्नसूद्रणोऽस्त्रिह । इत्युक्त्वा ताजमहृष्ठाग्निने चासन्निसूचतां ।
अस्त्रिस्त्रयमरे पारादागतो युष्मिपूर्वकं । सैदानादाय रावचः स्वावयन्तान्यसर्व्वेयत् ।
हत्वा वालनृपे मन्त्रं सैदाभपटलो जिह्मतं । पौरानानन्दयामासुष्मन्निशोमहतोयया ।
दुर्य्योधनैकशरणाः कृतशङ्कयोगाये धर्मजातिविरहाः कलिदत्तकर्णाः ।
अन्याद्यवृत्तिधृतराष्ट्रकृतावभादास्ते कौगवाद्भव रणे न जयं लभन्ते ।

राजधानीं समानीय नवो पद्मपुरान्तरात् । खानगाहं नवीचकुर्दग्धं श्रीनगरान्तरे ।
भाभसैदहमादामखानगाहो नदीतटे । पूर्णस्तपुष्पसम्भारसुदाकारदवोत्थितः ।
सर्व्वस्वमपहृत्यथ सैदास्ते सकुटुम्बकाः । मण्डलादादिखानाद्यानिरवास्यन्त मन्त्रिभिः ।
एकमत्येवमात्येषु काष्ठीरेवविशङ्किताः । ययुः परशुरामाद्याः स्वदेशं प्राप्सवत्कियाः ।
शिशो इत्वा राज्यं वर्ज्यमह भजामः सुखमिति व्यधुः स्वार्थं शिष्टागलितमतयः सैदपतयः ।
हृतेष्वेवं तेसु प्रसभमभजन् मन्त्रिपदवीं परे तत्तज्जुष्टा विधिरेव वलीयान् पुरुषः ।
मेयाहस्त्रनसामर्थी नायामादिप्रमेयजां । व्यसालठकुरोऽगृह्णात्तपुत्तोलहरादिकं ।
गृहीत्वा वाज्रिचं राष्ट्रं स्वकं मार्गेशमागतः । मखूयादिप्रमेयं द्याभजत् श्रीमान् ज्वहाङ्गिरः ।
माचायमादिराष्ट्रेषु खान्यभूत्यैफडामरः । अन्याद्य रामसामर्थी सैदरेषु यथोचिताः ।
परिहासपुराधोगोत्रेन राजानकोऽभवत् । धैर्याधिकारनिर्दैन्यस्वातच्याज्जितयन्त्रणः ।
शभाक्षिमय मार्गेशोद्वारपालाधिकारभाक् । चक्रे सैदादिस्थानां रचामचासैपास्यः ।
राज्ञोऽधिकारसामर्थी भूमेर्द्रव्यावलीमिव । महाभूताद्वामात्याः सभूय व्यधुर्धुर्नवां ।
एकामार्गपतेः पल्लवकुलोडामरोऽपरः । राजानकीयोदीप्तास्ते सर्व्वेयद्ववाद्युतम् ।
आत्मिव निष्क्रियः साक्षिमात्रं वालनृपेऽभवत् । सर्व्वं प्रकृतिनिष्पन्नं राज्यतन्त्रमभूत्तदा ।
विभज्जनाभुवं सर्व्वं यथेच्छं स्वेपु केवलं । अलेखयन्पुं पत्रे साङ्गीकाराचरवर्धौ ।
कष्टप्रदाः प्रजानिष्टादुष्टमृत्यविचेष्टिताः । यथेष्टं समचेष्टन्त हृष्टास्तेऽरिष्टचेष्टया ।
स्वपचरणं दत्ताः परचेष्टखण्डमाः । तार्किकाद्व ते तल्लुब्धितण्डवादिमृष्टिताः ।
मण्डलं तापयन्ति स्म सर्व्वे तीर्णकरानके । कल्पान्तकाले भुवनं दाह्यार्काद्वोदिताः ।
शक्रान्दितास्त्रादाहैव मूरिभूकामपमदा । वेपमानोजेनाजेने प्रत्यावृत्तमुपद्रवं ।
शिशो नृपे यधुः पीडा विमाक्षैतद्वियोगिनः । आमयाद्भव देहानां वार्द्धके शक्तिर्विज्यते ।

नृपतेर्यदि मक्षरात् महाया रचयन्ति प्रयत्ना मियो विरोधं ।

कुपिताद्व धातवः शरीरं चपयन्ति प्रसभं महर्द्धिं राज्यं ।

ये मर्षकप्टास्तीक्ष्णाः परेषां छिद्रकारिणः । करभाषामिभैतेषां तेनेऽप्यासन्नतिप्रियाः ।

पेगुनोपायनाक्षेदं नयद्भिः प्रतिवाधरं । चाक्रिकैः कृतसद्योर्वैरं भौद्विमनोयत ।

उक्तं यन्नैव केनापि स्वबुद्ध्या परिकल्पितं । तेषां तद्बुध्यपैशुन्यं ह्येवं काव्यमिवाभवत् ।
 इत्थं मन्त्रिहृदादशवैश्वान्यान्यविस्मिताः । तद्बुध्यपैशुनायामैर्मालिन्यमभजन्त ते ।
 अथ मार्गपते रुचपदवीं प्राक् क्रमागतं । नामहन्तापरे रम्यो चक्रवाकादवेन्दुर्वै ।
 दहाम्भामिहंताः सदैयह्येत्या विद्रुतोऽप्ययं । नृपस्यास्य समाज्येष्ठः स्थापितः कुरुते मदं ।
 इत्यादि शृङ्खलद्वयवर्गान्मार्गपतिसक्तः । ताटस्थं राजकार्येषु विरक्तः सोऽभवत्तुषा ।
 वङ्गामखाननयनोत्पाटनेन निजं वपुः । विग्रामनाशिषां पावं जैनराजानकोऽनयत् ।
 गङ्गाधिपत्यानौचित्यनियदानुयहक्रमैः । यहाणामिव तेषां स क्रूरोराड्डरिवाभवत् ।
 कुन्दानकादिदेशस्वधाम्याणभनियन्त्रणः । सोऽद्रभ्यस्वपहारेण तद्देशेऽपि सोऽभवत् ।
 सैददैधान्तरे लब्धैः सर्वैश्च मुपितप्रजः । तत्पदार्थैर्गृहे पूर्णं कोष्ठगारावर्त्तं व्यधात् ।
 यत्कष्टेनाजितं लोकैर्वलात्कारदत्तं धृतं । खं ब्रह्मदेयमिति यत्परस्त्वं वेत्ति मुग्धधीः ।
 सङ्गुह्य वाहिनीः सर्वान्सदोयाहृतजीवनैः । श्रौर्वाग्निरिव तप्तोऽसौ न बभूव कदाचन ।
 दीपान्निरर्थकाचेपे ग्रामे वा नगरान्तरे । नाग्रकद्रवितुं कश्चिदलिना तेन पीडितं ।
 यदि धर्मधिया कश्चित् प्रहसोदीनरचणे । स तन्महत्तरैराजसदस्याप खलीकृतिं ।
 स्वप्रभयेषु वास्तव्यांशुभान्निर्गपराधिनः । अन्येऽपि पीडयामासुरोगाहव निधोगिनः ।
 राजा शिष्टगैतवयावहवस्सहायायचानिमत्सरमताय मियः स्वतन्त्राः ।
 राज्यान्मङ्गलमभमं नृपतेर्दिशन्तस्तत्राचिरात् समुदयन्ति न के ह्यनर्थाः ।
 अत्रान्तरे वाह्यदेशे यात्रार्थं यौ विचर्जितौ । एदराजानकदृक्कुराद्वापतुः पुरं ।
 तद्दर्शनापदेशेन श्रुत्वा किमपि मन्त्रिणां । नगरे नागमद्वैतमैर्गैः श्राद्धैर्तुभुम्भे ।
 सधैकडामरेणाशु गत्वा स चकितोऽगृहे । वैदेशिकभटाङ्गानात्सायङ्कः सोऽनयन्निशां ।
 शङ्कोपु सदान्तेषु प्रातस्तन्मतमास्थितः । अद्वादष्टकुरोजैनराजानकमथावधीत् ।
 शस्त्रत्रणमुखोद्गच्छद्रक्तपञ्चमण्डपं । तद्गृहे तं यवं दृष्ट्वा न कोरोमाश्चित्तोऽभवत् ।
 दत्तकन्यमयं जन्यमवधीद्गृहमागतं । दिव्यं लत्तापि सायदसं धिग्भोगाभ्यासवासनां ।
 मिथोऽमहिष्यवोभेदान् मन्त्रिणः प्रभविष्णवः । विनश्यन्त्यचिरैर्लैवं द्रेष्टेष्टेत्यपि केचन ।
 कोऽप्युचुः स यथा सैदानवधीन्मदपैः सह । वर्षैकेन तापापातद्वज्रापादितोऽरिभिः ।
 भृत्याद्यैव रक्षन्ते पोषिताये सहस्रशः । नैकोऽपि तेभ्यस्तस्थान्ने प्राणत्राणचमोऽभवत् ।
 अर्जितं यद्यथैवाशु तत्तथैव हतं परैः । न तिष्ठन्ति चिरं गेहेभ्यन्यायोपाजिताः श्रियः ।
 पापं पुण्यं वलं दास्यं परं खं दूषणं स्मृतिं । नो वेत्ति राजपुरुषः कदाचिद्विधुरे विधेः ।
 वैदेशिकभटैः किं नस्याव्या सैन्याधिकारिता । इत्युक्तोऽपि स पुत्रेण नाग्रहोद्गायवर्जितः ।
 विपरीता मतिः पुत्रे विश्वासः परसेवके । जायते गतभाग्यानां विनाशे प्रत्युपस्थिते ।
 वैदेशिकभटान्नेन यत्सजातीनिवान्हं । अवत्यान् शस्त्रिणां वीराग्नेन भोक्तुं परानिव ।

१००

१०१

१०२

१०३

१०४

स कैफजामरोवीरवरसा चैर्य्यशङ्कितः । भीतः समार्षिपच्छ्रमं वीरवृत्तेन निरुपयः ।

१८५

ज्वलालठकुरस्तावद्राजधान्यन्नस्थितः । वद्वेऽन्तः खेदरयालैर्मतिः क विधुने विधौ ।

भास्वानपि प्रतदिनं मृदुतौण्यामिश्रतां तां निमर्त्ति गगनान्तरगोऽप्यवस्थां ।

नित्याकुलस्य मनुजस्य बलप्रभावे कोनिरुपयो भवति तत्र विचित्रवृत्तौ ।

मघोदडामराद्यास्त्रिंशन्नौघेतुबन्धनाः । प्राप्यते जलद्रुगडे विदधुः सैन्यसङ्ग्रहं ।

शृङ्गारसीफनिकटं ययुः शूरपुराध्वना । ठकुरास्त्रालिधाद्यास्त्रोऽप्यवस्थाः स्वयमागताः ।

कारागारान्तरं प्रापुः कस्य स्युः सम्पदः स्थिराः ।

जेराकनामा तद्भृत्यः साधसी नगरान्तरात् । ठकुराङ्गादतुरगान् हत्वा राजपुरीं ययौ ।

१८६

इत्थं तत्सैन्यवधतेजोनराजवधोऽधिकः । पाददाहादिवाषट्छोगलरोमोऽथवावहः ।

यावन्नरस्त्यजतिकार्य्येष्टदेकचिन्तां चिन्तान्तरं सृजति तावदमुष्य धाता ।

घाते क्रान्तिं यमिनः किल पूर्णिमासौ संजायते सुतिहरोऽपहणप्रचारः ।

निष्प्रतिदिन्दि निरुत्थनं मार्गशेषावदाप सः । तावच्छुश्राव सम्प्राप्तं पुत्रमादमखानजं ।

स यथाभ्यन्तरं प्राप्नोयथा राज्यं गृहीतवान् । वात्स्याम्यमिति वृत्तान्तं तत्खानस्य प्रनोत्यहं ।

पितुः श्रीजेननूपतेः प्रसये निर्गतोवहिः । आदमखानोर्विचाणः प्रपेदे मद्रमण्डले ।

१८७

भावोऽयं शतैर्यथाप्रसिद्धककपर्व्वणि । शिवराज्यन्तरे तस्य तत्रस्थस्य सुतोऽजनि ।

जनकेऽस्य द्विवं घाते तुल्यकसमरान्तरे । मातामहस्यै चन्द्रावष्टभेऽनुनिधावि ।

काले तात्तारखानेन रचितः स गतः स्वयं । जालन्धरमहोपीदे निनाय कतिचित् समा ।

ष्यदांगिरोऽस्य मार्गेशः धैर्य्यभोक्त्या गतोवहिः । सोपधिं व्यसृज्येष्टे धनुं पैतामसं पदं ।

तात्तारखानप्रसये ततः खानमिमं पुनः । सुतोऽस्य खानोऽस्य कञ्चित्कालमपालयत् ।

१८८

तुल्यकान् वञ्चयित्वाथ विहितोऽस्मादसाहसः । खानोऽस्मिन्परीवारः प्रापद्भ्रमण्डले ।

इतः काश्मीरिकादूतामार्गेशेन विषर्जिताः । शृङ्गारसीदेनामीनस्तावद्राजपुरीं स्मृति ।

ततोराजपुरीनाथोमार्गेशदेपनिष्ठितः । फताहखानमानिन्ये खान्तिकं स्वाश्रये व्रथा ।

जानराजानकवधात् काश्मीरेभ्योविनिर्गतेः । डामरैरेधराजानठकुरदौलतादिभिः ।

तत्रैः शिशिये खानस्यसंधुकरैरिव । प्रयां नित्ये यथा पूर्वं बुधेदेवात्मजोऽभवत् ।

१८९

धैर्य्यसम्बन्धमष्टोऽपि मार्गरक्षाधिकारभाक् । मघोदनायकः सेऽपि खानपक्षे समाश्रयत् ।

दीनोपाम्यजनोदुष्टवज्रभायकतार्दितः । तदागमनवार्त्ता तां चते चारमिवाविदत् ।

सापराधर्षिकन्यायमेथवद्रुद्धेवक्ताः । शैराविटादरिद्राय हतपुः खानराज्या ।

यामे वा नगरे वापि त्यक्त्वा गृहकुटुम्बकं । बह्मशो राजविभवे न कः प्राप तदन्तिकं ।

तांस्मान् देशादिनिर्यातान् खानोऽप्यत्र त् सट्टहिमान् । श्रेष्ठसम्प्रतिष्ठः स राज्ञः प्रत्यभियोगिता ।

१९०

पौत्रश्रीजेननूपतयोऽप्येवमिति सम्यतः । त्यक्तान्यान् सर्व्वराष्ट्रेभ्यश्चमिवाश्रित्यजनः ।

तद्वाचान्श्रवणानुष्टायाश्चाश्चमस्यताः । तत्कालमुदयवन्ति स्म मत्स्यादिव तडागगाः ।
न मम महती सैनिकोऽरिर्विजितोऽस्यपरोमहान् चितिरतिवलैरुद्धा भिन्नाः परैश्चरसेवकाः ।
स वरतुरगोऽस्यः कोमे न चाधिष्ठतोऽहितस्तस्मिन् घुणास्तास्ताश्चिन्तास्तदन्ति विभुं न कं ।
तुष्टोऽज्यहृत्क्षिरसावत्प्राप्ता प्रेषितोपधिः । तावत्तन्मत्तं गन्त्या सचिन्ताः समपद्यत ।
अक्षितोन्मूलनोद्धृतदेशैकविभवाप्तिः । सुखेच्छुः प्रत्युत प्रापदुःखमुद्धृतविश्रवः ।
प्रवर्द्धमानया नित्यं खानागमनवार्त्तया । वेपमानोऽभवत्सोकोवात्यथैव वनावलिः ।
चाक्रिकाश्चतुराः खानमन्त्रिणोऽथ जिगीषवः । इत्थं लेखाद्वितं दूतं व्यसृजन् मार्गपं प्रति ।
भोभोसार्गपते गर्वसर्वस्वखर्वितविक्रमः । कस्मीरान्तः सुपथैव भगवद्विजितवधगाः ।
सोऽयं खानस्त्वया नीतिलेखैस्तैस्तद्विश्रुतः । उपेत्यते कुलस्वामी कथं मार्गपतेऽधुना ।
स्वधं कृतं कथं कार्यं पद्यात्तापाय जायते । शिशौ राज्यं परिस्थाप्य भुज्ये मण्डलं परैः ।
व्यवहारोचितः शुद्धः सोऽयं किं तिष्ठते वरिः । अथवा पित्रभागक्षेत् प्रयच्छत्यस्य मण्डलात् ।
वह्निरेवास्त्वयं राजाप्ययमस्तन्मरे स्थितः । अथ किं वज्रनोक्तेन मान्योयदि न तेऽस्त्वयं ।
रणोभयवल्लभधात्पापं ते परिणंस्खति । श्रुतेति लेखं मार्गेशः खानदूतापदर्शितं ।
प्रत्युत्तरमयं पत्रं तस्मै दत्वात्रवीदिति । भोभोमण्डलगात्रारो भाकरि नृपसम्पद ।
सर्वथा हितकर्तारः पुराणोक्तं विचार्यतां । कस्मीरा पार्श्वेति तत्र राजा क्षेयः शिवोऽग्रजः ।
भावक्षेयः स दुष्टोऽपि विदुषा भूतिमिच्छता । देशेऽस्मिन्तपसा राज्यं प्राप्यते न पराक्रमैः ।
अन्यथादमखानाद्यैः किं नातं सुक्रमोचितं । अन्यथाप्येतत् चिरादनैचित्यचिन्तं फलं ।
क्रमेण येनायातोऽसौ तं त्यक्त्वा तद्वार्त्तयिनः । सति राज्यस्य विज्ज्ञाय प्रवेगोदीयते कथं ।
न मयायं धृतो राज्यं वाचोऽप्यन्याभिषेचितः । कः प्रकोत्यधुना इत्तुं मयि सचिहितं स्थिते ।
खानोऽयं सर्वथा पूज्यायद्यस्मत्तमिच्छति । अपेक्षारक्षणः स्वर्थः पूज्यते द्युदयोन्मुखः ।
अथैः कृतघ्नतावाप्ता न सुखाय चिरं नृणां । भोगारोगाय देहानामपय्याग्रमनमभूतः ।
किं दान्यत् वैददृष्टस्योयद्वद्राजा विमोचितः । तदन्तर्द्वस्यः सोऽयं प्राप्यते तद्विषयं ।
इति लेखं विस्मृत्यैवतपातात् कुधान्वितः । रथाधिकारं जगद्भ्रमोदस्य ज्यहाङ्गिरः ।
वह्नामनायकादीनां दत्वा तन्मार्गरक्षणं । शृङ्गारराजानकादीन् स्वामार्थं व्यसृजद्भुतं ।
अथ खानं पुरोहृत्य नायकोऽसुखदायकः । क्रुद्धः पयोपहरणात् प्रापच्छूरपुरान्तरं ।
तद्भृत्याः खण्डोमाद्यास्तद्विष्टाः पदे पदे । देशे मङ्गलराज्यान्तश्चकुरपिञ्जमञ्जरा ।
एकतो नृपतेः सेना कष्टा खानस्य चान्यतः । देशादधीयमस्यैव लज्जिता सर्वमक्षिका ।
प्राक् सैद्विश्रान्तं खानविजितं सोऽधिकोऽभवत् । पाददाहादिवापहोणवरोगो व्यावाहः ।
तत्कराक्रान्तपथिकोवलननिहतवल्गः । शराजह्नुयानोभो देशः कष्टा दशानगात् ।
जम्मुर्दक्षिणपारादीन् प्रमेयं सद्दिगाश्रिताः । गृहीत्वा गोधनं सर्वं त्यक्त्वा स्वसतीर्भयात् ।

३४४

३४०

३४१

३४०

३४१

३४०

खेरीं चार्द्धवनं राटं भ्रष्टमग्निशिखेव सा । अतापयन्महोभावा प्रविष्टा कटफटयो ।
 राजसैन्यं समालोच्य प्रसुप्तं चारुचक्षुषा । एकदा जेरकाद्यासे स्वास्वन्दं शिविरे ददुः ।
 प्रजागरचरन्यासगस्त्राभ्यासविवर्जिताः । सर्वे पशूपमास्त्रासादिदधुः शिविरान्तरात् ।
 सेनापतेर्निजाः केऽपि युद्धादेरभेदिताः परैः । चक्रुस्तत्कटकं त्वत्ता द्रोहं वैरिसमाश्रयात् ।
 राज्यं नश्यति ह्ययति प्रतिदिनं वाह्याखयालीनका लोकः । क्रिश्यति कुण्डिदाहकरणैश्चैरः स्वकं पश्यति ।
 सेना भ्रश्यति धीरवीरसहितायन्वियति खं रिपुः काश्मीरप्रभविष्णुषु प्रभवति देवात् स्वभेदायदा ।
 द्रोः गंधुस्तानवलोक्त्रैव सखां ज्ञात्वा स्वार्द्धिनीं । सेनानीयकितः सैन्यात्पलायनपरोऽभवत् ।
 हतेऽयं विद्रुते तस्मिन् पथादेत्य महाभटैः । सर्वस्वाप्या जह्वाय खानस्तत्रयमं जयात् ।
 तुरष्कदेशाद्युद्धा खानः प्राप्नोतिरगलः । सुभागसीहस्तपलात् केनापि प्रचलन् हतः ।
 अथ मल्लशिलास्थाने तुष्टः खानो जयोन्मदः । स्वसैन्यसंगं कुर्वन् जिगीषुः शिविरं व्यधात् ।
 विकरालान् भटान् चिला करालविषयावना । मुमुषुर्निष्करालभान् वासुथ्यास्तस्य शस्त्रिणः ।
 अत्रान्तरे मार्गपतिर्महोला बालभूपतिं । तज्जयाय बलोद्युक्तो निर्यथैव नगरान्तरात् ।
 प्राक् सैदकदनाभ्यस्तन्यसवसुविलुण्ठनाः । पुरादूहरसा भीताः पौराधामेषु न्यपचिपन् ।
 निष्कृष्टवस्तुभावा सा मुपितेव वराङ्गना । अभवद्राजराहिता नगरो न गरीयसी ।
 वैदेशिककटापकोपोत्कररटङ्गटः । मुसिकोडारभ्रवटे पाटवाच्छिविरं व्यधात् ।
 संस्थाप्य तत्र भूपालं विधा ज्ञत्वा स्वार्द्धिनीं । कल्याणपुरगं ज्ञत्वा खानं योद्धुं विनियथैव ।
 द्वाभयामान्नसोमान्ते समासन्नेऽधिकार्त्तधीः । तस्यैव खानान्तिके प्राप्य सखानमरुगान्तरे ।
 क्रमराज्यस्फुरत्याज्यचक्रवाटादिदुःसहं । वैदूर्यभट्टः पाखात्यां जयाह गिरिपद्मती ।
 सपिबजप्रतोहारगकराजसुतादयः । चतुरङ्गापमां लोलां चणं चक्रुः पुरोगताः ।
 अथैकतः स्वकाश्मीरवैदेशिकबलान्विताः । मसोदनायकसुता योद्धुं व्यूहात्ममाययुः ।
 फलकासिस्फुरत्येषा नदनोऽग्निक्रमागताः । चेष्टः पङ्क्त्या भटास्त्रव दंष्ट्राव नभोन्तरे ।
 यावत्प्रहृतेपिहृन्तास्त्रावदीत्यायमागतान् । अह्लादठक्कुर्यूहेनिरीहः समपद्यत ।
 चेताह्निकामुञ्जः केऽपि गर्जन्ते जलदाहव । स्फुरच्छतडिङ्गदालाः सोम्पाला निर्ययुर्मध्ये ।
 विपमा पङ्क्त्यस्त्रीर्णां जासुदुर्मागदूषिता । तेषामापततां साध्या वधनेव निजाजिभ्रः ।
 वैदेशिकभटान् दृष्ट्वा नटनृषेटकपीटकान् । चटकाहव जगमुस्ते विदूरं पाटवोजिज्ञताः ।
 न संस्तपयितुं सेनामयकत्तां पलायिनीं । अह्लादठक्कुरोदीर्णां सतुभङ्गां नदीमिव ।
 अरमहमिकायातशतघातप्रणादिताः । प्राणत्यागेन ते केऽपिचक्रुर्भैतननिष्कृतिं ।
 श्ववच्छेषितमिकाङ्गाः शालिचिचगताः शवाः । यागोपहारपशूनां ययुः कापिकभूमिषु ।
 सेना पामस्य वात्यव सा नैर्घतदिगागता । तत्तद्धोफस्यं चक्रे वेगभग्नभट्टमुमा ।
 केऽपि काश्मीरिकास्तव वैदेशिकभटानले । मल्लज्यालायसीदीप्ते जुहुवुः शोफसं वपुः ।

१११

११०

११६

११०

१०५

१००

॥ श्रीवरपण्डितकृता ॥

किं नामोदीरणैस्तेषां दृष्टा व्यूहं समागतं । तिर्यग्विरिष्य पातं खं भीत्या धैर्यैः पलायितं ।

प्रमेयभाजोमुखाय दृष्टा राजसभान्तरे । अदृष्टपूर्वं शत्रवं तेष्वर्थास्त्रवदाधयुः ।

वीरदृष्ट्या त्यजन् प्राणान् केवलं श्लाघ्यतामगात् ।

तस्य चित्तुरास्यकप्राणाश्चतुरारणे । दिवं धियासोर्भोगार्थं वभूवुस्ते पुरःधराः ।

हतावशिष्टान् विद्राव्य ते खानस्य महाभटाः । निवृत्तामार्गपथ्ये स्त्रियभ्रान्त्या समाययुः ।

मेषादखानः केत्येवं वदन्तो विजयोद्यताः । वीरादखानमोराद्याज्ञातामार्गपतेर्मतेः ।

पञ्चशस्तस्य सम्बन्धित्यास्ते नौरजादयः । सगौरभद्वयाद्यान् च हतामार्गपतेः पुरः ।

विमुखोऽभून् कियत्कालं यः स सामुद्रमायधौ । बालभृश्वत्प्रभावेण कश्मीरकटं ते विधिः ।

मार्गेश्वराय वा स्तुत्यं धैर्यं तस्याच संयुगे । सखदः सखलस्यैव जयस्तभवाचनः ।

पैदकमात्रं पद्यावेदगमिष्यच्च तत्स्थलात् । काश्मीरकटकस्यास्य नावशिष्येत् किञ्चन ।

भिन्नप्रकृतिस्त्वानकौशलं श्रीज्येष्ठाद्विरे । भिषजोव तदा दृष्टं भैषज्यं साजिपातिके ।

प्रागुत्थमप्रतिहतं प्रतिभानमोजलत्तत्रयोगचतुरत्नमशंभ्रमय ।

एतानि यस्य समयेऽप्यतिशङ्कते स्फुटयेव तं प्रति समेति रणे जयश्रीः ।

खानोऽस्मत्करमात्रोऽत्र मिथ्योद्दोष्याच संयुगे । रणात् प्रचलितान् दूरं युक्त्या सर्वानुपानयत् ।

मार्गेश्वरमुखास्त्रिधौ तद्रणेऽपवनान्तरे । ते वीरश्चमरायेरः स्फुरत्पचरोद्भूताः ।

अथ खानस्य शिबिरं गच्छाद्यजयदुर्मदाः । नीतावशिष्टा सामर्थ्यं हत्वा भूमीननुष्टयन् ।

शमराहिममार्गेशः सख्यः समराग्रगः । मसोदनायकमुखान् विमुखां सज्जनैर्यथात् ।

अन्ये पट्टारणीयाद्यादृष्ट्वा तत्स्थानमहुतं । भेदावनपयात्तुषैर्विद्रुताः स्त्रां भुवं ययुः ।

सर्वे राजपुरीमैन्यं रुदैर्यं वेष्टितं भटे । दत्ताभयं ररञ्जो गच्छोगणपतिर्यथा ।

त्यक्त्वा सन्नाहसामर्थी केऽप्येते विद्रुताद्रुतं । सुपितः स खड्गैर्दोष्यैः पृष्ठलग्नः प्रशान्तयः ।

वृक्षानपि वने जचुररयान् लग्न्यमी । वैदेशिकैश्चैतं यत्तद्रामिषु जनपीडया ।

काश्मीरिकेभ्योऽमुपिता निक्षेपमिव ते दधुः ।

शितज्वरार्दिताः कैचित् कैचिच्छान्तावुभयथा । वैदेशिकाय काश्मीराः शतसंख्याः चर्यं ययुः ।

संरुढं कमपि निपातयत्यकाण्डे पाताहं नयति च कञ्चन प्रहृष्टिं ।

सङ्कल्पाविषयविचित्रकाकतालीवाय्वाधस्तस्मिन् पुरुषं विधाता ।

पादकं सुवासनः खानस्तादृशस्तस्य चेद्वटाः । भवेयुः किं जायेत किन्तु धर्मानुगोजयः ।

इत्थं फलहखानेऽस्मिन् प्राप्ते कश्मीरमण्डलं । एकपण्डितमेवैषं पुरेन्द्रश्चावसान्तरे ।

कटकदधसंयोगे कल्याणपुरसन्निधौ । अत्रत्यानाञ्च वाद्यानां तत्तत्तोकचयोऽभवत् ॥ सुगलकं ॥

मेघचर्चशनिधोगं मिलापं शनिजीवयोः । भौमाब्दं तत्तुल्ये हेतुं देशे देवविदेविदुः ।

श्रीजैनपुत्रेराज्ये षड्दर्शनरताः प्रजाः । दृष्टाः स्वधर्मनिरतानिरातङ्गानिरीतयः ।

तस्मिन् स्वर्गे गते राशि नष्टाचारेऽत्र मण्डले । प्रजापचारः श्लोकानां चयोऽभ्यदिनि मे मतं ।
 तथाहि वणिजः केचित् स्वाचारं हिन्दुकीर्तितं । व्यक्ता पुरान्तरे चकुर्वन्ता गोमांसमवचणं ।
 येनैव पितरोयाता येन चाताः पितामहाः । तद्दर्शनेऽत्र तत्पुत्रास्वपन्ते मौमुलप्रियाः ।
 प्रत्यब्धं तिथिकार्येण पुराणोक्तानि कानिचित् । विस्तरानि दुराचाराः कथं न सुदुरापदः ।
 मण्डलेऽस्मिन् दुराचारचतुर्वर्ण्यविराजिते । प्रसङ्गप्रतिताचारविपर्ययादितिरितं ।
 राजाक्रान्तः परैर्भिष्यावाचयेति विस्तृतिः । मार्गेशस्त्राजभट्टादीन् वृत्ता स्वशिविरं यथा ।
 पद्याब्धेदलनित्यत् स नष्टोक्तान् बलवर्जितान् । न किञ्चिदवशिष्येत् खानस्य चलतः पथि ।
 मार्गानभिज्ञो मार्गेशः सर्वैः प्युभयवेतनाः । दयाददुःस्थितिं लोके काञ्चनः स्वार्थलिप्सया ।
 प्रेरयन्सद्रणाद्गन्तुं मार्गेशं चाप्यदीदरन् ।
 सनृप सैन्यमुत्थाप्य ततोऽजिपुण्यं हाङ्गिरः । ज्यमालमहमास्थानं यथा स विजयोजितः ।
 किमेते मिलिताः खानमिति तेन विजयिताः । ददाह ताजभट्टः स यामान् भाङ्गस्यभादगान् ।
 तत्तद्गम्य गृहोऽज्ज्वालयधूमजालाकुलं नभः । धनकालोद्भवोदीप्ततडिदम्भोपमां दधौ ।
 छतं यदा छदेषु कापसीरेर्दग्गयचणे । दाहलुष्कादिकं तददृष्टमसौ च मण्डले ।
 अकिञ्चनान् जनास्रमान् विविक्षे समुपगतान् । अथै जातान् दृष्ट्वा तान् न कोऽप्याश्चादनं ददौ ।
 तत्रत्यासङ्गतं कुर्यं कुर्यं धेनूः पशून्पि । दृष्ट्वाच्छासकुलायकुराकन्दमुखरादिभ्यः ।
 सख्येस्वहरणं यदन्तु छतमस्त्राहेतुकं । युष्मास्यपि तथा भूयार्दासरेण विरेधिभिः ।
 तत्पापफलभेतेषु त्रिषु तन्मरणचणं । फताहसाहराज्यातो दृष्टं लोकैर्भ्रिगर्हितं ।
 उत्पिच्छोत्पादनद्देशे श्लक्ष्णित्वादिदूषणं । प्रजापापादसन्धिसुर्भोगैः स न्यवर्त्तत ।
 सनृपोनगरं प्राप्नो विधाय विजयेत्सर्वं । उच्चावचान् खानपचगतान् सर्वानदण्डयत् ।
 शकं खानापरं ज्ञात्वा मिष्टं तस्य कुटुम्बकं । अवाधत न को देहे दुष्टरोगदबोत्सवः ।
 कदाचित् समीतोऽनयति सुखं सार्वजनिकं कदाचिदकेचुः श्रजति जनतामोतिचकितां ।
 फलत्रोचं चोचं भविषु परिहृत्या विदधतो यदस्त्रेवाकाशे गतिरिदं विचित्रा वत विधेः ।
 फसित्वाकं दरचलः खानस्याणविवर्जितः । यथावकिञ्चित्करतामवयदद्वामुदः ।
 अचान्तरे स्थितः खानः सभैरवगलान्तरे । अचिन्तयत् पुनर्दंशप्रवेशं नायकोर्जितः ।
 मामदयमतिकम्य कपसीरामिमुखस्ततः । आययौ स पुनः खानः सत्राण उद्गटेभट्टैः ।
 तस्मिन् शूरपुरं प्राप सनृपोऽप्य ज्यहाङ्गिरः । निर्ययौ गगराक्ष्णैः समूर्णः सैन्यमप्यहा ।
 प्राग्वत् स गुप्तिकास्थाने निषणः शिविरान्तरात् । गङ्गाराजसुत्रं रात्रौ सेऽगृहेणेदिद्रुतं द्रुतं ।
 आरोहणचणं तस्य तुरङ्गस्याममपधीत् । चणं स शत्रुनोऽपि नातिः शिष्टः क्रुधा ।
 गृहीतभूरिविचोऽपि यथैव द्रोहितामगात् । कोऽन्यद्विद्वति तर्षेण पलः प्रत्यागताऽभवत् ।
 सन्धे निगताभूयोमार्गेशः शिविरान्तरात् । उपाधासिन्धुयासके खानऽत्र यत्तमेदं ।

५९

५९५

५९५

५९५

५९५

५९५

अत्रान्तरे शूरपुराज्येष्ठाद्यामहाभटाः । प्रविश्य नगरं रात्रौ बन्धनस्थानमोचयन् ।
ते सर्वे बन्धनान्मृत्युद्वारादिव विनिर्गताः । सैफडामरमुख्यालम्ब्यापुर्व्विज्येश्वरं ।
सैफडामरः पूर्व्वं बन्धने स्वप्नमैषत । केनायेतत्पदद्वन्द्वं द्विजं शस्त्रेण तद्विशि ।
वीरस्य बन्धनं ह्यस्य स्फूर्जत्पक्षस्य रक्षणं । सोमपुत्रः पतितं भजे वज्रैर्बलावगूहन् ।
तथापि रक्षणं वज्रैरिव वस्त्रावगूहन् । जयापीडपुरादुगांश्चान्नं नगरे कथं ।
इत्यपायोऽप्युपायस्य आतिमार्गपतेर्यतः । एस्मादिमः समर्गिणस्तत्पद्यादिनिर्गतः ।
शंपनायकमुख्यानां बहूनां कदनं व्यधात् । ठकुराद्विजैराकप्रतीकारान्वयादयः ।
इत्थं तत्साहसं चक्रुर्नैवित्तकोऽप्यष्टयः ।

१४०

विपदि समनुभूय कोऽपि कष्टं भवति पदं नृपस्यदां नितान्तं ।

कनकमनलपातघातमाप्त्वा शिरसि विभाति नृपस्य मौलिर्हृषं ।

कारापञ्चरनिमुक्तः पचीवाचतपस्यतः । पुनर्जातमित्रात्मानममन्यत स डामरः ।

पूर्व्वं जयपुरे दुर्गे घोऽभूद्बद्धः सहोदरः । काराप्रकारमुन्मुक्त्य रज्जुनैकोऽपि निर्गतः ।

१४१

बद्धः सुतः पुनर्व्वं द्वा नगरे बन्धनालये । निश्चिन्तितं बधस्तत्र द्विद्वैर्द्विदिनान्तरे ।

एवं कष्टात्ततोमुक्तः प्रातः खानान्तिकं क्रमात् । प्रधानपुरुषाख्यातिं प्रापन्नश्चिन्तितमथगः ।

सैफडामरस्तत्र घयाचक्ष्मन्तस्थितः ॥ कुलकं ॥

रामोरावणवक्षितो यदि दृष्टवान्निवागमिष्यन्नं सुप्तोऽवः स च कालिना कृतपदो गैव चिद्विद्युत्पुषा ।

लङ्कां प्राप्य रिपून्निहत्य समरे जेता भविष्यत् कथं संयोगं सुखदुःखयोः प्रननुते धात्रे भूयै द्वयोः ।

राज्यार्थं विच्युतो देशात् खानो वीरासिद्धमथः । डामरौ मार्गपः क्रुद्धः सर्वनाशात् पदव्युतः ।

एवमन्योन्यसापेक्षं नाभविष्यत् स्वयं यदि । प्रविश्य देशे राज्यातिः कथमस्य भविष्यति ।

१४२

राजा विभाति वज्रवीरसमाश्रयेण वीरा भगन्ति स तदाश्रयेण शोभां ।

अन्योन्यसङ्गतिरमद्गुरभद्विरेषां वासाङ्गनाकनकभूषणवदिभानि ।

तेन प्राप्तेन सा खानसभा तत्र व्यराजत । मुक्तालतेनाङ्गनाङ्गि नायकेन शूरात्मना ।

अत्रान्तरे मार्गपतिश्चकितस्तत्समागमात् । सन्धिक्षुण्डिखडाहाड्मुखं खानं व्यश्रयत् ।

एधराजानकोरिगडामरः केशवोबुधः । राजासमेत्य सन्धयर्थं निन्ये राजपुत्रोपनि ।

तावद्गदाथरावचमुखादायास्य मार्गपः । शृङ्गारवीहं तं भेदमनघद्विगणार्पणैः ।

१४३

नीत्वा मार्गपतेः पुत्रं सन्धितुः स वलद्वयं । न्यारयद्दण्डबोमं यावद्वाञ्छपुरोपतिः ।

तावन्मार्गपुच्छन्तं रोडुमन्यैर्विनिश्चितं । नामन्यत स यत्नेन सामद्वामन्त्रिणोऽभयन् ।

यावत् प्रजासु सन्पासु विधिर्बुद्धिहृदादायाददुस्तिहिपायः । याति ।

देशे दुराधिनिहने भियजां प्रयुक्त्वा रोगाः कथं प्रविगच्छन्ति कृताधिकाराः ।

खानान्तरङ्गैराचिते भिन्ने राजपुरोपतौ । अरुणादुभूतं बोमं सर्व्वनैन्यमयावहः ।

गङ्गाद्वारसोद्वाहस्ताराजपुरीं ययुः । खानोऽपि स्वलोभीतोयथै प्राप्स्यथागतं ।

४९०

केचिज्जेराकमेराद्याः प्रापुर्मार्गेश्वरिण्यै । ज्योत्स्नालङ्कुरप्रेषा कृतमाध्यस्थमग्निदः ।

श्वं चोभेण सा सेना खानस्त्राक्षतरङ्गिता । यथै सहस्रधा दीर्घा सेतुमङ्गादिवापगा ।

अथ मार्गपतिः श्रुत्वा तदृत्तान्तमनुद्रुतः । युयुयथा ससैन्यस्तु प्रापचक्रपुरान्तरं ।

अत्र दूतमुखाच्छ्रुत्वा क्रमराज्यमुपद्रवं । आहिमङ्गवत्प्राप्या चिन्ता देगुणमादधे ।

निवृत्त्य स ततोराजः प्राग्नः स्वयंपुरान्तरं । बबन्ध नौहजे खानं धृत्वा यत्नाधु तद्वाधान् ।

४९१

स हि तद्विषये प्राप्तेऽमुष्णात् श्रीनगरं विटैः । किन्तु तत्काञ्चित्कूरं न सिद्धं पौरपुण्यतः ।

साऽपेक्ष्य मार्गं तत्र दैवकितं क्रमराज्यतः । पदार्थराग्नौ दत्ताम्रं तद्रुपा भक्षसाद्वाधान् ।

अन्यायतः प्रतिदिनं समुपार्ज्यं वित्तं यद्दानमोगरहितं निश्चितं गुहान्तः ।

तत् समुपार्ज्यं कृपणेषु कृतानुतापं भूपालसादनलसादरिदं स्तुषाच्च ।

तत्सात्त्वहितं, प्राप्तेऽनगरं स ज्योत्स्नाक्षरः । जयेन तावत्साक्षेण नगरे स यजृभूतः ।

सैदान्त्रिकाशितान् देशान् स्वपुत्रबधकानपि । सैखैरानाययामास सोपयोग्यतया स तान् ।

४९२

तदन्तरे जन्मवाटे वसन् खानोवलोलम्बितः । मृगानिव हरिस्तव विदधे रुदंशान् खशान् ।

मन्त्रविंशतिमहान् स काम्योरविषयान् धया । तावतोस्मिन्भुरीक्षत्र व्यधादुष्णः पराक्रमैः ।

साङ्गैः मन्त्रानहंभेलात्कटकः सुभटोत्कटः । मद्रमण्डलमुज्ज्वल्य तुरङ्गायकितान् व्यधात् ।

स मद्रमण्डलं जित्वा दत्त्वा राजपुरीपतेः । त्रिष्णुश्चैव पुनः प्रापं तद्युतो नायकास्तथै ।

गृहं देवतवत् प्राप्तं खानं तमानयद्रुणैः । मषोदनायकोऽमुश्चिन्नाभवद्भक्तिखण्डितः ।

४९३

सागरस्त्वजति चेन्निजां स्थितिं पश्यिमोदयमुपैति चेद्रविः ।

चक्षिष्यः शरणमागतोऽयंनि प्रायशश्चलति न स्वधर्मतः ।

स सैन्यमङ्गलं कृत्वा हयिष्यकटकान्वितः । तस्यै खानोऽगिरिप्रद्वजे वैरिभङ्गविधिसया ।

रोगैरिव भटैर्ध्वजसमस्तगृहवस्तुभिः । वास्तव्यानां स्थितिर्दुःखा गेहं दहं यथाभवत् ।

अचान्तरे बन्धनान्तर्गतं प्रष्टकवाटितं । भीतोव्यापादयामास जेराकं नगरेऽध्वपः ।

तच्छ्रुत्वा राजलोकस्य सर्वंएव विरागभाक् । आश्रयघातकत्वेन दुरक्षिमुखरोऽभवत् ।

४९४

ज्येष्ठे मामि श्रुतानिष्टा मार्गेशः कष्टनिष्ठितः । अतिष्ठत् मनुषो मन्त्रमिलाष्टष्टेतिनिष्ठुरः ।

द्रुममार्गनिरोधेन सर्वैःऽप्युभयपेतनः । जनोबलदयं गन्तुं निराशः समपद्यत ।

विंशा निर्गवणं भोज्यमश्रुतामत्र मण्डले । मार्गश्वयञ्चनं नाम श्रुतं हास्त्रावहं न कीः ।

साङ्गैः पते सैन्यवत्य कथोऽभूद्यगरान्तरे । दीनारपक्षविंशत्या दुरापं गगरेरपि ।

दापयितुमवर्षेऽपि फण्योरागमनोत्सुकं । खानं श्रुत्वा मार्गपतिर्गुप्तिकीटिष्यमादधे ।

४९५

दोहिवं हाश्यापानस्य यानेमस्कन्धराभिधं । कण्ठनाधिपतिं कृत्वा स्यामार्थं स यमजयत् ।

मषोदनायकीयं च रात्रं दत्त्वा स्वगन्तये । यध्यराजामकक्षापि ससैन्यं प्रत्यमुच्यत ।

समं देशमुखेनाथ प्रालेये तनुतां गते । स्वमेवसहितः खानोराजपुत्र्याः समाययौ ।
 प्राप्तं खानं समाकर्ष्य तं भैरवगलान्तरे । मार्गं गृहपुरे रोद्धुं मार्गेशः सन्तोषो ययौ ।
 प्रवेशरोधः खानस्य तदूर्ध्वगवत्तिन्तः । राजदेहे मृतस्येव देशेऽभूच्चक्रभोगितः ।
 पशुपादिष्टमार्गेण परदृष्ट्वावशान्तरे । ततोऽगाद्रिरिमुद्गच्छ खानः काचगलान्तरात् ।
 ताजभट्टादिभ्योघोगुप्तिकोष्ठारभूत्वे । चुम्बं वायुरिवागत्य चक्रे खानवलाणवं ।
 ध्वनिदुन्दुभिनादेन तर्जयन् परितोजनान् । खानः सकटकोभीव्या नगरं व्याकुलं कृतं ।
 उड्डीयेवागतं युवा साक्ष्योमार्गपस्ततः । ससैन्यः सन्पुनर्लूणं तद्युद्धाय समाययौ ।
 उड्डामरोडामरस्स शौर्ययोगरुडामरः । रणे डामरयोगेऽन्तर्भवचक्रभट्टवत् ।
 केचित् मैदभटास्तत्र युधन्तः सुभटैः सह । अनिवर्त्तितया याता दिव्यस्त्रोमुखभागितां ।
 श्वधपातरणाघातघातानां तत्समागमे । शवानां राशयस्तत्र पतिताः समरान्तरे ।
 न सैद्युद्धे नोखानागमप्रथमसङ्गरे । भट्टवयोऽभवद्यादुग्गुप्तिकोष्ठारसङ्गरे ।
 प्रमेयभाजोऽथासन् ये रणे मुख्यानिजोचितं । शौर्यं नादर्शयन् केचित् साचिभूतादव स्थिताः ।
 पातनेनेव वृत्तस्य पश्चिमावाद्भव च्युताः । गताहताः क्षताश्चासन् यत्र तत्र शवत्रयाः ।
 पूर्वोपकारी घो यस्त्य पामे वा नगरेऽभवत् । स तस्य वार्धं कृतवान् दुर्बलस्य वली तदा ।
 मसोदनायकस्तत्र सायका युधधरणे । रुद्धाश्चेविजहौ प्राणान् भावि कौन विलुङ्गते ।
 कृतान्यान् युद्धगान् यत्र मार्गेशाऽगात् स्वरक्षया । श्रीशैफडामरोवीरयुतस्तत्रैव सोऽभवत् ।
 योगवैद्यः स चावाप्तदति तृष्टोभटावृतः । प्रथमं प्राहरत्तस्य मूर्ध्नि श्रीशैफडामरः ।
 अलं शिरोधैहरस्य स च क्रूरादव गदाः । मुखे भुजे कपाले च प्रपतन्तं विवर्धे यधुः ।
 अथ मार्गपतेः स्वर्णवर्णमङ्गलमालिकां । सचामरां डामरेभोजयजियमिश्रावदत् ।
 उपेक्षितं तं तत्रस्थेनिजैरायस्तमानधं । ररत्त केवलं प्रीतो जात्ययस्समराश्चकन् ।
 विद्वितारिचप्रधराः सचिवाः सममेकपार्श्वगताः । यत्र सुशस्त्रप्रचितामव्यति नौकेव राजश्रीः ।
 वैदेशिकभट्टैर्देहि विद्विते समरागमे । तावत्ते कत्यवाडाद्या निन्युः खानं यथागतं ।
 खानोराजभट्टैर्व्यद्वोरणे मित्येति वार्त्तया । स शैफडामरो युद्धात् स्वस्वदेव्यान्वर्त्तत ।
 तत्तदराश्वसामयो गच्छन् गृहपुराध्वना । समरोडामरः शैफडामरः खानमामदत् ।
 इत्थं तृतीयवारं स प्रविष्टोमण्डलान्तरात् । वधं कृत्वा विनिर्गत्य खानः पर्योत्समागतः ।
 अधर्मवद्बलः कालः सर्वे द्रोहपरायणाः । राजा शिरःपुराध्वारं स्वतन्त्रे मन्त्रिमण्डले ।
 अधिवेद्यानिजाश्यामी खानपक्षप्रतीक्षिणः । पौरानिरश्वरागाय निष्क्रान्ते नृपमन्दिरं ।
 सत्ता नाम न वृद्धस्य सर्वसामर्थ्यवर्जिता । इति सञ्चिन्तयन् शस्त्राघातजातव्याकुलः ।
 मासौ द्वौ गमयामास मार्गेशाऽपि स्ववेगनि ।

दृष्ट्वा महाधर्मणिमौक्तिकविद्वसौषधान् रक्षाकरं ययत् सोऽपि सुगमलोभात् ।

१८०

१८१

१८२

१८३

१८४

१८५

॥ तृतीया राजतरङ्गिणी ॥ ४ तरङ्गः ॥

यत्नान् महाभयकरान्मकरांस्तदीयान्बोधेण वारयितुमुञ्जितभीः समर्थः ।

अत्रान्तरे पुनः खानखटिकाशारपर्वतात् । इतोयातैर्भटैः सार्द्धं लब्धवाणः समाययौ ।

तस्मिन्नभ्यन्तरे प्राप्तिं मुदितैरिव पर्वतैः । तदहः पतितं दग्धं तुषारं सञ्चितामरं ।

शामान् प्रचलितान् दृष्ट्वा तदात्ताचकितस्ततः । मार्गिणोवाङ्मिलं त्यक्त्वा सबलैर्योद्धुमभ्यगात् ।

तावन्मित्रपरीत्रारो यद्धरूपान्तराहृतः । प्रापद्दामोदरोद्धारभूमिं डामरमयुतः ।

सन्तोषामार्गपः पद्यात्तनवायुरिवोजितः । सैन्यं न्ववेक्ष्यतत्र सातदैवतवन्निधौ ।

सव्यूहोजातयुद्धेहोनिशान्ते भैफडामरः । वभञ्ज भागैपानीयं दामोदरद्वयोत्थितः ।

चित्रं चैदरशाक्षस्य यत्नं सिद्धं चिधामगैः । अश्वो हीनबलस्यापि सिद्धमस्य विधेर्वशात् ।

किमन्यदल्पसैन्याऽपि खानः कस्यौरकुञ्जरान् । एतन्मृतविध्वंसयूथान् सिंहेदव व्यधात् ।

प्राप्त्येताऽनिष्टमामङ्ग्य मार्गपः भैफडामरात् । अन्येषां वीर्यं ताटस्थं प्रपदेनगरान्तरं ।

क्लिप्तेषु घेतुवन्तेषु प्राक्षेददैधन्यतदा । पारावारगनाः पौरादैराज्याकुलतां दधुः ।

पिबेजप्रतिहाराद्याः प्राप्तामलवराज्यतः । नृपपत्नं परित्यज्य खानपत्नं समाश्रयन् ।

स्वभेदजर्जरं ज्ञात्वा सैन्यं दित्रातिशोऽनयत् । सैदवत् स्कन्दभवने किं कर्तव्यतयाकुलः ।

एकदा सर्वसैन्यं ज्ञात्वा मेयानहमदः । नोसराजानकयुतेऽत्रैहं स्वामिनि तद्गृधात् ।

यथा चिन्तं तदा कोषोयस्य स्यात्साहस्यमः । तस्य त्वनिरपेक्षस्य कर्तव्यं किं न विद्यति ।

भागिनेयं नृपपदेऽयुवेक्ष्य स्वार्थलुब्धधीः । त्रेयमभृदस्य तेनाभृतं सर्वनाशस्य कारणं

नष्टसैन्यः सदैव्याऽयं मार्गशः शरणं भयात् । व्यञ्जालठकुरं प्रायात् खर्चैर्यत्रमस्त्रितं हि

यथैव स विद्वद्भानामकरोच्छासनादिकं । तादृशीं स दशं प्रापद्विक् चला राजसम्पदः

सप्तगहानुगुणधारितसप्तवारवर्षांशुकैः पश्चिमेवमविशेषभूषः ।

वद्वामभूषद्वयं योऽभवददृष्टमोगप्रप्तादशमितरवत् धिगसु लक्ष्मीं ।

त नृपः क मदीयन्तत् सर्वस्वं क परिच्छेदः । नास्मरत्तद्दिने किञ्चित् प्राप्तोऽमुनिमुहान्तरं ।

राजदारापहारोत्थपापभारादिवादितः । तद्वाता नाशकद्वन्द्वं नावं स्वोसहितोऽविमर् ।

अन्ये सैन्याः सैन्याः गिरिविवविगतदाशराधूमराभास्त्रिजन्तादिष्टिष्टोद्वतघनविलसद्दृष्टिनिर्गृष्टिताः ।

दिष्टैर्दुष्टैर्गिरिः परित्तवसमाः पृष्ठलग्नैर्निर्गृष्टाः कारागारान्तरालेषु यव इव सलाते निवृद्धाविहृष्टाः ।

गजस्यो मुमुषुः परे जपपदान् दुष्टाः खशादस्यवस्तुहोत्या परिच्छेद्य सर्वमजस्यमानराजालियः ।

मार्गिण्ययमाहतादृष्टैर्वेत्तैः पूर्वोपकारमूनेस्ताऽभृद्राज्यविपर्ययोऽतिभयदः कल्पान्तकानोपमः ।

मर्षस्यापुण्डने तस्मिन् धनिना दुःसदे पुरे । आसन् दरिद्राश्चत्वाद्याश्चाद्यादरिद्राभामिनः ।

ये भृष्टमाग्रादस्यपुष्पफलाभिगमानस्यस्तरङ्गततरलाः शरवाः पिकाद्याः ।

ते शीर्षशृङ्गमरुगुगा रिमर्षा किं तस्य यद्भवति कारविपर्ययेषण ।

ते राजसूयभा रज्याशाः क्षिपये स सेवकाः । कयाश्रेयतां पातास्तस्मिन्मये

इत्थं वषट्पद्यं सप्त मासान् भूत्वा नृपासने । नृपोद्वापष्टिवर्षं च द्यायिने भृंगमासवान् ।
 राजा मद्वाद्वाहसु विप्रस्थान्तरात्ततः । आनीय फियंपालेन शुचुपचे समर्पितः ।
 राजधान्यङ्गने राजवासे तं मनुजैः सह । विधाय वृत्तिं सम्पूर्णं ररक्षुर्गमराधिपः ।
 राज्यप्राप्ता सुखं तादृक् तस्य नासीत् सुदुःस्थितेः । यादृक् तद्व्ययतस्य नृपमन्त्रिप्रसादतः ।
 सैदद्वैधवधे लुब्धिः पुरोऽभूत् निगुणा ततः । खशैः कृता दाहवर्जं तस्मिन् राजविपर्यये ।
 प्रधानवणिजः केचित् कोटिसङ्ख्यवर्द्धिताः । दणमात्रादृतेरङ्गे सख्युक्ते रचितासवः ।
 दिनचर्यं ददामोवोमेपणं यदि जायते । इति वैदेशिकोक्तोचसापेवा मन्त्रिणाऽभवत् ।
 काश्योरिकायया लुब्धिं बद्धिधात्रागता व्यधुः । तथा वैदेशिकायकुः काले किङ्किं न दृश्यते ।

प्रतिपदभ्रमणैः सपरित्यक्ता मधुकरो तनुते मधुगोलकं ।

निहितधूमतया विनिवार्यतो तमुपलभ्य परः सुखमश्रुते ।

कष्टैः परमासपर्यन्तं महद्भिस्सुखितं गृहे । अथन्नमपरैर्भुक्तं सर्वं तन्वृत्तानसंश्रितैः ।
 रक्ताक्तदण्डपूगान्तः चित्रं कैरपि यद्गुणं । न नीतमरुदचिन्त्यानस्रतिकास्तरणभ्रमात् ।
 सद्युन्नितकुशभाभः पचिपुष्करिणोक्तैः । रचितं कैरपि इत्थं नीतं ताडितदर्शनान् ।
 सत्यं ब्रवीमि धनिकाः शृणुतामसदृशं यत्सुखितं वसु गृहे परवञ्चनाद्यैः ।
 तद्भोगदानसफलं कुरुतादित्यं नो चेद्भया स्मरन् राज्यविरय्यपेक्षिन् ।

भग्नभाण्डकण्डालीः प्रसार्य परितो गृहे । मुपिताः सा इति व्याजान्त्रय्याः कैरपि बद्धिताः ।
 जलान्तरश्रवागारान् शून्यानापूर्य्य वस्तुभिः । ररक्षुर्गमराः केऽपि शून्योक्तगृहाधरं ।
 तैर्निर्वन्तितगर्भान्तःचित्रैः पौरधनेर्धनैः । तस्मिन् काले प्रतिपदं सत्यार्थाभूदसन्धरा ।
 मार्गरोधाद्यतैः सर्वैः जेपणीयासवर्षिभिः । राजानवाटिकोपैलैस्तत्काले साहसं कृतं ।
 कर्मस्थाननिधानसर्पसदृशप्रोत्सारणाडिण्डिमाद्विष्टप्राक्तनसेवकान्मुग्रघटारहेमन्तकावोदयः ।

भूपक्षामधुगोलकस्वरघासहतिधूमेद्भसः सोऽभूद्वाज्यविपर्ययो नवसमोद्यानद्रुमालोमधुः ।
 किं स्वाचारविपर्ययात् किमु धनखान्यायतोपार्जनात् किं वा द्रोहितया सतां किमयवा सदृष्टसाङ्ख्यतः ।

निःसामर्थ्यनया यथा मिश्रविभोर्द्विधेय वा मन्त्रिणां राज्ये सुखमभूपतेरिव वभूवायं प्रजोपद्रव ।

येनादौ सैद्वैरे रणरसिकतया मोचिता वन्धनस्यास्त्रिडादेमाधिकारोव्यथित जितरिपुः स्फूर्जितश्च प्रयातः ।

प्राप्य राज्यं व्याधाद्यः फतिहनरपतेनांशयित्वारिचकं ज्योत्स्नीडामरेत्रावरसचिरपति भेकमेवैत एव ।
 इति श्रीजैनराजतरङ्गिण्या पण्डितश्रीवरविरचितायां फतिहमहाराज्यप्रतिर्नाम चरित्रे ॥

॥ समर्पितं श्रीवरराजतरङ्गिणी ॥

॥ चतुर्थी राजतरङ्गिणी ॥ -

नमस्वराचराकारधारिणे चन्द्रमौलये । शिवाय स्वच्छस्वच्छन्दपरमात्मस्वरूपिणे ।

विलोक्य मिश्रं शिवयोः स्वरूपं सर्पाधिराजो मिलितोऽतिभक्त्या ।

गौर्याभुजावर्त्तनकङ्कणेन यवावनादो गिरिजाशिवाङ्कः ।

विरतं मोहान्धतमोयदनुग्रहरोचिषा शुक्लस्यापि । वन्दे तं गुरुतरणिं बुद्ध्याश्रयदम्भरोजदोषिकरं ।

वन्द्यं तर्कवितर्ककौप्रसमतेर्वाक्यं प्रमाणान्वितं यत्कान्त्या । मृपकीर्त्तिं वस्तुरचना देदीप्यते सर्व्वतः ।

घोर्कैः सत्पदशोभनैरविरलानुप्रासयुक्तैः शुभैर्नानार्थानुगतैर्मनैः सुकविना लालित्यभावास्वितैः ।

श्लोकद्वयद्विजप्रोक्तश्रीमद्भारततरङ्गिणीं । आलोकोद्यमिताभ्यां स्वं वपुः कर्त्तुमखण्डितं ।

श्रीजोनराजविबुधश्रीवराभ्यां मनोरमं । कृतं द्वापद्विर्वर्त्तनं धन्यं राजावलिद्वयं ।

गङ्गामगवतीतीर्थस्थाने धन्यस्त्वभूषितः । कविः श्रीप्राज्यभट्टाख्यः समग्रगुणभूषितः ।

राजावलिपताकां स्वां राज्ये फतिहभूषतेः । एकोननवर्त्तिं यावद्भक्तोचके ततः परं ।

अथ देव्यादिदेवेषु दृष्टुल्लभकभीक्ष्णितः । नायसीन्द्रमण्डलान्तमैवालं मानवेकविः ।

तदाप्रभृति तद्वत्तवर्णनं क्रियते मया । बुद्ध्याश्रयात्मजैनाच शुक्लाख्येनात्मपापलात् ।

पूर्व्वेषां राजसम्मानं निगम्य दृष्टुमर्हदा । तद्भारयान्तयेवाहं न कुर्व्वे कविवाञ्छया ।

तत् पूर्व्वकविवक्तुलं कौदं मन्दधियोमम । वर्णमात्रेण रीत्यग्राः खण्डखण्डायेत कथं ।

राजोदन्तमरं सन्तः श्रुत्वा योजनपूर्व्वकं । अनुगृह्यन्तु मदाक्यसुधाट्टट्टिनिवहणैः ।

फेजेरेपु महाराजजैनग्राहकुलाङ्कुरः । श्रीमान् फताहमूपालः प्रशस्यभवन्मर्द्दी ।

तस्मिन् प्रासाद-श्रीर्णो प्रजाः सर्व्वसुखावहाः । आसन् सुधर्म्मनिरता दयादाचिण्णभूषिताः ।

स्त्रीधूमनद्ययसमेत्यसक्तः सन् । सोमराजानकयश्राव्योऽभूत्तस्य भूपतेः ।

धामान्येन महीभक्तौ पुत्रोत्तमस्य द्विरः । पञ्चैकैश्वर्यादौ धैर्यानां न्यायः नियोजितः ।
ब्राह्मणः स्वक्रियाचारहीनाश्वासं सदा भुवं । यदेषां सोमचन्द्रेऽभूत् क्रियालोपप्रवर्त्तकः ।
सर्वविज्ञानविभेदशेषहराकदेशजः । शाङ्कासिमस्य ह्यवोऽस्य ह्युपदेशं विना गुरुः ।
सोमचन्द्रसदादेशाद्भूता देवालयस्थितान् । भूमिं दिजेभ्योदीप्ता तद्भूतान्सृष्टान् व्यधात्तया ।
सुफाख्यैर्भेदशेषस्य किञ्चाद्भ्यनवाञ्छया । बोधखानदति याजादत्युच्चासारवोऽनुगैः ।
सन्निधानं तदात्याजि दैवतैः प्रतिमासु हि । कथं विधत्ते मनुजस्तत्स्थानेषु विलुण्ठनं ।
दुराचरोऽस्य साक्षरीभेदोऽभूद्वानटोविटः । इत्येवमासीत् तत्काले सभासाम्यं कलेर्वलात् ।
सोमचन्द्रात्मजस्याय दानमानौ च गौरवं । अर्षद्विष्णुभिरध्वेषपुत्रैरन्दालकादिभिः ।
विभेदोऽस्य राजानं प्रतीहारादिचक्रिणः । अवधूय स्वजनकं यौनसंभवमन्वितं ।
श्रीजैनलामभेदस्य पुष्कराशिरिवोच्छ्रितः । सञ्जितः श्रीवितस्तान्नाशिरकालमभूत्तु यः ।
राजानसोमचन्द्रेण ज्ञातितो निर्मलैर्धनैः । श्रीजैनकदलः सेतुः पारावारप्रतारणे ।
वक्ष्याम्यमठमस्य कपुरान्तरसमाययैः । शोषितोऽविष्णुभिः शकं रात्रौ वैरिजिगोषया ॥ कुलकं ॥
द्वग्धारण्यनिभे जाते नगरे कदले तथा । नावशिष्टं विटैरुपेया खानवासोजनस्य च ।
समं वृत्तः क्षीयकाले सोमचन्द्रसदुष्मणा । स्वमेव्यसंघं हत्वा निविष्टोऽजालद्वग्धे ।
प्रतीकीयोऽवसन् कोऽपि ब्राह्मणोऽब्रह्मवर्षसा । युक्तोऽयमाभ्युत्तस्य राजानस्यारिनिग्रहः ।
प्रतापाग्नेरैरस्य पुरस्य दहमार्षिणः । राजानसोमचन्द्रेण स्वपुत्रः श्रीफलचित्तं ।
राज्ञा दत्तं बहिरङ्गन् धर्मदारे दिनेः पयि । त्रिप्रशापाख्यसंभानुः सोमचन्द्रमयागिलत् ।
मलेकालादयः पुत्रा विद्रुताः समराङ्गयात् । विधाय सोमचन्द्रस्यान्यक्रियां नृपशसनात् ।
मार्गेशैर्भ्राहिमामन्त्री खान् परान् समतोऽपयत् ।
सिद्धादेशं महातन्त्रं ज्येष्ठपुत्राय मार्गपः । मलेकपितृजायादान्मलेकादालकाय च ।
श्रुत्वाधिकारं देत्वाथ विमज्जान्यप्रभेयकान् । मलेककुहरादिभ्यः स्वात्मजेष्वेवाद्दौ महान् ।
होसराजानज्येष्ठैरप्रतीहारैः तु चक्रिणः । बाह्मणेतान् डामराय राद्रेष्टान्निदधेऽध्वयः ।
मृते प्रशान्ते सचिवे चैव तत्पिञ्जटास्ततः । कर्णगाचरदुर्दण्डिर्गर्भहर्षदायिनः ।
शमेवाश्रयते रज्जुं नदीं तर्जुमहो नरः । क्षिण्यत्कृष्णात्तमे ने विधिर्विधुरताव्रतः ।
सोमचन्द्रवधाथैते बाह्मानीताहि डामराः । मार्गेशेनास्य तैः सर्वैर्होडकारि नृपाञ्जया ।
नैवेद्यच्छेदं हत्वा ते प्रतीहारादिडामराः । नावयित्वा मार्गपतिं विदेशमनयन्ततः ।
डामरउत्समलेकदौलत्याद्यानृपास्यदे । अभजन्मन्त्रिपदवीं पटपदा इव नेऽदवी ।
आस्थाने डामरैरेषु सत्यनिर्णयकारिषु । वसितोऽदुर्बलाश्चासद्यबलावलवन्तराः ।
सुवृत्तं डामरैरेषु शिष्टानां प्रत्यभाञ्च तत् । तमिस्त्रासकधूकानामप्रकाशदत्तानौ ।
नृपान्तरङ्गाः काराया चित्तालैर्डामरैर्निर्मिता । अलेमेरादयेष्टेऽहकन्तारः ।
नृपधादनी ।

१३

電氣

३०

42

10

57

॥ चतुर्थी राजतरङ्गिणी ॥

ज्यहङ्गिरप्रतीहारहोसुराजानकादयः । दुद्रुङ्गरवमानात्ते दिनैस्तान् डामरान् प्रति ।

आस्थानाधीनयोगाञ्जखानमल्लेकदत्तयोः । शस्त्रा गदायमेराख्योजघानोरोदयोर्दुतं ।

श्रुत्वा तदुत्समल्लेको राजा प्रादग्मदहिः । चिरं युद्धारिभो राज्ञा नोतः स्वान्तिकमादरात् ।

तदधाद्राजधान्यन्तर्हाहाकारो महानभूत् । उदभूत्पारलोकासु नृपतेयायशदा ।

डामरोहोसमल्लेखः सूर्यभोगान्तरादयः । श्रुत्वा ज्ञातिवधं धैर्यान् च चाल महाभटः ।

प्रमुद्य वैरिभिः सोऽथ डामरस्तत्र सङ्गरे । वीरः स्वसुन्दरीयोगं समरोडामरोऽगमत् ।

शाहभदनकुलजः खानश्चाहिमस्ततः । ज्यहङ्गिरप्रतीहारज्ञातेयः कुशलो महान् ।

विभागोऽस्त्य राश्राणि यथा हि पञ्चपैर्दिनैः । प्रददौ होसराजानमुत्थानां नृपतेः पुरः ।

आशङ्क्य नृपतेः पार्श्वस्थं तमुत्सवमल्लिकं । अकरोदन्धनं नीत्वा दुर्गमं तु खशालये ।

विभवं भासमावन्ते गन्धर्वनगरोपमं । विधाय द्वेपादध्वजभोत्या चेतुरिवाधमाः ।

वृत्तान्तमुत्समल्लेकदुग्धभ्राता विश्रुत्य तत् । रावत्यदेवको गत्वा खशालयमवेष्टयत् ।

खशैगङ्गामठोपान्ताद्भित्तैरुत्सवमल्लिके । विमुक्ते ह्युदभूत् कोऽपि हर्षोऽन्योन्याश्रयात्तयोः ।

अथाथश्रयतां तौ द्वौ नृपकल्पतरुं दृढं । विपत्तीमातपक्रिष्टौ मोगैशगमनोत्सुकौ ।

एकोननवैता शूद्रापाटाडाश्रययुजावधि । वधादिदृष्टं राजानडामराणामभूदिदं ।

शरत्काले वडिस्तीर्त्वा मोगैशः पुनराययौ । विभागोऽस्त्य कयोरीरान् सर्वेषां दत्तवानथै ।

राजाधिकारान् संस्थाप्य स्वात्मजेभ्योऽभवदभोः । योगीव कतिचित् कालं स्वदेवे विगतज्वरः ।

उत्समल्लेकराजानशूद्रादौ निरदाहयत् । गृहानन्दालमेरुख नावनेऽब्दे जिगीषया ।

निरोधवैष्णवादादि श्रुत्वा पुत्रस्य मार्गपः । भाङ्गिलान् सुयममोगैशं हिन्दुवाटं समागमत् ।

तस्मिन् दिगन्तरं घाते मल्लेकाब्दालकोऽरिभिः । वन्धनाय निनायोपैर्दुर्गं लङ्खशालयं ।

उत्समल्लेकराजानशूद्रादौ नृपसंयुतौ । विभक्तुमैच्छत् कयोरीरोत्पत्तिं वाराहमूलकं ।

तत्र राजाश्रयानोतैस्सिद्धादिशाधिकारिभिः । देशोत्पत्तिविभागक्षेत्रश्रेष्ठैर्लोककर्म्मभिः ।

फायस्यैर्बुधकमीमंख्यैश्च जगकादिभिः । भागवयं विधायोत्थाराद्देशेषु सर्वतः ।

भागः फताघमाहस्य मल्लेकोत्सस्य चापरः । तृतीयोऽश्वय राजानशूद्रारस्येत्यलिख्यत ।

विभज्य भक्ता देशेषु च देशोत्पत्तिः पुरा विभिः । उज्ज्वलपुष्पकनिष्कालैर्लौकैर्नैर्महात्मभिः ।

ततो नगरमारुह्य राजराजानडामराः । नात्यजन् श्रद्धयादैरं गूढं नकुलसर्वेषु ।

मुख्यं मन्थिपदमुत्समल्लेकस्य ददौ नृपः । सिद्धादेशश्च राजानशूद्रारस्य महत्पदं ।

आम्यान् उत्समल्लेकं स्थिते निर्णयकारिणि । शूद्रालेडिकुषयोगः श्रुतोऽभूत्सचित्तसादा ।

कर्त्तव्योऽर्होऽङ्गार्यशादिनोः प्राप्तयोर्दयाः । प्रादात् स उत्तरं द्रष्टुं स्वाभिमानादुत्तरायां ।

तदा द्वाविंशत्यं सन्निवेशमिदं वरः । मया दद्याहि पण्डितराजोऽध्वेयश्रययौ ।

वाराहदूषं मन्थिभे तस्यैव राजैर्नैः । उत्समल्लेकमुत्पाते योर्दुःस्वयपुरोऽविशन् ।

पारावारस्थितं सैन्यदयं वीक्ष्य नराधिपः । फताहशहोमन्त्रीशमुत्समलेकमत्रवीत् ।
 मन्त्रिब्रध्वाधिपेनेधं परिणीतेव भामिनी । अस्मान्कापुरुषान् ज्ञात्वा राज्यलक्ष्मीं च तामना ।
 श्रुत्वा तदुत्समलेकानृपमूचे महीपते । एकाकिनमवन्धुं मां दृष्ट्वा किं न करोत्ययं ।
 कदाचिद्दृश्यते चिन्तामणिः खलुसुमादि च । राजप्रतापदग्धाहि नोत्पद्यन्ते नरर्षभाः ।
 उत्तिष्ठ राजन् युध्यस्व देवाधीनाविभूतयः । श्रुत्वा वै मन्त्रिणोवाकां योद्धुं नृपवर्त ययौ ।
 अध्वेभ्र भवतुङ्गं तत्पथायाते सधैनिके । सवल उत्समलेकः कोशमन्त्रेण्यवित्त ।
 मध्ये भूत्वा गिरिं तत्र स्थितात् सैन्यदयाद्वटाः । एतान्योन्यं शरासारं पारावारादधाचिपन् ।
 प्रयुज्य वैरिभिस्तत्र मार्गेशात्मजशयैकः । खग्रायैः पद्मनागस्य प्रादादलिं महत्तरं ।
 हते तस्मिन् रणे तत्र शिर्यमाणपतावतः । बन्धुत्वादुत्समलेकोजिता शिथिलतां ययौ ।
 शैथिल्यमस्य दृष्ट्वा ते वीरामार्गेशधैनिकाः । संव्याश्रमाध्वना यातस्थानुससुभोजयः ।
 फताहशहोराजान्गृह्णारश्चित्तव तत् । श्रुत्वा स्वयंपुराद्विन्दुवाटं शूरपुराद्ययौ ।
 अनुयातेरथाध्वेशैनिकैरुत्समलैकः । शरोधि न्योवायामानो कैशरीव गुहामुखे ।
 भवाब्दान् पालयित्वा घ्नां याते फताहभूमिपे । मद्भद्राहः सम्प्रापद्राज्यं मार्गेशसंश्रयः ।
 मार्गेशप्रोत्था नृपतिर्भृहान्तं स्वाततायिनं । सेहस्कन्दरं खानं यौवराज्यपदोर्जितं ।
 महामार्गपतिर्भूयोराजलक्ष्मीविराजितान् । स्वपुत्राणकरोत्काराम्यहं शुचिनिधानतः ।
 दत्तकन्यापुत्रं जन्मद्वयं मां घातयेत् कथं । निधिमत्समलेकोवावदासे स्य बन्धने ।
 मार्गेशपुत्रावलिनं सदेवसें लुकर्षण । अयमृह्णलवडाद्रिमवधीत्यश्वैर्दिनैः ।
 युद्धं भट्टार्जुनस्त्राजौ कारायाः शेषचंकिणः । बह्वृष तादृग्वीरस्य तस्माच्छूलिभिः परैः ।
 बलिना कलिराज्जणा नृपन्त्रे गलिते ङ्क्रेषुदभूदलान्वकारः ।
 जनताप्यनिशं भूयं कुराद कलयन्ती पितरीव पचपातं ।
 विरते चात्समलेके लोके राजिस्वराः खलाः । विचेरन्त्यतमगाविस्रुरद्वेर्षदृष्टयः ।
 भाग्यंशोद्विगुणोजातोयाम्याणं तत्र वसरे । विहसिन्निश्रवणे मूकावधिरामन्त्रिणाभिवन् ।
 नव मासाववाहानि राज्यं कृत्वा महत्सदे । वहिर्याते लोतोत्साहः श्रावः फतिह आयायौ ।
 प्रतीहारज्यहाद्वीरस्थादान्मन्त्रिपदं नृपः । सिद्धदेशश्च राजान्गृह्णारस्य महत् पदं ।
 स्वयंभूयण्डचण्डाशुमहसः शौर्यशालिनः । काचचक्रस्य प्रव्याधिकारं राजा स्वयं ददौ ।
 नूनं नाकेशचक्रेशवतारः काचमल्लिकः । आजीवमभवद्यस्य राजश्रीललितं वपुः ।
 श्रीमद्भोमनचक्रस्य कमराज्याजिजन्मनः । प्रोद्धूतः काञ्चनोवीरोरामोदशरयादिव ।
 प्रजापुण्योदयाद्राशोधासिका धीरजायत । अयवात्यन्तकालोऽस्य राज्यस्याशायि भूभुजा ।
 तथाहि प्रेयवद्रुद्ध्यापाराधिपतां नृपः । अकरोत्ताघपद्मान्तर्गणनाचेपवारणं ।
 मृतान्दुक्तजन्तूनामखीन्यादाय भूमिपः । गङ्गां यातुं सम्रादिचत् संचितपद्मान्त्ययं ।

॥ चतुर्थी राजतरङ्गिणी ॥

चित्रास्त्रीन्यत्र खर्णयां प्रत्यायाताजनाः पथि । अकस्मादातदृष्ट्या तेऽयुतसङ्ख्याविपेदिरे ।
चिरेण गङ्गया भुक्तान्यस्त्रीनोति सुधाक्तया । मन्येऽस्त्रिप्राप्तलोकोऽपि निगोर्णोऽननया भुवं ।
आयुःश्रेष्ठं समाश्रित्य पादत्राणसमाश्रयाः । मृताग्रहेषु ये प्राप्ताः केचिन्निवृत्तियोगतः ।
अस्मिन्नेकवत्यब्दे शरत्काले च मार्गपः । मद्भोदशाहिसहितोवाङ्गिलात् पुनरायधौ ।
ससैन्योवाङ्गिले यामे निविष्टोऽभून्महीभुजः । फतादशाहः प्रबले बलं युद्धाय निययौ ।
प्रयुध्य वैरिभिर्गाढं धार्मिकोऽध्वेयनायकः । गतः स्वकामिनोयोगमात्मजोऽत्र रणाजिरे ।
कलौ धर्मस्य पादैकोवर्तन्तेऽस्मिन् भुवस्त्रले । महामघोदस्तभैः स चतुर्ध्याद्येन योजितः ।
नूनं काकौटनागेन निगोर्णोमार्गपः क्रुधा । प्रत्यब्दं तद्गिरिस्थानाद्रमागमचिकीर्षया ।
अन्येऽप्यब्दालम्बेकलुहराद्याहि तत्सुताः । गतादिगन्तरं भूभ्रुकृत्यक्रमनोरथाः ।
वितस्तिः पूर्यन्ते जीर्णवस्त्रे हस्तोविशेष्यन्ते । इत्येवमादिकादोपाजायन्ते पापिनां विभ्रा ।
सम्यगन्तकनारीत्र व्याधुपद्रवकारिणी । उदभूत् सर्वतोमारो जनताचयकारिणी ।
मृतानां नाभवत् सङ्ख्या यामेषु नगरेऽपि वा । अन्यैर्कपटवासोऽपि चेयामास्तु स्म दुर्लभं ।
वात्स्रान्वितं चक्रन्दुः प्रलापस्य कैथवका । प्राणरक्षापराः केचिदायुःश्रेष्ठेण रचिताः ।
जगृधे शमिन्ते मारोदोपे देवेऽय दैवतः । वात्तां मद्भद्रादशाहस्य कश्मीरागमनं प्रति ।
गत्वा मद्भद्रादशाहस्य गौशाहारात् सलोहरात् । एस्कन्दराजपतेः स प्राप महतीं चमूं ।
प्रत्यायातोऽध्वपसुतेः सहितोराज्यशङ्कया । प्राप्नोराजपुरोदेशंमिति दूताश्रूषोऽगृणोत् ।
चक्ष्वादुर्वाक्त्याप्यासन् पूर्ववैरामहीभुजः । समस्तामन्त्रिणः शाहमद्भद्रागमनेस्रयः ।
काचचक्रेमराजानग्दृष्ट्वा रौ स्ववनेर्हताः । गौता प्रतीचिर्तुं शूरपुरं नवनृपस्य तौ ।
विधुरे हि विधौ मृत्युशलिमेरोऽस्य भूपतेः । शोमन्फतादशाहस्य शत्रुपचमयाश्रयत् ।
वैदेशिकोनिःशरणः शाहिमज्जीयदत्यधौ । पुत्रपदङ्गितोराज्ञा यामेहेमाद्यनुपधेः ।
प्रतीहारज्योद्गरेमन्त्रिणैकेन संश्रितः । श्रीमान् फतादशाहस्य पुराघोडुं विनिययौ ।
कोपाणकं फतिदशाहवले निविष्टे गूढेषुः प्रतिभटैर्विदितारिष्टताः ।
रथारिमध्यमय शूरपुराद्युत्सुक्रामाः प्रवीरशयनान्यधिजग्मुरत्र ।
फतादशाहो वीर्यैतद्युद्धमयादयापतत् । मन्त्रिभिः प्राक्तनचेहात्मभुलादपि रचितः ।
एवंसमामं वर्षकं भुक्ता भूमिं स भूमिपः । वर्षे दानवते माघे हरे राज्यादयापतत् ।
ततः फतिदशाहः स निरस्तोवाद्यमण्डलं । मन्त्रिभिर्दटिकागारगिरिमुत्तम्योऽहं ।
श्रीमान् महामहोत्साहः शाहोमहपादः पुनः । समं गजपतेः सैन्यैः कश्मीरागविशङ्कयो ।
अग्दत्तमत्तेभायधुः सेनाजनस्य ते । जङ्गमाद्रिभ्रमं मार्गं काले धाराधिराहणे ।
वाजिभां २५० हस्तिकर्णतामस्य पुत्स्यतेः । पटवैर्जयम्याभुङ्गिगुणोन्मृतेविभ्रा ।
सङ्ख्या राजानग्दृष्ट्वा मन्त्रिणैः मार्गपं बहिः । कर्तुं मन्त्रिपदे राक्षसिना कापुद्मदृदि ।

११०

१११

११२

११३

११४

११५

नृपादेशान्महामन्त्रिपदं चक्रेषकाञ्चनः । आलेभेराद्यनुज्ञातोऽप्ययद्योत् स महाबलः ।
 स्वामात्यान् देशरघायै स्थापयित्वा गतोभुवं । विभञ्जाटविकं लोकं प्रतिमुक्ते वहिर्नृपे ।
 नायामकोटं लुहराध्वेयराजाननोषकौ । प्रविष्टौ सैन्यबन्धू द्वौ शत्रुकाव्यंचिकोर्वया ।
 हिमात्तोऽराजकोदेशोऽपरिज्ञाताश्च मन्त्रिणः । देशेदुर्वात्तययिषश्चक्रेष्वनहमित्यतः ।
 चक्रेषोविक्रलखर्णं वीरं मञ्जुकव्यङ्गिरं । साहायकार्यमानित्ये राश्रयोपैः कृतार्हणं ।
 मासमात्रमुषित्वा च कोटे तैर्भैरिणां क्रुधा । प्रभाते नगरं वीराययुर्दुष्टचिकोर्वया ।
 निर्याते काचचक्रेष्वैव रिपुबलं प्रति । परस्परमभ्युद्धं वीराणां जालद्रुगडे ।
 युद्धा लुहरमार्गं ये याने राजाननोषकः । ऊत्ता रणायौ स्वप्राणानाद्यचक्रनाकयोषितः ।
 क्लृप्ता तत्राङ्गुलीः काचचक्रेष्वारयोऽप्य ते । नाजोकमार्गवत्याद्याः मययुः शतमायिताः ।
 प्रवीरोदेवरावचञ्चितः समराङ्गनात् । हतोमारोनरोतोरे चक्रवैद्यैर्निरायुधः ।
 तादृशात् समरायुक्तः काचचक्रोऽखिलैर्जनैः । देशरचाक्रोऽशायि राधेयजुंनषञ्जिभः ।
 सचिवः काञ्चनश्चक्रः प्रवीरः काञ्चनश्रियं । अङ्गुल्या सह सम्प्रापच्चक्रया तव संयुगे ।
 सन्नोत्थ नृपतिर्दानमानाद्यैराजमण्डलं । प्रतिमुत्थागतोऽक्षर्यात् शैराज्यं राश्रमण्डले ।
 वर्षेण स हि मञ्जुकव्यङ्गिरादयोऽखिलाः । चक्रेष्वमन्त्रिणा कारागारचित्रामहोगमः ।
 अङ्गुलीसूत्रनिर्देशं स्थापिते भूपतौ ततः । चतुर्नवतिवर्षेऽप्ययं काचचक्रपः ।
 मञ्जुकव्यङ्गिरप्रोत्था खानमेवमहिमं व्यधात् । मिह्रादेशाधिकारेऽस्य सुजनं धीमतां वर ।
 क्रियावतायामूलानि पूर्वैर्ग्रथिर्दिजन्मना । रोपितानि च कालेन विक्रान्त्युत्तरवारिणा ।
 श्रीमन्निर्गलकण्ठेन दिजेन्द्रेण हिमागमे ।
 सोमराजानकालोदत्तच्छेषोपद्रवजोमहान् । सश्वस्य कण्ठमहावैदुक्कलङ्गेनिवारितः ।
 प्रलोभ्य काचचक्रं स्वप्रापेन धनेन च । तत्कार्यवस्तुचक्रेष्वनुमतोषेच्छेचोदितः ।
 सुज्जामेराद्युद्भेदनिर्गमशायानघातयत् ।
 ब्राह्म तेजः क्व वैवाप्राः काचारोऽद्यतने युगे । इत्येव खिन्नोविचलास्तनुखानमघोद्विजान् ।
 आसूचितः सैदकाले सोमचन्द्रेण व्याञ्जितः । प्रफुल्लः काचचक्रेण भौसुजोपद्रवक्रमः ।
 ततोऽब्धि पद्मनवते आवपे बाह्यमण्डले । फतादृशाहराजनेरुक्षं यातो नृपाधिपः ।
 श्रुत्वा मद्भद्राश्वेन तद्दिने नाग्निं नास्त्रपि । नास्त्रायि, राजराजन्तं स्मारे स्मारे दिवानिर्गः ।
 नयजोदीर्घदर्शी च सत्यवाग्गुणिवत्सलः । प्रशान्तः प्रियभृत्यस्य क्व तादृग्लभ्यते प्रभुः ।
 सम्प्राप्तं नरदेवेन जयवाह्येऽच मण्डले । प्रमयोऽस्याभवत्तत्र विधिकार्यं हि दुर्घटं ।
 कर्णरियमयारोषं स्वधत्यैर्नरनायकैः । शवीभूतदहानीतः कर्तुमन्यद्विधां दिनेः
 कशोरेन्द्रः समारोप्य सामात्यं शवं नृपं । दृष्ट्वा मृताजिरे श्रीमज्जैनशब्दादिभूभुजं ।
 गोगर्तैस्फटिकावर्तैर्भूतैः कायैरिवाश्रिते । राजोचितक्रियां कृत्वा भूगर्तैश्च नरोचितम् ।

११०

१११

११२

११३

॥ चतुर्थी राजतरङ्गिणी ॥

चिन्तास्त्रीन्यच स्वर्णयां प्रत्यायाताजनाः पथि । अकस्मादातदृष्ट्या तेऽयुतमङ्गाविपेदिरे ।
 चिरिण गङ्गया भुक्तान्यस्त्रीनोति सुधार्तया । मन्येऽस्थिप्राप्तलोकोऽपि निगीर्णोऽन्यया भुवं ।
 आयुःशेषं समाश्रित्य पादचापसमाश्रयाः । मृताग्रेषु ये प्राप्ताः केचिन्नित्ययोगतः ।
 अस्मिन्नेकनवत्यब्दे शरत्काले च मार्गपः । मल्लोदशाहिसहितोवाङ्मिहान् पुनराययौ ।
 ससैन्योवाङ्गिले यामे निविष्टोऽभून्महीभुजः । फताहशाहः प्रबले बलं युद्धाय निवर्धयौ ।
 प्रयुध वैरिभिर्गाढं धार्मिकोऽध्वेयनायकः । गतः स्वकामिनोयोगमात्तजोऽन रणाजिरे ।
 कलौ धर्मस्य पादैर्कोवर्त्ततेऽस्मिन् भुवस्तले । महामहोदस्तस्यैव चतुष्पाद्येन योजितः ।
 नूनं कौकौटनागेन निगीर्णोमार्गपः क्रुधा । प्रत्यब्दे तद्विरस्थानाद्गमगमचिकीर्षया ।
 अन्येऽप्यब्दालम्बेकनुहराद्याहि तसुताः । गतादिगन्तरं भूधुक्तायकमनोरथाः ।
 वितस्तिः पूर्यते जीर्णवस्त्रे हस्तोविशोध्यते । इत्येवमादिकादोषाजघन्ये पापिनां विधां ।
 सम्यगन्तकनारीव व्याधुपद्रवकारिणी । उदभूत् सन्तोमारी जनताचयकारिणी ।
 मृतानां नाभवत् सङ्गा यामेषु नगरेऽपि वा । अन्यैर्कपटवासोऽपि धेयामास्ते सा दुर्लभः ।
 बान्धवोऽनैव चक्रन्दुः प्रलापस्य कथैव का । प्राणरक्षापराः केचिदायुःशेषेण रचिताः ।
 जङ्गमे शमिते मारीदोषे देहेऽय दैवतः । वाचां मल्लदशाहस्य कगरीरगमनं प्रति ।
 गता मल्लदशाहस्य मौयाहारात् सलोहरात् । शस्त्रेन्द्राद्गजपतेः स प्राप महतीं चमूं ।
 प्रत्यायातोऽध्वपसूतेः वृत्तिराज्यवाञ्छया । प्राप्नोराजपुरीदेशमिति दूताश्रुपोऽगृणीत् ।
 वल्लादुर्व्याक्त्याप्यासन् पूर्ववैरामहीभुजः । समस्तान्मन्त्रिणः शाहमल्लादागमनेष्वरः ।
 काचचक्रवर्गाजान्मृदङ्गारौ स्वबलैर्हृताः । गता प्रतीचिह्ने गुरुरपुरं नवनृपस्य तौ ।
 विधुरे हि विधौ सत्यशालिमेरोऽस्य भूपतेः । श्रीमत्फताहशाहस्य शत्रुपक्षमथाश्रयत् ।
 वैदेशिकानिःशरणः शाहिभङ्गीयदत्तधो । पुत्रवद्धितोराज्ञा यामहेमाद्यनुपदैः ।
 प्रतीहारज्यहाद्वैरमन्त्रिणैकेन संयुतः । श्रीमान् फताहशाहस्य पुराचोर्द्धुं विनिययौ ।
 प्रोपाणकं फतिहशाहवले निविष्टे गूढेक्षणेः प्रतिभटैर्विदितारिष्टताः ।
 सत्यारिमध्यमय गुरुरपुराद्युत्सुकामाः प्रवीरशयनान्यधिजसुरच ।
 फताहशाहो वीर्यैतपुष्टमसादयापतत् । मन्त्रिभिः प्राक्तनचेष्टाप्रभुत्वादपि रचितः ।
 एवं समामं वीर्यं भुक्ता भूमिं स भूमिपः । वीर्यं दानवते मासे ह्ये राज्यादयापतत् ।
 गतः फतिहशाहः स निरक्षोवाङ्गमण्डलं । मन्त्रिभिर्दृष्टिफारनिरिमल्लहा लोहर् ।
 श्रीमान् महामहोकाहः शाहोमहपदः पुनः । समं गजपतेः सैन्यैः कगरीरगमविशज्ययौ ।
 अदकामतेभाय्युः सेनाजगत् तैः । जङ्गसाद्रिभ्रमं मार्गे यामे धाराधिराहणे ।
 राजिभोऽयं रक्षिकर्ता नैव पुष्टतः । पटैर्भयमोऽभूद्गुणोभूयतेतिशो ।
 सङ्गा राजान्मृदङ्गारमन्त्र्यं मार्गं वदिः । पार्श्वं मन्त्रिपदे राक्षसिना कायुद्भूदृदि ।

११०

१११

११२

११३

११४

११५

नृपादेशान्महामन्त्रिपदं चक्रेयकाञ्चनः । आलेभेराद्यनुज्ञानोऽप्ययहोत्सव महावलः ।
 स्वामात्यान् देयरचायै स्थापयित्वा गतोभुवं । विभज्याटविकं लोकं प्रतिमुक्ते वह्निरूपे ।
 नायामकोटं लुहराध्वेयराजाननोसकौ । प्रविष्टौ सैन्यसन्नद्धौ शत्रुकार्यचिकीर्षया ।
 हिमात्तोऽराजकोदेशोऽपरिज्ञाताश्च मन्त्रिणः । देशोदुब्बांस्तयोपययकन्येऽवहमित्यतः ।
 चक्रेयोविह्वलखर्षं वीरं भजेकञ्चक्रिरे । साहायक्यार्थमनित्ये राट्रघोषैः कृतार्हणं ।
 मासमाचमुपित्वा च कोटे तैर्भरिणो क्रुधा । प्रभाते नगरं वीराययुर्मुहुरचिकीर्षया ।
 निर्याते काचचक्रेयसैन्ये रिपुबलं प्रति । परस्परमभ्युद्धं वीराणां जातद्रुगडे ।
 युद्धा लुहरमर्गं ये याते राजाननोसकः । जत्वा रणार्थं स्वप्राणानां दृष्टवन्नाकरोपितः ।
 हित्वा तत्राङ्गुलीः काचचक्रेयसारथोऽय ते । नाजोक्तमार्गं तत्प्रायाः प्रययुः शतभाधितो ।
 प्रवेरोदेवरावचक्षितः समराङ्गनात् । हतोमारो नदीतोरे चक्रमैर्निरायुधः ।
 तादृशात् समरान्मुक्तः काचचकोऽखिलैर्जनैः । देयरचाकोऽजायि राधेयार्जुनप्रसन्नः ।
 सचिवः काञ्चनशङ्करः प्रवोरः काञ्चनश्रियं । अङ्गुल्या सह सम्प्रापच्छ्रिया तत्र संयुगे ।
 सन्नोत्थ नृपतिर्दानमानाद्यैराजमण्डलं । प्रतिमुच्यागतोऽकार्पात् पौराज्यं राट्रमण्डले ।
 वर्षेण स हि भजेकसद्वभट्टादयोऽखिलाः । चक्रेयमन्त्रिणा कारागारचित्राभेहाजयः ।
 अङ्गुलीसूचनिर्देशं स्थापिते भूपतौ ततः । चतुर्नवतिवर्षेऽव आचरे काचचक्रपः ।
 भस्मिक्तञ्चक्रिरीत्या खानमेम्राहिभं व्यधात् । विह्वलदेयाधिकारेऽस्य सृजनं धीमतां वर ।
 क्रियावतायामूजानि पूर्वैर्ग्रियैर्दिजन्मनाः । रोपितानि च कालेन विकान्यन्तवारिणा ।
 श्रीमन्निर्मलकण्ठेन दिजेन्द्रेण हिमागमे ।
 सोमराजानकालोदृतस्त्वेष्टोपद्रवजौमहान् । सप्तम्य कण्ठभट्टाद्यैर्दुष्कृतोन्नितारितः ।
 प्रलोभ्य काचचक्रेयं स्वप्राणेन धनेन च । तत्कार्यं वलचक्रेयानुमतोऽवेष्टोचोदितः ।
 सुजाभेराद्भोमङ्गनिर्माणाद्यानयातयत् ।
 प्राङ्घ्रं तेजः कं धोविप्राः काचारोऽद्यतने युगे । इत्येव खिलोविचलांस्तनुषानबधोद्भिजान् ।
 आसूचितः सैदकाले सोमचन्द्रेण व्यञ्जितः । प्रफुल्लः काचचक्रेय मौसुलोपद्रवकमः ।
 ततोऽप्ये पञ्चनवते श्रावणे वाद्यमण्डले । फताहशाहराजेन्दुरस्तं यातो नृपाधिपः ।
 श्रुत्वा मद्गदशाहेन तद्दिने नामि काखपि । नास्त्रायि, राजराजन्तं स्मारे स्मारे दिवानिशं ।
 नयजोदीर्घदर्शी च सत्यवाग्गुणिवत्सलः । प्रमान्तः प्रियभृत्यश्च त्वा तादृग्भयेन प्रभुः ।
 सम्प्राप्तं नरदेवेन जन्म बाह्ये च मण्डले । प्रमयोऽस्याभवत्सर्व विधिकार्यं हि दुर्धटं ।
 कर्णारथमयारोप्य स्वधैर्येन रनायकैः । शत्रोभूतद्विजानीतः कर्तुं मन्द्यक्रियां दिनेः ।
 कम्होरेन्द्रः समराथ्य सामात्यन्तं शवं नृपं । वृहन्मृताजिगे श्रीमज्जेनयाहादिभूमजां ।
 गोमर्गस्यटिकावर्त्तमर्भैः कापैरिवायिते । राजोचितक्रियां कृत्वा भूगर्भाभ्यन्तरेऽपि पत् ।

१४०

१४१

१४२

१४३

॥ चतुर्थी राजतरङ्गिणी ॥

कर्तुं राज्यमखण्डितं दृष्टाद्योद्धतुं स्तमात्यान् दृढान् भर्तुं पामरवेवकान् हि नृपतिः किं किं न कुर्याच्छ्रमं ।
 हा देवं तदपाशितं प्रयततेऽनथा दिवात्याहते मूलोत्पाटनमाय धिद्वृपतस्त्रूणं पतेदाकुलः ।
 क वैफलामरेन्द्रादीन् हला खसचिवाभूयः । विपत्तौ प्रमयं प्राप हाहा कालविपर्ययः ।

१९१

॥ इति फलाहमाहस्वर्गार्थं ॥

तदैवमेव राजानश्चक्रारेण महात्मना । श्रवणामि नृपेन्द्रस्य भवेव स्वर्गवासिनः ।
 तस्मिन् काले बह्विचक्रवर्त्ती गजपतिर्दिवं । रत्नन्दराख्योऽप्यगमत् सुरराजदिदृक्षथा ।
 अभावादथ भूपत्य राजपत्वं विशङ्कतं । मत्सेकज्यङ्गिरामरमुज्याह्लादमुखान् भुवं ।
 एवाहेखानश्चक्रारमहादौऽयकनायकः । वैशाखेऽब्दे षष्ठवतौ नगरस्थानरोधयत् ।
 चिह्नादिशातिपदवीं तदीयाश्चक्रपोददौ । देवदृष्टस्य राजान्महोपनय महात्मनः ।
 तद्गौरवं चिभिमंशैरसहिष्णुः स चक्रिराट् । होमराजानकं कारां जिह्वासीदकुतोभयः ।
 मत्सेकचक्रेश्वरकृतताजेमरादिबान्धवान् । तोषयित्वा राश्रघोषैः पूर्णकामांसादकरोत् ।
 ज्येष्ठेऽय सप्तनवतै रमाश्रध्वपतेः सुताः । मत्सेकाब्दालकाद्याक्षे सन्ध्या देववासिभिः ।
 फतिहब्राह्मणं खानमादायैकन्दरामिधं । ससैन्यमायमुवांश्चात् स्वगैश्चर्याकाङ्क्षिणः ।
 श्रुतप्रवेश्यक्रेमकाचकोऽतिबली यथौ । योद्धुं सौलपुरोद्धारं स्नामधुकोऽध्वपान् प्रति ।
 दृष्ट्वा चक्रवर्त्तं भूरि जगमुर्भित्याल्पसैनिकाः । नृप्यामकोटं राज्यन्ते दुर्गमं प्राणरचया ।
 अयानुबधे चक्रेशसैन्यनाध्वपतीन् प्रति । कोटभूम्यन्तरे भूरि ससैन्यं स न्यवीविशत् ।
 समूहयादिनिगन्त्य शरासारैरवाकिरन् । घोधादिवश्च भूमिश्च गजन्तः समराङ्गने ।
 तावत्प्रतीहारपतिज्यैहाङ्गिरः ससैनिकः । गदायमेरवहदारैरौद्यजुंश्चरेऽविशत् ।
 ऊर्ध्वार्धः संहितं शत्रुसैन्यं वीक्ष्य स चक्रपः । मषोदचक्रं खसुतं व्यष्टज्जुहुरं प्रति ।
 ताजचक्रादिसहितो वीरो मीरमषोदकः । शहाभेदनगरं सम्प्रापारियुयुत्सया ।
 दृग्गोचरं गते चक्रिसुते युयुधरे भटाः । आगच्छ प्रविशेत्युचैर्नदन्तः समराङ्गने ।
 मषोदमेरसङ्क्षिप्तो वीरो मीरगदायकः । मरावर्तो चक्रत्तास्य वैजयन्तीभिर्व श्रियः ।
 पाथंपुत्रोपमे तस्मिन् रणं चक्रिणि कुर्वन्ति । अरिमघ्नात् सुपद्मद्वेनानीतो कोऽपि धनुर्धरः ।
 मा पलायन्त समरादीरावीरगुणोत्तिष्ठाताः । जिताः शत्रुसमूहेन व्यूहेनागम्यतामिति ।
 इत्युक्तेऽर्जुनराजानकैनेकनागताभटाः । युद्धाय विविशुस्तूर्णं श्लभादिव पावकं ।
 प्रत्यायोते ससैन्येऽय प्रयुर्थतेर्महारथैः । गदायमेरः स्वर्गारोप्रणयिलमथाश्रयत् ।
 स्रष्टेयश्चक्रिपोदनायकः पुष्पसायकः । दृष्ट्वैव नीतस्त्रूणं स खस्त्रोभिः समराङ्गनात् ।
 येन्यन् निहतं वीक्ष्य वीरास्तदनुयायिनः । कषोदमेरं धावित्वा जघानात्स्त्रिण शरेण ते ।
 धरमिभेषणोऽन्यपतस्त्रिहोभुवि । समोदमेरः प्ररोधधन्विनां चक्रिणः सुतः ।
 विनीतं रिपुभिर्गच्छत् चक्रमन्त्रिभे । अनीकुमी पदं सेमे मुक्ताशारा न कुचयित् ।

१९०

१९१

१९०

१९१

१९२

सोमराजानकोगात्रमेरः शृङ्गारमदृक् । एते विद्वान्मन्त्राजौ बद्धाः पापिजनैर्हताः ।
 प्रतीहारपतेः सेना प्रनष्टा पुरमाविशत् । दिनद्वयमयोपिता सा प्रघाता ययागतं ।
 तादृशे तनये वीरे निहते सङ्गरेऽरिभिः । काचचक्रस्य तद्गुह्यं कान्यकुब्जमगमनः ।
 सेनायं दुःखितं वीक्ष्य ताजचक्रादयोनिजाः । श्वोचन्समये चास्मिन् देव्यं मा संश्रयेत् ।
 निर्ययावथ चक्रेशोऽहं मार्गेशसैनिकान् । पारावारस्थितान् कोट्युत्तमोकादनिष्ठतः ।
 युयुत्वौ काचचक्रेशसैन्ये रिपुवलैश्चिरं । याम्यादीनतयाभूवन् निरन्तरतयाकुलाः ।
 मार्गेशाः ख्यातवीर्यास्ते वैरिनिष्ठस्य चक्रिणः । पौरुषं वीक्ष्य खानेन युनायातादिगन्तरं ।
 यथागतं गतेष्वेव ससैन्येषु नृपान्वितः । विजयो नगरं प्राप चक्रेशः शोकविह्वलः ।
 वीरं धीरं गुणज्ञानं महायोधपुरःसरं । मल्लकोदौलतं ज्ञात्वा चक्रेशोभूझयोऽग्नितः ।
 समस्तं दामराश्वादि पुच्छसम्बन्धि धन्विने । ददौ दौलतचक्राय धातुपुच्छाय स प्रभुः ।
 वर्षेष्टानवते राजपुच्छमाजमुरध्वपाः । हभेमखानमादाय चटिकाधारपर्वतात् ।
 तामसीमहगास्थाने स्थापिते सैनिकेऽध्वपैः । मल्लकाचचक्रस्य बलं सन्धपुरेऽविशन् ।
 विज्ञातचक्रिवीर्याक्षे मार्गपाश्र्वसैनिकाः । गिरिमार्गादवारोहश्चाधर्षमिषु केषुचित् ।
 अध्वशैल्यात्तदैन्याजिगत्याशिश्रयद्रुतं । सोमराजात्मजश्चराजानं चक्रिणश्चमूं ।
 तच्छ्रुत्वा तेऽध्वपाः प्रत्यागतास्तपन्विताध्वनाः । आश्रापिमाचिकां त्यक्ता मित्रद्रोहास्तुविह्वलाः ।
 मार्गेशवादिनी मित्रद्रोहाख्यानश्लोचयात् । विमोर्षा शतधा याता सन्ध्या वा ह्यपस्तवे ।
 हभेमखानः शोऽखलोमार्गं पञ्चलमागतः । आरुह्य मित्रिकां तूर्णमानीतोनिशपार्श्वगैः ।
 कस्मीरानय कृतास्य चान्यकर्म मृताजिरे । श्रयितः पिष्टपार्थ्येऽधोगर्त्सेऽमात्यैर्महात्मभिः ।
 श्लेष्णेन ये वारयितुमशक्तावैरिणोऽभवन् । नखैरपास्तभाग्यानामुदये काचचक्रिणः ।
 प्रतीहारकुलोदन्वचन्द्रोमल्लकज्वङ्गिरः । ज्वालाभिर्वाह्यदेहेऽव तत्काले पञ्चतां ययौ ।
 श्रानीताद्यकिणा मार्गपाब्दालनुहरादयः । धौमसम्बन्धन्यायेन कस्मीरान्विश्रुततः ।
 तथार्हं लुहराध्वेयः स्वसुतां परिणीतवान् । मल्लकाचचक्राय शक्रायेव पुलोमजां ।
 मल्लकाब्दालकायाय चक्रेशः स्वसुतां ददौ । परिणीत्यचिरात्सन्धमिव खेहतरङ्गिणीं ।
 श्रोमता ताजचक्रेण शरैरेव रतिर्वया । उदाहिता मार्गपतेरब्दालस्यात्मजा तदा ।
 ततः काञ्चनचक्रेण राश्र्वधैः क्रमागतैः । महद्भिर्दानमानैश्च मार्गेशानां कृताह्वणाः ।
 श्रन्वहं बह्विंते भेषि मार्गेशैः सह चक्रिणां । वन्दुना रिगचक्रेण देशाद्दूरोत्तमस्ततः ।
 काञ्चोजयनेमेन वामोरेण विपाटितः । तदैव हस्तिनापुर्यामेधाहेनानृपेश्वरः ।
 तद्रूपोत्तरजोऽध्वस्तान् प्राकाशन् कुचचिन् । आश्रागजपतेर्वैरिद्राजानमुनयायिनां ।
 मार्गेशदीपयनेश्चैवपूर्णविकारितः । कर्णेऽपाम्बूपरेण रिगचक्रालिभरयोः ।
 तद्रूपोत्तानतज्जलमनस्यकिणः कृताः । रिगचक्रनिरोधार्थं जलयायेन शैत्यता ।

१८

१९

२०

२१

२२

२३

॥ चतुर्थी राजतरङ्गिणी ॥

ततोयेज्ज्दध्वाभो तु निषेद्वाश्चक्रिणं प्रति । आनेमेरुतायासादिरोद्गारं न्यसोविग्गुः ।

विदित्वा तादृशैर्दृष्टं मन्त्रयित्वा महीभृता । न्यविशच्छक्रपः भैरवो योद्धुं स्वं जालद्रुगम् ।

असाध्यास्मान्दानाद्यैस्तद्गटाउद्गटारणे । न श्रेयस्य किञ्चैन्यान्तः केनापि विनिवर्त्तितं ।

शसस्यतपासडादिदेशेष्वध्वे शशैर्निकैः । प्रयुध्य शतशोऽहानि निर्भययक्षिपोऽभवत् ।

रात्रौ म्रकवलाघाते लहरे याटिकातलं । भूपाले काचचक्रेशोवाह्यदेशे मयादृतः ।

विरोधमन्वातघ्नाया आलेमेरेण धीमता । ताः पुष्पिताः पल्विताश्चकेशाध्वशभूमिपु ।

हिन्दुवाटं प्रयातऽस्मिन्नुये मन्त्रिण भूमिभूत् । साक्षाज्यमकरोद्देध्वेयमग्निभिराहतः ।

वह्निश्चक्रेश्वरेणात्र सामन्ताः करदायिनः । श्रीजैनग्राहवद्भोत्या कृताः स्वयंभवालिना ।

ताजचक्रादयोवीराभातरोसिहरादिषु । आहवे मुग्गुलान् हत्वा चक्रुः स्वं सफनं वयः ।

दुष्टेष्टिते विचिन्त्यात्र युवराजस्य चक्रपः । खानमेस्कन्दरं तं स हरोपाजगरनिव ।

तादृक् साहसिकं वीर्यं चक्रेश भूमिपोऽनयत् । चतुर्थेऽब्दे शुचौ मासे काशीराजं दिगन्तरात् ।

पिता भ्राताथवा पुत्रराज्ञां राज्यजिहीर्षया । यत्रः कथितालोके किं करोत्यपरोरिपुः ।

इत्थं विदितभूपालचरिनाश्रध्वपासातः । ससैन्याः प्रययुर्वाङ्मदेशं कीचायमाध्वना ।

अनुष्ठानं समादाय प्राप्ते चक्रिपतौ नृपः । राज्यं निष्कण्डकं मेने परितोषमुपायथै ।

खानरस्कन्दरोराजहृदयैर्भितोमृपासथं । अपुनर्दशैः कुर्वन् श्यामानेचोत्पनैर्दिशः ।

कृपादेशादयः शूरानवेत्पटनमञ्जसा । श्येनाइव कुरङ्गाय व्यधूराजात्मजाय ते ।

यधुराजतनूजाय कुरङ्गायिव सारसाः । तत्त्वगेया व्यथा तेन प्राप्ता वक्तुं न पार्थिवे ।

तं विना वृषनिर्देयांस्तान् कूरान् राजमेवकान् । पित्रोः शोषेण फलितोधनमुत्थय तस्य वा ।

शाक्यकृत्या अमासीनानध्वेषांशक्रिरटुततः । गत्वा वराहमूयान्ताच्छ्रीनगर्या न्यनीविषत् ।

पारावारात् भमागत्य तत्रान्यान्यबलद्वयं । व्यधाज्जनद्वयं धीरं जयाजयपरोक्षया ।

गिरोनुसङ्ग थातोऽथ चक्रिभ्रातृसुतोनिशि । सङ्कैदावनेमागेषमन्दिमाद्यवारयत् ।

असमर्थोऽध्वना यातुं मेयामैरोऽध्वपायगोः । मार्गे पञ्चत्वमायातायनिताः केऽपि सायुधाः ।

अथाध्वपेषु मष्टेषु यातेत्येवं वह्निर्भयात् । स महम्मदशाहोऽगान्नगरं चक्रिभट्टतः ।

धत्ते मुदं जडमतिः शमितारिवक्त्रिष्ठावद्भुदेति निवृत्त्यादिपमाज्ञाप्रत्यक्षः ।

रुद्धादशादनुपतिः स्वमुतादवाप साध्याज्यभङ्गमहेहा घटना विधातुः ।

तथाहि भूभुजानन गजाधिशिवजन । पुत्ररमादिमाषादानीन्दित्वाभरतपुरा ।

तुल्याह्वयान्न विधूता शतधा धनुः । याता तज्जीवरत्नाद्ययुता नागिव सीमर ।

नराहववधाभुगामाविराज्यादयन्ततः । खानः म प्राप कम्हारान् पिबेष्टवशाद्धतः ।

प्रादुर्भूत रक्षणं प्राति राज्यामहापया । श्रीसर्वत्रामर चक्रवर्तदुष्टविध्वंसका ।
राजास्वयं शरीरेणोद्यतेऽथवा । निर्गन्ताः नृपेन्द्रास्तथाशेषास्तथा ।

राजागोरक्षनाथपुराणात् । भिषगवः । मल्लिकार्जुनस्य । राजागोरक्षनाथपुराणात् ।

ताजचक्रालये बहुशालेमेरोनिजानुगैः । विमुद्या रचिषोराचो नोत्वा चित्रोद्विगन्तरं ।
तदैषम्यादिवाग्देयोपरागादादृशेत् कुश । मद्भोदग्नाहमानुत्तं चकराड्गमिनेदिनैः ।
इत्यमेकादशब्दान् म दम मामान्दिनानि च । रचिता काव्यवीराया मद्भोदश्रुतिनोऽभवत् ।
धर्मः फलति कालेन सद्यः पाकोवि सोऽभवत् । खानस्यान्याद्व्याया चाभूदाज्यध्वान्नृपस्य सा ।
गमोडाख्य खशस्यानं प्रहितोऽय स चक्रिण । दत्त्वा न्यायकखप्यादीन् क्रूरान् रचिजनाञ्जिजान् । ११
॥ इति महमदशाहाराज्यध्वंशः ॥

जगत्पट्टिस्थितिध्वंसहेतवे दृषकेतवे । भवान्निषेतवे ब्रह्मविष्णुब्रह्मात्मने नमः ।
अथ काञ्चनचक्रेण पुञ्जामद्भुतभुजः । एभाह्ममाहदद्यात्पां कृत्वा राज्ञोऽभ्युपिच्यत ।
समन्तिपदवीं दीर्घा चक्रे चक्रेरस्ततः । स्त्रीकृत्य राज्यतन्त्राणि दृङ्गागुल्फोद्भवैर्धनैः ।
नायामद्भुतैराद्वैराजयोमैर्न्यथोजयत् । अनुजाम्ताजचक्रेणमेवामेरादिकान् स्वकान् ।
वाद्ये चाब्दालमार्गेशोदिक्षोपं मुग्धुनेश्वरं । सेनां मार्गयितुं मेजवाभोरं प्रयथौ रुपा । १२
आकारेङ्गितवाक्चेष्टासम्पूर्णं वीक्ष्य मार्गपं । चणं तुषष्कराजोऽभूद्विस्मयानतकम्बरः ।
तुषष्कभूपेन ततोऽज्ञात्वा मन्त्रिवरस्य तं । सहस्रमह्या वीराणां सेनासै प्रतिपादिता ।
इत्थं प्रयुक्तां वाञ्छान्तां देगे पञ्चमहायेन । वैद्याखे श्रुतवाद्यरूपतिर्विक्रमशोभितः ।
स्त्रीकोडाभिव कुर्वन्तु भूमौ चक्रिण मार्गपाः । मलेकाब्दालनुहरमार्गशायासहारयाः ।
गिरीनुमज्ज वाङ्मेलात् कामीरान्निविग्दुर्गं । मिखावभेगमद्भोदखानादिमुग्धुलैर्गताः । १३
फनाहमाहर्जं खानं मार्जोकद्याययायिनं । कृत्वा निविष्टाः मन्त्रहाः प्रतापपुरधन्वि ।
श्रुतचक्रपतिः सेनां नोत्तये स्त्रा न्यवीविशत् । भैरवयोद्गतावीराः स्त्रामिभक्तिमदर्शयन् ।
विपचपचिभिन्त्यै चैष्कभैरवविहायसि । विहाय कम्पदं यातुं नाशक्रुत सपचिभिः ।
ततश्चक्रपतिं दूतः प्राह मर्गप्रवाचिकं । भेमाद्यरूपते वाद्ये वामन्ताः करदायिनः ।
हतायेन स्ववीर्येण सदैः पञ्चभिराहतः । हतोग्रपतिः श्रीमानेभाहमेमोमोलात्कटः । १४
तस्य मेरुजवाभोरराजस्यानुचराहमे । मया नोताः सहायार्थं मन्त्रद्वेऽसु भवान् रणे ।
इत्युक्ते लेखहारेण चक्रैरेवददमुं । दिक्षी न देशः काकोराः प्रतिष्ठाना वधं न ते ।
फलपाकीमनोदेशान्मुगुलानां महौजधं ।

अथ वीरामहौजस्त्रामहावीर्याधनुर्धराः । एभाह्मखानुषेरद्वमेरमभेकताजकाः ।
तथा मार्गप्रचान् मलेक्रुनुहरादयः । रिगचक्रेणमलेकोषेच्छागिषिभिगादयः ।
कुसुपाण्डवैर्यस्य युद्धं व्यकुमिवोद्यताः । निर्ययुः समरं वीराः स्वबाह्वयदपिताः ।
रिगचक्रेणरेण प्रकिं, चिता च पैरिपु । प्रहताहुतवीर्येण ताजमेरेण सत्वरं ।
मेरुषेरद्वचक्रेण प्रहिता करवाञ्जिका । रिपोनुहरमेरस्य याता पुष्यचोपनां ।
एवं प्रवीरैरन्यान् प्रकीर्य समरम्बरं । स्ववीर्यमृगनाभुधसौगन्ध्यालुलितं कृतं ।

॥ चतुर्थी राजतरङ्गिणी ॥

ततः स्वैर्यैः सेनान्तस्त्राजचक्रैश्च उद्येया । वातोद्धूतपताकाभिस्तर्जयश्च वैरिणः ।

रणः प्रवृत्ते तत्र चक्रमार्गैश्चैर्यैः । आगच्छ जहि तिष्ठति शब्देऽभ्युद्धतसङ्घे ।

१८०

समरोद्धतमेव ताजचक्रमवदक्षुर्हरमार्गपक्षमेव ।

कुरु युद्धं किमतः परं किमन्यन्ननुजे स्वामिदशासु राधयते तत् ।

तन्निग्रम्य चिरं युद्धा वीरैर्मलेकताजकः । शिशिये वीरशयनं नाकनारोविराजितं ।

कीर्तिशेषं गते तस्मिन् परे चक्रिष्येदराः । सेव्यामलेकसेरङ्गमेराद्यामुगुलेयुताः ।

रूपैर्यैः निहतं दृष्ट्वा चक्रेशोऽल्पबलान्वितः । खगालयं ययौ भोत्या शोकेन च समाकुलः ।

१८१

अथ मार्गेश्वराजिवा मलेकाब्दालकादयः । विविशुर्नगरं लोकानायासन्तोभयाकुलान् ।

गत्वा नृपाङ्गने सर्वे ह्यचचारमरशोभितं । प्रदूराज्यतिलकमध्वराजसूनेव ।

अथ नाजोक्तमहिने पिये सिंहासने श्रिते । प्रहर्षाकुलिताउच्चावचाः सर्वेऽभवन्सदा ।

गता जमालमरुगां सनृपास्तोऽथ मन्त्रिणः । मलेकाब्दालकस्यात्र शालेमेरस्य चापरः ।

मार्गेश्वरुद्धराशोरिगचकस्य चापरः । विभक्ताऽर्थं चतुर्भागेऽप्यनुभूतिरित्यभूत् ।

खगालयस्य चक्रेषु विद्युष्टलैर्महात्मभिः । खेचदारस्तमाह ह्यमार्गेश्वरमुखशक्तिम् ।

१८२

भोभोद्यकपते स्वामिभक्तिज्यात्मा भवादृशैः । दुर्मन्त्रिभिरमात्यानां विमला मलिनीकृता ।

यस्य वासस्य साक्षाज्ये राज्यकार्थेषु मन्त्रिणः । बद्धाश्चतयएवासन् स रक्षोभवता कथं ।

रवेरावरणं मूढः कुण्डेन विदधाति कः । इत्थं दूतमुखाच्छ्रुत्वा मुभोच नृपतिं तस्यै ।

ततोमद्भादशाहः स गत्वा लोहरमासदत् । पूर्वोर्वासीश्वरङ्गाग्रुत्काद्यमपि चाग्रहीत् ।

भोतिशोमन्त्रयित्वाय मार्गेश्वरमुगुलांसतः । विषयशमास नृपः संभाव्येतान् स्वकृपदं ।

१८३

उज्ज्वलं लोहरं प्राप्नुष्वक्काः खनिवेशनं । मद्भादशाहं संसेने आलेमेरस्यिरे प्रभुं ।

हेमन्तमतिवाह्याव वसन्तमिव तं नृपं । कस्योरोपवने मेरामार्गेश्वरानुमतेनयन् ।

राज्यं हत्वाय वर्षैकं दशम्यां नाजिकानृपः । ज्येष्ठशुके नृपात् प्राप योवराज्यं महद्भादत् ।

पथेऽन्वेद मद्भादः शाहोऽभिप्रेतः सचिवैः शुचैः । राज्ये खगालयाच्युक्तोभूयोगातइवादृतः ।

दिवं मेरेजशभारः स प्रयातः स्वपुत्रयोः । दत्वा स्वविभवं कामराष्ट्रोहमापयोस्तदा ।

१८४

मममेष्टेऽश्वपैः मार्तुं युद्धेच्छुः काचचक्रपः । भार्वातरयामादगमत् सवैर्यैऽय दिगन्तरं ।

याति चक्रपतौ वीरे ततः पश्चिमदिग्धू । रतिहेतुर्या केतुं मूर्ध्नि नियमधार्थिव ।

तदर्थं कार्तिके शुके मद्भादमाख्ययमूपतिः । मेरेप्रकामराणस्य कस्योरान् जेतुमाद्यथै ।

मिथालभिगमद्भादखानादिमुगुनैः सह । कुम्भं दम्य दिशः पूर्वागर्हितं प्रपथैर्यैः ।

भूत्वा मद्भादशाहयाद्यक्रमं गीघमानयन् । साहायकार्यमध्वेश्वराशेषोपकृतार्थं ।

१८५

महर्षेरथनारायां खेच्छामगरमाविशन् । कामीरिकाय दुर्गपु खचकानि न्यवोविशुः ।

भयात् पौरजने यानि गिरिगङ्गवर्त्मसु । क्षीरेषु सैन्यवाऽऽद्यात् प्रगष्टेषु च तत्र तु ।

ग्रन्थं पुरवरं दृष्ट्वा मुग्धलास्ते क्रुधादहन् । गृहाणि राजधानीश्च कुददीनविनुष्टकाः ।
दुर्गभ्योनिर्गतावीरास्तुह्यैराहवेच्छया । स्वेच्छया प्राणसर्वस्वं विक्रीय यथाश्रुदधुः ।
यामेषु नगरे राज्ये तुह्यैर्विष्कृषैर्दत्ताः । सहस्रसङ्ख्यालीकानां जुलुच्यवधकारिभिः ।
ततः काश्मीरिकैर्कीरैर्मोगैश्चक्रिमिष्य ते । अकौमुदितमसीव सन्ध्यापासितादितः ।

११०

॥ इति तुह्येकापद्रवः ॥

मुक्तास्ते साहसादीराः स्वयच्छेषु स्थितिं व्यधुः । मार्गमादादरञ्चक्षुः काचचक्रोवहिर्यथैव ।
वर्षेऽष्टमे शुचौ शूरपुरात् सोऽप्याययौ पुनः । शस्त्रं प्रतिहतं ज्ञात्वा वाह्यं यातो यथागतं ।
मार्गमासेव शरदि कास्कारोयायमूचराः । मेरोजहैदराद्याः श्रीषेदखामहोभृतः ।
हयारोहसहस्रैर्दोदशभिः परिवारिताः । काश्मीरोनाययुर्जंतुं श्येनादिव विहङ्गमान् ।
कोटाङ्गणगणित्यन्तश्चान् चक्रेतो नृपालयं । प्रविशन्तोभवन्तोत्यं श्रुत्वा रुनोविषेदिरे ।
तुह्येकापद्रवोक्तैः कास्कारोपद्रवमहान् । अज्ञायि सूर्य्ययहणं चन्द्रयासादिप्रियते ।
चलिते सकले कीवलेके वेग्मावलिस्ततः । शरराशिरिवोच्छ्वासशून्याभ्युदयदाधिनी ।
तस्मां दाहकियां कर्तुं नीमवक्रिप्रदायकाः । सेकन्धरनहाराजधानीं रम्यमतेजयन् ।
नीचावचगृहेलक्ष्यैर्वैद्यैर्दग्धैः पुरोर्वरा । जाता श्मशानभूवन् सा दग्धकाष्ठभयङ्करा ।
राजधानीदयं तादृक् सन्धते क्षुब्ध भूमिषु । धुधादाव्हिष्टकाचिषेः कोटिषङ्गा व्यथिता
श्रीजैननगरे दिहामठे चाग्निं विना कृतं । राजधानीदयं भूयस्तुतमिव तत् स्थितं ।
वेतालसाधनायुक्तादवासन् मुग्धलाधुवं । लभं यत्सन्निहितं गुप्तं पौरधनं तु यैः ।
जलावरणयुक्तासु भूपभूमिषु मिश्रियुः । काश्मीरिकायमूनायाश्चाश्रयान् श्वेच्छयद्वा ।
चिरोद्धारश्च हाव्येऽङ्गकोटं चक्रधरं तथा । श्रुत्वाभ्यवाहयन् माघचयं चैकैः प्रयुध्य ते ।
दैन्यरूपेण खग्नेन स्थितायकधरान्तिके । काश्मीरिकान् प्रति कृतं युद्धं निष्क्रममभ्यगात् ।
सन्ध्यमयभवयुद्धं कृतं काश्मीरिकान् प्रति ॥ इति वा पाठः ॥ ;

१११

११०

१११

खिलोक्तान्तरुह्यैस्ता भुवोमडवराज्याः । हत्वा फलमष्टङ्गिं तां हत्वा याम्यजनान् क्रुधा ।
ये याता नौपु तोलां संख्यायमाजिभूमिषु । सवालहट्टाः मुखिनः स्वायुःशेषेण रक्षिताः ।
जुलुच्योपसवे पूर्वं तथा कञ्जसमङ्करे । सोमोऽभूत्तादृशे देशे कुलयात् पापिनां विनां ।

चक्राधारादेत्य भूपेन्द्रयुक्ता भोमादेवोषन्निधौ रुन्निवेयं ।

चक्रुसीलां लेदरीवामपारं चक्रुद्राद्यामार्गपाश्राहवाय ।

११०

खानरस्कन्दरोमेर्जहैदरोऽप्ये महारथाः । काश्मीरिकान् प्रति ययुः सप्तह्यस्तुव शंयुगे ।
मार्त्ताण्डपादमूले तवाहौप्युवंक्षयात्प्राणान् । सप्तकालकहोषनमेरुशिखलाः कमालमेरय ।
कास्कारोयाः प्रवीराय केचिद्युद्धा दिवं ययुः । सफलं स्वययः कृत्वा मञ्जेकालादिभोरणे ।

॥ चतुर्थी राजतरङ्गिणी ॥

रेमूढाः कुरुत सदैव देवसेवां तान् सर्वान् भवविभवान् विहाय ख्यातान् ।

दृष्ट्वा तन्मरणमथालिमेरनान्तं सङ्गमे मुगुलवरैर्हि देशहेतोः ।

विदुरोपमिते तस्मिन्निहते दुद्रुवभेटाः । काशीरिकाः कृताश्चावाद्यकेशध्वजनायकैः ।

३३१

कथन्वनर्त्तकायचनरा वेतालराक्षसाः । सहस्रांसाशनयपाजन्यवाग्नाहवाहवै ।

रणोद्यानि वीरपानमदोन्मत्तेषु तेव्यय । हतविष्टे चमूयुग्मे स्वाश्रयेषु न्यविचत ।

अथ चक्रमार्गेशौ नृपादेशात् समेत्य तैः । मुग्गुलैः सह सन्धानमकाष्टं पौरुषोर्जितौ ।

नवसङ्क्रान्तिवस्त्राणि कतेकषोढसलतैः । तैस्त्वं तङ्गाययादाय मुग्गुलामूपतेः पुरा ।

नृपमुद्राङ्कितं पञ्चं गृहीत्वा मौसुवाचरैः । प्रत्यायाता, स्वसेन्ये तत्कुञ्जतो वर्यनिर्भरं ।

३३२

धाटीभिः पामरानीताः स्त्रीपुमान्युख्यदन्तिकात् । मुक्ता हस्तनमेराचैरानीताः करुणारैः ।

ततोऽन्धे नवमे ज्यैष्ठे खदेष्टं मुग्गुला वयुः । वलात् पौरश्चित्रं स्याद्वादाय राजसुतामपि ।

इत्थं वतीचरोदेशे षोढाभूत् पापिनां विभ्रां । पूर्वपश्चिमतः केतोरनिशन्दि विदग्धनात् ।

॥ इति कास्कारोयोपद्रवः ॥

पक्ष्माखिवरस्त्रातिपूर्णचेवेषु सत्यतः । नभसस्तारकाः पेतुर्भूयः केतुरदृश्यत ।

सम्यङ्निर्गणैर्ऋतरोज तदुपद्रवरक्षसा । उदञ्जभन्महाघोरोदुर्भिक्षोऽन्यपतेरिपुः ।

३३३

निविष्टे मण्डलेऽमुर्भिक्षेहस्तैर्निकास्ततः । क्षुत्पिपासादयो लोकपीडकाबलवत्तराः ।

सहस्रदशभिर्भिक्षैर्बभूव मूखेन खार्य्यभूत् । धान्यस्य गतिमादातुं कान्यस्य धनिनेविना ।

भद्रंभक्तिं सतसेहं शूद्रभूषां पिबेरिव च । हिला खप्राणरचायै चेतः स्त्रीपुरुषाः क्षुधा ।

भुक्त्वा दिविचतुर्वारं क्षुधाचां दिवसान्तरे । षटन्त, प्रेतहृषादि हृष्टा भोजनवाञ्छया ।

तत्कालेऽन्धालमक्षेकादयः पुण्यरताक्षिते । प्रत्यहं तण्डुलमैः पकानैः पुपुषुर्जनं ।

३३४

धामेषु नगरे राजमार्गेषु गणनास्त न । क्षुत्पिपासाप्रमोतानां प्रेतानामिव देहिनां ।

मस्तिनं रूपकुप्यादि विक्रीय व्यधुरात्मनः । प्राणसन्धारणं केचिच्छाकेनाचोदपिष्यकैः ।

उपद्रवभयादेव दुर्भिक्षोपश्रवा मङ्गान् । गलनेचामयादुष्टविस्फोटोद्धतिदुःखः ।

ज्यैष्ठ्यां दशमाब्दस्य नवमादत्तराङ्गुलं । घोरे दुर्भिक्षतमसि परितः भ्रान्तमण्डले ।

गुण्डिबीजोद्भवस्तेहधूपैर्दिव्यैः प्रकाशयन् । श्यामा अन्ननृपाभात्यः सुकालोयोदुमाधयौ ।

३३५

यथा गोधूमकलटा उद्ययुलभजा भुवः । कुर्वन्तः स्वकलैः श्रेयन्नन्तोरात्राचिकामिव ।

स्त्रवलेर्भ्रमाक्रान्तमवेष्ट्याश्राधिपः स्वयं । आश्रयौ बलिनं जेतुं दुर्भिक्षे धोरराक्षसं ।

वितत्य मस्तौ सेनां प्रियङ्गुश्लिकाद्रवैः । यन्ताश्चभिरिवाचोटीर्जितां तं स न्यविचत ।

॥ इति दुर्भिक्षोपद्रवः ॥

अध्वराजफलेः पुष्टाजन्तवोऽतिष्ठमास्ततः । पुनर्जातमिवात्मानममन्यन् दिवागिम्बं ।

तदा काश्चनचक्रमैः स्थितिं जनपरे व्यधात् । मण्डितमभ्यपादेशाद्वाग्भोग्ये विभूषयन् ।

३३६

श्वपचाकारकयकपतिमंढवराज्यः । भूमीरदण्डयन्तागंपाणां ताटस्यवोचषात् ।
 अचान्तरे महान्देशोरेहोदुष्टैरिवामयैः । स्वस्वावामाश्रयैरैतैः पीडया अजरीकृतः ।
 तदुत्पपापमन्नापाशैवान्तेऽन्दे त्रयोदशे । राजा मद्भद्राहोऽभद्रदस्त्रेनियतेर्वलात् ।
 कान्तं देहं राजाक्रान्तं आन्तं वोच्य च भूमिपः । मन्त्रैकतद्भद्राख्यं सखेहं प्राह मन्त्रिणं ।
 राजधर्मोद्भवेः पुष्पपापैः मन्त्रिहंतेऽपि यन् । तथापि कायः क्षपायइति सर्वत्र निश्चयः ।
 अस्मदंशे महीधामः शंपदेनादयेनृपाः । श्रीजैनाज्ञाभदेनयथिते पूर्वपितामहाः ।
 तदंशेऽहं मदीयः कः कीदृशोमत्परो भवेत् । इति चिन्ताकुत्रं चेत्ताञ्जरेणाद्यापि दृष्टान्ते ।
 इत्युक्ता विरते राज्ञि मार्गशाब्दालकादयः । आगतास्तादृशं वोच्य साखनेषास्त्रमंत्रुन् ।
 भूपाश्वदपचारेण प्रजाभागैरयापि ते । कायकोशेऽस्ति खल्वेव दण्डोभूत्यापराधनः ।
 अलात्रवीनुपक्षेपां वचोमत्तनयाः सदा । भवद्भिः पालनीयाश्च वयं यामः पराध्वनिः ।
 आक्रन्दोऽभून्महाराजस्येव अला नृपोदितं । तदङ्गि निष्ककोशश्च राज्ञा ध्वंशं ये जिताः ।
 प्राप्ते पुष्पाकरे मामे व्ययान्तंस्थास्य भूभुजः । दातुर्जातु विपत्तिः स्थात् कृष्णपत्रे कयश्चन ।
 ध्येऽङ्गुलादिदिग्बे गुरुवारे नार्यमा । वर्षान् पञ्च कृती भूयोराज्यं कृत्वास्तमाययौ ।
 तस्मिन् यान्ते दिवं लोकं, स्रष्टोकोर्विलनाप तं । हा कं श्रयाम भवति नाकलोकमुपस्थितः ।
 अस्मान् कोनृपते हृष्टास्त्रां विना पालयिष्यति । मृगाहृष्टमन्दराकार महासेनपराक्रमः ।
 महम्मदमहोपाध मर्षं हिला क याम्यसि । इति प्रवापमुद्यरे राजद्वारे स्थिताजनाः ।
 संस्थितस्य नृपस्यादुर्वाधैरिव अज्ञाञ्जनीन् । कर्णोरिचमयोराप्य श्वं हृष्टमृताजिरे ।
 दत्तस्त्रन्धाः पितुः पार्थे गोगर्त्ते मन्त्रिणोऽलिपन् । केन्दुकोमलमध्यामुनृपाहं शयनं प्रभोः ।
 क शर्करिभूम्यन्तस्तोमान्धे विवरस्थितः । तदङ्गि शोकमूकस्य लोकस्थाच्छासनात्परं ।
 धूमादि रन्धनाभागाश्चालक्ष्यन गृहेषु तत् ।

११८

११९

१२०

१२१

१२२

॥ इति महम्मदशाहस्वयंशः ॥
 मार्गसेन कृताश्वः सप्रमंशोऽस्य मन्त्रिभिः । शंभुमाहोऽयमिच्छायां कृत्वा पुत्रोऽभ्यविष्यत ।
 नवराज्योर्जितं चेतं युवानं वोच्य भूमिपः । महान्तः पामगाः धर्मे तनुवृत्ताजवभवाः ।
 चिरं खे पयैके राज्ञे स्थायाइति जनाग्रियः । गृष्टसन् राजस्यहं प्राप शंभुमाहः सहानुजः ।
 तस्मिन् राज्यस्थिते जैनपुराग्रगरमाययौ । याचचरुमतोरिगदकाद्यक्षोमहावतः ।
 वृष्टा वीरं तमायान्तमुक्तमहान्तस्ततः । मार्गशेहास्त्रनः प्रायात् कोदायमेऽध्वपानिकं ।
 प्रविष्टानगरं रत्नं काचचक्रः सभाजितः । नृपेण तेन सखेहं परपचविमर्दनः ।
 तथा काश्चनचक्रेण शाला दूरगतान् रिपून् । सवलागधर्मोद्भारे निविष्टोऽरिजिगोदया ।
 अत्यन्तिकसं वसिष्ठं रिपुमाकथं मार्गपाः । यमं निवेष्टयामासुष्टं जतगदाम्बिकं ।
 महात्मा रिगचक्रैः काचचक्राध्वपेययोः । गत्वा प्रेरितदूतः स खाम कर्तुं मयेष्टवान् ।

॥ चतुर्थी राजतरङ्गिणी ॥

नगरे काचचक्रेशः क्रमराज्ये तु मार्गपाः । सन्तुषोऽहं समक्षेयामिति सन्निभं व्यधादयं ।

अथ मार्गेशसैन्यस्थानानीयान्तिकमात्मनः । जेत्यकशमल्लेकदौलतैर्भास्त्राखानकान् ।

स्वबन्धून् काचचक्रेश आरुरोह जयो पुरं । निवासमकरोदीरोरिगचक्रालयेषु सः ।

काचचक्रे स्थिते राजोऽन्तिके निर्णयकारिणि । बलं बलवतां दृष्टं शौर्ध्वेण तु पृथग्जनैः ।

आगत्य रिगचक्रेश काचचक्रान्तिकं तदा । दिनान्युयित्वा ज्ञात्वास्व स्वप्रेमागमत्पुनः ।

मार्गेशानिकटं गत्वा चचक्रेशचेष्टितं । सम्यक् दोरान् सन्धास्तान् सङ्गटय्य नृपाग्रगान् ।

रिगचक्रः स मार्गेशं ज्ञात्वा दुष्टमिवामयं ।

कश्मीरभूमौ प्रथिता अमात्याभीमार्जुनद्रोणसमारणेषु ।

मल्लेकश्चोदौलतगाजखानचक्रेशमुख्याश्च विचारदक्षाः ।

सिद्धादेशान् प्रभिक्ष्य सिद्धादेशाधिकारिणः । श्रीमन्मल्लेकराजाननुज्यकस्य मुखाद्यथा ।

विज्ञाप्यन्तेऽत्रदेशीयैः कान्दिशोकैर्बलातुरैः । स्वैज्येनपदैर्नैर्दुरातङ्ककलङ्कितैः ।

॥ तथाहि ॥ जैनगणैः दिवं याते दुर्बलाबलवत्तरैः । पीडिताः कान्दिशोकाश्च अनादुर्दण्डतो गताः ।

श्रीभैकडाभरद्रेण नृपामात्येन पालिता । लालिताश्च प्रजा नित्यं दुर्बलस्यानिवारणात् ।

पुण्यपापपरीपाकान्मन्त्रिभिरन्तरन्तरात् । पोषिताः शोषिताल्लोकाः हृदिचाराविवेकतः ।

भानुरिव ततश्चकपतिर्भल्लेककाञ्चनः । उदेत्य मन्त्रिवो यो तां नृपादेशाद्भूययत् ।

विचारनिरितेऽमुस्मिन्नाशोने राजमन्दिरे । बलं बलवतां दृष्टं शौर्ध्वेण तु पृथग्जनैः ।

वैनत्यान्महतां पापादिशाश्च ततः उत्थिताः । मुग्गुलान्कदुर्भिक्षदोषास्तस्मिन् बहिर्गते ।

मार्गेशाब्दालकानेते मेरेजाऽगणयन्ततः । अम्राज्ञानिव प्राप्तः स कश्मीरांश्चक्रिणोभयात् ।

काचचक्रेशमल्लेके हिन्दुवाटे गते दिवं । काश्मीरिकाणां वाद्यानामभूत् कलुषितं मनः ।

तदाकृष्णश्च मेरेजहैधरैऽचीकरन्महान् । कुलागतमिव स्वयं तदा कश्मीरमण्डलं ।

चक्रेशेऽन्तिर्हिते भूमौ मुग्गुलादित्यारुपिणः । विचेरुः शारदापीठे निःशङ्कमकुतोभयाः ।

मेरेजमग्नौचल्य कश्मीरस्वस्य चान्तिकं । आधयुः परदेशेभ्यामुग्गुलाः सरपादव ।

यनेषु बद्धमानेषु तेषु यातीतवार्धिका । लोचप्रतिपक्षोपात्ता भूदन्ता तैर्निषेयोगिभिः ।

दिवानैर्षष्ठ्यदोर्गैर्धृष्टिता मुमुक्षाचरैः । भूमिः समधराद्वाणां शलाघ्याय प्रजाखपि ।

इत्येव भूर्भोमाधि माध्वीवाय व्यकल्पत । दारिद्र्येऽपि अनाश्रीषान् हतायायानवेष्टय मा ।

प्रनष्टमुमुक्षु देशे भूमौकुरसिन्नाजगः । काश्मीरिकाणां विजयादूयोऽभूदर्थनिष्पया ।

तुल्यमाह्वयार्थात्ते काश्मीरामध्यमंश्वरं । वेमोभूमिर्भोजनश्च चिकित्सादण्डमहान् ।

इष्टा भूमोऽपि शोकोऽयं मामुसद्बुदयाह्वय । दुर्भासनां महावैद्यदिकिंशं शास्त्रगामिव ।

दुराचारादिषु भूमिर्वायुप्राक्तो भूरिशः । चिन्तेऽपि चापयुक्ताये कपिता स्वामिनामुजः ।

अतन्माणाऽप्यदोषाऽमुक्ते शोचप्रतिपक्षे । मोक्षायतिथिस्तस्मिन्नाह्वयोऽर्थेण ग्राह्यति ।

१८१

१८२

१८३

१८४

१८५

१८६

अदृष्टविषयेन खेच्छाक्रीडनकादिव । धात्रा विनिर्दिष्टः खट्वं जगद्गाराधनामिधः ।

दृष्टेन स्वीयुतं चाये प्रादुरासन् दशाष्ट च । सहस्राण्यलयाभ्यन्त विभेदुर्ध्वेनोत्थया ।

अग्रकाशदिवः सप्त भुवः पट्विंशदावृतं । जगत् स्फारमवेष्टुर्पिष्ठाः स्रष्टाः पिगमराः ।

विवधानाश्रयी श्रीमान् रसेलोद्य पिगमरः । दिगमरेच्छया लोककृपाटोमानवोजयत् ।

खदेवसृष्टिर्मध्ये हिमवान्गिरिरुत्तमः । तत्राणि देशः काष्कारोऽहोरात्रनिवरलियः ।

सतां सुजनधंसारोऽगारः सर्वधनुभ्रतां । नानाद्रुमनताकारो विहारः सर्वधनुर्धरा ।

मेधावी रेवतोऽग्रप्रयितभुजवत्तः रुद्रपश्रोधरस्य भूपात्रेन्द्रः प्रतापोऽर्जुननिजसमस्त भूपितोनामर्षेणः ।

जोषात्तद्देवजन्माजितवज्रवसुधाप्रोद्गतो भानुमूर्तिः काश्रीरान् द्यौहि नानानयतिमिरहतान् न्यायविज्ञान् व्यथत् ।

मेरेजहैधरमहम्मदवाक्प्रमाणोजोषाधिरं वसुमतीनवतोर्णरव ।

कर्तुं मतीधरसि नौग्रवानतुल्यं पूर्वोर्बरोग्रचरितं चिरकालनष्टं ।

सर्वैः पिगमरवरैर्मिलितैः खदेवस्राष्टास्तेहृष्ट पिगमराटिकायां ।

एतां सुष्ठयचरिताख्यदवाग्निदग्धा सत्वःस्रष्टेनिवहैः परिपोषणाय ।

श्रीमत्काञ्चनचक्रपे च विधिनान्वर्याछिताख्याक्षरा राशिः काञ्चनदानतलव सदा मय्यं समीचामहे ।

भ्राजिष्या करपद्मपणनिन्दयेभिर्ज्ञानमेवादृश्यं सद्यः सोऽस्त कट परोपहनयेऽग्रं सहस्रं समाः ।

श्रीमन्नागपनीय तावकययः शुभं विचोऽव्यवहितकाधोऽग्रसमागोऽस्तुपतित्वां मेवितुं सर्व्वेभ्यः ।

हृन्दैः कुपलकर्णिकारकुटजैः समिलयता मञ्जरीपुष्पैः पटपदकोकितास्त्रनभरैः कुम्भिप्रयोद्गोपयं ।

कृष्णः प्रमुदिताः फेन न फेनैव कर्षणा । वसन्तोभवातामसव वसन्तः शुभभूत् सदा ।

जिष्णुः सन्तापितारातिः कालखड्गधरो रणे । प्रवेश जगते प्राणः शूरो विनतात्मनो ।

कलावान् राव्यराट् भास्वान् गुहकाव्यज्ञमद्वलः । जोषाद्रुभयणेनित्यं गाजयाहोमहारयः ।

मुन्यप्रसह्ये वैषं च शुभौ भास्वसितेतरैः । अष्टम्वं राजहोनायपुसस्थायंगुभूभः ।

गुग्गुलीश्वरं वीरपीभरताऊधरंजितः । नाऽपेक्षारहः शायणदेवः मन्त्रनिर्णीयमा ।

संमच्च गाजयाहोऽय शुन्या तदाष्टाष्टेष्टितं । मन्त्रेकहोसचक्रं वाष्टादं व्यसजयत् ।

दौलमन्त्रेकचक्रेऽप्यवैभूतखानकैः । शुभ्याफतिहमेरास्रष्टाष्टेर्मन्त्रवैरैर्युतः ।

वीरायुतैः पत्तिभिद्य निःशैलैः पटमण्डपैः । महात्मा होसमभेजनिविष्टः सुप्रधानोः ।

तावद्गुग्गुलसैन्येन मदता वाष्टाभूहता । दिमला रज्ज्वस्त्रेव चित्तभूः कमुपैर्भूतैः ।

ततोराजपुरीदेशमपेपमाहृणोदकैः । गुग्गुलेष्टा प्राक्सेन्काः पापाण्डुरहताहरेः ।

क्रुद्धः कामीरिकोराजाकष्यं शूरपुरादहिः । सयलोहिन्दुशटं स प्रयातस्तस्मिन्नीयया ।

स्रजिभंतां गाजयाहस्य चमूं दृष्ट्वा नदीयसी । मार्दवं खेच्छमेनागाहिमानोऽशकंरुग्मिभिः ।

सन्तोर्जितं गाजयाहस्यमाजयतुर्धनं । फत्तेमहेकनुषरमहेकावय चान्तिः ।

दृष्टेप दुर्गमार्गेपु प्रभूतं गौगुधं वयं । वीरैः फतिहयानावैर्गर्भैर्द्विराहुटीकृतं ।

॥ चतुर्थी राजतरङ्गिणी ॥

सुख्यहाज्यकयोषोफचक्राद्यैर्मुगुलान्वितैः । सामराजपुरोराजा गाजशाहमयात् कृतं ।
 नौशहरस्थिते शाहनाजोके मुगुलास्तथा । ऊडले सन्धिवन्धेन कालं दुर्गादिकर्षंभिः ।
 विष्टोरागाजभूक्तौ दूतेशोमुखवाचितं । करवाडधरादीनां प्राह गला सभान्तरं ।
 भोभो खेच्छपते कस्मादकस्मात् प्रवलैर्बलैः । आयाताः केन विशस्ता अज्ञानगुणविक्रमाः ।
 अथवा भाक्तनी शैले शिष्टियुद्धं नु विस्तरं । बलदयवधात् पापं युष्माकं परिण्यसति ।
 यदि शक्ति, किमेतैः स्याद्गुणव्यादिकर्षंभिः । विधिर्ददाति यद्यस्य स तत्फलमथाश्रुते ।
 चक्रिराजानकाद्यावास्तिताग्रंहरादतः । देशाः के मुगुलाः के वा सुख्यहाज्योभविष्यति ।
 इत्युक्तोलेखहारेण सुख्यहाज्योऽत्रोद्दिष्टं । शासनमकुराख्यानं मुगुलेग्रस्य वश्यहं ।
 चक्रेष्वभूषं दातारं गुणज्ञं ध्वनिनां वरं । विचारे नौशरोवानं कया सत्या स्तुवीमहे ।
 काशीरिकाणां देशांशान् खेच्छानां पारितोषिकं । दत्त्वा मुगुलराजस्य चेतःशुद्धिर्विधीयतां ।
 अथवा देशधाटीभिः किं स्यात्प्राकृतमेतया । युद्धेन वीरहानिः स्याज्ज्ञाता सर्वस्य भूमिपः ।
 दृष्टाः युताः स्यतामेव गाजशाहस्य सन्निभाः । योद्धुं दिगन्तरं कौनु यातएतत्परः समः ।
 दूतात् प्रत्यागमाच्छ्रुत्वा क्रोधविग्नयवाश्रुपः । अचूडेऽद्रितुङ्गास्य समाचूडेमहद्वशः ।
 श्रीमच्छङ्कारमक्षेत्राक्षेमक्षेत्रद्वयपि । खानअहमदयोषोफमशाहादयः सुताः ।
 खानः स शाहिभाजोऽपि दृष्टयान्येव सन्निभिः । स्वस्वमेत्यसमुद्धैः कमीरेऽश्वविभूषितः ।
 सहस्रैरश्ववाराणां बाजिभिर्वैराजिभिः । शङ्खसहगदाप्रासशक्तिमरभूषितैः ।
 नागरभ्रगतोषाकनामाश्वभ्रगायुधैः । पदान्निष्ठैः सज्जैः शत्रुमेनान्तिकेऽवसत् ।
 अन्तिकादन्तिकं व्यूढे निविष्टे भैरवोद्दिष्टे । पारावारगतायोधारणरङ्गमभूषयन् ।
 शसदुन्दुभिनादेन कर्णतलिय द्वेपकैः । गजाशानामग्नरभ्रगर्भनैस्तर्जयन्निव ।
 अथ पक्षिमहारेण पुरोगेन प्रभूषितः । प्रवीरोगाजशाहेऽव समराश्वमसहोत् ।
 दृष्ट्वा वीरं तमायान्तं केचिन्मुगुलपुङ्गवाः । मनःशैथिल्यमादाय शनैर्धुङ्गाय निधेयुः ।
 नृपाये श्रेष्ठवीराणां स्वाभिभक्त्या पुरोगताः । मुण्डानि चिच्छिद्युर्ध्वं शराकानिव चकृतः ।
 रणे शैभतपामेन प्राणदानेन तद्वृणं । विवाहोऽजनि स्वस्तीणां पञ्चशण्णेन योषितां ।
 वीरमत्तं पुरोगामामहुतस्य तपः प्रभोः । विचित्र्य मुगुनायिनुर्द्वैतमेपापयागतं ।
 स्वप्राणवैतनेयैः दुर्पागोऽप्यय्यरहारिणः । विजित्य कीर्त्युपचयं स्वर्पातलसद्वयात् ।
 पक्षीनामगुर्धं वीर्यं वीर्यं श्रेष्ठवज्रान्तरात् । पाश्यान् कृष्यकुप्पाटि मर्द्दाशानुपवीरितं ।
 स्वमेत्यापचयं शत्रुमेनोपचयमेव च । विचित्र्य मुगुना याता वाणिजाद्वैतेन ।
 यथा राजपुरोराजा पापाण्डान् वरदायिनः । हस्ता प्रत्याययौ गाजमाहः सुविरमोजितः ।
 नित्यजेता हिरं मदया राजन् पापाश्वरीलितः । रत्नाभितोजनाच्छुङ्कृतं काशीराजानुभूषेऽविमलं ।
 वेदेः पट्टस्वरथे पश्यन्मनुर्भेदान्तविद्वान्कैलकंदायरथैः पुराणपठनेभक्तैः पट्टागमैः ।

श्रवैर्ज्येष्ठावसौरवोद्धसहितैश्चैर्विंहरिस्तैर्द्राक्षाकुङ्कुमग्रस्यालिनिवहैः पुष्पैः सुगन्धैरपि ।
 पौराणश्रुतिफलकं गच्छन्निचयैः किञ्चाग्निहोत्राद्विनैर्विप्रैर्यथानतपोजपादिनिरतैः स्नानार्चनाद्युत्तुके ।
 नागैः कोटियुतैस्तथा हरिहरैर्गन्धर्वविद्याधरैः स्वर्गस्वाम्यतखण्डमोतवज्रला कम्पोग्भूदत्तमा ।
 चत्वारिंशदथापि पञ्च गिरिणाः पट्टिय चक्रायुधा ब्रह्माण्डस्य इत्यनानि निधनादाविर्जितः शक्रयः ।
 नीलादीनि शतानि सप्त फणिनां तोर्यैकसाङ्कोटयोर्विख्याताश्च चतुर्दशोत्तमतराः कम्पोग्भूमण्डले ।
 अष्टादश चमूभक्तौ योऽभवद्वस्तिनापुरे । वीरोयुधिष्ठिरभाता भ्राता धुंध्वइहार्जुनः ।
 स दिग्विजयरागेण भुवं जित्वा खिलामिमाम् । पातानमविश्वेश्वरमनखण्डनशङ्कितः ।
 तत्र नागपुराण्णागु जित्वानभिमुखो रणे । प्राप्य नागसुतां वीरोवर्षतत्राभजत्सुखं ।
 आगतोऽय गते काले वज्रले पुनरप्यसौ । दिग्जयाय जगामागु खपुच्छेण हतोरणे ।
 जीवायितस्तत्सुखं परिज्ञाय स्वभार्यया । दृष्ट्य सुतवीर्येण तेनैव समुपाययौ ।
 अथ कालेन नीतः स्रिजन्तुने तत्सुतौ भुवं । विभज्य दधतुः सर्व्यं परीचिदभुवाहमौ ।
 आभोरदेशे निवसन् सार्द्धं शतमसौ समाः । पोडशानं शतं यज्ञो सुतानां वीर्यशालिनां ।
 तेपामपि सुतोत्साहदत्तसुतांश्च सहस्रशः । आसंत्यज्य पुनर्यौमा मातामहपुरं ययौ ।
 ततस्तोऽतिबलोन्मत्ताः परस्परविरोधिनः । प्रजानां विद्रुः पीडां मर्यादाश्च न्यशारयन् ।
 आजातिक्रमणात् पित्रा गृह्णाते यत्नदर्पिताः । स्वनाशाय खिनान् देशान् धादोभिः समपीडयन् ।
 दृष्ट्वाकाशगतः कथितं शिङ्खलज्जनपीडनं । विश्वस्निमकरोत्तूनां दयावानोत्तरं प्रति ।
 अथावचार नभुसोवागेवमशरीरिणी । दृष्टः सागरमध्येऽसि साविरेव यमोपमः ।
 स गृहीतस्तत्क्षणेन रोमदेशे च वद्धितः । तेनोसिता हयाकूटः कण्डकोद्धरणं व्यधात् ।
 सोचोक्त्यक्षवर्त्तौ स सर्वभूतालजितरः । त्रियमाणो न केनापि दृष्टोऽभूत्सिखवन्धुभिः ।
 ये लोकान्तरकर्षं कर्तुमनुलं दृष्टाः परं वेधसा तेषां तादृशमेव सोऽयं क्षतवाञ्छन्नावसानं तथा ।
 दृष्टान्तस्तु सहस्ररश्मिरिह यत्सैकैक्यदोतिप्रदेशातः केन कुतोऽभ्युदेति यदि वा कुत्रास्मभ्येति च ।
 तदंशजन्मा पयिंशभूदूरं गत्वा हवा पितुः । पद्मगङ्गरभूमये योगङ्गरदूरं व्यधात् ।
 तदंशः कुङ्कुमाहोभूयः सर्व्यं दिग्मुत्तरां । जित्वा स पयिमां चक्रे धनुर्देवान्यं शुभं ।
 तादृशरामतृप्ताश्च लोचनचयभूषितः । यथेच्छलाभमाहात्म्युपेक्षाभिविवर्जितः ।
 त्रिकालदर्शी चादृष्टपालितोऽतिवलाभितः । दयालुः श्रुतं योगी वदान्यः सर्वमाप्तवित् ।
 तस्य प्रभावतोराज्यं कम्पोग्भूपमुत्तमम् ।
 कम्पोग्भूमिपालानां यः स्यादग्रभञ्जकः । दिगन्तरीयभूपात्राहिरामो निहन्ति तं ।
 काम्पूरः पार्श्वतो तत्र राजा ज्योतिरांशजः । इत्येतत्पुत्र्याथैव यत्तामोचनचयौ ।
 नास्य शत्रुरभूत् कश्चिद्वचसौ कस्य चिद्रिपुः । देवीमयापदं लोकं तपेव न्यशारयत् ।
 तादृशरामज्योत्यानां नहि गृह्णातियोनृपः । सोऽवश्यं कल्पदः स्वस्मादहायेव जलाञ्जलिं ।

१०४

१०५

१०६

१०७

१०८

॥ चतुर्थी राजतरङ्गिणी ॥

द्विहिराकर्णयामास गिरं खादुत्थितामसौ । गृह्णाण राज्यं कश्चरेष्विति नैवान्वनयन ।
 ग्राहमेरः सुतो योऽसि तवात्यन्तपञ्चधीः । स विष्टव्यं तया यस्मादात्मा पुच्छति श्रुतिः ।
 ॥ इति ताहिरालवंग्रवर्णेन ॥

राज्यं नाजोकाखानाय दत्त्वा दौलतचक्रकः । स्वयं न वुभुजे देशं निर्देशेन ह्यपेयतः ।
कस्मिन्नास्तेच्छ्लोकेन नवे तस्मिन्नराधिपे । रज्यते सज्जनोऽनित्यं शिशिरेण मधाविव ।
नाजोकागृहे तद्वाज्यं गृह्यते निर्व्ववर्जनाः । उदयाद्विह्वते स्वयं प्रातः पश्चात्कारादिव ।
मिति तेव्यय सर्व्वेषु परस्परविरोधिषु । पुनर्यामविभागेन ग्रैवैरमजायत ।
सदेरेषादयोजोका मेर्जाहैदरसेवकाः । चक्रजातिविरोधेन सदाशिरपुरेऽवसन् ।
वितस्तातीरमाश्रित्य समुद्रामठाश्विनः । युयुधुर्दहनास्तेण चक्रदौलतकादयः ।
माममेकं कृते पुष्टे दहनास्त्रगरादिभिः । दौलतचक्रलोकेन विजयोविहितस्तदा ।
अचान्तरे ष होमायः पातिग्राहोऽभवद्वि । नमस्तमस्तभूपात्रमौर्-पुष्टपशाम्भुजः ।
तेन निष्ठापितोराष्ट्रा मिथोवैरमहानलः । प्रशानां चदयोन्माथो न दारिद्र्यदवानलः ।
अजहोमायनामामोदैरो तस्य महीभूतः । स देशं दुर्गमं शिलाभ्यातयामिति चिन्तयन् ।
किन्तुनेषामि कस्मोरदेशं पर्व्वतदुर्गमं । तथ स्थितं न बाधेत मां, होमायमहोपतिः ।
ह्युक्ता खलिते तस्मिन्नजहोमायभूतो । कस्मोरैः सह संपातोऽवाधं नमस्तके ।
ततः काश्मीरलोकेन पर्व्वतोपरिवासिना । अजहोमायमूर्पस्थं निहतं सर्व्वभैरिक् ।
अयन्नु नृपतिः प्रशपति कस्मोरमण्डले । नाजोकनृपतो वाचाद्विग्दाहः सर्व्वतोऽभसत् ।
दिनोपि प्रहरैराथैः प्रसृष्टे सकले जने । वमव धण्ड्योक्त्यामसितामेकमानवः ।

Yes

544

१०

एतादृशे कृते कार्यं कुर्वताल्लोकादिताः । गृहे दौलतचक्रस्य पतिताश्च शिलाभिनि ।
 अदृष्टदेवताक्षिप्रशिलावर्षणसङ्कुलं । राजद्वारं निमीयित्वा ममवदिष्टायावर्षं ।
 ईदृशं प्रत्यहं केन कृतं पापाणवर्षणं । इत्थं परस्परं लोकः कथयामास विस्मितः ।
 त्वलमूलाभिधे यामे सम्यग्ज्ञानपरायणः । अभिमन्युरिति ख्यातः साधुरासीन्महातपाः ।
 एकदा तद्गृहं गत्वा साधुं दौलतचक्रकः । उवाच निर्भयं प्रार्थ्य कथं राज्यं भविष्यति ।
 इत्युक्ते तेन सोऽवादीनिवारय मदाज्ञया । वार्षिकं ग्राह्यणकरं तेन षिट्ठिर्भविष्यति ।
 इत्थं निवेदिते तेन साधुना चेच्छसत्तमः । उवाच वचनं सम्यक् शृणु वच्मि महामुने ।
 त्वलमूलाभिधं याममर्पयिष्यामि तेऽधुना । विप्रदण्डं कथं चेच्छावारयामि तदाज्ञया ।
 इत्थं दौलतचक्रेन वचने कथिते सति । अभिमन्युर्बभूवाशौ रोपयानुमानसः ।
 तेनाग्रे ग्राह्यणकरोयदा नैव निवारितः । साधु दौलतचक्रान्तं शशाप रोपयन्मुतः ।
 समुद्रमध्यमासाद्य चन्द्राकौ ते पतित्यतः । इति शपप्रनष्टशौर्यौ दौलतचक्रकः ।
 मासमेकं कृते राज्ये हभेभाभिधभृता । जघ्राह तत्पदं लोभाद्ग्राहजानसतः स्वयं ।
 तत्प्रतापाग्निदग्धेषु सिकाः स्त्रोनयनाक्षुभिः । गृहेषु वैरिणां नित्यमुत्पद्यन्ते दृष्टाकुराः ।
 ददृच्छाववनारोणमक्षुवर्षाकुलेष्वपि । स्वल्पपूर्वमेहेषु यत्प्रतापदवानलः ।
 अथ दिग्गदभूकस्यान्धमीदृशं दृष्टिवीर्यता । दृष्टवाक्यमिदं प्राङ्गणकागणनायराः ।
 देशोऽस्मिन्नाव सन्नविष्यति महद्युद्धं सद्यः प्रभो सङ्ग्रामेऽपि निःसरिष्यति महावेगा चरकापगा ।
 लोकानां प्रचरिष्यति प्रतिपदं दुर्मित्रपीडायवा तस्माच्चाहविचारेण धरणीं भूपाल भोः पातय ।
 अयाययौ स्वसेनाभिर्भैरवैरवैरः । करभहोरनामासौ भूयोदेशजिगीषया ।
 निशन्दैतादृशी वार्त्ता गाजगाहिर्भिर्निर्धेया । तुङ्गमसुरोद्दृष्टचूर्णितमहोदधरः ।
 स समाश्रित्य भूपालोदेशं राजविराभिधं । पदान्तिमार्गान्नाकानां समराय समादिशत् ।
 राजरिराभिधे देशे मलिते राजकदये । भोतिर्बभूव लोकानां हिराजानामगङ्गिनां ।
 रणे विलोक्य सम्भासां पत्तानां गतिचातुरीं । यभूव वायुवत्कण्ठोभोतिचक्षुलमानसः ।
 करभहोरोद्दृष्टाय कागोरगरवर्षणं । स कुट्टः करभहोरः पत्तिलोकविजेतकनात् ।
 अन्धकारदव प्रातः साद्यादृष्टदर्शनात् । तस्मिन् पत्तयिते देगात्रिभ्यो सकनो जनः ।
 सर्वे विनिर्गते देशात् कुटुम्बमिव तत्क्षणं । तदास्य वष्टुधे तेजः करैर्जञ्जाल मेदिनी ।
 विमसार प्रतापय योमकात्रे रवेस्वि । अवान्तरे महारोपजर्जरौकृतमानसाः ।
 हन्त चक्रादयो लोकाश्चक्रेन्दुर्गंगरान्तरं । सदात्रिपुरे दुर्गं क्त्वा तिष्ठन् वैरिषु ।
 दिदामठान्तिके तस्यै भूपोयुद्धचिकीर्षया । युद्धेऽस्मिन् घाटके स्वामिपदाश्रितपुरन्ययोः ।
 वितस्तामेनयोर्ध्वं वरयन्तोव सा बभौ । नदीमुज्ज्वा भूपालोद्भूतं क्त्वा महत्तरं ।
 वितानदीप्रवाहेऽहमेवकममारयत् । गते बह्विधे काले नोऽप्योचक्रप्रवादिनः ।

१२१

१२२

१२३

१२४

१२५

१२६

आचयौ भुगुनस्वामी श्रीकशीरजिगीपया । शाहश्च्येलमावीति नाम यस्याभवहुवि ।
 स कशीरान्तरं प्राप वज्रलोकमन्वितः । तत्तदागमनं शुभा नैव्यने महता दृतः ।
 आसवाद स भूपालः परिचासपुरान्तिकं । कृतो वज्रविधे युद्धे सकले धैनिके धृते ।
 शाहश्च्येलमावी स चचाल निजवर्त्मना ।
 बभूवुः समरे तत्र युवनाविगतासवः । यमस्तुताय रौद्राध्याजेनाधिगतासवः ।
 आनीतैः समरस्थानाद्भूपालो नगरान्तरे । गृहमुद्दुह्यासास मृतमानवमस्तकैः ।
 एकदा सप्तवर्षस्य वासस्थान्मुष्यतः फलं । कृपां विहाय भूपालः करं चिच्छेद तत्क्षयं ।
 पौरे मुष्यति कस्मिंश्चिन्नानां यामनिवासिनां । बलाज्जहार भूपालः खर्णमुद्रात्रतदंशं ।
 मातुलं खं जिघांशन्तं यौवनस्थं प्रतापिनं । चलाज्जघान भूपालः खसुतं हैदराभिधं ।
 निहतं खसुते तेन यौवनस्थे दुरात्मना । दतः पुत्रोऽप्यनेनेति हाहाकारो मदानभूत् ।
 अष्टादशभवंशस्य युवराजस्य मन्त्रिणः । सुताञ्जघान भूपाल उन्मत्त इव राक्षसः ।
 एकदा कुष्ठरोगेण सञ्जलेन महीपतिः । बभूव विगतोच्छ्वायोपहणेनैव चन्द्रमाः ।
 कण्डुः कीटकृता देहे पूयशोणितनिर्गमः । नरके यानि चिह्नानि तान्यासंस्तस्य जीवतः ।
 कीटोजघास भांसानि पीत्वा तत्पूयशोणिते । नरकादधिका पीडा बभूवैतस्य जीवतः ।
 हा तात मित्र हा पुत्र मम कष्टमुपस्थितं । इति क्रन्दितमाकर्ण्य कोनाभूद्दीनमानसः ।
 इति स्पष्टमहाकुष्ठनिपीडितकेलवरः । सह संसारलोभेन प्रार्थान्स्वत्याज भूपतिः ।
 मृतस्य तस्य भूपस्य भ्राता ह्येवैतखानकः । निखन्य भूतले सम्पद्भिर्धनैः मृतसंस्कारिणं ।
 अकस्माद्भूतं तत्र जज्वाल नरकाग्निना । धूमेनोत्पतता कुर्वद्विप्लितां जनसन्ततिं ।
 निःश्वासद्व कालेन पीड्यमानस्य भूमृतः । उत्तस्रौ सन्त्येतां धूमः कुर्वन्लोकविभोक्तिः ।
 राधौ तद्भूतलं गत्वा पीड्यमानस्य भूमृतः । गृह्याव सकलोलोकोयमकिङ्करताडनं ।
 तेनोक्तं यादृशं वीजं तादृशं लभ्यते फलं । इत्थं परस्परं लोकोवदति सखिस्वययः ।
 वर्धदयान्तरे कृत्वा राज्यं पापमहीमभं । कुष्ठरोगविशोषाद्भोगाजग्राहिभ्रमर सः ।
 हा कथं तेन भूमेन कृत्वा पापमहर्निशं । अल्पकालमपन्नेन नाशिता वज्रवसरः ।
 स्वयंयते नृपतौ भ्राता राज्यं ह्येवैतखानकः । जघाहान्तं गते चन्द्रे पूर्वार्द्धमिव भास्करः ।
 राज्यमाश्रित्य भूपालो दुर्भिक्षचारदवानलान् । प्रजानिर्धायथामास पीभर्त्तावतेतापदः ।
 मदा प्रत्यर्चिदानेन सप्तीक्षेण वशीकृता । तदा प्रत्यर्चिदानेन कीर्तिर्दूरतरं गता ।
 सप्तरीसह कान्तामिर्भूयः पीतनवासवः । सुखं तत्सदृशं स्वर्गं स चकार न वासवः ।
 तद्गृहे गुणवद्देव सप्तीराशोऽनन्यगा । तां विलोक्य तयाभूतां कीर्त्तिर्भातिव साचवत् ।
 तदीयगृहमाश्रित्य प्राप्तसर्वमनोरथः । याचकोनाभवत् प्रीतोऽपि न दायायाचकः ।
 सततं यत्नं पादाक्षमस्तन्यक्षमस्तकः । अथाप परभां सप्तीं लोकः शाकविजितः ।

तस्मिन् रचति कश्मीरदेशं नित्यं विशेषतः । अभूत्पुष्पकलोत्पत्तिपरिपूर्णा वसुधरा ।
दुर्मिच्छैरराजभ्योभये तेन निवारिते । अमंस्तु खर्गसदृशं लोकः कश्मीरमण्डलं ।

यदा यदा तेन कृतो विचार आसीन्न चारस्य तदा प्रचारः ।

अभून्न दानावसरे विकारस्ततोऽभवत्तस्य यशःप्रकारः ।

खानेगमामनामाभून्मन्त्रो तस्य महोद्यतः । स निर्गते महीपाले चक्रन्द नगरं चणात् ।

[येनापराधः कृतस्तस्मात्तिवैमिकान् राजा भुमोप । प्रत्यहं शतशेलोकान् जघान । खन्या
पराधेऽधिकं दण्डं कृतवान् । एकस्य ग्रामस्यापराधे सति बहुचतमान् भुमोप । सुपात्रे कि
मपि न ददौ कुपात्रेषु समर्पयत् । स्वधेवकं जेतानामानमादिदेश । मत्पुत्रादित्यतां । स
चेद्वशाद्राजपुत्रं न जघान । ततो राजपुत्रं देलावरखाने जघान लोकान् वसुधः । हा पाप
राजन् परलोके का गतिस्तव भविष्यति । स्वसुतस्यापि कृपा न जाता । तस्मैव कानपराधरहितान् किमवधीः ।]

तदीयसैन्यमागत्य नाशयामास तत्क्षणे । होसेननृपतिः प्रातरन्धकारमिवांशमान् ।
सुखं बहुविधं तेन कृतं नित्यं महोद्यता । संरचना विधानेन प्रजाः सञ्जातविध्वयाः ।
विरोधे कृतबुद्धीनां वैरहंसकचेतसां । मध्नाइखानकादीनां चकपं नयनानि सः ।
निर्गतानां मर्त्ये जेतुं भूपः सम्प्राप पर्वते ।

एकदा शारिकास्थाने मिलिते सकले जने । वसन्तदिवसे राजा स चकार महोत्सवं ।

कुहुमागुर्ध्वपूरचन्दनाद्यनुलेपनैः । रराज सकलोलोको वसन्तदिवसे तदा ।

विहितोन्नतदुर्लभलक्ष्यभेदाय भूपतिः । निजधेवकलोकाय गजवाजिधनं ददौ ।

भूयः श्रीपञ्चमो तत्र दिवसे पृथिवीपतिः । ददर्श मिलितं लोकं ज्येष्ठद्वारपर्वते ।

कथित् कान्तां प्रतिष्ठतर्हसमञ्जरो जिघ्रति स्म जीवोऽन्यस्त्रोद्विषितसमये व्याकुलः कसिदाकीर्त् ।

पोला कश्चिन्मधु समभवत् पुष्पसम्भूयिताङ्गः श्रीपञ्चम्यामिति कृतसुखो निर्वन्धो सर्वलोकः ।

वराङ्गनानां नवसुन्दरीणां विलोच्य साचादङ्गनृत्यगीतं ।

ददौ समासाद्य नवीनानां सुवर्णदुर्लभैर्वासां वि राजा ।

अथापस्मारदोषोऽस्य प्रवभूव महोभृतः । कनकह्रदव चन्द्रस्य निर्मलस्य ग्रनैः शनैः ।

होसेनशाहभोतांशौ यत्नेऽपस्मारराज्जना । दुर्विचारान्धकारेभ्यो जनेभ्यो त्याकुलोऽभवत् ।

होसेनपृथिवीपालेराज्यं संस्थाप्य सोदरे । कुतुहलादिव स्वंग यया दानसमर्जितं ।

सप्तवर्षेष्वतीतेषु नित्यं सुखमयेषु सः । खर्गाऽयं कीदृशोऽस्तीति दर्शनार्थं यथाविव ।

विमानितापि द्रविणव्ययेन सहैव याता चितिपण लघ्नीः ।

आराधितापि प्रसभं धनेन कीर्त्तिः कथं तिष्ठति लोकमथे ।

आलेखानाश्रिते राज्ये तुल्यः सकलाः प्रजाः । उदयार्द्रिहृते सख्ये प्रातः कमलिनी यया ।

कश्मीरदेशमालोक्य सम्यग्भूपात्पालितं । निनिन्द सुखितोलोकः खर्गं दैत्येन्द्रनाशितं ।

१०८

१०९

११०

१११

॥ चतुर्थी राजतरङ्गिणी ॥

विचारे विहिते तेन दुर्जनाविलयं ययुः । उलूकादिव पूर्वोद्भि प्रयाति दिवसेश्वरे ।
 तस्मिन्नवसरे चौरागुप्ताश्रयन् भयाकुलाः । मथ्याङ्गकाले सम्प्राप्तं विलम्बाद्वाख्यः ।
 प्रत्यर्थिभ्योददैः दानं महासमितिर्भूतः । चकार सफलान्नित्यं मार्गणान्निर्गतां रुदा
 यत्सर्वेषां दयासक्तो भीतानां धरणीपतिः । अतः संचादयासक्तो प्रजाः सञ्जातकौतुकाः । १५
 अकस्माद्दृष्टोभूतं वृषवाथ दिशं मुखं । भाविदुर्मित्तसंहाररौद्रकालानलोपमं ।
 उत्पतालचणोपेता चकम्पे च वसुन्धरा । दुर्मित्तभारोद्ध्वनादसमर्थेव साभवत् ।
 मार्गे मार्गे तदा तस्युहच्छूनाः श्वपङ्क्तयः । दुर्मित्तकालमभ्यस्य यमस्य पटहादिव ।
 सुवर्णरजतादीनां नाभूत्तत्र प्रयोजनं । किलपात्रं सुदुष्प्रापं चिन्तारत्नमिवामवत् ।
 काचिच्च खिन्ना भर्त्तारं गृह्णिषो खेहवर्जिता । जघास भोजनं गूढं पुच्छे दूरे निवारिते । १६
 वृषुचासहिते पुच्छे कन्ययापि कृतार्थना । चकार भोजनं चारो प्राणस्थजति भर्त्तरि ।
 एकदा वज्रमिलोकैराजद्वारं गते गजे । अरुपून्निवया लोभाकांशं नीतं प्रयक्तुं पृथक् ।
 एकदा कन्दुकारेण हला नापितवासक्तं । पक्ता भक्ष्यप्रसङ्गेन विनीतं मानुषामिव ।
 विहाय स्वयम्भुं लोकाः पुत्रदारसमन्वितं । दैमानारं तदा जग्मुः प्राणघाणसमुत्तुकाः ।
 तस्मिन्नवसरे वायुर्वभूवोत्पाटितद्रुमः । कल्याणकालसंहारभोतशोकविचारितः । १७
 वायुनोत्पापिते धूर्तिरागौ बलितभास्करे । मथ्याङ्गसमयः साचादूर्द्धराचद्वामभवत् ।
 वायो चलति चाकस्मान् मदाशिवनोत्थितः । अग्निर्ज्वाल सफूर्च्छन्निव मित्रदिदृशया ।
 वितस्तानीरमुल्लङ्घ्य समुद्रामठगंयुतं । ददाह नगरं सर्व्यं वायुवेगानुगोऽनलः ।
 ज्वलन्ती नगरो रजे वितस्ताजलविविता । जलानार्देत्तद्वत्त्वेव दाहनिर्ध्याणहेतवे ।
 धूमेनोत्पातिता व्योषि तागकापिहिता अपि । अनेकाङ्गारवेषेव यभूवर्दिगुणादिव । १८
 धूमेन पिष्टिताम्बारास्तव व्योमनि तावभुः । ज्वलन्तं वज्रिमात्तोक्य भयनेन पलायिताः ।
 नववर्षाजितान् भोगान्भुक्ता स धरणीपतिः । दुर्मित्तपोडाविजतिं कर्तुमिव यथो दिधं ।
 तस्मिन् प्रयाति निदिधं नरेन्द्रे राज्यं गृह्णीते च तदीयपुच्छे ।
 अन्दासघानोऽपि चकार कोपं पितृव्यरतस्य महीभूतोऽपि ।
 यदापि पियते भ्राता भ्राता गृह्णाति तत्पदं । इत्थं कुलक्रमोऽप्राक्तं कथं राज्यं सदृच्छति ।
 दायुक्ता प्रहिते दृते तेनाभ्यालाभिधेन तत् । युद्धं योभामग्राहस्य सेकन्दरपुरेऽभवत् । १९
 अन्दासमानकोयुद्धं हत्वा हत्यारिभैगिकं । कुलहलनेत्रं दिवं यथैवाभ्यादिदृशया ।
 योभामभूतगीराग्ये गृह्णीते प्रददैः धनं । प्राक्तनाः कर्णमान्यालमुपाश्रितारयन्निव ।
 अथ मर्त्यमहायोगदुर्विरेन चोदितः । मण्य नोमारखानोऽप्यादूरं युद्धचिकीर्षया ।
 मद्भद्रपाननामासुधोभोभक्ष्यापमेवकः । युयुपे गडे तेनैव तदा दिदामगान्निजैः ।
 मराभीवरजोरागिभेपान्तरिभूयितः । जगद्भद्रं दत्तत्वा ज्वाहरीयुक्तादिव । २०

निःशोभा श्रमवशोकाहते मद्भद्रखानके । अस्मिन् दिनकरे याते मायं पद्माकरादिव ।
चलन्तः सादिनोऽप्यासन् वितस्ताजलविम्विताः । विम्वन्तद्वयपातालं तत्पराभवशङ्कया ।
मासदयस्य सार्द्धस्य भोगान् भुक्त्वा स भूपतिः । जगाम स्वयलोकानां मार्गं पञ्चतदुर्गम् ।
राज्यं मोमारखानेन श्रिते योसोभमभूपतिः । चक्षालोदयति प्रातः सुख्यं चन्द्रद्वाशुगः ।
समस्तपृथिवीपालज्यजालदीनभूपतिः । चरणे शरण्योक्तं यथैवायोसोभमभूपतिः ।
मोमारखानलोकस्य शनैर्बैरमजायत । परस्परविमर्देन वनस्त्रेव दवानल ।
सपादस्यैव मासस्य सुखं हत्वा स भूपतिः । उवाच देवतागारे शत्रुलोकामिरचितः ।
मोमारखानं निर्जित्य चक्षुर्देदरकादयः । राज्ये निवेशयामासुः श्रीमत्तङ्गरचक्रकं ।
तस्मिन्लङ्करभूपाले भूमिं प्राप्ति सन्तः । बभूवोपद्रवोर्नित्यं सिंहभ्योपामवासिनां ।
राशौ धोयः प्रतिघामं गृहद्वारादिनिर्गतः । निहतः स स सिंहेन पिशाचेनेव भवता ।
व्यज्ञालदीनभूपालपाददण्डप्रनहर्षितः । आययौ वखरे याते श्रीमान् योसोभमभूपति ।
श्रीमत्स्वयंपुरघामं वितस्ताजलदुर्गम् । शिश्रिये स महोपालउदयाद्रिमिश्रांशुमान् ।
तदा लङ्करभूपालो निधैषा नगरान्तरात् । अनेकलोकसंयुक्तः सिंहानगमुखादिव ।
ज्ञात्वा स्वयंपुरघामं वितस्ताजलदुर्गम् । यथौ हैदरचक्रोऽवावन्मार्गेण सतरं ।
ज्ञात्वा योसोभमभूपाललङ्कारिपुत्रिचैष्टितं । वितस्ताजलमुल्लङ्घ्य युयुधे लङ्करेण स ।
विधाय तुमुलं पुङ्खं सर्वप्राणिभयावहं । मन्त्रो लङ्करखानस्य समाराब्धालभेरकः ।
नष्टे लङ्करभूपाले मिलितैर्निजशैलिकैः । अवहन्त स भूपालो नदैरिव महाशैव ।
लङ्करखानोयोसोभखानपादमार्गश्रित्यत् । सभातरममुं योऽपि निर्निवमकरोत् क्षणात् ।
ज्ञात्वा हैदरचक्रोऽथौ योसोभनृपचैष्टितं । शिश्रिये जात्रालं देशं पुनर्युद्धचिकीर्षया ।
पुङ्खं योसोभमभूपालचक्रहैदरयोरभूत् । वनेषु शोणितासागदूरोक्तनदवानलं ।
व्यज्ञालदीनभूपाल यथौ हैदरचक्रकः । सकामं वसुभिर्होनाभास्करस्यैव शत्रुमाः ।
शशास चलिते तस्मिन् देशे योसोभमभूपतिः । अन्यकारे गते दूरं पद्माकरमिवोष्णगु ।
ववर्धं वासवः सम्यग्बवौ वायुः सुखावहः । तताप तपनः साक्षात्तस्मिन् रचति मेदिनी ।
कीर्त्तिदूरोक्तता तेन चक्षाल वसुधामिमां । दग्धे गुणवहेव लज्जितारामोदनन्यगा ।
गुणस्वनन्त्यपि तस्य राशः स रथ दौघः प्रकटस्तदाभूत् ।
यच्चक्षालागच्छत तेन लज्जितः । स्त्रिरपि कीर्त्तिर्बिम्बिता सद्गुरे ।
चन्द्रमागुणिवैरोति प्रमिद्धिं परमोगतः । साम्ययोग कथं तस्य नृपेण गुणिवन्धुना ।
हभेमगानप्रमुखेषु तेषु रुद्रेषु योसोभमहोधरेण ।
निष्कृत्य चक्षुषि विमेषरोपात् कङ्गीरदेशे विहितोत्रिचारः ।
व्यज्ञालदीनभूपालसेवनार्थं हनोद्यमः । याकोभराजपुत्रोऽपि प्रकृतस्तेन भक्षता ।

११

११

११

११

११

॥ चतुर्थी राजतरङ्गिणी ॥

उपायनेषु दृष्टेषु याकोमनिहितेष्वपि । कश्मीरविजयोत्कृष्टा सम्यग्भव महीभृतः ।

ज्यलालदीनभूपेन कश्मीरविजयार्थिना । कृताज्ञा भगवद्वाचप्रमुखानां महीभृतां ।

११

तद्विज्ञाय स याकोमस्तत्त्वा भूपासत्वेन । प्रत्याययौ स्वकश्मीरदेशं मार्गादलक्षितः ।

पितरं स्वं समागत्य याकोभोऽवदद्वयथः । भगवन् भगवद्वाचः प्रक्षितस्तेन भूमृता ।

महतोऽप्यसमर्थस्य महत्त्वं याति निष्फलं । पश्वत्सदृशाकारं कुञ्जरं धन्वि केशरी ।

इति निश्चित्य सर्वं ते निर्गमाय जयार्थिनः । आज्ञां विदधिरे सर्वपश्वतीयदरार्पणात् ।

१२

विनिर्गते महीपाले सञ्जीभूतेऽय सैनिके । वैजयन्त्यस्तदा रेजुञ्जामनीकतभूदृष्टा ।

वराहतीर्थमाश्रित्य तस्मात् योषोभभूपतिः । तदीयमन्त्रिणेऽप्यग्रे ययुर्युद्धचिकीर्षया ।

उवाच सचिवान् भूपो न युद्धं कर्तुमर्हथ । ज्यलालदीनपादाब्जं सेवनापाययामहे ।

कथं मद्दत्तरं जेतुं शक्तिर्निश्चय जायते । न समीरस्य वेगोऽस्ति पश्वतीमूलने चमः ।

शुलेति सचिवाः सर्वे तमूचुः प्रथिवीपतिं । कथमेतादृशी बुद्धिर्भवतामपि जायते ।

अकृतगुरुसहायः सिद्धिं न गच्छति साधकोऽब्रूति न सुखं रोगी वैद्यप्रयोगविद्योगितः ।

अगणितमहायन्ता दन्ती न बिन्दति चातुरी सचिववचनदोषो राजा न घाति सुवैभवं ।

१३

निश्च्येति स भूपालः सचिवांस्तानेवाचत । दृष्टं सर्वं न युष्माभिर्व्यञ्जालदीनभूपतेः ।

प्राचीमेव शचीपतिः स भजते श्रीदृष्टिणां यमः । पानीयाश्चपतिश्च पश्चिमदिशं वित्तेशश्चोत्तरं ।

एते केवलदिकृपतिलविभवस्पर्द्धा कथं कुर्वन्ते जीयात् सर्वदिगीयरोनरपतिर्व्यञ्जालदीनाभिधः ।

नाकवरममः कथिदातामूच भविष्यति । दानं समर्पितं येन पण्डितेष्वपि वैरिषु ।

कर्णः सुवर्णदानेन भूमिदानेन वा वृत्तिः । समस्तवस्तुदानेन ययः प्राप्नोति भूपतिः ।

वित्ता चेन्नरवाहनीभवति तत्कार्पण्यमुचावचं चन्द्रयेत् खसु निर्धनः प्रतिदिनं दोषः कलङ्काभिधः ।

तेजस्वी यदि वक्रिषद्वततमोऽधूमः सदा दृष्टकोराज्ञा दानययः प्रतापनिकरैरेतेऽमुनाथः कृताः ।

इत्थं ज्यलालदीनस्य भेवाहेवाकृतपरे । योषोभभूपतेः सम्यक् सचिवाद्ददममुवन् ।

१४

शत्रुपाददृष्ट्वा यय जीवितं तस्य निष्फलं । स एव पुरुषोऽधन्योऽपि दृष्टि रिरपुणा सह ।

भवन्तः सन्तु दूरस्थाः कुर्मस्तत्कार्यनिर्णयं । जाह्नवं देशमाश्रित्य धोष्यामः प्रत्यहं वयं ।

सहस्रकिरणारविर्गति मप्रतापोऽज्ज्वलागुहान्तरगतं तमोहरति नो यथा जातुचित् ।

तथा नरपतिः चमोभवति सकवर्त्तकं यं विनाशयितुमुद्योविहितमाङ्गलाषादमे ।

इत्थं निगम्य भूपालः सचिवोदीरितं वचः । निष्ठापर्यन्निरोवाच वचनामृतमोक्षरे ।

भयं शयन मदाक्यमनुपासयताधुना । अहं ज्यलालदीनस्य पक्षीयामि पदामुञ्जं ।

१५

अलङ्कारभूगोऽस्ति योभूपतीनामलङ्कारदेवेन रूपे यदीये ।

अहं कामतभोगामि जलालदीनमलङ्कारयपोऽस्ति चित्तं मदीये ।

करिष्यामः कथं वैरं श्रीपञ्चवर्त्तिना समं । मयैव सेवा कर्त्तव्या सुपदं देये भविष्यति ।

न भूतो न भवो न वा वर्त्तमानः कदाचिच्च कथितमहोमृतमानः ।

इति प्रायश्चोदित्यशोवर्त्तमानः सदा जल्यशोवर्त्तते मेऽभिमानः ।

पातिशहिगुणान् श्रोतुं कर्णोऽयश्च पलायते । रतहाटतमाकर्णं कर्णोऽयश्च पलायते ।

विधात्रा लिखितां भाले लिपिं दारिद्र्यदूयितां । पतन्ति चरणे तस्य जनाः कर्तुं मित्रान्यथा ।

१८१

मल्लके भूषणं राज्ञां लक्ष्मीप्राप्तिमद्योपधं । अस्ति पादरजस्तस्य दुर्लभं महतामपि ।

प्रत्यक्षदेवमादित्यं ध्यायतश्चक्रवर्त्तिनः । साचाह्मकिप्रभावेण दूरं यान्ति विपत्तयः ।

वेदान्निर्णीतभेदानमुरवरकराक्रान्तदेशान् सुरेशान् गन्धर्वान् मन्ददर्पान् प्रतिदिवसभयथाकुलाक्षी कृपाशान् ।

वेधोगोविन्दश्चांलदभिमुखकृतप्राञ्चर्जोऽपि मला सूर्यं प्रत्यक्षदेवं प्रणनति मतिमान् प्रादिज्जातदीनः ।

अकरनूपतेयं देति सैन्यं कथमिव शत्रुमनेन मद्वलेन ।

प्रसरति जलधेयं दा तरङ्गोभयति हि शृङ्गनिवारं निरर्थं ।

प्रत्यक्षदेवमादित्यमुल्लोदहि निन्दति । का हानिस्तस्य देवस्य जगतामुपकारिणः ।

१८२

इति निक्षिप्य भूपालो ज्योत्स्नादीनभूपते । चरणं शरणीकर्तुं भगवद्वाचमाश्रयत् ।

अष्टवर्षाश्वान् भोगान् भुक्त्वा योषोभभूपतिः । ज्योत्स्नादीनभूपालसेवनार्थमथागमत् ।

गते तस्मिन् महीपते भगवद्वाचसेनिकं । याकोभोनान तत्पुत्रः प्रार्थ्यं राज्यमथापहीत् ।

संध्यामे पिबस्व नैस्तमर्जितं कोमलसहितं । दत्त्वा याकोभभूपालः सर्वांशोकानरञ्जयत् ।

असिते भगवद्वाचं योषेऽभनृपसंयुते । वभौ याकोभभूपालो मेघमुक्तदंवांशुमान् ।

१८६

चेष्टश्चास्त्रविनिर्दिष्टमालो मतश्चतुष्टयः । अन्योन्यमतवैरेण वभूव कठहागमः ।

ग्रंथचक्रादयस्तस्य नृपस्य धृतमस्त्रराः । सदाशिवपुरे दुर्गं चक्रुर्गुह्यं चिकीर्षया ।

अथ याकोभभूपस्य दिदामठसमीपतः । वभूव तमुत्तं युद्धं ग्रंथचक्रेन तेन तत् ।

अलं माश्चिरमल्लैकशालकादिपुरस्कृतः । युयोध ग्रंथचक्रोऽसौ याकोभप्रमुखा सह ।

ग्रंथचक्रस्तो गत्वा मल्लैकशालाचोदितः । जयाह जलमथास्त्रं यामं स्वयंपुराभिधं ।

१८७

उद्यन् यथा दिनकरः किरणोत्करेण राघव्यन्कारनिकरं हरति चक्षेन ।

सैन्यं तथैव यमसादकरोत् करेण याकोभस्य हतपायक्रमोक्षणेन ।

अलं माश्चिरखानोऽसौ युद्धं हत्वा पलायितः । नगरार्च्छं चक्रन्तं स वरोध महीपतिः ।

विजये विहिते तेन याकोभेन तदनन्तरे । मध्यदेशमहीपालाङ्गयं नित्यमश्रायत् ।

मध्यदेशमहीपालज्योत्स्नादीनभूपतेः । कश्मीरविजयोत्कृष्टा भूयः सत्यगजायत ।

काशेमखाननामानं चक्रद्वैदरसेवितं । प्रेरयामास भूपालः कश्मीरविजयेच्छया ।

१८८

दाधिशानां तदा सेनापतीणां निर्गमाय सः । चकाराशं महीपालः कश्मीरविजयोत्कृष्टः ।

ते सेनापतयस्तस्य भूपतेराश्रयां चणात् । लाहोरनगरात्तस्मात्त्रिंशमुत्सर्जितयियः ।

कूपानिहृदकाश्रमस्य पद्मशेखरादा हृदाः । सद्य समतां यातस्तदा सेनाप्रचारतः ।

तत्र रेजुः पताकामिः पटमण्डपपङ्क्तयः । कश्मीरपर्वतालोकाश्चमुत्तिष्ठन्मुखाश्च ।
 उद्ययौ स रजाराशिलया सेनाप्रचारतः । येन नमसि सूर्यस्य राजभोतिर्यथाभवत् ।
 मार्गस्थानां हि धूलोनां यथा यज्ञा न विद्यते । तथा यज्ञा न सेनायाः पदातिगजसादिनां ।
 दिनैः कतिपयैः सेना दूराध्वमलिनीकृता । चन्द्रभागाददीं प्राप चकोरोन्दुकलामिव ।
 वस्तु खूनेनिजस्तत्र पृथोयञ्च निर्मलं । तडागदूषितालोकाः सुखं चक्रुर्यथेक्षितं ।
 खानवस्तुचलदाजिभोतिचञ्चलमानवे । चन्द्रभागातटे दूरादुपहासः कृतोऽभवत् ।
 खानमुकाङ्गजायचायेध दत्तकरेणुकात् । अन्यदन्तिहृतवाञ्छनोभीत्याकुलोऽभवत् ।
 चन्द्रभागां समुल्लङ्घ्य दिनैः स्वल्पतरैरपि । पर्वतस्थान्तिकं प्राप सेना काश्मीरदेशम् ।
 पर्वतेषु पदातीनामारोहणवरोहणैः । जानुमुल्कपदातीनामवकादोमहानभूत् ।
 कश्चित्ताये धारा कश्चिदपि जलं दुर्लभतरं कटित्पङ्के श्वानिः कश्चिदपि शिलाताडनमयं ।
 कश्चिच्छीतं नित्यं कश्चिदपि सदोष्णाग्रपतनं नयस्थाने पन्था भवति यममार्गापरद्वयं ।
 सुदृष्टिकोमलीभूतं तासु पर्वतभूमिषु । नवघासाङ्कुरं जलद्वयवारणयाजिनः ।
 मध्यदेशोयलोकाणां पश्यतां पर्वतस्थितिं । इच्छतां ग्रामदृष्ट्याणां चमत्कारोमहानभूत् ।
 नास्ताः सङ्कटभयः घृगमता नीताः शिलापट्टकैस्ते ते कुञ्जगुञ्जराः किल भटैर्भीतिं तदा प्रापिताः ।
 शोकाः कुञ्जमतिप्रकाशमकरोत् शानुं यतोयोद्धमं सेना पर्वतमस्तुको वमभवत् कल्पान्तकालोपमा ।
 चक्रवर्त्तिप्रभावेण तत्तेनादर्शनम् च । पर्वतीयजना आसन् भयाचकितमानसाः ।
 क्वागानुपायनीकृत्य मातुलङ्गफनानि च । पर्वतोयजनास्तत्र काशेमखानमाययुः ।
 यदद्भ्योमचरोऽपि मां वमकृतैः संवध्यते मानवैर्यदत्तोयततलस्थितोऽपि यद्विभक्तोऽपि चावध्यते ।
 यदच्छसमपणेन कृतिभिर्दूरात्पश्यन्ति यते तदन्तेन वमोहता जनपदाः काशेमनासा धनैः ।
 हैदरचक्रनामाभूषाकोमै वैरतत्परः । मार्गसन्दर्शनार्थं तत्खानकाशेमपैनिके ।
 अचान्तरे स काश्मीरमार्गरक्षणतत्परः । बह्मनायकोऽप्यासीयाकोभमपविकृतः ।
 यद्भामनायकोलोकं स्थापयित्वा बहिः स्वयं । जगाम केवलतया खानकाशेमपैनिकं ।
 तस्य काशेमखानोऽपि मय्यकार्यविचक्षणः । चकार वडसंमानं यक्षैरामरपैधनैः ।
 अयान्यैरपि याकोभमवगण्य समर्पितं । राज्यं होसैनखानस्य पद्मार्जवगिरिस्थितं ।
 काशेमखानमायान्तं देशान्तरव्यवस्थितं । मध्ये होसैनखानस्य राज्यं श्रुत्वा चुकोप सः ।
 अथ याकोभमूपायः प्रस्थानं कृतवान् चणाल् । होसैनखानं निर्भयं पद्मार्जवगिरिं प्रति ।
 याकोभप्रहितं भैरवं प्रभुमेशपराङ्मुखं । साकं होसैनखानेन सन्धिं चक्रे यदृच्छया ।
 श्रुत्वा याकोभमूपायोमिषितं निजपैनिकं । निन्दां चपत्पित्तानां भयकानाञ्चकार सः ।
 हरति सत्यतो विषं विपत्तौ विदिपन्ति च । भयकाः सन्ति दुर्गमद्वान्तसामानु तत्कराः ।
 मय्यपदागिणं यस्याग्नेरमहदग्निं । भोषयित्वा स याकोभः काशवाटानारं यथे ।

याकोभमूपमधिष्ठत्य निरस्तवीर्यं ते सेवका न विदधुर्वज्रमानसेवां ।

चिन्तामणिं लुठितस्रस्तलाभिघातैः खेलन्ति वानरगणगुलिकाक्रमेण ।

याकोभे चलिते सैन्यं विससार पृथक् पृथक् । दारस्रुचदये ह्रिसे मौक्तिकं विद्रुतं यथा ।

काष्ठवाटान्तरे केचित्केचिन्नगरवासिनः । आसन् केचिदिदेशस्थाः केचिन्मुगुलघट्टरे ।

होसैनखानादाहृत्य राज्यं पर्वतमस्तके । जट्टदे शंशचक्रेन कासेमाभिधम्बूया ।

कासेमखानमायान्तं निश्रयं छतनिश्रयः । जग्राह शंशचक्रोऽप्यै पर्वतं जनदुर्गमं ।

स्वल्पलोकसमायुक्तः शंशचक्रोऽभवत्तदा । कासेमखानकोऽप्यासीदङ्गलोकसमन्वितः ।

पुरस्कृत्य स कासेमखानोहैदरचक्रकं । चकार तुमुले युद्धं स्रुषोत्रमिव राघवः ।

काश्मीरसैनिके सर्वे चक्रहैदरदर्शनात् । चचाल राचितार्मिषं प्रातरिवाहणेदयाम् ।

यथा महान् रजोराशिर्वायुमात्रेण नश्यति । तथा मुग्मुलसैन्येन नष्टं काश्मीरसैनिकं ।

काश्मीरसैनिके नष्टे मुग्मुलैर्विजयः कृतः । इति श्रुत्वा पुरञ्जोषं हाहाकारोमहानभूत् ।

भयधूतकराभोजाविलोलनयनोत्पलाः । कुन्तलालियुतास्तस्युः पश्चिन्मिव घोषितः ।

शोकान्धकारे सम्प्राप्ते रराज नयनोत्पलं । स्त्रीणां किन्तु मुखाभोजं सङ्कोचमगमत्तदा ।

रुदन्तीनां कुचे स्त्रीणां निपेतुं श्वाप्यविन्दवः । ज्वलन्तं हृदि शोकामिं दूरीकर्तुमित्रोद्यताः ।

द्राघाचोटफलव्याप्तं पुष्पकुङ्कुमशोभितं । प्रविश्य नगरं मेने खग्वदवनेभूभृशं ।

शोके प्रयातेऽष्टपञ्चपञ्चस्रष्टौ द्वितीयादिषु कार्तिकस्य ।

शुक्लेऽय पञ्चे रविवाचरे च सैन्यप्रवेशेनगरे यभूव ।

द्राघाफलमयाखाद्य कार्षिकोपायनीकृतं । निनिन्दुमुग्मुलाः सर्वे निजकान्ताधरावृतं ।

कुङ्कुमपुष्पमालाभिर्भूषिताशेषमस्तकः । मुग्मुलोमघपानेषु निजं वीर्यं व्यक्तयत् ।

कासेमखाननेतारं दृष्ट्वा हैदरचक्रकं । श्रय काश्मीरलोकोऽपि तसेवनमग्निश्रियत् ।

अनेकलोकसंयुक्तं दृष्ट्वा हैदरचक्रकं । भीत्या कासेमखानोऽपि काराट्टदे न्यत्रैश्रयत् ।

अथ कासेमखानेन रुद्धं हैदरचक्रके । काश्मीरलोकाः सर्वे ते दूरं जग्मुर्वनान्तरे ।

एकत्र मिलिताः सर्वे ते निन्दां चक्रुरात्मनः । परस्परं संमथ्य मतिं युद्धाय चक्रिरे ।

घोषित्यत्या विश्वेनेव चन्द्रहीनेव शर्वरी । लोकपूर्णा तथा सेना राजहोना न शोभते ।

इति निश्चित्य सर्वे ते लोकायवनमर्त्तिताः । चण्डादानाययामासुं याकोभं छतनिश्रयाः ।

याकोभमागतं श्रुत्वा साचात् कासेमखानकः । मोमारखाननामानं प्रादिशोत्तच्छिगोपया ।

मोमारखानमायान्तं श्रुत्वा याकोभमूपतिः । यभुव बद्धस्रवाहः सद्यमुद्रचिकीर्षयाम् ।

कोऽयं मोमारखानाश्लोयुस्समेवकसेवकः । एतेन सह योद्धव्यमित्यूचुस्तस्य मन्त्रिणः ।

त्यक्त्वा मोमारखानन्तं विजयेश्वरसंस्थितं । प्रस्थानमन्यमार्गेण चकार नगरं प्रति ।

तस्मिन्नवसरे सूर्यः साचादेदयोमयः । भाविषद्भामसंशरपूषयेत्तस्मादपथे ।

॥ चतुर्थी राजतरङ्गिणी ॥

शनैः शनैर्दिने याति केवललभियेव सा । तत्सङ्गमार्थिनी सन्ध्या ययौ खित्वा चणान्तरं ।

याकोभमायान्तमवेत्य चश्रेहस्तस्त्रयद्वयदुर्निरीक्ष्यं ।

राजैति नाम दयमाकलय्य भीत्येव यातोऽस्तनगप्रदेशं ।

१११

अत्रान्तरे स याकोभोदूराध्वखिन्नसैनिकः । सदाशिवपुरस्थाने चक्षुन्द नगरं चणान्तरं ।

कृतवति सति कान्ते चुम्बनार्चिन्नानि विपति च निमिषाणाभिर्दयं कामदेवे ।

सुरतनिरतनारोसङ्गमे सन्निकृष्टे समरभुविनराणां सिंहादावभूव ।

मार्गे गृहान्तरे वापि हत्वा यवनसैनिकं । सैन्येन मदता युकोराजदारं ददाह सः ।

अत्रिः सूर्यादयार्थं विराजिबद्धेऽभ्युज्जान्तरे । कासेमखानकोऽप्यासीद्भूतोनिजगृहान्तरे ।

फतिहखाननामासौ मुमुक्षोधृतसैनिकः । समुद्रतनुवाणः सैकन्धरपुरेऽभवत् ।

११२

जञ्जाल नगरं सर्वं यवनवासकारकं । अपि ज्वालाप्रकाशेन काशीरैर्युग्मे रणे ।

ततः कासेमखानेन दृष्ट्वा काशीरसैनिकं । कारागृहस्थितोरिषाद्धतो हेदरचक्रकः ।

सोढं कृत्वा गते सैन्ये वाजिवारणवासरां । प्रभाते स च याकोभोरात्रियुद्धाभ्यवर्तत ।

रात्रौ दुर्जनचक्रताडनमत्तं राक्षि स्वयं कुर्वति तारारत्नमूहमम्बरवणिग्भस्मारयत् सर्वतः ।

प्रातश्चण्डके प्रभौ कमलकोशोत्पाटनं तन्वति प्राचेद्यमवारिणकुलतरकोऽगोपयन्तं चणान्तरं ।

जाते प्रभातसमये शशिनि प्रयाते चासौ चणादिनकरेण तमोनिरस्तं ।

याकोभभूपतिरतीव बभूव भीतः सोऽभूच्च मुमुक्षजनः सकलः समतः ।

११३

प्रातश्चरति याकोभे यवनानगरान्तरं । मुमुक्षुरात्रियुद्धेन रोषसन्तप्तमानसाः ।

याकोभं चरितं ज्ञात्वा दृष्ट्वा भग्नं सैनिकं । स्वयं कासेमखानोऽपि निर्जगाम जयोत्सुकः ।

येन येन स याकोभोमार्गेण चरितोऽभवत् । तेन तेन हि कासेमखानकोनिर्ययो स्वयं ।

तस्य कासेमखानस्य बह्वशोकममाहृतः । अलंमाशिरखानाख्योऽयं चरणमतः ।

अलंमाशिरखानस्य तेलयामनिवासिनः । मित्रेण शंसचक्रेन युद्धमासीत् परस्परं ।

११४

फतेहखाननामाभूमुमुक्षोवर्जसैनिकः । नगरान्तररचार्यं सैकन्धरपुरस्थितः ।

युद्धं याकोभभूपालकासेमयोरभूत् । काशीरचित्रपापाणशरतोमरदाहणं ।

अथ काशीरलोकानां विरोधउद्भूतं पुनः । राजाहमेव राजाहमिति कोलाहलाचितः ।

विरोधमुत्थितं ज्ञात्वा महायभ्रातृषोदितः । ययौ याकोभभूपालः काष्ठवाटान्तरं पुनः ।

११५

ततोऽयोभोभयानेन मेरमच्छदकेन च । सन्धिः कासेमखानस्य विहिता शरणाचिनः ।

तेन कासेमखानेन ज्वालासदोभभूयतः । योयोभखानप्रमुखाः प्रहिताशरणान्तिकं ।

ज्वालासदोभभूयेन समस्ताशरणागताः । संमानिताः सदा विस्रैः शानयोयोभकादयः ।

काशीरैषु महाशीतययितानेकमानवः । प्रायदावय देमन्तोदितोऽयं मुमुक्षुः ।

ततोऽयवनगरेषु पपात हिमपतनिः । विजये विहितं सद्यः पुण्यदृष्टिरिवाम्भरात् ।

याकोभमूपस्य छतत्रमस्य रणाय कुर्वाणइवोपदेशं ।

पुथोत्करैः संज्ञितमर्चमार्गो वसन्तकालः प्रकटीवभूत् ।

अथ याकोभमूपलः काष्ठवाटप्रदेशतः । आययौ मुग्गुलाञ्जितं बड्लोकसमादृतः ।

तत्र कामिमखानोऽपि वान्तौ श्रुत्वा जिगीयया । निर्ययावय इत्यश्रयाकुलीकृतभूतनः ।

तथोप्ययाकोभमूपलखानकासेमयोरभूत् । चेन्नदेये सहायुद्धं शरपायापदुर्दिनं ।

अथ याकोभमूपलः प्रम्यानं नगरं प्रति । चकारालचितोभूत्वा मुग्गुलेरनुयाचिभिः ।

धान्यराशिसमीपस्य नगमाश्रित्य दुर्गमं । याकोभमूपः सहसा युयुधे सह मुग्गुलेः ।

निर्गन्धसितनुत्राणविन्मिताकर्मरोचिभिः । प्रकाशमन्धकारेऽपि बभूव वनगङ्गरं ।

अनेकविगल्लोकशोणितासवपूरिताः । बभूवुव शिरस्ताणा यमस्य चपका इव ।

अनेकचित्रपापाणचूर्णैश्छतमहोरुहाः । पञ्चैतस्यापि काश्मीराउन्नतत्वं न वेदिरे ।

मृतशोणितधंलितनिर्झराम्बुच्छेन किं । अभवद्यमराजस्य कीडतः कुङ्कुमद्रवः ।

इत्थं याकोभमूपलखानकासेमयोरभूत् । युद्धं तन्मासमात्रेण न जयोन पराजयः ।

आदूतखाननामापि खानकासेमचोदितः । जगाम सवलोयोद्धुं काश्मीरान् पञ्चैतस्त्रितान् ।

युद्धे सन्निहिते तेषां मेघैराच्छादितोगिरिः । खेच्छानामिव कुर्वन्निः काशराचिं समाहतां ।

रराज ध्वनिते मेघे विद्युत्कालातिचक्षला । जिह्वेव यमराजस्य स्वादुचर्मणताडिता ।

घारासारजले मेघे चलिते निजशैनिके । आदूतखाननामायं स्वर्गमार्गमयाहत् ।

श्रीरङ्गनामराजाभूत् ज्येष्ठसदीनमेवकः । शोऽपि तंक्षमरं प्राप्य स्वर्गमार्गमग्निश्रियत् ।

सदाशिवपुरे दुर्गं कृत्वा तिष्ठति मुग्गुले । ज्येष्ठरुद्रसमीपस्थः काश्मीरैराश्रितोगिरिः ।

तत्र सन्निहिते युद्धे निर्ययुः शोनितापगाः । बभूव सङ्गभीयासां सह नद्या वितस्तया ।

[मेजांआदूतनामा पातिमाद्विषेवकोयुद्धार्थं जगाम । तस्मिन्नवधरे काश्मीरालंशिरखानकलोके

याकोभलोकेय युद्धं बभूव । तथोयुद्धे सन्निकृष्टे आदूतखानोऽपिजगाम । आदूतखानमापातं दृष्ट्वा

याकोभलोको वदति स्म । इह मुग्गुलाश्रयताः ते चालंशिरखानशैनिकं त्यक्त्वा आदूतखानं जगच्छः ।

तेन सह युद्धमभूत् । अलंशिरखानलोकोऽपि आदूतखानसहायतां चकार । याकोभेन सह युद्धं चकार ।

आदूतखानोऽप्यलंशिरखानस्य सन्नुष्टो बभूव । पातिमाद्विकार्यं तया छतमिति वचनमुवाच ।

श्रीरङ्गोऽपि रायसिंहबहुसम्बन्धो बभूव तस्य निकटे स्वकारिन्द्राजपुत्राश्रयम् वर्षे पतिते ।

श्रीरङ्गोराजपुत्रानवदत् । भो राजपुत्रा यूयं चलत । अहं पट्टरालंशिरं समर्थोनास्मि ।

ते चावदन् मेवं राजपुत्रजातौ चलनं न वर्तते पातिमाहो राजपुत्रेषु सम्मानं करोति ।

अतएव अस्माभिर्वेदा रक्षणीयेति । ते राजपुत्रा न चेनुः ।]

इत्थं विधाय समरं निहते चलोके कासेमखानयनस्य बभूव भीतिः ।

भगवानवेक्ष्य यवनान् परिभूयमानाः काश्मीरलोकनिहराः सहसा वस्तुः ।

वार्त्तामेतादृशीं श्रुत्वा ज्योत्स्नादीनभूपतिः । सैद्योसोमखानस्य चकाराज्ञां जिगीषया ।
 वार्त्तां योसोमखानस्य श्रुत्वा याकोमभूपतिः । चचाल गर्जितं ज्ञात्वा मृगशखेन जम्बुकः ।
 श्रीकम्पीरसरोजमध्यनिरतं लोभाशया सङ्गतं याकोभाभिधरात्रिबद्धवपुषं नाद्यदहिर्निर्गमं ।
 कामेखानकपट्पदं भययुतं कुर्वन् चणान्निभं सूर्याऽयं जयति प्रकाशमहितोयोसोमखानाभिधः ।
 शंखचक्रादयोलाका मेजायोसोमभासया । चेलुद्भूयन्त्रस्ताः श्येनखेव कपोतकाः ।
 योसोमखानाध्यायते भयात् कासेमखानकः । निर्ययादुदिते सूर्ये चकाङ्क्षेविरहादिव ।
 मेजायोसोमखानस्य कासीरजनसंयुतः । मद्वादमेरनामभूत् सदां सेवनतत्परः ।
 मेजायोसोमखानेन ज्योत्स्नादीनभूपतेः । कासीरा वरुषो लोकः प्रहिताश्चरणान्तिकं ।
 अथ याकोमभूपालआययौ काष्ठवाटतः । तथैव मुग्गुलान् जेतुं पतङ्गोऽग्रिं यथा मदात्
 मेजायोसोमखानेन मद्वादभिधसंयुतः । राज्येमेरकनामापि प्रहितस्तज्जिगीषया ।
 तस्याचलाभवत् सेना मुग्गुलानाञ्च भूतले । ते उभे तुलया धृत्वा विधिर्वैलम्बिततः ।
 यत्रनैर्नैश्चैते भूमौ कासीरस्य जगोपरि । अन्योन्यमन्त्रिकर्षन्तु गन्तुं शक्ता न तेऽभवन् ।
 बिहनादोऽभवत्तथैव सेनयोद्धमयोस्तयोः । लोकजियकया शब्देयमदंशोद्भवोयया ।
 ततोऽभूत्तुमुलं युद्धं देवदानवभीषणं । महायोधगुणशामनिकपोपलघन्निभं ।
 कासीरचितपाषाणकमितानन्तपक्षवाः । आसन् युद्धं द्रुमादृष्ट्वा भयाद्भूतकरादिव ।
 महायोधकृतानन्तबिहनादापदेशतः । क्रन्दन्निवाभवत्तत्र पर्वतोऽपि भयाकुलः ।
 योधचित्तप्ररमातच्छन्नस्त्वामहाद्रुमाः । तद्दृष्ट्वा तुमुलं युद्धमासन् रेमाक्षितादिव ।
 युद्ध यज्ञविधं कृत्वा तुष्टं मुग्गुलसैनिकं । खलवं भयमलोक्य याकोभोऽभूद्वाक्कुलः ।
 मदीधचन्द्रमाम न्ये पक्षोयवनराज्जना । केवलोऽहं कथं शक्तेष्वेच्छसद्भामसागरे ।
 इत्युक्त्वा यं यं याकोमः केवलोऽयंचलत्ततः । काष्ठवाटान्तरं प्राप सज्जमानोदिने दिने ।
 ज्योत्स्नादीनमेवार्थं गते योसोमखानके । भ्राताभूम्बेच्छवद्भक्तं कम्पीरेखधिकारवान् ।
 विचारे विहिते तेन निर्वैरो यकलोजनः । चकोरद्वयघ्नीतांश्रावुदयं प्रति गच्छति ।
 कुर्वन्ममेकदा हिंसां वणिजं निजवेष्टनि । कष्टे निषह्य तन्नाशं न नरं प्रयत्नेल्यत् ।
 यः कश्चित्पुरुषोमोहात् प्राणिहिंसां करिष्यति । एतादृशं महत्कष्टमवाप्स्यति न संशयः ।
 एकदा यवनः कश्चिदपरार्धाविनाशतः । कश्चिज्जघान कासीरं पुरुषं मर्दावहृष्टः ।
 निहतं पुरुषं मय्यगन्तार्थाय गन्ताकरे । न मया निहतः कश्चिदित्युच्ये यं मृषा वचः ।
 विश्रमस्तपुटमेन तत्क्षणं मेजवद्भक्तः । प्रवाच हेतुना केन कासीरोतिहितस्तथा ।
 उवाच यवनस्तस्य मैव कश्चिदपराधतः । यद्यप्यहितस्तस्य कथम्यः कुत्र तिष्ठति ।
 इत्थं हतप्रतिमोऽस्मिन् यवने मेजवद्भक्तः । लोकानामापदामान मरम्यन्मविलोभ्यतां ।
 पाश्याभोद्धिते मय्यद्वयमे निगतेऽपि यं । यवनस्यापराधोऽभूत् पुरुषं निमतस्तदा ।

५१०

५१४

५१५

५१६

५१७

५१८

अपराधिनमालोक्य यवनं मेजवर्द्धकः । शास्त्रोक्तेन विधानेन दण्डं तस्य समादिशत् ।
ततोऽज्यालदीनेन दृष्टोऽयोधोभखानकः । उवाचानन्तकाम्गौरगुणानान्तमलकः ।

कम्पोरदेवोविहितोविधाना स्वर्गस्य निर्वाणइव द्वितीयः ।

शेषः समर्थैरसनासहस्रद्वयेन वक्तुं न गुणान् यदीयाम् ।

द्राचाफलानि चणमात्रनश्यन्मधूदपूराणि विहाय यस्मिन् ।

शृङ्गारिलोकाश्चतुर्दशसन्ति पिवन्ति कान्ताधरपञ्चजानि ।

यचाङ्गनानां सततं मुखानि विलासलोलाक्षिपरम्पराणि ।

चकाशति चिमचन्द्रिरेफमालाश्रितानीव सरोरुहाणि ।

हाहा तुषारं व्यथयत्यजस्रमितिच्छलाद्भ्रस्युगं विधूय ।

यस्मिन्नभीष्टं पतिलोकमध्ये नारी विलासं प्रकटीकरोति ।

अन्येऽपि मन्त्रिणस्तस्य जगदुर्जगदीश्वरं । चक्रवर्त्तिवसद्वातागुणः काम्पूरसम
पस्मिन् भगवतो सन्ध्या सन्ध्यानां चितये सदा । ददाति दर्शनं योमे सतितागमनिर्गमैः ।

पञ्चामरैश्चरः साचाङ्गिममूर्त्तिधरोविभुः । बह्वेते शृङ्गपचेऽपौ कृष्णपत्रे च शीघ्रते ।

भगवान् स्वधमग्निः स यत्र जाज्वल्यते सदा । मेघनं विद्यते यस्य भाङ्गारोऽयस्य दृश्यते ।

अथ ज्येष्ठालदीनोऽपौ श्रुत्वा काम्पूरजान् गुणान् । निर्व्येथा दर्शनार्थाय साक्षरनगरान्तरात् ।

ज्येष्ठालदीनभूपालः काम्पूरनगरान्तरं । आषाढशृङ्गपञ्चम्यामासवाद सधैनिकः ।

आषाढशृङ्गपञ्चम्यामाशौचादपरायणान् । पुष्ये स्वर्णदानेन भूषोष्माङ्गणवासकान् ।

ततोऽमाचण्डमाश्रित्य गोप्रदानानि भूपतिः । मुक्तासुवर्णयुक्तानि द्वाद्यष्टेभ्यः समार्पयत् ।

द्राचाचोऽटफलोत्तुङ्गद्विष्यतालोवनाश्रितं । काम्पूरदेवमालोक्य तुतोष धरणीपतिः ।

वितस्तातोऽरमाश्रित्य पश्यतोऽनगरस्थितिं । ज्येष्ठालदीनभूपत्य बभूवतोऽव कौतुकं ।

ज्येष्ठरुद्रसमीपस्थं नानापुष्पोपशोभितं । सरस्वपश्यतस्तस्य समकारोऽमहागमूत् ।

ज्येष्ठालदीनपादत्रयवित्रोक्तमलकः । चरणं शरणीकृतुं याकोभोऽपि समाययौ ।

शरणार्थिनमायामं याकोभं शरणार्तं । मानसिंहमहीपालवैवकेऽतवाच नृपः ।

देशान्तरं समासाद्य चक्रवर्त्तिसमर्पितं । सुखं चकार याकोभोऽमालसिंहपदान्तः ।

ज्येष्ठालदीनभूपालोद्भूता काम्पूरमण्डलं । देशं योसोभेखानाय दत्ता देशान्तरं ययौ ।

मेजयोधोभखानोऽपौ नृपवैवाविचक्षणः । देशं ररच निःश्रेयसादेशेन विमेषत् ।

श्रीमज्ज्येष्ठालदीनेन मेजयोधोभरोपतः । विहितः काजिआलायः काम्पूरैरधिकारवान् ।

वार्षिकं ढाकिते तेन मेजयोधोभमेवकाः । अधिकारविहीनास्ते यदे प्राधुणिकादव ।

न दत्तं तेन कर्मैचित्तु भुक्तं स्वयमेव वा । किन्तु रामोऽहं धान्यं हत्वा स्वर्णमित्रासुता ।

योकायोधोभखानस्य काजिआलेन भर्त्सिताः । बभूवुः क्षुधया भ्रान्तानिदाघेनैव शानकाः ।

॥ चतुर्थी राजतरङ्गिणी ॥

धातुं राशोक्तं दृष्ट्वा काजिञ्जलेन बद्धितं । आययावय कश्मीरलोकसद्वारेण च ॥
 दुष्टेन काजिञ्जलेन द्विणेन व्योक्तं । अथ मुगुललोकस्य विरोधाऽभूत्परस्परं ।
 भ्राता योसोभयानस्य मेर्जयाद्धारकोऽकरोत् । सन्धिं काश्मीरलोकेन काजिञ्जलजिघांसया ।
 विधाय विविधं युद्धं काजिञ्जलोऽचलत्तदा । पर्वतारोहणादथ मृते स्वर्गं च सोऽगमत् ।
 हसनभिगनामामूञ्जलदीनसेवकः । विधाय समरं सत्यजोवन् प्रत्यययौ च सः ।

चित्तं विधाय कुटिलं यदनेन वित्तं संरचितम् । रिपुभिः खलु भवितं तत् ।

हासं कृतं कथयति प्रकटप्रहासमलोकशोकरहितं वदति स्म लोकः ।

येन तत्त्वज्ञितं वित्तं वञ्चयित्वा छणीवलान् । तत्त्वैर्निजलोकेभ्यो मेर्जयाद्धारको ददौ ।

व्यञ्जलदीनभूपालपादसेवापराङ्मुखः । जथाह मेर्जयाद्धारोराज्यं कश्मीरमण्डले ।

तद्वृष्ट्वा भाविषद्भ्राम्भीतिचञ्चलमानसाः । ततः समस्तकाश्मीरा द्वाहेति जगदुर्जनाः ।

द्वयं निश्चय्य चरितं यवनस्य तस्य व्यञ्जलदीननृपतिः सहसा जगाम ।

रोषेण हृद्भक्तकं कटकं विचार्य पूर्णं प्रकारं च स पर्वतदुर्गमार्गं ।

ततोऽव्यञ्जलदीनेन वञ्जलोकममन्वितः । श्रीमच्छिखरेदाख्यं प्रतिस्तस्मिन्निगोषया ।

स हरोह ततोऽस्तिगञ्जपर्वतमसकं । उदयाद्रिमिव प्रातः साक्षाद्भास्करसारथिः ।

तस्मिन्नुपसे मेर्जयाद्धारोनिजसेवकैः । प्राप्य पुरपुरयामं निहतोद्गोहकर्मणा ।

हन्तं पतितं दृष्ट्वा जम्बूकासितामिषं । स्वामिद्रोहीति युतकृत्य सहसा जगदुर्जनाः ।

आयातय भगवानिह चक्रवर्त्ती पूजां क्षणेकविधिना च मया विधेया ।

दत्ताकलत्रं च उपायनभक्तियुक्तं याद्धारकोरचितवाविजजोवितेन ।

मेर्जयाद्धारके तस्मिन् निहते निजसेवकैः । ततः शिखरेदाख्यं स प्राप नगरान्तरे ।

साक्षाच्छिखरेदेन रचिते नगरान्तरे । चौराणां नामवन्नागं डूकानासिनोपमि ।

ततोऽव्यञ्जलदीनोऽपि द्रष्टुं काश्मीरमण्डलं । आययौ कुडुमाचोटफलपुष्पोपशोभितं ।

काश्चिद्द्वयं काक्षिणं प्रियसखीं सन्दर्शयन्ती नृपं व्यधाभदपरा चमूपतिरयं दृष्टोमयेत्यवबोत् ।

काश्चिद्भूषणयोधरां समचलत् सन्दर्शयन्ती शिशुमित्थं भूपतिनामे समभवत् पौराङ्गनामो त्वरा ।

ततः काश्मीरलोकेन हते भुपतिदर्शने । सद्यः प्रतिपदं नित्यं प्रावर्त्तत मधोत्तरः ।

पुरा चक्रकुलोत्पन्नेभूपैर्जातिविरोधतः । ब्राह्मणेभ्यस्तदा दण्डोत्प्रेषितः ।

योररक्ष निजां जातिं कुलश्रीतममन्वितः । स ददौ वार्षिकं राज्ञे करं प्रतिग्रहं दिजः ।

ब्राह्मणशोषोत्पन्नस्य रक्षणाय समर्पितः । प्रत्यब्दे ब्राह्मणैराज्ञां चत्वारिंशत्पणः कराः ।

लक्ष्मो ब्राह्मणेभ्यो देयं तस्याजं चैव दृष्टितं । तस्याजं मध्यमोलगां जातिं तस्याजं चाधमः ।

चैव मेघे स्थिते तस्मिन्प्रत्यकारितदिग्बुधे । विप्रादेशान्तरं जम्बुमेरासा इव मानवः ।

तादृशान् ब्राह्मणान् भ्राता व्यञ्जलदीनभूपतिः । दक्षवैद्यमायातं विप्रदण्डं न्यारयत् ।

काशीरदेशे विप्राणां योयः पूजां करिष्यति । तस्मै तस्मै प्रदास्यामि तत्त्वयं पारितोषिकं ।

काशीरदेशे विप्रेभ्योवार्पिकं योयहीष्यति । अचिरात्तस्य भूपालोऽहमुत्पाटयिष्यति ।

इत्यादिशन्नोभूपस्य हतवार्पिकसाध्वसाः । आग्नीर्वाद्परम्राष्टमन् ब्राह्मणमहावादिनः ।

साचाज्यशालदीनोऽप्यौ जीयादर्थशताब्दुदं । योऽस्माकं वार्पिकं दण्डं चारयामास भूपतिः ।

चक्रवर्गप्रभूणां हि भूपतीनां मदाज्ञया । नित्यं धेनुमहस्यस्य मृत्युरासीदवारितः ।

स्वेच्छान्धकारविध्वंसामिवदर्शनवर्जिताः । ब्राह्मणाश्चान्त्यन्त रात्रौ पद्माकरादिव ।

देशोऽस्मिन् स्वेच्छदावाग्निगोपितामेवदत्तयः । नाभवन् ब्राह्मणाः सर्वे दग्धारणे मृगादिव ।

क्वचिद्वासः क्वचित्नामः क्वचित्चैव निभर्त्तनं । जम्बुकस्यैव विप्रस्य पथि मध्वरतोऽभवत् ।

व्यशालदीनभूपालनित्यमेवततत्परः । बभूव रामदासाख्योविप्राणामुपकारकः ।

तादृशान् ब्राह्मणान् दृष्ट्वा रामदासोमहाययाः । वितोर्यैस्खण्डुर्व्यंशैर्बभौ कर्णैश्चापरः ।

यदप्येणैरमृतमेव ददाति मेघसद्भर्जितेन चर्वकय्यत रतदेव ।

दानं सदैव ददतीन् बभूव तस्य श्रीरामदासनुपतेर्हृदयेऽभिमानः ।

मान्धातमन्ददाता भवति गुणगणैः कर्षं कर्षं पिबेहि श्रीडा जीमूतवाह त्वयि भवति नवा किम्बले स्वं बलीयान् ।

कथं वा वेदि नित्यं किमु मयि यमसा मिकमादित्य कथं दानं सन्मित्रिधानं वितरति चतुरं रामदासः ।

[अकवसेवेकेन रामदासेन ब्राह्मणस्य प्रति रजतमुद्राशतं सुवर्णमुद्रासहितं समर्पितं ।

रजतमुद्रापञ्चासहस्राणि रामदासेन ब्राह्मणानां दारिद्र्यदूषितानां परिकल्पितानि ।]

यावदन्तरमदानदानयोरामदास जगतोत्तरादुभय । अन्यदीपभवदीयदानयोस्तावदन्तरमिति प्रतीयते ।

निवेद्याग्नीर्वाचस्यै ब्राह्मणमहावादिनः । गृहं प्रत्याययुः सर्वे पण्डितानिर्घोषादयः ।

अन्येचुरपि सर्वे ते प्रह्लादनिर्घोषादयः । सखानितानरेन्द्रेण वचसाभूतवर्षिणा ।

श्रीमान् व्यशालदीनोऽपि रामदासनिवेदितान् । विप्रास्त्रिभूपायामास चकोरानिव चन्द्रमाः ।

यमिषु तेन दत्तेषु बभौ पण्डितमण्डलं । मेघे वर्षति दात्राग्निपन्तस्तसि कालने ।

व्यशालदीनभूपालसदाशेवाविचक्षणः । अभूद्राजानकादिभ्योभूमिदानेविचक्षणे ।

विपलं गुणिने हिला स्वपलं गुणवर्जितं । पुषोप भूमिदानेन स ज्ञातिषेहभोहितः ।

काशीरेख्य रामदासवचनचुम्बलस्यार्तिरं भूदानामृतमुत्थितं सुविमलं श्रीराजगोहासुधेः ।

आदित्याभिधराज्जणा स विबुधान् हा वक्ष्यिला कयं नीतं दुर्जनवन्मुदैत्यसुमहस्यैतये तत्त्वणे ।

साचाज्यशालदीनोऽप्यौ कष्टाभूतसागरः । खण्डुर्व्यंशदानेन निवृत्तोऽकमपूपुरतः ।

[ततः पतिग्राहिः शिष्यकैजं समादिशत् । भवता भाण्डागारे दौष्यमुद्रामहस्यजि गृहीता यामे

चाटव्याघ्र सर्वेषु स्थानेषु ब्राह्मणानां भिक्षुकाणाञ्च द्रविणं समर्पणोपमिति तेनापि तथैव कृतं ।]

देशं योबोभक्षानाय समर्थं पुनरैव सः । व्यशालदीनभूपालोद्देशान्तरमयागमत् ।

॥ चतुर्थी राजनरक्षिणी ॥

देशे योसोमखानेनाश्रिते ते निर्ववर्जनाः । उदयाद्विज्ञते सूर्ये प्रातः पद्माकरादव ।
 समर्पिताः प्रतिग्रामं कार्षिकाः कृतवार्पिकाः । धानुष्काय पुनर्युद्धमद्वयं तेन वारिताः
 प्रवर्तन्ते यथा हंसः खीरनीरविवेचने । तथाभूत् सोऽपि धानुष्कलघोविविचारणे ।
 ज्येष्ठादीनमेवायं गते योसोमखानके । मेजलस्करनामाभूत्तत्पुत्रोऽवाधिकारवान् ।
 कलङ्करहितः साक्षात्सदा सर्वशिरोमणिः । सुधामयवपुः सोऽयं बालचन्द्रहवावभौ । ६१६
 सेवकायवनेलोके वितस्तातीरमाश्रितः । उद्यतां काष्ठभारोऽयमिव्यादिष्य व्यमर्दयत् ।
 तादृशं यवनं दृष्ट्वा मेजलस्करकः स्वयं । उवाच सचिवान् शीघ्रं पश्यायं हन्ति मानवान् ।
 अहो मसैवकालोकान् काश्मीरान् व्यथयन्ति किं । ज्येष्ठादीनभूपालाश्च भयं वचन्ते कथं ।
 मार्गे नास्ति विलुप्टनं न च भयं चौराक्षवा दुर्जनाद्गामे वा नगरे प्रयच्छति वणिक्लोकान् शुल्कं कश्चित् ।
 मेघोवर्षति मेदिनी फलयुता सदापिकाः कार्षिकादेशे रक्षति न चित्तेः चतिरहं ज्येष्ठादीनामेव ।
 अधुना भवता शीघ्रं यवनेऽयं निरुध्यतां । इत्याश्नेनिरुद्धन्तमधावत् सचिवः घण्टात् । ६१७
 चक्षिते यवने तस्मिन् भयात् सचिवोऽब्रवीत् । भगवन् यवनः सोऽयं लज्जयेन पलायितः ।
 इत्युक्ते तेन भूयः स मेजलस्करकोऽब्रुवत् । अधुना चक्षिते तस्मिन् मदुक्तं वचनं कुह ।
 मध्येवितस्तमानोय नावं काष्ठसमन्वितं । तथा दहन्तु लोकानां यथा भीतिर्भवियति ।
 तथाविधे कृते तेन मन्त्रिणा यवनासदा । ज्वलन्ती नावमालोक्य भयेनासन् मृतादव ।
 यः कश्चित् यवनेमेहात् काश्मीरान् पीडयिष्यति । स निजस्यापराधस्य सत्वरं फलमाप्स्यति । ६१८
 भूतलाद्भिगता रेजे कुङ्कुमाङ्कुरसन्ततिः । शरद्दिङ्मय्या शेषशिरःपङ्क्तिरिवोत्थिता ।
 प्रादुरासीत्ततोऽहिला निर्ममङ्कुरबोलेकं । शिखाकुङ्कुमपुष्पाणां सज्जयेव शनैः शनैः ।
 कुङ्कुमपुष्पशोभायां द्राक्षाचोटसमन्वितं । दृष्ट्वा पद्मपुर्यामं निनिन्द चिदिवं जनः ।
 खारीके वापिते वीजे आवण्णे भुवि वापिकैः । अङ्गुखारीप्रमाणानि पुष्पाण्यवचितानि तैः ।
 प्रातर्यावन्ति पुष्पाणि चितानि धरणीतलात् । आसञ्चितानि तार्वानि सायंमध्याह्नधोरपि । ६१९
 यदाप्रमथनिगमेन तच्छकेण प्रदर्शितं । तदाप्रमथति तादृचं कुङ्कुमं नाभवहुवि ।
 कश्चिद्युष्मावचयनिरतोऽकयानोऽपि कश्चित् कश्चिद्गङ्गाप्रमथितशिरानौग्रयानोऽपि कश्चित् ।
 कश्चिन्नित्यं तुलननिरतोरचणे कोऽपि सकलस्मिन् काले बडलघुषण्णयाकुलोलोकाश्रयोत् ।
 इति कुङ्कुमवर्णनं ॥
 अष्टवर्षेय्यतीतेषु ज्येष्ठादीनभृमृता । योसोमखानादाहत्य देशेऽन्येषु समर्पितः ।
 आमासखान आयाते मेजयोसोमधेनिकुं । पृथक् पृथक् ययौ याते वायाविव रजोभरः ।
 श्रीमज्ज्येष्ठादीनेन प्रक्षितैः मिश्रमेवैकै । आमासखानमेतानामहङ्गदकुलखानकै । ६२०
 आमासखानक्षेत्रा ज्येष्ठादीनमेवैकै । देशाधिपतितां दत्ता प्रभुपादान्तिकं ययौ ।

कङ्गोरेष्वपि तौ सम्यग्दुर्विचारं विचरेतुः । अन्यकारं यदा दृष्ट्वा सूर्याचन्द्रमसाविव ।

अकवरनृपतेरथाज्ञया तौ प्रवरपुरान्तिकगारिकासमीपे ।

विदधतुरगमाकलय्य दुर्गं नगनगरीतिविरुद्धनामधेयं ।

वज्रविधतपसा विधूय देहं त्रिदिवनतिः खलु जन्मनि द्वितीये ।

इह नगनगरी विलोक्य लोकस्त्रिदिवमिदं न समीहतेऽधिगन्तुं ।

तस्मिन्मवसरे गेहे हृद्वे भूपालसेनया । दुःखं बभूव लोकानां नगरान्तरवासिनां । *

तादृशं दुःखमालोक्य वणिकलोकनिवेदितं । लोकान्निवापयामास निर्देशेनेति भूपतिः ।

नवीननगरीमध्ये मामका, सन्तु सेवकाः । य, योडयति काश्मीरान् कोऽपराधी भविष्यति ।

आदेशे विहिते तेन ज्यलालह्रीनभूयता । अयं मुग्गुललोकोऽयं शिश्रिये नगरो नवां ।

भारिकापर्वते रजे नगरी सा सुधासिता । राजधानीं समीपस्थां हसन्तीव पुरातनी । *

निर्गते धवने लोकस्तोत्राय विहितोत्सवः । ज्यलालह्रीनभूपालसदाशीर्वाद्दत्तपरः ।

द्विसहस्रगृहेष्वपि तमलाभदीननिर्मितं । अकस्माद्य मध्याह्ने जज्वाल नगरं चरात् ।

मुग्गुलान्निर्गतान् दृष्ट्वा नवीननगरीस्थितान् । विरहादिव जज्वाल नगरी सा पुरातनी ।

गृहशाठादिविहीनं नानाचिन्नापमोभितं । वक्रिणा क्षणमत्रिण भयमेषमभूत्पुरं ।

पुराणनगरीदाहे सा बभौ नगरी नवा । सपत्नीविरहे ज्ञाने मोदते हव वसन्ता ।

इति पार्तिभाह्निअकवरज्यलालह्रीनस्य कङ्गोरेमाप्तिगणनं ।

राजतरङ्गिणीसंग्रहः

राजपत्न्येषु ये भूपा कथिताः कविभिः कथौ । कश्मीरदेशसाप्ताज्यपदगाः पृथिवीभुजः ।

तेषामनुक्रमः साप्ताज्या हि लिख्यतेऽधुना । पटसु वर्षशतेष्वेव विपश्चाद्युत्तेषु च ।

प्रयातेष्वदिगोनर्दः शशाप पृथिवीमिमं । कश्मीरेश्वदिगोनर्दः ख्यातः सर्वधराभुजं ।

समकालभवः पाण्डुपुत्राणां शौर्यमानिनां । ३५ । ६ । सुनुर्दामोदरस्तस्य भूमिपालमिरौमणिः ।

पत्नी यशोवती तस्य राज्यभाक्त तदनन्तरं । ३५ । ६ । सुतस्तस्यामहाराज्या बालगोनर्दस्तस्य ।

भजन् पैतामहं नाम कलिकाचे (३०) ऽय भूमिपाः । आघातमद्विजिर्नष्टनामकृत्याक्षतः परं ।

पञ्चविंशन्महावीरानुग्राहिसृतिशारे । विष्णुता राजानः (३५)

[कैरवकौन्तेयसमकालमवाहापञ्चाशतिनृपा गोनर्दादारभ्य विष्णुताः । तद्राज्ये गतवर्षाणि (१२६६)]

यदुक्तं । वर्षाणां द्वादशशतौ षष्टिं यद्विंश भूयुता । भूभुजं कालसङ्ख्यायां तद्वापञ्चाशतेर्भासति ।

राजाऽभवत्तस्यो नाम कश्मीरेश्वर तत्कृतः । (व ३५) ततः कुम्भमाख्याऽभूत् (व ३५) मा ८) सुमेन्द्रस्तसुतस्ततः । (व ६०)

अथ साध्यर्थवर्षाऽभूत्सुतेन्द्रस्तसुतानृपः । (व ३०) मा ६) [तस्मिन् निस्सन्ततैः सति ।]

अथान्यवर्षजो राजा गोधरोनाम भाग्यवान् । (व ३५) मा ७) तद्वज्रजः सुवर्णाख्य (व ६०) सप्तसुतैर्जनकोटपः (व ६०)

शचीनरस्तस्य सुनु (व ३१) रजोऽकल्पितव्यजः । (व ६२) जैत्राकृतस्तुतोनाम कश्मीरेषु सुखप्रदः । (व ३०)

अथान्यवर्षजः ख्यातः शपात् सर्वतनुं श्रितः । दामोदरो दितोयोऽभौ सत्ययुगनृपोपमः । (३२५)

अथामूवन् खनामाहपुरव्यविधायिनः । ऊष्कशूष्ककनिष्कास्या युगपद्राज्यकारकाः । (व ६०)

तेषामनन्तरं भूम्बदभिमन्युर्भयशयाः । (व ३५) निष्कण्टकस्ततः ख्यातः शतमन्दुरिवापरः ।

ततोऽहिमहाव्यापक्ये कश्मीरमण्डले । वैश्यापद्रवसङ्भूते सर्वप्राणिचयंकरे ।

[तस्मिन्प्रसरे हि साप्ताज्यमहितेन चन्द्रदेवप्राज्ञेन निवारितं कष्टतरं ।]

राजा शतीयगोनर्दः प्रायः कश्मीरयोजकः । (व ३५) पुष्पाविभोयणः श्रीमान् ख्यातस्तस्य पद्मस्त्रिणः । (व ४०)

इन्द्रजिद्रावणौ तस्य पितापुत्रौ क्रमानुपाः । (व ३० । मा ६) अन्योविभीषणस्तस्य पुत्रः । (व ३५) श्रीकिन्नराभिधः ।
(व ३८ । मा ८)

सिद्धेऽभूत्तत्सुतः सिद्धः पुण्यभूपापणीः कथौ । (व ६०) तत्सुतउत्पलाख्याऽयं प्रेक्षत्वाचतया स्मृतः । (व ६० । मा ६)
हिरण्याख्यामहाराजः ख्यातोऽभूत्तदनन्तरं । (व ३० । मा ७) श्रीहिरण्यकुलिलेखि पुत्रोराज्यपदं श्रितः । (व ६०)

कम्पोरकाशपीकान्तावस्रभोऽभूत्तद्वज्रजः । राजा वसुकुलः श्रीमो (व ६०) सत्कुलस्त्रिविकोटिह ।

श्रीमिहिरकुलः कूरच्यतुरणवजित् कथौ । (व ७०) श्रीमत्सतीसरोभूमिभामिनीभोगनिर्भरः ।

वकाश्यास्तुनोराजा (व ३६) तत्सूनः चितिनन्दनः । (व ३०) वसुनन्दाभिधस्तस्य पुत्रोराजश्रियाचितः । (व ५२)

द्वितीयोनरनामाभूत् राजा कम्पोरमण्डले । (व ६०) अक्षसद्वज्रजः ख्यातो (व ६०) गोपादित्यसद्वज्रजः । (व ६०)

गोकर्णस्तुतः स्वामी भूमेभूर्वशिरोमणिः । (व ५७) विचारचारुनीतिज्ञो नरेन्द्रादित्यद्वय । (व ३६ । मा ३)

अन्धायुधिष्ठिरस्तस्य पुत्रोऽगोत्रभिदः समः । (व ३४) तरङ्गे प्रथमे ख्यातभूमजः समुदाहृतः ।

चतुर्दशार्थिकं वर्षसदृशं नव वाचराः । मासाय विंशतिरस्त्रिजैकविंशतिराजसु ।

राजानः (२९) वर्षे (१०९४) मा २० ॥ प्रथमतरङ्गः समाप्तः ॥

कम्पोरदेशमुराशीमहाराजयोगाभजन् । प्रतापादित्यद्वयधीत् राश्यां तेषामनन्तरं । (व ३२) तस्य सुनुजलैकाभूत्
चतुरण्वपालकः ।

समोऽगं नागकन्यानामकरोद्गुरविकमी । (व ३२) तुञ्जोऽन्यसुतः श्रीमान् (व ३६) विजयोऽयं तद्वज्रजः । (व ८)

जयेन्द्रस्तुतोऽपुनः साध्याश्ववसानदृक् । (व ३७) तत्सून्यो सन्धिमानार्थराजोऽभूत्सुतजीवितः । (व ४७)

धोगिनीवरप्राप्तः श्रोताभीमगिरिं शयन् । शतद्वयो वसराणामष्टाभिः परिवर्जिता ।

अस्मिन् द्वितीये व्याख्याताः षट् प्रख्यातगुणानृपाः । राजानः (६) । (व १८२) । द्वितीये तु तरङ्गेऽस्मिन् क्षुभा
भूमिभुजः कथौ ॥ द्वितीयतरङ्गः समाप्तः ॥

श्रीमेषाहनेऽस्मात्तैर्गन्यारदेशजः एतः । स्वामी राश्वस्य सन्धेय प्राणिर्द्विधावहिष्कृतः । (व ३४)

॥ राजतरङ्गिणीसंग्रहः ॥

अन्यवशोद्भवोद्देशं राजा दुर्लभवद्भनः । (व ३६) सुयशः पातयन् श्रीमान् सुनुदुर्लभकौशल च ।

चन्द्रापीडाभिगन्तस्य सुनुः कृतनृपोपमः । योद्धृष्टप्रायदोषज्ञो भूमिपासमिषामणिः (व ८ मा ८) ।

तारापीडाभभवत्तस्य मोदरोदुर्लभतिलतः । (व ४ दि २४) द्वितीयोऽसलितद्वितीयो भातास्य पृथिवोपतिः ।

यथाज्ञानं धनं यानं त्रिदिवं पुष्पकर्षमिः । (व २६ मा ७ दि ११) राजा कुवज्यापीडः पुत्रोऽस्य भागवान् कौशे

जोवन्मुक्तिपदं यातः श्रीपर्वतवनादिषु । (व १ दि १५) वज्राद्विद्योद्वितीयोऽपि पुत्रो राज्यपदं स्थितः ।

मन्नाब्दान् वसुधां मुक्ता जगाम त्रिदिवं ततः । पृथिव्यापीडसंग्रामपीडावासां मद्योभुजो (व ४ मा १ दि ७) ।

एतदनन्तरं राज्यभाजनं बलवत्तरः । जयापीडोऽस्य भूपालः समुद्रव्यपासकः (व ३१) ।

कमीरमण्डले जज्जसत्तुग्योऽभूमिपतिस्तद्वत् (व ३) सलितपीडसंग्रामपीडावन्मौ च पार्थिवो (व १२) ।

श्रीपिंथटजयापीडो द्वितीयोभूमिभूषणं । श्रीभीतृकाग्रीरिक्तो राजा कल्पराजोद्भवोऽपि सन् ।

अभिचारेण हत्वा तान् साधव्यादितरेतरं । उत्पन्नाश्चैरसंग्रामराजैस्तन्मातुषैः कृतः ।

भ्रातुः पुत्रोऽजितापीडो जयापीडसुतात्मजः (व २६) अनङ्गापीडनामाय सङ्ग्रामपीडजतः (३) ।

श्रीमदुत्पलपीडस्य राजा कमीरमण्डले (व १५) । भूमिपालाद्यतुर्थेऽस्मिन् तरङ्गे त्रिविधैः स्तनाः ।

समाश्रितद्वये पठियुते मासेषु षट्सु च । निर्देशादेषु कौटोऽव्ये सप्तदशमवन् ।

(वर्षे १६० मास ५ दि २०) राजानः (१७) ॥ चतुर्थतरङ्गः समाप्तः ॥

अर्वावन्तवर्मा साधव्यं प्राप्य पाटितकण्ठकः । (व २७) कमीरमण्डले रत्नं मुक्तं शङ्करवर्माणा (व १८) ।

गोपालवर्मा पृथिवीं पातयन् (व २) सङ्कटसया । (दिन २०) राज्ञी सुगन्धा कमीरवासाध्यपदमाश्रिता । (व १)

पङ्कजिर्जितवर्माय (व ८) तत्पुत्रः पायखवच (व १५) चक्रवर्मा ततोभूष (व १४) शङ्करवर्मा ततः परं (व १) ।

उत्पन्तावन्तिनामाय पायसनुदुराशयः (व २) । तरङ्गे पञ्चमे भूपाः कथिताः कविपुङ्गवैः ।

अधिकायां समाश्रितौ मासेषु च चतुर्थगात् । कल्पपालाष्टकं रम्या हतस्त्रीसचिवाश्चपि ।

(वर्षे ८२ मा ४) राजानः (११) ॥ पञ्चमतरङ्गः समाप्तः ॥

श्रीयशस्करदेवस्य राज्यमासीत् कौशे युगे (व ८) वर्गं तस्य ततोराज्यं स्वप्रतन्त्रमभ्युगे । (दि ६)

ततो वक्रांघ्रिसंग्रामदेवस्याभीष्टियः पदं । (मा ६) ततः श्रीपर्वगुप्तस्य (व १ मा ४) सेमगुप्तस्य च प्रभोः । (व ८ मा ६) ।

राज्ञोऽमिमनुगुप्तस्य राज्यं शम्भकरं तदा (व १२ मा १०) । ततः श्रीनन्दगुप्तस्य कमीरगणमतः मतः । (व १ मा १) ।

गुप्तविभुवन्मास्यस्य (व ४) भीमगुप्तस्य चाय वा (व ५) । राज्यसंयच्छुभाचारदिहायास्तदनन्तरं (व २२) ।

यष्टे भूमिभुजः स्यातास्तर्ङ्गे कविपुङ्गवैः । अयं वर्षचतुःपष्टौ मासेषुर्द्वे दिनेषु च ।

अष्टस्रभवनं भूपाला दश भूभोगमागिनः । (वर्षे ६४ दि २२) राजानः (१०) ॥ षष्ठतरङ्गः समाप्तः ॥

राज्ये संग्रामदेवोऽस्य भ्रातृजोऽनेन नृपः कृतः । रात्र्या तथा बुद्धिवत्तात् कमीरेषु कौशे (व २४) ।

हरिराजानस्तदेवावासां तस्यात्मजो ततः । (व ५२) मा ४ दि ७) कल्पराजस्ततश्चैव देवप्राप्तदेवमहत् ।

राजा भूमेः सखानन्दकरः कलितपौहयः । (व ८ मा १) उत्कर्षहर्षो तस्मिन् पार्थिवो ततः । दि १२) ।

आलामतस्तयोर्हर्षः प्रजालुण्ठनतत्परः । तरङ्गे सप्तमे भूपाः ख्याताः कविवरैः पुरा । (राजानः ६ (वर्ष ८८ दि ३

॥ सप्तमस्तारङ्गः समाप्तः ॥

हर्षदेवात्तदुद्दामविक्रमोऽनन्यवशजः । भ्रातुः पुत्रस्य दिद्वायाजस्तराजस्य नमृतः ।

मल्लमिधानादुद्धूतः पृथिवीमुचलोऽभजन् । (व १० मा ४ दि १) द्वैरेण तं हतवन्ता मृत्यानामयजस्ततः ।

शङ्खराजान्यगामास्तैरङ्गाख्यः क्षणिको नृपः । (मध्याह्नं तावत्)

गम्येन निहतं तस्मिन् सङ्घोदैमातुरोऽभवत् । (मा १ दि २७) तस्योच्चलमहीभर्तुर्भाता निर्वैध्यं तं वली ।

सुस्तुलाख्योऽग्रहीद्राज्यं मास्तिनश्चलसोदरः (व १६) । विरक्ते पाटिते तस्मिन् राजभृत्यैस्ततः कृतः ।

षण्मासान् हर्षदेवस्य नप्ता भित्ताचराभिघः (मा ६) । पुनर्निर्वास्य तं प्राप्तराज्ये सुस्तुलभभुजि ।

क्रमास्तवत्यैर्विन्ध्यैस्तैर्द्वैराज्योद्देजितैर्हते । सबन्यान्निखिलांस्तांश्च हला भित्ताचरं नृपं ।

सुतः सुस्तुलभभर्तुः सम्प्रत्यप्रतिमचमः । नन्दयन्मोदिनीं सम्यक् जयमिहो महीपतिः ।

तरङ्गे द्वाष्टमे भूपाः ख्याताः कभीरमण्डले । मन्त्रिणा कङ्कणेनोक्ता कनौ कविवरेण च ।

राजानः ५ (वर्ष ८७) अष्टमस्तारङ्गः समाप्तः ॥ सेमाष्टमं कङ्कणराजतरङ्गिणी ॥

फोटायादेशमाद्यञ्च नोतं येन वसत् पुरा । हत्वा मिर्चणमष्टाञ्च वलिना वलवन्नरान् ।

तत्सुतोऽज्यगेनाम सायाज्यपदमुक्ततः । आसीदपेदयं विंशतिनैखनं धुरं वहन् । (व १ । मा ११)

ततः कनिष्ठो भवताश्च द्वादशाब्दान् त्रियं वहन् । अलभदोनो नाभासौ कम्बोरेषु महीपतिः । (व १२)

श्राद्धमदीनस्तत्पुत्रस्ततोऽभूद्द्विजयी कौलो । अष्टादशाब्दान् यः स्वर्द्धामकरोत् प्रियवीभुजा । (व १८)

तत्स्थानुजः कुङ्गदीनो राजा वग्गोरमण्डले । राज्यं स्वमकरोद्दधान् पौड्याहतकण्टकः । (व १६)

ततस्तस्याङ्गजः प्रापद्राज्यं शेकन्वरोनृपः । यः सर्वान् पुमकान् भूपसृगान्यग्निग्निवादहत् ।

चतुर्विंशतिभिर्वर्षे प्रयातः स यमालयं । व २४) अतिग्राहोऽभवद्वाजा तत्सुतः सप्त वत्सरान् ।

मन्दकोर्तिर्ज्यैर्भुक्तस्मदुक्षेयदूषितः । (व ४०) लोकपण्डोदयात्तस्य गोदगेर्जनभूपतिः ।

क्ष्माचक्रः सर्वभूपातो जयाह प्रपतिं सुधीः । पञ्चाशते वत्सराणां कृता राज्यं सुखप्रदं ।

जगाम विदिवं दत्त्वा ककुभां निर्वसं ययः । (व ५०)

अस्यां राजतरङ्गिण्यां भूपालाः कथिताः क्रमात् । जैनराजाभिधानेन जैनराज्येतिशोभनैः ।

इति जौवराजनुपावलिः समाप्ता ॥

श्रीमद्वैधरग्राहोऽभूत् तनयोऽज्य महीपतेः । वत्सरौ द्वौ राज्यसम्भुक्ता येनाव मण्डले । (व २)

दाता दक्षनग्राहोऽभूत्तत्सुतो भूमिभूषणं । द्वादशाब्दान्कर्म भुक्ता योगात् सूरपुर्णमतः । (व १५)

तत्सुतो मद्भ्याग्राहोऽभूद्वाजा वग्गोरमण्डले । मन्त्रिणां दुष्टचैतन्याद्दोषाचक्षदराज्यभुक् । (व २)

पिष्टव्याज्य महीपालः फतिग्राहः त्रियं दधौ । समकालानुसारेण कम्बोरान् पालयन् कौलो । (११)

इति श्रीवराजतरङ्गिण्यां भूपालाः समाप्ताः ॥

मद्भ्याग्राहः श्रमासोर्वी वत्सरानेकविंशतिं । (व ३१) दोषाचक्षय्या दृष्ट्या फतिग्राहो वसुन्धरा ।

स वत्सरान् शुभाचारेण द्वाविंशतिमपालयत् । (व २२) फतिग्राहपुत्रस्तु नाजोक्तादहतोऽभवत् । (व १)

तनयामद्भ्याग्राहस्य चयस्तत्रैव पार्थिवाः । चतुर्थस्तस्य पौत्रोऽपि राज्यमध्यपूङ्क ।

तत्कालमनुवारेण फतिग्राहस्य चाङ्गजः । नाजोक्ताहो राजासीत् युक्त काव्येनदेशैः । (व १३)

रात्रि गात्रवरे नष्टो देशो यामस्य हेतुना । एकस्य हेतुना यामं राष्ट्रं यामस्य हेतुना ।

मासमवधायिकं वर्षद्वयं भुक्ताय सम्यदे । अनुजस्य ददौ राज्यं होसनस्य धनान्वितं ।

नवाग्निगणे वर्षं चतुर्थ्यां शुकवासरे । शुक्रे महर्षि साध्याज्यप्राप्तिर्होसनभूभुजः ।

(सं १६) सुगुलमर्जाहैधरेणागूय राज्यं गृहीतं । सं २६ तावत् । ततः परं चक्षानां मर्जाहैधरराज्यं (व ८) गाजी
क्षेत्रराज्यं (व ९)

पुनः स मृतः तदनु मल्लदण्डकक्षेधरचक्रकपालदण्डनकरुपालजागकादीनां । (व ६)

होसनयाहिराज्यं (व २) आलीशहिराज्यं । ८ । एतत्पुत्रयो सोमग्राहराज्यं । (व १ ।

तस्मिन् वर्षे सैदमेमारखानादिभिर्निष्क्रामितः । मोमारखानराज्यं जातं । (व १)

अस्मिन् वर्षे लुहरग्राहराज्यं । अस्य राज्यं (मा २) एतत्पुत्रयोकोहग्राहराज्यं (१)

पुनर्यक्षोभराज्यं (व २) एतत्पुत्रयोकोभग्राहराज्यं (व १) योसोभग्राहसमये भगवान्दास आगतः ।

तेन स अकवर्गनिकटं नीतः पुनः अकवरप्रेषितः काशीमखान आगत्य काश्मीरान् जितवान् ।

ततः अगतानां राज्यं (६) आदौ कश्मीरेषु अकवरज्यसालदीनराज्यं (व ६, २)

तदनु ज्यहाडोरराज्यं (व ३२) ग्राहजाहानराज्यं (७२)